

8/x. 26.

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETITÉSE MELLETT,

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1887-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1887.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

TARTALOM.

	Lap.
Levelek és okiratok Bethlen Gábor utolsó éveit történetéhez (1627—1629.) I. közl. <i>Szilágyi</i> Sándortól	1
Talleyrand és Roussel követsége az orosz csárhoz	53
A zonuki grófságról. VII—X. közl. <i>Torma</i> Józseftől	79 339 511 685
Az 1683-iki táborozás történetéhez. Gr. Batthyányi Kristóf és Ádám dunántúli tábornokok levelezéseiből. I. II. közl. Közli: <i>Thaly</i> Kálmán	102 293
Munkácsi püspökök sorsa a XVII. sz.-ban. Közli: <i>Lehóczky</i> Tivadar	129
Pataki István ref. pap naplója (1672—1705.) Közli: <i>Török</i> István	144
Thököly Imre és a francia diplomácia. III—VI. közl. <i>Gergely</i> Samutól	155 319 527 749
Okiratok a két Rákóczy György történetéhez. Közli: <i>Szilágyi</i> Sándor	209
Kik tették le a hűségkút Bethlen Gábornak? Közli: <i>Pettkó</i> Béla	243
Báró Skrbenszky Fülöp rovnai levéltárából	253
Károly Gusztáv ögróf jelentései az 1685—1686-iki táborozásból. I. II. III. közlemény <i>Götz</i> , württembergi hadnagytól	275 495 765
Adatok a XVI-ik század történetéhez. I. II. közlemény. <i>Bunyitay</i> Vinczétől	356 476
Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése. I. II. közl. <i>Szilágyi</i> Sándortól	417 653
Adatok Béli Pál életéhez. Közli: <i>Deák</i> Farkas	463
Adalékok Bottyán tábornok levelezéséhez. Közli: <i>Thaly</i> Kálmán	472
Sobieski és Teleki levelezése (1684—1686.) I. II. közlemény <i>Százdeczky</i> Lajostól	543 734
A bécsi udvari kamara levéltárának magyar vonatkozású oklevelei. I. II. közlemény <i>Schönherr</i> Gyulától	559 720
Kijegyzések három erdélyi családi levéltár lajstromaiból. I. II. közlemény <i>Torma</i> Károlytól	576 701
A Császár-féle felső-magyarországi 1631—32-ik évi pórlázadás okmánytára. I. közlemény. Közli: <i>Reizner</i> János	625
Montecuccoli és Zrinyi vitája. Közli: <i>Kanyaró</i> Ferencz	641

MÜVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A veszprémi káptalan kincseinek összeírása 1429—1437. évekből. II. közlemény <i>Fejérpataky</i> Lászlótól	173
Barcsay Ákosné lefoglalt javai összeírása. Közli: <i>Koncz</i> József.	375

	Lap.
Limitatiók. I. II. III. közlemény <i>Demkó</i> Kálmántól	391 608 794
Székely-Udvarhelyi ezérends szabályok. Közli: <i>Barabás</i> Domokos	396
A debreczeni ötvösczéh rendszabályai 1598—1600. Közli: <i>Révész</i> Kálmán	595
Kassa középkori ipara és kereskedelme történetéhez. Közli: ifj. <i>Kemény</i> Lajos	781
Sulyok György végrendelete. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	787
Női ruhaérték a XVI. században. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	791
Baresay Druzsiána hozománya. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	791

VEGYES KÖZLÉSEK.

Lector regius. Közli: <i>Petrovay</i> György	193
Bethlen Gábor 1620-iki hadjárata és a székelyek. Közli: <i>Barabás</i> Domokos	195
Zrinyi Ádám levele Teleki Mihályhoz. Közli: <i>Koncz</i> József.	196
A franekerai egyetemen tanult magyarok. III. közlemény <i>Hellebrandt</i> Árpádtól	196
Egy adat Bogdán vajda kivándorlásához. Közli: <i>Petrovay</i> György	406
Bethlen Gábor történetéhez. Közli: <i>Paikoss</i> Endre	407
Behódolási levél a XVII-ik századból. Közli: gróf <i>Hunyady</i> László.	410
Vegyes levelek: 1. Samarjay János reform. püspök levele. — 2. Achmed simontornyai olajbégnek a keresztények ecclesiákra, papokra és polgárokra 1669-ben kiadott rendelete. — 3. Mar- cziházi és kurtakeszi lakosok protectionalis levele. Közli: <i>Ónody</i> Zsigmond	411
Kolosvár városa okmánytárához. Közli: <i>Bebe</i> Antal	617
Belgrád és Sabác feladása történetéhez. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	800
A pécsi iskola történetéhez. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	802
Chorom Dorottya levele fia kiszabadítása ügyében. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	803
Egy összeesküvő folyamodása a XVI. században	805
Miksa menedéklevele Gyulaffy László számára	805
Az örmezei celleristák szabályzata	806
Eössy András Pécsy Simont fiává fogadja	808
Bethlen Gábor adománylevele Kapuy András számára	810
Bethlen Gábor levele Széchy Katalinhoz	811
Baresay Zsigmond conventiója	812
Meghívó ifj. Bethlen István temetésére	812
» Széchy Mária lakodalmára	813
» Bethlen Istvánné (Károlyi Kata) temetésére	814
» Zólyomi Krisztina lakodalmára	815
Szánthai Molnár Mihály levele Sulyok Jánoshoz papmarasztás ügyében	816

LEVELEK ÉS OKIRATOK

BETHLEN GÁBOR UTOLSÓ ÉVEI TÖRTÉNETÉHEZ.

(1627—1629)

— E L S Ő K Ö Z L E M É N Y . —

Bethlen Gábor legnagyobb tevékenységét uralkodása utolsó éveiben fejtette ki. A mit eddig tett, az mintegy előkészületképen tűnik fel ahhoz a nagyszabású működéshez képest, melyet ezután fejtett ki; csak most akart ő esze és kardja egész súlyával a 30 éves háború bonyodalmaiba elegyedni: de aránylag épen ezen időkből maradt fel legkevesebb levél tőle. Azt lehetne gondolni, hogy a halál meggátolván őt tervei kivitelében, nem látszottak azok elég fontosaknak arra, hogy mint történetírási anyag fen-tartassanak; mert azt, hogy már akkor betegeskedni és gyöngülni kezdvén, kevesebbet dolgozott volna, nem hihetjük el. Hisz egy időben vannak követei a portán, Lengyel- és Svédországban s Velenczében, kik mindenütt nagy politikai tevékenységet fejtettek ki, s ez megczáfolja annak valószínűségét. Az alább következő levelek különös fontossága épen abban áll, hogy az utolsó évek történetéhez nyújtanak felvilágosító adatokat; nem nagy szá-múak azok, de az eddigi közléseket érdekesen egészítik ki.

I. 1627. j a n u á r 1.

Gabriel stb.

Generosi, egregii et nobiles fideles nobis dilecti, Salutem et gratiam nostram.

Ez mostani üdönek mivoltához képest tekéntetes nagyságos Zoliomy Dávid hívünk udvari főkapitánunk zászlója alatt levő vitézlő rendeket kellestven az bártfai jószágra szállétani, hagyjuk annakokáért Hűségteknek és parancsoljuk is, hogy az mikor oda-érkeznek, ez levelünk látván, mindjára az falukra jó módjával

őköt kiszállétván és rendelvén abrakból szénából lovoknak és magoknak is ételből és italból is gazdálkodjanak, meghagyván serio az parasztságnak, hogy az vitézlő rendre és lovokra oly vigyázással legyenek és gondviseléssel, ki miatt valami kárt ne valljanak, mert ha mi véletlen kárban esik közülök valamellik, fogyatkozás nélkül magoknak kelletik károkról contentálni. Secus itaque non facturi. Datum in libera et regia civitate nostra Cassoviensi die 1. Januarii anno domini 1627.

Gabriel m. p.

Külczim : Generosis egregiis et nobilibus vicecomiti et iudicibus nobili comitatus Sarosiensis etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Bártfa városa levéltárában.)

II. 1627. január 9.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumspecti stb.

Licet in discessu nostro Fidelitatibus Vrissario injunxeramus, quo duobus illis nobilibus aulae nostrae pueris, qui adversa valetudine correpti, illic remansere, de omnibus quae ad recuperandam pristinam valetudinem necessaria forent, providerent; tamen, uti relatum nobis est, parva illorum cura habita est. Quare denuo illis committimus et mandamus, de omnibus, quaecunque infrmandos illos pueros spectabunt, diligenter illis prospiciant, medico civitatis suae eos curandos jubeant, quicquid in illo exposuerint, exolutionem habituri. Demum ubi vires assurgendi recuperarint, bona sub cura per idoneum currum expediant Eperjesinum. Nec secus facturi. Eisdem de coetero benigne propensi manemus. Datum Cassoviae die 9. Januarii anno 1627.

Gabriel m. p.

Külczim : A rendes a löcsei tanácshoz.

(Eredetije Lőcse városa levéltárában.)

III. 1627. január 14.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumspecti stb.

Kassai Weydenfelder Markos hívünk jelenti minekünk alázatos könyörgése által, hogy ez elmúlt üdőkben hitelben vevén valami pénzbeli summát az mostoha anyjától, ugymint Tenffel Christophnak, az Húségtek városának notáriusának mostani feleségétől, bizonyos ezüst és egyéb ingó-bingó marhát is vetette volna zálogban neki; mely zálogját ez exponens ki akarván váltani, hogy abban valami difficultása ne következék: hagyjuk és

igen serio parancsoljuk Hűségteknek, hogy ez levelünket vevén, midőn ezen dolog felől az megnevezett Weydenfelder Markos hívünktől megtaláltnak, ez pénzbeli adósságot letevén az megirt mostoha anyjának bocsátassa mindjárt fogyatkozás és halogatás nélkül mindennemű zálogban vetett marháját kezében, Communi justitia et aequitate svadente. Secus non facturi. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, die 14. Januarii anno 1627.

Gabriel m. p.

Külczim : A rendes a löcsei tanácshoz.

(Eredetije Lőcse városa ltárában.)

IV. 1617. j a n. 17.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes, ac circumspecti stb.

Bizonyos számú ön, réz és valami festék magunk számára való maradván az Hűségtek városában, kegyelmesen requiráljuk Hűségteket, sőt hagyjuk és parancsoljuk, hogy ez oda bocsátott embereink Hűségtekhez érkeztén, minden haladék nélkül jó gondviselés alatt hozza Kassáig. Secus non facturi. Quibus sat. Cassoviae die 9. Januarii ao. 1627.

Gabriel m. p.

Külczim : Prudentibus ac circumspectis N. N. judici et juratis liberae ac reg. civitatis Eperjessiensis stb.

(Eperjes városa ltárában levő eredetiről.)

V. 1627. j a n. 17.

Gabriel stb.

Prudentes stb.

Salutem, stb. Bizonyos számú ön magunk számára való maradván ott az Hűségtek városában, Hűségteket requiráljuk, sőt hagyjuk és parancsoljuk kegyelmesen, hogy ez levelünk vivő emberink Hűségtekhez érkeztén, mindjárt jó gondviselés alatt hozza Kassáig. Secus non facturi. Quibus stb. Cassoviae die 17. Januarii 1627.

Gabriel m. p.

Külczim : a szokott Lőcse városához.

Alatta : Ser. Princ. cuprum e montanis huc advertum et hactenus in deposito hic relictum Cassoviam usque vehi mandat.

(Eredetije Lőcse városa ltárában.)

VI. 1627. j a n. 25.

Gabriel stb.

Prudentes stb. Salutem stb.

Az ott való kassai minzháznál levő inventált pagamentumok felől Hűségtek Casser Mihállal tött alkuvását megértettük; hogy pedig abból valami jövődöbeli kárunk ne történjék, ez levelünk látván, Hűségteket intjük, hogy azon inventált pagamentumokat mindjárást Sepsi János és Ványai Illés hiveinek praesentiájában adassa kézhez Hűségtek; visszabocsátván magunk mellől praefectusunkat, Hűségtekkal azon dolgot is eligazittatjuk. Secus non facturi. Quibus stb. Datum in arce nra Munkács die 25. Januarii anno 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: a szokott Kassa városának.*Alatta*: Exhibitae 28. Januarii ao 1627.

(Ered. Kassa városa ltárában.)

VII. 1627. fe b r u á r 1.

Prudens et Circumspecte stb.

Servitiorum meorum stb.

Noha ő fge immár egynihány levelében parancsolt volt az ott fekvő beteg ifjak felől, de én reám is isten kiváltképen való ostorát az betegség által bocsátván, mindazokrúl Kdet nem requirálhattam, s egyéb dolgokban nem kicsiny hátramaradással vagyunk. Most ujobban ugyanazon ott maradott beteg legények felől parancsolja igen serio ő fge, hogy azokrúl értekezsem, és ha meggyógyultak, ipso facto mindjárást ő fge után küldjem. Kdet azért szeretettel kérem, hogy ha meggyógyultanak volna, azokat mindjárást Kd küldje alá bárcsak Eperjesig, az kik pedig betegek volnának, hogy el nem hozhatnák, azoknak viseltesse gondját serio és gyógyíttassa, s állapotjokrul is tudósítson. Másodszor azon is kérem Kdet, hogy az commissariusok jövetele felől, holott legyenek és mikorra érkezhessenek oda, arrul is Kd igen sietséggel tudósítson s császár ő fge commissariusit is mikorra várja Ktek, s kicsodák legyenek s hányan, tudósítson, lehessen illendő gondviselésünk mind az két részrül valókra. Ebben, hogy Kd negligens ne legyen, még is szeretettel kérem Kdet. Isten tartsa jó egészségben Kdet. Cassoviae 1. Februarii 1627.

Prud. ac Cir. D. V.

servitor et amicus paratissimus

Joan. Bornemisza mp.

Külczim: Prudenti ac circumspecto dno stb. judici primario stb. Leutsoviensi stb.

(Eredetije Lőcse városa levéltárában.)

VIII. 1627. a p r. 9.

Gabriel stb.

Reverendissime Mag^{ce} et Generose, nobis dilecti. Kegyelmetek levelét, melyet nekünk Tokajból 31. Martii irt, elvöttük és azt megolvastván, írását is megértettük: melyből látjuk, hogy istennek segítségével császártól ő felgétől reájok bízott comissiójokban immár procedálván, annak végben is vitelében hivataljok szerint igyekeznének: mely dologban mi is az mi részünkről nem akarván semmi fogyatkozást tenni; az minemű difficultásokat ott levő commissariusinknak exhibeáltak, azokra magunkat mentől méltóbb és igazabb móddal lehetett, késedelem nélkül resolváltuk: elhívén azt, hogy Kigltek is minden privatumokat hátra tevén, az közönséges igazságnak úgy is enged, hogy semmire nem egyébre, hanem csak ez szent békességnek állandó megerősítésére láttatik vigyázni. Melyet az minthogy mind magok keresztyéni jó lelkiismeretére, mind pedig hazájokhoz való szeretetire nézve kívántatik is cselekedni: úgy abbéli jó indulatjoknak mentül hamarébb való véghez vitelében kétségünk is semmi nincsen: igyekeztvén azon mi is, hogy mi bennünk is egyebet az közönséges békességnek állandó megszerzésére való igyekezetünknel se Kegyelmetek, se mások ne tapasztalhassanak; kívánván ennek utánna szüből, hogy az Kglmetek commissiójának vége lehessen istenünknek tisztességére, nemzetünknek is javára és megmaradására üdvösséges, hasznos és állandó, ajánlván is ezekután minden fejedelmi kegyelmes jó akaratunkat, istentől nekik minden jókat is kívánunk. Datum Albae Juliae die 9. Aprilis 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: Rendiss^{mo} mag^{co} et generoso sacrae caesareae regieque, Mattis in oppidum Tokai expeditis commissariis etc. Nobis dilectis.

Más kézzel: 14. Apr. 1627.

(Eredeti az orsz. ltárban. Publ. Fasc. 15. Nr. 9.)

IX. 1627. m á j. 17.

Sacra stb.

Domine stb.

Prædecessores M. V. Regiae ac Caesareae, defuncto Paulo Melith de Briber parenti Georgii Melith senioris, possessiones Kigjos in Bereghiensis et Szent Maria in Szempliniensi comitatibus habitas. titulo pignoris et inscriptionis certa pecuniae summa ad necessitates partium regni Hungariae superiorum erogatas benigne contulerant, eademque possessiones a praelibato Georgio Melith hactenus pacifice possessae juxta contenta pacificationis Nyklsburgensis autoritate mihi attributa etiam per me eidem

jure regio collatae, quiete sunt tentae: et quia vigore ejusdem pacificationis similibus donationibus M. V. Regia et Caesarea confirmationes se elargituras benigne obtulit; eandem unice requisitam volui, velit tantum intercessioni meae tribuere, ut supplicans hanc meam interpositionem sibi proficuum experiatur. Quam M. V. Regiae ac Caes. benignitatem promptissimis demereri obsequiis nunquam intermittam. Cui de cetero vitam diuturnam ac felicitatem perpetuam precor. Datum in civitate Claudiopoli die 17. Maji anno 1627.

S. M. V. R. ac Caesareae

servitor studiosus ac devotus

Gabriel m. p.

Külczim: Sacrae stb. stb. domino benignissimo.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.)

X. 1627. jú n. 23.

Sacra stb.

Dne stb.

Quod accessione hujus meae intercessionis, Mattem Vram arduis regnorum suorum curis occupatam interpellem; regiae animi ejus dotes, propensusque erga me affectus svadent, sciens nequaquam aegre laturam. Domui reverendi Petri Alvinczi in oppido Thokajensi, necnon vineis in promontorio ejusdem oppidi habitae et situatis exemptionem sum impertitus; qua benignitate mea hactenus laetatus, usu fructuque earum est gavisus; ut autem etiam Mattis Vrae ab omnibus decantatae munificentiae radiis investiatur, demisse instat pro insita sibi clementia, ne gravetur benigno collationem meam consensu suo corrobore, hancque illi nostri ob respectum gratiam elargiri. Itaque ut praetensionis ejus Mattas Vra clementer annuat, eandem diligenter requirendam volui, tantum intercessioni meae ponderis tribuere dignetur, ut voti compos, eam sibi proficuum fuisse experiatur: quod Mattem Vram Caes. et Regiam pro singulari benignitate sua facturam non ambigo. Cui post oblata sincerissimae voluntatis meae symbola vitam foelicem et diuturnam incolumitatem exopto. Datum Albae Juliae die 23. Junii anno 1627.

Mattis Vrae Caesareae et Regiae

servitor studiosus ac devotus

Gabriel m. p.

Külczim: Sacrae Romanorum stb. stb. Dno stb.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.)

XI. 1627. j u l. 20.

Generosi fideles dilecti.

Elfelejtettük meghagyni, hogy egy jó cavalcatort szerezzetek; kegyelmesen parancsoljuk annakokáért, hogy el ne felejtsétek, hanem ha isten Franciában viszen benneteket vagy Párisban avagy Olaszországban (Neap)olisban, kiválképpen igen nagy szorgalmatosággal es conducáljatok egyet olyat, a ki legyen elégséges tudománnyal és tudja arte lovainkat javítani; bizonyosan assecuráljátok tisztéséges állapotja és jó fizetése felől. De akkor munkálódjatok, hogy ne valami jámbor inas legyen, hanem ex magistris peritis legyen, a ki itt cum autoritate az udvarunkban levő urfiakat, inasinkat és fő emberek gyermekeit tanítsa, udvaroljanak neki, mint egyéb fejedelmek udvarokban. Az francusok között felette jó trombitások vadnak, egy igen fő trombitást azért hogy szerezzetek, felette igen kérlek szerető hiveink, a nélkül meg ne jőjjetek; de excellentissimus legyen, csak közönséges jót ne is hijjatok. Jobbnak találtuk, hogy debreceni pénzen fogadott szekereken menjetek Rosonberkig el; ha az vizen el nem mehetnétek Szombatig, azon szekereken menjetek, kiről demandáltunk az debreczenieknek. Bene valeatis. Albae 20. Jul. 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: Generosi Ladislao (Cseffey) comiti comitatus Szolnok, Joanni (?) de Colos . . . etc.

(Bethlen által írt, de nagyon elmosódott eredetije Gyulafehérvártt.)

XII. 1627. a u g. 20.

Gabriel stb.

Prudentes stb. Salutem stb. Hűségtek városában ennekelőtte megtelepedett Hunyadi alias Sárdi György deák meghalván, még életében kevés jóvairól disponálván, legált volt de propriis acquisitis bonis itt benn Erdélyben Sárdon lakó vén atyjának és ez levelünk megadó Kisfaludi András cancellarista deákunknak ugy mint atyjafiának. Hagyjuk azért és parancsoljuk Hűségteknek, hogy valamiket Sárdi György megnevezett vén atyjának és öcscsének testamentaria dispositione legált de propriis acquisitis, mindjárt ez levelünk vevén, azokat az nálla levő testamentalis levelének continentiája szerént az relictával adassa meg fogyathozás nélkül. Secus non facturi. Datum in civ. nra Alba-Julia die 27. Augusti 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: a szokott Kassa városának.

Alatta: Exhib. sen. die 14. Sept. ao dni 1627. M. Wass m. p.

(Eredeti Kassa városa ltárában.)

XIII. 1627. a u g. 27.

Ill^{me} et r^{me} d^{ne} amice noster charissime.

Cum illustrem comitem Petrum Bethlen, nepotem ex fratre nostrum per aliquod tempus in locis Romani imperii et insuper Lugduni Bataavorum studiorum causa detentum jam in patriam ad nos reverti voluerimus. Priusquam is rediret, ut visis et observatis gentium moribus instructor reverti possit, quaedam orbis christiani regna eidem peragrandam in mandatis dedimus. Qui cum etiam regnum Galliae ut christianissimi regis aulam ex voluntate nra aditurus sit praeclara laudum ill^{mae} et rev^{mae} D^{nis} V^{rae} fama ducti, qua virtutum suarum acta non inmerito inter gentes etiam nras celebrantur, hac occasione salutadam, propensissimumque studii nri erga eam affectum testatum redditum duximus. Eandem igitur rogatam volumus, ut pro sua singulari humanitate, dietum nepotem nrum omni benevolentia complecti studioque suo, si qua in re necessitas exegerit, persona nra ob respectum eidem adesse velit: gratissimam nobis rem, ut omnibus singularis affectus studiis quavis occasione demerendam factura. Cui de coetero vitam diuturnam omnemque incolumitatem et felicitis rerum successus precamur. Datum in civitate nra Alba Julia, die 27. Augusti a. d. 1627.

Ill^{mae} et R^{mae} D^{nis} V^{rae} benevolus amicus
Gabriel m. p.

Külczim: Illmo et rev^{mo} d^{no} cardinali de Richelieu, christianissimi regis et exercituum generalissimo. Amico nostro charissimo.

(Eredetije Párisban Coll. Godefroy Portf. 270.)

XIV. 1627. a u g. 27.

Gabriel stb.

Prudentes stb. nobis grate dilecti stb. Salutem et benignum affectum. Si quidem fideles nostros generosos Ladislaum Ceffei comitem comitatus Zolnok Interioris et Franciscum Bornemissa unacum secretario nostro Viennam Austriae ad sacram cesaream regiamque Mattem certis in negotiis expeditos habeamus, illicque ex mandato nostro et rei ipsius statu propere iter suum continuare debeant, Eisdem benigne requirimus et hortamur quoque, pro iisdem fidelibus nostris Rosombergam usque de sufficienti curru et equis providere non intermittant, promptitudinem eorum hac in re benigne agnosceamus. Quibus stb. Datum Albae Juliae, die 27. Augusti 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: a rendes a löcsei tanáchoz.

Más kézzel: Hosszabb tartalomkivonat után 17. Septembris anno 1627. redditae.

(Eredetije Lőcse városa levéltárában.)

XV. 1627. augustus 27.

Christianissima Regia Mattas.

Domine nobis observandissime.

Cum certissimis argumentis singularem Mattis Vrae erga Nos affectum preclarumque Regii animi studium jam antea comperit habuerimus, faciendum nobis putavimus, ut hac occasione Eandem salutandam vellemus, propensissimique animi nostri argumenta erga Mattem Vram testata redderemus. Cum enim illrem comitem Petrum Bethlen nepotem ex fratre nostrum, in quibusdam Romani imperii academiis per aliquod tempus instituendum voluissemus, revocarique eum hoc tempore nobis visum fuerit, ut priusquam ad nos reverti posset, plerasque christiani orbis regiones perlustraret, eidem in mandatis dedimus. Cui cum illud etiam peculiariter injunxissemus, ut Mattis Vrae regna et provincias aulamque ipsam adiret, eumque mandata nostra haud praetermissurum sciamus, summo affectu Eandem rogatum volumus, ut eum regio favore suo prosequi, benignoque vultu intueri personae nostrae ob respectum dignetur. Quod cum nobis gratissimum futurum sit, illud Mattas Vra certo sibi persuasum habere velit, quicquid benignitatis erga nepotem nostrum contulerit, nos illud omne nobis praestitum esse existimatuos. Quod cum facturam Eam certo speremus, erit quo gratissimis singularis affectus nostri officii Eidem nos omni occasione responsuros polliceamur, Mattasque Vra perennem sibi inter gentes nostras nominis laudem cum insigni famae gloria accumulatura sit. Quam de coetero foelicem florentemque diutissime vivere et prosperrime regnare exoptamus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 27. Augusti ao MDCXXVII.

Mattis Vrae Regiae

sertor studiosissimus

Gabriel m. p.

Külczim: Serenissimo et potentissimo principi domino Ludovico Eius nominis Decimo Tertio regi Galliarum et Navarrae christianissimo etc. Domino observan^{mo}.

(Eredetije a párisi külügyministerium levéltárában, Hongrie I. k.)

XVI. 1627. aug. 27.

Gabriel stb. ac Oppoliae Ratiboriaeque dux etc.

Generose nobis benevole etc. Császárhoz ő felgéhez kelletvén bizonyos dolgaink végett ez levelünk megadó internunciusunkat és secretariusunkat bocsátanunk, általa neki is szóval izentünk, requiráljuk azért kegyesen, hogy valamit mi nevünkkel mond, szóvanak mindenben teljes hitelt adjon és dolgainkat promoveálja is ő felge előtt aszerént, hogy mentül hamarébb lehessen reábízott

dolgainkra ő felgétől kedves resolúciónk, ebbeli hozzánk mutatott sinceritását illendő kegyelemmel agnoscáljuk. Datum in civitate nostra Alba Julia die 27. mensis Augusti, anno dni 1627.

Benevolus

Gabriel m. p.

Külszím: Generoso Laurentio Ferenczffi sacrae caes. regiaeque Mattis etc. per Hungariam aulae secretario etc. Nobis benevolo.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.)

XVII. 1627. oct. 6.

Ser^{ma} M^{tas} regia dne dne nobis obs^{me}.

Cum pro eo, quo erga M^{tem} V^{ram} ab initio ducti fuimus singulari affectu nobis grave admodum fuerit funesta in ditionibus ejus ab aliquo tempore bella continuata audire, eo magis illud molestius accepimus, quod antiquissimas gentis nostrae cum regnis M^{tis} V^{rae} inclitaque illa respublica necessitudines intercessisse memineras, et quod majus orbis Christiani quietem post tot bellorum incommoda funestasque innoxii populi clades summis desideriis exopteras. Quarum rerum cumulo hoc etiam accessit, quod hisce diebus allatae nobis sunt ser^{mi} electoris Brandenburgici, fratris et affinis nostri char^{mi} literae, quibus de atroci ditionum suarum et alibi ruina et praesertim in ducatu Prussiae, incommodis ab iis, quibus minime sperabat, sibi illatis gravissime conquestus, nos denique rogavit, ut partes nostras apud Svecum interponendas suscipere, quo restituto portu Pillaviensi, ditiones ejus bellorum malis levare, tranquillitatisque pristinae restitui possent.

Nos quibus pro ea, quae cum electorali ejus dilectioni intercedit arctissima necessitudinis conjunctione, non possunt ejus incommoda non admodum molesta videri, etsi pro viribus minime deesse eidem in hoc rerum suarum statu volebamus, tamen prius hac de re M^{tis} V^{rae} voluntatem explorandam aequum duximus, ea praesertim de causa, quod uti antea etiam accidit, suspicionibus de nobis eam laborare minime vellemus, legatosque nostros causa interpositionis nostrae cum scitu M^{tis} V^{rae} consensuque eo proficisci cuperemus. Et quoniam paria literarum a ser^{mo} electore ad nos datarum probe descripta et hisce nostris annexa, ad M^{tem} V^{ram}, quo uberius dilectionis ejus electoralis mentem intelligat, transmittimus, rogatam etiam Eandem volumus, ut voluntatem suam hac in re nobis quamprimum aperiendam velit, an haec interpositio nostra M^{ti} V^{ro} cordi futura sit, nec ne? Quod si molestum Eidem esse intellexerimus, licet merito ser^{mi} electoris incommodis augamur, tamen supersedendum ab eo nobis, quam M^{tem} V^{ram} offendendam putabimus; sin vero (quod speramus)

M^{ti} V^{rae} illud aequum esse videbitur, regiasque salvi passus literas nobis transmittere dignabitur; haud intermitteremus, quin per idoneos legatos nostros eo expeditos interpositionem nostram procureremus, ser^{mi}que electoris hac in parte expectationi de nobis abunde satisfaciamus; et si qua etiam in re M^{ti} V^{rae} opera nostra pro publica regni ejus quiete necessaria visa fuerit, dabimus operam, ut M^{tas} quoque V^{ra} singulare studium nostrum erga se nullo unquam tempore defuturum agnoscat. Cui cum nos propensissimi affectus nostri officia enixe deferenda cupiamus, rogatam etiam Eam volumus, ut verbis praesentium latoris, internuncii nostri et aulae familiaris, generosi nimirum Petri Gavay, quidquid nomine nostro retulerit, indubiam fidem adhibere non dedignetur. Quam de coetero incolumem cum omni ser^{ma} sua familia diutissime vivere, prosperrimoque rerum omnium statu perfrui exoptamus.

Datum in civitate n^{ra} Alba Julia die 6. mensis Oct. a. MDCXXVII.

Ser^{mae} regia M^{tis} V^{rae}

servitor studiosissimus

Gabriel m. p.

(Eredeti, sajátkezű aláírással, a krakkai egyetemi kvár 211. sz. cod. 439. l.)

XVIII. 1627. oct. 8.

Gabriel stb.

Prudentes stb. Salutem stb. Nemzetes és vitézlő Gávay Péter hivünket expediáltuk igen sietséggel bizonyos és szükséges dolgaink végett az lengyel királhoz. Hűségteknek azért hagyjuk és serio parancsoljuk is, ez levelünket vévén, mindjárt egy igen jó kocsi lovakkal együtt készíttessen alája Bártfáig minden késedelem nélkül, hogy útját fogyatkozás nélkül continuálhassa. Secus non facturi. Datum Albae Juliae, die 8. Octobris ao dni 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: Kassa városának a szokott.

(Eredetije Kassa v. Itárábau.)

XIX. 1627. dec. 12.

Gabriel stb.

Prudentes stb. Salutem stb. Megértvén kegyelmesen az Hűségtek között levő adósságuk felől mit irt legyen Hűségtek; noha ez ideig elég nagy kárunkkal lőtt azon adósságinknak praefectusunk által be nem vétele, de mégis Hűségtekhez való szokott kegyelmességünket előttünk viselvén, ultimatum hogy immár egyszer mindenképpen legyen vége, praefectusunknak nemzetes Bela-

vári Dávid hívünknek tanúságot adtunk, hogy az mi kegyelmes resolútióink és Hűségtekhez mutatott gratiánk szerént az adósság megfizetésének módját proponálja és érjen véget benne, úgy hogy immár ennekutána tovább ezen dologgal búsitatni nem akarunk. In reliquo bene valeant. Datum in civ. ura Meggyesiensi, die 12. Decembris ao 1627.

Gabriel m. p.

Külczim: a szokott Kassa városa tanácsának.

Alatta: Exhibitae 22. Januarii 1628.

(Eredeti Kassa városa Itárában.)

XX. 1628. jan. 3.

Revende fidelis nobis syncere dilecte.

Kglmed levelét Ormanközy megadá és abból az választételét értjük annak az személnék; de azon nem kell megállanunk, mert az szemérmes és tökéletes erkölcsű embereknek abból tetszik egyik virtusok meg, hogy ne láttassanak mindjárt magokat kelletni. Nekünk az tetszik, hogy mégis Kglmed fáradságát és ugyan szűből való tanácsadását ne vonja meg secretariusomtól, hanem mi érettünk igyekezze ugy promoteálni együtt Bornemisza János hívünkkel, kinek tessék meg haszna is, Kglmedet mégis szeretettel requiráljuk, melyet mi is agnoscálhassunk kglmesen, és cum gratificatione ipsis remunerálhassunk is, mert csak Kglmetek ketten akarja; mi elhittük, hogy ha Istentől engedtetve nagyon és rendelve, végben vitetik; úgy tetszik, nem fogja az jó asszony megbánni, ha intercessiónkat meg nem nem veti, ha pedig rejiciálja, azzal nem sokat használ; úgy halljuk judex curiae uram akarja Barnának (secretariussa-e, avagy praefectussa) akarja (*sic!*) szerezni, mely ha lenne, bezzeg nem tagadom, hogy barátja nem lennék érette, szégyenleném, ha az judex curiaenak nagyobb tekinteti lenne előtte. Bizonyos, hogy in quantum in nobis foret, ellene is lennénk. Kglmed mutassa jó akaratját hozzá, mi felelünk, sem religiójában, sem egyéb állapotjában meg nem búsul e miatt. Bene valeat. Ex Fogaras, 3. Januarii 1628.

Gabriel m. p.

Külczim: Reverendo Petro Alvinczi stb.

(Eredeti egészen Bethlen írása a gyulafehérvári Batthyány könyvtár lymbusában.)

XXI. 1628. február 21.

Illme ac rdme domine stb. Salute stb.

Preclara vota et benignas preces Vrae illmae ac rdmae D^{nis} in literis per famulum magci dni cancellarii transmissis tan

de foelicibus novi istius anni successibus, quam aliarum rerum nostrarum prosperitatibus, tanquam pignora amoris et synceritatis eius erga nos, grato admodumper alacrique animo recipimus. Nec minore vicissim alacritate a parte luminum vitae incolumitatem ac omnis benedictionis foelicitatisque incrementum eidem cum decursu foelicissimo novi huius anni totius ex animo precamur. Negotia vero quae ex literis ad dnum cancellarium datis nobiscum communicata sunt, non tantum varias in nobis cogitationes, sed molestas etiam ferme (nisi remediata fuerint) intollerabiles excitarunt, cum verae fiduciae nulla res magis inimica sit, quam suspicio, alteraquee alteram, ubi vires sumpserit, expellat, necessum est.

Quod agendum, quove recurrendum nobis est, ignoramus, cum quanto maiore fiducia, synceritate et humilitate recursum ad suam Mtem sacram tenere colereque studeamus, non admittimur, abigimur, repulsam patimur. Legatio a nobis ad suam Mtem regemque Ferdinandum iustis solummodo ac honestis conditionibus instituta fuerat, nil dupplici corde vel apud suam Mtem, vel dnos regnicolas aut privatam etiam quemquam acturi. Imo ad status et ordines ac regni comitia, nullum verbum, nullam legationem praeter Coluntatem suae Mtis institueramus. Ad quae omnia per eundem cancellarium, cui Vra Ilma et Rdma Dntio copiosius scripserat, ex nostra etiam notitia uberiores respou-sionem accipiet, nec eadem hic iurare, ne iusto prolixiores simus, volumus.

Tantum apud Vram Ilmam ac Rdmam Dnem sollicitamus, et urgemus pro eo, quem erga publicam pacem prae se fert, singulari studio et amore velit author persuasorque esse praecipuis, ut transactiones Tyrnavienses utroque ex hac praesenti, tanquam primitus celebranda diaeta, absque confirmatione statuum et ordinum regni Hungariae ne relinquuntur aut destituantur. Sed sub ea forma ac modo, quo tempore palatinatus ilmi quondam Stephani Illésházy publicis regni decretis et articulis solenni etiam iuramento ad eorum observationem apposito et adiecto, de verbo ad verbum adscribantur et inserantur.

Nam si hoc qualicumque de causa, quod deus avertat, praetermissum aut neglectum fuerit, cum vix post aliquot annorum curricula regni diaetam celebrandam sperare possimus, haud dubie et tota utriusque transactionis substantia, earumque firma stabilitate non tantum haesitatio incerta, sed desperatio infallibilis, nos et omnes alios manebit. Uberius autem tam de iis, quam etiam de aliis, quae forte necessaria ad hoc negotium putabuntur, per exhibitorem praesentium internuncium fidelem nostrum generosum Stephanum Kovachyochium intimum aulae secretarium cognoscet, cuius ut relationibus fides indubia a Vra Ilma ac Rdma

Due adhibeatur, etiam atque etiam volumus. His Vrae Ilmae ac Rdmae Dni a deo optimo maximo omnem foelicitatem optamus. Datum in arce nostra Fogarasiensi die 21. Februarii anno dni 1628.

Ilmae ac Rdmae Dnis Vrae

servitor et uti frater addictus

G. Bethlen m. p.

Külczim: Ilmo ac rdmo dno Petro Pazmany archiepiscopo Strigoniensi locique eiusdem comiti perpetuo, primati Hungariae, legato nato, sacr. caes. regiaeque etc. consiliario summo et secretario cancellar. etc. Dno amico uti fratri observandissimo.

(Eredetije a primási levéltárban.)

XXII. 1628. máj. 12.

Gabriel stb. ac Oppuliae Ratiboriaeque dux etc.

Generose nobis dilecte. Ez levelünk megadó Simon Boldizsárnak fejedelem asszony szerelmes atyánkfjának német tolmácsának leszen Kegmed előtt némü-némü dolgai és kívánsági, melyeket hogy hasznoson és késedelem nélkül végben vihessen és visszafordulhasson, Kegdet intjük és requiráljuk, az mi tekintetünkért mutassa jó akaratját hozzája és promoveálja ugy dolgait, hogy végben vihesse, melyet Kegdtől kedvesen veszünk és az miben minket is megtalál, kegyelmünkben meg nem fogyatkoztatjuk. Cui de cetero gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 12. May. Anno dni 1628.

Gabriel m. p.

Külczim: Generoso Laurentio Ferencffi stb. Nobis grate dilecto.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.)

XXIII. 1628. máj. 23.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et Circumspecti stb.

Generosus Ernfredus a Berbistorff hactenus in servitiis nostris commoratus, ad suos in praesentiarum ex benigno indultu et permissu nostro redire parat; significavit itaque serenitati nostrae humiliter, quatenus superioribus temporibus circumspecto Joanni Frisio, ipsorum concivi, centum talleros imperiales sub fide et promisso futurae restitutionis mutui nomine dedisset, cuius magna pars contra datam ipsius Frisii sponzionem adhuc inpersoluta restaret. Quo itaque iam discessuro, debitum tale inpersolutum non maneat in damnum manifestum, Prudentias Vestras hisce nostris benigne requisitas, diligenterque admunitas esse volumus, partem debiti annotati apud Joannem Frisium

restantem curent per eum praesentium ostensori, cui illud negotium est ab ipso Berbistorff commissum, de facto assignari et persolui, ne aliam quamquam exactionis inire debeat rationem, quae molestior cuipiam contingere possit. Rem communi aequitati consonam facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima tertia mensis May anno dni millesimo sexcentesimo vigesimo octavo.

Gabriel m. p.

Külszín: a rendes a löcsei tanácshoz.

(Eredetije Lőcse városa levéltárában.)

XXIV. 1628. június 2.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps etc.

Illustrissime et Rvdme nobis benevole. Klmed levelét maga ifju legény szolgája minekünk tegnap adá be, melyet illendő becsülettel vévén és szeretettel megolvassván, azontól parancsolunk Kornis uramnak szegény Pázmány György jószágának recuperálása felől, és hogy annak is végére menjen, micsoda jussal bírta eddig az a nemes ember, és ha zálogban magánál való tételét fogja praetendálni, liquidáltassa véle, kiről assicurálja, hogy contentáltatik késedelem nélkül. Nem ily kicsiny, de nagyobb dologban is ha az mi jó akarattal való atyafiságunkkal kíván élni Klmed, azon igyekezünk, hogy bennünk meg ne fogyatkozzék. Irásának utoljában térszen emlékezetet Klmed az mi ujobban való hadi készületünk felől, melyet úgy láttatik irni Klmed, mintha elhitte volna igaznak lenni, kin nem keveset csodálkozunk, kiváltképen ha Klmed igaznak lenni elhitte volna, holott kiváltképen Kdnek száz módjai vadnak és lehetnek mindenkor az mi állapattunk felől bizonyosan magokat informáltathatni, valamikor akarják; mert egy országban lakunk, szomszédok vagyunk, Ktek emberit országunkban való szabad járástól senki nem tiltja, jezsuiták laknak közöttünk, birodalmunknak nagy része római valláson vagyon, s hogyhogy titkoltathatnék akármi kicsin igyekezetünk is el Kltektől? Igazságot irunk, ő fgével való utolszori accordonk után elménkben sem gondolkodunk ő fge ellen való indulatunk felől, ótalmazzon isten, hogy igaz ok nélkül ő fgénél való végezésünket violáljuk, sőt bátor ok adatnék is reá, de az fegyverhez nem nyulnánk különben, hanem ő fgét requirálnánk fölöle, és ha complanáltathatnék az difficultas, szegény nemzetünk romlásával hadra nem indulnánk. Nem szükséges azért Klteknek elméjét efféle hamis hírek hallásinak elhitélésben fárasztani; bizonyosan elhigyje, semmi igaz az mi hadi készületünk felől csinált hírekben nincsen; az hamis híreket csak azok formálják, kik vagy ő fgének

vagy nekünk nem jó akaróink, vagy szegény nemzetünknek pile-
nésre istentől engedtetett és végezett kicsin békességecskénknek
irigy, magok sorsával, állapotjával nem contentusok, és mind
régí időtől fogva continuáltatott hadakozásokban sem töltözheté-
nek meg praedával. Az mi készületünk felől minden rend békes-
séggel nyughatik az övében; mely mi erről való irásunkban ha
Kltek kételkedik, tartsatok Uram udvarunkban egy inspectort, a
ki minden actáinkra vigyázzon, és Klteket tudósítsa minden héten
állapotunk felől, megengedjük, mert eluntuk az sok hamis híreket
hallani; és valamint felőlünk oda viszik, dupláson hordják ide az
ő fge ellenünk, és az magyar nemzet ellen haddal való szándéko-
zást; valamig ki nem keressük s meg nem büntetjük az hamis hír
költőket, addig ennek vége nem leszen, kiről mi palatinus uramat
tudósítottuk, és censuránkat megirtuk, és birodalmunkban mi
derekas inquisitiót instituálni immár tisztviselőinknek serio meg
is parancsoltuk, s ha kit rajta érhetnek, meghallja Kltek bünteté-
seket. Ha Kltek is azt fogja cselekedni, talám azután megszűnnek
az nyughatatlan elméjű emberek. Kévánjuk tiszta szívből, hogy
nemzetünk békességének mindkét részről való megtartására az
ur isten ő fgének Ktekkal együtt, és mi nekünk is erőt, segítséget
adjon. Az ur isten Kteket tartsa és éltesse jó egészségben. Datum
in oppido nostro Enyed die 2. mensis Junii anno domini 1628.

Illmae et Rvdmae Dnis Vrae

amicus benevolus

Gabriel m. p.

Külczim: Illmo et Rdmo Petro Pazmany, archiepiscopo Strigoniensi,
locique eiusdem comiti perpetuo, legato nato, primati Hungariae, sacrae
caes. regiaeque Mtis summo secretar. cancellaris et consiliario intimo etc.
Nobis benevolo.

(Eredetije a primási levéltárban.)

XXV. 1628. j u n i u s 14.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumspecti stb. Ut primum cathedram templi
sui pastoralem, et instrumentum organicum videre nobis contigerat,
eorum structura et usus nobis ante alia similia ecclesiarum appa-
ramenta placuerat, animum confestim apposueramus, dum nobis
divino favore integrum foret, similia in parochiali templo nostro
Albensi in honorem omnipotentis dei extruere et praeparare.
Quod cum hactenus temporum tot praeteritis mutationibus obno-
xiorum iniuria nobis minime permiserit, nunc ex coelesti gratia
nobis et ditionibus nostris segura in pace constitutis, conceptum
illum de cathedra et organo instruendis in effectum ducere inten-
dimus. Ob id fidelem nostrum, praesentium exhibitorem, generosum
Henricum Lisbona, domus nostrae monetariae Rivulidominarum

praefectum ad Prudentias Vestras expediendum duximus. Et quamquam artificem quendam pro illis ecclesiae suae apparatus diligentem inspiciendis et considerandis eidem Henrico Lisbona adiunctum dimiserimus non tamen persuasi illa ad plenum conceptum non experto facilia: benigne Eisdem et serio requirimus, artifices illos cathedrae suae et organici instrumenti confectorum, magistros in sui praesentiam vocatos coram hoc eodem homine et internuntio nostro sistant, et cum eisdem pro similibus apparatus apud nos conficiendis coram eodem nuntio nostro convenient. Sufficienti hunc mandato instruximus, ut quemadmodum Prudentiae Vrae cum illis (possibili tamen et concedenti modo) convenerint, iuxta id eos sumptu nostro adducat, quorum in salario iuxta fiendam cum eis transactionem defectum passuri non erimus. De aliis etiam artificibus nonnullis eidem Henrico Lisbona commissimus, quorum etiam (et potissimum si concives fuerint) ad nos deductionem ipsarum cura, ut consequatur, requirimus. Omni nostra principali gratia et benignitate ipsis de reliquo semper propensi manentes. Datum in nostra curia Sancto-Petriana, die 14. mensis Junii, a. d. 1628.

Gabriel m. p.

Külczim: A rendes a löcsei tanács hoz.

Más kézzel: Exhibitae 30. Junii anno 1628.

(Eredetije a löcsei városi levéltárban.)

XXVI. 1628. o k t. 25.

Sacratissima stb.

Dne dne clementissime.

Tam multa sunt in me servum ejus humillimum, suscipiendisque tot et tantis beneficiis, minime dignum Sacrae Caes. Regiaeque Mattis Vrae beneficentiae ob unius duntaxat serenissimi principis dni dni mei clementissimi respectum multis sane nominibus inde ab initio collatae argumenta, ut ad eorum summum nihil omnino desiderari potuisse non obscure censuerim, ex eo tamen, quod Caes. Regiaeque Mattas Vra ad instantiam ejusdem serenissimi principis dni dni mei clementissimi filio meo natu minori superiori anno tum peregre profecturo commendatitias salvi passus suas litteras benigne indulgere non dedignata fuerit, magnum benignitati ejusdem tam in me, quam in praeditum filium meum propensae adjectum esse cumulum satis intelligo. — Quae quidem Sacrae Mattis Vrae litterae benigne concessae quanto redundaverient commodo, quantove tam principum

christianorum, quam aliorum illustrissimorum statuum et ordinum oculos perstrinxerint fulgore, ex eo constat apprime, quod quocunque tandem dominiorum, aularum ac rerum publicarum filius meus cum sibi adjunctis appellere deo propitio potuerit, eam ab omnibus nactus est gratiam, eum respectum et favorem, quem nedum sperare, sed nec expectare scivisset. Pro quo nihil mihi antiquius erit, quam Deum optimum maximum, qui coram Caes. Regiaeque Mattis Vrae, secundumque eam, coeterorum principum christianorum personis, hanc mihi, liberisque meis peperit gratiam, aeterna benedictione celebrare; Sacrae deinde Majestati Vrae gratias immortales ex intimis cordis mei penetralibus mei subjectione et demissione, quanta possum maxima pro isthac ejusdem clementia agere, votivas denique Deo auxiliatori preces immolare, ut mihi et liberis meis viam viresque indulgere velit, quibus eam Vrae Mattis benignitatem Sacrae Matti Vrae, caraeque ejusdem posteritati pro exilitate virium nostrarum, si non digna, at, quod maxime exoptamus, obsequiosa servitute reponere valeamus. -- Cum autem filio meo primum adhuc itineri huic accincto, a serenissimo principe dno dno meo clementissimo benigne commissum et a me paterne injunctum sit, ut ubi commodior et prosperior eidem salvo et incolumi ad patrios lares redeunti contigerit occasio, augustam Caesareae Regiaeque Mattis Vrae aulam visere, non intermittat, beneficentiaeque ejusdem gratiosae tot tantisque modis in ipsum collatae symbola magnifica, gratiarum actione, quanta poterit humillima et servili saltem sua, augusto ejus vultui astantia et apparentia sibi demereri contendat. Is itaque, si divini numinis auspicio in augustam Mattis Vrae aulam atque adeo Caesaream et Regiam ejus pervenerit praesentiam, ut ipsum ex innata sua clementia benignis oculis intueri et illa, qua erga me, liberosque meos affecta semper fuit, propensitate gratiosa, eundem clementer prosequi velit, Sacram Vram Mattem humillime oro. Quam Mattis Vrae Caes. Regiaeque clementiam sibi ac augustae caraeque ejusdem posteritati unacum liberis meis humillima nostri subjectione fidelique et debita servitorum nostrorum promptitudinem referre semper studebimus. Eandem ad vota diutissime florentem valere desiderantes. Datum in arce Fogaras die 25. Octobris anno dni 1628.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Mattis Vrae

servitor humillimus

Comes Stephanus

Bethlen m. p.

Külczim : Sacratissimae stb. stb. Dno dno mihi clementissimo.

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.)

XXVII. 1629. j a n. 4.

Serenissime princeps.

Tantum sane erga Dil. Vram induimus affectum, ut nihil unquam prius habeamus, quam si Dil^{nis} V^{rae} temporibus a valetudine inoffensis prosperrimoque omnium rerum successu certiores reddamur. Cum Dil. enim Vrae rebus et incolumitate tam bene commodeque comparatum esse nunquam poterit, quin Dil. Vrae longe precemur fastiora. Jubet id ipsum sollidissimum, quo Dilⁿⁱ V^{rae} conjunctae sumus necessitudinis et contractae affinitatis vinculum, quo Dilⁿⁱ V^{rae} ita obstringimur, ut nihil, quod ad benevolentiam nostram contestandam fieri unquam possit, ullatenus praetermissi velimus.

Gratias praeterea agimus Dilⁿⁱ V^{rae} maximas, quod non duntaxat commendationi nostrae in successionis negotio haeredum Quadÿ plurimum tribuere: verum etiam benignitatem suam in promovendo negotio peramice aperire ac declarare voluerit. In eo quippe Dil. Vra quampropter antegressa defuncti merita haeredum causa cupiat, et quantum nostra commendatione commota sit, re et verbis satis superque ostendit; quo nomine etiam haeredes, quos diximus facient sedulo ac operam dabunt, ut pro tantis beneficiis Dilⁿⁱ V^{rae} subjectissime se memores gratosque probent: quorum precibus et hoc accedit, ut quas defunctus in susceptis Dil^{nis} V^{rae} legationibus de proprio peculio exposuit, uti referunt, pecunias reddi Dil. Vra clementissime jubeat ac procuret. Nos illud Dil^{nis} V^{rae} voluntati et summae, qua viget, qua claretaequitati committimus, nihilque ambigimus Dil. Vram eosdem ea ipsa gratia, qua olim defunctum prosecuta est complexuram, eorumque petitioni, si nimirum res explicata fuerit, ultro locum relicturam esse. Nos Dilⁿⁱ V^{rae} eiusdem conjugii ser^{mae} vitam longaevam ac fortunatissimam, felicissimos omnium rerum successus in hoc novi anni auspicio animitus comprecamur. Dabantur Coloniae ad Spream quarto nonas Jan. a^o 1629.

Ludovica Julianna, Dei gratia electrix
Palatina Rheni, Ducissa Bavariae, Princeps
Auraniae, Comitissa Nossaviae, Vidua
Louise Jullienne electricae palatinae.

Külczim: Serenissimo principi Dno Gabrieli stb. ac duce in
Oppeln et Ratibor domino amico nostro observandissimo.

(Ered. gyulafehérvári lybus.)

XXVIII. 1629. febr. 26.

Serenissime stb.

Post servitiorum stb.

Az úristen stb. Az Felséged kglmes parancsolatjához akarván alkalmaztatni magamat, oly elvégezett szándékban voltam,

hogy mennél hamarább az itt való kötelelősegtől megváltván, kiforduljak: de az emberi igyekezeteket csak isten szokta disponálni. Azért enni ideig lött késedelmemről Flged megbocsásson, mivel azok az előszámlálható bizonyos okok, melyek (Flgedet sok szóval nem akarván bántani) Balassi uram ő kglmének irt levelemnek continentájában includáltam: méltán menthetnek Flged előtt, kirúl azonképpen Bonczhidai uram bőségesben informálhatja Flgedet. Mindazonáltal, isten velem lévén, valamint s valahogy ez jelen való kedvetlen állapotomtól megmenekedhetem, nem késem sokáig. Trombitásokat mind eddig sem kaphaték, mert akármint ajánljuk is itt az jó állapotot, de az mammonának jelen volta nélkül mind semmi, és az mint szokták mondani: dobra wolja stoj za nicz. Az kik ezelőtt igyekeztenek volt, megmáslották az jó akaratot, mint szinte az cavalator is. Én másra találtam, ki régi barátom lévén, sok biztosításomra már Flgedhez ígérkezett s remélem, meg nem másolja, kinek reversalis levelét kezeirásával Flgednek küldtettem, jöllehet most az moldovai vajdát szolgálja; az ura dolgában itt Varsaván létében az király fia akarta magához kötelezni, de hogy én sok szép szóval és igiretekkel megelőztem s alattomban el is végeztem véle, hogy Flgd szolgáljává leszen, méltóztassék Flgd levél által az vajdát megtaláltatni felőle, azonképpen magát is, bizonyos költséget küldvén nekie, s tudom, Flgednek kedve telik benne. Ugyanott együtt az cavalatorral egy jó lóorvos, azonképpen egy trombitás is vagyon, s azokat is, mint beszéli, elhozhatja magával, illendő állapottal biztattatván, ezek pedig ugyan szükségesek is lehetnek. Bonczhidai uram Flgedet mindezekről s mind más egyéb derekabb dolgokrúl szóval bőségesben és ez mostani állapathoz képest alkalmatossan certifikálhatja, ki által mindenekről izenni illendőbbnek ititem az papirosnak veszendő állapotjára nézve. Az mi pedig illeti az én itt való mulatásomat, az is bizonynyal Flgednek kárára nem leszen, a mint ő klmétől is Flged bővebben megértheti.

Interim az úristen stb. Datum Varsoviae, die 26. Februarii a^o 1629.

Ser. Cels. Vrae

humillimus servus
Valentinus Székely m. p.

Külczim: Serenissimo dei gratia Sacr. Rom. Imp. ac Transilvaniae principis, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti Oppulidae Rati-boriaeque duci etc. etc. dno dno clem.

Más irással: Valentinus Zekel Varsavárúl. Praesen. in Porumbach 31. Mart. 1629.

Suae cels. in memoriam revocare.

(Ered. orsz. lt. gyulafehérvári osztály.)

XXIX. 1629. márcz. 5.

Actum Cassoviae die 5. Martii 1629.

Az adónak megnyeréseért	tall. 3100
Az Csaszar pasának megadtunk	» 300
Zöldfíkárnak megadtuk	» 100
Az sidónak megadtuk	» 16
Magunknak költségre	» 600
Vásárlásra való pénzt adott ő flge	» 1200

Azaz hatszázezer oszpora.

(Eredeti orsz. ltár gyulafehérvári osztály.)

XXX. 1629. márcz. 25.

Gabriel dei gratia stb.

Nobilis fidelis dilecte salutem et gratiam nostram.

Noha magad bennünket öcsénktől való elmaradásod felől nem tudósítottál: mindazáltal értvén egyebektől Olaszországban való maradásodat, azon nem keveset csudálkoztunk, hogy csak magad elméjétől vévén olyan bolondságot magadban, sem hivatalodnak meg nem feleltél, sem pedig az mi személyünket és azt is, mi végre bocsátottunk volt el, meg nem gondoltad, hanem úgy akartál elmaradni, holott azt cselekedned nem illett volna. Jóllehet pedig egyfelől öcsénk relatiójából értjük, hogy az eloquentiának tudománya hallgatásáért maradtál volna Paduában, és hogy abban az tudományban jobb progressust szerezhetnél magadnak, de viszont cancellariusunknak irt leveledből azt is értjük, hogy szándékod az volna, hogy Olaszországot jobban megjárván, az olasz nyelv s egyéb dolgok tanulásában forgolódnál. Mely szándékodat noha nekünk értésünkre nem adtad és nem mi akarattunkból maradtál is el öcsénktől, mindazáltal költségedre rendeltünk száz imperialis tallért Daniel Niss által Velenczében, melyet, oda bémenvén, tölle kezdedhez is vehetsz, ez mellett, kegyelmesen parancsolván, hogy Paduából sehova ne menj, hanem az kicsoda tudománynak hallgatását magadnak akartad választani, abban igyekezzél, hogy valami progressust szerezhess, és azon légy, hogy octoberben hazajöhess hozzánk; állapotod itt is leszen. De coetero gratiose erga te propensi manentes. Datum in arce nostra Fogaras, die 25. Martii anno domini. 1629.

Gabriel m. p.

Bécs felől jöjj haza, octoberben
Paduából megindulj okvetetlen.

Külszím: Nobili Joanni Horvath de Pálocz, hoc tempore in academia Patavina doctrinis operam navanti etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije — az utóirat Bethlen Gábor saját kezével, — gr. Toldalagi Zsigmond levéltárában M.-Vásárhelyt.)

XXXI. 1629. a p r. 4.

Gabriel stb.

Prudentes stb. Salutem stb.

Az mely Tassi Csizmazia Gáspárné neű gonosz életű aszszonynak állapotja felől Hűségtek informál bennünket, értjük levelekből, annak gonosz és rút magaviselése miben legyen; melyről ezelőtt is nem azért parancsoltunk volt Hűségteknek, hogy afféle isten ellen való gonosz életű személyeket kegyelmességünkre méltóknak itélnék lenni, hanem akartunk csak az dolognak jól végére menni. Melyet immár informatiójokból bőségesen értvén, nemhogy gratiánkot akarnók hozzája mutatni, de sőt inkább Hűségteknek kglmesen parancsoljuk, hogy valami az istennek igazsága és az törvénynek utja, exequutiójábau Hűségtek azt is kövesse. Quibus stb. Datum in civ. nra Cibiensi die 4. mensis Aprilis ao dni 1629.

Gabriel m. p.

Külczim: a szokott Kassa városának.*Alatta*: Exhibitae praesentes die 19. mensis Apr. a^o dni 1629. M.

Wass m. p.

(Eredetije Kassa városa Itárában.)

XXXII. 1629. m á j u s 8.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Sicularum comes, ac Oppulidae Ratiboriaeque dux etc.

Ilme comes, amice noster benevole.

Klnek 17. Aprilis Kismartonból írt levelét Kéri János uram kezében hozván, noha immár általa magunkat az előbbi dolgokról resolváltuk volt, mindazáltal nekünk azt megadván, írásuak minden részeit hőségesen megértettük. Az miut azért elsőben tudósít bennünket szolgáljának Budára az végre való beküldése felől, hogy az ujonnan épült palánkok és az szegény község dolgát eligazítsa, és arról minémő relatiót is hozott, kezünkben küldötte, látjuk az dolognak processusát mind az Kd maga nekünk való írásából, mind penig szolgáljának relatiójábúl; melyeket kívántuk volna magunk is nemzetünknek javáért, hogy jobb móddal végeztethettek volna; de mivel efféle nagy dolgoknak véghezmeneteli az nagy fejedelmek között kevés idő alatt ritkán szokott meglenni, istennek bölcs rendeléséhez kell embernek magát alkalmaztatni. Az pénz dolgát az mi nézi, azt magunk is nyilván tapasztaljuk, az szegény község abból mely igen nagy fogyatkozásokat szokott szenvedni, az magunk birodalmában is, az hol az töröknek holdol, és minden okosság és igazság ellen való kívánságát látjuk az töröknek ez

dologból lenni, magunk is pedig az mi részünkről immár az vezért sokszor találtuk meg; de mind ez ideig semmit véle nem végeztünk, derekasb okát nem egyebet itélvén lenni, hanem hogy az portától nem lévén arról semmi bizonyos tanulsága, magára semmiképen azt nem meri felvenni, hogy erről valamit végezzen; mindazáltal az mely mediumot Kltek abban feltalált, mi is ugy itéljük, hogy az fogja őket valamire indítani, főképen hogy ha eszekben veszik az szegény községnek kéntelenségéből való felkelését és helyekről elbontakozását, melyet valósággal látván, reméljük, hogy másképen fognak ez dologról magokban gondolkodni.

Az palánkok dolgát az mi illeti, értjük azt is, micsoda praetensiója legyen az vezérnek azok ellen, és miképen declarálta is magát főképen az mi birodalmunkban levő hajduságnak állapotja felől; melyről bővebb irással kellvén nekünk is az mi itéletünket declarálnunk; kívántuk volna igen azt, hogy ha előbbi tetszésünk szerént erről az Kd embere csak emlékezetet sem tött volna, annál inkább valami tractatust kezdeni semmiképen nem kellett volna, mert mentől több tractatus indíttatik ez dologról, arnál több alkalmatosság adatik az vég nélkül való haszontalan veszekedésre.

Hogy pedig az vezér ebből mi reánk halasztott, azt nem örömet értjük, mivel nekünk erről eddig soha semmi emlékezetet nem is tött, és Kdnek bizonyosan írhatjuk, hogy ebben semmit nem is tudtunk, magunkra is ennek igazítását semmiképen nem vesszük. Az első kérdése azért az töröknek mivel az volt, hogy maga híveinek tartja az hajdúságot, méltán mind Kdnek, mind pedig egyebeknek nehéznek látszik lenni, főképen hogy ha azt csak magában érti, de ha tovább gondolkodik felőle, feltalálja, hogy nem ok nélkül való az töröknek ebbéli praetensiója, annál inkább, ha az másik kérdést is gondolkodásban veszi, tudniillik hogy sem császár ő fge, sem pedig az mi ditióinkban valóknak, hanem egri és szolnoki tartománybélieknek ismeri őket lenni; az mint azért Kd erről discurál, hogy ezt az török vagy onnét itéli, hogy mi alattunk vadnak, vagy pedig hogy Kgtek ellen az török mellett gyakorta való felülések volt, mi más itéletben vagyunk, melyet bizonyosnak is tartunk lenni, értvén főképen ebbéli elméjeket, és az dolgokat is eleitől fogva való experientiából jól tudván. Mert hogy az török maga híveinek tartja őket, azt ez okon itéli, hogy az mely helyen megtelepedések és lakások vagyon, az övé, ugymint az miolta Szolnokot, Gyulát, Egret és az több körülvaló végházakat elvötte, azoknak az helyek helyébe mindazólta, és az jó emlékezető Bochkay fejedelem az mikor az hajdúságot letelepítette, az török cousensusából szállította azoknak az hódólt helyeknek fundusára. Annak felette, mikor az után az egész hajdúság bizonyos végezést tött Ali pasa által az törökkel, arra kötelezték magokat, hogy mivel az ő fundusán vagyon megtelepedések, minden időben igaz-

sággal nem egyéb ellenséges igyekezettel viselik hozzája magokat, és ehez képest adott török császár is közönséges athname levelet azon Ali pasa által nekik. Nem ok nélkül itéli hát az török, azt Kd elhigye, mivel erről nem is helytelen vagy illetlen praetensióját veszi eszében azokra az feljül előszámlált okokra nézve, tudniillik hogy Egerhez, Szolnokhoz valónak, azaz övének tartja azt a helyet, a melyen laknak; és hogy végezése is erről vélek, tudván főképen hogy ő akarhatja és consensusa ellen ott való lakások semmiképen nem lehetne, mivel azt akarí ki, jól gondolkodván, eszében veheti, hogy oly helyen vadnak azoknak az hajdu városoknak építési, hogy nem tovább, hanem csak az míg ez törökkel való frigy fennáll, addig lehet ott való maradások; mihelt pedig valami nyilván való hadakozásnak kellene velek lenni, ottan azt a földet el kellene hadni, nem lévén semmi oly bátorságos erősségek, sem pedig bizodalnok, mely ennyét magokat oltalmazhassák ellenek; nem az uram, hát az oka az török ebbéli praetensiójának, hogy mi alattunk vadnak és hogy gyakor való felülések volt, hanem sokkal külömb, mert noha egyéb helyek is vadnak mi alattunk, de nem lévén semmi méltó praetensiója hozzájuk, nem is mondhatja azt felőlek, az mit az hajduság felől; mikor ült légyen pedig az hajduság az török mellett fel, mi nem tudjuk, sőt csak módját sem látjuk, hogy azt fogná valaha cselekedni, hanem ha valami igen nagy és utolsó kéntelenség vinné ideig arra őket. De még Erdély országa is hogy az török mellett felült volna valaha, arra nem emlékezünk, noha hogy az török az német hadtól való megöltalmazására gyakorta feles haddal ült fel, jól tudjuk, mind addig is azért uram, hogy ezeket az töröknek elméjéből valaki kivehesse, nem látjuk, valameddig azt valóságosan meg nem tapasztalja, hogy oly óltalma lehet az hajduságnak, mely ennyét jövődöben akarhatja ellen is meglakhatja azt a földet; az pedig úgy lehetne, ha azok az végházak keresztényén kézben jutnának, melyet mikor lészen, csak az egy isten tudja. Az a consequentia pedig, hogy ezent ítéleteti az hét vármegye felől is holtunk után, az mit az hajduság felől, nem látjuk hogy következessék, mert abban soha efféle okok mint az hajduság dolgában nem intercedáltak, nincs is semmi módja, hogy intercedálhassanak, valameddig az velek való békeség fennáll, az hadakozások pedig azután minden dolgokban elég praetensiót szoktak magoknak szerezni. Ez dolgokat azért mi Kdnek nem az végre írjuk, hogy az török causáját akarnók ebből oltalmazni, holott nemzetünknek kívánjuk mindenek felett javát és megmaradását, hanem hogy Kd értse, micsoda okból való praetensiója légyen az hajduság ellen az töröknek; és ezeket az verisimilis ratiókat értvén, magában felőle tovább is gondolkodjék. Az Kdtől előszámlált két dologbéli praetensiója az okáért az mi ítéletünk szerént ez lévén, az harmadik dolog mivel csak az mi

személyünket illeti, hogy absolute csak mi velünk akar felölök végezni, az mint feljebb is írók, azt magunkra mi semmi uton nem vesszük, nem is akarunk erről semmit végezni, előttünk viselvén nemzetünknek jövődöbéli hasznát, avagy ebből következhetendő, kárát, és azt is, hogy senkinek ezután való időkbén is mi ellenünk semmi méltó panaszolkodása ne lehessen. Micsoda processust akarjon azért tovább ebből Kgtek követni, álljon az maga jó ítéletin; nekünk az mint azelőtt is Kdet tudósétottuk volt, ugy tetszett volna, hogy mostan erről csak emlékezet se légyen, mert gondoltuk hogy ebbéli praetensiója mellől az török nehezen megyen el, az mint ugy is látjuk, hogy történt, ha pedig immár ennyében ment is az dolog, de függőben való maradása nekünk sok okokra nézve illendőbbnek és hasznosabbnak is látszik lenni; valamit azért ez dologból mi cselekedhetünk, minden utakat arra felkeresünk, és mindjártást fő emberünket elkészítjük, melyet az vezérhez küldünk és valamely okokat erre feltalálhatunk, azt iskövetjük, hogy mind nemzetünknek hasznára és megmaradására igyekezzünk, mind pedig császárnak ő fgnék igaz jó akarattól való szolgálatainkat megmutathassuk, és ha kívántatik, mind ebből és az pinz dolgából is, nem egyszeri sem kétszeri, hanem egynéhányszori megtaláltatásunkkal fáradunk. Ezen dolgok felől Kdnek Kéry János uramtól is bőségesen izentünk, kitől, elhittük, mindazokat meg is fogja érteni. — Ezek után minden üdöbéli kedveskedő jó akaratainkat is szeretettel ajánlván, istentől Kdnek jó szerencsés hosszú életet kívánunk. Datum Albae Juliae die 8. May a. d. 1629.

Dnis Vrae Plmae benevolus amicus

Gabriel m. p.

(Eredetije a primási levéltárban.)

XXXIII. 1629. máj. 15.

Serenissime atque illustrissime princeps, domine domine clem^{me}.

Ser. Cels. Vrae omnia sancta stb.

Clem^{me} princeps atque domine. Ex inclusis Ser. Cels. Vra pluribus intelliget id, quod Gregorius Beck musicus et organista noster non sine moerore nobis retulit Fridericum filium ipsius unicum maxima cura ac ingenti sumpta a se et aliis in Germania peritissimis artis musicae magistris institutum exactis in Ser. Cels. Vrae aula ac ministerio annis tribus e vivarum numero sublatum esse. Quumque jam maestus pater in solatium filii defuncti ac sumtuum in ipsum impensorum quandam quasi compensationem hereditate ipsius frui cogitaret se literis ex Ungaria scriptis e doctum non tantum supellectilem filii sui (in qua libri aliquot musici et ejusdem artis quaedam optima instrumenta

fuere) distractam esse, sed et de promisso salario non satis constare an non, quid adhuc restet, quod Ser. Cels. Vra ipsi exsolutura sit.

Itaque a Ser. Cels. Vra humilime se petiturum nobis significavit, ut Ser. Cels. Vra dignetur ac velit illud, quicquid est a salario filii sui residuum et insuper sumtus in defuncti curam medicamenta ac funus impensos (quos filio suo imputari velle inaudiit) clementissime persolvere, iisque, penes quos defuncti supellex lateat, mandare, ut eam sibi huc transmittendam sartam tectam exhibeant.

Eam ad rem cum ad Ser. Cels. Vram intercessorias nostras expeteret, non volumus acquissimae ipsius petitioni deesse, Ser. Cels. Vram etiam atque etiam orantes, ut ipsius submisae petitioni clementissime annuere et favere dignetur.

Id quod nos paribus officiis ubi occasio debetur vicissim demeriri sedulo studebimus, Ill. Cels. Vrae vitam ac valetudinem divino praesidio commendantes. Datae 15. Maji anno 1629.

Consules civitatis Vratislaviae.

Külczim: Ser. atque Ill. Principi ac dno dno Betlehem Gábori Sac. Rom. Imp. ac Transilvaniae Principi stb.

Kivül: Arcium Vratislaviensium intercessionalis pro residuo sallarii cujusdam organistae pacti. 17. Julii 1629.

(Ered. orsz. levéltár, gyulafehérvári csomag.)

XXXIV. 1629. m á j. 17.

Gabriel dei gratia stb.

Egregie fidelis dilecte, salutem et gratiam nostram. Elmaradásod után tanuságodnak öregbítésére ez időt szintén elégségesnek itilvén, Hűségednek kegyelmesen parancsoljuk, ha elébb nem is, de ez jövődő karácson napjára haza jőjön. Ha pedig elébb jő, annál inkább kegyelmes tetszésünkre cselekeszi. Ennekelőtte Daniel Kis által száz tallért deputáltunk volt költségedre, ha nem leváltad, kérd meg tőle, megadja, s igyekezzél haza. Nec secus feceris. Datum Balasfalva 17. Maii anno 1629.

Gabriel m. p.

Külczim: Egregio Joanni Horvat de Palotz, in alma universitate Pataviana alumno nostro etc. Fideli grato.

(Eredetije gr. Toldalagi Zsigmond levéltárában M. Vásárhelyt.)

XXXV. 1629. m á j u s 30.

Életem fogytáig való alázatos, és hűséges szolgálatomat ajánlom Felsőgednek mint kmes uramnak, természet szerint való fejedelmeknek, az uristen napjait Felsőgednek sokasítva, azokat jó szerencsésé tegye, minden kívánsága szerint való joaival megáldja. etc.

Alázatosan akarám Fgdnnek értésire adnom, hogy mikor Toldalagi uram itt az vezér basával szembe lőtt vala, követe, hogy Felséged illendő ajándokkal nem látogatta volna, mivel Felséged hon lételit nem tudta, azért isten Felségeddel szemben juttatván, Felséged mentől hamarébb főember követe által megtaláltatja és ő nsgárol el nem feletkezik, ehhez képest kegmes uram Felségedhez jó akarattal ajánlá magát. Ugyan akkor mondá Toldalagi uramnak, hogy mentől hamarébb lehet, Felséged ő nsgának választ küldjön, hogy itthon érhesse az Felséged embere, hogy Felségeddel minden ide hátra való dolog felől végezessen, úgy hogy tudhassa, mi formán legyen végezése minden dologról, az melyeket Felségednek Toldalagi uram minden dologról megmondhatott. Ugyanakkor mondá ő naga Toldalagi uramnak, hogy Felsd minden bizonyos híreket írjon és küldje ide hozzám, és ismétlen az itt való kapikik egyetértvén, szorgalmatosan vigyék által utána, ő naga is hasonlóképen minden hireit megírja és az itt való kapik (ihának) küldi, hogy az éennek tudásomra adja, én is Felgdnek adhassam tudására. Ehhez képest kmes uram megértvén az basa, hogy Felged olyan nagy renden való főember szolgáját, lovász mesterét küldi, jöne igen nagy követséggel, reménlette jövetelit és mikor elérkezett volna Mikes uram, betegségben találá az basát. Mikor kegmes uram Zöldfíkar által értésire adtam volna bejövetelit az basának, betegséggel menté magát. Ennek utána egy nehány nap eltelvén, izent, hogy az követtel szembe nem lehet betegsége miá, az levelet küldje neki; én tőlem elküldvén kmes uram Mikes uram az leveleket, mind az két levelet bekéréte az kihája által Zöldfíkar aga, az basa kihájával együtt az ajtón bevivék az basának, ott mindjárast ugyan az házában az magyar levelet megfordittatta és elolvastatta: az törökül irt levelet mellette letötte. Ilyen választ izent ki éennek, mivel sok emberek vadnak nála, el nem olvashatja, de tágas üdőben elolvassa és az követtel is beszél, mert vagyon beszéde, de ő tőle várjunk; mindezeknek utána kmes uram mindennap az agával együtt az basa kapujára mentünk, várván azt, hogy behívasson. Azon kívül is muftit, kaimekámot és az több basákat gyakorlatosképen megtaláltuk, hogy szerzenének választ, de egyik is kmes uram rá nem merte magát venni, bizonyosan elhigye Felséged, oly félelembe vagyon minden rend, nagyobba nem lehetnek, az császár sógorát Bariám basát is megfógták vala, de ismét elbocsáták, úgy értem, hogy az temesvári basaságot adták neki, azt merik mondani, kmes uram, hogy ilyen kemény vezér az mostani törökök idejibe nem volt. Tegnap az sátorit általvivék Iskiderbe, az az hire, hogy 7. Junii maga is általmegyen az tengeren, de ott is mulat egynehány napig, igen nagy reménség viseli az törökököt, hogy az kazulokat meghódoltathatják, bizonyosan beszélük kmes uram, hogy az megholt vén kazul után immár két fejedelmeket ölték meg, igen nagy

pártütést mondanak köztök hogy volna. Noha maga az basa nem jelenti, de főemberektől értjük, az kik Felségednek jó akarói, hogy neheztelné az basa, hogy Felséged bücsületit ajándék küldéssel meg nem adta volna, az basák és főemberek csudálkoznak rajta, hogy Felséged semmit nem küldött, idegenségit itilnék felőle. Kaimekám Felségednek igen jó akarója, ő is panaszolkodott magában, hogy Felséged semmit nem küldött az vezér basának, holott ő naga Felségedet levelében, mind Toldalagi uram által, hogy találhassa böcsülettel meg az vezér basát. Kaimekám is igen várta Felségedtől egynehány szép puskát és pisztolt, Toldalagi uram igen fogadta vala, hogy Felségedtől szerez, kérette vala is Toldalagi uramot, hogy Felségednek emlékezzék felőle. Noha kmes uram méltók nem vagyunk, hogy Felségednek tanácsot adnánk, nem is adunk, de mindezekhez képest kmes uram nekünk az agákkal az tetszenék, hogy Fged ne szánná tisztességes ajándékkal mentől hamarébb meglátogatni az vezér basát, ha itt közel nem érnék is az Felséged ajándékával, nem szánók utána menni az vizen és szárazon egy nehány nap, hogy kmes uram Felségedhez ne lenne valami idegenséggel, hogy jövendőben is, ha miben kívántatnék, Felségedhez lenne jobb kedvvel. Látja Isten kmes uram, hogy ha lehetne, én Felségednek, szegény hazánknak és az Felséged maradékinak az kőből is jó-akarókat szerzenék, de Felgd ezerennél (*sic!*) jobban tudja az porta állapotját, hogy adománynyal jár, ha Felséged kegyelmes jó tetszése, az kaimekánt is el ne felejtse, mert ugyan ő naga marad az kaimekánságban, Felséged atyja helin tartsa, Felségednek igen jó akarója, mindenekből Felséged ugy cselekedjék kmes uram valamint Felséged bölcs jó itileti. Tartozom vele kmes uram, hogy az mit érték. Felségednek értésire adjam, az budai basának az császár küldött volt szablyát és kaftánt, megértvén az vezér basa, hátra hozatta, husz napig tartóztatta, de immár ő is helyben hagyta, csütörtökön akarnak megindulni vele, az német és muszka követeket még itt tartják, az Felségedtől jött németekkel sem lön még szembe. Az budai basának küldött volt Felséged szekeret, lovat ajándokba, az kit Felséged jól cselekedett, az is fenn forgott, hogy annak küldött Felséged, és az vezér basának nem, Felséged gondolkodjék, az mi jobb, azt cselekedje mindenekben. Felségednek mint ksmes uramnak alázatosan megszolgálom, engemet is ne hagyjon költség nélkül, mert az Felséged adta pénzt elköltöttem, többet is az mellett, az Felséged kegyelmességét várom. De reliquo Serenitatem Vestram tamquam dominum, dominum mihi clementissimum diutissime vivere ac quam felicissime florere desidero.

Datum Costantinapoly die 30. mensis Maii 1629.

Ser. Vestrae

humillimus ac fidelissimus srtor subditus
Joannes Donáth m. p.

Külczim : Sereniss. principi ac dno domino. Gabrieli dei gratia Sacr. Rom. Imperii, Traanniae principi, Siculorum comiti etc. Opuliae, Ratiboriae- quae duci. Dno mihi clementissimo.

Más kézzel : Joannes Donát. Constant. 30. Maj. 1629. 21. Junii. exhibitae.

(Batthány-könyvtár Gyula-Fehérvártt.)

XXXVI. 1629. j u n i u s 21.

Életem fogytáig való alázatos és hűséges szolgálatomat ajánlom Felségednek stb. Az uristen napjait Felségednek sokasítsa, azokat jó szerencsésé tegye, minden kívánsága szerint való joaival megáldja etc.

Alázatosan akarám Felgednek értésire adnom, 26. Maii Záldból nekem kegyelmesen irt levelét Kovács Péter die 7. Junii megadá, melyben Felséged kegyelmesen mit írjon, minden részeiben megértettem, azt mint Felgd kegmes uram gyermek állapot felől való írásomban oktat, azt Felségedtől, mint ksmes uramtól bücsülettel vöttem, megérdemlem az Felséged tanítását; ha mi írásomban vétek lött, hirtelen való írások és egy kis búsulásom volt, abból eshetett, arról Felséged kegyelmesen megbocsásson. Az mint Felséged kegmes uram ir az Mikes urammal való ellenkező szók felől, nem tudom, ki informálta Felségedet felőle, de bátor annálkül el lött volna, Felségedet olyan illetlen búsulással ne terhelte volna. Az hul Felséged írásában jelenti, mintha én rám szegény méltatlan alázatos szolgálára neheztelne, hogy az mely embereket Felséged ide küldött, az kiket én németeknek irtam, franczusok volnának és bücsülettel gondjokot nem viseltem, hozzájuk sem mentem, arról is Felséged kegyelmesen megbocsásson, neveket egyébnek akkor nem tudtam írni, mert mind nemzetségeket és neveket titkolták, azt is, hovávalók legyenek. Noha kegmes uram az ő felőlök való levélírásom után magok kik legyenek és kiknek hiják, megjelentették, mert magok személyekben az francziai fő orator házához mentek és mikoron tudakozott volna az franczia fő orator, mi járásban volnának, azt mondották, hogy ők peregrinálni indultak és az Felséged commendatoria levelével jöttek, ezt megtudván kegmes uram az francziai orator, kik legyenek, maga személiben az fővezér basához jött vala, magam ott létiben, de akkor az vezér csak azt mondta, hogy ő mind egyet, mind mást meghallgat, ha kik mi jobbat igyekeznek hatalmas császár hasznára cselekedni, alhoz nyúl. Mind ezek közben kegmes uram noha az franczusoknak szállásokra nem mentem, tartoztatott egyik az, hogy Mikes uram Felged nevelé azt mondá, hogy Felged noha irt, de szóval azt izente, hogy semmi közömöt hozzájuk ne mondjam, azt kit Felgdnek ez előtt is megirtam vala, másik ez tartoztatott, hogy az mikor azok az franczusok megjelenték, hogy az Felséged commendatoria

levelével járnak, igen nagy vigyázásban voltak az francziaiak és németek, mikor az basák kapuin vagy muftiék voltak az agákkal, igen vigyáztak mind az franczusokra, most is hasonlóképen vigyáznak, fizetéssel is fogadtak vigyázó embereket. Mindazonáltal kegyes uram semmit én az Felsőség búcsületiben kegyelmes poroncsolatja szerint hátra nem hagytam, mert gyakorta ide hozzám eljött az kisebbik franczus, hol én küldöttem ő hozzájuk, és minden dolgról beszéltem vele, és az Felsőség poroncsolatja szerint Juszog agával egyetértvén, gyakorta ment által hozzájuk. De mivel értettem kegyes uram, hogy az vezér basa semmi ide hátra való dologban magát nem akarja elegyíteni, alkalmatosságot kellett várnom az nekik való szolgálásban. 9. Junii Mikes urammal és az agákkal együtt kaimekámmal szembe lévén, ugyan Mikes uram szóla az basának felőlök, hogy szembe legyen velek. Az melyre kegyes uram azt mondá, hogy szembe leszen velek. Mindezeknek utána kegyes uram annyira beszéllettünk Juszog agával, hogy 12. Junii éjjel az basával éjjel szembe voltak, külső ember nem volt velek, csak az két franczus, egy tolmácsok és Juszog aga, az basa igen jóvalotta beszédeket és azt mondta, hogy mindenben az Felsőség tekintetiért minden jó akarattal leszen dolgokban. Ezt is akarám Felsőségnek értésire adnom, hogy az francziai orator tolmácsi tudakoznak vala, hogy Felsőség micsoda embereket küldött volna ide Constantinápolyban az ő fejedelmek ellen, holott az ő fejedelmek soha Felsőségnek nem vétett, sőt inkább barátsággal ügyekezett lenni, noha én kegyes uram igen mentém Felsőségedet, mind magamot, de annak ők semmi hitelt akkor nem adának, azt mondják, hogy tudják ők bizonyoson, hogy urok ellen jöttek. Azt is beszélük kegyes uram, hogy az mely fővebb franczus itt vagyon, annak egy öcsce az francziai királynak főkomornyikja volt, több társaival meg akarta volna ölni az francziai királyt, hire lévén benne az királynak, törvény szerint megölette, azért kellett ennek eljönni hazájából, azt is mondják kegyes uram, lássa Felsőség mit cselekedik, de az ő urok magára gondot visel. Azt kegyes uram bizonyoson mondják, hogy az francziai király egy rész hadát az hispániai királyét igen megverte, most Oloszországban vagyon minden hadával. 14. Junii érkezék kegyes Uram kaimekámhoz postán egy török, az kit Neszer-Fejérvárról küldött Szulimán basa, az kit Felsőség ösmerhet, ilyen hirt hozá, hogy Sahingirait az bátyjával együtt az tatárok igen megverték, és az harcz után az minemű levelet küldtek az basának az harcz állapotja felől, annak pariját Felsőségnek küldtem. 1. Junii költözék által Eskiderbe az vezér basa, még ott vagyon, egynehány nap ott mulat. Egy része az izpahiaknak rátámadtak volt, hogy rososz oszporával fizetett, az kaimekám mene által, ő békéltette meg őket, az császárnak is által kellett vala menni, annyira volt

dolgok. Az kapitán basa is az Fejér tengerre mene, egynehány gályát hagyott, kik a Fekete tengerre vigyázzanak. Hogy peniglen Kovács Pétert kegyes uram elébb el nem bocsáthattam, arról Felséged kegyelmesen megbocsásson, mert az mely hírek Felséged irt vala, azt törökül fordítottam, úgy adtam be az basának, arról való válaszával késének; az minemű levelet irtak Tatárországból az kozákok megverése felől az basának, annak paráját is Felségednek küldtem. Zöldfikár agának az mi jövedelme volt az Buda-felé való jószágában, az budai basának kihájának szolgálai nagyobb részit elvitették, Felségednek azon könyörög, Felséged írta az budai basának, az Felséged tekintetiért adatná meg, ne látszanék, hogy Felséged szolgálja lévén, joaitól megfosztassék. Az uristen Felségedet sok jókkal, jó szerencsés, hosszú, bódog étellel áldja és tartsa meg mindaz mü kegyelmes fejedelem asszonyunkkal egyetemben.

Datum Costantinapoly die 21. mensis Junii 1626.

Felségednek

alázatos, igaz hiú, szegény
szolgálja, kész minden időben szolgálui
Donátt János m. p.

Külczim: Seren. principi stb. Gabrieli stb. stb. dno dno mili clementissimo.

Más kézzel: Portáról Donátt János levele, 3. Julii. 1629.

(Batthyány-könyvtár Gyula-Fehérvártt.)

XXXVII. 1629. j u n i u s 25.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumspecti stb. Ez levelünk megadó ifju legény bejárónk néhai Mindszenti Benedek fia lévén, a ki életében az mi országunkban az tanács urak közül egyik volt és ez országnak böcsületes hasznos jó szolgálja, s már az fia is nekünk házunkbeli szolgálk, ment ki Hűségtekhez a végre: Kassán lakott néhai Reyner Menyhárt az elmúlt időkbén levált volt kölcsön ennek az atyjától harmadfél ezer forint dutka pénzt, egy dutkát kilencz pénzen tudván; és annak felette azon Mindszenti Benedeknek ugyan kassai Kis Lukácsnál való repositumából ötszáz magyar arany forintot is kért volt Reyner Menyhárt, hogy leválhasson, kiket mindeniket az akkor jövendő korácsonra fogadott volt Kolosváratt megfizetni, obligálván magát, hogy ha avagy maga, avagy in casu mortis suae felesége, gyermeki az napra meg nem fizetnék, eo facto Mindszenti Benedek avagy felesége, maradéki, avagy csak a kinek legálná is, mindazokat Reyner Menyhárton, avagy feleségén, gyermekin, minden helyeken, minden fogás és perpatvar nélkül, csak az obligatorianak erejével megvehessenek; mely dolgot az producálandó levelekből világosban és nyilvánban megérthet

Hűségtek. Mely adóság mindeddig mind magánál Reynernél életében, mind ő utána maradékinál nálok levén megfizetetlenül, mivel az ilyen liquidum debitumok perpatvar és halogatás nélkül való megfizetést igen igazsággal lenni kívánnak: Hűségteknek serio hagyjuk és parancsoljuk, az dolognak igazságát méltóképen szeme eleiben vevén, minden továbbá való halogatás nélkül ez dolgot igazítsa úgy el, hogy az ifju ilyen nyilván való igazságához jusson hozzá, fizessenek meg az Reyner successori az liquidum debitumrul, mivel ilyen szolgánkat megkárosodni nem engedhetjük; siketséggel azért az nyilvánvaló igazságot el ne mulassa Hűségtek, ne kellessék magunknak más gondot reá viselnünk. Secus nullo modo facturi, Datum Albae Juliae die 25. Junii anno 1629.

Gabriel m. p.

Külczim: Prudentibus et circumspectis Stephano Almassi judici primario stb. stb.

Exhibitae 13. Julii Albae 1629. M. Wass.

(Eredetije Kassa város a levéltárában.)

XXXVIII. 25. Junii 1629. Viennae.

Internuntius in audientia suae Matti hoc pacto locutus.

Princeps et dnus meus clementissimus summa cum reverentia et honore salutans Vram Mattem, boni affectus servitia sincere defert et commendat, Matti Suae a deo longam vitam et in negotiis suis omnem prosperitatem conprecatur.

Mittit etiam literas, penes quas ex mandato habere internuntium coram verbis Suae Matti referre, benignas aures petit pro enumerando.

Petit intellectis negotiis et mentem principis demissionem et expeditionem accelerari.

Inaudisse principem ex communi rumore, partim etiam ex nuntio dni palatini ad se misso, partim ex iis, quae d. archiepiscopus Francisco Miko perscripsit, illud vulgari licet impertinentissime, quod nimirum, siquidem ex variis locis legationes fierent ad principem, exinde manifeste apparere, quod hostili animo intenderet esse contra Caes. Mattem, quae tamen aperte contra rei veritatem sunt.

Cum tamen sua serenitas in testem vocet deum et conscientiam suam, quod post transactiones cum Sua Matte, a quoquam venissent ad se, qui contra Suam Mattem nociva tractasset.

Verum

Nuperrime insperato, e rege Sveciae venisse legatum Farenbach, cujus adventus forte etiam prius innotuit Suae Matti.

Eum tanquam legatum ex usitato jure gentium a se arcere non potuit regi ablegare, verum legationem ejus percipere voluit, praesertim cum ea sit persona, quae affinitate ac vinculis sanguinis sibi multum conjunctus est.

Prout etiam sua Serenitas liberum principem se agnoscens et libere se hic posse agere, quod nemo illi tale quid prohibere posset.

Sic demum postquam intellexisset causam adventus sui et juxta instructionem sigillo firmatam penes credentiales literas postulata regis proposuisset, noluit omittere princeps, quin Suam Mattem de iis informaret eaque communicaret.

Unde animadvertere potest sua Mattas num falso conficti rumores sint illi de sua Serenitate sparsi.

Nullam siquidem Sua Stas intencionem aliam habet, quam ut veram et justam synceritatem erga Suam Mattem et ad sanctae pacis conservationem re ipsa declarare posset, qua in re in posterum quoque nihil permittet fieri, praesertim si hinc occasio et causa non praebetur ad hoc ipsum.

In futurum etiam si quid simile inaudierit et habuerit sua Serenitas, non intermittet Suae Matti communicare.

Ea vero fiducia fertur et sua Serenitas erga Suam Mattem, quod symeram inclinationem habens erga almam pacem ejusque conservationem caesareum benignum affectum erga suam Serenitatem declaratura sit.

—
 Descripta paria literarum, quae in diversorio habentur, quem V. Mattas deputatura est, relegendur, ex quibus Sua Mattas quae libet intellectura est.

Et majoris confidentiae argumentum ut sit, prae^vmanibus habentur etiam qualia nam responsa dederit sua Serenitas ad praetensiones et postulata regis Sveciae.

(Eredeti orsz. Itár, Cancellariai iratok.)

XXXIX. 1629. jú n. 28.

Juxta benignum Suae Mattis mandatum negotium nunciaturae per internuntium Casparum Ornay a principe Tranniae factae repraesentatum est illmo dno regni Hungariae palatino praesente etiam tunc revmo dno regni Hungariae cancellario, quem etiam in relatione interesse voluit.

Jam antea complures ante dies innotuisse sibi venturum ejusmodi internuntium a principe ad Suam Mattem, et de iis, quae relaturus esset, praemonitum esse a confidentioribus, summarie nimirum id acturum, ut suspicionem, quae de intencionem ipsius spargebatur, amoliretur.

Coeterum suspicione non carere non alio fine et alium ob

respectum facere eundem, quam ut ea insinuatione aperta attendat et experiatur, quo animo haberentur similia conamina, et quid ad hoc diceretur ex hisce partibus. Maxime cum vulgaverit antea dnum palatinum eum fuisse, qui dehortaretur eum ab intento coronam Polonicam confectandam, quod tamen commentum merum fuit, neque quippiam a dno palatino actitatum aut scriptum nunciatumve fuerit.

Circa expeditionem et dimissionem internuntii in conformitate bonarum oblationum et officiosa confidentia, quam et in litteris et per hominem suum prae se fert, illud faciendum videretur.

Nimirum:

Permanendo in quadam generalitate.

Collaudandam voluntatem et intentionem circa et qualiter processit?

Confidentiae argumentum declaratum commendandum.

Resolutionem ad ea, quae sibi proposita fuere, optime consistere et locum habere.

Cum optime sciverit et transactiones secum initas id tenere, ut de talibus mutuae intercederent confidentiae.

Bonum almae pacis et conservatio stabilimentum sic acquirat.

Gratum fuisse Suae Matti id cognoscere et benevolum animum et affectum ipsius principis experiri.

In posterum etiam si quid contingeret quod dissensiones in christianitate gignere posset, Suae Matti patefaciat.

Ejusmodique odia et simultates ac malevolentias sua dexteritate tollere, complanare mitigareque et sedare adlaboret.

Suam Mattem in eum finem principem sese accomodaturum firma spe duci.

Vicissim vero Suam Mattem ea acturam, quae pro bono Christianitatis et communi salute reipublicae christianae futura sunt. Ita quidem uti suam Serenitatem de clementi Suae Mattis affectu et gratiosa voluntate quam optime contentam futuram esse.

Dnus palatinus circa haec suprascripta et alia etiam particularia medio dni cancellarii nunciaturus est Vrae Matti.

Quoad dni iudicis curiae negotium et proposita.

Commendanda sollicitudo etc. fert declarato hoc.

Porro id e re negotii esse aut circa intentionem hominum certi inaudiatum fuerit de eo ocius Sua Mattas informetur.

Jam temporis rationem non videre ferre ut in praesentiarum simile quid fiat.

Ita quidem esse, quod si motus aliqui concitandi essent ab inquietis mentibus, non esse oblitam Suam Mattem idoneorum

dispositionum et quidem eo casu, ipsius quoque operam impendendam esse eorum.

Quocirca si quid intellecturus esset et etiam denunciandi aliqui qui forte adversa consilia agitarent et pericula concitarent, sufficere, si per fidos ministros tales aut etiam consilia et conatus detegeret.

Külczim: 28. Junii 1629. in Lakonpak.

(Ered. fogalm. orsz. ltár, cancellariai acták.)

XI. 1629. Jul. 8.

8. Julii literas meas Varadino scriptas per Raczkövy transmissi Vrae Ilmae Dⁿⁱ, eo die cum dnis et Bercheny uberiori sermone habito, de omnibus, quae ibi superius aguntur, et praecipue de inclinatione dni Rakoczy, quem insinuabant propriorum bonorum collatione fortalitorum capitaneos, videlicet Varadiensem, Szathmariensem, Tokayensem, Echediensem, imo etiam ipsos Haydones ad se allicere, quorum operam si unire posset, Transylvaniae principatum acquirendi modum haberet.

Dni igitur Kornis opinio ea est: quandoquidem vitae principis dubia sit constitutio, eo quod morbus eum partim remittit, partim autem acrius infestat: ut ad minus duo millia armatorum Vra interteneat Ilma Dom., se morti principis serio invigilare velle, quod ipsum dno Alaghy per ordinatos postas intinabit, qui rumorem deinceps eo, quo opus erit, pari diligentia dirigit. Vra autem Ilma Dom. Cassoviae se collocaret, generalem autem mitteret in Zakmar, quo pacto et comitatus reoccupari possent, et animadversa in Transylvania, prout alibi etiam, vigilantia Vrae Ilmae Dom., aliam de omnibus conciperent cogitationem, talem enim continget fore principem, si ante occupationem fiet, non solum ea omnia praetendet, imo absque contentione et strepitu aliquo nec remittet, quamvis autem verum sit, provinciam principissae homagia sua praestitisse, in Transylvania nihilominus ab initio multi inconstantes, et mutationi obnoxii fuere animi, prout nunc etiam ruinosa et perniciose mutatio timenda est. Familiam Bethlen universae provinciae odiosam esse dicit, motu proprio nullum eorundem eligendum iri affirmat.

Cum dno autem Bercheny Varadini constitueram, ut ab eo die Lunae ad sequentem duntaxat me Albam Juliam conferrem, eo usque morarer, timendum enim putabit, ne si celerius eo apulisset, expedirer, sine ipso autem ea, quae debui, perficere non potui, qui subinde in curiam suam Janosi divertens, Albam Juliam perveniret.

9. die in pago vulgo Telki cursorem seu czauzum vezerii

reperi, sed quidnam itineris ibidem haberet, ab eo expiscari non potui, fuit solus cum uno rustico, quo die ad noctem in Feketető perveni.

10. die Julii persus Claudiopolim properans, inter fluvium Keöreös tres germanos cursores offendi, cum quibus fuerint duo ex servitoribus Transylvaniae cancellarii, Varadinum versus se properare dixerunt, inde, quo, dicere nolebant.

11. Julii in Enyed, 12. in Saard ad affinem meum Andream Chehy appuli, apud quem eo die commoratus sum, hinc die eadem misi Albam Juliam ad dnum Keglevith insinuando importunitatem meam, quam ante annum etiam hospitium eiusdem occupando exercui, rogans ut me de hospitio certificaret, a quo responsum accepi, principem mei fecisse mentionem, se nescire ab eo tempore quo Tibiscum ad Tokay traieci, ubi locorum sim, ac proinde si suspicionem evitare vellem, confestim pergerem, circa tempus igitur merendae illinc movens, eo appuli.

14. Julii die Dominico apud principem audientiam obtinens, literas suae Mtis, Vrae Ilmae Dnis et dni archiepiscopi praesentavi, gravem, quo premitur, morbum celare non potuit, dicebat tamen se post acceptas medicinas diutius sedere non posse, ac proinde perlectis literis sermonem in aliud tempus differe velle, in qua medicinarum acceptione nihil horum est, doctores enim iam ante sibi valedicere cum iisdem fecit, utitur opera, prout certo accepi, cuiusdam Claudiopolitani decrepiti scholae magistri, a quo et certis unguentis ungitur, et subinde balneum eidem praeparatur, retulit d. Chyuti eum novem generis arborum corticibus contritis, et aquae ex liquore pinus confectae commixtis, praeparato balneo aute prandium horis duabus et post similiter duabus eundem uti.

15. Julii misit ad me d. gubernator, principem morbo aggrauatum esse nuntians, ac proinde quod oretenus Vra Ilma Dom. eidem nuntiavit, in scriptis darem; iuxta Ilmae Dom. Vrae instructionem omnia de verbo ad verbum describens, eidem misi, eo tamen stylo, quasi ea oretenus mihi Vra Ilma Dom. dixisset, quae oretenus dicenda forent.

17. Julii mane intimatum mihi fuit me a principe expeditionem habiturum, ac proinde itineri me praepararem, quod tamen differri debebat, intellexi enim, quod vehemens odor balnei principi deliquium fecerit, quem postea ex cado extrahere debuerunt. Post prandium adveniens d. Bercheny ad hospitium, qui essem, interrogatum misit, cui me bene valere nuntiavi, illum tamen bonum esse servitorem, qui de deliquio sui domini in balneo nihil penitus sciat, per iocum intimavi, si expeditum eum a negotiis scirem, optarem utique, noster enim d. patens iam pro quingentis bobus promisit, ea de causa cum libenter conferrem. Eo die me

ad coenam invitavit, adfuerunt etiam ex cubiculariis principis, Kovachy et Christophorus Balinthy, quo doctor etiam se per accidens insinuavit, quia vero cubicularius Kovachy germanice nesciebat, multa cum doctore locutus sum, inter longiorem et paulo hilariorem sermocinationem fassus est principem suis renunciasset medicamentis, et absque scientia apothecae factorum doctorum opera eundem uti, ex quo de salute eiusdem vitam ponit, quandoquidem corporis ab eo tempore putrefacti et sanie repleti constitutionem non ponderat, renes confortationibus destituit, qui adeo intumuerunt, prout certo communiter circumfertur, tumorem renum hungarici pilei magnitudinem excedere in tantum ut tumor pudendis adaequatus, ne virilia quidem ab eo facile discerni possint. Praetermea phtysis corpus usque ad femora occupavit: tumor ille quod auctus ist post discessum illinc meum, certo audivi, ex quo deliquium in balneo saepius passum fuisse; dolorem blasphaemiis et convitiis saepius levire dicitur ab iis, a quibus hinc inde transfertur in sedile nimirum et illinc ad currum sublevando, nam oeconomiae suae visitationem et inspectionem relinquere non potest, referens se facultatem ab eo petere velle et illinc discedere, utrum vero hoc obtinuerit, ignoro, me postea non convenit, neque scripsit quicquam, existimo hoc ipsum auertendi suspicionis gratia se fecisse, ne forte scriptum aut nunciatum quid fuerit, arbitrentur. — Eadem nocte in eadem domo pernoctando cum dno Bercheny, et inter nos de variis conferendo retulit ipse: Quod cum Ferensbeck Romae quoque cum ipso familiariter viveret, causam, cur modo hic degat, esse quod agens civitatis Strasburgensis modo apud Suedum existens instigarit eundem Suedum, quod si voluerit princeps, septuaginta millia hominum cataphractorum possit in campum educere, quibus Turcas et Tartaros coniungendo, Moldaviae et Transalpinae auxilium laturus est contra Polonos. Unde persuasit, quod ex una ipse princeps, ex alia Turca et Tartarus, partibus, uero tertia ipse victoriam reportaturi essent, in eum finem se venisse, et deo opitulante negotium quoque pertractasse dicebat, cui tractationi quartiriorum magister quidam interfuit, quem etiam dimisit, cui ego in Bihariensi campo obviavi, quisnam esset, nesciens, praecepi aurigae, ne via excederet, in meo curru tres equi Debreczenienses erant ordine iuncti, in illius vero quatuor alternatim, auriga equos fortiter impellens, equorum illius unum praecipitat, sed hoc facile passus, risu praeveniebamus ambo, dum hi equum sublevant, inter ego cum servitoribus illorum colloquebar, cum Ferenbeck venisse etiam capitaneum quendam Suecum et quartiriorum magistrum dicebant, ab ipso quoque quonam properaret, quaesivi, versus Silesiam, mihi respondit, sed propter comitivam principis cum ipso pluribus agere

non poteram, valedicendo itaque illis abivi, illosque ibidem reliqui. Tractatio vero illius cum principe, ut primum Germanus in Silesiam, ipse vero ad Portam pervenissent, talis fuit: Princeps expedit certas quasdam literas ad Suedum, ne ipsum modo instigando molestaret, habere enim se hoc tempore cum sua imperatoria Mte pacem firmam et solidam, ad bella gerenda vero ob senilem illius aetatem viribus iam fractum esse imbecillum excusando sese varie, quas literas, ut ipse simul cum copia publice referret, in mandatis habuit, eandem copiam etiam ostendendo in locis ad id aptis. Scripsit e contra breviter manu propria, sed literae non erant sigillo illius eodem, quo superiores, obsignatae his verbis. Ne deus ipsi ex infirmitate moderna sublevaret, imo si vita quoque excedere contingeret, ad aeternam damnationem praecipitaret. si adipiscendo pristinam valetudinem illis auxilium laturus non esset, paratum se etiam in Porta ob id instare. Cum modo occasio optata offerat ex parte Transalpina contra Polonos et Sahin Giraj eundi aggrediendique, plures quoque habuit literas a principe ad notos quosdam Polonos, verum absque titulis, sed sub sigillis earundem notata sunt nomina, in quibus partim hortatur et minatur, partim precatur, suaque studia offert, intendunt autem partibus ex una Turcarum et Tartarorum, ex alia illius, tertia vero Suedi motum, quod si circumventi fuerint, et undique coarctati, tempore talis perturbationis mittantur illis huiusmodi literae, unde terrore perditionis percussi partim intereant, partim rebelles efficiantur et sic diversi animi facilius perimantur, his abscessit, sed hoc quoque observando, ut ubi Suedo benevolos reperiret, nunciaret se venisse auxilium petitum, sed principem pacem inviolabilem cum caesare initam nolle perturbare, et sic frustra venisse. Ferensbeck vero adhuc Albae Juliae existens spargebat longe diversam fuisse spem positam et fiduciam sui Suedi in affinitate principis, sed modo possit Venetias tute petere, cum, hac, qua venerit, non sit tutum, mavult (*sic!*) per Portam Venetias diverti, hoc quoque in mandatis habet a principe, ut Turcis liberam quoque praedam et thesaurum promittat, modo auxilientur, habens omnimodam plenipotentiam a suo Suedo pariter et literas credentiales, ut quicquid dixerit, et promiserit Turcis, illud Suedus ratum habiturus esset, praeterea instet apud Turcas, ut principem etiam mandato Turcarum imperatoris adigat ad auxilium Suedi, verum eventus interito minus responderit, commisit, sciat Turcis terga vertere. Princeps et Suedus quid sibi invicem scribant, Ferensbeck hoc mihi ostendit, obtulit se quoque se velle in scriptis mihi dare, sed homo versutus sententiam mutavit, nec aliud observare poterat, quam quod principem n° 175. designare consueverint, imperatoriam vero Mtem et ipsum Suedum certo

ipsi modo non uenire in mentem. De causa mei fatigii eadem quoque nocte pertractavi. Ad

18. Julii audientiam in equo advehi curavit, et ut memini, exceptiones suas simulcum mea relatione porrecta in manus habendo dixit, porrexi quidem in scriptis, sed oretenus etiam se libenter quaedam se fusius intelligere velle, cum aliquando homo oretenus pluribus rem quam scriptis explicare possit. Nihil curando, quod paria in manu ipsius viderem, sciens quod sine defectu stilum illius referrem, aggressus post haec perorando, quod servitiis praemissis Ilma Dom. Vra optatam valetudinem adprecetur, quod eadem intellexerit inopinatum d. Georgii Haller casum, sed cum Ilma Dom. Vra causam huius excogitare non potuerit, dubitare sit coactus, postea vero informata per d. Joannem Kery, coacta est me ob idem negotium huc expedire, imperatoriam enim Mtem tanquam loco hostis haberet, declararetque, ita arbitrantur homines, imo aliqui existimant hoc ad infamiam Suae Ilmae Dom. vergere, quod si ita est, causam pro tristando praebere videretur, sed, quod negotium aggravat, pacis rupturam quidam statuunt. Dicit, et me e vestigio coniurare incipit, ipse me ad hoc adigit, dicam, an proscriptione Georgii Haller et ablatione bonorum rupta sit pax; quaesiui: unde accipiat huius quaestionis materiam, quia ibi de hoc nulla fit mentio, dicit: imo est, quia scripsi, homines observant, quod pax sit rupta, quod verba mea declarant; ego veniam petens ab eo, dixi non observant, sed statuunt, ibi scriptum habeo, non mihi credendum, sed arbitrari est ibi; his commotus paria illi ostendere nolens animaduertit, ipse quoque comminus aspiciens, idem esse asserit, sive statuunt, sive observent, Ilma Dom. Vra semper dignitatem illius minuere in omnibus intendit, neque se in hoc quoque videre aliud; ego, ne hoc in malam partem accipiat, rogavi, nam etiam pro existimatione loquens dixi, quod Magnificentiae Vrae nec officium, nec dignitas exposcit tale verbum ab ipso, nam Magn. Vra clanculum nemini solet derogare, neque ipse causam dans ad talia, non in se accipiat eiusmodi verba, ita quod ipse comprobaret, ac cancellario petivit, ut exhiberet illi signaturas in calendario Szombathely, interrogavit utrum ego manum nossem, cuius esset, sed ego non novi; dixit se eisdem verbis dicere; excusavi me tantum latinitatis non habere. Ad secundum negotium ad status haydonum conversus est, quod in hoc quoque ita Magu. Vra scribit, se esse in causa quod Turca haydones fideles suos esse scribat; petii, ut interpretairetur, nam verbaliter crederet ibi non esse scriptum; dixit, quod luculenter appareret, quia ita scripsi, quod per Paulum Keresztes aliquid Turcis suggestit; iterum petii ut ignosceret, et non solum verbatim legeret, sed superius inciperet, ut facsit (*faxit*) dominus deus, quod Turca non appellet milites haydones suos fideles, quemadmodum Magn. Vra

in prioribus quoque ad ipsum datis literis scripsit, ac metuendum est, ne inposterum quoque ea mens sit Turcarum, nam res plana est, quod Turca, qui in sua terra resident, non pro fidelibus, sed pro mancipiis reputat, cogitet interim Magn. Vra, qualiter aliquid Turcis suggerere potuit, petit etiam Mag. Vra, quod inposterum quoque aliqua difficultas exoveretur, ne deneget benevolentiam suam, et animadvertat horum verborum sensum eo derivare non posse, imo Mag. Vra tribuit illi, nam quemadmodum superius scripsi per d. Tassi, eo ductus est vezet, quod non impedit neque Palankas, neque mansiones illorum. Quod vero Mag. Vra tribuit illi, alterum signum est, quod petit Mag. Vra, ne inposterum quoque suam benevolentiam subtrahat, quievit in hoc annum, ulterius nihil dixit. Quod statum Sahin Giray attinet, de hoc nunciat Mag. Vra (hic incipit responsum dare, nam reliqua erant solum friola, nam nonnunquam taxabat M. Vrae verba durius scripta, se ista non promereri, nonnunquam in personam dni Haller, indignum illum reputans, ut a se gratiam habeat, nonnunquam dicebat Mag. Vram esse in causa, quo cum sua Mte turbas moveat, ego sine tremore omnia illi explicui) videlicet quod Mag. Vra nec certum hominem, nec certum rumorem habeat, nam Turca nullam expeditionem habeat contra Sahin Giray, sed cum Tartaris rixatus est ipse, circiter viginti quatuor millia Kozakorum congesserat Sahin Giray, quos frater Hami Tartarorum adorsus est ad Boristinem, quatuor diebus et quatuor noctibus conflictati, solus quoque in persona Tartarorum Ham, istud pervenit, decem millia perierunt ex Kozacis, haec ita referre deberem Mag. Vrae.

Contra Polonos vero utrum continentur Turcae bellum an non, se nescire, nam adhuc ipsum duceret christianismus, quod si quid tale intelligeret, aut rescriberet aut renunciaret.

In confidentia vero quod Mag. Vra illis scribit, illum esse rumorem, quod solus quoque contra Polonos movere vellet; vides inquit, ita me corruptit doctor Moravicus, ut quorsum ducor, ibi sedere debeo, donec iterum assumor illi ad hoc valetudinem deesse, sed nec causam ipsi praebitam fuisse, quod illos aggredereetur.

Quod pacem cum rege Daniae attinet, se non servare hoc pro pace, dum nunc quoque bellum sit in suo regno; interrogavi, quale putat esse bellum, quia apud nos nihil de eo certi, imo audimus omnia esse pacata et sub imperio suae Mttis subiecta, dicit satis tumultuum hoc, quod Wolstein ibi sit cum suis gentibus et vastent ditiones.

Quod bellum Italicum attinet, licet neque Hispanus neque Gallus proprietatem praetendat, ac multi iam sunt anni, ex quo inimicitias alunt, et nunc unam civitatem, cepit Hispano nomine Susa, qui locus talis est, ut qui illius commoditatem sciunt, victoriam Gallo pollicentur.

Quod negotium regis Sueciarum concernet, se iam illa suae Mti transmisisse tam literas, quam etiam responsa, quae adhuc reiterari potest; nam tria petit ab illo Suecus, 1° ut suppetias mittat, 2° ut gentem conscribere in regno permittat, 3° ut apud Portam promittendis suppetiis instet, ac ipse nullum horum admisit, nihil ad se pertinere, si invicem aggressi sunt, nihil ad se de diremptione, dummodo ipse relinquatur in pace, ipsi bellum non placere, sin minus se certe vel reptando, Cassoviam usque nobis occurrurum et in regno praestolaturum. Sermonem denique in hoc conclusit, se rogare Mag. Vram, ne in ista sua senili aetate, tam acerbis verbis ipsum exacerbet, quia non meretur, quod ipsum etiam dolet. Porrexit tandem literas ad Vram Mag. scriptas, subiungens se de omnibus scripsisse.

Suae Mtis literas quoque deprompsit, servitia commendat et offert suae Mti sanitatem comprecatus. Referebat suam Mtem pro restitutione Halleri scribere, siquidem paratum fuisse etiam ad solam suae Mtis requisitionem ipsum restituere, quia tamen a provincia tota proscriptus, et in acta publica relatum, pro bono ordine servando requiri ut rursus in publico conventu id tollatur; indicturum propediem comitia et propositurum negotium, literas quoque suae Mtis in medium prolaturum. Offert in aliis quoque suae Mti prompta obsequia.

Dno archiepiscopo sua servitia commendat, ita quidem quod non bono suscipiat animo, quod tam debilem statuatur eum in religione, ut etiam omissionem eius commendet, vult, ut archiepiscopus eum reputet firmum esse in sua fide et perseverantem. Aliud est, quod iam senex esset transfuga, sed et ipsummet nuntium poenituisse quod deseruerit fidem, ad haec ipse nullum esse detrimentum, ubi in melius mutatio fit agnoscendo justitiam. His valedicit nuntio, sequenti die tamen movit.

Cum Ferensbeck duos primarios misit ad Portam, unus illorum est vexillifer provinciae Petrus Nagy, alterius nomen ei excidit e memoria.

19. Julii a meridie 3. hora movit Alba Julia, venit ad noctem in Enyed.

20. Julii ad Kolossvár penes fluvium Aranyas conspexit in pascuatione unam partem campestris militiae, turmas capitanei Gombos et Puskas in suburbia Claudiopolitana collocavit. Siculos lustravit, sed rursus ad domestica remisit.

Caspar Chyuti referebat quod quadriduo ante adventum internuntii discessit legatus Transalpinæ Valachiae vayvodae, qui quatuor millia aureorum et duos equos phaleratos principi obtulit, principissae similiter strophiola inaurata.

21. Sacrum auditum Claudiopoli interim servitores adverterunt Turcam chausium equo praetervectum, habuit is lagenam

ligneam quam baiulabat equo, aiebant, vesirium Budeusem medicamenta principi misisse.

Noctem egit in loco Fekete Too.

22. Ex Fekete Too discedens venit in Varad. Ibi auditum, quod ad Temesvar congregentur Turcae, et in dies congregari.

Hoc idem etiam audivisse a dno Bosnyak quod opperiantur et attendant ad mortem illius, quod prius quam alius princeps constitueretur, quod rapere posset, illud raperet. Proinde consultum iudicat ipse, ut hinc quoque attenderetur, expeditum campestem militem in promptu habeat sua Mag., ut videant arma esse in manibus quoque harum partium, forte in intentione temperarent sibi.

Mandavit etiam significari, ut confiniorum status restauraretur, nam utique magnis defectibus laborant.

Praedicantes Varadini conventum habuerunt, fertur 300 fuisse, Alvincium fuisse praepositum et praesidentem. Papensis, Senteiensis et Szered magnis lamentis conquesti de persecutione, imo in Germania et Viennae etiam non solum persequuntur eos, sed plane mactant. Propositum fuit in conventu, uternam sit Antichristus Turca vel Papa, conuentum et conclusum est Papam esse. Conclusum etiam typis vulgandum esse hoc, alioquin publice id detonant et clamant.

In oppidis haydonum locutus cum capitaneis Andrea Erdely, et Gregorio Nagy, literas palatini his assignavit, negotium in consilium sumpsit; ferebatur a quodam noto a his capitaneis scriptum fuisse quod ad d. Joannem Kerj venturi sint, laborabit is, ut eos in partes domini palatini adducat.

Georgius Rakoczi fuit apud principem in ingressu nuntii, dum egrederetur rursus obvius factus illi per postam discessit iterum ad principem vocatus.

Franciscus Bornemisza referebat Claudiopoli, quod quidam Colosvariensis ad Suecum et alia loca exploratorem agens et literas transferens, quis sit, non cognovit hactenus, si rescierit, significabit dno palatino longos capillos eum habere, canescere incipere, procerioris esse statutae, et secundusmet inambulatur.

Bartfae quoque sunt duo homines, qui sub specie et praetextu mercatorum in Poloniam abeunt et exploratores agunt, horum quoque nomina palam investigare non fuit ausus, nam metuit suspicionem; si rescierit, significabit dno palatino aut archiepiscopo, habere se etiam ex Porta spem quod rebus illorum locorum notitiam habebit per literas, ea quoque sese communicaturum obtulit. Catholicam esse personam et bonam, servitia posse impendere, nam fidatus homo et creditum in illis partibus habet.

Joannem Bornemisza, Petrum Alvinczy in eodem curru inveni cum dno Belleuary in campo Bihariensi, dno Bornemisza manum porrexi, descendens de curru, optasse se si me Albae Juliae

invenire potuisset, eo quod de quibusdam Vrae Ilmae Dom. nunciasset, insinuabat se aliquid dicere volenti similem, princeps contra eum medio dui Rakoczi iratus dicitur. D. Belleuary Vrae Ilmae Dom. syuceri cordis servitia offért.

(Eredetije Orsz. Levéltár.)

XLI. 1629. a u g. 22.

Szolgálatomat ajánlom Nagodnak, sat.

Noha nagos uram az isten betegséggel látogatott vala, az mely nap Mikes uram megindult, azon napon megbetegedtem vala, egy holnapig betegeskedtem, mostan istennek hála egészségben vagyok szolgálással együtt, noha egyet az szolgálaim közül eltemettettem. Itt való állapot felől Nagodnak azt irhatom, az hatalmas császár jó egészségben vagyon, az kaimekám az több basákkal együtt, noha az vén Halil basa meghala, az ki nagos uram Abaza basát tartotta. Akaram Nagodnak értésire adnom, itt urunk ő felsége felől ilyen hir vagyon, hogy ő felsége oly nagy betegségben volna, hogy meggyógyulása felől reménség nem lehetne, az mely hireket Buda felől hoznak, az kaimekám igen is szánkódik rajta, én velem is sokat beszéle, kérdezéskedék ha mi, hireim volnának ő felsége felől. Panaszolkodik is, hogy nem érthet. Ugyan maga az basa hagyá, hogy irjak ő felségének felőle, hogy ő felsége certificálná egészsége felől. Nagodot kérem, mint jó akaró uramot, írása által tudósítsou engedmet az ő felsége egészsége felől, had tudhatnám. Németország, Lengyelország felől is ha mi hirei volnának, adná értésemre. Nagodnak azt is irhatom, az német követ 18. Augusti mene ki Costantinápolyból, nagy haraggal, az gazdálkodás nem szintén kedve szerint volt az vezér basa megjövele után mind az elmeneteliig. Azt is irhatom Nagodnak, hogy az kozákok Zarayra rá (*sic!*) jöttek volt, de hirek lött az ott való lakos embereknek és elfutottak volt elöttök, nem találhatták hon őket, nem égettek, úgy mentek el. Mivel immár nagos uram az császár adajának behozásának napja elközelgetett, úgymint az Szent-Mihály napján, tudom ő felsége az jó üdön beküldi, Nagodot mint jó akaró uramot kérem, én rólam se feledkezzék el az kiváltás felől, ő felsége pénz felől is ne hadna. Valaki leszen nagos uram az ide jövő kapikihája, bátor törökül tudna, ha maga nem tud, Nagod adja eleiben, törökül tudó szolgálja legyen, mert annál kül igen nagy fogyatkozása leszen. Az küs Alexander vajda is holnap, úgy vagyon, hogy ki induljon Costantinápolyból. Isten sok jókkal áldja és tartsa meg Nagodot.

Datum Costantinapoly die 22. mensis Augusti 1629.

Magf. Vestr.

Stor partmus

Joannes Donátt m. p.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino dno Francisco Mikó de Hidvégh, serenissimi Sacr. Roman. imperii ac Transilvaniae principis supremo cubiculario ac consiliario, sedis Siculicalis Czík Gyergo et Kászson supremo capitaneo etc. Domino domino mihi observando.

(Eredetije Gyulafejevártt Batthyány könyvtár.)

XLII. 1629. a u g u s t u s 29.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes et circumspecti stb.

Jam aliquot mensium spatia effluxere, ex quo gravi morbo tentati variaque diversorum medicorum remedia experti haud aliud, quam contrariorum medicamentorum vi langvorem virium corporisque imbecillitatem pati coacti fuimus; opera praecipue cuiusdam medici ex marchionatu Moraviae huc adducti, qui acidularum quarundam usu quas prae omnibus nobis suaserat, adeo morbi vim auxit, ut graviore longe affectu ex eo tempore nos premi necesse fuerit. Licet autem tumor membrorum longe remiserit, deque benignitate freti speremus ulterius etiam vim mali remissuram; tamen cum acceperimus egregium Joannem Teöke nobilem comitatus Scepusiensis, qui antea in aula nostra aliquot annorum spatio vixerat, tali morbo tentatum opera cuiusdam hominis in civitate Earundem existentis curatum fuisse, eundem ad nos accersendum volumus; interrogatoque eo, certiora de iis rebus ab eodem intelleximus. Quia vero etsi morbi eius vim graviolem, tamen in speciem huic similem comperimus, opera eiusdem hominis uti hac in re decrevimus. Qua de causa et ut commodius ad nos adduci possit, praesentium latorem fidelem nostrum eo proficisci volumus; benigneque Easdem hortamur et requirimus, ut hominem eundem, quem dictus Joannes Teöke relaturus est, ad nos quamprimum dimittendum velint. Quem Waradinum usque (quo propediem nos ipsi venturi sumus) adductum, ubi artis suae in curando morbo nostro specimen aliquod declaravit, statim diligenti cura eius habita remissuri voluntateque Earum erga nos affectum benigne agnitori et omni occasione favoris nostri erga eas signa cumulate testaturi erimus. Quibus de caetero gratiose propensi manemus, omnemque foelicitatem comprecamur, Datum Albae Juliae die vigesima nona Augusti, a. d. 1629.

Gabriel m. p.

P. S. Benigne insuper assecurandas Easdem volumus, diligenti cura eius habita hominem eundem nos quam primum remissuros, etiam si nihil opera eius morbo levati fuerimus.

Külczim: A rendes a löcsei tanácshoz.

(Eredetije Lőcse város levéltárában.)

XLIII. 1629. sept. 9.

Simon Pechy ex Eperjes 9. Sept. 1629. dom. pal.

Dum resignaret duas possessas ad Putnok positas in reditu varia loca transeundo cum plerisque conversationem se habuisse. Dum Cassoviae esset, multa cum Ioanne Bornemisza sese contulisse.

Retulit Bornemisza principem Tranniae 6. movisse Alba Julia, 12 venturum Varadinum, illuc convocaturus est comitatus Hungariae ad se pertinentes, id est nuntios eorum. Inibi diversa eis proponendo cum videat prope esse finem vitae suae, sese ab illis licentiarum vult certas illis instructiones et doctrinas praescribendo; quid autem illud futurum sit, investigare se non potuisse. Prout tamen ex circumstantiis colligi potest, et a primario illarum partium homine sese habere, ferme illud futurum est, ut eos inducat ad fidelitatem Tranniae et patrocinium Turcarum. Ac quoniam litterae a Turcarum imperatore pro hajdonibus allatae sunt, in quibus spem facit illis, quod usque dum ad Tranniam fidelitatem conservaverint, nullatenus offendentur, quin imo contra omnes adversarios ipsos defendere velle. Fama est, quod illos quoque comitatus requirere velit, et forte etiam hactenus requisivit jam, ad hanc eandem fidelitatem erga Tranniam eos monendo. Illinc Tokaiinum instituit venire, si per valetudinem potuerit, ad lustrandam fabricam.

Multa se contulisse cum Bornemisza de statu moderno et etiam quod si princeps emoreretur, verum agnoscunt omnes, quod septem comitatus post mortem principis ad rationem suae Mattis redire deberent, illud tamen passim et non aliud homines ingeminant metuere se turbationem in religione. Et licet hic Bornemisza animadvertat, quod princeps non habeat hic fundamentum, siquidem sua Mattas juramento tenetur, quod regnum conservaturus sit in libertate, sed quoniam vulgus vel ex levi causa suspicionem concepit, sese diligenter rogasse, quatenus dom. palatino perscriberet, quod praesertim hoc tempore vel in minimo puncto directio in religione non moveatur, nam pro nunc animi hominum sic possunt disponi, ut vel ad bonum vel ad malum flectantur.

Et licet velit et intendat ipse tam diu, donec princeps Tranniae dom. ejusdem supervivat, constans vult permanere in fidelitate ejusdem, cum obligatio ejusdem hoc exquirat: post obitum tamen hujus nolle se alium dominum agnoscere, quam suam Mattem caes. dom. nrum clem. ac propterea optaret et cuperet, ut sine quovis obice aut impedimento laborare posset suo tempore post decessum moderni sui domini, in conjunctione et unione regni, qua in re neque dubium ullum haberet, dum modo in praesentiarum religionis negotium ne quidem in medium revocaretur. Illud maxime exaggerat, quod Galgoczio duo praedicantes profugerint,

quorum exemplum coepit non parum turbare et mutare facere hominum animos; retulit hosce multa in aures hominum susurrare; et jam defacto festinant ad oppida Hajdonum; neque aliud inibi quoque acturos esse certum est, quod ipsum metuendum est, ne magnum impedimentum causet progressui in bono, quod intenditur: sese non intermittere, veritatem astruere et pro posse confirmare contendere, commendando suae Mattis clementiam et paternam curam et affectum in bonum regni et regnicolarum fore, ut amplectantur; quam si negligenter confectari, considerare debere, quanta adversa et mala regnum manerent.

Hinc inde audivisse se alia quoque particularia a variis, non esse tamen tutum scriptioni committere, ac propterea sese supersedere.

(Kivonati fogalmazvány, egykorú, orsz. ltár cancellariai osztály.)

XLIV. 1629. sept. 13.

Serenissime stb. Fidelium stb. Adjon az úr isten stb.

Az képirót mesterlegényével beküldöttem kglmes uram és hogy az praetendált sok mód nélkül való restantiái dolgából is ne kedvetlenkedjék, transigáltam vele és elrendeltem contentálását. Gondolom, ha Elged derekas munkákat rendeltet is vele, munkálkodtatni kész leszen, hozzá a minemő vasbányája vagy on itt kinn, azt is jó rendben hagyta.

Rosás István uram is az koporsóval tegnap érkezék, ma expediáltuk. Az szegénység között elégséges szekér az elvitelére nem találtatván, öreg szekereset fogadtattam, és praetendálván Rosás uram, hogy költsége elkölt, neki is kelle 32 frtot adatnom.

Hála az úristennek, most ide csendeségben vagyunk. Éltesse az úristen stb. Cassovie die 13. Septembris 1629.

Ser. Cels. Vrae fidelis hum. ac perp. servus.

D. Bellani m. p.

Külczim: Ser. Principi Dno Gabrieli stb.

Alatta: Davidis Bellani 18. Sept. 1629. Exhibitae in thermis Variadensis per Stephanum Rosas ex Polonia reducem. Beküldte az képirót. (Ered. gyulafehérvári lyubus.)

XLV. 1629. sept. 20.

Gabriel dei gratia stb.

Reverende stb. Salutem stb. Elöttünk álló bizonyos és szükséges dolgok kívánván Hűségednek jelenlétét: intjük azon, sőt kegyelmesen parancsoljuk is, hogy minden maga dolgát hátrahagyván, ez jövőndő Mindszenthavának 4-ik napján váradi városunkban minden okvetetlen személye szerént hozzánk júni el ne mülassa,

ahol kegyelmes akaratumkat megértvén, sokáig nem kérleljük, hanem házához visszabocsátjuk. Secus nequaquam facturus. Cui de coetero stb. Datum in arce nostra Váradienſi die 20. Septembris 1629.

Gabriel m. p.

Külczim : Reverendo Petro Alvinczi stb.

Kívül Alvinczi kezével : Exhibitae 24. Septemb. ao. 1629.

(Eredeti orsz. Itár gyulafehérvári oszt.)

XLVI.

1. Princeps Transylvaniae 14. Septembris constituit venire Varadinum, et ad eundem locum curavit non tantum ex Transylvania, sed et ex septem comitatibus ad dies vitae sibi concessis primarios quoque, ut ubi secreta consilii sui detegat.

2. Intentio ipsius est, ut generalem quandam confoederationem inter Ungaros tam catholicos quam calvinistas erigat, ad defensionem mutuum, ita ut nec catholici calvinistas, nec calvinistae catholicos in sua religione turbari permittant, sed usque ad extremum spiritum suam religionem defendent mutuo, si a quopiam et nominatim a Mte sua calvinistae turbarentur.

3. In eo laborat, ut septem comitatus adjungat Transylvaniae, prouti defacto 4 comitatus tempore Ferdinandi concessi applicati sunt. Idcirco ad 24. Augusti haydones Debrecinum convocavit, ut eos per nepotem suum capitaneum Varadiensem et praedicantes calvinistas disponat ad futuram confoederationem perpetuam. Ostensae illis literae Turcarum imperatoris et vesirii Budensis, et simul Betleni, quod Turca eos in protectionem receperit.

4. Georgius Rakoczy caput futurus est, pro eo a Betleno Turcarum assistentia sollicitatur, literas fidei cum aliquot complicibus, vulgo attnome nomine Hungariae ut manuteneantur, sollicitat, ut mortuo se maximis viribus Rakoczio assistat, et si non totum objiceret, per tractatum saltem usque ad Tibiscum.

5. A principissa extortae literae reversales a Bettleno per Stephanum Bettlem. Horum paria non habentur. Hic vicissim uti gubernator principissae dedit reversales. Harum continentia est :

Quod cum hortatu principis assecuratum reddiderit principem, quod ab agnita fide vera calvinistica, quam helveticam vocant discedere nolit, et si discesserit, eo ipso a fidelitate et homagio provinciales liberi reddantur, vicissim ad instantiam principissae decernitur, ut si qui calumniose vel ex invidia ipsam secessionis a caluinismo insimularet, ii comperta rei veritate pro proditoribus et de crimine laesae mtis condemnantur. Alioquin spondent fidem et subjectionem et liberam mansionem in provincia eiusque liberam gubernationem et dispositionem.

6. Scribit principissa ad dnum palatinum. In iis literis significat non esse sibi integrum in posterum sibi scribere ex eo, quod multi observant illam. Praecipua causa scriptionis, quod resciverint illam in animo habere, ut catholicismum amplectatur, quod principi summopere adversatur, ac gubernator hostis est ejuratus. Nomine provinciae extortae literae, quibus promittit se non fore catholicam. Non tamen per hoc offendatur, namque in catholicae religionis confessione ad finem usque vitae sese perseverare velle.

7. Postulat principissa de infrascriptis assecurari.

1. Profitetur se esse papisticam catholicam, nec se deserturam unquam talem religionem.

2. Postulat defensionem sui in principatu contra omnes hostes et impetitores. Quod si autem ob perturbatum statum sibi provincia excedendum esset, hunc ut sua Mtas obligata sit, sibi assignare bona in valore quae ipsa inscripta habet.

3. Ut recuperatio septem comitatum sibi in dedecus non cedat.

8. Ad termas Varadienses vecturum principem ut valetudinem curet, operam etiam carnificis Leuchoviensibus qui gnarus curandi talem morbum adhibiturus fertur. Pedissegnam quendam principissam prodidisse, quod catholica, quae observavit illam recitasse Ave Maria, idque delatum ad principem.

9. A quodam confidente ista suggeri secreto.

1. Georgium Rakoczy magnas turbas contra suam Mtem movere velle. Scripto caesareo igitur requirendus et admonendus quietis, alioquin ipse et haeredes in perpetuum casuri bonis.

2. Scribendum et haydonibus iique accommodandi.

3. Obtestando per deum rogat, ut miles in promptu habeatur, alioquin periclitari se de bonis et vita.

4. Joannem Bornemisza esse hostem Rakoczy, seseque cum hoc confidente et alio quopiam magnate per omnia consentire velle. Qui etiam confidenti magni momenti secreta revelavit.

5. De funebri pompa ordinationes facere principem. Funus comitantes non vestiendos funebri colore sed holoserico rubro, in signum, quod excellens miles fuerit. Item quo ordine procedant tympanistae, tubicines, cantores.

Locus sepulturae designatus Albae Juliae.

10. Proinde. Cum certum sit diu non supervicturum Betle- num, cumque res periculis plena sit. Curandum

1. Ne lenta et tarda remedia adhibeantur.

2. Quod Turca in subsidium vocatus sit, non esse id contemptim habendum.

3. Praedicantes et alii fugitivi omnem movent lapidem ad exacerbandos animos.

4. *Confinia milite et commeatu destituta magnam occasionem praestant adversariis rei bene gerendae.*

5. *Procurandum summopere. ne imparatos offendant, verendum enim exinde et plebis calamitatem et regnorum vastitatem consecutura.*

6. *Necessarium, ut tempestive praeparatoria curentur.*

7. *De milite ac commeatu expediendo ita determinandum, ut cum necessitas foret, in promptu haberi possit.*

XLVII. 1629. oct. 27.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes stb. Salutem stb. Quod superioribus diebus hominem illum, cujus causa benigne a nobis fuerant requisiti, ad nos dimissum cum prompta obsequiosi affectus sui erga nos declaratione voluerant, gratiose recognitum habemus. Is etiam si nihil pro sua virili parte intentatum relinquere voluit, quo commendationi aliorum de ipso factae respondere potuisset; nobis tamen parvo, aut nulli potuit esse adjuvamiini. In quo tamen ad nos dimisso, propensam in nos ipsorum voluntatem benigne agnoscetes, salvum illum ad eos remisimus. Quibus stb. Datum in arce nostra Varadiensis die 27. Octobris, anno dom. 1629.

Gabriel m. p.

Külczim: A szokott Lőcse városához.

Alatta: Ser. Tranniae princeps remittit unum hominem Gerg. Wels justitiae exentorem et amp. senatui gratias agit. Warad. 27. Oct. A. 1629 (Eredetije Lőcse város ltárában.)

XLVIII. 1629. nov. 6.

Serenissime dne dne princeps stb. Fidelium stb.

Kglmes uram. Az kassai képviső az ki az palotának mennyezetit írja vala, megbetegék szombaton, maga felől elhitte, hogy oly betegségben esett, melyet ha meglábbalhat is, de az palotának irásit végben nem vihethi. Egy sógorát mondja Kassán Joannes Methveczkynek hiák, az ki szintén ugy végben tudná vinni, mint ő maga. Felsőged postán azért küldjön, mert elmarad az palota mennyezetének megírása.

Az estve későn érkezének hozzám brassai biró uram Felsőgednek irt levelével, az melyben tudósítja Flgedet Lengyelországban az tatárságnak megveréséről, Moldova és Havasalfölde mostani állapotjáról, nem késlelvén semmit. Im megküldöttem Flgednek. Én magam örömost mentem volna Flged eleiben Kolosvárig, de nehéz betegségem miatt semmiképpen nem mehetek. Alázatosan könyörgök Flgednek mint kglmes uramnak kegyelmesen meg-

bocsássa. In reliquis stb. Datum Albae Juliae die 6. Nov. ao Dni 1529.

Ser. Cels. Vrae hum. et perp. servus

Thomas Debreczeni.

Külczin: Ser. Principi dno dno Gabrieli stb. . . . Oppuliae Rati-
borique duci stb. . . .

Alatta: Die 6. Nov. a dno praefecto Alba Julia.

(Eredeti gyulafehérvári lymbus.)

XLIX. 1629. november 17.

Catharina dei gratia nata marchionissa Brandenburgica, sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae domina, Siculorum comes ac Borussiae, Juliae, Cliviae, Montium etc. ducissa etc.

Prudentes ac circumspecti stb. Noha kívántuk volna azt mindenek felett, hogy Klteket nem ilyen szomorú és keserves, hanem egyéb örvendetes állapotokról tudósíthattuk volna, de mivel hogy az úr istennek elvégezett tanácsa és bölcs rendelése eleitől fogva ez volt, hogy kinek kinek az halandó emberek közül életének bizonyos határt vessen, és senki az élők közül az szomorú halált el ne kerülhesse, ahhoz képest az bódog emlékezetű dicsiretes fejedelmet, nekünk szerelmes urunkat is ő szent fge sok ideig való nehéz betegségi és nyavalyái után ez holnapnak tizenötödik napján délelőtt tizenegy órakor, itt Fejérváratt fejedelmi lakó helyében szép csendes halál által az örök bódogságban magához szólítá nekünk holtig való keserűségünkkel, és minden igaz híveink méltó és fájdalmas szomorúságokkal. Mely dolgot akarván Ktnek is értésére adni, el nem mulathattuk, hogy felőle mindjárt ne tudósítsuk, előttünk viselvén azt, hogy Kltek is utolsó órájáig ő fgének igaz és kedves hívei levén, szomorú halálát érteni nekik is szükségképen kívántatik. Annak felette tudván azt is, minemű kegyelmességgel, kegyes atyai indulattal és gondviseléssel viseltetett eleitől fogva Kltekhez annyira, hogy azon sok nyughatatlanságát, költését, és gondos fáradságát nem szánván, semmit ugy szemei előtt nem viselt, mint az Kltek csendes békeességét, régi törvényinek és szép szabadságinak fogyatkozás nélkül való őtalmazását. Melyért hisszük azt, hogy Kltek is hálaadó indulattól viseltetvén, kedves emlékezetit minden időben méltán magok között fenn is fogja tartani.

Noha pedig reméljük azt is, hogy magától is készek az magok böcsületi és ilyen klmes fejedelemnek holta után való emlékezetéhez hálaadó volta tőlök mit kívánjon, magok előtt hordozzák, mindazáltal mivel tudjuk római császárral ő fgével micsoda végzési löttek légyen ő fgének az bódog emlékezetű fejedelemnek, melyeknek szentül és fogyatkozás nélkül való megtartását kívánjuk is; ahozképest akarván Klteket requirálnunk, hozzájuk és nemze-

tekhez való jó indulatunkból, intjük is azon, hogy mind ezelőtt való sok és veszedelmes példákat, mind pedig jövődöbeli csendes állapotjokat meggondolván, és az mi dicsiretes emlékezetű szerelmes urunknak atyái indulatból származott, csak halála előtt való intésit is előtte viselvén, igyekezzék az egymás között való egyeségen és szereteten, melyből várhassa az magok között való csendes szép békességet és megmaradását; annak felette legyen azon, hogy az császárral ő fgével való végezések mehessenek mentől csendesb és illendőbb módok alatt minden fogyatkozás nélkül véghez magoknak jóvával és hasznával. Mely dologból mit akarj anak követni, és ha az üdvezült fejedelem tisztességes eltakarásának idejit meg akarják várni, avagy mint igyekezik abból magokat viselni, hogy mind arról, mind pedig császárhoz ő fgéhez felbocsátott követi micsoda resolútióval érkeznek meg, bennünket tudósítani ne nehezteljék, szeretettel requiráljuk. — És ezek után minden üdöbeli fejedelmi szomszédóságos jó akaratumkat mind közönségesen mindnyájoknak, mind pedig külön-külön közölök mindenknek, igaz indulattal ajánljuk. Hisce easdem bene valere exoptantes. Datum Albae Juliae die 17. mensis Novembris a. d. 1629.

Catharina m. p.

Külczön: A rendes czím Kassához.

(Eredetije Kassa városa levéltárában.)

L. 1629. december 20.

Catharina dei gratia stb.

Prudentes a circumspecti stb. Cum inevitabilem hanc natura mortalibus legem praescripserit, ut facile continisque aerumnis obnoxium hoc corporis ergastulum relinquere, et meliore parte nostri hinc emigrare debeamus, ideoque millis fatalem vitae periculum evitare hactenus licuerit, sed finis omnis mundi huius iuavis gloriae ipsa morte terminata sit, illud quotidiana rerum experientia semper omnibus palam demonstravit, adeo ut hoc tristitiam rerum nostrarum documenta quibusvis, ser. et cels. dnus Gabriel sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dnus, Siculorum comes, ac Opuliae Ratiboriaeque dux etc. dominus et maritus noster desideratissimus huius rei hisce diebus praebuerit. Is enim cum omni vitae rebus fortiter et praeclare gestis, aeternum nominis decus sibi comparasset, paternaque plane cura subditorum suorum commodis benigno prospectum voluisset, tandem ut sunt res mortalium caducae gravissimi morbi vi, per aliquot mensium spatia tentatus, cum vim eius ulterius sustinere nequaquam valuisset, in ipsum laudum et gloriae cumulo, aetatis vero anno quadragesimo nono, hic Albae Juliae, decima quinta die mensis Novembris hora undecima antemeridiana, certa in deum fiducia plenus placidissime animam creatori suo reddidit.

Princeps magnanimitate, prudentia, pietate christiana, singularrisque rerum omnium experientia cumprimis memorabilis, quae etsi immature fato cum perenni suorum desiderio sublatus sit, famae tamen virtutumque suarum monumenta cum illustri rerum praeclare gestarum gloria, et nunquam intermoris laudum praeconiis in animis omnium reliquit. Cuius inusitata admirabilique virtuti et si suorum eximia pietas debito honore semper responsura sit, tamen cum supremum charitatis officium erga exanime eius corpus declarandum, iustaque funeri persolvenda debeamus, ea certis gravibusque de causis haud differenda, sed in hac eadem civitate Alba Julia et maiori aede sacra loco per eum ordinato exequenda, et die vigesima quinta Januarii, anni millesimi sexcentissimi tricesimi eum veris lachrimis tumulandum decrevimus. Cum autem insignis earundem studii et singularis affectus erga beatissimae memoriae principem et maritum nostrum amantissimum certae simus, requirendas hisce nostris easdem benigne volumus, ut memor mortalis huius omnium conditionis, ad diem praedictum hic per legatos suos adesse, funusque tanti tamquam laudatissimi principis praesentia suorum ornare haud dedignentur. Facturae rem pietate christiana gravissima defuncti memoria, personaque sua condignam et benevolentiae affectusque nostri studiis per occasionem a nobis agnoscendam. Quibus uti de coetere laetiora jucundioraque semper precamur, ita vitam quoque foelicem, secundissimosque rerum omnium successus exoptamus.

— Datum Albae Juliae die 20. Decembris anno 1629.

Catharina m. p.

Külczim: A rendes, kassaiaknak szóló.

Más kéz: Exhibitae praesentes die 8. Januarii 1630. M. Wass. m. p.

(Eredetiye Kassa város levéltárában.)

LI.

Copie.

J'extraits d'une minute de dépêche de Césy, portant la date de Constantinople 8. Dec^{bre} 1629 le passage suivant:

» Là-dessus est incontinent arrivé la nouvelle de la mort du prince de Transylvanie, et ici la confirmation de la Princesse aussaravant élevée par les Etats du Pays avec une ferme et héroïque résolution pour la maintenir et défendre. A quoi Monsieur Hagen Amb^r. de MM. les Etats à la Porte, a contribué ce qui était de son devoir et de son crédit, ayant jugé qu'il ne pouvait jamais rendre à sa patrie un plus grand service qu'en procurant contre l'Empereur cette notable diversion, laquelle s'ensuivra infailliblement. Il est à souhaiter que le Roy de Suède es les Princes et Estats opprésés d'Allemagne prissent en main cette bonne occasion de se revenger.«

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

TALLEYRAND ÉS ROUSSEL KÖVETSÉGE

AZ OROSZ CZÁRHOZ.

1629. elején két vándor francia diplomata jelent meg Bethlen Gábornál, kikét ő jó ajánló levelekkel ellátva, a portára s onnan Moszkvába küldött. A portán Cyrill patriarchával érintkeztek; ő volt a közvetítő köztök és az orosz czár között. A Török-Magyar-kori Államokmánytár 3-ik kötetében néhány erre vonatkozó okmány jelent meg s tulajdonképen ennyi volt az, mit erről a nagy fontosságú dologról tudtunk. Ezekből a levelekből nem lehetett egybefüggő képet összeállítani. A magyar tudományos academia néhány év előtt Supala és Géresi Kálmán urakat küldte ki az orosz levéltárak tanulmányozására, s különösen ez utóbbi rendkívül fontos anyaggal tért haza, melynek igen becses részét teszik a vándor diplomaták működésére vonatkozó adatok, melyeket mint Bethlen Gábor levelezéseinek függelékét bemutatunk olvasóinknak.

-2-

Gyulafejérvár. 1628. okt. 23.

A Bethlen udvaránál tartózkodó svéd követ levele a czár konstantinápolyi követeihez. Megtudta Bethlen Gábor ő fenségétől elmúlt július hóban történt megérkeztiüket a portához s kötelességének tartotta azon jó szomszédság és benső barátságnál fogva, melylyel fejedelme a moszkvai fejedelemmel összekötve vagyon, üdvkívánatait nekik átküldeni. *A mi pedig a szövetséget¹⁾ illeti, melynek megkötésével, mint hallja, megbízva vannak, annak teljes szívéből örvend s létesülését a leghöbben óhajtja.*

(Orosz fordítás, melyet valamely se oroszúl, se latinúl kellőleg nem értő szerb készíthetett. Orosz-magyar iratok 1-ső csomagában a moszkvai külügymin. főlevéltárában.)

Fogaras. 1628. okt. 24.

Bethlen Gábor levele a czár konstantinápolyi követeihez, melyet *Dutlak Toldalagi Mihály*, az erdélyi évi adónak Konstantiná-

¹⁾ »Что догдался изъ сторону уставленія, что вы имѣете приказаніе исправить.«

polyba vivője által küldött. *Megértette* portai követének »Liratszki Vlasz«-nak emberé által küldött leveléből megérkeztüket s azon előterjesztéseket, a melyeket fejedelmük részéről egy szövetség¹⁾ kötéséről általa neki tették, s ő azt örömmel tudomásul vette s a maga részéről ezen követét megbízta, hogy az ügyről velük tüzetesebben értekezék. Hozzácsatolja üdvkívánatait szerencsés visszautazásukhoz ügyeik végrehajtása után és kéri, hogy a czár ő felségének is üdvkívánatait megvigyék, jó barátságáról biztosítsák s az ezennel küldött levelet adják át ő felségének.

(Orosz fordításban az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában. A fordítás valamely se oroszúl, se latinul jól nem értő szerb által történetelt.)

Fogaras. 1629. márcz. 1.

Bethlen Gábor megbízó levele Mihály czárhoz Tarrerandusz Károly és Runszel Jakab részére 1630-iki máj. 26. jun. 5. átadva általuk Moszkvában. Megértvén *azon tárgyakat, a melyeket az 1628-iki jun.-ban Konstantinápolyba érkezett czári követek megbizottaival közöltek neki, a dolog nagyon kedves s örül*, hogy ilyen alkalom adatott barátság kötésre; s hogy ő saját nézetét a czárral teljesen közölje, nemcsak a követeknek barátságos választ adott, hanem ezen közös ügy tárgyalása végett ezen köveit is küldi hozzá, megbeszélni ezen ügy minden részleteit.

(Orosz fordítás; az orosz-magyar ügyek 1-ső csomagában.)

»послѣ того, какъ вашъ пресвѣтлейшества посолъ пришелъ въ Царь городъ мѣсяца юна въ прошломъ году и говоря съ нашими приказными разумно о всѣхъ дѣлахъ, что ему было приказано отъ васъ и то дѣло намъ добре пріятно и любо, что такая добрая причина объявлена учинить любовь и дружбу межъ нами; и чтобъ намъ допозна объявить вашему величеству нашу мысль, не токмо дали мы дружной отвѣтъ тому вашему послу а мыслимъ лутче то о нашемъ вончемъ дѣлѣ дѣлать тѣмъ, которые пославы къ вамъ съ нашими грамотами . . . изъ Царя города говорить съ вашимъ величествомъ о всякихъ великихъ дѣлахъ, что годно нашимъ дѣламъ . . .«

Fogaras. 1629. márcz. 1.

Bethlen Gábor levele Odokimov Péter és Vementevics Szjemen orosz követekhez Konstantinápolyban, melyet Tarrerandusz Károly, »Ysideus«-i örgróf és Russzel Jakab által küldött. Tudatja a követekkel, hogy *ezen küldöttjeinek, a kik őt nem régen az éjszaki*

¹⁾ и писать къ намъ посолъ нашъ и дасть намъ знать, что молвите въ месте съ нимъ про пѣбаторые уставленіе многи надобны, ихъ же всѣхъ къ намъ писаль»

országok állapotjával megismertették azon feladata vagyon, hogy Moszkvába menjenek s az ő fejedelmüket is ezen állapotokról, melyek őt közel érdeklik, Bethlen jó barátságáról és azon tervekről értesítsék, »per quae regno vestro non exigua felicitas conciliari potest.« Kéri az orosz követeket, hogy őket ezen utjukban előmozdítsák.

(Eredeti, latin. Az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. 1.

Bethlen G. levele Christián dán királyhoz.

Rohan hg ajánlotta vala neki T. K. és R. I. francziát, mint az evangelicus hitszabadság iránt buzgó és hasznos embereket s ő tehát őket előbb a törökhöz, azután a muszkához küldte a nagy ügy védelmének érdekében; ők ő felségéhez is szándékoznak elmenni és közölte velük az ő szándékát, hogy azt ő felségének előadhassák, kéri tehát, hogy higgyen nekik. (Ezen megbízó levélben a lengyel királysági ügy távolról sincs jelezve.)

(Oroszúl. Az orosz-magyar iratok 1-ső kartonjában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. 1.

Bethlen G. megbízó levele T. K. és R. I. követei számára Frigyes Henrik orániai herceghez; mely ügynek előadásával bízza meg, az nincs megnevezve, még az se, hogy Moszkvába mentek, csak az, hogy Konstantinápolyba.

(Oroszúl. Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. 1.

Bethlen G. levele az angol királyhoz.

(Orosz fordítás. Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. 1.

Bethlen Gábor levele a németalföldi államokhoz.

(Orosz fordítás; az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. havában (1—8 közt?)

Betlen G. levele Gusztáv A. svéd királyhoz.

Ismeretes hős tetteiből az evangelicus hit és szabadság iránti buzgósága; kitűnik ő ezzel valamennyi fejedelem között, a kik szintén a hit szabadságának ellenei ellen harcolnak; és hogy az igaz ügy apostolainak reménye felélesztessék és isten segítségével az elcsüggedt keresztény világ ő felségének buzdító közreműködése mellett felépüljön, készek jelenleg is egyesített erővel a hit üldözői ellen hadat indítani, miután ő felsége mint arról tanácsosa által értesített, újra elszánta magát egynehány hónap előtt a német vallásszabadság ügyének támogatására. Ő sem óhajtván egyebet inkább, minthogy az érdekelt királyok, fejedelmek és államok ezen

nagy tervhez egyesüljenek s erélyvel és kitartással végrehajtsák, fogadja, hogy nagy gondot és buzgóságot fog ezen életkérdésnek szentelni. És köveit az ottomán városba küldvén, meghagyta nekik, »*hogy a keresztény lakóknak ezen ügy teljes horderejét tudtára adják*«, úgy szintén a török fejedelmet és főméltóságokat kel­lőleg informálják«. Tüzetes és hiteles tudomás végett írásba kellett volna ezt foglalni, de ily nagy jelentőségű ügynek írásba foglalását nem tartotta helyesnek, nehogy az ügy hire idő előtt elterjedjen s ezen életre való terv a szabadság ellenei által megakadályoz­ tassék. E végből küldi hozzá köveit T. Károlyt és Russel Jakab francziát, kit neki Rohan hg ajánlott, Oroszországban keresztül, hogy az ellenség, névszerint a lengyel király földjét kikerüljék.

(Orosz fordítás latinból; az orosz-magyar irományok 1-ső csomagában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. 8.

Bethlen Gábor levele Odokimov Péter és Vementevics Szje­men orosz követeknek Konstantinápolyban. Megértette Catacuzen Lyuerus által küldött levelük tartalmát és hogy hozzájuk küldött köve velük a senforgó ügyben, mint maga is irta és mint ők is írják, helyesen tárgyalt. Mindig óhajtott fejedelmükkel szorosabb barátságba és összeköttetésbe lépni s midőn e végett követét hozzá­juk küldötte, *szükségeseznek tartotta egyszersmind valamint saját óhajtságának, úgy az ő általuk levelükben kifejezett óhajtságuknak és fejedelmük óhajtságának egy szorosabb szövetség iránt eleget teendő, fejedelmükhöz küldött kövek által is barátságát kijelenteni s ezen ügyekről tárgyalatni*. Megbízta ezen követséggel T. K.-t és R. J.-t, a kik szorosabb frigy kötésére teljes felhatalmazással bírnak, a melyet, ha fejedelmük elfogadván arról értesíti, ő is külön előkelő udvarnoka által átküldendő ünnepélyes okmányban kiad; s *noha erről fejedelmükhöz és apjához külön leveleket adott (köveinek), helyesen fognak cselekedni, ha ők is, kikkel köveit utazni fognak, hazájukba visszatérvén, fejedelmüket jó indulatáról biztosítani s köveit utjukban és ügyükben előmozdítani fogják*.

(Eredeti, latin. Az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában.)

F o g a r a s. 1629. márcz. 8.

Bethlen G. levele Mihály czárhoz, melyet Tareraudusz Károly és Ruuszel Jakab köveit Moszkvában 1620. máj. 26. jun. 5. átadtak.

Ő mindig azon volt, hogy a czárnak minden más keresztény fejedelem barátságánál kedvesebb barátságát meguyerje s noha ő ezen jó indulatáról (людобы) teljesen értesítette az ő köveit az ő emberük által ki nála járt, de megértvén köveinek leveléből a czárnak szorosabb összeköttetési szándékát, késedelem nélkül elküldte ezen embereit tárgyalni azon ügyet (говорить о томъ

дѣлѣ) és teljes felhatalmazást adott nekik mindenre, (а мы дали имъ полномочіе дѣлать во всѣхъ дѣлахъ) a mi ezen barátságuk és szövetségük megkötéséhez tartozik, a minék megkötésével megbízta (прошася . . . вѣрить оъ ихъ рѣчамъ во всемъ, что они учинитъ говорить для совершенья и утверженья нашей сѣблии докончанья имъ то приказано совершить), és mihelyt megtudja követeitől a föltételeket, melyek alatt a czár a szövetséget megkötni akarja, késedelem nélkül elküldi föbb követeit az új végzemény megerősítése végett s bebizonyítja továbbá, hogy ezen barátság nagy hasznukra leszen, noha ők távol vannak egymástól és sok föld is választja el őket.

(Orosz fordításban. Az orosz-magyar iratok 1-ső esomagában.)

F o g a r a s. 1629. m á r c z. 8.

Bethlen Fábor levele Philaret moszkvai patriarchához, melyet Tareandosz Károly és Russzel Jakab adtak által. Fiaának uralkodói erényei által indítatva, rég óhajtottta kifejezni iránta jó indulatát s *nem késlekedett, hallván a Konstantinápolyba küldött orosz követektől orosz ő felségének jó indulatáról és szándékáról a vele szövetkezést illetőleg, elküldeni ezen követeit s általuk ő szentsége iránti tiszteletét kifejezni s egyszersmind általuk a szövetség pontjait megállapítani, melynek megtörténte után a szövetség tudomására adott megállapított pontjait ünnepélyes okmányban ünnepélyes követek által megküldi s reméli, hogy ő felségének és birodalmának a kötendő szövetség nagy hasznára leend.*

(Orosz fordítás. Az orosz-magyar iratok 1-ső esomagában.)

1629. m á r c z. 8.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Oppuliae, Ratiboriae-que dux.

Illustres et magnifici domini legati nobis sincere et grate dilecti. Cum praesentium exhibitores perillustris dominus Carolus Tareandus, marchio Yoideus et generosus d. Jacobus Rousselus, nobis grate dilecti, non ita pridem septentrionalium regnorum et provinciarum statum ac imprimis quae sermi principis vri commodum et utilitatem spectant nobis communicare intimeque aperire voluerint, necessarium esse iudicavimus, ut pro nro in bonum publicum affectu et imprimis studio et benevolentia, qua erga sermum principem vrum ducimur, Constantinopolim ac inde in Moschoviam eos ablegaremus, quo ibidem ipsorum interventu et opera amicitia nra declaretur, praecipue autem ea vobis consilia innotescant, per quae regno nro non exigua felicitas conciliari potest. Quapropter vigore praesentium dnes vras benigne requirimus, ut sermi principis sui nrumque habita ratione et condigno respectu, eosdem commendatos habere iterque ipsorum quam celerrime et tutissime promovere

velint, rem facturae gratissimam summeque necessariam, et nos vicissim oblata occasione erga eosdem propensionem ac benevolentiam testari non intermitteremus. Dabantur in arce nra Fogaras, Calendis Martii, anno domini Millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Gabriel m. p.

Külczim: Illustribus et magnificis Petro Odokimon et K. Szemer. i Vementenicze sermi magni Moschorum ducis ad potentissimum imperatorem Ottomannum hoc tempore expeditis legatisque, nobis benevolis et grate dilectis. *Oroszúl*: (7) 137, apr. 26. napján.

(Vörös viaszba nyomott és fedett pecséttel zárt missilis levél egy íven. A levél első lapján oroszul megjegyezve: »Fordítás Bethlen leveléről, fordította Kyril patriarcha saját kezével,« ezen fordítás görög nyelvre itt mellette/ve vagyon; azonkívül egy orosz fordítás. Az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában.)

Gabriel etc.

Illustres et magnifici nobis benevoli et grate dilecti. Literas ad nos Constantinopoli hisce diebus scriptas, per nobilem Lyuerum Catacuzenum ab eis huc transmissum accepimus, quibus perlectis, contenta earum benigne intelleximus. Cum autem legatum nrum mandatis nris satisfecisse atque cum iis de negotiis in rem praesentem necessariis egisse tam ex relatione eiusdem, quam etiam ex litteris earum intelligamus, cum recte atque ordine ea fecisse benigne agnoscimus. Cum enim ab initio nihil antiquius habuerimus, quam ut orbis christiani principum voluntates amicitiamque nobis conciliaremus, neque in postremis potentissimi magni ducis Moscoviae auctoritatem famamque cum insigni laude coniunctam semper suspexerimus, commodum sane arbitrati sumus, ut celsitudinis etiam ipsius benevolentiam arctiorisque alienius amicitiae coniunctiones acquireremus eaque de causa, cum legato nro mandata conveniendi eas dedissemus, — quia eo esse animo tam potentissimum principem earum, quam etiam eas ex litteris ad nos scriptis intelligimus, ut ab amicitia mutuaque coniunctione nra haud equidem alieni videantur, — praetermittendum minime putavimus, quin ulterius etiam voluntati earum hac in re satisfaceremus. Et quoniam longe commodius factu putavimus, ut certos ex nris ad potentissimum earum principem ablegaremus, qui coram etiam expositis propensae voluntatis nrae studiis praesentes de omnibus cum sua celsitudine agerent, ea de causa munus hocce illmo syncere nobis dilecto Carolo Taveraudo, marchioni Ysideo et generoso Jacobo Rousselio benigne committendum, illicque posthabitis tanti itineris difficultatibus eos proficisci voluimus, quos animi nri sensa sedulo exposituros munusque sibi commissum diligenter exequenturos haud dubitamus. Qui cum plena etiam a nobis mandata arctioris alicuius foederis iungendi habeant, certiores postea de omnibus tam a sermo earum principe, quam etiam a nris redditi deque conditionibus edocti, quas transmitti ad nos a celsitudine ipsius cum prius necessarium sit, nos quoque non intermitteremus quin certum ex praecipuis aulae nrae eo dimittamus rataque ea per nos

conclusa solemnī diplomate habeamus. De quibus licet ipsi etiam literas tam ad pot^{num} principem, quam ad ven^{lem} et dign^{num} earum patriarcham dederimus, aequum est tamen, ut eae etiam pro sua auctoritate tam propensae voluntatis nrae affectum in patriam reduces celsitudini ipsius exponant, cum quibus quia praedicti legati nri iter etiam una habituri sunt, curae earum benevolentiaequē quam diligentissime eos commendatos volumus benigneque hortamur et requirimus, ut eo pacto studium suum hac in parte nobis declaratum velint, quo incolumes ad potentissimum earum principem ii pervenire munusque sibi commissum ex voluntate nra exequi valent, facturae nobis rem gratissimam munerique suo consentaneam. Quibus cum benigni favoris nri studia propensissime delata esse cupiamus, omnem etiam incolumitatem precamur. Datum in arce nra Fogaras, die 8. Martii, anno dni 1629.

Gabriel m. p.

Külczim: Ill^{bus} et mag^{is} Petro Odok etc. mint elébb. *Oroszúl*: (7) 137, jun. 18. Село грамоту привезли и дали Свнцкне посам Самъ. . . . Ezen levelet hozták és átadták a svéd követek szám. . . (Egy, vörös viaszba nyomott s fedett pecséttel zárt íven. Mellélkelve: Kiril patriarcha görög fordítása és egy orosz fordítás. Az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában.)

Fogaras. 1629. márcz. 10.

Bethlen G. levele Tarerand Károly és Ruszel Jakab követjeihez. Mivel a török vezíreknek, a kiktől a hadjárat függ, nem irt levelet, ezen küldöttje által küldi azt, rendje szerint megírván, hozzájuk; küldvén még három más latin nyelven írott levelet: egyet a Konstantinápolyban tartózkodó muszka követekhez; másikat a muszka patriarchához, a czár apjához; harmadikat magához a czárhoz. És az említett (muszka) követek élénken szorgalmazták nála az összeköttetést és szövetkezést az ő fejedelmükkel. Meghagyja B. G. követeinek, hogy az ügyet velök közöljék és a levelet adják át. Levelet küld a tatár khánhoz is, hogy őket szabadon engedje keresztül utazni. Ezen levél átadójának Mikes Zsigmondnak pedig meghagyta, hogy velük utazzék a városba s tapasztalataival s helyismeretével nekik hasznukra legyen.

(Oroszúl. Az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában.)

Konstantinápoly. 1629. jun.

Rezsep pasa levele a czárhoz, melyet B. G. követei Moszkvában a kihallgatáson 1630. jun. 16-ikán átadtak.

Tudtára adja a czárnak, hogy a svéd¹⁾ király kezdettől fogva jó barátságban és egyetértésben él az ő fejedelmének jó barátjaival és hogy ő a czárral is jó barátságban vagon; és a mint megér-

¹⁾ Kétség kívül hibásan: »magyar« h.

tette beszédjeikből (azaz a magyar követek beszédjeiből a mi kimaradt) mindkét részre nézve hasznos és előnyös tárgyak azok, a melyeket közöltek, és a muszka czárra nézve is hasznos a dolog, a melyet előadtak, azért adta velük ezen barátságos és megbízó levelét, melynél fogva kéri, hogy ha azon ügyeket, melyek köztük megbeszéltek, előadják, higgyen szavaiknak és válaszáat, melyet ezen ügyben nekik adand, közölje a portával is, jó barátjával, hogyan hajtassanak végre azon tervek legezélszerűben. hogy a porta is a szerint intézkedhessék. A portánál járt czári követek pedig többször részesültek kihallgatásban s biztosításaik a jó viszony fentartása iránt kellemesek voltak s arról a szultán levele tanuskodik s ő tőle is őszinte barátjától e levél adatott; és ők remélik, hogy arra a czár ráhajlik, a miről a szultán és az ő levelében ¹⁾ említés tétetik, és az által a szultán jó barátságát nagy mértékben biztosítandja, és nemcsak azért, hanem valamennyi szövetségeséét; tartson fel állandó összeköttetést a portával a jó barátság fentartása és nevelése végett.

(Orosz ford. A magyar-orosz irományok I-ső esomagiban.)

K o n s t a n t i n á p o l y. 1629. j u n. 16.

Felsorolása azon tárgyaknak, melyekről Ruszel Jakabnak értekezni kell *kajmekhammal*:

Tudassa vele fejedelmének jó egészségi állapotját; fejezze ki annak örömét a fölött, hogy oly férfiúval lesznek tárgyalásai ezentúl, a ki az ottomán birodalom bel- és külviszonyait alaposan ismeri s a kereszténységet is kitünően ismeri; a ki birodalmának javát kiválóan szívében viseli; a kit ezen birodalom jó akarói felette kedvelnek; a ki ura iránt őszinte tisztelettel viseltetik s viszont tőle is mindenek fölött tiszteltetik s a legtitkosabb és fontosabb ügyekkel bizatik meg.

Röviden érinteni az ügy természetét: miként az kiválóan állandósítandja a békét, teljessé teendi a győzelmet az ellenségek fölött, de kivált a birodalom tekintélyét és hasznát nevelendi.

Az ügyre magára áttérvén említse meg, miként a lengyelek mindenha szent békét tartottak ezen birodalommal és csak a mostan uralkodó Zsigmond esztelensége miatt kezdték azt háborgatni, a ki negyven év óta üldöztvén már a lengyeleket a jезsuiták tanaival,

¹⁾ » . . . противъ того высочайшаго государя нашего бла-
жосчастнаго любительная грамота къ вамъ послана да и отъ
меня друга вашего отъ серденные отъ полные дружбы грамота
къ вамъ послана . . . « a szultán levele nincs meg. és a mit a czár a
svéd királyhoz irt levelében a szultán levelének tartalma gyanánt idéz, az
szóról-szóra egyez Rezsеп pasa levelével.

egyesült a jezsuiták közvetítése mellett a császárral, spanyol királlyal és ezen birodalom egyéb ellenségeivel. Ő a spanyol király és a jezsuiták által rászedetve, a kozákokat is izgatja, hogy háborgassák ezen birodalmat. Nem kell az ügyet, azaz Zsigmond kiűzését elejteni, a mely most ismét felelevenítettet és ha a tervet előbb, érett tanácskozás előzte volna meg és a muszkáknak és svédeknek idejük volt volna a csatlakozásra, bizonyára nagy vereség érte volna a jezsuitákat és a spanyol királyt. Jelenleg azonban szándéka az erdélyi fejedelemnek régi eszméjét ezen szövetség iránt életbeléptetni, amint az általuk (követek?) létesítettet is, a kik öt év óta valamennyi által kedvelve, uruk parancsából ezen birodalom érdekében fáradoztak, valamennyi szomszéd birodalomnak barátságát kinyerték és befejezték, az instructis hogy koronáztassék az egész ezen birodalomnak a svéd királynak a muszka és a német fejedelmeknek közreműködése által a lengyel ügyben, hogy létesíttessék az a mi az erdélyi fejedelmek legszerencsésebbike Bátori István király idejében volt, s őt is valamint Erdély fejedelmévé lenni engedték, úgy engedjék lengyelország fejedelmévé is lenni. Ez által visszatartóztatik az osztrák ház ellenséges lépésektől, melyeket tavaly Soler gróf által tervezett, azért kell tartóztatni a német békét; a kajmakám pedig sok kincset szerez; felemlítvén, hogy a spanyol király Velenczét is izgatta tengeren kiszállni ezen birodalom ellen, csakhogy sükertelenül.

Terjessze elé aztán a kérelmet: 1) hogy erre a birodalom beleegyezését adja 2) hogy a budai vezírnek és ankermani hadi parancsnoknak meghagyassék a fegyverkezés 3) Moldváról, *de érthetetlen*.

Itt a következő pontok vannak hozzáírva:

1. *Sürgetni* az elbocsáttatást.
2. Leveleket a muszka és svéd fejedelmekhez.
3. Leveleket rólam a városi hatóságokhoz.
4. Elbocsáttatást Ufágából. (?)
5. Parancsot a kozákokról.
6. ?
7. Levelek iránt Kaem kánhoz.
8. Kihallgattatást másodszor.

(Orosz forlítás latinból. Az orosz-magyar iratok 1-ső csomagában.)

Konstantinápoly. 1629. jun. 16.

Miről beszélt Ruszel Jakab *a nagyvezírral* és a többi török urakkal.

Először adja elő a három pontot és ugyanannyi ígéretet (!) a melyek a követnél írásban vannak.

2. Előadni, micsoda megbízatásuk van fejedelmüktől vala-

mennyi szomszéd fejedelmekhez, a kiket az ügy békéhez és jó szomszedsághoz vezet.

3. Folyamodni a németek ügyében, a kik a jezsuiták és Zsigmond lengyel király miatt nagy rettegésben élnek. Ok (Zs. és a jezs.) a kozákokat is lázítják, a kik mult évben háromszor egyesülve a lengyelekkel ezen birodalom ellen a spanyol király által rábíratva a milyen háborut a spanyol király a lengyel királynak nem rég Szoler gróf által (ismét?) parancsolt.

4. Hogy nem kis része volt abban (a lengyel királynak?) Ferd. császárt a török birodalom kibékíthetlen ellenségévé tenni, a kivel Zsigmond mindig együtt tart, úgy szintén a spanyol király az egész világ ura; és ezek mindnyájukat megronthatják, ha csak ezen birodalomban védelmet nem találnak.

5. Beszélni a vezírrrel és más török urakkal arról, hogy szükséges volna nekik ezen ügy körül jártukban mintegy megbízási levelekre a vezírektől és saját uruktól, mintha ők zarándokok volnának a szent helyekre vagy szolgálat keresők, és ezen levelek nekik mindenütt bizalmat és szabad átkelést szereznek.

6. Azt vallani, hogy udvari szolgálatot keresünk és híven akarunk szolgálni annak, a ki felfogad.

7. Engedtesékké meg a patriarchának, hogy ő a muszka és kozákok ügyében követeket járathasson, ha eziránt megkérjük.

8. Kihallgatást sürgetni, hogy az egész (ügyet) délben előadhassák . . . (?)

9. Mentegetőzni az ajándékok miatt s a terv sikere esetére hallatlan ajándékokat igényelni.

10. A tanácstól és szultántól kérni levelet és a khánhoz, és jó szolgálataikat felajánlani a muszoknál és svédnél; és kérni, hogy a halál esetében segítségre legyen tanácsosal és a koronáztatásban, ha szükség mutatkoznék.

11. A kajmakámnak különösen tanácsolni a német béke halasztását a fentebbi okoknál fogva, feltéve hogy az egész német és spanyol kincstárral megkinálják.

12. Kieszközölni a vezír és a többi török urak jó barátságát és indulatát ezen tervre, melyben fáradozik.

(Orosz fordítás latinból. Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

K o n s t a n t i n á p o l y . 1629. j u n . 16.

Ruszel Jakab előadása a török udvarnál *a lengyel királysági ügyről.*

1. Az erdélyi fejedelem főtörökvése erős párt szerzése (монcky ставаго?) titokban, hogy egyetértés jöjjön létre ezen tervben, mely a birodalomra és békére nézve hasznos. Ohajtja azt valamennyi józan katolikus főember és senator, kik a szabadságot

kedvelik; óhajtják az evang. hitbeliek; óhajtják az üldözött ó-hitűek; óhajtják a német és egyéb határoszágok elszakadás és forradalom miatt, mint Porosz-, Kúr- és Lifországok, végre a kozákok is, a kik (a püspökök által?) a nem keresztények földjei pusztítására vannak rendelve.

Ezen egyesülés által, melyen az ő fejedelmük éjjel-nappal fáradozik, valamennyi főembert megnyer és ezen birodalom elleneit mind legyőzi.

2. Az ő fejedelmüknek sok barátot szerez a lengyel főemberek közt és a lengyel határoszágban, Batori István egykori országában, a kihez ő erényekben hasonlít, úgy hogy őt épen mint amazt, ezen birodalom barátjai tisztelni fogják, ellenei pedig rettegni tőle.

3. Van az ő fejedelmüknek két hercegi barátja, a kik annak idején ha ő jelt ad, Zsigmondot egész udvarával fogolylyá teszik s az ő kezeibe szolgáltatják.

4. Az ő fejedelmük ő általuk (a követek) és mások által is megnyervén a török porta engedélyét, egy és ugyanazon időben valamennyi barátját egyesíti, elleneit pedig örök nyugalomra kényserítendi; ők ez ügyben öt évig fáradoztak Lengyelországban.

5. Az ő fejedelmük valamennyi lengyel szomszédal jó barát, a mi a lengyeleket részére megnyeri, a jezsuita pártot pedig megfélemlíti; ilyenek első sorban a török főúr és alattvalóinak a tatároknak barátsága; továbbá a muszka czár; svéd király; brandenburgi választó; a másik porosz testvér, a pomerániai és a német határ grófja barátsága; hasonlóképp Slézia a osztrákok és magyarok határtalan szeretete.

(Orosz fordítás latinból. Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

K o n s t a n t i n á p o l y . 1629. j u n .

Rezsep pasa levele a svéd királyhoz.

Chabarov (!) követ tudatta a magas portánál jó barátságát és hogy Litvánia ellen hadjáratot szándékozik intézni; továbbá tudatta, hogy jó barátságban van a muszka fejedelemmel, mely barátság szakadatlanul fenáll azóta, midőn apja a muszka fejedelemnek a litván (!) király elleni háborújában segítséget nyújtott. Ezen híreken örvendett, hogy ő a nagy úr barátjának barátja lett s így ez a nagy úrra nézve is hasznos. Csak tartassék fen általa jó barátsága a portával szakadatlan összeköttes által, s legyen továbbra is jó viszonyban a porta barátjaival nem pedig roszbán.

A muszka fejedelmek örök időktől fogva jó barátságot tartanak a nagy úrral s most is levél küldetik hozzája (a muszkához) ezen barátság megerősítése végett, mert a mi óhajtásunk barátainknak kölcsönösen használni. Ő t. i. Rezsep a nagy úrnál a kölcsönös barátság neveléséhez a maga részéről is hozzájáruland

s reméli, hogy a svéd királynak a porta barátsága hasznára leend. Helyeslik az ő barátságát, szövetségét a magyar királylyal s Erdély fejedelmével a porta régi barátjával és azon tervet, melynek keresztülvitelére vele szövetkezett »és hogy a muszka királylyal is barátságot kötöttünk, abból és a svéd királynak a terv kivitele végetti szövetkezéséből a portával nagy hasznot reméliünk barátaink örömeire elleneinknek pedig megalázására.« Küldjük ezen levelet Bekler (Bethlen?) barátja által a kivel a terv minden részleteit is megbeszélte, s ő higgyen neki s tekintettel legyen a megállapodásokra.

(Orosz fordítás. Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

K o n s t a n t i n á p o l y. 1629. j u l. v a g y s z e p t.

(Orosz) fordítása két levél másolatának, melyeket B. G.-hoz a kajmakam, Reszep pasa Juszuf aga által küldött; az egyik olaszúl a másik francziául van írva;

(Orosz fordítása a franczia levélnek):

»Tudtára adjuk klmeknek, hogy a mit előbbi leveledből, melyet utóbbi követed, Mise Simon (Mikes Zsigmond?) hozzám hozott és a szóbeli közleményekből, melyeket aga Juszuf tett, megértettük ezen nagy terveket, melyek te felségedhez méltók, s mi azok iránt oly választ adunk kglmednek, a melyet óhajt. Küldött kegyelmed azon felül más követeket is a nagyvezírhez, és mi küldetésük célját megértvén elébb magunk közt tanácskoztunk s azután Mupszit Ofeld-del is közölvén az ügyet mind a hárman császárunk elébe mentünk, a kinek mi az ügyet s kgylmed őszinte ragaszkodását a portához személyesen eléterjesztettük és ő ezt megértvén ezer hálával áldotta kgylmedet s meghagyta, hogy oly választ adjunk, a mely még a mi várakozásunkat is felülmultha; hasonlóan irtam levelet a svéd királynak s elküldtem azon francziák által, a kik kgylmed által hozzánk küldettek; elbocsájtottam őket a muszka követekkel együtt s kíséri őket Tamás görög biztos kalauz gyanánt a mi császári területünkön keresztül; irtunk továbbá a nagyúr nevében a tatár királyhoz, hogy készen tartsa magát; irtunk azonfelül még Kalga-nak és Kantemir pasának, hogy ők kglmed parancsa szerint cselekedjenek, a mely levelek egy nagy ezredpénztárnok s annak tisztje által küldettek; tudomására van ezen ügy a hollandi követnek és ő hűségesen elősegítette azt; kgylmed kérésére mi a franczia követeknek éjjel kihallgatást adtunk s tanakodtunk velük és tisztába jöttünk és megállapodtunk az iránt, hogy kgylmed terveit és szándékait előmozdítjuk; és mi kgylmedet erről elébb nem értesíthettük, nehogy az ügyet megbízhatlan embernek felfedezzük. Jelenleg ezen levél átadója Izmuta Pharaka küldetik a nagy úrtól kgylmedhez, és a

neve Aga Juszuf, eszes és őszinte hűségű ember, ő ismeri a tervet és a reá vonatkozó külön pontokat, ő híven szolgál nekünk és Kgylmednek; és mi nagy sietséget parancsoltunk neki a feleletátvitelében és bízom az isten irgalmában, hogy ő Kgylmedet a tervre vonatkozó minden pontokról értesítendi, a melyekről Kgylmed hozzánk írt vala, és mi az ügyet Kgylmed belátására és kedvére hagyjuk. Kgylmed értesitse szándékáról a mi jó barátunkat Azim basa vezírt, a ki a »hjrza« egy részének vajdája (!) és Szursziman basát, a kik azon határok őrzői; mi nekik a nagyúr parancsából meg hagytuk, hogy ébren legyenek a Kgylmed rendeleteinek végrehajtására; irtunk még a tatár királynak is, hogy ha Kglmed hozzájuk (!) követeit elküldi, vissza ne tartsa (!), hanem nagy sietséggel küldje vissza kedvező választ adván; mert reánk nézve fontos, ismerni az ő véleményét s azért meghagytuk, hogy minket küldöttek által az ügyekről folyton jól értesítsen. Különben, legdrágább és szeretett barátom! engem te régtől fogva ismersz és jó szolgálataimat, tudod hogy minden ügyeidben, a melyeket rám bízál s a mit csak kívántál, kedvedre voltam. És Kgylmed levelében tudtunkra adta a híreket a moldvai vajda nyílt árulásáról és az ő letételét tanácsoltad nekünk, és mi arról hamar meggyőződünk, és a mi fels. és hatalmas császáruk elmozdította helyéről és Sándor vajdát ültette helyébe, a ki előbb az Oláhföldet bírta, és meghagyatott neki valamint az oláh helytartónak is, hogy készen legyenek Uza mellett ugymint a többiek (?). És a másik levélben, a melyet nekünk a fenemlített másik követed által küldöttél, megírt Kgylmed újra mindent tartván attól, nehogy Juszuf Aga öreg ember létére valamit elfeledjen. És én biztosíthatom Kgylmedet, hogy Juszuf aga, noha öreg ember, ki nem maradt hanem eljött levelének megérkezése előtt, és engem meg a nagyvezírt híven értesített minden ügyekről, a melyekkel megbizta Kgylmed, éppen úgy a mint levelében találtuk. Nyugodt lehet az iránt Kgylmed, hogy ő és Kgylmed nagy tolmácsa Szulfikár aga szívvel és lélekkel szolgálnak Kgylmednek. És annak okát, miért nem volt Kgylmed követje kihallgatáson, ezen levél átadója megmondja. A főmélt. vezír is őszinte barátsággal viseltetik Kgylmed iránt, ő három vagy négyszer olvasta Kgylmed leveleit és nagyon tetszetek neki és a harcz terére utazta előtt meghagyta nekünk, hogy mi Kgylmed leveleit haladéknélkül utána küldözzük és tervének fejlődéséről értesítsük. És most alkalmasnak tartottuk Juszuf agát küldeni Kgylmedhez és vegye őt szóra négy szemközt; miután megértette tőle Kgylmed a terv megállapodásait, küldje őt ismét haladéktalanul vissza. Mi részünkről minden lehetségeset megtettünk és mitemm mulasztottunk el, mint e levél átadója értesítendi. A hollandi és az angol követ a mi jóakaró barátaink igen jó indulattal viseltetnek Kgylmed iránt és erről tanuskodni fognak az ő

levelek, a melyeket Kgylmedhez írnak. És mihelyt tervednek kedvező idő mutatkozik, ébren légy, ne szalaszd el és ne mulassz időt, s ezzel nekem jóakaró barátodnak nagy örömet szerzesz, a minthogy én Kgylmednek mindig javát és gyarapodását keresem s hasznos szolgálatokat teszek a nagyúrnál ügyeinek előmozdítása által és bízunk, hogy az isten napról-napra jobban gyarapítandja felségedet. Megbíztuk Juszuf agát némely más ügygel is, és ha azokra kedvező választ adsz, azzal az ő jó indulatát és barátságát még inkább nevelni fogod. Adja Kgylmed Juszuf aga által tudtunkra, mi történik, mit tud a német császárról, a svéd, a dán és a lengyel királyról. Ezzel a levél végződik.«

2. Az olasz levélmásban a fennebbi francia levél szóról-szóra benfoglaltatik, de azonfelül hozzá van írva a következő, mely oroszúl így hangzik:

»Kedves jó barát! Éppen a mint ezen levelet bepecsételni s ennek átadója által elküldeni akartam, express küldött érkezett a budai pasától levelekkel, 15 nap alatt tevén meg az utat, és azokból a levelekből értesültem, hogy te megbetegedtél és az nekem nagy szívfájdalmat okoz és kérem az istent, hogy előbbi egészségedet ismét visszaadja, és a nagyúrnak is nem kis szomorúságára vagyon. Épülj fel, emberi dolog a betegség s míg valaki beteg nem volt, egészségét becslni se tudja, mily jótétemény az; és mi nagy aggodalommal nézünk a jó hírek elébe a te felépülésedről, a melyek a mi szomorúságunkat nagy öröme változtatná. Kelt Konstantinápolyban, 1038. évben, Szolkad havában, és a világ teremtésétől 7138-ban, julius havában.

(Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

1630. a p r. 18.

E ripa Woronis fluvii, ad latus urbis eiusdem cognominis. Russzel Jakabnak, Bethlen követének levele a czárhoz.

Birodalma határának átlépése után azonnal óhajtotta volna tiszteletét és urának barátságát a czárnak kifejezni. *A jezsuiták álnokságának birodalmából való kiirtása urának s valamennyi fejedelemnek barátságát neki régen megnyerte, a kikkel érdek azonosság öt régen összeköti s az ünnepélyes szövetkezésnek is azokkal régen meg kellett volna történnie. Úra a töröknél mindent, a mit csak óhajjt kieszközleni képes. Hiányzott eddig Gusztáv Adolfjal is a mindhármuknak igen előnyös összeköttetés. A többi protestáns fejedelem és a szomszéd nem-keresztény népek barátsága frigyüket kiegészítené. Ezen szövetség megkötése méltó oka lett volna ugyan küldetésének, de van még egy más körülmények szülte oka is, a melyet a szövetségről folyó nyilvános tárgyalások mellett titkon kellend tárgyalni, s ezen fontos ügynek a czárral*

és Gusztáv Adolffal való tárgyalásával az ő ura őt egyetlen volt kénytelen megbízni. Eltért ura a követküldések szokásától, nem küldvén általa ajándékokat, a melyek mögött gyakran csalárdság rejlik, mint a velük jövő követek egyikében is (a törököt érti?). Előre kitarja ezt, mert beteg, a miatt bizonytalan eljuthat-e ő felsége színe elé és azért, hogy bizalmát és becsülését kiérdemelje s a fogadáskor a tiszteletet nekik e szerint mérje. Megbízása kifogástalan: *Urától két levél ő felségéhez, egy az apjához; ugyan- ehhez egy a konstantinápolyi patriarchától, Cyriltől. Ehhez járul urának két levele ő felsége konst. követeihez és egy ő felségéhez a török kajmakántól, és ugyanazon konst. követeinek szóbeli bizony- ságai Konstantinápolyban a kajmakántól, kapitány basától és Cyriltől ő felőle hallottak iránt s végre Cyril küldöttje Philotheus archimandrita. Ezeket azért emlegeti, mert betegsége miatt Moszk- vába érkezése kétséges, és közelében vele van olyan, aki ő felségét megcsalni akarja, a kit majd ha ő felsége elé járulhat, felfedez. (Karkandolt érti-e vagy a török követet?). Fellépése hivatásához illőleg szerény, de tekintve ő felsége inkább követségének szán- dokát, az út nehézségeit a melyre két év előtt indult »ex Hungaria, cum in procinctu ad iter nondum starem, evocatus sim et accitus litteris Constantinopoli datis tam praecipiti impetu . . . ut vix dnus meus expediendarum litterarum tempus nactus sit, cum vellet oratoribus vræ mtis in hoc itinere me adhaerere«, s akarátja elle- nére 4 hónapig kellett azon követekre ott várnia (Konstantiná- polyban) s ezen ügyet, melynek sikere a perctől függ ennyire elhalasztani; 8 éve, hogy fáradozik ezen ügyben, melynek legfőbb haszna ő felségére háramlik s négy hónapig naponként társalgott Cyril patriarchával »de negotio divino«, mely beszédek tartalmát Philaretnek előadja. Egy titkos dolognak előleges közlése végett küldje egy megbízható emberét egy vagy két protestans kíséretében előre hozzá. Kéri, hogy őt Tarerandustól külön szállásoltassa el, egy latin tolmács által érintkezzék mindkettejükkel, s minden, főleg francia és pápista érintkezésétől távol tartsa, »ut de utriusque legati spiritu liquidius sententiam ferat«, ezt tegye a törökkel is, a kinek fogalma sincs küldetésének fontosságáról.*

(Orosz-magy. Egykorú másolat. 1. ső csomag.)

1630. a p. r. 19.

Augustissimo imperatori, invictissimo caesari, triumphatori et trium- phaturo regi, ducum principi incomparabili, dno potentissimo et sermo, dno Michaeli Theodorowits, pio, felici, inclyto, sui hostiumque victori gloriám in terris perennem, pacis interioris constantem possessionem et immarces- sibilis coronae supremum decus, sed. serum et comperendinatum, ex imo pectoris vovet *Jacobus Rousselus*, Petri filius, iuris utriusque doctor, impera-

toriae suae matis deuot^{mus} cultor, et ad eandem a sermo Gabriele Hungariae rege et dno Transilvaniaeque principe, clem^{mo} dno suo, pro tempore exlegatus.

Non me latuit quid officii mei esset, ubi primum terram spiritu V. Mtis, ut numinis vicario, consistentem salutavi deo auspice; iam tum, cum in collimitio desiderem, vel saltem postquam confinia dominiore vrove attigi et a Cosacis imperii vri vnguibus protegi cepi, calami ala ad Mtem Vram evolare partium mearum duxi; imo eo temporis et loci non minus, quam in hoc puncto et terrarum angulo ad decorum iustumque legationis munus obeundum mihi incumbere sensi necessitatem honoris cultusque vectigal V. Mti debitum pendendi. Sed maxime et intensius debui et in votis habui sermi regis Gabrielis clem^{mi} dni mei amicitiam fraternam et contesserationem sanctam ac inuiolabilem, extraordinaria dei providentia suscitata, manu mea praenuntiare et effectuum V. Mtis vota transgressorum, simplici et verissima sponsione dni mei affectum sancire et roborare. Nec defuissem occasioni, nisi sontica et gravior causa intercessisset dextramque meam inhibuisset, cuius impedimenti fundamentum V. Mtem alias non fugiet. Ad haec mens mea cunctationem subiit et induit eo expeditius, quod revolveret, id officii non tam omitti quam differri atque oportuniori loco et tempori reservari. Enimuero non modo iuvat fovitque dilatoris causam, sed etiam pectori solatium morae infudit efficacissima ratio, dum V. Mti praesignificationem aliquam dari replicarem cerneremque id ex parte praestari a Simone Wementewits et Petro Odokimowits, postquam novissimum et paludi Maeotidi proximum Cosacicum castellum insedissent.

Liberor itaque per sententiam V. Mtis reatu, imo suspicione omni, quasi illam officii mei partem minus compertam habuissem vel inertia quadam et sedulitatis tempestivae fuga missam fecissem. Nunc demum e primo securitatis meae portu V. Mti insinatum eo, ut eodem tempore coelestis clementia beneficia sua novis cumulans, largitiones magnas ingentibus superinfundens et ex thesauris providentiae paternae locupletissimis, charismata e gratiis, dona e donis serens, post caris^{sum} pignus, ser^{sum} et lectissimum principem, Alexium V. Mti caelitus indultum, eidem nasci voluerit simul et fratrem dnum meum eius sinceritatis et aestus, cui paucorum animi correspondere possint.

Nec referam, ut fama, qua victoriae parantur et qua V. Mtis longe lateque florentissimus e et per quam extra anni solisque vias dominatur et decurrit validissime sermum principem meum iam olim tetigit. Transmitam, ut eundem multo vehementius commoverunt V. Mtis heroicae virtutes per oniversum ostem vulgatae, sed in pectus suum intime descendentes, ex quo rex regum V. Mtem in teneris annis virgula sua tactum destinavit restorationi vri imperii Ruthenici, dum eum e stella matutina in solem conuerteret non sine miraculo, praesentium venerationem et posteriorum fidem vix merente, eumque in ipso commutationis momento meridianam lucem et calorem diffundere iussit, qua caligo discuteretur, alienigenae segregarentur, veri subditi onirentur et illius sideris divini

impresione foverentur et incalescerent. Et sane si verum hic promere lubet, unica illa virtus summa felicitate stipata, qua vra Mtas perfidiam et imposturam iesuiticam ulcisci cepit, factionum fomitem extinxit, monstra omni-gena domuit et portenta compressit, — illa inquam virtus vel sola omnium iustorum regum et principum, de imperiorum turbis et vicissitudinibus recte sentientium, amicitiam arcissimam et benevolentiam cordatam V. Mti conciliat. Praeteribo, ut v. Mtas eosdem amicos et hostes cum dno meo sortitus est, quo fit ut aversionibus et propensionibus cum eodem unitissimus sit vel tacite et per expressam confoederationem communis interesse vinculo constringi iam olim debuerit. Transmittam, ut frustra vestra Majestas othomanicos principes sibi alligare vel per mille legationes et garas plus quam indicas enitatur, adeoquo frustra mancipiola turcica, per imposturam capitalem legatorum titulum sibi arrogancia, excipiat; unicus princeps meus othomanici imperii primum mobile, pacis bellique arbiter, foederum promus (*igy*), executionisque condus (*igy*), vestrae Majestati annexus eidem dabit, quicquid animus vester praeconceperit. Nec attingam utilitatem incredibilem, emergentem e connexionione vestra perpetua et semper in neruum (*igy*) erupturam occasione a numine immissa. Non commemorabo, unum defuisse ad consummandam felicitatem imperii vestrae Majestatis non minus quam principis mei: illam scilicet animorum coniunctionem et vi correspondentium virium cum ser^{mo} Suecorum rege Gustavo Adolpho, principis mei plus quam fratre, robor immensum, inexplicabile et plus quam invictum sub divinis auspiciis. Caeteros reges et respublicas reformatas evangelicasque, vestrae Majestatis veros et sinceros amicos, ad honorem; principes ethnicos, vicinia id suadentis causa, ad lene commodum vestra Majestas in albo foederum scribet. Sed binos fratres a deo sanctissimo copulatos deinceps vestra Majestas, ut binas oculorum suorum pupillas, habebit et iisdem cor suum indivisum ascribet.

Quaerit igitur vestra Majestas, an onica et gravissima confoederati-onis contrahendae causa huic legationi substrata fuerit. Dicam, quod res est. Haec quamvis solidissima basis sola esset, poterat principis mei mentem stimulare, animum ad legationem adornandam flectere et procul dubio ad id incitatus fuisset ob varias gravissimasque circumstantias, in idem tempus coincidentes et nunc a me omittendas. Verum, ne quid dissimulem vestram Majestatem, nata est, et divinitus, in gratiam vestrae Majestatis ser^{morum} que fratrum oportunitas, quae coegit ser^{mm} regem Gabrielem, me vnicum ex omnibus mortalibus ad vestram Majestatem serenissimumque regem Gustavum Adolphum ablegare, cum per alium ex vniverso genere humano procurari non posset, quod a me, aspirante numine, ad felicem exitum quoad partes meas deducetur. Confoederatio igitur cum vestra Majestate palam tractanda est, reliqua expeditissime et abstrusissime. Nec est, quod huic chartae imprimam ea, quae vestrae Majestati oportune viva voce et scripto communicanda sunt.

Qua expressione dum supersedeo, deque arcanis soli vestrae Majes-tati suaeque sanctitati, beatissimo patriarchae Nikitits, aperiendis dum

explicatius non cloquor, silentium meum comprobaturum vestram Majestatem plenissime persuasum habeo. Id unum quoad reservata conscientiae vestrae Majestatis ex mandato principis mei infundere impraesentiarum par est: si a deo opt. max. permissa fuisset et eidem praescripta optio felicitatis cuiuspiam in terris cumulatissimae et longe largissimae, nusquam exoptare potuisset uberius omni ex parte beneficium illo, quod a numine per manus clementissimi domini mei vestrae Majestati conferendum est. Cuius communicatio summam temporis parsimoniam, maturatam deliberationem exigit rarissimamque amicorum fidem et singulare arcanum exquirat. Proinde vestra Majestas praemunitus et ad vtrumque ex se paratissimus pro prudentia a regum rege sibi infusa extraordinariam in negotio coelesti circumspectioremque cautelam adhibiturus est.

Jam cernit vestra Majestas ad se deferri per me cor principis mei cum universis affectibus, mox effectus divinos producturis, vestra Majestate supra omnes reges iubilande. Nec indicavit per hanc occasionem aemulari morem plurimorum regum, qui ad superiores, pares inferioresve reges diversâ ratione munera legationi ut necessaria vel honorifica adiungunt. Diversa cum sentiat, praesentit et praesumit v. Mtem secum conspirare et consentire. Interim si secus v. Mti visum fuerit, per proximam legationem mox successuram cum solempni pompa, in eo v. Mti adstipulabitur et nulla in re desiderari animi sui cum v. Mtis spiritu cohaerentis iudicia vel oculata et palpabilia, lumina manusque plebeiorum magis afficientia quam regum. Non longe quaerendum erit v. Mti argumentum, ut evincatur, quia non unquam fraudis subsit hamatorum (?) eiusmodi donorum delationi. Prohibet e cohorte nra homuncio, qui sub oculis oratorum vrorum Constantinopolitanorum fabricari et architectari dolum sustinuit, quo Mtem v. obuolere pro caeca animi sui intemperie intendit. Sed de hoc capite aliisque tempestive plura.

Nec mirabitur v. Mtas, qui fiat, ut anticipative illa tangam. Desinat v. M. et admirationem suam hac in parte ponat. Id a me fit, cum nesciam, quid serus vesper vehat et ut saltem hac scrututis functione gaudeam, si modo deus vitae meae diés clauserit, priusquam v. Mtis vultu recreer et conspectu refociller. Nec oberit v. Mti id praemissum, ut in intromissione solenni metropolis imperii vri praevalere possit suo pondere cum plurimis militans ratio ad dispensationem honoris ex meritis et gradu vnuscuusque. Proderit id praescire v. Mtem, ut plenior rei notitiam quaerat et obtineat. Sapientissime enim et divinitus Salomo pronunciat: gloriam dei versari in reconditis et reservatis Mti divinae, decus vero regium verti in inuestigatione et indagatione latentium consiliorum et veritatis in profundum detrusac. Denique id prompsisse gestit animus meus, qui vnice ad Mtis v. honorificentissimam benevolentiam bonis artibus et legitimis aspirat. Etenim utiles viros et veritatis studiosos rex cordi habet, in cuius corde quasi ordinariam sedem figit divina Mtas, prout sacra divini spiritus oracula nos conlocefaciunt. Id porro habebit praeiudicii v. Mtas cuius aliis plurimis et gravissimis, quo inflammet erga me benevolentiae suae semper vivae et bonis omnibus favorabilis aestum et ignem.

Familiare est v. Mti legationes honoris mutui et utilitatis reciprocantis causa, accedente nonnunquam animorum propensione, ad finitimos summosque monarchas emittere et excipere. At in hac mea legatione, solida commoda procul ab externa specie et inani pompa devehente, extraordinarias non paucas circumstantias agnoscat v. Mtas et ex divina sua mente definiat.

Venio enim ad vestram Majestatem instructissimus plenissima fide, quam in angusto senatorum dignissimorum consensu hauriet ex vivae vocis fidelibus testimoniis, iisque minus necessariis, postquam sua Majestas instrumentis omni exceptione maioribus et authenticis detulerit.

Sacra quippe sua dextera excipiet in senatu amplissimorum virorum et praepotentum ac perlegi sibi iubebit litteras binas ad vestram Majestatem a clementissimo domino meo perscriptas, quas copulari mandabit cum binis aliis ad beatissimum patriarcham Philaretum Nikitits, coronae vestrae incomparabile ornamentum, Russiae totiusphoenicen, ecclesiae universalis fulgentissimum sidus, saeculi nostri inter pauca miraculum eminentissimum, praesentium exemplar patriarcharum, posteriorum et postnatorum speculum. Quarum litterarum altera a serenissimo rege Gabriele ad suam sanctitatem exarata est, altera vero a beatissimo Cyrillo, patriarcha Constantinopolitano oecumenico, fratre dignissimo et collega apostolico emanat; nec dedignabitur vestra Majestas ad uberiorem illustrationem mentis suae cum antecedentibus et praelibatis succedentes apices componere et comparare. Sub auribus suis in eximio senatus consilio sanctorumque consistorio pronuntiari mandabit tenorem binarum litterarum ad Simonem Wementewits et Petrum Odokimowits a domine meo Constantinopolim transmissarum et per manus meas traditarum. Nec omittet Majestas vestra revocare ad maturam deliberationem litteras turcicas a supremi visirii, per absentiam ipsius, locumtenente sive caimechamo ex mandatu et mente sultani Amurathi pro more portae othomanicae vsitatissimo ad vestram Majestatem datas; quae non ignorat in illo imperio hodie cuncta per ministros illos geri et omnia a visiriorum principe pendere.

Et si vestra Majestas ulteriorem confirmationem ambiret et testimonia vivae vocis, superinducenda scriptis validissimis, exquireret, prompta est facultas, neque vero parum tribuet vestra Majestas fideli relationi Simonis Wementewits et Petri Odokimovits, prodentium ea, quae suis auribus excepere de me prolata a caimechamo et capitaneo passa; imo pro oraculo habebit vestra Majestas, quicquid ex ore apostolico beatissimo Cyrilli de me prodierit, quo vestrae Majestati per indubiam et firmissimam oratorum suorum contestationem et commemorationem in hac mea legatione commendatissimum fierem. Sed quorsum plura conquiremus, cum unus instar omnium sit archimandrita Philotheus, sedis Constantinopolitanae ad vestram Majestatem nuncius apostolicus, fidei et pietatis rarissimae vir et a multis annis v. Mti suique bono addictissimus.

Haec perlegi testimonia illa audiri et vtraque iusta iudicii lancea a v. Mte trutinari nomine clem^{mi} dui mei a v. Mte vnice et demisse quoad

me contendo, priusquam ad audientiam et vltiorem tractationem res devolvatur et deducatur processus.

Porro in negotiando duplex via ex arbitrato principis mei a me inibitur. Altera solennis et publica scriptionis ac vivae vocis duplici robore firmabitur, altera vero arctior et ad paucissimos pertinens scripto magis quam eloquio consummabitur.

Ex quo inferet vra Mtas et profundissime concipiet, qui quantusue caudor principis mei, quam sincera negotii natura et quousque fide dignas censear, dum nihil proponi v. Mti aut senatui praecellentissimo vult sermus rex Gabriel, nihil vel dici, quod non manu propria proponentis et lingua latina perscribatur, cuius commercio cum externis tractat, cuiusque singularem in eum finem peritiam adeptus, quique in orbe nro Christiano omnes nationes ad communis sermonis ynitatem revocet. Huius rationis et methodi secta v. Mtas a nullo illaqueari aut circumveniri potest, dum ab hominibus ad se exlegatis, omnium sine exceptione vlla promissorum postulatorumve formulam manu propria accuratissime scriptam exiget, idque lingua familiari illis principibus, a quibus emittuntur, quod chirographum consignatum manibus suorum legatorum, ad regem cuius interest, et cuius nomine ea delata sunt ab hominibus suis, v. Mtas monstrari iubebit a suis, ut si quid cum praecudicio veritatis et fidei laesione prompserit legatus, scripto convictus paenas luat, quae tanto crimini pares esse nequeunt, quamvis exquisitissimae irrogentur. Usuerit enim non infrequenter, ut homines nonnulli dei regumque numinis vices in terris gerentium, reverentia insuper habita, dum iisdem accomodatur facilior fides, spe impunitatis fraudes nectant sine pudore, conuictionem non reformidantes, dum verba aëri credunt, quae duraturae materiae et meliori characteri, eosdem mox conuicturis, committenda essent.

Caeterum id a me hic effertur eo enixius, quo maiorem corporis debilitatem sentio, nesciens quid de me rector uniuersi statuerit et an v. Mti ex numinis decreto sistendus sim et sciens probe, non procul a me dari, qui experimentum fecerint fraudis et imposturae multiplicis, numini vque Mti paenas iustas debentes vel saltem illi principi, a quo emittuntur. Nec me latet tales homunciones vel potius portenta nondum effoeta esse suis technis et dolis nec desituros usque dum sibi perniciem acceleraverint. Mihi insuper constat, non longe a me abesse, qui id exempli cum numinis nominisque contemptu alacerrime attentaturi sunt, si falli velint pii et prudentes reges, ubi deus v. Mti pro semperleni sua commiseratione me stiterit, expressius et cum omnibus circumstantiis rem indicabo. Et tum demum agnoscet et confitebitur v. Mtas, quod deus unicus imperii sui protector me intermixtum esse voluerit eiusmodi hominum gregi, ut pura meraque veritas vrae Mti propinaretur singulari cum fructu suo per illum, cui spirituum pater alienissimam ab omni fuco mentem largitus est.

Et cum ad v. Mtem a me intrinsece splendentia bona importentur, externum apparatus a me non exiget v. Mtas, quae talia minime moratur, sed solida tantum quaerit et exiget, prout a heroico rege fieri par est.

Professio mea, vitae genus et institutum interdicitur mihi ostentationis sectam, cum litteratum et togatum virum antiqua simplicitas deceat eademque animum meum expleat. Non dicam nullam magnificentiam apparere posse sub oculis v. Mtis, ad quam tendere debent mortales, ut admiratione et stupore magnificentissimae aulae vrae tangantur, non ut ostentent fulgorem ullum. Tacebo sub larua solennis pompae saepenumero caeremonias tantum, nonnunquam etiam fraudem exerceri et latere. Supprimam, ut unus legati spiritus a principibus introspectetur et simul negotii natura; non vestis, non numerosa familia, quae a vulgo cernuntur ita, ut aliae legationes plebi parentur, aliae regibus destinantur. Haec v. Mti datur; succedet motu favente numine solennis ad pompam post accensam v. Mtis amicitiam et praetentatum animum, prout per litteras v. Mti spondet clem^{mus} dnus meus. Celabo, ut res magnae per currentes legatos, non per impeditos sarcinis, semper gerantur, nec alia ratione administrari possint. Nec referam impossibilitatem per avia et longinquissima itinera et omnigenis grossatoribus infecta, per hostiles subinde terras cum impedimentis penetrandi, saeviente et furente Marte, quo christianus orbis in se iam ruit. Quae sors mea fuit! cum id iter periculosissimum et incommodissimum ante biennium ingrederer, cui tertii anni exeuntis terminum vix etiam praefigere valeo. Omittam, ut ex Hungaria, cum in procinctu ad iter nondum starem, evocatus sim et accitus litteris Constantinopoli datis tam praecipiti impetu et eo spiritu, tantaque celeritatis a me usurpandae addito monito, ut vix dominus meus expediendarum litterarum tempus nactus sit, cum vellet oratoribus vestrae Majestatis in hoc itinere me adhaerere et vix ipse me tempestive adfuturum praeconcerem. Interim contra expectationem, votum rationemque omnem quadrimestre in illa civitate contere et praestolari discessum legatorum vestrae Majestatis cogor non sine acutissimo sensu, cum citissimo itinere ad vestram Majestatem contendere deberem ob negotii urgentissimam necessitatem. Perfectissime autem exploratum habet vestra Majestas, cuius sit momenti in rebus gerendis occasio, quam saepenumero fulgetri (*iqn*) instar experimur. Illa vero est, per quam deus imperia nova fundat, vetera euertit.

In summa v. Mtas fons est perennis et inexhaustus magnificentiae, quae efficit participatione benevolentiae suae, quam externis omnibus sed maxime et semper legatis impertitur, ut mox commutentur, splendant et deposita omnium itineris discriminum incommodorumque memoria et characterismo lactos vultus frontesque adamantibus lucidiores induant ubi Mtis v. ore diuino et praesentia recreari se senserunt.

Tendit itaque ad vestram Majestatem absque omni affectatione lucis extra scintillantibus, qui christianum orbem lustravit repetito itinere, qui ab octennio negotio divino dies noctesque desudat — in quo vestrae Majestati plus, quam ulli, seritur et metitur —, qui amicos vestrae Majestatis inimicosque singulorumque affectus et vires divisas coniunctasque, libravit; cum amicis coniunctissimus hostibusque odiosissimus est, qui vitam suam vilem habuit, ut vestram Majestatem adiret, ipsius commolis

vilificaturus; qui reliquum vitae vestrae Majestatis serenissimorumque regum fratrum servituti communi devovit et connexioni triumvirali heroum arcuissimae consecravit, qui a teneris annis cum litteris, cum documentis experimentisque publicis enutritus est et qui novissime quatuor mensium continuo decursu usus est familiarissime sanctissimo colloquio beatissimi patris Cyrilli, cum quo de negotio divino uberiore semper cum alacritate singulis ferme diebus edisseruit, quorum communicatorum mutuo et ultro citroque agitatorum summam sanctissimo patriarchae Philareto Nikitits, coronae imperialis custodi Angelo et per benedictionem sine exemplo vestrae Majestatis spiritali et temporali parenti, explanabo liquidissime, ubi primum sua sanctitas sui copiam fecerit promptam et benignam.

Servitus incorrupta, quam domino meo debeo, me cogeret hic praefinire vestram Majestatem de re gravissima, in qua plus vestrae Majestatis vel sermi Hungariae regis interest, vertatur iure dubium. Cum vero id praescire vestram Majestatem absolutissima necessitas et utilitas singularis velit, nec scripto iam id prudenter explicari debeat, ne quid detrimenti res vestrae Majestatis simul et domini mei, imo totius boni christianismi capiat, neve ab uno errore infiniti enascantur et periculosissimi, dignabitur, prout semper invigilat et incumbat imperii sui bono, mox et continuo praemittere cum litteris fidei citra pompam et tumultum virum aliquem insignem, prudentiae et fidei spectatissimae, eidemque adiungere unum et alterum, zeli erga vestram Majestatem circumspectionisque probatissimae, evangelicum reformatumve e germanica, anglicana, scotica vel belgica gente, latinae linguae peritum, qui mecum inconsultis caeteris et summolo omni arbitro communicent et e vestigio ad vestram Majestatem referant, quae acceperint, ne graviter impingatur in ipso intromissionis in urbem die per ignoracionem veritatis, summum momentum ad negotium divinum inferentis. Nec id suadebit, descendere cum illis in directam vel indirectam negotii, cum v. Mte paucissimis adhibitis tractandi, mentionem. Sibi non defuturam v. Mtem et dno meo, cui id ex parte dabitur, facilitatem non denegaturum eo certius persuasum habeo, quod altissime pectori v. Mtis impressum esse sciam, nihil per socordiam aut supinitatem in tractatione reipublicae omittendum esse nihilque per ignoracionem committendum, veritateque ac justitia imo comitate in legatos, magis quam ullos, exercendis thronos regios velut columnis fulciri.

Quicquid v. Mtas hac in parte executus fuerit deo inspirante, successurum non ambigo; interim addam in beneficium summum v. Mtis versum iri, si modo nos binos litteris indicatos et signatos v. Mti a dno meo diversis hospitii excipi iusserit, utriusque diversa tempora negotiationis assignaverit et unicum, sed latinae linguae, qua sola tractatio institui debet, interpretem fidissimum et prudentissimum et exercitiorum virum conditionisque minus spernendae eumque reformatae religionis admoverit v. Mtas. Quo fiet, ut tutissima et brevissima via veritatem intrinsecam assequatur v. Mtas, et de utriusque legati spiritu liquidius sententiam ferat v. Mtas deque negotii fundo fundamentisque sibi, duplici scripto diversorum virorum

sepositorum et nusquam ac nullibi coalescere valentium, explicitis. Non dicam v. Mti, necessarium esse specie honoris sub arctissima custodia utrunque domi continere, interdicto universis famulis severissimo, omnium suspectorum, imo Gallorum Pontificiorumque omnium commercio, usque dum v. Mtas a me plenissime de veritate informatus fuerit, cuius cognitio necessaria ad rectum negotiationis processum instituendum successumque exoptatissimum promovendum.

Nec dubitabit v. Mtas legem eiusdem custodiae dicere illi tertio, qui se legatum portae othomanicae venditabit, quique negotiationis meae vel umbram ignorat, nec eius genii est, cui quidquam aliud concedatur praeter verba fumosa ventosaque, quae vilioris spiritus technis et commentis e consuetudine in naturam versis gnaviter auget, sed quorsum de illo plura apud v. Mtem, cuius conspectu aeternum carebit, ubi v. Mtas immensum de fama sua agi intellexerit, dum impune cedit eiusmodi christianismi dehonestamentis per imposturas stupendas grassari. Veritate autem a v. Mte percepta poena prae foribus est et in limine portae othomanicae, quae abunde v. Mti satisfaciét ex meritis Alastoris, postquam voculam v. Mtas per suos ad principem turcicum legatos proximos de gravamine suo iustaque ira proferri mandaverit.

Praemissa perscribuntur a me, dum invaletudine corporis confictor et onice sacrosanctum dei redemptorisque generis humani tribunal tantum prae oculis habeo, coram quo comparere paratissimum hoc ipso momento, cum me praestet propitiator noster, interim ab eo supplex comperendinationem flagito, usque dum lampadem Israelis sui luminibus meis usurpaverim eidemque Mti v. veritatem necessariam et in explicabilis utilitatis scaturiginem futuram demonstraverim, negotiationemque explerem ad maiorem dei gloriam collineantem, vramque Mtem in terris beantem. Quod si divina Mtas pro sapientia infinita vota mea non exaudiverit et ad meliorem sortem me peraxerit, saltem hac qualicumque scriptione in itinere taediosissimo et affecta valetudine exarata studium, quo in veritatis sinceræ sectam et amplexum raptor testatus fuero, simul et actu servitutis v. Mtis non inutilis vitam claudam cum certa persuasione, non defore per providentiam numinis veritatis ministros, qui mox ocyus vel serius vram Mtem contra imposturas externas muniant et qui intenta sermi principis mei foveant resuscitentque.

Postremum ne iure censear minus gratus munificentiae imperialis exceptor et beneficiorum acceptorum officiique praestandi ex debito immemor, v. Mti quas corde circumfero gratias verbo exprimam et nomine clem^{mi} dñi mei quaslibet vices suis omni occasione data rependendas refundendasque spondebo, quamvis compertissimum habeam v. Mtem virtutem regiam munificentiae caeterasque sui tantum pretio sectari. Cniets Simeon Gregoriewits et Laurentius Demetrii in cura tutelaque mei exercenda vrae Mtis mandata hactenus explerere plena cum satisfactione mea. Quae omnia ad vram Mtem ut fonte unicuique referenda sunt beneficia. Quo nomine, si post principis mei, cui haec fiunt, contemplationem aliquo in numero locove esse

posset servitutis meae v. Mti omni loco et tempore comprobandae ratio ac praeconium per me imperialium virtutum v. Mtis, non omitterem id perstringere, nec plane dissimulo profundam meam beneficii praeteriti et continuandi in momenta singula perennem recordationem. Etenim dni et regis obligatio in tali casu ministri et legati mentem gratam non interdicat summoneatque.

Atque hic calamo dextraeque faveo cum votis ad mtem divinam fuis, ut velit Mtis vrae caput, familiam et imperii columnas nominatimque sanct^{imum} patriarcham ruthenicum Philaretum Nikitits protectionis suae favorabilis clypeo contra omnigenorum hostium adversariorumque insultus et sceleratas artes tueri, angelico suo praesidio v. Mtis personam circumvallare, eidem potentissimum Alexipharmacum contra omnia arcana venenataque consilia iesuitica subministrare, proli suae imperiali benedictionem Davidicam impertiri, utque sua sanctitas aui honorem nacta v. Mte quartam sobolem in genibus suis alat foveatque. Interpres supplebit minus eleganti scriptioni, lapsusque aegritudini et viae dabit.

Dabatur e ripa Woronis fluvii, ad latus vrbs cognominis a. d. 1630. apr. 18.

(Egykoru másolat az orosz-magyar iratok 1-ső csomagából.)

M o s z k v a. 1630. máj. 24.—j u n. 3.

Ruszel Jakab kötelezi magát Tarerandusz Károly iránt, hogy neki engedelmeskedni fog az orosz követség egész tartama alatt. (Orosz fordítás. Az orosz-magyar irományok 1-ső kartonjában.)

M o s z k v a. 1630. j u n. 6—16.

Ünnepélyes fogadtatása Bethlen G. követeinek a czárnál s kihallgattatásuk a kirendelt bojárok előtt, minthogy Philaret patriarchának, mint őhajtották vala, ügyüket személyesen elő nem adhatták.

A czárkonstantinápolyi követei irtak az ő királyukhoz Bethlen G.-hoz Kantakuzén Tamás testvére, Szolfer által három dologról: 1) hogy ő czári felsége nagy és hatalmas fejedelem, gazdag kincstárral bír s ellenségei ellen 18 évi háborút képes viselni és kitartani; 2) hogy barátság és szövetség köttessék az ő fejedelmükkel Bethlen G. királyukkal úgy, hogy közös barátjaik és közös ellenségeik legyenek; 3) hogy ő czári felsége, a nagy fejedelemné, Eudokia Lukián leánya is barátságban és levelezésben őhajt állani Bethlen G. nejével, úgy, mint férjeik.

Királyuk örömmel vette ezen üzenetet s őket a czári követeknek Konstantinápolyból való visszautazása előtt utnak indította ő czári elségéhez és atyjához a patriarchához, hogy az ajánlott barátság, összeköttetés és szövetség ő czári elsége közt és ő közötté valamint utódjaik között örök időkre megerősíttessék.

A czár konstantinápolyi követei által üzent 3 pontra királyuk nevében azt válaszolják: 1) az ő királyuk örül ő czári felsége gazdag kincstára fölött, melylyel sok évi háborút viselhet ellenségeivel s biztosítja őt a maga részéről is, hogy neki is nagy hadserege és gazdag kincstára legyen »és ha ő felségeik között a barátság és szövetség megkötetik, nagy háborúba bocsátkozhatnak.« Az ajánlott szövetséget elfogadja s örül a nejeik közt keletkező barátság és levelezésnek, s B. G. kir. ő felsége kéri ő czári ő felségét, hogy ezen barátság, összeköttetés és szövetség megkötése végett küldje meg a föltételeket ő hozzá saját követje által vagy ő általuk.

Jakab követ tüzetesebben előadta azon ügyeket, melyekkel őket Bethlen G. megbízta:

Az ő fejedelmük Bethlen G. nem marad a barátság pusztán szóbeli kijelentésénél, ő azt tényekkel is tanúsítja; ő a czári ő felsége és Murat szultán közt állandó barátságot akar létesíteni, ennek bizonyosságául szolgál a török kajmakám levele; s ezt ő kieszközölheti, mert az ő tekintélye nagy az egész török birodalomban; az ő célja továbbá barátságot s véd- és dacszövetséget kötni Murat szultánnal, Gusztáv Adolf svéd királylyal és ő czári felségével; ő ezen fejedelmek hadainak egyetértő összeműködését czélozza; és ha ő czári felsége, a svéd király és Bethlen G. egyesülnek ellenségük ellen, a török szultán a maga részéről szintén megkezdi a háborút és az ő együttes megtámadásuknak senki se állhat ellen; és hogy ebben előre megállapodás történjék, szükséges az állandó barátság és összeköttetés.

Ezen szövetség pedig a spanyol király, a római császár és lengyel király ellen lesz irányozva; és ha ezen ellenséges *királyok* valamelyike ellen indul ő czári felsége, Bethlen G. is pénzzel és haddal együtt akar vele az ellen állani.

Az ő fejedelmük Bethlen G. az osztrák házzal 45 harcztot vívott s 15 helyet elfoglalt, melyek egynehányra Krakkótól csak 4 versztnyire vannak s az ő hada csak két helyen szenvedett vereséget; az utolsó harczt 4 év előtt volt.

Noha az ő fejedelmüknek Bethlen G.-nak az egész osztrák ház ellensége; de legnagyobb ellensége a lengyel király Zsigmond. És a lengyel király senkitől se fél annyira, mint az ő fejedelmüktől Bethlen G.-tól, mert tudomására jutott, hogy ő czári felségével barátságot kötött. Tart tőle azért is, mert a lengyel és litván urak Bethlent akarnák királyokul Zsigmond helyébe, a minthogy Lengyel- és Magyarország többször voltak egy király alatt egyesülve és tudják mindnyájan az ő győzelmes harcztait az osztrák ház ellen.

17 év előtt Zsigmond a muszka birodalom ellen is hadat járattott, melynek folytatásában őt az urak megakadályozták, a

kiknek akaratja ellenére a lengyel király mitsem tehet trónja elvesztésének kockáztatása nélkül.

Az ő fejedelmük Bethlen G. egyrészt saját erejében bízik, másrészt abban, hogy Lengyelországban és Litvániában egyaránt hozzászítanak; ő egy hét alatt száz ezernyi hadat képes (kiállítani.)

1632. o k t. 8.

Az angol király csatlakozik a czár és Russelék törekvéséhez.

1633. d e c z. 8.

A konstantinápolyi patriarcha védelmet kér.

1634. f e b.

Russel jelenti, hogy Moszkvába megy, s onnat Halicson át Magyarországra készül.

A ZONUKI GRÓFSÁGRÓL.

— HETEDIK KÖZLEMÉNY. —

71. §.

De nem így állunk Sz.-Lászlóval, kinek e kifejezései különben is mind a Juris Corpusban, mind pedig Endlichernél egyezők.

Előre bocsátva azt, hogy az 1. könyve 42-ik fejezetében előforduló »nobilium, seu militum« és a II. k. 10. a) fejezetében olvasható »nobilium, vel militum« szavakban a »seu« és a »vel« különítő s nem összekötő alakban áll, a mint ezt Kováchich Márton is imígy állította: »videtur miles et nobilis pro synonymo accipi — istud tamen non explicative, sed disiunctive accipiendum est, quemadmodum sequens: aut Comitum«¹⁾ és nem helytelenül, mert a mindjárt következő 10. b) fejezetében ez olvasható: »liber, vel servus«.²⁾ Ha tehát valamint itt a »vel« nem teheti azt, hogy »liber = servus«, főleg mivel a 2. k. 6-ik fejezete és a 3-ik k. 5. fejezete külön pontok alatt bünteti a servust, és külön alatt a libert,³⁾ szintugy amott sem teheti, hogy nobilis = miles.

Sz.-László nemcsak megemlítette a nobilist és milest, de irányukban külön pontok alatt is rendelkezett. 2. k. 9. és 3. k. 12. fejezetében⁴⁾ a »nobilis« szó már csak magára áll, »miles« nélkül még pedig amott vulgarissal szemben, emitt pedig a birtokos földes urat kétségtelenül tüntetve elő, minthogy őt »domino curtis, vel pristaldo eius« szavakkal és ugyszólva uradalmi székjoggal illette.

1) Endlichernél Monum. 333. és 337. ll. és Kovachich Disquisitio 15. l. S itt figyelmet kérünk: a Kovachich most említett Juris Corpusbeli »aut comitum«-ja Endlichernél nincs meg, következőleg a Juris Corpusban már nem a »nobilium«, hanem a »comitum« szó áll becsusztatva; mennyire igazolja ez is a Juris Corpus compilerának e szavakat illető zavaráról iménti mondott állításunkat.

2) Endlichernél 337. l.

3) U. o. 336. és 343. ll.

4) U. o. 337. és 345. ll.

Ellenben 3. k. 15-ik fejezetében ¹⁾ a »miles« szintén csak magára áll a püspök, a comes és a centurio sorában, s a menyiben éppen ez utóbbi után áll, méltán következtethetni, hogy itt a »miles« nem nemes embert, hanem vár- vagy seniori-katonát jelent, mit a 2. Decr. 5-ik fejezetében előforduló ezen kifejezés is: »comitis sui milites« eléggé tanúsít.

És Sz.-Lászlónál a »tam nobilibus, quam ignobilibus« kifejezés szintúgy előjön, ²⁾ mint Istvánnál, csakhogy már nem hasonlósággal.

Ezekből láthatni, hogy a »nobilis« szónak a nemesi rendre vitele már némi kezdetét vette alatta, s a mindjárt őt követett Kálmán korában tartott esztergomi zsinat 48. és 52. pontjában a »nobilis« szó ily értelemben őt versen fordul elő ³⁾ a mint mindjárt fogjuk látni.

De előbb vegyünk elő egy XI-ik évszázadi krónikát.

Katona István ⁴⁾ a Gellért életrőjéről Waltert, csanádi tanárkanonokot, mint Gellért egykorúját mutatta be, ki ennek megöletése után ötven évvel, 1096. tájt, következőleg Sz.-László uralkodása derekán, ⁵⁾ írta volna krónikáját. Lássuk, minőleg használta ez a nobilist? Achtumról Sz.-István ellenében ezt írja: »confideus in multitudine militum, et nobilium suorum« Továbbá: »confluebant autem ad eum — Gellérthez — nobiles et ignobiles; — — quo viso nobiles, et magnates; — — rex Stephanus ipsam — a csanádi püspökséget — nobiliter dotalibus muneribus exornavit; — — cum quidam nobilis gravi scelere apud regem accusatus fuisset, et multitudo nobilium ei veniam impetrare nullatenus potuisset, iste — Gellért — solus obtinuit, diebus autem quibus erat apud regem, episcopi, abbates, nobiles, sacerdotes, et clerici erant congregati.« ⁷⁾

Íme, a Gellért biographusa is Sz.-Istvánnal egyező értelemben használta e szót, szintúgy elmondta a nobilist és az ignobilist, s ami több, ő is, mint Sz.-László különbséget tett a *nobilis* és *miles* között.

¹⁾ U. o. 346. l.

²⁾ Decr. 3. l. 2. Endlichernél 343. l.

³⁾ Endlichernél 355—356. ll.

⁴⁾ Hist. crit. reg. I. 589, 457, 666; II. 90, 94, 157. ll.

⁵⁾ De gyanunk szerint aligha nem előbb, mert Istvánt néha, s tán csak előlegezve, szentnek is ugyan, de többször beatusnak s leggyakrabban e czinek nélkül említi, a mit ő pap létére, ha István már canonizálva van, kivált a szentesítés újdonságánál fogva, nem mellőzhetett volna. Bartal Comm. I. 21. a biographust egykorúnak tarja a Béla jegyzőjével, sőt hajlandó volt előbb e kettőt egynek tekinteni, mitől azonban azért állott el, mivel ők Aba Samuról merőben ellenkezőleg nyilatkoznak.

⁷⁾ Endlichernél 214, 220, 221 és 225 ll.

72. §.

Üssük fel most a Béla jegyzője krónikáját, ő a nobilist jeles, díszes, fönséges, de koránt sem »nemes« értelemben használta a következőkben: »*nobilissima* gens Hungarie; — — rerum veritatem *nobiliter* percipiat; — — de genere Magog regis erat quidam *nobilissimus* dux Schythie; — — Almus — — duxit sibi uxorem — — filiam eujusdam *nobilissimi* Ducis; — septem principales persone erant viri *nobiles* genere (azaz jelesek vagy előkelők nemességökre, vagy jobban nemzetségökre nézve, mivel a mint már előadtuk, a genus fejezi ki a nemességet) — — vestes *nobilissimas*: — — *nobilissimi* fontes, (t. i. a Duna, Tisza sat.); de *nobilioribus* personis (küldettek követek) — — genere *nobilissimi*, (azaz a nemeseknek legjelesbjei); — — Usubuu, et Ueluc *nobilissimi milites* ducis Arpad (azaz Arpádnak legjelesb vitézei); — — quidam *nobilissimi* domini (mint honfíúsítottak); — — quidam *nobilissimus miles*«¹⁾

Használta még a nobilis és ignobilis kifejezést mondván Scythiáról: »a tergo autem habet flumen, quod dicitur Thanais cum paludibus magnis ubi ultra modum abundanter inveniuntur Zobolini, ita quod non solum nobiles et ignobiles vestiuntur inde, verum etiam bubulci et subulci, ac opiliones sua decorant vestimenta in terra illa.« Ezekből átláthatni, hogy a jegyző a nobiles és ignobiles alatt a magyarok előkelőit és a kisebb rendet értette, a bubulcusok, subulcusok és opilioik alatt pedig szolgálkat, vagyis a pór-, a szolgarendet.

Továbbá előkelő, országnagy, és korántsem nemes értelemben ezekben használta: »Genealogiam regum Hungarie, et *nobilium* suorum — — tibi scriberem; — — quia exordium genealogie regum, suorum et *nobilium* habet«, mert hiszen éppen az Árpádok és előkelőik, nem pedig Nagy Ivánként az összes nemesség rendét írta meg.²⁾

A mi pedig az Álmos, Árpád és Zsolt-féle »dux, et sui nobiles« különböző helyeken mintegy huszonnyolczszor használt kifejezéseit illeti,³⁾ hogy itt is nála e szó szintén csak előkelői, ország-

¹⁾ Előszavában és cap. 3, 4, 5, 11, 14, 19, 51, 57. Endlichernél I. 2, 5, 6, 7, 13, 17, 20, 46, 53, 57. ll.

²⁾ Előszavában Endlichernél 1. és 2. ll.

³⁾ Cap. 11, 17, 19, 20, 30, 32, 33, 37, 38, 40, 41, 44, 46, 50, 51, 52. és 57. ll. Endlichernél 13, 19, 20, 21, 22. ll. háromszor, 28, 29, 30, 33, 34. ll. kétszer, 36. l. háromszor, 39. l. kétszer, 42, 45, 46. ll. hatszor, 48. l. háromszor és 53. l.

nagyi, vagy helyesebben társvezéri¹⁾. korántsem pedig nemesi jelentőséggel bír, igazolja az, hogy

1-ör ugyanezen categoriai fogalmat ő egybeütt »dux. et sui primates«²⁾, vagy »dux. et sui principes«³⁾, vagy végre »dux. et sui jobbagiones«⁴⁾ szavakkal értelmezte.⁵⁾ S hogy itt a jobbagy szintén csak előkelőt jelent, világos a jegyzőnek egy másik kifejezéséből: »Dux Lodomeriensis duos filios, cum omnibus filiis iobagionum suorum duci Almo in obsides dedit«⁶⁾. Tehát újra csak előkelőinek fiait adta túsul, avagy állíthatni-e a történelem és minden kori és minden holi gyakorlat ellenére, hogy itt az összes népség fiai lennének értendőek? Maga a jegyző Álmosékkal az oroszoknak csak előkelői fiait követelteté tuszokúl, mondván: »tum dux Almus inito consilio cum suis sic legatos remisit Ruthenorum, ut duces et primates sui filios suos in obsides darent« Hasonlólag a halicsi vezérről »unicum filium suum cum ceteris filiis primatum regni sui in obsidem dedit.«⁷⁾

2-or. A jegyző a primásnak, a nobilesnek előkelői fogalmát nemcsak a magyarokra, de másokra nézve is használta, így: »Dux vero Lodomeriensis, et sui primates; — — omnes nobiles (a Nyitra vidéki szlávok) filios suos in obsides eis dederunt; — — Salanus, et sui nobiles inito consilio; — — filios nobilium (a horvátokét) in obsides acceperunt.«⁸⁾

3-or. A primásnak, a nobilisnek előkelői értelmét még világosabbá tette akkor, midőn ezeket a milesekkel állította szembe, a mi által ilyenkor, s csak ilyenkor, már valóban az egész magyar nemzetet fejezte ki. Így »primates et milites; — dux Árpád. et

1) A jegyző e különböző kifejezések alatt mindig a septem principalis personáit érti, kik — előadása szerint — Árpádnak vezértársai voltak: a Gellért életírója is hadvezért ért a princeps alatt, például: »rex dicens, eligite e nobis talem virum, qui sit princeps noster in prelio« Endlichernél 215. l. Kézainál a kapitányok — duxok, princepsok — szintén azonosok a jegyzőnek két fő personáival, princepsseivel, primásaival és nobiliseivel.

2) Cap. 10, 11, 12, 13, 17, 40, 41, 46, 52, 53, 55, 57. Endlichernél 11, 12. ll. kétszer, 13, 15, 19, 36. ll. kétszer, 48. l. kétszer, 49, 51. és 53. ll. tehát, mintegy tizenötször.

3) Cap. 9. és 31. Endlichernél 11. és 28. ll.

4) Cap. 22. és 52. Endlichernél 24. és 48. l.

5) Cornides is Vindic. 186. l. azt állítja, hogy a jegyző ezeket »vitando tautologio causa« egyenlő értelemben variálgatta, de Cornides nem volt bátor odaszámítani a nobileseket is, noha magát a variatio elvét elfogadta.

6) Cap. 11. Endlichernél 12. l.

7) Cap. 9. és 11. Endlichernél 11. és 13. ll.

8) Cap. 11, 37, 38, 42. Endlichernél 12, 33, 34, és 38. ll.

omnes sui *primates, cum omnibus militibus Hungarie*; — — dimissis *militibus* ad sua propria. dux et sui *nobiles* manserunt in eadem silva (vadászni); — — Dux Arpad accepto iuramento *primatum, et militum* Hungarie; — — *Primates* et *milites*«¹⁾

S a jegyző is, mint Sz.-László és Gellért életírója a *nobilis* és a *miles* között különbséget tett.

Hogy pedig a jegyző csakugyan akkor használta a »miles és exercitus« fogalmat egymagában, midőn a vitéz seregnek vagy a csatába vezérletéről, vagy a csatában való vezényletéről sat. kívánt szólni, kitűnik következő kifejezéseiből: a kievi harcra vonatkozólag mondja »Dux de Kyeu cum *exercitu* suo; — — dux vero Almus — — confortans suos *milites*; — — hoc audientes *milites* Almi ducis; — — Almus dux et sui *milites*; Almi ducis *milites*«; a Szalánnal való harc elbeszélésénél pedig »Arpad equitare cepit. et dum uterque *exercitus* adinvicem prope pernoccassent; — — dux vero Arpad suos confortans suos *milites*; — — hoc audito *milites* sui; — — totos *exercitus* ducis Arpad; — — dux vero Arpad. et sui *milites* adepta victoria; (és éppen itt mondja azután, hogy) dux, et sui *nobiles*« (tehát nem *milites*, következőleg nem az összes nemesség tanácskozott a pusztaszeri gyűlésben; majd a Pannóniába való átütés leírásánál írja »Dux Arpad et sui *nobiles* cum tertia parte *exercitus* sui; — — Arpad, et sui *milites* sic eundo; — — tradidit (Deus) duci Arpad, et suis *militibus* inimicos eorum; — — eo quod audiverat (Men Marot) duces Arpadium, et suos *milites* validiores esse in bello; végül Lélnek és társainak balsorsát illetőleg »dux Zulta, et sui *primates* non modicum sunt conturbati, et inimici Teothonicorum sunt facti, tunc dux Zulta, et sui *milites* propter illam iniuriam inimicorum, contra eos inspirare ceperunt (tehát a tanács zavarba jött, a vitézlő sereg pedig boszút kiáltott); Zulta post reversionem *militum* suorum« sat.²⁾

4-er. Hogy a jegyzőnek, »dux et sui *nobilis*«-ei alatt, csak az előkelőket, a főbbeket, az országnagyokat, vagy legjobban kifejezve a hét vezérből állott tanácsot érthetni, mi tüntetheti ki inkább, mint a jegyzőnek a Csepel szigetét illető ez állítása: »dux Arpad, sui que *nobiles* intrantes insulam — — constituerunt, ut ducalis esset insula, et unusquisque *nobilium personarum suam ibi haberet curiam et villam*«. ³⁾

Avagy, ha e kifejezés alatt az összes nemességet kell értenünk, betelepíthette volna-e ebbe a szigetre azon egész nemzetet, mely szerinte a keleti nagy siklagon meg nem tudott férni, minden

¹⁾ Cap. 40, 46, 50, 52, és 53. Endlichernél 36. 42, 46, 48, és 49. ll.

²⁾ Cap. 8, 9, 39, 40, 50, 51, 55, 57. Endlichernél 9, 10, 35, 36, 45, 46, 51. és 53. ll.

³⁾ Cap. 44. Endlichernél 38—39. ll.

hozzá tartozott két- és négy lábúval együtt? Valóban ő a »ducalis insula« alatt csak a hét vezér ideiglenes szállását értette, a mi abból is világos egyfelől, hogy Árpáddal házakat s nem házat építtetett, s mivel másfelől a vezérféléket duxoknak is nevezte. ¹⁾

Mindezek után megemlítve azt, hogy a jegyző is, mint István. a (Gellért) életírója egy ugyanazon értelemben használta a nobilist és ignobilist ²⁾, s hogy jelesen ő ez utóbbival a nobilist teljesen egyaránt variálgatták: csak egyetlen egy passusát találjuk az összes nemesség, vagyis a nemzet jelentőségével bírónak, a krónikánál magánál tán jóval későbbben fogalmazott előszavának végso-raiban: »per gratiam cuius (regis eterni, et s. Marie) reges Hungarie, et *nobiles* regnum habeant felici fine hic, et in eternum Amen.«

S ha nekünk meg nem engedtetnék e kifejezések alatt — fejtegetésünkhez képest — csak előkelőket érteni: annyival készebbek leszünk meghajolni, mivel ez által csak újabb védőre találunk arra nézve, hogy a jegyző Sz.-Lászlónak és Kálmánnak korában. vagyis akkor élt és írt, midőn a »nobilis«-t rend címként nemes értelemben kezdték használni; s mivel a jegyző egyszer sem használta Sz.-Lászlóval, főleg pedig Kálmánnal egyenértelműben nemesként: épen ezért kimondjuk itt azon véleményünket is, hogy ő krónikája szövegét ezek uralkodásánál előbb írta.

Mindezt Bartalnak ezen állításaira: »axioma nobilium, velut sub initium seculi XIII. nondum vulgatum in Registro Variadensi hac conscripto aetate, ne semel quidem occurrere, apud Notarium hunc non iam nobilium tantum, sed nobiliorum quoque, et nobilissimorum eam esse copiam, ut per se se vel ad depugnandum pro Bela, Andree II. filio sufficiant« ³⁾: nemet és szászszor nemet kiáltunk annyival inkább, mivel miután maga több helyen elismerte, hogy: »Diu — — dignitatis, non ordinis apud nos vim hoc axioma (nobilis) habuit« ⁴⁾, el kell ismernie azt is, hogy nem lehet XIII. évszázadi író az, ki e szót csak előkelő, csak dignitas értelemben használta legtöbbször.

De e helyütt Kerékgyártó Árpádnak is egy állítására kívá-

¹⁾ Cap. 8, 9. Endlichernél 9. és 10. ll.

²⁾ Cap. 1. Endlichernél 3. l.

³⁾ Comm. I. 10. és 290. ll. De kérdjük, volt-e közöttünk a nemesi rendben létezett osztályokat, jogilag, tetteleg egyaránt véve, a *nemes ember*, a *nemesebb ember*, a *legnemesebb ember* rendezim valaha gyakorlatlan? különben, ha nem mondanók is, az olvasó figyelmét kétségen kívül nem fogja kikerülni, hogy a nobilis szóban mi Bartallal oly ördögös tölesérre terénk szert, a melyből számunkra merőben különböző ital szívárog. Lásd Varga Márton, Termész. Tudomány I. k. 273. l.

⁴⁾ Comm. I. 40, 136, 137, 208, 234, 235. és 322. ll.

munk felelni. Ő a jegyzőt következetlenséggel vádolja, mintha a fölségi jogokat nemcsak a hét vezéri személyekkel, de az előkelőkkel, nemesekkel, jobbágyokkal, katonákkal szintén gyakoroltatta volna. ¹⁾ A jegyző e részben a legkövetkezetesebb önmagával, mert mint láttuk, nála a négy első mind csak egyet jelent, hogy pedig a katonákkal is használtatta volna, azt nem vettük észre.

73. §.

Hogy nemcsak a »nobilis« szó értelmét, de a jegyző korát is jobban kideríthessük, folytassuk tovább a nyomozást.

Sz.-Istvánnak nagyobb és kisebb, úgy a Sz.-Imre Legendája és Hartvik = Chartuicius az István életrője csak ezekben érintették a nobilis szót: »vestmentisque multiplicibus *nobiliter* adornavit; — — monachus ex seculari *nobilitate*; — — uxorem *nobilissimam* ex latissima Romanorum imperatorum prosapia derivatam — — duxit (Sz.-István); — — quidam vero *nobilium*, quibus luxus, et desidia cordis inerat (érte Koppányt és társait, nemzetsége előkelőt) — — in Alba civitate, que ob specialitatem *nobilitatis* sue nomen accepit; — — descenderat — (Sz.-István) — quippe cum illo suo magno, et *nobili* comitatu (fényes kísérettel) — — videntes autem quatuor palatinorum (palotásai) *nobilissimi* diu, graviterque laborantem; — — comitissa vero quedam *nobilitatis* eximie matrona; — — virgo *nobilis*, utpote orta de regali prosapia, beato Henrico desponsata«. ²⁾ S nem teljes tisztasággal igazoljuk-e hogy a »nobilis« itt sem akar nemest, hanem inkább díszest, jelest, fényest, előkelőt vagy főszületésűt kifejezni, s épen ezért nem erősítik-e nyíltan azt is, hogy a jegyző a legendásokkal és Hartvikkal igen egy- vagy közelkorú?

Hogy a nobilisnek a nemességre Sz.-László alatt csak megkezdett illesztése Kálmán korában már nagyjára kifejlődött, az uralkodása alatt tartott esztergomi zsinat végzeményei tanúsítják: »Si quis de *nobilibus* ad potum coegerit (a papot) — — si quis puellam rapuerit, vel violaverit, si *nobilis* est, canonice penitentie cum compositione subiaceat; — — raptor vero si *nobilis* est«; de főleg az 52-ik pontban »si qua mulier a viro suo fugerit, reddatur marito suo semel, et bis, tertia vice si *nobilis* est, adiciatur penitentie sine spe coniugii, si de *plebe*, venundetur sine spe libertatis; — — si quis uxorem suam adulteram probaverit, si voluerit, ducat aliam, illa vero si *nobilis* est, sine spe coniugii peniteat, si *plebeia*, sine

¹⁾ Magyarország művelődésének története. I. 211 l.

²⁾ Legenda Major Cap. 10, 13. Legenda Minor Cap. 3, 5, 6, 9. Hartvik puncto 16, 20, 24. Legenda S. Emerici Cap. 6. — Endlichernél 116, 149, 156, 157, 161, 174, 181, 184, 190. és 197. ll.

spe libertatis venundetur«¹⁾ Itt tehát már széltében a nemes, a közsorsúval állítatik szembe.²⁾

Igy van már csak a magyar nemeshez ragadva a »nobilis« czím III. Béla alatt is, ki például a pécsi Szent-egyháznak 1191-ben adott levelében mondja: »Senii autem *nobilium* prorsus omnes, preter illos solum, qui in aratris *suorum dominorum* obsequuntur«. ³⁾ Szintugy Imre király alatt, ki a sárospataki jövevényeknek 1201-ben adott levelében rendelte, hogy nekiek »a nullo principum, vel *nobilium regni* gravamen aliquod infligatur«. ⁴⁾ S nem állhatjuk meg, hogy itt újra ne kérdjük, vethetni-e hátra a jegyzőt a Kálmánt követett oly korszakba, melyben ő a maga nobiliseire többé rá ne tudjon ismerni? kétségen kívül elgondolná magában, hogy csakugyan való azon alaptétel, hogy a rangcizm-kország mindig felülről, s nem sokat késve, szokott alá s nem megfordítva fölfelé szállani.

A XIII. századból II. Andrásnak, IV. Bélának s a többi királynak törvényeit, leveleit vizsgálóra venni feleslegesnek tartjuk; legyen elég csak Rogert és Kézait, s ezeket is csak futólag lapozgatnunk.

Az elsőnél ezeket olvassuk: »*nobilibus* et rusticis; — — quod qualiscunque eminentie fuerint *nobiles*, qui servientes regis dicuntur, quam castrenses — — se ad exercitum preparent« sat. ⁵⁾ Roger mind az itt idézett, mind pedig mellőzött szavaiban mindig nemest, nemességet ért, s csak egyszer-kétszer közelíti meg a Béla jegyzője nobilisét, mondván: »Ugolinus Colocensis Archiepiscopus *nobilissima* ortus prosapia; — — Georgius episcopus Jauriensis, qui et *nobilis* fuit moribus, et peritus scientia literarum«. ⁶⁾ Kézainál pedig a »nobilis« már kivétel nélkül mindig

¹⁾ Endlichernél Monum. 355—356. ll.

²⁾ Azonban valamint egyébben, úgy ebben sem történt meg egyszerre a változás, mert II. Géza 1148-iki levelében ez áll: cuius rei causa multorum Regni *Nobilium* signata est testimonio, quorum ibi adfuit praesentia; scilicet Bani Beli, Ioannis Episcopi sat. Igy III. István 1165-iki levele végén: « Praesentia meorum *nobilium* Lucae Archi Episcopi sat. Cornides Vindic. 126. l. De az 1166. levelekben már »Principum« vagy »Primum« áll »nobilium« helyett. U. o. 127. l. Bartal ezen 1148-iki adataira következő észrevételt tevén: »Sane dum Geyza II. literas suas — — scriberet, appellatio *Nobilium* nondum in alios vulgata liberos fuit« bizonyára ez által — nem akarva bár — a Béla jegyzőjének személye s koráról kockáztatott állítását semmisíté meg. Comm. I. 40. l.

³⁾ Endlicher Monum. 395. l.

⁴⁾ U. o. 400. l.

⁵⁾ Cap. 3, 6, 14. Endlichernél 258, 259, 364. ll. Lásd még ha tetszik: Cap. 4, 5, 8, 34. Endlichernél 258, 259, 560, 282, 283. ll.

⁶⁾ Cap. 30. Endlichernél 275. l.

nemest jelent. Elégedjünk meg azért majdnem első és utolsó lapja idézetével: »cum unus pater, et una mater omnes Hungaros procreavit, quomodo unus *nobilis*, alter *ignobilis* diceretur; — — cum multi *nobiles* inter captivos habeantur, de suis captivis, plures regni *nobiles* habuissent; — — palatino regni, qui pro utilitate *nobilium* preficitur; — — preter illos (captivos) quos regni *nobiles* ecclesiis dimiserant, possidere; — — Jobagiones vero castrum sunt pauperes *nobiles*«. ¹⁾)

Az pedig, hogy a Bartal által idézett adatok szerint ²⁾) az ország zászlósai a »nobilis« czímet még a XIII. sőt a XIV. évszázadban is használták, nem gyengíti állításunkat, mert hiszen Bartal arra nézve is eleget idézett, hogy e czímet a kissébb nemesség is szintúgy élvezte már akkor, ³⁾) miből azért csak az következik, hogy ezt az akkori összes nemesség egyaránt használta. Egyes személyre lett alkalmazásának részünkről első példáját 1218-ból ismerjük: »nobilis de comitatu Hontensi« ⁴⁾), 1272. »viri nobilis Petri« ⁵⁾) Hasonló 1296. és 1299-ből az 1391-iki lipitói regestrumban: »Joannes dictus Nemes«. ⁶⁾)

74. §.

Térjünk a *miles*hez. Kovachich Márton ⁷⁾) a törvénykönyvünkben előforduló milesekben kizárólagosan a nemesi rendtől különböző sorsú várkatonát látott, alig engedve meg egy-két esetet, mely szerint e cím a nemesrendűekre is kiterjesztetett volna.

Szalay ellenben elmondván, hogy »Az urak és nemesek — domini, et nobiles — közötti különbség, melyen a későbbi magyar rendiség s az országgyűlésnek két házban tanácskozása is alapúl, már István idejében létezett«, tovább így folytatja: »A második rendet a vitézek — milites — alakították, s ennyiben, ha amant úrrendek mondjuk, emezt vitézi rendnek nevezhetjük« ⁸⁾) Szalay tehát a Sz.-István milesében a nemesi rendet kívánja feltalálni, annyival inkább, mert fejtegetését így folytatja: »De itt is óvakodjunk a magyar »vitéz, miles« állását a német ritterével egynek

¹⁾) Lib. I. Cap. 1. et de Uduornicis. Endlichernél 89, 128, 129. II. S ha tetszik 101, 105, 109, 110, 111, 112, 114, 119, 122, 124, 125, 126, 128. II.

²⁾) Comm. I. 236. 1.

³⁾) U. o. I. 238. és II. 127. 1.

⁴⁾) Fejér T. 5. V. I. 296 l.

⁵⁾) Fejér T. 5. V. I. 188—189. II.

⁶⁾) Fontes rer. Austriac. 2. Abth. XV. Band I. Theil 197—198. II. és Magy. Történelmi Tár. 1858. IV. köt. 21. l.

⁷⁾) Disquisito 8. 10. stb. l.

⁸⁾) M.-Orsz. Története I. 108. l., és így Bartal Comm. I. 289. stb. l.

tartani, ki ez idő tájban már mindig valamely első rendűnek védenze s mint illyes hűbérese volt. — — — Ezzel nem akarom mondani, hogy e szabály kivételt épen nem szenvedett, hogy nem találkoztak egyes vitézek, kik »magokat valamely úrnak ajánlották«, »qui se commendarunt seniori« s kik tehát valóságos hűbéri viszonyban állottak az illető úrhoz. Hogy ilyes esetek előadták magokat, világos István 1-ső törvényének 23-ik cikkelyéből: »Volumus ut unusquisque senior suum habeat militem, nec aliquis alter illum svadeat antiquum deserere seniozem, et ad se venire.« (E cikkely, mely a frank capitulárékból jött át István törvényébe, régibb jogtudósaink által kissé visszasan magyaráztatott, de ha tudjuk, mily szerepet játszott a »recommendatio« a hűbéri rendszer teljes kifejléseiglen, »értelme iránt nem lehetünk kétségsben.«¹⁾ Eddig Szalay.

Es mi kényszerülteknek érezzük magunkat tőle elpártolva inkább Kovachich mellé szegődni.

Hogy az ezen korbeli nemességnek czíme »miles« lett volna, s hogy azt mindig csak ez alatt szükségeltetnék törvényeinkben, krónikáinkban keresnünk, állhatatosan tagadjuk.

Ugyanis épen az általa idézett Sz.-István törvényéből, nézetével ellenkező két tételt tudunk olvasni, hogy:

I-ör az Istvánnak nemcsak ezen, de általában minden többi cikkelyebeli katonák alatt nem érthetjük a nemesrendet, mert:

a) maga Sz.-István I. k. 35. fejezetében²⁾ elmondta: »Si vero ille (azaz comes) non supervenerit, sed suos milites miserit«, volt tehát katonája a comesnek is, ki akár nemzetségi, akár várgróf volt, nem következik okvetlenül, hogy minden katonája a nemesrendből volt volna. És maga Sz.-István, még tán mielőtt várkatonaságát fölállíthatta volna, nem birt-e banderiummal »Domus regia, exercitus regius, ministeriales sat.« nevezet alatt, melyet ő szédett-vedett keresztény rabszolgákból, zsoldosokból, külföldi vitézekből fogott alkotni, s midőn a princepsokról, comesokról azt rendeli fiának, hogy »illi tibi militent«, nem hihetjük-e, hogy ezeknek is volt legyen több kevesebb főből állott banderiumok? Volt bizonyára, csak más nevezet alatt, mert a későbbi évszázadokban a banderiumnak csak a neve jött keletbe, nem pedig az, mit maga e szó jelent.

b) Béla jegyzője és Kézai adatai nyomán megemlítve, hogy eleink az itt talált ős lakosokat és a rabszolgák nagy részét fölfegyverezve, a hon és szállások védelmére alkalmazták, sőt a bizodalmasabbakat magokkal a külkalandokra is elvitték s a hadi zsákmányból mindannyiszor részeltették, hogy külföldről jött fegyvereket színtén használtak; és megemlítve azt is, hogy kegyes

¹⁾ U. o. 108—109. II.

²⁾ Eudlichernél 320. I.

Lajosnak 819-iki V. Capitularéja 27. art. szerint, ¹⁾ nemcsak a király, de a püspökök, zászlós urak is birtok hűbéresekkkel, tehát fegyveres néppel: vajjon a Sz.-István főidézett seniorainak katonái nem inkább az előszámláltakból állhattak-e? Hogy ő a magáéit csakugyan ilyenekből, nem pedig a nemesi rendből állította össze, annyival természetesebb, mivel I. k. 7. fejezetében ²⁾ éppen a nemesi rend irányában törekedett saját katonáit biztosítani: »sicut ceteris facultatem dedimus dominandi suarum rerum, ita etiam res, *militēs*, *servos*, et quid quid ad nostram regalem dignitatem pertinet, permanere immobile.«

c) Ezen 23-ik fejezet azt is parancsolja, hogy egyik a másik katonáját el ne csalogassa, a 25-ik pedig ezen mílessel a »servust« állítva egy sorba, rendeli: »Si cuius *miles*, aut *seivus* fuga lapsus est« — vajjon itt is nem zsoldosról van-e szó, s vajjon az ily szökevényekben felismerhetjük-e a magyar nemest?

d) Hogy Sz.-László törvényeiben, a Gellért életírójánál, a Béla jegyzőjénél a »*nobilis*« és a »*miles*« két külön fogalom, azt már fönnebb elmondottuk. Jelesen pedig:

e) Sz.-Lászlónak II. k. 10. a. fejezete ³⁾ e szavaiban: »De *nobili*, vel *militē* invadente. Si quis nobilium, vel militum alterius nobilis (és itt már kihagyatott a katona) domum invaserit, et ibi pugnam fecerit, et uxorem eius flagellaverit, si tantam substantiam habuerit, due partes eiusdem substantie pro reatu commisso dentur, tertia uxori, filiisque suis remaneant; si autem substantia defuerit, raso capite ligatus, et flagellatus circa forum ducatur, et sic vendatur«, hogy a »vel« szintén csak elkülönítőleg áll, már tudjuk. Hogy pedig a katonát a megtámadottak sorából kihagyta, okát tán feltalálhatjuk Sz.-István I. k. 35. fejezete e soraiban: »si vero *miles quis* curtim, ⁴⁾ vel domum alterius *militis* invaserit, decem iuvenis componat inuasionem«, a miáltal Sz.-László a katona-féle udvarok megrohanóinak büntetési mértékét nem akarván a comeskéivel egyenlősíteni, meghagyta részökre az István szabályát.

S ha ellenünkben mondaná valaki, hogy hát a comesekre nézve miért módosította? feleletül adnók, hogy mivel István csak a katona által katonai telek ellenében intézett támadásról rendelkezett, de a nemesi udvarnak katona által történt megrohanásáról már hallgatott, s midőn továbbá a megtámadó comesre nézve azt rendelte, hogy: »*laet secundum legem de evagatione gladii*«, azaz 16-ik fejezete szerint fejével lakoljon, a mi a későbbi nagyobb

1) Baluzius II. k. 618. l.

2) Endlichernél 313. l.

3) U. o. 337. l.

4) Minővel nemcsak az országos nemes, de a praedialista is birt.

hatalmaskodásnak még csak egyik alapja volt: Sz.-László ezt kiegészítve és a hatalmaskodó katonára, sőt a szabadosra és szolgára is kiterjesztve, megadta annak valódi egész alapját, t. i. a személyes szabadság és a birtokvesztést is.

f) IV. Béla a csallóközi Bogdánnak s övéinek az országos nemesek sorába vételekor így fejezte ki magát: »eadem libertate gaudeant, qua fideles *militēs et nobiles* Regni nostri«, ¹⁾ sőt még az 1441. Decretum alatt is ²⁾ ez áll: »Haec dispositio facta est per Praelatos, Barones, *Militēs*, Proceres, et *Nobiles*«, 1446. pedig a Hunyadi János főkormányzóságát illető végzeményben: »de Praeatis, Baronibus, *Militibus*, et Nobilibus, huius regni incolis«. ³⁾

g) Hogy a főpapságnak is voltak katonái, a már fentebb idézett adaton kívül legyen elég Bartal tekintélyére hivatkoznunk: »uti hi (főpapok) tam gentes more comitum, Dominorumque aliorum quam ad similitudinem Regiae (curiae), comites curiales, *militēs* quippe haberent« ⁴⁾ De

II-or. A Szalay által idézett *Sz.-István-féle* szavakból azt is tisztán látjuk,

¹⁾ Kovachich u. o. 15. és 24. ll.

²⁾ U. o. a 14. lapon és Vestigia Comitior. 200. l. Egy 1222-iki levél végén ezek állván: »filio Weich Palatino, Pausa filio Nane curiali, Nicolao Bachiensi, Tiburtio R. (P. helyett) Osoniensi, Helia Bichoriensi, Martino filio Michaelis novi castrī militibus existentibus, et aliis multis comitatus tenentibus«. Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzei und Gegenwart I. Band 228. lapon e kérdés tétetett: »wer sind diese milites novi castrī? De a kérdés már csak azért sincs helyén, mert novum castrum részéről egyedül Márton áll, ő pedig magára nem lehetett *militēs*; a többiek viszont rang címöknél fogva nem lehettek novi castrī militesek, következésképp ezekből észre nem veheti vala a kérdező, hogy itt a miles toll-vagy olvasási hibából áll a comes helyett. Továbbá van eset arra, hogy például IV. Béla 1258. Pálnak és Lászlónak, Turóc vára jobbágyainak, előbbi hűbéres földük mennyiségét még egyannyira szaporítva, kötelességökké tette, »quod sicut populi de Thurucz, sic et ipsi de singulis sex mansionibus unum armatum ad regis exercitum mittere teneantur.« Lásd Kovachich Disquisitio 13—14. ll. Ebből azért az következne, hogy a milesnek magának is volt volna milese. Volt igenis, de csak annyiban, miként időnkben a székely huszárság keblében több egyes család tartozott maga helyett egy felszerelt vitézt kiállítani.

³⁾ Pray, De sigillis 68. l.

⁴⁾ Comm. I. 355. l. Maga idézi I. 217. lapján Sz.-Istvánnak Pécs-váradí leveléből e sorait: »dotavimus populis tam liberis, quam servis; *liberis scilicet ducentis militibus*« s ebből azt is kitanulhatjuk, hogy Sz.-István a milest a liberek osztályába sorozta, mit Bartal szintén maga is állít. I. 382. l.

h) hogy ezekkel az ő kivételes esetei, melyek szerint néha- versen találkoztak volna egyes vitézek, magokat a senior alá hűbé- resül adottak, sehogysen egyeznek, mert hiszen Sz.-István hatá- rozottan mondta el az »unusquisque«-t, hogyan tehesünk fel tehát csak egyes kivételeket? miután minden senior köteleztetett katonát tartani; épen az lesz vala kivételes eset, ha nem tartott volna min- denik, s ha a zsoldosításnak csak egy-két esete volt volna; s a »commendatio« a hűbéri rendszer teljes kifejléseiglen játszott legyen bárminő szerepet, ennek fölfogása az István mileseinek a nemes rendbeli azonosítására nézve mégsem fog minket a hi- nárból kisegíteni. De

i) az, hogy a magyar nemes másnak zsoldosúl, szolgálúl adhassa magát, mint látszik tilos is volt, mert hiszen ha ő fegy- verképes vala, azt nekie magának, magáért kellett viselni, s való- sággal csak 1298-ban a 27-ik törvénycikkben van első nyoma annak, hogy ilyes szolgálatra is adhatta magát: »Item statuimus, quod nobiles servire valeant, quibuscunque voluerint, sua spontanea voluntate«. ¹⁾

Mindezekhez képest ne törekedjünk a »miles« nevezetet csak az egyik, vagy a másik osztályra ruházni, mert így a törté- nelemnek sok lapját nem, vagy zavarosan fogjuk megfejteni, s győződjünk meg inkább arról, hogy Istvánnak parenaesise 4-ik capitulumá szerint a magyar nemzetnek minden seniora, e szónak alább nyilvánítandó értelmében, s minden család feje, szóval min- den nemes miles is volt ugyan, míg a fegyvert viselhetette, de meg- fordítva nem volt minden katona nemes is, s éppen ezért e korban, valamint meg volt a királynak rangjához, erejéhez képest, és a megyei várnak saját fegyveres serege nagyobb számmal: szintűgy utánzólag a papság, a nemzetség, sőt az egyes családfők és váraik sem nélkülözték a kisebb zsoldos csapatokat, és az István törvé- nyeiben említett milesekben éppen ilyeket, nem pedig magát a nemesrendet lehet keresnünk. Különben ha e nézetet el nem fogadjuk, a régiségből sokat nem fogunk megérteni. Példáúl: ha a birtokosi nemes osztályt Sz.-Istvánnak fiához intézett 4-ik capi- tulumában az admonti codexből olvasva ²⁾: »Principum, comitum, militum« szavak közül ez utóbbiban akarjuk keresni és föltalálni, s ha az ő comesei alatt csakis várgrófot értünk, akkor azt is el kell ismernünk, hogy a birtokos nemesség nélkül a várgrófok alatt állott, ezek levén a milesek főnökei Istvánnak több czikke- lyéből kitetszőleg, már pedig azt még későbbi törvényeink is ellen- zik. Sőt különösen maga Szalay is ³⁾ mondván: »Felebb láttuk,

¹⁾ Endlicher Monum. 637. l.

²⁾ U. o. 304 l.

³⁾ Magy. Orsz. Tört. I. 196. l.

hogy István idejében a vitéz, miles, valószínűleg még nem állott a megye grófjának bírósága alatt. Feltenni, hogy elejétől fogva bizonyos ügyekre nézve a király curiájában, másokra nézve meg a grófban vett itéletet, nehezen bebizonyítható hypothesis.« Ime Szalay, mivel nála miles = nemes, minő határozatlan és sehogysen kielégíthető valószínűségekkel, föltevésekkel látta el olvasóit, kik fejtegetései után sem képesek István törvényeit megérteni.

75. §.

Tartsunk genetikai vizsgálatot már a *serviens*-ről.

Kovachich e szót az István törvényeiben glossának állítja és születését a XIII. évszázadig tolja hátra. ¹⁾

Szalay László szintén anachronismusnak tartja; keletbe jöttére nézve pedig ezeket mondja: »miután őseink elejétől fogva lovas harczosok voltak, a vitézek viszonya csak annyiban változott meg, mennyiben előbb a törzsek főnökének, s most a királynak zászlói alatt harczoltak — innen a servientes régi név — még pedig nem mint a király hűbéresei, mert a középkor maximája azt tartotta, hogy az allodiumot csak istenének és kardjának köszöni a vitéz, hanem mint szabad férfiak, kiknek a hadi szolgálat még inkább joguk, mint kötelességek, miért is például azt tapasztaljuk, hogy a főpapok ismételt egyházi tilalmak daczára folytonosan résztvettek a hadjáratokban. Azon fogalom, melyet a nemesi szabadság szó alatt értett utóbb a magyar, némi visszhangja volt e két osztály eredeti viszonyainak, s ennyiben a »nemes« szó is teljes mértékben illet rájuk.« ²⁾ Szalay tehát ezekből kitetszőleg okát adta állításának, mert szerinte a »serviens« nevezet csak akkor kezdett használtatni, miután a nemesség, mely nála mint tudjuk egy a milessel és a regius servienssel, a király zászlaja alatt kezdett fegyverével szolgálni, a mi *köztudat szerint* Sz.-Istvánnál jóval később történt meg.

István törvényeiben e szó kétszer fordul elő a Corpus Juris szerint, a II. k. 21. fejezetében: »unusquisque senior (seu Dominus) suum habeat militem (idest) *servientem*. Nec aliquis alter illi svadeat antiquum deserere seniorem, et ad se venire«. Elő jön viszont II. k. 50-ik fejezetében: »Si servus seniorem, vel *serviens* suum comitem interfecerit.« Ezekből azonnal átláthatni, hogy itt korán sincs szó a Szalay-féle regius azaz nemesi, hanem csakis seniori és comesi serviensről, hogy következőleg oly ártatlan és szerény értelemben foglal helyet, melyért onnan kiküszöbölni bizony semmi okunk sincsen.

¹⁾ Disquisitio 7. 16. 18. és 82. ll.

²⁾ Magy. Orsz. Tört. I. 108 — 109. ll.

S midőn a második helyen álló fejezetben a »serviens« szó már csak magára egyedül áll szemben a comessel. lehet-e mégis egy későbbi kéz által történt bécsenpézésnek tekinteni. sőt a szerkesztőt annyira merésznek állítani, hogy már nemcsak beszúrja azt, de az ott állott másik szót ki is törülje?

S nem állíthatjuk-e inkább azt, hogy éppen ezen, az 50-ik fejezetben magára álló szó nyitott utat a későbbi kéznek arra, hogy az e fejezetet megelőző 21-ikben előforduló »militem servientem« szavak közé zárjelben előfelvilágosításul szúrja be csakis magát az idest szót?

És ha itt a milest egynek kényszerülünk venni a nemessel, vajjon akkor Sz.-Istvánnak e rendeletét: »unusquisque senior suum habeat militem« helyesen fordítanók-e imígyen: minden Szalayként fő nemesnek, szerintünk ellenben családfőnek legyenek meg Szalay szerint a maga nemesei? pedig bizony így is magyarázhatnók.

És ne mondja itt Szalay, hogy az admonti codexben »serviens« helyett mind két helyen »miles« áll, s hogy ezért e codex amazt nem ismeri, mert hiszen e codexnek éppen a Corpus Juris 50-ik fejezetét képező 2-ik könyv e 16-ik fejezete rubrumában szintén ott áll oly más szó is, melyet már maga Szalay nem akar elismerni; ¹⁾ hogyan tarthatnók hát az admontit egyedüli szentírásnak?

Valljuk meg inkább, hogy egyik csak úgy nem tekinthető eredetinek, mint a másik, s hogy mindenikben a correctori kéz nyoma egyaránt látszik. Sőt van némi okunk az admontit amannál későbbi másolatnak gyanítani éppen ezen, a rubrumban álló »servorum« szavánál fogva, melyet a javitnok, midőn a corpus juris-beli szövegnek belátása szerinti kiigazításával foglalkozott, szóra-kozából maga is átvett azon másolatból, mely a juris corpusban levőnek alapul szolgált. De aztán, midőn Endlicher az István törvényeit nemcsak az admonti XII. -- hanem egy bécsi XV. évszázadi másolatból terjeszté a világ elébe, kérdés: ha e két másolat egymással pontosan egyezik-e, s nem vállalt-e Endlicher is magára bármely csekély szerkesztői terhet? ²⁾

Bartal midőn ezeket írja: »Belae Regis Not. C. XLVI. »*fercula, pocula portabantur Duci (Arpádnak) et nobilibus in vasis aureis; servientibus, et rusticis (Jobbagionibus castri ad num*

¹⁾ U. o. I. 120. 1.

²⁾ Bizonyára vállalt, mert például Monumentumaiban *v* betű helyett mindenütt, sőt még a szavak elején is mind csak *u* betűt használt. De még Béla jegyzője krónikáját sem írta ki a bécsi codexből egész pontossággal, mint ez a Cornides Vindiciáihoz 371—372. lapszám alatt csatolt táblázattal való összevetésből kitetszik.

Reg. Varad. 183. sub t. accuratissime explicitis) in vasis argenteis Quae mihi auream illoraim, argenteam horum libertatem significant«¹⁾, ez által ő Kovachichsal és Szalayval ellenkezőleg a »serviens« szónak használatát éppen Árpádig vitte föl és következetesen annyiban, hogy az ezüst eszközöket egyaránt használt rusticusok között nem találhatta fel a tekintetes nemesrendeket a serviensben, hanem csak az arany eszközökkel lakmározott nobilisekben. (Ő tehát a serviensek alatt várkatonákat, a rusticus alatt várszolgákat értett, mert szerinte a várrendszert már Árpád állította fel.²⁾

Hogy azonban mi a nobilisekben Árpádnak csak vezértársait, a várrendszert pedig csak az István keze munkájának látjuk, amazt már elmondtuk, ezt meg később adjuk.

Kollár Ádám a serviensben már sem nemesre, sem pedig várkatonára nem akar ismerni, hanem amaz alatt egyfelől a várnak jövevény polgárait és az ehhez tartozott falusi földészeket érti, mondván: »indigenae quidem non modo *servientes castrì*, sed civiles etiam, et cives appellabantur — — fuerunt vero hi *servientes castrì* jobbagonibus castrì, sive militibus longe inferiores, — — — — udvornicorum inquit, seu civium, quo vocabulo *servientes castrì* ab Rege designari res ipsa loquitur.« De érti másfelől a király lovas vitézeit és udvarnokait is: »Jobbagyones castrì — — transferebantur in ordinem *servientium Regis*, qui equites aulici, et familiares regis appellabantur.«³⁾

Ime a »serviens« szónak is különböző értelmezésével valódi tömkelegben állunk, s a mi több, épen celebritásaink által vezéreltetve be abba.

Mi Szalay és Bartal állításán meg nem ütökünk, mert előttük miles = nemes. s így az előkorban a »miles« még nem lehetett »serviens«. De Kovachichon már bámulunk, mert nála a »serviens« nem volt akadály a milesre nézve, mennyiben ő a »miles« és a »nobilis« között különbséget tett.

És e tömkelegben csakúgy mozoghatunk szabadabban, sőt csak akkor gázolhatunk ki abból, ha a »serviens« alatt az Árpádok korában (Sz.-Istvánon kezdve) oly szolgát értünk, minővel nemcsak a királyi és királynéi udvar, hanem regis ad exemplum a papi, a nemesi rend udvarai, a várak, városok sat. szüntűgy birtak; csak-hogy nálunk, mint látszik, a serviens és a servus között némi különbség létezett, amaz alatt a szolgáláristák, udvaristák s köztük

¹⁾ Comm. I. 219. l.

²⁾ U. o. I. 274. l.

³⁾ Regni Hung. Amoenitates II. k. 87, 147. és 151. ll. s így Kelemen Imre többször idézett könyve 44. l.

a zsoldos vagy hűbéres katonák, emez alatt pedig az igazi eselőség és közföldész értetvén inkább.

Bartal ugyan nyomós példát hozott fel arra nézve, hogy e czím a kisebb rendűeké is lett volna: »Caput XXI. LI. Edvardi confessoris, et Regis Angl: »Ut Archiepiscopi, Episcopi, Comites Barones etiam milites suos, et proprios *servientes*, scilicet: dapiferos, princernas, camerarios, *pistores*, et *coquos* sub suo frieburgo (curia) habeant, et item isti suos armigeros, vel alios sibi *servientes*, (im, itt is különbség van a miles és a serviens között) sub suo frieburgo.¹⁾ Hofmann pedig Universale Lexiconában e szó alatt írja: »Dicti hi omnes a verbo *servire*: adeoque serviens idem cum ministro, et famulo est, tam in Foro, quam Militiae. Unde Galli.« sergeant »ortum« stb.

Azonban e fölhozott példákban is az előkelőbb szolgarend befoglaltatván, tán ennek köszönheti inkább a kisebbrendűnek elősoroltatását.

76. §.

Nyomozásunkban tovább haladva: álljunk bár miként az admonti codexxel, de a Sz.-László III. k. 2-ik fejezetében a »serviens« szó már szerinte is előfordul: »De his, qui *servientem* aliorum detinent.«²⁾

A Béla jegyzőjének 21. fejezetében említett: »Tunc Zobolsu et socii sui de incolis terre ad castrum illud, multos ordinaverunt *servientes*, qui nunc civiles dicuntur« kifejezés alatt Cornides³⁾ katonákat értett, mi ellenben ugyanabban várszolgákat vélünk lappangani.

A Kálmán-kori esztergomi zsinat 65. capitulumma így hangzik: »Si quis alterius servum, vel *servientem*, talem, qui *domino suo* sine ipsius voluntate alienari non potest« stb.⁴⁾ Itt a »servus« és a »serviens« egymás mellé van sorozva szolgálai jelentőségben, s annyiaval kevésbé jelent nemest, mivel a 48. és az 52-ik capitulum a nemesekről külön rendelkezik, s mivel a servienssel a dominust állítja szembe; de éppen ezért királyi katonát, udvarnokot sem érthetni alatta.

III. Béla 1186-ban mondja: »cum multis tam Magnatibus, quam *servientibus* Jobbagionibus castri«⁵⁾, ő tehát itt a várjobbágyokat megkülönböztetni látszik a serviensektől, később azonban

1) Comm. I. 266. l.

2) Endlicher Monum. 342. l.

3) Vindic. Anonym. 135. l.

4) Endlicher 357. l.

5) Bartal, Comm. I. 266. l.

mindeniket fölruházza ezzel, mert 1191-iki oklevelének e szavaiban: »cuiuscunque fastigii Baro, nobilis, *serviens regius castri, vel castrensis*, hospitesve nostri, vel cuiuscunque alterius de regno nostro liber homo, vel servus sarachenus incola regni nostri, vel schelavus rusticus¹⁾, ebes, christianus«²⁾, előszámlálván alattvöltjainak minden osztályát, nemcsak hogy külön említi a nemest, hanem a királyi udvari katonát, a várkatonát és a földészt egyaránt servienseknek nevezi.

II. András 1217-ben a vár jobbbágyi serviensből, nemesi servienst csinált: »Quod nos nostri fidelis Uruz Jobagionis S. Regis de Zala *servientium* — — recolentes — — ipsum — — de castro Zaladiensi penitus exemptum permanere praecipimus — — ut liceat amplius ipsi — — aurea, et perpetua perfrui libertate, et inter *servientes regis* adnumerari perpetuo«³⁾

Viszont hogy 1225-ben a királyi udvarnak a nemesi »serviens regiusokon« kívül megvoltak még saját serviensei is tanúsítják e szavak: »Libertati inferioris officii *de honesta societate servientium regis* asserimus.«⁴⁾

1223. Fülöp nádor levelében: »Johanni — — et Lukachio — — *servientibus* Magistri Thome proximi et castellani nostri de Scepus.«⁵⁾

IV. Béla 1236-an már a főispánnak, sőt bárkinek hivatali szolgálját is serviensnek tekintette: »cum numulariis autem *serviens comitis parochiani, vel cuiuscunque alterius* non incedat.«⁶⁾

1225. pedig az országos nemes és serviens regis között különbséget tett, mert a Turopolyiakat Zágráb vára alól kivéve, így fejezte ki magát: ab obligatoria servitate castri Zagrabiensis eximentes, *libertati inferioris officii vinculo gaudeant*, et honesta societate servientium regis, et concessa libertatis nobilitas in totam successionis eius proprietatem transfundatur; introducti in participium regalis domus glorientur de libertatis munere, quod adepti sunt fidelitatis deuotione⁷⁾

Szintúgy ő 1240-ben a maga Sagh, Nyul, Cyrian és Echl falvakban levő szőlészeinek és Győrvári népének adott szabadítékos levelében a »curialis comes« helyettesét a 7-ik pontban annak serviensként említi: »Item statuimus, ne curialis comes *suum*

1) Lám a III. Béla rusti cua egészen más, mint az Árpád lakomáján étkezett rusticusa Bartalnak.

2) Endlicher, Monum. 395. l.

3) Kovachich, Disquisitio 23—24. ll.

4) U. o. 30. l.

5) Fejér T. 3. V. 2. 481. l.

6) Endlicher u. o. 445. l.

7) Fejér T. 3. V. 2. 482. l.

servientem agentem iudicare presumat, sed comiti conservet iudicandum«¹⁾ megtiltva igen természetesen, hogy a mit a curialis comes helyettese, mint távollétében való személyes egyszer elhatározott, azt többé ő visszatértével meg ne másíthassa.²⁾

De IV. Béla 1267-iki *Decretum*ában ezt is mondja: »*nobiles* Hungarie universi, qui *servientes* regales dicuntur«,³⁾ s ugyan ő ezzel ellenkezőleg megint így szól: »*Nobiles* autem non habeant ibi aliquam portionem; nec illi habeant quidquam, qui sunt de genere *servientium*.«⁴⁾

S mind ezért joggal kérjük: azt kell-e föltennünk, hogy Béla nem volt tisztában a »*serviens*« fogalommal; vagy inkább azt, hogy korában mind »*serviens*« volt az, ki neki s másnak bárkinek alávetett szolgálója volt; s nem ezt tanúsítja-e a nemesség részére föllállított szolgabírói nevezet is? Bizonyára, mert őseink a *servientium* iudexet szolgabírónak fordíták.

De menjünk még tovább. Pray 1232-ből idézi: »Universi *servientes* regis citra, et ultra Szalam«, viszont: »*Sigillum servientium de Sala*.«⁵⁾

V. István az atyjával kötött békelevelében 1262. mondja: »*Omnibus Baronibus servientibus, — — Baronum servientium, seu nobilium*«⁶⁾

1265. pedig ugyanő szintegy, mint fönnebb András, két *servient* *serviens*sé léptetett elő: »*Attendentes servitia Clementis, et Martini, servientium Hegidii Magistri Dapiferorum nostrorum — — jobbagiones castri Bachiensis — — ipsos a jobbagionatu castri predicti eximendos duximus, — — quod de cetero de domo regia in numero servientium regalium comportabiles habeantur*.«⁷⁾

Kézai nemcsak a királyokat, de a nemes urakat is oly *serviensekkel* látta el, kik nemességet csak később nyertek: »*qui servientes regibus, vel ceteris regni dominis ex ipsis pheuda acquirendo, nobilitatem processu temporis sunt adepti, quorum nomina comprehendere estimavi in presenti libro honerosa*.«⁸⁾

¹⁾ U. o. 450. l.

²⁾ Hogy csakugyan a helyettes értendő a *serviens* alatt, igazolja nemcsak a mellette álló »*agentem*« szó, hanem ugyanott az 5-ik pont is: »*item statuimus ut curialis comes post se vicarium non habeat, sed cum exierit de castro, rices suas possit alteri committere usque ad reversionem suam*.«

³⁾ U. o. 512. l.

⁴⁾ Bartal Comm. I. 219. l.

⁵⁾ De Sigillis 85. és 87. l.

⁶⁾ Bél Notit. Hung. I. k. 122. l.

⁷⁾ Kovachich Disquisitio 24 — 25. l.

⁸⁾ De nobilibus advenis Endlichernél 126. l.

1268-an az erdélyi káptalan levelében ez áll: »Moys comes filius Alberti magni — — terram suam emptitiam Tychensent Martun = Dicső-szent-Márton vocatam juxta minorem Kuquellw sitam dedit, donavit, et contulit *servienti suo* Paulo fratri Des.«¹⁾

Az 1298. 24. törvényezik a végrendelkező püspökről szólván: »seu detentione cognatorum, *servientium*, aut officialium episcopi decedentis.«²⁾

Sőt Bartal még az Árpádok utáni korszakra is kiterjeszté adatait mondván: »Homines Petri, et Georgii Jakon, qui in conflictu cum Matthaeo Trenchiniensi vulnerati, partim capti sunt, *servientes eorundem* vocat Carolus in literis 1312. Ludovico vicissim *servientes* huiusmodi in literis a. 1347.«³⁾

Ime, láttuk, hogy még azon kor után is, melyben a »serviens« név a nemességre volt már róva, nemcsak az országbárók, a királyi udvarnokok illetettek vele, de a papságnak, a nemességnek szolgálói folytonosan megtartották régi szerény címöket.

Mindezeknél fogva azt hisszük, főnnebbi tételünk megállható azon hozzáadással, hogy a »serviens« cím a nemességre legkésőbb a curialis stylus kifejlődésével ruháztatott át, anélkül, hogy a többire nézve egy pillanatra is megszűnt volna. Legkésőbbben pedig azért, mert e cím, mint nem bársonyos, méltósági, rangi, hanem daróczos, szerény és szegény szolgálói lévén, fölfelé való terjedtében a könnyűség, a vágy, a készség úgyszólván hiányzott.

S végezzük be e cikkünket Bartalnak e szavaival: »Jam in literis de a. 1156. — — Betlen, Bors *serviens Regis vocatur*; quod non secus, atque literarum de a. 1262. — — verba: si comes Palatinus noster Baronibus, seu *servientibus* charissimi Patris nostri c. e. t. ministros maiores notant«⁴⁾ azon észrevételünkkel, hogy mi az 1156. serviensek alatt értett regni bárókat, a kik Bartal előtt »maiores ministri«⁵⁾, még koránoljuk és csak királyi lovas vitézt vagy udvarnokot értünk alattok.

Egyébiránt azt gyanítjuk, hogy a XIII. évszázadban a *serviens regis* és *regni* között különbség fogott tétetni, amaz alatt mindenféle királyi udvaristák, ministerialisok, ezek alatt pedig csak az ország nemesei értetvén, a mi azonban nemsokára összezavartatott.

77. §.

Elemezzük már a *Major*, *Senior*, *Domínus* és *Valens* címeket. Bartal ezekre nézve így ír: »Ordines — regni — —

1) Fontes rer. austriac. 2. Abth. XV. Band I. Theil 114. l.

2) Endlicher Monum. 637. l.

3) Comment. III. 45. l.

4) U. o. I. 226. l.

5) U. o. I. 259. l.

divus Stephanus magis ex usu loquendi latinorum sui temporis, quam quod ita apud Hungaros jam inoleverit, in majores, minores; seniores, juniores, subaudi Liberos (Lib. I. cap. 27.) partitur — — Majores in legibus, Diplomatusque vetustissimis Principes etiam, Baronesque, Jobagiones, comites, Nobiles audiunt. — — Minores jam antiquo liberorum, jam militum, quae divo Stephano synonyma sunt, (idem ut liberos, ita milites L. I. cap. 4. §. 4. generatim pro majoribus, minoribusque accipit) reliqui vulgarij; in summa: qui »Primates, cum ordine sequenti« Hartvico paulo clarius Comites, militesque in Decretis S. Stephani dicuntur.«¹⁾

Szalay meg azt mondja, hogy a »*Domini et nobiles*« közötti különbség, melyen a későbbi magyar rendiség s az országgyűlésnek két házban való tanácskozása is alapul, már István idejében létezett: — — majores natu, et dignitate, primates, valentes, seniores (ezek a gyűjtő-nevek, a melyek István törvényeiben és okleveleiben az első rendet jelentik) — — minores natu, et dignitate, viri alius ubertatis, juniores (meg annyi gyűjtőnevei a második rendnek).²⁾

És mi, noha e szó alatt, miután Bruno krónikás Géza vezért »senior magnus«-nak említi³⁾, főrangúnál kissébbet már nem is képzelhetiünk: amaz állításokat minden kifogás nélkül mégsem írhatjuk alá, mivel

1-ör. István a fiához írt 3-ik capitulumában a *seniort* nem rang-, hanem csak kor-értelemben használta, mondván fiának, hogy ne a tapasztalatlan ifjak, hanem az értelmes öregek tanácsára hallgasson; igazolják ezt előbeszéde következő szavai: »regna — — partim — — *etate prouectorum consiliis* — — regi«, 7-ik capitulumában pedig állítja, hogy a kormányzást a meliorok, sapientiorok, seniorok intézhetik legjobban: »Idecirco fili mi! cum *iuvvenibus*, et minus sapientibus noli consiliari, — — sed a *senatoribus*, quibus illud negotium *propter etatem*, et sapientiam sit aptum.«⁴⁾ Itt tehát István nem azt látszatik mondani, hogy a főbbek, az ország nagyjai senioroknak, senatoroknak neveztetnek, hanem csak annyit állítani, hogy ezek az öregek sorából választandók, és csak ily értelemben hagyja meg fiának a 3-ik capitulumában, hogy neki a püspökök legyenek öregei. És az ily seniorokat azután ő saját cízzel is ellátta, midőn 4-ik capitulumában és 1015-i levelében

1) U. o. I. 207—208. l.

2) Magyarország. Története I. 106. l.

3) U. o. I. 42 l.

4) Endlichernél 299, 303, 306. l. Szalay Magyarország. Tört. I. 95. lapján szintén ifjakról, kiskorúakról és meglelt férfiakról szól.

principseknek, 1021-i levelében pedig a maga országa prelatu-
sainak és báróinak nevezte el. ¹⁾

2-or. Ő a senior alatt egyszerű családfőt, háztartó gazdát
is értett, 2. k. 21. fejezetében mondván: »Si quis improvidus alie-
num servum sine conscientia senioris ante regem, vel majores natu
et dignitate duxerit«, ²⁾ mert ez általában minden oly seniorról szól,
ki szolgálva bírt.

3-or. A *Majoreseket* sem tekinthetjük országnagy gyanánt,
épp a most érintett szavaknál fogva, mert István nemcsak »majores
dignitate«-t, de egyszersmind »majores natu«-t is említett, a mi
nemcsak főszületésűt, de idősbet, öreget is jelent.

4-er. Helyesen mondja ugyan Szalay, hogy »maiores, meli-
ores, seniores a középkor diplomatikai irányában azt jelentik, mit
korunk a notable-ok alatt ért. A majorból lett francia maire és
angol maior, seniorból lett francia seigneur sat. meg annyi bizony-
sággal szolgálának, ha egy sereg oklevél után még bizonyítékra
volna szükség«³⁾, ámde ne feledjük, hogy nemcsak a felső táblának
vannak ily címei, s ne feledjük a francia városi, falusi maire-
ket, vagyis bírókat, városaink öreg senatorait, a falnagy oldalán állott
falu öregeit, kikre szintén vajmi hamar leszállott felülről e szép
cím több egyéb ehhez hasonlókkal együtt, s annyiival kevesebbé
feledjük, mivel

5-ör. Sz.-István I. k. 35. fejezetében a majores alatt comest
= előkelőt értett ugyan Bartal szerint, de a minores alatt már
nemcsak milest, hanem vulgarist is, mert az »ut firma pax, et
unanimitas sit inter majores et minores« szavakat előre hocsátván,
ezután az első sectioban a comesekről, azaz a majorokról, a máso-
dikban meg a milesekről és vulgarisokról, következőleg a mino-
rokról rendelkezett. ⁴⁾

6-or. Az I. k. 9-ik fejezetében a majores és minores alatt
minden sorsút, osztályút felölelt, mondván: »A sacerdotibus vero,
et comitibus commendetur omnibus villicis, ita, ut illorum iussu
omnes concurrant ad ecclesiam maiores, ac minores uiri, ac muli-
eres, exceptis, qui ignes custodiunt« ⁵⁾. tehát a köznépek minden
apraja, nagya.

7-er. Ugyanazon könyv 16-ik fejezete e szavainak: »ut pax
firmo, et incontaminato maneat, tam inter maiores natu, quam
inter minores« értelmét viszont a »natu« kifejezés, s az ezek után

¹⁾ Koller Episc. Quinqueecl. T. 1. 154. l. Igy I. Andráis 1057.
levelében sat.

²⁾ Endlichernél 316—317. l.

³⁾ Magyarorsz. tört. I. 95. l.

⁴⁾ Endlichernél 320. l.

⁵⁾ U. o. 313—314. l.

odavetett: »*cniscunqve conditionis sunt*« szavak következtében csak az lehet, hogy itt, ha az elsőik alatt országnagyot tartozunk érteni, akkor a többi alá a nemes mellé a pórt is oda kell számítanunk.

8-or. A 19-ik fejezet szerint az isteni tisztelet alatt illetlenkedők közül a majoreseket = tisztesbeket, éltesbeket kivettetni, a minoreseket és vulgarisokat, azaz a gyerekféléket és kisrendűeket meg is büntetni rendelte.

9-er. Sz.-László 3. D. 2. fejezete a minor alatt éppen csak közrendűt ért, mert elmondván, hogy: »*regius nuncius palam faciat omnibus tam nobilibus, quam ignobilibus*«, azután így részletezi: *imprimis episcopis, abbatibus, comitibus, postea vero minoribus*, s ha itt nekünk Bartal és Szalay meg nem engednék a minores alatt közrendűt is érteni, akkor tettelegesen elfogadták azon főnnebbiállításunkat, hogy a XI. évszázadban az országnagyot a nobilis alatt, a nemest pedig az ignobilis alatt értették őseink, s köztük a Jegyző is.

10-er. IV. Béla 1252. IV. Incze pápához ezeket írta: »*Omnis clerus, Princeps, Populus tam pauperes, quam divites a majori, usque ad minorem petunt, et desiderant venerabilem Patrem nostrum Benedictum in Patrem, et Pastorem Strigoniensis ecclesiae promoveri.*«¹⁾

De 11-era *Dominusra* térve: István ígyszólitotta ugyan 1015-i levelében az esztergomi érseket,²⁾ azonban 2. könyve 20-ik fejezetéből kitetszőleg: »*De non recipiendis servis, vel ancillis in accusationem, vel testimonium, super dominos, vel dominas*« csupán cseléd tartó gazdát értett. És Sz.-Lászlónak 2. k. 10. b) fejezetében, ugy a 3. k. 5. és 8. fejezetében említett dominusai³⁾ Istvánnak épp azon seniorait viszhangozzák, kik a főnnebbi 2-ik pontban felhozott érvünk szerint csak cselédes gazdák voltak.

Végre 12-er az István 1. k. 17-ik fejezetében említett *Valens*⁴⁾ viszont nem országnagy vagy felsőtáblai tag, hanem azon latepatens osztályhoz tartozott, melylyel szemben már csak a vulgaris állott, mert csak ezeknek esküszegéséről szól.

¹⁾ Cornides *Vinditiae* 182. l.

²⁾ Koller *Episc. Quinqueccel.* l. 80. l.

³⁾ Endlicher *Monum.* 337, 343, 344. l.

⁴⁾ U. o. 315. l.

AZ 1683-IKI TÁBOROZÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

(Gr. Batthyány Kristóf és Adám dunántúli tábornokok levelezéseiből.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A török uralomnak hazánkban forduló-pontját az örökké emlékezetes 1683-ik év képezi. Ezen esztendő nagy, döntő hadjárataitól fogva kezdődik a büszke félhold fényének elsötétülése, hatalmának rohamos aláhanyatlása. A magyar fegyverek — kivált a királypárti magyar haderők — közreműködése ez új korszakot megnyitó év táborozásaiban, egész a legújabb időkig nem volt kiderítve, sőt részleteiben jóformán ismeretlen, igen-igen hézagos vala. 1883-ban, a kétszázados évforduló alkalmával, a magy. tud. Akadémia október 8-iki ülésén tartott értekezésemmel (l. »Értekezések a történettudományok köréből,« kiadja a magy. tud. Akadémia, XI. kötet, IV. sz., 1883.) a kis-martoni hg. Esterházy-levéltár adataiból, nevezetesen hg. Esterházy Pál nádor levelezéseiből és hadi irataiból, a mellett hogy a magyar hadszervezkedést a maga egészében igyekeztem megvilágítani, mégis — az anyag természetéhez képest — legfőképen a nádori, Vág-melléki tábor gyülekezését s működését vázoltam, annak egész széteszlásáig. Most, a hg. Batthyány-ház körmendi levéltárának adataihoz, ugymint gr. Batthyány Kristóf dunántúli fő-, és fia gr. Batthyány Adám ugyanottani helyettes tábornoknak nagybecsű levelezéseihöz jutván, — itt közlöm íme ezeket, mint a melyek viszont első sorban a túl a dunai vidékeken lefolyt eseményeket világítják meg, és így föntidézett értekezésemet s az annak mellékletében közzé tett történelmi anyagot kiegészítik. Amaz emlékezetes kor monographusa, a kettőt összevetve, nem csekélylendő forrásokra, valamint a helytörténész dús anyagra találand bennök.

1.

*Szent-Györgyvölgyi Bakacs Sándor keszthelyi kapitány,
gr. Batthyány Ádámnak.*

Szolgálatomnak ajánlása után, etc. Az elmúlt napokban addig fenegettek a törökök bennünket, hogy reánk jűjjenek: mas-

tanában ennihány felé írtam volt az vitézeknek; noha nem minden helyekből jüttenek, hanem mintegy hatodfél vagy hatszázon jüttek. Azokkal általmenvén, mintegy nem akartunk szerint Laknak várossát fölvertük s meg is égettük, — de az mi kevés bogara ¹⁾ volt, az belsőben betakarodtak, mellyet ágyúkkal is gond volna megvenni ennihány ezer embernek; az mi kevés holvalójok lívén, aztot eltakarótottuk, melyből most Ngodnak semmi ajándékot nem küldhettem, hanem Isten egészségemet adván, mennélhamarébb fölmegeyek az Ngod szolgálatjár: akkor magammal viszek, mert még mastan az portékát mindenestül öszvő nem hordották az kótyavetyére. Lipics öcsémuram szerencsétlen lívén az úthoz, kísón talált jünni; eddig való nálom kíséséért, kérem Ngodat, ne nehezteljen ő Kglmire, mivel magam nem eresztetem. — Eltesse Isten Ngodat, etc.

Keszthelyen, die 1. Februarj Anno 1683.

Bakacs Sándor m. k.

(Eredeti.)

2.

Bécsi tudósítás.

21. Februarj 1683.

Rex Galliarum cum Caesare ac Principibus Imperj, ipsoque Imperio strictissimum armistitium per sexennium declaravit, in hoc etiam Regem Hispaniae ac Ducem Florentiae inclusere voluit. Unde plurimi existimant, praefatum Regem in Sabaudiam ac in statum Genuensem belli sedem translaturum; multi verentur: ne etiam Respublica Veneta hoc fulmen experiatur. Ex armistitio isto oritur, quod miles Augustissimi, qui in Imperio invigilabat, — excepto praesidio Philipsburgensi, — mandata acceperit, qui se extendit ultra 20 millia, descendat atque cum hujatibus copj sese conjungat in Hungaria. Accedit, quod Elector Bavariae cum Aula nostra aliancam statuit, unde etiam decem millia virorum subministrabit; huic subscripsit Dux Saxoniae, qui etiam decem millia virorum transmittet. Brandenburgicus et Rex Sveciae quoque hanc aliancam nobiscum voluit, quorum primus sedecim millia, posterior duodecim millia compromisit. Hic annumerari etiam debent Imperj quatuordecim millia virorum, ita Sanctissimi octo millia, ac octo millia Polonorum. Accessura ad has copias 20 millia Hungarorum ac Croatarum, imo etiam plura, dummodo ipsis sese macti subscribere audiebit. Alteraria (artilleria) jam est parata, ex tormentis ac mortarijs 150 constans, quae cum copj ex Imperio, ubi glacies in

¹⁾ Értsd: lábas jószága.

Danubio soluta fuerit, in Hungaria, beneficio Danubý sedem figent, certumque fortalitium Turcarum aggredientur.

Sed nec Turca dormit, qui Albae-Graecae centum et octoginta tormenta ad forum extrahi curavit, naves quam plurimas frumentarias instruxit, a Kecskemétiensibus ingentem acencum velleris ovinae extorquet, quo aqua repleta fossata tempore assultuum replere valeat. Turcarum numerus ingens ubique, nec ali-quod signum pacis apparet; nullus credit, qualinam amicitia conjuncti Rebelles cum Turcis simul continuantur, fraternitatis pocula bibunt ac alia horrenda faciunt. Szirmay est delectus ad Portam, cui tres Comitatus pendent pro viatico quatuor millia florenorum. Thökölius a 20 Comitatus 100 millia florenorum petit; pulchra libertas! Adamus Dúló Comitatus Barsiensis Ablegatus, Cassovia redýt, refert, quod Comes Sigismundus Homonnay suis bonis gaudere non poterit, nisi prius Thökölio 100 millia imperialium numeret; eodem modo Franciscus Barkóczy suis bonis non gaudebit, nisi ille eidem Thökölio quinquaginta millia imperialium numeret.

His diebus pro tormentis octingenti equi sunt pecunia comparati, alia quoque, illaque maxima pro bello futuro necessaria comparantur.

Turcae potentioris conditionis Uyvarienses, ac in alýs locis vicinis, res suas, uxores cum prolibus in interiorem Turciam transmittunt.

(Egykorú másolat.)

3.

Hg. Esterházy Pál nádor, gr. Batthyányj Kristófnak, a Kanizsa elleni dunántúli véjek főkapitányának.

Illrme et Excellme Comes, etc. Salutem, etc. Nem kétlem, az ittvaló dolgokat az maga böcsületes szolgája Kglmednek, az ki által szóval mindenekrül bővebben üzentem, voltaképpen referálta Kglmednek. Azonban Gróf Bottyáni Ádám Urammal is beszélgetvén, azt gondolnám, hogy az Kglmed generálissága alatt való földén talám kétezer embernek szerét tehetnének, s ezerének, úgymint Kglmed mezei hadának, maga Bottyáni Ádám Uram volna parancsolója s ő Kglmétől függének, és így magának ő Kglmének egy regimentje lehetne. Minthogy pedig az végbelielkből az más ezer ember nehezen kitelik, és Gróff Széchy Péter Uramnak ő Kglmének azon kívül speciális szép compániája lészen: igen alkalmatossan esnék, ha ő Kglme azon végbelielknek parancsolhatna. --- úgy is az Kglmed generálisságában legidősbik kapitánya, sőt atyjafia is Kglmednek; s annyival többen volnának, a mennyivel az ő Kglme compániája azon regimenthez acce-

dálna. Kghmedet azért édes Sógor Uram kérem, ezen dolgot accommodálni ne neheztelje. Az füzetés dolgában kétsége ne légyen Kghmednek, azt most is itt szorgalmazom, s nemcsak az megérdemlett végbeliek füzetése, de ha mezőben szállanak, az hópénz is meglészen. In reliquo, etc. Viennae, 31. Martij 1683.

C. Paulus Esterházy m. p.

(Eredeti.)

4.

Gr. Batthyánj Ádám emlékirata, atyjának Kristóf grófnak az 1683-iki táborozást illető pontozatairól s a nádor válaszáról ezekre.

»Az következő táborozásról az én Atyám-Uram ö Nga *consideratiói* ezek :

1. Mivelhogy az ő Nga jószági az sok hadak quártélyozási miátt fölötte igen enerváltattak és pusztúttak: azért az mostani hosszú expeditióra ő Nga maga banderiumjára többet nem adhat 100 lovasnál.

2. Ezen kívül az maga mezzei seregét, mellyeket ekkoráig maga fogyatásával az ország óltalmára készen tartott, mennél számosan lehet, kész leszen ő Nga állétani, hogyha az 4 forént hópénzre reábirhatja; mivel azok csak szántásokkal, vetésekkel segítik magokat többire az ő Nga jószágán és nehezen hagyják el egész nyári gazdaságokat s cselédjeket az kevés hópénz füzetésért; az mint declarálták is magokat, hogy hat foréntnek alatta ki nem szállhatnak. Ezt is pedig előre kívánják megadatni.

3. És ha szintén reábirathatnának is az négy forént hópénzre: de különben föl nem vehetni azokat, hanemha az német militia elsőben elvitetik rólok, és arrúl is assecuratiójok adatik, hogy az míg mezzőben lesznek. azzal újobban nem obruáltatnak.

4. Ennek fölötte arrúl is jó assecuratiójok adassék, hogy az kik Atyám-Uram kötelessége alatt táborozni fognak: azok az vármege köziben semminémű exercituatióra, se személyekben, se költségekkel nem terhelhetnek.

5. Hogyha az mezzőben lesznek: Méltóságos Palatínus Urunk után immediate nem mástúl, vagy Atyám-Uramtúl, vagy, ha ő Nga jelen nem lehetne, éntőlem dirigáltassanak.

6. Az véghéliek pedig ő Nga előtt úgy declarálták magokat, hogy ha az régieknek az utolsó füzetéstül fogva az ő megszolgált füzetések és az újaknak is az ő reductiójokkal együtt képes füzetések meg lészen: illy okon készek lesznek ők is, mennél többen lehet az végházok veszedelme nélkül, előállani az táborozásra, megadatván őnékiek is mindenkor anticipato az ő hópénz-füzetések, az míg a táborban lészenek.«

Az melly punctumokra Méltóságos Palatinus Urunk ö Nyjátül adott ilyen resolutió:

Ad 1-mum. Az banderiumra kívánja ő Nga, hogy az, mint Atyám-Uram ő Nga maga részéről 100 lovas: úgy az Úrfiak (Öcsém-Uraim (Ferencz és Boldizsár) részéről is az 100 lovas banderiumot alléttassa ő Nga.

Ad 2-dum. Kívánja ő Nga, hogy azon kétszáz lovas kívül maga seregébül hópénz-füzetésre állétsen Atyám-Uram ő Nga ezer lovas; az kiknek minden hóra anticipato meglészen az 4 forént hópénz-füzetések. Mivel ezt már országostül végezték és így is practicálták ekkorág: azért följobbvaló füzetéseket most sem kívánhatják.

Ad 3-tium. Assecurálja Mélt. Palatinus Urunk ő Nga, hogy valakik az táborozásban lesznek: elsőben is az német militia elvitetik rúlok; holott pedig az után is reájok szállani találának valamely német hadak; eo in casu magok is házokhoz mehetnek.

Ad 4-tum. Hasonlóképpen arrúl is assecuratiót ad ő Nga, és az vármegyének is intimálni fogja, hogy az kik militálni fognak az táborban Atyám-Uram emberei közül: azok az vármegye köziben ne kényszeréttessenek adózással.

Ad 5-tum. Az iránt is annuált ő Nga, hogy valakiket Atyám-Uram ő Nga fog állétani: azok immediate ő Nga után Atyám-Uramtül avvagy éntülem fognak dependéálni; sőt azon ezer lovas mintegy Láib-Regement légyen mellettünk, az szokás szerént.

Ad 6-tum. Az régi végbéliek megszólgált füzetések és az újaknak is az ő reductiójok és képes füzetések végett szép recommendatióval írt mindgyárt ő Fölségének, Méltóságos Palatinus Uram ő Nga.

Kívánta pedig ő Nga, hogy az végházakból is különben 1000 lovas, avvagy, ha annyi lovas nem lehetne is, gyaloggal együtt 1000 embert álléthatuánk ő Nga mellé; melyre én azt feleltem, hogy, ha szintén az reductió mindjárt meg lenne is: de az végházok nyilvánvaló nagy kifogyasztása nélkül annyi embert nem lehetséges volna kihozni, — mivel jóllehet ő Fölsége mind az első, mind az mostani utóbb kiadott decretuma szerént az articularis numerust resolválta reducáltatni, melly in toto 3000 embert tenne; de ezt az Aulica Camara semmiképpen nem akarja ez óráig is érteni: hanem immediate a restrictió előtt az minémü statusban voltak a végházok, azt akarja most is reducálni; mely status szerént nem 3000, hanem csak 1400 és ennehány ember reductiója lészen. Kihez képest ha 1000 ember kihozatnék a végházokból, több sem maradna 400 és ennehány embernél mind az tizenhat végházban.

Eredeti, gr. Battthyány Ádám keze írása.)

5.

Esterházy Pál nádor, gr. Batthyánij Kristófnak.

Illrme ac Excellme Comes, etc. Salutem, etc. Akarám Kglmednek értésére adnom, hogy én itten alkalmas karban hoztam volt az magyar hadak fogadásáruól való állapotot: de Kolonics Uram beléavatván magát, tett gátolást benne, arra ajánlván magát, hogy az ő Felsége részéruól való ötezer magyar hadnak könnyen teheti szerit, sőt ócsóbb pínzen, úgymint lovassát 3, és gyalogját 2 forintjával fogadhatja, az tiszteirúól penig nem is gondolkozik. Instrumentuma penig ebben az dologban Radonay (Mátyás) Uram, szalavári apátúr, egyetértvén Bakacs Sándorral. Lássu, immár Kolonics Uram, ha oly ócsó pínzen fogadhat katonát! Én ugyan egy hóru lovasnak négy forintot, gyalognak hármot rendeltem volt, azonkívuól tiszteknek szokás szerint; de mivel magára vállolta, ő Kglme gondja legyen! Mindazonáttal az Nemes Vármegyék részéruól való hadakrúól tovább is provideálok, az mint lassankínt immár is gyújtegetik. In reliquo, — etc. Vienne, 6. Aprilis 1683.

C. Paulus Esterházy m. p.

(Eredeti.)

6.

Ugyanaz, ugyanannak.

Illrme ac Excellme, Dne Comes, etc. Salutem, etc. Kglmed levelét vettem becsúlettel, ócsém Gróff Bottyány Ádám Uram ő Kglme által tett izenetit búvségessen megértettem, — ugyan ő Kglme által szóval viszont többet izentem. Édes Generális Uram, kérem Kglmedet: mutassa meg maga igaz magyarságát mostanában, hogy lássu az idegen nemzet is, hogy az szegény magyar is maga hazá szabadságáért mindeneket az kiket lehet, elkövet! In reliquo, — etc. Kis-Martony, 25. Aprilis 1683.

C. Paulus Esterházy, m. p.

(Eredeti.)

7.

Szúkei János légrádi kapitány, gr. Batthyánij Ádámnak.

Ajánlom szolgálatomat Ngodnak, — etc. Egyéb új híreket nem tudok Ngodnak írnyu, hanem Inkey Istók most érkezvén Törökországbúól, — az bóttúól fogva odaalá volt, — beszéli és látta maga szeméivel, hogy az eszéki hídnál, mind túól, mind innét, sá-tort vont volna az bosznai bassa; a ki azon kívuól jön és érkezik mind itt úntalanúól, mind csak föl takaroszik Buda felé; az szeres ember az ki köztek általment az éléssel, látta, hogy csak

maga vagyon az bosznai bassa és az egész időn ott akarja örözni ; az élest pedig, valami Kanizsa körül vagyon, mind Eszékre takarják, az mi pedig odaalá való, mind Bosznyavarában takarják, az abrakot penig és keuyeret nemhogy valamely árnyékban és szegletben raknák : hanem mind csak az mezőn határban töltik és rakják ; most megént újjobban szekereket hajtottak alá az éléssel. — Azonkívül két csatabeli hajdúság is vagyon alá, az kikre bízam az dolgot ; ha megjönnek, Ngodnak újjobban fogok írnya mentül hamarább. — Ngodnak, kötelességgel való alázatos szolgája
Szőkei János.

(Egykorú másolat.)

8.

Gr. Nádasdy Ferencz, gr. Batthyányj Ádámnak, Rohoncra.

Ajánlom kötelességgel, etc. Jöllehet mai végezésünk szerént akartam volna ezen jövő szerdára, maga ajánlása szerént, egy kis múlatsággal tölthettük volna az üdőt, — mai gyűlésben végezésünk szerént arra nézve bé költett fordúlnom Dobrára, az táborba való szükséges partékám ott lévén, — az asszonyokat és tisztviselőimet jobb provisóival hagyhassam. Bocsánatot várok, ez eránt nem szolgálhattam s udvarolhattam Kglmednek : az jövő hétfőre, hazánk s nemzetségünk oltalmáért megindúlhassak. Kérem mindazáltal Kglmedet, atyafiságos jóakarattját megmutatváu, magának egy kis üdőt vévén, általrándúlni fáradtságát ne szánja, — etc. Maradok Kglmednek, — etc. Apáti, Die 17. Maj 1683.

Gróf Nádasdy Ferencz, m. k.

(Eredeti.)

9.

Id. gr. Zichy István, gr. Batthyányj Kristófnak.

Excellme Dne Comes, etc. Obligatissimorum servitiorum etc. Tegnapi napon, midőn szinte Mlgos Palatinus Uramnak ő Ngának Köpséntt (a táborban) udvarlottam volna, vettem Szalonokrúl 18. praesentis költ, Nemes Vármegyének (Mosouy) szólló Kglmed levelét. Melynek is vármegyéstül engedelmeskednünk el nem múlattuk volna, ha Mlgos Palatinus Uram ő Nga maga mellé Sentéhez (Sempte), mint tavali üdőben, nem parancsolna bennünket. Mellyet ezen ő Nga, Kglmednek szólló levelébül bővebben fogja megérthetni. Ajánlváu azért magamot vármegyéstül Kglmed jóakarattjában, — etc. Posony, 23. Maj 1683.

Stephanus Zichy m. p.

(Eredeti.)

10.

Gr. Batthyány Kristóf, gr. Batthyány Ádámnak.

Isten minden szerencsés jókkal áldjon meg édes Fiam. — Vettem leveledet. Békássy Miklós (körmendi kapitány) Uram levelével együtt. Az mi az indúlatodat illeti, sietned szükségesnek nem látom; hanem halljuk meg immár, Zichy Pál Uram micsoda hírrrel jün? talám abból is conjiciálhatunk valamit; sőt, utóbb gondolva, jobb lehet vala ő Kglmével magadnak is följünöd; de hiszem, egy-két órára, ha szükséges léssen, úgy is fölhivatlak s itt mindenekrül szólhatok veled bőségesen. Ezzel kívánom. légy jó egészségben!

Szalonak. 25. Maj Anno 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. p.

(Eredeti.)

11.

Kisfaludy Mózes kapitány, gr. Batthyány Ádámnak.

Ajánlom Ngodnak, etc. Békássy Miklós Urammal öKglmével Peczelben ez elmúlt hétfőn szóllottam, s úgy végeztem, hogy az elmúlt szerdára Ngodat virradtára az »Cheh malmánál«, mely Sárvár előtt vagyon, várjam zászlóstúl. Azulta itt várakozom; értvén pedig Ngod bizonyos általkötezködő szándékját Sárvárnál, ugyan Békássy Uram javallásából, szekereimnek jobb részét mindigárt általküldtem, Kenyeriben várakodnak. Itt értem újobban, hogy Ngodnak szándékja az új hídra volna az általköltözésre. Ngos Uram, jóllehet Niczky Zsigmond Uram meg tudja alkalmasint mondani az új hídnak alkalmatlanságát, mindazáltal én talám jobban tudom arról informálni Ngodat, mivel én az elmúlt napokban jobban jártam s tudom azt a helységet. Azért, hogy én ezután is ment lehessen és Ngod ne okozzon: azt írhatom Ngodnak, hogy éppen ha szántsándékkal köllene embernek alkalmatlanságot szerzeni, — úgy menne arra; egy szekere Ngodnak nem lesz a kiben az élés meg ne ázzék; a rettenetes sárokon, vizeken a költözés különben nem lehet, hanemha Ngod egy hétig ott várakodik és vagy a hidakat és töltéseket megcsináltatja Ngod, — a ki alkalmas segítséggel is nem hiszem, egy hétig végben menjen, — vagy pedig minden szekérben legyen bár 12—12 marha, a ki is nehezen telik ki, mert észrevéven a körülvaló szegénség: bizony mind eltakarétja marháját, félvén a kelőtől, mivel tudják, micsodás. Álljon Ngodon a többi; én Ngodat most is s mindenkor is szívessen látom, talám abban nem is kételkedzik Ngod, s kérem is, hogy ne, mert holtig is maradok, — etc.

Peczelen, 28. Maj 1683.

Kisfaludy Moyzes m. k.

P. S. Sárvárra penig és Marczaltőre is olly utak vannak, hogy jobbat nem köll kívánni; arra is némely nap voltam, s úgy tudom, és én legyek oka bár, ha arra alkalmatlanjabb lesz Ngod útja.

Külön papírszeleten: Ezt is közönségesen akarjuk Ngodnak tudtára adnunk, hogy a katonaságnak az élése igen fogy és némely szegénylegény már szűkös is. Ngodnak ne legyen ellenére: mi a falukra izentünk a bírának, a kik itt körül vannak, hogy illendőképen hozzanak a katonáknak, ha egyebet nem, kenyeret. A hol jobban kívántatnék, ott nem lesz, ha most költi az élését a katonaság.

(Eredeti.)

12.

Gr. Batthyánj Kristóf, gr. Batthyánj Ádámnak.

Isten minden jókkal áldjon meg édes Fiam! — Leveledet a Méltóságos Herczeg leveleivel együtt vettem és a dolgokat mind megértettem; s tudom Fiam, hogy abban bizony semmit nem kételkedsz, hogy szerencséd nevelkedését szívessen ne kívánjam: de ebben a dologban ez a gondolkodásom, hogy midőn a Herczeg ezeket írta, akkor még Zichy Pál Uram az én üzenetemet és opiniómat ő Herczegségének nem referálta, s ha referálja pedig, ki tudja, mire változik tovább a resolútiója? Eddig pedig tudom, hogy odaérkezett Zichy Uram, s azonnal jün váloszom ő Herczegségétől. Kire nézve, minthogy az az expeditió, a mi léssen, akármí legyen is, oly hirtelenséggel az nem léssen: az okáért így nyugodt meg elmém rajta, hogy azt a Herczeg resolútióját várjuk meg; mert, ha most mindjárt elküldenélek is: egy az, hogy embered is még kevés vagyon, más az, hogy ha változik a Herczeg dispositiója, üzenetemhez képest útból is meg köllene térned, a ki is csak hurocolódás volna és semmi böcsültre való, sőt inkább böcsület ellen; hanem, ha elérkezik a Herczeg resolútiója s tovább is ugyan csak azt kívánja, hogy elküldjelek, — akkor is meg lehet. Ha érkezik pedig a Herczeg levele, pro lumine fölszakaszthatod, s éjjel-nappal küld kezemhez, s a mi parancsolat léssen benne, értetlek mindjárt róla, hogy mitévő légy; azonban tartsátok elődben adott instructiómhoz magatokat. Ezen pedig semmit ne törődjél, hogy amoda mindjárt el nem küldjelek, — nem esik egy csöp böcsütelenségedre is, mert hiszem — az mint irám, — meg köll már üzenetemre várnom a váloszt, a ki tudom, nem fog késni. — Isten tartson kedves jó egészségben!

Szalonak, 29. Máj 1683.

Édes Atyád

Grófj Batthyáni Christófj m. k.

P. S. Eszterhás János Urammal szólhatsz, igen jó léssen a dolgokról értekezned ő Kglmétül, avagy pedig csak bizonyos leveled

által is. Azonban hitesd el édes Fiam magaddal, hogy ha a Herczeg meneteledet tovább is kívánni fogja: nem foglalok tartóztatni, hanem elbocsátlak, de ugyan úgy akarom, hogy mennél rendesebben essék. Békássy Uram légyen már addig ott, míg a Herczegtől a resolutió meg nem jön, hogy hová köllössék tenni a táhort? — Az leveleket sietve küldesd el a Herczegnek.

(Eredeti.)

13.

Ákosházi Báró Sárkány János, gr. Batthyánj Ádámnak, Niczkre.

Illrme Comes, etc. Az Ngod levelét alázatossan vettem. Én rajtam eddig sem múlt volna el az kiszállás, — az minthogy minden továbbvaló parancsolatot nem várván, ezen holnap praesentálnom is akartam magamat, nem supponálván különbet az első parancsolatnál, — Árpáshoz, Vittnyédnél akarván délre (ezzel az alsó processussal megindulván ma reggel), az felső processussal megegyeznem. Azonban tegnap estve vettem az Úr Generális Uram (Kristóf gróf) ő Nga parancsolatját, hogy még tegnap ott legyek és várjam, mi ordinantiája gyün Ngotknak az Lotharingiai Herczegtől? Melyhez képest, az mint Ngod Niczken fogja találni levelemet, alázatossan írtam is Ngodnak, hogy ha mi oly gyütt volna: méltóztatott volna tudósítani: ne köllött volna szálinkozva járni az vármegye népének. Azonban Niczky Zsigmond Uram üzenvén, hogy Ngod bizonyossan ott leszen, — azonnal elküldöttem Vittnyédre, hogy még ma, ha lehet, begyőjenek Niczkehez az oda concurrálendő Uraimék. Magam is penig úgy akartam alkalmaztatnom, hogy Niczkehez érkezhessen; az minthogy Isten jóvoltából az Ngod szolgálatjára jelen is szándékozem lennem, az ki kevés néppel özvegyülhetek. Mire nézve lehessen penig kevesed magammal, Isten szemben juttatván Ngoddal, bővebben megjelentem. Kívánván, — etc.

Nagy-Ságh, 29. Maÿ 1683.

Joannes Sárkány m. p.

(Eredeti.)

14.

Bécsi tudósítás.

30. Maÿ 1683.

Elapsis diebus Coronae Polonicae, intuitu aliancae ac offensivi belli contra Magnum Sultanum gerendi, trecenta et quinquaginta florenorum millia sunt transmissa. Non dubitamus nos brevi tempore ex illis partibus pro hono Christianitatis omnia secunda et ad vota habituros.

Principem Brandenburgicum omnibus viribus pro parte nostra piscamur, dummodo ad neutralitatem colendam se resolvat. libenter eidem quadraginta millia florenorum numerabimus.

Princeps Joannes Adolphus a Sfforcembur (Schwarzenberg) in Laxenburg repentine, die 26. currentis circa vesperum abdormivit in Domino, de cujus obitu, tanquam magnae experientiae Magni Ministri, Aula plurimum dolet.

Electior Bavariae jam ultimum vale Augustissimis deposuit, qui in horto, Nova Favorita dicto, 27. currentis, nomine Augustissimi oppipare est exceptus et 28. ejusdem per Bohemiam ad propria reversus.

Marchio Badensis, Bellici Consilij Praeses, Serenissimum Electorem Bavariae etiam 26. currentis rara et insolita merenda, veluti alij voluit, coena, excepit. In qua vix non totius Urbis Damae comparuerunt. Praeter musicam etiam saltus celebrati. Haec merenda usque ad tertiam horam post mediam noctem fuit protracta, et ipse Marchio primo hora quarta matutina cubitum se recepit.

Rebelles circa Arcem Lekava certum pontem tollere volebant, consequenter passum reddere inhabilem; quod ubi Arcis Commendanti Germanico innotuisset, is accersitis 30 equitibus ac 30 Muscetarjjs, illos accessit et exprobravit, quod destructio pontis in rupturam armistitij vergat. Ad haec Rebelles reponunt se hoc non intendere, et antequam ad ista deveniatur, facile pontem reparari posse. Ecce, dum pons reparatur, statim duo millia pedum Rebellium ex insidijjs erumpunt (pedites illos Talpasones indignant) ac Commendantem hostiliter aggrediuntur et omnes 30 Muscetarios capite plectunt, vix se ipsum ac equites suos fuga salvando. Unde ubi Dno Generali Sulez ipsorum irruptio innotuisset, eosdem cum his adorsus est, profligando eosdem ac plurimos ex illis vita privando.

Ante aliquot dies nostrorum castra inexplicabilis imber cum horrenda tempestate visitavit. ita, ut vix non omnia tentoria everterit ac locum castrorum maximis aquis repleverit, accedente instar tormentorum fragore potentissimo ac vocum terribilium imaginatione.

Sanctissimus pro bello Turcico septingenta millia scutorum numeravit, quae per cambium transmittit. Etiam imposterum plures paratus est numerare, tantummodo offensivum bellum contra inimicum Christiani nominis instituatur.

Vigesima octava currentis Strasoldo literae aliaquae scripta, sub injurioso nomine contra Capraram, contra aliquosque sibi adjunctos factae et editae, sub patibulo Muscetariorum extra portam Carynthiacam, ex mandato Regiminis, per carnificem sunt

combustae. Interim ipse etiam de facto apud P. P. Carmelitas calceatos in Monasterio haeret.

(Egykorú másolat.)

15.

Gr. Batthyánij Kristóf, gr. Batthyánij Ádámmak.

Isten minden jókkal áldjon meg édes Fiam!

Az mint Festetics Pál Urammal tegnap is beszéltem volt felölő, az én javallásom most is az, hogy innéd a Rábán belől gyűlnék többben öszvő; a 200 lovast a Herczeg után ugyan elbocsáthatod mindjárt; s most is javallom, hogy Nagy István Uram maradjon magad mellett, hanem Hathalomy és Kisfaludy Moises Uramékat bocsáthatod el vélek. Most vettem Bácsmegyey Ferencz Vice-Ispány Uram levelét, kiben írja, hogy ma indul meg ő Kglme is; hozzátok érkezvén azért az vármegye emberi, az mint már elrendeltük, Békássy Miklós Uramat a Rába őrzésére való emberekkel bocsásd vissza, mivel ez is szükséges, s osztán elmehettek a hagyott helyre, Isten áldásával. A végbeliek is elérkeznek, csak a füzeteknek szakadjon vége, s meg is irtam Nagy Ferencz (vice-generális) Uramnak, hogy oda Dobrokához siessen vélek utánnad. Arrúl tudóséts, hogy mind a Soprony vármegye, de leginkább ez a Vas vármegye miképen fog compareálni? s ha Bácsmegyey Ferencz Uram processussában lészen a fogyatkozás: ő Kglmét intsed meg, s ha Horvát Jánoséban, add tudtomra, — én intem meg azt; s ha úgy is nem gyűjteti a népet: bizony magát kötöttem föl, mert látom, hogy már is máshová sántikál. Draskovics Uram emberirül is tudóséts, ha fognak-é compareálni? Azonkívül az a vármegyén főnn pökő prókátor Lindvay (de ezt úgy írom, hogy ki ne hírlódjék,) sub eo praetextu, hogy őnékie Erdődyné Asszonyom dolgaiban költetik Horvátországban menni, abstrahálni akarta magát a táborrúl, de nem adtam reá egedelmet; kire nézve figyelmezz reá, ha fog-é compareálni? s ha ott nem lészen, add tudtomra, — lészen gondom reá! Ezzel, szerencsétlenszen Isten, kívánom.

Datum Szalonak, 31. Maÿ 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. k.

(Eredeti.)

16.

Ugyanaz, ugyanannak.

Áldjon Isten édes Fiam! — Vettem leveledet Méltóságos Lotharingia Herczeg levelével együtt, s értem is, hogy a tábor

Pápához kívánják helyheztetni, ki ennek az résznek nem igen jó securitássára volna; hogy pedig ezekről tudósítván, vársz további dispositiómtúl, igen jól cselekedsz; de mivel mind Festetics Uram által e végett írtam az Lotharingus Herczegnek s mind az Méltóságos Bellicumnak is detegáltam, s úgy újokban most is ő Herczegségének megírtam, hogy az lévén a succursusra legalkalmatossabb köz-hel (t. i. Dobroka), az honnan miud ő Fölsége táborára s erre a részre is elérkezhetni, s nem is lehet ezt már megváltoztatni, hanem az designált táborhelre elmenni, és meg se indulj onnan addig más helyre, a míg dispositiómat nem veszed, — az három mélföld nem nagy distantia Pápától. Lassú gyülekezetit pedig az vármegyéknek és Horvát János bízattatását is a mi illeti: megírtam ugyan az vármegye tiszteinek erős parancsolat alatt, hogy siettessék őket utánad, de ha valósággal tudhatom, az olyan obstinax ki léssen? bizonyval oly példát statuálok azon, hogy emlékezete örökkén fönn fog maradni; s kívánom is tudni, Soprony vármegye népei után ha érkezett-é hozzád a többi is, az kiket magok után vártak? és in numero mennyien legyenek? Ha Vas vármegye ugyan tovább is csak késletné kiszállását: mellik processus és (ki) directiója alatt legyen az? kívánom tudni, s ha addig, míg az designált táborhelyre nem mozdulsz, hozzád nem érkeznek: mindjárt tudósíts felőle, — tudok osztán mit tenni vélek! Az kik pedig házi szolgálóink közzül engedelmünk nélkül elmaradtak: csak tudhassam, kik azok? bizony nem lesz dulatlanúl hagyva mindene. Azt igen jól cselekedted, hogy magad is pátenseket bocsáttál ki és szorgalmaztad az kiszállásra; ha se az, s pedig az én parancsolatom is tülök nem vétetik. — tudok mit cselekedni.

Az operatió-tételben az mi az Lotharingus kívánságát illeti: bizony, én volnék az, édes Fiam, a ki kívánám mind az te az által nyeredő böcsületedet, s mind pedig Hazánk mellett fegyvert vonó kinek-kinek egyenlő akaratját; de meg köll azt jól gondolni, hogy ily kevés néppel (egyelétve lévén abban mind az szerencse és az szerencsétlenség is) mi módon lehessen bátorságos próba? Várni köll azért a jó számmal egybengyült népnek csoportozásátúl, az kikkel osztán, tanácsolván előbb jó tisztviselő embereket, s kiváltkép Eszterház János Uram akaratja nélkül semmit se kövess; úgy azután az jó tetszéshez alkalmaztasd magadat, híremmé adván énnekem is. Vice-generális Nagy Ferencz Uramat, csak már az fizetés végeződjék a végekben, siettetni fogom utánad. Azonban Békássy Miklós Uram tudja, mi legyen instructiójában? alkalmaztassa ahhoz úgy magát, az mint eleiben adtuk ő Kglmének. Ha mi occurrentiáid lesznek, mindenekről tudósítani el ne mulasd. Hogy pedig pünkösöd-hétfő avagy keddek előtt a végbeliek alig hiszen, hogy megindúlhassanak, mivel szakadozva rendetlen és

káros is a népet vinni; kire nézve várakozni köll, a míg minden végekben vége szakad a fizetésnek. Ezzel kívánom, etc.

Szalonak, die 1. Juny 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. k.

(Eredeti.)

17.

Gr. Zichy Pál, gr. Batthyány Ádámnak.

Illrme Dne Comes, etc. Salutem et servitiorum, etc. Az öreg Úr ő Nga levelébül értvén, hogy Kglmed az hadakkal az Dobrokára száll, kívánom elsőben is: Isten szerencséltesse mind kezdetit és végét Kglmed táborozásának mindnyájunk örömére, másodsor ajánlom Kglmed protectiójában ott a táján levő jószágomat; tudom, kevesebb szénám lesz az idén, mert az Dobrokán szoktam legtöbbet kaszáltatni; de csak legyen szolgálatunk hasznos hazánknak, örömet odaszánom. — Hogyha az Méltóságos Herczeg mást nem parancsol: Isten azt adván érdem, a jövő héten udvarolok én is Kglmednek és bepraesentálom szolgálatjára magamat; ha ugyan megszállják Esztergamot, talám onnéd is excurrálhatunk látására; engedje Isten, kedves jó egészségben találhassam Kglmedet!

Datum Jaurini, die 2. Juny 1683.

C. Paulus Zichy m. p.

P. S. Jánosházi szabadosim közül némelyek az Úr ő Nga hadnagysági alá voltak irattatva; tavál is megengedte ő Nga, hogy zászlóm alatt maradhassanak, — kérem kötelességgel Kglmedet: hadd maradhassanak most is velem Kglmed szolgálatján; békességes időben jószágomon lakván, talám illik szükségnek idein mellettem lenniük.

(Eredeti.)

18.

Gyöngyösi báró Nagy Ferencz altábornok, gr. Batthyány Ádám főparancsnoknak.

Ngodnak mint Mlgos nagy Uramnak, — etc. Eddig is kötelességem szerint alázatosan tudósítottam volna Ngodat indulásunk felől: de látja Isten, bizonyos napját még most sem tudhatom; eleget siettettem, sürgettem mind az Commissarius Urakat, mind az vitélő rendet, hogy gyűjenek mennélhamarább mellém: mehessek az Ngod szolgálatjára, — a minthogy már, úgy vélem, elvégezték Lentiben, bémennek Muraközben, mihelt ott elvégezik, parancsolatja vagyon Sárkány Uramnak, hogy mindjárt indítsa

meg az ottbenn valókat; mihelelt érkeznek, immár készen lévén, mindjárt indúlok és a hagyott helyre Ngod udvarlására megyek.

Gróff Erdődy Sándorné Asszonyom ¹⁾ elsőben maga szolgálait bandérium módjára akarta küldeni, kik között Enyedy Pál Fiam-Uramnak is ott köllött volna lenni; azután ő Nga megváltoztatván szándékját, úgy értem: főember-szolgálait nem akarja elküldeni; melyre nézve, említett Enyedy Pál Uram, hogy ne láttassék ily közönséges jóból, hazánk és Ngod szolgálatjától hátramaradni: velem együtt fog eljöni. -- Szintén Eszékről tegnapelőtt, hogy fölindultam, jöttek embereim, kik azt beszélik, hogy mintegy három-ezerig való török fekszik ott a táborban, innen a híd előtt; túl átol is voltak a hídon; de ott még semmi sem volt, hanem élést véghetetlen takarnak oda, innend is mind által, alá hordják a hídon. Az egyik ember törökül is jól tud, olyat értett a fő törökök között, hogy bizonyosan Kaproncza alá szándékoznának; az ha úgy van: arra való lészen, hogy diversiót csináljanak; de a minemű provisio vagyon már ottan, nem vélem, hogy az idevaló török megpróbálja, a derék erő pedig oda nem mégyen. Oda voltak csatára a horvátok felé, nem lett szerencséjek; a mint ezek beszélik: ötszázig, talán több is maradt oda benne, a kanizsai bassa-aga is szerencse, oda nem csöppent, noha itthon titkolják, de nem láttatik sem itt, sem odaalá a táborban. Kívánom, Isten tartsa és éltesse Ngodat, --- etc.

Datum Sabariae, die 4. Junij 1683.

Nagy Ferencz m. k.

(Eredeti.)

19.

Gr. Batthyányj Kristóf, gr. Batthyányj Ádámnak.

Isten áldjon meg édes Fiam! Vettem leveledet, kiben írod, hogy Dobrokán a táborhelt megtekéntetted, de Vatnál alkalmatosabbnak tartanád lenni, hogyses ott, csak a kelőt csináltatnák meg. Ebben immár változás nem lehet, (a minthogy nem kétlem, el is mentetek már eddig oda), mivel mind a Bellicumnak s mind a Herczegnek is megírtam; hanem immár meglássuk, tovább micsoda dispositiók lesznek? A mi az securitást illeti: annyival jó szorgalmatossággal tartsátok a strázsákat. Jól cselekedted, hogy a gyalogsággal ott hattad Újfalunál Békássy Uramat; ott ő Kglmének öszvö köll várni a többit is, de ha több nem lészen a hatszáznál: az csak erre az én districtusomra is kívántatni fog,

¹⁾ Gr. Csáky Krisztina, ekkor gr. Erdődy Sándor kamaraelnök özvegye, majd gr. Draskovich Miklós országbíró, végül ifj. gr. Beresényi Miklós orsz. főtábornok neje.

mivel Szent-Gothárdon följül is vannak őrzésre való passusok ; mindazáltal csak írja meg Békássy Uram, hogy, ha mind együtt lesz a gyalogság, mennyi fog lenni? Úgy látom osztán meg, hogy miképen köllessék disponálnom felőlek, s Draskovics Uram districtusára is lehessen-é, mennyit adnom? Ezzel kívánom, -- etc. Datum Szalonak, die 5. Juny 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. k.

P. S. Vatnál pedig azonban a töltest ugyan csinálthatatni, hogy, ha úgy lenne a resolutió, hogy oda vitettség a tábor. — Az jáki gyalogokat is úgy hattam, hogy Bé kássy Uram magával hozza. (Eredeti.)

20.

Gr. Batthyánij Ádám, gr. Batthyánij Kristófnak.

Alázatosan szolgálók Ngodnak, — etc. Dobrokai pusztára hogy a kelőnek alkalmatlan volta miatt lehetetlen volt általköltözniünk (mivel az mit egy nap jobbétottak is rajta, másnap a Marczal elvitte) s odaszállanunk nem lehetett, hanem ide köllött jönnünk, — nem kétlem, Ngod eddig Békássy Uramtúl megértette, s gondolom, Festetics Pál Uram is megírta Ngodnak. Itt mindenestül fogva is a mennyien vagyunk, az ezeret nem haladjuk számunkkal, mivel — az mint megírtam Ngodnak, — Vas vármegye gyalogját az Rába őrzésére köllött hadnunk, a lovassa pedig, ha mindenestül itt volnának is, nem vélem többen lennének kétszáznál. Győr, Komárom vármegye a Herczeg mellé ment, sümögi (veszprémi) püspök Uram hasonlóképen ; Veszprém vármegye nemessei ideérkeztek ugyan : de azokat is kedvetleneknek látom az itt maradásra, inkább oda vágyódnak. Gróf Széchy Péter Uram hasonlóképen már is megunászolta (*úgy*) ittlétét, — nem hiszem, hogy ott ne járjon elméje, hogy ő Kglme is oda applicálja magát. Nagy Ferencz Vice-Generális Uram, az mint itt levő szentgyörgyvölgyi nemesektül értem, még szerdán akar megindulni ; Ngodat kérem, indétsa meg őket, mert Ngod bölcs ítéletire hagyom, az minthogy várom is az Ngod méltóságos parancsolatját : ily kevesed magammal mihez kezdjek, vagy mit míveljek itten? Palatinus Uram is mit parancsoljon Ngodnak, megérti Ngod ; nem hiszem, az mint itt az discursusokat hallom, hogy efféle több parancsolatja is ne érkezzék Ngodnak. — Éltesse Isten Ngodat, — etc. Datum ex Castris ad Vat positis, die 5. Juny 1683.

Ngodnak alázatos engedelmes fia :

C. Adamus de Batthyán m. p.

(Eredeti.)

21.

*Drahotoczký András, b. Esterházy János győri vice-generalisnak,
Győrött.*

Kötelességgel való szolgálatomat, — etc. Szegény köresztény budai rabok küldtenek Ngodnak siető levelet, mellyet Ngodnak includálva elküldöttem. Midőn Méltóságos Lotharingiai Herczegnél voltam, ebéd fölött referáltam ő Herczegségének, hogy az újvári bassa minémő büszke levelet küldött mind Ngodnak, mind énnekem az török rabok végett, hogy valahova el ne sikkaszszuk őket, se el ne küldjük, mert ha a török Császár és Nagy-Vezér folygynnek: erős számot vesznek tülünk és legelső kérdés is a lészen a rabok felől. De az Isten megyszégyeníti pogány ebeket; azért én is kértem ő Herczegségét, hasonlóképen Storumbergh Generális Uramot ő Ngát, hogy izenjék meg mindjáraást a hasának, hogy a köröszteny rabokat el ne sikaszszák, se meg ne öljék; a minthogy Generál Storumbergh Uram ő Nga mindjáraást signaturában is vette.

Tegnap s ma mind égett a hostádja (Érsek-Újváruak), löttek már negyvenig ma és ez éjjel a törökek, onnéd belül; az örög-álgyukat és a tüzes-szerszámokat még csak most indítottuk az hajókon Martos felé. Vízvárnál is most csinálnak egy hidot a Dunán által, Zsitván által is egy hidot köllött csináltanunk. Úgy értettem, hogy Méltóságos Palatinus Urunk ő Nga Suránt megvette volna és hogy többet száz rabnál is hoztak volna ki belőle; adja Isten, hogy való legyen! A minapiban nem írhattam Ngodnak, hanem szóval izentem a győri katonáktól, midőn az ő Fölsége tábora meg akart indulni Újvár felé, — mert ő Herczegsége hivattott alá az táborban és ott szóltam a győri katonákkal, — nem is volt oly intentiójok, hogy legelsőben Esztergomot megszállják: hanem a töröket akarván distrahálni, hogy észre se vegyék, hogy Újvárt meg akarnák szállani. Azért is mindjáraást ugyanazon éjjel ennihany ezer lovas praecludálták a passusokat, hogy valami segítség ne gyühessen belé; ha a parasztember be nem vitte volna a hírt csak félórával előbb: az újvári bassa már ötszáz lóval ki is gyött volt és Esztergom felé akart menni alá, — nyakra-főre, valamint mehetett vissza Bajcstól, úgy ment.

A mi városunk bizony csaknem pusztán maradt, csak tegnap is több ment nyolczszáz gyalognál innéd; oly szívennen megyen a nép, mintha mind mézre menne. Bizony, az Isten megáld beunünket és a pogány kevéll népet megyszégyeníti! A bagázsianak egyik része még Vág-Dunán túl vagyon; mi is minden órában várjuk ide ittvaló Generális Urunkot ő Ngát, — bizony ideje is volna

már egyszer! Vagyon több öt esztendőncél, hogy nem láttam ő Ngát. Ezek után tartsa Isten és éltesse Ngodat, — etc.

Raptim Comaromý, 5. Juný 1683.

Drahototczky András m. k.
(Eredeti.)

22.

Békássy Miklós körmendi kapitány, gr. Batthyánj Ádámnak.

Mint jó Kegyelmes Uramnak, — etc. Ngos Uram, én igen kevesed magammal indulhattam meg; talám mind az Ngod gyalogival együtt kétszázhuszonötöd magammal lehetek. Ezen németnek az általmenése tartóztatja kiszállását az vármegyének. Ma Hidvégig megyek, az mi kevés hajdúságom vagyon, elosztom az sánczokban. Kívánom Istentül rövidnap látnom Ngodat kedves jó egészségben; kérem is alázatosan: ne feledkezzék öreg Urunknál felőlem Ngod. --- Péterfa, die 5. Juný Anno 1683.

Ngod alázatos szolgálja:

Békássy Miklós m. k.
(Eredeti.)

23.

Tormássy Péter, gr. Batthyánj Ádámnak.

Excellme ac Illrme Dne Comes, etc. Vettem nagy alázatosan az Ngod méltóságos parancsolatját, hogy holnap Méltóságos kalocsai Érsek Uram ő Nga bandériomát Ngod mellé küldjem. Jóllehet minden tehetséggel azon voltam, hogy a tevő légyek, el sem múlattam volna a holnapi napról: hanem holnap akartam őket tisztartó Uram ő Kglmével praesentálni; de tegnap kalocsai Érsek Uram ő Nga Széplakon általmenvén, Széchény György Uram ő Kglmének azt parancsolta, hogy ő Kglme is jelen legyen és ő Kglme praesentálja az ő Nga népét, — kirúl most vettem parancsolatát Széchény György Uramnak ő Kglmének, hogy még ma, vagy holnap itt leszen, fogja maga személye szerént praesentálni Ngodnak, a szerént azokkal együtt a mi kevés emberei lesznek, lovas és gyalog, ő Kglmének, azokat is. Hanem úgy parancsol nékem most, hogy írjam meg szombathelieknek, a kik is ott vannak már, hogy mivel az ő Nga bandériomjából valók, holnap vagy holnapután, mihent ő Nga lovassa bemegyén a táborba, mindjárt induljanak meg eleibek az ő Nga embereinek Magassiba s ott várják, hogy együtt praesentálhassák magokat Ngodnak. Kérem Ngodat, méltóztassék nekik ezen ő Nga kívánságát megparancsolni, hogy a tevők legyenek, a minthogy alkujok is tartja. Írtam magam is ad partem

nekik, — lássák, mitevők lesznek, csak használhassanak magoknak. Ezek után, — etc.

Datum Kesző, 1683. die 6. Junj.

Ngod alázatos káplánja

Tormássy Péter m. k.

P. S. Minekelőttö odaérkezzék holnap vagy holnapután az ő Nga bandériomja: előre magam elmegyek Ngod udvarlására.

(Eredeti.)

24.

Báró Esterházy János, gr. Batthyánj Ádámnak.

Ngodnak kötelességgel való szolgálatomat ajánlom. Az Ngod két rendbeli levelét vévén, tudósít az utolsóban Vathoz való kiszállásáról, parancsolja, hogy Pápára futamodjam, az hol Ngoddal szemben lehessen, végezvén azokról, a kik a mostani időhöz és alkalmatosságokhoz szükségesek. Én mindjárt örömet mentem volna az Ngod parancsolatjára: de holnapra vagy csötörtökre várom bizonyosan mind Bécsben az Badensis Herczeghez, mind peniglen az Lottaringus Herczeghez küldött bizonyos emberimet. Gróff Zichy Pál Uramat is el akarván magammal vinnem, ő Kglme is occupatus és ma megyen Csicsóra, szükségképen kelletvén odamenni, talám Komáromban is elfordúl, szerdán ha jöhet meg; és így csötörtökön Pápán lehetünk Isten segítségéből, és ott akarjuk venni az Ngod parancsolatit. Megirtam az végbeli kapitányoknak is, hogy e jövő csötörtökön jelen legyenek ottan.

Újvárt megszállván az ő Felsege tábora, serénkednek igen és munkálkodnak az bateriák és Laufgrobenek csinálásában; az török is váltig lö ki álgyúkkal. Szeredán vagy csötörtökön hozzá fognak a lövéséhez a mi táborunk is; négyezer törököt mondanak benne lenni. Budánál a ki török volt, circiter négy-ötezerig való, Esztergamhoz szállott egy része. Ngodnak mindenekről bővebben és bizonyosbat irok holnapi napon vagy holnapután; megérkeztvén emberem onnét, bizonyosbakat vihetek Ngodnak. Interim kérem Ngodat, ezeket közölje Méltóságos Generális Urunkkal (Kristóf gróffal) ő Ngával. Tartsa és éltesse Isten Ngodat, — etc. Datum Jaurini, die 7. Junj 1683.

Ngodnak köteles szolgálója

Esterházi János m. k.

P. S. Palatinus Urunk ő Nga Suránt per accordam, az mint mondják, megvette.

(Eredeti.)

25.

Thar Józsa zala-egerszegi kapitány, Drevadarics János szent-gróthi kapitánynak.

Szolgálók Kglmednek, — etc. Ezen órában vészem szalavári kapitány Uram levelét, melyben írja, hogy tegnap délután 6 óra tájban Kanizsára érkezett 30 zászlóalja török. Kglmetek azért igen jó vigyázásban legyen és a lövésekre szorgalmatosan vigyázzon. Eltesse Isten Kglmedet! Egerszeg, die 8. Junij 1683.

Kglmednek szeretettel szolgál

Thar Jósa m. k.

P. S. Kglmed is mindenfelé adjon hírt, a hová kívántatik. — Most érkezik Vice-Generális Uram levele, kiben parancsolja, hogy pünteken ki kelljen szállanunk; azért Kglmetek is készen legyen arra s ide jöjjön bé valaki ordinatióért: hol kellessék meg-egyeznünk?

Ezen, iffú Gróff Uram ő Ngának szőlő Vice-Generális Uram levelét igen sietve küldje a táborban éjjel-nappal.

Lejebb, más írással:

Horvát Mihály Uram, Thar Jósa Uram mit írjon az gyült törökek felől, belől megláthatja; Kglmetek azért nagy vigyázásban legyen. Ezen levelemet küldje Kglmed sietséggel Karakóra, onnét Szegvárra, Jánosházára, és az hová kívántatik.

Kglmednek jóakarója

Drevadarics Ferencz m. k.

(Eredeti. Külezimén sok »cito«-val.)

26.

Perneszy János zalai alispán és lentii kapitány, gr. Batthyányj Adámnak. (»Körmendről az vathi táborban. Cito, cito, cito.«)

Alázatossan szolgálók Ngodnak, — etc. Két ízbeli leveleit alázatossan elvettem Ngodnak, mellyeknek egyikében parancsolja Ngod ezen processusban lévő Szala vármegyei nemeseket küldjem föl az táborra Ngod mellé, az kik tudniillik holdolatlanok volnának. — Irhatom alázatossan azért Ngodnak: itt sohol csak egy holdolatlan nemesember nem találtatik, az muraközi nemesség kivől, — azok pedig az rajtok fekvő német hadakkal, az kik most már az légrádi gyöpre szállottak táborban, megmentették ő magokat mind Mlgos Palatinus Urunk ő Nga előtt, s mind pedig Fő-Ispány Urunknak ő Ngának is megírták az ő nyomorúságos állapotjokat.

Második levelében írja Ngod, hogy az holdoló nemesektől az végbeliek kívánnak táborra való szekereket és élést, — az kit meg ne engedjek; hanem az mely végvárhoz minemű faluk gratuitus laborral tartoznak: ugyanazok adjanak szekereket is. Ez iránt

adhatom alázatosan értésére Ngodnak, hogy Szalonokon létemben az én magam informatiónra úgy adta ki Fő-Generális Urunk ő Nga az dispositiót közünkben, valamint Ngod írja; kihez képest én különben sem cselekedtem; magok sem mondják az énkörülettem lévő nemessek, hogy ezen végbeliektől volna az miatt való háborgatások, vagy legkissebb kívánsággal oneráltatnának: hanem kiváltképen egerszegi uraimék háborgatják és terhellik azzal az szegény hódolt nemességet, fellimitálván reájok az szekereket és képtelen élést; ott lesznek az táboron Ngod előtt, — kérem inkább alázatosan Ngodat: könnyebbíteni méltóztasson azon szegény nemességet, az kiket az Becs-völgyéről és Szala-mellyékéről elhajtottak egerszegi uraimék. En pedig Fő-Generális Urunk ő Nga parancsolatja szerint, erről az félről, az mi kevesen vannak, Ngod mellé parancsoltam szekereket küldeni fát és fűvet hordogatni; de ha mások confundálják az Ngtok kiadott rendelését, arról én nem tehetek. Kívánván Istentől, — etc. Lentý, 10. Juný 1683.

Perneszy János m. k.

P. S. Szintén elvégezvén levelemet, az Ngod pátese érkezék kezemhez, Horvát Istók nevő lator tolvaj legénnék comprehensiója végett, az ki ott az tábor szélén fosztogatni merészlett. Kiről így informálhatom Ngodat: azon lator legény itt volt sok ideig fogságban, kimondhatatlan latorsági miatt, és inned szökött el az fogságról, ment Pölöskében lakni, azúta onnad is szüntelen való tolvajlásokat cselekedett. És jóllehet Fő-Generális Urunk ő Nga Tar Jósa Urannak erőssen parancsolt volt az ő comprehensiója végett: de nemhogy megfogták volna, sőt most az fizetéskor szemlátomást az fizetést is föl hadták vennie, és onnad csatáz most is az tábor szélire; nem is köll másutt ötet investigálni, mert ott vagyon mindenkor Pölöskén, az mikor tolvajlásban nem jár. Az bizonyos, hogy hozzá hasonló latrot most én nem tudok senkit; de az megfogattatásában oly dexteritást köll elkövetni, hogy, ha magát védelmezni engedik: extremitásra régen felszánta magát és inkább halált szenvedni kész, hogy nem mint fogságba kerüljön; ha pedig el talál szaladni: minden bizonynyal törökké léssen, mert azelőtt is volt az törökök között és szintén úgy szöll törökül, mint magyarul.

(Eredeti.)

27.

Potyondy Ferencz, gr. Batthyánj Ádámnak.

Ngodnak mint Kegyelmes Urannak. — etc. Hogy az Ngod hadai az felső táborra mentek e napokban itt Rábaközön által, nyavalyás vásárosfalviaknak vütték el 34 lovokat, Kisfaludy Mojses I ram hadnagysága alatt való katonák; egész Komáromig voltak

az szegény emberek utánok, de úgy sem adták meg, — éppen az táborra vütték, velek együtt. Kérem Ngodat alázatossan: méltóztassék Ngod szegények mellett írnia Kisfaludy Mojses Uramnak ő Kglmének: adatná vüszha (*úgy*) ő Kglme az lovakat; vagyon oly köztök, hogy minden vonyós marhája oda vagyon, éppen élhetlenné köll lenniék s az falunak is el köll pusztúlni. Ezen levelem megvívó kárvallott emberek el fogják vünni a táborra az Ngod levelét Kisfaludy Uramnak. — Éltesse az Úr-Isten Ngodat szerencsésen, — etc.

Sárkánban, dje 10. Juny 1683.

Potyondy Ferencz m. k.

(Eredeti.)

28.

B. Esterházy János, gr. Batthyányi Adámnak.

Illrme Dne Comes, etc. Servitorum, etc. Hogy Újvár alól eljött már az ő Felsege armádája, abban már kétség ne légyen, jóllehet most is Újvár felől túl, az Vág-Duna mellett Komáromnál fekszik: de két nap alatt általjön és Vízvárnál telepedik meg; az mint értetem peniglen, onnét osztán Győr felé jön fel, — de tegnap sietséggel egy gróff-ember innét Bécsben küldetvén az Herczegtől, azért, hogy mihez tartsák magokat és mitevők légyenek? Újvár alól való elszállását az armádának sokféle okoknak adscribálják, de bizonyos az, hogy levél ment Bécsből, — az causálta eljövételét, az penig mit contineált az levél? senki nem tudja; némellyek úgy gondolkodnak felölle, mintha békesség lett, avagy legalább armistitiumnak köll lenni: de az mint én észben vehettem, inkább talám az fog lenni oka, hogy az török erőnek egy része általjövén már Eszéknel: tartottak attúl, hogy ne superveniáljon hirtelen, más része peniglen, talám az derekasb része, Dráva mellett fel ne menjen vagy Horvátország, vagy Kanizsa felé; és így egy corpusban lévén az armáda, itt is lehettek volna impeditiói, amonnét peniglen mindenek nyitva lehettenek volna. Azonban Isten tudja secretumjokot, miért köllött ennek így lenni?

Irhatom penig Ngodnak ezt is, hogy az mint két veszprémi rácz katona érkezvén tegnap, referálják (az kiket én úgy küldöttem volt, hogy Eszékhez menjenek), minekelötte odaértenek volna: hallották, hogy Baranyavárnál fekünnék valami török tábor; odamenvén, az közel való hegyekről perlustrálták, és ösmerős embereiket közikben küldvén, a mint láthatták, hallották, tizenötezer számnak hallották és gondolták lenni, — de ugyan Baranyavártól fogvást két mérföldig Eszékhez, addig voltak elnyúlva; mondják, hogy álgyúk sem volnának azokkal; hallották azt is, hogy a fővezér is általjött volna négyezer lovassal és Szigetvár felé, szultán Szu-

limán császár temetéséhez (Türbék) divertált volna; azt is mondják, hogy bizonyosan hallották és kérdezték ott, hogy most is az Dráva mellett irtanák az útakot, hogy talám arra fogna egyik ereje elmenni az töröknek. Az miket ezek az katonák beszéltenek, megírtam magam az Herczegnek és Bécsben is, magokat peniglen személylyek szerént küldöttem az Herczeghez.

Igy lévén dolgaink, én Ngos Uram, jovallanám. hahogy Ngod rendben hagyván ott az tábort: maga Ngod ide és innét Komáromba fordúlhatna, bár csak sajkán, még harmad, negyed avagy ötödnapján is ott éri az Herczeget; jó volna megkérdeni: mihez alkalmaztassa magát? És, ha Isten Ngodat ide hozná, más kérdéseket is tehetünk. Kire ha Ngod resolválja magát, várakozom én is Ngodra; nem jöhetvén Ngod, énnekem ugyan alá köll fordulnom.

Palatinus Uram ő Nga Újvártól minden lovast, gyalogokat elvitte magával; Isten látja, én nem tudom, mi okra nézve vitte el ő Nga ökököt? Az ő Felsége armádája is magyar nélkül maradt, és ezekben az circumstantiákban itt is szükségesebb volnának mi tájunkon, hogysem ottan most. — Elvárom azért az Ngod resolutióját mentől hamarabb; de én mégis jovallanám, hogy Ngod ne késnék ide és innét az Herczeghez futamodni, — mert innétova bizony megzajgatnak az törökök bennünket! Az budai vezér is erősödik, Thökölit ki Budára s ki pedig Landor-Fehérvárra mondják, hogy ment. Tartsa és éltesse Isten Ngodat, — etc.

Jaurini, die 12. Junj 1683.

Joannes Esterházy m. p.

P. S. Valamint Herczegnek, hasonlóképen írtam Judex Curiae (gr. Draskovich Miklós) Uramnak és Méltóságos Generális Uramnak (gr. Batthyány Kristófnak); Ngod méltóztassék megadni leveleimet.

(Eredeti.)

29.

A reszprémi és Balaton-vidéki kapitányok, gr. Batthyány Ádám helyettes főtábornoknak.

Köteles szolgálattunk ajánlása után, — etc. Reményljük, hogy győri Vice-Generális Urunk ő Nga Ngodnak is megírta légyen az Méltóságos Lothringus Herczegnek Érsek-Újvár alúl megtérését és onnénd Csallóközre való általköltözését és onnéd Győr felé való nyomakodását is; mellyet ő Nga nekünk is hasonlóképen megírván, parancsolja nekünk mindnyájunknak, hogy kiki maga végházában siessen bemenni és ott szorgalmatos vígvázással mindeneket investigáljon az törököknek szándékárúl. Kihez képest mi is folyamodunk Ngodhoz is, hogy az mostani változásokhoz

képest mind végbeli Uraimék s mind peniglen az Nemes Hazánk lakossi közönségessen, nagyobb rémülésben avagy boldulásban ne jusson, szegény Hazánknek kárával, vagy eloszlani, vagy peniglen magánossan való hátországokért mást is tentálni (ne találjon); kérjük Ngodat alázatossan mint jó Kegyelmes Urunkat és szegény Hazánknek jó gyámolát: méltóztassék Ngod maga alatt levő hadaival tovább is együtt maradni. Mi is obligáljuk Ngodnak arra mindnyájan magunkat: valamit érthetünk, hallhatunk, az természet szerint való pogány ellenségnek reánk való dühösségébül, — mindeneket Ngodnak sietséggel megirnya és Ngoddal parancsolatja szerint mindent megcselekedni és elkövetni szegény Hazánk javáért és megmaradásáért készek leszünk, hogy annyival is inkább minden rendeket egyező értelemmel és akarattal együtt tarthassunk és az merre szükség fogja kívánni, arra fordíthassuk. Ngodtól mint jó Kegyelmes Urunktól jó választ várván, maradunk

Ngodnak mint Kegyelmes Urunknak

Papae, die 12. Juny Anno 1683.

igaz köteleességgel való szegény szolgálói:

Babócsay Ferencz, veszprémi főkapitány m. k.

Bezerédy István, pápai vice-kapitány m. k.

Kétheli János, tihanyi kapitány m. k.

Vörös Pál, csobánczi kapitány m. k.

Thóti Lengyel János, szigligeti örökös kapitány m. k.

Vörös István, vázsoni vice-kapitány m. k.

Fejér János, keszthelyi substitutus kapitány m. k.

(Eredeti, öt gyűrűpecséttel lezárva.)

30.

Esterházy János, Batthyány Ádámnak.

Illrme Dne Comes, etc. Az armádátúl ma érkezvén hozzám Generál-Adjutant Hoffman Uram, referálá, hogy az Méltóságos Herczeg ma Komárom tájára általköltetette az armádát, holnap pedig komáromi hídon az győri pusztára; az homnéd ide föl Győr felé indulván, Koronczó tájára, Győr és Kesző között, akarja letelepéteni, és azután az mint az hírek lesznek és szükség kívánni fogja, — vagy Kanizsa, vagy más felé mozdétja. Azt is jelenté, hogy ő Herczegsége minekelötte ide följönne, igen-igen akarná, ha Ngddal vagy még Komáromnál, vagy pedig legalább in progressu armadae Győr felé, szemben lehetne. Azért szükségesnek ítélném, ha Ngod az hadait jó rendben hagyván, mentől hamarébb e tájára rándúlhatna. — Isten tartsa és éltesse Ngodat, — etc. Datum Jaurini, die 13. Juny 1683.

Joannes Esterházy m. p.

(Eredeti, külezímén sok cito-val.)

31.

Báró Szapáry Péter, gr. Batthyányj Ádámnak, Vath.

Köteles szolgálatomnak ajánlása után, — etc. Vati táborból 7. praesentis nékem írott Ngod mlgos levelét 12. ejusdem vettem nagy böcsülettel, melyben mit parancsoljon és írjon Ngod Nzetes Svasztics Gábor és Bezerédy Pál Uraimék dolga és Ngod előtt tett instantiája végett, megértettem; proponálván az Ns. Vármegyének (Mosony) gyűlésében, mind Ngod mlgos tekintetire, mind ő Kglmek böcsületes requisitiójára nézve azon voltam, az mint menthettem volna ő Kglmeket, — de az Ns. Vgye úgy találta, hogy az iránt ő Kglmeknek nem kedveskedhetik, mert a Ns. Vgye kicsiny lévén és az Nemes Uraimék kevesen, úgy jószágok is kevés lévén az nemeseknek ezen vármegyénkben: lehetetlen volna Méltóságos Palatinus Urunk ő Nga mellett lévő kétszáz emberének és azok előtt való tisztviselőknék fizetni. Ő Kglmek kívül többen is vannak, az kik más vármegyékben is bírnak: de ugyan oda is contribuál s ide is jószágira nézve; olyak is vadnak, az kik M. Palatinus Urunk szolgálatján, az ő Nga kornétája alatt vadnak: de itt vármegyénkben való jószágára nézve, ugyan az kétszáz embernek hópénzinek megfizetésére concurrálnak; sőt olyak is vannak ezen Ns. Vgyében, hogy megírt M. Palatinus Urunk ő Nga hópénzes szolgálai és semmi jószágok nincsen is vármegyénkben, hanem csak zsöllérségben lagnak és csak simplex armalisták: még is az Ns. Vgye közzé mindenik menstruatim négy-négy forintot fizet. — Illyenformán én, Isten látja, ámbár eléggé gondolkodtam: mi módon tudhattam volna ő Kglmeket megmenteni? de módját föl nem találhattam, — etc. Ha az únos-úntalan vármegyénkben levő alkalmatlanság nem distrahált volna: eddig az táborban udvarlottam volna Ngodnak. Isten tartsa, --- etc.

Actum Csún, 14. Junj Anno 1683.

Szapáry Péter m. k.

(Eredeti.)

32.

Báró Viczay Ádám, gr. Batthyányj Ádámnak.

Exclleme Dne Comes, etc. Servitiorum, etc. Én szinte az Ngod kimenetelekor érkeztem be ide Györré, Ngoddal együtt akartam járnom, de értvén a német tábornak szigetközi jószágomon (Hédervár) leendő általköltözését: Esterhás János Bátyám-Uram ő Kglme jóvallásából is szükségképen kényszerítettem általköltözését megvárnom. Hogy ez akadékom miatt előbb, a táborra menvén, Ngodnak nem udvarolhatok: Ngodat alázatossan kérem, megbocsásson; mihelt általköltözik: mindgyár a Ngod szolgálat-

jára s udvarlására compareálok. Kívánom, tartsa és éltesse Isten,
— etc. Datum Jaurini, die 17. Juny 1683.

Adamus Viczay m. p.

(Eredeti.)

33.

Báró Esterházy Mihály, gr. Batthyánj Kristófnak.

Ajánlom Ngodnak, — etc. Az elmúlt napokban küldöttem vala föl Borostyán-várában valami lisztet és élest, az Ngod engedelméből és gratiájából, s most újobban valami bort és kevés partékát is, az Ngod méltóságos protectiója alá, — ajánlván tovább is mind magamot, hozzám tartozókkal együtt, mind kevesemet, mellyet az Ngod várában fölküldöttem és tovább is fölküldök, Ngod kegyelmes protectiója alá. Isten Ngodat, — etc.

Datum Szent-Király, dje 19. Juny 1683.

Esterházi Mihály, m. k.

(Eredeti. — Szalonakra czimezve.)

34.

Babócsay Ferencz veszprémi főkapitány, gr. Batthyánj Ádámnak.

Alázatos szolgálatom ajánlása után, etc. Kötelességem szerént az ittvaló rosz hirekrül akarám Ngodat tudósitanom. Bizonyossan, tíz vagy tizenkét rendbeli embertül is értettük a Fő-Vezérnek az elmúlt éjjel Sexárdon hálását, és hogy onnét Pax felé nyomakodik, onnét pediglen fejevári mezőre fog szállani, mindenfelül sűrűen hozzák hírül; a minthogy már két vagy háromezer kutakat is ásni, a szegénységgel fát, fűvet, egy szóval mindenféle élest oda parancsolt takarni és hordani. Csikvári gátot is (a ki szintén oly száraz, mint az én udvarom), két felől a két szélit töltik. szélesítik és igyenesítik, arra a végre, mondják pedig, hogy onnét bizonyossan mireánk fognak jönni, és hogy az esztergami tábornak is egy része ide jönne Fejevárhoz, hogy azokkal együtt bátorságoshban jöhessenek reánk; ezt pedig magam jobbagya is, szavahihető ember, (a ki öt egész héttül fogva Budánál és Esztergamnál volt táborokban), bizonyossan beszél, hogy egyáltalán véggel minden szándéka mireánk volna, hogy ezt, Tihant és Vázsonat üssék el legelőször is, minekelőtte nagyobb dologhoz kezdjenek. Ez igaz lévén, (kit Isten ne adjon!) megértheti Ngod, minemű periculum fog követni bennünket. Azért talám nem ártana Ngodnak egy kevéssé erre felé fordulni azon néppel, -- mégis, elmeune a híre és így megtartóztatná magát az pogány eb; noha mi készen vagyunk ugyan ő Főlsége hűsége mellett vérünk kiontására és a mint legjobban lehet, szegény hazánk vígyázására és oltalmára: de egy

tábornak megfelelni, jól tudhatja Ngod elégtelenségünket; azért ez iránt várván az Ngtok jó dispositióját és patrociniumját. — Ebből is nyilván tudhatjuk reánk való igyekezetét: mivel ha másfelé akarna menni, annak a Fő-Vezérnek útja igyenesb és alkalmasab is a Duna mellett lett volna, a hol mind füvet, élest és vizet is bővebben kaphatott volna. Az Sáron túl való magyar és rácz falukat mind üressen hadták, mindeneket eltakarították, kit Fejérvárra, kit a Dunán túl, kit pedig más egyéb helyre. Ezeket mind Gyórré s mind Ngodnak megírtam, aminthogy el is várjuk az Ngtok (Esterházy János és Batthyány) válaszsát és parancsolatját. Isten tartsa, — etc. Veszpremÿ, 21. Junÿ 1683.

Babócsay Ferencz m. k.

(Eredeti. Külczimén sok cito-val.)

35.

Szathmáry Imre tatai kapitány, b. Esterházy Jánosnak.

Illrme Dne, etc. Juhász István ezen menvén el tegnap, hintegeti a városon sokaságát jőni a tatárságnak; mondották ugyan néki, hogy bejőjjön hozzám: de sietett Ngodhoz, várván bizonyos hírt, megjöve. Való dolog, hogy pesti híd eleiben feles számú érkezett, dúlnak, fognak, a hidat egy darabon el is hánták előttök. Úgy jöve hírem, hogy Vác felé indúlnának még ma, a minthogy arra a félre nem is eresztik őket. A Vértes alatt mindenütt számos gyalog embereket parancsolnak, a pákozdi tó mellett kutakat ásotni. Ma Komáromban sokat lövének; kiesvén az ember a táborhelyre kereskedni, odaütött ki az török. Sukoray János, Szabó György után mind másokat s mind magát rémíti, jóllehet, Istennek hála, bizony még nincsen mitül félnünk, de az plebs egyigyú, — nem jól cselekedett. Kire, kérem alázatosan Ngodat: küldjön egy erős indignátiót reám effélék ellen, — nem jó volna mostani időben a köznép előtt híreket hintegetni!

Tegnap P. D. Zsámbékban ment, óránként várom, ha mit hoz, tudtára adom Ngodnak. A rácz örömet is aláment volna, de azok is pusztán hagyván a falut, Isten tudja, hol maradtak meg; életeket féltik az olyan emberek. Az Esztergam tartományi szegínség újonnan megfutamodván, idehordozóskodnak. Tartsa Isten Ngodat! — Költ Tata várában, 21. Junÿ 1683.

Emericus Szathmáry.

(Egykorú másolat.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

MUNKÁCSI PÜSPÖKÖK SORSA

A XVII. SZÁZADBAN.

Ott, hol jelenleg Munkács átellenében, a Latorcza jobb partján a Usernek-hegy lejtőjén 1780 óta egy terjedelmes, pompás kolostor fénylő bádogtornyú tágas templomával együtt áll, hajdan, a XIV. század végén igénytelen fa-zárda még igénytelenebb, egyszerűbb fatemplomkával keletkezett, melyet később a XVII. század elején egy hat parányi czellából álló kőépület váltott fel, melyhez püspöki lakul egy két kis szobából, piczi konyha és kamarából álló melléképület ragasztatott, mely a XVII. század közepéig a munkácsi görögkeleti, majd 1650 után, az egyesült püspökök szerény székhelyéül szolgált.

A kolostort eredetileg Koriathovics Tódor podoliai herczeg alapítá Vazul-rendű szerzetesek számára, oly módon, hogy egyéb javadalmon kívül még a közelben fekvő *Lauka* és *Bubuliska* nevű helységeket is adományozta volna nekik, az iványi, lovaiskai s oroszvégi bor- és terménytizeddel s malomjoggal együtt. Ugy látszik, a XV. század közepéig, míg a munkácsi vár és uradalom a királyi-ház birtokában volt, nyugodtan élvezték az összes javadalmakat a szerzetesek, 1493-ban azonban, a szomszéd római katolikus papokkal a tizedszedés iránt villongásba kereredvén a szerzetesek: ennek a vége az lett, hogy az 1360. évből keltezett Koriathovics-féle alapító levél hamisnak mondatott s a kolostortól Lauka és Bubuliska elvételét, a munkácsi uradalomhoz csatoltatott, melynek a XVIII. század elejéig tartozéka volt, s a szerzetesek a bor- és terménytized s egyéb javadalmak élvezetétől is eltiltattak. E megszorítást a szerzetesek nem szívelheték el s folyton azon igyekeztek, hogy visszaszerezhessék egykori javadalmaikat, mi azonban eredményt soha, de annál több zaklatást és bajt vont reájok. Minthogy pedig a XVI. század elejétől a parányi kolostor a munkácsi schismaticus orosz vallású nép *püspökeinek székhelyéül* is szolgált s e végett ezek kineveztetésök után mintegy a rend tagjaivá váltak: ezek is kötelességüknek tartották az elveszett javadalmat és jószágot visszaszerezni, mi azonban nekik sem sikerült, sőt a királynál és császárnál tett közbe-

járásaik s panaszaikkal azt érték el, hogy a munkácsi vár urai által megtámadtatván, megtorlás fejében nem csak meggyalázást és fogságot szenvedtek, hanem koronkiut a kolostor is feldúlott.

A munkácsi püspökök — vladikák — kinevezése egyenesen a vár birtokosaitól függvén, Rákóczy Zsigmond, Bethlen Gábor és Rákóczy György tényleg kineveztek s megerősítettek püspököket s beleegyezésük nélkül egyik sem foglalhatta el állomását; s éppen azért meg is követelték, hogy a kinevezést megelőzőtt kérvényük s igérvényükhöz képest, tántoríthatlan hűséggel s engedelmességgel viseltessenek a vár urai iránt, minek megszegését ezek azután nagy bűnül tekinték s a kihágókat a visszaélésért kegyetlenül megbüntették.

Igaz, hogy nagyon lealázó helyzetben élhettek a XVII. században az itteni püspökök; de azt egyrészt azon kor harcias, elvadult szellemének is kell tulajdonítani, midőn a törvényt a hatalmas olygarchák — kik a koronás királyokkal daczoltak és éveken át győzelmesen harcoltak — nem igen respectálták s jószágaik környékén korlátlanul uralkodtak.

A XVII. század második felében azonban a görögkeleti orosz felekezet itt a római katolikussal egyesülvén, azóta a munkácsi papok és püspökök sorsa is türethetőbbé kezdde válni, s tekintélyök hova tovább emelkedett. Eközben többi közt 1640. évi december 15-én történt, hogy Rákóczy György erdélyi fejedelem s Munkács ura az általa elébb kinevezett *Tarasovics Vazul* nevű püspököt kiküldött drabantjai által letartóztatta, a klastrombeli templom oltára mellől, mint állittatik, mise mondó ruhájában elfogatta s gyalog a jó távol eső várba a városon keresztül kísérte s itt közönséges tömlőczben hónapokon át vasban sanyargatta.

Ezen eset valaminth akkor nagy sensatiót csinált, úgy később is borzalommal említetett, mint olyan, mely Rákóczy zsarnokságára vall; annál inkább, mert e haragra gyúlt fejedelem, még III. Ferdinánd király közbenjárására sem volt hajlandó egyhamar a püspököt fogságból kibocsátani.

Többen e gyászos esemény okául még az újabb kori történetírók közül (mint Zsatkovics Kálmán¹⁾ és Acsády Ignác²⁾ bár minden tényleges adat nélkül azt hozzák fel, hogy Tarasovics szerencsétlenségét s illetőleg a fejedelem haragját azért vonta magára, mert a vallási unió létesítése ügyében buzgólkodott, mit a protestans fejedelem ros szemmel nézett; holott kétségtelen, hogy Rákóczy György éppen úgy, mint már előbb elődei közül egyik másik, azért neheztelt meg Tarasovicsra, mert ez is egyébb

¹⁾ Századok 1884. évf. 686 lap.

²⁾ U. o. 1885. évf. 639. l.

visszaéléseken kívül -- az uradalomhoz csatolt lakás és bubuliskai jószág, a tized s egyéb javadalmak visszaszerzése ügyében fáradozván s titkon agyarkodván, magához III. Ferdinándhoz is fordult s ott panaszt emelt ellene, ez által világos jeleit adván annak, hogy a fejedelem (Rákóczy) fennhatósága s jogai ellen törekszik. S épen azért, hogy Rákóczy jogait védhesse s a letartóztatott püspök vétkeit, visszaéléseit hitelesen megállapítsa, de egyszerűsmind, hogy a munkácsi püspökök feletti fennhatóságát kétségtelesen igazolhassa, nem késett azonnal a püspök elfogatása után homonnai *Drugeth János* akkori országbíróhoz fordulni s tőle Bereg megyéhez intézett vizsgálati parancsot kieszközölni, mely már 1641. január 27-ik napján Beregszász végárdón tartott megyegyűlésen felolvastatván s tárgyalatván, a gyűlés bizottságot küldött ki kebeléből arra nézve, hogy a fejedelem által benyújtott kérdőpontokra tanuit hallgassa ki. Ennek következtében letett hit alatt kihallgattatott 59 tanu, kik közt nemesek, orosz papok, kenézek, falusi bírák s más személyek vannak, s ezek oly adatokat és tényeket derítettek ki, melyek Tarasovics Vazul püspököt zsarolással s egyéb visszaélésekkel terhelik s a fejedelmek s váruurak jogát s fennhatóságát a püspökök irányában igazolják. Érdekes e tanuvallomási jegyzőkönyv még azért is, mert több oly püspökről tesz említést, kikről a történelem eddig mit sem tudott, s így egyrészt a XVII. századbeli munkácsi püspökök hiányos névsorát is hivatva lesz kiegészíteni; nem lehetvén alapos kifogást emelni a tanuk állításai ellen, mennyiben azok letett esküvel erősíték vallomásaikat, melyek közvetlen tapasztalataikon s tudomásaikon alapúttak.

S épen azért nem lesz fölösleges ez okmányt, mely az akkori nem eléggé ismert viszonyokat is élénken megvilágosítja, itt egész terjedelmében közölni, mely következő:

Nos universitas dominorum et nobilium comitatus de *Beregh*, damus pro memoria. Quod nobis die vigesima septima mensis Januarii recens effluxi praeteriti, anni nunc habentis millesimi sexcentisimi quadragiesimi secundi in possessione Ardo, loco videlicet ac termino celebrationis sedis nostrae iudiciae, alias quoque consvetis unacum Egregio Petro Kisfalusy vicecomite, quator item Iudicium ac nonnullis dnis nobilibus juratis scilicet coassessoribus nris parochialibus ad reddenda debita jura coram nobis causantibus frequenti numero pro tribunali simul existentibus et constitutis, Egregii Stephanus Kerepeczy unus ex Iudicium, necnon Franciscus Kisfalusy et Nicolaus Morda iurati assessores nri e medio nri earundem nostram exurgentes in praesentiam exhibuerunt nobis et praesentarunt quasdam literas splis et magnifici comitis et domini dni moderni iudicis curiae regiae compulsorias eisdem inter alias in tenore earundem nominatim conscriptas, preceptoires sonantes et directas in papiro patenter confectas, sigilloque ejusdem dni iudicis curiae

regiae secreto ab intra in margine earum inferiori impresse consignatas, hunc tenorem in se continentes: *Comes Johannes Druyet de Homonna, iudex curiae regiae perpetuus de Ungh* ejusdemque ac Zempliniensis comittuum supremus comes necnon sacri principis ac domini domini *Ferdinandi Tertii* dei gratia electi Romanorum imperatoris semper augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regis, Archiducis Austriae, ducis Burgundiae etc. Consiliarius et camerarius, Nilibus Stephano Kerepeczy, Gregorio Begány de Ó alias Kis-Begány, Francisco Gulácsi, Stephano Borsovay jud. nlium necnon Francisco Kisfalusy, Joanni Tegenyey, Ladislao Literato aliter Czokoly, Michaeli Pap de Ujhely ac Joanni Egry sibi adjungendis juratis assessoribus sedriae comittus de Beregh simul vel divisim constitutis, tenorè praesentium requirendis, salutem cum favore. Expositum est nobis nomine et in persona illi principi ac dni *Georgii Rákóczy*, dei gratia principis Transilvaniae, Partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis, qualiter idem dnus exponens in facto certorum quorundam negotiorum suorum coram clarius declarandorum, fassionibus et attestationibus nonnullorum revendorum et honorabilium ecclesiae nimirum dignitatis, egregiorum item et nlium sed et ignobilium ac alterius cuiusvis status et honestae conditionis utriusque sexus praescripti cottus de Beregh hominum, quibus nimirum ea manifeste constarent, et evidenter ad praesens pro jurium suorum tuitione plurimum indigeret essetque necessarius, ac exinde medio vri vel alterius vrum certam etiam attestationem testimoniumque inquisitionem pro sui parte fieri ac celebrari facere vellet. Cum autem veritatis confessio ac fidedignorum hominum testimonia nemini debeant abnegari, pro eo vos harum serie hortamur et requirimus, ac nihilominus auctoritate nra judria qua fungimur, vobis comittimus et mandamus, quatenus dum et quando-cunque cum praesentibus fueritis requisiti, vel alter vrum fuerit requisitus, ad praefatos reverendos et honorabiles Ecclesiae nempe dignitatis, Eggrios item et nles sed et ignobiles ac alterius cujusvis status et honestae conditionis utriusque sexus praescripti comittus de Beregh, quisque vrum processus sui homines, quos videlicet idem dnus exponens vel nomine ipsius homo aut procurator eiusdem per eundem ad id specialiter deputatus duxerit nominandos, simul vel divisim constitutos personaliter accedendo aut vero eosdem in vri praesentiam citando et convocando ab eisdem a spiritualibus, si quidem ad conscientiae ipsorum puritatem, a secularibus vero ad fidem eorundem dno *Deo* debitam, fidelitatemque praefato domino Imperatori et regi nro ac sacro eiusdem regni Hungariae Diademati observandam sub onere solutionis sedecim marcarum gravis ponderis in Generali regni Decreto superinde super eos expresso, qui cum praesentibus requisiti testimonium veritatis perhibere recusaverint, per vos quorum interest vigore praescripti generalis Decreti immediate et iremissibiliter exigendarum, qualis ipsis de iis omnibus rebus et negotiis, de quibus nomine et in persona dicti dni exponentis fuerint interrogati, constiterit certitudo veritatis: suo modo sciatis, inquiratis et experiamini, vel alter vrum sciat, inquirat, ut experietur meram, plenam atque omnimodam de praemissis certitudinis veritatem. Et post haec

super huiusmodi attestacione, testiumque inquisitione, ac rescitae veritatis praemissorum serie literas tandem vras sub sigillis vris usualibus, et manum subscriptionibus, memorato dno Exponenti Jurium eiusdem futuram ad cautelam modis omnibus extradare debeatis et teneamini, vel alter vrum debeat et teneatur communi svadente Justitia. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in Arce nra Ungvariensi die nona mensis decembris. Anno millmo Sexcentesimo quadragésimo primo. Quibus exhibitis et praesentatis iidem Judlium ac Jurati assessores nri ex debito officii ipsorum sub strictissimo Juramenti sacramento in Generali regni decreto superinde conscripto, contento et expreso prodixerunt coram nobis pariter et retulerunt seriem quarundam attestacionum et testium inquisitionem modo et ordine infrascriptis negotio in proxime declarando pro parte et ad instantiam Illni Principis ac dni dni *Georgii Rákóczy*, dei gratia Principis regni Transilvaniae, Partium regni Hungariae dni et Sicularum Comitum etc. iuxta praeserta ejusdem domini Judicis curiae regiae literatoriam requisitionem atque adeo Judriam quoque nram Commissionem eisdem superinde factam per eosdem iudices nros suo modo, rite ac legitime peractarum et celebratarum ac in certis quibusdam libellis papiraticis una cum subnominatis negotio in ipso editis, interrogatoriis articulis, hungarico sub idiomate ac iidem per omnia verborum formalitatibus, quibus per praememoratos iudices nros peracta ac celebrata fuisset, scriptotenus conceptarum et insignatarum (?). Quorum quidem articulorum interrogatoriorum series est talis :

U t r u m.

1. Tudod-e vagy hallottad-e, hogy Munkács várától hallgattanak és függöttek a munkácsi klastrombeli vladikák és püspökök ?

2. Ha tudod-e vagy hallottad-e, hogy a püspökök közül, ha valami vétekben estenek, akárniféle vétekben, hogyha az urak közül valamelyik megbüntette volna, avagy megfogatta volna és a várban fogságban tartotta volna és a klastromból kiűzték volna.

3. Ha tudod-e, hogy valamelyik az urak közül akik Munkács várát birták, ha állattak-e más püspököt és a moldvai metropolitánál a jószágbeli papot szenteltetett volna püspökségre.

4. Ha tudod-e, láttad-e, hallottad-e, hogy a mostani vladika aszerint járt és cselekedett-e tisztében, amint az előbbiek, ugymint esketésben, birságvételekben, papok szentelésében és egyebekben, melyek tisztéhez illettek volna ?

Attestationum denique et testium inquisitionum ordo legitur istomodo:

Primus testis. *Joannes Kapossi* nobilis persona, annorum 50, fide mediante sic fatetur. Tudja azt, hogy a munkácsi klastrombeli vladikák mindenkor Munkács várától függöttek, azt is tudja, a vladikák avagy püspökök közül valamelyik valami vétekben esett, Munkács várában megfogott, tisztétől megfosztatott, akit akartak, mást állattak helyében ; azt is tudja, hogy egy vladika, de nem tudja a nevét, a klastromban kurvát

tartott, meg is hasított, magát megfogták és a várban volt fogva, annakutánna elboesátották és elszökött, mást állattak helyében az urak és a tisztek.

2-dus testis. *Nicolaus Literatus*, nobilis persona, annorum 55, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy egy Soffroni nevű vladikát ¹⁾ megfogták és Beregvármegyének viceispánjának Lónyay Lászlónak, ²⁾ Szentmiklósbán félelmes idő levén, akkor ott voltunk a kastélyban, oda fogva hozták az ispánnak, de nem tudom, mikoron boesátották el. Azt is tudja nyilván, hogy amikor püspök akart beállani a munkácsi határban levő klastromban, mindenkor a munkácsi ur akaratjából lehetett püspökké. Tudja azt is, hogy akit az urak nem akartanak befogadni, be nem fogadtak. Tudja, hogy egy *premiszlei püspök* akart beállani püspökségre a klastromba, *Eszterházy Miklós uram* ³⁾ ő nga meg nem engedte, hanem el kellett mennie, hanem *Soffron* nevű batykot állatta be ő nga a püspökségre palatinus urunk ő nga és így Lengyelországba vissza kellett menni kénytelenség alatt a premiszlei püspöknek. Tudja azt, hogy Munkács várából fizetése is járt a vladikáknak ugymint nyolecz dísznő is.

3. testis. *Michael Pap*, nobilis persona, annor. 42, fide mediante fatetur: Idem fatetur mint *Miklós Deák*, ezzel jobbitja, hogy a felesége atyját ugy mint Tyukodi Jánost meg is ajándékozta Soffroni nevű püspök egy fekete lóval, hogy szóljon az uraknak mellette, hogy a tisztből ki ne vessék a munkácsi urak, mert mindenkor munkácsi uraktól függöttek, e mostani elment vladika is Munkáctól dependealt.

4. testis. *Georg. Fekete*, nobilis persona annorum 60, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy egyszor *Mágócsy Ferencz* uram idejében ⁴⁾ Szerdahelyi volt kapitány, ⁵⁾ egy püspök elszökék, meg akarták fogni Munkácsból, de elszalada, amit klastromban kaphattak holmi marháját, Munkácsra felhordották; azt is tudja, hogy minden püspökök munkácsi uraktól függöttek, és akik ide püspökségre be akartak állani, munkácsi urak és tisztek akaratjából állhattanak be; és kiket nem akartanak, be nem állhattanak a püspökségre. Azt is tudja, annakutánna bejött Erdélybe, *Bethlen Gábortól* ő felségétől solicitálta tisztét, sok futtatásra végre engedte meg tisztébe beállani, én is voltam jó akaratall hozzá, akkor hadnagy voltam, azután is köszönte. ⁶⁾

¹⁾ E püspökről a munkácsi egyházi monographiakban nem történt eddig említés.

²⁾ 1624-ben Bethlen G. Lónyay Farkasra iratta Beregszentmiklóst.

³⁾ Galanthalai *Eszterházy Miklós* gróf 1612-ben iktattatott be a munkácsi vár és uradalom birtokába; e premiszlei püspök *Viznicki Györgynek* neveztetett.

⁴⁾ *Mágócsy Ferencz* 1611-ben hunyt el, özvegyét Szerdahelyi *Dersffy Orsolyát* elvette gr. *Eszterházy Miklós*.

⁵⁾ Szerdahelyi János 1603. kapott itt birtokadományt.

⁶⁾ *Petronius* püspök 1623—1627.

5. testis. *Jouannes Dan*, nobilis persona annorum 50, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy egy vladika a klastromból elszökött, de nem tudja miért. Azt is tudja, hogy a mostani elszökött vladika *Nyári uramot* ¹⁾ ő ngát itt Szentmiklóson megtalálta volt, hogy az ő nga jószágában levő batykokat kezébe bocsássa, de ő nga akkor semmi választ nem adván neki, halasztá. azólta abban vagyon. Tudja azt, *Felső Vereckén cerkomot* ²⁾ csináltak, meg kellett volna szentelni, de a vladika el nem ment, sőt a cerkomból az *autimisz* ³⁾ elvitette, hogy se ne keresztelhessen, se eskethessen senkit az ott való batyko; az urunk azt üzente: a vladika ha püspökké tette magát az ur, szenteljen cerkomot s mind papot is tegyen.

6. testis. *Michael Szücs*, nobilis persona, annorum 35, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy kapitány urammal a nemzetes és vitézljő Balling János urammal ⁴⁾ Erdélyben voltam, egy pap a munkácsi klastrombeli vladikaságot solicitálta idvezüilt Bethlen Gábor uramtól, kapitány uramat is kérte hozzá, hogy mellette legyen; de viszont más pap is ő nga előtt tisztét solicitálta ezen jószágbeli ugymint medencei battyko ⁵⁾ mellett mind a két battyko, de mivelhogy a medencei battyko mellett mind az egész jószágbeli papok instáltak, a medenceinek adja a püspökséget mind ő felsége és kapitány uram, hogy nem mint valami idegent tennének püspöknek, mert az idegen helyről beállott püspök csak pusztítja a jószágot és a jövedelmet kihordja máshová és a klastrom nem épül, így osztán ő felsége és kapitány uram a medencei batykot hagyták püspöknek, mivel hogy munkácsi uraktól és tisztviselőktől függtek és munkácsi urak tettenek püspököket.

7. testis. *Stephanus Kügyóssi*, exactor tricesimae sacratissimae caesarcae Mattis in oppido Munkacsieni, nobilis persona, annorum 50, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy egy Soffron nevű vladikát a nemzetes és vitézljő Balling János uram Munkács várának főkapitánya megfogatta és a várba felvitette, mivel lator volt, asszonyembert is tartott a házánál és a várból kiszabadulván el is ment, annakutánna a ki jött helyébe, a várbeli tisztviselők is embert adtak melléje ugy introducálták, magam is jelen voltam egyszer.

8. testis. *Csizmadiu Mihály*, annorum 50, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy püspök Munkács várában fogva volt, de nem tudja, miképen bocsátották el, azt is tudja, hogy más püspököt állattanak helyébe,

1) Nyári István 1633—1635. táján bírta Szentmiklóst.

2) A ruthenek most is *cerkom*-nak hívják a templomot.

3) *Autimisz* egy kis négyszögű vászonkendő, melyre a feszület van rajzolva s abba a püspök által egy kis ereklye behímezve. Ez az oltárra helyeztetik templomi szolgálat alkalmával.

4) Gelsei Balling János híres várkapitány volt sokáig Munkácson.

5) Medence helység Beregmegyében a Hát hegyalján.

Munkács várának ura és possessori és tisztek. Medencei fekete papot tettek püspöknek. ¹⁾

9. testis. *Nyeregygártó Borbála*, annorum 60, fide mediante fatetur: Idem fatetur mint Csizmadia Mihály, hoc addito: Tudja azt, hogy a ki jól nem viselte magát, vétekbe esett, akárhonnét jött is és kitől volt plenipotentiája a klastromban való lakásában és tisztségben, de magát jól nem viselte, Munkács várából drabantokkal megfogatott, némely el is üzetett és másokat állítanak helyettök a munkácsi urak és tisztek.

10. testis. *Chiber Balázs*, annorum 75, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy Rákóczy Zsigmond ur ő nga idejében egy ardlánházi papot püspöknek ²⁾ tett volt ő nga, melyet be is küldött volt Moldovába bizonyos költséggel, onnan kijöve beállatta a püspökségben, mivel mindenkor minden püspök a várból függött, egykor osztán máskép gondolván, mitől viseltetvén, császár urunkhoz ő felségéhez ment, hogy Munkács várának ura ellen valami vádlást vagy panaszt tett, onnét megjöven a klastromban Rákóczy uram ő nga megfogatta, fél esztendeig volt fogva és az ur osztán kiverette a jószágból, mást állottanak az urak a vár jószágából helyébe. Azt is tudja, hogy egy *Gábor* püspök ³⁾ parázناسágba esett, azt is kiverték a jószágból. A püspököknek fizetések is járt a várból, és ott volt a mikor a klastromhoz való malmot elhányatta Rákóczy Zsigmond ur ő nga a város népével. ⁴⁾

11. testis. *Balu János*, annorum 84, fide mediante fatetur: Tudja azt nyilván, hogy Rákóczy Zsigmond uram ő nga is püspököket megfogatott és fogva tartotta. In summa mindeneket az szerint vall mint Chiber Balázs, hoc addito, hogy a püspök a vármegyével egyet érttettenek, lovast, gyalogot adott a mikor kívántatott, sőt a várból fizetések is járt a püspököknek.

12. testis. *Köcsis János*, annorum 50, fide mediante fatetur: Tudja azt, hogy egy püspök kiszökött a klastromból, Munkács várából ráküldttenek a klastromra, mindeneket elhordottanak a várba.

13. testis. *Szijgyártó Gergely*, annorum 40. f. m. fatetur: Tudja azt, hogy a munkácsi klastrombeli vladikák Munkács várától függtek és a melyik jól nem viselte magát, megfogták s mást állattak helyébe.

14. testis. *Orosz Tamás*, annorum 75, f. m. fatetur: Tudja azt, hogy a klastrombeli püspökök avagy vladikák Munkács várának uraitól függöttek, azt is tudja, hogy egy püspök parázناسágba esett, meg akarták a várból fogni és elszökött sőt ugyan a püspököknek fizetése is Munkácsból, ugyminut disznójok járt.

15. testis. *Körmives Istrán*, annorum 50, f. m. fatetur: Tudja azt,

¹⁾ Neve ismeretlen.

²⁾ László, vezetékneve ismeretlen.

³⁾ Neve ismeretlen, a püspökök névsorában nem említetik.

⁴⁾ A *Latorcza* folyó s ahhoz való jog a munkácsi uradalom kizárólagos tartozéka most is.

hogy Munkács várából függöttek a munkácsi határban levő klastrombeli püspökök, arra is emlékszük, Eszterházy Miklós uram ő nga idejében volt egy püspök, melyet paráznaságáért megfogtanak, Munkács várába vitték, addig tartották fogva. a míg akarták s tisztótól meg is fosztották; mást is tud, hogy a püspököt az inasával kapták, hogy együtt fekiúdenek gonosz végre. az is elszökött, és mi a klastromban volt. Munkács várába hordották, a klastromot pusztán hagyták, a kik voltak, minden püspökök Munkács várától függöttek. Azt is vallja, hogy az oroszok panaszkodtanak neki, hogy a mostani elment püspök sok mód nélkül való dolgokat cselekszik, sok rendbeli fizetést vészen rajtok, melyet az előbbeni püspökök nem cselekedtek rajtok.

16. testis. *Molnár István*, annorum 45, f. m. fatetur: Tudja azt, hogy a munkácsi klastrombeli püspökök Munkács várától és annak uraitól, tiszteitől függtek, azt is tudja, hogy a sütőjében lakott egy orosz ember a feleségétől el akart válni, tizenkét forintot kért rajta a mostani elment püspök, de igen szegény ember volt, nem adhatta meg, hanem mind feleségestől neki fogatta vizes istrággal mindakettőt igen megverette és egymástól elverette őket.

17. testis. *Gyulai Zsigmond*, annorum 60, f. m. fatetur: Tudja, hogy Munkácestől függöttek a munkácsi klastromban levő püspökök, a mikor Beregvármegyében vagy lovast adtanak avagy felültenek, mindenkor egyet adtak a klastrombeli püspökök lovast, gyalogot a vár jószágával együtt; ott volt akkor is, mikor a klastromhoz való malmot Rákóczy Zsigmond uram ő nga a város népével elhányatta; a püspököknek fizetésök is járt Munkácsból.

18. testis. *Lakatos János*, annorum 48, f. m. fatetur: Tudja azt, hogy püspököket fogtak meg kettőt is a klastromban és Munkács várában fogva tartottak, mint bocsáták el, nem tudja.

19. testis. *Kőműves Tamás*, annorum 50, f. m. fatetur. Idem fatetur mint Lakatos János, hoc addito: hogy a várból fizetésök is járt a püspököknek.

20. testis. *Szabó György*, annorum 60, f. m. fatetur: Tudja azt, hogy Rákóczy Zsigmond uram ő nga megfogatott egy püspököt, amely a munkácsi határban levő klastromban lakott, elűzette és mást tett helyébe, azt is tudja, hogy a vármegyékre a mikor kívántatott, egyet értve Beregvármegyével, lovas, gyalogot bocsátottanak; a malmokat is ugymint a klastromhoz valót elhányatta a város népével Rákóczy Zsigmond uram ő nga.

21. testis. *Battya János munkácsi főbőró*, annorum 50, f. m. fatetur: Nyilván tudja azt, hogy a munkácsi határban levő klastrombeli püspökök Munkács várától függöttek, és a munkácsi uraktól és tisztviselőktől, miként akartak s dolgát nem szerették, mindjárt elűzték és az urak más püspököt tettek; a mikor pedig Beregvármegye felült országunk szükségére vagy lovast adott mindjárt és mindenkor az itt való klastrombeli püspökök is lovast s gyalogot adtanak.

22. testis. *Balu János*, annorum 103, fide mediante sic fatetur:

Tudom azt, hogy Rákóczy Zsigmond uram ő nga egy vladikát megfogatott volt paráznaságaért, hogy egy molnárnéval vétkezett, sokáig tartotta fogva, mint lött szabadulása nem tudom, de osztán az a vladika nem lakott többé itt. Azt is tudom, hogy Lengyelországból jött volt azután más vladika, ugyan Rákóczy Zsigmond uram ő nga idejében, az is elszökött a klastromból és minden javait a várba hordották az urak.

23. testis. Oroszvégesi *Hulász Mihály*, annorum 75, in omnibus similiter fatetur.

24. testis. Oroszvégesi *Hanyka Lukács*, annorum 60, f. m. fatetur: Tudom azt, hogy Rákóczy Zsigmond uram ő nga egy vladikát megfogatott volt és a várban a vigyázó alatt való tömlőczben tartotta, de mint lön szabadulása, nem tudom.

25. testis. *Vizniczei Ferecz kenéz*, annorum 90, fide mediante sic fatetur: Tudom, hogy Rákóczy Zsigmond uram ő nga egy ardánházi papot püspökségre emelt, maga költségével kiüldötte az ur Moldovába a metropolitához felszenteltetni, annakutánna az a vladika császár ő fgét találta meg, hogy a klastromhoz jószágot adjon, ¹⁾ az ur Rákóczy Zsigmond uram ő nga megharagudott, hogy ő nga ellen olyan dolgot cselekedett, hogy ő nga emelte volt a püspökségre s mégis ő ngának ellene járt, megfogatta és a várban tartotta *vasban és tömlőczben*, ezer forintot kért rajta, de annakutánna a papok megtalálták: *felőle s kétszáz forintért bocsátotta el*, úgy, hogy itt ne lakjék, az nem is lakott tovább, hanem elment. Azt is tudom, hogy Eszterházy uram ő nga idejében is egy vladika egy molnárnéval paráználkodott, az a vladika el is szökött, és ami javai maradtanak a klastromban, azt felhordatta az ur Eszterházy uram a várba.

26. testis. *Juszho János* pap, annorum 48, f. m. fatetur: Eszterházy uram ő nga idejében lakott itt egy *Szofron Recsko* nevü vladika, aki paráznaságban élt és el is szökött, annak minden javait felhordatta az ur a várba.

27. testis. *Bobolcznai János* pap, annorum 80, f. m. fatetur: Eszterházy uram idejében tudom, hogy egy vladika latorsága miatt elszökött, azt is tudom, hogy Rákóczy Zsigmond uram ő nga idejében egy vladika az urunk bosziúságára cselekedett, az ur megfogatta és kétszáz forintot vett rajta s úgy tartotta ott, hogy innét elmenjen lakni úgy hogy hírért se hallja.

28. testis. *Bota Simon* pap, annorum 70, f. m. fatetur: Tudom azt, hogy Eszterházy uram egy *Riesko* nevü vladikát megfogatott paráznaságaért, és a várban tartotta, mit fizetett az urnak nem tudom, de tudom azt, hogy elszökött innét. Rákóczy Zsigmond uram idejében is fogtanak meg egyet, az is adott az urnak kétszáz forintot s elment aztán a klastromból.

29. testis. *Munkácsi Kocsis János*, annorum 90, f. m. fatetur: Az

¹⁾ Ime kétségtelen adat arra, hogy nem az uniora való törekvés, hanem az incselkedés az elvett jószág visszaszerzése iránt volt oka az elfogatásnak, mely a püspököket s különösen Taraszovicsot is érte.

öreg *Mágócsy Gáspár* egy *Gábor* nevű püspököt ¹⁾ fogtatott volt meg s a várban tartatta, de mint lött szabadulása, nem tudom, annakutána is a cercomban lakott s ott halt meg is.

30. *Vizniczei Márton* kenéz, annorum 80, f. m. fatetur: Tudom, hogy *Mágócsy Ferencz* idejében két vladika ²⁾ szökött el innét, ami marhájak a klastromban maradott, mind felhordatta az ur a várba. Azt is tudom, hogy *Rákóczy Zsigmond* uram ő nga is fogtatott meg vladikát, az ur is kétszáz forintot vett rajta s úgy bocsátotta el. *Eszterházy* uram ő nga idejében is egy *Reesco* nevű vladikát fogtatott meg *Eszterházy* ur ő nga s a várban tartotta, annak is mint lött szabadulása, nem tudom. Azt is tudom, hogy az öreg *Mágócsy Gáspár* egy *Gábor* püspököt valami latorságban érte s ötven forintot vett rajta s úgy bocsátotta el.

31. testis. *Holdos László* pap, annorum 50, f. m. fatetur: tudom, hogy *Eszterházy* uram idejében egy vladikát fogtak meg s a várban tartották s úgy bocsátották el, hogy tovább itt ne lakják. *Rákóczy Zsigmond* uram idejében ³⁾ is fogtanak meg egy vladikát ardnánházit s az ur kétszáz forintot vett rajta s úgy bocsátotta el, hogy ott tovább ne lakják.

32. testis. *Ploszkács Ferencz* pap, annorum 70, f. m. fatetur: Tudom, hogy *Eszterházy* uram idejében *Reesco* nevű vladikát megfogták, de mint szabadult meg, nem tudom.

33. testis. *Alsó vizniczei Szaniszló* kenéz, annorum 75, f. m. fatetur: Tudom, hogy *Rákóczy Zsigmond* uram ő nga idejében fogtanak meg egy püspököt, kétszáz vagy másfél száz forintot adott s úgy bocsátották el; *Eszterházy* uram idejében is fogtanak meg egy vladikát, az is mint szabadult meg, nem tudom; *Mágócsy Gáspár* is fogtatott meg egyet, de annak kiszabadulásában semmit nem tudok mint hogy szabadult meg.

34. *Munkácsi Csiber Balázs*, annorum 80, f. m. fatetur: *Rákóczy Zsigmond* uram ő nga idejében is tudom, hogy egy vladikát küldött az ur Moldovába s maga csináltatott az ur ruhát is neki s költséget is adott, úgy szentelték fel, annakutána ez a vladika visszajött, küldött esászárhoz ő felségéhez, hogy a klastromhoz a jószágot adja, hírével lött az urnak, hogy ő ngának ellene járt, megfogtatta s fogva volt a várban, mint bocsátotta el, nem tudom. Azt is tudom, hogy *Eszterházy* uram is egy *Saffron* nevű vladikát fogtatott volt meg paráznaságaért, kit mi formán bocsátott el, nem tudom.

35. testis. *Gáthi Antal*, annorum 56, f. m. fatetur: *Mágócsy Ferencz* uram idejétől fogva mind *Munkács* várában szolgáltam, *Mágócsy Ferencz* is szolgáltam, attól az időtől fogva az mostani vladikkéval őt vladikát értem s tudok a klastromban, de soha azok a vladikák nem sarezoltatták úgy a jószágot, szegénységet, mint a mostani sarezoltatja, sőt *Eszterházy* uram

1) Erről sem történik említés a munkácsi püspökök közt.

2) E körülmény eddig teljesen ismeretlen volt.

3) *Rákóczy Zsigmond* 1588. táján birta *Munkácsot* s ez időben *II. László* volt munkácsi püspök.

idejében egyik vladika azt kívánta, hogy bűnért három forintig engedje meg, hogy büntethesse az embereket, de azt sem engedték meg neki, a mely ember pedig a feleségét elhagyta, vagy a felesége az urát, nem vett sem hat forintot, sem tizenkettőt rajta a vladika, hanem az olyanoknak büntetését az urakra hagyta s oda igazította, hogy az urak keresse kedvét. Azt is tudom, hogy Eszterházy uram idejében egy *Gabriel* nevű vladika lakott a klastromban, kit Eszterházy uram megfogatott, és a várban tartotta egy hónapig a tömlöczben, minthogy egy asszonyembert tartott a klastromban, Eszterházy uram osztán olyanformán bocsátotta el, hogy a jószágot ne sarcoltassa, hanem akar úgy éljen az ő nga jószágában valamint az ur akarja, de az elbocsátás után harmadnap múlva elszökött a vladika, annak utána az ur Eszterházy uram Moldovából hozott mást, de az is nem lakott itt sokáig, elszökött megtudván mint volt az előttevaló vladikának állapotja. Tudom azt is, hogy a két elszökött vladikák találtatták meg Eszterházy uramat felöle, hogy azt engedje meg, hogy küldhessék ki deákjokat az ország közé bort kéregetni, hogy jó akarátja szerint a ki mit adna, ne tartana ellent az ur benne, az ur azt mondotta, hogy jó volna megengedni, de annakutána ususba fogniák venni, arra azt fogadta a vladika, hogy ususban nem léssen, csakhogy mégis talán adniának asztalokra való bort, így tudom a dolgot, de hogy dézmájok járt volna, azt nem hallottam s nem tudom.

36. testis. *Iglinczi Balmus Ferencz* f. m. fatetur: hogy ötlet semmi vétkeért tiltotta a *cerkomból*, addig be nem bocsátotta az *cerkomba*, hanem két juhót adott a püspöknek fiastól, akivel nem tartozott volna. Azt is vallotta, hogy a papokat erővel szolgáltatja a püspök a *cerkomhoz*.

37. testis. *Iglinczi Vischat Ágoston* f. m. fatetur: hogy ötlet semmi vétkeért tiltotta a *cerkontól* és a leányát sem hagyta férjhez menni, hanem öt forintot vett rajta a püspök.

38. testis. *Iglinczi János* pap f. m. fatetur: hogy azelőtt való meghalt püspök szentelte volna fel, de a mostani azt mondotta, hogy nem jól szentelte volna meg, hanem megfogatta, *kalodáztatta*, husz forintot érő bort kellett neki adni a mostani püspöknek, az ispánjának felsővizniczei Mihály papnak egy rókabört.

39. testis. *Iglinczi László* f. m. fatetur: hogy a mostani püspök előtt való püspökök *egy papszenteléstől* tizenkét forintnál többet nem vettek, de a mostani husz forintot veszen. Item azt is vallja, hogy *Iglinczi János* papot megfogatta a püspök, felsővizniczei Mihály pappal *láncoltatta*, *kalodáztatta*, János pap tiltotta magát az urra és kapitányra, de azt mondotta Mihály pap, én vagyok neked urad és kapitányod, a püspök 20 frt érő bort vett rajta, Mihály pap egy rókabört.

40. testis. *Zimbrillosi István* hite után vallja: hogy a *homonnai krajáról* vett volt magának feleségét, kedve ellen elhagyta a felesége öt, elszökött, a püspök négy forintot vett rajta s egy köből zabot.

41. testis. *Dankofalusi Ferencz* fide mediante fatetur: hogy ő töle

elszökött a felesége, ő neki kedve ellen ment el, egy tallért és egy köből zabot vett rajta a püspök, Mihály pap pedig egy véka zabot és egy véka árpát.

42. testis. *Nagylohói Kristóf János* f. m. fatetur: Medvedőezi Zadorka Simon Drahus Máténé leányát elvette, két esztendeig éltek együtt, az megholt, az édes anyját a megholt feleségének elvette feleségül, eltiltotta volt a cerkomból az ottvaló pap; a püspök 3 hordó bort vett rajta s felszabadította, most is együtt laknak, a leányától is gyermeke volt, az anyától is egy leány volt.

43. testis. *Oroszvégesi Pap Szaniszló vallja*: Tudom azt, hogy magának a batykokkal szántatott és kaszáltatott is, miért szántottak vagy kaszáltak, én nem tudom. Azt is láttam, hogy fát hordottak neki, kiváltképen mikor a felsővizncei Mihály pap mikor a csürt csináltatta, akkor is láttam. Azt is tudom, hogy az oroszvégesi kovács ugyan én általam kérette, adjon új fejében egy hordó bort, s én általam úgy alkuvék vele, hogy két anyit ad érte; dézsmáláskor számtartó ur előtt veszekedvén egymással, mondá a püspök: ez-e az emberség kovács? Nem úgy kérted vala én tőlem. A kovács felelé: hiszen te látod az irást, bűn az *uzsora*, amaz azt mondá, nem *uzsora*, mert te magad ígérted. Azután nem tudom, miben alkuttak. Azt is tudom, hogy még a negyedik püspök idejében egynehány házat építettek az ő nga jobbágyi szántóföldeken, a klastromhoz való volt kettő, akkor csináltak kőházat rajta afféle idegen emberek, elsőben ahol majorháza volt az előbbeni püspököknek rajta és béresül szolgáltak, most úgy szolgálnak mint jobbágyok ő nga számára, sem adót nem adnak, sem szert tőle nem járnak.

44. testis. *Majko Péter* oroszvégesi bíró hite után mindeneket az szerint vall, mint Pap Szaniszló, a kovács borán kívül, azzal jobbitva, hogy soha azelőtt való püspökök és papok nem szolgáltattak, de ez akármiféle szolgálatra ráhajtja őket magok erejökkel, a teleket is azzal jobbitja, hogy három külön kenyeres ember szolgál neki, a kettő aki a cerkomhoz való szántó földön csinált házat, harmadik fejedelem urunk ő nga földén lakik, adót ő ngának ad, de a püspöknek szolgál.

45. testis. *Lánfalusy Gergely* oroszvégi tavalyi bíró idem fatetur, ezzel kevesbíti, hogy a püspök nem vette meg a kovácson a bort, azonfelül a mennyit ő adott volt, tavaly és idén is sokat veszekedett vele.

46. testis. *Halász Mihály* idem fatetur in omnibus, ezzel jobbitja, hogy megadta a kovács a bort a püspöknek.

47. testis. Lueskai bíró *Csapi Ferencz* hite után vallja: hogy a falu törvénye ellen, a mely ennekelőtte nem volt, a más ember adósságaiért az egész falut a cerkomból kitiltotta és a papoknak nem hagyott predikálni a püspök.

48. testis. *Lueskai Miklós* pap hite után vallja: mivelhogy a fia a feleségét elüzte, annakelőtte mindéltig olyan *törvénye volt az orosz-ságnak* ¹⁾ *ha nem szerette feleségét, elüzte*, az uraknak olyankor birságot

¹⁾ 1552. márcz. 15. I. Ferdinánd eltiltotta a világiakat attól, hogy

adott, a püspök hat forintot vett rajta, ment ember lett; de a mostani püspök az én fiamtól az oroszok törvénye ellen és maga tisztén kívül is tiz forintot vett rajta, azért veszen, úgymond, hogy a fia deák volt.²⁾

49. Lucskai *Pap Demeter*, fide mediante fatetur: hogy a Lucskai Miklós pap fia adott birságot, de nyilván nem tudja tiz forint volt-e, több volt hatnál.

50. testis *Lucskai Vakan Miklós* f. m. fatetur: hogy kitiltotta a falut a cerkomból, de a papok is ugyan szolgáltak afelől neki.

51. testis *Závidfalusi Holdos László pap* fatetur: Ennekelőtte való törvényüinkből s rendtartásunkból teljeségesen kivett e mostani püspök, mikor papot szenteltek, azelőtt hatforinttal megérték, de most tizenhat forintot s többet is elveszen, egy új cerkonnak szentelésétől azelőtt fizetnek hat forintot, de most ha csak ujonnan zsendelyezik is az ó cerkomot, hat forintot veszen, azelőtt hatvannégy pénzt vettek, ha a cinteremben fogvatkozás volt, a régi püspökök elsőbben tizenhat pénzt vettek, másodsor harminczkettőt, harmadsor hatvannégyet, ez pedig amenyit akar annyit véssen a melykép nélkül mi nem predikálhatunk, az előtt való püspököknek három-négy pénzt adtanak érte, de a mostani püspök három forintot veszen tőle; valamit akar velünk, azt cselekszi, szántani, kapálni visz bennünket, karót vinni; tavaly, hogy a paptársam Gergely karót nem vitt neki, kipecsétele a cerkomból hat egész hétig, hanem azután udvarbíró uram bocsátotta a cerkomból, azért is fenyeget, mindenképen huzza-vonja a szegénységet, némely papot hogy felszentel, annyit veszen rajta, hogy minden marháját odafizeti, mint a koldus csak ugy marad, a szegénységet is az elvállásért hurczolja, *locsi után kötözi*, a cerkomban vagyon egy lyukas gyümölcsfája, akár-mely dérben, fagyban lánccal odakötözi, mint az ebet úgy kinozza. Juszko pap is, ki esperese, szintén ezt műveli, egyszóval minden rendtartásunkból kivett, ha az urak rajtunk nem könyörülnek, nem tudjuk hová kell lennünk; birságokat mód nélkül huz vonson rajtunk, olyanokat talál kit megsem tudnánk gondolni.

52. testis *Bohics Gergely* pap similiter fatetur.

53. testis *Juszkó Istrán* závidfalusi bíró similiter fatetur.

54. testis *Fodor Istrán* bíróságviselt ember idem fatetur.

55. testis *Belics György* similiter.

56. testis *Topohan Ferencz*, in omnibus idem fatetur.

57. testis *Romocsafalusi pap Bota Simon*, annorum 60 fide mediante sic fatetur: Tudok ez mostani püspökkel a klastromban kilencet és a mikor engemet felszenteltek volt a papságra, a szenteléskor hat forintot

a ruthenek házassági ügyeibe s elvállásába avatkozzanak; ez kizárólag az egyháziakat illetvén.

²⁾ A XVII. századbeli urbáriumokban »Orosz deák« annyit jelentett mint éneklész. innen ezeket a ruthen nép még maiglan is »gyak«-nak nevezi.

adtam a püspöknek ; ezt én így értem mindaddig, míg a mostani püspökké nem lett, hogy minden szenteléskor való költségeért is 10 vagy 12 forinttal megérte a püspök, de a mostani püspök a tavaszon az én fiamat Bota Demetert hogy felszentelte, 15 vagy 16 frtot vett rajtunk, azon kívül ahoz való eszközökre sokat költöttünk, de azt nem tudom, mennyit, mert számon nem tartottam, a püspök pedig a fiam felszenteléséhez semmi ahoz való eszközt nem adott. Ezt is nyilván vallja : tudom azt is, mert a klostromban eleget laktam és a püspökökkel eleget jártam a jószágban szüretkor laukai, bubuliskai, kerepecke helyekről semmi bizonyos dézsma nem járt a püspököknek, hanem amikor kiment szüretkor, és sokszor velek voltam, láttam, hogy *kéregetett* mustot, kiki jóakarattjából adott ki félköblöt, ki kevesebbet, ki pedig egyköblöt, aki mennyit akart adni, azzal elégedett. Ezt is nyilván vallja : hogy a mi cerkomunkban, a melyet *antimisképnék hírnak*, az olyan ami törvényünkben, hogy ha azt ami cerkomunkból kiviszik valami okra képest, tehát *mintha a papságot veuné le a batykorúl*, szinte olyan, a míg azt meg nem adja, *tilalomban vagyon addig a cerkom*, nem szabad addig bele menni semmi szolgálatra, sem prédikálásra, hanem ha azt megadja, úgy szabados belemenni. Sőt az ilyen antimis ha megócskult, tehát a püspökök más adtanak hat vagy négy pénzért, de a mostani püspök, annak is az árát három forintra verte fel, annyit véssen tőle.

58. testis *Csibar László* romocsafalusi, f. m. fatetur : hogy cerkomból az antimist kivitte, hogy rongyos volt a cerkomunk 600 karót vittünk a püspöknek, az antimist úgy adta meg és úgy bocsátotta a papuukat a cerkomba.

59. testis *Makarjasi Demjén* f. m. fatetur, hogy ami templomunkból kivitte az antimist hogy régi volt, tudom azt, hogy más adott volt, három forintot kért, különben nem is adott más antimist, három forintban háromezer karót adtunk neki, tizenegy százat megvittünk neki, a többi még nálunk vagyon.

Qua facta huiusmodi relatione mox Nobilis Nicolaus Literatus Sütő nomine et in persona praetitulati Dni Regni Transilvaniae Principis literas Nras superpraemissa antelatorum Judlium ac Jur. Assessorum nostrorum relatione per nos dari postulabat. Unde nos petitione eiusdem tanquam legitima et juri consona admissa praesentes hasce literas nras super huiusmodi fassionibus es attestationibus praescriptorum Testium rescitaeque veritatis praemissorum serie ita et eodem per omnia modo ac tenore prout in praetactis libellis per toties fatos Judlium ac Juratos Assessores nros modo praenarrato coram nobis productis continebantur, ad fidedignam eorum relationem praerepetito Domino Principi iurium suorum futuram uberioremque ad cautelam, sub Sigillo huius nri Cottus Judli et authentico dandas duximus et concedendas communi svadente iustitia.

(Bereg megyei levéltár: Ecclesiasticorum Fasc. I. IV. 2. Most 1093. sz. a.)

Közli: LEHOCZKY TIVADAR.

PATAKI ISTVÁN REF. PAP NAPLÓJA

1672—1705-IG.

Pataki István, mielőtt radnóthi pappá lett, a hollandi és németországi egyetemeket látogatta meg. Élményeiről, költekezéseiről naplót vezetett, de ebből csak azt jegyeztem ki, a mi az akkor külföldön járt magyar ifjakra vonatkozik. A naplónak különben érdekesebb része az, mely az ő radnóthi papságára, házasságára, fiának az enyedi collegiumban való ellátására, radnóthi és kolosi papi jövedelmeire, végül Boricza leányának férjhezadására vonatkozó jegyzeteket foglalja magában.

E napló birtokosa jelenleg dr. Pataki Jenő úr, ki egyenes utóda a napló írójának.

Az első tábla felső lapján a következő jegyzés olvasható: Ao 1673. die 10. septembris egy boroszkányos asszonynak vötték fejét Marpurgumban laktomban.

Pataki István 1672. június 3-dikáig Ultrajectumban volt. E napon elfutott a francziák elől, és sok viszontagság után Marburgba érkezett július 7-én. Társa volt Selyki Péter, kinek Marburgban pénzt kölcsönözött. Ugyanezen hónap 29-én (a régi időszámítás szerint) érkezett Hamburgból Marburgba Eperjesi, ki levelet vitt Pataki szülőitől.

Augustusról a következő magyar jegyzék van:

Die XIV. styl. vet. érkeztek Marpurgumban hozzánk ujjolag hazúl jött 5 atyafiak, debreczeni senior Veresegyházi Tamás, Vásárhelyi György ugyan oda való diák (collega proxim. a püspöki mester) et tres soc. Claud. missi Joh. Dálnoki, Samuel Bölöni, Paulus Bölöni, ugyanekkor vöttem az édes atyám levelét és Pataki uramét hazúl, item Dálnoki Jánostól küldött hat aranyakat hazúl a parente.

NB. Adtam mindjárt egyik aranyát kölcsön Selyki Péternek, item taller. dimidium. (Solvit Marpurgi honeste.)

Die — itt vöttem ingnek, gatyának való gyolcsot, tiz singet, megcsinálásával együtt tött tall. 2 excepto albo.

Item gyertyát, öt fontot vöttem — albis — 23.

September.

Die XIII. styl. vet. recipi per concambium tall. 10 Vratislaviâ missos a D. Paulo Wiski; item a D. Francisco F. Otrokocsi tall. 4, a D. Josepho Pásztai tall. 2, quos in summa necessitate mutuis exhibuerem, a duobus prioribus honeste et cito satisfactum, duobus adhuc debet D. Joseph. Pásztai

1673. Februarius styl. vet.

Die VIII. D. Horváthi, Veresegyházi Basileam; D. Papai vero Heydelbergam professi

Aprilis.

Die IX. Ex patria cepimus Iras Cl. Pataki, Ao 1672. styl. nov. 8. novembris scriptas.

August.

Die 28. Vöttem egy pár papucsot — — tall. 1, az Magyar Bibliámnak az árrából, melyet megszorulván adtam el Marpurgumban Körmendí György uramnak tall. uno et tertía parte, id est Ducatone, seu florenis duobus Renanis.

Die 20. Érkeztek Frankfurtumból ad Viadr. három D. Atyafiak hozzánk Marpurgumba: az debreczeni senior Hosszúfalusi Márton, Kállai Kópis János Szikszai Mester, Körmendí György Püspöki Mester. Ezek igen böcsülletesen egy színű tarka köntösben mind hárman, kiknek mások felett több jóakarátjokat is experiáltuk.

NB. Hosszúfalusi Márton Isten meg áldja, látván fogyatkozot állapotomat sok bujdosásimban, egy inggel gatyával megajándékozott.

Die 29. Mentek el tőlünk Heidelbergába T. Eperjesi Mihály, Vásárhelyi György és Kópis Kállai János uramék.

October.

25. Haza irtam T. Eperjesi Mihály ur lemenetelinek alkalmatosságával D. Parenti, et duobus Rectoribus.

1674. Martius.

Die 1. styl. v. érkezett el az cambiáló és hazul jött levelünk Smitan úr keze által Braszlóbból.

Die 14. Percipiáltam promotiómnak hátra maradtott

részét, ugy mint	tall. 100 = száz.
E mellé az atyám uram küldött	tall. 10 et dim.
Mater et Cl. D. Pataki ¹⁾	tall. 2
Cl. D. St. Tolnai ²⁾ una cum uxore	tall. 5

¹⁾ Ez Pataki István, a kolosvári ref. professor.

²⁾ Tolnai István szintén kolosvári professor volt ekkor.

Szőcs Lőrinczné	tall.	1
Szabó Mihályné	tall.	— dim.
Az hugom Gyarmathiné	tall.	1

Summa tall. 120.

Eodem die ezen pénzből költöttem az cambiáló levélre	alb.	10.
Az asztali gazdának 50 hétre kalánnal együtt fizettem	tall.	51.
Pro Joh. Dálnoki quia ipsi obligabar	tall.	10.
D. Georgio Körmendi debitum	tall.	1.
D. Martino Hosszufalusi	tall.	1.

Die 22. die Dominico hora 12-ma Marpurgo iter suscepimus. *Itt következik az út leírása latinul Thüringián, Szászországon, Szilézián keresztül Magyarorszáig. — Aprilis 26-án érkezett magyar földre, 29-én Zsolnára Trencsén vármegyében. — »Hinc in pagum Tzerkota, — hinc sylva ingressi, . . . qua vocatur Rovis-nahora. — Egyenes hegy, igen tolvajos. Itt volt egy sáncz, mely az Németeknek Magyarországra való bójövetelét intercludálta, holott az utat Tökölyi gróf ő maga bé is vágatta volt.« — — Pataki továbbá útját Szepes-Váralyán, Eperjesen, Munkácsom, Beregszászon keresztül vette Nagy-Bányára, hol Horthi István esperes vendége volt május 22-ikén.¹⁾*

Die 22. Maji. Elmaradván az szekeresimtől N. Balás Deák Ferencz uram hozott Deésig maga szekerén ételén, igen böcsü-lettel procurályn.

Die 24. Érkeztem Deésre, Vásárhelyi Péterhez, az ott való mesterhez, a ki böcsülettel procurált.

Die 25. Sándor Deáknál voltam ebéden.

Die 26. Voltam az görögnél, Kristóf Deáknál, akkori Harminczadosnál ebéden, qui honorifice tractavit.

Die 27. Tek. Teleki Mihály uramat feleségéstől megvártam Kővárból való visszajöveteliben, ki is honorifice excipialt, magának ajándékoztam egy historicust, *Uliesses peregrinans*, feleségének egy pár nyári kesztyűt, nagyobbik fiának Teleki Jánosnak egy szép rezes kalamárist (cum appertinentiis.)

Die 28. Indultam ki Deésről, rendelvén alám postalovát és késérőt Teleki uram, hinc Bonczidainum veni ad vespas, ubi coenati in aula cum Magnif. D. Dionisyio Bánffy, a quo honeste sum exceptus.

Die 29. Redii deo duce ad Parentes Claudiopolim hora decima. Aknán ígirték salos 200. El nyelte az eb.

Julius. Stylus novus jam sequitur.

Die 13. Mentem Sz.-Péterre Tek. Teleki Mihály uramhoz paripán, mellyért adtam az katonának flor. 1.

¹⁾ Ez a Horthi István 1684-ben erdélyi ref. püspökké választatott.

Die 17. Udvarhoz *Radnótra* ő kigyelmével, ugyan ő kigyelme praesentalt is urunk asszonyunknak.

Die 22. Béhivatván urunk ő Naga fogta kezemet, déllyesti praedicálásomat elvégezvén ex Esa. 26. 20. Ekkor eleget beszélvén nekem, és igen christiane, vacsorára palotára felhivatott, holott is sokat kérdezkedett, és vacsora után is szokás szerint békisérvén, annyit beszélünk, miglen csak ketten maradtunk.

Die 23. Esmét vacsorára felhivatott, et similiter mecum agit.

Die ult. Donavi Epitomen Hist. Universal. Joh. Cluverii Celsisso Principi Dno Mich. Apaffi.

NB. Sp. D. Ladislao Balo p. c. Aulae Magistro Hornii orbem Imperant. cum Ulysse Peregrinante ejusdem.

A u g u s t u s.

Die 4. Post 4-ta matutinam született egy *Gróf Abaffi Ferencz*, qui ad 19. tantum horas supervixit, ita ut ejusdem diei nocturna inter 11 et 12 sit defunctus, oh cum gemitu et dolore multorum piorum!

Die 7. Sepultus in templo Radnotiensi sat pompose.

S e p t e m b e r.

Die 13. Estem ágyban az hideglelés és vérhas miatt.

Die 25. Indultunk Radnótról Görgénybe. — 26. Oda érkeztünk.

O c t o b e r.

Die 5. Reversi fuimus Radnotinum ex Görgény.

Die 7. Adtak ő Nagok Hung. — — flor. 102. (Más tintával e sor alá ezt jegyezte: »az Cluveriusért és uti költségemért lejövetelemben.«)

Die 8. Veni Sz.-Peterinum cum sp. D. Teleki in carpento.

Die 10. Sum inde dimissus. Die a. 11. ingressus Claudiop. holott lakásom atyám uram házánál continuáltam ad 2-dum Jan. A. 1675. ő Nagok engedelmeiből.

A n n o 1675. J a n u a r.

2. Jan. Kegyelmes asszonyomnak hivataljára s parancsolatjára indultam ki Kolosvárból délután egy katonával Ebesfalvára adván Tek. és Nemzetes Kun István uram pro viatico tall. 2.

5. Érkeztem udvarhoz ebédkor Ebesfalvára.

26. Indultam az udvarral innét Segesvárra, holott ebédelvén háltunk is.

29. Érkeztünk be Fogarasba délután.

F e b r u a r i u s.

4. Febr. Küldött (!) kglmes asszonyomnak 8 sing granat posztót ajándékba.

24. Jegyzette el Tek. Apaffi Miklós uram Tek. Teleki Mihály uram hajadon leányát.

Martius.

1. Adtak ő Nagok hivatalt és a radnótiak oda való Praedikátorságra.

4. Küldött asszonyunk ő Naga T. praefectus uram által uti költségre flor. 10.

Item Radnótra érkezvén parancsolt adatni buzát Cub. sax. 3.

5. Délután indultam Fogarasból Kolosvárra hat lovú posta szekeren, Commissariust is adván mellém ő Nagok Gombkötő Mihályt Étek fogót.

9. Délután 4 órakorrrá érkeztem bé Kolosvárra.

15. Indultam ki 10 órakor Kolosvárból paripán radnóti praedicatorságra.

16. Érkeztem circa vespera Radnótra, szállván a várban N. udvarbíró Udvarhelyi István Deák uram ő kglme szállására.

17. Délután proponaltam az templomban de expugnatione Jerichuntis. Heb. 11.

19. Költöztem az parochialis házban.

Junius.

21. Comparialtam Sz.-Pálon legelsőbben is a papok gyűlésében. Holott R.-densis(?) voltam candidandus lévén.

22. Érkeztünk be M.-Vásárhelyre országos gyűlésre oda conflualván.

26. Post examen rigidum lött manum impositio, et dimissio. 1)

NB. 3. Udvarbíró uram segitvén tall. 2, és lovat alám adván s szabadost is velem bocsátván, ő kglme jó akaratjából conficialtam az gyűlésben való járásomat.

T. Püspök uram²⁾ is a formuláért semmit sem vött tőlem.

September.

Jelentöttem Udvarbíroné aszszonyom által kglmes aszszonyomnak házasságbeli szándékomat, mely dolgot ő Naga által kellett végben vinnem. Melyre jó válaszom lött, és ő Naga parancsolatjából

6. Radnótról ő Nagokkal együtt ki is indulásom Somlyóra kisérvén ő Nagokat katonai jószágokban.

9. Kiindulván Katonából egy posta 8 lovú szekeren Ormándi István urammal ő Nagok egyik udvari praedicatorával mentem Kolosvárra.

1) T. i. papok felavatása, kibocsátása.

2) Tiszabecsi Gúspár.

10. T. Tolnai uramat mellém vétén, Somlyó felé indulván, háltunk Somboron.

11. Zilajra érkezvén T. Felvinczi Sándor uramhoz, ott jól lakván, ott is háltunk.

12. Érkeztünk be Somlyóra Francisco ott való kapitány uramhoz ebédre. Vacsorán pedig voltunk T. Miskolczi Gáspár uramnál, ott is háltunk.

13. Reggeli könyörgés után kültem Miskolczi Judithoz kérni T. Tolnai István kedves sógor uramat, és T. Ormándi István uramat, kglmes fejedelmünk udvari praedicatorát, ő Nagok mellettem írott levelével. Commissariusunk volt Vajna László étek fogó. — Eodem Isten kegyelméből délután Spartam nactus sum. Estve kézfogásunk is lött.

14. Ment katonákkal Miskolczi uram Debreczenben egyet-másért.

18. Innen szép békeségben megérkezett estvére.

20. Celebráltunk Somlyón lakodalmot, T. Ormándi Uram esketvén öszve.

21. Ebéd után kiindulván háltunk Zilahon Felvinczi uramnál.

22. Ebéd után Zilajról el indulván, háltunk Sz.-Mihályon.

23. Estvére érkezünk be Kolosvárra solemniter, T. Pataki István sógor uram feleségestől kocsin és lovasokkal jövén előnkbe.

24. Itt is solemnis lakodalmot esaptunk.

26. Kolosvárból kiindulván, 27. Radnótra haza érkezünk.

October.

6. Ment fel az feleségem kglmes asszonyunknak udvarlására.

11. Vöttem Academiából T. Leusden János Lingv. Prof. uram levelit Ultraj.

Anno 1676. Junius.

12. Volt partialisunk Küküllőváratt.

14. Generalis synodus Fejérváratt.

30. Öltözttem ki a német köntösből papi gránát köntösbe.

Augustus.

5. Estve vacsora után kezdett feleségem vajunni első gyermekkel.

7. Hajnalra szabadította meg Isten tölle. Lött egy szép leánya.

20. Keresztelte T. Ormándi uram Jutka nap. Komák ezek voltak: Ormándi István uram, Gyulai Tamás uram, Teleki Gáspár uram, Katona Mihály uram, Herpaline (?) asszonyom, Köpeczi János uram, Ujhelyi Pál uram, Farkas Mihály uram, Bányai János uram, kglmes asszonyunk öreg asszonya.

S e p t e m b e r.

12. Vetettem el az nagy haját egy somlyai borbélylyal Radnóton.

13. Küldött a feleségemnek ő Nagy egy suba alá való róka nyakból és farkból álló béllést.

A. 1677. M a r t.

14. Kezdett foga hasadni Jutka leányomnak.

A p r i l i s.

7. Érkeztek le Coccejus hét tomussi Eperjesről M.-Vásárhelyre.

J u n i u s.

27. Állott bé a generalis gyűlés a papoké N.-Enyeden.

J u l i u s.

16. Hivatta volt fel asszonyunk feleségemet szoptatni, dajkája beteg lévén.

O c t o b e r.

11. Az Mélt. erdélyi fejedelem Apafi Mihály kglmes uramnak leánykáját annor. 4 szőlította ki Isten a meridie inter horam 4. et 5.

15. Hora 9. lött koporsóba tetettetése, magam proponalván ez alkalmatossággal.

16. Könyörgés alatt indították a testet temetni Kolosvárra.

17. Lött az refor. templumban solemnis eltemettetése, Kolosvárott.

A n n o 1678. J u n i u s.

19. Celebráltatott generalis papok gyűlése M.-Vásárhelytt.

22. Bomlott el ez gyűlés.

23. Adtak az vásárhelyi ecclesia vocatiót T. Kolosvári István uramnak papságra.

M e m o r i a l e.

Pataki István fiamnak tizenégy esztendő korában, Torockó-Szent-Györgyről az enyedi collegiumban való béköltötéséről és ott való victusáról, ab A° 1691 die vero 28. novembr.

1. Die 27. novembr. küldtem Enyedre paripán szolgáltól, holmi egyetmásival, háló szerszámival.

2. 28. ejusdem költözött bé az collegiumba. az D. seniorral, Ajtai András urammal, egy kamarában egy asztalon levő victusra.

3. Rendeltek professor uramék két-két cipót napjában.

4. 29. novembr. introducalta T. Kolosvári István komám uram az syntactica classisba.

5. Az főzésnek rendi, minden héten két nap kerül Istók fiamra. Ekkor husra kell exponalui a két két napra.

M o s ó r a v a l ó k ö l t s é g.

Fogadtam egy árva leányt, a collegiumhoz második ház, fél esztendeig *hatvan pénzben*, ki minden héten tisztával tartani

tartozik. Akkor mingyárt (Miskolczi Zsigmonddal lévén ott) megadtam felét, id est denar. 30. — — küldtem a fiamtól félrud szappant is.

Főző asszonyra való költség.

1691. 28. novembr. szegődtem a D. senior Ajtai uram előtt ad primum usque Junii anni sequentis T. Pápai Ferencz uram házában lakó Zöldiné asszonyomat a fiam számára coquának, ilyen formában, hogy minden héten kétszer a rend szerint főz két két nap, a huson kívül ahoz való szereket ő kglme adván hozzá, mely munkáért tartozom a fél esztendőig ő kk fl. 5. hungar. = öt forinttal, fél font borszal, fél löt sáfránynyal, seu 45 den., szalonnával nyolcz fonttal.

NB. Az fiamnak az collegiumban adtam,

Egy fél uj derekalyt hajastól.
 Egy vánkost hajastól, veres fejtöst.
 Egy vászon lepedő. Egy hárászszal veres fejtős abrosz.
 Egy gyapott vászon kis kendő, kendeni való.
 Egy bokor zsebbe való keszkenő.
 Két bokor ing s lábura való, uj mindenik.
 Egy ruha tarisznya.
 Egy uj kuesma. Egy uj zöld rókás kozák süveg.
 Egy víznek való légely. Ezt ellopták a senior elvitelkor.
 Egy fejsze, ha kelletik.

A b a n n o 1675.

Radnóthi papságombeli jövedelmeknek, abbeli restantiának, és adósságbeli erogatióknak seriesse.

Várbeli füzetésem conventióm szerint ő Nagoktól

Buza szalmájában	gel. 100
Kész pénz	flor. 32
Bor	urnae 40
Verő disznó	Nr. 2 hizott
Minden dézmálandó bonumnak quartája. — Ennek tertiája a mesteré.	
Bárány	Nr. 2
Sajt	Nr. 2
Vaj, szürve tiszta	urna 1
Sziirt méz	urna din.

NB. Ezeket e szerint percipialván, ad A. 1675 semmi restantia nem maradt. Similiter ad A. 1676. 77.

A mi peng a falubeli fizetést nézi, rendszerint az: Minden házas ember a papnak tartozik buzával gel. 4. Két része a szekeres, ökrös embereknek egy-egy szekér fával. Az ökretenek den. 25. fa helyett. Esketésért az lakos ökrös ember fával egy

szekérrel. Kivül való bért nem adó idegen legény flor. 1. Keresztelésért egy öreg kenyérrel és egy tyukkal. Az özvegy asszonyok vászonnal, ulnis 3.

Item a falu tartozik a pap rétit lekaszálni, és bétakarítani. Ezek után halotti proponálásért flor. 1.

Anno 1678.

Perceptio tritici.

Ezeknek notáit félben hagytam, lakásomat is anno 1681. ő Nagok tetszésekből változtattam, Kolosra kérezvén ő Nagoktól. Holott ő Nagoktól az kamara háztól járt fizetésemben:

Kész pénz	fl. 125.
Buza szemül sax. cub.	32.
Bor	urn. 80.
Só készen	Nro 300. seu fl. 36.
Disznó	Nro 4. seu fl. 16.
Borsó, lencse sax. cub.	2. seu fl. 3. den. 20.

Ezeken kívül mindemből, a mi dezmálandó, quarta jár és ő Nagtól, a nostrasok részirül, melyeknek quartája az mesternek megyen. — Csak a pap quartája, az mesterén kívül, bőv terméskor reá megyen ad gel. 112, az buzából.

Az lakosok adnak 4 szekér fára való pénzt és 12 kaszásra. Halotti tanítástól flor. 1. Esketéstől is fl. 1. Kereszteléstől az komák pro lubitu.

Anno 1705. die 14. Jan. adtam házastársul, Pataki Boricza. Miskolczi Judithtól maradt árva leányomat, Técsi György uramnak. mostan kentelki és czegei ecclesia praedikatorának.

Ez Boricza leányomnak adtam:

Egy tisztességes zöld rása szoknyát, ezüst galandos karmasin szinü bársony vállal, az alja penig két renddel arany galand. És

Egy tisztességes rózsá szín rása szoknyát viola szín bársony vállal, vállán alján arany mássa csipkés. Egyik mellé posztó rása ezüst galandos előruhát rózsá szín, és zöld rása, ismét egy fahéj szín köz elő ruhát.

Item három patyolat előruhát. s irás után valót. Item két patyolat és négy gyoics ingvállat, s 2 ing aljat. Item egy zöld rása arany galandos, róka mállal héllett, s egy veres szőr kanavác héllett, selyem csipkés minden napi mentét.

Item egy dupla karmasin szín selyem övet fl. 28. Item egy szép s jó nagy derekaljt, két rendbeli tisztességes hajakkal, nagy vánkossal, és arra való selymes öt szép vánkos hajjal gyoicscsal.

Item két gyoics kendőt, egyik selymes, másik veres fejtővel szőtt, 3-dik len vászomból való fejéres varrással, 4-ik penig szös vászomból való veres fejtővel szőtt.

Item két gyolcs paplan hajtó lepedő, egyik tarka selymes, másik reczés fejéres varrással, csipkés, 3-ik egy paraszt gyolcs lepedő.

Item három asztal abrosz, kettei sáros, 3-ik veres fejtővel veszszősen szőtt.

Item négy óntálat lib. 8., kettei nagyobb, kettei kisebb. Item egy ejteles ón kannát, s két ón tányért, egyik sima, másik lovasos, staturás, velencei.

Item két egy egy ejteles fejér és kék bokaly, virágos. Item egy szép dufla paplant. Item egy főre való patyolatot fl. 2., ahöz két főkötőt. Item egy piros kordován csizmát. Item egy vászon rokolyát szőr kanavácz selyem csipkés vállal.

Item két rud szappant. Item egy bornyúzó jóféle tehenet. Item egy gyermeknek való paplant tarkát. Item Técsi urammal egy sárga tiszta iszkofiumos patyolat keszkenőt jegyben fl. 6.

Manifestum ad Regnicolas emissum, quo ipso
quorundam conspiratio detegitur.

Köteles atyafiságos szolgálatunkat ajánljuk kigyehmeteknek, mint jó akaró uraiméknak s atyánkfiainak. Isten minden szomorú változástól oltalmazza és fejenként szerencsésen éltesse kívánjuk!

Nagy szübeli fájdalom és keserűség kényszerítvén bennünket, hogy e bizodalmas és szükséges requisitióknál által kellésék értésére adnunk kglknek, a mi lelkünkig behatott keserves nagy bánatódásunkat, és mocskoltatásunkat, az mellyek is a nagy gonoszokban kesergő szegény édes hazánknak utolsó veszedelmére czéloznak, (ha Isten ő felsége ingyen való irgalmasságából nem succurrál és édes hazáját, békességét, szép szabadságát szerető embereknek sziveket fel nem indítja, hogy valaha lenne vége a nagy zürzavar háborúság és hallatlan hamis hír költéseknek.) Tudjuk azért kglknek is mint igazán hazáját s maradékját szerető Embereknek, ha nem annyi. . . mint nekünk székelv natióknak, de sok dolgokban és külömb külömb formában talán velünk egyet ért, közönségesen is megbántódások nagyok, melyeknek elhallgatásával nem hogy szegény hazánk megmaradására jó reménységünknek utja, sőt szempillantásonként való közelítése veszedelemnek láttassék. Nyilván lehet azért kglknél, már két esztendőktől fogva micsodás nagy megmocskoltatása lön jámbor keresztény fejedelmünk ő Naga előtt natióknak, némely nyughatatlan hamis hír költő és az unióval nem gondoló emberek által, mellyeknek előszámlálásával kglmeket fárasztani nem szükség, kik is az ő gonosz cselekedetekért nem hogy büntetést, sőt még csak pirongatást sem vött, most immár ujjobban az gonosz cselekedeteknek utjára eredvén jámbor

keresztény fejedelmünk előtt mocskoltak, becstelenítettek pártütéssel, ő Naga méltóságos személye, és több hazafiai ellen való mérges szándék viseléssel, mellyekben híjuk bizonyságúl az Istent, ki előtt mindenek nyilván valók s csak gondolatunkban sem volt annál inkább szándékunkban, mert mi nekünk az ő Nagok fejedelemségeken nincsen semmi botránkozásunk, csak ő Nagok hagynának békét, az haza bontogatására született emberek. — Ilyen ártalmas szenvedésünk melly keserves legyen, hagyjuk akárkik is keresztény hazáját és böcsületit szerető jó lelkű emberek itéletire. Annakokáért látva, hogy soha semmi utakon módokon édes hazánk régi jó szokása szerint, keserves megbódulásink meg nem orvosoltathatnak, hanem naponként többülnek és szaporodnak az haza veszedelmét és Istenünk ő felsége haragját siettető zürzavarok, és törvényteleniségek, kételenítettünk még illy siralmas és szomorú megbántódásunk orvoslásának utjához nyulunk, elfogyva ebből a szegény hazából az igazság, és oda folyamodunk, a honnan szegény hazánk meg maradása Isten ntán és békessége foly. Kénszerítetünk azért minden hazája békessége megmaradására született, Isten dicsőségét, maradékát, törvényét és szép szabadságát szerető embereket Istenre, lelke üdvösségére, és az haza szép uniójában letött hűtíre, kötelességére, ez méltó és keserves megbántódásunkat értvén, ismerje magáénak, sőt annak megorvoslásában minden utakon s módokon legyen egy értelemben velünk, hogy már valaha érhessen valami pihenést ódes hazánk. Ezzel kívánjuk Isten szerencséltesse kglket.

Datum in communi congregatione nostra in possessione Maksa. Die 1. decembris. A. 1677.

Kglknek szeretettel szolgálunk Háromszéknek minden szabadsággal élő Rendei közönségesen.

Superscriptio talis erat :

Splibus, grosis, egregiis nobilibus et agilibus capitaneo et regio judici, supremis et vice-judicibus, item regiis iur. assessoribus ac notar. et sedis siculicalis dnis et fratribus nobis observandissimis.

Közli: Dr. TÖRÖK ISTVÁN.

THÖKÖLY IMRE

ÉS A FRANCZIA DIPLOMATIA.

(A franczia külügyministerium levéltárában levő »Hongrie« című hét kötetes gyűjteményből.)

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

XXV. 1680. aprilis 21.

Excellentissime domine domine mihi semper gratiosissime.

Scripserat mihi Vestra Excellentia, si sum christianus si verus Hungarus, impediam tractam cum imperatore; feci quod potui per media illa, quae mihi Vestra Excellentia per suum expressum nobilem suppeditavit, ivi ad stuporem omnium, inter tot fortalitia, per montes die nocteque, vitam et personam meam fortunae committens, dei auxilio ad nostram militiam penetravi, quod cum Strasoldo audivisset, valde turbatus fuerat. Ego vero iter meum continuans ex Göncz, unde ultimas literas scripseram Vestrae Excellentiae, donec pervenirem ad dnum comitem, quem penes Beszermény, octo miliaribus a Varad in Szoboszlo inveni.

Omnes literae meae et intimationes Excellentiae Vrae, quas antea illuc misimus, hoc unicum et nihil amplius effecerant, ut exspectarent adventum meum, et declarationes solidiores de clementia christianissimae suae mattis acciperent; nam hoc verum est, tam longo exilio, periculis continuis ita fuerunt defatigati, ut vix alicui jam crederent, de clementia etiam regis christianissimi desperabant, et quidem propter distantiam longam, item propter Poloniam, quae in rebus nostris contraria, et propter Transylvaniam, quae ipsis suspecta, quod minus recte agat, in certis etiam auxiliis Turcarum fidere nolentes; exacerbati etiam communiter omnes ab insolentibus turcicis, a quo enim militamus, sub decem annis, dedit quidem quartiria Turca, sed continuo partes regni subjugabat, jam omnes pagos et oppida, magni illius comitatus Szathmar et ulterius Szabolcs ad Varadinum tributarios redigit, eo non contentus, Agrienses adoruntur etiam civitates submontanas circa Tokaj, ubi vineas habemus, prouti Tarczali

num jam exuserunt, et idem minantur aliis etiam, si sponte tributum non promiserint. Porta semper promittit remedium hujus rei sed non fit, et sic dicit communitas nostra, si ulterius utemur ipsius quarteriis, sensim subjugabit totam Hungariam et nos decipiemur, malumus hac occasione redire, res componere et defendere quod adhuc restat. Ex his et similibus rationibus absolutissime decreverant, se cum imperatore tractaturos, et domum abituros, majoris existimantes praesentem satisfactionem, quam longa, incerta et futura auxilia. Et nisi Vestra Excellentia illum dominum Reverend in Transylvaniam misisset, cum gratificationibus munificentiae christianissimi, et solidis informationibus, tanquam testimonium apertum protectionis christianissimi; ex altera parte me, cum literis et declarationibus suis, certissimum est, ad continuas intimationes archiepiscopi et aliorum caesareanorum, jam deputatos suos dimisissent, non curato principe Transylvaniae, et in quartiria in Hungaria a Strasoldo ipsis designata condescendissent. Sed posteaquam de ingressu domini Reverend illis certos reddidissem, literas Vrae Excellentiae exhibuissem (quae mihi magno auxilio fuere) et illis bene exposuissem, quanti momenti sit regni christianissimi etiam secreta protectio pro rebus hungaricis de facto et in futurum, item quod moderna ipsorum intentio non aliud quam extremam ruinam perpetuosque carceres regno et genti nostrae progenitura sit, monebant etiam literae Vestrae Excellentiae, ut bene perpendant, quid sit fides Austriaca; item cum vidissent ex declarationibus Vestrae Excellentiae, talia repraesentari, quae Austriae pro certo incommodant et distractionem facient, accuratius haec perpendere et melius sperare de clementia suae mattis incepterant. Multum laboris habui propter illos, qui continuo partes imperatoris promovebant, periculi plus, nam ipsi etiam domini Hungari aliqui cogitabant de vita mihi adimenda et exquirebant a domine comite, an venerim turbare res ipsorum.

Hoc enim extra dubium est, austriaci omnibus modis intendunt res hungaricas componere, et urgent valde, ut comes homines suos mittat ad archiepiscopum, qui plenipotentiam habet tractandi; vidi puncta, quae per illum missa sunt. Primo libertates volunt restituere. Secundo. Confiniarios in pristina loca sua et officia locare. Tertio. Germanos educere, exceptis illis qui antea fuerunt in regno, et praeter haec in tribus adhuc vel quatuor fortalitiis volunt suos milites habere. Quarto. Universas contributiones tollere. Quinto. Non tantum comitem et Wesselenium clementia sua condecorare et contentare sed et alios nobiles et officiales. Sexto. Tempa restituere praeter quatuor. Haec fuerunt puncta. Ad partem vero intimatum est comiti per amicos, quod modo difficilem se praebeat, consentiet aula etiam in tributum

turcicum, ratione templorum et Germanorum accomodabitur. Quodsi illa puncta ante intimationes Vestrae Extiae misissent, habuissent rem obtentam, sed postea usque ad adventum meum semper ita dicebant, quod nihil possint facere, siquidem imperator armistitium non confirmavit. Supervenerat interim passus archiepiscopi et assecuratio per illum amicum meum, de quo antea scripsi et inferius scribam et urgebantur, ut non tardent, homines suos mittant, sed et tunc similiter se excusabant, jam in praesentia mea, quod sine confirmatione armistitii non possint.

Illmus duus Teleki, praeterita septimana, debebat habere cum ipsis conferentiam infra Somlyo; quid effecerit, nescio. Interim ego feci, quicquid potui; totaliter negotium non est eversum, sed inter caetera talia adminicula etiam feci.

Primo. Nobilis ille, qui pro instrumento acceptus est, inter archiepiscopum et nostros dominos, de quo et nuper scripsi, a pueritia usque etiam in scholis sincerissimam amicitiam mecum colebat, ille portaverat literas salvi passus archiepiscopi, fecit mecum conjurationem pro destruenda tracta moderna, et siquidem ille nunc abiit, ad archiepiscopum et ad imperatorem, cum postulatis dominorum Hungarorum promisit ita agere, ut intentionem suam non assequatur, et si imperator omnia etiam promiserit, quae desiderant, tamen ille in regressu omnia suspecta reddet, terriculamenta multa faciet. Tantae considerationis et tam bonae intentionis hominem non videbatur mihi consultum sine aliqua animatione dimittere, rogo humillime, si bene non feci, ne mihi vitio vertat, necessitas hoc expostulabat, confido tamen clementiae christianissimi regis et gratiae Vestrae Excellentiae, duo ipsi promisi. Donum honestum Vrae Excellentiae. Secundo. Si propter hoc factum exulare debuerit protectionem regis Poloniae, ut in casu posset se huc recipere et securitatem suam habere cum subsistentia a christianissimo rege. ¹⁾

Secundo. Duos Petroczy, Andream Radics, qui antea etiam semper fidissimus fuerat et nunc multum juvit, Stephanum Géczy, juniorem Janoky, qui uterque praecipui nobiles, tunc ad partes nostras illi duo venerunt, quando auxilia christianissimi cum comite in montanis civitatibus fuerant, zelosi et constantes in negotiis his, item Petrum Hanvai, Paulum Ubrisy, Paulum Borsy optime disposui, jam illi fidelissime laborabunt et diutim plures reddent capaces tanti boni, quod a tanto monarca sperare debent, et tanti mali, quod ex parte imperatoris regno et genti nostrae evenire potest. De his omnibus informavi etiam illum dnum Reverend. Praeterea ubique et vel maxime Cassoviae per fratrem

¹⁾ *Oldaljegyzethen ez áll*: aprouvis un présent à ce gentilhomme et retraite en Pologne.

meum, et Eperiessini praecipuos et prudentiores bene disposui, ut omnibus modis per indetinentes denuntiationes terreant nostros a tractatu, quia vidi valde inclinatos ad domum abeundum et obcoecatos promissis austriacis.

Non possum praetermittere, quod si Vestra Excellentia illum dominum Wesseleni ¹⁾ non monuisset, ut concurrat ad publicum, relinquat vana promissa Austriae, nam habituri sunt Hungari protectionem christianissimi, ipse vero in specie pensionem, honorem et alias promotiones, vix potuissem ipsum ad negotia haec pertrahere, nam austriaci in particulari etiam cum ipso tractant. Comes vero, novit bene Vra Exa ab initio tam generosus fuit, ut nihil expeteret a christianissimo, cujus interesse in rebus hungaricis sua fidelitate et suis sumptibus sustinebat, non privata sed gloriam suae mattis et patriae commodum, unice venerans: et omnes domini Galli testificari possunt, nulla habens subsidia, tamen in expeditione cum domino Teleki per totam aetatem magnam summam pecuniae exponebat, solvendo continuo aliquot centum hominibus et antequam exiverat, debuit principi dare decem millia tallerorum pro rebus hungaricis, nunc a quo generalis et plenipotentiarius factus est, ab octo mensibus plus quam duodecim millia tallerorum exposuit in solutionem particularis militiae suae, item pro bassis et aliis expeditionibus, solus suis sumptibus sustinere debet hanc molem; juravit et dixit mihi, impossibile est, ut hoc onus sustineam diutius, in Transylvaniam redeundi securitatem non habeo, media conservandi militiam desunt, necessitas coget me tertium facere et pacificationem inire, quam se et totam gentem sub vana spe perdere. Non debet dubitare Vestra Exa, quin tractatum faciant, si aliquid certi hinc non habuerint, et propterea comes, qui semper fuit magnus cultor clementiae christianissimi, desiderat de facto modo et subsidia, per quae persistere posset, de quibus bene cogitet Vestra Exa.

Interim vero comes et Paulus Wesseleni post aliquot dierum discursus ad haec condescenderunt mecum.

Primo. Legatum in Galliam in tantis intricacionibus de facto mittere non possunt, sed quamprimum in meliori statu fuerint et res ipsae ita exostulaverint ad honorem reddendum christianissimae matti et pro solidis informationibus dandis, mittere non intermitterent; interim securi sunt in gratia Excellentiae Vestrae, quod haec omnia, quae per me intimantur, in sinum clementiae christianissimae suae mattis quam optime et efficaciter

¹⁾ *Oldaljegyzetben*: Le comte Wesseleni a toujours ne peut plus subsister et s'accommodera avec l'empereur si on ne lui fait (?) voir quelque chose de certain.

reponet et nostra cum desperatione luctantia negotia de facto etiam sustinebit. ¹⁾

Secundo. Siquidem novus legatus archiepiscopi cum literis salvi passus imperatoris, sequenti statim die post meum discessum, illuc debebat advenire, eo fine, ut statim cum illo ablegati dominorum Hungarorum abeant, assecurarunt me super eo, quod per integrum mensem velint dimissionem illorum procrastinare et exspectare ultimarias et reales resolutiones Vestrae Exae, quas si acceperint, uti mentem ipsorum perspexi, parati erunt tractatum illum deserere. ²⁾

Tertio. Volunt scire, non tantum in moderno statu rerum, verum etiam in omni casu, mediante christianissimo et Vestra Exa, possuntne certi esse de amicitia, protectione et auxiliis regis Poloniae, ejusque mediatione. ³⁾

Haec omnia dum finivissemus, jam solliciti fuimus de reditu meo, non potuimus alium modum adinvenire, quam hunc ut aperte cum literis et passu comitis Eperiessinum ad uxorem et liberos meos abirem, quod feci et ibi per tres dies fui, gaudere debuissim, sed res ipsa et intimationes bonorum amicorum angariabant, agebatur de cute mea, hoc tamen mihi multum proderat, siquidem Strasoldo jam discesserat, cui comitivas dedit administrator, novus vero generalis Caprara in comitatu Scepusiensi Leuschoviae fuerat et illinc in dies exspectabatur. Simulabam me praestolari me illos, posthac hunc modum adinveni, dixi coram episcopo, per quem nunc res tractantur, me habere bona prope, et donec dnus generalis advenerit, volo illa videre, post triduum reversum promisi; discessi itaque circa vesperum die Mercurii, et illa nocte tota tantam diligentiam feci cum meis militibus, ut pervenerim ad fines Poloniae; sequenti die, circa nonam matutinam, nam mihi valde suspectum hoc fuerat, quod plane tunc, quando in regressu fuissim, centum et quinquaginta equites Cibinium, totidem Bartffam sunt collocati, ubi alias pedestris tantum militia solebat esse, et inter illas mihi veniendum erat, sed tamen deus salvum me adduxit. Remissis militibus veni diligentissime, sed nec ego, nec equi mei amplius ire possunt, nisi quiescamus. Ex itinere scripsi episcopo, quod illam fuisse quidem intentionem meam, ut salutarem novum dnum generalem et administratorem, sed quamprimum in mea bona venissem, accepi literas novas domini comitis, in quibus

¹⁾ *Oldaljezzethen*: ne peuvent à présent envoyer un ambr. au roy, mais l'assurent, que l'état de les affaires sera représenté à sa Maj^{te} par m. le Bethune.

²⁾ Promet un mois de traiter avec l'emp^r.

³⁾ *Oldaljezzethen*: S'ils seront assurés de la protection du roy, du Pologne.

mihī mandat, ut cito abeam in Poloniam ad viduam dominam comitissam Wesseleni et sororem ejus domicellam Petroczianam propter certa negotia, rogavi habeat me excusatum.

Dum adhuc Eperiessini essem, accepi literas comitis, in quibus significat mihī, quid novus ille legatus, qui passum imperatoris illuc portavit, attulerit. Continentia informationis per claves scripta de verbo ad verbum haec est.

Dominus Györki venit cum multis promissis vel maxime in respectu personae meae. Archiepiscopus assecurat modo, mittam homines meos, sua mattas in authentico dabit secundum desiderium nostrum confirmationem armistitii. Passum imperatoris attulit. De restitutione templorum bene loquitur. Hoc etiam pro certo dicit, Turca Szathmarinum, Ecsedinum et Kalloviam petit, paratus est confirmare pacem et nos ex quartiriis ejicere. Imperator demolitionem eorum fortalitorum jam promiserat, sed eo non est contentus Turca. Boni amici hoc mihī per hunc dominum nunciant, si cum imperatore non convenerimus, propter alias suas distractiones cogetur cum Turca renovare pacem et tria illa fortalitia ipsi dare, exinde quantum detrimenti habituri sint domini Hungari, potest conjicere dominus comes. Ego prout promisi, unius mensis decursum cum desiderio expectabo, rogo per deum sanctum, properet Vra Dnatio ad exllum dnum marchionem, repraesentet illi extremitates rerum nostrarum, et quod facio plus quam debeo in respectu christianissimi, nunc est adhuc tempus usque ad reditum Vestrae Dominationis, posthac occasio calva, nemo ultra posse obligatus; nunc etiam convenerunt ad me milites significantes, quod sub duobus septimanis Turcae Agrienses et Hatvanienses abriquerint nobis milites circiter centum. Datum Dioszegh 12. Aprilis.

Informationes has volui praemittere Vrae Exae, ut habita cognitione rerum, eo usque donec illuc pervenero, possit Vestra Exa de mediis meditari, plura quae restant oretenus significaturus. Maxime confido in eo Vestra Exa cum declaratione clementiae tanti monarchae in orbe, me ad illos non misisset, si tantum verbis illos lactare voluisset et cum videat fundamentaliter res ipsorum, quae statim finiri possunt, necessum est, ut aliquid reale fiat ex parte Vrae Exae, nam plures legati pro his rebus, si primum inchoaverint tractam, non mittentur; consistit itaque in vestra Exlltia permittere tractam vel abrumpere. Servet deus Exam Vram salvam et incolumem diutissime. Datum in Neolovnicza 21. Aprilis anno 1680.

Excellentiae Vrae

servus humillimus

27 1)

mpria.

1) Faigel Péter kezeirása; a levél Bethune marquisnak van írva.

P. S. Absolutissime scribo, illi res promissis amplius detineri non possunt, ne causer in futurum, quod non dixerim. Nam nomine imperatoris dicunt, veniatis et dabitur vobis de facto, ¹⁾ quid vultis amplius. Turca vos decepit, Gallus antea etiam vos dereliquit, pacem fecit et vos exclusit, etiam si aliquid faceret, non pro vobis hoc erit, sed pro ipso, interim semper vos peribitis. Ipse miror, quanta promittant comiti nostro, vel valde ipsum volunt decipere, vel habet aliquid imperator, quod exhorrescit. Et uti ex certis conjecturis videmus, primaria intentio est imperatoris finire distractionem hanc, quam propter nos habet, ut copias suas ex nostris augere, et illas in alium locum educere possit; habemus etiam a bonis amicis, qui hanc causam dicunt esse maximam, quod invitetur ad pacem, ne ulterius confugiamus ad christianissimum. In transitu quando fui Eperiessini, publicabatur hoc, quod imperator pro illis regimentis, quos habet in Hungaria, jam in ditonibus suis quartiria designaverit, exspectant tantum finem modernae compositionis. Maneo

Exlltiae Vrae servus humillimus. 27 mpria.

Peractis his omnibus, siquidem hoc fieri non videbatur possibile, ut ego ad ipsos possem redire, propterea adjunctus mihi est nobilis dominus Borsai eo fine, ut ad omnia ultimarias et reales resolutiones referat et testimonium reddat intentionum Vestrae Exae. Literas et informationes praesentes Vestrae Exae nulla ratione sine clavibus misissem, nisi vidissem nobilem hunc Vrae Excellentiae, qui nos circa Nepoloviczam exspectabat, posse illas sine periculo deferre.

(Eredeti.)

XXVI. 1680. m á j u s 30.

Paria litterarum domini comitis Teokeolium.

Litterae Excellentiae Vestrae 12. praesentis Varsoviae exaratae diebus his propinquioribus ad me recte pervenerunt, ex quibus bene intelligo sincerum erga me Excellentiae Vestrae affectum, ex applicationibus autem dni Fajgel, ad quas me relegat, satis mihi innotescunt constantes indefessi vestrae Excellentiae labores in restaurandis et fulciendis rebus nostris, vel ex eo, quod de facto et media sustinendi negotia subministrare et de constanti validaque protectione regis christianissimi noviter me assecurare dignata fuerit. Non me dignum tanta regis gratia existimo, nec eas, quas persona mea facit Vestra Exlltia intentiones meruisse, me sincere fateor: quae certe me vel maxime confirmarunt, ut

¹⁾ *Oldaljegyzetben*: L'emp^r offre aux rébels tout ce qu'ils peuvent désirer.

secundum tenuitatem virium mearum negotia praesentia ad intentiones regis christianissimi secundare ejusdemque indultui me accomodare debeam, de quo etiam Vestram Excellentiam assecuro, spe certissima fretus non me in omni casu suam majestatem christianissimam deserturam, Excellentiamque Vestram suo singulari affectu et potenti recommendatione tam vices meas semper tuituram, quam in sustinendis negotiis mihi omnimode affecturam. In suis scripsi ad dnum Faigel, ad quem me remitto.

In Puspok 30. Maii 1680.

XXVII. 1680. május 30.

Paria litterarum domini comitis scriptarum *ad Faigel*.

Dominus Borzy salvus ad nos pervenit, multum gaudebam ex reditu ipsius, siquidem valde debito tempore advenerat, nam plane illa septimana ex aliquot partibus concurrebant ad me legati ex Transilvania, ex Porta, ab archiepiscopo et generali Caprara, et omnes cum resolutionibus solidis, restabant jam tantum informationes Vestrae Dominationis, super quas maximas habebam reflexiones. Deus benedicat domino marchioni, quod tam sincere intendat restaurationem rerum nostrarum et quod in mea dexterritate acquieverit, sed multum debet etiam Vestrae Dominationi, quod ex parte suae exltiliae tam fideliter laboret.

Post discessum Vestrae Dominationis supra conceptus meos miserant huc Germani insinuationes, quoad publica per archiepiscopum, quoad privata per generalem Caprara, de quibus ut fundamentales habeat Vestra Duao informationes, de resolutione etiam Portae et de eo, qualiter mecum procedant in Transilvania cum meis bonis et aliis rebus, quas adiuvenerunt, arestabant et sub inspectionem dni Naláci resignarunt in isto disgustu, ego quoque in quali praedicamento sim, necesse est, si Vestra Duatio patriae suae, regi christianissimo et mihi prodesse vult, ut expressum meum hominem in Napolounicza vel Musina expectet, quem post quinque dies expediam et propterea nunc pauca scribo.

Quod meritum attinet, quandoquidem exllimus dnus marchio sine speciali ordiuantia regis sui nihil possit facere. contentus sum pro hoc tempore illa resolutione, quam per Vestram Dnaonem misit, modo sit effectus de facto, datae declarationis ecce resolvo me sub bona fide christiana. remanebo et detinebo dominos Hungaros usque ad mensem Septembrem constanter, inevidens autem signum hujus meae resolutionis rumpam armistitium, quod Germani omnibus rationibus intendunt conservare; contestabor eo ipso etiam, quod non privatum sed publicum quaeram et gloriam regis christianissimi, contestabor et hoc, quod informationes ex Transilvania de me falsae fuerint. credat dnus marchio quascum-

que recommendationes de me dedit, non confundetur propter eas, merito pro patre ipsum agnoscam prout Vestra Dominatio scribit, modo laboret in amovendis difficultatibus transilvanicis, quibus premor et quae impedire me possent in hac bona mea resolutione et ad extremitates deducere. Roget suam exlltiam Vestra Dominatio, ut per dnum Akakia et dnum Reverend efficiat, ut bona mea intacta relinquantur, quia non illa tanti existimo, quam reputationem, quid facio mali, quando in negotiis patriae meae desudo, magis enim me concernunt illa, quam alios. Ex factione transilvanica jam Hartariny rebellare incepit. Pro sopienda illa factione et dissensione jam mille imperiales mitto, ne fiat malum exemplum aliis, qui sine eo proclives sunt ad redeundum, et sic exllmus dnu Marchio considerare poterit, quod ego hactenus nunquam petierim pecunias, sed nuper debui significare, quod impar sim solus tanto oneri.

Valde necessum est, ut illa pecunia Cracoviae cito deponatur, siquidem ego a quodam mercatore accipiam. Credat mihi Vestra Dnao, cum audissem, quid domini Transilvani agunt mecum, vix me continere poteram, sed jam fundo omnia supra realitate domini marchionis, respectus enim protectionis christianissimi bene me sperare jubet.

Exllmo domino per claves Vestrae Dnaonis scripsi, rogo solvat litteras illas et ita mutat assecurari suam exllam de constantia mea. Si domini Transilvani non supersederint in persequendo me, vellem ipse visitare exllmum dominum et serenissimum regem Poloniae, si hoc consultum esset, quia jam omnis practica domini Teleky haec est, ut novas dissensiones inter nos faciat, propterea expedit parum Dnatio Vestra. Resolutionem serenissimi regis Poloniae magni existimo et omnino vellem bona acquirere in regno illo. Quod rex christianissimus in imperium proficisci intendat, et quod jam copiae ipsius moverint, mihi Vienna nunciatum est. Deus secundet suae majestatis intentiones. Secundum opinionem Vestrae Dominationis submisit scripsi in Transilvaniam; libenter simulabo imposterum quoque, modo bona mihi restituantur. Sed siquidem aperte accusant me in Porta, impossibile est, ut me non excusent. Nunc quoque scripsit mihi supremus vizirius; ita animadverto, pax cum imperatore rumpetur.

In Puspolti 30. Maii 1680.

XXVIII. 1680. j u n i u s 13.

Paria litterarum domini *Faijel*.

Excellentissime domine Marchio, domine stb.

Non est necessum, ut multa scribam, quia quotcumque litteras accepi per claves scriptas, omnium paria de verbo ad verbum

descripsi et mitto Vestrae Exlltia, ex quibus videbit Exlltia Vestra, quanti existimet dnus comes protectionem regis christianissimi et affectum Vestrae Excellentiae. Non dicit ille: vanae sunt promissiones, sed credit illas veras esse et antequam illae adimpleantur, anticipato faciet, quod desideravimus. Uti video ex resolutionibus ipsius in condigno respectu et honore habet protectionem christianissimi. in cujus reflexione paratus est aureos illos montes, qui promittuntur, deserere. animandus, jurandus et conservandus est, habebimus rem obtentam. Suaderem, ut Vestra Excellentia citissime mitteret ad dominum Akakiam, ut validissime adlaberetur in negotio accommodando domini comitis, neque pateretur se decipi, quia hoc evidentissimum est, si dnus comes ex sede pelleret imperatorem, tamen male interpretaretur hoc in Transilvania; omnia acta ipsius, etiam optima in malam partem vertuntur. Dnus Akakia nomine christianissimi potest ita principem et dominum Teleky rogare et monere, ne sint contrarii, quod ille nunc sit generalis inter suos dnos exules, modo ille patriae suae, regi christianissimo et principi sit fidelis, et ne redeat ad Germanos, quid amplius volumus. Rogo Excellentiam Vestram, dignetur considerare, quid hoc sit, nunc dnus comes rumpet armistitium, qualem jam rationem dabant de occupatis bonis. Utinam posset ille habere tantum subsidium a rege Galliae, ut mille homines posset continuo solvere pro sua custodia, omnes factiones cessarent, hoc autem adhuc melius esset, si nunc ad minimum quingentos draganeros posset habere.

Valde necessum est, ut Vestra Excellentia de pecunia illa statim nunc dispositionem faciat Cracoviae, ut homo ille, qui venit, paratam inveniatur; propterea nisi hunc equitem, ut mihi cito adferat dispositionem Vestrae Exlltia. Ego in dies expecto hominem domini comitis cum uberioribus informationibus, qui quamprimum advenerit, statim per alium equitem de omnibus scribam. Bonum erit scire serenissimum regem Poloniae, qualem resolutionem et intimationem habeat dominus comes a supremo vezirio in rebus hungaricis. Si Vestrae Excellentiae placeret, bonum esset scribere ad residentem christianissimi regis in Porta et negotium domini comitis recommendare. Monendus interea dnus Akakia et dnus Reverend, ne se patiantur decipi. agant constanter pro domino comite, ne evertatur ex generalatu. Domino Teleky bona verba danda, quod ille sit dux belli secundum tractatum et hoc verum est quandocumque abiverit princeps, vel ille in campum cum copiis transilvanicis, dependet ab illo dominus comes cum exercitu hungarico.

Sic jam existentibus rebus, quamprimum homo dui comitis venerit et homo Vestrae Exlltia, non est necessum me hic ulterius expectare, discedam cum meis, nam et Exlltia Vestrae sum moles-

tus propter sumptus et ipsemet consumerem me, et neque bonum est jam me hic morari diutius, multi boni amici monent. Vestra Excelltia itaque dignetur expressum suum sine mora huc mittere cum dispositione de pecunia illa et meos etiam certum hungaricos cum expensis aliquibus, quas hebdomatim mihi gratiose promisit.

Bonum illum amicum meum usque ad Sonez vocabo, quia ulterius jam non audeo abire, omnia resciam, quid agatur circa imperatorem et qualem dederat resolutionem dominis Hungaris; veniet interim et homo dui comitis et hic per expressum Vestrae Excelltiae, quem huc mittet, de omnibus informabo Vestram Excelltiam et ipse discedere possum. Nunc est tempus, si Vestra Excelltia pro illo bono amico voluerit aliquid facere, prout promiseram, nam fecit, quod promiserat.

Quando ego mitto hinc aliquem cum litteris, non est ibi solvendum, quia ego illos hic ita conduco et do tantum, ut et pro sumptibus et pro labore habeant. Servet deus stb. Datum Nepouonicza 13. Junii 1680. Excelltiae Vestrae servus humillimus.

XXIX. Propositions du Sr. Faigel envoyé du Sr. Teokeoli et des hongrois.

Quid ad ordines Vestrae Excellentiae effecerim secundum informationes et quod tractatum cum imperatore usque ad resolutiones Excellentiae Vestrae solidiores suspenderim, hoc ex litteris meis, quas praemiseram. Vestra Excellentia sat clare intelligere potuit; debeo jam mentem et declarationem domini comitis Vestrae Excellentiae elucidare et ejus devotionem erga suam majestatem christianissimam repraesentare.

Multa fuerunt pericula et aliae causae praegnantes, quae dominos Hungaros adegerunt ad armistitium ineundum, sub quo intimationes sat bonas de sua satisfactione dum habuissent, decreverant per pacificationem cum imperatore finem tantarum calamitatum imponere, unica spes clementiae et protectionibus christianissimae suae majestatis, quam ex intimationis Vrae Excelltiae acceperant, retinuit ipsos et induxit, ut citissime per me Excellentiam Vestram superinde requirerent et de statu genuino rerum nostrarum informarent.

Primo. Posteaquam illustrissimus dominus comes litteras et informationes Excelltiae Vrae de secreta protectione regis christianissimi erga res hungaricas per me accepisset, statim novas sumpsit deliberationes, ut posset suspendere tractatum, firmiter credens, quod absque dubio conveniens subsidium pro conservandis rebus accepturum brevi sit a Vra Excelltia, quando etiam per me insinuatum est illi, quod Vestra Excelltia intendebat per Transilvaniam negotia nostra promovere, et quod illustrissimus dominus Akakia

jam erat in via, expressissime missus a christianissima majestate, ut sublevatis omnibus diffidentiis omnia ad bonam formam redigeret.

Secundo. Bene potest recordari Vra Exlltia, quod dominus, comes ab eo tempore, a quo clementia christianissimi regis splendere coepit, in rebus hungaricis nihil quidquam pro se expostulaverit, quanta faciebat suis sumptibus, et coram dominis Hungaris et coram Transilvania et etiam coram dominis Gallis, qui cum ipso militabant, clarum est, quia nullum privatum interesse querebat, sed sequebatur et intendebat augere gloriam christianissimi regis, a quo in futurum multa sperantur, et emolumentum nationis hungaricae, et in respectu hoc faciebat expensas ferme suis facultatibus inconvenientes; continuaret hoc et imposterum, si possibile esset, sed cum tanti non sit, ut hoc onus ulterius sustineat, voluit hoc Exlltia Vrae significare, eo fine, ut non ipsi sed rebus hungaricis jam in extremitate existentibus, et gloriae christianissimi regis cito consulatur. Instat igitur dominus comes urgentissime, ut super eo per instantiam et cooperationem Vrae Exlltia duo fieri possint.

Primo. Quod intra unum mensem suppeditentur ipsi decem mille ducati pro aliqua sustentatione militum et pro eradicanda ex animis Hungarorum inclinatione redeundi ad imperatorem.

Secundo. Petit indigenatum et nobilitatem polonicam cum libertate se recipiendi in regnum sub protectione serenissimi Poloniae regis, et cum etiam facultate bona acquirendi.

Tertio. Rogat etiam dominus comes suam christianissimam majestatem, ut sua velit interponere officia, per instantias Exlltia Vrae et dni ablegati Akakia, ut in omni eventu bona, quae in Transilvania possidet, ipsi conserventur, quia diffidet, dum sine ulla intermissione pro patriae libertate laborat et sincerissime pro gloria et in exequendis christianissimi regis intentionibus agit, ne inimici sui praetextus et occasiones ipsi nocendi ex actionibus suis sumant.

Haec ego volui et debui Exlltia Vrae sine simulatione aliqua fideliter repraesentare, non solum ex ea ratione, quod etiam exul sim, sed etiam ex fidelitate illa integra, quam ab initio usque ad hoc momentum erga christianissimam suam majestatem dominum dnum meum clementissimum servabam, prout hoc omnes domini Galli, qui fuerant et laborabant nobiscum, fateri non recusabunt. Suadeo itaque tanquam servus fidelissimus, quidquid ex clementia suae majestatis ad sustinendas res hungaricas conferri decretum est, ut hoc sine procrastinatione fiat, nam tam longo exilio, tantis periculis ita sunt domini Hungari defatigati, videntes etiam se ab omnibus derelictos, ut quoquo modo parati sint redire, et hoc Vra Excellentia ipsa debet recognoscere, si me ad illos non misisset, simpliciter sine mediatoribus tractassent et rediissent et ita in

desperatione illa periissent, et nihil aliud potest ipsos salvare, quam admaturatione clementia suae majestatis. Rogo itaque humillime. Vestra Excellentia me cum solidis et realibus resolutionibus remittere cum mihi adjuncto nobile ne dedignetur, quem ego citissime ad illos debeo expedire.

XXX. *Copie de l'instr. de G. Varnai envoyé à M. de Bethune.*

1. Per Transilvanos non bene informantur in negotiis, quibus neque credere possunt. Igitur dominus illustrissimus comes, tanquam generalis totius militiae ab excellentia sua vult de omnibus rebus et negotiis vere ac genuine informare.

2. Pro nunc armistitium habebunt Hungari cum armata suae majestatis, hoc autem fecisse illustrissimum dominum comitem propter aucupandam imperatoris gratiam excellentia sua non cogitet, sed fecisse hoc suam illustritatem ex certis rationibus et causis.

Prima ratio haec est institutionis armistitii: quartiria a Turcis, quae fuerant destinata pro militia hungarica, jam fere a novem annis sunt desolata. unde commoti maxime confinarii Turcae hinc inde coeperunt milites trucidare, in captivitatem rapere ita ut prope dierum ad praesidium Turcicum sol noto dictum in praesentia illustrissimi domini generalis arma ceperunt contra militiam hungaricam Turcae, ubi accepit vulnus dominus magnificus Petroczi major natu Nicolaus.

Secundo ratio, propter quam debuit institui armistitium, haec est: milites propter indefessas quotidianas hinc inde pervagationes fessi et fere viribus enervati, ipsimet capitanei et omnes officiales unanimi consensu instabant, ut instituatur armistitium, ut possent habere per aliquod tempus respirium et sub eo tempore rescire in negotiis hungaricis christianissimae suae majestatis ultimam resolutionem. Quare illustrissimus dominus comes generalis, ut posset satisfacere fidelitati suae, quam tuetur erga christianissimum regem Galliae et ut commodiorem posset habere cum excellentissimo domino marchione correspondentiam, hic proxime ad limites Poloniae per tempus armistitii sese continebit cum tota militia. Idecirco per deum immortalem exorat excellentissimum dominum marchionem, si possibile, negotium ne prolongetur, est periculum in mora, nam magna pars militiae est inclinata ad tractatum et diu noctaque intendit ad gratiam imperatoris redire, quod facinus hucusque pridem ad finem produxisset, nisi illustrissimus dnus comes secrete officiales donis, pecunia et variis modis ad se pertraxisset. sed jam illud dominus comes fere omnibus expensis extenuatus, nisi habuerit expensas et opem aliunde, tantam molem existens unus comes et militiam hanc ulterius conservare non poterit, ratihabitio tractatus jam a christianissima

sua majestate est transmissa. summam itaque in tractatu specificationem ex gratia suae majestatis humillime expectant domini Hungari, quae si daretur, nullum periculum esset. Iterato orat obnixè illius dominus comes suam excellentiam, si possibile, per deum medeatur his negotiis, provideat sua excellentia de auxilio, provideat de expensis, hoc autem fiat cito, alias si prolongabitur, perdetur totum negotium.

E mortuo Stephano Barkoczi, qui fuerat unum fulcimen armadae imperatoris in Hungaria, assecurat excellentissimum dominum marchionem dnus illustrissimus generalis, si haberet in tantum expensarum, potiozem partem militiae hungaricae caesareanae largitionibus et donis modo facili ad suas partes illiceret.

Oldaljegyzetben más kézzel írva : Cette instruction tend à faire voir à M. de Bethune les raisons que Theokeoli a d'entendre à une suspension d'armes. La 1-ère est, que les quartiers, que les hongrois avaient chez les Turcs, sont entièrement ruinés et n'en peuvent plus tirer de subsistance. L'autre, que les hongrois étant extrêmement fatigués, avaient besoin de quelque jour respirer.

Theokeoli empêche autant qu'il peut la conclusion de'accomodement, mais il demande de recours d'argent de la part du roi.

XXXI. Copie de la lettre du Comte Teokeoli à Mr. de Bethune.

Excellentissime Domine Marchio Due mihi colendissime.

Posteaquam bene coepta bene etiam continuare et si ita Deo visum fuerit, non tamen sine maximis molestiis et frequentissime vitae meae etiam periculo pro posse negotia patriae meae in ultimo fere periculo versantis procurare intenderem, reflecto me ad solitum vestrae Excellentiae favorem erga me et pristinum in procurandis rebus nostris hungaricis indefessum studium, quo eas a primordio prosequeretur et fere in vicinitate Poloniae existens expeditio praesentium latorem Georgium Varna(i) ad Excellentiam Vestram, declarando per ipsum fuse, in quibus simul constituti terminis, cui si ob simplicitatem suam sibi commissa Vestrae Excellentiae reportare, non esset integrum. Domino Absolon scribo, ut de iis vestram Excellentiam inform(et) et desideratum responsum Vestrae Excellentiae urgeat et praestoletur Rogo itaque humillime Exam Vram, dignetur eidem plenariam fidem adhibere, quam in reliquo divinae protectioni et me solitae ejus gratiae et favori recommendans maneo.

Teokeoli.

Oldaljegyzet : Cette lettre est en créance sur le sieur Vernay.

XXXII. 1680. julius 6.

Copie d'une lettre de M. le Comte Teokeoly au Sr. Faigel.

Hinc quoque volui ad vestram dominationem scribere; optarem ut litteras meas foeliciter acciperet. Ego secundum intentionem meam feci *irreptiones per milites meos in Silesiam et Moraviam*. In Silesia tres civitates combusserunt, sed in Moravia multa loca, quaedam combusserunt, quaedam vere devastarunt. Error tantum in eo commissus, quod multos rusticos occiderunt, siquidem cum illis Germanis fuerant, quos conduxerant pro imperatore, ex quibus non paucos perdiderunt.

Ego nunc quoque velocissime per montes huc *veneram* in occursum Francisci Barkoszÿ, qui cum mille et quingentis Germanis ad has partes venit, sed per comitatum Lyptoviensem aufugerunt *nobis*, abiverunt versus Bresno. Castra germanorum sunt penes Murany, quibus ubique *precludo passus*. *Habeo pedites in montibus*, sed ad alium locum etiam *expedivi*, quorum brevi et quidem citius audiet famam ibi dominatio Vestra. Charissime domine, scribas mihi confidenter, appropinquant-ne *dies deliberationis?* ne inter duas sellas ad terram cadamus, et ne sub tanta spe totam *aestatem* inaniter et inutiliter *perdamus*. Datum in Castris ad Schunik positis, die 6-a Julii 1680.

XXXIII. 1680. julius 9.

Excellentissime domine Marchio domine mihi semper gratiosissime.

Hodie jam discesserat dnus Berthalot, sed per aquam non potuit transire, sed debuit reverti. Interim ad vesperum venerunt ad me literae domini Comitis propria manu scriptae, quas ego de verbo ad verbum in latinum feci et mitto Vestrae Exlltia. Melius est, ut et ea sciat Vestra Exlltia, quae mihi in confidentia scribit. Verendum est ne nostrae res cito pereant, si non juvantur. Pro vigesimo praesentis exspectabo responsum Vrae Exlltia. Servet Deus eandem salvam et incolumem diutissime, cordicitus noveo et maneo Exlltia Vestrae 9. Julii 1680.

servus humillimus mpria. ¹⁾

Külczím: Excellentissimo Domino Dno Marchioni de Bethune Ordinum Christianissimi Regis Equiti et in Poloniam Legato Extraordinario etc.
(Eredeti, rájegyezve: lettre du Sr. Faigel.)

XXXIV.

Status modernus rerum Hungaricarum est talis.

1. Princeps Transylvaniae rediit et apparet exinde, quod Transylvania non intendat reale bellum contra Austriam, quia

¹⁾ Aláírás nélkül, Faigel kezeírása.

nec conflictum permisit, et quae plura facere potuisset, neglexit. Dominum Comitem opprimere volebat et quia hoc efficere non potuit, omnia diffidentiis et dissensionibus involvebat, ut exinde ad regressum viam sibi inveniret.

2. Transylvania pacem intendit, hoc apparet ex literis, quas post regressum a Szathmar Princeps ad Imperatoris Generalem Capraram scripsit.

3. Transylvania, siquidem Comitem deprimere et ad absolutam dependentiam redigere non poterat, decisionem hujus puncti a Porta expectat et sperat, si Porta ulterius quoque in rebus Hungaricis Principe volnerit uti, obtinebunt, ut Comes cum Hungaris absolute ab eo dependeat.

4. Comes jam est confirmatus Generalis, virtus et resolutio ipsius meruit, ut dum degradare ipsum vellent, est eo magis confirmatus.

5. Hyems moderna dirimet negotia Hungarica. Si Porta cum tota potentia duos exules juvare voluerit, tractatum hac hyeme permittet, sed decisionem et conclusionem ejus sibi reservabit: se vero juvare non deberet, modo satisfactio ipsi fiat, tractatum finire permittet.

Ex praemissis Chr. Rex facile conjicere potest, summe esse necessarium, ut sine mora assecuratio veniat de reali suae Mattis protectione et ejus qualitate, ut in omni casu conclusionem tractatus per Dnum Comitem impedire possemus. Nam si ex permissione Portae tractatus inchoabitur et deputati ad Imperatorem dimittentur, tarde erit hoc impedire, ne finiatur, nam et Transylvania eundem totis viribus promovebit, Austria quoque ambabus amplectitur manibus compositionem rerum Hungaricarum, nam nihil aliud intendit, quia timor a Rege Christianissimo ipsam compellit, et praeterea a multis principibus monetur, ut satisfaciat Dominis Hungaris. Ex Jesuitarum literis cognovimus, quod Imperator intendat bellum renovare contra Galliam, et propterea intendit distractionem in Hungaria remove.

Sed donec haec fiant, de praesenti hoc esset faciendum.

(Faisel kezérsu.)

XXXV. 1681. jan u a r i u s 23.

Excellentissime domine Marchio domine coleudissime.

Posteaquam ad Serenissimum Regem Poloniae Magnificum Dominum Sigismundum Janoki de Raho expedivissem. svasit mea tum erga Majestatem Christianissimam humilis reverentia, tum erga Excellentiam vestram obligatio, ut eidem quoque medio dicti Ablegati mei mea honorificentiae debita deponerem. Rogo igitur Excellentissimam Vestram, quatenus memorato Ablegato

meo fidem indubiam adhibere, eundemque omni candoris affectu
prosequi non dedignetur. In reliquo devinctus maneo

Excellentiae Vestrae

Datum ex Quartirio Variensi die 23. Januar. A. 1681.

servitor obligatissimus

Comes Emericus Theökeöly m. p.

Külczm: Exltmo Illustrissimo Domino Dno Marchioni de Vitri Christianissimi Regis in Poloniam Legato Extraordinario (etc. etc.) Domino mihi colendissimo.

(Eredeti.)

XXXVI. 1687. martius 28.

a)

Excellentissime domine mihi colendissime.

Inesperata mea Varadiensis incaptivatio, Munkatziensis obsidio et exinde mille atque mille emergentia incommoda impulerant fideles meos de sanabilibus cogitare remediis. Me itaque remoto et vix mihimet compoti, visum erat adire Serenissimi Regis Poloniarum aulam, ibi quid facto opus sit ab amicis proficua sumere consilia. Rebus itaque bene trutinatis et ex mente etiam mea nihil consultius videbatur, quam per Excellentiam Vestram Regi Christianissimo veluti protectori in quocunque statu seu fortunae seu infortunii benignissimo, infelicem meam sortem, totam denique seriem rerum Hungaricarum demississime representare, quod ni fallor etiam factum est. Attamen Excellentissime Domine, cum sciam quod pulsantibus citius aperiatur, resque praesentes id etiam summopere requirant, ut aliquem expressum pro uberiori rerum declaratione ad aulam Christianissimae Regiae Majestatis emittam, expedio aulae meae familiarem nobilem Martinum Izdenczium eundem Excellentiae Vestrae, tanquam peculiari patrono meo, cui ex ratione officii et honoris etiam ita fieri incumbit per quam amice recommendans rogando obsequio se Excellentiam Vram, quatenus ipsum exaudire, nomine meo propositis rebus fidem indubitam adhibere, manuductionem suam praestare et si ita visum fuerit in conspectum etiam Christianissimae Mattis adducere, redditum denique eiusdem cum clementi et optata Chrmae Majestatis resolutione quantocius admaturare dignetur. In reliquo me meosque jam saepe saepius praestito favori Excellentiae Vestrae, recommendo et maneo semper

Excellentiae Vestrae

In praesidio Otthomanico Gyula 28. Martii 1687.

Servitor adductissimus
Emericus Thököly m. p.

Külczim: Illustrissimo et excellentissimo domino Colbert Marchioni de Croysi Christianissimi Regis ministro et secretario status amico mihi observandissimo.

(Eredeti.)

b)

1687. martius 28.

Christianissime ac potentissime rex domine domine mihi clementissime.

Infelix ego, quem fata tot, tantisque exitiis et servarunt et eriperunt, in diem hodiernum usque saevitiem tempestatum Austriacarum fugiens, et post nebula sereniorum Phoebi apparitionem autumans in eremo Otthomanica miserabilem et calamitosam duco vitam, quae ipsa morte mihi gravior est quotiesquunque in memoria revolvam (meimet jam pene oblitus) vel fidelium meorum vel inculpatorum patriae civium superioribus diebus patratam horribilem laniam, vel vero coniugis meae, viduae olim Rakoczianae, filiae (vel ob haec saltem) famosi illius Petri Zerini, quod caput ejus Neostadÿ fatali Austriaca securi amputatum est, orbitatem atque miseram sortem, duorum denique Rakoczianorum orphanorum, quos clementia Austriaca universis bonis ac substantiis avorum atque atavorum ipsorum assiduis laboribus partis, ad unicam usque arcem Munkacziensem orbavit et spoliavit; sed neque personis tenerorum pupillorum, neque ari Munkacziensi parcitur, omnia struuntur molimina in eradicanda stirpe Rakocziana, in capienda et cum ipso nomine (frustratis in ipsa praeteriti anni animis) delenda arce Munkacziensi.

Nulla spes vitae, nulla fortunarum nisi post Deum benigna et opiculatrix adsit Majestatis Vestrae Christianissimae opera, hanc gemebundi imploramus, huic post Deum unice fidimus et huic nos devovimus. Rerum istarum atque aliarum occurrentium uberius declarationis causa expressum meum nobilem Martinum Izdeneczyum aulae meae familiarem ad benignum Majestatis Vrae Christianissimae solium expedivi, demississime Majestati Vestrae Christianissimae supplicans, quatenus eundem clementer exaudiri patiatur et me ultimum jam ferme spiritum agentem clementi et benigna sua gratia complectatur. Servet Deus Christianissimam Majestatem Vestram quam diutissime viventem et gubernantem. Datum in praesidio Otthomanico Gyula die 28 mensis Martii 1687. — Christianissimae Majestatis Vestrae

Clientis humillimus

Emericus Thököly m. p.

(Eredeti. Ezen levelek a párisi levéltárban (Hongrie IV. 51. 52.) hibásan 1681-ik évbe vannak sorozva.

Közli: GERGELY SAMU.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A veszprémi káptalan kincseinek összeírása 1429—1437. évekből.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

Inventarium super peciis camucarum et purpurarum.

Item una pecia de camucato varii coloris super campo blaveo ¹⁾ quondam domini Benedicti episcopi. ²⁾

Item alia pecia de camucato varii coloris super campo similiter blaveo mixtim crocei coloris quondam domini Demetrii episcopi. ³⁾

Item due pecie, una de purpura Tartarica aurea preciosa rubea, continens formam leporum et canum, de qua facta est una capa, et alia de camucato crocei et varii coloris, figuras quarundam litterarum ignotarum ⁴⁾ habens.

Item una pecia de purpura aurea, habens ymagines cervorum, sed videbatur semipecia ⁵⁾ in amplitudine.

Item alia pecia de camucato aurato cum imaginibus leonum in campo rubeo.

Item tertia pecia de viridi campo simplici de camucato, donata per dominum Petrum episcopum. ⁶⁾

Item una pecia de chambaletto ⁷⁾ viridi cum virgulis croceis brunaticis et blaveis per longum, que quidem pecia licet in priori inventario fuerit notata et scripta in numerum rerum et bonorum

1) Kék.

2) Benedek veszprémi püspök 1380—1387.

3) Demeter veszprémi püspök, két ízben 1388—1391, 1397—1398.

4) Kétségtelenül valamely keleti írás.

5) Fél-darab.

6) Rozgonyi Péter püspök 1417—1425.

7) Csemelet, vagy a hogy az oklevelekben gyakran előjön: Chemeleth

per dominum Johannem episcopum¹⁾ legatorum, tamen etiam dicta pecia prius fuit ecclesie.

O r n a m e n t u m a l t a r i u m.

Item unum ornamentum maioris altaris precioso et pulchro opere auro textum cum ymaginibus, in cuius medio est ymago beate virginis filium in gremio tenens, et cum suis angularibus et pallis.

Item aliud ornamentum altaris maioris, in quo sunt consute ymagine angelorum in campo blaveo, valde preciosum, cum suis attinentiis.

Item tertium ornamentum eiusdem maioris altaris, virgultatum cum virgis aureis, de camucato albo, satis pulcrum, carens uno angulari et etiam prius caruit.

Item quartum ornamentum eiusdem altaris de camuca alba cum imaginibus avium, flores rosarum in ore tenentium, et unicornium rubeorum, cum suis attinentiis.

Item quintum ornamentum de bisso blaveo cum liliis croceis et quinque virgulis sub eisdem.

Item sextum ornamentum eiusdem altaris cum circulis et pavonibus, griffonibus et arboribus in campo albo cum suis attinentiis.

Item septimum ornamentum de purpura blavea et crocea antiqua ad modum scatorum,²⁾ absque angularibus.

Item octavum de purpura brunatica ad grista (*igy*) mixtim ad modum polimite³⁾ (*igy*) antiquum, positum sub reliquiis.

Item ~~nonum~~ de bisso rubeo virgultato, antiquum et laceratum, non est ostensum.

Item decimum de syndone simplici cum serico sutum cum angularibus.

Item XI. de camucato albo *cum ymaginibus strucionum, armis videlicet regis Lodovici,*⁴⁾ sine angularibus.

Item XII. de bisso blaveo cum liliis croceis.

Item XIII. de materia satis grossa cum ymaginibus mayestatis et angelorum et litteris quibusdam ignotis.

Item una palla de subtili tela sericea alba, habens in medio le camucato nigreo vel subrubeo.

O r n a m e n t a a l i o r u m a l t a r i u m.

Item altare beate virginis in cripta habet unum ornamentum cum angularibus, partim de purpura alba et partim de camuleto cum floribus rosarum et ramis pulcris, cum uno angulari.

1) Garai János püspök 1400 körül.

2) Koczkázott, sakktábla-szerű.

3) Polymita vestis, különféle színű fonalakkól szőtt ruha.

4) E címér alatt az Anjouknak különösen sisak-pecsétein előjövő patkót rágó strucez értendő.

Item idem habuit secundum cum ymaginibus avium et liliis croceis et albis antiquissimum, sed modo deest, quia ut dicitur, vetustate consumptum est.

Item tertium ornamentum eiusdem altaris variatum de syndone blavea et nigra cum angularibus, mediocriter bonum.

Item idem habet aliud ornamentum de syndone suta (*igy*) cum sericis blavei et rubei coloris, in quinque locis ad longum subducta cum tela, cum mapis novis et angularibus, donatum eidem altari per magistrum Ladislaum de Keresheg canonicum et quondam succentorem ecclesie.

Item idem habet aliud ornamentum, scilicet de syndone suta cum sericis rubei et nigri coloris, competenter valens.

Item altare sancti Nicolai in eadem cripta habet unum ornamentum pulcrum et subtile de purpura varii coloris, deauratum, cum litteris ignotis, floribus et ymaginibus cervorum et angularibus eiusdem coloris, donatum per dominum prepositum Sepusiensem.

Item idem habet secundum de camucato blavea cum ramis et ymaginibus griffonum, que fuit furtim sublata, et cum tela blavei coloris tabulata, a parte inferiori reformata et restaurata.

Item idem habet tertium ornamentum de purpura blavea et alba mixtim, antiquum valde et laceratum.

Item altare sancti Emerici in eadem cripta habuit unum ornamentum de camucato varii coloris, variato cum floribus scatorum et ceteris, quod omnino est consumptum et putrefactum.

Item idem habet aliud ornamentum de terra tabulata ¹⁾ satis antiquum.

Item altare sancti Johannis ewangeliste habet duo ornamenta, quorum unum de syndone caret angularibus. Item habet duo *breviaria*, unum per dominum Michaellem de Zala quondam succentorem, et aliud per dominum Johannem dictum Egneer legatum.

Item altare sancti Johannis Baptiste et Pauli apostoli habet unum ornamentum de syndone, continue super altare locatum, satis commune. Idem habet unum *breviare*.

Item altare sancte Agnetis habuit tria ornamenta, quorum unum omnino consumptum est; aliud de syndone cum serico suto, in palla consumptum; tertium est satis de exili syndone, quod continue stat in altari; quartum novum de tela rubea, alba et nigra, subducta cum tela grossa, cum angularibus serico sutis, donatum per dominum Thomam presbiterum, rectorem eiusdem altaris. Idem habet unum *breviare*.

1) Talán inkább *tela tabulata*, sima szövet.

Item altare sancte crucis habet unum ornamentum de syndone cum serico sutum, cum ymaginibus aquile et florum.

Item idem habet unum aliud ornamentum variatum de purpura rubei coloris et camucato sub albo, competenter valens. Idem habet unum *tapete Grecum* parvum, satis bonum.

Item altare sancti Uldarriçi (*úgy*) habet unum ornamentum de camucato albo cum aliquibus floribus aureis. Item idem habet secundum ornamentum mixtum de purpura brunatica, grissea et viridi, carens angularibus. Item idem habet unum *breviare*.

Item altare sanctarum Katherine et Dorothe virginis habet quatuor ornamenta, unum de syndone tabulato, donatum per dominum Nicolaum de Lipptovia prepositum maiorem. Aliud de bisso omnino rubeo, cuius ornamenti bissum donavit quondam magister Mathias de Eperyes. Tertium similiter de bisso blavei et viridi coloris. Quartum similiter de bisso nigri et viridi coloris; omnia cum suis attinentiis. Item idem habet unum *breviare* optimum, et unum *missale*, donata eidem per dominum Nicolaum archidiaconum Segusdiensem et quondam vicarium, fundatorem eiusdem altaris.

Item altare sancte Affre habet unum ornamentum de bisso viridi coloris cum ymaginibus mayestatis et beate Katherine consutis.

Item idem habuit secundum de syndone blaveo et albo mixtim cum angularibus, quod est consumptum.

Item idem habet tertium ornamentum novum bisso rubeo et sindone alba ordinatum cum omnibus attinentiis, donatum per dominum Matheum succentorem eidem altari.

Item idem habet unum *breviare*.

Item altare sancti Ladislai habet unum ornamentum de tela Italica cum lata sutura rubea et floribus rosarum, satis antiquum, cum angularibus.

Item idem habet secundum ornamentum variatum de camucato rubeo et viridi cum angularibus et una palla.

Item idem habet tertium ornamentum de camucato cum floribus viridi coloris ac imaginibus leonum et pardorum, donatum per relictam Benedicti filii Hym dicti de Debrentew ¹⁾ cum suis attinentiis. Item idem habet unum *breviare* donatum per Johannem Pirus canonicum.

Item idem habet unum *thapete Grecum*, satis bonum.

Item altare sancti Petri habet unum ornamentum de camucato rubeo deaurato antiquo, satis laceratum, cum uno angulari.

Item idem habet secundum ornamentum de tela cum yma-

¹⁾ A Debrentei Himfi családból, mely Veszprémnegye környékén is hirtokos volt. Nagy szerepet játszott e család az ország déli részén, különösen Krassómegyében. V. ö. Pesty Fr. Krassó várm. tört.

ginibus avium et florum depictum, donatum per dominum Nicolaum de Liptovia prepositum. Item idem habet unum *breviare*.

Item altare sanctorum Andree et Benedicti et Marie Magdalene habet unum ornamentum de syndone simplici, cum floribus sericeis, angularibus et palla.

Item idem habet unum aliud ornamentum de camucato rubeo, cum floribus et avibus ac ymaginibus pardorum, cum omnibus attinentiis.

Item idem habet unum thapete Grecum parvum.

Item altare sancti Georgii martiris habet unum ornamentum de camucato blaveo et albo, ad modum scatorum, absque palla et angularibus, que palla dicitur haberi erga Gregorium plebanum de Palaznak.

Item altare capelle sancti Martini habet duo ornamenta, unum de bisso blavei coloris, aliud de syndone tabulato cum omnibus attinentiis, quorum primum fuit donatum per dominum Nicolaum archidiaconum Segusdiensem, aliud per magistrum Ladislaum de Keresheg quondam succentorem.

Item idem habet unum *breviare* bonum, legatum per dominum Dominicum archidiaconum Albensem.

Item insuper remanet unum ornamentum altaris de pannis diversis coloris, cum liliis, circulis et crucibus transversaliter consutis, et remanent duo antiqua et inveterata, valentia tantum ad obstruendum fenestras.

Item remanet unum camucatum de diversis consutum, cum ymaginibus pardorum deauratis, quod solet apponi ad sepulturas et sepulcra mortuorum.

I n v e n t a r i u m o r n a m e n t o r u m s a c e r d o t a l i u m .

Item primo unum ornamentum sacerdotale de purpura pilosa tenebrosa et colore asinino, quod alias dominus Maternus tunc episcopus ¹⁾ dedit abbati de Chatar cum dalmatica et subtili ante multos annos.

Item aliud ornamentum similiter de purpura pilosa et nigra, inveterata et dilacerata, habens texturam auream subtilem et preciosam, a tergo cum ymaginibus mayestatis et prophetarum, cuius texturam anteriorem seu ante pectus stantem abstulit dominus noster dominus Symon episcopus modernus ²⁾ cum dalmatica et subtili eiusdem coloris, inveteratis et dilaceratis.

Item tertium ornamentum similiter de purpura pilosa blavei coloris cum dalmatica et subtili eiusdem coloris cum textura aurea

1) Maternus veszprémi püspök 1392—1395.

2) Rozgonyi Simon 1429—1440, ki az összeírás idejében volt Veszprém püspöke.

lata, habente flores virides et rubeos ante et retro, cum cordulis pendentibus, donatum per dominum Ladislaum episcopum. ¹⁾

Item quartum ornamentum de purpura rubea cum texturis aureis ante et retro, cum dalmatica et subtili eiusdem coloris, cum texturis aureis, ex utroque latere absque subducturis.

Item quintum ornamentum de camucato, album, cum ymaginibus unicornium et avium, cum lata textura aurea ante et retro, cum dalmatica et subtili eiusdem coloris, satis inveterata et lacerata.

Item una casula de camucato albo cum ymaginibus unicornium et vesperilionum, gracilis et subtilis, sine subductura et absque dalmatica et subtili, que sepulta est cum funere magistri Gregorii de Zewles subcustodis, pro qua debent emere aliam domini Nicolaus de Liptovia prepositus et Johannes de Nitria custos. Cruces autem de sertis seu texturis eiusdem casule habentur in sacrista.

Item septimum ornamentum de ciclade vulgo *atlatz* brunei coloris, cum textura aurea ante et retro, satis antiquum, dalmatica et subtili eiusdem coloris similiter antiquis et corruptis, sine subducturis.

Item octavum ornamentum videlicet confessorum crocei coloris, cum textura aurea ante et a tergo et subductura, cum dalmatica et subtili eiusdem coloris, absque texturis aureis, satis subtilia, cuius dalmaticam et subtile donavit dominus Demetrius episcopus.

Item nonum ornamentum de camucato albo cum textura aurea lata ante et retro et cum ymagine beate virginis magna, cum dalmatica et subtili eiusdem materie et coloris multis antiquis et laceratis, quo sunt subtrusa, prout etiam ante erant, subter caput beati Ipoliti in teca.

Item decimum ornamentum de ciclade rubea cum texturis latis ante et retro et virgulis duabus crocei coloris a parte inferiori, cum sola dalmatica eiusdem materie et coloris et aurea textura ex utroque latere ac virgulis duabus crocei coloris, valde bona.

Item due casule de camucato deaurato varii coloris, quarum una habet circulos aureos cum rosis, altera vero habet colores virides, albos et blaveos, satis antiqua, de more veterum sine subducturis.

Item una casula de camucato albo cum figuris stellarum, absque subductura, satis antiqua, que est beati Georgii martiris.

Item alia casula simplex de bisso aliquid rubeo cum cruce rubea a dorso de hernasio antiqua, nunc est amissa, que in inventario alias domino Johanni custodi data fuit scripta, que,

¹⁾ László előbb veszprémi 1372—1378; utóbb váradi püspök 1378—1382.

ut dominus Emericus sacristarius asserit, fuit sepulta cum funere magistri Petri de Ledecz. que quidem fuit ipsius propria.

Item una casula rubea sola de camucato bono cum subductura sindonea simplici, habens auritextas cruces ante et retro.

Item una dalmatica sola antiqua et valens, deaurata in campo albo, in qua sunt ymagine leonum et stellarum deaurate, cum subductura dilacerata.

Item quatuor cape simplices antiquissime et ad usum divinum parum valentes.

Item una casula de camucato blaveo a tergo et ante de textura aurea simplici et tenui, cum omnibus attinentiis.

Item una bona casula, duo subtilia et due dalmatice et tres cappe de purpura alba, virgultate, unius et eiusdem generis, cum subductura rubea bissina, donate (*iqy*) per dominum Johannem de Gara, satis inveterata.

Item una casula crocei coloris antiqua, ferialis, ¹⁾ habens texturam blavei coloris ante et retro, sine subductura, cum dalmatica et subtili eiusdem materie et coloris, multum antique et dilacerate.

Item alia casula de camucato pulchro, de campo subblaveo, habens ymagine leonis deauratas, radentes ramos virides, cum textura aurea, ante et retro subducta bisso viridi.

Item alia casula de camucato rubeo cum subductura bissina viridis coloris, habens auream texturam ante et retro.

Item una casula cum omnibus suis attinentiis de bisso blavei coloris, cum quatuor virgulis crocei coloris, a tergo subducta cum tela eiusdem coloris, donata per dominum Michaellem de Zalan-kemen quondam succentorem.

Item una casula cum dalmatica et subtili eiusdem generis de damasco blaveo campo cum textura aurea, habens ymagine mayestatis et apostolorum ante et retro et alias in superficie effigies cervorum cum subductura rubea.

Item una casula de ciclade rubea, cum avibus et gloria Deo patri, et una capa eiusdem generis, ac cum dalmatica et subtili eiusdem generis, absque subductura et gloria Deo patri.

Item una casula simplex de chymeletto blavei coloris, quam invenire non potuimus, quia etiam tempore, quo res et bona ecclesie domino Johanni custodi fuerunt assignate, non fuit reperta.

Albe.

Item quatuordecim albe cum omnibus attinentiis, quarum quatuor in priori inventario fuerunt, cum humeralibus et tribus stolis.

¹⁾ Ünnepi casula.

Item sex albe unacum stola et manipulo, alie quinque cum solis stolis.

Item quondam magister Johannes decanus ad funus seu cadaver magistri Michaelis de Bya ab ecclesia receperat unam albam cum stola et manipulo, pro quibus idem dedit unum ornamentum cum omnibus attinentiis.

Item domini Nicolaus de Liptovia prepositus, Johannes custos, Ladislaus archidiaconus Zaladiensis, Ladislaus prepositus Ersiensis ad funus seu cadaver dicti magistri Johannis quondam decani, executores videlicet eiusdem, ab ecclesia exceperunt unam albam, stolam, manipulum et subducturam eiusdem casule, quam ipse tradiderat, pro quibus predicti domini executores promiserunt emere unum aliud ornamentum.

Item dicta casula, quam dictus dominus Johannes decanus bone memorie ecclesie tradiderat, est simplex rubea et per totum ad modum florum auro sparsa, que casula in priori inventario domini Johannis custodis non fuit scripta.

Item ad cadavera Stephani Magni et Blasii de Garaboucz canonicorum olim erant date ab ecclesia due albe cum suis attinentiis, quas debebant refundere ecclesie eorum executores, quod minime fecerunt, de quibus non tenetur Johannes custos dare rationem.

Item domini Ladislaus archidiaconus Zaladiensis et alter Ladislaus prepositus Ersiensis, executores quondam magistri Petri notarii, ad funus ipsius exceperant unam albam cum suis attinentiis et subducturam eiusdem casule, pro quibus dicti executores emerunt unam casulam de camucato blavei coloris, cum textura bissina deaurata, cum omnibus attinentiis, pretiosorem multo priori.

Item unum ornamentum sacerdotale cum casula, alba et aliis attinentiis, donatum altari sancti Udarrici confessoris per Ladislaum episcopum Varadiensem, quod invenire non potuimus, nec tempore, quo res ecclesie fuerant assignate domino Johanni custodi, fuit repertum.

Item in inventario quondam Ladislai custodis continebatur, quod in sacrista exteriori seu inferiori fuissent quinque albe cum omnibus attinentiis, quotidiane, de quibus in primo inventario quondam domini Johannis custodis est reperta tantum una alba cum omnibus attinentiis, que et nunc est sine suis attinentiis.

Item unum ornamentum domini Benedicti episcopi de purpura pilosa varii coloris, videlicet cum virgulis aureis, viridi, rупho et subblaveo coloribus, habens auritextam latam et preciosam ante et retro, cum dalmatica et subtili eiusdem generis sine auritextis.

Item una casula solennis valde de purpura rubea granata, cum aurifrisio et gemmis multum preciosis decorata, et ubique cum Agnus Dei, ac cum dalmatica et subtili eiusdem generis,

similiter ymaginibus Agnus Dei ac perlis ad modum nodum dispositis, retro pendentibus, per dominum Michaellem ¹⁾ episcopum donata.

Item una casula solennis super campo nigro cum areis et frondibus ²⁾ seu ramis aurotextis ac capitibus luporum insuper, cum aurotexta lata et preciosa, ante et retro cum ymagine beate virginis sub pede lunam habente, per eundem dominum Michaellem episcopum donata.

Item una casula super campo rubeo cum circulis aurotexta simplici ante et retro ordinata, cum dalmatica et subtili eiusdem generis similiter auro textis, in qua celebratur de martiribus diebus ferialibus, donata per dominum Benedictum episcopum.

Item una casula de camucato varii coloris, cum leonibus auro textis, avibus et floribus viridibus in campo rubeo, cum alba, stola, manipulo, humerali ac cingulo, donata per magistrum archidiaconum notarium altari sancti Andree.

Item casula de bisso in campo nigro cum floribus viridibus, subducta tela nigra, cum alba, stola, manipulo, data per executores quondam domini Ladislai custodis pro uno alio ornamento ad funus eiusdem ab ecclesia recepto, quod erat altari sancti Emerici ducis. [Sepulta est cum cadavere Ladislai archidiaconi Zaladiensis, pro qua data est alia multo melior cum omnibus attinentiis.]³⁾

Item unum ornamentum cum singulis attinentiis sancti Johannis ewangeliste de bisso varii coloris, donata per dominum Blasium archidiaconum Zaladiensem, superior pars ornamenti est sepulta in cadavere Johannis custodis. [Et residua pars in Reche.]⁴⁾

Item ornamentum de camucato rubeo cum ramis aureis et avibus viridibus altaris sancti Johannis Baptiste cum omnibus attinentiis, donatum per dominum Johannem prepositum Ersiensem, attinentie sunt sepulte in cadavere quondam Johannis decani.

Item ornamentum aliud de purpura Tartarica blavei coloris cum sillabis Grecorum, cum omnibus preter cingulum attinentiis, donatum altari sancti Ladislai per relictam quondam Benedicti bani.⁵⁾

Item aliud ornamentum eiusdem altaris de camucato, in campo subblaveo cum leonibus tuba clangentibus et in collo ferentibus ac floribus auro textis, cuius alba et alia attinentia sepulta sunt cum funere domini Johannis de Nitria custodis, que debet

1) Mihály veszprémi püspök 1399—1402.

2) Leveles zöldág.

3) Más, későbbi XV. századi kézzel.

4) Más kéz.

5) Az előbb említett Hymfia Benedek bán özvegye.

refundere dominus Nicolaus de Liptovia prepositus maior, eiusdem executor.

Item duo ornamenta altaris sancti Nicolai; unum coloris brunatici de chamucato, cuius alba cum suis attinentiis ac subductura ipsius casule fuit sepulta cum funere magistri Pauli de Kermend per dominum Petrum vicarium. Aliud blavei coloris cum frondibus sive ramis, cuius alba cum suis attinentiis dicitur numerari debere et computari in numeris albarum supra notatarum, donata per dominum Nicolaum prepositum Sepusiensem.

Item unum ornamentum sacerdotale sancti Petri de bisso viridi satis lacerato varii coloris cum stola, alba, manipulo, preter humerale, quod est amissum, continetur in numero albarum supra notatarum, donatum per dominum Andream quondam vicarium.

Item due albe satis bone cum attinentiis, preter cingulos et casules (*iggy*), cum capitibus lupinis vel ursinis, donate per dominum Michaelem episcopum.

Item una alba cum omnibus suis attinentiis preter casulam, quondam domini Stephani custodis, caret cingulo et manipulo.

Item duo ornamenta, ambo de purpura pilosa, quorum unum blavei, aliud viridis rubei coloris, cum virgulis aureis ac auro textis ante et retro, cum omnibus attinentiis, donata per quondam dominum Johannem archidiaconum Simigiensem.

Item casula sola de ciclado rubea cum auro texta lata antiqua, in qua habentur ymagines pavonum et griffonum.

Item una dalmatica de purpura rubea cum subductora (*iggy*) bissina varii coloris.

Item unum subtile subrubei coloris aliquantulum dealbatum cum subductora bissina similiter varii coloris.

Item una dalmatica de purpura grisei seu asinini coloris cum subductura bissina varii coloris. [Que tria fuerunt donata per dominum Michaelem episcopum.]¹⁾

Item una dalmatica cum subtili, ambo de camucato albo, habentia in extremitatibus particulariter aurotextam simplicem cum subducturis bissinis rubeis.

Item una dalmatica cum subtili de purpura pilosa subblavea cum bisso diversi coloris subducta, que partim fuerunt combusta tempore domini Johannis de Nitria custodis cum certis albis, quarum numerum ignoramus, ex quarum dictarum particularum remanentiis fuit refecta et ordinata una dalmatica, que de presenti habetur.

De cappis.

Item quatuor cape corales de purpura rubea pilosa, due maiores meliores et alie due minores lacerate et inveterate.

¹⁾ Más kéz.

Item una capa antiqua de ciclade rubea cum circulis aureis, litteris ignotis et leonibus ac arbore in eodem circulo, habens circumquaque in extremitatibus auritextam valde latam.

Item alia capa similiter de ciclade rubea cum diversis floribus aureis et ymaginibus leonum, olim bona et pretiosa, nunc inveterata.

Item una capa antiqua de purpura pilosa viridis coloris cum auritextis antiquis in extremitatibus.

Item due cape corales de purpura deaurata quasi viridis coloris et alia blavei, antiqua, pro festivitibus confessorum.

Item una capa nigra de camucato Tartarico antiqua et dilacerata, cum auritextis in extremitatibus.

Item una capa de ciclade rubea in parte superiori in retropendenti cum gemmis nigris in rubeis contexta non aurea.

Item due cape de camucato viridis coloris, aliquid variantes colorem, cum subductura bissina crocei coloris, habentes in extremitatibus auritextas, et sunt satis antike et inveterate.

Item una capa de purpura alba deaurata cum virgulis viridibus et ramis aureis habens in extremitatibus circumquaque auritextas pretiosas mediocriter latas, subducto cum bisso subblaveo.

Item due cape de camucato albo cum subductura bissina rubei coloris, quarum una habet defectum in auritexta in extremitatibus inserta, et sunt satis antike et dilacerate, alteram habuit dominus Franciscus suffraganeus, de qua nichil est recompensatum ecclesie, cuius executor est dominus Sigismundus archidiaconus Albensis.

Item due cape unius et eiusdem generis et coloris de camucato blaveo cum frondibus et griffis, per Ladislaum episcopum date cum auritextis bonis et subductura bissina viridis coloris.

Item tres cape mediocres de chymeletto rubeo, simplices et lacerate, pro pueris apte.

Item due parve cape de camucato varii coloris, similiter pueris apte.

Item una capa de camucato crocei coloris, similiter pueris apta, valde simplex.

Item una capa purpurea antiqua asinini coloris.

Item capa una rubea de purpura pilosa granata, in cuius retropendentia est *figura serpentis cum corona*,¹⁾ quam donavit relicta quondam domini pallatini Nicolai antiqui de Gara, subducta cum bisso viridis coloris.

Item una capa de ciclade rubea cum gloria patri, cum auritexta bona et lata.

1) A Garák ismeretes czimere : a koronás kígyó.

Item una capa de ciclade vel purpura rubea. cum ortis aureis, in cuius medio est figura damme vel cerve, et in summitate orti sunt ymagines duorum hominum et duarum avium, cum auritexta preciosa lata, in extremitatibus et cum preciosa retropendentia deaurata, cum gemmis super serico brunei coloris deaurato, donata per dominum Michaellem episcopum.

Item quatuor cape, due albe cum textis aureis et due blavei coloris, mixtim cum frondibus et avibus similiter cum auritextis, quas fecit fieri dominus Demetrius episcopus de novo de camucatis domini Benedicti episcopi, et sunt corales.

Item quatuor cape antique, quarum due sunt viridis coloris cum circulis aureis aequaliter apparentibus, concordantibus in colore, alie etiam due quasi virides, concordantes similiter in colore.

Item una capa nigra cum floribus brunaticis sine aurotextis, antiquissima.

Item una casula de *atlacz* blavei coloris per longum cum virgis aureis duplatis et aurotextis rubeis communiibus decorata.

Item una casula de chymeletto semiblavea, simplex, absque aurotextis, antiqua.

Item una casula de bisso blaveo, simplex, cum quatuor virgis croceis, et etiam fuit superius notata.

Item una casula blavea de camucato, habens in se flores similiter blaveos, subducta syndone alba, etiam fuit superius notata.

Item due cape de purpura rubea pilosa, subducta cum tela blavea, pro pueris valens.

Item tres dalmatice simplices et inveterate, diversi coloris, quarum una apparet esse viridis, alia semirubea et tertia semicrocea.

Item una dalmatica cum subtili, quarum una est blavei coloris cum floribus aureis parvis, alia subblavea de ciclade, antiquissime.

Item dominus Nicolaus Segusdiensis archidiaconus et Jacobus rector altaris Sancti Spiritus, executores quondam magistri Johannis de Gara, exceperunt ad funus eiusdem subducturam cuiusdam casule cum alba et suis attinentiis, pro quibus donaverunt unam aliam casulam in campo albo et floribus brunei, viridis et rubei coloris, cum omnibus attinentiis, cuius alba cum suis attinentiis fuit numerata inter numerum albarum supradictarum.

Registrum ornamentorum pontificalium minorum.

Item unum par cirotecarum pontificalium aurotextis, gemmis et lapidibus pretiosis parvis et tabulis argenteis deauratis, de *smalte* in se continens, que a tergo habet *arma* lata et rotunda, circumdata margaritis et octo lapidibus pretiosis parvis, que pati-

untur defectum sex lapidum ac trium tabularum argentearum. Ipse autem cirotece sunt lauiate in digitis, patiuntur etiam defectum in certis locis in perlis.

Item aliud par cirotecarum habet auritextam antiquam, ymaginibus contextam, a tergo habentia duos circulos argenteos, cum *smaltis* et ymaginibus, circumdatis gemmis defectum patientibus.

Item una palla preciosa, in cuius medio est figura: Agne Dei, consuta auro, et in quatuor angulis sunt similiter auro consute quatuor littere, scilicet: A. G. N. E.

Item unum aurifrisium sine aurotexta latum et longum cum diversis ymaginibus sanctorum, in cuius medio est ymago crucifici, [subductum cum bisso sublavei coloris.] ¹⁾

Item quatuor manutergia, duo maiora et duo minora.

Item duo minuta sive parva manutergia *Parisellia* vel *Parisiensia*.

Item tria mensalia ad officium Cene Domini apta, quorum duo habentur in specie in tertia teca beati Ypoliti unacum aliis speciebus argenti. Budam est transportatum [et reportatum.] ²⁾

Item una parva palla seu scapulare linteum cum ymaginibus aureis: Agnus Dei, quod apponit episcopus ad scapulas, dum caput ornat cum pectine.

Item unum pecten pontificale de optimo ebore.

Item manutergia et palle simulcum sudariis in toto numero viginti in ladula pontificali, ex quibus unum manutergium amisit dominus Symon modernus episcopus *Vesprimiensis* tempore sue consecrationis.

Item unum peplum bissinum *blavei* coloris integrum ad tegendum patenam et plenarium. ³⁾

Item secundum peplum album totaliter corruptum et dilaniatum.

Tertium vero, quod erat medium, est amissum tempore consecrationis domini Petri de *Rozgon* tunc *Vesprimiensis*, nunc *Agriensis* episcopi.

Item quinque capse purpuree et ex diversis generibus texturarum composite pro conservatione corporalium.

Inventarium de ornamentis pontificalibus per dominum *Michaelem* episcopum donatis, in ladula sua episcopali repositis.

Item primo una dalmatica de camucato seu *damaskino* albo auritexto, cum ymaginibus avium similiter aurotextis et aurifrisiis

¹⁾ Más kéz.

²⁾ Más kéz.

³⁾ Hibásan *palciurium*, vánkus helyett.

a latere, et in collo parvis et in manicis satis bonis subducta cendato, ¹⁾ rubei et viridis coloris, cum virgis multis per latera eorundem colorum.

Item unum subtile similiter de damaskino virgulato per longum de albis et nigris coloribus, habentes in virgulis minoribus in campo nigro litteras albas ignotas, habens ubique aurifrisiam, parva subductura cendato, partim rubeo et partim semiblaveo, cum multis virgulis eorundem colorum.

Item una alba de tela preciosa, que aliter dicitur *Bakachinum*, album, habens de ciclade nigri coloris in extremitatibus inferioribus, cum ortis, arboribus et capitibus luporum aureis, in cuius manicis sunt auritexta satis lata et optima, cum cingulo de serico viridi facta, in cuius finibus pendent duo nodi cum sericis viridi coloris.

Item manipulum et stola de pretioso et nobili aurifrisio contexta, in finibus seu extremitatibus cum nodis aureis et sericis albi et rubei coloris.

Item unum humerale pulcrum de sindone, habens in summitate ymaginem Veronice et duorum angelorum, a duobus angulis cum preciosa auritextura.

Item aliud humerale de Bakachino nobili, habens in summitate quasi ad unam palmam pretiosam textam seu sertam de gemmis magnis et parvis albis et septem lapidibus pretiosis crocei coloris, cum tecis argenteis deauratis.

Item una capsula pro conservatione corporalium de Bakachino nigro, cum ymagine beate virginis et Christi filii eius, de aurisutura et canaphis seu nodis albi et viridis coloris, habens in se corporalia.

Item unum par cirotecarum pontificalium valde subtiles et pretiose, habentes a tergo manus circulos compositos ex margaritis albis ad modum rosee, in quorum medio habentur duo lapides virides cum tecis argenteis deauratis.

Item unus gladius pontificalis, compositus de camucato rubeo deaurato cum floribus.

Item unum par sandaliorum cum suis caligis de ciclade sublavei coloris.

Item unum manutergium pretiosum valde textum, cum ymaginibus avium de auro et sericis diversi coloris, habens in duabus extremitatibus de serico viridis coloris.

Item palla suta mixtim cum auro et sericis diversis.

Item unum manutergium parvum cum coloribus brunaticis.

Item unum sudarium pulcrum et pretiosum sutum intersti-

¹⁾ Czindel-tafota (Zindel), szövet.

tialiter cum auro et serico diversi coloris, et in summitate cum nodis seu canaphis aureis de serico rubeo.

Item unum rokletum ¹⁾ de nobili tela, quod habet secum dominus Symon episcopus Vesprimiensis. [Restitutum.] ²⁾

Item una palla alba de serico pilosa, habens in medio ymaginem Agnus Dei et in circumferentiis de serico et auro consutis, donata per dominum Brandum cardinalem. ³⁾

Item due pecie auro texte cum floribus rosarum aureis in campo blavei, per eundem dominum cardinalem legate, quarum una est parva et alia longa.

Item unum par cirotecarum pontificalium, habens in extremitatibus aurifrisium latum cum floribus roseis sericeis et aureis mixtim, donatum per dictum dominum Brandum cardinalem.

Item una zona pontificalis de serico rubeo pretioso, aliquantulum in medio lata, cum diversis canaphis unius et eiusdem coloris, donata per eundem dominum Brandum cardinalem.

Item una casula de camucato nigro subducta tela nigra cum auritexta lata, habente cum serico nigro scriptum: Domine Ihu XPe, rex eterne glorie, a tergo et ab ante.

Item una dalmatica cum subtili eiusdem coloris et materie, habentes in extremitatibus tantum de cendato ad latitudinem trium digitum.

Item una capa similiter eiusdem coloris et materie, subducta tela nigra, cum aurotexta lata in marginibus et retrodependentia, habens in se ymaginem misericordie, que predicta fuerunt donata per dominum Brandum cardinalem, et que non fuerunt scripta in priori inventario.

Item albe octo, nove et magne, cum omnibus attinentiis preter casulas, per dominum Gregorium cantorem donate, que modo deficiunt.

Item due albe parve pro accolis valentes, cum humeralibus et cingulis tantum, per dictum dominum Gregorium donate, que sunt inveterate et vetustate consumpte.

Item unum velum rotundum, bissinum, ad modum tentorii rotundum, donatum per dominum Benedictum episcopum.

Item aliud velum de tela yeqleer dicta blavei coloris cum liliis, figuris piscium, cintibus (?) et aliis armis per totum auro sutis, donatum per dominum Michaellem episcopum.

Item duo vela sive due cortine, que tenduntur ante altare maius in sanctuario tempore quadragesimali.

Item tapeta fuerunt decem, que omnino sunt dilacerata.

¹⁾ Kar-ing.

²⁾ Más kéz.

³⁾ Viandi de Brande.

Item unum thapetum aliquo modo novum, donatum per dominum Petrum de Rozgon episcopum Agriensem.

Item aliud thapetum satis bonum, donatum per Emericum presbiterum sacristarium.

Item altare sancti Andree habet unum thapete de opere greco.

Item in sacristia superiori est unum thapete per dominum Demetrium episcopum legatum, quod nunc est omnino corruptum.

Inventarium de rebus noviter datis et aliis, que in primo inventario domini Johannis custodis non continentur.

Item unus *quaternus* in pergameno partim scriptus de consecratione episcopi, quod inceperat scribi facere dominus Michael episcopus.

Item due particule parve de aurifrisio satis lato, una de campo *blaveo* et alia de viridi, quarum particule sunt ordinate et sute ad *dalmaticam*, per dominum Johannem episcopum ordinatam. Alie certe particule remanserunt.

Item unum [par] ¹⁾ *cirotecarum pontificalium antiquum et cum digitis corruptum, cum serico diversi coloris ornatum.*

Item aliud par *cirotecarum pontificalium de materia valde subtili, auro et serico diversi coloris donatum undique, cum uno nodo rotundo de serico viridi coloris.*

Item una alba de sindone Renensi, in parte inferiori de bisso viridis coloris, cum floribus auritextis valde pulcris ante et retro, in medio habens cruces. In cuius manicis sunt aurotexte pretiose et late cum ymaginibus Salvatoris, Beate Virginiis, Andree et Bartholomei apostolorum, cum stola et manipulo auro et serico *blaveo, rubeo et viridi contextis, valde subtiles et precise, subducte bisso viridi in finibus, multos canaphos aureos cum serico dictarum specierum habentes, et cingulo de puro serico albi coloris, similiter in finibus habens duos canaphos aureos, per dominum episcopum donati.*

Item una (*igg*) par caligarum ²⁾ de bisso *blaveo* florisato de eodem colore, per eundem dominum Demetrium donate.

Item unum par sandaliorum cum caligis de camucato, cum floribus aureis contexto, que habuit dominus Franciscus suffraganeus.

Item una capa de campo rubro in toto auro contexta, habens undique figuras avium et alios similiter auro textos, subducta de bisso rubeo, habens auritextas satis latas. In retropendili habens

¹⁾ E szó kimaradt.

²⁾ Eredetileg: »cirotecarum« állott, újabb kéz javította ki.

quendam canaphum cum nodo virido in serico diversi coloris auro mixta.

Item due cape unius et eiusdem materiei et speciei in viridi campo cum circulis auro textis ac ramusculis aureis cum floribus rubeis ac blaveis per totum sparsis, valde precise, cum frisis novis et satis latis, a parte anteriori in retropendio habens minora aurifrisia subducte bisso rubeo, que tres sunt empte ¹⁾ dicti domini Gregorii cantoris (*igy*) et sunt ecclesie donate.

Item una dalmatica cum subtili unius materiei et speciei, de camucato blaveo cum diversis coloribus et ramusculis, floribus albis ac avibus aurei et rubei coloris, aurifrisiis parvis in collo et lateribus, in manicis vero dalmatice maioribus aurotextis laboratis et decoratis, subducte ambe de cendato rubeo, empte similiter de rebus et bonis dicti Gregorii cantoris.

Item una alba de sindone Renensi in extremitatibus et manicis de camucato blavei coloris, cum ymaginibus leporariorum aureorum et aviūm, cum humerali aurotexta lata, habente in medio ymaginem misericordie Domini et ymagine Beate Virginis et beati Johannis; cuius manipulum et stola sunt de camucato in campo rubeo cum floribus et ymaginibus avium viridi coloris, in finibus habens auritextam subtilem cum pendentis albi et rubei [coloris] ²⁾ sericeis, que non fuit scripta in priori inventario, quia non fuit exhibitā.

Item quatuor collipendia in campis rubeis, que diebus solemnibus accolitis supra humeralia circa collum solent apponi, quorum unum cum avibus, aliud cum leonibus, tertium cum ramusculis aureis. Item quartum in campo blaveo cum Agnus Dei, que non fuerunt scripta in priori inventario.

Inventarium de rebus et bonis per dominum Johannem episcopum Vesprimiensem et maioris sigilli regie maiestatis vicecancellarii (*igy*) huic ecclesie legatis.

Item primo quatuor tabule, due maiores et alie due minores, *arma dicti domini Johannis episcopi, ab infra unam et desuper duas stellas deauratas continentes*, in medio aurifrisiatas, que non fuerunt scripte in primo inventario.

Item una casula de purpura pilosa nigra et simplici, subducta Bakachino blaveo, cum aurotextis et duabus ymaginibus Beate Virginis, necnon Andree et Thome apostolorum et duorum angelorum, cum una alba ac syndone Renensi, stola et manipulo ac humerali sine cingulo, de eadem purpura factis.

¹⁾ Hihetőleg kimaradt: *de rebus*.

²⁾ Kimaradt.

Item una casula de purpura rubea Damascina, subducta bisso blaveo, cum preciosissimis auritextis, ad modum crucis subtiliter et miro modo levatis, valde latis, in quibus ante et retro in medio crucis continentur ymagines sancti Petri, tenentis clavem et librum.

Item due dalmatice similiter de purpura rubea Damascina, subducte bisso blaveo, quarum una a parte superiori continet cum aurifrisiis et subtilibus imagines sancti Michaelis archangeli cum statera argentea deaurata, et ex alia parte sancte Katherine, de subtus vero ex utraque parte *arma* eiusdem domini Johannis episcopi aurotextis, alia vero a parte superiori ymagines Beate Virginis et sancte Barbare, subtus similiter cum armis eiusdem aurotextis, ambe in omnibus partibus sine aurifrisiis.

Item una casula Damascina alba, cum floribus aurotextis, subducta de bisso rubeo.

Item una dalmatica similiter Damascina alba, similiter cum floribus aurotextis, subducta bisso rubeo cum aurifrisiis in extremitatibus, brachiis, collo et manicis latis et valde bonis decorata. In qua ante et retro in parte superiori sunt ymagines sancti Petri apostoli, tenentis in manu dextra duas claves et in manu sinistra librum, ac sancti Anthonii, cum nigra capa et alba barba, tenentis in manibus librum et campanulam, in parte vero inferiori [ante?] et retro cum similibus *armis* eiusdem domini Johannis episcopi aurotextis.

Item alia dalmatica modo simili Damascina, alba, auro florissata, subducta bisso rubeo, cum aurifrisiis in extremitatibus, brachiis, collo et manicis viridi coloris satis latis et bene decoratis in qua ante et retro in parte superiori sunt ymagines sancti Johannis Baptiste et sancte Dorothee, in parte vero inferiori ante et retro cum similibus *armis* eiusdem domini Johannis episcopi aurotextis.

Item una casula de camucato rubeo cum aureis ymaginibus leonum et avium, necnon aliis floribus viridi et albi coloris sine aurotextis, subducta tela blavea, [cum omnibus attinentiis] ¹⁾

Item una pecia de Chambaletto viridi vel viridis virgulis, croceis, brunaticis et blaveis per longum, que fuit superius scripta, sed non fuit eiusdem domini Johannis episcopi.

Item due pecie de camucato Raciano cum campo rubeo et floribus diversis viridis coloris.

Item unum thapete Grecum bonum et satis latum fuit scriptum superius.

Item una casula de purpura flavei coloris, habens flores

¹⁾ Más kéz.

aureos cum aurotextis ante et retro, cum manipulo et stola eiusdem coloris, donata per quondam dominum Gregorium cantorem.

Item una crux parva argentea deaurata, in medio ymaginem crucifixi habens quatuor ewangelistas, cum *smaltis*, sine reliquiis.

Item venerabilis dominus Nicolaus de Liptovia prepositus et vicarius ecclesie Vesprimiensis donavit eidem ecclesie unam casulam de ciclade nigra, habentem ante et retro cruces in campo rubei coloris diversis. . . . filis aurifricatis exutas, in quarum una posteriori sunt depicte ymagines beatarum et Barbare virginum.

[Item dominus Johannes]¹⁾ prepositus donavit unam dalmaticam subtili eiusdem coloris, habentibus in extremitatibus sertas brunatici coloris, que quidem casula, dalmatica et subtilis sunt subducte tela nigri coloris.

Item idem dominus prepositus donavit unam albam de tela Renensi, cum humerali manipulo et stola de camuca rubei et viridis coloris, habentem ymagines leonum et aliquorum florum in filis aurifricatis depictas, cum uno cingulo de filis albis facto.

Preterea donavit duo humeralia, quorum unum continet dictiones: Maria hylf, in nigro, aliud vero ymaginem beate Barbare cum duabus floribus in rubeo campis in filis aurofricatis exutas.²⁾

Item dominus Nicolaus prepositus maior assignavit mihi custodi unam casulam de ciclade asinini coloris, habentem cruces in sertis factas ante et retro. in cuius posterioris crucis summitate est exuta ymago sancte Katherine, necnon humerale, albam cingulum, stolam et manipulum, que dixit comparasse de bonis condam Johannis custodis et canonici ecclesie Wesprimiensis; et insuper dedit eidem ecclesie unum ornamentum de kumuka alba cum suis attinentiis.

Item idem dominus Nicolaus prepositus assignavit unam aliam casulam de cendato, tinctam cum spumis aureis et argenteis in campo rubei coloris, subducturam cum nigra tela, similiter cum omnibus attinentiis, quam dixit emisse de bonis condam magistri Gregorii Bosyad canonici ecclesie Wesprimiensis.

Item idem dominus prepositus assignavit mihi custodi unum *missale* in pergameno, novum, ad modum Bohemicalem scriptum, quod dixit emisse de bonis condam Johannis custodis, que eidem tradiderat Stephanus de Bathwa pro supplemento alterius missalis per eum amissi. Cuius datus est alter liber missalis. . . . quem . . .³⁾

1) Kitört.

2) A következőket más kéz írta, ugyanaz, melyből a könyvek jegyzékében az 1447-ről datált feljegyzés származik.

3) Kitört; erről már szó volt a Missalék között.

Item idem dominus prepositus donavit eidem ecclesie [unum] peplum subtile pro patena. . . . in bisso albo, virgulas. . . . in medio flavearum rubrarum et. . . . habens. Item remanserunt ab eodem duo *libri* magni in pergamento, ambo breviare, unus Bohemicalis, alter novus.

Īnventarium de rebus condam domini Ladislai Zarka archidiaconi Zaladiensis etc. eidem ecclesie legatis.

Item primo una crux argentea deaurata decem marcas estimative ponderans, habens in medio crucem cristallinam cum reliquiis sanctorum inclusam, ex omni parte finali in angulis quatuor lapides rubeos magnos in tecis continens, et in circuitu lapidum XXXI. lapides minores diversorum colorum, similiter in tecis insertos, a tergo vero in medio habens ymaginem in forma episcopi, sub cuius pede est alia ymago monachi orantis, et similiter a tergo in angulis ymagine quatuor ewangelistarum habens, et ipsa cum
 una teca lignea

(A többi hiányzik.)

Közli: FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ.

VEGYES KÖZLÉSEK.

LECTOR REGIUS.

A Máramarosban ma is élő s Bereg megyében egykor lakozott oláhok letelepedéséhez, történetéhez s a közülök kiemelkedett jó magyar családok leszármazásához évek óta gyűjtvéni adataimat, ¹⁾ ez évben mintegy 50 darab e tárgyra vonatkozó igen érdekes eredeti okmányhoz jutottam; ezek között van Zsigmond királynak 1437-ben kelt nova donatiója Bilkey István mester királyi felolvasó részére, melyet van szerencsém itt alább betűszerinti másolatban bemutatni, s azt hiszem, szívesen vendik a történelmi kedvelők, minthogy a királyi felolvasók névsora még alig ismeretes.

Mikor telepedtek le az oláhok Bereg- és a szomszédos megyékben, határozottan okmánynyal kimutatni ma sem lehet. Részemről nem tartom elfogadhatónak azok állítását, kik már Árpád idejében itt lakozóknak mondják, hanem azt hiszem, — amit Szalay László is megírt, — hogy 1282-ben telepítették ide IV. László által. Az első telepítők közül névszerint eddig csak kettőt ismerünk u. m. Tatamért, kitől az 1681-ben kihalt Kisfalussy s a ma is virágzó Ilosvai család származik és Sten-t (alio nomine Borzán), kitől a Máramarosban élő Barczán vagy Barczánfalvyak veszik eredetöket. Az első generatióból azonban, mely már itt született, többeket ismerünk, névszerint Szaniszló kenézt, aki 1326-ban adományba kapja terram Zurdoky, ez a fenti Borzán fia (Gyömrői levéltár); Makzem-et (Maximus) Tatamér fiát, aki 1341-ben járátja Makzemháza határát (Lehoczky, Beregm. monograph.), Hosszúmezey Szaniszló vajdát, akinek életkora szinte ez időbe esik, — Bogdán vajdát és testvérét, Ige vajdát s végre Karácsony vajdának kis unokája a fent említett Bilkey István mester, Bilkey Sándornak Újhelyi Ilonától született fia; a részére kiadott oklevél így szól:

¹⁾ Szabad legyen e helyen tisztelt tagtársaimhoz azon kérelemmel fordulni, hogy munkámban az Ilosvay, Komlósy, Lipsey, Bilkey és Dollhay családokra vonatkozó adatok közlésével támogatni méltóztatnának, én is viszont készséggel szolgálok 26 év óta gyűjtött adataimból tisztelt tagtársaimnak az általok kutatott tárgyra vonatkozólag.

Relacio Stephani de Aran Comitibus Neogradensis.

Nos Sigismundus, dei gracia Romanorum Imperator, Semper Augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Rex memorie commendamus, tenore presencium significantes, quibus expedit vniuersis. Quod nos, digna mentis nostre meditatione, pensatis et consideratis fidelitatibus et fidelium seruiciorum preclaris meritis, virtuosis gestis, et sinceris complacenciis, fidelis nostri dilecti, Nobilis et discreti Magistri *Stephani*, filii condam Sandrini *de Bylke*, *Lectoris* et *aulici* nostre maiestatis, quibus ipse a pluribus iam retrofluxis temporibus, huiusmodi suum laudabiliter *lectoratus* exercendo *officium*, in aliisque plurimis, imo multiplicibus nostris negociis, locis debitis et temporibus oportunis, Juxta sue possibilitatis exigenciam, celsitudini nostre se gratum reddere studuit et acceptum, pretextu quorum volentes ipsum aliquo nostro fauore ad presens consolari, Possessiones Rakoltz, Mizthychew, et Lwkowa vocatas in Comitatu de Bereg situatas, in quarum dominio ipse Stephanus suos, et fratrum suorum infrascriptorum progenitores a dudum perstitisse, seque et eosdem fratres suos persistere asserit eciam de presenti, simul cum Iure nostro Regio, si quod in eisdem possessionibus qualitercumque haberemus, et nostram quibuscumque modis, causis et rationibus concerneret maiestatem, sed et singulis suis utilitatibus et pertinenciis, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, Agris, pratis, Siluis, Nemoribus, Montibus, Alpibus, Vallibus, vineis et vinearum promontoriis, Aquis fluuiis, Molendinis, et locis Molendinorum, et generaliter quarumlibet vtilitatum integritatibus, quouis nominis vocabulo vocitatis, ad pretactas possessiones, huiusmodique Jus nostrum Regium, de Jure pertinentibus, sub suis veris metis et antiquis prefato Stephano, et per eum, Petro filio Stephani, ac Johanni et Stephano filiis Elye, necnon altero Johanni filio Petri magni de prefata Bylke fratribus condicionalibus ipsius Stephani, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis, ab eis legitime descendentibus, ex certa nostra sciencia, et animo deliberato, premissis sic vti nobis superius exposite sunt stantibus et se habentibus, dedimus, donauimus et contulimus, imo damus donamus et conferimus iure perpetuo et irreuocabiliter possidendas tenendas pariter et habendas, Saluo Jure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Prage, Sabbato proximo, post festum beati Luce Evangeliste, anno domini Millesimo quadringentesimo tricesimo septimo, Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. L. primo, Romanorum XXVIII° Bohemie XVIII° Imperii vero quinto.

(Eredetije szép, majdneum fehér hártján teljesen ép, gyönyörű írással. A szöveg alá nyomott nagy pecsétből a sas egyik szárnya s a körirat több betűje még kivehető.)

Közli: PETROVAY György.

BETHLEN GÁBOR 1620-IKI HADJÁRATA ÉS A SZÉKELYEK.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps, ac Siculorum comes etc.

Magnifici, Generosi, Egregii, Nobiles, agiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gratiam nostram. Egyik és legfőbb megmaradása és békessége Erdélynek, ki veletek egyetemben mi nekünk is édes hazánk, az fényes Portának kedve keresésiben és az ellen nem fegyverrel való hadakozással való őrizésében, hanem fizetéssel, ajándékozással, kedveskedéssel való elegyítettében állván, az elmúlt generalis és partialis gyűlésekben egyebet annyira úgy nem sollicitáltunk, mint a császár adójának meglételét. És minthogy kegyelmetek is székelységül abban az hazában egyik becsületes nemzetségnek tartatik, és az is, azon adónak harmad részének kiteljesítését az több statusok töletek kívánván, akkor ott magatokat nem resolváltatok, sőt elébbi szokástok szerint Udvarhelyre gyülekezvén, egy általjában való kemény választ adtatok: melynek nem kellett volna lenni, mert az több statusokkal ti is egy hajóban lévén, azokkal egyenlő karban forog az tii megmaradástok, csendességtek és békességtek is. A mi pedig lenni lehet az magunk mellé ide kiküldött kevés számú segítséget, azzal is magatoknak szolgáltok, mert az mi ide ki való vigyázásunk és gondviselésünk által vagytok és lehettek házatoknál csendességben, békességben. És ezzel adófizetésre nem *vettettek*¹⁾, mert a kire adó vettetik, azokat nem inteni kell, hanem tudván az állapotot, az szükséghez képest azonnal supportálniok kell az rájuk vettetett onust. De hogy az közönséges jónak; megmaradásnak őrizésében semmivel az több nemzeteket ne segítsétek, nem lehet. Extra [ordinarie] contribuálniok kelletik; mert eleitől fogva úgy volt, noha pedig harmadrész incumbálná kegyelmeteket az császár adájában, mindazáltal az ide kibocsátott segítséghez képest, a mennyiben lehet könnyebbítvén, mind ez levelünk által requirálunk benneteket és becsületes hivéinktől, tanácsosinktól, főarendatorunktól Balássy Ferencz uramtól és Mikó Ferencztől szóval is izentünk, intvén benneteket sőt hagyván és parancsolván is, szavaknak teljes hitelt adván, az közönséges jóból magatokat ne vonogassátok, hanem az több statusokkal, egyenlőképpen gyámolítván, viseljétek oly engedelmességgel magatokat, mely mind magatoknak szolgáljon megmaradástokra, és mi is vehessük kegyelmesen töletek. Secus non facturi. Datum in libera ac regia montana civitate Novizoliense die 3. augusti anno dni 1620. Gabriel m. p.

Külczim: Magnificis, Generosis, Egregiis, Nobilibus, Agilibus, capitaneis, vice capitaneis, iudicibus vice iudicibusque regiis primoribus, potioribus, primipilis, peditibus pixidariis ac universitati libertinorum siculicorum nostrarum septem sedium siculicalium et fidelibus nobis sincere dilectis.

(Udvarhelymegye levéltárában lévő eredetiről.)

¹⁾ Többször áthuzva.

ZRINYI ÁDÁM LEVELE TELEKI MIHÁLYHOZ.

Excellentissime Domine Patrone mihi observandissime.

Quandoquidem in nupero meo transgressu per Transylvaniam ex Wallachia Viennam versus occasionem non habui, ut excellentiae vestrae ex obligatione mea inservire, et humillime mea obsequia sistere potuissem, volui itaque occasione moderni mei reditus huc comparens ex vicinitate excellentiam vestram praesentibus invisere literis, pro fortuna reputaturus, si excellentia vestra mihi veniam concesserit, quo pro instantibus festis paschalibus in castro suo personaliter comparere ausim et excellentiae vestrae melius innotescere, meamque promptitudinem ipsis affectibus exhibere valeam. Hisce felicissima festa paschalia animitus apprecando vestram excellentiam optatae corporis incolumitati, me vero eiusdem gratiae favori ac benevolentiae demississime commendo, permanens

Segesvarii 19. Martii 1690.

Excellentiae Vestrae

servus addictissimus

Comes Adamus A. Zrinio m. p.

Külczim: Excellentissimo Dno Dno Michaeli Teleki principis Transylvania consiliario intimo et per Transylvaniam supremo generali, domino ac patroni mihi observandissimo.

Kivül a levél másik lapjára jegyezve: 1690. 22. Martii Sorostély, Zrinyi uram levele.

Teleki válasza: 1690. 22. martii Sorostély. Cum sane proposueram Illustritati Vestrae, tanquam excelsae aeternum memoriae colendissimi singularisque mei domini non degeneri filio officiosis literis mea obsequiosa servitia deferre, eo ferme momento accepi gratissimas Illtis Vrae literas, maximo honori faventique Fortunae tribuens, quod me literis interpellare dignatu fuerit, majori ducturus fortunae, si intentioni suae satisfacturam, domique meae comparituram accepero. Rogans Illtatem Vram propositum in effectum deducere festaue paschalia hic una mecum transigere velit, credat, me inter reliquos perennantis famae parentis sui servos qui et maiori voto Illtem Vram excipiant et studioso nixu Illti Vrae paratissima sua servitia offerre satagant, si non praecipuum, certe nec infimum experietur. Sum enim et maneo.

Zrinyi uramnak így irtam.

Komáromi által irt fogalmazvány.

(Eredetije a gr. Teleki család közös levéltárában M.- Vásárhelytt, 1097. sz. Missiles.)

Közli: KONCZ JÓZSEF.

A FRANEKERI EGYETEMEN TANÚLT MAGYAROK.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

1700.

12. Jan. Johannes Detsei. Transylv. Ung.
 23. » Johannes Berzetei Ungarus.
 » » Stephanus Kecskeméti Ungarus.

23. Jan. Paulus Gyöngyösi Theol. Cand.
 — Junii. Samuel Fagarasi.
 Sine dato. Stephanus Szatthmari.
 » » Johannes P. Pathai.
 » » Samuel Martonfalvi.
 » » Samuel P. Nyiregyhazi.
 » » Stephanus T. Föld-Vari Ungarus.
 21. Sept. Franciscus Nemethi »
 29. » Michael V. Kalontai Ungarus.
 » » Andreas Békési »
 30. » Johannes B. Kabai. »
 Oct. Matthias K. Bereti »
 » Georg. Szent Peteri »
 Sine dato. Stephanus Dobozi »
 » » Johannes Herezegh »
 » » Johannes Csuzi » M. C.

1701.

Johannes P. Orvendi Ungarus. Stephanus Benei Ungarus. Steph. Tolyhi Ungarus. Georgius Kecskemethi Ungarus. Georgius Bodi Szigeth. Ungarus. Michael K. Szoboszlai Ungarus. Stephanus S. Papay Ungarus. Martinus R. Szombathi Ungarus. Georgius Bonyhai Transylv. Hungarus.
 22. Oct. Johannes Hunyadi Transylv. Hungarus. Stephanus Nagy Azari Ung. 15. Dec. Georgius P. Sellyei. Ecclesiastes Hung.

1702.

Georgius Wáradí Losonczi Ungarus. Johannes E. Almási. Ungarus. Georgius P. Ujfalusi Ungarus. Johannes Cato Debrecinensis Ungarus. 12i Oct. Andreas Buzinkai Ungarus. 12. Oct. Johannes Szent-Peteri Ungarus. 12. Oct. Stephanus D. Bodoki Transylv. Ung. 23. Oct. Petrus Kisfalud. Ungarus. Johannes Bikfalvi Transylvanus.

1703.

25. Julii. Johannes Serkei Ungarus. 25. Julii. Sigismundus Er-Ujvari Ungarus. 25. Julii. Paulus Fügedi. 25. Julii. Johannes Herezegh C(and). M(inisterii)? 25. Julii. Georgius Veszpremi Hungarus. Sine dato. Johannes Csernahai Hungarus. 21. Oct. Matthias Zeph Hungarus. 21. Oct. Franciscus M. Kocsi Hungarus. 21. Oct. Stephanus T. Nemeti Hungarus. 21. Oct. Stephanus M. Kocsi Hungarus. Sine dato. Stephanus P. Pata. Hungarus. Sine dato. Michael Budai Hungarus. Sine dato. Samuel P. Patai Hungarus.

1704.

Nov. Steph. Nadudvari Hungarus. Nov. Samuel Ujvari Hungarus. Nov. Franciscus Sz. György Hungarus.

1705.

Sine dato. Nicolaus Tsekei Hungarus. Sine dato. Daniel Kabai Hungarus. Sine dato. Johannes Desi Hungarus. Sine dato. Michael Udvarhely Hungarus.

1706.

28. Aug. Stephanus K. Szikszai Hungarus. 28. Aug. Matthaeus S. Bacyoni Hungarus Theol. Stud. 28. Aug. Stephanus P. Heveszeni Hungarus. 6. Sept. Samuel Tartzali Hungarus.

1707⁸.

Sine dato. Martinus Almasi Hungarus. Sine dato. Johannes Szattmar Nemeti Hungarus. Sine dato. Andreas Debreczeni Transylv. Hung. Sine dato. Stephanus Gyula Szigetinus Transylv. Ung. Sine dato. Benjamin Almasi

1709.

27. Mart. Gregorius K. Szöny. Pannonio-Ungarus. 27. Mart. Stephanus N. Enicdi Ungarus. 27. Mart. Stephanus Csir Szödi Debrecz. Ungarus. Sine dato. Michael Csusi Debreczini Ungarus.

1710.

Sine dato. Michael Szathmári Ungarus. Sine dato. Martinus Tolesvai Ungarus. Sine dato. Paulus Lenthii Ungarus. Sine dato. Johannes Was Dallyai Ungarus. Sine dato. Paulus P. Csengeri Ungarus. Sine dato. Petrus L. Weresmarti De Barow. Ungarus.

1711¹².

Sine dato. Johannes Tzeetsi Ungarus. Sine dato. Johannes Nagyidai Ungarus. Sine dato. Francis. Zemplenyi Ungarus ex comitatu Zemplenyiensi. Theol.

1712¹³.

Johannes Kellai Ungarus. Laurentius Sérczi Ungarus. 20. Sept. Johannes Balog Szent Péteri Pannonio-Ung. Johannes Ladanyi. Ungarus. Balthasar Zagoni. Transylvanus. 3. Oct. Johannes Kopecsi Transylvanus S. S. Min. Cand. 3. Oct. Michael F. Tokai Transylvanus S. S. Min. Cand. Andreas Szilagyi Transylvanus. 24. Apr. Michael Kopecsi Transylvanus. 24. Apr. Johannes Vircz Hungarus. 24. Apr. Gabriel Vires Hungarus. 24. Apr. Georgius M. Sentzi Hungarus.

1713¹⁴.

24. Sept. Johannes B. Nadzalyinus Hungarus. 24. Sept. Stephanus Wányainus Hungarus. 26. Febr. Samuel Szent Györgyi Hungarus. 26. Febr. Andreas Göböl Hungarus. 26. Febr. Andreas B. Munkátsi Hungarus. 5. Apr. Johannes Szentesi Hungarus. 5. Maji. Samuel Dabi. Hungarus. 5. Maji. Georgius Wetsei Hungarus.

17¹⁴/₁₅.

16. Julii. Josephus Komaromi Hungarus. 4. Oct. Sigismundus Déési. 4. Oct. Johannes Remethei. 4. Oct. Samuel Aszalai. 23. Apr. Samuel Solymosi Transylvanus. 23. Apr. Josephus Csernatoni Transylvanus. 23. Apr. Georgius Déési Transylvanus. 28. Maji. Nicolaus Tunyogi Hungarus.

17¹⁵/₁₆.

10. Aug. Stephanus Soos. Rima Zombatino Hungarus. 10. Aug. Johannes Zabari Miskolcsino. 10. Aug. Stephanus Mihalyi Hungarus. 10. Aug. Petrus Szent-Peteri Hungarus. 10. Aug. Colomannus Baroti Transylv. Hung. 10. Aug. Michael Deeső. Hungarus cis lacu Balaton. 7. Sept. Johannes Miskoltzi Hungarus. 7. Sept. Georgius Chapruntzai Hungarus. 7. Sept. Stephanus Pesthy Hungarus. Sine dato. Johannes Debreczeni Hungarus. 19. Oct. Johannes S. Tabajdi Hungarus. 19. Oct. Stephanus Zalanyi Transylvanus. 19. Oct. Martinus G. Körösi Ungarus. 2. Nov. Georgius K. Körmendi Ungarus.

17¹⁶/₁₇.

14. Aug. Georgius P. Szathmari. 14. Aug. Georgius K. Körmendi 24. Aug. Andreas Kibedi Transylv. Hungarus. 10. Sept. Michael Komaromi Hungarus. 5. Oct. Andreas Budai Transylv. Hungarus. 5. Oct. Martinus Baczoni Transylv. Hungarus. 10. Febr. Samuel Pachai cis Danubianus. Georgius Nemethi. Debrecino-Xixovianus. 10. Maji. Georgius Igo Hungarus. 10. Maji. Paulus Wiski Hungarus. 15. Maji. Andreas Olciaj. Hungarus.

17¹⁷/₁₈.

Sine dato. Johannes Aszalai Hungarus. Sine dato. Andreas Pataki Hungarus. Sine dato. Stephanus Kereszi Hungarus. Sine dato. Stephanus P. Szilagyi Hungarus. Sine dato. Johannes Debreczeni. Sine dato. Michael P. Rapoti Ungarus. Sine dato. Gregorius Nagymihályi Ungarus. Sine dato. Michael N. Enyedi Ungarus. Sine dato. Daniel P. Ketskemeti Ungarus. Sine dato. Georgius Szoboszlai Ungarus.

17¹⁸/₁₉.

Sine dato. Daniel Hétsei Ungarus. Sine dato. Samuel Tzegledi Ungarus. Sine dato. Stephanus P. Komaromi Ungarus. 13. Aug. Steph. T. Szilagyi Ungarus Theol. 13. Aug. Petrus Galfi Ungarus. 13. Aug. Samuel P. Mádi Ungarus. 13. Aug. Stephanus P. Weeseyi Ungarus. Sine dato. Franciscus Papai Ungarus. Sine dato. Stephanus Papai Ungarus. Sine dato. Georgius Vecsci Ungarus. Sine dato. Martinus T. Raczkevi Ungarus. Sine dato. Ladislaus Bibarczfalvi Ungarus. Sine dato. Andreas Vásárhelyi Ungarus.

17¹⁹/₂₀.

8. Julii. Stephanus Cz. Polgardi Ungarus. 8. Julii. Samuel Zilahi Ungarus. 8. Julii. Stephanus Szini Ungarus. 11. Sept. Johannes Bán-horvati Ungarus. 9. Nov. Michael Sallai Ungarus.

1720¹.

3. Julii. Stephanus Farago Ungarus. 9. Julii. Johannes Selyebi Ungarus. 9. Julii. Johannes Ketskeneti Ungarus. 9. Julii. Johannes Kortvelyesi Ungarus. 4. Sept. Paulus Öri. Debrecino Ungarus. 4. Sept. Samuel Rapoti Ungarus. 4. Sept. Johannes Gyöngyössi Ungarus. 4. Sept. Andreas Ölvedi Ungarus. 4. Sept. Michael B. Kecskemethi Ungarus. 20. Sept. Johannes D. Etseyi Ungarus. 23. Nov. Petrus Kovasznai. Transylv. Hungarus. 22. Maji. Andreas Nanasi Transylv. Ungarus. 22. Maji. Samuel Pataki Transylv. Ungarus.

1721^{1/2}.

8. Julii. Michael Teremi Debrecino Ung. 8. Julii. Gregorius Medjaszai Saros Patakino Ung. 8. Julii. Johannes Bilkei Saros Patakino Ung. 29. Julii. Stephanus Tergö Kocsi, Debrecino Ung. verbi Divini Minister. 25. Aug. Paulus Keresztesi Debrecino Ung. 25. Sept. Stephanus Putnoki Ungarus. 25. Sept. Samuel Cseh Also-Csernatoninus Transylvano-Hungarus. 25. Sept. Franciscus T. Tsepregi, Claudiopolitano Hung. 25. Sept. Franciscus Dési Transylv. Hung. 25. Sept. Georgius Verestoi Transylv. Hung. 4. Dec. Samuel Szombati Transylv. Hungarus. 20. Dec. Michael Tzegledi. Rima-Szombatino Ung. 20. Febr. Michael Vatzi Debrecino Ung.

1722^{1/3}.

6. Junii. Stephanus Sz. Peteri, de Eadem ad Annem Sajo. 13. Aug. Johannes Sztatnari Ungarus. 16. Sept. Sigismundus Bikfalvi. Transylv. Hungarus.

1723^{1/4}.

9. Aug. Franciscus Josvai Hung. Sine dato. Nic. Vajna. Sine dato. Josephus S. Makfalvi. Sine dato. Johannes Kállai. Sine dato. Paulus Keresztesi. Candidatus Medicinæ. Sine dato. Stephanus Nanasi Ungarus. Sine dato. Johannes N. Sarosi. Sine dato. Andreas Galgoeci. Sine dato. Franciscus Wespzremi. 10. Maji. Joannes A. Tatai, Ung.

1724^{1/5}.

22. Aug. Martinus Tsai Hung. 22. Aug. Samuel Negyedi Hung. Sine dato. Stephanus Kermendi Hung.

1725^{1/6}.

27. Sept. Stephanus Hetzei Hung. 27. Sept. Georgius Somlyai Hung. 27. Sept. Samuel P. Kolosvari Ungarus. 18. Oct. Gabriel V. Albisi. Transylvano Hungarus.

1726^{1/7}.

9. Aug. Stephanus Lucas Hungarus. 9. Aug. Samuel P. Erdelyi Hungarus. 9. Aug. Stephanus Kiliti Hungarus. 7. Sept. Paulus Zilabi Hungarus. 28. Sept. Benjamin Pókai Transylv. Hungarus. 1. Martii. Johannes G. Bathori Ungarus. 13. Martii. Johannes C. Csuzi Hungarus. 10. Maji. Alexander P. Szathnari Transylv. Hungarus.

1727⁸.

6. Julii. Stephanus Varga. 6. Julii. Johannes Wattai. 6. Julii. Johannes Kaidartai. 6. Julii. Michael Foldesi. 31. Julii. Johannes Verestoi Hungarus. 5. Sept. Adamus Körmenyi. 5. Sept. Stephanus Haraszti. 5. Mart. Martinus Tokaji.

1728⁹.

30. Junii. Stephanus Debrecinus. Debrecino Hung. 30. Junii. Andreas Szent-Miklosi Debrecino Hung. 5. Aug. Joh. Putnoki Ungarus. 5. Aug. Joh. Pelsőczy Debrecino Hung. 5. Aug. Samuel Veszpremi Debrecino Hung. 14. Aug. Martinus Banhorvati Hung. 14. Aug. Sigismundus Angyalosi Transylv. Hung. 14. Aug. Basilius Angyalosi Transylv. Hung. 22. Oct. Georgius W. Dallyai Transylv. Hung. 22. Oct. Johannes Madi Transylv. Hung. 10. Nov. Andreas I. Markus. Transylv. Siculus, de Markus-Falva. 13. Dec. Martinus N. Borosnyai, Transylv. Hung.

1729³⁰.

3. Junii. Johannes Berinyi Hungarus. 3. Junii. Daniel Csati Hungarus. 3. Junii. Matthias A. Öri. Debr. Hungarus. ? Martii. Paulus Selyebi Ungarus Debr. ? ? — Daniel Sarkany Ungarus. — ? ? Stephanus Kereszturi Ungarus Patachinus.

1730¹.

Mense Julio. Stephanus F. Széki Transylv. Hung. Jacobus Jantso Hungarus. Johannes Soos Szent Peteri Hungarus. Sigismundus Ercei. Joannes Tokai. 10. Julii. Michael Dusitna Hung. ex Comitatu Zemlenyiensi, ejusque Oppido et Gymnasio Saros Patach. Paulus Öri Ungarus Patakinus. Daniel Szelogyi de . . . falva. Samuel Nadudwarius Transylv. Andreas Karmas Hungarus. 25. Sept. Gregorius Taci Ungarus. 13. Oct. Georgius Felegyhazi. Steph. Szonyi de Comarom. Mense Febr. Michael Kovats Transylvanus. Andreas Bartha. Transylv. Hungarus.

1731².

27. Junii. Franciscus Hunyadi Transylv. Hung. 27. Junii. Samuel Szabbarkac Transylv. Hung. 9. Julii. Samuel Györi Debrec. Ung. 9. Julii. Samuel Weresmarti Debrec. Ung. 21. Julii. Joannes Kis Pataki. 30. Julii. Andreas Domany. 17. Aug. Moyses Beregszaszi. 17. Aug. Alexander Enyedi Ungarus. 18. Aug. Franciscus Benkő Ungarus. 7. Sept. Stephanus Böszörmenyi Transylv. Hung. 7. Sept. Stephanus Hercsanyi Debr. Ung. 30. Januarii. Josephus Toffalusi Hungarus. 17. Martii. Franciscus Humiades Hungarus. 17. Georgius Szikszai Hungarus. 16. Apr. Stephanus Mecző Hungarus. 30. Apr. Johannes Borzétei Hungarus. 30. Apr. Georgius Buzinkai Hungarus. 4. Maji. Paulus Szatthmari Hungarus.

1732³.

1. Julii. Johannes Tavasz Debrecino Hung. 1. Julii. Georgius Nagy Foldesiensis Hung. 2. Julii. Johannes Dioszegi Ungarus Theol. ? — Julii. Martinus Abats Ungarus. — ? Julii. Stephanus Tzepléti. 2. Aug. Stephanus

Hunyadi Hungarus. 2. Aug. Michael Pesti Hungarus. 19. Sept. Johannes Kassai Hungarus. 19. Sept. Franciscus Soos Transylv. Hungarus. 19. Oct. Stephanus Tiszabethi Transylv. Hungarus. 3. Apr. Samuel Kallai. 3. Apr. Emericus Petzely. 8. Maji. Stephanus Földesi Ungarus. 8. Maji. Andreas Megyeresi Ungarus.

173³/₄.

Mense Sept. Martinus Kaposi Ungarus. Mense Sept. Josephus B. Gyori Ungarus. 1. Oct. Johannes Bornemisza R. Szombatino Hung. 20. Oct. Michael Hallosi Jaurino Hung. 20. Oct. Geor. Banyai Debrec. Hung.

173⁴/₅.

Sine dato. Michael Pataki Trans. Hung. Sine dato. Josephus Zagoni Trans. Hung. Sine dato. Georgius Huszti Marmatico Hung. 3. Aug. Michael A. Ajtai Transylv. Hung. 3. Sept. Stephanus Szoboszlai. 3. Sept. Stephanus Bekény de Mikofalva. 3. Sept. Stephanus Makrantzi. Sine dato. Paulus Wiski. Sine dato. Stephanus Wiski. Sine dato. Stephanus Jersenyi Ungarus. Sine dato. Sigismundus Borosnai Transylvanus. Sine dato. Gabriel Wajai Transylvanus. Sine dato. Mich. Töroch. Sine dato. Johannes Abats.

173⁵/₆.

Sine dato. Johannes Gyöngyössi. Sine dato. Georgius Doczi. Sine dato. Stephanus Schambeki. Sine dato. Samuel Orbán Zathmari. Sine dato. Andreas Teglassi Hungarus. Sine dato. Michael Szentiványi. Sine dato. Andreas Madi.

173⁶/₇.

Sine dato. Michael Kádas Hungarus. Sine dato. Johannes Váradí H. Claudiopolitanus. Sine dato. Georgius Pakotai, ex Hungaria. 24. Maji. Andreas Jaszai Petera Czapolnen (?) 24. Maji. Thomas Csahi Madaiensis. 24. Maji. Stephanus Márcus, ex oppido Tokaj.

173⁷/₈.

Mense Junio. Benjamin Palfi Hungarus. Mense Junio. Josephus Marton Hungarus. Mense Junio. Stephanus Szathmári Debr. Hung. Mense Junio. Johannes Pathay Debr. Hung. Mense Junio. Michael Tasnadi Patacsino Hung. Mense Junio. Franciscus Munkazi Ungarus. Sine dato. Martinus Badoki Transylv. Hung. Sine dato. Samuel Rimaszombati Pannonio Hungarus. 14. Sept. Martinus Ormányi Trans. Hung. Mense Martio. Caspar Göböl. Mense Martio. Samuel Igaz. Mense Martio. Stephanus Polgardi. Mense Martio. Samuel Bagolts Trans. Hung.

173⁸/₉.

Sine dato. Josephus Szoboszlai Ungarus.

173⁹/₄₀.

Mense Junio. Michael Szathmári M. F. Hungarus. Mense Junio. Samuel Szilagyi Hungarus. 13. Aug. Jonas Tseh Szent-Peteri Hungarus. 13. Aug. Samuel Tetsi Hungarus e Transylvania. 4. Martii. Stephanus Bányai Hungarus. 14. Martii. Stephanus Lebo Hungarus.

1740¹/₁.

Sine dato. Jonathan Margitai. Transylv. Hungarus. Sine dato. Martinus Töke Transylv. Hungarus. Sine dato. Michael Wajasdi Transylv. Hungarus. Sine dato. Nicolaus Andradi Tsejdi Hungarus. Sine dato. Andreas Sényi Hungarus. Sine dato. Johannes Sziraki Hungarus. Sine dato. Andreas Szombati Hungarus. Sine dato. Stephanus Molnar Hungarus.

1741²/₂.

7. Julii. Samuel Tsawasi Hungarus. 14. Aug. Michael Miskoltzi Hungarus. 16. Dec. Petrus Almasi Hungarus. 16. Dec. Stephanus Szathmari Hungarus. 16. Dec. Petrus Sebök. 5. Maji. Melchior Benedek Hungarus e Transylv.

1742³/₃.

10. Sept. Andreas Nadaskai. 31. Oct. Andreas F. Bányai Hungarus. 31. Oct. Gregorius Kazintzi Hungarus.

1743⁴/₄.

16. Aug. Georgius Somosi. 16. Aug. Stephanus Josvai. Josephu Bogáti. 21. Aug. Paulus Czeglédi Debrecinus. 26. Aug. Georgius Kis Patakinus. 1. Nov. Stephanus Tasnadi. 1. Nov. Andreas Poots. 15. Martii Johannes Textoris Papai Ungarus.

1744⁵/₅.

10. Julii. Paullus Szilagyi Ungarus. 10. Julii. Andreas Szalatnai Ungarus. 31. Julii. Andreas Marusi Ungarus. 4. Sept. Josephus Szatthmari Ungarus. 26. Sept. Michael Witellius Transylvanus. 9. Oct. Johannes Tsernatfalusi Transylvanus. 9. Oct. Demetrius K. Dalnaki Hungarus Transylv. 12. Dec. Stephanus Málnasi Transylv. Hung. 12. Dec. Josephus Bardotz Transylv. Hung. 17. Dec. Samuel Ónadi Hungarus.

1745⁶/₆.

Sine dato. Stephanus Wecei Hungarus. Sine dato. Stephanus Szuts Hungarus. Sine dato. Michael Karsa Hungarus. Sine dato. Georgius Paksi Hungarus. Sine dato. Stephanus Csaji Hungarus. Sine dato. Samuel Füleki Hungarus. Sine dato. Stephanus Intze Hungarus Transylvanus. Sine dato. Johannes Szent-Simoni Hungarus. Sine dato. Petrus Ether Hungarus.

1746⁷/₇.

15. Julii. Andreas Sziráki Hungarus ex superiori Hung. 15. Julii. Stephanus Göböl Hungarus. 29. Julii. Josephus Hevesi Transylv. Hung. 1. Aug. Samuel Szigeti Hung. Debrec. 20. Aug. Stephanus Bara Hung. Transylv. 3. Oct. Samuel Watai. 3. Oct. Georgius Szatmári. — ? Nov. Sigismundus Kassai Hung. 5. Nov. Joannes Szalai. 21. Mart. Samuel Szalai Hungarus.

1747⁸/₈.

26. Junii. Stephanus Gozon Halasi. 30. Junii. Joannes Kollati. 30. Junii. Sigismundus Kőrész. 30. Junii. Josephus Putnoki-Falvi. 4. Julii.

Samuel Tsaji. 4. Julii. Andreas Váradi. 6. Julii. Martinus Kirallyi. 6. Julii. Stephanus Sz. Marosi. 22. Aug. Josephus Tétisi Transylv. Hungarus. 20. Oct. Joannes Ponoki. 4. Nov. Andreas Oláh. 4. Nov. Johannes Pap. 24. Dec. Stephanus Kerékgyártó.

Rectura Academiae in posterum transferebatur die 1. Octobris.

11. Junii. Josephus Sebes. Transylv. Hung. 29. Junii. Gregorius Nadaskay Hung. 29. Junii. Josephus Lossontzi Hung. 29. Junii. Joannes Marton Hung. 29. Junii. Stephanus Bereti Hung. 29. Junii. Michael Szombati Hung. 29. Junii. Samuel Nagy Hung.

1748¹/₉.

3. Oct. Lucas Tofa Transylv. Hung. 3. Oct. Michael Ajtaji Trans. Hung. 9. Oct. Daniel Pataki Transylv. Hung. 9. Oct. Josephus L. Miskoltzi Transylv. Hung. 27. Sept. (1749.) Georgius Szilágyi Transylv. Hung. 27. Sept. Andreas Teremi Transylv. Hung. 27. Sept. Josephus Dosa Transylv. Hungarus.

1749¹/₅₀.

21. Oct. Michael Waradi Hungarus. 19. Nov. Gregorius Palfalvi Hungarus. 18. Martii. Johannes Magyar, Hungarus, R.-Szombatinus. 15. Aug. Josephus Dobay, Hungarus, Saaros Patakiensis. 14. Sept. Stephanus Szathmari Transylv. Hung. 14. Sept. Martinus Danyai Transylv. Hungarus.

1750⁰/₁-ben nem voltak itt magyarok.

1751¹/₂.

4. Oct. Andreas Sattzai Hungarus Vadaszinus. 4. Oct. Nicolaus Tunyogi Hungarus Atanyiensis. 4. Oct. Sigismundus Eperjesi Hungarus Datzonensis. 10. Oct. Stephanus Szent Simoni Transylv. Hungarus ex sede Siculicali Maros Pago Korinka oriundus. 5. Nov. Georgius Farkas, Hungarus Pitzeiensis. 5. Nov. Michael Szent Györgyi Hungarus Jaurinensis. 7. Nov. Petrus Tsernatfalusi Hungarus Tsernatfalusiensis. Sine dato. Josephus Betes de Zadorháza Hungarus. Sine dato. Stephanus Nagy Hungarus ex Comitatu Weszpremiensi oriundus. Sine dato. Johannes Ikafalui Transylv. Hungarus. Sine dato. Johannes Soos Hungarus ex Comitatu Hontensi Rima Szombatino oriundus. Sine dato. Michael Tyba, ex comitatu Bereghieni patria Padalarensis (*sic*) Sine dato. Georgius Szathmari Hungarus Patakiensis. Sine dato. Abrahamus Szatmari Hungarus Patakiensis. Sine dato. Josephus Enyedi Rivulinus. Sine dato. Michael Simon Transylvanus Hungarus.

1752¹/₃.

Sine dato. Stephanus Desi Transylv. Claudius. Sine dato. Gregorius Kapolyi Hungarus. Sine dato. Georgius Kalmar Hungarus.

1753³/₄.

26. Oct. Franciscus Cseszeli Debr. Hungarus. 26. Apr. Stephanus Wasvari Hungarus Pannonius.

175⁴/₅.

2. Oct. Joannes Mogyorosy Levai Hungarus. 18. Oct. Joannes Bekes Hungarus. 5 Nov. Andreas Petrérts Hungarus. 19. Nov. Joannes M. Bodoki Transylv. Hung. 19. Nov. Joannes Tserci Transylv. Hung. 4. Maji. Stephanus Bacsó Hungarus. 4 Maji. Joannes Banhorvati Hungarus. 26. Junii. Daniel Witez. Hungarus ex Comitatu Borsodiensi.

175⁵/₆.

Sine dato. Josephus Vitéz, Hungarus ex Com. Hontensi.

175⁶/₇.

Sine dato. Michael Szatmari Huug. Sine dato. Daniel Szatmari Hung. Sine dato. Ladislaus Paál Transylv. Hung. Sine dato. Martinus Hánska Hungarus. Sine dato. Johannes Herepei. Transylv. Hungarus.

175⁷/₈.

Sine dato. Paulus Szathmari, Medic. Cand. Sine dato. Petrus Petei. Transylv. Hungarus.

*1758*⁸/₉-ben nem jött magyar tanuló az Akadémiára.

175⁹/₆₀.

21. Apr. 1760. Josephus Köwér, Hungarus S. Patakiensis. 21. Apr. 1760. Stephanus Kapzi Hungarus. S. Patakiensis. 6. Julii. Joannes Szentesi Hungarus. S. Patakiensis. 6. Julii. Gabriel Fülöp Öri. Hungarus Patakiensis.

176⁰/₁.

Sine dato. Gabriel Gellén Hungarus. Sine dato. Johannes Szikszai Hungarus. Sine dato. Franciscus Horvath Hungarus. Sine dato. Michael Nadaskai. Sine dato. Petrus Markos. Sine dato. Samuel Miklós. Sine dato. Georgius Verestói. Sine dato. Samuel Makkai. Sine dato. Matthaeus Keresztes.

176¹/₂.

Sine dato. Joannes Szent Péteri Hungarus. Sine dato. Stephanus Kajaki Hungarus. Sine dato. Stephanus Maté Hungarus. Sine dato. Samuel Nagy Transylv. Hung. Sine dato. Michael Oláh Hungarus. Sine dato. Samuel Szentessi Hungarus. Sine dato. Georgius Verestói Transylv. Hung. Sine dato. Paulus Kökenyessi Hung. Sine dato. Georgius Tokai.

176²/₃.

Sine dato. Samuel Wetschey. Debrecino Hungarus. Sine dato. Stephanus Juhász. H. M. Vasarhelyiensi Hung.

1763.

25. Oct. Daniel Püspöki Hungarus ex Cumania Maiori.

176⁴/₅.

Rectura Acad. in posterum transferebatur die 1. Junii.

25. Maji (1765.) Valentinus Baló de N. Batzon, Transylv. Hung.

1765¹/₆-ban nem fordúl elő magyar.

27. Mart. 1767. Franciscus Fary Hungarus Böszörményiensis. 27. Mart. 1767. Michael Polgari Debrecinensis. 14. Maji 1767. Stephanus Gombasi Transylvanus.

1767¹/₈.

5. Sept. Petrus Székely Hungarus e Collegio Ref. Debrecinensi. 5. Sept. Albertus Marjai Hungarus e Collegio Ref. Debrecinensi. 28. Sept. Stephanus Csegöldi, Hungarus e comitatu Zempliniensi oppido S. A. Vjhely Schola Patak. 12. Oct. Josephus Marton Hungarus e Comitatu Pestiensis. 12. Maji Paulus Esztergomi Hung. Theol. Cand. 12. Maji Johannes Kovats Hung. Theol. Cand. 12. Maji Adamus Tot Hung. Theol. Cand.

1768⁸/₉.

8. Junii. Joh. Toth Hung. Theol. Cand. 17. Sept. Josephus Batori. 17. Sept. Stephanus Tönkö Szilágyi. 17. Sept. Josephus Szombati. 24. Maji Michael Júró, Comaromiensis Hungarus. 24. Maji Paulus Szelesi, Losoncino Neogradiensis Hung.

1769¹/₇₀.

7. Julii. Stephanus Raglevi Ötvös Tatensis Hung. 7. Julii. Johannes Peleskei Debrecino Hung. 7. Julii. Georgius Rozgony Debrecino Hung. 15. Sept. Georgius Fazekas Szikszovia Hung. Nobilis. 15. Sept. Stephanus Szokolay Hungarus nobilis. 11. Maji. Michael Szabo Hungarus nobilis. 11. Maji. Gregorius Kertesz Hungarus nobilis. 22. Maji. Johannes Fazekas Hungarus nobilis.

1770¹/₁.

8. Julii. Adamus Dendrey Balog. 30. Julii. Petrus Wattay Patakino Hung. 30. Julii. Alex. Marton Debr. Hung. 30. Julii. Joh. Servatius Debr. Hung. 7. Aug. Dan. Zilahi Debr. Hung. 7. Aug. Steph. Wáradi Debr. Hung. 7. Aug. Georgius Ardély Debr. Hung. 18. Sept. Samuel Werestoy Med. Cand. 18. Sept. Franciscus Hajdu Debr. Hung. 18. Sept. Samuel Bedos Köpezi, Hung. Transylv.

1771¹/₂.

23. Junii. Gregorius Szalay Debr. Hung. 23. Junii. Josephus Szikszai Debr. Hung. 26. Julii. Andreas Kaszony Debr. Hung. 26. Julii. Stephanus Madai Debr. Hung. 29. Aug. Michael Saroi Debr. Hung. 29. Aug. Josephus Göldesi. Debr. Hung. 27. Sept. Sigismundus Kolosvari Debr. Hung. 27. Sept. Joannes Abats Debr. Hung. 7. Oct. Stephanus Gozon Debr. Hung. 10. Oct. Michael Katona, Patakino Hung. 10. Oct. Michael Kádas, Patakino Hung. 10. Oct. Vincentius Márk, Patakino Hung.

1772¹/₃.

3. Junii. Paulus Kovats. 3. Junii. Stephanus Kovats. 3. Junii. Stephanus Dombi Transylv. Siculus. 21. Aug. Michael Szilágyi Hungarus.

21. Aug. Petrus Balog Hungarus. 26. Aug. Andreas Naszályi Hungarus. Sine dato 1773. Michael Makai Hungarus. Sine dato 1773. Gabriel Kovats Hungarus. Sine dato 1773. Georgius Kovats Hungarus. Sine dato 1773. Michael Ince Hungarus.

1773⁴/₄.

28. Julii. Josephus Wegh Hungarus ex Comitatu Alba-Regalensi
28. Julii. Michael Wegh Hungarus ex Comitatu Alba-Regalensi. 6. Aug. Andreas Szathmari Hungarus 6 Aug. Josephus Lukaz Hungarus. 16. Aug. Joh. Kossai Hungarus. 16. Aug. Georgius Hegedüs Hungarus. 16. Aug. Stephanus Kádós Hungarus. 28. Aug. Stephanus Kolosvari Hungarus. 13. Aug. Franciscus Pap Hungarus. 1. Oct. Georgius Ratz Hungarus. 1. Oct. Gabriel Esztergomi Hungarus 1. Oct. David Kőczy Hungarus. 1. Oct. Samuel Sellyei Hungarus. 1. Oct. Martinus Pap Hungarus. 1. Oct. Andreas Pots, Hungarus.

1774⁵/₅.

14. Junii. Mich. Benedek Hung. 23. Junii. Jos. Milesz Hung. e collegio Debrecinensi. 24. Sept. Petrus Olasz Patakino Hung. 6. Maji. Josephus Finedi Hungarus. 6. Maji. Michael Toth. 6. Maji. Stephanus Kardos. 9. Maji. Josephus Keretztes Transylv. Hung.

1775⁶/₆.

17. Junii. Josephus Milesz. Hungarus. 11. Julii. Paulus Sárkán. 11. Julii. Andreas Madaskai. 11. Julii. Daniel Paksi. 12. Aug. Stephanus Kováts Hung. Debrec. 12. August. Johannes Annok Hung. Debrec. 28. Sept. Benjamin Weress Trans. Hung. ex Coll. Ref. Claudiopolitanorum. 25. Maji Stephanus Tasnádi Szeöts. 25. Maji. Nicolaus Harangozó.

1776⁷/₇.

28. Sept. Gregorius Molnar. 10. Apr. Johannes Tunyogi Hung. ex Coll. S. Patakiensi. 2. Maji. Josephus Cseh Szombati Hung. ex Coll. Debrecinensi. 2. Maji. Josephus Torkos Hung. ex Coll. Debrecinensi.

1777⁸/₈.

7. Julii. Georgius Eiler Debr. Hung. 23. Aug. Samuel Torma Patakino Hung. 17. Oct. Michael Morsi (?) 17. Oct. Andreas Leötsö. Apr. vel Maji. Samuel Wilmanyi Cand. Theol.

1778⁹/₉.

16. Junii. Gabriel Soos Hung. 16. Junii. Stephanus Ketskeméti Hung. 16. Junii. Petrus Túrós Hung. 30. Sept. Andreas Kis S.-Patakino Hung. 29. Apr. Joannes Sarváry. 7. Maji. Joannes Boross.

1779¹⁰/₁₀.

10. Julii. Ambrosius Fejes, ex Hungaria. 10. Julii. Stephanus Szántó ex Hungaria. 9. Sept. Stephanus Duló Transylv. Hung. 9. Sept. Johannes Maloni Transylv. Hung. 11. Sept. Michael Bartok Patakino Hung. 11. Sept. Ladislaus Nyilas Patakino Hung. 11. Sept. Joannes

Szilagyi Patakino Hung. 14. Sept. Paulus Papai Toth Debr. Hung. 14. Sept. Josephus Keresztesi Debr. Hung. 28. Martii. Josephus Cseh Szombati, Redux Göttinga, Med. Stud. et Phil.

1780⁰/₁.

7. Sept. Martinus Szilvási, Patakino Hung. 16. Sept. Samuel Várad, Debr. Hung. 24. Sept. Gabriel Bereti Patak. Hung. 24. Sept. Georgius Szny (*így*) Patak. Hung. 28. Apr. Johannes V. Otrokotsi Hungarus.

1781¹/₂.

22. Sept. Georg. Nagy Kölesdiensis. 22. Sept. Steph. Csorba. 24. Sept. Joannes Réchey Hungarus. 12. Oct. Michael Egei Hungarus.

1782²/₃-ban nem voltak itt magyarok.

1783³/₄.

8. Sept. Stephanus Hezei Hungarus. 8. Sept. Andreas Szepsiensis Toot. Hungarus. 8. Sept. Michael Botos Megyaszoviensis Hung. 8. Sept. Samuel Igaz A. Vadaszino Hung. 8. Sept. Gedeon Marton Vadaziensis Hung. 8. Sept. Samuel Dienes Lossontzino Hung. 12. Sept. Stephanus Sovari Togajino Hung.

1784⁴/₅, 1785⁵/₆-ban magyarnak neve nem fordul elő.

1786⁶/₇.

9. Oct. 1786. Paulus Szalai Körösinus Theol.

1787⁷/₈, 1788⁸/₉-ben nem jöttek magyarok.

1789⁹/₁₀.

6. Aug. Franciscus Pethe, Hungarus ex Sz. Mihalyino. 8. Maji 1793. Georgius Thalyai Hungarus. 14. Oct. 1793. Michael Pakosdy Hungarus ex Coll. Debrecinensi. 17. Apr. 1794. Josephus Kosli Hungarus (ó Ketskeiensis. ¹⁾)

¹⁾ Boeles, i. h.

OKIRATOK

A KÉT RÁKÓCZY GYÖRGY TÖRTÉNETÉHEZ.

Augusztusról mondja egy kiváló francia történetíró, Ampère, hogy nagy szerencse volt rá nézve, hogy Tacitusnak rá vonatkozó könyvei elvesztek. A Rákóczyakról, különösen I. Rákóczy Györgyről ettől eltérőleg állíthatjuk, hogy mennél több okirat kerül a nyilvánosság elé, annál inkább lehetővé lesz a balítéletektől és sértésektől, melyek nevükhez tapadtak, megtisztítani őket. Az alább következő okiratok is tisztáznak egyet-mást s lehetővé teszik helyesebb világítással itélni meg őket.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY LESZÁMOLÁSA BRANDENBURGI KATALINNAL.

A Munkács birtoklása felett I. Rákóczy György és Brandenburgi Katalin közt folytatott per koránt sincs kellően tisztázva: habár eddigelé is fontos okmányok kerültek napfényre. A »Történelmi Tár« 1878-iki folyamában Lehóczyk Tivadar közölt néhány fontos okmányt. Azután én tettem közzé az utolsó leszámolás mintáját a »Történelmi Tár« 1880-iki folyamában. Ezuttal egy korábbi leszámolás actáját mutatom be, melynek eredetije az Országos Levéltárban őriztetik.

1635. decemb. 1.

Német fejedelem asszony küldte restantiák, melyeket kíván megadatni. Die 1. Novembris, anno 1635.

1.) Egy öreg merő arany pohár fedeles.

NB. Restituáljuk most.

2.) 24 öreg aranyos poharak, fedelei darvasok.

Igéret és nem adjuk.

3.) 8 aranyos poharak, egyik kisebb másiknál. ¹⁾

NB. Ezért kell adnunk az 95 gira s 33 nehezék ezüstöt.

¹⁾ *Oldalt*: NB. Az elköltött ezüst aranyas mű lehet ez többel össze, mely tött m. 95, p. 33, el is ajándékozott benne, Ballingh urammal is vagyon és Pallaghi urammal.

4.) 3 aranyos régi forma pohárok.

Megadjuk mind az hármat.

5.) 3 confectumnak való ezüst aranyas csészék bokrétások.
Nem láttuk.

6.) 18 egyben járó aranyas poharak.

Nem láttuk.

NB. Ezek nyilván vele voltak Tokajig, meg tudná az tálnak mondani. Az tálnakért elküldöttünk, minden órában várjuk, ha pedig nyavalyája miatt ide nem jöhetne is, authentice fateálatjuk s kiküldjük fassióját. Nekünk az tetszenék Vayn Pétert is kd vallattatná meg. Nem láttuk.

7.) 10 egyben járó régi viselt aranyas poharak.

Nem láttuk.

8.) 13 kisded lábas csészék.

Nem láttuk.

9.) Egy bezovár csinált csésze, 1000 arany érő.¹⁾

NB. Talám terra sigillátából volt, mert soha nem látott senki olyan bezovárt, kiből csésze lött volna.

10.) Egy aranyas mosdó korsóstól két hozzá való vizedényivel.

NB. Igcret ez, s nem adjuk.

11.) Két aranyas ezüst kanna.

NB. Balling János uramnál vadnak.²⁾

12.) Öt nagy öreg ezüst tálak, 11 egy girások.

13.) 42 közép ezüst tálak.

NB. Ez esztendőben hadta el az tálnakja, erdélyi fi, nem jut eszemben neve, de talám szintén udvarnál lakik, mert szolgálatra való jámbor ifju, az meg tudná mondani, mennyi tála volt vele Muukácsból kirekedésekor; sokat bontatott el azokban Kassán Csáki uram, mig Tokajban lakának, nekem is panaszkodott fölöle akkor, elhittem az ezüsti miveket, hiütell az alkalmasint meg tudná mondani. Az 18 egybenjárom pohárok is, úgy tetszik, ott voltak vele Tokajban. villák, kalánok, csészék, tányérok.

14.) 32 ezüst tányérok.³⁾

15.) 12 szegeletes sótartók.⁴⁾

¹⁾ *Oldalt*: Nem láttuk, Vayn Péter meg tudja mondani, hova lött, nekünk Vayn Péter ugy adta vala értésünkre, Czeglédinél, az szegény fejedelem bejárójánál volna.

²⁾ *Oldalt*: Megparancsoltuk Balling uramnak hogy megküldje, mi nem láttuk.

Az öregének négyét, az aprókban negyvenhatot az fejedelem aszszony anno 1631. die 8. Januarii Pap Márton és Huszti Menyhárt által Fogarasból az Brigába varrott hintóval s hat szekeres lóval ajándékon küldte volt. Melyről testimoniálisok ezeknek is extál, s kiküldtük. P'ap Mártonnak ajándékul mi is 100 tallért adattunk volt.

³⁾ Nem láttuk, nálunk is egy sincs benne, sem másuvé nem adtuk, az mit láttunk s nálunk volt benne, megadtuk.

⁴⁾ *Oldalt*: Nálunk egy sincs benne, s másuvé sem adtuk.

R u h á k.

16.) Egy sárga vontarany mente, fekete rókával bélelt, két bokor száras gömb rajta, gyöngyös.

NB. Most restituáljuk, de nuszttal bélelt nem fekete rókával.

17.) Egy tengerszín vontarany, nuszttal bélelt mente, gomb nélkül.

NB. Restituáljuk most.

18.) Egy veres vontarany mente fekete rókával bélelt, galléros, két bokor gyöngyből fűzött száras gomb rajta.

NB. Restituáljuk.

19.) Egy megszín metélt bársony nyári galléros mente, prémes, 18 szegfü selyemmel elegy szkófiom ezüsből szőtt száras gomb rajta.

NB. Restituáljuk most.

20.) Egy veres metélt bársony nuszttal bélelt galléros suba, prémes, 11 gyöngyből fűzött száras gomb rajta.

NB. Restituáljuk most.

21.) Öt mente alá való vontarany béllés.

Nem láttuk.

22.) Egy mente alá való új nuzst béllés 2300 forint árra.¹⁾

23.) Két új hijuzmál béllés gerezna.

NB. Restituáljuk őket.

24.) Egy kolcsogtoll. Egy ezüstös aranyas, drága kövekkel rakott lóra való szerszám, czapranggal, nyereggel és minden eszközzel együtt, melyet adtunk kölcsön az fejedelemnek Kékedi Sigmund által, azt is megkévánjuk.²⁾

NB. Ajándékon adott és vissza nem adatik.

25.) Egy vontarany szoknya arannyal felfodorított virággal.

26.) Másik vontarany szoknya ezüsstel felfodorított virággal.

27.) Harmadik is egy vontarany szoknya.

28.) Egy fekete metélt bársony montli, arannyal környülvötték az virágát.³⁾

29.) Egy kantár merőn arábiai aranyból való.⁴⁾

30.) Egy tatár nyeregre való merő aranyból boríték.⁵⁾

¹⁾ *Oldalt* : NB. Még tavaly restituálták ő knek neki Leleszen.

²⁾ *Oldalt* : NB. Kékedi Sigmund testimoniálisát kiküldtök róla.

³⁾ *Oldalt* : Ezekben egyet sem láttunk, mivel igaz conscientiónk szerint írjuk, az asszonyember öltözetekben eszünkbe nem jut, hogy mi többet láttunk volna az gyöngyös szoknyánál, melyet meg is adtunk.

⁴⁾ *Oldalt* : NB. Nem láttuk, mindazáltal úgy tudjuk, Kemény János kezébe akadt.

⁵⁾ *Oldalt* : NB. 14. Septembris. Az mely computust kiküldtünk hoc anno, az arany ezüst müről való computusunk 5-ik articulúsában megírtuk, ki volt m. 4, p. 21, de mi tizenkilencz nehezékkel többet küldtünk.

- 31.) Egy ezüstmíves láda kétezer forint árra.¹⁾
NB. Ezért leszen az 62 gira finum ezüst, csinálásáért fr. 124.
- 32.) Egy ezüst pogácsa, melyben vagyon m. 78. Restit.
NB. 51 gira, 12 nehezék egy plihben, az quietantia doceálja.²⁾
- 33.) Egy arany pogácsa, melyben 200 arany.
NB. Restituáljuk.
- 34.) 74 sing szekfü szín kanavacz aranyas és selymes. Singét 6 talléron.³⁾
NB. 90 singet adtunk meg tavaly Leleszt mindenfélét.
- 35.) Két házra való selymes kárpitok 12 ezer talléron. *Sándor históriája rajta.*
NB. Restituáljuk.
- 36.) Régi ó selyem szőnyegek egy házra valók, Báthoriak címere rajta.
NB. Még Báthori Gábortól maradt ház öltözet ez, azért nincsen semmi közü ahoz, harmadik vagy negyedik fejedelem idejétől fogva ott áll.
- 37.) Két házra való aranyos bőr kárpitok, veres és zöld 600 forint érők.
NB. Az fejevári házak öltözeti, kit nem ő nga az fejedelem marasztott ott, hanem mikor fejedelemségéből Fejevárról Fogarasban ment is az fejedelem asszony, ott hadta. Bethlen István uram succedált, és ő utána az fejedelem ott találta, senki nem is igyekezte elvinni, mint hogy nem is illett volna, s ezután sem veszi azt senki onnét le.
- 38.) Egy ezüst óra sas formára csinált, melyet Mikó Ferencz úgy kért el tőlünk, hogy ezer forintot ad érte, kit Bethlen István az portára akart küldeni.⁴⁾
NB. Nincsen semmi közü ő ngának ehez, ha Mikó Ferencznek adták, kérjék ő tőle is elő.
- 39.) Vagyon ezen kívül is két óra, egyik négy szegletű, másik tornyos. — Nem láttuk.
NB. Nem látta ő nga ezeket, az melyeket megtaláltathata, restitulták.

1) *Oldalt*: NB. Az ötvesek, kikkel Balling uram megmértette volt ezt az patika ládát, vagy Munkácsban vagy Beregszászon fognak lakni, kerestesse fel kd őket, vigye szemek eleiben az fejedelemasszony plenipotentiariusinak, s vallattassa meg előttöki Pallagi István is ki akkor munkácsi vicekapitán és főporkoláb volt, azt is vallattassa meg kd felőle.

2) *Oldalt*: Nem láttunk többet 51 giránál, 11 nehezéknél, azt restitultuk.

3) *Oldalt*: Az mennyit benne láttunk (ha láttunk ám benne), megirtuk az selyem materiákból való jegyzésben.

4) *Oldalt*: NB. Az végezés is azt tartja, mi azt tartozzunk megadni, az mit Erdélyből Munkácsba vitt, vagy az mit Munkácsból ide behozattunk, ez nem olyan. Míg Mikó Ferencz élt, meg sem említették, kérjék tőle.

40.) Hat rendbeli szekeres lovak.

41.) 9 török és magyar hátság lovak. ¹⁾

42.) 78 papiros szkófiúm arany és ezüst. ²⁾

43.) Az hat fekete lóért is igért volt az fejedelem 20,000 kőszót. ³⁾

44.) Apró szőnyeg, egy-egy asztalra való.

NB. Az lovászmesterek testimoniális extálnak, ki hova lött.

NB. Ezeket is Fejérváratt hadta volt az fejedelemasszony, Bethlen István uram vitte-e el, vagy házak öltözeti, ő nga nem tudja, s nincs ehez semmi közü.

45.) Ezek felett vagyon az fejedelem maga keze írása alatt való adóslevele 16,000 forintról vinczi jószágomért. ⁴⁾

NB. Vinczet nem adta volt szegény fejedelem semmi inscriptióban, csak mulatóhelynek, mint az kislaludi házat, az diploma sem comprehendálja ezt, emlékezet sem volt felőle, ennekutána is eligazodhatik, ha az inscriptionális producátatik.

46.) Magam pénzét 6000 aranyat adtam, és tizezer forintot.

NB. Megadjuk.

47.) Item az eperjesi végezés szerént tartozik az fejedelem százháromezer forinttal.

NB. Vay 93 ezerrel tartozik, ha az tizezer forintot másuvé számláljuk, de azzal teszen fr. 103,000 —dn.—.

48.) Az szekeres lovak hova löttek mind szerszámostól, az lovászmester testimoniális megmutatja, egy rendbeli lóra való bársonyos hámat Szarka Albert is adott Palagi Istvánnak.

Ezeket mi fejedelmi szónkra írjuk kdnek és conscientiose, ám lássák, vagy hiszik vagy nem, mi rajtunk ezután is egyebet ennél az resolutiónknál nem vesznek, melyet ha kd nekik megolvas is, mi nem bánjuk.

Kolosvár, 1. Decembris, anno 1635.

G. Rákóczy, m. p.

(P. H.)

1) *Oldalt*: Nemláttuk.

2) *Oldalt*: Nem láttuk, mivel nélkül is volt.

3) *Oldalt*: Tudomásunkra nem igértünk, húszezer kőson alkalmas rendbeli lovakat vehetnénk, azok pedig inkábbára mind bénák voltak.

NB. Hazud, valaki irta restantiában, mert mi bizony nem láttunk egyet is benne.

4) *Oldalt*: NB. Nem az diplomához, sem az transactióhoz való, adja meg ő is az tizenötezer aranyat, melyet sem az szegény fejedelem neki nem legált, sem az ország neki nem engedett, könnyü abból azt defalcálni. Más az, mi azt bizonyos okokra nézve igértük volt neki, melyet az német fejedelemasszony nem praestált, sőt erős hittal adott reversális ellen mind mást eselekedett.

Kegyelmes Uram, ez utolsó restantiákban az melyik puutumnak vagy positionának valami oltalmát tudhattam, odairtam, az melyiknek nem, azt csak oda hadtam, ha Nd mi oltalmat talál nekik, írassa alája. Az elébbeni restantiákhoz képest úgy tetszik, igazítható ez, míg Melith uramnak választja érkezik Bécsből, hova csak tegnapelőtt küldött, Ndtól válaszom jöven ezekre, addig az difficultásokat mind tractálván az plenipotentiariusokkal, ne kelletnék Leleszt osztán azoknak disputatióin sokat mulatnunk, noha ugyan nem lehet azért anélkül, az mint eszemben vehetem. Melith uram de perceptis ígér quietantiát adni nekem irt levelében, mint eddig Nd látta, maga ugyan megmondtam és irtam is, hogy úgy immár semmit nem adat Nd., hanem plenariter.

Az ligában szállított arany felől sohu semmi emlékezet nincsen az restantiában, nem tudom, mint irták volt ott benn az computusban, melyet Nd nekem küldött volt, ezüst is plihben hét helyen volt együtt m. 51. p., másutt m. 153, p. 12, de én kihadtam az 51 girát, mert semmi fundamentumát nem láthattam annak.¹⁾

Csak magam lévén, ugyanezen maculátumat kelle beküldennem, Nd kegyelmesen leiratván, ezen maculátumat küldje ki.

Kivül Rákóczy kezével: Heában múlt computus ez is.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY SVÉD ÉS FRANCZIA ÖSSZEKÖTTETÉSEI TÖRTÉNETÉHEZ.

(Báró Skrbenszky Fülöp rovna levéltárából.)

1873-ban a M. Tud. Akademia Történelmi Bizottságának megbízásából egy kötet okmánytárt adtam ki, mely I. Rákóczy Györgynek a svéd és francia koronákkal való összeköttetéséhez szolgáltat adatokat. Ezek nagy részét a vörösvári és m. k. országos levéltárakból vettem. Epen tiz év mulva ugyancsak a Történelmi Bizottság megbízásából egy újabb kis kötetkével járultam e viszony földéítéséhez, mely jobbadán a svéd levéltárakból vett okleveleket tartalmaz. A »Történelmi Tár«-ban ugyanez évben a collectio Camerarianából a müncheni államlevéltárból, s 1884-ben

¹⁾ *Oldalt*: Ez volt az tatár nyergen, kit még maga az német fejedelemszony vonatott le róla s úgy állott, igaz arany forint ligában volt arany volt az 14. Septembris hoc anno kiküldött computusban. Az arany ezüstmívekről irt contentatióinak 5. numerusában megírtattuk m. 4, p. 21, mi többet küldtünk ki p. 19; az Lisibon Henrich quietantiája az ezüstöt megmutatja, ki csak egy rendbeli volt, úgy jut eszünkben, hogy kellett lenni m. 51, p. 12; keresse fel kd az fejedelemszony quietantiáját, kit Lisibonnak adott volt.

az országos levéltárból közöltem egy pár okiratot, mely utóbbiak ezen levéltárnak újabb rendezése alkalmával kerültek elő.

Legújabbán Thaly Kálmán tisztelt barátom hozott Báró Skrbenszky Fülöp rovnai levéltárából egy csomag okmányt magával, melyek épen úgy, mint a vörösváriak régen, a Rákóczy-levéltárba tartoztak.

Egy része ennek, melyet ezúttal mutatok be, I. Rákóczy György svéd és francia összeköttetései történetéhez tartozik, s kiegészíti az 1873-ban kiadott collectiót. Mindössze sem nagy csomag az, melyre Thaly Kálmán Rovnán e korra vonatkozólag talált, s még annak sem jelentékenyebb felét teszi az a csomag, mely I. Rákóczy György svéd és francia összeköttetéseihez tartozik; — de fontosság tekintetében e kis collectio az első rangú források közé számítható, s az eddig e tárgyban megjelent közléseket sok adattal bővíti.

Rákóczy sokáig készült erre a szövöttezésre: uralkodásából tényleg tizenhárom év telt el, míg az végre létrejöhetett. Magának ennek a készülődésnek peripateiái igen érdekesek, mert nem voltak befolyás nélkül a harmincz éves háború sorsára; de legjellemzőbb, hogy a tényleges megvalósulás pillanatában felbomlott, a nélkül azonban hogy a dolgok menetére ne gyakorolt volna még azután is, bár kisebb mértékben némi befolyást. A solidaritas közte s a Habsburg-ház hatalma ellen küzdő államok közt a szövöttezés felbomlásával nem ért véget.

S csakugyan ezeknek az okmányoknak legnagyobb része erre vonatkozik. Ott kezdődnek, hol a szövetség tényleg meg volt már kötve. Budeus erdélyi követségére vonatkoznak az első, mikor Rákóczynak a szerződésileg kikötött összeget meg kellett volna fizetni.

A következő darabok Rákóczy azon rendeleteinek sajátkezü fogalmazványai, melyeket ez akkor adott ki, midőn Torstensonnal Brünn alatt hadait egyesítette, s melyekkel megszabta a vele menő s a visszamaradó csapatok magatartásának rendjét.

Az elválás közvetlenül az egyesülés után megtörtént a nélkül, hogy Rákóczy szerződészerűleg kielégítettetett volna. Svédek, francziák fizettek kétségtelenül, de aránylag keveset: Rákóczy adott nekik pénzt kölcsön, adott hadi eszközöket, ágyút s port — s ezeket követelte. A svédek azt felelték, hogy a háborúból neki haszna lett, mert így kapta meg a hét megyét; — ez a felelet persze Rákóczyt nem elégítette ki, s egymásra küldte a követeket Franciaországba, Svédországba: — de azért nem kapott semmit.

De az alkudozások nemcsak a kölcsön visszafizetése, hanem egy újabb szövetség megkötése körül forogtak, s ezzel állott kapcsolatban Radzivil munkácsi útja.

Szentpály követsége már a tartozás visszafizetése s az új szövetség körül forgott, valamint a Jármýé is.

Rákóczy életének utolsó évében már más terv merült fel: az ő vagy esetleg fiának lengyel királylányá választása. — s Van Dyck útja ezzel állt kapcsolatban.

De lássuk magukat a leveleket.

I.

1645. május 9.

Budeus Károly küldetése Rákóczyhoz.

a)

Il signor Des Hameaux consigliere del Re christianissimo ne i suoi consigli et ambasciator di Sua Maestà appresso la Serenissima Republica di Venetia.

Noi preghiamo humilmente gli eccellentissimi e illustrissimi signori de gli esserciti, colonelli, capitani, luogotenenti e tutti commandanti genti di guerra tanto del Re nostro signore, quanto de gli altri re, principi, republiche, stati amici e confederati di sua Maestà Christianissima lasciar andar e passar libero il signor Bude gentilhuomo francese senza dar li disturbo o impedimento nissuno nè a quello che mena seco, come nè anche per le sue robe, anzi di prestarle ogni aiuto e favore comme vorrebbero che fosse esibito a i vassalli e sudditi di loro signori di che gli preghiamo de voler far in considerazione di sua Maestà: per testimonianza di che havemo fermato il presente passaporto di nostra mano la quello fatto apponer il sigillo delle nostre armi in Venetia al 29. di Giugno 1644.

Des Hameaux.

L. S.

(Másolat Bisterfeld kezével.)

1644. jun. 29.

b)

Serenissime Princeps.

Optabam multo citius respondere posse literis, quibus me Serma Cels. Vra ante menses aliquot per Carolum Budeum ad eius aula ad me redeuntem pro sua humanitate dignata est, sed cum defuerit opportunitas tam necessario officio defungendi, spero eandem mihi benigne condonaturam silentium hoc, nec inputaturam culpae meae quod interdicta propter grassantem luem locorum, commercia ac bella ipsa deliquerunt.

Nunc cum tam commoda occasio se offerat, actis eidem Sermae Cels. Vrae humilimis gratiis post devotissimam servitutis meae oblationem de regis dni mei clementissimi ac reginae matris

propenso in eam animo ac sincera regiarum maiestatum suarum erga Sermam Cels. Vram benevolentia illa quamvis de ea, ut opinor minime dubitantem cerneretur, ex solutis Constantinopoli pecuniis, quae hic apud me depositae, ac Ser. Cels. Vrae aerario illatae iam pridem fuissent, si per tot obstacula licuisset. Id vero cum me christianissima mta in aulam suam quamprimum reducere velit, perficiet brevi, ut spero exlmus dnus de Gremonville successor meus; interim si me in caeteris Cels. Vra iussorum suorum honore dignetur, experietur me illi quam tam arcto observantiae et affectus vinculo regiis maiestatibus devinctam esse confido, in quacunque functione et ubicunque locorum sim obsequentissimum devotissimumque, quemadmodum decet eum, qui a deo opt. max. novas coronas ac victorias faustaue omnia Cels. Vrae Sermae ex animo precatus, remanebit quamdiu vivet

Sermae Cels. Vrae

humillimus ac devotissimus servus
Des Hameaux.

Venetiis, 9. Maii 1645.

Kivül: Serenissimo Transylvaniae Principi.

(Másolat vagy fordítás, Bisterfeld írása.)

II.

Rákóczy György csatlakozása a svédekkel.

a)

19. die Aug. 1645 in castris Moraviae Larnperstorff positis az generallal való szemben lételünknek elrendelése.

Mezei fizetett katonák közül válogatott kopjás lovas 1000.

Az székség közül is válogatott lovas kopjás 1000.

Ezeken kívül az vármegyékből illő főrendek.

Tanács és úri rendű becsületes híveink.

500 kék gyalog.

300 német gyalog az vinczi kompániakkal.

Tamás és Csontos alatt való lovas puskásaink equites nro 200.

Az udvarházhoz a főrendek közül számosan kell bejöni, az két rendbeli gyalogban is illendő módon, kiknek hatalmas fenyték alatt meg kell hadni, az boritalnak ne adják magokat, kit-kit hova rendelünk megállja helyét, az mezőben is az lovasok szép rendelt seregben álljanak s ha úgy hozná az alkalmatosság ott kellene hálunk is, talpon állva és szép rendelt seregben maradjanak meg.

Az fizetett hadra s az székségre s gyalogra udvari főtiszt viseljenek gondot, az éjjeli vigyázást is s mind penig az nappalit

úgy rendelvén az mint jobbnak, becsületesbnek, illendőbbnek s hasznosabbnak ismerik és ítélik lenni.

Me ne engedjék hogy az faluban, kastélban az mezőről jőjön-menjen mint az kovácslázi sokadalom, s mindennemű eszveszést eltávoztassanak.

Ha pedig onnét éjjel el kelletnék jününk, az lovasnak fele szekerünk előtt, fele utánunk, az gyalog két felől szekerünk mellett legyen s úgy jőjjön.

Szövédnek bővön legyen.

Ha ki részegen találtatnék, arra gondviselésnek kell lenni, garázdát ne indítson, sőt talán jobb volna más úton elhozni a részeket.

Egyebekre is udvari főtisztviselőink, ki-ki az ő alattvalókra mint viseljenek gondot s vigyázzanak, hadjuk hűségre, megkívánván sőt ugyan parancsolván is, minden alattok valókra úgy vigyázzanak, még csak illetlen szót is mások bántódására ne ejtse nek, türéssel szenvedéssel vegyék inkább eleit ha másunnat is adatnék valami alkalmatlan állapot, szemek fülek lévén azalatt mindenfelé mind magoknak s utánok való meghitt szolgáljoknak elrendelvén azt is szépen, ki jőjjön be az udvarházhoz s ki mihez tartsa magát.

Apró seregeket is kell bocsátani egy s két mélyföldnyire vigyázni.

(Rákóczy fogalmazványa.)

b)

Anno 1645. die 19. Aug. in castris Moraviae Larnperstorff positis.

Az generállal való szembenlétünk alatt helyben maradó táborunkban való gondviselésnek s vigyázásnak ez szerint kell lenni.

Az egész fizetett hadaink előtt legyen Bocskai István uram. Feljövén ide sátorunkhoz s ott is legyen megjövetelünkig igen jó vigyázásban.

Az erdéli vármegyék előtt legyen Huszár Péter uram.

Az magyarországi vármegyék előtt legyen Nagymihályi László uram.

Az székesség előtt Béldi János uram.

Az lövő szerszámokra való vigyázás gondviselés pedig Kosztoláni uramnál legyen, ha Torma uram addig meg nem jűne.

Egyetértvén azért ő kegyelmek senkit zsákmáura ki ne bocsássanak, hanem szorgalmatos vigyázatban és állapattal ollyal legyenek, minden órában felülhessenek, strázsákat jókat tartssanak, korcsomát soholt 12 óra után soholt ne hagyjanak árulni, az ki meg merné próbálni, kivágják az fenekét.

Ha mi hírek jőne akár honnét is, minket róla tudósítsanak késedelem nélkül, minden felé hatalmas vigyázatban lévén nézzenek s halljanak s józanon legyenek mind magok s utánna valók is.

Az lövészerszámok mellett legyen az egész székel városok gyalogi, az ott maradt udvari magyar német gyalog az sátorokhoz jőjjenek s itt legyenek s vigyázzanak.

Ő kegyelmek közül lóra is üljenek s mind két tábort megjárják kétszer is s meglássák, ki mint vigyáz s viseli magát, mi csoda kész állapattal vagyon, semminemű alkalmatlan állapotra senki okot ne szolgáltatasson se magok közt valóra se azokkal.

Isten holnapot adván érni az ország dobjával üttessenek egy készülőt, az tábormestert bocsássák el s szálljon túl az Morva vize mellé Holicsig, az hol felénk aránzza a szekereket lövészerszámokat is mind indítsák meg ő klmek, mintegy 500 lovast ki is bocsátván az lövészerszámok mellül, az cselédet is bocsássák el jó gondviseléssel s magok rendelt seregben várjanak, ha ma vagy az éjjel meg nem tanálnánk jüni.

Magunknak egy sátorunk felvonva maradjon kerítésével, az őreget s kötetlen sátort levonhatják.

(Rákóczy fogalmazványa.)

c)

Ao 1645. die 19. Augusti in castris Moraviae Laruperstorff positis.

Dobainál az mely általag asszuszóló bora vagyon s az mellé az Dèceynél való jó borok közül a legjobbikkal együtt az generalnak kell adni.

Ugyan Dobainál az mely más általag bor vagyon, azt az Erskein (*iggy*) urannak kell adni.

Décsei kezénél valóból egyet Duklas urannak.

Az harmadikat Wittemberg urannak.

Meglássá penig mind Dobai Dècei tisztán adják kézbe, hogy jők legyenek, mert bizonynyal denique gyalázatot fognánk vallani.

Az mely három sátort mi az generalnak akarnánk adni, azok is szekereken készen álljanak ott helyben, az vonó marhák is úgy, hogy valamely órában parancsoljuk, mindjárt indulhassanak vele az hova parancsolni fogjuk.

(Rákóczy fogalmazványa.)

III.

A svédek tartozásainak visszafizetésére vonatkozó töredékek.

a)

Cum nos nomine sermae ac potentissimae duae dnae Christinae tit. celsmo ac potentissimo dno dno Georgio Rákóczy tit.

pro expensis ad bonum commune in porta ottomannica factis, subsidium triginta sex millium imperialium, numeranda et integre deponenda promiserimus. Itaque celsdnem eius in eo affidandam et certificandam duximus, ut quando fieri poterit maturius, super tota illa triginta sex millium imperialium summa, iustam ac plenariam satisfactionem eiusdem celdui impendi ac administrari facere prompti erimus, harum nostrarum vigore et testimonio. — Datum etc.

(Az 1643 nov. 16-án készült térítvénynek Szentpály által vett másolata.
V. ö. Okmánytár 110. l.)

b)

Mag. con. Jakobus Rebenstock 1643. 13. Nov. tall. imp.	1000
1644. 22. Martii tall. imp.	200
Eodem 18. Oct. » »	300
Eodem 12. Aug. » »	120
Eodem 11. Aug. » »	150
Eodem 12. Junii » »	200
Eodem 2 Febr. fl. hung. 400, facientes tall.	222 den. 40
Gen. Andreas Orbai 1645. 16. Jan. tall.	150
Eodem 16. Maii tall. 30 fl. hung. 126 facientes simul tall.	100
	<hr/>
	Summa 2442 tall. imp.
	denar. hung. 40.

c)

D e b e t.

Sermus princeps Transylvaniae imperiales accipiet	100,000
Item summam quam mutuo dedit dno Rebenstockio (piae memoriae) et Andreae Orbai	2,442
	<hr/>
	Summa 102,442

R e d i t.

Accepit iam in eam summam, grosus dnos Gabriel Bakos	
9000 ducatos	Imperiales 18000
Concionator germanus in Ambsterdamb pro alumnis ex Transylvania	
anno 1644	1000
anno 1645	2100
quae summa si decurtatur, manet pro resto	<hr/> 81342
	Summa 102442

Kivül: Instructiones et correspondentiae inter Georgium seniore
Rákóczi et Christinam reginam Sveciae.

d)

Ágyú és szakálos, por, hozzá tudván az 46 mázsa port, ki-
 ről quietantiánk nincs, teszen mázsát nro 490, mázsáját 40 forintra
 tudván, teszen fl. 19,600
 44 fontos, 119 golyóbisban vagyon mázsa 43, lib. 76,
 7 forinton tudván mázsáját, teszen..... fl. 305//.56
 30 fontos, 150 golyóbisban vagyon mázsa 37, lib. nro
 60, teszen..... fl. 262//.60
 25 fontos 701 golyóbisban vagyon mázsa nro 146,
 lib. nro 5, teszen fl. 122//.30
 10 fontos 300 golyóbisban vagyon mázsa nro 25, te-
 szen 7 forintjával..... fl. 175 —
 3 fontos 1000 golyóbisban vagyon mázsa nro 25, az
 mely teszen fl. 175 —
 28 fontos tüzes lapta 27, minden hozzá való mázsá-
 ját, munkáját feltudván, egyiket egyiket limi-
 táltuk fl. 10, az mely teszen fl. 270 —
 60 fontos tüzes lapta hasonlóképen minden hozzá való
 eszközököt feltudván, teszen fl. 220 —
 egyiket egyiket 22 forintra tudván.

Az petardát, granatokat, mivel K. U. itt olyat az itt való
 pattantyusok nem tudnak csinálni, nem is tudják mennyiben ké-
 szül s mit ér.

Az vas és aczél rudak mennyi fontosak voltak, Mikes uram
 tudhatja K. U., mivel ő keme adta az svédeknek.

Summa facit fl. 22,030//.46.

e)

Minthogy mind mi s Erdély is mindenekben megfelelt igére-
 tinek, s bizon többet is cselekedett erejénél s az mivel tartozott
 volna is az confoederatio szerént, s magokkal is megesmértette
 sőt tractáltak róla magok nevében az táborban levő nagy embe-
 rek: igaz okok vagyon az megbékélésre s azt is hírekkel csele-
 kedte, még pedig igen sincere s továbbra is nekik kedveskedni
 kész akart lenni; ő tőlök is méltán érdemelhetette nemcsak ezt,
 hanem nagyubbat is ennél s nemcsak úgy quid quid s az többi,
 hanem ugyan szivesen s kételkedés s lehetőség (*igy*) nélkül is
 praestálniok kötelesek volnának reá, bezzeg mi az gallusok részi-
 ről többet vöttünk s nagyubb sinceritást experiáltunk.

Adja isten, ne csak reménységek legyen végbemeneteléről
 az jó igaz és állandó universalis békesség felől, de ugyan késérjék
 s örülhessenek annak, de aligha az spes már is nem békességre,
 hanem harczolásra nem hajlott.

f)

Mikor az svéciai armada kiment az imperiomból s Dániát invadálta, minket elhagyott. Az a reménység is viselvén mindazáltal, hogy az confoederatiónak articulussi szerént mindeneket úgy effectuálni fog, lám in tali casu is nemhogy békességet concludáltunk volna az palatinussal, de csak induciát sem csináltunk, noha tőlök semmi segítséget nem várhattunk, Lengyelországból is ellenünk voltak, az török is csak imigy amugy segített, hát minket sem távollétek sem szerencsés fegyverek kényszerített az megbékélésre, hanem hogy ők meg nem feleltek, az mit fogadtak volt. kit megmutatnak az 1. 2. 3. 4. 5. articulussi az confoederatiónak.

g)

Ugy vagyon, annus vagyon, de az kezdete s nem közepe, avagy vége, sőt az első esztendőre valót is akkor adták meg, az mikor ideje rég el is mult vala, azt is nem bánják, tudják azok, kik abban forgódtanak, igazságos kívánságunkat az részből is könnyű megmutatni diplomájából az generálnak.

h)

Ha szabad volna ezt kölcsönnel vissza adni. mit mondhatnánk arról, az ki az 3000 gyalogot az első esztendőre is meg nem adná s vele csak meg sem kénála, többet is irhatnánk mi erről, de ha gregarius milesek avagy kalmárok löttünk volna bizony nem hittünk volna csak az general assecuratoriájának s békességes országulásunkból az ő ígéretere ki nem mentünk volna, hanem mindenekben szemmel látottnak s közben valónak adtunk volna nagyobb hitelt, s úgy tetszik, egy királynéhoz s koronához mások vétkének elfedezésére avagy vétkes cselekedetére nézve, s mind maga hire nevére nézve illen nevezettel nálunknál kisebbet sem illett volna terhelni s ki is kell alóla magunkat meutenünk. Inkább illehetné azokat az az nevezet, az kik avagy magok reputatiójokéért, avagy egy kis haszonért az közönséges jónak kárt tesznek, és az jó alkalmatosságot elmulatják, azért noha mi ezt ugyan vissza akarnánk adni, az mi pennánk is még többet foghatna fel ebben, s bizony igazsággal mások nyakában adhatná.

(Az e, f, g, h, betűk alatt közlött töredékeket Rákóczy saját kezüleg írta Ezek Szentpálihoz s másokhoz irt levelek betétei, melyeket azokba titkos jegyekkel irtak be.)

IV.

Torstenson levele Rákóczyhoz ennek követelése i ügyében.

1646. j u l. u t á n.

Serenissime ac celsissime princeps.

Literas Sermae Cels. Vrae die 17. Julii proxime elapsi in

arce Zathmar exaratas, quibus aditum fidemque praestruit ablegato suo simulque de illmi principis Radzivillii expectato adventu versus Munkatz, suaque prospera valetudine et quieto rerum statu me certiolem facit, recte reddidit is ipse idemque praesentium lator, iis adiuncta erunt altera, quibus memorat, appulisse honorosum dn. Joannem Daniel de Vargias, meamque resolutionem super capitibus a se nomine Sermae Cels^{nis} Vrae propositis, attulisse, quae ipsi in tantum non satisfecerit, ut rationibus prolixè in contrarium allegatis, proposito adhuc insistere, summamque 37500 imperialium, quasi adhuc a sua r. Mte regina ac dna mea clementissima ei debitum exigere in animum constanter induxerit. Ac ministro quidem Sermae Cels^{nis} Vrae libenter a me audientia fidesque commodata est. De itinere quoque illmi principis Radzivillii ac destinato colloquio cum Serma Cels^{na} Vra, quod nobis aperire non gravata sit, pergratum nobis carumque extitit. Incolumitas vero eius ac pacata res domestica adeo me adfecere, ut cum felicitatem ad me quoque pertinere arbitratus sim. Caeterum rationes a Serma Cels^{ne} Vra adductas, quibus responsum meum dno Danieli datum infringere conatur, nunc quidem repetere vel refellere, nec temporis qua premor angustia, vel praesens rerum mearum status patitur. — Nam et ablegatus eius redditum maturat, mihiq̄ue, quae super toto hoc negotio ultro citroque acta fuere, nunc quidem ad manus non sunt, sique vel maxime essent, ipsa iam causa excludor, cui cum exercitu rerumque per Germaniam bellicarum et quae exinde dependunt, cura, obtenta iam pridem dimissione mea, nihil amplius negotii est. Quin cum Serma Cels^{do} Vra dictis literis asserat, ad sacram suam r. M^{tem} dnām meam se aliquem cum mandatis desuper expediturum, id bonum factum ratus, si stat sententia, negotii differentiam, si qua est ita commodissime expediri posse reor maxime cum et ipse iam in Sueciam iter parem coramque siquid desiderari visum fuerit, praesentibus ex actis, quibus nunc destituor, edocere queam. Nam quod dnus Daniell in suis ad me literis legatum a Sacra r. Mte ad Sermam Cels. Vram expeditum iri asserat, id a me non habet, qui absque scitu suae Mtis huiusmodi, quid promittere non potui, uti adeo in me non recepi. — Id fateor rem uti ab ipso proposita fuit, sacrae regiae Mti relaturum pollicitum, quod et a me factum at responsum nondum obtentum.

Interim obnoxie rogo Ser. Cels. Vram, ut firmiter sibi persuadeat, a parte sacrae regiae Mtis suecicae syncere ac pactis conformiter actum esse, Sermam vero Cels. Vram causas habere graves, sibiq̄ue ac statui suo valde convenientes, qui a caesareanis partibus eorumque molitionibus in effectum, ubi occasio erit, erupturis, accurate sibi cavere necessum habeat, quod a me

optima intentione ac ex inclinati animi studio, quo in Sermae Cels^{nis} Vrae commoda feror, profectum, in aequiorem partem interpretaturam confido, cui quod superest, prosperrimos rerum successus firmamque valetudinem ex animo.

(Eredeti, melyről a datum és aláírás levágva. Külczim elveszett.)

V.

Szentpáli svédországi követsége.

a)

1646. december 14.

Életemig való méltatlan alázatos szolgálatomat ajánlom Ndnak stb.

Elébb nem érkezhettvén kls uram ide, hanem 10. Decembris, mert az útnak és sok esőnek állapata oly nehéz, hogy elhagyván kivált itt Prussiában az furmányok az derék utakat, sok helyen hegyes és nehéz utakat kezdetek járni kerülni, mintsem az nagy sárba vontatni, mert ide is minden másszori szokás és emberi reménség kívül még csak az utakon való sár sem fagyott meg sozul egy csepyére is, oly zöldség vagyion, hogy szintén úgy kin jár az marha, mint másszor derék őszszel, kiből itt is jövendőnek pestist; annak felette esett vala nyavalyám is, mert 2. Decembris az Cujaviai tartományban Chodetz nevű váraskábau beszállván estve az vendégfogadóban, midőn lerakodtam és már vacsorához leültem volna. egy ifjú leginy fejr barát köntösben veté be magát az házba, és kerüle fordula, utána két ifjú leugyel nemes ember is jöve be, és midőn kérdém mi dolgok volna, elbűcsúzának csak s elmenének, ott kin is csak megfordulván, hát kivont kardokkal jönnek be, melyet látván, kérdém, mi akaratjok? egyik az gazdához vága, ki az asztalnál hozzám csak közel ül vala, az magamnak egyik mentéjét veté eleibe, hogy meg nem vágható, magam is tekintvén az szablyáimra, kit az asztal megett való szegeletben támasztottam vala fel, mondának, te is az szablyádra nézzs, és ezenben mindketten az fejemhez vágának, jól ki sem vonhattam vala szablyámat, elébb ellent kelle vetnem, egy-szersmind esék mind két vágás az szablyán, és azon kirántásba egyk ott hagyá az szablyát és az zsinegét is, ezenben szolgálám érkezvén be, az is az másikat és szolgálait elővötte, és így absque omni mora egyéb nem lelete benne, az szállásról ki kelle menniek, derekasb sebbel kettővel. — Mingyárás megtöbblvén k. uram, mintegy huszan ránk jövének, és harmad magammal szorúlván csak, mivel gazdák, szabadosok oda hagyának, oltalmaztam az házat közel 4 óráig, mely alatt egy vén asszony pénzemet, köntösömet s egyebet elrejtegetvén, midőn az sűrű vagda-

lás, lövés miá az ajtó is szinte leesnék és az padlót is rám lyukasztaták, hátul levén egy ajtó, arra kimenvén által az városon az erdőre, és onnan egy Hieronimus Milovius nevű nemes emberhez menvén, onnan kerestem módot utamba. Midőn vötték eszекbe, hogy meg sem ölhetének, semmi olyas is kezekbe nem akadt, az mit elvittek volt is, visszahordták, valamiért? senki ott sem tudja, de az bizonyos, hogy teljes igyekezettel csak megölnek vala. Ez az factum Albertus Kretkouski szolgálai dolga, jószágos nemes emberek; midőn azon helybe visszamentem volna (ebben harmadfél nap tölt) jött vala előmbe, kérvén assecuratoriát, hogy őtet azért ne citálnák, én nem adtam. Az szolgálai felől azt mondja, jószágos nemes emberek, elfutottak, nem bánja ha megbüntetik, mert nem jól cselekedtek, okát tőle is kérdeztem. Csak azt mondja: stulti, ebrii, nebulones, nescientes in quem peccaverunt. De isten haza vivén k. uram, más circumstantiákat mutathatok ebben, most legyen csak nemoba, *ha az levelek kézből akadnak vala, csak tolvajlani készültek vala, mert több reménség nem vala, mivel az pénz is oda vala.* Nem akarván kls uram többször kocz-kára vetni az leveleket, nem merék egyenesen Thoronyától eltérni. Gondolván azt is, metalán az mostani állapotokhoz képest *leszen vagy stetini vagy stralsundi hajó,* azt mondják, hogy *csak fordulás immár az hajó dolga, az innepig nem is jó, azért immár földön indulok Stetin felé. Az svéciai kövöt is még Varsaván vagyon, meghallom, mint megyen által s melyre megyen s ha lehet, szóval értetem meg innét.*

Itt kls uram közönséges és el is hitt hir az svéciai hadnak Baviariában való szerencsés progressusa. Vagyon oly hir is, hogy az hispaniai király fia ultimus in virili megbetegedvén, hertelen harmadnapra megholt, kit látván az vén atyja, az is halálos ágyba fekszik, melyhez képest *reméllik az universalis békességet, az okra, hogy az francia királynéna néz az successio; Torstensont is bizonyosan még nem mondhatják, ha által ment-e vagy nem;* mindazáltal közönségesképen az az hir, hogy messze vagyon. Félek kls uram, hogy az én utam megkésedelmezik, mert az brandenburgi elector annál is messzebb ment most, mint azelőtt, mert szintén Hágába ment, ott meg akar házasodni; az Vraniai fejedelem leányát veszi. Ha Ndnak más kegyelmes parancsolatja nem érkezett Hunyer György után, csudálkozom rajta, hogy miért nem érkezék be eddig, ma 19 napja hogy Krakóból megindult Varsova felé, félek ha Betthlen Ferencz uram Varsován nem tartóztatta, valami szerencsétlenség ne esett volna rajta, oltalmazza isten mind őt veszedelemtől, s Ngtokat is kártól. Az czayhortot még el nem bocsátták, de ha Hunyar uram ide jó, ismét búcsúzni kell. Dániából sem jöttek pattantyusok; nem tudom Bartholinus uram már mint disponál felőle. Én kls

(uram) tovább nem bocsátám az szabadosokat, mert egyik az, hogy messze is erről már az út, s az merre vissza kellene menniek Neinstetinre, féltő is, nem is volt egyik is soha ide, tudnának innét haza menni, hanem keresek én módot benne, hogy Raykouski Gergely kezébe Krakkóba kimegyen az én levelem, csak az udvarbírónak parancsolna Ngod, vagy egy szabados által requiráltatná, de én is megírom neki is, hogy küldje ki Makoviczára, s ott fizessen meg udvarbíró uram ha mit költ. Florentem valere et regnare desidero Serenitatem Vram et humillima mea servitia commendo. Gedani 14. Decembris 1646.

Srmae Celnis Vrae

cliens humillimus
Steph. Szentpáli m. p.

Külszín: Serenissimo Principi dno dno Georgio Rákóczi dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno mihi clementissimo.

A fejedelem kezével: 11. Januar 1647. estve 4 óra után.

(Eredeti.)

b)

1647. február 4.

Durchlauchtiger hochgeborner Fürst und Herr.

Welcher Gestaltd E. F. Durchl. bey nunmehriger Abdankung der polnischen Velcker eine Anzahl Kutscher Knechte zuwerben Anstaldt gemachet, und Dero Abgeordneten dem wohlgedlen gestreng und vesten Herrn Stephano Zentpali de Homorod Zentpal aufgetragen dieselbe nach Vermögen zu facilitiren, darbey auch zugleich an mich begehren an den pommerischen Grenzen solche Anstaldt zu verfügen, das dieselben so viel mehr befördert werden möchten; dasz habe aus Dero den 15. Novembris des abgewichenen Jahrs an mich abgelassenen gh. Schreiben mit mehreren vernommen. Nun solte zwart an meinem Orte, wan ich derendts anwesend gewesen, wehre nichts ermangelt haben, Dero ausgeschiedten Officirern und Werbern bey begebender Gelegenheit nach allem Vermögen behülflichen zu erscheinen.

Weiln ich aber derendts nich mehr anwesend bin, und solches bey gegenwertiger Beschaffenheit nicht selbst meinem Verlangen nach verrichten können; so habe ich dem königl. schwedischen Reichs- und General Feldzeugmeistern Herrn Arfwed Wiettenbergern solches bestermaszen recommendiret, nicht zweyfelende, wann sich ein oder den andere von E. F. Durchl. Werbern oder Officirern bey ihme anmelden wird, er ihme alle Beförderung und vermogendn Vorschub zuerweisen

willig sein wird. Wohlgedachter E. F. Durchl. abgefertigter hat sonst mit mehrerem seine Commission abgeleget, den auch dergestaldt hinwieder expediret und zurücbefördert worden, wie E. F. Durchl. solches verhoffentlich zu gutem Contetement gereichen und er solches mit weitem Umbstenden mündlich berichten kan. Westwegen ich mich übrigs bloz dahin beziehe und E. F. Durchl. der hohen Götter Bewahrung, in Dero beständige fürstl. Affection aber mich empfehle, als der ich bin und bleibe

E. Fürstl. Gnaden

Datum Stockholm der 4. Februarii anno etc. 1647.

gehorsamer
Linnardt Torstenson etc.

Weiln ich dieseswegen meiner continuirlich anhaltenden Beschwerung nicht selbst zu unterschreiben vermochte, so habe ich solches nach Verlesung meinen Secretarie anbefohlen etc.

Johann Hartwegk mp.

Külczin : Serenissimo ac celsissimo dno dno Georgio Rákóczi principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti.

(Eredeti.)

c)

1647. márczius 27.

Celsissime princeps et domine, due mihi clementissime
Humillimorum servitiorum meorum etc.

Aldott az fges istennek dicsőséges nagy neve kls uram, mindennyi veszedelmes hosszú utakon is türhető állapottal érkezünk ma Zborovára, nem késlelvén semmit, ez éjjel megindúl Padáni uram az levelekkel Ndhoz, én magam az árvizek miá is, értvén is, hogy az úr ő nga Patakon vagyon, s Jármí Ferencz is elment s nem tudom mivel, együld az úr ő nga utána küld, mert az előnkbe Krakkó felé bocsátott szabadosok nem találtak, se más levelét nem vöttem ez esztendő Ndnak, az úrhoz ő ngához megyek Patakra, rajtam bizony semmi nem múlik, de tudom hogy késem, mert ide most indúl az hó, s az postalovak is az szekeret nehezen vihetik. Minden állapotokat megért kls uram Nd az levelekből s magától is Padáni uramtól, mindazáltal még is rövideden én is informálhatom Ndat, hogy *ennél jobbat* Ngod *nem cselekedhetett volna, addig is Svécziába emberét küldte volna, az ki által* minden dolgoknak voltaképen végére ment *volna, mert*

elhiggye Nd kls uram, nem vagyok nagy ítéllettel, de abba vagyok, az conclusumban *na mindent ígírnének, mindenre kötnék magokat, soha azokkal bona conscientia nem svadeálhatnám, hogy confederáljon* Ngod, mert bizony kls uram *azok az fogytán vadnak minden dolognak; az gallus confederált, az derekáról hunni novisatiói valának* hátra, maga az *suecus confederált, vagyon hátra néhány* protestáns fejedelmek dolga, *ennyi vérontás kár. költsége után az svécus az fél Pomeraniával igen contentus, az hollandus megbékélt az hispanussal, nem kell immár ő neki az svecus barátsága, hogy az császár hadát elvonja az hispanustól, nem fogja többször megadni az négyszázezer tallért neki annuatim, az kiből eddig dispensált, elhiggye* Nd kls uram, bizonyosan elhiggye, hogy ezeknek *nincsen módja abban, hogy új dolgot kezdjenek, elig várják, hogy ettől is megválhassanak, elkölt az Európából hordott praeda.* Ha mód volna benne, s *arra rehetnék* Ndat, hogy jól bele intricálhatnák az hadakozásba, hogy oztán maga költségén, *nollet vellet hadakozni kinszeríthetnék, bezzeg úgy szeretnék; de hogy veszik eszkebe, hogy Ndnak is vagyon szemé füle, nincs kedvek az fizetéshez, confederatióhoz; mindennek censurája az, hogy az gallusnak el kell szakadni tőle, mert immár az hispanus minden erejét ráfordítja; magok állapotjoknak circumstantiáit az országban, mint vagyon, kérdezze* Nd kls uram Padáni uramtól. látta s hallotta, *csak elég várják csak elég, hogy megbékélhetnének.* Az véllek való discursusom is mennyiben volt s mint voltak resolutióim, alkalmason referálhatja, s én is ha lehet, derekasban irva akarom repraesentálnom alázatosan. Im ő magát az királyné resolutióját, az cancellarius és Thorteson leveleit s mind az Bisterfeldius uramnak szöllő Thorteson levelét most Ndnak előlben megküldöm, az credentiát magam viszem, az úrnak ő ugának szöllő leveleket is magam praesentálom az ur ő fge rá segítvén. Adja az úristen, igen szerencsés órában találjam s jó egészségben Ngtokat kls uram. Datum Zboroviae 27. Martii anno dni 1647.

Celsitudinis Vrae illmae

cliens humillimus

Stephanus Szentpali m. p.

Külczim: Celsissimo et potentissimo principi dno dno Georgio Rákóczi, dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno mihi clementissimo.

Rákóczy kezével: 3. Apr. A. J.

(Eredeti cursívval szedett titkos írás, melynek megfejtése Rákóczy kezétől szintén megvan.)

VI.

Jármí követsége Franciaországban.

1647. február 25.

Serenissime ac potentissime rex.

Ad Christianissimam Vram Mtem ablegatus meus minister Franciscus Jármí honoratissimas M^{ti}s Vrae literas mihi recte exhibuit ¹⁾, quas singulari cum reverentia accepi, ex iisque M^{ti}s Vrae responsum intellexi. Ac primo quidem maximas M^{ti} Vrae pro regio favore ac cura gratias ago, qua plenipotentariis suis iniunxit, ut me in universali pace comprehenderent; quemadmodum etiam ipsimet domini plenipotentarii mihi perscripserunt, a Mte Vra ipsis esse mandatum, ut omnino me tanquam amicum et confoederatum includant; pro qua, sicut et pro benevolentia a Mte Vra mihi in posterum proemissa, servitiis meis gratias referre quavis data occasione studebo.

De coeteris vero negotiis, nominatim de summa pecuniae iuxta foedus a Mte Vra mihi exhibendae cum nullam satisfactionem, imo ne certum quidem ac fundamentale responsum acceperim, haud putavi inconsultum, si denuo apud Mtem Vram pro tam iusta mea praetensione, cuius prima pars ex M^{ti}s Vrae jussu Venetiis pro me deposita (prout ex literis nuntii a dno Des Hameaux ad me missi hic adiectis patet) et particula Constantinopoli a dno De la Haye meis ministris exhibita, residui autem exhibitio ob solam itinerum difficultatem aliasque commune bonum respicientia causas dilata fuit, instarem, eamque singulari confidentia rogarem, dignetur M^{tas} Vra benigne ordinare, ut praedicta t. t. summa idoneo loco, sine ulteriori mora deponatur, siquidem ipsa iusto universi orbis iudicio pro servitiis communi bono sincere a me praestitis deberi videatur. — Qua de re tum d^{us} Croissy M^{ti}s Vrae id temporis apud me legatus, tum serenissimae reginae Sveciae ministri, qui aequitate rei agnita mihi, exigua parte excepta, satisfacere, maxime vero res ipsa abunde testari poterit; quippe quod non solum innumeris expensis, cum patriae meae devastatione per t. t. imperatoris Romani exercitus distraxerim, gravissimamque belli molem sustinerim, sed etiam, quamvis ipsae foederis conditiones mihi licentiam darent, variaeque causae antehac M^{ti} Vrae indicatae me ad pacem cum caesarea Mte ineundam compellerent, pace facta longum tempus, et ultra terminum a M^{ti}s Vrae legato praefixum expectaverim, sicut M^{tas} Vra dubio procul cognoscere potuit.

Quamobrem cum nullam alienam causam a me suppedita-

¹⁾ Kelt 1646. szept. 6-án. Lásd 407. l.

tam fuisse sciam, nullatenus dubito, quin satisfactionem et aequitati et summae M^{tis} Vrae dignitati consentaneam sim obtenturus, porroque benignitatem eius experturus, quae M^{tis} Vrae aequanimitas perennem eius gloriam eximie amplificabit, meque optatam ac ultimam resolutionem expectantem ad servitia quavis occasione praestanda magis ac magis obligabit. His M^{tem} Vram divinae tutelae ac benedictioni, me ipsius constanti favori regio ardentissime commendo.

Külczim : Serenissimo potentissimoque principi ac duo dno Ludovico XIV. Franciae et Navarrae regi christianissimo.

Kivül : NB. Summa centum triginta quatuor millium et quingentorum imperialium.

(Fogalmazvány, Bisterfeld írása.)

VII.

Van Dyck ezredes követésége.

a)

1648. június 12.

Illme ac excelme dne comes, amice observandissime.

Quam feliciter singulari dei beneficio dnus colonellus Van Dyck e Turcarum manibus elapsus, quomodoque a nobis exceptus, tractatus ac dimissus fuerit, Exltiae Vrae ipsemet coram referre poterit. Nobis pergrata fuit haec occasio, qua ostendere potuimus, quantum Extiae Vrae commendatio apud nos pondus habeat. Speramus quoque grosium Michaellem Myckes de Zabola praetorianorum nostrorum equitum vicecolonellum brevi Hagam Comitum adventurum esse. Eum ad celum principem Auraicum et Extiam Vram ablegavimus, ut amicitiam cum celmo gloriosae memoriae principe Auraico quondam initam renovet, confirmet, ac frequentiore correspondentiam cum sua celsdne Extiaque Vra bono publico ac reformatae ecclesiae haud exiguo usui futuram stabiliat, nostraque promptissima studia ac officia laudatissimae Nassavicae prosapiae deferat; cuius sinceri nostri affectus sincerum testem ac interpretem quoniam supradictum dnum Van Dyck futurum confidimus ad uberiores ipsius relationem nos remittentes Exliam Vram divinae tutelae commendamus. Datae in arce nostra Felvincz, 12. Junii 1648.

Illmae Vrae Excelltiae.

Kivül : Illustrissimo ac excellentissimo domino Johanni Mauricio comiti Nassovio Cattimelbori Vianae et Deciae etc. Potentissimorum foederati Belgici Ordinum equitatus generali, serenissimi electoris Brandenburgici in ducatu Cliviae annexarumque ditionum locumtenenti, Vesaliae gubernatori etc.

(Bisterfeld fogalmazványa.)

b)

1648. junius 23.

Serenissime ac celsissime princeps, due et mecoenas clementissime.

Obligationem dni colonelli renovatam, literas credentiales ad regem Galliae, cardinalem Richelium, et dnum comitem Mauritium mitto. Generoso dno Kemeny mihique consentaneum videtur, ut reginam quoque matrem C. Vra brevibus literis salutet; forsán nec noceret brevissimas credentiales ad ducem Longaevillanum et comitem d'Avaux dare. De his C^{nis} Vrae clementissimum mandatum expecto. — Ciphram dno Dalmadio omnino necessariam hodie conficiemus; egoque paria pro C. Vra reservabo.

Reipublicae Polonicae calamitas ut subitanea, ita horrenda est. Si ipsius caesaris Germani, Suecorum, Gallorum, Danorum, imperii, Venetorum, et Turcae statum considerem, videntur mihi omnia insignem ecclesiae liberationem polliceri. Turca tamen ob mortem regis timere minus incipiet. Deus C. Vram sancto suo spiritu ita armet et ornet, ut ea praestare ac consummare possit, quae non solum fidelissimi ipsius servi, sed et exterae nationes sibi de heroica ipsius pietate constanter promittunt. Raptim Albae Juliae 23. Junii, 1648.

Sermae Vrae Celsitudinis

humillimus fidelissimusque servus

Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Cursoris tarditatem C. Vra non ipsius culpa, sed nostris literis clementer velit imputare. Dnus colonellus humillime supplicat, dignetur C. Vra cras si fieri posset pro ipsius commissario Stephano Halmagy mittere uti levelet, nam alias hinc ob defectum equorum discedere non poterit.

Salvus conductus postea si non simul mitti poterit, qui tam ad peregrinos principes et respublicas, quam ad C. Vrae subditos erit dirigendus.

Külczim: Serenissimo celsissimoque principi ac dno dno Georgio Rákóczi seniori, principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno Siculorum comiti, principi ac dno meo clementissimo.

(Eredeti).

REBENSTOCK HALÁLA.

(Kassa városa levéltárából.)

Függelékül fennebbi közleményemhez három oklevelet közlök, melyek Rebenstock halálára vonatkoznak. Rákóczytámadásában ezen svéd ezredes nagy szerepet játszott: ő volt az, ki Orbayval a fehérvári pontokat a fejedelemmel megkötötte. Halála idejét

eddigelé csak hozzátvetőleg tudtuk meghatározni; az alábbi oklevelek némi pontos adatot nyújtanak.

1.

1644. november 16.

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Gener. prud. et circumspecti fideles syncere nobis dilecti, Salutem et gratiam nostram. Noha akartuk volna ha ez alkalmatossággal is más egyéb kedves dologról tudósíthattuk volna Klteket, mindazáltal ez is isten rendelése levén, hogy ő flge az szegény Rebenstock uramat ez világból kiszólítsa, már az csak földet vár; akarván azért mind magára, s mind penig az két koronára nézve, kinek követségét viselte, holta után is böcsületét megadni, oda az Kltek városában rendeltük temetését: intvén Klteket klmesen, ott az Kltek templomában ne nehezteljen egy helyecskét rendelni temetésére, sőt oda közelgetvén is az testtel, provideáljon úgy Kltek, hogy legyen illendő halott temetési tisztességgel is excipiálása. Mely abbeli engedelmességét klmesen fogjuk agnoszcálni Klktől. Quibus in reliquo gratiose propensi manentes. Datum in castris nris ad Rima-Szécs positis die 16. Novembris 1644.

G. Rákóczy m. p.

Külczm: Gener. prud. et circumspectis iudici primario caeterisque iuratis civibus liberae civitatis nostrae Cassoviensis fidelibus nobis dilectis.
(Eredeti).

2.

1644. november 21.

Georgius Rákóczy dei gratia sat.

Gen. prud. et circumspecti fideles nobis dilecti, salutem et gram nram. Az svéciai koronától és fűgenerálistól is követ érzékvén hozzánk, az minemű dolgokkal azok jüttenek, szükségesnek itiltük Kltekkal is azokat communicálnunk. Minek okáért Klteknek Klmesen parancsoljuk, ez levelünk megadatván, mingyarást bocsássa két vagy három értelmes atyjokfiát hozzánk, az kik által kltekkal is közülhessük azon dolgot, és az közjóra minden jó értelmet viselhessünk. Quibus de caetero stb. Datum in castris nris ad oppidum Rima-Szécs positis die 21. Novembris anno dni 1644.

G. Rákóczy m. p.

Külczm: (mint az előbbi).

Kívül: 14. novembr. per d. Michaelem Wass.
(Eredeti.)

3.

1645. május 20.

Georgius Rákóczi dei gratia stb.

Gen. prud. ac circumsp. fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Az minemű javai tek. ugos svéciai generálnak Torstenson uramnak, és néhai jó emlékezetű Jacobus Rebenstoch uramnak ott az Kltek városában deponáltattak, és Kltek inspektionja alatt vadnak, kegyelmesen parancsoljuk Kteknak, ez levelünkkel requiráltatván azokat adja kezekben ez levelünk megadó Vandelburgh András és Torius Jansons nevű, feljebb megirt general ő klme szolgálinak, quietantiát vevén tőlök azon bonumoknak kezekhez vételéről. Eisdem in reliquo gratiose propensi manentes. Datum in arce nra Saaros-Patakiensi, die 20. Maij, anno dni 1645.

Rákóczy m. p.

Külcsm: mint az előbbi.

(Eredeti).

A JAKABFALVY CSALÁD LEVÉLTÁRÁBÓL.

Jakabfalvy Gyula úr családi levéltárából több okmányt volt szives velem közölni, melyek közül hármat bemutatok. Egy Jakabfalvy Miklósnak adott utasítás az egyik, kit Báthory Zsófia férje halála után Bécsbe küldött, hogy a kormány által elfoglalt Nagy-Bányát, Felső-Bányát s Madarászt megmentse — melyekre a Rákóczyaknak adott s II. György halála után visszahódított megyék elfoglalása alkalmával tette kezét a fiscus. A második okmány Jakabfalvy Lászlónak kérő levele. Jakabfalvy László már I. és II. György alatt szolgálta a Rákóczyakat, kiknek kamarása volt s ezek külföldi követségekre: Lengyel és Németországba használták.

I.

1652. a u g u s t, 25.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium dnorum consiliariorum nostrorum singularem nobis propterea factam intercessionem, tum vero grata mente recolentes fidelitatem et fidelia servitia egr. Georgii Fogas, alias Padányi de eadem, ill^{mae} principissae dnae matris nostrae charissimae aulae familiaris, quae ipse primum etiam elsmo quondam principi dno parenti

et praedecessori optimae recordationis variis ablegationibus et internunciis ad externos principes satis contestata reddidit, et imposterum nobis etiam pari fidelitatis constantia eundem exhibiturum et impensurum confidimus. Totum itaque et omne ius nostrum regium, si quod in totali medietate domus seu curiae nobilitariae lapideae, in civitate nostra Varadiensi, ac vico Hetközhely appellato, vicinatatibusque domorum Francisci Pasztohi ab una, ac alterius Francisci Szarka, egregiorum de dicta Varad partibus ab alia existentis, cum curiola eiusdem fornice lapidea, et cella vinearum, eidem domui annexis, item totali dimidietate horti unius vicinatatibus consiti, sub promontorio Ablakosalja dicto, in vicinatatibus hortorum vitiferorum Joannis Teleki ab una, parte vero ab alia nobilis foeminae Annae Bagoly, consortis dicti Gregorii Fogas Padanyi adiacentium; necnon totalibus et integris duabus vineis nobilitaribus, in promontorio praedictae civitatis Varad vulgo Hereng nuncupato, vicinatatibusque vinearum ab una circumspecti Michaelis Kerekgyarto, ab alia vero partibus nobilis foeminae Elizabethae Kocsis, egregii condam Joannis Kerekes de dicta Varad relictae viduae; altera vero in vicinatatibus vinearum strenui Matthaei Szabó ab una, partibus vero ab alia Stephani Kis, omnino in comitatu Bihoriensi adiacentibus ad praesens prae manibus memoratorum Gregorii Fogas Padányi ac Annae Bagoly, consortis habitis et existentibus, hactenusque per eosdem pacifice tentis et possessis, haberemus, vel habere possemus imposterum quovis modo, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem et dispositionem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, ad easdem et idem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, ex principali potestatis nostrae plenitudine, certaue animi scientia praefatis Georgio Padani Fogas et Annae Bagoly consortis ipsius, haeredibusque et posteritatibus eorum masculini sexus uniuersis clementer dandas, donandas et conferendas duximus, prout damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, utendas, possidendas pariter et habendas, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas nos in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 25. mensis Augusti anno d. 1652.

Georgius Rákóczy m. p. (P. h.)

Joannes Horvat
de Palocz secretarius m. p.

II.

1660. deczember 21.

Instructio pro generoso Nicolao Jakabfalvi
aulae familiari nro, Viennam ablegato.

Mint hogy legderekasabb oka az ő klme Bécsben menetelének Nagy-Bányának, Felső-Bányának és Madarász nevű falunknak akkori töllünk elfoglalása, mikor Zathmár és Zabolcs a két vármegyét ő fge számára foglalták, kit palatinus uram ő klme és Zichi uram ex fundamento jól tudnak, kinek elfoglalása így lött: Zichi uram Zathmárra menvén foglalni, azon utjában nemcsak Zathmárt és Zathmárhoz való jószágot, de Nagy-Bányát és Felső-Bányát is, ki magányosan való donatióval biratott töllünk, ő fge számára foglalta, mivel penig Zathmárhoz szolgáltatotta idvezült uram Madarászt is, kit magunk pénzén váltottunk volt, Madarász is azon uton occupáltatott. Istent segítségül híván ő klme, siessen elmenni, mert úgy értettük, pro 22. praesentis ő fge Bécsben convocálta a magyarországi tanács urakat, kiket együtt találván, kinek credentionalis levelünket megadván, nevünkkel igen nagy böcsülettel köszöntse, okát ezen expeditiójának valóságosan de-clarálja.

Nádasdi uramat ha elébb éri valamiképen, hogyses palatinus uramot, ő klmét találja meg elsőbben, azután amint az alkalmatosság hozza palatinus, érsek és cancellarius uramékat requirálja, és ezen Nagy-Bánya, Felső-Bánya és Madarász dolgában értsen Nádasdi uramtól (ha elébb érné), miben maradott volt utólszor s most mint kelljen kezdeni, a mi javunkra való tanácsát is ő klmének kövesse.

Bécsben menvén, cancellarius urammal szemben legyen, és ő klmét is illendőképen köszöntvén, credentionalis levelünket megadja, segítségét is kívánja.

Palatinus bátyám uram ő klme mindenekfelett Nagy-Bányának, Felső-Bányának restitutiójáról és remissiójáról való egynehányszori requisitiómra oly biztatást és assecuratiót nyújtott, isten ő klmét Bécsben ő fgéhez vivén, és minekünk is emberünk, solicitátorunk levén, ő fgénél efficiálja, Nagy-Bánya, Felső-Bánya és Madarász minekünk restituáltatik, palatinus uramot ő klmét emlékeztetni kell azon atyafiságos jó akarattal való biztatására, megmutatván és kezében adván Nagy-Bányáról való instrumentumokat, kit ha palatinus uram magára vállal, s végben viszen, ő klnek mi is kedveskedéssel és szolgálattal igyekezzünk lenni.

Nagy-Bányáról, Felső-Bányáról donatiónk pura statutiónk levén, és nem is oly jószág, kinek censusának, hasznának, egy szóval mindennemű jövedelmének s magának redeálni kellett volna a

két vármegyével együtt praeter fidelitatem ő fge hasznavételére iure perpetuo levén conferálva ő fgétől boldog emlékezető eleinknek s nekünk is; mindazáltal Zathmárnak elfoglalásakor, uti praemissum est, a szepesi kamora vagy Zichi uram ő klme kamora praefectura kezünkből kifoglaltatta és foglalta.

Ha azt mondanák, hogy consensusunk volt az elfoglaláskor rajta, mert jelen volt emberünk Tokajban, amikor a két vármegye redeált az ő fge hűségére, arra azt mondja:

Elsőben. Zathmárt volt az elfoglalás anticipato, nem Tokajban, onnan parancsolták a nagy-bányaiaknak, hogy elfoglaltatván, az ő fge tiszteitől hallgassanak. Madarásznak is penig csak így lött elfoglalása. Magunk pénzén váltván ki Madarászt és Zathmárhoz kevés jószág levén, némelykor segítették a zathmári majorságot, és arra nézve, mikor Barsay Akos Zathmárt elfoglaltatta, és praesidiumát ott hadta, akkor Barsay számára foglalván, azon uton ő fge számára reoccupálván, mind Nagy-Bánya, Felső-Bánya és Madarász is ugy foglaltatott ő fge számára.

Másodszor. Ugy vagyon, Tokajban emberünk ott voltak, a mikor ő fge számára a főispánok ő fge hűségére iuramento mediante redeáltak, a mely terminusra a nagy-bányaiakban is oda hivatván, azokat ő fge hűségére eskették, kik mi emberünk levén, et sic csak ad fidelitatem suae mtis esküttették meg, s nem hasznoknak elvételére s ugy tetszik, hogy mikor a tisztviselők megeskettetnek ő fge hűségére, akármely városban avagy praesidiumban azzal örökössége a földesuraknak nem vétethetik el, így ezeknek is.

Harmadszor. Ő fge az mi klmes urunk is árváknak, özvegyeknek tutora levén, nem parancsolt törvéntelenül való megháboríttatásunkról, hanem csak a diploma szerint a kiknek, ugymint a két vármegyéknek idvezült uram halála után redeálni kellett elfoglalásakor, secundum conditiones in art. 20. al. 47. ad finem sive paragr. hoc tamen per expressum declarato etc. expressas et consignatas. Hol penig a két vármegyét ő fge számára foglalták volna a diploma szerint, azoknak elfoglalásakor akadékot nem csináltunk, azonkívül penig a minemű jószágokat magunk és maradéknak igazságos uton birni kellett volna s kellene, peculiaris donatióknak levén rúlok, nem is gondolkodtunk felőle, nem is reméltünk, hogy abban megháboríttatnánk.

Meg kellett volna mondani, hogy Nagy-Bányát elfoglalják, s okát adni az elfoglalásnak, mert ugy mint Zathmár vármegyében s ő fge birodalmában levő jószág, quoad iurisdictionem coronae redeált ad unionem, de ugy, mint minékünk örökös jószágunk, nem devolváltatott fiscusra, fiscusnak collatiójára, sem hasznavételére.

Az tokaji consultatióban, mikor Nagy-Bánya a két vármegyével együtt ad unionem redeált, nem declaráltatott, hogy elven-

nék tőlünk hasznavételével együtt, hanem csak fidelitatis homagiumot ut supra praestiterunt.

Minekutána pedig ezek így forgottak volna, és Zichi uramnak Zathmárt létében való foglalás anticipálta volna a juramentot, úgy parancsoltak consequenter a nagy-bányaiaknak Zichi uram és az kamora, s mi is parancsoltatván nekik, megírták, hogy a kamora ő fge számára foglalta és minekünk nem engedelmeshetnének. Így jött Nagy-Bányának, Felső-Bányának elfoglalásáról való cselekedete világosságra az kamorának; minékünk is értésünkre levén, palatinus és kamora praefectus uramékat requiráltuk egynehány izben, sollicitáltuk visszabocsátását. de kamora praefectus uram halasztván, úgy resolvált. hogy mivel már ő fgnek hírré adta volna, az okból nem remittálhatná; és így mind ez ideiglen jószágunknak birodalmán kívül vagyunk. Tudván ezenkívül is rettenetes kárvallásinkat, és naponként való jószágunk pusztítását. hagyjuk discretiójára, hogy igazságosan declarálja és exponálja.

Ha azt mondanák: bányák és a pénzverés ő fgét illeti, és azért foglaltattanak volna el, felelet ad utrumque: usus et consuetudo tollunt legem. Tagadhatatlan dolog az is, hogy a bányák és pénzverések ő fgét illetik, mindazonáltal ő fgek donatiójok levén Nagy- és Felső-Bányákról, priora tolluntur per posteriora, békességes bírásal roborálván azon donatiót. Ilyen hatalmas uton nem impetáthatattunk volna kamora praefectus uramtól. Ha még tovább is a bányák állapotját forgatják, hogy a donatióban nem volna specificálva a bánya, arra azt mondja: az donatióban minden pertinentiái inseráltattak; pertinentiák nevezeti alatt pedig quid intelligatur, megmondja az decretum, valamik ab antiquo az specificált helyhez tartoznak, hegyek, mezők, erdők etc. . . Vide in Decret. Part. 1. tit. 24.

Hoc per expressum declarato: néhai idvezült Bethlen István ő fgének donatiójából birván Nagy-Bányát, a bányákat is ő maga coláltatta, hasznait vötte, és ő fge birodalma levén, a pénznek effgiesét, mint ő fge birodalmában vert pénzt, úgy verték; ki is már az ő fge birodalmára redeálván, mi is ahoz fogjuk magunkat alkalmaztatni, visszabocsátván ő fge birodalmunkban, úgy fogjuk cudálatni a pénzt, mint ő fge birodalmában lakó emberek, az ő fge képeré és nevezeti alatt.

Denique fiscus suae mtis semmi úton-módon a possessoroktól s kezekből semminemű jószágot elfoglalni törvéntelen úton nem szabados, iuxta art. 24. anni 1638., hanem az fiscusnak ha mi kereseti vagy praetensiója valamely jószághoz, competenti iuris via kelletik procedálni, iuxta praecitatum articulum. Így is azért a fiscus nem vethette volna kezét a mi jószágunkra, melyet donatióval és pura statutióval birtunk.

Kévánjuk azért, hogy restituáltassanak, cum proventibus

medio tempore perceptis, és azokkal is, kiket tempore occupationis a res mobilisek közül kezünkben kifoglaltanak. Az mely occupatio ellen palatinus uram ő klmé előtt solenniter contradicál tattunk, kirül extál is in specie contradicciónk.

Azon legyen azért ő klmé, Nagy-Bánya, Felső-Bánya. Madarász minden pertinentiáival restituáltassék.

Zichi uramnak is credentiáukat megadván, nevünkkel ajánlást tegyen, a mint szóval eleiben adtuk ő klmének, kérje azon, segítse ezen dolgunkat, restituáltassunk birodalmában ezen jószágainknak.

Ugy vagyon, két rendbeli protectiója vagyon ő fgének nálunk; de minthogy azokat generalisok, kapitányok, hadnagyok és tisztek eleiben occasionaliter nem producálhatjuk: nevezetes városinkra és faluinkra német és magyar vitézlő rendek hogy jószágainkra ne szálljanak, külön-külön protectionalist extraháljon.

Vagyon ilyen dolog is: az minemű két szabad házaink Kállóban vadnak, azokat is Zathmár és Zabolcs elfoglalásakor Zichi uram elfoglaltatta voltólunk, kiről palatinus uram Zichi uramat s mind a nemes szepesi kamorát megtaláltatván, remittálták vala kezünkben; most ismét a kállai tiszt micsoda respectusból, és ki akarattjából, nem érthettük, elfoglalta; holott azokat saját pénzekben vötték volt idvezült uram elei s békességesen is birták s magunk is birtuk. Errül is mind palatinus uramot s mind Zichi uramot megtalálván, azon legyen ő klmé, hogy azon pénzen vött szabad házaink restituáltassanak.

Annakfelette jószágink a minemű oppressióban legyenek mind magyar, de feljebben a német vitézlő rendek miatt, azt maga is ő klmé jól tudhatja, kiknek állapotjokat bő declaratióval igen szükséges megmondani mind palatinus, érsek és cancellarius uraméknak ő klmeknek, nevezet szerint tokaji jószágunk pusztuló félben vagyon, csetneki pedig a török földre készül minden órában, nem türhetvén el tovább a sok nyomoruságot, pusztán hagyván jószágunkat, minemű kár követhessen bennünket, megítélheti isten s ez világ. Mind pataki, tokaji, regéczi, sárosi, ledniczei, csetneki, szerencsi, ónodi és ecsedi jószágainkra ő klmé protectionalist extraháljon.

Ezeken kívül pedig, minthogy mindeneket írásban nem comprehendálhatunk, hanem ezeken kívül is ha mi oly dolgok találatnának a mi javunkra nézendők, tehát közölje jó akaróinkkal ugymint palatinus, érsek, cancellarius és Nádasdy uramékkal, és vegye az ő klmek jó tanácsadásokat. Kévánván, isten adjon szerencsés utat ő klmek. Datum in arce nostra Sáros-Patak, die 21. mensis Decembris, anno d. 1660.

Sofia Batori m. p.

(P. h.)

III.

1662. (?)

Klmes Asszonyom és klmes Uram.

Ennekelőtte esztendővel találtam vala meg alázatosan Ngtok méltatlan supplicatióm által az Ngtok jószágában levő magam kérését (?) saját pénzemen requirált kicsin javascskáimnak confirmatiója felől, kire kegyelmesen annuált is Ngtok; melynek expedi-tióját halasztottam mindekkoráig is, oly reménységtől tápláltatván (kiben nem is kételkedem,) megtekéntvén az én méltatlan, de néha napján terhes és súlyos szolgálatimat is, Ngtok azon gratiája nagyobb kegyelmességének kiterjesztésével léssen meg.

Alázatosan könyörgök Ngtoknak, mind előbbi s mind pedig jövődöbéli méltatlan szolgálatimat kegyelmesen megtekéntvén, azon egyszeri kegyelmességét ujjabb kegyelmességgel megtoldani méltóztassa Ngtok, és ezen beadott mintát vagy párt ámbár csak ötszáz forinttal megaugeálni és expediáltatni kegyelmesen parancsolja. Mely Ngtok abbéli kegyelmességét teljes éltombeli alázatos és hűséges szolgálatommal megszolgálni Ngtoknak igyekezem.

Kiért hogy az uristen is megáldja Ngtokat, szívem szerint kívánom.

Ngtoknak méltatlan szolgálója jó és k. v. v.

Jakabfalvy Miklós m. p.

Bátori Zsófia hátírvata: Az ötszáz forinttal való augealásban most módunk nincsen, hanem kétszáz forinttal augeáltuk feljebb. Datum in Zboro 16. Decembris anno 1662.

Sofia Batori m. p.

II. RÁKÓCZY GYÖRGY HALÁLA UTÁN.

(Az orsz. ltár cancellariai osztályából.)

Az alább következő három okmány ahoz a nagy fordulathoz, mely II. Rákóczy György halála után igen gyorsan bekövetkezett, szolgálat adatokat. Személyes viszonyai, állása, a szerződések a kormány magatartását tartózkodóvá tették; mind erre ezután nem volt szükség. A ki a »Linzi béke okmánytára«-telolvasta, jól tudja, hogy Lónyaynak akkor nagy érdeme volt. Correct és hazafias magatartásához szó sem férhet — de az is bizonyos, hogy egész befolyását a béke mellett vetette latba, addig a pontig, hogy még ura neheztelését is magára vonta. Mérsékelt conservativ gondolkodású ember lévén, a kockáztatás ellen dolgozott, s a béke útját jól egyengette. A fejedelem halála után a »németesek« el-lenkezőről győzik meg a császárt s rá birják ezt a frigy határo-

zott pontjainak megsértésére: azon ürügy alatt, hogy a béke ellen dolgozott, vissza veszik azt tőle, mit szolgálataiért kapott.

A 2-ik és 3-ik számú okmány Báthory Zsófia gyors megtéréséhez szolgálat adatot.

1.

1659. október 12.

Sacrae caesareae regiaeque Mtis et dⁿⁱ 1) dⁿⁱ nostri clementissimi nomine *majficis et egregiis* personalis praesentiae regiae *Matis locumtenenti*, et reliquis tabulae [eiusdem suae] Mtis iudiciariae iudicibus ac assessoribus praesentibus benigne significandum. [Innotuisse suae Matti, *Ex demissa praelibatae suae Mtis camerae aulicae relatione eandem benigne cognovisse suam Mattem*, qualiter superioribus temporibus, dum videlicet tumultus tempore demortui condam Georgii Rákóczy bellici in regno hoc suo Hungariae incitati et continuati fuissent, ad sedandos eiusdem belli fomites, ill^{mm} condam d^{num} comitem Nicolaum Esterhasy alias attum regni huius sui Hungariae palatinum singulari in regnum animi sui propensione et affectu desudasse et adlaborasse, ac ex benigna demortuae condam imperatoriae et regiae Mtis optimae reminiscentiae genitoris moderni dⁿⁱ nostri clementissimi dispositione magnificum condam Sigismundum Loniay adhibuisse et disposuisse, quin etiam ex eiusdem speciali commissione, et decreto certam quandam domum in oppido Tokay, cum universis vineis et aliis pertinentiis, eo fine et conditione dedisse, ut tractam cum praetacto olim Georgio Rákóczy principe Transylvaniae faciliteret, et per pacificationem quietum et pacatum redderet regnum. Quia vero uti per fiscum suum regium sua M^{tas} caes. et regia informaretur, constaret ex plurium magnorum virorum, personarum nempe authenticarum recognitione, alioquin etiam clarum esset minime conditioni praedecaratae ipsum condam Sigismundum Loniay satisfacisse, neque tractam facilitasse. eademque disturbia sedasse, verum potius remorasse, et plus damni, quam commodi regno huic suae Mtis intulisse. Dignum proinde et aequum iudicaret sua M^{tas} sacr^{ma}, quod licet in proxime praeterita anni 1655. regni diaeta art. 95. ad demissam regnicolarum instantiam et supplicationem contentationem familiae Esterhasianae, per fiscum suae Mtis impendendam benigne demortua olim sua M^{tas} sacra annuisset; quia tamen iam primum elucesceret ex attactarum authenticarum personarum accurata recognitione praemissorum series eulentissimumque esset, domum eandem seu curiam Tokayensem non ipsius condam palatini propriam, verum orphanorum eiusdem de familia Bathori

1) A cursivval szedettek beleszúrva. a [] zárjel közöttiek kitérőülve.

descendentium fuisse, neque orphanis iisdem praeiudicare et iuribus eorundem iustis derogare permittatur: iisdem duo personali praesentiae, et aliis iudicibus assessoribusque tabulae iudiciariae suae Mtis benigne committendum sua Mtas duxit, velint negotio in praesenti serio adlaborare et rationibus ex praemissis iustis fisci suae Mtis iuribus favere. neque cum praemissa refusione aggravare, cum alioquin etiam aerarium, eiusdem fisci modernis temporibus satis exhaustum per tot continuas erogationes sit redditum, ac etiam eidem familiae Esterhasianae, bene de patria hac ac regibus regni huius merita consulere, et omnimode tam per se promoveri, quam alios etiam sanioribus suis consiliis inducere, ut tandem aliquando sua re habere et reobtinere valeant, communi etiam id dictante iustitia. Quibus in reliquo caesarea et regia Mtas benigne propensa manet.

12. Octobris 1659.

Hátlapján: Magn. et egregiis N. N. personali praesentiae regiae in iudiciis locum tenens et consiliariis et reliquis tabulae regiae iudiciariae iudicibus et assessoribus assignandum.

Utal: Communicantur in clytae cancellariae Hungaricae aulicae.

(Fogalmazvány.)

2.

1660. august. 15.

Chare Comes Palatine. Repraesentata extiterant mihi proxime, nomine ill^{mae} principissae viduae Rakoczianae, per egregium Gabrielem Kóvér, certa quaedam negotia, signanter protectionem eius ac bonorum suorum una cum filio Francisco Rákózy concernentia, vel maxime autem suam erga catholicam religionem inclinationem ac sese declarandi desiderium, prout etiam conatum, quod et filium suum una secum ad ovile Christi ac gremium sanctae Matris ecclesiae reducere possit. Cum autem interim contigit fidelem meum, mihi dilectum comitem Franciscum de Nádasd, perpetuum terrae Fogaras, iudicem curiae meae regiae, sacri Romani imperii equitem, comitatus Castriferrei supremum comitem, camerarium et consiliarium meum ac praesidiorum meorum Alsó-Lendua, et Nemphti supremum et haereditarium capitaneum, certa enim priuata, non exigui momenti negotia sua ¹⁾ in superiori Hungaria habere, quorum causa animum suum, ad eas partes excurrendi, mihi declaravit, hac igitur occasione eidem tanquam in similibus bene versato et experto in mandatis dedi, ut non solum quam libenter piam praedictae principissae mentem ac intentionem acceperim, declararet, quin etiam cona-

¹⁾ *sua* beleszúrva más kéztől.

tum omnem adhiberet ad obtinendam aequaliter filii cum matre conversionem ac declarationem. Quare ut fidelitas quoque Vra, quantum in se erit, studium adhibere velit, quatenus pia mea intentio desideratum sortiri valeat effectum, eandem gratiose requirendam duxi. In reliquo benignitate mea vos clementer et iugiter prosequendo. Datum Graecii decima quinta mensis Augusti, anno dni millesimo sexcentesimo sexagesimo.

3.

Chare Comes Palatine. Significandum vobis duxi, repraesentata extitisse mihi proxime nomine ill^{mae} principissae viduae Rakoczianae per egr. Gabrielem Kövér, certa quaedam negotia protectionem eius et bonam intentionem piamque affectionem concernentia, quae ego quoque caes. et regia gratia mea benigne recognoscere volens, occasione profectionis comitis de Nadasd certorum priuatorum suorum negotiorum causa ad superiores regni partes, dedi eidem tanquam in similibus bene versato et experto in commissis, ut quam libenter piam praedictae principissae mentem et inclinationem acceperim, uberius declararet. Quare ut fidelitas quoque Vra quantocius pia mea intentio desideratum sortiatur effectum, eandem gratiose duxi requirendam. De caetero benignitate mea vos clementer et iugiter prosequendum. Datum etc.

(Ugyanazon levélen, mint az előbbi.¹⁾ Fogalmazvány.)

¹⁾ Hogy a 2-ik és 3-ik számú okmány közül melyik expedáltattott? -nem tudom meghatározni.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

II.

KIK TETTÉK LE A HŰSÉGESKŰT

BETHLEN GÁBORNAK.

Szalay László »Galantai Gróf Esterházi Miklós Magyarország nádora« című munkája I. kötetében a 66—69. lapokon közöl egy úvjegyzéket, melyvel Esterházi »a pártok számerejét körülvonalozta.« Igen becses adalék ez azon idők történetéhez, de korántsem kielégítő. Esterházy abban az időben még korántsem lehetett úgy tájékozva, hogy jegyzéke kimerítőnek volna tartható — ez inkább csak az ő tapasztalataiból, ismereteiből vont következtetés. Olyanok is, kik nem szívesen látták Bethlen beütését, később csatlakoztak hozzá, s viszont olyanok, kik hívták, utóbb elpártoltak tőle. Az alább következő jegyzék azok névsorát tartalmazza, kik a király-választás után hódoltak neki, s ez azért becses, mert a hódolati esküből állítottott össze. Ezen hódolati eskük eredetije Orsz. Levéltár Act. Thurz. Fasc. 30-ban őriztetnek, itt ép azon sorszám alatt közöltetnek, mint a fasciculusban is jegyezve vannak.

1. Ego Nicolaus Topos juro per deum vivum, adeoque totam sacro-sanctam et individuum trinitatem, ac promitto, quod totis viribus, toto corde, tota mente ac intellectu totisque conatibus vita durante, tam intus in praesidiis, quam extra in apertis campis, inprimis sacrae incliti regni Hungariae coronae, tandem serenissimo principi Gabrieli Bethlen dei gratia electo regi, necnon fidei religioni, nationi et libertati fideliter ac constanter servire, simulque vivere et mori, ac unum et idem in omnibus sapere semper volo. Cum manifestis patriae hostibus, videlicet Germanis, Gallis, Hispanis, aut etiam Hungaris rebellibus et id genus similibus complicitibus caesareanis nunquam collusiones, sive occultas, sive privatas fovebo et neque politicis, neque persuasionibus, aut invitationibus me unquam seduci patiar, quin potius in fidelitate libertati regni Hungariae, patriae, fidei et genti, ac serenissimo electo regi debita constans permanebo et simul vivam

moriarque. Contra patriam nihil clam aut palam machinabor, sed omnia a constitutionibus regni expectabo; si vero aliquem practicas aliquas moliri a quopiam intellexero, vel inaudivero, illud statim suae majestatis capitaneo, aut certe alteri, cui intererit, sincere significabo, iidemque superioribus in omnibus obsequiosum me exhibebo. Ad quae omnia et praemissorum singula sub amissione fidei, honoris, humanitatis et omnium bonorum me obligo. Sic me deus adjuvet et sancta evangelia. Actum in arce Letewa die 27. Junii, anno 1621. (P. H. és aláírás.)

2. Én Jankowskÿ Moises tepliczei és strecheni porkoláb. Esküszöm a teljes szentháromságú atya, fiú és szentlélek istennek, hogy én ez órától fogvást minden vagy titkon, vagy nyilván való akárminemű ekkoráig való pártolkodásnak is német császárral és az ő factorival való egy értelemnek plenarie voltam, sponte libere et non coacte renunciálok és az mi mostani szabadoson választott királyunknak az felséges Bethlen Gábor urunknak mindenekben minden uttal móddal fejem fennállatáig igaz hive akarok lennem, ellenségének ellensége, barátinak barátja. Strechen várát pedig ő felségének mostani választott királyunknak életem fogytáig megtartom, senkinek is nem adom, ő felsége hire nélkül pedig idegent és ő felségéhez tartozandókban is feles embert be nem bocsátok. Semminemű factiókat, semmi uttal és móddal ő felsége vagy hivei ellen nem akarok agálnom, meg nem gondolnom is. Sőt az, mit ő felsége méltósága, vagy hivei ellen való dolgokat értek vagy hallok, igazán minden haladék nélkül ő felségének vagy bizonyos ő felsége meghitt hívének, az kit előbb érek, igazán értésére adom. Ez reversalisomat is adtam kezem írása és pecsétém alatt. Erre isten engemet úgy segítsen Amen. Datum in possessione Strechen 24. Junii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

3. Nos Michael Nedeczky de eadem Nedecza et Martinus Lehotsky juramus (*lásd forma 1. csak többes szám*), kihagyva *ac serenissimo electo regi permanebimus et . . .* Actum in arce Liethawa die 24. Junii 1621. (2 pecsét és aláírás.)

4. Ego Daniel Szuniogh de Jeszenicze (*l. form. 1.*) Actum in arce Lethawa die 25. mensis Junii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

5. Ego Gabriel Hliniczky alias Zenthmariaÿ judex nobilium comitatus Trencheniensis (*l. forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 26. mensis Junii anno domini 1621. (csak aláírás.)

6. Nos Johannes et Caspar Boreziczky de eadem juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 26. Junii anno 1621. (2 pecsét és aláírás.)

7. Nos Raphael, Uriel, Stephanus, Moyses, Nicolaus et Georgius Urbanowsky, necnon Andreas, Nicolaus, Franciscus et Georgius Beniowsky juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 26. mensis Junii anno

domini 1621. (6 pecsét, aláírva: Benyowkij György, András és János, valamint Urbanowski Uriel, ifj. György, Miklós, Mózes és István.)

8. Nos Daniel et Nicolaus Stupiczky et Daniel, Gallowicz, Moyses Wiczenko, Johannes ac Georgius Rozmis, coeterique nobiles possessionis Nemes Hotessowa juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 26. Junii anno 1621. (4 pecsét, aláírva: Stupiczky Dániel és Miklós egy kéztől, Galovicz Dániel, Georgius Wicen, Georgius Waclanit, Johannes Rozmis, más kéztől tót befejező szavakkal.)

9. Én az nagyságos Osztróciz Borbála adom ez reversalist az felséges Magyar-, Tót- és Horvát- etc. országok választott királyának mostani erre bocsátott hadai előtt fő comissariusának az tekintetes és nagyságos Reuey Ferencz uramnak az vitózló és nemzetes Abaffi Miklós uramnak, mivelhogy ez sok szünetlen változásban könszerítettünk volt az felséges Ferdinánd császár hívsége alá hajlani, de viszontag látván választott királyunk új felsége rólunk való gondviselését és ez megnevezett commissarius uram új nagysága és generalis uram új kegyelme jelen létét új felsége több híveivel, hadaival; az előbbeni hívségre ez levelemben ketem magamat hitemre tisztességemre. Várbeli népem penig erre az hívségre kötelezi s kötelezte is magát, hogy uram új kegyelme haza jűvén, az mint több vármegyék és azokban való urak, azon hiteles hívségre új felségéhez köteles akar lenni és leszen. Melyet erősitem kezem irásával és pecsétemmel ez levelemben. Nagyobb bizonságáért az felyül megirt személyek előtt. Datum in Bugiatin 27 die Junii anno 1621. (aláírás és pecsét.)

10. Nos Andreas Georgius, Joannes, Gabriel et Daniel Okruczky, coeterique nobiles possessionis Okruth, juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Liethawa die 27. Junii anno 1621. (3 pecsét s a fenntebbieken kívül még Raffael Ladislav eodem tempore judex unacum ceteris incolis ibidem aláírva.)

11. Ego Michael Szentmariay aliter Hlinitzky juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Liethawa die 27. Junii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

12. Ego Georgius Bardy juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Liethawa die 27. Junii anno domini 1621. (P. H. és aláírás.)

13. Ego Franciscus Rakolubzký de eadem juro (*lásd forma 1.*) In arce Liethawa die 29. Junii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

14. Ego Joannes Rakolupzky de eadem juro (*lásd forma 1.*) In arce Lethawa die 29. Junii anno domini mill^{mo} sexcent^{mo} vig^{mo} primo. (P. H. és aláírás.)

15. Nos Christophorus, Nicolaus, Raphael et Johannes Laczo, item Casparus et Johannes Weszelicz, necnon Raphael Oswalda, Ladislaus Sander et Nicolaus Kardoss de Kardoss Waska juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 1. mensis Julii anno domini 1621. (9 pecsét és aláírás.)

16. Nos Joannes senior, junior et tertius Joannes Medniansky, Paulus Poloczny, Georgius Huoreczni, Joannes et Nicolaus Kowssa de Huorka

necon Anna Trstianský juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethaua die 1. Julii anno domini 1621. (2 pecsét, s még Joannes Poloczni de Meezse is aláírva, mind egy kéztől.)

17. Ego Johannes Budiacz de Mykuszoecz juro . . . ac tam meo, quam reliquorum fratrum ac cousangvineorum nobilium nempe in possessione Mikuszoecz promitto (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethaua die 5. mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

18. Ego Georgius Barbelj alias Duoreczkj de eadem Duorecz juro (*lásd forma 17.*) . . . in Dworecz promitto . . . Actum in arce Lethaua die 5. mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

19. Ego Wolfgangus Pongracz de Zentt Miklos etc. juro (*lásd forma 1.*) Actum in Negieze die — Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

20. Ego Michael Feketi juro (*lásd forma 17.*) in poss. Halac promitto . . . Actum in arce Letava die 1. mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

21. Mi Latkoczý János aliter Kosak és Latkoczj János aliter Lesztach esköszünk magunk személyiben az több nemes uraim atyáinkfiai Latkoczou lakozó kípiben. az atya, fiu, szentlélek, telles szentháromság egy bizon istenre, hogy minden erőnkkel és telles szívünkkel, lölkünkkel és nyelvünkkel és mindeu igyekezetünkkel fejem fennállásáig mind belől várakban s mind kívül mezőben az nemes Magyarország koronájának s választott királyának hitemnek nemzetségének és szabadságomnak hű és tökéletes szolgálai akarunk lenni, soha német császár pártosinak semmi-ten szót és szivet nem adunk sem ígíretire, sem hitegetésire nem hajlunk, hanem az tökölletes magyarországi szabadságban hazánk-
nak, hitünknek és nemzetségünknek hűségiben éljünk s haljunk, sem titkon, sem nyilván hazám ellen nem practicalunk, hanem az Magyarországnak végezésétül várjunk mindenekben és ha kitül valamit értenénk, vagy hallanánk. hogy practikal, azt kapitányom-
nak vagy más előtttem járónak, az, kinek illik, megjelentüünk és kapitányunknak s előtttem járó tisztviselőknék mindemben engedelmes leszünk az teljes szentháromság egy bizony isten bennün-
ket ugy segéljen. (2 pecsét és aláírás.)

22. Én Hanzlikfaluan lakozó Vagyen Miklós esköszöm az atya (*lásd forma 1.* toldás: »véle egygyött ilni, halmi és mindenben egyet érteni, sohasem országunk nevét ellenségének sem franczusnak, sem német« stb.) (P. H. és aláírás.)

23. Én Ottlik Márton fiaimmal egyetemben esköszöm (*lásd forma 22.*) (P. H. és Franciscus Ottlik aláírással.)

24. Ego Joannes Toposs juro (*lásd forma 1.*) ac nominibus et in personis egregiorum Michaelis Toposs patris ac Wolphgangi Topos fratris carnalis et uterini meorum promitto . . . Datum in arce Letava die 2-da Julii anno dni 1621. (P. H. és aláírás.)

25. Ego Stephanus Prechinský juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethava die 2. Julii [eredetileg 27. Junii] anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo. (Aláírás és P. H.)

26. Ego Erasmus Szuniogh de Jesenicze juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Liethava die 2. Julii anni 1621. (P. H. és aláírás.)

27. Ego Joannes Nosdrowicky in persona totius familiae Nosdrowicz (*lásd forma 1.*) Actum in arce Letaua die 2-da Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

28. Nos Raphael Lizkowzky, Stephanus Mikolasskowiech, Nicolaus Kozik, Joannes Hoziak, Petrus Besanský, Nicolaus Bessansky, Paulus Kadlik, Andreas Klobyk et Matthias Pohanký, nobiles possessionis Leszkow juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethava die 2. Julii anno domini 1621. (Főtől irva alá egy kéztől. Pecsét nincs.)

29. Ego Johannes Zadeczky aliter Gasparffy in (*lásd forma 27.*) Sadezczensis Actum in arce Lethava die 2. Julii anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo. (Aláírás és P. H.)

30. Révay Péter s más urak levele Thurzó Imréhez Beniczky Márton érdekében 1621. jul. 2.

Illustrissime, spectabilis ac magnifice comes, dne frater, fautor et patrone nobis observandissime.

Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Gen. dnus Martinus Beniczky significavit nobis, quomodo Spec. ac Mgnfc. Dtio Vra contra eundem ex sinistra malevolorum delatione indignationem conceperit, quasi ipse non tantum privatim alieno et minus sincero animo erga electam Mtem regiam esset, verum etiam comitatum hunc a fidelitate et obsequio suae Serenitatis avertere conaretur. Verum nos candide de dominatione sua generosa testare possumus. Uti nimirum nunquam a communi comitatus sententia discrepaverit. quin potius idem voluerit et senserit, ac salutaria vota in medium consuluerit, ut dextrum hoc de dominatione sua generosa iudicium ablegatus noster gen. dnus Georgius Feya uberius Spli ac Mgfae Dⁿⁱ Vrae explicabit et confirmabit.

Proinde nobis certo persuademus sinistras ejusmodi suggestiones locum apud Splem ac Mgficam Dnem Vram non habituras, cum compertissimum sit suam dnem grosam plurima semper erga patriam integritatis et sinceritatis testimonia edidisse, ita vero in rebus humanis comparatum est, ut etiam optime meriti invidiae calumniae telis impetantur. Cuperet idcirco dtio sua grosa, ut talem existimationis suae injuriosum suggillatorem de nomine Splis ac Mgfica Dtio Vra indicaret. Quod ut eadem haud gravatim facere velit etiam nos rogamus. De caetero Splem ac Mgficam

Dnem Vram bene et feliciter valere cupimus. Datum ex arce Sklabinia 2-a Julii, anno 1621.

Illmae S. ac M. Dnis Vrae

frater et servitor paratissimus

Petrus Rewaj mp.

Franciscus Rewaj mp.

Franciscus Rewaj junior mp.

Petrus Huszár vice comes mp.

Caspar Rewaj mp.

Georg. Tessiny.

• *Hátlapján*: Illustrissimo comiti d^{no} Emerico Thurzo de Bethlenfalva comiti comitatus Arvensis supremo et perpetuo serenissimae electae majestatis regiae plenipotentiario, necnon certorum militum campestrium generali capitaneo et consiliario intimo etc. Dno fratri, fautori et patrono nobis observandissimo. (6 pecséttel zárva le.)

31. Nos Michael Bubla et Thomas Schumichrast juramus . . . ac tam nostro (*lásd forma 17.*) nobilium de Nova Villa nominibus et in personis promittimus . . . Actum in arce Byttchae die 3. Julii anno 1621. (Csak a 2 aláírás.)

32. Ego Nicolaus Petreőczy de Petreőcz juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa 3. die Julii anno domini 1621. (P. H. és aláírás.)

33. Ego Andreas Klobucsyczkj (*lásd forma 3.*) ac nomine et in persona totius familiae Klobucsiczky et nobilium in possessione Felső-, Középső- et Alsó-Klobucsicz degentium promitto . . . Actum in arce Lethawa die 3. Julii anno 1621. (2 pecsét és Paulus Zemetey is aláírva.)

34. Nos Johannes et Georgius Prechinský juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 3. mensis Julii anno 1621. (2 pecsét és aláírás.)

35. Ego Joannes Pongracz de Zentt Miklos et in Ouar etc. juro (*lásd forma 3.*) Actum in Nedjeze die — Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

36. Nos Michael Kardoss, Stephanus Wilczický, Georgius Barlobass nobiles possessionis Wilczicz juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 1. Julii 1621. (3 pecsét s iidem qui supra aláírás a szövegíró kezétől.)

37. Ego Emericus Ottlik de Felső-Ozoroch juro (*lásd forma 1.*) ac nominibus et in personis egregiorum Martini Ottlik patris ac Georgii et Francisci similiter Ottlik de praedicta Ozorocz promitto . . . Actum in arce Bytche die tertia mensis Julii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo. (Aláírás és P. H.)

38. Ego Paulus Petreőczy juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce nostra Lethawa die 3. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

39. Ego Daniel Petreőczy juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 3. Julii 1621. (P. H. és aláírás.)

40. Ego Christophorus Breztienzky suo ac reliquorum nobilium pos-

sessionis Breztien nomine juro (*lásd forma 1.*) Datum in arce Lethaua die 3. Julii anno 1621. (Aláírás és P. H.)

41. Én Egrezdy László de eadem Egrezd esközsem (*lásd forma 22.*) Actum in arce Trinchin tertia Julii anno 1621. (Aláírás és P. H.)

42. Ego Joannes Czelko de Lehota Czelko nomine alteris Joannis senioris et reliquorum fratrum carnalium juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethaua die 3. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

43. Nos Michael et Franciscus Kerek jurati assessores comitatus Trencin juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Býtthae die 3. mensis Julii anno 1621. (2 aláírás és pecsét.)

44. Ego Joannes Ordodý de Ordod juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Bytche die tertia mensis Julii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo. (Aláírás és P. H.)

45. Nos Nicolaus, Martinus et Michael senior Hrabowský de eadem juramus (*lásd forma 1.*) et tam nostro quam reliquorum amicorum et consanguineorum, fratrum videlicet et vicinorum nostrorum nominibus et in personis promittimus . . . Actum in arce Bytthae die 3. mensis Julii anno 1621. (4 pecsét s a fentebbieken kívül még Georgius Hrabowskj és Nicolaus Hrabowskj junior is aláírva.)

46. Ego Michael Valentouich juro (*lásd forma 1.*) ac tam proprio quam patris mei, necnon reliquorum omnium amicorum consanguineorum et vicinorum nobilium possessionis Szedliczna nominibus et in personis promitto . . . Actum in arce Bytche die 3. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

47. Nos Martinus Borchiczký et Georgius similiter Borchiczký de eadem Borchycz alias juratus assessor comitatus Trinchiniensis juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Bytthae die 3. Julii anno 1621. (2 pecsét és aláírás.)

48. Nos Paulus et Michael Majthenj alias Motessiczký de eadem juramus (*lásd forma 1.*) et tam nostro quam etiam Ladislai Motessiczký videlicet patris mei nomine promittimus . . . Actum in arce Bytthae die 3. mensis Julii anno 1621. (2 aláírás és pecsét.)

49. Ego Johannes Bossanzsky juro (*lásd forma 1.*) ac tam proprio quam reliquorum omnium amicorum consanguineorum et vicinorum nobilium possessionis Kis-Sztankocz nominibus et personis promitto . . . Actum in arce Bittche die 3. Julii anno 1621. (Csak aláírás.)

50. Mi Desericzen lakozó nemes emberek mind fejenkint, kiválván az ifjabbik Dedina Györgyöt esküszünk (*lásd forma 22.*) Aláírva universitas nobilium possessionis Desericz (P. H.)

51. Ego Michael Zatureczkj de eadem juro (*lásd forma 1.*) In arce Lethawa die 3. Julii anno. (Aláírás és P. H.)

52. Ego Johannes Oztrozith etc. juro (*lásd forma 1.*) Datum in castro Illawa sexta die Julii anno domini 1621. (Aláírás és P. H.)

53. Ego Joannes Araniady juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Bytche die 4. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

54. Nos Nicolaus senior et Nicolaus junior et Joannes Marszowzky de cadem juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Bytchae die 4. Julii anno 1621. (P. H. és 3. aláírás.)

55. Ego Michael Striha juro (*lásd forma 17.*) Cuklas promitto. . . Actum in arce Letava die 5. Mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

56. Ego Stephanus Wali de Kalticz juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethaua die 5. mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

57. Ego Stephanus Permay de eadem juro (*lásd forma 1.*) In arce Letava die 5. Julii (P. H. és aláírás.)

58. Nos Joannes et Nicolaus Wlk juramus (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethaua die 5. mensis Julii anno 1621. (P. H. és két aláírás.)

59. Ego Martinus Kolaczany de Nagy Kolaczin in persona totius familiae ejusdem juro (*lásd forma 3.*) (2 pecsét és aláírva iidem qui supra Martinus Gasparus et Georgius Kolaczani.)

60. Ego Ladislaus Tuchinskj juro (*lásd forma 17.*) Tuchinja promitto. . . . Actum in arce Lethava die 5. mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

61. Ego Paulus Hlevenj juro (*lásd forma 17.*) Kis-Hleven promitto. . . . Actum in arce Letava die 5. mensis Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

62. Ego Casparus Ordodý juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Lethawa die 2. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

63. Ego Benedictus Kosár de Zud juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce nostra Lethawa die 6. Julii anno domini 1621. (P. H. és aláírás.)

64. Nos Martinus Farkas, Thomas Marcus, Valentinus Deák, Stephanus Bartali, Georg. Maior, Jacobus Pete, Joannes Orban, Joannes Nemet, Gasparus Hegy, Gregorius Agh, Johannes Bógi, Petrus Csuch, Stephanus Domuncus, Stephaus Horuat, Lucas Zabo, Emericus Nagy, Ambrosius Balassa, Emericus Nemes, Andreas Nagy, Joannes Nagy juramus (*lásd forma 1.*) Actum in Baimocz die 7. Julii anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo (2 pecsét, az aláírások pedig: coram me Baltazare Bossani de Nagi Bossan m. p. és Coram me Joanne Thwrcchanj praefecto ac provisoro arcis Bajmocz m. p.)

65. Ego Andreas Zaÿ de Chemer juro (*lásd forma 1.*) Actum in Ugroc die septima Julii anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo. (P. H. és aláírás.)

66. Ego Sigismundus Zaÿ de Chemer juro (egészen mint 65.)

67. Ego Laurentius Zaÿ de Chemer juro (egészen mint 65.)

68. Ego Johannes Oztrosýth de Ghiletinz et in Illava etc. Posteaquam intellexi fratrum meum magnificum dominum Stephanum Oztrosith nescitur quo motu animi territum non saltem ex comitatu isto Trenchiniensi profugisse, sed et insuper usque ad hanc diem praesentem nullas reversales plenipotentiaro electae regiae mtis illmo comiti dno Emerico Thurzo etc. assignasse, idque contra expressum statutum comitatus istius Trenchiniensis, nec non

electae regiae majestatis Gabriellis Bethlen edictum gratiosum. Ideo ego etiam tanquam servitor strictis reversalibus obligatus fidelis electae regiae majestatis promitto bona et christiana fide, quod eousque quoad usque dominus Stephanus Oztrosith frater meus ad fidelitatem debitam electae regiae majestati Gabrieli Bethlen redierit, reversalesque per omnia similes, quales ego jam assignavi plenipotentiario electae regiae majestatis praescripto, assignaverit, propriae manus subscriptione et sigilli munimine roboraverit: nec ipsum in propria persona, nec ipsius servitores aut qualescunque ipsi adhaerentes personas in arcem Illauam intromittam, ibique morari patiar. Quin potius juxta priores meas reversales tanquam fidelis electae regiae majestatis ipsum omnibus modis ad devotionem electae regiae majestatis debitam pertrahere enitar. Ad quae omnia et praemissorum singula me obligo sub amissione omnium honorum meorum ipso facto transgressionis in rationem electae regiae majestatis occupandorum. Harum vigore et testimonio literarum, manus subscriptione et sigilli appensione roboratarum mediante. Datum in castro Illaua, 8. die Julii 1621. (Aláírás és P. H.)

69. Ego Wolfgangus Gozchoný de Krencezo juro (*lásd forma 1.*) Actum in possessione Vizsolay 9. die Julii anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo. (P. H. és aláírás.)

70. Ego Stephanus Ocskaý juro (*lásd forma 1.*) Anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo die undecima Julii. (P. H. és aláírás.)

71. Ego Joannes Horuath de Bakonok juro (*lásd forma 3.*) Actum in Negieze die — Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

72. Ego Bernardus Maithiný juro (*lásd forma 1.*) Actum in arce Kesselewkew 14. Julii anno domini 1621. (P. H. és aláírás.)

73. Ego Raphael Maýthini juro (*lásd forma 72.*)

74. Ego Franciscus Berinyi juro (*lásd forma 1.*) Actum in castris ad Bán positis 15. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

75. Nos Michael Szölössý et Franciscus Baczkady juramus (*lásd forma 1.*) Actum ex castris ad Belam positis die 16. Julii anno domini 1621. (2 aláírás és pecsét.)

76. Ego Franciscus Vyszochany de eadem juro (*lásd forma 1.*) Actum in castris ad Baan positis 16. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

77. Ego Mathias Aranyany juro (*lásd forma 1.*) Actum in Sambokreth die 20. Julii anno 1621. (P. H. és aláírás.)

78. Nos Benedictus Dubniczay et Franciscus Borczany juramus (*lásd forma 77.*) (2 pecsét és aláírás.)

79. Ego Daniel Hathalmy juro (*lásd forma 77.*)

80. Ego Petrus Bossany juro (*lásd forma 77.*)

81. Ego Andreas Rudnay juro (*lásd forma 77.*)

82. Én Stankouitius János, az nagyságos Hadady Wesselený István uram ő nagysága Strechenben. Esküszöm (*lásd forma 2.* Kihagyva:

Strechen várát *egészen* bocsátok-ig. *Toldás* nem akarok agálnom *után*: Az nagyságos ifjú Wesselény Ferenczet vagy hozzá tartozókat ő felsége méltósága ellen tanácsadásommal és egyéb módon is nem tartom, meg sem gondolom is. Az mit penig ő felsége. . . In Strechen 24. Junii 1621. (Aláírás és P. H.)

83. Nos judex, jurati cives ac tota communitas civitatis regiae ac liberae Tyrnauiensis juramus (*lásd forma 1.*) Super qua juramentali nostra depositione praesentes sub sigillo civitatis nostrae dedimus suae majestati. Actum Tyrnaviae die 30. Julii anno domini 1621. (P. H.)

84. Nos N. N. infrascripti juramus (*lásd forma 1.*) (Datum nélkül és S. Balassa m. p. (P. H.) Andreas Balassa m. p. aláírásokkal.)

85 és 86 Báthory Gábor és I. Mátyás hitleveleinek formulája.

87. Tót eskülevele Pruskai Jánosnak (K. N. P. H. és aláírás.)

88. Tót eskülevele Ludrowsky Jánosnak, ki Hanzlikfalván lakik. (K. N. P. H. és aláírás.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

BÁRÓ SKRBENSZKY FÜLÖP

ROVNAI LEVÉLTÁRÁBÓL.

I.

A Dobó hagyatéék történetéhez.

1.

1603. oct 21.

Nos Martinus Pethe de Hethes miseratione divina Colonicensis et Bachiensis *stb.* archiepiscopus, administrator episcopatus ecclesiae Jauriensis, locorumque eorundem comes perpetuus, ac *stb.* Rudolphi secundi *stb.* consiliarius et per Hungariam locumtenens. Memoriae commendamus *stb.*, hogy nemes idős Madachaný János, néhai nemes Madachaný Pál fia megjelent, s felesége Ordódy Magdolna s testvérei Madachaný Miklós és András, valamint mindenkinek, a kit az alábbi érdekel, »oneribus et quibuslibet gravaminibus in se assumptis et levatis« azt vallotta, hogy ő Morvában vévén magának egy birtokot Brezolup nevűt, ezért Szerémý Ilona özvegytől és ifj. Dávid Jánostól, idős néh. Szentpéteri Dávid János fiától 4000 jó tallért vett fel, mely pénzért ő trencsényi birtokait, Wezkát és Bezdedowot, melyeket ő atyjától örökölt, minden néven nevezhető javaival együtt, nevezett Szerémý Ilonának és Dávid Jánosnak eladott s tényleg már régebben átadott, most erről bizonyáglevelet kér azok javára. Datum Posonii in festo undecim millia virginum anno domini millesimo sexcentesimo tertio (P. H.) Coram me magistro

Matthia Andreassýcz de Nowaký eiusdem
dⁿⁱ locumtenentis S. C. et Regiae
Mattis prothonotario.

(Eredetije papiron.)

2.

Ledniczei statutio 1611-ből.

Extractus litterarum introductoriarum et statutoriarum super castrum Lednycze et pertinentias eiusdem, pro egregio domino Joanne Dawyd de Zent Peter etc.

Az esztergomi káptalan bizonyosságvele, hogy megkapta Thurzó György nádor requisitoria levelét szentpéteri Dávid János részére, zárt pecsét alatt, a következő tartalommal: Barátjainak, az esztergomi káptalannak Thurzó György nádor. Előadta előtte szentpéteri Dávid János, hogy régebben ruszkai Dobó Ferencz Lednyche várát hozzátartozóságaival magának megvásárolván, be is iktattatott törvényesen s kapott is róla levelet, melyről azonban új másolatot kér, hogy ezt adja ki a káptalan. »Datum Posonij feria tertia post dominicam Judica anno domini millesimo sexcentesimo undecimo.« A káptalan engedelmeskévé, kiállítja a következő leveleket: Rudolf királynak stb. az egri káptalan stb. Kegyeskedjék ő felsége tudni, hogy introductoria és statutoria levelét ruszkai Dobó Ferencz barsvármegyei comes és ő felsége tanácsosa részére zárt pecsét alatt megkapták a következő tartalommal: II. Rudolf stb. az eszt. kápt.-nak stb. Hívének ruszkai Dobó Ferencz barsi főispánnak és tanácsosának hűségét meg akarván jutalmazni »Cum igitur ex eo, tum vero pro centum et quatuor millibus florenorum hung. totale castrum nostrum Lednicze vocatum ac curiam nobilem Rowna appellatam, una cum molendino ibidem extracto, quam tamen pro nunc generosa domina Juliana Zuniogh consors egregii Michaelis Thelekessij unacum possessionibus Ztresenicz, Rowna, Hostina et medietatem possessionis Nagybreznice, ratione excisae sibi dotis possideret, necnon totalia oppida Lednicze et Puchow cum singulis teloniis et molendinis ibidem existentibus habitis, ac totales possessiones Lehota, Kowassow, Widerna, Dubkowa, Luca cum teloneo, Lista, Kijbreznice, Zubak, Hrabowka, Thrische, Horenicz, Dohnanj, Zarietichie, Mesztechko, Newnicza, Lupolaw, Zhora, Mestistie ac alia etiam universa et quaelibet bona ac iura possessionaria ad dictum castrum Lednicze de iure et ab antiquo pertinentia, tam in Trinchiniensi, quam aliis quoque comitatibus intra ambitum regni Hungariae existentia et habita«, minden néven nevezhető hozzátartozóságaival a királyi koronára »per notam perpetuae infidelitatis praefati Michaelis Thelekessij de Debrethe et in Lednicze (in quam ob crimen laesae Mattis nostrae inciderat)« törvényszékileg szállt, királyi keze által, minden királyi jogával, mi csak azokon létezhetik, »iure perpetuo et perennali« nevezett Dobó Ferencznek és örököseinek és mindennemű utódainak »certis sub conditionibus, vigore aliarum litterarum nostra-

rum donationalium et venditionalium superinde emanatarum cum assumpta evictione» adta, adományozta, ráruházta és eladta s akarta, hogy Lednycze vára, valamint minden fentnevezett javaknak birtokába, hozzátartozóságaival együtt bevezesse a káptalan. Parancsolja is, hogy e levél vétele után emberét küldje ki, ki jelen levén »*fideles noster egregius vel nobilis Joannes Lazloffy aut Stephanus Wyfalussy minoris cancellariae nostrae Hungaricae iurati notarii ex curia nostra regia ad id specialiter per nos transmissi, sin Andreas Jakosith, seu Valentinus Thokos, sive Andreas Osztrostith vel Stephanus Rakolubszkij, aut Nicolaus Bogathij sin alter Nicolaus Marsowczyk de Marsoffalva seu Joannes Madachanj sive Paulus Petreoczij seu Caspar Tresztianzkij, neve Jeremias neve Daniel Pongracz de Zentmiklos, nisi Theodosius Syrmiensis aut Stephanus Marsowzkij vel Georgius Urbanovzkij, sin Gasparus seu Joannes Ordody, sive Raphael Prechinzky vel Ludovicus Tukinszky, aut Joannes sin Georgius Sandor seu Raphael Kwasowzky sive Thomas Mattiasowzky, aut Raphael Nedeczky senior aliis absentibus*» királyi ember Lednicze és a rownai nemesi ház és malomhoz, melyet mégis Zuniogh Juliánna Thelekessy Mihályné Ztresenicz, Rowna, Hostina és Nagybreznice felével »dos« jogczimén birtokol, hasonlag azokhoz, valamint az egész Lednicze és Pucho városokhoz, az ottani teloneumok és malmokhoz, valamint az egész Lehota Kowassow, Wyderna, Dubkowa, Luca és a hozzá tartozó teloneum Lista, Kysbreznicz, Zubak, Hrabowka, Hoysche, Horenycz, Dohnany Zariechye, Meztechko, Newnycza, Lupohlaw, Zbora és Mestiestie nevű birtokokhoz s minden egyéb birtokokhoz, javakhoz stb. összehíván a szomszédokat és határosokat, törvényesen vezesse be (*a rendes formula*) ha nem lesz ellenmondás. Az ellenmondókat pedig, ha kik lesznek, a nevezett Dobó Ferencz ellen hívja (*a rendes formula*). S hogy az egész statutióknak menetét írja le a káptalan. Másképp nem cselekedvén. »*Datum in arce nostra regia Pragensi vigesima nona die mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo primo.*» A káptalan tehát engedelmeskedni akarván, urbanovi Urbanowzykj György királyi emberrel kiküldték Dobowzky György szentgyörgyi prépostot, »de Viridi Campo« apostoli ítélőmestert és kanonoktársát ezen bevezetés és beiktatásra, a kik végre visszatérvén, előadták, hogy az alább irt napokon Lednycze várához, mint a városokhoz és birtokokhoz és a rownai nemes házhoz és malmokhoz, mint azt már a királyi levél világosabban leírja s melyek Lednicze várához tartoznak s Trencsénben vannak, oda híván a szomszédokat és határosokat, névleg pedig »*egregiis et nobilibus Sebastiano Topos de Toposhaza, Joanne et Georgio Meznianzki de eadem Mezine, Georgio Horechaj de Huorka, Joanne Konsa de eadem*

Huorka, Georgio Marcziban de Pucho, Joanne et Georgio Okruczki de eadem Okrutt; item providis Adamo Martinowch egregii Joannis Prechinzky de Lehotka et Georgio Heli, generosae dominae Brigidae Klobuchiczka egregii quondam Raphaelis Prechnezky relictae viduae de eadem Lehotka colonis, necnon Joanne Keesz iudice, Ladislao Ribar, Joanne Adamek iuratis colonis egregii Joannis Madachanj de possessione Horowcz, item Joanne Thurza iudice et Joanne Kayma jurato egregii Pauli Pettreoczij colonis in Nosycz degentibus, ac Martino Jelesicz iudice, Joanne Ruchek iurato in Kys-Koskocz commorantibus colonis egregii Georgii Stenisniaki item Nicolao, Kostiall iudices, altero Nicolao Kutey jurato in Nagy — Kochkocz colonis egregii Pauli Pettreoczij» szomszédok t. i. és határosok mind trencséniek és több mások törvényesen egybehivatván s megjelenvén, összegyültek. Kik előtt a királyi ember a káptalani biznysággal bevezették Dobó Ferenczet a javak birtoklásába s beiktatta azt és azokat neki s mindennemű örököseinek, a mint azt az adománylevél elősorolja, még pedig következő módon: Először is a jelen 1602. évben »sabbatho proximo ante dominicam Sexagesimae, hoc est die nona mensis Februarii in dominium praetacti castri Lednicze, unacum eius oppidi similiter Lednicze et possessionis Lehoczka ad radicem eiusdem castri positae ac medietatis possessionis Nagybreznice, excepta portione egregiorum Valentini et Sebastiani Thopos; item in dominium quoque possessionis Rowna unacum curia nobilitaria ibidem existente introduxisset, ubi generosa domina Juliana Zuniogh consors egregii quondam Michaelis Thelekessij coram praefatis» királyi és a káptalani ember előtt, abban a részben, ha az ő jegyajándék czíme alatt kiszakasztott dotalitia portiójában Dobó Ferencz bármi részben is háborgatná, protestált. Ugyszintén a sexagesima vasárnap utáni hétfőn, t. i. február 11-én Horenich, Stresenich, Hrabowka birtokok, Pucho városa birtoklásába bevezette. A mely városban Marczibán György fivéreivel év Markoweh Miklós »in futuram eorum cautelam, in quantum videlicet Statutio haec eorum portionibus, curiis item nobilitaribus et antiquae ipsorum libertati derogare videretur» protestáltak. Hasonlag Newnicza birtok birtoklásába, hol hasonló tartalommal fentnevezett Marczibán György fivéreivel s Bebessy Erzsébet, özv. Keresztessy Jánosné protestáltak. Nemkülömben aznap Lupohlaw, Hostina, Hrischie, Dohanj, Mestistie birtokok birtoklásába vezette be. Ugyanő a sexagesima vasárnap utáni kedden, vagyis február 12-én, Zbora, Meztechko, Zariechie, Luca, Wyderna, Dubkowa, Lista, Zubak és Kis-Breznice birtokok birtoklásába vezette be. Ugyancsak a sexag. vasárnap utáni szerdán, t. i. febr. 13-án Kowassow birtok birtoklásába vezette be. »Quibus sic pactis, praescripta duodecima die mensis

Februarii in dicta possessione Luca tempore statutionis ipsius, in eorum regii et nostri hominum praesentia prodiens egregius Michael Topos de Toposháza praetactae totali statutioni, primo quidem in propria sua persona, postmodum vero subsequenter in personis egregiorum Valentini Thopos fratruelis sui contradixisset. Quos omnes praefatum siquidem Michaellem Thopos personaliter, iamfatos vero Valentinum Thopos, Petrum Gregoroczij ac Catharinam similiter Gregoroczij medio eiusdem Michaelis Thopos de Toposháza « Dobó Ferencz ellen a rendes határidőre. t. i. a 15-ik napra a királyi curiához megidézte. Ugyanaznap Kis-Brezniczen Kőrmöndy Márton és Apády Bálint, a mennyiben sérelmesnek látszanék birtokaiknak a beiktatás, protestáltak. Ugyancsak febr. 13-án huorkai Buor György a nemesi curiáját illetőleg, s Huorka alatt horenychi javaira nézve, melyet tőle erővel s törvényes eljárás nélkül Telekessy István elvett, contradicált a statutióknak, ki hasonlag megidézttetett. Ugyanaz nap »szapari Czapary« István ledniczei porkoláb Dohnányon levő szabados házát illetőleg, melyet neki Telekessy István hű szolgálataiért adott, protestált. Ugyanaz nap, midőn már a statutióknak vége lévén, hazafelé mentek »*Joannes Draskowzkij provisor egregii Joannis Madachany si et in quantum praenarrata statutio ad possessiones Weszka et Bezdedo nuncupatas, quas videlicet praefatus Joannes Madachany titulo pignoris a memorato quondam Michaele Telekessij habuerat, se extenderet, ipsi statutioni contradixisset,*« a ki Draskovzky János útján evocáltatott. Azon nap azon úton Telekessy Sára, Sándor Györgyné az egész statutióknak ellenmondott, ki szintén megidézttetett. »*Demum feria sexta proxima post praescriptam dominicam Sexagesimam egregius etiam Valentinus Nagy aliter Keserij nostram personaliter veniens in praesentiam*«, a statutióknak, a mennyiben az az ő ura Jakosythy András jogait sértené, a káptalannál ellenmondott, a kit is Nagy Bálint útján szintén megidéztek. Hasonlag puchói Markowjĥ János atyja Markowjĥ Miklós nevében a statutióknak, a mennyiben az ő curiájához a puchói várban »Marsowzky dwor vocatam attinet« a káptalan előtt ellenmondott, kit szintén fia útján evocáltak. »*Item die dominica Invocavit*« fejeéregyházi nemes Tóth Ferencz néhai Tóth Benedek fia, a saját és ákosházi nemes Sárkány Miklós nevében az egész Lednicze vára és hozzátartozásai statutiójának a káptalan előtt ellenmondott, a kit is, s az ő útján Sárkány Miklóst megidéztek. A melyet is mind pontosan és tökéletesen ő felségének a káptalan leirt, mind a bevezetés és beiktatás rendjét az ellenmondók és protestálók, valamint a jelen volt szomszédok és határosok neveivel együtt. »*Datum sedecimo die ultimae diei introductionis et statutionis praenotatae, anno domini millesimo sexcentesimo secundo praescripto.*« A mely leve-

leket másolatban a káptalani hiteles pecsét alatt említett expensnek jogainak jövődő biztosítékául kiadták. »*Datum feria secunda proxima post dominicam Ramispalmarum, anno domini millesimo sexcentesimo undecimo.*

(P. H.)

(Eredetije papiron.)

3.

1611. január 1.

Mi Bossány János és Pál de Nagy-Bossány annakfelette Zerdahely Gábor: Adjuk emléközetül mindeneknek az mi jelenvaló levelünknek rendiben. Hogy az vitézlő és nemzetös Lorántffy Mihály de Serke ma, úgymint első napján januarius havának anni 1611. kis karácson napján, személye szerint jelen levén itt Jánosfalván, maga és gyermeki: Erzsébet, Susánna és az többi képökben, az néhai nemzetes Zeleméri Borbála asszonytul feleségétül valokéban, mint azon gyermekinek naturalis tutora, az nemzetes Zeleméri Kata asszonyt, Szentlászlay Gábornét, jelen levén ő klme is urastúl és leányostúl, Bossány Anna asszonynyal ugyan itt Jánosfalván, ugymint leányánál megírtuk Bossány Anna asszonynak, az néhai Bossány Jánost az előbbi urátúl valónak naturalis tutorát, mi előttünk azzal az fassionalis levéllel, melyet Lorántffy Mihály urunk ő klme, annakelőtte ő klme Zeleméri Kata asszony és Bossány Mihály között in anno dni 1609. 9. die mensis Junii itt Jánosfalván Nyitra vármegyében tött kötések és végezések szerint, az megnevezett Zeleméri Borbála asszony felesége halála után, fölül megírt gyermeki képekben, az megmondott Bossány Anna asszonynak bizonyos summa pénzéről, ki jutott volt az ő részére, az ngos boldog emléközetü Dobó Ferencz ingó és ingatlan morhájából, azon summa pénznek viszontag interesséjének esztendőnkint két terminusban való fizetéséről, és két egész faluknak Lupohlavának és Newniczának Trincsin vármegyében valóknak kezéhez való vételéről, ő klmeknek Zeleméri Kata asszonynak és Bossány Mihálynak, Bossány Anna asszony naturalis és legitimus tutorinak tartozott adni, Zeleméri Kata asszonyt és Bossány Mihált azon Zeleméri Kata asszony által egynihánszor megkénálta.

Annak fölötté a megírt summa pénznek, kinek immár egy esztendőben való interesséjét Zeleméri Kata asszonynak és Bossány Mihálynak megadta, ez mostani 1611. kiskarácson napján fizetendő intereseivel azon kiskarácson napján megkénálta.

Végezetre az fölül megírt két faluknak Lupohlavának és Newniczának kezéhez való vételéről, kit Lorántffy Mihály urunk csak oda fel megnevezett fassionalis levélnek adásáig és vallásáig

adott volt kezekhez, mely fassionalist most elvenni nem akarnák, bőségesen certificálta Zeleméri Kata asszonyt, és ő általa Bossány Mihályt is.

Mely Zeleméri Kata asszony sem az fassionalis levelet kézéhez venni, sem az megirt kiskarácson napjára való interesét felvenni nem akará, kirúl ugyanott mingyárt Lorántffy Mihály urunk protestálván először, hogy ő mindenekben az fölül megirt köztök költ kötéshez és végezéshez akarja magát tartani, mi tülünk mindezeokról levelet kévána; kikiről mi ő klmének adtuk ez mi kezünk irásával és pöcsétünkkel megerősítettött jelen való leve-
lünket jövendő bizonyágtételül. Költ Jánosfalván Bossány János urunk házánál első napján janariusnak, azaz kiskarácson napján, 1611. esztendőben.

(P. H.)

Jo. Bossány
de Nagy-Bossány m. p.

(P. H.)

Paulus Bossány
de Nagy-Bossány.

Kívül: Az mint megkináltam az végzés szerint Bossány Anna asszonyt és anyját legitimus tutorát cum interesse Jánosfalván és mind az levéllel az transactióval, mely költ kiskarácson napján amni praesentis 1611.

(Eredeti.)

II.

Rákóczy Pál tanulókori levelei a gráci egyetemből.

1.

1611. junius 1.

Szolgálatomat ajánlom kdnek édes bátyám uram, kévánok az uristentül minden jókat megadatni.

Elvettem az kd levelét édes bátyám uram, melyet régtül fogva vártam, hála az istennek, hogy érthetem kkteket jó egészségben lenni; én is mostan isten engedelméből jó egészségben vagyok, és az tudományak hasznáért sok reggeli álmokat megszakasztok, hogy ezután az én tudományomnak hasznával mind kteknek, s mind penig országunknak szolgálhatnék. Továbbá édes bátyám uram az aranyat Kis Demetertül elvettem két százat, mivel hogy Kis Demeter uram maga uti költségére hármat kivett benne, az mi penig adósságimat illeti, abból megfizettem, és mennyi maradt nálam, azt Kis Demeter megmondhatja, mert ű az paterekkel végezett minden dolog felől. És az gazda felől is azt irhatom kdnek, hogy mikor elsőbben feljüttem vala, akkor Márton deák uram az feleségének sokadalomban is megigírte az ajándékot, én penig eddig meg nem vettem, mivelhogy kevés pén-

zem volt; igen is kéri, azért kd édes bátyám, mikor az más esztendőre való pénzhozatal kedvéért valami kis ajándékot csak küldene kd, talám úgy jobban fogna körülöttem forgolódni; az ezüst is penig egy egész gira és egy nehezék hijával vagyon. Isten tartsa meg kdet jó egészségben. Datum Graecii die 1. Junii anno 1611.

Kd atyjafia szeretettel szolgál míg él

Paulus Rákóczy.

P. S. Az uramékat mind fejenként, én szómmal mondja, szolgálatomat ő klknek.

Külczim: Magnifico dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász dno et fratri mihi observandissimo.

(Eredeti.)

2.

1613. febr. 14.

Post servitiorum meorum paratissimam commendationem stb,

Noha most semmi oly szo[rgos(?)] dolgom nincsen, melyet kgdnek levelem által hurré tennék, mivelhogy mind [Kálm]ándi uramtúl eleget írtam és izentem s mind azután posta által kdnek [szer]etettel írtam, de mivelhogy kd énnekem oly beteges állapotjában is írt, én is azért szeretettel meg akarok felelni. Én annakokáért istennek engedelmességéből jó egészségben vagyok, akar-nám, ha kltek felől is ugyan azt hallhatnám, de hogy kd írja beteges állapotját, azon az én szívem igen fáj, sohonnat is egyéb vigasztalást addig nem vehet, míg nem ujannon kd jó egészsége felől levelével értet; azon bizom azért, hogy az az beteges állapot nem igen nehéz, mivelhogy az Márton deák uram leveléből, melyet énnekem Bécsből írt, azt értettem, hogy kltek az menekezőben készül. Irta azt Márton én ha módom lenne benne, Posomba az királyn penig bizony örömet megcselekedném egyszer láthatnám; de mivelhogy én nekem arra az utra sem szolgálím, sem költségem, sem olyan helyre való tisztességes ruháim nincsenek, azt az gondolatot más üdöre halasztottam és az tanulságon maradtam, remélem, hogy kltek énnekem onnat minden dologra bőségesen ír. Továbbá az mi azt illeti, hogy kd azt írja, hogy én Kálmándi uramtúl izentem volna valamit, melyre most meg nem felelhetett volna, én nem tudom, hogy semmit sem izentem volna egyebet, szolgálatomnál és magam ajánlásánál, mert az mit én kdnek akartam mondani, mindeneket levélben megírtam kdnek bőségesen, akar-nám [azért] kd nekem megírnája, mit mondtak én szómmal kdnek. Többet nem ír[hatok, me]írt az levelet szintén az posta várja, ezt is nagy hir-

telen csak alig Tartsa meg isten kdet jó egészségben és kérem, hogy én rólam [gya]korta megemlékeznek. Datum Graecii Styriae, 14. Febr. anni 1613.

Kdnek jóakaró atyjafia szolgál mig él

Paulus Rákóczy.

Külcím: Spli ac mgfico dno Georgio Rákóczy de Felső-Vadász dno et fratri mihi charissimo.

3.

1613. j u n. 15.

Reverende dne pater, post servitiorum meorum paratissimam commendationem stb. . .

Két levelét vettem el immár kdnek e napokban, de csak egyikben sem felel kd meg arra az levelemre, melyet K[endi] uram által küldtem volt kdnek, de hogy nagyobb csuda legyen, még asszonyom [anyá]m sem felel; maga én akkor klteknek minden dolgról büebben írtam volt, mivelhogy tudtam, hogy Kendi uram kétség nélkül megadnája. Én mostan kdnek igen röviden írok, mert nem sok üdö mulva, ha az isten egészséget ad, én magam szólok kddel. Sigmond uram kdnek szép pecsétet csináltatott, de mivelhogy nem volt occasio az elküldésbe, én tülem kdnek elküldi, avagy ha megnyerhetem, hogy alá jüne velem, ü maga elhozhatnája; eddig is elindultam volna, ha az societasból valaki társom lütt volna, de az mint reméllem, rövid nap az kit kértem megnyerem, és kdet meglátogatom. Értem az kd jó akaratját hozzá, melyet ha élek meg szolgállok. Az én jó akaró asszonyom anyámnak én szómmal mondja alázatos szolgálatomat, és mondja meg kd ü knek, hogy én ig[en] is értem az ü klme keserüségét és sok nyomoruságát, kik mikor eszemben jutnak, még az eledelt is elig nyelhetem el nagy bánatomban, melyből ha élek, bizon rövid nap kiszabadítom. Azonképen Sigmond uram is alázatos szolgálatját ajánlja ü knek, ki bizon minden nap imádkozik ü klméért. Im írtam bátyám uramnak is, kértem, hogy ü klmek utiköltség nélkül ne hagyjanak, tudom, hogy oly atyafui szívvel vadnak hozzá, hogy mindenkor segítenek; kd ne csudálja, hogy ily ritkán írok, mert bizon az üdö nem engedi, és nem az jóakarát. Kd írjon minekelötte elindulok, ha mi nélkül szükölködik és ha szerit tehetem, örömet szerzek kdnek. Bizon édes Szemczi uram, Sigmond uramat egykeveset elvinném velem oda haza, de az külömb kül[ömbféle] szolgálk ü klmét és klteket és asszonyom anyámat úgy informálván, hogy ugyan átalja szembe lenni asszonyom anyámmal, maga az mint tudja kd, soha én senkitül annyi jót nem vettem mint ettül, kit bizon méltó volna, hogy neki meg szolgálánánk; azért kd írjon effelöl hamar mind neki és mind énnekem és ü klmét Sigmond uramat bátorítsa, asszonyom is bár

csak két szót írjon neki. Kd Kendi uramat erősen köszöntse, és mondja meg ü kinek, hogy vártam választ az levélre, az [melyet ü] klmének küldtem volt, de semmit nem írt. Néném asszonyomat is azonképen köszöntse, kinek Kendi uramtól irtam volt és az kis kezkenőt megköszöntem. Ezzel kdet édes paterem tartsa meg az jó isten és kérem, hogy mennél hamarább értesen levelivel. Iterum iterumque valeat. Datum Graecii Styriae, 15. Junii anno 1613. servitor et amicus V. R.

Paulus Rákóczy.

Külczim : Admodum reverendo in Christo dno patri Matthiae Sem-
 czi societatis Jesu sacerdoti, dno et patri mihi in Christo observandissimo.
 (Eredeti.)

4.

1614. septemb. 28.

Szolgálatomat ajánlom kdk, mint szerelmes bátyám uram-
 nak *stb.*

Nem igen régen ezelőtt irtam vala kdnek állapotom felől, melyből ha elvette, bőségesen megérthette akaratomat kd, nem is akartam most írni kdnek, mivelhogy még az első levelemre választ nem vettem, de minthogy Hosszútóti uramnak az szepesi prépostnak haza kelleték menni, jó módom lün ü klmé által kdnek írnom, és a messzelátót, melyre kd kért volt, elküldenem. Én állapotom felől most kdnek azt irhatom, hogy bizon majd egy egész holnapig igen beteg voltam, ugyannyira, hogy soha nem reméltem meggyógyulásomat, de mégis, hála az istennek, mostau könnyebben vagyok, jóllehet még teljességgel az előbbi egízségem meg nem jött. Vártam édes bátyám uram kd az velencei útra, de mivelhogy kd el nem jüve, immár csak az klték emberét várom, melyet kérem kdet, klték ne késeltessen, hanem mennél hamarább az pénzzel küldjön fel, mennyit és mi módon az első levelemből kd megértette. Im messzelátót küldtünk kdnek, noha talám kdnek nem leszen kedve szerint, de itt bizon most sem szebbet sem jobbat nem tanálhattunk, maga mind Sigmund urammal egyetemben eleget kerestünk és ügyeköztünk, hogy kdnek kedve szerint valót tanálhatnánk, ha pedig ezután jobbnak és szebbnek szerit tehetjük, azon leszünk, hogy kdnek kedve szerint valót küldhessünk, mert mostan igen elfogytanak ezféle üvegek, ugyannyira hogy most az herczeg egyet Velenczéből háromszáz forinton hozatott, mindazáltal ez noha rút, de bizon az ki tud vele élni, felette jó, hogy majd az kik ezt és az herczegét látták, hozzá hasonlítják jóságra, el is lát ember két avagy három mélyföldre általa. Nem tudom édes bátyám uram, mi az oka, hogy kltéktül csak egy levelemre sem vehetek választ, miolta kd alá ment,

egy levelénél többet nem láttam, holott én egy alkotmatosságot sem mulattam el, kin kdet levelem által meg nem látogattam; mindazáltal kérem kdet az költséget ktek sokáig ne tartóztassa, mert immár az üdő régen elmúlt. Kd én szómmal köszöntse az uraimékat, kíváltképen Balika Matthias uramat és Kálmándit, Váczit, Vatait. Kd énnekem parancsoljon, ha valamit akar vagy Velenczéből vagy Olaszországból, az mire elérkezzen lehet, tiszta sziből szolgálók kdek; kérem mégis kdet, hogy én rólam ktek ne feledkezzék ennyire el, hogy még csak levelemre is meg nem felelnek. Ezek után az úristen kdet tartsa és éltesse sokáig jó egészségben és mikor látjuk egymást, engedje, hogy láthassuk örvendetes egészségben. Datum Graecii Styriae 28. Septembris anno reparatae salutis 1614.

Kdnek szerelmes atyjafia szolgál kdek mig él

Paulus Rákóczy m. p.

Külczim: Magnifico dno dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász ect. dno patri mihi charissimo.

Alatta: Exhibitae die 21. Novembris anno 1614. in Zerencz.

5.

1614. october 14.

Szolgálatomat ajánlom kdek mint szerelmes bátyám uramnak *stb.*

Megadá a kd levelét Kálmándi uram mind az pénzzel együtt, mely levélből értem az kd egészséges állapotját, kin szívem szerint örölk, tartsa meg az úristen kdet azon jó egészségben sokáig. Értem az kd fel nem jüvésének okát mind most Kálmándi uramtól, és mind az előbbi leveléből is, mely dolgon noha én eleget csudálkozom, mindazáltal Sigmond uram ennek inkább csudálkozik, hogy kd sem ő benne, sem pater rector uramban annyit nem bizott, hogy kdet és engem Velenczében békességesen minden háburú nélkül küldött volna; valaki pedig az volt, az ki azt mondotta, hogy Velenczében valaki nem pápista ember, nem mehet, bár jobban készítse magát az igaz mondáshoz, mert Velenczében mind török, tatár és egyéb nemzetség elég vagyon; és bátran bemehet, csak ott háburuságot ne indítson, és hitek ellen avagy törvények ellen ne disputáljon; azért erről többet nem irok, hanem ha azt elhitte kd, hogy én kdek jóakaró atyjafia vagyok, azt is elhiggye, hogy bántás nélkül nem csak Velenczébe, de Olaszországnak minden helire elmehet minden jámbor ember, akármi valláson legyen; azért ha kdek akarátja lészen reá való, mikor akar eljühet minden félelem nélkül, csakhogy nekem írja meg először akarátját, had az úthoz készülhessek és embert tanálhassak. Az egyéb dolog felől azt irhatom, hogy én bizon

most többet vártam volna kltectül az mi végezésünk szerint, de mivelhogy klteknek is volt most több szükségi is, én is elvárom csak akkorra mikorra az nap eljü, kíválképen ha az uristen kdet felhozza, és elmegyünk, legyen meg az ki hátra vagyon mind, és ha fel nem jü, meddig irok kdnek, hogy ha felküldje avagy magánál tartsa. Az drágaság felől ennél többé nem hallottam, hanem im most, jóllehet sok emberektül tudakoztam ezelőtt is. Lastoczi felől im értem mit irjon kd, melyen eleget nem győzők csudálkozni, ám egy írása vagyon az jó bátyám uramnak nálam, egyéb marhája csak egy pénz érő sincs, az atyjának is nincs ebben csak egy szál hire is, mert énnekem egy jó akaró barátom azt írja, hogy az Alagi uram lakodalmában igen megesmerkedett vele, és azt mondta az atya, hogy ő bizon nem bánja, hogy nálam vagyon, azért lássa az jó bátyám uram, én bizon más segítséget várnék az idegen földön ő klmétül; azért az inas most édes bátyám uram haza most nem mehetett, mivelhogy egyedül itt nem maradhatam, mert Lukács is jesuitává lött, és én most az betegségből költem föl; hanem édes bátyám uram, kd mentse meg mind bátyám uram előtt s mind az atya előtt, ha vagyon valami az atyjának hire benne, kit nem remélek, az izenéshez képest. Kálmándi uram szólott itt nekem egy ház felől, kit kd jól tud, én azért az én részemről nem tartok ellent benne, hanem inkább kérem klteket, ha tetszik kteknek is, adja neki; megmondott mindeneneket az kiket izent kd, el is hittem mindeneneket. Az gombokat meg-szolgálom kdnek édes bátyám uram, igen jók és kedvesek, kd is parancsoljon, én is kd jó akaró atyafia leszek. Sigmond uram kdnek szolgálatját ajánlja, felette igen szereti, miolta megismerkedett kddel, most is örömet szolgálna kdnek, ha tudna miben. Az pénz, melyet klték küldött nem igen hasznos, mert veszt ember rajta, újbán megtiltották az magyar pénzt. Az egyéb dolog felől Kálmándi uramtól izentem kdnek, megmondhat mindeneneket kdnek; én tanúlok mindaddig valámig ktek azt megtartja az mit jó akaratjából fogadott, de ha vagy gabonának terméséért vagy sok törvényekért avagy az jószág váltásért avagy vételért meg nem tartaná, talám elébb hogysen akarnám kölletik ismét ktket meglátogatnom és haza mennem, egyéb dologban ktek én nekem parancsoljon, örömet szolgálók, mint nekem szerelmes bátyám uraméknak. Ezek után az uristen kdet tartsa és éltesse sokáig jó egészségben. Graecii 14. Octobris 1614.

Kd jó akaró atyafia szolgál kdnek míg él

Paulus Rákóczy m. p.

Külczim: Magnifico dno dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. dno dno fratri mihi charissimo.

Alatta: Exhibitae die 31. Octobris anno 1614. in Zerencz.

6.

1615. ápril 2.

Szolgálatomat ajánlom kdnek mint szerelmes bátyám uramnak *stb.*

Ez napokban két levelét adák kdnek énnekem, melynek egyike költ 12. Febr., másika pedig 26. eiusdem. Az elsőben mit írjon kd értem, tudniillik hogy Lengyelországot meglátogatta, melyet noha örömet hallok, örömesben mindazáltal láttam volna, ha kd az más ember tanácsa közt az én hivatalomnak is és kívánságomnak is eleget tüss volna, és ide feljüss volna, hogy én velem Olaszországot meglátogatta volna, tudom hogy pater Forró uram jó szível oly tanácsot adott az mint ü értette, de minthogy az itt való állapotot pater Forró uram nem igen tudja, jó néven vöttek volna, ha azt az dolgot én reám és jó akaró (ide fel való) barátinkra és jó akaróinkra bizta volna és feljüss volna, mert legyen áldott az istennek szent neve, itt is vadnak oly jó akaró emberink és barátink, hogy ennek az mi utunknak tisztességesen gondját viselték volna; de mivelhogy így történt, nincs mit tennünk, elvárjuk el kdet mindaddig, míg kdnek alkalmatossága és akarátja léssen az feljüvésben. Csudálkozok bizon mind pater rector uram s mind pater Marcellus Sigmond urammal ezen az dolgon, kik tiszta szívből szeretik kdet, az olvasókat pedig oly jó néven vették kdtül, hogy ha kd annyi aranyat küldött volna ü kknak, nem vették volna jobb néven; imádkoznak kdtért rajta gyakorta; ez az kd első levelére való fejeletem. Az másikban pedig panaszolódik kd én reám, maga ha az én leveletem értette volna kd, bizon rakva volt az atyafiui szeretettel, én az kd hozzám való jó akarátjában soha nem kételkedtem, nem is fogok kételkedni, sőt nem olyan leveleket írnék, ha kételkedném a kd hozzám való jó akarátjában, de mivelhogy tudom és értem az kd akarátját, azért irok bizvást kdnak. Az mi az jószág dolgát illeti, azt nem bánom, hogy ktek szaporítja és többíti, sőt annak inkább örülök, hogy értem az ktek jó gondviselését, de csak azon csudálkozom, hogy ktek az mit jó akarátjukból nekem rendelt és szabott üdöre fogadott, letenni az hon én akarom, most azt meg nem akarja tartani és nem akarja felküldeni mikor nekem szükségem vagyon reá, tudom én azt, hogy noha Magyarországon az pénz szük, de annak ktek könnyen szerit teheti, én nem tudom hova gondolkodnám, ha azt bännám, hogy jószágunkat szaporítja ktek, sőt azon örülök és dicsérem az ktek jó gondviselését, de bizon az mint azelőtt is íram, ha az én 3000 forintom nélkül is meglehetne az jószágszaporítás; hogy pedig kdnak büvebben irtam hogysem másnak, bánom, hogy azon kd csudálkozok, mely dolognak okát levélben meg nem írok, mindazonáltal azelőtt is egynehány leve-

lemben megírtam okát, miért írok kdnek hosszú leveleket, és miért hogy kdnek gyakortabb írok, mert nagyobb bizodalom volt kdben, de ha megcsalatkoztam vélekedésemben, nincs mit tennem, az én istenemre hagyom, ha kldnek igaz vér szerint való szerelmes atyámfának több jóvát nem kívántam, hogynem mit magamnak és ha inkább meg nem holtam volna kdért, és ha ugy sem szerettem, szeretem is penig mint az lelkem, ez az jó akaratom volt mindéig kdhez, leszen is mig élek édes bátyám uram, ezt ha kd elhiszi jó, ha nem, nincs mit tennem. És ugy gondolkodják kd én felőlem édes bátyám uram, hogy inkább bánom én és szégyenlem megmondhatatlanképen, hogy az hitván pénz felől enniszer kell kltek busitanom, mertén csak ebben az esztendőben, igazán mondom, több levelet irtam ötnél avagy hatnál, csudálkoztam is, hogy kdtül egész esztendőben csak egy levelet sem vöttem, nem is tudom mi az oka, minap is mások által értettem, hogy Resco uram és Márton uramék Bécsben voltak, ők penig csak egy szóval sem métóztattak vagy feljüveteleket vagy alámeneteleket megjelenteni. Ezek, és egyéb dolgokat, kiket mindennap experiálok, soha nem tudom mit reménljek; elhigyye kd könnyebb volna énnekem szép leveleket írni, hogysen mint az hitván pénzért vetekedni, de nincs mit tennem, az szükség arra viszen, mert énnekem itt az jószágok csak egy tyúkmonyat is nem hoznak, kltül kell édes bátyám uram várnom, ha nem írok, kltek sem küld, kételen vagyok kteknek így írni. Többet most nem irhatok, mert vagy kdet magát, vagy bizonyos emberét napról napra várom, akkor mind írok s mind izenek kdnek. ha maga fel nem jühet. Pater Forró uramnak nem írok, mert husvét után mingyárt itt Gréczben kell lenni az generalis congregatióban és talám addig is elindul mig ezt az leveletem kd elveszi. Bátyám uramnak kd mondja én szómmal örökké való és atyafiságos szolgálatomat, irtam volna ő kknak, de mivelhogy egy levelemre sem méltóztatik megfelelni, az én méltatlan leveleimnek olvasásával nem merem ü klmét terhelni és fárasztani, mindazonáltal ü klme parancsoljon, az mire elégséges leszek, örömet szolgálok ő klmének. Balika uramat is az több uraimékkal együtt fejenként kd méltóztassék köszönteni. Ezek után isten kdet tartsa és éltesse sokáig jó egészségben és kérem, hogy erre az én méltatlan levelemre kd feleljen meg, és hogy ily hosszán irtam bocsálatot várok. Datae Graecii 2. Aprilis anno 1615.

Kd jó akaró atyjafia szolgál kdnek jó szível míg él
Paulus Rákóczy m. p.

P. S. Hogy bátyám uramnak szolgálatomat ajánlaná kd, ott fen kértem vala, de juta eszemben az kd kívánsága, hogy ne csak kdnek írnék, hanem ü klnek is, azért im kd kérése szerint irtam, kd adja meg ő klmének.

Külczim: Magnifico domino Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász dno et fratri mihi charissimo.

Alatta: Exhibitae die 2. Maii anno 1615. in curia Nagy Sáros.

7.

1616. január 13.

Szolgalatomat ajánlom kdnek mint szerelmes bátyám uramnak *stb.*

Régolta várom az kd levelét avagy emberét édes bátyám uram, mivelhogy minapiban megirtam vala, hogy istennek szent neve legyen áldott, én tisztességesen tanulságomat az meddig akaratom és kedvem volt ezelőtt majd félesztendővel elvégeztem és ekedik az philosophiát hallgattam, de mivelhogy az egészség semmiképen nem szenved, miolta kd innét elment, alég egy avagy két hétig volt egészségem és jelesül most az szemeimmel is igen rosszúl vagyok, ugy annira hogy csak alég látok, annak felette egyéb mellyem és fejem fájása nagy rajtam, el is untam immár az sok szegény német étket, félek is hogy valami nagyobb betegségbe ne essek. Én az mi szorgalmatossággal és atyafiui szeretettel hozzám volt kd, azt igen köszönöm, meg is szolgálom üdövel kdnek. Akarám kdét arra kérni, hogy lovakat küldene ide, kiu alá mennék, de az, mint gondolom, az igen sokban telnék, hanem csak azon kérem kdét, hogy költséget oly módon küldjön, kivel itt adósimat, gazdámát és két fogadott szekérrel való hazamenetelemet érjem fel, és ne keilessék marhámát itt zálogban hadnom, isten tudja ha jüvök-e többé erre az földre avagy nem. Akarnám penig felette igen, ha kd az büjtnek eleire az költséget felküldhetné, annakutána oztán ha szintén husvét előtt nem is, de nem sok üdövel husvét után mingyárt megindulok, azért akaróm, ha idején felküldené kd, hogy tudnám magamat az úthoz szabnom. Im ugyan ezen dolog felől bátyám uramnak is irtam Sigmond uram kdnek szolgálatját ajánlja, irt immár két izben nagy kötés levelet kdnek, melyre még választ nem vött, igen vár valamit az kd hozzá való jó akaratjárul érteni, örömet eljüne velem, nemcsak hogy engem elkésérne, de hogy kdét meglátogathatnája, és kddel beszélgethetne, de tudja kd, az jesuiták mely nehezen eresztenek oly messze földre, ha kérném is talám csak heában volna, kdnek jobb módja volna benne, ha irna az bécsi pater rectornak felőle, talám kdért inkább elbocsátának egyideig. Ezeket akaróm kdnek rövideden megjelenteni, melyekre mingyárt kdtül választ várok. Itt az herczeg Ferdinand urunk az velenczésekkel igen hadakozik, sokféle népei táborban vadnak, immár az velenczéseket az ő fge hada egynehányszor megverte, de még is nem akarnak békességben lenni haragokban, egy fő nagyságos

urnak, az ki az herczeggel vagyon, három szép ifjú legén fiait akasztották fel az velencei piaczon, valami lengyen urfiak is mentek volt be, azokat is meg akarták fogni, és ismét az mint értettük, elbocsátották, hogy egyéb boszút az herczegen nem tehetnek, immár csak az uraknak, kik az herczeggel vadnak, és látásnak okáért fiaikat beküldték, valahon kaphatják mingyárt ha szintén gyermekek is, felakasztják az hitván emberek; császár urunk ő fge is az hispaniai királylyal segítségül lesznek az herczegnek, mivelhogy nemcsak az herczeg ellen vadnak, de mind az egész austriai ház ellen, és imperium ellen, az tengert is bezárták senkinek nem szabad járni. Magyarország felől is és az törökök felől sokat beszélnek, de azokat ktek jobban tud hogyses mi. Itt az emberek felette igen halnak, az elmúlt esztendőben csak az ki várasban megholt, az herczeg megszámláltatta és ezerszázötvennyolcz embert találtak, és az ki az városon kívül az hostatban megholtanak, azt nem tudhatják. Ezek után isten kdet tarsa meg sokáig jó egészségben és engedje, hogy láthassam jó egészségben kdet. Az költséget, kérem kdet, ne késeletesse. Datum Graecii anno 1616. die 13. Januarii.

Kd jó akaró atyjafia szolgál kdnek mig él jó szível
Paulus Rákóczy m. p.

Külczim: Magnifico dno dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. fratri mihi charissimo.

Alatta: Exhibitae die 4. Februarii anno 1616. in Zerenc.

III.

Levelek Rákóczy Györgyhöz és Zsigmondhoz.

1.

1615. j a n u á r 18.

Az én árva állapotomban való szolgálatomat ajánlom Ndnak, mint uramnak, istentül minden jókat kívánok Ndnak boldogul megadatni.

Adta volna az uristen, hogy Ndat más és örvendetes állapotban költetett volna megtalálnom, hogyses mint az uristen az minemű keserves állapattal látogatott meg bennünket, de az uristennek szent akarátjának kellett beteljesedni mindenekben. Az én szerelmes istenfélő keresztyén uramat, az jó emlékezetű nemzeti és vitézlő Ibrány Miklós uramat ez árnyékvilágból 12. die Januarii tizenkét óraker éjféltájban kivivé sok betegsége után, nekem meghagyott özvegyének árvácskájával egyetemben, és tekintetes nemzetséginek, szüleinek nagy szomorúságunkra. Hideg testének tisztességes eltemetését böcsületes nemzetségi tetszéséből egyenlő akaratból rendeltük szent Pál fordulása napját, azaz 25.

diem Januarii ugyan Ibránban, 10 óra tájban az istenben elnyugodt szerelmes uramnak. Annakokáért kérem Ndat, mint az én szerelmes uramnak ttes ur atyjafját, Nd legyen jelen tisztességes eltemetésén, hogy az Nd ttes jelenlétével utolsó tisztességes állapotja legyen tekintetben. Mely Nd jelenvoltát az szerelmes uramnak megmaradt tekintetes nemzetségivel és atyjafiaival egyetemben igyekezünk megszolgálni. Az isten is sok jókat adjon Nduak érette. Isten tartsa meg Ndat egészségben. Datum ex Ibrán 18. die Januarii anno 1615.

Az néhai nemzetes Ibrány Miklós uramnak meghagyott özvegye és árvája szolgál Ndnak

Csomaközy Anna.

Külczim : Spli ac mgfco dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. dno mihi colendissimo.

(Eredeti.)

2.

1615. július 31.

Illmi dni patroni mihi benignissimi. Servitorum *sat*.

Az Ngtok boldog emlékezetű istenben elnyugott atyjának, klmes uramnak, fejedelmeknek hozzám megmutatott kegyelmességéről hálaadó szolgálattal Ngtokhoz meg akarván emlékezni, Ngtok legkisebbik szolgálójának ösmervén, parancsoljon minden időben nagy bizvást az én klmes uram után erőm szerint való dolgokban, Ngtoknak igazsággal igyekezem szolgálni. Ha pedig ez kis magam ajánlásabeli írásomban valami méltatlan dolgot ítélek, Ngtokat kérem, arról bocsánatos legyen. Ngtokat az úristen, mint a szegény megromlott magyar nemzetségnek egyik reménségét és főszlopát sokáig tartsa meg. Datum Albae Juliae ultima Julii 1615.

servitor addictissimus
Caspar Beöleöny m. p.

Külczim : Mgficis ill. dnis dnis Georgio ac Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász, dnis et patronis mihi summa obsequentia colendissimis.

3.

1615. november 13.

Sples ac mgfici dni dni mihi gratisissimi. Salutem *sat*.

Az Ngtok énnekem klmesen irt levelét elvettem, és az Ngtok izenetit s parancsolatját is Sárosi Márton uramtól ü kltől megértettem; mely parancsolatot noha sok fáradsággal s kárommal is kész valék alázatosan exequálni, ha arra való szükségét praestálhatta volna ü klme; melynek deliberatióját Ngtokra

halasztotta most, mert a ki Rómában nem volt, és ha volt is, nem pörlött, nem tudja meggondolni minemü költség kelleik oda; énnekem másod magammal kellene elmennem; ki tudja netalántán két esztendeig is ott kellene mulatnom, a mint mindeneket mostan uram ü klme eleiben bővségesen adtam.

Azért ha Ngtok klmes akarhatja, hogy bemerjek, adja Ngtok mingyárt tudtomra, mindenemet hátrahagyván, örömost elmegeyek, és minden tehetségemmel, nagy szivem szerint szolgállok Ngtoknak, mint klmes uraimnak. Ezzel az úristen éltesse Ngtokat sok esztendeig nagy holdogúl.

Datum Posonii die 13. Novembris 1615.

Spium ac mgficarum D. Vrarum humillimus servitor
Joannes Krussely.

Külczim : Splibus ac mgficus dnis dnis Georgio sac. caes. regiaeque mtis dapifero, et praesidii Onodiensis capitaneo ac Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. dnis mihi semper gratiosissimis.

Hátjegyzet, Exhibitae die 2. Decembris anno 1615. in curia Nagy-Sáros.

4.

1616. március 12.

Sples ac mgfici dni dui mihi gratiosissimi.

Megirtam vala Ngtoknak Jezerniczéről Tarnóczy uram házától, mit mondott vicepalatinus uram ő klme az recognitio felől, és azon leveletemet includáltam az eperjesi postamesternek, reménlem azért, hogy ez idő alatt megvitték leveletem Ngtoknak, mivel az bajmóczy postamester igen ajánlotta magát az jó móddal való kiiktatásra. Arról azért immár Ngtoktól várok.

Az nagy nehéz út miatt csak szintén ez elmúlt estve érkeztem ide, personalis uram nem levén most Posonban, nem vehetek requisitoriákat az káptalanokra; ez jövő héten visszamegyek Posonban és felkeresem personalis uramot, gondját viselem, s annakutána ha mit feltalálnak a káptalanban, megküldöm Ngtoknak.

Ez mai postán irtam Gréczban is Rákóczy Pál uramnak, ő ngának az pénz felől, melyet jó alkalmatossággal mentől hamarabb megküldök ő ngának.

Galgóczon általjöttömben tudakoztam az kertész felől, kinek minden fizetését megjobbitván, meg ujabban Thurzó uramhoz [be]szegődött. Itt tudakozom azért másfelől, és ha található, megírom Ngtokuak.

Cancellarius uramnak ő ngának megküldöm ezen postán az Ngod levelét és hova akarja ő nga az lovat vitettetni, megírom azt is Ndnak.

Ily hirtelenében még semmi új hirtet nem hallhattam, ezután ha mit értek, megírom Ngtokuak.

Radul vajda felől ott alatt létebben vala oly hír, hogy Ungvárra érkezett volna, ki most is itt Bécsben vagyon.

Zécsy György uram is pedig minden zenebona nélkül szép békével és barátságosan alkuszik az németekkel Murán várában, maga szolgájával beszéltem, ki most jött onnét.

Balassy Sigmondot Ujvárból Posonban hozzák, most az posonyi várban vagyon másodmagával fogságban, az felesége pedig császár urunkhoz ő fgéhez ment supplicálni, minden gyermekit elvivén magával.

Igen akarnám mentől hamarébb érteni, mit kellessék remélneni az Pethővel való dolog felől, ha meg nem lehet az concordia, tudom Saárossy uramnak szintén Prágában kelletik jöni oda be való költséggel. A hol pedig valami oly szükséges dolog miatt Sárossy uram az terminusra nem jöhetne Prágában, ha Ngtok levele által idején nekem értésemre adja, én bemenvén Prágában, szerit teszem az 50 avagy 60 aranynak, hogy avval együtt küldje idején be Rómában az auditor az processust.

Nem értettem Ngtoktól, ha az contractus szerint-e avagy pedig csak per simplices literas kínálta meg Ngtok Topos uramot az pénz felvételével? tudom ő attól vár, és ha az szerint kínálta meg Ngtok, netalám nem is mér izetlenkedni Ngtok ellen.

Gyűlés avagy octava létele felől még semmi bizonyost nem hallottam; az tihaja még most is itt vagyon, az mely követ bemegegyen vele, ezelőtt egy héttel érkezett az is ki Prágából. Isten jó egészségben sokáig éltesse Ngtokat. — Datum Viennae die XII. mensis Martii, anno 1616.

Earundem splium ac magnificarum D. Vrarum servitor perpetuus

Michael Zikszay.

Külczim: Splibus ac mgficis dnis dnis Georgio Rákóczy de Felső-Vadász, comiti comitatus Borsodiensis, sac. caes. reg. mtis dapifero et praesidii Onodiensis supremo capitaneo, ac Sigismundo Rákóczy de eadem Felső-Vadász etc. dnis meis gratiosissimis.

Zerench.

5.

1616. október 24.

Szolgálatomat ajánlom Ndnak mint jóakaró uramnak *stb.* Mivel hogy az uristen az ő bölcs rendelkezésből és az anyaszentegyháznak jó rendtartása szerént is az uristen mutatta meg énekiem gondviselőjül és férjül az nemes és vitézlő Tatay György uramat. Magyarország nádorispánjának ő ngának régi jámbor főszolgáját; lakodalmanak pedig napját asszonyom anyám és az egész atyafiak akaratjából egyenlőképen végeztük ez jövendő szent András havának 21. napját, azaz szent Erzsébet asszony nap után való hétfün

itt az kassai házunknál lenni. Kérem azért Ndat mint uramat, Ngod az felül megnevezett napon legyen jelen itt Kassán, hogy az Nd jelenlétével több jóakaró uraim s atyámfiak előtt dicsekedhessem és teljes életemben szolgálhassam meg Ndnak. Kedves választ várok Ndtől. Isten sokáig éltesse Ndat jó egészségben. Datum Cassoviae die 24. Octobris anno 1616.

Ndnak alázatosan szolgál

Monaky Sophia.

Külczim : Az ttes és ngos felsővadászi Rákóczy Sigmund uramnak etc. nekem jóakaró uramnak adassék.

(Eredeti.)

6.

1616. november 22.

Splis ac mgfice dne frater mihi observandissime.

Salutem etservitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Mi felől könyörögjenek nekünk az supplicansok, ez levelünkben includáltatott supplicatiojokból megérhet kd. Én is kérem kdet, hogy érettünk cselekedjen minden kegyelmességet velök és legyen minden oltalommal, hogy ők is szegények előmehessenek törvényekben, és meg ne fogyatkozzanak valamiképen, kiért az uristennek nagy áldását várhatja kd, mi is jó néven vesszük kdtől. Éltesse isten jó egészségben kdet. Datum Cassoviae die 22. Novembris anno 1616.

Splis ac mgficae Dnis Vrae et servitor frater paratissimus
Comes Sigis. Forgacs de Gyemes m. p.

Külczim : Spli ac mgco dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. dno fratri observandissimo. Zerencs.

Hátjegyzet. Exhibitae die 26. Novembris anno 1616. in Cetnek.

7.

1617. január 9.

.....
 hogy melyben én az Ngtok házatúl az én szerelmes atyámfiához az collegiumba menjek, az Nd eddig hozzám való jó akaratját, emberségit és ajándékot meg akarám köszönni, noha pedig azelőtt jóakarója voltam Ndnak, mikor távul ismertem, most ugyan tartozom vele, hogy Ndnak jobb akarója legyek és istentől sok jókat kívánjak az Nd én hozzám való elein tött jó voltáért, szeretetiért és barátságáért, melyeket ha én Ndnak meg nem szolgálhatnék, isten Ndnak legyen jutalma, és azokat fizesse meg. Én is ő szent felségének hálákat adok, hogy eddig az Nd udvarában úgy viselhettem életemet, hogy senkinek ártalmára nem voltam, nem keveseknek pedig hasznokra, háborúságszerző

soha nem voltam, háboruságnak pedig csendesítője sokszor, hízlekedő és maga hasznok kereső embereknek, noha ellensége nem voltam, de barátságok nélkül akartam lenni, sokszor afféle embereknek tanácsokat megrontottam és ellene mondottam, melyekért nem kicsint is szenvedtem, az időhöz és állapathoz magamat szabtam; a hul vigadni kellett vigadtam, hul pedig hánkódni, hánkodtam, noha azo semmi dicséretet felőlem ide s tova nem írhattak, de azokat Ngodért mind békességes szível minden panasz nélkül elszenvedtem. Nduak több jóvát hogysen ment magamnak kívántam, mely dologért reám török is nem kevesen voltak, de ezeknek reám való haragjokat, és . . . téreket könnyű volt annak az igaz szeretetnek meg én bennem azok, kik engem és Ndat is pártoltak. De ezeknek én most békét hagyok, mert magamat viseltem, az Ndnál nyilván vagyok, hanem csak arra kérem, hogy azt meg-gondolván, hogy itt ez világban azok ritkán vadnak, kik valami fogyatkozás nélkül életüket rendeljék, az én sok fogyatkozásomról és nyájas magamviseletéről gonoszból meg ne emlékezzik, sőt azoknak is kik odvarban való életemet vizsgálánjak és itélnéjek avagy gonoszra magyaráznájak, itéleteket és szavokat enyhítse jó jóra magyarázza.

.....
 Ezek után Ndat istennek uralmas markába ajánlom, és adja, hogy az mikor ü szent felségének kedves akaratja lisen, mind együtt az ü szent felsége szent orczáját vég nélkül nagy örömmel láthassuk. Datum in curia Saros die 9. Januarii 1617.
 Splis ac mgeicae Dnis

servus in Christo et sinecuras amicus
 Sigismundus Dobay m. p.

P. S. Nduak ezt akarám jelenteni, ha tanácsomnak helyt adna, hogy még ez a szándék és az én intésem Pál uram fejébe levén, Nd viselne gondot, hogy menne fel Németországba, mert semmi jobbat én egyébképen nem várok, higyje meg Nd, nem leszek én immár vel . . . erről többet írhatnék, de tudom hogy ebből az én kicsin írásomból sokat vehet észébe, tudom pedig, hogy Ndnál marad. — György uramnak is szolgálatomat Ngod. Az [credentionalist?] ü ngátúl a mint Makoviczán megígérte volt, örömet várom vala, ha Nd nekem szerzi is, Homonnára küldje, megszolgálom Nduak. Im az órát Nduak megküldtem, Nd tülelem vegye jó néven és emlékezetemre tartsa meg szeretettel, egvebet is küldtem volna, de bizony most igen szegín vagyok.

Külcím: Spli ac mgeo dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász etc. dno observandissimo.

8.

1622. a u g u s t. 7.

Splis ac mfice dne, dne et patrone mihi semper observandissime. Servitiorum sat.

Az ur istentől Ndnak sat. Az minemű dolgok felől énnekem jóakaró szolgájának izent volt Nd Csernel György uram által, azokban az én vékon erőm és állapotom szerént való szolgálatomat meg nem vontam, kit Nd Csernel uramtul meg fog érteni; ezután is ha miben az én vékon szolgálatom kívántatik, meg nem vonszom magamat, teljes életembe való igyekezetem az, hogy én az Nd velem tett jó akaratját és beteljesétett gratiáját hálaadóképen való szolgálatommal megtéríthessem, nekem azért jó akaró szolgájának Nd bizvást parancsoljon. Tartsa meg az jó isten Ndat sokáig jó egészségben és békességben. Datum Sopronii 7. die Augusti 1622.

Splis et mag. Dnis Vrae

addictissimus et paratissimus servitor
Moises Cziráky m. p.

Külczim: Spli et magn. dno dno Georgio Rákóczy de Felső-Vadász. illmi principis Transylvaniae consiliario etc. dno et patrono mihi plurimum observandissimo.

K Á R O L Y G U S Z T Á V

BADEN-DURLACHI ÖRGRÓF JELENTÉSEI AZ 1685—6-IKI TÁBOROZÁSRÓL.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I. 1685. marc. 27.

Hochwürdigen, Durchleichtigen Fürsten.

Demnach Fürsten und Ständte dieses Hochlöblichen Schwäbischen Craysses von Mir zu vernehmen verlanget haben, Wie bald ich in dem Stand seyn möchte, Mich Selbst in eigener Persohn zu denen Crayss Truppen in Ungarn zu erheben zu können, So gebe Ew. Ew. Ldn. hierauf zu verlangter Nachricht hiermit, dass Ich noch zur Zeit ein solches werkstellig zu machen, mit darzu equipirt seye, auch mit meiner Equippage, zumahlen Ich ja fast alles verlohren, und ohne anwendung bey die 5000 fl. es Mir nit zum Stande zu bringen getrawe, vor dem ansezenden Rendez-Vous nit zu recht kommen werde, Bevorab das Ich hier immer gewartet, biss Man mich nacher Wien vociren werde, und hab solchemnach, Weilen Ich nit wissen Können, Wass löbl. Stände resolviren möchten, mit meiner Equippage zurückgehalten; anetzo soll aber kein Zeit verlohren gehen, damit dasselbe so bald möglich (so doch schwerlich vorm Rendez-Vous) Wird Zum Stande gebracht werden, und ich mit beeden Regimentern zu pferd und den Recrouten in Ungarn gehen Können; Unerdessen aber, weilen ich noch so viel Zeit übrig, werde wegen Meines Arms ein drey Wöchige Bad-Cur vornehmen; Welche man mir hoffentlich nit missgönnen wird, in erwegung Ich desshalb ins Reich zu gehen die Erlaubnuss gebetten hab. Wass ferner hochlöbl. Stände in Einem Post Scripto wegen der vacanten Offiziers Stellen an Mich gelangen lassen, deme werde ich gehorsamlich nachgeleben, und die desshalb von Crayss wegen an Beede Obristleutenants zu Fuss nach Selein ergangene Ordre in conformitet d. Crayss disposition gegen besagte Obristlieutnants zu Wiederholen, nit ermangeln.

Und so bald endlich der Engere Convent zu Ulm wird wieder beysammen seyn erachte höchstnötig, Mich dabey ein und anderer Sache halber einzufinden.

Ew. Ew. Ld. Ldn. damit Gottes starker obhut getrewlichst empfelendt

Durlach den 17/27. Marty 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld. Dienstwilliger etc.

Carl Gustav
Markgrav von Baden-Durlach.

II. 1685. m a r c z. 22.

Durchleuchtiger Fürst, freundlich vielgeliebter
Herr Vetter, Bruder undt Gevatter.

Ew. Ldn. sage hiermit geziehenden, freund-vetterlichen Dankh, dass Sie zu beförderung meiner Gesundheit mir in dero Wildbaddes fürsten bädleins Mich zu bedienen, die freund-vetterliche Erlaubniss geben wollen. Vor welche freundvetterliche erlaubniss, und affection Ew. Ld. lebens Zeit obligirt verbleiben werde. Und die weilen Ew. Ld. in einem Post Scripto Mir die freund-vetterliche erinnerung thun wollen, dass zu Mörssburg in das H. Bischoffen zur Costanz Ld. expedition stehn, dass Ich Mich eyligst nacher Ober-Ungarn begeben solle. Worinnen nun dieser Mir zumuthende march nacher Ober Ungarn bestehen möchte, umb dessen nähere erklärung zu haben, habe an Ew. Ld. gegenwertigen Meinen secretarium Engelhard Sonntag per Posta abfertigen wollen, auch wass weiters an Ew. Ldn. mein secretarius crafft seiner habenden instruction underthänigste anerinnerung thun wird, dem bitte glauben bey zu messen.

Im Übrigen etc.

Durlach den 22. Marty 1685.

Ew. Ldn.

Dienstwilliger Vetter Bruder und Diener

Carl Gustav
Markgrav von Baden-Durlach.

III. 1685. a p r. 1.

Hochwürdigem, Durchleuchtigen Fürsten cat.

Nachdem Ew. Ew. Ld. Ldn. an Mich underm dato 19 29. Marty ergangene ordre, Mich so förderlichst, alss nur möglich zu dieses Creysses übrig Wenigen Trouppen zu Fuss in Ober-Ungarn in das Quartier Selein in Persohn zu begeben, zu Wien aber en passant die sorgfältige negotiation einwenden solle, dass die Trouppen an einem sicheren orth einquartiert auch wegen der

Rückständigen Winter Monat, wan Sie ja umb die fürlaufende kommen sollten, das Service in natura noch die Wenige Zeit geniessen mögen, vorerst gestern Abends spöth in Wildbad erhalten, alss habe meines orths nit Underlassen wollen noch sollen, Ew. Ew. Ld. Ldn. in gezielnder Antwort hiermit schlenningst zu eröffnen, dass Ich nichts Mehrers und von Herten wünsche, alss zu einem solchen verlangten March equipirt zu sein, Und dass durch meine Gegenwart zu Wien dieses hochlöbl. Craysses noch überbliebene Wenige Mannschafft in Selein erhalten Und zu derer Besten, Wo es nöthig Und zulänglich negotiziren könnte. Allein wissen Ew. Ew. Ld. Ldn. selbsten, Und ist denen selben genugsamb bekannt, dass ich schreiben erhalten, wann man Mich Zum Vorgemerkten allgemeinen Kraysstag vociren Werde Ich mich daselbst einzufinden, Mir belieben lassen solle. Ob mich aber schon dessen Zufolge in bereitschafft gehalten, So ist doch bei erstbesagtem hochlöbl. Craysstag mein Persohn nit verlangt worden, daher Ich auch nit wissen Können, ob und wie balde ein marche nacher Ungarn Undanitzo ein so unverhoffter Verseyne möchte, da Ich vielmehr gemeint hätte, nöthiger zu seyn, dass man Mich mit beeden Regimentern zu Pferd, Und den Recrouten alss Neuen Leuthen, alss auf diese weiss hinunder Commandiren sollte, Und dieweilen, wie Ew. Ew. Ld. Ldn. schreiben, es an Ober Officieren drunden Mangel seye, So ist ja mein h. Obristwachtmeister Krumhaar auch hieroben. Habe solchem nach Und auss obig angeführten Motiv mit der aussrüstung meiner equipage auss Ursachen, es auch Mich nit nur, da Ich fast Alles das meine wie andere officiers mehr wegen besonderer übler anstaltung Verliehren müssen, Ein Tausend sondern über die 5000 fl. Wie gering Ich es auch diessmahlen angegriffen, Kosten wurde, zurückgehalten. Wie sehr ich mich aber nun damit eyle, getrawe Ich's mir vor Kommemend May, Weiss Gott, doch nit zum Stande zu bringen. Dass allem aber ohngeachtet bin resolvirt Wann auch schon mitten in meiner wegen meines armes so hochnöthigen Badcur begriffen were, Ew. Ew. Ldn. Ldn. Ordre gehorsambst zu pariren Und derselben zu folg Mich in Persohn per Posta ohne Equipage hinunder zu begeben, allein lebe der zuversichtlichen Hoffnung, dass Ew. Ew. Ld. Ld., ehe ich eine so weit raysse antrette, Mich zuvor mit genugsamer Instruction Und Vollmacht, auch übriger zu einem solchen geschäft behörigen Nothdurfft versehen werden. Damit ich auch aigentlich, wass meine negotia seyn, auch worin selbe bestehen, Und dadurch diesem hochlöbl. Krays ich wirklichen Nutzen schaffe Und dessselben interesse beobachten möchte, wissen möge. Wird mir aber auch hoffentlich nit Zuzumuthen sein, dass, nachdem ich fast Alles, Wie schon beemrkt, in

vorig langem herummarchiren, Verlohren. auch Mich vom Krayss Keiner ergötzlichkeit zu getrösten habe Und zu einer Neuen equippage ein grosses gelt aufwenden muss, in Wien allwo alles sehr theuer, Und man nit Wissen kann, Welcher massen die Sachen sich ergeben, die negotia laufen Und wie lang ich daselbst zu bleiben haben möchte, vor den Krayss auf meine Spesen negotiiren solle, Ist mir solchem nach auch Wohl zuvor zu Wissen nöthig, woher die Gelter zu solcher negociation hergenommen werden sollen, ferner habe Ew. Ew. Ldn. Ldn. auch freund- u. freund-vetterlich erinnern wollen Und bitten, dass man Mir von Bevorstehendem löbl. Engeren Convent von Ulm auss, Wann vor dennselben Ich auf die zuvor Bey Mir eingeloffene Verlangte instruction Und gehörig-Vollmacht hinunder in Ungarn reissen müsste, so viel nemblich Mir Zu meinem Commando Und Conservation dieses Hochl. Kraysses Trouppen zu Wissen nöthig von denselben Crayss Conclusen ohn Beschwerden Communication zu thun, Und mich mit fernerer Instruction Und Vollmacht genugsamb Vorsehen möchte, damit die besagte dieses Hochlöbl. Schwäb. Craysses Und dero Trouppen Interesse nach äusserst meinen Kräften beobachten könnte, Wie dann Ew. Ew. Ld. Ld. in Wahrheit hiermit Versichere, dass zur manutenirung besagten Kraysses interesse, Und conservation dero Mehrbemelten Trouppen Mich keine Mühe so Tag so Nachts dauern lassen werde. Damit endlich Ich zu einem langsamen abmarch keine Ursach geben möchte, habe Ew. Ew. Ld. Ldn. über meine hierin motivirte Errinnerungs puncte umb schleinige antwort bitten wollen, Und werde, sobald die Verlangte Mir höchst nöthige Instruction Undt Vollmacht, auch resolution der gelter erhalten, meine reysse zu beschleunigen nit underlassen. In ermanglung derer aber, und so dadurch allsdaun einige inconvenientia entstehen möchten, hoffe meines Orthts excusirt zu sein. Wormit Ew. Ew. Ld. Ldn. Gottes starkher Gnadenbewahrung anbey getrewlichst empfele.

Wildbad d. 1. Aprilis 1685.

Ew. Ew. Ld. Ldn.

Dienstwilliger Freundt Sohn und Diener
Dienstwilliger trewer Vetter Bruder undt Diener

Carl Gustav

Markgraf von Baden-Durlach.

IV. 1685. j u n. 10.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten etc.

Ich habe zwar vermeint, Ew. Ew. Ld. Ld. bey Heutiger Post Einen Bescheidt auf das Hiesigem Hoff allerunterthänigst Überreichte Memoriale gehorsambst zu überschicken, allein ich habe

ohnerachtet täglich gethaner Aumahnung noch zur Zeit die Sache so weit nicht bringen können, Sondern nur Erhalten, dass Selbige H. Reichs Vice-Cantzlern Grafen von Königsegg Umb mit Zuziehung Herrn Kriegs raths Präsidenten, Markgraf Hermann von Baden Liebden darüber zu deliberiren, ist conferirt worden: Welche Beyde mich biss dahero versichert, dass Alles wass der Creyss diss falls desideriret, werde placedirt werden, allein ich finde allerdings anjetzo das contrarium, Indem man das werkh solang trainirt undt mich von einem Tag auf den andern differirt, Jedoch weilen vor zweyen Tagen des Hochlöbl. Fränkischen Creysses Generalwachtmeister H. von Thüngen auch anher gekommen, Undt pro Interesse Selbigen Creysses agiret, dass also Eines durch das andere poussirt wird, alss hoffe Umb desto ehender die Sache zu einem Erwünschten Schluss Befördern zu können; welches Ew. Ew. Ld. Ld. gleich balden Gehorsambst werde berichten. Indessen dieselbe der Gnaden, Bewahrung des Höchsten getrewlichst zu Beharrendt hoher Gunst und affection aber mich Gehorsambst Befelendt.

Wien den 31. May 10. Juny. anno. 1685.

E. E. Ld. Ld.

u. s. w.

V. 1685. j u n. 14.

Hochwürdigem, Durchleuchtigstem Fürsten etc.

Dass Ew. Ld. Ew. Ld. auch noch mit heutiger Post Keinen Gewissen Bescheidt auf dass des Creysses wegen alhier allerunterthänigst eingereichtes Memoriale Gehorsambst Überschreiben kann, Ein solches haben theils die eingefallenen Pffingstferien, theils auch sonsten vorgefallene wichtige affaires Verhindert. Indessen ist in veranstalteter Conferenz (deren H. Obrist-Hoffmeister, Fürst von Dietrichstain, H. Kriegs raths Präsident, Markgraf Hermann von Baden Liebden, H. Reichs vice-Cantzler Graf Königsegg undt noch anderern Geheime rath beygewohnt) die Sache vorgenommen, auch so weith ausgemacht, dass solche nur ad ratificandum Ihrer Mayestät Übergeben werden darff, verhoffe also Ew. Ew. Ld. Ld. bey künftiger Post den Endlichen Bescheidt Gehorsambst Überschickhen zu können. Undt weilen Ihre Gn. der Churfürst von Bayern diese wie vorige Campagne, wieder Umb vor sich agiren undt den Fürst von Waldeckh Unter H. Hertzogen von Lothringen stehen wirdt, alss wirdt des Creysses in hoc passu gehabtes Anliegen Umb so viel mehr Erfüllet werden, wie nicht weniger auch darinn, dass die Trouppen neben andern an der Tonau agiren sollten, dann Mann diese Campagne meistentheils an der Tonau, aus Mangel anderer orthien habender

Magazinen agiren wirdt, Wegen Eines Lazareths vor die Krankhen und Blessirten Soldaten, auch Erlassung unserer Deserteurs in voriger Campagne, welche sich Unter die Kays. Begeben, wirdt wie man mich versichert auch nichts difficultirt werden. Unsere in Ober Ungarn einquartirt gewesene Soldatesca ist schon vor 8 Tag zu Pressburg ankommen; alwo sie biss die recrouten und cavallerie (welche dato alhier noch nicht angelangt) zu Ihnen stossen, stehen bleiben und fernere ordre Erwarten werden. Alhier werde noch Ein Tag oder 6 zu thun haben, welches mir hier etwas schwer fällt, Indem logement undt andere lebensmittel dermahlen in so hohem Preyss alss sie Jemahlen gewesen.

Womit Ew. Ew. Ld. Ld. dem Gnaden protect Gottes getrewlich, mich aber zu beständig hoher affection gehorsambst Empfehle Undt verharre.

Wien den 4ten 14. Juny. ao. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld.

VI. 1685. j u n. 2.

Hochwürdige, Durchleuchtige Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ld. gebe hiermit gehorsame Nachricht dass vorgestern Nachmittags gegen 4 Uhr allhier Glücklich ankomen Undt weilen H. resident Meiersheim unpässlich H. Schinppf aber verreist gefunden, alss habe gedachter Meiersheim Secretario, welcher zu mir geschickt worden die von Ew. Ew. Ld. Ld. gehabte Schreiben zugestellt undt bin heute Früh selbst zu mehrbemeldten Meyersheim gefahren Undt mit ihm benöthigte Unterredung gepflogen, welcher dann darvor gehalten am besten zu seyn Ihro Kays. Mayest. des Kreysses Desiderium Undt Angelegenheit durch ein Unterthänigstes Memorial vorzu tragen, welches dann auch (wie die sub Nr. 1 beygefügte Copia weissset) bey heute Nachmittag gehabter Audience, Beneben Überreichung meines Creditiffs Allerunterthänigst berichtet Undt Umb baldige Allergnädigste resolution zu Ew. Ew. Ld. Ld. nachrichts Ertheilung gebetten. Nachdeme bereits allhier angelangt gewesen, habe vernommen, dass unsere in Ober-Ungarn gelegene Trouppen bereits aufgebrochen und gegen Pressburg marchirt seyen. dahero Ihnen alsbalden ordre zugeführt alda solang stehen zu bleiben, bis entweder selbst zu Ihnen stossen oder anderweite ordre zu schicken werde.

Indessen werde die ammachirende Cavallerie dahin auch beordern. Wie das sub Nr. 2 begeschlossene project giebet, bin zu verpflegung der Krankhen und Blessirten Soldaten Eine monatliche Gelt-Umblag jedoch nur auf 4 Monat lang zu machen Vorhabens, Undt weilen nicht zweifle Ew. Ew. Ld. Ld. werden

diss mein Vorbaben zu billichen Ihnen Gefallen lassen, alss habe nochmals gesambte Trouppen alss zu derer Conservation dieses ainig und allein angesehen Umb Eine Beysteuer vom Kreysß bey Ew. Ew. Ld. Ld. hiermit Gehorsamst ansuchung Thun wollen, Sonsten ist man Bey Hoff allhier wegen Eingeloffener Zeitung des Herrn Churfürsten von Pfalz Unverhofften Todesfall sehr perplex undt beunruhigt worden. Wass nun Künfftighin Weiteres Berichtwürdiges sich Ergeben wird, davon werde allezeit gehorsame relation zu Erstattn nicht ermangeln. Indessen Ew. Ew. Lied. Lied. beliebige Antwort Erwartendt Undt zu Beharrender Hoher Gunst und Affection mich gehorsamst recommendirendt.

Wien den 2. Juny 23. May 1685.

m. p.

E. E. Ld. Ld.

Dienstwilliger trewer Freundt Sohn u.
Diener Dienstwilliger trewer Vetter
Brudter u. Diener

Carl Gustav m. p.

Weilen der Fürst von Waldeck durch einen expressen ist gehohlet worden also habe ich seiner persohn auch ein memorial gesetzt, man wollte mir hier versichern, dass des Craysses vorderung hier gäntzlich ratificiert wirdt werden sonsten scheint alss wann wegen des proviants einiger Mangel sich eraignen werde, in dem Creysßes wegen noch keine anstalt ist gemacht worden und werden also die andern welche Uns vorkommen werden grosse verhindernuss machen, bitte also umb schleunige removirung.

Ehhez mellékelve:

a) *Az örgróf emlékirata a csásárhoz.*

Aller durleuchtigster etc.

Demnach fürsten und Ständte des Hochlöbl. Schwäb. Kreysßes auf Ew. Kays. Maj. allergnädigstes Ansuchen sich weiteres Erkläret, die so Kostbahre vor diesem angefangene Türkhenhülff Ew. Kays. Maj. Undt der werthen Christenheit zu Lieb und Dienst zu continuiren folglich die in voriger Campagne Überbliebene wenige Mannschafft auf einige 1000 Mann recroutirt werden, Undt wükhlich nacher Ungarn im Auszug begriffen, Undt darumb für nothwendig erachtet haben, Jemanden Gemessene Instruction zu geben, bey Ew. Kays. Maj. Selbsten auch wohin sonsten die Kriegs Geschäfte ihrer arth nach Gehören Sich anzumelden, ein Undt anderes zu proponiren, Undt darüber Allernädigste resolution zu gewartten. Allermassen dann besagte Fürsten und Stände des Hochlöbl. Kreysßes mich hierzu bevollmächtigt Undt mit Genugsamer Creditiff versehen haben, also wille ich so Besagtes Creditiff hiermit Allerunterthänigst übergeben, zumahlen

im Namen der Fürsten und Stände des Hochlöbl. Kreysseß Ew. Kays. Maj. allergehorsambst vorstellen 1mo dass Fürsten und Stände dess Hochlöbl. Kreysseß zwar erbiethig weg des Oberkommando. Ew. Kays. Maj. in Bevorstehender Campagne auss allerunterthänigster Submission die Disposition zu deferiren, Jedoch dass dieselbe mit Undt Nebens den churbayr. frenkhsichen und andern auxiliar Völkern in Einem corpo stehen Undt zu besserer Beibringung des proviant an der Thonau agiren, auch wofern möglich, unter Commando der Churfürsten von Bayern oder Fürsten von Waldeck stehen möchten; 2° dass Ihro Soldatesca neben andern auxiliar Truppen in campementen Undt andere Kriegs occasionibus gleich andern Kreysß völkern nicht von einander getrennet, sondern jederzeit in toto corpore bey sammen stehen und agiren möchten. 3° dass Hochlöbl. Kreysß frey stehe zu allen Zeiten Ihre Truppen zu revocieren, wann ainige Unruhe bey Ihnen vorfele; 4° dass hochlöbl. Kreysß Völkern ein gewisser, sicherer undt bequemer Ort Zum Lazarethhauss für die Krankhen undt blessirten Soldaten benamsst würde, zu mahlen hierdurch zu Ew. Kays. Maj. Diensten undt Nutzen die Militz conservirt auch der Gemeine Mann angefrischet undt encouragirt wirdt; 5° Damit des Hochlöbl. Kreysseß in vorgangener Campagne aussgetretene undt wegen allzu grossen Strapätzen fraudille Undt all zu weiten marches zu Winterszeit biss in die Quartier auss Hungers noths desertirte Soldaten so sich unter die Kays. undt anderen Regimenten häufig Unterhalten lassen, wieder möchten erlassen Undt zu ihren fähnlein gewissen worden. Gleich wie nun dieses an Ew. Kays. Maj. in allerunterthänigster Submission gestelltes ansinnen Undt begehren, der billigkeit gemäss auch zu dero selber aigenen nutzen Undt füglich Kriegsoperationen gedeyet, also bitt Ew. Kays. Maj. ich im nahmen obgedachter Fürsten und Stände des Hochlöbl. schwäbischen Kreisseß Allerunterthänigst. Selbige geruhen möchten, mir hier über Allernädigst Kays. willfahrige resolution förderlichst mit zutheilen, damit Selbige wie ich würrklich in comissis habe, mehrobgedachte Fürsten und Stände per Expressum notificiren Könne, mich zu beharrlichen Kayserl. Gnaden Empfehlendt undt verbleibendt etc. etc.

a) Project-Geld.

Zu verpflegung der Krankhen

General Wachtmeister	25 fl.
Oberst Hr. Graf von Öringen	12 »
» » von Gronsfeld	13 »
» » von Hünstätt	13 »
Oberstlieutenant Linkh	5 »

Obristlieutenant Würtz	5 »
» » von Riethem	6 »
» » Hertzog von Württemberg	6 »
Obristwachtmeister Krumbhaar	4 »
Obristwachtmeister von Öttingen Regt.	4 »
Obristwachtmeister von Berenfels	5 »
Obristwachtmeister Schmidt	5 »
7 Hauptleuth Durlach. Regt. à 3 fl.	21 »
7 » » Ötting. Regt. ebenso	21 »
3 Rittmeister Cronsfeld. Regt. à 4 fl.	12 »
3 » » Hönstättisch Regt. ebenso.	12 »
	169 fl.
10 Lieutenants Durlach. Regt. à 1 fl.	10 fl.
10 » » Ötting. » ebenso	10 »
6 Lieut. Cronsfeld Regt. à 1 fl. 30 gr.	9 »
6 » » Hönstätt. Regt. Ebenso	9 »
10 Fendrich Durlach. Regt. jedem 30 kr.	5 »
10 » » Ötting. Regt. ebenso	5 »
6 Cornet Cronsfeld. Regt. à 45 kr.	4 » 30 kr.
6 » » Hönstätt. Regt. ebenso	4 » 30 kr.
Also	57 fl.

*Anlage zum Schreiben des Markgrafen von Baden-Durlach vom
2. Junij 1685.*

Staabs-Bediente.

Staabs Adjutant	1 fl.
4 Auditeur à 1 fl.	4 »
4 Quartiermeisters à 1 fl.	4 »
Deren Feldprediger à 30 kr.	2 »
4 Adjutant à 30 kr.	2 »
4 Regiments Feld Scherer à 15 kr.	1 »
4 Regiments Wagenmeister à 15 kr.	1 »
Durlach Regiment provos	1 »
Die 3 anderen provos à 30 gr.	1 » 30 kr.
	17 fl. 30 kr.
Proviandmeister	3 fl.
4 Comissarii à 3 fl.	12 »
Die Proviandverweser à 30 kr.	3 »
Zeug Schreiber	— » 30 kr.
Die Constabler Jeder 6 kr.	— » 12 kr.
2 Handlanger à 3 kr.	— » 6 kr.
4 Knecht zu den Stütz Pferden à 3 kr.	— » 12 kr.
2 zu den Kugel Karren à 3 kr.	— » 6 kr.

8 Knecht zu 4 Wagen à 3 kr.	— » 24 kr.
Zwanzig Wäg bey der Infanterie 2 Knecht zu jedem Wagen	2 »
12 Proviantwagen bey der Cavallerie	1 » 12 kr.
Bey der Infanterie à 1 portion	
beochen	3 kr.
eine double portion	6 kr.
Bey der Cavallerie à 1 portion	6 kr.
auff double portion	12 kr.
Summa	246 fl.
Summa Summarum	512 fl. 12 kr.

VII. 1685. j un. 17.

Wohlwürdigen, Durchleuchtigsten Fürsten.

Es werden dieselben aus inliegender Copia Ihro Maj. auf mein übergebenes Memorial ertheilte gnädige Resolution mit mehrerem ersehen, und weilen selbige darinnen auf ein schreiben, so wegen der deserteurs an H. Hertzog von Lothringen solle expedirt werden sich berufen, als habe bey alhiesigem H. Kriegs Rath Präsidenten Umb das selbige Communication angehalten, welche dann auch neben der Resolution des General Kriegscommissariats das Feldlazareth betreffend ehestens überschicken werde umb dadurch zu erweisen dass ich allerzeit sey.

Wien den 7/17. Juni ao. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld. m. p.

H. Commissarius Holderer ist gestern nachts hier angelangt, die zu fuss werden auch morgen anlangen, sonsten verwundert mich sehr, dass von dem löbl. Creyss mir versprochenen subsistent alhier Keine ordre gegeben worden, weilen gewisslich hier ein thewrer Orth Undt ich nichts übrig habe.

Mellékletei:

a) *A császár válasza az örgróf emlékiratára.*

(Schreiben vom 2. Juny.)

Von der Röm. Kays. Maj. Unseres allergnädigsten Herrns wegen dess löbl. Schwäbischen reichskreysses bestellten General Wachtmeister Herrn Markgraf Carl Gustav von Baden-Durlach Fürstl. Gnaden hiermit in Gnaden anzuzeigen:

Es sey jetzt allerhöchst ernanter Ihrer Kays. Maj. in Unterthenigkeit referirt worden, was ex comissione et nomine Fürsten und Stände löblich besagten Kreysses noch vor avancirung der trouppen nacher Ungarn wegen des Ober commando Conjunction undt station Sr. Fürstl. Gnad. schriftlich übergeben haben. Gleich wie nun Ihrer Kays. Maj. zu gnädigst dankneh-

mung und wohlgefallen gerichtet, dass Fürsten undt Stände des Schwäb. Kreysses Ihre vor diesem angefangene Türkhenhülff, zu Ihrer Kays. Maj. und der werthen Christenheit trewgehorsamster Devotion und Dienst ferner Continuiren und ihre recourtirte Mannschafft wüchlich nacher Ungarn aussziehen lassen wollen, also erstatten dieselben umb dieser Hierbey angewändter Beforderung dess Herrn Markgraffen Fürstl. Gn. gnädigst Dank, zicht zweifelnd, dieselben werden Ihrem eingepflanzten tapferen gemüthe nach, diss heylsambe Succurs-Wesen zu entlicher Vollkommenheit beschleunigen Undt dem antringenden türk. Erbfeind in Ungarn ehestens begegnen helfen. Solchem nach haben Ihre Kays. Maj. der Fürsten u. Stände erbiethen dass nemblich: 1mo dass Ober Commando der trouppen in bevorstehender Campaigna Ihrer Kays. Maj. in alleruntherthänigster devotion deferrirten, zu allergnädigst wohlgefälligem Dank auf- und angenommen und sich fernerer erkläret, dass weilen von seiten des Schwäb. Kreisses verlangt wird, dass die Völkher mit- und nebst denen Churbayr. frankischen und anderen Auxiliar-Völkern in einem corpo stehen und zu besserer beybringung dess proviants an der Donau agiren, und wann thunlich Underm Commando Ihrer Churfürstl. dhlt. zu Bayern, oder fürstl. Gn. von Waldeck stehen möchten, dass, so die ratio belli auss dess türkischen Erbfeinds anstalten und Consilia zwo verschiedene Corpora oder Armeen zu formiren erfordern wollte, die Schwäb. Kreyss Völkher sodann entweder bey seiner Churfürstl. Dhlt. Undt denen churbayrischen Kreiss-trouppen, oder doch bey dero Kays. Hautb Armada, worunter Ihre Fürstl. Gn. von Waldeck alss Generalfeldtmarschall Commandiren werden, nebst denen fränkischen auch anderen auxiliar Völkhern sich befinden sollten. Und ist man allhin ohnediss vornemblich bedacht, dass die Kriegs operationes an dem Donau-
strom füglichst vorgenommen und weilen die Lebensmittel solcher gestalt an der Handt erspriesslichst ausgeführt werden können, daher man sich von selbst von der Donau nicht abziehen oder Zwey, Drey oder Vier meilen davon nicht entfernen wird, wann es dess feindes actiones nicht anders erheissen. Auf Solchen fall versichere sich Ihre Kays. Maj., dass die trouppen nicht allein proviant, Sondern auch die dazu unentbehrlichen Führen, auf So eine geringe distanz von wenigen meilen mit sich bringen, worzu Ihre Kays. Maj. möglichste facilitet bey zu thun nicht erman-
geln werden.

Secundo. Dass die Kreyss soldatesca nebst andern auxiliar Völkern in campementen und Kriegs occasionibus nicht getrennet, sondern gleich andern auxiliar trouppen in corpore bey Sammen stehen und agiren mögen, lassen Ihre Kays. Maj. es allergnädigst es dabey bewenden, Jedoch unter zuverlässiger

Hoffnung, dass, wann nach Kriegsgebrauch von anderen regimenten Partheyen oder Commandirte auszuschicken, die Schwäbischen nach proportion nicht weniger concurriren und Ihr Mannschafft's Contingent, es seye zu ross oder zu Fuss mit beyfügen und zu Ehre Und ruhm gegen den Erbfeindt erwerben werden wollen.

3to Das mehr wohl angeregten Schwäbischen Kreisse frey stehen möge, zu allen Zeiten, wann einige Unruhe bey ihnen daheimb Vorfille, die trouppen zu revociren, lassen dieses Ihre Kays. Maj. ihnen darumb gnedigst auch gefallen, dass dero reichs vaterliche Vorsorge zu aufrechterhaltung und sicherheit des Schwäbischen Creysses (alss worbey dass heil. Röm. reich teutscher Nation Hauptbsachlich interessirt) insonderheit auch gerichtet ist.

4to Einen bequemen und Sicherem orth für die kranken und beschädigten Soldaten zu einem Lazareth Hauss an Zu weissen lassen Ihre Kays. Maj. dero General-Krigs Commissariatamt gnedigst gemessenen befehl ertheillen, Sintemahlen dieses Zu aufträglich nutzlichen diensten, der Militz Conservation auf alle weisse Und wege behordert wissen wollen.

5to Alle in verwichener campagne Von dieses Kreysse diensten ausgetretene Soldaten So sich unter die Kayserliche, auch andere Regimente sonsten weiss underhalten haben lassen, wieder herbey und Zu ihrem fähnlein zu schaffen vermaint man hierin dass Jenige zu thun, was bey Zeiten dieses anhebenden Feldzuges immer practirlich und sonsten dem kriegs gebrauch gemäss ist, wie denn Ihre Kays. Maj. dero Generalleutenant dess Hertzogs zu Lottringen Dilt werden zu schreiben lassen, die gehörige Verfügungen hierin fahls vor zu kehren; diesem nach werden dess Herrn Markgrafen von Baden-Durlach fürstl. Gn. in der That selbst genugsam befinden, wie dass Ihre Kays. Maj. gnedigst gesinnt, der Fürsten undt Stände ihrem verlangen, nach aller möglichkeit gnedigst zu wilfahren. und umb so viel mehr werden dieselben den retlichen schleimigen Fortzug der trouppen zu befördern, Und werklich zu machen angelegen halten, massen dero selber tapferes gemüth und begierde Ihrer Kays. Maj. und dem gemeinen christlichen Wesen erspriessliche dienste zu erweisen überflüssig bekannt ist, Solches anbey zu Seiner Fürstl. Gn. selbst eigenem unverwelklichem ruhm gedeyhet, Undt verbleibet deroselber Ihre Kays. Maj. inzwischen mit Kays. gnaden u. allem guten wohl bey gethan.

Signatum zu Wien unter Ihrer Kays. Maj. für Vorgetruckten Secret Insigel den dreyzehnten Juny. Anno Sechzehnhundert fünfundachtzig.

Leopold Wilhelm.
Graf zu Königsegg.

(P. H.)

b) Specification,

Wie starkh die hochfürstl. bad. (Durlach) Compagnieen sich effective befinden.

	als	Mann	Mann
Leibcompagnie		141	} 143
empfangt von Widmännseh.		2	
Obristlieutenants Compagnie		150	} 143
giebt der Harssdörfsehen		7	
		restirt noch	143
Obristwachtmeisters		163	} 143
giebt der Eysenmengerschen		20	
		restirt	143
Heiderschaydt. Comp.		150	} 143
giebt der Harssdörfsehen }4		7	
und der Kellerschen }3			
		restirt noch	143
Starkhsche Compagnie		144	} 143
giebt der Eysenmengerschen		1	
		restirt noch	143
Widmännsehe Compagnie		145	} 143
giebt der Leibcompagnie		2	
		restirt	143
Nadlersche Compagnie			143
Harssdorfsche Compagnie		132	} 143
empfangt von Obristlieut.		7	
und von Hauptmann Heyderscheidt.		4	
		macht	143
Eysenmengerschn Compagnie		122	} 143
empfangt von Obristwachtmeister		20	
und von Hauptmann Starkh		1	
		macht	143
Kellersche Compagnie		140	} 143
empfangt von Heyderscheidt		3	
		thut	143
Summa			1430

c) T a b e l l e

über des Hochlöbl. Baden-Durlach. Regiment zu Fuss, Wie Starck dasselbige bey der am 26. u. 27. Junij st. u. 1685. im lager bey Pressburg befohlenen Musterung effectiv sich erfunden und Zwar wie volgt :

	Hauptleuth	Lieutenants	Fähmrich	Feldwaibel	Führer	Fouriers	Cap. Jarmez	Musterheber	Veldherr	Corporals	Spillleuth	Fourier unteroffizier	Gefreyter	Gemeine	Summa
Leibcompagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	6	4	4	18	99	141	
Obristlieutenant Linkh. Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	6	3	4	18	109	150	
Obristwachtmeister Krummbhaar. Compagnie	1	1	3	1	1	1	1	1	6	4	4	18	117	149	
Hauptmann Hayderscheidtsche Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	6	4	4	18	109	150	
Hauptmann Starkh. Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	6	5	4	18	101	149	
Hauptmann Widmannsche Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	5	4	4	20	102	145	
Hauptmann Nadlers Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	—	6	3	4	18	103	143	
Hauptmann Harsdorf. Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	6	4	4	18	84	126	
Hauptmann Eysenmenger Compagnie	1	1	2	1	1	1	—	1	5	4	4	19	81	122	
Hauptmann Kellers Compagnie	1	1	2	1	1	1	1	1	7	3	4	16	100	140	
Summa-Summarum	7	10	9	21	10	10	10	9	9	59	38	40	181	1005	1430

VIII. 1685. jú n. 8.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten.

Wass Ew. Ew. Ld. Ld. sub dato Ulm 27. May 6. Juny an mich haben gelangen lassen, solches habe gestern Abendts sambt der Beylaag (Unter welchen die sub I. a et b allegirte gemangelt) wohl erhalten, werde all demjenigen, so mir darinn befohlen, nach aller möglichkeit gehorsambst nachzu geleben wissen. Damit der Einlieferung des Bescheidts, welchen Ihre Kays. Maj. auf mein Unterthänigst Eingegebenes Memorial allergnädigst Haben ergehen lassen, Undt ich in ratificationem Fürsten und Stände des Creysses angenommen, umb desto mehr Versichert bin, alss habe solchen massen Sub Nr. 1. hierbei geschlossen Bescheidt Ew. Ew. Ld. Ld. nochmahlen zu schicken Undt hoffen wollen, Fürsten undt Stände werden damit (wann anderst, wie ich nicht zweifle, daran strictissime gehalten wird) wohl satisfaiet seyn. Innerhalb 2 oder 3 tag werde von hier nacher Pressburg, Umb allda alle nothdurfft zu veranstalten, denen Troupen nachgehen, Undt Ew. Ew. Ld. Ld. Von allem Jederzeit gehorsame relation erstatten. Indem empfangе gantz unvermuthet von Ihrer Kays. Maj. allergnädigsten Befehl das in hiesiger Gegend angekommene hönstättische Regiment zur Convoy der Kays. Artillerie biss auf Comorn zu Commandiren; welcher gestalten mich aber darüber beschwehrt, solches belieben Ew. Ew. Ld. Lauss der Beylag Nr. 2, Ingleichen wass wegen unserer Deserteurs voriger campagne Verordert worden, auss der Beylag Nr. 3. ohnschwer zu ersehen. Im Übrigen kann Ew. Ew. Ld. Ld. ohnberichtet nicht lassen, wass gestalten beyde Hauptleuth Harhsdörfer und Eysenmenger im hinunter Marchiren zu Ingolstatt in händel gerathen, sogar, dass sie ohne consideration des ortbs, Undt dass sie sich diesen Newen leuthen zu gutem exempel besser hätten gouverniren sollen, von harten injurien gar zu stößen kommen, also, dass ich weg so grossem excess Undt in ansehung anderer officier, weg vorgelaufener Scheltwort, neben Ihnen nicht Dienst Thun würden, bewogen worden, Sie Ihrer Charge Undt des regiments in so lang zu suspendiren, biss Sie diese so ohngeziemend angefangene Händell, der Gebühr nach, wieder werden Verglichen Undt mir von Ihren principal Ständten schriftlich werden gebracht haben, dass Sie zu Ihren Compagnien wieder Können admittirt werden.

Ew. Ew. Ld. damit u. s. w.

Wien den 8 18. Juny 1685.

E. E. Ld. Ld. u. s. w.

Die H. hauptleut habe ich 3 Wochen termin gegeben, umb ihre Sache recht soldatisch auszuführen, die lieutenants sollen unterdess den Dienst thun.

P. S. Indem berichtet der Lieutenant Newenstein, dass die Bad. Bad. Compagnie gehörige Proviand Undt Zeltenwag, so allhier verwahrlich solle gelassen worden seyn, sich nicht finden. Wirt also nöthig seyn, dass Jenige 160 fl., welche Baden-Baden weg 4 zu viel gestellter Mann sollen gelüffert, hierzu employirt werden. auss fernerer mit Nr. 4 et 5 signirten beylag haben Ew. Ew. Ld. Ld. auch das Kays. recreditiv in originali Undt die Kays. declaration weg des zu dero Artillerie commandirten Hönstätt Regiments zu Empfangen. Dass Lazarethhaus soll, wie man mich versichert, zu Pressburg assigniert werden, die recrouten sindt gestern von hier ab- Undt naher genanntem Pressburg marchirt, denen ich bereits gefolgt wern, wann nicht die Annoch anhaltende Grosse Sturmwindt meine Schiffarth verhinderten. Das Cronefeldsche Regiment hat nun auch seinen March so weit prosequirt, dass es heute eine Meile wegs Obenthalb dieser Stadt wirdt zu stehen kommen.

Datum 11/21. Juny 1685.

Ehez mellékelve:

a) *Felelet a memorialera.*

Von der Röm. Kays. Maj. Unseres allergnädigsten Herrns wegen, des Herrn Markgraffen zu Baden-Durlach Carl Gustav fürstl. Gnaden, wirdt Vermittelst dieser declaration beurkundet Undt versichert, dass nachdem die Itzig Beschaffenheit des Kriegs wider den Türkhischen Erbfeindt, unumbgänglich erfordert hat, dass die Kays. Artigleria nacher Ungarn ohne Verzögerung fortgeschafft würde allerhöchstgnäd. Ihre Kays. Maj. in Ermanglung anderer dero vorhandenen trouppen selbte durch das Löbl. Schwäb. Kreyss-Regiment zu Pferd unterm H. Oberst von Hönstätt biss Comornn begleiten zu lassen, Gemüssigt worden. Zumahlen nun ein Ein solches Vornehmen nicht von des Herrn Markgrafen Fürstl. Gnaden hergerühret, sondern blösslich pro ratione rerum gerendarum dieses mittel auch ihrer Kays. Maj. gnädigsten Befelch ergriffen, worden Undt dieselbe der gnedigsten Zuversicht sein, des löbl. Schwäb. Kreysses Fürsten und Stände werden es wohl erkennen Undt nicht Anderst Aufnehmen vielmehr loben und allerdings gutheissen, dann tadeln.

Alss haben Ihre Kays. Maj. gnädigst anbefohlen, dero Schadlosshaltung des Herrn Markgrafen Fürstl. Gnaden zu versichern Undt verbleiben Ihro mit Kays. Gnaden Undt allem Guten Wohlgethan.

Signatum Wien unter deroselben auffgetrucktem Kays. Secret Insigel den 20. Juny anno 1685.

P. Leopold Wilhelm
Graf zu Königsegg.

b)

Allerdurchleuchtigster etc. u. s. w.

Ew. Kays. Mays. allergnädigstem Befelch zu allerunterthänigster folge habe das Unterm Obristen von Hönstätt stehende in 500 Mann starke schwäbische Regiment zu Pferd, Umb dero Artigleria biss Comorn zu begleiten Zwar strackhs Commandirt; diessweilen aber ein solches Unternehmen stricte gegen meine Instruction und Ew. Mays. darauf ertheilte eigene Versicherung lauffet, deswegen von mir schwerlich wirdt verantwortet werden können, Alss bitte Allergehorsambst gleich wie dieses allein zu Ew. Kays. Mayst. Undt des Gemeinen Wesens diensten gethan, dass Sie also Allergnädigst geruhen wollen sich hierüber schriftlich zu declariren, damit gegen des Schwäb. Creysses Herrn Fürsten undt Stände mich exculpiren, Undt Sie ihre Befugnuss ohnstreitlich wissen mög. Mich damit etc.

Wien den 8/18. Juny ao. 1685.

c)

V. V.

S. Ich will Ew. Ld. gnädigst und freundtvetterlich nit vorhalten, welcher massen des Schwäbischen Reichs Creysses bestellter General Wachtmeisters Markgrafen Carl Gustavens von Baden-Durlach L., ex commissione et nomine Fürsten und Stände besagten Creysses itzt noch vor avancirung deren trouppen nacher Ungarn Under anderen hier angebracht, Undt Umb die wieder Herbey Undt- zu Ihren Fähnlein schaffung aller derer in verwichener Campagne von des Creysses Diensten ausgetretenen Soldaten, so sich Unter Unser Kays. Undt anderer Regimenten hauffenweise solten Unterhalten haben lassen, angehalten hat; Worauff ich mich in Soweith gnädigst Erklärth, man vermeine hierumb dasjenige zu thun, wass bey Zeiten dieses anhabenden Feldzuges immer practierlich Undt sonsten den Kriegs Gebrauch Gemäsz sein wirdt, Dannenhero dann Ew. Ld. zuschreiben werde, die gehörige Verfügung hierinnfalss Vorzukehren. Sie werden nun der Sache Recht zu thun wissen, Undt Ihre es also zur Nachricht hiermit nicht verhalten wollen Verbleibendt u. s. w.

Wien den 17. Juny ao. 1685.

IX. 1685. j u n. 26.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ld. berichte dass den 12/22. dieses von Wien im allhiesigen Lager glücklich und wol angelangt, und dieses Hochlöblichen Schwäbischen Kreises in Voriger Campagne übergebliene manschaftt von beiden Regimentern zu fuss annoch

in gutem Zustandt angetroffen; den folgenden tag sind die recrouten gleichfalls hier wol ankommen, ausser dass Ziemlich viel davon aussgerissen. Vermuthlich werde ich noch etliche tage hier still ligen, biss die trouppen völlig werden zusammen kommen. Gestern habe den gantzen tag mit ausstheilung der montirung für beede hier stehende Regimenter zu fuss zugebracht. alles ist damit sehr vergnüget und zufrieden gewesen. Heut dato ist das Cronsfeldsche Regiment auch angelangt, indessen lasse ich die Völker täglich fleissig exercieren; sobald die trouppen werden völlig beysammen seyn, will mit denen Churbayr. zur Kayserlichen Armada anmarschirenden trouppen ich aufbrechen, Undt Ihrer Kays. Mayst. allergnädigste Ordre weiter erwarten, und Ew. Ew. Ld. Ld. sodann gehorsamste relation erstatten.

[Sonsten sind in meiner abwesenheit von dem Capitain Lieut. Jean von der Senne Lieut. Kortzberg, Friedrich Lassberg in der Statt Pressburg auss trunkenheit einige insolentien vorgegangen, So ich durch ein unparteyisch Kriegsrecht zu erörtern, und dessen erkenntnuss zu einem exempel der ursache, damit wir einander endlich nicht selbst in die haar gerathen möchten zu Vollziehen entschlossen bin, davon Ew. Ew. Ld. Ld. mit nächstem part (!) zu geben nicht unterlassen werde. Dem feindrich unter der Eisenmengerschen Kompagnie habe auf sein verschiedenes Asuchen, weilen er wegen einiger erheblicher ursachen bey dem Regiment nicht länger stehen könne, seinen abschied ertheilt. so Ew. Ew. Ld. Ld. gleichfalls berichte und in schuldiger recommendation verharren wolle.]

Geben im Lager bey Pressburg den 16/26. Juny 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld.

u. s. w.

Közli: Görz. württembergi hadnagy.

AZ 1683-IKI TÁBOROZÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

(Gr. Batthyányi Kristóf és Ádám dunántúli tábornokok levelezéseiből.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

36.

Ugyanaz, ugyanannak.

Illrme Due, — etc. Bizonyos, hogy az pesti mezőről Vác felé takaroszik föl az tatár. Az is jöve hírem, hogy az Eszéknél lévő tábor már Földvárhoz érkezett. arra a végre is csinálják a kutakat a pákozdi tónál, hogy valamerre följött szultán Szulimán: most is arra a tágosra akar jöni az ellenség. Az egész fejjérvári tartományból sietséggel parancsolnak egy-egy embert és egy kenyeret Császárhoz (község) holnapra; a szándék bizonyosan Győr alá vagon. Ezekre nézve engem mi módban hágy Ngod? elvárom válaszat Ngodnak, és maradok, — etc.

Költ Vég-Tata várában, 21. Juny 1683.

Emericus Szathmáry.

P. S. Nyolczra jár az óra; érkezék P. D., bizonyítja Földvárnál létét az ellenségnek; parancsolják, hogy Kocsra menjenek és azt kerítsék.

(Egykorú másolat.)

37.

Esterházy János, Batthyányi Adámnak.

Ngodnak ajánlom, etc. Tegnap ideérkezvén, mindeneket eleibe adtam az Herczegnek, az kiket Ngod Vaton végezett. Parancsolá ő Herczegsége, hogy ezeket az leveleket megküldjem Ngodnak; az mint is leveleim mellé annectálván, megküldöttem Ngodnak. — A tábort pedig Szigetközből ide az végház töviben helyeztette, az Rábán kit belül, kit kívül. Mondá: akarná, ha Ngod hovatovább Marczaltóchez érkeznék; úgy hiszem, azt a két-három regimentet akarja submittálni Ngod mellé. Az hirek pedig olyanok, hogy e jelenvaló héten valamely nap obsideál bennünket az

török. Mondják ezek, hogy elvárják; ahogy meglátják — akkor nem tudom, micsoda ítéletben lesznek? Az tatárnak és Dunán túl való bassáknak népei túl, Léva táján vannak, oda várják Thökölit is; Weszprémb, Vázsony és Tihan dolga mint legyen? tudom, értettem; Acsády Uram szemben lévén, Ngodnak egyéb hireket is viszen. Nem ártana, Ngos Uram, azt valamely más meghitt emberrel ideküldvén, értené meg: miben legyenek itt az dolgok? Tartsa és éltesse Isten Ngodat, etc.

Győrött, die 22. Juny 1683.

Esterházy János m. k.

(Eredeti.)

38.

*Gr. Draskovics Miklós országbíró, gr. Battyhány Ádámnak,
»In Castris ad Vat positus.«*

Illrme Comes, Dne Fili, - etc. Salutem, etc. Ím, az mint Kglđ Káldy Uram által izent vala, írván Palatinus Uramnak s magam subscribálván s sub volanti hagyván, Kglmednek megküldöttem, hogy Kglmed is együtt Gróff Széchy Péter Urammal megtekéntvén, ha jónak ítéli, subscribálhassa. Írtam e mellett az Méltóságos Lotharingiai Herczegnek is, az kit is sub volanti hagyván, megláthatja Kglmed.

Az mi az táborbelieknek az Vám-hidon való általjöveteleket illeti: ezen órában jővén által azon, examináltam emberimet s meghadtam, hogy szorgalmatosan vigyázzanak s senkit passus nélkül által ne bocsássanak, általbocsátván penig, passusokat elvegyék, az kit eddig is hasonlóképen követtek el. De illyetín csalárdságot tapasztaltam már azon általjövő táborbeliek közt s azzal élnek, hogy egy vészen közülök passust, s a mellett huszatuszonöten is eljönnek. Azért legjobb leszen, ha Kglmed az passusoknak adását az szerént parancsolja meg, hogy mindegyikének az nevét specificálnák az passusban, hogy ahhoz képest itt is nevezet szerént bocsáttatnának által s úgy azon csalárdságok sem használhatna. De reliquo, - etc. Datum Sárvár, die 22. Juny Anno 1683.

Comes Nicolaus Draskovics m. p.

P. S. Hogy nyavalyás Széchy-szigeti emberim üressen jövének vissza, megvallom, sajnálom, hogy a végbelieknek csak annyi respectus sincsen reám, holott talám megérdemleném, az mennyi szolgalatokat tészek én is Uruuknak s Hazánknak. Azonban mint-hogy jószágink tiszték nélkül nem lehetnek, s úgy tudom, Kglmetek is az magok tisztéinek nem kívánja táborban léteket; Kglđet azért kérem szeretettel: hadd legyenek az eránt az én tisztéim is mentek, mivel úgy értem, a többi közt Széchy-szigeti számtartó-

mat is kívánja a táborba Deső Uram, ¹⁾ nála nélkül pedig jószágom nem lehet. Az kiknek a táborbeliek közül passusok lészen: az szolgáljának nevét is bár föltegyék: mert szolgálja gyanánt más katonát hozhat el s abban is csalárdság lehet.

(Eredeti.)

39.

Gyalódy István, gr. Batthyányj Ádámnak.

Alázatos szolgálatomat, — etc. Hogy ekkoráig Ngodat nem tudósítottam az ellenségnek reánk szándékozása végett, bocsánatot kérek Ngodtól; most úgy írhatom: Barkóczi Ferencz Uram ü Nga melléje deputált Urakkal együtt,²⁾ az törökök eleivel Palotához érkeztenek, — igen-igen szorgalmaznak mind levelek s mind szóval való izenetek által az fejünk meghajtása felől, megírván: ha harmadnap alatt szót nem adunk, — fegyver élire bocsáttatunk; ezt penig hitek alatt írják, izenik az magyar urak. Éppen kéz között vagyunk, nem tudjuk, honnand várjuk az segedelmet, Istenen kívül. Nem akarám, hogy értésére ne adnám Ngodnak. Tartsa és éltesse Isten Ngodat, — etc. Vespremini, die 24. Juny Anno 1683.

Gyalódy István m. k.

P. S. Jancsárpuskák felől parancsol Ngod; jóraivalót csak egyet sem tudok helünkben.

(Eredeti.)

40.

Bezerédy István, gr. Batthyányj Ádámnak.

Alázatos szolgálatomat, — etc. Az minemű híreim most érkeztenek, azokrúl is akarám Ngodat tudósitanom. Ezen órában érkezék három polgár, kis-béri, etei és szent-miklósi, az török táborból, az kik szekeresek voltanak, mind puskaporral; úgy beszélik, minden szekeren volt tíz és tizenkét köbölre való puska-por, nagy harákban. Bátaszéken innend megszállván az török tábor és szekereket is mind rendben állatván, ez elmúlt vasárnapon reggel egy jancsárpuska az szekerek között elsült, egyik szekeren fölvetvén az por magát: az többi is, mind az kilenczven szekeren levő puskapor fölvettetett, feles jancsár, az kik az szekerek mellett voltanak, mind összeégtének; az fő jancsáragának is sátora közel lévén az szekerekhez, azt szemekkel látták, hogy az

¹⁾ Deső Zsigmod, Batthyányék udvari főhadnagya.

²⁾ Thökölynek a túl a dunaiak hódolati esküjét letétetni a török hadakkal járó, s a hódolókat ezektől megvédő biztosai.

por fölvetette. Rettenetes állapot volt; az szekerekben 360 ökör volt — egy sem maradt meg, mind elveszett az tűz miatt; az polgárságból az kik az szekerek mellett voltak, másfélszáz holt meg; az kik megmaradtanak, elgyűttek csak egy-egy üngben, Tihanban is maradtak sebessen, az kik megégtének. Ezek szóval, így referálták énnekem; inlusákat is küldtem Ngodnak, azokban is vannak hírek; ha többek érkeznék, azokról is tudósítom Ngodat. Tartsa és éltesse Isten Ngodat, — etc.

Papae, 25. Juny 1683.

Bezerédi István m. k.

(Eredeti; külezimén sok cito-val.)

Melléklet.

Szolgálok Kglmednek, etc. Ezen levelem megadó kis-béri, szent-miklósi, Fejérvár tartománybéliel, huszonötöd magokkal az derék török táborból, az hol maga is személy szerint az Fő-Vezér vagyon, elszöktenek Tolnárúl; puskaport hoztanak volna 90. szekérel és másunnét valók: ki rácz, ki oláh szekerek, számtalan; valami puska, jancsáré, egy szekeren lévén, elsült: mind elégett, jancsárság, feles, jancsáragával együtt, ökor számtalan és polgár, — az mint szóval bővebben magok meg tudják mondani. Kglmed azért sietséggel szekereket hajtván alájok, bizonyos emberekkel küldje Gyórré, hogy hamarább mehessenek az Herczeg eleiben. — Kanizsa tartománybeliek Siklóra feles port vittének, az menykő megütötte az elmúlt héten, az várát is mind ellhánta fundamentumból. — Isten Kglmeddel!

Datum Tihany, 23. Juny 1683.

Kétheli János m. k.

(Eredeti; külezime Bezerédy Istvámnak pápai vice-kapitánynak szól. sok cito-val.)

41.

Kondoray Mihály szegvári kapitány, gr. Batthyányj Ádámnak.

Kegyelmes Uram! Ez írásom által kölletik Ngodat megtalálnom, mivel igen-igen rossz híreink vadnak. Szintén ezen órában érkezínek meg embereim, kiket küldöttem volt alá a híreket tudakozni. Úgy hozák hírül, hogy már Weszprímben, Tihanban, Vázsonban benn vagyon a török és Thökölj emberei. Azért Ngodnak akarám tudására adnom, mit köllessék minekünk cselekednünk? Ngod találjon valami módot, hogy mihez tartsuk magunkat; mert ma Devecserbe várják, a mint a hír vagyon, hogy estvére odamennek az előljárók. Kegyelmes választ várok Ngodtól.

Datum Szeghvár, die 25. Juny 1683.

Kondoray Mihály m. k.

(Eredeti.)

42.

Esterházy János. Batthyány Ádámnak.

Illrme Dne Comes, etc. Tegnap későn érkezőn ide, az minemű hírt Weszpréből hoztanak, Barcza György Uram megjelenti. Várom vala ma is válaszokat két rendbeli leveleimre, gondolom pedig, leszen választ, melyet én meg nem várhatok, hanem az ittváló vitéztlő seregnek színit öszvevevén, confortáalom őket és megparancsolom: holnap egyáltalán fogvást hogy kiszálljanak; azt pediglen arra való nézve cselekeszem, hogy a hire elmenvén, a végházokból parancsolt népek. — kiknek ma foganatossan írtam, — annál serényebben és jobb kedvvel jöjjenek az conjunctióra. Ngodat azért az nagy Istenért kérem: az tegnapi végezés szerént siesse a pátensekkel kiküldeni oly tisztviselőit, a kiknek respectusok és authoritások legyen, mindenütt fölköltsek az fegyveres népet, sött kényszerítsék is. Ngod is pediglen ne késsék, mindnyájan kérjük alázatossan, az pápai Urainékkal együtt. Consolatiókra könnyű szerrel ne neheztelje erre általvinni az destinált helre szép hadait. Gróff Zichy Pál Uram írja, hogy tegnap mustrálta meg az Herczeg az Ngod mellé rendelt német hadakat, kiket igen szépnek és rendesnek dícsír lenni; ma költöztetik által az Rába hídján. Írja azt is ő Kglme, hogy Győr tövébe érkezett éppen az egész infanteria; a lovas had pediglen hátrább vagon még. Az lengyel hadak már Sellyéhez érkezettek. Edes Ngos Gróff Uram, csak bátran és serényen alkalmaztassuk magunkat, — Isten bizony megsegít bennünket! Az német is úgy teszen reflexiót reánk, hahogy ő is mind hívséginkben, mind erőkben bizakodhatik. Megírtam az végházokban kinek-kinek, hogy meg ne tántorodjanak: mert a ki most meg-esik ember, — bizony többrül lábra nem áll az, úgy viselje kiki magát. Nincs, — Isten látja — még oly valami előttünk, az kitül megtántorodjunk. Én ezennel indúlok Győr felé és az Herczegnek minden dispositióirúl sietséggel tudósítom Ngodat. Úgy látszik Ngos Uram énekiem, bizony még az kuruczoknak sincs akarattja, hogy oly gyalázatossan földadják magokat. Tartsa és éltesse Isten Ngodat hazánk oltalmára szerencsésen!

Datum Papae, die 26. Junij 1683.

Joannes Esterházy m. p.

P. S. Az fővezér még Paxnál vagon.

(Eredeti.)

43.

Bakacs Sándor keszthelyi kapitány, gr. Batthyány Ádámnak.

Alázatos szolgálatomat, etc. Ngod méltóságos parancsolatjára, ha valami oly híreim nem érkeznek, leginkább is, ha az

kruczoktól útam meg nem gátoltatik, okvetetlen hétfőn vagy kedden az Ngod szolgálátjára s udvarlására fölme gyek. Nem kétlem, hogy Ngodnak hírvé ne légyen, miképen katonáimat az szegváriak meghurczolták; kiknek fegyverek, paripáik most is nálok; ha én is azért ennekéltőttő tudtam volna ily értetlenségeket: megfizethettem volna nekik, miképen a télen is alig mentek ki a városból, — mindgyárást fosztogattak; de nem tekintvén nekik rosz-emberségeket, hanem magokat eleresztettem, lovaikat és fegyvereket mind magadattam. Kérem azért Ngodat, méltóztassék megparancsolni nekik: adnák meg katonáim paripáikat és fegyvereket, avagy engedje meg Ngod, hogy magam rajtok megvehessem. — Eltesse Isten Ngodat, etc.

Keszthelyen, die 26. Junj Anno 1683.

Bakacs Sándor m. k.

(Eredeti.)

44.

Gr. Batthyány Kristóf, hg. Esterházy Pál nádornak

Celsissime Princeps, etc. Salutem, etc. Ngod die 22. praesentis költ méltóságos levelét böcsülettel elvévén, értem, hogy banderiumomat ugyan csak tovább is oda kívánja Ngod magához; kinek elmúlatója nem lehetvén, im odaküldöttem az egy compániát; itt én egyéberánt nemcsak ennyivel igyekeztem s igyekezem is szolgálnom Hazánknak s ő Fölségének: de ha így parancsolja Herczegséged, hogy ez az én bandériumom ugyan ott légyen, — essék parancsolatja szerént Ngodnak, noha itt is bizony elég szükségünk volna reá; az minthogy Ngod fiam által Bécsben tett resolutiójához képest voltam is oly bizodalommal, hogy az én emberimet itt hagyja Ngod; az most ott lévő emberimet pedig most is kérem Ngodat, visszabocsátani méltóztassék, mert azoknak absentiajával annyival is inkább több fogyatkozással leszünk itt, kiket — az mint minap is írtam Ngodnak felöle, — maga az Méltóságos Herczeg is úgy kívánt volt csak, hogy sokáig oda ne tartóztassanak; kihez képest nem is oly készülettel mentenek, se házok népeit oly dispositióval nem hatták, hogy oda sokáig lehessenek. Ezzel kívánom, — etc.

Datum Német-Újvár, die 29. Junj 1683.

Comes Christophorus de Batthyány m. p.

P. S. Tegnap bizonyos dolgaimra nézve idefordulék, holnap Isten jóvoltából Körmendre megyek s míg egészségem engedi, ott leszek.

(Eredeti.)

45.

Gr. Draskovics Miklós, gr. Batthyányi Ádámnak. »In castris ad Marczaltő positis. Cito, cito, citissime. Sárvárról sietséggel vüjyék Marczaltőhöz.«

Illrme Comes, Dne Filj, etc. Salutem, etc. Az vati táborról 25. praesentis irott Kglmed levelét vettem mai napon igen kedvesen, s hogy az maga occurrentiáirúl és az tábornak az Méltóságos Herczeg akaratjából Marczaltőhöz való szálléttatásárúl, úgy arrúl is, hogy Barkóczy Uram kétezered magával holdétván az végházokat, Weszprém már meg is adta magát, — tudósétani nem neheztellett Kglmed, megszolgálom Kglmednek édes Fiam-Uram, s adom én is tudtára, hogy Barkóczy, egy az két deputatus társaival, úgymint Szepessy Pállal és Szalay Pállal, nékem is küldvén leveleket együtt Thökölj manifestumával, azt kívánták, hogy magamot accomodáljam. Mellyet megtudván az Udvar, kévánta, hogy azon leveleket communicáljam; aminthogy azonnal deákra fordétván, repraesentáltam mind ő FölséGINEK, mind pedig az Fölséges Udvarnak, kévánván resolutiójokat: tovább mitévő légyek? Mellyhez képest, vagy akartam, vagy nem? meg köllött tartózkodnom, noha föltett szándékom volt, hogy tegnap elmentem volna. Egyébaránt reménlem, itt már nem késem, ha holnap nem is, holnapután megszabadúlván, valahol az Kglmetek létit értem, odasietek. Úgy veszem eszemben, az Barkóczy levele és Thökölj manifestuma végett az lészen resolutióm, hogy azokra csak választ se adjak; hanem innéd expediáltatnak ő Fölsége részirúl más contrariálkodó decretumok s azok által mind adhortálni fogják az vármegyéket s az több népséget, mind pedig derekassan is inhi-beálják, hogy azon manifestumoknak helt ne adjanak s ahhoz magokat accomodálni ne merészeljék. Nem ártana azért édes Fiam-Uram, ha Kglmed csak addig is, a míg azon decretumok kiérkeznek, tétetne ez szerént derekas inhibitiókat, főképen penig az kik holdulatlan hátunk mögött fognak lenni, valahogy accomodatióikkal vagy szándékjokkal meg ne égessék magokat. Egyébaránt, ha szinte az Rábán túl lévő népség, periculumra nyilván nem vehetvén magát, odahajol is: azt ő Fölsége sem veheti olly nehéz néven, mint ha az is, a kinek őrzésire küldöttö armádáját s vériuek ontásával is meg akarja oltalmazni, túle deflectálni akarna. Melylyekrúl is, Isten szemben juttatván Kglmeddel, coram plura. De reliquo maneo, etc.

Vienna, die 30. Junj 1683.

Comes Nicolaus Draskovics m. p.

P. S. Én, Istennek bálá véghezvittem azt is itten, hogy az végházbélieknek nemcsak megfizetnek, hanem még hozzájuk újonnan kétezeröttszáz fogadtatik; az minthogy rövidnap az commis-

sarius utánam is fog jönni a pénzzel. Kglmed azért ezzel is biztathatja a végbélieket. Az Rába fortificatiójának őrzésin lévő hajdúságnak is obtineáltam puskaport és golyóbist. Úgy hallom, Palatinus Uram mellett lévő magyarság (a semptei tábor) igen eloszlott; négy regiment horvát lévén ő Nga mellett, azt is az armáda mellé kívánják; kihez képest ő Nga sem szerencséltehetvén magát az maga kevés emberivel ottan, — által szándékoznék az Dunán jönni. Úgy tudom mindazáltal, azoknak is adnak pénzt, ha fölveszik.

(Eredeti.)

46.

Bezerédy Istrán pápai kapitány, gr. Batthyány Ádámnak.

Köteles és alázatos szolgálatomat. etc. Csak most érkezett bizonyos hírmondó, az ki bizonyosan beszéli, hogy feles török Csesznek felől jönné erre Pápa felé. Én most hármat lövettem, az ellenség ha érkezik, többet is lövetek. Az hatalmas Istenért, Ngtok közelgessen erre mifelénk; talán több hírmondót nem küldhetünk, mert elrekesztenek bennünket. Mi ugyan (?) itten készen és talpon vagyunk. — Költ ma vasárnap tíz óraker.

Bezerédi Istrán m. k.

(Eredeti. — Külezimén igen sok »cito, citissime.«)

47.

Szent-Györgyi Horváth János vasi alispán, gr. Batthyány Ádámnak.

Istentül minden kívánta jókat, etc. Szintin, hogy az Ngod méltóságos levelit ma az currenssel együtt vettem: akkor írtam hasonló tenorral, valamint Ngod parancsolja mindenfelé az falukra, — magam is mindjárt megyek az asszonfalvai (Ostfily-Asszonyfa) passusra, mivel Méltóságos Judex Curiae Uram ő Nga egynehány passusnak őrizetit reám bízta; helben hagyván ott, tovább kívánatik mennem az Rába bevágatására nézve, mivel nem érkezett az szegínsig az Rábán való nagy munka miatt eddig mindenütt bevágni az kelőket. Úgy tudom, Ngos Uram, hogy Mlgos Judex Curiae Uram ő Nga is ma megérkezik Bécsből. Maradván Ngodnak, — etc.

Szent-György, 2. Julý 1683.

Szent-Györgyi Horvát János m. k.

(Eredeti.)

48.

Gr. Batthyány Kristóf, gr. Batthyány Ádámnak.

Isten minden jókkal áldjon meg édes Fiam! Tegnap leveledre választ azért nem adtam, hogy — az mint magad is irtad volt, — vártam hozzám Festetics Úramat; de mivel Rádosztics

Ferencz Uramat küldötted hozzám s ő Kglme által a dolgokról értettél, igen jól cselekedted. Értem azért, minémű gyalázzal szöktenek el mellőled mind az végbéliek s mind pedig az vármegye népei is; kik felől veled is akarván beszélletem, — hagyjad azonnal jó rendben csak azokat is a kik veled ott vannak az ott körülvalók közül, s mivel Békássy Urannak is eleiben adtam a midőn onnan betegségemre nézve fölhoztattam vólt magamat, hogy a jó vigyázás szorgalmatosan megtartassék és akármitől oly hirtelen meg se ijedjenek, mivel mind a Méltóságos Lotharingiai Herceznek s mind ő Főlségének is az segítség végett írtam, legyenek tovább is állhatatosságban, — fordúlj föl magad azonban hozzám egy kis időre, hogy tudhassak a dolgokról veled is beszélletem s úgy osztán dispositiót is tennem; nem lévén itt sokáig késésed, megént megtérhetsz, s azonban nékem is váloszom érkezhetik, a kihez magamat alkalmaztatnom tudhatom. De, az mint följebb is íram, jól eleikben adjad mind az seregnek s mind a tiszteteknek is, hogy akármi szelletre meg ne induljanak, a míg teljességgel a veszedelmet nem látják, mert hiszem nagyon minékünk gondunk öreájok is; nem szükség pedig magaddal sokat elhoznod, hanem az szolgarenddel jűj csak, hogy ott is teljességgel nép nélkül ne legyen a végház (Körmen?) Ezzel tartson Isten jó egészségben!

Ex Arce Német-Újvár, 4. Julj 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. k.

(Eredeti.)

49.

Gr. Draskovics Miklós országbíró, gr. Esterházy Ferencz semprei főkapitánynak.

Illrme Comes. Dne Frater et Affinis mihi obssme! Salutem, etc. Gróff Nádasdy Tamás Sógor Ur am Lánzsérvárában való megtartóztatását csudálkozással értvén, midőn ma itt Lóson Deputatus Urakkal ő Kglmekkel ¹⁾ együtt lettünk volna, sokat gondolkodtunk felőle: mi okból köllessék annak lenni? Más felől rosz consequentiákat is, mind azon helységnek s mind tartományának nagy romlását és veszedelmét általlátjuk és féltjük. Mely azontúl meg is lenne, mihelyen Kegyelmes Urunknak Fejedelmünknek ²⁾ és az Hatalmas Fő-Vezérnek (Kara-Musztafa) értésére adatnék; de Deputatus Uraim supersedeálnak, míglen szintén valóságosan a

¹⁾ Thököly Imre fejedelem túl a dunai kormányzó biztosai: gr. Bar-kóczy Ferencz, Szepessy Pál, Szalay Pál és Beniczky Farkas.

²⁾ Ekkor ugyanis már az országbíró is Thököly híve volt, valamint a gr. Nádasdy-testvérek: Ferencz, Tamás és István.

dolgot nem experiálják. Melyre nézve költetik írnom *Kglmednek, úgymint a kire Kegyelmes Urunk Fejedelmünk ö Nga hűségére való állás után a Deputatus Urak által azon Lánzsér várának directója bizattatott, 1)* és Kglmeddel a több ottvaló tiszteteknek is. serio intvén, hogy semmi úttal és móddal említett Nádasdy Tamás Uramat ne tartóztassa, se ne háborgassa, hanem maga szabadságára hagyja; mert egyébaránt rosz magyarázatja és vége lészen az dolognak. Holott pedig *Kegyelmes Urunknak Fejedelmünknek adott kötelességi s hűti mellől (mellyet nem remélnünk), elállott volna vagy el akarna állani Keglmetek, — tudni akarnánk azt is, s in eo casu, a mi romlás és veszedelem következik tam in particulari, quam in communi: Kglmetek magára vessen. Mindazonáltal annak eltávoztatására, ha kívánja Kglmetek és elengedő securitássát látjuk, egy böcsületes főembert, Kegyelmes Urunk hívét, készek a Deputatus Urak Kglmetekhez expediálni, hogy Kglmetekkel conferáljon. Elvárjuk azonban ez levelem praesentáló ember által az Kglmed váloszszát. De reliquo, etc. Lós, 10. 7-bris 1683.*

Illrni Dnaonis Vrae

Frater et Affinis ad servien. parat.

Comes Nicolaus Draskovics m. p.

(Egykorú másolat, a közvetlenül alábbi levélhez csatolva. Feltűnő, hogy a hg. Batthyány-levéltárban gr. Batthyány Kristófnak és Ádámnak, — a kik 1683. júliusban szintén letevék a hűségesküit Thököljnek, — kurucz-kori levelezéseikből épen semmi sem található, csupán e 49. és 50. sz. a. között két levél, mely szintén nem ő hozzájuk szólt s csak véletlenül jutottat kezükbe. Úgy látszik, Thökölj-kori leveleiket, mint az idők hirtelen fordúltával compromittáló okmányokat, önmaguk semmisítették meg.)

50.

Gr. Esterházy Ferencz. Beniczky Farkasnak, Thökölj Imre biztosának.

Grose Dne, Amice mihi obssme! Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem. Tegnap napon az Kglmed nekem szálló levelét böcsülettel vettem, s mit írjon hasonló materiában Grófi Draskovich Miklós Sógor Uram ö Kglme specialiter énnékem, azon levélnek includált mássából meg fogja értetni Kglmed. Így legyen azért Kglmed informatum az iránt, hogy nemhogy Grófi Nádasdy Tamás Öcsém Uram meg lett volna

1) Ezen s az alábbi dölt betűs sorok kétségtelenné teszik azt, a mit már 1883-iki értekezésünkben kifejeztünk gyanításképen, hogy t. i. a nádor testvéröcse — egyébiránt pedig neje gr. Thökölj Katalin révén Thököljnek sógora — *gr. Esterházy Ferencz* is letette volt a hódolati esküt a »kurucz király«-nak.

tartóztatva: de ugyaninnet késérők adatván melléje, minekelőtte vettem volna is levelét Kglmednek, még ezelőtt negyednappal ment Keresztúrrá, s az portékáját is az maga szolgálai vizsik utánna; az minthogy Gróff Draskovich Miklós Uramnak is ez szerént adattatott az választ. Kglmedet azért kérem, ne adjon ez aránt s máshól is minden sinistra informatiónak hitelt. Isten éltesse jó egészségben Kglmedet! — Lánzsér, 13. 7-bris 1683.

Grosae Dnaonis Vrae

Amicus ad serviendum paratmus
Comes Franciscus Esterházy m. p.

Külczim: Grosio Dno Wolffgango Benyiczky, Suae Celsitudinis Principalis ac Dni Dni Emerici Thököly etc. ad partes hasce cis-Danubianas deputato Commissario, etc. Dno Amico mihi obssmo. P. H.

(Eredeti.)

51.

Gr. Batthyány Kristóf, gr. Batthyány Ádámnak, Csákány. Cito. cito, cito.

Isten minden szerencsés jókkal áldjon meg édes Fiam! Pulyai János Uram megérkezvén, az ő Kglme relatiójábúl az dolgokat megértettem. Ezek így lévén azért, azon légy, hogy hozzám ezen holnap, mennél idejébben jühess. A német tisztviselő Uraiméknak magad neve alatt ilyen levelet írj Körmendre, az mint formuláját includáltam; de az levelet csak akkor küld el, midőn magad erre elindúlsz. Éltesen Isten. — etc. Német-Újvár, 18. Septembris 1683.

Édes Atyád

Gróff Batthyáni Kristóff m. k.

P. S. Az kótyavetyében pedig magát azonbau senki ne ártsa.

Inclusa:

Illrmi ac Excellmi Dni Comites, mihi coleundissimi!

Volui Excellentys Vestris medio praesentium mearum repraesentare, quod Turcis haud ulla moram pro fuga sua adhibitis, cum Excellentys Vestris conjungendi mihi tempus non fuit, quod tamen optassem cordicitus, si occasio taliter se accomodasset. Cum autem finito jam actu, cum relatione ad Excellmum Dnum Parentem meum properare debeam, rogo pro venia, quod Excellentys Vris hac vice inservire nequeam, nil dubitans praetitulatum Dnum Parentem meum super negotys istis Excellentias Vras quantocius certificaturum; quas diu foeliciter valere cupiens, maneo

Earundem Excellentiarum Vrarum

Datum, etc.

paratissimus servus,

(Levél és includált fogalmazat, eredeti.)

52.

Perneszy János zalai alispán és lenti kapitány, gr. Batthyányi Kristófnak, Német-Ujvár.

Alázatossan szolgálók Ngodnak, etc. Az ifjú Gróff Urunk ő Nga általmenetele végett minemő kívánsága légyen Bán Uram ő Ngának, im Verebélý István Uram Ngodhoz meúvén, az ő Kglme relatiójából hőségesen megértheti Ngod. Az meritumja nem egyéb leszen szembenlétének. hanem egyik az maga Ngod továbbá való securitássáról, másik az török ellen való praeparatiókról, mellyeket ő Nga sokára hallasztani sem akarna és örömet Ngoddal correspondeálni kívánna, azt is pedig kiváltképen az Ngod jóvára nézve. Lássá azért Ngod, mint disponál ez iránt? Én, az mint eszemben vehettem szíve állását Ngtokhoz Bán Uramnak: nem látok periculumot az ő Nga általmenetelében, maga peccsétés, hiti alatt kiadott pátense is lévén már nálunk ő Ngának, s az Úrfi kiadott hiti is jó securitást adván már ő Ngának. Hanem az Ngod dolgában tehetnek még difficultást. kiről az ifjú Gróff által fog conferálni Ngoddal ő Nga.

Az kótyavetye dolgát örömet kívánám érteni. miképen rendelte légyen Ngod? ha úgy-é, hogy mindenik végházbeli az maga vitézi között tartson kótyavetyét az önnön-magok nyereségében, avagy, hogy egy generális kótyavetyét akar Ngod tartatni Körmenden, az hová köllsessé mindenfelől comportálni az nyereségeket? Valamit Ngod ez iránt parancsol, mi készek vagyunk ahhoz alkalmaztatnunk magunkot. Itt minekünk szigetiekkal együtt adott Isten 13 török rabokot, kik között vagyon az kanizsai fő-jancsáraga is, derék értelmő ember és nagy értékő, Kanizsában harmadik személy. Az bassaga főbbik lova is szerszámosson itt vagyon, azonkívvől 9 paripa, fegyver, készpénz és egyéb ruházatok. Ha Ngodnak úgy tetszenék, talám szaporább és igazságosabb voltáért legalkalmatosabb volna, hogy az rabok és lovak mind egyövé comportáltatnának Körmendre, és ott lenne egy generális kótyavetye. Az többi apróbb portékából pedig mindenik végházban lenne magános kótyavetye és azoknak számszerént való summáját vinnék az főkótyavetyés kezéhez és az nyereség partitíójakor kinek-kinek azon végházbeli rendeknek imputáltatnék az ő részekhez. Mindazáltal úgy köll lenni, az mint fogja Ngod disponálni az dolgot. Kívánván Istentől. — etc.

Lentý. 21. 7-bris 1683.

Perneszy János m. k.

(Eredeti.)

53.

Thar Józsa, egerszegi kapitány, gr. Batthyányi Ádámnak.

Ngodnak mint Kegyelmes Uramnak, etc. Az Ngod udvarlására ajánlásom szerint, hogy most föl nem mehetek, az eránt

Ngodtúl bocsánatot várok : mert az hirekre nézve is kölletik itthon tartózkodnom ; az mint hallok, hogy Kanizsa alá akarnának az hadak menni, — nem hagyhatom az végházat pusztán. Az kótyavetye is itt még csak alig kezdődött, annak is végét akarnám látni ; mihelyen végeződik : az kótyavetyéssel együtt az lajstromokat fölviszszük Ngodhoz. Rabot azután ötöt hoztak ide, egyik trombitás, de az többi mind csak szolgalegények, nem arra valók, hogy fölvigyék. Kapornakrúl és Pölöskérül ha Ngod parancsolja idehozattatni az rabokat, hogy itt kótyavetyézzék, azokat is idehozatom. Éltesse Isten Ngodat, — etc. Datum Egerszegh, die 21. 7-bris Anno 1683.

Tar Jósa m. k.

P. S. Ezt is akarám Ngodnak tudtára adnom, hogy Nagy-Mihály Ferencz lovai végett mit parancsol Ngod, mert itt az katonák nem akarják tartani, ha kótyavetyére köll-é vetni, vagy nem? mert hiszem az krucz volt. Azou is kérem Ngodat, hogy az idevaló falubelieknek az marhájokból sok oda vagyou, az kit az török szekerek alá hajtott, — Ngod adassa meg nekik, ha ki megismeri s reáesküdnék ; az magam jobbágyinak is vadnak oda marhái s mind pedig az Ngtok jobbágyinak.

(Eredeti.)

54.

Gr. Batthyánj Kristóf, gr. Batthyánj Ádámnak.

Isten minden jókkal áldjon meg édes Fiam! Vettem leveledet, melyben írod, hogy Gusics Uram eljűvén onnéd, nem írhatál, hanem gondolod, hogy ő Kglme szóval tett relatiót az dolgokrúl ; igenis, referált ő Kglme elégképpen mindeneket. Az német leveleket írod, hogy Nagy-Mihálinál talált levelekkel együtt ideküldötted, de nem vettem, — talám ott találtanak hagyattatni, Draskovics Uram levelével együtt, kit kezedhez adtam volt. Az horvátokat hogy ajánlja magát Aspermond Uram : által nem bocsátja a Rábán, — igen akarom ; tovább is szükség, hogy kérjed ő Kglmét, mert az a kevés jószág is pusztulásra jut így. Hogy pedig ott a vár (Körmen) körül méregetések tétetnek, — lássák, az ő dolgok. — Nagy-Miháli partékáit, mind pedig lovait ide fölküldjék ; ird meg Tar Józsa Uramnak : el ne prédálják, — itt mi sequestrumban tétetjük. Az mi az fölvetést illeti : ebben bizony nem kevés summa ; hounéd teljék ki? lehetetlenségnek látom : mert a mi jószágunk, — magok tudhatják tisztviselő Uraimék, — mind porrá lett, marháink elhajtattanak, nemcsak a polgárságnak, hanem magunknak is mind oda vannak ; azért tovább is keress kedvet a tiszteknél, legfőképpen már kárlóczi Generális Uram is ott lévén, minthogy tegnap írtam is lám ő Kglmének,

kérjed ő Kglmét, hogy légyen respectus reánk, elpusztúlva lévén minden jószágunk. Hogy pedig az fölvetés felől magad vagy én parancsoljak: megmondhatod, hogy nem a mi tisztünk az, hanem az vármegye tiszteit illeti, — azoknak írjanak felölő, s ha a főispánnak írni nem akarnak: írjanak vice-ispány vagy szolgabíró Uraiméknak, mert hiszem tegnapelőtt lévén gyűlése az vármegyének felölő s ott is volt emlékezetben azon fölvetés dolga, az ő Főlsége manifestuma is publicáltatott, s igen nagy alázatossággal s hűséggel fogadta a vármegye. — Hozzám ha fölrandúlsz, igen akarom. Éltessen Isten kedves jó egészségben sokáig! Német-Újvár, die 22. 7-bris 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. k.

P. S. Egyáltaljában magadra ne vállold azt a fölvetés dolgát; azt állítsad, hogy soha ezelőtt sem a mi tisztünk hivatalja volt az, s a vármegye tisztei nem is hatták mireánk. Az ottvaló asztagokra pedig az Istenért gondot viseltess, hogy valamiképpen meg ne szedjék, — mert, ha az is oda leszen, nem tudom, mit vetethetünk ez idén.

(Eredeti.)

55.

Ugyanaz, ugyanannak.

Isten minden jókkal, — etc. Nem kétlem, magadnak is írt felölő Bán Uram, hogy odamennél ő Kglméhez, de elhittem, hogy nehéz most távoznod az német tisztviselő Uraiméktől, melyet megírhatsz magad is ő Kglmének s én is megüzentem ő Kglmének Verebéli István Uram által.

Perneszy János Uram ím mit írjon, meglátod; megírtam ő Kglmének, hogy az rabok és lovak a fő-kótyavetye-helyre vitetessenek, az aprólékok egy-más nálók kótyavetyéztessék el a végbelieknél, de úgy, hogy arrúl is számot adjanak az fő-kótyavetésnek; az okáért nem árt, ha ő Kglmének magad is írsz felölő. Ezzel tartson Isten, etc.

Német-Újvár, 24. 7-bris 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m. k.

P. S. Azt a lenti rabok között lévő jancsár-agút azon légy, hogy számunkra megtarthatd, — még is talám egyik elégett falunknak a kára megtérül rajta; de nem köll hírlelni, hogy micsoda ember légyen, inkább csak gyalázni köll, mert netalám a német rabok váltságára való rabok közé találják kívánni, s a kótyavetyén sem köll hordoztatni is sokáig.

(Eredeti.)

56.

*Gr. Draskovics Miklós, gr. Batthyány Ádámnak, Körmend.
Cito, cito, citissime.¹⁾*

Illrme Comes, Dne Fili, etc. Salutem, etc. Ezen Gróff Herberstein Generális Uramnak szólló, titulus nélkül includált levelemet, reáiratván az titulussát Excellentia név alatt, — melyet Auditor Moll Uram, a ki énnékem jóakaróm, reméllem, meg fogja írnya, — Kglmedet kérem, juttassa ő Kglme kezéhez. Mely levélben includáltam Eszterhás János Uram (supponálván, hihető, ő Kglme, hogy most is ottan vagyok) közönségessen mindnyájunknak szólló levelét; a kit, nem kétlem, közleni fogja ő Kglme Kglmeddel. Kérem azért Kglmedet, mit contineáljon, s minéműre resolválják continentájára az Generális Urak magokat? felőle voltaképen tudósétani ne nehezteljen. De reliquo, — etc.

Sárvár, 24. 7-bris Anno 1683.

Illrmae Dnaonis Vrae servitor et pater
Comes Nicolaus Draskovics m. k.
(Eredeti.)

57.

*Babócsay Ferencz veszprémi főkapitány, gr. Draskovics Miklós
országbíró és kir. főajtónálló-mesternek.*

Alázatos szolgálatom ajánlása után, etc. Az Ngod 22. praesentis költ levelét illendő becsülettel ma vettem estve hat óra tájban, melyben írja Ngod Kegyelmes Urunk ő Felsége nagy dicsőséges diadalmát az pogányokon. Kire, hogy Isten tovább is segélje ő Felségét: nekünk is parancsolja Ngod, hogy mi is mindnyájan kész szívvel és akarattal úgy készüljünk, hogy valamikor és valahová parancsolja Ngtok, mi is megindúlhassunk, — az kit jó szívvel és nagy örömmel megcselekeszünk, valamint legjobban lehet. Elvárjuk azért az Ngtok parancsolatját készszen mindnyájan. Az iránt való parancsolatját is értem Ngodnak, hogy Buda felé bizonyos kémekeket küldjek, a hová ma küldöttem bizonyos meghitt emberimet, mind Buda felé, s mind pedig Feúrvárra bé; a honnét, tudom, rövidnap megérkezvén, éjjel-nappal sietséggel Ngodnak megírnia el nem múlatom. Egyébaránt ma is jöttek bizonyos hírmondóim Buda felől, az kik azt beszéllik, hogy azok-

¹⁾ A levél mellett egy kis külön czédula van, ily külczímmel: »Ikervári vásárbírónak Köbli Péternek adassék.« Belől: »Ezen leveleket minden késedelem nélkül vigye két katona Körmendre; ebben fogyatkozás ne légyen; sokáig ne tartóztasd, mert búját s gyalázatját valold.

Eszterhás Péter m. k.«

ban az megvert törökökben, az kik el nem szökhettek közülök, mind Budához gyülekeznek, de csaknem többen szöktek már oda alá hazájokban, mint az kiket Budálföz hajthattak benne. Az Fényes Vezér felől többen mondják, hogy Bécs alatt elveszett volna, mint visszajövetelét; a budai vezért pedig két más basával bizonyosan megfojtották, úgy az feirvári szancsok-béket is, az kit Ngod maga is látott. Tatár is vagyon valami kevés a váli völgyön, a kiket visszahajthattak benne. De még is mireánk vannak iszszonyú agyarkodással s fenyegetéssel mind az budaiak s mind az feirváriak; kire nézve mi is bosszúságunkban huszonhatnak fejeket föltetettük az fentöben palotaiak és feirváriak közül, egy feirvári derekas Somi Zainnak, ugyan ottvaló egy agának és négy vagy öt iszpájának is, az palotaiaknak pedig az színét, az várból sem szedhattunk volna válogatva is jobbakat, úgymint: Besvári nevű palotai agának, Kara-Oglúnak, és ezeken kívül is 17. az palotaiak közül; eleven is hat vagyon kezünk között, azokban is jó iszpáják s besliák vannak. Ha mi más híreink lesznek is, sietéssel Ngodnak kötelességem szerént megírni el nem múlatom. Maradván, — etc.

Weszprémj, die 24. 7-bris 1683.

Babócsay Ferencz m. k.

(Eredeti.)

58.

Gr. Batthyányj Kristóf, gr. Batthyányj Ádámnak.

Isten minden jókkal áldjon meg édes Fiam! Palatinus Uram ő Nga mit írjon, — ím, ő Nga levelébül megérted; s mivel pedig ő Nga szóval való izenetébül legfőképen szükségesnek látom, hogy ő Ngához menj ez jövő hétfőn: az okáért Fő-Generális Uramnak jelentsd meg, hogy az emléttet Palatinus Uram ő Ngához való szükséges útadra nézve el köll jönned onnéd; melyrül irtam ugyan ő Kglmének magának is. Palatinus Uram levelét meg is mutat-hatod, nem bánom, de megént kezemhez hozd. Ő Nga az megírt jövő hétfőn mondatik, hogy Lákompakra jün, úgy, hogy öszve-gyűjtven az hadakat, utánna való csötörtöken megindulhasson; melyre nézve, az mint íram, szükség, hogy hétfőn te is ott légy Lákompakon, hogy ott dolgaidat végezven, siethess vissza magunk hadainak öszveszörzésére. Az minthogy iaeg is mondhatod, hogy Palatinus Uramhoz való menetelednek oka is az az egyik, hogy mivel ő Nga a népet öszve akarja gyűjteni: ő Ngátúl magad is dispositiót vehess, hogy a magunk népét miképpen vehessed öszve mennél sörényebben és alkalmatossabban? Mert az mint a népség most a vetésnek indúlt: hacsak derekassan meg nem parancsoltatik nékiek, — igen nehezzen fogjuk előlvehetni őket. Mivel pedig

úgy akarok, hogy ezen Palatinus Uramhoz való meneteled alkalmatosságával ő Fölségéhez is emberemet bocsáthassam: az okáért szintén jól esnék, hogy ha Herberstein és Appermont Uraiméktől recommendatiót vehetnél reánk ő Fölségéhez, vagy penig csak a Badensishez is, in ea forma, az mint im az Méltóságos Gréczi Regirungnak és Palatinus Uramnak ő Ngának is irtam volt felőle; az minthogy azon Gréczi Regirung recommendált is már, s Palatinus Uram ő Nga is ajánlotta mindenképpen való jóakarattal dolgomnak promotiójára magát. Azalatt azon légy, hogy jó rend alatt maradjon az állapot, mind a kótyavetye s mind a jószág dolgában, hogy eljövén onnéd, a jószág ne ruináltassék. Kapitán Káldy Ferencz Uramat küldöm azonban oda, míg oda meg nem térsz. — Ezek után, etc.

Datum Német-Újvár, die 25. 7-bris 1683.

Édes Atyád

Gróff Batthyáni Christóff m. k.

P. S. Ha hoznák elő a Generális Urak, hogy hiszem magadat akartalak volt ő Fölségéhez küldeni: megmondhatod, hogy úgy vagyon ugyan, de mivel Palatinus Uram ő Nga a hadra parancsol, azért heletted immár mást köll küldenem. Az ottvaló jószágot azonban recommendáld mind az Fő- s mind Aspermond Generális Uramnak, hogy ne hagyják ruinálni.

(Eredeti.)

59.

*Gr. Draskovics Miklós, gr. Batthyánij Ádámnak, Körmend.
Cito, cito, citissime.*

Illrme, Comes, Dne Fili, etc. Salutem, etc. Minémő híreim érkeztenek légyen Weszprémből Babócsay Uramtól, — im levélét in originali megküldöttem Kglmednek,¹⁾ megláthatja Kglmed; kit németté fordétván, Gróff Herberstein Uramnak is megküldöttem, s tovább is ha mi bizonyos híreim lesznek, tudósétanom Kglmedet el nem múlatom. Azonban ha Kglmednek is mi occurrentiái vadnak s tudósét felőlök, igen kedvessen vészem Kglmedtől. Kévéanom de reliquo, — etc. Datum Sárvár, die 26. 7-bris Anno 1683.

Comes Nicolaus Draskovics m. p.

(Eredeti.)

60.

Kollonics Lipót cardinál, gr. Batthyánij Kristófnak.

Excellme Dne Comes, Dne Generalis, mihi venerandissime! Praemissis meis servitýs obsequiosissimis, gratias demissas refero pro novis mecum fideliter communicatis, de occisis aliquot cente-

¹⁾ Lásd fölebb, sept. 57. sz. a.

nis Turcis; optarem mihi similia saepius per Vram Excellentiam scribi. quod et moderna occasione futurum spero. Quod ante caetera attinet ad Aulam Caesaream recursum, approbo et continuandum iudico; erit enim respectus ex modernis actis Vrae Excellentiae exurgendus, nec ego pro parte mea deero, quin omnem possibilem exhibeam assistentiam; qui semper sum et maneo Excellmae Dnaonis Vrae

Viennae, die 3. 8-bris 1683.

servus et capellanus

Leopoldus Comes a' Kolonics m. p.

(Egykorú másolat, Kristóf gróf oct. 8-iki leveléhez csatolva.)

61.

Gr. Batthyánj Kristóf, gr. Batthyánj Ádámnak.

Isten minden jókkal, — etc. Az mint tegnapi leveletem a szent-gróti állapot felől vetted, nem kétlem, tovább is akarálak értetnem végette, hogy Palatinus Uram ő Nga előtt ezt ultro is oppugnálad, mert hiszem az végekrül várhatnánk a vitézlő rendnek a derekát; de ha ez az apát úr grassatiója így patiólatni fog: nemcsak Generálisságunk alatt, hanem tova Sűmeg tájára való végbeliek is meg fognak ütközni benne, s bizony, nem remélhetem, hogy úgy, az mint köllene, előálljanak. Ezzel Isten tartson, — etc. Német-Újvár, die 6. Octobris 1683.

Édes Atyád

Gróf Batthyáni Christóff m k.

P. S. Palatinus Uramat ő Ngát mennél böcsületesebben lehet, úgy lásd; az várban köll szálléttatni ő Ngát. De ugyan nagy dolog ez, hogy egy ilyen ember, mint ez az apát úr, ennyi izgágát téssen, — a ki pedig tisztünk alatt való ember. — Azonkívül az várainknál lévő tiszték felől Palatinus Uramnak emlékezetet nem is tétettem, hogy azokat is itthon maradni számlálom, az mint egyébiránt affélék exemptusok is a tábori állapotból; nem árt azért talám megjelentened ő Ngának.

(Eredeti.)

62.

Gr. Batthyánj Kristóf, gr. Batthyánj Ádámnak.

Isten minden jókkal, etc. Vettem leveledet, kibem tovább is continuálad írásodat Dunántúl való mentednek szükséges voltárul; az ki — a mint tegnap is íram — magam is látom, hogy igenis méltó és szükséges, mert mind Palatinus Uramnak ő Ngának udvarolhatsz, mind pedig a lengyel királynak ő Fölségének praesentálhatod magadat, s ezen alkalmatossággal obtineálhatod

promotióját ő Fölsége előtt dolgunknak. ¹⁾ Kívánom azért, tartson meg Isten jó egészségben s tégyen szerencsésné, az egész kereszténységgel együtt; remélem is, úgy fogod magadviselését alkalmaztatni, hogy nekünk is szüleidek vígasztalást nyújtsz.

Az királynak minekelőttő írjak, kívántatik, hogy végére menj: micsoda stýlussal szoktanak írni ő Fölségének, — ha csak »Serenissimus«-nak írják-e, avagy pedig »Regia Majestas«-nak? Melyrül póstán tudósíts is mindgyárt. — Az végbélieknek valamely részit fogja elvinni Palatinus Uram ő Nga, az az ő Nga dispositióján áll; Vice-Generális (b. Nagy Ferencz) Uram pedig úgy fogja, tudom, alkalmaztatni magát, az mint legjobb lészen. Az magunk szolgálában magam is inkább akarom, hogy a java légyen veled, hogysemmint máshová applicáltassanak: mert mind Palatinus Uramnak jobban szolgálhatsz vélek, s mind pedig az király előtt is több böcsületedre esik; azért azon légy, hogy a javát vidd el magaddal; az végbéliekben, legkiváltképpen az szent-grótiakban az öregét magadtól el ne hadd. — meujenek el veled, hiszem, ha immár hópénzek nem lészen: lészen zsákmányok, az mint irod, valamint szintén másoknak.

Herberstein Uram az minémű expeditióban akar foglalatoskodni, — tegye Isten ő Kélmét szerencsésné benne, kívánom; hasonlóképpen, hogy Draskovics Uram jól őriztethesse az Rábamellékét. Kolonics Uram levele most érkezék hozzám, az mint ím a párját megküldöttem. Benyovszky Uram is írja, hogy ő Kélmé is kíván mindenekben szolgálni szívesen.

Az Szent-Gróton hagyott németek ha hamar nem amoveáltatnak, nekünk ott elég kárunkra esik; mert egyéb jószág ott nincs, hanem magunk majorjában a mi gabona és valami kevés egyéb majorság vagyon. Megírtam volt ugyan egyébiránt a tisztartónak, hogy egyet-mást distraháltatni ne engedjen, de efficiálhat-e ellenek valamit, vagy sem? azt nem tudom; az okáért jobb volna, hogyha mennél-előbb amoveáltatnának onnéd. Ezzel Istennek ajánllak.

Újvár, 8. 8-bris 1683.

Édes Atyád
Gróf *Batthyáni Christóff* m. k.

P. S. Jóllehet Kolonics Uram az német praesidiariusok intertentiójára (a gr. Batthyányiak váraiban) ígéri ugyan provisióját: de ezeknek mindennap köll az étel, s a mienkhez nyúlnak.

¹⁾ Thökölynek kénytelenségből hódolt más mágnásoknak is, pl. gr. Homonnai Drugeth Zsigmondnak, id. b. Beresényi Miklósnak, gr. Erdődy Györgynek, gr. Barkóczy Ferencznek, stb. a nagyszívű lengyel király közbenjárása Lipót császárnál, szerzett amnyéstiát.

Azonkívül a rabok dolgárúl értekezvén Csány Bernárd Uramtól, referálja ő Kglme, hogy senkinek sincsen gondja reájok, se ételekre, se pedig hogy a borbélyoknak ki füzessen érettek? Minekokáért szükséges, hogy ezt mindgyárt megemlétsed, mert én bizony magam gondviselésemre nem veszem őket, se kenyérrel őket nem tarthatom; hanem, ha a katonaságtól elvették, — vitesék el onnéd Gréczben vagy akárhová, én reám ne támaszkodjanak egyáltaljában, csak idején viseljék gondjokat; azt az egyet nem bálnám, ha föl hadnák hozni, a mellyet a sereg néked szánt volt, de úgy, hogy annak ide való engedésével a többinek gondviselését reám ne tolják, — maradjon inkább oda az is!

(Eredeti.)

63.

Hg. Esterházy Pál nádor, gr. Batthyánij Ádámnak.

Illrme Comes, Dne Amice, etc. Salutem, etc. Az Kglmed levelét vettem. Isten idehozván pnteken Kglmedet, szóval bővebben beszélgethetünk. Imé, az Úrnak ő Kglmének is (Kristóf gróf) levelére választadtunk. In reliquo, — etc. Keresztúr, 13. 8-bris 1683.

C. Paulus Esterházy m. p.

(Eredeti.)

64.

B. Esterházy János győri tábornok, gr. Batthyánij Ádámnak.

Ngodnak ajánlom, — etc. Ngod levelét midőn vettem, Palatinus Urunk ő Nga levele érkezék és tudósít az maga dispositióirúl ő Nga; jóllehet pedig megírtam ő Ngának, mi karban legyenek lengyel király és lotharingiai herczegnek operatiói, — hogy tudniillik, minekutánna újabb victoriát adott volna az Úr-Isten és hat vagy hét ezer töröknek veszedelmével megörvendeztette volna őket: azonnal az hidat kezdték általcsinálni, az mellyen, úgy gondolnám, tegnap kezdett általköltözni valamely része az armadának, azért, hogy Esztergamot szállanak meg; onnét pediglen, ha azt Isten kézben adná, Buda felé szándékoznának, az mint értetem. Ezekhez képest úgy gondoltam vala, hogy Méltóságos Palatinus Urunk ő Nga talán változtatja szándékját az Dunántúl való menetele felül és inned az Dunán is operálni akarna ő Nga, avagy pediglen magát és népeit conjungálni az királylyal és herczeggel; de ő Nga ugyancsak mégis azon propositumban vagon, általmenni az Dunán, és mi is observálna az ő Nga útját, Sente (Sempte) felé induljunk; az minthogy úgy is köll meglenni, az mint ő Nga akarja, azt vévén ő Nga elméjében, hogy az ottvaló vármegyéket reducálni köllének az Fölsége hívségére és Thökölit

is persequálni. Az mely vármegyéknek reductióját az én kevés ítéletem szerint Csáky István kassai Generális Uram ő Nga által véghezvitethetné ő Nga és az vármegyéket is ő Nga mellé felültethetné, s Caraffa Urammal, az ki négy regimenttel megyen mostan az bányavárosok felé, conjungálhatná magát, az kik Thökölit is persequálhatnák, kinek népe igen megkevesedvén, Szécsén és Korpona táján hallatik lenni; olytat is hallottunk pedig, hogy kár is esett volna az hadaiban az lengyelek miatt.

Ezek így lévén, nekünk és Palatinus Urunk ő Ngának mind alkalmatossabb, mind pedig dicséretesebb és hasznossabb volna inned e felül tennünk az operatiókat és magunkat vagy conjungálnunk az több hadakkal, vagy pediglen magánossan cselekednünk valamit. Rettenetes idegen a Dunáninnen való nép az által való meneteltül. Ha azért Ngod szemben léssen Palatinus Urunk ő Ngával, jelenthet valamit ezekről, és ha mi occurrál az armádátúl interim, tudósítom ő Ngát, én is pedig megindítom az hadakat és általköltöztetem Csallóközben, az honnéd Gúttá felé tartok, — ha ugyan nem változik az ő Nga szándékja. Ngodat kérem, bizonyos katonái által ne nehezteljen tudósítani: miképen és hogy intézi az Úr ő Nga útjait? hogy observálhassam az Úr ő Nga Pozsonynál való általköltözését. Tartsa Isten és éltesse, — etc.

Györött, die 17. 8-bris 1683.

Esterházy János m. k.

P. S. Talán az sem lenne alkalmatlan Palatinus Urunknak ő Ngának, ha Oroszvárra vitettvén az kompot, ott költözködnék által hadaival és menne be Csallóközben, honnéd mind Dunántúl elmehetne, mind pedig, ha úgy kívántatnék, Esztergamra az hídon általmehetne.

(Eredeti.)

65.

Festetics Pál, gr. Batthyánj Ádámnak.

Ngodnak alázatossan szolgálók. — Kis János, Csáky (László?) Uram lovászmestere érkezék az este, az is Kardos Ferencz katona-módon hozá a hírt, de mindkettő hazudott sokat. Mi haszon írnom; az bizony mind való, valamit a doctor hozott. Ezen órában érkezék devecseri katona, *ki párkányi harczon jelen volt*: 60-ig való katona odamaradott, német is elment, — ez a summája. Értettem, ide feles németet hoznak; az nem egyebet tesz, hanem a munitiót viszi el, — ezt haszontalan titkolni, — az egész város tudja, ott is bizony mind tudni fogják; hanem azon köll lenni: az a corpus meg ne szaggatódjék, míg a herczeg dispositiója nem jön; ha másképen lesz, — rosziúl lesz a magyarnak,

Várom Esterházy János Uram válaszát, azonnal kimegyek. Alázatos szolgálója Ngodnak

Ma pénteken íráom Pápán, 1683.

Festeticz Pál m. k.

(Eredeti; külczimén több *cito*-val. — Az octóber havi levelek között.)

66.

Rádossics Ferencz, gr. Batthyányj Kristófnak.

Ngodnak mint Kegyelmes Uramnak alázatos szolgálatomat ajánlom. Mint érkezhettem ide és mikor s mint kezdett Ngod dolga folyni? ha szokás szerént levelem nem intercipiáltatott, eddig érthette Ngod. Harmadik Memoriálét adtam már ő Fölségének, gondolván, hogy az első és második eltévedett; de már mind az három kijött, és csak azt adta tudtomra az Aulæ Cancellarius Strattman Uram, hogy a Ngod és Draskovics Uram dolga itt valami deputatus Commissáriusok által fog revideáltatni, és úgy adnak választot; ez a Commissio csehországi Cancellarius előtt fog lenni. Engem mindenütt jó válaszszaal biztatnak, *de Draskovics Uram emberét, Balogh Andrást nem; némellyek azt is jóval biztatják: mivel lengyel király igen szép levelet írt ő Nga mellett.*¹⁾

Tegnap érkezék ide az özvegy Császárné; nem sok jót mondanak ő Fölségének, hogy az szállásokat szükéti sok udvarnépével. Nagy csudálkozással és roszt emlékezettel vannak itt sokan azegész magyar nemzet felől, hogy csak a sok gyülekezeti várják egymásnak, — azonban nem igen sietnek oda, az hol ellenségnek köllene ártani. Párkány földülását nagy örömmel celebrálták itten, Esztergam megvétele felől várván mindennap jó hírt.

Aulæ Cancellarius Uram mondja, hogy ő Fölsége az ifjú Úrhoz (gr. Batthyány Ádám) nagy szereteti jelenti. Az praesidium kivitele felől (Német-Ujvárból, Körmendből) szót sem hadnak tenni e télen, sőt abban legnagyobb hűségét tartják Ngodnak.

Draskovics Uram emberét, mivel előbb jött volt ide mint én, mindenütt azzal ijesztették, hogy Ngod sokat írt volna ellene, — de már most nem mondják; ő Nga kívánsága pedig mindenestül az, hogy szabad passusa legyen jünni-menni: mivel olyan dolgokat akar jelenteni, melyeket pennára nem bízhat; de még ekkoráig azt nem obtineálhatta, alattomban pedig az embere sok ajándék-igérettel gratialist sollicitál, *a lengyel király levele is gratiát kér,* (t. i. Draskovicsnak); hogy tisztiben és javaiban marad-

¹⁾ Ez és az alábbi dölt betűs sorok bizonyítják tehát, hogy gr. Draskovics Miklós mellett is a bécsi győző, a magyarok barátja, a nemeslelkű Sobiesky János király interveniált, és hogy ugyanaz ő közvetítését vevé igénybe, fia Ádám révén, gr. Batthyányj Kristóf is.

hasson: *csak egy helyre is ezer aranyat ígért*. Istenért, Ngod *küldjő az Urfiat a lengyel király mellé*: ne várja gyülekezetit az ollyatén hadnak, melynek nincs kedve hozzá, hogy böcsületit kereshesse; ahhoz sincs némellyeknek, hogy Ngod emberei elszakadjanak mellőlök.

Irhatnék többet, — nem merek. mert azt sem tudom, ki olvassa leveletem? *Az aranyokat jó reménységgel én is kiosztot-tam*, más költségem még vagyon; hanem úgy írtam Ngodnak: ha köllene és ha reászorúlnék, Ngod előre csinált volna egy bekszlit (Wechsli-t Wechsel-t); ha nem köll, elő sem veszem, mert haugyan jó expeditióm léssen, — *drágán adják*. Nem panaszlom fáradságot, de ide jobb lesz vala ollyat küldeni, kinek elméje ne járna ide s haza is. s kinek nem volna oka az haza való sietésre; tudom vastag kárait, kikre léssen hazatérésem. Adja Isten, találja Ngodat levelem szerencsés órában és jó egészségben!

Linczben, 26. Octobris 1683.

Ngodnak alázatos szolgája
Rádossics Ferencz m. k.

P. S. Gróff Zichy Urak ő Ngok hárman jövének ide Prágából, egy supplicatiot adván bé ő Fölségének, lipcsei jószág végett; már ma elmentek Pozson felé; az ládák nyitását jóváhagyják, sőt köszönik Ngod jóakarátját.¹⁾

(Egykorú másolat, gr. Batthyány Kristóf nov. 4-iki leveléhez csatolva.)

67.

Gr. Batthyány Kristóf, gr. Batthyány Ádámnak.

Isten minden jókkal, etc. Vettem leveledet Lipics János Uram által. Az a lengyel király ő Fölségéhez való elküldésed igen alkalmatosan esett, — csak már az választ is obtineálhasd hováhamarább, hogy mindgyárt kezemhez küldhesd.

Csáki István Uramnak, az mint kívántad, ím írtam; sub volanti vagyon, megolvashatod. Palatinus Uramnak ő Ngának hozzánk való jóakarátját tovább is megköszönd; az mint penig az ittvaló dolgokról ő Ngának írtam, azt is megolvashatod. Ebben bizony jól belé köll tekintenünk, mert ha ő Nga nem remedeálja, (noha Pávesics Uram ajánlása az, hogy fogja Camara Praefectus Uramnak is mindgyárt repraesentálni), ha mi megtörténnék, csak megesik; jobb azért eleit vennünk. Bővebben pedig megért-hetsz mindeneket Nádasy Tamás Uram által; azért is küldöttem

¹⁾ A Zichyek is bizonyára — mint pl. Esterházy Mihály — ládabeli féltöbb portékáikat a török veszély elül a gr. Batthyányak valamelyik várában tették volt le; azokra vonatkozik ez. — Egyebekben nevezetesen adalék e levél I. Lipót ministereinek megvesztegethetőségére.

ő Kglmét, hogy ő Kglme itt lévén körülöttem, általlátott s tud mindeneket. Nádasdy András Uramnak az 30 forint költséget megküldöttem. Ezek után kívánom, — etc.

Német-Újvár die 4. 9-bris 1683.

Édes Atyád
Gróf Batthyáni Christóff m. k.

P. S. Kolonics és Rádossics Uram levelei együtt érkeztenek kezemhez szintén most, — imé includáltam páriáit. Rádossics Uram előbbi leveleinek el köllött tévedni: mert én nem percipiáltam. Kolonics Uram pedig igen jól és bölcsen írja, hogy Strasoldó Uram ád erről; de ha nem praeveniáljuk pedig, a mi megesik, — ugyan csak megesik.

Ezt is akartam jelentenem, hogy Szent-Grótban beléártá magát az szalavári apát úr, s most is csak alkalmatlankodnak benne. Effélének Palatinus Uramnál ő Ngánál jó volna remediúm-ját keresni tovább is.

(Eredeti.)

Melléklet:

Ihro Excellenz, Hoch- und Wohlgebohrener Herr Graff! Hochgeehrter und Hochgebüttender Herr General! Dero Schreiben unter den 28. hab ich zu recht erhalten. Wasz anlangt, dasz Graff Strasoldo die Manszfeldischen nicht will die Apremontischen ablesen laszen: werdt es wissen zu verantworten; ich bleibe beÿ diesen, wasz mir von Ihro Maÿestät allergnedigst ambefohlen worden, nemblich diese Orth zu besetzen mit dieser Mannschafft, so von Wien kommen, wie diese Mannschafft, von Herrn Obristen Rumling, so in Günsz ligt, auszgetheilt solle werden; also bleibe ich beÿ diesen meinen Befelch, und sage, dass die Manszfeldischen die Apremontisehen ablesen sollen, — die Apremontischen aber zu ihren Regiment gehen, wie sie von Herrn General von Carlstadt und ihren Obristen sint befehlt werden; wie sie den Manszfeldischen alle guete Ordnung zuhalten und auszer ihrer Verpflegung nichts zu begehren beordriget sein.

Erindere Ewer Excellenz auch, dass Gott der almechtige Ihro Maÿtt. Waffen auf dasz neue gesegnet, und nachdem sie die Stat Gran den 23. verwichenen Monaths haben angefaugen zu beschiessen, sich den 27. an Ihro Maÿtt. ergöben und bisz 5000 Thürckhen wasz jeder auf den Zuckh tragen kennen, ausszer kein Christen-Kind, abzuziehen und nacher Ofen zugehen erlaubt worden, wie den die unserigen funfzehen thausent Väsl Pulver, groszszes Proviand, vil Stuckh, worunter 20 ganze Carthaunen, neben vil Gefangenen Christen in Gran gefunden. Ebentheils hat ein Theil von der königl. Polnischen Armee den Thökölj geschlagen,

Stuckh und Pagäsche bekommen; er aber, weil er bey Zeiten fortgangen, entrunnen, sich in die Stat Caschau salvirn wollen, aber nit eingelassen worden. Gott der Almechtige segne weiter Ihre Maÿtt. Waffen!

Bin und verbleibe Ewer Excellenz
gehorsamster Diener und Caplan
Leopoldus Graff von Colonitsch,
Pischoff zu Neustat.

(Egykorú másolat. Dátuma kimaradt.)

68.

Gr. Batthyánij Kristóf, gr. Csáky István felső-magyarországi főgenerálisnak, szepesi főispánnak.

Illrme ac Excellme Dne Comes, Frater mihi obssme! Salutem, etc. Levelemmel kötelességem szerint eddig is udvarlottam volna Kglmednek s látogattam volna Kglmedet: de a Kglmetek táborban bizonyosan való hollétét nem tudhattam. Küldvén pedig most emberemet levelemmel Fiam Batthyáni Adám után: nem akartam elmúlatnom ezen levelemmel való udvarlásomat, mely hogy szerencsés órában érhesse Kglmedet, tiszta szívvel kívánom. Azonban Kglmed mindenkori hozzámvaló jóakaratójában lévő bizodalomtól viseltetvén, kérem igen szeretettel Kglmedet, hogy említett Fiam által Méltóságos Palatinus Uramnak ő Ngának jelentendő dolgaimban minden jóakaratóját mutatni és azután is mindenkor maga jó affectiójában, kiben ajánlom is magamat fiammal együtt, megtartani méltóztassék Kglmed; a kit mindenemű alkalmatosságokkal kötelességem szerént igyekezni fogok megszolgálnom Kglmednek, s kívánom, tartsa Isten, — etc.

Német-Újvár, die 5. Novembris 1683.

Comes Christophorus de Batthyán, m. p.

(Eredeti.)

69.

Gr. Batthyánij Kristóf, udvari főember szolgálójának Nádasy Andrásnak.

Grose Dne, nobis obssme! Salutem, etc. Vettük Kglmed levelét, melyből értjük az lengyel királhoz ő Főlségéhez szerencsésen való Kglmed jutását, mind penig leveleinknek helessen esett praesentatióját, a kit igenis akarunk; s bár lehetett volna arra is alkalmatossága Kglmednek, hogy a válaszokra is vára-kozhatott volna Kglmed, — az minthogy nem is kétljük, hogy azt nem cselekedte volna Kglmed, ha az alkalmatlanság nem impediálta volna Kglmedet. De ha immár így költett lenni, igen

szükségesnek látjuk, (ha Fiunk maga mindgyárt szemben nem lehet a királlal ó Fölségével), hogy Kglmed ismét elmenjen azon kívánt válaszkért; mint járjon pedig Kglmed? magunk tetszésünket Fiunknak rövideden megírtuk, hagyván mindazáltal a többit az Kglmed jó dexteritására is, mivel Kglmed praesentiájával fogja bőségesebben általláthatni a dolognak mivoltát. Melly iránt való szorgalmatos fáradozásával nekünk Kglmed fölöttébb kedves dolgot fog cselekedni. De reliquo, Isten éltesse Kglmedet, — etc.

Ex nostra Német-Újvár, 12. 9-bris 1683.

Grosae Dnaonis Vrae Benevolus
Comes Christophorus de Batthyán m. p.

Külczm: Generoso Dno Andreae de Nádasd, Familiari nro primario, nobis obssmo. P. H.

(Eredeti.)

70.

Hg. Esterházy Pál nádor, gr. Batthyányj Ádámnak.

Illrme Comes, Dne Frater, etc. Salutem, etc. Vettem Kglmed levelét. Igen bánom, hogy Kglmetek dolgában pro voto nem szolgálhatok, mivel azúta fogvást, hogy Kglmeddel szemben voltam, nemhogy jobb, de majd veszedelmesebb egészségem szolgál. Ha azért Isten idehozza Kglmedet, bővebben szólok Kglmeddel az dologról. In reliquo, — etc. Datum Kis-Martony, 31. X-bris 1683.

Illrmae Dnaonis Vrae

Frater ad Officia parat.
Paulus Esterházy m. p.

(Eredeti.)

A hg. Batthyányj-ház Körmenden őrzött majoratusi levéltárából:

Közli: THALY KÁLMÁN.

THÖKÖLY IMRE

É S A F R A N C Z I A D I P L O M A T I A.

(A francia külügyministerium levéltárában levő »Hongrie« című hét kötetes gyűjteményből.)

— N E G Y E D I K K Ö Z L E M É N Y . —

XXXVII. 1681. május.

Die *) mai antequam pervenissemus Budam, missae fuerant tres cohortes Turcarum ad duo milliaria in occursum domini comitis; cum vero jam medium milliarem essemus a Buda, ibi a dextra stabat cohors hastatorum pulcherrimorum ex trecentis equitibus, ante quos in ordine 35 officiales senes, barbati et elegantissimis vestibus plumisque exornati, pellibus *) induti, eorumque equi aureis et argenteis habenis et apparamentis adornati. Salutato comite procedebamus ulterius et non procul a sinistra aliae copiae itidem hastatae stabant pulcherrimae, sed plures quam trecentae, et sic dum se nobis adiunxissent, nos cum domino comite in medio procedebamus usque ad locum illum, ubi vezirii filius stabat cum aula splendida et integra musica, qualis apud ipsos est, et cum dnus comes descendens ex equo salutasset iuvenem, dum iterum equum conscendere vellet, Turcae elevabant ipsum et omnes clamabant: vivat. Tunc musica integra sonabat, timpana maiora duodecim, minora etiam aliquot, et sic dum prope veniremus ad Pest (quae civitas ex hac parte Danubii est sita in fine pontis, tormenta explodebantur quatuor. Venientes ad muros eiusdem civitatis, filius vezirii ad dextram discessit et abiit ad pontem, nos autem ducebamur circa civitatem et donec hoc perfecimus, iuventus ille transiit pontem, ad quem nos dum pervenissemus et illum transire incepissemus, tunc ex arce Budensi et posthac ex civitate Budensi tormenta explodebantur octo. Traiecto ponte dni comitis vexillum expansum fuerat, timpana sonabant, musica eius etiam, et ita sumus ingressi civitatem

*) Üres hely van hagyva.

Budensem, et illa die salutationibus per nuncios peractis inter vezirium et comitem, quievimus.

Sequenti die octodecim equi missi sunt pro octodecim personis, aureis habenis ephiplistiis exornati, cum caterva csauzonum et altera janicsarorum, et sumus comitati in superiorem urbem ad hospitium vezirii, stantibus per omnes plateas ex utraque parte janicsaronibus semper semper pulchriori modo indutis, et dum ad aulam pervenissemus et palatium conscendissemus, vezirius egressus est et salutato comite, duo consedere. Plenum palatium fuerat variis vestibus exornatis Turcis in observantia et ordine magno stantibus, et cum salutationes et coere moniae peractae fuissent, allatae fuerant vestes superiores, quas illi *cafftan* vocant et primo quidem dum dnus comes indutus fuisset, omnes Turcae cum maximo clamore clabamant: vivat comes Thököli. Ita reliqui etiam octodecim sunt vestibus donati et induti, quibus finitis simili cum pompa descendimus, prout ascenderamus.

Dum iam in hospitio fuisset dnus comes, tunc nobiles et alii praecipui Turcae Budenses turmatim venerant ad visitandum et salutandum dnum comitem. Post discessum ipsorum vezirius suam integram musicam misit ad hospitium dni comitis ex octodecim personis constantem, octo magnis timpanis in honorem eiusdem et postea aliis etiam choreis saltatoriis per foeminas turcicas factis recreabant dnum comitem, et sic illa dies transit.

Tertia die mane ducti sumus omnes in balnea, quae tam elegantia et bona sunt, vix describi possunt. Unde dum egressi fuissemus, supra quendam piscinam magnae arbores sunt, ex illis aurcae in piscinam in honorem comitis se praecipitabant; alii musicas in plateis faciebant, alii qui aquas supra equos portabant, coram ipso effundebant, cuncta foelicia apprecantes. Ducti sumus postea ad quendam monticulum, ubi duo sancti in sepulchris per monachos, quos illi *dervis* vocant, custodiuntur; de uno dicebant, quod tantam potentiam habuerit, quando mandabat Danubio retro fluat, ita fluit, quando volebat, ad montem ascendebat, et quando volebat insidendo in pellem agninam Danubium transibat, quicquid a deo volebat habere, obtinuit. Postea ducti sumus in arcem in qua rex Mathias habitabat, sed ibi tantum rudera vidimus quondam splendidissimorum palatiorum.

Eadem die post meridiem vocatus est comes ad privatam audientiam, ubi ipsi donum quoddam repraesentatum et quales dispositiones factae et determinationes, hoc iam dno legato constat.

Quarta die valedixit comes et cum magno comitatu et toto populo spectante discessit Buda, et ubique in confiniis turcicis tormentorum explosionibus excipiebatur, notabiliter autem dum Agriam pervenissemus, ferme tali cum apparatu et pompa missi

sunt tres filii passae eiusdem fortalitii in occursum, ferme ad medium milliare cum aliquot cohortibus et tota nobilitate turcica auro et argento exornata et dum civitatem ingrederemur, etiam tormenta explodebantur et musicae adhibebantur. Sequenti die peracta audientia, in qua dnus comes tertio met est veste itidem cohonestatus, uti dicunt caftan, postea ducti eum in campum, ubi convivio turcico lauto nos excipiebat passa sub tentoriis (sed vinum ad bibendum non est datum, hoc unicum deerat ad maiestatem convivandi) praeterea lusus varii super funes repraesentabantur. Consumpta ibi in delitiis turcicis tota die, sequenti demum valediximus et discessimus.

18. dum pervenissemus in Kapos, ibi reperiimus comitem a Zrini, qui novos et ampliores ordines attulerat. Comiti Szappanara ad tractandum cum dno comite ille promittebat iam plura pro comite, satisfactiones magnas, officia, principatus et alia. Zrinius autem terrebat comitem a bello, et dicebat, quod imperator paratos habet milites octoginta regementa completa et vult se opponere ipsi et Turcis. Idem Zrinius missus fuerat propterea ut turbaret matrimonium comitis cum sorore, et ut induceret illam, ut nuberet moderno palatino: sed circa hanc materiam ne nobis Zrinius molestas faciat, remissus est ad imperatorem cum bonis verbis; quid vero agatur in hac materia, dnus legatus novit. Armistitium 20. Maii per specialem cursorem est renuntiatum imperatori.

XXXVIII. 1681. julius 24.

Serenissime christianissime ac potentissime Rex Domine mihi colendissime!

Accepi cum respectu literas christianissimae Maiestatis vrae ab illrmo dno Du Vernaj Boucauld extraordinario ad me ablegato, qui verbis quoque contestatus est christianissimae Mattis vrae regiam erga me propensionem, quam sicut par est, demisse veneror et amplector. Caeterum quod praesentem rerum Hungaricarum statum concernit, non possum diffiteri meam et dnorum exulum totiusque Hungariae spem defixam fuisse in protectione christianissimae Mattis vrae, neque dubium erat, quin eadem christianissima Mattas vra bene praeparatis et maturis rebus efficaciter opitulatura esset, ut eadem ad publicum christiani orbis commodum cum immortali gloria christianissimae Mattis vrae sustinerentur. Sed longa mora et non sperata cunctatio cursum negotiorum non tantum remorata est, sed et dolorem dubitandique occasionem omnium animis infixit. Iam praesenti tempore, quando assiduus curis et meis ingentibus expensis cardo negotii eo deductus est, ut sorte martiali et maiori quam hactenus

conatu ad pristinum decus deo auspice et vindice reducenda sit protritae libertatis gloria, novum quasi spiritum et valida mirementa addet, promissorum mediorum administratio, qualia una necum miseri et oppressi a munificentia christianissimae Mattis vrae ex fundamento tractatus per ratihibitionem confirmati, sibi promittunt et expectant. Hoc semper erat, estque et modo commune omnium votum et anxia exspectatis, nisi mora ulteriori infringantur et expirent langventes spes et incerta consolatio. Meliora tamen sperans in eandem quoque fiduciam, dubias mentes excito fore, ut propediem effectum protectionis et eiusdem fructus experiantur. Ego sum paratus et iam in prociuctu, ut illatas genti Hungaricae sanguini meo intolerabiles iniurias iustis et concessis armis vindicem, confidens deo exercituum, qui sicut praecedentium pro libertate bellorum foelices exitus concessit, huius quoque aequae prosperos largietur. Inflammata et auget piam intentionem benignitas Maiestatis vrae, quae negotium tantae consequentiae, tantique momenti (cui semel alitrius manus apposuit) non destituet, neque permittet, ut potentia Austriaca per accessionem florentissimi regni ad maiora incrementa emergat. Proinde christianissimam Maiestatem vram demisse rogo et obtestor, faveat et auxilietur, dum tempus et necessitas expostulant, iustissimis armis, ut exinde orbis et universa Pannonia clementiam christianissimae Maiestatis vrae erga oppressos, Eiusdemque notam passim et celebratam protectionem validam et effectivam, non irritam fuisse cognoscent. Cuius famam sicut aeternitas temporum illustrabit, ita Eandem in gente Hungarica nulla aetas, nullaque oblivio extinguet. Quantum ad me, spero et confido christianissimam Maiestatem vestram iustae instantiae clementer assensuram, quo facto me ipsum, totamque hungarici nominis posteritatem ad perpetuam gratitudinem et constantissima obsequia obstringet. Plura dignabitur christianissima Maiestas vestra intelligere ex informationibus illrmi dni Akakia, cuius praesentia mihi fuit gratissima. Quod super est christianissimae Maiestati vrae vitam longaeavam et perpetuam felicitatem ex toto corde precatus, sum et maneo

Christianissimae Maiestatis vrae

Datum in castro meo Radnoth 24. Julii a. 1681.

servus paratissimus

Apafi m. p.

Külczim: Serenissimo et potentissimo principi ac dno Ludovico XIV. dei graa Franciae et Navarrae regi christianissimo dno dno mihi collendissimo.

(Eredeti.)

XXXIX. 1681. julius 24.

Excellentissime Dne.

Nunquam dubitavi de propensione Excellentiae vestrae erga res Hungaricas, plurimum vero confirmatus sum informationibus generosi Danielis Absolon, qui mihi zelum Excellentiae vrae post reditum suum ex Gallia fideliter et copiose declaravit. Jam eo in statu versantur negotia, ut oppressa per vim libertas iustis armis restituenda sit, quorum necessitatem commiseratio erga sanguinem meum, aliaeque praegnantibus causae mihi imposuerunt. Non dubito quin Excellentia vra recenti memoria teneat, toties reiterata promissa de suscitandis rebus, quorum affectus si unquam in praesenti foret utilissimus et perquam necessarius. Sperabam fateor a munificentia christianissimae Mattis hactenus desiderata et promissa auxilia, quae res Hungaricas ad summa incrementa provexissent, sed non dubito, quin tractatum et verbum regium subsequutura sit promissionum exequutio, in quo ut Excellentia vra pro sua autoritate laboret, etiam atque etiam rogo. Interest gloriae christianissimi regis ut iustissimis instantiis et praesenti necessitati afflictae Gentis satisfaciatur, ita Eandem sibi modo et in futuram ad omnem gratitudinem alligabit. Plura Excellentia vra ex literis meis ad christianissimam Mattem scriptis intelliget. Unum est quod addo, ne videlicet res bene ordinatae et ad publicam utilitatem vergentes, christianissimo regi aliquando utiles, nunc gloriosae, negligantur vel desertantur in praeiudicium tractatus, et negotii tantae considerationis notabile detrimentum. Utrique medebitur patrocinium et benignitas christianissimae Mattis. Hanc publica et privata singulorum salus, hanc omnium desideria, hanc universi anhelant et exspectant. In reliquo Excellentiae vrae longaevitatem et in rebus omnibus felices successus desiderans maneo

Excellentiae vrae

Datum in castro meo Radnoth 24. Julii a. 1681.

amicus paratissimus

Apafi m. p.

Külczm: Illmo et excellentissimo dno dno Colbert marchioni de Croyse, cristianissimi regis secretario et ministro status et dno amico observando.

(Eredeti.)

XL. 1681. julius 28.

a)

Christianissime Rex.

Benignas christianissimae Maiestatis vestrae literas ab illustrissimo dno Du Vernay Boucauld debita cum submissione

accepi, conatum meorum et intemerati servitii, quod in omni occasione ad gloriam et pro interessis christianissimae Maiestatis vestrae cum promptitudine, accedente ad ipsum voluntate et mandato celsissimi principis domini domini mei clementissimi contestatus sum, non dubito quin excellentissimus dnus marchio de Bethune syncera reddiderit testimonia, qui applicationem meam, ipse quoque omnium curarum et laborum particeps cognovit.

Status rerum in tanta maturitate et praeconceptae solidaeque spes munificentiam christianissimae maiestatis vrae eiusdemque efficacem protectionem efflagitabant, quae si diutius, quod tamen non spero, differatur, timendum, ne negotium tantae considerationis difficultatibus insanabilibus subiiciatur. Proinde christianissimam Maiestatem vram demississime rogo, extendat in miseros et oppressos regiae benignitatis radios, ut ad spem vivam et fortes actiones animentur, haec est, quae statum rerum ad ingentia incrementa producet. Ego in futurum quoque zelum meum erga iustissimam causam contestari paratus sum, non dubitans quin eandem christianissima Maiestas vestra ulteriori clementia et patrocínio complexura sit. In reliquo christianissimae Maiestati vrae longaevitatem et perpetuae foelicitatis incrementa precatus sum et maneo

Christianissimae Maiestatis vrae

Datum in curia mea Sancti Petri 28. Julii 1681.

obsequentissimus et humilimus
servus

Michael Teleki m. p.

(Eredeti.)

1681. j u l i u s 28.

b)

Illustrissime et Excellentissime Dne.

Sive promissam christianissimae Maiestatis munificentiam, sive praesentem rerum statum et necessitates considerem, non possum neque debeo diffiteri, omnium in causa publica interessatorum vota sita fuisse in protectione christianissimi regis, neque aliud exspectabant, nisi promissa auxilia, quibus negotium tantae consequentiae efficaciter sustineretur. Nolo Excellentiam vram onerare proluxa explicatione; neque enim mihi incognita est propensio Excellentiae vrae erga causam Hungaricam; et hoc est, quod me animat, ut bene sperem et confidam eandem Excellentiam vram summo zelo allaboraturam, ut protec-

tionem christianissimi regis, validus subsequatur effectus, quod ipsum sicuti christianissimae Maiestati gloriosum erit, ita negotiis novum robur et ingentia emolumenta conferet. In reliquo Excellentiam vram benevalere desiderans maneo

Eiusdem Excellentiae vrae

Datum in curia mea Sancti Petri 28 Julii 1681.

amicus et servus paratissimus
Michael Teleki m. p.

(Eredeti.)

XLI. 1681. augustus 1.

Excelentissime Domine Domine mihi colendissime.

Metus ne negligentiae accuser, quod minus frequenter ad vram Excellentiam scribam, verum cum sciam illrimum dnum Akakiam (quoadusque in Transylvania fuerit) nihil praetermisisse, quod positivae et sutticienti informationi deesset, satagens denique vel levissimam etiam suspicionis auram evitare, quae inter tot tantasque rerum vicissitudines facile evenire posset; spero me eas ob rationes apud Excellentiam vram excusatum fore.

Interim cum certis in negotiis generosum dnum Valentinum Nemessanÿ in Poloniam expediverim, qui serenissimum quoque regem accedet, operae pretium et quidem summe necessarium esse, iudicavi, ut ea occasione vram quoque Excellentiam conveniat et in ista rerum Hungaricarum fatali ferme periodo fundamentaliter informet, rogando perquam officiose Excellentiam vram, quatenus verbis ipsius fidem dare, et quantocius ad me cum ultimaria et reali declaratione remittere non dedignetur. In reliquo servet deus Excellentiam vram salvam atque incolumen, vovet ex animo Excellentiae vrae

In castris ad Dobsza positis 1. Augusti anno 1681.

servus obligatissimus
Comes Emericus Theokeoly m. p.

Külczim: Excellentissimo domino marchioni de Vytrri, christianissimi Galliarum regis in Poloniam legato extraordinario etc. etc. domino dno mihi colendissimo.

(Eredeti.)

XLII. 1681. augustus 2.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Triplices uno eodem momento Illustritatis vrae per splem ac magnificum dominum Petroczium accepi litteras, ex quibus

(cum videam Illustritatem vram iam in ipsissimo itinere sui accinctus puncto constitutam) quantum moeroris conceperim, satis superque explicare non possum. Fateri debeo illrme Domine, ipsum etiam excellentissimum dominum marchionem de Bethune (salvo quidem christianissimae suae Mattis iudicio) a rebus Hungaricis non cessasse debuisse, qui omnium difficultatum primus, sat feliciter fregerat glaciem; multo minus Illustritatem vestram, qui bene iactis fundamentis, omnia negotia ita in ordinem et planum redegerat, ut iam nemini nostrum quidpiam ardui aut invii videbatur esse. Non dubito Illustritatem vram successorem situm illr. dominum Duvernay Boucault, qui cum pari caractere a christianissima sua Matre in Transylvaniam expeditus est, in omnibus occurrentiis sat bene instruxisse mihi creditum fecisse, normam illam, secundum quam Illustritas vra progrediebatur reliquisse, et bene intentionatum fore, sed Domine, quomodo apud ignotum talem tam repente mihi notitiam conciliem et confidentiam, qualem apud Illustritatem vram per longum temporis curriculum, multis constantiae et fidelitatis specimenibus acquisiveram. Haec quidem ego licet aliquomodo tenuem meam personam concernant, non disputo, me et omnia clementiae christianissimae Mattis submitto, Illustritati vestrae (utinam secus licuisset) per has omnia fausta feliciaque apprecando, officiosissime valedico, causamque afflictorum dominorum exulum humiliter recommendo. Interim generosum dominum Nemesany ad Illustritatem vram expedio, me in omnibus per eundem declarando et rogando Illustritatem vram. quatenus ipsum pro ablegato meo agnoscere, verbis ipsius fidem adhibere, cum eodem tractare et concludere (si ita necessum foret, omnia rata, firmaque habiturus) non dedignetur. Quam in reliquo bene feliciter valere desidero et maneo

Illustrissimae Dominationis vrae

Ex castris hungaricis ad Dobsza positis 2. Augusti 1681.

servus paratissimus.

Külczin: Illustrissimo dno Rogerio Akakia christianissimi regis legato extraordinario etc. dno observandissimo.

(Eredeti.)

XLIII. 1681. augustus 29.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Volui per praesentes visitare et honorem facere vrae illmae Dnationi. Valde poenitet me, in spe mea deceptum esse. Siquidem cogitabam vram illmam Dnem huc venire: inclusas litteras ex Porta allatas transmisi. Rogo vram Illtem mei recordari et si

quae nova habebit, mecum communicare ne gravetur. Reserviam
vrae illmae Dnatiōni quam divinae recomendo protectioni et
maneo

Illmae Dnis vrae

Ex castris ad Somlyo 29. Aug. 1681.

servitor paratissimus

Michael Teleki m. p.

Külczim: Illustrissimo domino Du Vernay Boucauld christianissimi
regis ad celsissimum principem Transilvaniae alegato domino amico
mihī confidentissimo.

Rájegyezve: Reçu á Radnot le 2. Septembre, et fait reponse le
même jour.

(Eredeti.)

XLIV. 1681. september 10.

Illustrissime Domine Domine mihī confidentissime.

Impertinens omnino essem, si officium meum in continuanda
sincera et reali correspondentia intermitterem; hactenus silui,
non ut negligens vel impertinens, sed quod nesciebam, ubi illrma
D. vra locum sibi ad habitandum eligerit. Imposterum mille
occassiones totidem dabunt litteras. Rogo ut me per suas conso-
letur. Si tempus me abstraxit ab adspr . . tu et iucundissima con-
versatione illrmae D. vrae, videam saltem in literis Eiusdem
erga me propensionem et affectum.

Hactenus feliciter omnia successerunt, essetque spes aliquid
magni suscipiendi perficiendique, nisi fatalis discordia omnes
conatus remoraretur. Actiones domini comitis sunt celsissimi
principi contrariae et oppositae, absolutum sibi vendicans impe-
rium, dependentiam omnimodo renuit. Hoc est, quod negotium in
tanta maturitate sufflammat. Hoc possum ob anxietatem et aegri-
tudinem animi prolixè scribere. Mallem remotus esse et in extre-
mis Indiis vitam agere, quam videre statum rerum ita perniciose
proteri et discerpi.

Celsissimus princeps pro sua naturali benignitate hacte-
nus leniter egit, paterna potius mansuetudine quam principali
authoritate usus, et tamen ingenia in transversum acta noluerunt
mansve fieri: imposterum morbus iste quibus curandus sit reme-
diis, tempus et occasiones docebunt. Praesentia illrmae D. vrae
in his difficultatibus plurimum fuisset utilis. Utinam dominus
Akakia intentiones celsissimi principis christianissimo regi in
tempore significasset, sed incredulitas obstitit. Rogo illmam D.
vram, ut si quid ex Gallia habuerit novi, quod hisce negotiis con-
ducatur, vel egressum illrmae D. vrae ad nos admaturat, ne gra-

vetur mihi id ipsum mature significare, certe me quasi a mortuis resuscitabit. Exercitus noster numerosus est et omnibus necessitatibus bene instructus, si dissidentes animi in unum coalescant, speranda erunt ingentia in rebus momenta. Dominum imperatorem amicissime salutor. Quod superest me commendo experto candori et affectui illrmae D. vrae, faciam ut experiatur me sincerum et diligentem non impertinentem. Interim benissime valeat faveatque ut hactenus

In castris ad Debrecinium positis 10. Septembris 1681.

aeternum suo
Absoloni m. p.

(Eredeti.)

XLV. 1681. september 11.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Accepi cum observantia litteras illmae Dnis vrae, gratulationem de collato mihi per clementiam celmi principis dui dui mei clementissimi generalatus magni aestimo, sincerum vero affectum unde illa profecta est, amplector. Desiderassem et sperabam praesentiam illmae vrae Dnis in Somlyo neque fuisse publicis rebus iutile, si cum eadem potuissem colloqui, et omnino super omnem spem meam accidit, regressus ex Szamos Ujvár; sed hoc iam factum est, imposterum literario officio explicanda erunt ex parte utraque negotia, ad meam et vrae Illmae Dnis satisfactionem.

Celsissimus princeps cum exercitu hucusque feliciter et sine impedimento pervenit, iam aggrediendum esset opus, nisi dominus comes Tökölyi solitis factionibus et exquisitis in dies novis atque novis difficultatibus bonas atque firmas intentiones suspenderet, neque dignitas celsissimi principis, neque momenta rerum tantum valuerunt, ut militiam suam exercitui domini clementissimi iunxisset, quin potius non obstante assecurationum valore Turcis sese applicuit, passam secutus ad aulam venit, recessit et ad praesens particularia castra metatur. Absolute et independenter agit omnia, citra omnem respectum tot laborum et sumptuum, quos Celsitudo sua per tot annos in sustinendis rebus impendit. Quae dissensio et inexcusabilis ambitio quantum demat bonis intentionibus, illma Dnatio vra facile iudicabit. Ex hac tamen parte lenitate et mansuetudine aguntur omnia, ut dissidentes et seducti cognito errore ad iustum tramitem deducantur. Hoc est, quod sua Celsitudo pro innata sibi benignitate unice intendit. Generalis Caprara locavit castra sua in quadam insula inter Tibiscum et Sajo fluvios, et nescitur, utrum Tibiscum traiecturus sit. De ulterioribus occurrentiis libenter vram illmam Dnem

informabo, rogans ut mecum simili utatur correspondentia, de quo nec dubito. His sum et maneo

Illmae Dnis Vrae

Ex castris ad Korondos 11. Septembris 1681.

servitor paratissimus

Michael Teleki m. p.

Külczim : Illmo dno Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celum Tranniae principem legato extraordinario dno obsso.

Rájegyezve : Reçeu le jedy 18. Septembre, fait reponse le 20.

(Eredeti.)

XLVI. 1681. september 15.

Illustrissime Domine Domine mihi confidentissime.

Non possum in scribendo prolixus esse, tempus et occupationes obstant. Duo saltem significo, quae non ingrata fore spero: dnum comitem Theökeölyi se accommodasse celsissimo principi, et heri occupatam fuisse per deditionem civitatem Beszermény una cum fortalatio; praesidiarii caesarei, quorum sunt fere ducenti, iurarunt fidelitatem celsissimi principis. Commendans eorundem Liber Baro Goreczky adhuc hic est. Cras vel ad summum perendie hinc castra movebuntur. Caprara assecuraverat Beszermenyensenses de certissimo succursu, sed non comparuit, necdum Tibiscum traiecit. Excellentissimus dominus Teleki illrman D. vram amicissime salutatur, scripsisset, sed multitudo laborum non concessit. His me recomendo affectui illrmae D. vrae et maneo dum vivo Eidem

Raptim in castris ad Beszermény 15. septembris 1681.

obsequentissimus et obligatissimus servus

Absolon m. p.

Külczim : Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celsissimum principem ablegato domino mihi confidentissimo.

(Eredeti.)

XLVII. 1681. september 23.

Illustrissime Domine Domine mihi confidentissime.

Feci votum (at meae obligationis est) scribere illmae Dnacioni vrae quoties occasio fuerit. Impleo debitum et significo illmae D. vrae, post captum feliciter Beszermenium Kallouiam (potens et considerabile fortalitium) post aliquot dierum solidam obsidionem sese clementiae celsissimi principis submisisse. Plusquam media pars Germanorum iuravit in celsissimi principis

fidelitatem. Generalis Caprara recessit, quaerit securitatem et intendit subvenire montanis civitatibus. Interim haec loca perdidit. Plura non possum tempore exclusus, sed scribam alia occasione. Interim sum et maneo

Illmae D. Vrae

In castris sub Kállo 23. Septembris 1681.

obsequentissimus et obligatissimus servus
Absolon.

Külczim : Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celsissimum principem Transylvaniae ablegato domino mihi confidentissimo.

(Eredeti.)

XLVIII. 1681. october 1.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Accepi cum honore literas illmae D. vrae, et miror qua re me redarguat, qui omnino pertinenter scripsi, dissidentes animos difficulter coalescere et nisi ad sinceram unionem revertantur, non emolumentum rebus, sed confusionem et exitium imminere. O quam laetus essem, si meliora si laetiora scribere possem; non calamo parcerem, non labori quem praeposterus rerum status impedit. Hinc nascitur torpor et aegritudo animi, quam neque possum neque volo explicare. Sapienter scribit illma Dnao vra, medelam malorum a deo expectandam, fortassis neque mea regula impertinens est, quae me subinde meliora sperare animat. Saepe desperatis rebus tempus medetur et quae ineluctabilia videbantur, fatum et fortuna confecta dederunt.

Post occupatam et munitam Caloviam dominus comes Tibiscum transivit, celsissimus princeps cum suo et Turcarum exercitu fortalitium hoc maxime in tota Hungaria considerationis et validissimum obsidet; si dedatur, perdidit imperator tres dentes, qui ingentem rimam facient. Dominus Caprara cum neque Beszermenio neque Caloviae succurrendi modum videret, etiamsi commendantibus fidem et promissa dederit, recessit confusus et inglorius. Comitata Sopromiensia adhuc continuuntur, neque spero iisdem hoc anno finem. In hoc exercitu defectus hucusque non sensimus, tantum quod ex Siculis, qui melones nimium avide et cum appetitu excessivo comedebant, multi moriantur. In affectu et propensione illmae D. vrae erga me nunquam dubitavi, esseque impertinentissimus, si dubitarem. Illma D. vra sit ex mea quoque parte persvasissima, quod a tot annis fideliter continuatum studium et particulariter coeptam erga Illrtatem vram observantiam et rectissimum animum nunquam deponam. Scripsi nuper ex castris ad Caloviam; rogo significet mihi, an literas acceperit.

Pro cursoribus in Poloniam facile concessa libertas, imo mirum videbatur factam fuisse in hoc passu difficultatem. Si illrma D. vra meis servitiis indigeat, mandet, obstringet me sibi per talem confidentiam et inveniet me ad omnes nutus paratum, sicuti sum et dum vivam maneo

Illrmae D. vrae

Ex castris sub Ecsedino 1. Octobr. 1681.

obligatissimus et obsequentissimus servus
Absolon.

P. S. Amicissimo domino imperatori amicissimam salutem. felicem reputarem horam, qua eundem mihi liceret amplecti, sed non placet, ut fatigiam subeat et periculum: viae enim non sunt securae, iter non tam longum, quam plenum periculi. Valeat et Albae Julienses veneres moderate amet. Sunt quae etiam domino Akakia non displicuerunt, sed funerata erat pars corporis etc.

Rájejjezve: Accepi Octobris hora 2-a postmeridiana.

(Eredeti.)

XLIX. 1681. october 4.

Illustrissime Domine Amice confidentissime.

Hactenus non deerat fortunatus in negotiis nostris successus, nisi dissensiones nonnullorum, qui cupiditate vanae gloriae effascinati, privatum suum magis quam publicum quaerunt, emolumenti ulteriorem continuationem remorarentur. Callovia post aliquot dierum obsidionem per accordam sese subdidit, fortalitiu milite, munitionibus et comneatu validissimu. Generalis Caprara traiecerat cum castris Tibiscum; sed cum se se imparem his viribus vidisset, retrocessit sine ordine et confusione plenus. Dominus comes Tökölyi transivit Tibiscum et progreditur in suis intentionibus, verbis equidem dependentiam et obsequium declarans, factis vero longe aliud intendit. Sola et unica medicina ingravescentibus quotidie malis a deo speranda et exspectanda. Ego vellem ex toto corde illmae Dni vrae laetiora scribere, sed neque conditio rerum, neque perturbationes animi (quibus angor) permittunt. Celssissimus princeps dnus dnus meus clementissimus suffert omnia cum mansvetudine, expectans meliorem accommodationem ab illis, de quorum negotiis patria et libertatibus agitur; sed privata cupiditas tam profundas radices egit, ut vix revertantur suis vanitatibus immersa ingenia. Ex nostra parte prouti defectus non est, neque occasio suppeditata insperatis hisce oppositionibus, ita in futurum coram deo et orbe rationem facile reddemus. Praesentia domini imperatoris esset mihi grata, sed frustranea videtur et inutile fatigium, postquam dominus comes Tibiscum transiit. Quantum ad cursores in Poloniam, sum persuasus hactenus datos fuisse ordines, ut dimittantur. Rogo illmam Dnem vraam, ut si

quid ex Gallia novi habuerit, mecum communicet. Credat, quod semper sum et maneo

Illmae Dnis vrae

Ex castris ad Károly 4. Octobris 1681.

amicus ad serviendum paratissimus

Michael Teleki m. p.

Külczim: Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celnum Tranniae principem ablegato extraordinario duo et amico colendissimo.

(Eredeti.)

L. 1681. october 6.

Illustrissime Domine mihi colendissime.

Ex praesenti epistola nihil aliud leget et cognoscet, nisi obsequium meum et sincerissimum cultum, quem illmae Dnaoni vrae debeo. Scripsi nuper. Hactenus nihil occurrit, quod significem et quod ex literis excellentissimi dni Teleky non cognoscet. Progredimur Szatmarinum versus, ubi si quid contingerit, illmam D. vram diligenter informabo. Quod super est, illmae Dnaoni vrae vitam et felicitatem precatus sum et morior

Illmae Dnaoni vrae

Ex castris ad Majthén positis 6. Octobr. 1681.

obligatissimus et obsequentissimus servus

Absolon m. p.

Amicissimum dnum imperatorem officiosissime saluto.

(Eredeti.)

LI. 1681. october 12.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Non possum explicare gaudium voluptatemque, quam ex literis illrmae Dnaonis vrae percepi, exosculor venerorque affectum, quod a primo momento hucusque Eundem pronum erga me et constantem experior, neque frustrabitur illrmae D. vrae in me erga se observantia et sincerissimis studiis. Nova nulla, quae illrmae D. vrae scribam, suppetunt, praeter quod heri Turcarum exercitus remissus sit, qui contra tenorem imperatoriae fidei et assecurationis ingentes praedas exercuerunt, abductis aliquot centenis hominibus. Plura nunc non licet, excludor tempore, et spero me propediem cum illrma D. vra coram posse colloqui, ubi rationem omnium reddam. Dimiczkius facile dimittetur. Dominum imperatorem amicissime saluto maneoque dum vivo

Illrmae D. vrae

In castris ad Szathmar 12. Octobris 1681.

obligatissimus et obsenquetissimus servus

Absolon m. p.

Külczim : Illustrissimo domino Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celsissimum principem Transylvaniae ablegato, domino mihi observandissimo.

(Eredeti.)

LII. 1681. october 21.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Tardius respondeo ad nuperas illrmae D. vrae literas, innumerae, quibus distrahebar, occupationes promptitudinem scribendi impediabant; alioquin mihi frequentior correspondentia cum illrma D. vra iucundissima est. Mitto illrmae D. vrae literas, quas dominus orator a Porta Ottomanica transmisit; quae si a longo tempore datae sint, non mihi imputabit tardam receptionem, sero enim ad manus meas devenerunt. De statu rerum nihil scribo, oralem enim conferentiam deposcunt, quam nisi invaletudo mea obstet propediem promitto. Fortalitiu Kerpér, quod ad electorem Coloniensem pertinebat, christianissimum regem occupasse fama est; in Italia timent, ne sua Mattas Casalim obsideat. His maneo

Illrmae D. vrae

Kővár 21. Octobris 1681.

amicus ad serviendum paratissimus
Michael Teleki m. p.

(Eredeti.)

LIII. 1681. october 21.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Literas illrmae D. vrae proni erga me affectus plenissimas debita cum observantia et inexplicabili gaudio accepi. Neglexi hactenus, fateor, aliquod occasiones, quibus informationis officium interruptum est; deflexeram enim ad invisendum dominum Keczer, qui lecto ab aliquot septimanis affixus intra spem vitae et metum mortis versatur. Rediimus, sed quibus ex causis, illrma D. vra coram explicabo cum fide et veritate. Tantum habeo Illrtatem vram videndi desiderium, et omnes dies mihi septimanae appareant, ideoque omni conatu annitor, ut et voti mei et illrmae D. vrae desideratissimi adpersus compos evadam. Interim sum et dum vivam maneo

Illrmae D. Vrae

Raptissimi Kővár 21. Octobr. 1681.

obligatissimus et obsequentissimus servus
Absolon m. p.

Külczim: Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celsissimum principem Transylvaniae ablegato domino mihi colendissimo.

(Eredeti.)

LIV. 1681. october 23.

Excellentissime Domine.

Distuli hactenus ad Excellentiam vram scribendi officium, ut solitis relaxatus curis occupationibusque frequentiores darem literas. Expeditioni celmi principis dñi dñi mei clementissimi in tantum favit benignior fortuna, ut intra breve tempus res egregias gesserit, sed et ad maiora procul dubio progressus fuisset, nisi privatae quorundam dissensiones publicam felicitatem impedivissent. Beszermenyum captum et eversum, Callovia oppugnata et per deditionem recepta. Arces praeterea aliquot non exigui momenti subiugatae illustrarunt campum hunc; neque regressum fuisset ab actione, nisi temporis incommoditas id ipsum suppeditasset. Exercitum turcicum celmus princeps tempestivius dimisit, displicabant enim ingentes praedae et abducti furtim in captivitatem christiani remissionem copiarum admaturabant. Quid ex hoc principio porro consecuturum sit? — a superna potestate et divina dispositione dependet. Hoc saltem volui Excellentiae vrae significare, ut et statum rerum cognoscat sitque persvasa quod semper sum et maneo

Excellentiae vrae

In arce Kővár 23. Octobr. 1681.

amicus ad servitium paratissimus

Michael Teleki m. p.

Külczim: Illmo et exclmo dno marchioni de Vitry christianissimi regis ad serenissimum Poloniae regem legato extraordinario dno mihi observandissimo.

(Eredeti)

LV. 1681. october 30.

Illustrissime Domine Domine mihi observandissime.

De dato 22. Augusti ex Nemethi exaratas Illrtis vrae literas cum inculpata officiositatis suae promptitudini gratiosissimo accepi animo. Nihil ita habui in votis, quam bonam cum Illrte vestra correspondentiam et omnium actionum genuinam informationem semper et ubique continuare; verum cum hoc moderni temporis vicissitudo transportandarum denique literarum incertitudo aliquando interturbaverit, confido me, eo in passu excusatum fore, causare potuit hoc, plusquam iusta dñi Fajgel, in Polonia commoratio nec non quod hucusque ullam cum Illustritate vra securitatis maioris ergo habuerim cifram. Refero

itaque me nunc ad relationem dni Fajgel. cui in omnibus quam publicis tam vero privatis tute confidere poterit. et rogo ut certa aliqua occasione suam ad me velit transmittere cifram, ut eo securis vel in absentia vel vero distantia dni Fajgel mutua invicem possit continuari correspondentia. Interim his inclusis transmittito Illrti vrae excellentissimi dni marchionis literas, ex quibus si quid novi habuerit et communicationis necessarium, quaero reddat me participem. maneo interim

Illustritatis vestrae

Hethars 30. Octobris 1681.

servus et amicus paratissimus
Comes Emericus Theokeoly m. p.

Külczim: Illustrissimo domino Duvernay christianissimi regis Galliarum in Transylvaniam legato extraordinario etc. domino amico mihi observandissimo.

Rájegyezre: Reçu à Albe-jule le samedi 8. novembre 1681.

(Eredeti.)

I. VI. 1681. n o v e m b e r 5.

Illustrissime Domine.

Non mirabitur, quod ab aliquibus diebus nihil scripserim, recesseram enim ex hoc loco ad recondendum dominum Keczer amicum nostrum. qui 26. Octobris vitam et exilium deposuit. Exspectabam equidem ad nuperam epistolam responsum et aliquid novi, si forte novissimus cursor attulisset, sed video illrnam D. vram mei non amplius recordari. Relationem actorum in campo remitto ad oralem conferentiam, quam propediem spero et simul anxie desidero. Modo haec aguntur. Generalis Caprara traiecit Tibiscum cum exercitu caesareo, quem ex decem millibus constare perhibent, obsessurus extra dubium Kalouiam, quam tamen dominus comes bene munivit omnibusque necessariis instruxit. Ex imperio scribitur christianissimum regem misisse viginti millia peditum versus Redemontium et ingentem equitatum in Lotharingiam, et quod sua Mattas Lugdunum profecta sit. Timent, ne Casalim obsideat. De conventu Francofurtano male augurantur, qui fortassis iam est ruptus, rebus infectis. Sum in eo, ut intra paucos dies hinc discedam, nihil enim magis desidero, quam ut illrnam Dnaonem vram cito conspiciam sospitem (sicuti precor) et incolumem. Interim rogo, ut me suo solito affectu complectatur, credatque quod semper sum et maneo

Illrmae D. vrae

Kövár 5. Novembr. 1681.

obligatissimus et obsequentissimus servus
Absolon m. p.

Külczim : Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld christianissimi regis ad celsissimum principem Transilvaniae ablegato domino mihi confidentissimo.

(Eredeti.)

LVII. 1681. november 7.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Grata favoris eiusdem recordatio memoriam illmae Duis vrae obliterare non sinit, quominus meum erga illmam D. vram honorificentiae praestem officium. Statum nostrum quod attinet, desuper ill. D. vra per dnum Petrum Faigel informabitur. Nuper etiam ad ill. D. vram meas literas expedivi, quae an ad eandem pervenissent, informari vellem, iacturam enim illarum dolerem. Ego in illma D. vra eam quam hactenus spem habeo, affectui eiusdem insisto et maneo

Illmae D. vrae

Szoboszlo 7. Novembr. 1681.

servitor obligatissimus

comes Emericus Theökeöly m. p.

(Eredeti.)

LVIII. 1681. november 14.

Excellentissimi Domine nobis colendissime.

Quanti semper gens nostra fecerit christianissimae Mattis patrociniū, quanto cum ardore studuerit eiusdem Mattis demereri gratiam, id vel ex ipsis ad alte memoratam regiam Mattem institutis legationibus, continuis in aulis regum ac principum cum variis regiae Mattis magnarum functionum ministris habitis correspondentiis clare elucescit. Eiusdem alte memoratae regiae Mattis respectu ac singularium qualitatum Excellentiae vestrae intuitu, Excellentiam quoque vestram pari observantia condecorare volentes, placuit etiam erga Eandem medio ablegatorum nostrorum generosorum dominorum Stephani Géczÿ de Garamszögh et Andreae Radics nostra omnigenae honorificentiae deponere obsequia, de candore et dexteritate Excellentiae vrae nil dubitantes, quam per illustrissimum dnum Rogerium Akakia ac illustrissimum dominum Duverna christianissimae Mattis in aula celsissimi principis Transilvaniae modernum residentem pro merito recommendatam cernimus. Rogando Excellentiam vestram memor atos ablegatos nostros exaudire, verbis eorundem nomine nostro proponendis fidem indubiam adhibere, eosdem quanto meliori modo pro ratione status consilio et auxilio iuvare negravetur. Factura nobis rem gratam omnique officiorum genere

reserviendam. Datum ex generali congregatione nostra in oppido Berettyo-Ujfalú celebrata die 14. Novembr. 1681.

Excellentissimae Dominationis vrae

servitores obligatissimi
 Universitas Comitum, Baronum, Nobilium
 Exercitusque Confiniariorum ac Campestrium
 Equestris ac Pedestris ordinis militum
 in armis stantium Hungarorum.

Külczim: Excellentissimo domino N. N. christianissimae Majestatis in aula Fulgida legato extraordinario etc. domino colendissimo.
 (Eredetije kivül a boritékon harminez pecséttel ellátva a párisi külügy-ministerium levéltárában.)

LIX. 1681. november 14.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Melius mihi videbatur futura septimana abire ad vram Illustritatem, post conferentiam dnorum consiliariorum. Hodie abeo ad dominum Keczer, sed die Lunae vel die Mercuri redibo; interea habebimus aliquid certi et de Kallo et a domino comite. *Bene hoc considerandum, comes iam habet res Hungaricas in manu sua, et hoc per quanta pericula et per quantos sumptus, vix obtinere poterat. Conservandus itaque est et iuvandus in tempore, nam timeo, ne desperet de protectione Galliae. Si nunc per Dnum DVB dabitur pecunia, stabiliet omnia et personam suam reddet magis considerabilem. Ego maneo interea*

Illtatis vrae

14. Novembr. 1681.

servus obligatissimus

283.

Külczim: Illustrissimo domino Boucauld Duvernay, regis christianissimi in Transylvania legato extraordinario etc.
 (Eredeti, Faigel kezeirása.)

LX. 1681. november 20.

Multoties locutus sum et dixi, nunc in scriptis volui vestrae Illustritati repraesentare, quod dnus comes post tot tantosque labores et pericula, donec directionem dominorum Hungarorum acquireret, ita sit exhaustus, ut vix possit subsistere amplius. Aula ipsius nobilitate ex Hungaria in dies augetur; particularis militia ipsius, quovis mense iuste exolvi debet, non est par tanto oneri; spem tamen habens in protectione regis christianissimi, sustinet negotia donec potest. A sua Matte accepit antea effigiem, quam veneratur, et in collo portat; postea Varsaviae quatuor

mille nummos aureos; deinde illmus Akakia dederat chartam pro tribus mille aureis mihi ad manus, quam ego transmiseram domino comiti, sed audiens idem dnus Akakia vestram Illustritatem advenisse in Poloniam, ad instantias eiusdem a domino comite remissa est, quam ego reddidi. Sed quamvis illa pecunia daretur, consideret vestra Illtas, quid hoc pro rebus Hungaricis conservandis? impossibile est, ut subsistat dnus comes, nisi vestra Illustritas cito eidem succurrat et maiorem summam suppeditet. ne cogatur et se et res Hungaricas praecipitare. Interim hoc hyeme necessum est a sua Matte christianissima declarationem maiorem obtinere, qualiter et qualem clementiam nobis imposte- rum dignabitur exhibere, ut hoc in tempore innotescat et comiti et dominis Hungaris, quia si ad tractatum deventum fuerit, quem summopere urgent Germani, nisi realis et magna spes ipsis repraesentetur ex parte regis christianissimi, tunc praecipitabuntur omnia.

Albae Juliae 20. Novembris anno 1681.

Petrus Faigel m. p.

(Faigel kezeirása. Ugyanez megvan franczia fordításban.)

LXI. 1681.

Lettre de créance de Mr. Tekely sur Nemessany à Mr. Akakia.

Monsieur.

Je ne saurais asser vous exprimer, quel chagrin que je reçois de votre départ. que j' apprends par trois de votre lettres. qui m'ont été rendues toutes ensemble par Mr. Petrozzy. La perte, que nous avons fait de Mr. de Bethune, qui avait si bien levé toutes difficultés, semblait rendre votre présence absolument nécessaire en ce pays, où vous avez mis les affaires en si bon état, que rien ne vous paraissait plus difficile. Je ne doute point. Monsieur, qu'avec vos lumières Mr. Duvernay ne soit aussi bien intentionné, mais à vous dire le vrai, il est difficile qu'en si peu de temps je trouve en lui la même confiance, de vous vouliez bien prendre en moi. Quoiqu'il en soit, je me soumets avec toute ma communauté aux bontés de sa Majesté et à tout ce, qu'il lui plaira de résoudre. Adieu Monsieur, je vous recommande très humblement nos affaires. Je vous envoie le sieur Nemessani, auquel je vous prie d'ajouter une créance entière dans toutes les choses, qu'il vous dira de ma part, et de le reconnaître comme mon envoyé auprès de vous, auquel j'ai donné pouvoir entier de traiter avec vous, promettant, de ratifier tout ce, dont il sera convenu. Je suis etc.

Közli: GERGELY SAMU.

A ZONUKI GRÓFSÁGRÓL.

— NYOLCZADIK KÖZLEMÉNY. —

78. §.

Hátra van még a *Comes* és *Magister* címek szemügyre vétele.

Bartal a comesek neveit igen helyesen ekkint adja elő :

»1° Ita vocatur, qui itinera, castra Regis majorum Sacerdotum, universe Dominorum sequuntur ;

2° Judices notat ;

3° Quibusvis aliis praefectos muneribus seu publicis, seu privatis ;

4° Significat Gravu Germanorum ;

5° Et ad imitationem horum creatos per Reges Hungariae liberos comites.«¹⁾

A comesek bölcséjét igenis a fejedelmi udvarokban kell keresnünk, még pedig mint hivatalt, mert mint méltóság a jóval későbbi idők szüleménye.

Nevöket »a comitando« vették, s mivel később közülök tétetek tartományi főnökök, előbbi címöket továbbra is megtartották.

A Bél Mátyás-féle Tűzkönyv 195. lapján 5. betű alatt Szászky Tomka Jánostól ez olvasható : »Comites aulae Romanae, ac imperatorii palatii proceres a comitando primum dicti sunt ; quod ii principem sectarentur, eiusque lateri adhaerent, seu domi maneret, seu in expeditionem proficisceretur. *Spartianus* in *Hadriano*. Postea autem ex eorum numero adsumerentur, qui ad regendas provincias mittebantur, comites quoque provinciales dicti sunt. *Salmasius ad Spartianum*. p. 47—48 Cap. I. Caroli M. ad an. 802. qui quoniam iudicia in provinciis, oppidis, castris, villisque exercebant, interdum comites iidem dicuntur, qui et iudices.«

Mascovi Jakab pedig ezt írja : »germanicum vocabulum *graf* iudicem proprie notat, quod munus apud veteres populos germanicos dignum maxime principibus viris habitum, ita ut et

¹⁾ Comm. I. 224—234. II.

reges quorundam iudices vocati sint. A germanica voce stilo medii aevi *Gravionis* nomen obtinuit, sed latino usu praevaluit *comitis* appellatio. In legibus Ripuariis Tit. LIII. Rubrica: de eo, qui *Grafionem* occiderit, explicatur per legem ipsam: si quis *iudicem fiscalem, quem comitem vocant* interfecerit etc. Unde comitatus nomen non modo officii, sed etiam territorii, et provinciae est. «¹⁾

Mindezekből következtethetjük azt is, hogy a megyék — comitatusok a comes-től vették nevüket, s nem megfordítva.²⁾

Sz.-István 2. k. 2-ik fejezetében³⁾ a *comes* és a *iudex* között a közibök tett »et« szóval különbséget látszatik tenni; azonban azt hisszük, ő ez által az ispánnak a bíróval való azonosságát meg nem tagadta, s csak annyit akart kifejezni, hogy korábban az ispánokon kívül még kisebb körű bírák is léteztek.

Szt.-László volt első, ki az István marchioit, az ország ispánait »confiniorum comes«-eknek, a századosokat pedig »comitatum centurio«-knak nevezte.⁴⁾

De ezeken kívül a városok fejei szintén comesek voltak, és számos adat közül legyen elég Sz.-László 3. k. 13-ik fejezetére hivatkoznunk: »comitis eiusdem civitatis« és egy 1317-ik évre: »magistri Joannis comitis de Beztercze, de Kulus, et Kulusvar.«⁵⁾

S ne hagyjuk ki, hogy például egy 1300-beli oklevélben Merth és Korusz Pozsony vára nemes jobbágysai comeseknek iratnak⁶⁾, és ne azt, hogy a zoburi zárda jobbágysai közt is volt comes;⁷⁾ ne azt, hogy a falu bírái szintúgy nevezettek: »Paulus Opilio = Juhász Pál vicecomes in villa Apa«⁸⁾ kinek következőleg főcomesének is kellett lenni. S nem a graf-tól eredt-e az erdélyi szászok *Gréb*, magyarosan: Geréb = falnagy neve?

Valóban találóan írja Kovachich: »Ceterum erraverit vehementer, qui visa in veteribus Monumentis comitum appellatione quorumlibet, nescio quam sublimem in Republica dignitatem fuisse, desumta mensura ab hodiernis comitibus, autumaverit, nam et civitatum, et minorum locorum, et hominum conditionariorum

¹⁾ D. Jo. Jacobus Mascovius már idézett könyve 164—165. ll. lásd még Fejér T. 5. V. 3. 4. s köv. lapokon.

²⁾ Kovachich, Notio Comitatum. 5. l., Kollar, Amoenitates II. 9. és 16. l.

³⁾ Endlicher, Monum. 312. l.

⁴⁾ U. o. 338., 341. ll.

⁵⁾ U. o. 345. l. és Fejér T. 8. V. 2. 72. l.

⁶⁾ Fejér T. 7. V. 2. 202. l.

⁷⁾ U. o. T. 5. V. 1. 319. l.

⁸⁾ Ritus explorandae veritatis. §. 165.

*et Bubulcorum Reqiorum comites, et hoc titulo Judaeos quoque gavisos fuisse comperio.*¹⁾

Ezekből kivehetőleg eleink e szót a XIV-ik évszázadig oly tág körben, értelemben használták, hogy ha erre nem figyelme-zünk, törvényeink s okleveleink több helyét megfejtethni nem fogjuk, s e részben a zavar még növekedni fog például 3-ik István-nak eszavai által: »cunctorum Principum meorum tam episcoporum, quam comitum«²⁾ ha t. i. a comesek minden nemét ide értenők.

Nem látjuk szükségét részletesen bizonyítani, csak általános akarjuk megemlíteni, hogy valamint Sz.-Istvánnak monarchai megyéiben meg voltak várcomesei, a nemzetségek aristokratái uradalmaikban, sőt előlegezve mondva: megyéikben szintűgy bírtak ilyesekkel mint tulajdonosi főnökökkel, mint törvényszéki bírakkal és mint zászlóalj vezérekkel stb., a mit Horvát István elvitázhatlanná tett; vagy szerinte minő comesek lehettek hát azok, kikről tudjuk, hogy »comes curiae« vagy »comes castri« hivaltalt nem viseltek?³⁾

És e két, sőt többféle comesek törvénykönyveinkben vegyesen fordulnak elő. Sz.-István. László és Kálmánéiban mintegy 49. külön fejezetben érintetnek, s ezért hibáznánk, ha őket csakis királyi vár vagy szélmegyei ispánoknak néznők, és részünkről a kitett számnak körülbelül csak egyötödében találunk kivételesen ilyeseket.

Számítsuk ide még a Bartal által is fölhozott »terrestris comes«-eket falu-, gazda-ispánokat. A főpapokról írja: »quisque curialem alterum, alterum terrestrem habuerunt comitem suum«⁴⁾, és bátran írhatja ezt a világi birtokosokról is. S ha ezekben uradalmi, földesúri, városi, falusi ispánra, mezei gazdára tudunk ismerni, megtagadhatnók-e helyesen ezeknek fejtől a fő comesi címet, vagy hatóságot?⁵⁾— bizonyára nem, mert Kálmán az Alberik-féle Decr. 40-ik fejezetében⁶⁾ minden ez irányban támadható kételyt kizárólag mondja: »comites si propria in villa suos liberos habuerint.«

¹⁾ Notio Comitatum 4—5. ll. Ilyen II. András 1232. levelében: Judaeus Teha comes, Fejér T. 3. V. 4. 271. l., 1374. Feculinus comes, T. 9. V. 4. 579. l., viszont 1362. adomány levelében Lajos király: »Fidelem nostrum dilectum Olachum comitem Ladislaum filium Musad de Almas in districtu castri nostri Deua residentem.« Fejér T. 9. V. 3. 302. l.

²⁾ Fontes rerum Austriac. 2. Abtheil. XV. Band 1. l.

³⁾ Magyarország nemzets. 40. l.

⁴⁾ Comm. II. 161. és 353. l., lásd még Endlicher Monum. 550. l. a zágrábvári comességről.

⁵⁾ Az egyházak mint testületek a comesi címet nem használhatván, terrestris ecclesiáknak neveztettek. Fejér T. 8 V. 2. 192. l.

⁶⁾ Endlicher Monum. 365. l.

Miudezekhez képest ne tagadjuk meg a nemzetségeknek csoportos comességét, s következőleg magános comitatusait se.

Mindezen és még többféle comeseknek szintúgy megvoltak képviselői »curialis«, vagy »vicecomes« nevezet alatt, sőt a papoknak, nőknek is; a Tűzkönyv 77. §-a mondja: »iudice Gyula curiali comite regie aule«, a 15. §. »iudice Fila comite vicario Nicolai palatini comitis«, az 50. 51. §. »Blasius abbas de curru, et curialis comes eius«, a 75. §. »Ambrosius curialis comes Ecclesie Vaciensis«, a 80. §. »Egidius abbas, et curialis comes eius« s a 323. §. »curiales comites domine Eufemie.«

79. §.

A nemzetségi comesség czíme a XIV. és XV. évszázadban a minő mértékben kezdett szünetezni és már csak a királyi hivataloskodókra s grófi méltóságokra szorítkozni, szint olyanban állott elő a magister cím, melyet még később a literatus-deák váltott fel.¹⁾

A magister nevezetet a byzanti görögök is használták, például Symeon Magister mint író²⁾ általában írás-, törvénytudót fogott jelenteni, a mi azon korban kétségen kívül nagyobb türelemény volt, több jelentőséggel bírt, mint a mai tudós.

Leghamarabb a papság kezdette használni írástudásánál fogva, de mivel nem minden pap bírt e tehetséggel,³⁾ valószínűleg ezek a magister czímmel nem is élhettek. A papoktól szivárgott át azután a világiakra is.

A comeseknek magister testvérei, vagy fiai jobbadán a nemzetségi gyűlésben, törvényszékben tollvivökként is szerepelhettek, mely sejtelmünket a hasonló czímmel élt korunkbeli ítélő-mesterek leginkább támogatják, s ilyenek lehettek a Szt.-István pannonhalmi levelében említett vice-comesek is.

Fejér György⁴⁾ azt állítja, hogy: »magistorum nomen Baronibus regni secundariis fuit proprium« és ismét: »Magistorum axioma filiis comitum factum est commune.« De mi kivétel nélkül e tétéleit alá nem írjuk, mert például a nádor nem volt oly secundarius Baro, minő az ajtónálló-, asztalnok-, pohárnok-, lovász- stb. mester, s mind a mellett nem tudjuk-e, hogy többek között Hasznosi Domonkos 1313. és Miklós 1323. előtti nádor a magister czímmel is bírtak?⁵⁾ az erdélyi vajda viszont nem vala

¹⁾ Tán a Diakonusok nyelvét fejezi ki, mely mindig a latin volt. Cornides, Vindic. 145. l.

²⁾ Uj magy. Muz. 185^{1/2}. I. k. 515. l.

³⁾ Cornides, Vindic. 138—139. stb. ll.

⁴⁾ Fejér T. 5. V. 3. előszava 5—6. lapján.

⁵⁾ Somodý Palatini regni Hung. Tyrnav. 1760. 63. l. Fejér T. 8. V. 2. 499. l.

secundarius Baró, s mégis 1277-ből ezt olvassuk: »Nos magister Matthaeus Waywoda Trans.«¹⁾ Látjuk továbbá azt, hogy 1300. comes László s comes János testvérek *magisterek* is voltak, hogy 1264. comes Marknak comes Botyz, 1274. *magister* Gábornak *magister* Tamás, 1291. comes Miklósnak comes Lambert és comes István, 1296. *magister* Istvánnak comes Domonkos, comes László és már csak *magister* Miklós, s 1302. a cím nélküli Jáknak comes Abrahám és sem comes, sem *magister* Tamás és Mihály voltak fiai.²⁾ Sőt, ha emlékezetünk nem csal, épen Fejér codexeiben egy személy váltva majd comesnek majd pedig *magister*nek címzettetik, a mely címzés tehát nemcsak személyes tulajdonra, de a nemzetségek keblében változás alatt állott hivatali rangra is mutat. Végre pedig ugyanazon udvari tisztak s gazdák, a kiket imént comesi címökkel idéztünk, néha szintén *magisterek*nek nevezettek. 1325-ben »Herzo *magister* curie Novi predii« és ugyan ő 1330-ban »Herthone *procuratore* de dicto predio novo.«³⁾ De azon se ütközzünk meg, ha például Sóvári Gergely *magister*nek általa megjutalmazott szolgájára, Pirus Péter nevű comesére találunk.⁴⁾

80. §.

Hosszúra nyult fejtegetésünk voltaképeni célja csupán *egy* szónak értelmezhetése volt. Se szóval, a mely új is, merész is, csak akkor lehete előállanunk, midőn annak felfogásunk szerinti alapját megvethettük. Ez mentse tehát eddigi hosszadalmisságunkat.

Midőn mi a nemesi rendet a XII. évszázad végefeléig keletkezett nobilisen, milesben, serviensben kizárólagosan föl nem találhatóknak állítottuk: méltán kérdehetni tőlünk, hogy hol kellessék hát keresnünk, mert valahol mégis csak föl kell találunk? Igen is. Fel fogjuk találni egyetlen szóban: a *comesben*!

Őseink keletről patriarchalis rendszert hoztak magokkal az új hazába, melyet egészen még Szt.-István sem tudott, s egyszerre tán nem is merészelt megszüntetni. És Cantu Caesar szerint⁵⁾ az ily kormányban a nép egyetlen egy emberrel szokta magát azonosítani, következésképp képviseltetni is. Avagy a megyeink élén állott későbbkori főispán általában, főleg pedig a megyei követek rendszeresítése előtt nem volt-e egyedüli személyesítője, képviselője a megyei közönségnek? S ha nem, ki volt hát más kivüle? Így volt ez bizonyára az előkorban nemzetségeink részéről is.

¹⁾ Fontes rer. Austr. 2. Abth. XV. Band 1. Theil 111. l.

²⁾ Fejér, T. 7. V. 5. 564., T. 4. V. 3. 186., T. 5. V. 2. 167., T. 6. V. 1. 169., T. 6. V. 1. 69—70., T. 8. V. 1. 114. ll.

³⁾ Fontes rer. Austr. 2. Abth. XVI. Band. 2. Theil. 107. és 140. l.

⁴⁾ Fejér, T. 5. 397. l.

⁵⁾ Világtörténelem II. k. 378. l.

A szinte nyolczszáz éven át csak laukadozó méces pislogásánál, mely gyakran ki is aludt, s a juris corpusba szőtt ferdtés szülte göröngyeken botorkázva törekedtünk a Szt.-István korabeli nemesi rendet mindenhol egyebütt, csak ott nem keresni, hová már Szt.-László, fáklyáját lobogtatva, régen elvezethetett volna.

Ő 3. k. 2. fejezetében ¹⁾ a mások szolgálai eltartóztatóira nézve rendelvén: »Precipimus etiam, ut idem regius nuncius palam faciat omnibus tam *nobilibus*, quam *ignobilibus*«, utánvetőleg a részletezést, nyíltan kimondta, hogy ő a püspököken, apátokon kívül a comeseket is a nemesi rendhez számítja, s csak a minoreket a pórrendhez, így szólván: »imprimis episcopis, abbatibus, comitibus, postea vero minoribus.«

Említők továbbá azt is, hogy a Szt.-László juris corpusbeli 1. k. 41. fejezetében a »Siquis vero nobilium seu militum, aut comitum« szavakból Endlichernél az ennek megfelelő 42-ik fejezetben az »aut comitum« két szó már nem taláztatik. Nem tanúskodik-e e jelenet is állításunk mellett? Amott a »comes« szó fölöslegesen szúratott be, mert az, hogy a nobilis azt eléggé képviselte, emitti kihagyása által kellőleg van igazolva.²⁾

De ez útmutató adatokat fordítsuk meg annyiban, hogy a comest ne a nemes alatt, hanem ezt amaannak képviselőisége alatt találjuk fel. Ugyan ő 3. k. 22-ik fejezetében³⁾ szintén a szolgálknak befogadóira nézve a büntetést csak három osztályra illesztve szabja ki, a comesekére, a *ministerfélékére* és a *plebejusokéra*. S higyjük-e már, hogy az összes nemesség irányában nem lett volna szükség, vagy tán elfeledték, rendelkezni? Ezt föltennünk annyival bajosabb, mivel jobbadán épp a nemesség fogta elkövetni e részben a leg-sűrűbb kihágást. S mivel e fejezetben a milesek megemlítve sincsenek, s így az út arra nézve előttiünk elzárattott, hogy azok czége alatt kereshessük a nemességet, hol találjuk fel hát egyebütt, mint legbiztosabban a nemzetségi comes alatt, s hol a szintén hiányzó milest mint a castris comese alatt? Im ez is mennyire igazolja, hogy a törvényeinkben előforduló comesek alatt nem lehet mindig csak várcomest látnunk.

De Sz.-László tárgyunkra nézve sehol sem szól nyíltabban, mint 2. k. 10. a) fejezetében.⁴⁾ Főlelevenítve, sőt súlyosbítva itten

1) Endlicher monum. 342. l.

2) Szükség-e ismételtünk, hogy itt a nobilist a milessel nem azonosítja a köztük álló »aut« szócska, sőt inkább elkülöníti, a mi ellen törvény-magyarazóink leggyakoribb s magoknak csak nagyobb zavart okozott botlást követtek el.

3) Endlicher, Monum. 347. l.

4) U. o. 337. l.

a Sz.-István 1. k. 35. fejezetét,¹⁾ a mások udvarai megrohanóira nézve, épp azon három osztályt hozza fel ő is, melyet amaz állított föl, csakhogy már a curialis stilus szótárában változás alá jött nevezetek alatt és a liberek osztályával megtoldva. Istvánnál így áll: »comes, miles, vulgaris«, nála pedig: »nobilis, miles, liberi, et servi.« E szerint ő újjal mutatja nekünk, hogy a Szt.-István comese nála már nobilis; az István milese, nála is csak miles; és az István vulgarisa, nála servus.

És mi mindezért fönnnebbi tételünk minden további védterhét magunkról Sz.-Lászlóra, természetes és legyőzhetlen szavatosunkra ruházzuk át.

81. §.

Kísértsük meg most, hogy e fejtegetésünk nyomán Sz.-Istvánnak némely törvényeit nem tudók-e az eddigihez képest valamivel kielégítőbben fejtegetni?

Vegyünk elő például csak kettőt, olyant, mely különféle büntényekre nézve a kihágók osztályait egy s más nevezet alatt részletezi ugyan, de látszatik ki nem meríteni, mennyiben a nemesi kart nyíltan meg nem említi.

Egyik az 1. k. 15. fejezete, mely a nőgyilkolókról rendelkezve, csak a *comesek*, *mílesek* és *vulgarisok* osztályait sorolja elő, az elsőnek 50, a másodiknak 10 s a harmadiknak 5 *tulkot* szabván bündíjül.²⁾

Másik az 1. k. 35. fejezete, mely a másik birtokának megtámadóiról rendelkezve, a bündíjakat ekként részletezi: »Si quis *comitum*« a magához hasonlóét rohanná meg, *fővesztésre*, a »*míles*« hasonló katona irányában 10 *tuloknyi* bírságra, a »*vulgaris*« pedig közrendűvel szemben 5 *tulok* adásra ítéltetik.³⁾

Kérdjük most azoktól, kik a nemest mindig csak a mílesben tudták keresni s föltalálni, e nézetöket a bündíjak számának oly szembeszökő aránytalansága támogathatta-e eléggé s nem ütődtek-e meg magok is a nemesé és az ispáné közötti nagy különbségen?

Verbőczi 1. r. 2. k. szerint a korona tagjai kivétel nélkül kezdet óta egyenlő szabadságban, egyenlő joggal éltek, »nec habet Dominorum aliquis plus, nec nobilis quispiam minus de libertate«

¹⁾ U. o. 320. l.

²⁾ U. o. 315. l., a Corpus juris szerint pedig 2. k. 14. fejezet. Amott a katonát illető passus így áll: »Si autem miles, vel alicuius vir ubertatis«, emitt pedig: »míles alicuius virtutis«, legyen bár jobb az első olvasás, mi mindenesetre a *vir* alatt városi polgárra, honoratior félére ismerünk, következésképp Szalayval annyival kevesebbé érthetünk nemest, mert ő ezt úgyis az itt külön álló mílesben már föltalálta, a *vel* szerintünk itt is különítő lévén.

³⁾ Endlicher, Monum. 315. l.

s a büntetések egyenlő nemei alá estek (ídenem érthetve az ország bárói és a nemesi homagium közt később korban kifejlődött különbséget), voltak légyen bár nagy- avagy kis-urak, nagy- vagy kisbirtokiak, comesek, vagy nobilesek. ¹⁾

Továbbá Szegedi János jezsuita ezeket írja: »§. 3. a) — sumitur Homagium — — pro mulcta, seu aestimatione Homicidii casualis, qua homicida iuxta aestimationem capitis sui redimit se ab iis, quibus ea mulcta debetur« — — »§. 6. a) Homagium Nobilium — — putant nonnulli originem suam traxisse ex S. Stephani Lib. 2. cap. 15. (épp a például fölvett fejezet), ubi Per iurus iubetur manum suam 50 juvencis redimere: Quilibet autem juvencus marca una, quatuor florenas faciente aestimabatur, sicque quinquaginta juvenci florenas 200 homagiales conficiebant.« ²⁾

És ime, a fölvett példák a most fölhozottakkal a legnagyobb összhangzásban állanak, avagy a nemes fejdíja nem volt-e éppen 50 tulok, azaz 50 marca, vagy 200 f. mint szintén a comesé ; s a nagyobb hatalmaskodásért a gyilkos nemes nem lakolt-e fejével, minőleg a comes is ; és e büntetési módok fokenkénti hozzáadással, idomítással, például Sz.-László alatt a birtokvesztéssel, nem így szállottak-e Verbőczire ?

És kérjük most : nem világosabb, nem érthetőbb-e már Sz.-Istvánnak e két törvénye, s hihetjük-e tovább is azt, a mit ezen való megütközésünk miatt eddig csak átugrottunk, vagy kénytelenségből zavarosan fejtegettünk, hogy t. i. alatta a nemes fej-váltása s nagyobb hatalmaskodási díja csak 10—10 márka lett volna ? ³⁾

Ismerjük el hát mindezek után, hogy a magyar nemzet-ségek comeseit illető azon kori törvények alá volt vettetve annak minden egyes tagja is, s ne keressük többé a nemest a milesben. Őseink is ugyan vitézlők, de akkor zsoldosok is még nem voltak.

82. §.

E kitérések után fennebb kockáztatott véleményünket, mely szerint a megyék felállítását mi Sz.-István művének tartjuk, kötelességünk bővebben indokolni.

Mindazok, kik a megyék fölállítását vezéreinknek tulajdo-

¹⁾ Verbőczi, Tripart. P. I. tit. 2. és P. 2. t. 44.

²⁾ Tripart. Juris Ung. Tyroc. Tyrnav. 1734. Par s. 3. 158—159. ll. ; később a nőgyilkolás is a nota esetei közé soroztatott.

³⁾ Mi ezeknél fogva Istvánnak fiához írt 4. Capitulum a kifejezését: »Principum, comitum, militum — — ex his vero neminem in servitutum redigas, vel servum nomines, illi sibi militent, non serviant« ekként hisszük jól magyaráthatónak : »a fő, a nemes és a vitézlő rend — — ezek közül egyiket is szolgáltnak ne tartsd, ne nevezd, használld őket öreidül és nem szolgálidül« sat.

nítják, egyaránt csakis Béla Jegyzőjére támaszkodnak, holott ő nem hogy védné őket e nézetökben, sőt inkább jobbadán ellenök bizonyít.

Véleményök főbb momentumait e három pontra szoríthatjuk: hogy Béla Jegyzője 1-ör a vezérek korában részint készen talált, vagy pedig alattok épült 24—26 oly várról tett említést, melyek a megyéknek nevet adva, anyahelyeivé váltak; ¹⁾ hogy 2-or ezek közül egybe-kettőbe, jelesen Borsodba Bors, Nyitrába Huba, Baranyába pedig Ete és Vajta személyeiben várfőnököt is neveztetett, másokba — például Szabolcsba és Szathmárba — várkatonát is helyzetetett Árpád által; hogy végül 3-or Borsod és Zaránd megyéket (és megye néven teljességgel nem többet) határozottan comitatus-nak említi.

De mindezen védvek minket el nem némíthatnak. Ha azt állítanók, hogy a budapesti lánczhíd már Árpád alatt létezett, mert korában Buda- és Pest-vára fönnállott, vajjon indíthatná-e ez olvasónkat mosolyra? hiszen mindenikünk csakis puszta Pest nevére alapítja a maga állítását, s a mi valóban neveltségre indíthat, ők még akkor is, midőn a Jegyző Pestvárát az izmaelitáknak örökadományává tette, s midőn maga Pestmegye aligha volt még Sz.-István alatt is megszületve. S miért sántítana hasonlításunk, midőn Pestmegyében a lánczhíd épp úgy tart elfoglalva tért, miöleg Alpár vagy Visegrád, s mivel a lánczhíd csakugyan későbbi mű, miért köteleztetnénk Alpárt és Visegrádot már akkoron Pestvára territoriumához tartozottaknak elhinni? akkor főleg, midőn Alpár, a Béla Jegyzője szerint, mint vár Szalánnak fő lakhelye lévén, ezért inkább Pest lehetett volna tagja Alpár-megyének, mintsem megfordítva, s akkor viszont, midőn Sz.-Istvánnak 1009. levele nyomán Visegrád már magára külön megye volt; de aztán az ily várakat nagyszerű terület nélkül fönnállhatnak és saját helyiségi határaikra szorítottaknak képzelni sem lehet. S ha Pestvára a vezérek korában okvetlen föltételez Pestmegyét is, miért nem állítják, hogy a Jegyzőnek Alpár, Buda, Csák, Gyelo, Orsova, Örsur, Pata, Sas vagy Tas, Sárvár és Székeső várai mindmegannyi vármegyék lettek volna? Miért állítják fel Borsovamegyét akkor, midőn a jegyző szerint Árpád által azt széthányatták? Miért nem állítják fel Székesfehérvármegyét még pedig elsőnek, midőn Kézai ennek vidékét magának Árpádnak juttatta osztályos részébe? Miért nem állították föl ugyanakkor Erdélyben a hét megyét s, ha tán feleletül mondanák: mert Erdély

¹⁾ A Jegyző Komárom várát Alaptolma által építteté föl, mire nézve azonban Bartalnak Comm. I. 129. lapján e sorait olvashatjuk: »Chomari Plinio populi sunt circa Margianam, Ptolemeo circa Bactrianam, qui et Chomarum eorum oppidum nominat. Comara graecis lembum (csolnak, sajka, hajó) significat«. Láss még erről Cornides Vindiciái 270. sat. lapján.

a Tuhutumé volt, úgy ez elvet miért nem alkalmazták hát a többi vezér birtokaira is? S ha magokkal következetesek akartak lenni, miért állítottak fel az összes magyar hazában csak 24 megyét, s miért hagyták a többinek fölállítását Istráura, vagy éppen utódaira?

A mi továbbá a vár-főnököket és katonákat illeti, a Jegyzőnek ez állításai csak hadi s korántsem polgári szempontból tekinthetők, mind ezek csak honfoglalási s nem alapítási tények, ők csak ideiglenes térparancsnokok és hátrédek voltak a honfoglalásban működött hadtestre nézve, minden megyei szerkezet nélkül.

A Jegyzőnek 21-ik fejezete e sorait: »Communi ergo consilio sociorum suorum (Szabolcs vezér a hadi tanács végzéséből) congregatione facta ciuium, fecit fossatam magnam, et edificavit castrum — — Zobolsu« minő nagyító üvegen át olvassa Corinides,¹⁾ kitetszik az ezen fejezethől következtetett ezen állításából: »particulares, quos vocamus Comitatum Congregationes jam tunc usu venisse« stb. Pedig a Jegyző itt csak ennyit mondott Szabó Károly magyarítása szerint: »Tehát társainak köztanácsából a lakosságot összegyűjtvén, nagy árkot hányata«, vagy más szókkal: Szabolcs vezértársaival megegyezvén, célszerűnek látták e helyet az összegyűjtött nép által körülárkoltatni.

Végre *comitatus Borsod*-ra nézve megemlítvén, hogy a Jegyző 18. és 34. fejezetében nem csak Borsodot, de Barsot is mind csak az egy Bors dandárnok nevéből eredeztetí, 18-ik fejezetében öt Borsod vára térparancsnokává tétette ugyan Árpáddal, de 31-ik fejezetében már majdnem az egész Borsodmegyét ezen Bors atyjának Böngyérnek adományoztatta, és ugyanezen Bors vezérről azt mondja, hogy Diósgyőr várát a *maga várához Borsodhoz* csatolta volna, következésképp azon vár, melynek ő előbb a honfoglalás alatt csak térparancsnoka volt, utóbb saját birtokává lett.

Éppen így kell vennünk a zarándi comitatust. A Jegyzőnek ezt illető kifejezését háromféleképpen értelmezhetni, hogy Árpád 1-ör a bejövetelkor készen kapott, vagy 2-or az általa alakított megyét, vagy végre 3-or azon darab tartományt adományozta Veleknek, mely a Jegyző korában Zarándmegye neve alatt állott fönn. Ezek közül a közbelső értelmezés állhat meg legkevesebbé, mert a Jegyző nem mondja, hogy Árpád előbb állította föl a megyét, s azután adományozta volna; de aztán vajjon Árpád csak Borsod- és Zarándmegyéket állította volna-e föl? mennyiben a Jegyző több comitatusról nem szól. De készen sem kaphatta, mert a Jegyző erről is hallgat, s csak e kettőt kapta volna-e készen? Legmegállhatóbb tehát a harmadik, a Szabó Károly szerinti²⁾ értelmezés, mert a Jegyző rendesen mindent a maga korában készült üvegen át szokott nézni, s így bizonyára ő csak

¹⁾ Vindiciae Anonym. 267. l.

²⁾ Béla király névtelen Jegyzője 77. l.

annyit akart mondani, hogy azon honterületi részt, mely az ő korában Zarándmegyéből állott, Árpád Veleknek ajándékozta szintoly örökségül, a minőül másoknak is hasonló területeket adott.

Különben pedig általán tekintve a kérdést, a Jegyző még egy árva szóval sem mondja, hogy a fővezérek országos politikai megyéket alkottak volna; nem említi, hogy Árpád hazánkuk mindazon pontjain, melyek királyaink korában mind megannyi megyét képeztek, maga vagy az ország részére e végett dominiomokat szakasztott volna ki. ¹⁾ Sőt ő Árpád által, a haza majdnem összes földét kijelölve, több készen kapott várakkal a nemzetségek törzsfőinek adományoztatta el, a maga és vezértársai részére előbb Csepel-szigetet, utóbb Buda várát lakul. Kézai szerint pedig ²⁾ Székesfehérvár vidékét osztályos részül hagyván fenn; s ha a dolog csakugyan így esett, vajjon akkor hol állíthatták mégis föl az országos megyéket, midőn minden tér a nemzetségek magános patrimoniumává vált?

S ha azon korban lesznek vala megyéink, azokat biboros Konstantinos szintügy előszámoltatta volna, mint a besenyőkét. A birodalmi kormányzásról írt könyve 37-ik fejezetében ugyanis ezeknek álladalmá következő 8 tartományait: Ertém, Sur, Gyula, Kulpéj, Harovoi, Talmat, Hopon, Csöpön s az ezekben uralkodott fejedelmeket Majsa, Kuel, Kurkut, Ipa, Kaidüm, Koszta, Gyász és Vata nevek alatt nemcsak elősorolta, sőt az aprólékosan fekhelyezett és szomszédolt 8 tartománynak 40 külön részre, azaz megyékre osztását is megemlítette. ³⁾

De mit mondánk? hiszen ő 40-ik fejezetében a miéinket is a magok akkori mivoltához képest csakugyan megemlítette, azokat vízközieknek, és szállásainknak a körülök levő folyókról elneveztetését állítván. ⁴⁾

S azért nagy valószínűséggel éppen e korból eredeztethetni a Bartal által is ⁵⁾ fölemlített Körösköz, Bodrogköz, Szamosköz, Muraköz, Csalóköz, Duna-, Tisza-, Vág-, Garan-, Ér- sat. melléke, Nyírség, Szilágyság, Bakonyság, jelesen pedig az »in comitatu, seu districtu de Temeskuz, sub districtu Rabakuz« nevezeteket, mint szintén e korra vall a »Districtus de Tarczafő et Poluchan« elnevezése is. ⁶⁾

Öseink keletről hozott szokásaikhoz való ragaszkodásuknál

¹⁾ Horváth Mihály e kiszakasztásokra nézve »Párhuzam«-a 75. lapján egész határozottsággal kimondott állítását már a magyarok Története rövid előadásának a 2-ik kiadás szerinti 13-ik lapján *úgytetszik*-kel szelidíté.

²⁾ 2-ik k. 1. fejt. Endlichernél 103. l.

³⁾ Szabó Károly, Új m. Muz. 1853. I. 606—607. l.

⁴⁾ U. o. 1851¹/₂ I. 847 l. 2-ik számú jegyzet.

⁵⁾ Comm. I. 129. l.

⁶⁾ Fejér, T. 8. V. 4. 190. l.

fogva védelmet nem a megyék váraiban, de a vízközökben kerestek és találtak, a mit találóan fejezett ki Bartal, mondván: »Ő nekiek (a húnoknak) váraik a folyóvizek, vagy vízközök, egyéb erősségeiket pedig önmellyökben hordozzák«, viszont a várkúnokról: « viros esse civitatem, non moenia, neque naves viris vacuas »¹⁾ s mind ez a magyarokról szintügy elmondható.

Valamíg a jómóddal még csak letelepedve sem volt, és mint már tudjuk, inkább sátorok alatt élt nemzet magát rendesen győzőnek érezte a külföldön, nem pedig legyőzöttnek az új hazában, aligha vesződött ez alatt a várszerkezetnek vagy csak eszméjével is, annyival kevésbé létesítésével, s egyelőre meg fogott elégedni az itten készen talált erődökkel.²⁾ S midőn Leon császár szerint is ők általában mindnyájan lovasok és pusztai nép voltak, lovaik télen-nyáron át a legelőn, magok pedig ezeknek hátán nevedtek föl, bizonyára a várakat szűk, kényelmetlen bőrtönnél egyébnek nem tekintették volna. S Árpád Pannonia elfoglalása alatt vajjon miért hagyta hátra még magát a nő-serget is vízközi szigetben s nem inkább várban?

83. §.

De ha a fővezérek alatti megyék eszméjétől menekülni mégsem tudnánk, akkor higyük inkább, hogy ezek nem fővezérik, országosak, hanem csak nemzetségiek, csak magánosak, törzsfők uradalmi voltak, s hogy a nemzetségeknek mind megannyi comesei alatt állott uradalmak nevezettek comitatusoknak, s ha a provincialis comitatusok netán egyszerre állítottak volna fel Sz.-István által — mit azonban nem hiszünk, — azok nem voltak egyebek nemzetségi uradalmaknál, tartományoknál.

Valójában az alább elősorolandó számos magánjogu megyék, baroniák, mint jelesen Erdélyben a kővári, görgényi és az utóljára maradt fogarasi, nemkülönben a foglalásos örökségekből »senioris milites servientes« név alatt kiállíttatni kezdett, később pedig már csak bizonyos terjű jószágokhoz köttetett és banderis-

¹⁾ Uj m. Muz. 185¹/₂ I. 409., és Comment. I. 98. l.

²⁾ Némelyek, s köztük Kelemen Imre, Historia iuris Hung. privati 47. l. vármegyét nagyszerűen erődített vár nélkül képzelni nem is tudnak. Ő ottan így szól: »In 70 et amplius comitatibus totidem erant bene munitae arces, quae ipsis comitatibus pene omnibus nomina commodabant — in has ingruente periculo imbellis puerorum, foeminarum, senumque turba se recipiebat, ac ipsi quoque milites res suas, pretiosas deponabant.« Úgyde nem ezt mondja Roger, s a mongol dúlás története, s jobban vetett hozzá Szalay, ki szerint IV. Béla az ország ellenállási gyöngeségét az erődígyér számának is tulajdonította. Vasárnapi Könyvtár 1856. 2-ik darab 124. lapján. S maga Béla állítja, hogy a tatárjárás után sok várat épített. Fejér, T. 4. V. 2. 413. l.

lis czímet kapott seregek s a »*populi et terrestres comeses*« : a magánosok ilyszerű megyéinek mintegy utóemlékei gyanánt tekinthetők.

De a magános megyéket illető állításunk támogatását legjobbnak látjuk magára Sz.-Istvánra bízni, ki többször említett pannonhalmi levelében »*comitatu quodam nomine Sumugiense*« és vizont »*supranominati comitatus decimationem . . . abbati . . . subjugarem*« kifejezései által értesített minket arról, hogy a független Koppánynak ősi osztályos része Somogy megye névvel bírt. Sőt nem tanunk-e e részben a Béla Jegyzője is? ki 31. fejezetében ezeket mondja: »a vezér Böngyérnek, Bors atyjának, nagy földet adott a Tapolcza vizétől a Sajó vizéig, melyet most Miskolcznak hívnak, és adott neki egy várat, melyet (Diós-) Győrnek neveznek, s azon várat fia Bors a *maga várával, melyet Borsodnak hívnak, egy vármegyévé tette*«. Hasonlólag 57-ik fejezetében így szól: »a bolgár földről jövének némely nagy nemes urak az izmaeliták nagy sokaságával, kiknek nevei valának: Bila és Baks, kiknek a vezér Magyarország különböző helyein adott földeket, és azonkívül azon várat, melyet Pestnek neveznek, örökre átengedé. Bila és Baks pedig, kiknek nemzetségéből Ethei származik, tanácsot tartván, a magokkal hozott nép kétharmadát a nevezett vár szolgálatára rendelék, egyharmadát pedig tulajdon maradékaiknak hagyák.«¹⁾

Kézai²⁾ szintén azt állítja, hogy keleti hazánk a 108 nemzetség számához képest ugyanannyi külön vidékre, tartományra lett volna felosztva: »Habet (Scythia) eciam provincias C et octo, propter C et octo progenies, que dudum per filios Hunor et Mogor, quando Sciciam inuaserunt, sunt diuise.«

Ime mindenik a Jegyző szerint nem a fővezér, nem az ország, hanem maga számára alkotta, rendezte megyévé saját birtokát.

S hogy még későbbkori királyaink alatt is az ily magán, vagy területi birtokok, uradalmak comitatus néven fordulnak elő néha versen: igazolja II. András, ki 1205. Nona városa szabadítékos levelében így nyilatkozik: »*comitatum eudem civitatis pertinentem metis designaremus perpetuis . . . qui — a város comese — cives secundum consuetudines civitatis ipsius eandem, ac suum comitatum, et tenutam, et non aliter debeat iudicare.*«³⁾

84. §.

II. András 1222-iki törvénykönyvének elősoraiban megemlítve azt, hogy ő a nemességnek (főleg Kálmán és II. István⁴⁾

¹⁾ Szabó Károly magyarított Béla Jegyzője 42., 86—87. l.

²⁾ Lib. 1. Cap. 1. Endlichernél 88. l.

³⁾ Endlicher, Monum. 401. l.

⁴⁾ II. Géza mondja 1149. »Quia ego instituta S. Regis Stephani a rege Colomanno, et filio suo rege Stephano subtracta restitui« Katona István, Hist. crit. Reg. III. 549. l.

által) szorongattatott szabadalmait a Sz.-István kori állásra kívánja ezúttal visszahelyezni, ehhez képest mindjárt 3-ik cikkében így szól: »nullam collectam, nec libras denariorum colligi faciemus *supra praedia servientium*« és 5-ik cikkében: »*comites parochiani* — az országos megyék főispánjai — *praedia servientium non discutiant*, nisi causas monetarum, et decimarum, *comites curiae parochiani* — az országos megyék alispánjai — *nullum penitus discutiant*, nisi *populos sui castr* — azaz a várhoz tartozott várnépet — *fures et latrones Bilochi regales discutiant ad pedes tamen ipsius comitis.*«¹⁾ E cikkek az 1231. törvénykönyvben így állanak, jelesen a 12. articulusban: »*comites parochiani praedia servientium, et villas ecclesiarum non discutiant*, nisi in causa monetae, et decimarum«; Artic. 13. §. 1. »*curiales comites parochiani nullum penitus discutiant*, nisi *populos castr* sui«; §. 2. »*fures latrones per Bilochos regales discutiantur, ante pedes tamen comitis populi.*«²⁾

Világos ezekből, hogy II. András ez által csakugyan Sz.-Istvánnak jelesen 2. k. 35. fejezetét³⁾ eleveníté föl; világos, hogy edben a »dominetur« szó alatt nem annyira birtoklási, semmint valóságos uralói jogot érthetni⁴⁾; világos következőleg, hogy a Szt.-István-kori várgrófoknak a nemesség személyére, birtokára, — ha még a pénz és dézsma ügyet is, mint a csak utána későbbben kifejlődött tárgyakat levonjuk — épen semmi befolyásuk nem volt; következőleg maguk a nemzetségek intézték, saját comeseik felügyelete alatt, minden politikai, törvénykezési s katonai egymástól el nem különítve állott ügyeiket a fő törvényhozó hatalom által megállapított szabályok szerint önhatóságilag. S ezért föltétlenül nem fogadhatjuk el Szalaynak⁵⁾ azon állítását, hogy a birtokosság jobbágysai, colonusai a XIII. század elején vetttven legelőbb uradalmi törvénytörvény-szék alá, Sz.-István korában a várgróf bírósága alá tartoztak volna, mit világos úrbéri törvénytörvény-szék és szabályok nélkül képzelni nem is lehetne. S annyival kevésbbé fogadhatjuk el, mert ez az ő 35-ik fejezetével, az »*unusquisque dominetur propriorum*«-

1) Corpus iuris, és Endlicher, Monum. 413. l.

2) Kovachich, Syllog. I. 5. l., Endlicher 431. l.

3) Endlicher, Monum. 321. lapja szerint a 2-ik k. 2. fejezete.

4) Tegyük ide még egy birtokosi territorialis hatóságot illusztráló adatot. IV. Béla 1242. a zágrábiaknak adott kiváltságlevele I. pontjában mondá: »*Quod si idem hospites in districtu Hungarie, Dalmacie, Croacie, Slavonie spoliati per latrones, vel alios malefactores fuerint, dominos terre, in qua spoliati fuerint, estimata pecunie quantitate, iuxta arbitrium bonorum virorum, et sacramentum concivium ad hoc electorum,* — nem tehát megyei törvénytörvény-szék —, vel ablata *refundat*, vel malefactorem ostendere *teneatur.*« Endlicher, Monum. 452. l.

5) Magyarorsz. tört. I. k. 118. l.

mal nyíltan ellenkezik, s maga II. András elég világosan kimondta, hogy ő a birtokosságnak a királyi pénz- s a papi dézsma-ügyen kívül minden egyébbe terjedő hatóságát a Sz.-István alatti állásba kívánja visszahelyezni.

Sz.-László alatt pedig, mikor a nemesség birtokának nagy része már a királyi megyékbe lehetett névleg bekebelezve, az általa 3-ik könyve 1. fejezetében a tolvajok és rablók üldözésére rendelt regis nunciussoknak¹⁾ bírói hatalma az ily jobbágyokra is ki volt terjedve, sőt azok a tolvajt még a nemesség curiájában is nyomozhatták ugyan, de az ide tartozottnak elítélésére még sem vala kizárólagos joguk, mert a 3-ik k. 5. és 8-ik fejezetén kívül, jelesen a 12-ik ekkint rendelkezik: »si quis in curia nobilium furtum fecerit, nuncietur vel eiusdem domino curiae vel pristaldo eius — természetesen elítélés végett, minthogy tovább így folytatja: — et si forte contigit, quod neuter domi sit, expectetur per decem dies, si in undecimo neuter illorum venerit, ante iudicem statuatur, et secundum leges tractetur.«²⁾

És ezen Bilotokról mondja Kollár³⁾: »hoc igitur in medio relicto, dubium nullum est, quin biloti fuerint in omni comitatu iudices regii constituti, qui non nobilium lites cognoscerent, sed in furum, et latronum scelera animadverterent, — neque autem, ut Belio et Szaszkió videbatur has cognoscebant inter nobiles, idest inter servientes regis agitados, verum inter villanos, idest castrenses, et servos, et huius generis minorum gentium populos.«

De aztán, miután Szalay e részben ekkint nyilatkozott: »Rabszolgái és udvarnokai felett az urat illette a bírászkodás, ki ha nagyobb birtokú volt, azt comese által gyakoroltatta; de úri székek, melyek a szabadok, a jobbágyok, a colonusok felett ítélték, Szt.-István idejében még nem léteztek« — ha e szavai által elismerte, hogy a rabszolgák és udvarnokok bírása maga az úr volt, vajjon ez által nem ismerte-e el egyszersmind, hogy a colonusoké, jobbágyoké és szabadosoké sem lehetett más, mert hiszen a jobbágy és colonus nem volt-e azonos az akkori rabszolgával? mennyiben a mancipium, servus, jobbagio, rusticus, subditus, colonus egyaránt gyűjtő nevei a földesúr plena potestása, vagyis mind személyileg mind birtoklásilag joga alatt állott földész osztálynak; és a szabados nem egyik ága volt-e az udvarnokoknak, mennyiben a libertinus, inquilinus, udvarnicus, curialista szín-

¹⁾ Ezekről már I. Géza 1075. levelében emlékezik. Fejér, Cod. dip. T. I. 438. l., később bilótoknak II. András 5. cikkében, végül szolgabíráknak neveztek.

²⁾ Itt Szt.-László 2. 8. és 3. 9. szerint regale, azaz bilóti iudiciumot értett.

³⁾ Amoenitates II. 49—50. l.

tén gyűjtő nevei a földesúr már csak territorialis potestásánál, vagyis egyedül a föld birtoklási correlatiójánál fogva az udvaristai osztálynak?

Őseink a Sz.-István-féle vármegyéktől külön és függetlenül tartották nemzetiségi közgyűléseiket, és minden keblí ügyeket ezekben rendezték el, mint mondók, a főtörvényhozó test szabályai, s kétségen kívül a nagyok által is megállított végzemények értelmében.

Bartalnak ily nemzetségi gyűlések keletkeztéről kifejezett elismerését szívesen fogadjuk, mondván ő a következőket: »Has vetustissimi maiores nostri concilium cognatorum, posteri Hungaria condita, divisaque in plures parochias, seu provincias, concilium, congregationem conprovincialium, congregationem comitis parochiani dicebant.«¹⁾

Törvénykezéseiket szintén választott bírúik intézték el. Például IV. Béla a szeptesi nemességnek adott kiváltságos levele 4-ik pontjában mondja: »Item comes de Scepus, nec ipsos, nec eorum iobbagyonos possit iudicare, nisi in causis furti, monete et decimarum. Super causis autem minutis inter se ortis definiendis ipsimet iudicem eligere, quem vellent,« vizont a 8-ik pontban: »Item si aliquis ipsorum convincatur super aliquo furto, soluere debet iudicium iuxta nobilium terre consuetudinem approbatam.«²⁾ Így a győri püspök saját fegyveres nemeseinek részére adott levelében: »ut officialis suus eosdem nobiles iudicare — non praesumat: sed nobiles hi ad iudicium comitis sui vel ecclesiae suae ter-restris pro causis venire teneantur.«³⁾

Az összes nemzeti rendnek⁴⁾ Szt.-István alatt és után jö-
ideig a királyi curia nem elsőbírósági, hanem csak fölebbezési

1) Comm. H. 207. l. Mi Bartallal állítása csak azon első ágára nézve értünk egyet, hogy nemzetségi gyűlések léteztek; de már ahhoz, hogy ezek a megyéknek szerinte még Árpád által lett fölállításával megszűntek volna, nem járulhatunk.

2) Endlicher, Monum. 460 — 461. ll.

3) Fejér, T. 8. V. 2. 192. l.

4) Praynak De sigillis 3. l. ezen állítása: »comitum enim causae sub principium in ipsa curia coram regibus agi solebant.« Kálmánnak Alberik-féle Decretuma 11. és 13. pontjával, Endlichernél a 362. lapon meg nem egyeztethető. Ő ezt Sz. László 3. k. 26. fejezete nyomán fogta állítani: »Possit iudex sigillum suum mittere super quoscunque exceptis presbiteris, et clericis, necnon comitibus« Endlicher 347. l. De ebből inkább az tűnik ki, hogy a papok és comesek a pecsét által való közönséges módú idézéstől kivételképen mentesítve voltak. S aztán, ha e fejezet szerint a papság, a világi, s így a királyi bíróság hatósága alól éppen kivételt, miként lehetne ugyanebből azt következtetni, hogy a comesnek a király volt első bírója? Különben a papság birtokaira nézve fejedelmet,

széke volt, mert csak akkor térhettek ide, ha meg nem egyezhettek vagy meg nem nyughattak.¹⁾

A nemzetségek függetlensége leghuzamosban a törvénykezésre nézve állott fenn. Bartal szerint is a megyeispáni rendes törvényszék az 1291. 1-ső czikk által hozatott létre, erről mondván ő: »quorum ut antea nullae, sic post conditas leges has plurimae hac exstant forma literae.«²⁾ Azonban a nemesség eddigi kiváltságait az országbiráival és megyei törvényszékekkel szemben végkép mégis csak a nagy Mátyás tudta megszüntetni az 1486. 21-ik czikk által.³⁾

De ha mindezek a magyar nemzetségeknek a vármegyéktől való függetlensége igazolására még sem lennének elégségesek, fordítsuk figyelmünket IV. Lászlónak a kúnokat illető 1279-iki e szavaira: »quod si lis inter duos nobiles comanos super effusione sanguinis — tehát még a vérengzési ügyben is — vel aliquo casu inciderit, ex tunc eundem *solus iudex illius generationis, qui de parte rei exstiterit, iudicabit*, nihilque in eorundem duorum nobilium comanorum litibus percipere poterit palatinus, — pedig hiszen a nádor viselte a »*judex cumanorum*« czímet — si alter huiusmodi duorum inter se litigantium sententiam *iudicis sue generationis* refutaret, ad nostram presentiam evocando, extunc eosdem duos nos personaliter, *assidente nobis similiter iudice generationis sue* — íme, még a király előtt is képviselve volt a nemzetség — *iudicabimus iustitia mediante*.«⁴⁾

Ily forma állás volt a székelyeké. S vajjon csak a magyaré lett volna nyomasztóbb?

megyét kirekesztő polgári és fenyítő hatósággal már N.-Károly alatt bírt. N.-Károly ugyanis 806. ezt rendelte: »Imprimis omnium iubendum est, ut habeant ecclesiae earum iustitias, et in vita illorum, qui habitant in ipsis ecclesiis, et post tam in pecuniis, quam et substatiis eorum.« Addit. ad Leges Bajuv. Art. 3. és 7., editio Lindembr. 444. l.

¹⁾ Cazvini a XIII. évszázadi arab író az akkori khazarokról Repiczky magyarítása szerint ezt írja: »Ha a nép közt pör támad, azt bírājokhoz utasítja (a király) s ő maga nem ártja magát közējők. Minden népségnek van bírāja.« Uj. magy. Muzeum 1855. I. k. 175. l.

²⁾ Comm. II. 207. l.

³⁾ U. o. III. 224. l.

⁴⁾ Horváth Péter, De Jazigibus 79. l., de jobban Endlicher, Monum. 563. l.

Közli: TORMA KÁROLY.

ADATOK

A XVI-İK SZÁZAD TÖRTÉNETÉHEZ.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Ritkítja párját az olyan oklevél, mely a birtokviszonyokon kívül atyáink jogszokásaiba, családi s vallási életébe mélyebb pillantást enged, s amellett még mint magyar nyelvemlék is figyelmet érdemel. Ilyen az alább következő okirat, melyben a helyi történetíró s a jogász, valamint a nyelvész, a műtörténet s a XVI-ik század vallási küzdelmeinek kutatója egyaránt találhat érdekesebbnél érdekesebb adatokat.

Keletkezésének története röviden ez:

A XVI-ik század közepén az ős Csanád- nemzetség két tagja: Telegdy Miklós és Mihály némi birtokkérdések miatt meghasonlanak egymással. Ellenségeskedésök átszarmazik szolgálkára is oly mértékben, hogy — okiratunk szerint — »emberhalálok estenek minden felől« (mindkét részről.) Még súlyosabbá lesz a helyzet, midőn Miklós az új hithez szegődik, Mihály pedig megmarad katolikusnak. Ezzel a két osztályos atyafi között a kegyuri jogok, az egyházak és iskolák, valamint a felosztott szerzetesek és lelkészségek birtokainak s мүкincseinek hovatartozása s felosztása felől újabb kérdések s azok nyomán újabb viszályok is támadnak.

Évekig tartó versengések után végre a rokonok s az okleveleinkben annyiszor említett »jó emberek« oda viszik a dolgot, hogy a két Telegdy hozzá járulásával bizonyos »artikulusokat« állapítanak meg, melyek szerint azután választott bírák, vagy mint oklevelünk mondja: »fogott uraim« egyezséget szereznek a peres felek között.

Ez egyezséget, előzményeivel együtt, a váradi Szent-István káptalan foglalta írásba, átvévén eredeti magyar szövegében az említett articulusokat. Kiadványa következőképen hangzik:

Articuli transactionum inter dominos Thelegdienses medio certorum dominorum arbitrorum utrinque electorum compositi 1561.

Nos capitulum ecclesie Sancti Stephani prothomartyris de promontorio Waradiensi memorie commendamus tenore presen-

tium significantes quibus expedit universis, quod egregii domini Michael de Thelegd ab una, ac Nicolaus similiter de Thelegd partibus ab altera nostram personaliter venientes in presentiam, onera et quelibet gravamina cunctorum filiorum, filiarum, fratrum, propingvorum, proximorum et consanguineorum suorum, necnon omnium et singulorum, quos infrascriptum tangit, tangere possit, negotium quomodolibet in futurum, per omnia super sese assumendo, sponte et libere ultranea eorum voluntate, oraculo proprio vive vocis sue confessi sunt et retulerunt nobis in hunc modum:

Quomodo ipsi universas, singulas et quaslibet controversionum et differentiarum materias, litesque et omnia fomenta iniuriarum alias item hactenus a multis antecessoribus temporibus ratione quorumcunque negotiorum et contentiarum inter ipsos partes utrocitroque motarum, suscitatarum et patratorem, inferiorum specificè denotatorum, tam ratione et pretextu actuum potentiorum, cedium, rixarum, homicidiorum, terrarumque ac iurium possessionariorum, aliarumque rerum omnium tam secularium, quam ecclesiasticarum personarum, ac etiam ecclesiarum occupationibus, ademptionibus ac usurpationibus motas, subortas et suscitatas, diutiusque inter ipsos partes non sine magno periculo, atque dissidio superioribus temporibus agitatae condescendi facientes et sopiri, ordinativa compositione, transactione et ordinatione certorum prestantium dominorum virorum insignium pacem partium zelantium, et signanter pia et favorabili, benivolaque et maternali monitione, pervasione, intercessione et maternalis affectus petitione generose domine Anne Jaxyth,¹⁾ domini Antonii olim Kendy relicte, nurus et matris eorum longe observande et charissime, item egregiorum dominorum Nicolai Chaky de Kereszegh, Luce Gáway de Weed alterius vicecomitis comitatus Byh... Joannis Farkas de Zeekegyhaz, Laurentii Nagy de Kisz... ac Casparis Chegÿ de Kispaczal iudicium predicti com... Byhoriensis intervenientium certis articulis alternatim compositis et mutuo invicem datis, quorum tenores infra, nativo sermone, prout per easdem partes aut prefatas intermedias personas compositi sunt, de verbo ad verbum patebunt, cuius quidem prioris eorum compositionis contentu requirente, termino per eosdem dominos intercessores preuominatos inter ipsas partes ex eorum pari voluntate, voto annuentiaque, desiderio et consensu feria videlicet quarta proxima post festum Exaltationis Sancte Crucis tunc immediate sequens, iam autem proxime preteritum transacta prefixo et constituto adveniente, personas eorum preor-

¹⁾ Jaxith Ilona Izabella királyné udvarhölgye 1544. Erdélyország tört. tára I. 7. l.

dinatas et specificatas, nempe egregios ac nobiles Michaellem Tholdy de Zalontha et prefatum Lucam Gaway de Weed ambos vicecomites comitatus predicti Byhoriensis, item Laurentium Nagy ac Ladislaum Danch iudium et Albertum litteratum notarium iudiciarie sedis dominorum nobilium dicti comitatus Byhoriensis ex utriusque partis communi voto electos, porro autem hiis adiunctos a parte quidem prefati domini Michaelis Thelegdy egregios Petrum Anarchy et Franciscum Ireny, a parte autem domini Nicolai similiter egregios Ladislaum Mekchyeý iudiciarie sedis serenissimi principis et domini domini Joannis secundi, dei gratia electi regis Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. domini nostri clementissimi prothonotarium et Danielem Makray, veluti communes arbitros, quorum quidem dominorum arbitratorum prescriptorum, utrinque pari voto electorum, iudicio arbitrativo prescripte ambe partes sub infrascripto vinculo sese submisissent, ratum atque firmum, perpetuoque stabile et inviolabiliter sese promittentes observaturos in omnibus punctis, clausulis et articulis quicquid inter eos iudicio mediante, et etiam per modum compositionis determinarent, finirent, concluderent atque stabilirent, prout sese iam modo infrascripto conclusa, finita atque stabilita, omnia observaturos coram nobis propria eorum adstantia et presentia promiserunt. Articulorum autem prius inter ipsas partes compositorum series et tenor verbalis patrio sermone compositorum atque scriptorum in hunc sequitur modum :

Az articulosok, akkik végeztetennek Thelegdy Mihály uram között és Thelegdy Miklós uram között külömb-külobmféle dolgokról, az kik ő kegyelmek között sok háborúval forgottanak és voltanak eddig.

Első articulus.

Hogy az Miklós diák atyafiait megelégtse Drawa Jánosné ez levél kelésétől fogva nyolczadnapig.

Második articulus.

Hogy ember halálok, az kik estenek, minden felől törvény szerint, az mely törvénynek módgya még ide alá való articulusba megleszen, tudniillik tizenkettődikbe, megláttassanak, és azoknak az megholt embereknek díjok, azmint az törvény megleli, mindenfelől megfizettessenek, kár, költség, birság és mindenféle terh leszállván.

Harmadik articulus.

Az Balog György és Miklós diák szolgálai díjokat meglássák az arbiter uraim, mikor az törvény leszen az több dolgokkal, ha törvény és igazság szerint meg kell-e fizetni avagy nem? és

kire háramlik ezféle fizetés? és ezt így, hogy ha az gyulai törvényeknek leszen-e ereje, avagy nem?

Negyedik articulus.

Az egyházak jószágá, örökség és mindenféle marha mind az thelegdi *egyházakhoz* tartozók s mind egyébkívöl való falubeli-ekhez, magyar falubeliekhez, törvény szerént megláttassanak, és ammint az törvény-tevő uraim meglelik, törvény szerént mindenik félnek az ő része kimutattassék és kiigazítottassék.

Ötödik articulus.

Az Lak erdeje kedig azonban maradjon, mint Somlyai Báthory András és az itélőmester, ő felsége emberi hadták. Ez articuloshoz amennyi több dolog volt, arról semmi nem végeztetett.)

Hatodik articulus.

Az thörpefalvai irtást az miképen elrendelték volt törvény szerént az király emberi, annak az törvény szerént való megbecsülésének és véghez menésének Mihály uram napot hagyjon, midőn Miklós uram megleli ő kegyelmét, és Miklós uram az becsüt letegye, az mennyi Miklós uramnak szakadott benne.

Hetedik articulus.

Az Chéke vidékén való falvak határa felől ez végeztetett, hogy törvény szerént meglássák az fogott uraim az törvénylátáskor, ha felbonthatja Mihály uram azt az szerzést, az kit Thelegdy Miklós mond, vagy nem bonthatja? ha felbonthatja, törvényt mondjanak és azon álljanak meg, de mindazáltal azt is meglássák, ha valami terhével, azaz a kötél letételével avagy egyéb terhével melléje állhat-e Mihály uram vagy nem? mert ugyis, ha törvény engedi, melléje akar állani és az Miklós uram jobbágyit ki akarja vetni belőle törvény szerént; viszontak Miklós uram is azonképen az Mihály uram jobbágyit, kik mind az faluja határából.

Továbbá Mihály uram mondja azt, hogy Ewrvéndhez való határt fogtanak volna el az pusztajlakaiak, abból ő is ki akarná az ujlakiakat vetni; azért ez végeztetett abból, hogy az ewrvéndi és az ujlaki határt miképen kelljen kikeresni igazán? az törvénylátáskor ebben is az fogott uraim adjanak jó módot; az kivetésnek kedig enged Miklós uram, hogy Mihály uram az közhatárból az ő része szerént kivethesse az Miklós uram jobbágyit.)

Ennekutána az ewrvéndi erdőt is miképen éljék az ujlakaiak? élhetik-e vagy nem? azon fogott uraim meglássák és elrendeljék jó és igaz módon.

Az föld meglátása kedig, kiről feljebb emlékezőnk, így

legyen, hogy törvény szerint lássák meg először az arbiter uraim, ha mely földet vagy mohácsi had előtt vagy utána annak fogták volna az ujlakiak élni? ha kivetheti Mihály uram őket, avagy nem az ewrvéndi határból?

Ezt is meglássák mindazáltal, ha méltó és törvény szerént való kívánság ez Mihály uramtól, hogy az mohácsi had előtt való irtott és birt földből is vagy akármilyen néven való földből kivetheti avagy nem?

Végezetre azt megengedte Mihály uram, hogy Miklós uram az arbiter uraim előtt hozzá szólhasson az földekhez, melyeket pénzen adtak el az ő jobbágyi.

Nyolczadik articulus.

Ez így végeztetett, hogy az minemő dolgok vannak kilemb-kilembféle villongó földek felől, az mely dolgok az elébb való articulusokba meg vannak írva, mindkét felől azok megláttassanak és eligazítottassanak, ammint az törvény és az igazság mutatja...

Kilenczedik articulus.

Ez articulus vala az levelek dolgáról, az melyeket keres Mihály uram Miklós uramtól, az abban végeztetett, hogy Mihály uram continuálja keressetit.

Tizedik articulus.

Mind paraszt szolgálja és nemes ember szolgálja és jobbágy azmi hatalmasság szerént esett vagy kár, avagy vereség vagy valami efféle egyéb, ki hatalmasságot concernál, minden leszálolt, az kik az erdő végett estenek, ammig villongóba volt az erdő.

Az falukra való menések és dulások is, mindenek azfélék leszállottanak, ezt hozzá tevéen itt, hogyha mikor az Chéke vidékén lakozó jobbágyoknak törvény szolgáltatik, az mely nem igazolandja, mi legyen annak processusa? az arbiter uraim módot rendeljenek benne.

Tizenegyedik articulus.

Miklós uramot erre hoztuk nagy sok terekedéssel, hogy Drawa János hátor Mihály uramot szolgálja, azt kedig, hogy előtte ne járjon Drawa János, Mihály uram atyafiuságára és maga ajánlására bízza; továbbá, ha valamit olyat vétend neki Drawa János, mint igaz és tebb szolgálai felől, Mihály uram törvényt tegyen mindjárt, jó, igaz terminuson Miklós uramnak őfelőle; Mihály uram kedig erre ajánlá magát, hogy szorgalmatosan, mint jó atyafi, meghagyja az ő szolgáljának, Drawa Jánosnak, hogy sohult előtte ne járjon, hanem elkerölje, hanemha történet szerént találkoznék eleibe; de ez e dolog ez törvénytétele kívül való, nincsen kötél alatt.

Tizenkettődik articulus.

Az törvény meglátásnak módja kilömb-kilömbféle dolgokról, mely dolgokról oda fel egynehány articulusokba megemlékeztünk, így végeztetett, hogy az biharvármegyei két viceispán uraim az négy eskütt szolgabirákkal és vármegye diákjával egyetemben igasságos törvényt az felöl megmondott dolgokról, ammint felöl megjelentők és az következő articulusokban is megjelentjük, lássanak, tegyenek és szolgáltatassanak köztök, de ez felöl megmondott személyekhez mindenik fél fogjon két-két jámbor nemes személyeket, tudóssokat, törvényismerőket.

Ez törvény meglátásnak helye Thelegd legyen, napja ez jövendő szentkereszt nap után való szereda és utánna való egynehány napok, ammig elvégeztetik köztök.

Tizenharmadik articulus.

Ebben ez végeztetett, hogy azmely dolgok az ő magok személyét illeti, mint foglalások, emberhalálok etc. azokat láttassák csak az arbiter uraimmal; az szegénség között való dolgokat hagyják az valal¹⁾ törvényére.

Következnek az articulusok, akik végeztetennek az dolgokról, melyeket Mihály uram proponált.

Első articulus.

Itt ebben is az végeztetett, hogy emberhalálok, kik estenek mindenfelöl, az Miklós diák és Drawa János halála kivöl törvény szerént megláttassanak és exacte megpensáltassanak, az megholtaknak díjak mindenfelé megfizettessenek, de egyébféle terhektöl mint sententiáktól, kárfizetéstől, költségfizetéstől, mindenféle terhektől, az kikre azféle terhek szállottak volna szállandók volnának, leszálljanak, invalidáltassanak, semmivé legyenek azokra nézendő terhek is, vagy már reájok szállandók volnának is, mindenféle szolgálakra, azaz akkik mostan nálok vadnak avagy nálok nincsenek is.

Második articulus.

Második articulus végeztetett szökött jobbágyok felöl, Mihály uram azt mondja: én oda nem engedem, de reá gondolok, ha az én jobbágyimat meglelhetem valamiképen. Továbbá ez végeztetett, hogy ennek utána egyik is meg ne tartsa, be se fogadja egymás jobbágyát, vagy jobbágya fiát.

Harmadik articulus.

Az jobbágyok dolga haláláról ez végeztetett, hogy az arbiter uraimot azzal ne terheljék, hanem önnön köztök ha melyik

¹⁾ A *falut* jelentő orosz szó?

meg akar egyenesölni, igyenesedjék meg, másképen valal törvénye szerint keressék egymást.

Negyedik articulus.

Senki ennekutánna egymás földét hatalommal el ne foglalja, akármiféle földet, sem ő magok, sem jobbágyok.

Ötödik articulus.

Se szolga, se jobbágy egymást ne kergessék, se ő magok, sem hozzájuk tartozók, de ha valami történik vagy jobbágyok vagy szolgájok között, egymásnak törvényt tegyenek azféle emberek felől az mód szerint, az melyet az arbiter uraim rendelnek köztök, melyről majd emlékezünk. Ha mi ő magoktól esik is, törvényt álljanak egymásnak ezen felől megmondott mód szerint.

Hatodik articulus.

Mivelhogy így végeztetett köztök, ha mi oly földfoglalás történendik, vagy akármiféle örökség is vagy jobbágy között, vagy szolga között, vagy önnön magok között: azféle dolgok törvény szerint láttassanak meg. Mely dolognak mivel szép, jó és állhatatos módjának kell lenni, de mostan itt az el nem végeztethetik: annakokáért az végeztetett mostan csak ebben, hogy az törvénylátó arbiter uraim rendeljenek jó módot ebben, és ami módot azok adnak nekik, abban álljanak meg és az mód szerint szolgál-tassanak törvényt egymásnak.

Ezeknek az articulusoknak megtartásának köteléről való articulus.

Ezt végezték a nemes személyek által, asszonyom Jaxit Anna néhai Kendy Antal uramné által az ő tisztelendő és szerelmes anyjok által, és Cháky Miklós uram által, az ő attyokfia által, Gaway Lukács Biharvármegye viceispánja által, Farkas János de Zekegyház és Nagy Lőrincz de Kis-Zamlen és Chegý Caspar de Kis-Paczal vármegye bírái által önnön szabad akaratajok szerint, czímeres pecsétek és kezek írása alatt, erős terhel megvonhatatlanol erre kötötték magokat, hogy az felől megírt articulusokat éppen, minden rendiben meghíhatatlanol megtartják egymásnak; ha teljességgel vagy valami részében meg nem tartanáják, megbontanáják, hát azféle megrontó és megszegő fél az másik félnek kétezer forinton maradjon.

Ennek pedig executiója így legyen, hogy ha mely fél preten-dálná, hogy az más fél megszegte volna az kötelet, harminczkét napján ennek az dolognak törvényének meglátásának előtte két jámbor nemes személy által hírré adják az más félnek, de ugy, hogy személy szerint keresse meg önnön magát, nem valami emberit, hogy ez dologból törvénylátásra akarja őtet vonni, az dolgot

. izenje neki, az miből az kötél-szegést akarja követni, ezen levél erejével intse, hogy reá th . . . szék az vármegye székire, az mely celebráltatik az . . . minczkét nap után legelőször; de ezalatt az viceispánokra egy simplex parancsolatot hozzon, hogy ez . . . szerzés szerént tartozzanak az viceispánok kezekbe venni az dolgot, megítélni és teljességgel exequálni. Annakokáért az *convicta parsot* törvényből mikor megismerendik és kipronunciálják, ki legyen? az ispánok jószágára kimenjenek és az kétezer forintról teljességgel való igaztételt szolgáltatassanak vagy ingó-bingó marhából vagy pénzből, vagy ha azokat nem lehetendik, az *decretomi limitatio* szerént jószágbecsülésből; se *contradictio*, se *inhibitio*, se *repulsio*, sem *novum iudicium* ennek ellene ne állhasson, hanem egyszer csak *procurator-hívás* lehessen, de az *procurator* meghívása után mindjárt első széken reá álljanak és vége szakadjon ez dolognak, immár semmi ok ellene nem állhatván, még király ő felsége *gratiája* is.

Továbbá ahol az mely fél ennek nem akarna engedni, és az széken *contumacia ductus* törvényt nem akarna állani és nem engedne, első megidézésen ha törvénynek nem álland, az terhe felett kétszáz forinton maradjon, másodsor háromszázon, harmadszor teljességgel való *sententiát* mondjanak avagy adjanak reá, és ha meg nem igyenesedhetnek, *exequálják* mindjárt.

Ezt kivévén belőle, hogy ha urunk ő felsége dolgától reá nem mehetne vagy valami isteni csapás, nehéz kór, betegség következne rejá vagy valami nyilvánvaló *rationabilis causa*.

Ezt is hozzá tevén, hogy mikoron erdélyi nemességnek terminussok szolgáltatatik, az *procuratorok* szükségieért egyik fél se tartozzék rejá menni; ezt is hozzá tevén, hogy ha az *actor* valami ok nélkül, bosszuságból *urgeálná* az másikat, hogy az is ne maradjon büntetlen, hogy ezféle *actor*, akki az ő *actiója* mellől elesik, száz forinton maradjon; ha *procurator*t meghívand és azután is *continuálandja* és ismét elesedik mellőle, meg ismét száz forinton maradjon.

Ez is elvégeztetett, hogy az törvény meglátásnak utánna, az mely elkezdetik Thelegden az jövő szent kereszt nap után való szerdán, káptalanba menjenek és ott az káptalanban egymásnak ez szerzésekről, *articulusokról* és minden végezésekről levelet adjanak.

Annakokáért az felől megmondott két fél mindezekre ez felől megírt szerzésekre és végezésekre személyek szerént önnön magokat ismét azon felől megmondott kétezer forint kötél alatt *obligálják*, kötik és kötelezik ez felől megmondott személyek előtt tulajdon szabad akaratjokkal ezt a szerzést és ez levelet megerősítvén címeres pecsétekkel és tulajdon kezek írásával. Költ Thelegden szombaton Szent-Lőrincz martyr *estin. (vagysis: aug. 9.) 1561.*

Porro arbitrorum communium superius specificatorum et nominatorum arbitrativum iudicium, finalisque determinatio atque conclusio inter prefatos dominos Michaellem de Thelegd ab una, parte vero ex altera Nicolaum de eadem Thelegd feria quarta prescripta proxima post festum exaltationis sancte crucis proxima preteritum transacta, ac aliis diebus immediate sequentibus ad id aptis et sufficientibus ex determinatione intermediarum personarum superius prenotatarum sub uinculo predicto florenorum duorum millium seriatim et ordine composito, sequitur hunc in modum:

Primo itaque prefatus dominus Nicolaus de Thelegd veluti actor existens, contra et adversus iam fatum dominum Michaellem de eadem Thelegd, veluti in causam attractum, medio nobilis Petri litterati de Nagyfalv legitimi procuratoris sui proposuisset eo modo: quomodo circa festum beati Martini episcopi et confessoris in anno domini 1558. transacto preteritum famulus ipsius actoris nobilis Nicolaus litteratus nemini quitquam mali aut inferens, neque quemcunque ad iracundiam provocans, sed pacifice et etiam secure, veluti persona innocens et nulli noci . . . una cum aliis quibusdam meis servitoribus, Georgio videlicet Balo . . ., Andrea Zekel, Antonio Baranyay alio nomine Somogy, Luca Bánay in via recta, vera et plana pergen descendisset ad partes possessionis Weresmarth gratia perlustr et videndi molendinum quoddam in partibus illis habitum, illinc rebus suis perfectis, dum reverteretur intimatum exitisset ipsi, insidias eidem occulte positas esse et dictum veraciter inter possessionis Herpafalva et reliquis illi fuitimis plus quam quadringentos viros armatos, vite eius insidiatores passim latitare, ipsumque ad huiusmodi latibulum expectare. Quod ubi revera cognovisset et animadvertisset, volens saluti et vite tam sue proprie, quam eorum, qui secum socii essent periculi consulere, tutele et tranquillitatis gratia tamquam ad asylum et profugium quoddam tutissimum, ad possessionem *Hidas* vocatum ingressus, in domum Andree Wáyda ibidem habitam se recepisset, interim Joannes Drawa servitor domini Michaelis Thelegdi cum aliis suis sequacibus atque complicibus veluti ex insidiis et latibulis iam eidem tensis et reparatis emergendo et sese exerendo, in ipsam domum violenter et potentia mediante irruens, ipsum prefatum Nicolaum litteratum servitorem meum et cum eo tres alios supra nominatos miserabili nece et crudelissima interemissent, unum autem ex eis virum cupientes, prefatum videlicet Lucam Bánay in domum dicti domini Michaelis Telegdi *Papmező* vocatam induxissent, illic in carcerem positum, nocte illa captum tenuissent, sequenti vero luce foras eductum, idem Joannes Drawa manu sua propria cuspe transfossum nece crudeli et misera occidisset et reliquorum

occisorum numero adposuisset. Hoc facinus malum deliberato patratum esse animo res ipsa per sese declararet et manifeste ostenderet. Cuius quidem facti licet quidem pena iuridica ex compositione supra notata condescendisset, tamen iuxta eandem transactionem, complementum homagiorum ipsorum occisorum iuridice restitui optarem, exigente id continentia prioris nostrae conclusionis.

Quo audito prefatus dominus Michael Thelegdi in causam attractus medio egregii Laurentii Thechey de Beken legitimi procuratoris sui ex adverso respondit eo modo: Quod ex parte negotii Joannis Drawa omne negotium sit finitum et terminatum, nihilque restare, quam ut mihi libere possit deinceps servire, prout inter nos tractatum est et definitum, super quo superius specialis articulus est conscriptus. Quodsi autem deinceps quitquam commiserit punitione dignum, ex parte eius iuris impensionem me exequi et facere paratum offero; ipse vero Joannes Drawa cum fratribus prefati Nicolai litterati concordavit in summa florenorum ducentorum et quinquaginta, ipsam summam eisdem dependendam; alioquin etiam iuris revisio Gywie eundem ab illo facinore absolvisset et liberum pronunciasset. Compositio autem ipsius Joannis Drawa comprehendit etiam alios, qui cum ipso fuerunt ex utraque parte. Non competit itaque domino actori acquisitio occisorum, quum fratres eorum, ad quos spectabat, concordiam inivissent, ergo ista totalis acquisitio est supervacua et condescensa.

Quibus sic habitis, partibusque iidem prefati communes domini arbitri e conspectu eorum exmissis, videntes atque perpendentes controversie istius iam specificate et propositae exitum ratione et pretextu interemptionis ac necis hactenus inter partes prefatas utro citroque facte et alternatim perpetratae, si ea causa processu iuridico exequeretur, plus mali et discordiarum, quam commodi et pacis inter ipsas partes adferre, indeque subsequi, volentes autem conatus eorum ad eum dirigere finem et propositum, ut omnia ad mutuam pacem, concordiam, amorem et tranquillitatem, perpetuamque permansionem partium caderent atque devenirent, ideoque eradicatis omnium inimitiarum fomentis sese iidem domini arbitri inter ipsas partes interponentes, easdem serio, diligenterque seorsim et singillatim ad pacis et tranquillitatis, concordie amplexum et amorem adhortantes, tractatus pacis et concordie inter eos factus et ceptus per ipsos dominos arbitros, pacem partium amantes, fuisset, eoque fine terminatum exitisset, ut a parte prefati domini Nicolai Thelegdy octo hominum mortuorum et interemptorum, nempe prefatorum Georgii Balog (nam mors et interemptio iam fati Nicolai litterati ea terminatione et fine est dimissa, quo cum fratribus eius prefatus Joannes Drawa

compositione facta determinaverat) Andree Z, Antonii Baranyay, Luce Bányay, Petri Pandy, Thom datth, Joannis Pap et alterius Joannis Balynt, a par domini Michaelis Thelegdy Valentini Chyeh, Pauli Zer Wolphgangi Wayda, Francisci Nagy, Joannis Koztha Chyorba et Petri Illucz alternatim opponendo condescende et inulte relicte ac dimisse sopirentur, cui quidem compositioni atque condescensionis partes ipse prefate respectu ulterioris bone pacis, tranquillitatis et concordie consensissent, atque obtemperando morem gessissent, ita tamen, quod relique cedes et interemptiones inter populares homines facte in eorum propriarum residentiarum loco, modo inferius specificato iudicentur et iure mediante servatis de iure servandis discutiantur atque discernantur, excepta tamen mortis talione, qui mortis auctores comperte extiterint, homagiali solutione aggraventur, libera tamen et salva voluntate remanendi, si qui eorum cum suis adversariis concordare poterint et voluerint.

Jam prefatus dominus Michael Thelegdy, actor iam in subsequenti existens, medio prefati Laurentii Thechey procuratoris sui legitimi contra prenotatum dominum Nicolaum Thelegdy, veluti in causam attractum, proposuit eo modo: quod superius, in priori contractu eorum de negotio *ecclesiarum* in bonis ipsorum existentium, esset precipuus articulus conscriptus, quod autem ad parochialem ecclesiam sancti Stephani attineret, eius ecclesie iuspatronatus eque ipsum, atque dominum Nicolaum Thelegdy concerneret: idcirco una cum omnibus pertinentiis eius, domibus videlicet plebanatus, *schole litterarie*, altiorum, puta honorabilium condam *Stephani Hloswany, Gregorii et Francisci presbyterorum*, simili ratione etiam in exteris possessionibus et bonis communibus, utpote in possessionibus *Petthry, Gyapyw, Eorvend, Magyar-Jenoe, Thelky, Kakwch, Berthen, Rewelew* vel si queque alias essent, cum omnibus pertinentiis, hereditatibusque ad eandem spectantibus et pertinere debentibus, quovis nominis vocabulo vocitatis: eorum omnium peto et opto, ut convenit, equalem divisionem, prout equaliter iuspatronatus eorum utrique nostrum deservit.

Insuper res ecclesiastice, nempe auree, argentee, gemmeque et alii lapides pretiosi et margarite, item indumenta sacerdotalia et altarium ad summam fere mille ducentorum florenorum hungaricalium sese extendentes, ab antecessoribus et patribus nostris ad ipsas ecclesias ordinate, commisse, legate et dedicate existentes, quarum huiusmodi ipse ecclesie et *coenobium monachorum* fuerant decorate et refertissime, quas prefatus dominus Nicolaus pro se usurpasset, atque sibi ipsi magna et manifesta mea iniuria vendicasset et usurpasset, quarum omnium plenaria restitutio vel certe equalis divisio a me optatur, quum non solum ad ipsum

ille pertinuerint, sed pari ratione me, sicut ipsum dominium Nicolaum concernerent.

Preterea sunt iobagiones, iuraque possessionaria circa ipsas ecclesias a maioribus nostris ordinata et dedicata, nempe in possessione *Thelegd* unus iobagio, providus Martinus litteratus;¹⁾ in *Thelky* viginti iobagiones, quorum nomina sunt: relicta Mathei Symon cum genero suo Martino Balog, Ambrosius Demether, Stephanus Nagy, Petrus Boya, Joannes Pakos, relicta Mathei Gergely, Bartholomeus Symon, domus deserta Ambrosii Banlaky, Bartholomeus Nagy, relicta Martini Chyeppleo, Matheus Santha, Mathias et Petrus Warga, Andreas Symon, Martinus Gacchya, relicta Ladislai Gacchya, relicta Ladislai Posen, relicta Demetrii Posen cum filio, Lucas Posen cum fratre germano. In *Thelegd* item unus iobagio Joannes Gal; item in *Posalaka* quinque iobagiones: relicta Andree Layos cum filiis suis, relicta Barnabe Thwroch cum filiis suis, relicta Thome Layos cum filiis suis, Michael Thwroch et relicta Clementis Warga. Item in *Thelky* unus, videlicet Elias Pobo. In *Zabolch* unus, Franciscus videlicet Sebestyen. In *Magyar-Jeneo* duo iobagiones, relicta videlicet Pauli Byro cum filiis, alter relicta Stephani Byro similiter cum filiis. In *Olah-Jeneo* similiter duo, Stephanus videlicet Janosko et Theodorus Bwzwly. Item in *Battyan* tres iobagiones: relicta Michaelis Myssy cum filiis, Nicolaus Bartha et relicta Luce Gaydos cum filiis. Item in possessione *Raykwtha* unus iobagio: relicta Theodori Kamazda cum filiis. Item in *Perkezd* tres iobagiones, videlicet relicta Iwany cum filiis, Iwan Waa et Petrus Koemyves. Item in *Orossi* unus iobagio: Joannes Chyordas nomine. In *Jench Bykach* iobagiones quinque: Joannes Karkos, Michaelis Dobra sessio deserta, Pyspek Kymss deserta, Dobra Iwan et Lucas Mykle.

Sunt deinde passim etiam molendina ad ipsas ecclesias ac domos personarum ecclesiasticarum pertinentes, utputa unum molendinum duarum rotarum in fine vici *Beothke* vocati, ad domum Stephani Iloswany predicti spectans et pertinens, similiter et pomerium unum ibidem eiusdem Stephani Iloswany, que quidem, molendinum videlicet et pomerium eo tempore, dum iuris processu et acquisitione legis medietatem vici predicti Beothke ad equalem divisionem ab eodem domino Nicolao reoptinueram, etiam ad similem divisionem equalem adiudicata extiterant ex eo, quod intra fines et terminos predicti vici Beothke reperta fuerant; verum tamen ex beneplacito nostro, mutua voluntate ac voto benivole concesseramus eidem Stephano Iloswano, ut vita sua durante ex eorum proventibus se et vitam suam sustentare possit

¹⁾ Telegdi Miklós püspök atyja. V. ö. Uj Magyar Sion. 1886. évf. 84. s köv. 11.

et queat. Quia autem idem Stephanus Iloswanus iam decessit, opto ipsum molendinum simul cum pomerio eius ad equalem divisionem, ut sicuti alia bona communia, ita etiam ista dividantur. Est etiam in possessione *Magyar Chyeke* molendinum unum eque commune et indivisum, et illud etiam opto, ut dividatur equaliter.

Sunt preterea circa easdem ecclesias, domosque sacerdotum pertinentia nonnulla prata fenilia sive feneta in territorio Thelegdiensi, utputa ad domum plebanatus Thelegdiensis, item prefatorum Stephani Iloswani, Gregorii et Francisci presbyterorum; in territorio autem *Galos Petthry* ad altare Joannis presbyteri Nagy similiter sunt feneta, que omnia opto ad equalem divisionem.

De vineis etiam pari ratione ad ecclesias et personas ecclesiasticas pertinentibus loqui intendo; sunt etenim vinee in promntorio *Wylachyensi*, Thelegdiensi, Galos Petthry etc.

Ex parte quoque terrarum arabilium ad easdem ecclesias et personas ecclesiasticas, domosque earundem pertinentium propono divisionem equalem me requirere et optare, prout in territorio sepedictorum Thelegdiensi, Galos Petthry etc.

Que omnia, bona videlicet ecclesiastica et ad personas ecclesiasticas, domosque earundem pertinentia, quoad eorum status et ordo turbatus atque mutatus non fuerat, ipsi iidem possederunt et tenuerunt, hiis autem temporibus novissimis quedam eorum bonorum cum mutatione status ecclesiasticorum ordinum, quedam autem per eorum interturbationem dominus Nicolaus Thelegdy sibi ipsi occupasset, in usum suum convertisset, quedam ex eis sibimet ipsi reservando, quedam autem pro libitu suo famulis suis distribuendo; sed quum iuspatronatus ecclesiarum et claustrum me pari ratione atque ipsum concernit, opto et requiro omnia equaliter dividi et sequestrari.

Quo audito prememoratus dominus Nicolaus Thelegdy medio predicti Petri literati de Nagyfalú procuratoris sui ex adverso respondit eo modo seriatim ad singula optata et opposita domini Michaelis:

In claustro, inquit, non nego dominum Michaeli Thelegdy eque iuspatronatus dignitatem habere, atque me, agnosco etenim et reputo ipsum claustrum quantum quidem attinet ad edificationem eius et edificium, pari ratione ipsum ac me concernere, ex cuius participatione nullo modo intenderim iuspatronatum eius excludere, quin potius admittendum censi; verumtamen vineas, fenetaque et terras arabiles, quas dominus Michael habet in sua manu et possidet, eas ab eius manibus exmitti et restitui opto, signanter autem vineam Zabolchÿ vocatum ad idem claustrum pertinentem antecessores iobagionum meorum, providus videlicet quondam Georgius Okos ad ipsum claustrum

dedicaverant et pro perpetua missa, *ut eo tempore fuerat consuetudo*, pro anime sue refrigerio legaverat. Quia autem iam huiusmodi ritus ecclesiastici desierunt, *monachi etiam coenobium incolere defecerunt*: assero ipsam vineam Zabolchy dictam me solum concernere, ex eo, quod a iobagionibus meis eo dimissa fuerit, debet ad eius originem et fontem ad instar defectus seminis redire, sicuti viceversa et ego adm . . . ea bona redire eo, unde excisa fuerant, quantum ex parte domini Michaelis attinet, ut utrique nostrum equalis administretur . . .

Quo audito prefatus dominus Michael Thelegdy medio sepefati Laur . . . Thechey procuratoris sui replicando respondit: audio, inquit, dominum Nicolaum hoc in sua responsione optare, ut ea bona et hereditates, prout vinea Zabolchy et reliqua huiusmodi non ad divisionem rectam et equalem cederent, sed eo, unde originaliter processerint, redirent; verumtamen hoc illud, unde omnia devenerint fundamentaliter propter antiquitatem probare et edocere est omnino impossibile eo, quod forsitan temporibus antiquis nostrorum antecessorum et maiorum, dum adhuc indivisa fuissent ipsa bona, tales pertinentie, bonaque et hereditates circa ipsas ecclesias sint ordinate et dedicate, ad que tempora humanum testimonium sese extendere minime potest: idcirco conveniens et iuri consonum videtur, ut omnia ecclesiastica bona, undecunque derivata, in genere et in communi, nulla habita ratione exquirendi originale derivationem, inter nos dividerentur, non habita ratione inquisitionis fundamentorum legationis aut dedicationis vel ex eo, quod successio iurispatronatus in ipsis ecclesiis equaliter nos concernat, per consequens igitur et bonorum omnium ad ipsas ecclesias pertinentium iurisdictio equaliter foret censenda; pro eo ne dominus quidem Nicolaus hac ratione quitquam propria sibi vindicare aut attribuere possit, sed omnia divisioni equali subiacere debent, quum constet nos ex uno et eodem ramo processisse, et ne nunc quidem mihi videtur esse recta et equalis facta divisio bonorum; nullo modo igitur plus, quam ego, sibi ipsi recipere potest, sed omnia dividi debent in equales portiones.

Quibus sic habitis ac per eosdem prefatos dominos arbitros pro tribunali consedentes, partibus ipsis exmissis, deliberatum extitisset ex parte bonorum et hereditatum ecclesiarum, sacerdotumque, ut quecumque bona ecclesiastica et sacerdotalia vel humano testimonio, infra videlicet sexaginta annorum curriculum iuxta generalis decreti hungarici contenta, vel litteralibus instrumentis ad ulteriora etiam tempora comprobari et verificari possint, post antiquam illam inter primores et maiores partium factam communem divisionem bonorum ac iurium possessionariorum omnium bona aliqua ad ecclesias vel altaria fuisse et esse ordinata, dedicata et legata: illa bona et hereditates, sive sint domus,

iobagiones, iura possessionaria, molendina, vinea, sive iugera, feneta, pomeria, horti, terre arabiles et quecunque tandem fuerint bona quocunque nomine censeantur, eo redire debeant, unde processerint, ita videlicet, quod si de portione domini Nicolai originaliter processisse comprobata fuerint, domino Nicolao, si vero de portione domini Michaelis processa sint, eidem domino Michaeli directe, absque ulla aliqua divisione cedant, ex eo, quod iam facta fundamentali omnium bonorum antiqua illa divisione et unicuique partium sua portione excisa, una pars ad partis alterius bona sorte iam et sequestratione divisa ac seiuncta commercium aliquod habere minus potuerit ramo illo superextante; congruit itaque ex tali deliberatione, ut prefatus dominus Nicolaus comprobet et edoceat prefatam vineam Zabolchy vocatam ad ipsum claustrum de portione sua dedicatam et legatam fuisse iuxta suam allegationem?

Porro idem dominus Nicolaus Thelegdy medio sepefati Petri litterati procuratoris sui ex parte ecclesie parochialis sive templi sancti Stephani in Thelegd existentis ex adverso respondit: antiquitus quidem *eo in loco fuisse quandam capellam*, ab ipsis forsitan antecessoribus eorum olim fundatam, verumtamen ex post egregius condam *Stephanus Thelegdy avus ipsius templum illud sancti Stephani propriis suis impensis ampliasset* et edificio, ut conspicitur, insigni decoresset, id, quod manifeste omnibus constaret: ista igitur ratione, licet quidem quantum respectu capelle superius notate dominus Michael excludi de eius iurispatronatus dignitate non potuerit, neque ego excludere in ea parte intenderim; verumtamen quantum attinet ad ampliationem eius templi, dotationemque eius, quia manifeste sit in propatulo illud templum eundem avum et progenitorem multis donis et variis iuvaminibus donasse et dives effecisse: in ea parte itaque iuspatronatum eius, sicut et progenitores mei tenuerunt, si iuris est, optarem, quod si autem ista negarentur, intendo probare tam litteris et litteralibus instrumentis, humanoque testimonio, quam continuo usu ex eo, quod d. . . templum illud plebano caruit, non ad rationem domini Michaelis, sed meam rationem coloni plebanatus servierunt.

Quo audito dominus Michael Thelegdy medio sepefati sui procuratoris replicavit eo modo: usum, inquit, serviendi probar. . . . necesse, potuit namque hoc fieri, ut potentia mediante, eo. . . . ipsi, et non de iure ad servitia exhibenda sint adacti. . . . compulsi, quo tamen facto minime consequitur ad ipsum solum. . . . excludendo, iuspatronatum eius templi spectare, dato a. . . . si etiam avus suus, Sthephanus condam Thelegdy id templum ampliaverit, donisque et bonis dotaverit, hoc namque fieri po. . . . verumtamen eo tempore *me in etate tenera et illegitima constituto* et sub tutela ipsius existente, meam quoque portionem omnium honorum,

veluti tutor, ipse possedit, fructus eorum proventus, utilitates et emolumenta omnia ipse, prout voluit, ita percepit, de quibus licet quidem littere extent quittantiales et expeditoriales, ex post tamen emanate; potuit fieri et credibile est, ut de communibus proventibus id extruxerit et ornaverit in hunc finem et eventum, ut non solummodo ipsemet, sed omnibus et singulis successoribus utriusque partis habeatur locus cultui divino aptus; alioquin ex quo etiam ipsemet dominus Nicolaus fatetur, terram ipsam et locum cum capella, in quo constructum est ipsum templum commune et indivisum, eoque in loco capellam quandam fuisse: consequitur, ut eius iuspatronatus equaliter me, sicut et ipsum dominum Nicolaum concernit.

Quibus sic habitis, partibusque iidem supranominati domini arbitri ex eis emissis, deliberassent, quod licet quidem etiamsi avus aut progenitor domini Nicolai Thelegdy eam ecclesiam ampliari et edificari fecerit, tamen, quia in loco communi et indiviso, ubi etiam capella quedam prefuerit, eam edificare fecerit: ipsius templi prefati iuspatronatus eque ad unam, sicuti et aliam partem pertineat, sicut et claustrum prenotati. De attinentiis autem et dotariis eorundem deliberatio generalis suprascripta, videlicet de ecclesiasticis et sacerdotalibus bonis, atque hereditatibus tenenda est, ut videlicet ea, que probari et edoceri possunt sufficienti humano videlicet vel litterali documento, atque testimonio, unde processerint? ad suam originem redeant, confusione in alterutram partem evitanda.

Porro quia dominus Nicolaus Thelegdy litteris capituli ecclesie Waradiensis in anno domini 1537. emanatis comprobavit sessionem illam iobagionalem, in qua nunc providus Martinus litteratus residet, in Thelegd habitam, per predecessores suos a nobile Gabriele Thelegdy una cum aliis commutatam fuisse, eadem sessio iobagionalis una cum ipso Martino literato iobagione eidem domino Nicolao est data et adiudicata iure perennali.

Idem dominus Nicolaus Thelegdy medio eiusdem prenotati procuratoris sui ad obiecta domini Michaelis Thelegdy ex parte viginti iobagionum supranominatorum in possessione Thelky habitorum respondit ex adverso: ipsi domino Michaeli minime competere eorum divisionem optare eo, quod illa portio in predicta Thelky non ex membro honorum ipsorum, sed aliunde sit derivata, id quod vel inde constat et manifestum esse potest, quod illic, in dicta possessione Thelky suam portionem, quemadmodum et ego, integraliter tenemus, habemus et possidemus in parte directa: consequitur ideoque illos viginti iobagiones extra hoc esse; ut autem dilucidius ista mea responsio manifestetur, mei antecessores illos viginti iobagiones impignoratos habuerunt ab Andrea olim Thelegdy, ideoque me concernunt pure et effective, nulli quitquam

commercii circa illos habere. Ad cuius responsionis probationem et verificationem idem dominus Nicolaus produxit et exhibuit litteras capituli ecclesie Waradiensis in anno domini 1493. emanatas cum solenni tamen protestatione in eo, quod etiam firmiores litteras, si necesse fuerit, super eius portionis perpetuitate habeat, atque eis, dum necessitas incumbet, frui vult et optat.

Quibus sic habitis, partibusque predictis e sede iudiciaria prefatorum dominorum arbitrorum exmissis, deliberatum extitisse iuxta priorem generalem iuridicam conclusionem, quod quia tam ex eo, quod singule partes integram portionem suam extra hoc in ipsa possessione Thelky possideant, quam etiam litteris pretacti capituli ecclesie Waradiensis perspicue constet apud domini Nicolai predecesores, et per consequens apud eundem eam portionem predictam viginti iobagionum in pignore extitisse, ideoque eandem portionem viginti iobagionum in predicta possessione Thelky existentem ad eundem dominum Nicolaum solummodo spectare et pertinere, domino Michaeli nullum commercium ad ea habente.

Idem dominus Nicolaus Thelegdy medio sui legitimi prenominati . . . de et ex parte molendini in predicta possessione Th . . . respondens ex adverso, exhibuisset transsumptum littera . . . testamenti honorabilis condam Stephani Iloswani sub sigillo . . . ecclesie Waradiensis, ex quarum tenore optime constitisset . . . Stephanum Iloswanum predictum molendinum, veluti a parente do . . . Nicolai Thelegdy pecunia emptum, propriisque sumptibus et pecu . . . edificatum atque erectum eidem relegasse, testamentariaque dispositione commisisse eidem restitui: idcirco eiusdem testamenti legationis vigore prefatum molendinum Thelkyense domino Nicolao sepredicto adiudicatum plenarie extitisset.

Deinde idem dominus Nicolaus Thelegdy de et ex parte vinearum in promontorio possessionis *Pucztha Wylak* existentium medio eiusdem sui legitimi procuratoris respondit domino Michaeli Thelegdy: circa eas vineas minime loqui competere ex eo, quod ille vinee sint in huiusmodi et tali territorio, in quo dominus Michael nullam habeat ditionem, neque inibi quitquam possideat, sed solius ipsius domini Nicolai esset illa possessio cum suis attinentiis. Igitur vineas ibidem habitas licet primitus ad ecclesias dedicatas, iam autem ad ipsum solum, iure domini terrestris earum realem proprietatem pertinere atque spectare.

Dominus Michael ad hoc replicando, medio sui prenotati procuratoris dicit, quod quia ille vinee ad tales ecclesias et domos ecclesiasticas pertinerent, quarum iuspatronatum eque tenemus: illarum quoque, etiam si in alieno territorio sint, portio equalis me eque, ac ipsum dominum Nicolaum veritate iuspatronatus ecclesiarum concernit; competit itaque me eas, quantum ad meam

portionem spectat, requirere iure optimo, ut pari ratione dividantur.

Dominus Nicolaus autem ex parte earundem vinearum Wylachiensium ad ecclesias pertinentium medio prefati sui procuratoris ex adverso respondit iterum : eas vineas ab antecessoribus et progenitoribus suis originaliter circa ipsas ecclesias dedicatas et ordinatas esse, adeoque ipsi duntaxat absque ulla aliqua divisione competere, ad cuius sue responsionis documentum et probationem idem dominus Nicolaus serenissimi condam domini Wladislai regis Hungarie pie reminiscentie produxisset super libertatione ipsarum vinearum ratione nonarum et libera semper vindemiatione earundem emanatas; item alias litteras capituli ecclesie Waradiensis in anno domini 1476. super venditione et fassione Clementis condam presbiteri, illius vinee in promontorio predictae possessionis Wylak, tunc inter vineas providorum Petri Ingyen et Nicolai Farkas site et adiacentis, quam generose olim domine Elizabet, egregii condam Joannis Thelegdy relicte pretio certo divididisset, eidemque libere fassus fuisset, similiter idem dominus Nicolaus exhibuisset et produxisset.

Quibus sic habitis, partibusque predictis et earundem legitimis procuratoribus iidem domini arbitri ex eis emissis, prefatam unam vineam in dicte possessionis Wylak promontorio, inter prefatorum olim providorum Petri Ingyen et Nicolai Farkas existentem, habitam, eidem domino Nicolao Thelegdy perpetuo possidendam. tenendam et habendam iudicassent; reliquas vero alias vineas in eiusdem prefate possessionis Wylak promontorio adiacentes, ac circa ecclesias illas, quarum iuspatronatus eque utrasque partes concernit, spectantes et pertinentes, dividendas fore veritate dignitatis iuspatronatus ideo, quia non constaret originaliter a cuius partium primoribus ordinate extiterint, hiis tamen conditionibus, quod instantis vindemie presentis utilitates ea pars pro se percipiendi habeat auctoritatem, ad cuius rationem illas vineas hactenus coluissent et laborassent; exacto autem vindemie tempore, fructibus et utilitatibus presentibus collectis, dum et quandocunque libitum ferit, idem prefatus dominus Nicolaus Thelegdy lege regni huius Hungarie requirente, potest easdem vineas estimari facere et de medietate earundem partim pecunia parata, partim vero rebus mobilibus, iuxta tamen verum et realem valorem domino Michaeli redditis et depositis, eundem de earum dominio excludere. quoniam domino Michaeli in illa possessione Wylak nullum habeatur dominium aut aliqua proprietas. Ista quoque tamen cause adiecta, ne parti alteri iniuria aliqua videatur inferri, ut penes quatuor iuratos iudices eiusdem possessionis Wylak alii totidem iurati viri aliunde, ex aliorum domin...
...viniferis bonis electi adiungantur, et illi octo iurati homines

faciant legitimam estimationem tam ipsarum...quam rerum mobilium in valore competenti, quorum et...utraque pars consentire, eamque observare et adprob...et teneatur.

Deliberatum etiam extitit ex parte feneti sepefati Stephani Hloswa...in territorio Thelegdiensi existentis, partibus quoque consentien... ut inter ipsas partes equaliter dividatur.

Porro ex parte molendini et pomerii prenotati Stephani Illoswani in fine vici Beothke habitorum ad superius prescriptam acquisitionem domini Michaelis sepefatus dominus Nicolaus medio sui prescripti procuratoris ex adverso respondit eo modo: quod quamvis idem dominus Michael prioribus temporibus vigore articulorum ipsum vicum Beothke ab ipso requisierit, quam acquisitionem quidem ipsi onerosam extitisse; verumtamen in presentiarum eam suscitare quidem minime posse, neque intendere, suo tamen tempore remedio iuris vel gratia novi iudicii velle meliorari facere ex eo, quod vicus Beothke predictus esset suus; in ipsa autem acquisitione domini Michaelis, quam proponeret, neque molendinum, neque pomerium fuissent specificata, ideoque nullum ius dominum Michaelem circa ipsa habere, sed se solummodo concerneret.

Quo audito prefatus dominus Michael Thelegdy medio sui procuratoris replicasset eo modo, quod prefata molendinum et pomerium intra fines et terminos predicti vici Beothke sunt reperta, id quod dominus Nicolaus quoque annuere in sua responsione videtur, que etiam illo tempore dividenda simul cum ipso vico Beothke fuissent, nisi ex beneplacito eorundem Stephano Hloswano concessissent utenda et possidenda usque ad vite sue exitum; nunc itaque restare, ut dividantur, Stephano Hloswano iam e vivis excesso.

Quibus sic habitis, partibusque in eo solenniter protestantibus, ut si quas litteras vel litteraria instrumenta aliquatenus super hiis poterint usquam reperire, eisdem litteris contra alterutrum liceat uti semper, et signanter prefato domino Nicolao in hoc protestante, ut sibi ex parte eiusdem vici Beothke liberum sit et salvum tam in sede iudiciaria sedis Comitatus Byhoriensis, quam usquam alias, si commoditatem nancisci poterit, iure contendere absque ullo aliquo gravamine: conclusum extitisset partibus ipsis sub huiusmodi praecontentis protestationibus annuentibus et consentientibus, ut molendinum ipsum et pomerium in fine dicti vici Beothke adjacentia equaliter inter ipsas dividantur.

Közli: BUNYITAY VINCE.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Baresay Ákosné lefoglalt javai összeírása.

Anno dni 1661. die 10-a Maii.

(1.) Az mely jókat az asszony ő nga atya házától hozottnak lenni praetendál, így következnek:

Egy gyöngy koszoru három arany boglár rajta.

Három gyöngyös konyít (konty), az egyikben apró függő, ketteji gyöngyösök.

Három gyöngyös párta, mind arany boglárosok, kövesek.

Egy gyöngyös hajraváló egy aranyboglár rajta rubintos.

Két nyakraváló, egyik gyémántos, másik rubintos.

Egy bokor gyémántos arany perecz.

Egy gyöngyös, rubintos aranyláncz.

Két arany ő, az kettőben lehet circiter száznegyven arany.

Két arany láncz, egyik sima, másik zománcczos, lehet circiter az kettőben huszonöt arany.

Egy apró gyöngyből csinált kordaforma ő, az végin egy kis arany pésma-tartó.

Három gyöngyös gallér, kettei arany boglárosok, egyike rubintos, másika paraszt bogláros, harmadik apró klárisból s apró gyöngyből fűzött.

Négy csipkéből csinált gallérok.

Három bokor tászli, iszkofumosok.

Egy ráró formára csinált gyémántos aranyfüggő, melyet Apafi Istvánné asszonyom adott az lakadalomkor.

Egy gyémántos öreg függő.

Egy rubintos kiseded függő.

Egy apró gyémántos függő.

Egy kis függő öt öreg gyöngy benne.

Egy rubintos kiseded arany bokréta.

Egy néhány töredezett aranyboglárok.

Harmadfél bokor fülben vevő, kettei gyémántos, az kinek társa nincsen rubintos, egy ezüst iskatulyában vannak.

Egy papirosban egy néhány apró rubint, egy-egy lenese szemnél kisebb és egynehány smaragd is közte.

Egy pántlika formára csinált kisedet függő.

Három gyémántos gyűrű.

Egy égett safiros aranygyűrű.

Ez feljül irottakat mind meg kell adni Barcsai Ákosné asszonyomnak.

Egy kicsin rubintos gyűrű.

Hat papiros iszkofium.

Egy fekete csipkés főrevaló fátyol.

Két fátyolból csinált fekete csipkés felkötő.

Egynehány fekete klaris gyűrű.

Egy papirosban takart egynehány türkés.

Ezeket is meg kell adni mind.

(2.) Az mely jókat praetendál ő nga hogy paraphernumában adtanak, így következnak:

Egy gyöngy ő tizenkilencz százból való, az gyöngyök aprók.

Két gyöngyös párta, egyik paraszt bogláros, másik rubintos.

Egy gyöngyből csinált rózsza, egy arany boglár rajta.

Két gyöngyből csinált gallér, arany bogláros, rubintos.

Egy pántlikából csinált gallér tászlival együtt.

Egy iszkofiumból szőtt tászli.

Egy gyöngyös arany bogláros konyt, az tetejében függő kicsiny.

Egy rend nyakravaló középszerű veres kláris.

Egy kis gyöngy aranyláncz circiter huszonnyolcz arany benne.

Egynehány veres klárisból csinált boglár.

Két aranygyűrű, egyikben öt apró gyémánt, másikkban egy öreg gyémánt, melyeket ugyan Bethlen János uramtól küldött volt őnga jegyben.

Egy rubintos gyűrű, körüllette apró gyémánt pecsétnyomó.

Egy arany gyűrű, smaragd benne, melyet középső asszonyom adott volt jegyben.

Egy fél gyémántos fülbevaló.

Ugyan egy fél smaragd fülbevaló.

Egy pántlikaforma rubintos függő.

Egy igen kicsin rubintos függő.

Egy középszerű rubintos gyémántos függő.

Ezeket is mind meg kell adni etc.

Egy aranyban foglalt pésma.

Egy rubintos, fehér zománczos aranyból csinált bárány arany veszőre foglalt.

Egy aranyveszőre foglalt smaragdós béka.

Egy arany öltöztető tő, gyémánt az végiben. Ezeket Tökölyiné asszonyom küldte.

Ezek az feljül megirt jók egy kis lapos zöld ládában van-

nak az rubintos pecsétnyomó és egyik gyémántos gyűrükön kívül, melyek az asszony ő nga ujjában vannak.

(3.) Egy kalamáris ládában ezek vannak :

— Egy ezüsthől csinált tubák tartó.

Egy bajusz füstölő.

Egy kis vas pecsétnyomó.

Egy szem kláris.

Egy olló.

Két rézpenna.

— Elébbi asszony pecségi ezüsthől csinált.

— Egy ezüst pémata tartó.

Két puskaforma vas.

Egy köszü puskához való.

Kevés fekete spanyorviasz.

— Nyolcz kopasz tallér.

— Három duplás tallér.

— Egy darab török tallér.

Egyéb holmi dibdáb haszontalan aprólékok.

Egy csont compastrum.

Egy bokor kigyó szarv egy kis fekete tokban.

Ezeket mind ládástól Székely István uram vitette el.

Az feljülirottakat mind meg kell adni azokon kívül, melyek *lineával* vannak megjegyezve.

Egy kevés holmi dibdáb levelek.

Egy fényes cifraládában, melyet ugyan urunk ő nga adott volt elébbi asszonynak, van az asszonynak egy fátyol előkötő. ugyanazon ládában volt az ur ő nga egy bokor inge kötöstől, egy gyolcs lepedő, egy csipkés szemfedél halálára való ő ugnak, mely halálra való eszközöket az asszony ő nga vőn kezéhez.

Egy hamuszín virágos kamuka dolmány fejér selyem gomb rajta.

Egy kék kanavász posztó mente, királyszín bojtos bársonnyal bérlett.

Egy veres angliai nagyrad (*így*) halálára készítette volt ő nga, ezeket is az asszony vette kezéhez, míg ő nga kglssége accedál felőle.

(4.) Negyedik egy zöld láda, két végin vasfogantyú.

Van benne egy fejér skatulya, abban öt darab pántlika, hajtekerő két darab csipke, viselt sárga galon, egy darab fejér széles ezüst csipke, fertály héján két sing lehet.

Sárga galon két darab.

Negyeb (*így*) kötési két darab.

Öt matring arany-ezüst fonal.

Egy kis szepetben két darab aranyprém.

Egy kötés apró kláris.

Más iskatulyában két darab pántlika.

Egy darab hajtekerő.

Egy vállravaló négyyszögű ezüst karika egy fényes tarka skatulyában.

Ezeket is mind megadják.

Egynehány ezüst karika.

Egy kis olló.

Egy reczekötő ezüst vessző.

Kilenczdarab csipke 1 fejezkötés.

Egy falka sorlott s sodratlan selyem, krakkói czérna, selyemsinór, selyem galon és selyem csipke.

Két kötés csipke, egyik fejez, másik sárga.

Tizenhét apró ezüst gomb.

Egy iskatulyában egy néhány kláris boglár.

Más iskatulyában egynehány apró kláris, kevés ezüst drót.

Két darab papirosban 10 gombostó.

Egy fekete selyemből csinált gallér kézelöstől.

Egy pár nuszt keztyü.

Egy darab zöld s veres tafota.

Tengerszín tafotára varrott kis ingnek való.

Két lepedőre való iszkofiummal varrott szín.

Öt iszkofiumos kis keszkenő.

Másfél fertály veres kamoka.

Egy fekete csipkés fülkötő.

Egy zöld atlaczra varrott előruha iszkofiummal, körülötte sárga arany csipke.

Egy kis ezüst aranyas csésze, melyet édes anyjáról marattnak mond lemmi ő nga.

Egy ezüst kanna ejteles, kívül aranyas, virágos, melyet az attya adott ő ngának.

Egy darab termés kláris magáé az asszonyé.

— Egy fél ejteles ezüst hólyagos kívül fejez zománczos, belül aranyas kanna, melyet az urnak locumtenességében adott volt Hermány uram.

— Egy ezüst okulártok.

— Két ezüst aranyas sötartó.

— Egy darab meczim selyemsinór.

Egy ezüst spot.

— Ezüst apró aranyas gombok nro 20 idest husz.

— Két ezüst boglár lórravaló szerszámhoz, apró is kettő.

Egy rózsavíznek való kiskorsó rubinttal, smaragddal rakott táblájával együtt aranyas, veres tokba vagon, melyet ő nga mondja Harsányi uramtól Minya vajda küldte volt.

Két zaeskóban kétszáz forint, melyet mondja az asszony ő nga, hogy mikor hazaadták, az édes attyja adott vele.

Egy fekete strucz tollból csinált ezüstben foglalt kiesiny árnyéktartó.

Ezeket is az lineázottakon kívül mind meg kell adni.

5. Ötödik egy fekete lábos szeptet.

Abban vagyon sodratlan selyem egynehányféle szín papirosban kötve tizenöt kötés.

Egy vászon zacskóban tizes arany no 72 = hetvenkettő, ezen aranyakat, mond ő nga, mikor mátkája volt az ur ő naga adta. Száz volt mind tizes aranyak, de a többit úgy mint huszonnyolczat az asszony ő nga elköltötte.

Ezeknek hasonfelét adják az asszonymnak, felét kezünkhöz küldjék, avagy Felvinczi uram kezéhez.

6. Egy kalamáris láda. Egyik skatulyában egy kevés bors s egy darab kánfor. Más skatulyában valami levelek, az asszony magyarországi jószágára nézendők.

Ezt tehát adják meg.

— Egy szeptetben lakat nélkül.

— Egy kis keskeny lóraváló szerszám, törökunuka orravalójával. nyakbanvetőjével, kármányzabolájával.

— Egy ezüst czímer.

— Egy kármányzabola.

— Egy zöld gránát viseltes czaprag szkofiummal varrott.

— Egy tarka selyem futa.

Egy compactióban magyarországi articulus.

Egy Approbata Constitutio.

Egy sárga karmasin csizma.

Egy viselt csalmák.

Egy fekete tafota keztyű, rókamállal bérlett.

Egy bérlett melyre való veres posztó rókabőrrel.

Két fekete angolai posztó süveg bérletlen.

— Egy maicz fékemlő.

Azon szeptetben egy fehér skatulya, abban egy könyv, diplomák s egyéb levelek.

8. Egy zöld lapos láda mind levelek vannak benne, zárja nincsen az ládának.

9. Egy fehér láda zár nélkül, abban is mind levelek vannak.

10. Egy bőrláda vasas, abban vannak ezek, az láda is az asszonyé.

Egy nuszttal bérlett muntli, az hátulya viseltes, hat renddel széles ezüst csipke rajta.

Egy aljában szőtt tetczin atlacz szoknyának való materia.

Ugyanazon szoknyához azon materiából való előruha kis ingnek való.

Egy szoknya oly metczin atlacz aljában szőtt.

— Az lineán alól levőket adják meg.

— Egy ezüst kalamáris láda, négy oroszlányon áll, ezüst porozójával, kalamárisával, ezüst kulcsával.

— Tallér van benne nro 207, idest kétszázhat.

- Arany négy.
- Török pecsétre való csont és ezüst.
- Négy szij vég.
- Egy kis darab töredék ezüst, lóra való szerszámról tört le.
- Egy zacskóban tallér több lehet valamivel száznál.
- Egy zacskóban ort (?) egy kevés és dutka.
- Egy zacskóban moldovai vagy havasalföldi pénz.
- Egy zacskóban poltura, garas lehet száz forint.

12. Egy kis négyszögű zöld láda, az asszony aprólék egyet-mási vannak benne.

- Egy kevés dirib-darab czérna csipke.
- Egy kis fátyol ing.
- Fél vég patyolat.
- Egy darabocska patyolat.
- Egy kis darab kaftány.
- Két darab fejéres lepedőben való.
- Egy kis iskatulyában három ezüst gombocska.
- Ezüst reczekötő pácza, tőjével együtt.
- Egy ezüst villa.
- Egy ezüst szaglóska.
- Egy bomladozott gyöngyös főkötő.
- Egy félszer bársony tetezin keztyű.
- Egy négyszögű tallér.
- Kilencz ezüstkalán villástól.
- Egy kicsiny rózsaviznek való csésze aranyas.
- Ezeket is adják meg az lineán alól.

13. Egy kis fehér pinczetok, van hat ezüst palaczk benne, melyeket az mint az úr ő nga mondja, Rákóczi Ferenczé voltanak, Fejérváratt felejtvén, Kendi János uram hozta fel.

14. Egy fekete patika láda, megholt fejedelmé volt, Gyalu-nál nyerték volt el, Bethlen János uram vette volt meg törökök-től, ugy adta volt ő ngának.

- Az kün forgó ezüst edények ezek :
- Egy öreg ezüst mosdópohár.
- Egy aranyas ezüst fedeles kis kanna, az asszony iszik belöle.
- Egy ezüst füstölő.
- Egy mosdó korsó medenczéstől, aranyas:

Két ezüst palaczk, egyik nagyobb egyik kisebb, az asszony ő nga iszik belöle, melyek most is kün maradtanak ő nga kezénél az kis kanná-val együtt.

- Egy öreg pogány púnzes serleg.
- Egy öreg ezüst gyertyatartó.
- Nyolcz aranyas csésze.
- Egy aranyas öreg sótartó.
- Egy sima belől aranyas uti csésze.

— Két aranyas kalán villájával együtt.

— Hat ezüst kalán villájával együtt.

— Egy asztalra való óra tokostól.

Ezeket az künforgó edényeket raktuk az 20-ik pohárszék ládába azon az három edényen kívül, mely az asszonynek maradt az mint feljebb megírtuk az asztalra való órán kívül, melyet töttünk az 21. ládába az kis mutató órával együtt.

Három ezüst kalán villástól, melyek ugyan az asszonyé voltak s nála kün maradtanak.

— Más rendbeli tiz aranyas esése gyümölcs alá való.

— Egy ezüstös drótból csinált kigyó.

Ezeket az tiz eséseket, kigyót töttük az 21. ládában.

Az faloldalon van tizenegy szűnyeg.¹⁾

Az asztalon egy.

Az karszéken is egy vagyon azon házban, melyben most az ur van.

— Van egy kis nyakban vető mutató óra.

— Egy ágy elejiben való superlát.

Van ő ngnak házban egy tisztességes ágya.

Azon házban van egy öreg tükör.

Azon házban maradt egy nyakkal bérelett háló mente veres gránát.

Az asszony ő nga házában voltak díván szűnyeg nro 11 idest tizenegy.

Skárlát szűnyeg hét az asszony házában maradtak, mivel ő nga fenn vagyon, még ugyan három skárlát szűnyeg.

Egy fekete virágos kamoka nyári szorító mente, az uré ő ngáé, ezt is Szegedi Péter uram vötte kezéhez.

15. Fekete bőrös láda, abban van tizenkét asztalra való abrosz.

Pohárszék abrosz nyolcz.

Ágyra való lepedő nyolcz.

Nyolcz vánkos héj.

Hét kendő.

Három asztal körül való kendő.

Egy tángyér förlő.

Tizenhárom asztalkeszkenő.

Ezek az asszony ő nga kezénél maradtak, mivel változó ruhánemű.

Az lineán alól ezek is adassanak meg.

16. Fejér pántos láda, abban vagyon 11 orca törlő.

Kilenez bokor ing.

Három vég ezenkívül.

Az asszony ő nga ingei nro 31 idest harminczegy.

Tiz előruha.

Egy nyakra való kendő.

1) *Oldalt*: Ezeknek ketteit Dánfinak adták volt.

Két sing szederjes darab bársony.

Egy veres tafota ing.

Három singnyi kék bagazia.

Három sikárló, kettei gombolyag kö, harmadik csont.

Egy kicsinyke ezüst aranyas kalán.

Ezek is az asszony nál hagyattak.

Ezek is megadassanak.

17. Egy zöld kapcsos láda, van benne:

Öt vég gallér gyolcs.

Két vég patyolat.

Három főre való patyolat.

Egy előruhának való patyolat.

Négy vagy öt ingre való ránczos patyolat.

Három singnyi két darab selyem szélyű bulia vászon.

Egy fejéreses félben hagyott előruha.

Egy darab papiros gyolcs.

Más egy darab czinadof.

Egy darab gallér gyolcs.

Két szabott ing, egyik patyolat, másik gyolcs.

Egy férfi ing.

Egy darabocska szoknyából kimetszett kanavász zöld.

Egy bokor kék atlaez derekalytok.

Három bokor iszkofiummal szőtt kézrevaló.

18. Egy fehér láda, vagyon benne:

Egy-két singnyi veres atlaez.

Diribba-darabba másfélsingnyit tevő fekete bojtos bársony.

Hat darab him.

Egy veres bagazia viseltes vánkös tok.

Egy süveg nádméz.

— Egy atlaezra varrott vánkös haj török munka.

Öt himes vánkös haj.

Egy varrott török kendő.

— Nyolcz darab papirosra csinált iszkofium virágok czafragra valók, szépek.

Két darab lepedőben való recze.

Másfélszáz török orsó.

19. Egy öreg fehér vaspántos láda, van benne:

— Egy veres bársony pánczell süveg bérletlen.

Egy tetczin selyemposztó nagyrág.

Egy kék kanavász dolmány fehér ezüst fonalból csinált gombok rajta.

Egy tetczin selyemposztó nadrág kapcza nélkül.

Egy viola szín virágos kamuka dolmány fehér gombok rajta.

Egy tafota nadrág.

Egy narancs szín virágos kamokadolmány tetczin selyemgombok rajta.

— Egy fekete virágos bársony mente, fekete gombok rajta fekete bojtos bársonnyal bérlett.

Egy égszín kanavász dolmány fejr iszkofiumból varrt gombok rajta.

Egy égszín kanavász török mente fekete bojtos bársonnyal bérlett fejr szkofium gombok rajta.

Egy metczin virágos bársony dolmány, sárga szkofium gombok rajta.

Egy metczin virágos bársony török mente kék bagaziával bérlett, sárga arany fonalból csinált gombok rajta.

Egy veres skárlát nadrág sárga kapeza rajta.

— Egy fekete virágos bársony dolmány fekete selyem gombok rajta

— Egy hajszin kanavász boér mente nuszta bérlett, fekete szkofium gombok rajta.

Egy pár veres bársony keztyü nestel prémezett.

— Egy veres bársony nuszta bérlett süveg.

Egy meczin virágos bársony süveg bérletlen.

Egy virágos zöld bársony süveg bérletlen.

Egy kis darab nest bérlet.

Egy nadrágban való selyem kötő.

Egy pár egy kötésen levő három száru gyöngyös gombok.

Egy darab zöld maicz.

Egy kis darab viola szín sima bársony.

Egy fekete virágos viselt kamuka félszer mente.

Egy fekete posztóból csinált rókamállal bérlett melyre való.

Egy zöld bársony mente zöld bojtos bársony alatta, sárga arany fonalból csinált gombok rajta.

— Egy veresbársony nuszta bérlett mente fejr szkofiumból csinált ezüst gombok rajta.

— Két veres kanavász kornéta gomb nélkül.

— Egy zöld kanavász kornéta boncsokjával együtt.

— Két zöld boncsok.

Egy veres kamokából csinált zászló, szegény fejedelem ezimere rajta.

— Egy veres tafota zászló, az szélye fejr tafota, egy aranyas kigyó czímer rajta.

Egy fél singnyi fejr kishiczer.

Öt öreg óntál.

Más rendbéli kisebbszerű öt ó óntál.

Négy töredezett óntál.

Két kék bagaziával bérlett mátrác.

— Egy veres skárlát kék virágos kamokával bérlett köpenyeg, gombja ezüst aranyas; szára ezüst fonalból szőtt török munka.

Az mely ládáknak kolcsát találtuk, ebben töttük bé.

— Egy veres korneta, magáé volt.

20. Egy veres pohárszék láda, van benne:

— Husz serleg egyben járó, kinek a nagyobbikja virágos fedelestől, kívül aranyas.

- Urvacsorájához való minden eszköz u. m. egy harmadfél ejteles
- fedeles ezüst kanna, egy lábas kehely, kívül belől aranyas;
- egy nyolez szegeletű ezüs tányér, az széli aranyas; iszkofiummal
- varrott keszkenő; egy fejéres reczés abrosz.
- Egy virágos kupa, kívül belől aranyas fedél nélkül.
- Három ezüst gyertyatartó gombajával együtt.
- Egy ezüst kanna, a fedele eltört, de ott van.
- Nyolez ezüst kalán, hét ezüst villa.
- Három ezüst hamu vevő.
- Egy ezüst sótartó.
- Egy ezüst medenceze korsójával együtt.
- Hét vért zászlókra valók, aranyasok, háрма ezüst, az többi réz.
- Egy elefántcsontból csinált tornyos pohár, zöld fatokban.
- Egy fatokban terra sigillata csésze.
- Más egy korsóska fedeles terra sigillata.
- Egy ezüst fedeles kanna, ejtelesnél kisebb.

21. Egy bőrláda, vagyon benne:

— Egy kis lóraváló keskeny szerszám kármány zabolástól, török munka.

- Egy öreg lóraváló szerszám aranyas kármány zabolástól.
- Három kötőfékre való maicz.
- Öt maicz fékemlő.

— Két nyeregre való ezüst csattos maicz hevederek öt felrántó ezüst szíjvégekkel.

- Két vánkosra való törökmateria.
- Egy meczin bársony czafrag iszkofium virággal varrott.
- Egy bársony czafrag iszkofium virág rajta.
- Egy veres bársony mindenütt varrott viselt czafrag.
- Más viseltes veres bársony apró virágokkal.
- Két buzogány, egyik rostélyos tollas, mindenik aranyas.
- Egy veres varrott, virágos viseltes czafrag tatár nyeregre való.
- Egy slefet felrántó szijhoz való.
- Tíz czapa pohár, hete kül-belől aranyas, háрма fejér.

22. Öreg bőrláda, melyben vannak az asszony egyetmássi, fejér ruhái, köntösi, melyek rendszerént így következnek:

Egy szoknyának való virágos meczin bársony, melyet mond az asszony, hogy Beldiné asszonyom adott volt ő ngának.

Egy gyöngyös szederjes bársony váll, mely még az anyjáié volt.

Egy szoknyának való aljában szótt virágos zöld atlacz.

Egy veres bársonymente, magúé, széles fejér csipke körüllette, viseltes nuszt alatta.

Egy szederjes sima bársony szkofiummal varrott szoknya, mely még az anyjáié volt. ¹⁾

1) *Oldalt*: Az lineán alól levő eszközök adassanak meg.

Egy kék tafota előkötő szkofiummal selyemmel varrott, az is az anyyáé volt.

Egy sima veres bársony váll, csipkés.

Egy kis ing, két uja fényes zöld terezella.

Egy zöld terezella szoknya.

Ugyanazon materiából előruha.

Egy szederjes sima bársony szoknya kilencz rend arany prém rajta.

Egy selyemmel varrott slahos szederjes előruha.

Egy kis ing, az két uja arany fonállal varrott.

hajtós bársony virágos bársony palást, hét rend prém az alján, fekete bársonnyal bérlett.

Egy kis ing, az két uja metezin fényes materia.

Egy szederjes bársony váll, fejr csipke rajta.

Egy meczin sima bársony szoknya, ezüst aranyas prém 6 renddel rajta.

Egy veres tafota superlát.

Két veres aranyas vánkös héj hintóra való.

Másfél sing kanavác.

Négy sing sima veres bársony.

Három apró dib-dáb veres tafota.

Egy meczin bársony kis suba, nestel bérlett 13 renddel az arany prém.

három renddel arany prém rajta. Egy fekete bársony kis suba, narancs szín hajtós bársonnyal bérlett

Egy fekete virágos bársony lant uju váll, arany prémes.

Egy dolmán uju váll, fekete bársony ezüst prém rajta.

Egy veres aranyas virágos bársony paplany az széle veres kamuka.

Egy aranyas virágos veres bársony paplan, az széli tarka atlacz.

Egy sing fekete virágos bársony vállnak való.

Egy motola fehér gyapott fonal.

Egy vég koczkás abrosznak való.

16 gyolcs lepedő, ki varrott ki fejéres benne.

Hat gyolcs varrott vánkös haj.

Öt gyolcs varrott kendők.

Egy vég abrosz. 6 gyolcs abrosz. 26 asztalkeszkenő.

Egy darab zöld tafota.

Négy sing fejrített széljes vászon, egy félben varrott uj abrosz.

Asztal környül való uj aranyas virágos kendő.

Két sing gyapott vászon. Egy sing keskeny fejrített vászon.

Egy vánkös hajnak való paraszt gyolcs.

Egy pár török him lepedőre való.

Négy pár selyem salavári, hármá veres, egyik narancsszin.

Egy kötés fejrített krakkai czérna, egy kötés paraszt czérna.

Három vánkös haj, kettei aranyos, harmadikuak közepe virágos szélje veres perpeta.

Négy lepedőbe való him.

Egy fátyol előruha.

Egy veres tafota superlát.

Egy recze superlát.

Egy pohárszék abrosz.

Egy vég lengyel abrosznak való.

Meg ugyan más lengyel abrosznak való, egy darabot kivágtanak benne.

Egy asztal körül való vékony törökvarrással való kendő.

Hat darab spanyor szín, 19 darab fejéres.

Egy darab sárga virágú tarcezinella.

Egy feredni való török ing.

Két bokor iszkofiummal varrott csizma, egyik zöld, másik veres.

Egy veres fáttyol önek való. Ezek az jók mindmagáéi az asszonyé az mint referálja.

Ezek is mind meg adattassanak.

23. Egy fekete bőrláda.

NB. Abban van egy nusztl bérlés, boérmente alá való, melyet Szejdí ajándékozott volt az urnak, melyet tud Bethlen János uram is, az ur ajándékozta volt az asszonynak. ¹⁾

Egy darab hitván gyolcs, vánkös hajnak.

Egy előruhának való patyolat.

Borbélynak való három darab tarka futa.

Egy darab sárga recze, más fejér.

Egy viseltes varrott solya iszkofiomos.

Egy aranyas kendő.

Két fejéreses vánkös haj. Egy fejéreses lepedő.

Négy vászon asztal keszkenő.

Egy zöld aljában szótt kanavász szoknya vállastól, előruhástól.

Egy fényes tarcezella virágös szoknya vállastól, előruhástól.

Egy virágös kamoka szoknya, vékony keskeny ezüst galon süri 5—6 renddel rajta, előruhástól, vállastól.

Egy veres tafota szkofiummal varrott kis ing.

Egy kamuka virágös fekete csipkés nyári palást egy renddel az alján fekete tafotával bérlött.

Egy teczin fejér virágú atlacz szoknya, vállastól, előruhástól, kis ingestől.

Egy alyában szótt királyszin aranyas atlasz szoknya, vállastól, előruhástól, kis ingestől.

Kilencz lakat.

Ebben az ládában levő bonumok voltanak a megholt fejedelem asszonyé, melyeket Segesváratt az ur ajándékozott mostani asszonynak ő ngának, kire nézve az szoknyákat többire magához is csináltatta ő nga.

¹⁾ *Oldalt*: Az nusztl bérlésen kívül, ki megjegyzetett NB. az többi adassanak meg miud.

24. Egy nagy tarka láda, ez is az mostani asszony ládája.
 Két vég abrosznak való lengyel munka, krakai, vékony.
 Egy vég abrosznak való lengyel munka.
 Tíz varrott lepedő, 4 kendő, 7 varrott vánkoshaj.
 Hat darab him lepedőben való. Egy vég tángyér törlőnek való.
 Fél vég fejezített széljes vászon.
 Két vég fejezített len vászon, abrosznak való.
 Egy nyári paplan kutnik, egyik fele veres, másik sárga.
 Ötödfél vég perpeta.
 4 fekete vánkoshaj.
 Egy két asszonyembernek való svét süveg.
 Más egy cseh süveg, mely az előbbi asszonyé volt.
 Egy paplan veres aranyas atlacz.
 Egy kis cifra zöld posztóban borított láda kules nélkül.
 Egy darab varrott veresprém.
 — Négy sing veres kamoka.
 Egy öreg tükör fekete táblája.
 — Egy strucz tojás.
 Egy darab viselt veres tafota.
 — Egy öreg lengyelországi munka tükör, melyet mondának Stephan vajdáénak lenni.
 Egy zöld virágos viseltes bársony paplan, az szélje teczin bársony.
 Egy teczín tafota islogos superlátnak való, az előbbi asszonyé volt.
 Egy tarka kaftány paplany, az szélje zöld atlacz, viseltes.
 Egy vég vászon asztalkeszkenő.
 Egy zöld alyában szőtt muhor, szoknyának való.
 25. Egy lapos fehér láda.
 Tizenyolez abrosz, kettei gyoles.
 Egy vastag vászon abrosz.
 26. Egy kis törpe vaspántos ládában
 — Hét darab ezüst.
 27. Egy lakat nélkül való szepetben
 — Van hat darabban házöltözet az alja sárga, az virága veres, melyet Tökölyi uram ő nga kiültött volt; ugyanazon szepetben töttük az kicsin palaczk tokot is, melyben hat ezüst palaczk van.
 — Egy kármány nyereg, meczin posztóval borított iszkofiumos egy heveder rajta, az kengyele réz kék selyem sinóron.
 Az lineázottakon kívül adassanak meg.
 — Egy türkeses katona nyereg meczin, iszkofiummal varrott, bársonnyal borított, kengyel nélkül, két heveder maicz rajta, az peczke ezüsttel borított, hátulsó kápája ezüsttel borított aranyas.
 — Harmadik nyereg veres bársonnyal borított iszkofiumos, mind első hátulsó kápája ezüsttel borított aranyas, az első kápája türkeses, két miacz heveder rajta, egyik hevedernek mind az két felrántója vas, másiknak ezüst, farmatring rajta, két kengyel szij maicz, azon két ezüst csatt.

— Negyedik katona nyereg, zöld bársonnyal borított fejr szkofiummal varrott, mind két kápája borított ezüsttel, két maicz hevederrel, kinek mind két végén vas felrántó, kengyel nélkül.

— Ötödik katona nyereg veres bársonnyal borítva, fejr szkofiumos, mindkét kápája ezüstös aranyas, két hevedere, annak ezüst felrántója, egy kengyel szij maicz, a vége ezüstös, az csattya vas, de kengyele nincs.

— Hatodik katona nyereg, ezüstös kápájú mind kettő, meczin bársonnyal borítva, két maicz heveder rajta, az felrántói ezüsttel borítva, kengyel nélkül.

— Hetedik katona nyereg mindelől hátul ezüstös az kápája, zöld bársonnyal borítva, két kengyel, heveder rajta, egyiknek az két végén ezüstös az felrántója, másiknak vas.

— Magaviseelő kardja tarsolyostól, körömfaragó, ráspoly, harapófogó, apró boglárók aranyasok, az maiczán gyenge aranyas kötő vasai, egy csákány tartó iszkofiummal varrott rajta.

— Egy portai kard aranyas, meczin bársonnyal borított, maicza gazdagon ezüstös aranyos.

— Egy kis gyöngge aranyas hegyes tör, veres bársonnyal borított.

— Egy nyakban vető pallo aranyas.

— Egy pár tersenyi puska gyöngyházás.

— Egy pár sima lyuku stucz tokostól, csontos az ágya.

— Egy vont lyuku, metszett agyu stucz tokostól.

— Még ugyan más egy sima agyu, vont lyuku, valamivel parasztabb, tokostól.

— Egy aranyos jancsár puska.

— Egy pár pisztoly hebenen fájú ezüstös az kápája, ezt Huszti Pálnak ígírte volt az ur, jussát praetendálja hozzá.

— Egy pár veres agyu pistoly tokostól.

Egy ezüstös koszperg aranyas, ezeket német kapitány Daniel Klofa uramnak adta volt az ur, de ki nem vitte volt innen, most immár nga kegyelmessége ha megadatja neki. ¹⁾

— Egy török kéz íj tegez nélkül; egy kötésben 18 vasas nyil, másban 20 vasatlan.

Nagyával aprajával együtt közönségesen vagyon százharmincznyolcz könyv. Ezek felett van egy Polientea, melyet Csepreghi Mihály uram övének mond.

— Két strucz tollból csinált árnyék tartó, egyik veres, az másik fekete az közepin tükör.

Egy hatiserim tartó veres bőrrel borított üres.

Egy pléh perspectiva.

Béles sütő hét apró tepsia.

Egy nagy öreg lug alá való medencze, ki az asszony főmosó edénye, künn hagytuk.

¹⁾ *Oldalt*: Az kapitány elvitte mind az pisztolyokat, mind az koszperdet.

Egy gyermeknek való kicsiny ágyu ágyastól. Egy postának való széles veres bagaria szorító ő.

Egy nagy öreg tükör tokostól, kiben éppen magát ember látja.

Kilencz sibilla kép. ¹⁾

Maga s közepső felesége képe, mindenik előtt veres tafota, mind az faloldalán vannak ezen házban, kiben az ládák vannak.

Egy lábos borbélynak való ruha szárasztó fedelestől.

Egy török lámpás. ²⁾

Egy arany mérték tokostól.

Ezen házban, kiben ládák vadnak, faloldalon 12 skárlát szőnyeg.

Az két ablakban kettő 2.

Két asztalon kettő 2.

Egy hintóban való virágos veres bársony párna.

28. Egy fehér láda, van benne :

— Egy zöld bársony töltött czafrag, aranyfonal sujtás rajta.

— Egy veres bársony töltött czafrag az szerént varrott.

— Egy veres bársony töltött czafrag sima.

— Egy merő ezüst aranynyal szőtt virágos töltött czaprag.

— Egy szederjes bársony töltött czaprag, iszkofium aranyból varrott virágok rajta.

• Egy metczin töltött czaprag szkofiumvirágok rajta. Ezt ki hagyták volt tám.

Tizenegy viseltes veres skárlát pokróczok.

Két veres skárlát nyeregre való kápa.

Három csujtár, kettei viseltes, egyik újabb.

Két pár pánczél keztyű boglárosok.

29. — Egy kisedd zöld láda, van benne :

— Három óra tokostól, asztalra való, két sarka külön.

— Egy veres kék az szélje.

Az tárházban vannak ezek az egyetmások :

Egy rudon vagyon hat diván szünyeg, öte öreg, az egyik küsseh.

Van egy asztalra való veres szünyeg.

Huszonegy falra való tarka kárpitok viseltesek.

Két társzekér borítani való hitván veres posztó.

Egy szepetben töttünk 33 állásbeli bérlett kötőfekeket, ujak török munkák.

— Három katona nyeregben való bagaria hevederek, ujak, török munkák.

Egy palotában való réz gyertyatartó.

Két asztalra való réz gyertyatartó töredezett.

Két viselt kötőfék, egy réz sátorgomb.

¹⁾ *Oldalt* : Ezt Kapi uramnak kiadták.

²⁾ *Oldalt* : Ezt urunknak vitték.

Hat mázsa kéneső, egy hitvány szakadazott falra való. ¹⁾

— Négy alabárd ezüstösök, az nyelei kengyel futóknak valók.

Egy néhány régi ki hosszabb, ki rövidebb puska tokok.

— Három tábori bőrös szék, egy üres szepet, löleleiben való kötelek vas czövekekkel, egy fél tört ökörbőr. Fél ökörbőrt elvitte Szegeli uram.

30. — Egy iskatulya fejér láda, kármán zabola benne van 13., rudas zabola 3 három.

Kármánnyereghez való réz kengyel kék sinór rajta egy pár. Másfél bokor szalamiás kengyel vas.

Egy órához való kis csengetyű.

Az mely házban az több ládák vannak, az ajtón belől egy asztalon azon az szőnyegen kívül, mely az asztalra van terítve, van skárlát szőnyeg ujak nro 66 idest hatvanhat; az földön van viseltes szőnyeg 15 tizenöt. Divány szőnyeg van azon házban nro 9 idest kilencz.

Egy kis tarka ládában van aranyas szélyű papiros egy kötéssel, egy néhány árkos regal, egy roszt perspectiva.

Egy veres karika posztó sátor, tarka atlacczal bérlett.

Négy öreg sátor, két kicsiny sátor azonkívül, ismét más egy kis hitvány sátor. Ezek az horgas ház eresziben vannak.

Hét darab superlát királyszin bársony dévai templomhoz való, melyeket ott hattunk, az mely házban az ládák vannak.

Van künn forgó óntál nro 19 tizenkilencz, az mint az táluok referálja harmincz Balog Máté uramnál van.

Egy nagy bokor kolcs, dévai ládákhoz valók, azon ladás házban az asztalon vannak.

Két ón kondér.

Négy vasfazék, ezek is Balog Máté uramnál vannak.

Két ón kondér, ugyan fenn az várban, most künn forog.

Konyhához való öreg és apró réz kondér huszonöt 25.

Három rézfödő.

Egy öreg réz mosár, ezek is künn forognak.

Ón kondért vittem négyet le, itt maradott fenn az várban egy.

Egy az asszonytól alatt. Annak az ketteit, az kit levittem, most találtuk fel.

Egy hintóban való vánkost, meg ugyan egy olyan vánkost hajtat, egy diván szünyegét is vittem le, essőtől félvén, az nyergeket takartam be véle etc. etc.

Lecta et cum suo originali comportata retradataque per Martinum Sárpataki illustrissimi dni principis serenissimi prothonotarium m. p.

J. Kemény m. p.

¹⁾ Oldalt: Az edények roszt, el nem vihetni.

Az réz kondéroknek vagyon hét héja ;
 Balogh Máté uram is egyre igazít, hogy az juhoknál vagyon ;
 az várból vittek alá nro 9 idest kilenczet ;
 Azelőtt is vittek volt alá kilenczet ;
 Balogh Máté uram adott hármat.

In toto az asszony kezébe ment nro 21 idest huszonegy.

Restál nro 8 az feljebb való írás szerint.

Déván szünyeg is restál azon az egyen kívül, kit Székely István uram elvitt nro 4 idest négy.

Tepsia is restál nro 2 idest kettő.

(Másolatban a gr. Teleki-nemzetség közös levéltárában M.-Vásárhelytt
 1106. sz. alatt.)

Közli: KONCZ JÓZSEF.

L i m i t a t i ó k.

I.

Anno 1688. die 20. Sept. Leuchoviae limitatio facta ut sequitur :

	frt	den.
Tehén húsnak a java s kövéri egy fontja.....	—	4
Alább való tehén húsnak.....	—	3
Borju húsnak fontja a szépe.....	—	4
Az aljassa.....	—	3
Tiszta faggyunak fontja.....	—	14
Olvasztatlan faggyunak fontja.....	—	12
Bárány húsnak fontja.....	—	3
Az olvasztott juh faggyunak fontja.....	—	11
Olvasztatlannak.....	—	9
Borju főnek javának az ára lábostól blestől.....	—	15
Tüdeje mája.....	—	6
Disznó húsnak javának fontja.....	—	6
Az aljasa.....	—	5
Ó szalonnának fontja.....	—	15
Uj szalonnának fontja.....	—	12

Az faggyunak in extranea regna et provincias, cum detrimento indigenarum regni praeiudiciosa eductiója interdicitur sub poena articulari.

Az uj hájnak fontja.....	—	12
Az ó hájnak.....	—	18

Kire az városokban magistratus locorum, falukon pedig szolgabírák, földes urak, falusi bírák arra vigyázzanak.

Egy kolbásznak egy sing hossza s egy font nyomó.....	—	6
--	---	---

	B ü r e k.	frt	den.
Alföldi ökör bőrnek bokra.....		—	9
Alább való ökörnek.....		—	7
Itt való ökör bőrnek a javának bokra.....		—	6
Az alább valónak bokra..		—	5
Alföldi tehén bőrnek javának bokra.....		—	6
Alább való tehénnek bokra.....		—	5
Itt való jó tehén bőrnek bokra.....		—	4
Alább valónak.....		—	3
Tinó bőrnek bokra.....		—	2
Örög borju bőrnek a javának.....		—	36
Az aljassa.....		—	24
Egy örög juh bőrnek vargának való.....		—	40
Egy örög kecske bak bőr.....		—	60
Közenséges kecske bőr.....		—	45
Szöcsnek való juh bőr a ki örög.....		—	40
Szöcsnek való apró bárány bőr.....		—	24
Szöcsnek való hasi bárány bőrecske.....		—	12
Szöcsnek való kis kecske bőr.....		—	6
Ez is elvégeztetett, hogy az mészárosok az mészárszé- kekre való veendő marhákon munkálkodni és azokat el- macerálni ne merészeljék, kövérét ki ne messe sub poena fl. 12 comperta rei veritate.			
Örög nyul télben.....		—	36
Nyárban.....		—	30
Egy örög őz.....		1	—
Kisebbszerő őz.....		—	45
Örög fajt télben.....		—	50
Nyárban.....		—	30
Hízlalt örög indiai kakas.....		1	25
Hízlalt indiai tyúk.....		—	45
Császár madár télben.....		—	29
Nyárban.....		—	12
Egy fogoly madár télben.....		—	16
Nyárban.....		—	9
Egy hízlalt kappan.....		—	30
Hízlatatlan.....		—	29
Egy örög tyúk.....		—	12
Egy örög kakas.....		—	12
Egy örög lud.....		—	24
Egy lud sütni való.....		—	18
Egy örög tyukfi.....		—	6
Alább való tyukfi.....		—	4
Apró madár tizenkettő.....		—	3
Öreg malacz sütni való.....		—	24

	frt	den.
Alább való.....	—	15
Egy kacsá.....	—	12
Vad kacsá.....	—	12
Egy bobor öreg galamb.....	—	9
Egy bokor vad galamb.....	—	12
Méznek iczéje.....	—	21
Vajnak egy iczéje.....	—	20
Tatárka darának iczéje.....	—	3
Sóvári sónak fontja.....	—	2
Egy róka bőr.....	—	50
Annak csáválásától.....	—	10
Egy farkas bőr.....	1	80
Annak csáválásától.....	—	20
Egy öreg medve bőr.....	2	50
Annak csáválásától.....	—	45
Egy szép nyest.....	2	—
Csáválásától.....	—	20
Egy török nyest.....	1	60
Egy öreg vidra bőr.....	2	80
Annak csáválásától.....	—	24
Örög báránybőr csáválásától.....	—	12
Kicsintől.....	—	6
Egy róka hát vagy mál gerezna torkostól nyakastól.....	18	—
Törökországi hát vagy mál bélésnek szépe.....	9	—
Annak az aljassa.....	8	—
Róka nyak bélésnek a szépe.....	30	—
Róka torok bélésnek a szépe.....	36	—
Fekete bárány török bélés nyest alá.....	3	—
Két bárány bőr bélés.....	2	50
Az itt való fekete bárány bélés.....	3	—
Fehér bárány bélés.....	2	50
Egy öreg vásári czifra térdigvaló paraszt ködmen.....	3	—
Hasonló örög ködmen czifra.....	3	60
V a r g á k.		
	frt	den.
Egy kocsisnak való uj örög saru hosszu térden feljöl sarkkal..	1	29
Annak kisebb térdig éró saru.....	1	—
Férfinak fejelés saru.....	—	45
Inasnak uj saru.....	—	42
Asszonynek való uj saru borju bőrből egy talpu.....	—	60
Két talpu.....	—	45
Asszony embernek egy talpu fejeléstül.....	—	25
Két talpu fejeléstül.....	—	80
Fekete kordován asszonynek való saru aki czifra.....	1	—
Közönséges asszonynek való saru kordován bőrből.....	—	90

C s i s m a d i á k.

	frt	den.
Egy bokor karmasin csisma.....	3	60
Kordovány sárga csisma.....	2	—
Asszonyinak való karmasin csisma.....	2	—
Egy bokor fekete kordovány csisma.....	1	36
Asszonyinak fekete kordovány csisma.....	1	—
Egy bokor öreg szattyán férfinak való csisma.....	—	90
Tizenhat esztendős fiúnak való fekete kordovány csisma...	—	90
Annak szattyán csisma.....	—	60
Kilencz vagy tiz esztendős gyermeknek kordovány csisma..	—	59
Annak való szattyán csisma.....	—	42
Annál is kisebbnek.....	—	30
Egy öreg bokor szattyán férfinak való fejeléstül.....	—	45
Csinálástül.....	—	24
Egy öreg karmasin bőr, kiből két pár csisma telik.....	4	—
Annál kisebb középszerő.....	2	60
Annál is kisebb középszerő.....	2	—
Egy öreg kordovány sárga bőr kiből két pár csisma telik..	2	—
Középszerő kordovány.....	1	50
Annál is kisebb kordovány.....	1	25
Egy löcsei vagy török fekete kordovány.....	1	50
Egy öreg török szattyán bőr.....	—	90
Egy öreg jósvai szattyán bőr.....	—	60
Kisebbs alább való török szattyán bőr.....	—	45
Jósvai alább való szattyán bőr.....	—	30

Ehhez az görög árosok is magokat accomodálják sub poena articulari.

G e r b e r e k é s b ö r g y á r t ó k.

	frt	den.
Egy öreg ökör bőrnek gyártásatul.....	—	50
Falusiaknak.....	—	40
Egy öreg tehén avagy alábbvaló gyártásatul czéheseeknek..	—	36
Falusiaknak.....	—	30
Egy öreg jól ki gyártott ökör bőr.....	5	—
Egy jól ki gyártott itt való tehén avagy ökör bőr.....	4	—
Juh, kecske és borju bőr gyártásatul és festésétül.....	—	12
Egy kordovány bőrnek gyártásatul és festésétül.....	—	24
Egy bokor öreg bocskornak a java.....	—	24
Középszerő.....	—	21
Annál kisebb..	—	25
Örög csisma alá való temérdek talp.....	—	28
Középszerő.....	—	15
Gyermek csisma alá való talp.....	—	9
Lethán falusi ser vecturával együtt.....	4	30

	frt	den.
Sine vectura	4	—
Boroshordó Letháufalusi és Káposztafalusi ser	2	—
In primo processu. Boroshordó ser	2	50
Löcsey öreg hordó márcz.	12	—
Kissebb hordó	4	—
Iglói hordó márcz.	5	—
Pálinkának iczéje a java	—	18
Alább való	—	12

S z i j g y á r t ó k.

	frt	den.
Egy lóra való közönséges varrott hám cum omnibus perti- nentiis	16	—
Egy öreg paraszt farhám vonó hámval együtt	—	90
Vonó hám magánosan	—	40
Paraszt farhám magánosan	—	60
Egy huszár törött és gyártott szíbul való egy pár kengyelszj. .	—	54
Egy bokor tatár heveder	—	54
Egy vánkossos szőr heveder	—	24
Egy szj vánkossos heveder	—	45
Egy nyeregben való szijas heveder	—	40
Egy paraszt fék	—	45
Egy forgó karikás duplás kötőfék	—	24

H a l á s z o k.

	frt	den.
Kövi halnak iczéje a szépnek s örögnek Lőcsén leszen	—	27
Késmárkon	—	18
Alábbvalónak iczéje	—	18
Kophalnak	—	12
Lőcsei, Késmárki és Leibiczei fehér posztónak szélessége másfél sing, kinek leszen singi a javának	—	27
Az alább valónak	—	24

Egy végben légyen harmincz vagy harmiczkét sing.

Alii universi limitati juxta anni 1668. incliti comitatus
protocollum respectu opificiorum suorum ibidem summatim
celebrata limitatione permanebunt. Addito per expressum
pro remedio superexercendio, ut dni judlium communiter
promulgent, ut universi incolae comitatus pro ratione statu,
conditionis, temporis et personarum cultum suum
habitualement, sub poena ablationis per fiscum comitatus
infigenda accomodent.

Lőcse levéltárából közli: DR. DEMKÓ KÁLMÁN.

A székely-udvarhelyi szücs-szabó és kovács czéhek rendszabályai 1613-ból.

Udvarhelymegye levéltárában tett kutatásom alatt ráakadtam a sz.-udvarhelyi szücs czéhnek egy 1579-ből eredő rendszabályára. Ugyanezen darabon, mely ez eredetinek 1606-ból származó másolata, a szabó- czéh csatlakozása van kimondva. Ekkor, 1606-ban egyesült tehát a két czéh egy társulattá s így is maradt mind végig egy czéhmester alatt. Ez volt az első, rendszabályal ellátott czéh Székely-Udvarhelyt.

Kíváncsi voltam megtudni, hogy vajjon nincsen-e meg ezen rendszabálynak eredetije a czéh irományai közt? Fáradozásom e téren eredménytelen maradt, de e helyett kaptam két igen érdekes rendtartást 1613-ból, Báthori Gábor fejedelem által megerősítve. Mindkét okmány szép kiállítású, jó karban levő pergamenre van írva s a fejedelem viaszba nyomott függő pecsétjével van ellátva.

Bevezetésök és a fejedelmi approbatio latin, az articulusok pedig egészen magyar nyelven vannak írva s mind tartalmuk, mind pedig orthographiájuk érdemessé teszik a hű közlésre.

Sajátságos, hogy az 1579-iki 10. pontból álló rendszabálynak egyetlen pontja siucs változatlanul felvéve az 1613-iki sokkal terjedelmesebb kiváltság-levélben, míg a kovács czéh szintén 1613-ban kelt rendtartásának néhány (8. 15. s 16.) articulusát ezeknek szóról-szóra átvett határozatai alkotják.

A kovács, vagy mint akkor nevezték »lakatgyártók és csi-szárók« czéhének 1613. előtt megerősített rendszabálya nem volt.

A szabó czéh rendszabálya józan egyszerűsége és szigorúsága által tűnik ki. Míg más czéhekben az apród vagy inas legtovább 3 évet volt kénytelen mesternél tölteni hogy felszabaduljon, itt az inas tanulási ideje négy évre van szabva, melyből gazdája egy negyed évet ha elengedhet. Továbbá míg más czéhekben a roppant sok bor büntetés határtalan eszem-izsomra nyújtott alkalmat ¹⁾, itt a borra való büntetés teljesen hiányzik.

Függelékül e két czéh-szabályhoz még két levelet melléklek, melyek az akkori ipar s kereskedelmi viszonyokhoz szolgáltatnak adatokat.

I.

Nos Gabriel dei gratia Tranniae, Valachiae Transalpinaeque princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

¹⁾ Lásd a debreczeni szücs czéh rendszabályait. Tört. Tár 1884. évfolyam.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod pro parte et in personis prudentum ac circumsectorum universorum magistrorum artificum mechanicorum sartorum et pellionum in oppido nro siculicali Udvarhely existentium commorantium exhibita sunt nobis et praesentata certa quaedam Statuta seu Articuli super Czecha et confraternitate Czeche ipsorum magistrorum sat. sat. *a szokott alakban* Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Miérthogy mindeneknél dicséretes az egyezés és mindenben hasznos az jó rendtartás, annakokáért itt Udvarhely városában ez jelen való üdöben minden szabó és szöcs mesterek, kik örökségesek és feleségek vagyon, és tisztességes állapotban voltak, azok egyenlőképen egy közönséges rendtartásban és czélben felvétessenek, és az szabad városokban való czéheknek rendi szerint az ő rendek és köztök való articulusokkal szabadon élhessenek; sőt ezek után is az közönséges és jövőendő szükségekre minden méltó és illendő articulusokat rendelhessenek és azokkal is élhessenek. Az elrendelt articulusok pedig ez képpen következnek:

Primo. Az urunk ő felsége és klmes fejedelmünk, vagy ugos úr szabóin kívül az városnak feljül megnevezett helyén, se azoknak határiban szabó és szöcs műves, az közönséges czéhbéliek kívül, senki semmi szín alatt ne mívelhessen, mindazonáltal ha örökséges és város tagja leszen valaki, ő maga inas nélkül mívelhessen házanépének és magának, de ha legint tart, az mesterek megfogván, három forintot vegyenek rajta.

Secundo. Az szabó és szöcs mesterek egy közönséges helyre egybe gyűljenek és egy fő czélh mestert válasszanak szabó vagy szöcsök közül, és egy vice czéhmestert, kik egy esztendeig tartozanak az czéhnek minden rendtartására, szabadságára gondot viselni, vigyázni az megirt articulusoknak rendi szerint és mind jelenlevő és következő szükségekért, tábla jártatás által, az mestereket házában begyűjteni.

Tertio. Az czéhmesterek, mind czéhbéli ember közt, törviint tehessenek, kik ő köztök szóból, vereségből avagy az ő mívekből származtak, s két forintig exequálhassanak, appellatióban se bocsássák. De az mely kereset avagy birság két forint felett leszen, az appellatióban bocsáttassék, hasonlóképen az czélh kívül valók is; az mestereket az méheli constroversiáért először az mesterek eleibe czítálják és ha az kereset két forint felett találtatik, onnan appellálhassanak vele.

Quarto. Minden szabók és szöcsök, kik czéhes helyeken kitöltötték apród esztendejüket, tanolván és tisztességbéliek, az czélhben bevétessenek, tizenkét forintot adván először a czéhbe, ha pedig elsőben mind meg nem adhatja, felére fél esztendeig elvárják, kit ha akkor meg nem adhatna, mívét feltiltsák és azután

tizenkét forinttal válthassa fel, azt letévén mindjárt. Az egyedül való mester, kinek még felesége nem volt, az czéhben állásának idejétől fogva, fél esztendőre megházasodjék, alioquin míve feltiltassék és az mig meg nem házasodik, ne mívelhessen.

Quinto. Ha az czéhbéli mester meghal, az felesége mindaddig, mig az ura nevét viseli, az mívet míveltethesse.

Sexto. Ha valamely mesterlegény czéhbéli mester feleségét vagy leányát veszi, csak hat forintot adván, az czéhben bevétessék.

Septimo. Az czébéli itt való mester embernek fiai, hat forintot adván, az czében mesterré lehessenek, ugy ha az czéhnek rendi szerint tanulták az mesterséget.

Octavo. Inast se szabó se szöcs négy esztendőnek előtte tanúságra be ne fogadjon, de ha az ura akarja, fertály esztendőt megengedhessen benne. Mikor penig beszegődik, elébb az czéhban egy forintot adjon.

Nono. Egy mester két legénynél többet ne tarthassou, azonképen inast is kettőt, hanemha minden mesternek kettő volna, avagy más mesternek szüksége arra nem volna; szabólegénynek és mívének is heti bére tizenkét pénz legyen, szabónak az mínek negyede selyem váltság kívül; foldozás mind az legényé. Szöcs legénynek pedig az mint az szöcs mesterek intézik, az heti bér felét; mikor az legény gazdáját el akarja hagyni, két héttel elébb megjelentsé, alioquin kinszerítés alatt is két hétig meg kell maradni. Továbbá az mely legény czéhos helyen nem tanólt, sőt ha czében lakott is, de *kantor* helyen mívelt, az mester legénynek két hét mulva feltiltásák az mívet; az ki czéhben tanult, az egy forinttal váltsa fel és szabadon mívelhessen.

Decimo. Mikor czéhbéli mesterember meghal, vagy házanépe, az mesterek rendszerint annak sírt ássanak és azoknak az keservesek ételt, italt adjanak; ha nem adhatuak, az czéh pénzből adjanak huszonöt pénzt. Az feleknek temetésére az czéh mesterek táblát jártassanak és minden mester maga, vagy képebeli ember ott legyen.

Undecimo. Az szegény beteg mesterekre, legényekre, inasokra is az czéhmesterek gondot viseljenek és az czéh pénzből hozzálátókat, orvosokat, orvosságokat és mindennapi eledelőket és egyéb illendő szükségekre valókat szerezzenek és adjanak.

Duodecimo. Mikoron az mestereket tábla jártatással valahova gyűjtendik és személy szerint ott nem leszen, vagy embere, az czéhmesterek vegyenek rajta nyolcz pénzt, és ha valamely mester házánál az tábla letéttetik és megtartóztatik, tehát valamennyi mesterre az tábla rend szerint nem érkezett leend, mindeNIKÉRT nyolcz-nyolcz pénzzel büntessék.

Decimo tertio. Ha az kastélyban vagy városban, vagy majornban, vagy czéheknek határiban valaki szabó vagy szöcs mívet

nemes vagy paraszt találtatnék mívelni, azoktól elválva, kik azon mesterségeket, fő rendeknél igaz szegődött szolgálk levén, kitöltötték, azokat az mestereket megfoghassák az város földén és hat-hat forintot vehessenek rajtok mindannyiszor, mennyiszor elkezdik az mívet és kézben akad; az kik pedig nemes háznál lesznek, király bíró fogassa és birságottassa meg, kinek két forintja az czéhban adassék.

Decimo quarto. Az mely inasok az fejedelem és ngos urak szabóinál és czéhbéli mestereknél nem tanulnak, kitöltvén apród esztendejeket is akárminemű helyeken és mestereknél is, czéhben mesterségen be ne vétessenek, hanemha ujonnan az megírt mestereké, az többi az rend szerint apród esztendőt töltend azon míves czéhben.

Decimo quinto. Az mely birságok törvény szerint esnek, abban az peresek harmadosok, az két résznek harmada az czéh pecsétiért két pénz, tisztaságért két pénz járván, és az tizenharmadik articulusban megnevezett nyolcz pénz az czéhmeisterekre egyenlőképen. Kiért, ha az czéhmester egy hét mulva házához megyen az megjelentés után, az ilyen adóson két annyiról vehessen igazat; ha pedig az mester nemes háznál lakik, marhá-jából az város földén exequálhassák. Azonképpen ha az mester nemes és háza is nemes; háza nem nemes: oda mehessenek és megvehessék.

Decimo sexto. Ha valamely míves legény czéh kívül valóknál, vagy szolga renden valóknál mível, megfogassék és három forintot vehessenek az mesterek rajta, mely az czéh pénze közé tétessék.

Decimo septimo. Az mely inas magát pénzért akarja tanítatni, két esztendőnek alatta bé ne fogadtassék; annak felette az mestereknek húsz forintot adjon; tizét mindjárást megadja, tizét mihelyt esztendeje kitelik megadja; az húsz forint felett az czéhben mikor beszegődik, adjon egy forintot. Az mester pedig semmi ruhával nem tartozik neki, sem mikor esztendeje eltelik, hanemha emberségét nézi, mivelhogy neki szolgál.

Nos itaque sat. a szokott megerősítő záradék.

Datum in civitate nostra Cibiniensi die prima mensis Aprilis, anno domini millesimo sexcentesimo decimo tertio.

Gabriel princeps m. p.

II.

Nos Gabriel dei gratia. Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod pro parte et in personis prudentium ac circumsectorum universorum magistrorum serariorum et politorum in oppido nro Udvarhely in sede sicalicali eiusdem nominis Udvarhely exis-

tentium sat. Exhibitae sunt nobis et praesentatae literae quaedam, fidelium nrorum prudentium ac circumsectorum Emerici Szopos iudicis primarii, caeterorumque curatorum civium, ac senatorum eiusdem oppidi Udvarhely privilegiales in simplici papyro patenter confectae sigillisque eorum, sat. *a szokott formula.* Nos Emericus Szopos iudex primarius, caeterique curati cives ac universi senatores, oppidi Udvarhely. Damus pro memoria quibus expedit universis, hogy jövének mi előükben itt az mi városunkban Udvarhelyen tudniillik lakozó, lakatgyártó és csiszár mesterek, jelentvén mi nekünk, miképen régótától fogva itt az mi városunkban lakván, mind ez ideiglen czéhlevél nélkül löttenek és szükölködtenek volna, mind ennek az mi városunknak s mind penig külön-külön magoknak és mesterségeknak nagy károokra és fogyatkozásokra, kívánván azt mitőlünk, hogy az minemű articulusokat vagy observatiókat, egyéb jó rendelt czéhos városoknak jó szokások és rendtartások szerint egy szüből és egyenlő értelemből, következendő czéhleveleknek constitutiójára és felállítására szorgalmatosan egybeszedvegtvén, mi nekünk beadtanak volna, azokat minden részeiben helyben hagyván és approbálván, levelünkben beiratván és confirmálván, szokott pecsétünk alatt nekik kiadnók. melylyel mind ők s mind penig városunkban ennek-utána lakozó lakatgyártó és csiszár mesterek élhetnének és mindenekben az ő mesterségeket azokhoz szabhassák. Mely articulusok rendszerint így következnek :

Első articulus. Valaki igazán kezével az lakatgyártó mívet és csiszár mívet igaz czéhos helyen nem tanulta és az czéhba be nem kövezet (!), lakatgyártó mívet és csiszár mívet itt az városon szabad ne legyen mívelni, kit ha rajta kapnak az mesterek, az olyan mívet elvehessék és az czéh számára, szükségére convertálják.

Második. Itt a városon szabad sokadalom napja kül semmi időben, semmi renden való ember lakatgyártó mívet és csiszár mívet árulni szabad ne legyen, hanem csak ezen városbeli és czéhbeli lakatgyártó és csiszár mesterek ; kit ha rajta kapnak, hogy árulna, az olyan mívet az lakatgyártó és csiszár mesterek elszedjék és az czéh számára, szükségére convertálják.

Harmadik. Valaki mesterséget akar követni az lakatgyártó és csiszár czéhban, először jól végére menjenek, ha apród esztendejét czéhos helyen igazán kitöltötte, és ha azután nem kantzendött, azaz három esztendőt, ki nem töltötte, mestert rendelvén neki, kitöltessék vele, addig mívet ne adjanak neki ; ha penig kitöltötte is, de czéhos helyen ki nem töltötte, semminek tartsák és mívet neki ne adjanak két hétnél tovább, hanem ha apród esztendejét ujlag kitölti. Azt hozzátevén, hogy ha az ország kívül való nemzetség találna az

lenni, *ratione temporum et locorum*. az czéhot az ilyen megtalálván, az czéhnak az olyanra legyen authoritása, ha be kell-e venni, avagy nem? ha illendő bevenni, bevehessék, de az czéhot könyörgésével megengesztelje, az mit az czéh neki illendőképén imponál, tudniillik fizetéssel.

Negyedik. Ha valamely ifju legény apród esztendejét igazán és igaz czéhes helyen kitöltötte is, de ha azután kantorozott, addig az mesterséget neki fel ne adják, hanem egy ebéden az egész czéhot egy-egy asztalra, egy-egy tál étekkel és pecsenyével kenyérral és borral etc. jól tartsa; de az bor dolgából könyörögjön az czéhnak, ha mit elengednek neki benne az egy ebédi bor italban.

Ötödik. Meglevén az czéhban az feljúl megirt articulus, az mesterséget feladják, de mégis így, hogy mindeneknek előtte az mely mester az czéhban akar következni, az czéhot bizonyossá tegye jámbor nemzetéről, ő magáról jámbor tisztességes életéről és magaviseléséről; azután megpróbáltassék, ha elégsége vagyon az mesterségre? ilyen módon, hogy az czéh előtt ő maga kezével mesterségben szálljon és lakatgyártó mester két tisztességes mívet csináljon, egyik aranyos (?) másik tisztított mí legyen. Az csiszár mester pedig három tisztességes mívet csináljon, egy szablyát, egy pallost és hegyes tört, mely míveket *mesterremeknek* hívunk, mely mívekben ha egy vagy kettő, vagy három vétket találunk és ismernek az mesterek, mindenik vétkeért vehessenek rajta egy forintot; ha pedig annyi vétket találunk benne, hogy mesterséghez illendőknek nem ítélik, egy bizonyos napot praefigálván benne, hagyják még tanulni. Azonképen valamely öreg mester vétekben találtatnék vagy művelésében fogyatkozás, és az czéh mesterre panasz megyen, annak három forint legyen az birsága, és azt az mesterek ez levélnek erejével megvehessék; ha pedig az birságlásnak ellene állana az vétekben találtatott mester, akár lakatgyártó akár csiszár mester: annak hat forint legyen az birsága, azt is magok erejével megvehessék; ha pedig az birságlás előtt ajtaját bezárlaná, ajtaját betörhessék és zálogját elhozassák.

Hatodik. Meglevén ez éppen az ifju mesterekben az megnevezett tisztességes mívek, az mesterséget feladják neki. Mely mellé tartozzék az ifju mester azon czéhból két mestert kezességre adni, hogy ha valami fizetés volt az czéhban, azt igazán beszolgáltatja. Ezek után mikor az czéh kívánja, elsőbben az köszönő pohárra készítsen mindenik asztalra két-két tál étket és pecsenyét; mely étkek olyak legyenek, az kiket az czéhmester parancsol, egyik velős koncz riskásával, másik fűszerszámos éték legyen. Vacsorára is tisztességgel gazdálkodjék, az mellett tartozzék két forint ára borral és az pecsenye mellett négy forinttal kész pénz-
zel és három font viaszszal.

Hetedik. Hasonlóképen az mester-asztalra is, mikor az czéh parancsolja, azon képpen mint az felső articulusban meg vagyon, úgy készüljön mind étekkel, borral, pénzzel etc. Annnyival többel, hogy az mester-asztalon az pecsenyére tisztességes lepényeket süttessen és vacsorára specialiter tisztességgel, fűszerszámmal készített hideg tál étket főzessen, ki malacz hús legyen, vagy pro ratione temporum, az mit az czéh mester imponál; az ebédi pecsenye mellett jó két hüvely kést adjon az czéh mesternek és az czéh-mesternének. Ha pedig valamely idegen mester, lakatgyártó feleségét vagy leányát, akár csiszár feleségét vagy leányát veszi el feleségül, és ha ezen czéhbeli mester fia követ mesterséget, az ilyen ne többel, hanem csak éppen az feljül megírt mester-asztallal tartozzék, mind ezekre az czéhba adjon négy font viaszszat.

Nyolczadik. Hogy nőtelen legény mesterséget ne tarthasson, se pedig mesterhez társul magát ne adhassa, hanem heti béren lakjék; ha pedig az mesterek közül valamelyik melléje fogadná és megtudhatná, az mesterségből kitétéssék, az legény pedig az feljül megmondott birságon maradjon.

Kilenczedik. Hogy ha valamely lakatgyártó avagy csiszár kívül bejöne, és az czéhba akar állani, fizessen az czéhba négy forintot és az mestereknek az feljül megírt tiszteletekkel tartozzék mint borral és egyéb költséggel, addig szabad ne legyen mívelni.

Tizedik. Ha valamely mester közünkben akar állani, ki az mi czéhunkban illendő, úgy mint tudniillik sziggyártó, nyereggyártó, kovács és asztalos mesterek, legyen arra authoritásunk, hogy közünkben és czéhunkba befogadhassuk ennekutána is mindenkor, mikor akarjuk.

Tizenegyedik. Ha valamely mester inast fogad, négy hétig próbálja meg mind az gazda az inast, az inas is az gazdát, ha tetszik-e egymásnak az állapot. Annakutána az czéhbeli mesterek előtt szegődtesse be az gazda három esztendeig, mely három esztendőben az gazda el nem engedhet; mely inas tartozzék két étekkel, egy pecsenyével, kenyérrel, két veder borral, az czéhba pedig tartozzék két forinttal és három font viaszszal. Ha pedig valamely királyi városból míves legény érkezik, mívet keressenek neki két hétig, két hét múlva szegődjék meg az gazda heti bérre vele; az jó míves legénynek adjanak harminczkét pénzt, az alábbvalónak huszat, az utána valónak tizenkettőt; az csiszár legénynek adjanak egy hétre tizenhat pénzt, hat hétre ismét egy szablyát.

Tizenkettődik. Ha valamely lakatgyártó és csiszár mester maga fiát maga mihelyében akarja taníttani, be se szegődtesse és semmi fizetéssel az czéhba ne tartozzék, hanem ha annyira tanulhat, hogy egy tisztességes mívet meg tud szabadon (csinálni) az atyja kibocsáthatja mihelyéből fizetésre máshoz. De ha mester fia

más mester mihelyében tanul, az ilyen éppen tartozzék az három esztendő t kitölteni, de semmi fizetéssel ne tartozzék.

Tizenharmadik. Minden lakatgyártó és csiszár mesternek csak egy tanulót legyen szabad tartani; mikor pedig lakatgyártó vagy csiszár legény talál jöni, abból egymást értsék, és az melyiknek nagyobb szüktsége vagyon rá, annak szerezzék; azt is csak egyet-egyet tarthassanak, hanem ha annyi legény jöne, hogy mindeniknek több jutna egynél, úgy tarthasson többet.

Tizennegyedik. Ha valamely tanuló gazdáját elhagyja és bünt nem adhat hozzája, ha csak egy hónap héjja lenne is és vissza jöne, ismét egy forintra bírságothassák; ha pedig bünt adhat az urához, más mestert rendeljenek neki és kitöltessék vele esztendejének az elmaradott részét. Ha pedig az inasnak valamelyik mesternél fél ideje eltelik, szabad legyen más inast fogadni mellette annak az mesternek.

Tizenötödik. Senki az mesterek köziben idegen prókátort re hozzon, se pedig bíró eleibe dolgát ne vigye, hanem az mesterekkel megláttassa előszer dolgát, ha nem tetszik, úgy vigye az bíró eleiben dolgát; az ki pedig ennek nem állana, az megmondott bírságon maradjon.

Tizenhatodik. Ha valamelyik mesternek közülünk halálok történik vagy feleségének vagy gyermekének vagy szolgájának, annak tisztességgel való temetésére el tartozzanak menni fejenkint mind lakatgyártó és csiszár mesterek, ha ki el nem menne, két font viasznak az áráig bírságothassák. Ha pedig valamelyik mester házában idegen szegény ember találna meghalni, azt is azon két font viasz bírság alatt eltemetni tartozzanak.

Tizenhetedik. Az czéhmester dolgáról pedig ilyen rendtartásunk legyen, hogy mind lakatgyártóknak s mind csiszároknak egy czéhmesterek legyen, egyik esztendőben az lakatgyártók közül legyen czéhmester, az másik esztendőben az csiszárok közül legyen; és ha valaki vagy az lakatgyártók közül vagy az csiszárok közül az megírt czéhnak és rendtartásnak ellene vétetni találtatnék, az lakatgyártók és csiszármesterek czéhmestere megbüntethesse, az feljül megírt hat forintra bírságothassa.

Tizennyolczadik. In summa azt is hozzá adván, hogy valaki akár az lakatgyártó mesterek közül, akár az csiszár mesterek közül ennek az urunk ő felsége levelének engedetlen lenne és velünk egyet nem értene, azt felbontaná, háborgatni akarná, az ilyen mesterember az czéhből kivettessék és az városon ne lakjék, se az városon kívül egy mélyföldnél közelebb ne legyen szabad művelni. Mi azért feljül megnevezett bíró, esküdt polgárok és tanácsbeli emberek, gondolván azt, hogy mindenben constituta respublicákban az szép rendtartás felette hasznos és dicséretes, azonképpen az mi városunkban is nemhogy valakiknek által-

mukra, sőt mind az feljül megnevezett mestereknek s mind pedig mindnyájunknak vagy hasznára és dicséretire következnék, annak okáért az feljül megirt articulusokat avagy observatiókat, melyeket az megnevezett lakatgyártó és csiszár mesterek nekünk praesentáltak, minden részeiben helyben hagytuk, approbáltuk és levelünkben szóról-szóra irattuk, azon mestereknek az mi városunkban czéheknek ujjonnan felállítására avagy constitutiójára és annak successivis semper temporibus megmaradására ki is adván confirmáltuk. Mely dolognak nagyobb bizonyosságára és erősségére adtuk az mi levelünket az feljül megnevezett lakatgyártó és csiszár mestereknek és successoroknak, szokott pecsétünkkel megerősítvén.

Nos itaque stb. (*a szokott megerősítési záradék.*)

Datum in civitate nra Cibiniensi die quinta mensis Maii anno domini Millesimo sexcentesimo decimo tertio.

Gabriel princeps m. p.

III.

Michael Apafi dei graa princeps Transilvaniae partium regni Hung. dnu et Siculorum comes etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gram nam. Ez levelünk hűségteknek megadó Baka Márton nevű szegény kereskedő ember alázasat supplicatiójából értjük, hogy ez elmúlt napokban Brassó felől holmi portékáival valami sokadalomban Csikban akarván menni, ott az hűségtek városában megszállott s valami kalapokat árult is ott. Azonban hűségtek megértvén, hogy valami kardok és csákányok is vannak nála, kiket jóllehet ott nem árult, mindazonáltal hűségtek reá menvén mind szablyáit mind csákányait el vette tőle. Azért a dolog így lévén, hűségteknek kegyelmesen és serio parancsoljuk, látván ez levelünket megirt Baka Mártontól elvett csákányit és szablyáit adja vissza mindjárt, mivel ő ott nem is árulván efféle marhát, az hűségtek privilegiumát nem tudta más országbeli lévén. Más különben ha hűségtek ez levelünköt látván, meg nem adja s mink is búsíttatunk miatta, bizonyos legyen benne, nem szolgál becsületekre. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 4. Octobris 1669.

Apafi m. p.

Külczim: Prudentibus et circumspectis iudici et iur. coetus seu collegii serariorum et politorum oppidi Udvarhelyi etc. fidelibus nobis dilectis.

(A sz.-udvarhelyi kovács czéh hátramaradt irományai közül.)

IV.

Mi kik vagyunk Fogaras városában lakozó szabó mesterek az ur Christus születése után való *Ezerhatszáz esztendőben*, az szabó mesterségben lévő személyek. tudniillik fő czéhmester

Szabó Péter, vice czémester rákosi Szabó János, atya mester prackup Szabó János, az több mester emberek öreg Szabó Miklós, hosszumezei Szabó Demeter, botházi Szabó György, Szabó Ilyés és az több becsületes mester emberek, az megnevezett Fogaras városában lakók adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik ez mi levelünknek rendiben, hogy ez jámbor becsületes ifju ecceli Szabó János mester czéhünkben lévő becsületes mesterembernél, ugymint prackup Szabó János uramnál töltötte ki apród esztendejét jámborul, czéhünknek reudtartása szerint ugymint három esztendőkönt. Kérünk azért minden helyekben lévő szabó czéhbeli urainkot, mind kolcsos s mind mezővárosokban levőket és lakosokat, ez levél látókat, hogy valamelyfelé és valahová mozdulása leszen ez becsületes ifjunak ecceli Szabó János mesternek tanuságnak okáért, tehát minden kétség nélkül kegyelmetek mívet adjon neki, sőt ha isten ő felsége valami nyavalyákkal, betegséggel látogatná is, melyektől isten ő felsége oltalmazza, abbéli nyavalyájában is kegyelmetek ne hadja, mutassa jó akaratját illendő segítséggel is levén hozzája, az isten is megfizeti kigyelme- teknek. Melyet ha cselekedik és kérésünknek enged, mi is hasonló- képen minden kigyelmecek czéhbeli tanítványinak igaz levele- ket látván, mívet és helyet adunk nekie, nyavalyájában is ha isten mikkel látogatná is, nem hadjuk, hanem segítséggel leszünk. Ennek felette minden becsületes helyekben lakozó szabó mesterek urainkuak ajánljuk szolgálataunkat. Végezetre az mi czéhünknek régi rendtartása szerént az ő mester legén társainak, tudniillik hévizi Szabó András mesternek és hévizi Szaó Márton mes- ternek és erre rendeltetett szabó mester embereknek társopoharát is meghatta. Melyeknek bizonyására adtuk a fenn megirt becsüle- tes ifjunak ecceli Szabó János mesternek ez levelünköt czé- hünknek pecsétivel megerősítvén. Ezek után kívánunk a szent istentől jó egészséget és dolgaiban való jó szerencséket. Datum in oppido nostro Fogaras, die nona mensis Maii anno dni M. Septingentesimo vigesimo sexto.

(P. H.)

Jegyzet. Ezen okmány, melyet a sz.-udvarhelyi szücs czéh fennmaradt írományai közt találtam, kétféle évszámmal van ellátva. Nem nehéz kitalálni, hogy melyik a helyes. Mind az irdly, mind pedig az orthographia a XVIII. év százra vallanak. E szerint 1726. jelzi az okmány keltét.

Mind a kiállítás, mind pedig a fogarasi szabó czéh meglehetősen ép, ostyába nyomott pecsétje az okmány eredetiségét bizonyítja.

Közli: BARABÁS DOMOKOS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

EGY ADAT BOGDÁN VAJDA KIVÁNDORLÁSÁHOZ.

Bogdán máramarosi vajda kivándorlása, Moldva elfoglalása, és Lajos király hadviselése eléggé ismeretes; de az év, melyben Bogdán és fiai Moldvába vonultak, mind eddig sincs pontosan meghatározva: történetíróink egyrésze 1359-re, Wenzel Gusztáv pedig 1350 és 1354 közzé helyezi. Az itt alább közölt oklevél sem jelöli ki az évszámot, de mint-hogy 1343-ban Bogdán vajdáról már mint hűtlenről emlékezik, valószínű, hogy a kivándorlás még Károly király utolsó évében vette kezdetét. Az ide vonatkozó oklevél így szól:

Comissio Stephani Lachk et domini archiepiscopi.

Nos Ludovicus dei gratia rex Hungarie memorie commendamus, quod causam et materiam litis, quam Johannes filius Dyonisy de Kelche contra Karachynum woyuodam de Bylke et duos filios eiusdem super facto conflictus, quem *Boghdan quondam woyuoda* de Maramorosio noster *infidelis* contra prefatum Johannem filium Dyonisy et fratres eiusdem in ieme ¹⁾ nunc preterita habuit, movit vel movere intendit. Nos cognita innocentia prefati Karachyni woyvode et filiorum suorum presentibus eisdem Karachyno et filys suis citationemque, quam prefatus Johannes filius Dyonisy fecerat contra ipsos relaxamus. Igitur vobis universis iudicibus et iusticiariis regni nostri presentibus precipimus per presentes, quatenus prefatum Karachynum woyvoda et filios suos contra prefatum Johannem filium Dyonisy super predicta causa iudicare vel vestro astare iudicio compellere nullatenus presumptatis. Secus obtentu nostre gratie non facturi. Datum Waradini in festo undecim millia virginum, anno domini M^oCCC^oXL^o mo tercio. Nam nos de facto premissis tum deo auxiliante dum in Wyssegrad redierimus super facto premissis cassationis cum prelatibus et baronibus nostris intendimus plenius deliberare. Datum ut supra.

(Eredetije teljesen ép, keskeny hártya szalagon, hátlapján a nagy királyi pecsétnek csak helye látszik.)

¹⁾ ieme = hieme = tél, de háborút is jelent.

BETHLEN GÁBOR TÖRTÉNETÉHEZ.

I. Gr. Turzó György nádor levele.

1616. máj. 29.

Magn., Generos., Egregii ac Nobiles dni amici nobis obsini.

Salute ac servitiorum nostror. com. Ezen órában egynehány felől nagy hirtelenséggel mind Bécs felől s mind egyébümén gonosz, de bizonyos hírünk jöve, hogy Seifrid Kolovich, nem tudatik honnan indittatván, nagy romlást indított, Ausztriában várakat és itt Magyarországbau is Dévént immár megvötte s onnan alább igyekezik, napról-napra pedig öregbedik hada, melynek ha hirtelen eleit nem vesszük, nagy tűz támad belőle. Nekünk ugyan tisztünk szerint midőn utat kell keresnünk, hogy az gonosz-nak occuráljunk : végeztük azt, hogy valahol mindjárt táborba szálljunk. Annakokáért kglmeteket nádorispánsági tisztünk szerint intjük, sőt erősen hagyjuk és parancsoljuk, hogy kgték az minemő hűséggel ő felségeknek és nekünk tartozik ; annakfelette az mint csendes állapotját magoknak, feleségeknek, gyermekeknek és jószágoknak megmaradását szereti, az tüzet segélje velünk együtt eloltani se napot se órát nem várván kegték, ugymint urak és nemesek fejenként személyek szerint készüljön, a portáktúl penig mindenektől két gyalogot és fegyverest rendeljen, hogy mihelyt vagy mi másodlevelünk által vagy generalis uram ő kglme kglmeteket felőle megtaláljuk az ő felsége parancsolatjával, az hova kívántatik éjjelnappal mevén öszvegyülhessenek az vármegyék hadai, mert az tűz mind Homonmai által s mind itt Kolovich által felgyuladott. Az szabad városokra is ugyan nagy poena alatt felvegye és elrendelje, ki-ki mind mennyi gyalogot adjon. Annakfelette kgltek ugyan statutumot csináljon, hogy valaki czféli factiosus ember eléje menne vagy ur, vagy nemes, vagy paraszt renden való, ő felségének és az országnak notoriussá legyen, ezt pedig ha lehetséges, mindjárt kell execquálni és ha személyben nem kaphatni is, jószágát confiscálni. In reliquo sat. Datum in arce nostra Bicheni die 29. mens. Maii anno 1616.

Earum Dom. Vestrar.

amicus benevolus

Comes Georgius Turzó.

(Kassa városi levéltár rendezetlen rész ; cím nélkül.)

II. Bethlen Gábor levele felsőmagyarország rendeihez:

1616. július 18.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Sples, Magci, Genor., Egr. et Nles domini, amici et vicini nobis observ. Salute stb.

Minden jó áldásokkal látogassa isten kegteket. Bogdán János és Cherný György uramék kegték becsülletes hozzánk küldött követi megadván nekünk küldött credentionalis levelét, szóval való izenetit is azok által

búséggel megértöttük, de az dolognak és állapotnak mivoltaképest tetszett, hogy mi ö kglmek által nemcsak szóval, hanem ugyanezen levelünkben való írás által tegyünk azokról kegteknek választ. Noha azért eleitül fogván értettük ezekben az Homonnai György ellenünk való indulatjában, és az szent békességnek Erdély és Magyarország között felháborításában kegteknek semmi szándéka, akaratja és kedve nem lett volna — mostan penig ebbeli gonosz szándékát az mi vigyázásunk által isten ö felsége megszegyenítvén, annál is inkább gonosz igyekezetiben elő nem bocsátását, sőt törvény szerint minél hamarébb megbüntetését igéri, nem akarván elszenvadni hazánkknak szent békességének ok nélkül való felháborítását, úgymint ki miatt Erdélyre való vigyázásáért nemcsak mi, hanem az hatalmas török császár hada is mindenestül talpra állván, rajtok való bosszuállására készek lévén, kétség nélkül szörnyű romlásnak kellett volna következni ezekbül szegény nemzetiségünknek. Mi azért az kegték előbbeni igaz jó akaratját és az közönséges békesség (*igy*) való szeretetét böcsülettel vévén, noha igen méltán ennek is szorgalmatosban és idejében való gondviselését kívántuk volna kegteknek, tudniillik, hogy ez dolgot amint eleitül fogva tudta, látta, hallotta, ennyire se hagyta volna meggyükezni. nevedkedni, mint császár urunk ö felsége megtalálásával, tisztviselőinek szorgalmaztatásával és külömben is, hogy az tüzre, fegyverre (?) is országos hadaknak és egynéhány helyekben megindítására ne mehetett volna, hanem csak az első füstelgésben oltatott volna el és tétetett volna semmivé, mert ha az uristen ezeket jóvöltából gonosz szándékukban meg nem zabolázta volna, talám az kegték vigyázása most ez dologban késedelmesnek találtatott volna lenni. Ennekutánna is penig, ha ugyan megakarjuk tartani, örzeni közönséges békességünket, szóra, biztatásra arra való vigyázásunkot nem illik letennünk, holott ezt is sok esküvésekkel tagadták, hogy efféle gonosz szándékok nemzetiségünk békessége ellen nem volna. Most is mi bizonyosan értjük, hogy Sorbán vajdának huszezer forintot készpénzt, arany-ezüst művet, sok subscribált pecsétes albákat minden jószággal, várainak szabados dispositiót és elköltésre hatalmat mindenképen adott Homonnay és így elkészítvén az Moldvában levő lengyeleket bocsátotta, hogy azokat indítsa ellenünk, kiknek elhittük hamar való napokon az hatalmas császárnak Szkender passa mellett levő törökök, tatárok és oláh hadai által elegedendő ügyök lévén. Mi rajtunk penig nem az közönséges [békességnek!] minden ok nélkül való felbontása, országunkra tüzzel, fegyverrel való jövetele, sőt az ö praktikájok miatt megmaradásunkra szörnyű kitélenységben forogván, micsoda extrémákra kellett mennünk és mostan is miben forogjunk, igen méltán és igazán módunk is lenne sokképen benne mindmagunk közhadunkkal s mind külső segítségekkel igen könnyen ezeken az privatus ellenségeken boszunkat megállhattuk volna. De hogy elsőben isten előtt való keresztyéni indulatunkat és az közönséges békességhez nem szinnel, hanem szívvél való tökéletes affectusunkat; annakutánna császár urunknak ö felségének is mint kglmes monarchánknak méltóságos tekintetét szemünk előtt viselvén; harmadszor uram ö nga és generális uraméknak is jó intéseket tekintvén;

negyedszer és legkiváltképen megromlott és szintén elfogyandó nemzetiségünknek romlását és pusztulását szánván, holott arról az szegelet földről kglmetektől böcsületes atyafiai által solennis legatiójával úgy találtattunk, az méltó (?) tüzoltástól mostan superscedaelünk, hadainkkal ki nem megyünk, megmaradván, először kglmetek ígéreti szerint mindezeknek az békesség-bontogatóknak complicissivel hamar való napon halogatás és kedvezés nélkül érdemek szerint való megbüntetését kívánjuk. Másodszer az mely árulóink minden ok nélkül kifutottak, közönséges zürzavarra izgatnak másokat is, azokat az confederatióknak tartása szerint kézben adni kívánjuk, el sem szenvedhetjük semmiképen ott való patrociniuumokat, idbenn is egyet is törvény nélkül nem bántonak, sem csak az kifutásért simpliciter nem graváltatnak. De egyéb dolgokban magokat országunk előtt mentsek és igazítsák törvény szerint. Harmadszor. Egy ifju legént cancellaristát, Nemes Albert Gyárfás Pál nevűt még az elmúlt télen levél és követség-gel küldvén Homonnaihoz contra ius gentium megfogva, már hatodik hónapja hogy fogságban tartja, kinek fogsága minthogy ok nélkül és méltatlan vagyton, annak is elszabadítására hogy kglmeteknek melynél hamarébb látható gondviselése legyen, kívánjuk. Negyedszer. Császár urunknál ő flgénél szorgalmatos törekedése által obtineálását, hogy itt az felföldön mi környülüink szüntelen az jó békesség ellen practikaló hamis hirt költő tisztviselők megváltoztassanak és azok helyében békesség szerető hazafiai állíttassanak úgy mint Szatmárban, Ecsedben, Kállóban, igen méltán megkívánjuk. Ezeken kívül is az nagy-szombati végezésképen minden rézeiben való satisfactióját, ki ha meglészen, meg tapasztalhatja azt kglmetek országul és az több keresztyén országok is, hogy mi a két császárók között semmi zürzavarnak, háborúnak okai nem találtattunk, hanem sorsunkkal, hatalmunkkal meglegedvén, az szent békességnek tehetségiünkkel mindenképen hasznosan való őrzői leszünk. — Tartsa meg az úristen kglmeteket sokáig jó egészségben. Datum in civitate nra Colosvár, die 18. mensis Julii anno domini 1616.

Splium Magcarum Generosarum Egrejarum et Nlium dominatio-num Vrarum

amicus et vicinus cum servitiis paratus
Gabriel Bethlen.

Külczim : Splibus, Magcis, Gnosis, Egrüis et Nobilibus comitibus et universitati Procerum et Magnatum Statuum ac Ordinum cottuum partium incliti regni Hungar. superiorum dnis amicis et vicinis nobis observandissimis. (Bethlen írása. Eredeti Kassa városi levéltár rendezetlen rész).

III. Bethlen Gábor levele a kassaiakhoz.

1619. d e c z. 3.

Generosi nobis dilecti.

Minémü szomorú szívvel olvastam az kgték mostani utólszor írott levelét, meg nem írhatom, értvén az ellenségnek Kassa alá való igyekezését, melyet elhítem, hogy az uristen ő kezekbe nem ád, de hostátit föl-

égetheti, ezt az országot elkezdett kegyetlenkedésével pusztítja, melyet elő mehet addig, amig a mi hadaink is felérkeznek, kiket bizonyosan minden órában indítunk, Széchy György uram léssen az egész hadak előtt utána Petneházy István; szép német had is megyen; léssen ad minus tizenkétezer ember az innen felbocsátandó had, de csak Rimaszombatig is az Széchy uram hada egynehány ezerrel megtöbbsül, mert az végházakból is szép seregeket viszen és az Fátmán innét való vármegyéket is mind fölveszi. Bizonyosan elhigyje kegték, hogy éjjel-nappal siettetjük fölérkezni az hadakat, magam is nem késem, mihelyt az gyűlés elvégeződik, azontul megindulok, az egész hadakat arra fordítom, mert itt fönn dolgainkat isten segítségéből csak eddig is jobb részint elvégeztük és bizonyos napokig induciák is fognak lenni zálogok által, mivel császár felett igen kívánja, hogy tractatust indítanánk vele és mi általunk complanáltatnának minden dolgok. Ugy veszszük esziunkbe, igen nagy dolgokra mennének, de mi ország híre, akaratja és az confederatus szomszédink nélkül s ellenök semmit csak tractálni sem akarunk; mindazáltal meg akarjuk érteni császár postulatumit követekek fognak alá jönni ez héten ide. Mi igen jól volnánk, csak az uristen kegtéket is szabadítsa meg azoktól az pusztító latroktól, meg is léssen bizonyosan és az uristen megszegyeníti őket, mert mi ő nekik semmit nem vétettünk. Hadak olyak és oly válogatottak mennek innen 12 ezeren, hogy bizony 20 ezerrel is bátran megvínak. Kétezer lovas fegyveres léssen, ezere német, kiknek kapitánya Stomffly: ezere niderlandi válogatott szép kemény fegyveres, kiknek kapitánya Kinszký; négyezer jó kopjás, kétezer válogatott lovashajdu, kiknél jobbak nem lehetnek, mind fizettek; négyezer fizetett gyalog. Egy egész regimentet is akartam indítani, de igen későn érkezének alá. Ezek 15. Decembris isten akaratjával az kassai mezőn lesznek, vagy ott, a hol az ellenséget érzik lenni. Ezekon kívül az egész ország népe is könnyen léssen 12 ezer ember hadra való, és az uristen bizony megszegyeníti őket, s az nyomokon mennek be Krakkóig. Kegték tudósítson minden állapotokról minket. Rákóczi uram mit csinál, semmit benne nem értünk. Az nyulászatnak bátor békét hagyna ilyenkor az jó ifju legény, mert ha az én instructiómhoz tartotta volna magát, nem volna mostan az ország ilyen pusztaságban; de az ki gyermekre bizza dolgát, ugy veszi hasznát is. Bene valeant. Ex Poson, die 3. Decembris hora 7. vespertina anni 1619.

Gabriel princeps.

(Kassa városi levéltárban lévő másolat után.)

Közli: PAIKOSS ENDRE.

BEHÓDOLÁSI LEVÉL A XVII-İK SZÁZADBÓL.

Mi az hatalmas és győzhetetlen császárunk vég Eger várának, Tisza és Duna között való helyeinek és hadainak gondviselő ura és parancsolója tekintetes és nagyságos vitézlvő vezér Mustafa pasa.

(Török pecsét és aláírás.)

Adjuk tudtukra és értésükre mindeneknek az kiknek illik ez leve-
lünknek rendiben, úgymint hatalmas és győzhetetlen tündeklő és virágzó
császáruink birodalma és keze alatt való hatalmas vezéreknek, nagyságos
pasáknak, vitéz szancsákbégeknek, vitéz alay bégeknek és fűnemes
scaym uraknak, vitéz jancsár agáknak és csorbacsiáknak, vitéz gyömlí
agáknak és gyömlí buliuk basáknak, vitéz bézli agáknak és bézli odabasák-
nak, vitéz gyalog agáknak és hadnagyoknak, vitéz porkoláboknak és fűdi-
ván csavusoknak, vitéz emingeknek és ispajáknak, vitéz vajdáknak és
snubajáknak, vitéz vámosoknak és révészeknek, vitéz több megnevezett szám
nélkül való nagyságos fű gondviselő és tisztartó lovas és gyalog uraknak,
kincstartóknak és zászlótartóknak, pusztát és erdőt járó lovas és gyalog
erős vitézeknek, kiválképen vitézlő és fű kala(ndor)oknak (?) és martaló-
csoknak, hogy ez megnevezett Kinisi András megmaradott özvegye
Pamlini ¹⁾ Kinisi Anna, az leányának az ura Illési Pál az felesége Kinisi
Anna minden házuk népeivel és hozzátartozó eselédivel akarván és
akarnak hatalmas és győzhetetlen császáruinknak fejet hajtani, hódolni
és adózni, mostan is hódulnak és adóznak, csakhogy Nagy Kinisbe
laktanak, mostan maguk jószágukban úgy mint Boxa ²⁾ nevű faluban
akarnak lakni, gyünni és menni. Mi is melynek nagyobb bizonyására fogad-
juk azmi böcsületes vitézi úri török hitünkre, emberségünkre, tisztessé-
günkre: jeles és bizonyos magunk pecsétjével és országuink czímerével
meg is bizonyítottatott és meg is erősítettett úri böcsületes török hitlevelünket
adtuk kezikben, hogy ez böcsületes úri török hitlevelünk erejével hódul-
hassanak és fejet hajthassanak s bátorságosan csendességben lakhassanak
és minden félelem nélkül, sőt járthassanak és kelhessenek akár úton akár
útfélen, akár mezőben akár erdőben, akármicsoda helyeken, csakhogy
valami fegyver ne tanálkozzék náluk, az ki hatalmas császáruinknak ellene
vagyon s mindenkor is ellene volt. Hogy ha penig igazjártbeli dolgokban
tudatlanul hódult és hódulatlan helyeken valami bántásuk és fogságuk
esnék hatalmas császáruink erős vitézítül, tehát illik ez hitlevelemben
feljül megírt nagyságos fiuraknak és erős vitézeknek segítséggel és olta-
lommal lenni és mellettük fogni, mivel hatalmas császáruink kentéséhez
ragaszkodván békességnek és megmaradásnak okáért. Ezek után iratott
1649. eszt. Szent-Jakab havának 8-ik napján.

Idem ut supra.

(Gróf Hunyady László levéltárából.)

V e g y e s l e v e l e k .

I. 1625. júl. 29.

*Samarjai János református püspök levele, a thürí-szakállasi megye
fű-fű gondviselőhöz és lelkipásztorához, mely egyházi megyélőz ez időben a
felső és alsó-gelléri, bogyai, ékecsi és apácza-szakállasi jók egyházak is tartoztal.*

¹⁾ Betoldás más kéztől.

²⁾ A szövegben üresen hagyott helyre más kéztől beírva.

A békességnek istene adjon ktmeteknek közibe egyezséget és igaz atyafiu szeretetet!

Elvettem a kk levelét tisztelendő uraim, melykből megértettem, hogy még sem szállott le a kk megyéjében való sok zürzavar, egyenetlenség, visszalkodás, irigység és többféle fogyatkozások még sem szüntenek meg. Bizonyára magatoknak kárt, nekünk pedig szomorúságot és busulást szerez kk e féle engedetlenségek. Egyéb ecclesiákban több faluk is vannak, és még is meg tudnak alkudni az tanítónak szolgálatján. A szerdahelyi gyülekezet áll 16 faluból, az magyari talám 12-ből, az egyházfalvai 13-ból, ha igazán eszembe jutna, még is semmi háboruság nincsen azok között, csak kk nyughatatlanoknak más ecclesiáknak nagy csudájokra. Egyéb megyékbe is nem minden faluba járhat az tanító, hanem az holott nagyobb gyülekezet vagy, oda kell menni az prédicátornak; hiszen könnyebb egy néhány embernek az nagy seregbe menni, hogy sem viszontag az nagyobb gyülekezetnek tanítás nélkül maradni avvagy egy néhány ember után járni. Ez okáért elvégeztük egyszer, és méltó okokból meg is itéltük, hogy egy ecclesia legyen ez, és többé kétfélé ne szakadozzon, és csak egy tanító legyen, kettőt ez után sem adunk. csak viseljék kk egynek gondját panasz nélkül. És ezt is elrendeltük, mi módon legyen rendszerint való szolgálatja az tanítónak, az mint a Samarjából írt levelemből megértette kk; azért rendeltük pedig olyan formán: mert az Ekecs Fölső-Szakállossal együtt fele megvét téssen, két Gellér Bogyával másik felet, és talám felényi fizetést is adnak; de nem annyira volt tekintetünk a fizetésre mint az hallgatóknak számos voltára. Micsoda iniuriájok lehet hát az több filiális ecclesiáknak, holott az mater ecclesiában minden vasárnap vagy délig, vagy délest megleszen ordinarie az isteni szolgálat és ott meghallgathatják az evangeliomot, ha nem restellik: bizony méltó az filiális ecclesiáknak befáradni az mater ecclesiába, és méltóbb, hasznosabb dolog is a tanítót oda rendelni, az holott többen hallgathatják az isten ígését. Mi nem adományért, sem ígéretért, sem barátságért, hanem jó lülki-ösméretből tettük ezt a rendelést.

Azért ha kk magátul, zürzavar nélkül jobb röndölést tehet, nem ellenezzük; de mi azon állunk meg, a mint ennekölte is megirtuk kknak. E dolgról azért immár kk minket ne búsítson, mert más válasza nem leszen kknak. Sőt ha avagy a mi végzésünket tartja meg kk, avagy az megegyezésnek egyező akaratjából jobban tud kk rendelkezni, ugyan emlékezetre való pöcsétes levélbe kellek beírni akkor, mikor isten ő fölsége gyűlésünket adja érniünk, hogy a kk maradéki is ahhoz tartsák magokat és ne legyen ennekutánna semmi változás.

Isten iltesse Kegyelmeteket nagy jó egészségben.

Költ Halászin, die 29. Julii, ao 1625.

Kegyelmeteknek

jóakarója

Samarjai János halászi prédikátor m. p. püspök.

Külczim: Az istentfőlo, kegyes, békesség szerető körösztvényeknek. Thuri-Szakállas megyében lévő ecclesiának főfo gondviselőinek, az ö lölki tanítóokkal egyetemben, éunekem bizodalmas és jóakaró uraimnak adassék ez levél Thuri-Szakállásra.

(Eredetije elrongyolott papiroson félgóthicus betűkkel írva, még 1882-ben megvolt a thuri-szakállosi evang. reform. egyház ládíjában.)

II. 1669.

Achmed simontorujai olajbének a keresztvény ecclesiákra, papokra és polgárookra 1669. esztendőben kialott rendelete.

I. Az esküdt ember istentfőlo légyen, az isten templomába járjon, otthon létében prédikációt és könyörgést el ne mullasson, hogy így mind magának, mind alatta valóknak jó példaadásával lelkeket istennek megnyerhesse. Ha pedig a kívül cselekszik, az esküdtségre sem méltó, sem illendő. — II. Azon igyekezzen, hogy a hazugságot eltávoztassa, józan és tiszta életü, igazmondó és tökéletes állhatatos beszédü légyen. — III. Az inneptörést, a lopást, tolvajságot, árulást, vérontást, szitkozódást, személyvalogatást, lélekmondást. ördög teremtetten, ördöglegkü és hitü etc. undok szitkozódást, paráznságot, latornak pártfogását, barátságos atyafiságot, hízkeldest, ajándékra való nézést, törvényekhez való engedetlenséget el ne kövessen. A ki pedig az megnevezett bünök közzül valamelyiket cselekszi, az esküdtségre se méltó: azonkívv melyeknek az isten könyvében nyilván való büntetések leíratott, (melyek szerint ö is büntetődjék) a pelengerbe tétecsék és ott egy kevéssé tartassék akár férjfü, akár asszonyi állat, akár gazda, akár szolga légyen, és azután üssenek hatot az farán. Ha ocsmány és trágár beszédü, az gyülekezetben erőssen megpírongatassék: ha pedig az gonoszságban megátalkodván, még is azokat szüntelen cselekszi, és a felül megírt gonoszságokban tapasztaltatik, állandó és erős bizonyságokkal reá bizonyodván a dolog, nagy gyalázatosan a közönséges helyen az ecclesiából kiüzessék, mint arra nem méltó személy. — IV. Minden szombaton (ha lehet) az esküdtek öszvegyülnenek a főbíró akaratjából, és akkor mindenekről tehetségek szerint igazságot szolgáltatásanak, Ha kártételre való kimenetel kívántatik, minden magok vonogatása nélkül annak megbecsüllésére kimenjenek kicsinynek, nagynak, szegénynek, gazdagnak. Vasárnap pedig semminemü külső dologról való gyűlés ne légyen, hanem azon napon mindnyájan az isten dolgában légyenek foglalatosak. — V. A panaszt mindenkettől igazán meghallgassák; a kinek mi büntetése következik a fejére, azt közönségesen egyaránt szolgáltatassák ki, vagy külső büntetést érdemel, vagy belsőt templombelit. — VI. Az esküdtek magok között egymásnak s mind alattok valóknak érdemet, tisztességet tegyenek, hogy egyesek lévén egymás között, minden jóban nevedhessenek. Tanítójoknak pedig mint lelki pásztoroknak fejet hajtsanak, s annak jó gondviselői, becsülői legyenek, és minden jóban neki engedjenek. — VII. Ha valaki a praedikációt elmulatja, és vasárnap csak otthon

hever, más vasárnap a praedikáció előtt az pelengérbe tétessék, és mind a praedikáció végéiglen benne tartassék; annakutánna üssenek négyet a farán, és bocsáttassék békével. Hasonlóképen valaki dolga végbe vitelére kimégyen, ha nem kéntelen véle, avagy szombaton mégyen el, és vasárnap korcsoláz, azzal is úgy cselekedjenek, mint a prédikáció elmulatójával, és aki csak azon a mezőn vagy telken, szőlő-hegyen korcsolázni és nyulászni, madarászni mégyen prédikáció előtt, azt is el ne szenvedjek az esküdt bírák büntetetlen, mint aféle isten napjának megrontóját megbüntessék. — VIII. A kórságosságot, dühödöt elmondja, égütötöt, köütötöt, szinte mint a lélekmondókat úgy megbüntessék; ha pedig valaki másra gonoszságot költ és kiált, melyet meg nem bizonyíthat, a minéniü büntetést érdemlett volna a meggyalázott személy, azt a meggyalázó személy szenvedje. — IX. A ki az esküdt bírákat meghamisítja és végzéseket semminek tartja, és megkáromolja: az olyatén vasárnapon jó reggel a pelengérbe tétessék és uzsonna korig mind ott tartassék: azután pedig ütögessék jól meg és bocsássák békével. A mely esküdt ember pedig a büntetést nem javallja szívesen erősen, afféle büntetésénél nem fogván, és hátra mászván a dologban, a kit így büntetüének a bűnért, a bűnös mellé szólván, a bűnöst bocsássák el, és a bűnös mellé szólót, annak pártfogóját, akárki legyen, azt büntessék meg, hogy így az lator mellé senki ne merjen szólani és támadni. — X. A gyűlésbeli valami oly titkos dolognak eligazításának idején senki ne menjen hivatlan, még az prédikátor is: hanem ha hívatatik, úgy illik jelen lenni. — XI. Asszonyok a gyűlésbe magukat ne avassák, pattogni oda ne menjenek: a kik pedig ellenkezőt cselekesznek, az pelengérbe légyen helyek. — XII. Ha az asszonyok egymást megkurvássák, szidalmazsák, rútitják, egymást gyalássák, férjfinak tisztességet nem tesznek, előttük fel nem kelnek, avagy nékik tisztetetlenül szólnak: eféle cselekedetekért a pelengérben megverettessenek. — XIII. Ha valaki megátalkodik az gonoszságban, az templomban nem jár sem praedikáció hallgatására, sem a hetedszaki könyörgésekre, és a ki a szent sacramentommal nem él akár férjfiú, akár asszony és akármi rendben légyen: a prédikátor és még az istenes hívek is olyan emberre szorgalmasan reá vigyázzanak, és az ollyaténak az tanító semniben ne szolgáljon, sőt ha meghal is, az ollyatén halálának emlékezetére ne harangozzanak, a község közül senki feléje ne menjen se sirató, se koporsó csináló, se sírásó, hanem temesse el az maga háza népe, a mint tudja; de ne az közönséges temető helybe, hanem egyéb magányos helyen, s még távol a közönséges helytől az maga gyalázatjára. — XIV. Ha a tanító mind ezekre és ezeknek végbevételére nem vigyáz, és sem az esküdteket, sem a közönséget jóra nem kényszeríti, hanem minden latorságban élnek az polgárok: a prédikátort vastag büntetéssel megbüntetjük és esküdteket meggyalázzuk és megbírságozjuk, hogy így minden latorság megszünjék, minden jámborság és tiszta élet megmaradhasson. A prédikátor e parancsolatinkat és kiadott törvényinket a templomban a község előtt gyakorta elolvassa, hogy ezután valami gonoszság ne essék és senki azt ne mond-

hassa, hogy nem volt hírével és elébb meg nem mondták neki. Ha valakin pedig ezek szerint valami esik és nehéz lesz neki: jöjjön panaszolni, és ha omanhazul fél teréhvel jött, Isten úgy segéljen! bizonyosan el higye, hogy egész teréhvel bocsátjuk. Irtuk Simon-Tornyán 1669.

Achmed olaybég.

III. A Marcziházi lakosok protectionális levelei.

1.

Én Székesi gróf Bereséni Miklós, nemes Ungvár megyének főispánja és méltóságos fejedelem Rákóczi Ferencz kegyelmes urunk ő nagysága és a magyar haza szabadságáért isten által fegyvert fogott hadaknak generalissa.

Adom tudtára mindeneknek a kiknek illik e levelennem rendiben, hogy mivel kurtakeszi és marcziházi lakosok megértvén édes hazánk felszabadítása mellett való indulatunkat, hozzánk és édes hazánkhoz való hűségeket magok megjelenésekkel bizonyítván kívánták protectionális levelemet mind személyek, mind jószágok iránt. Kiket méltóknak ítélvén ezen pecsétes protectionális levelem által, méltóságos fejedelem Rákóczi Ferencz urunk ő nagysága hűsége alatt lévő mind lovas és gyalog tiszteinek és hadainak közönségesen parancsolom, sem személyekben, sem jószágokban, házokban, házokon kívül, erdön avagy mezőn lévőekben, templomokban, parochiájokban, scholájokban, egy szóval semmi néven nevezendő jószágokban meg ne károsítsák. Másként valakik ezen paranesolatom ellen cselekesznek, és a megírt helyeknek lakossit a megnevezett jószágokban avagy személyekben megháborítják, háboríttatják, károsítják és károsíttatják, kemény büntetésemet el nem kerülük. Kelt Puszta Teleknél lévő táborban, die 6. Septembris anno 1703.

P. II.

G. B. Miklós m. p.

(Eredeti.)

2.

Mi fejedelem felső-vadászi Rákóczi Ferencz, nemes Saárosvár-megyének örökös főispánja.

Adjuk tudtára mindeneknek a kiknek illik e mi levelünknek rendiben. Hogy mivel marcziházi lakos híveink közönségesen megértvén édes hazánk felszabadítása mellett való indulásunkat, hozzánk és édes hazánkhoz való hűségeket magok megjelenésekkel bizonyítván: kívánták protectionális levelünket is mind jószágok, mind személyek iránt. Kiket méltóknak ítélvén, ezen pecsétes protectionális levelünk által hűségünk alatt való mind lovas és gyalog tiszteinknek és hadainknak közönségesen parancsoljuk, sem jószágokban, sem személyekben, házakban, házokon kívül, erdön avagy mezőn lévőekben, templomokban, parochiájokban, scholájokban,

egy szóval semmi néven nevezendő jószágokban meg ne károsítsák, károsíttassák; máskint valakik ezen parancsolatunk ellen cselekesznek és a megírt helynek lakosait a megnevezett jószágokban, avagy személyekben megháborítják, háboríttatják, avagy károsítják, és károsíttatják, kemény büntetésünket el nem kerülők, sőt életek is elvész érette. Költ Ordasnál lévő tábor helyünkbe, die 10. Maii anno 1704.

Rákóczi.

P. H.

Joannes Pápai m. p.

(Eredeti.)

3.

Demnach in der Römisch-kayserlichen, auch zu Hungarn und Boehaimb königlichen Majestät, unsers allergnaedigsten Herrns, absonderliche protection und Salva Guardia gegenwärtiges Dorf Marcziház, samt inwohnern und allen darin befindlichen Appertinentien an- und aufgenommen Coorden. Als werden hiemit alle und jede, (*sat. a szokott formula*) die meinem Commando Untergebene oder gemässen erinnert, auch ernstlich befelchet, ermeldetes Dorf Marcziház mit obgedachter all ybrige an- und zugehörungen (*sat. a szokott formula*) in allen Vorfällen vestiglich zu schützen, zu manutiren, und Hand zu haben. Hier an geschicht was recht ist, und ist man es umb einen jedwedern, Stands-Gebuhr nach, zu erwiedern, erbiethig. Die Untergebene aber vollziehen hiran ihre Schuldigkeit, und diesen ernstlichen Befehl, wenden sich auch von unausbleibender Leibs- und Lebens-Straff zu hüten wissen. Signatum Feldt-Lager bey Gutta den 20. Septembris 1708.

Gr. Heister,

Der Röm.-kays. geheim. Rath, Kämmerer, Generall
Feldt-Marschal, Gouverneur der Reichs-gränzen.
Obrister yber ein Regimt. zu fusse und ein Haupt-
Commandirungs-Generale. —

P. H.

(Eredeti.)

Közli: ÓNODY ZSIGMOND.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Azon igénytelen irodalmi kísérlet, melylyel megpróbáltam herczeg Rákóczy Zsigmond életrajzát vázolni, ösztönöz arra, hogy az általam használt anyagot közzé tegyem. Az eredmény, melyet én ezekből levontam, mindig critica alá eshetik: de az anyag, melyekből én azokat levontam, oly becses és oly sokoldalú, hogy azon idők történetírója mindig hasznokat veheti. Aztán a két Rákóczy György korára vonatkozólag már négy kötet okmánytárt tettem közzé — s habár Zsigmond herczegre vonatkozólag azokban is van egy s más, de az mindössze is kevés. Úgy hiszem, hogy e gyűjtemény mint azok kiegészítése is bíruí fog némi érdekekkel.

Mindettől eltekintve, herczeg Rákóczy Zsigmond pályája önmagában is — bármily rövid tartamú volt különben — megérdemli, hogy kutatások tárgyává tétessék. Központja volt ő azoknak a mozgalmaknak, melyek Kelet-Európa alakulásainak egész más irányt adhattak volna. S mennél kevesebbet tudunk azokról a mozgalmakról, annál szükségesebb megismerkedni azokkal.

De úgy hiszem, magok az okmányok fogják legjobban igazolni azok közzétételét, — bizvást áttérhetünk tehát hozzájuk.

I. 1642. szept. 1.

Georgius Rakocy stb.

Illustris et mag^{ce} fili noster carissime. Salutem ac prospera quaeque. Felőletek való szorgalmatosságunk nem szűnhetvén, parancsoljuk, az anyátok egészségéről gyakorta tudósíts. Diószegre pedig isten áldásából kiérkezvén, az anyádtól Székelyhidra elkérészvé, elmenj s meglássad, ez nyáron mit vittek ott végben, az elkészült bástyák mint állanak, vize vagyon-e elégedendő az vár árkanak, az negyedik bástyát mikor kezdték rakni s vagyon-e téglájok, meszek s idén menyuire vihetik fel az kő rakását, és minden ott való dolgokról minket tudósíts. In reliquo eandem

bene valere desiderantes. Datum in curia nostra Bamffy-Hunyadiensi die 1. Septembris anno 1642.

G. Rakocy m. p.

Rákóczy kezével: Kormos, úgy vagyon, kéredzék Jóbról Váraddá s úgy resolváltuk vala magunkot, hogyha az atyja hivatta, elmehet, de mi úgy halljuk, most nem hivatta volna. Azért Kormost mindjárt hívásd elő s kérd meg tőle, az atyja most ki által hivatta, s megmondván, azt hittel kérd meg róla, sőt az atyját is, és ha különben tanáltatik, Kormost dugast az tömlöczben s legyen ott, még mi nem parancsolunk fölöle; ebben külömbet ne merj cselekedni.

Külczim: Illustri ac mag^{co} Sigismundo Rakocy de Felseő-Wadász filio nostro charissimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

II. 1642. szept. 16.

Georgius Rakocy stb.

Illustris et mag^{co} fili noster charissime, salutem et prosperitatem. 13. praesentis Pocsijából írt leveledet elvöttük, hálá istennek, az anyátok hogy egészségben vagyon és az bátyádat is elhatta az hideg; adja isten, ezután is jót irhass föllettek. Mi is hála istennek mind jól vagyunk az gyalog kapitánon kívül, az ki gyakorta betegeskedik. Adja isten ezután is hallhassunk minden jót föllettek. Datum in arce nostra Gheörghény die decima sexta mensis Septembris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

G. Rakocy m. p.

Külczim: Illustri ac mag^{co} Sigismundo Rakocy de Felseő-Wadász etc. filio nostro carissimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

III. 1644. febr. 27.

Georgius Rakocy stb.

Illustrissime fili stb. Ma vettök egy jó akarónk levelét, az ki mindennemű hírekről tudósít bennünket, im megküldtük neked is in paribus, megláthatod s közölheted is az urakkal s több becsületes hívünkkel is az kikkel illik. Csudáljuk, hogy nem tudósétál róla, mint bocsátátok el Serédy uramat az városokra, holott el kellett volna ugyan menniek. Quem de coetero stb. Datum in arce nostra Saros-Patakiensi die 27. mensis Februarii anno 1644.

G. Rakocy m. p.

Rákóczy saját kezüleg: Az hol azt írja, hogy ide ellenünk tiz ezer embert rendelték, azt csak tréfaképpen írja; mivel ha ide

onnét rendelének. Gallas alatt hatezer se maradna. Az kassaiak még sem jövének ide.

Külczim : Illustrissimo Sigismundo Rakocy stb.
(Eredeti orsz. ltár.)

IV. 1644. febr. 29.

Georgius Rakocy stb.

Illustrissime fili stb. Mai napon írt leveledet vettem. Értjük hogy Serédy István hívünket bizonyosra akarta küldeni, melyet jól cselekedtél, mert ugyanis mi haszna lött volna bizonytalaura menni. Az kassaiak tőlünk ma reggel mennek el, szeredán ismét ki kell Enyicskére jőniük. Mi ez nehéz úton holnap csak Gönczre megyünk, szeredán Enyicskére. Hogy értésünkre adtad, az hadak hol legyenek, jól cselekedted. Kornis uram nyavalyáját értjük; isten gyógyítsa ő kglmét. Az mely leveleket ide küldtél, jól esett, magokat az embereket küld hozzánk. Secus non facturus. Eidem stb. Datum in castris nostris ad Telki-Bánya positis die 29. Febr. 1644.

G. Rakocy m. p.

Rákóczy sajátkezüleg : Ugyan el ment-e Serédy uram s micsoda fundamentomra, ird meg. Az ur felől is ir(j), mint vagyon ő kglme; Bornemisza uram is most elég nagy kárát vallj(a) az jobb kezében levén az köszvény, fél igen, az táborban is belé ne jőjjon, kitől az uristen oltalmazza.

Külczim : a rendes.

(Eredeti orsz. ltár.)

V. 1644. junius 19.

Éltemig való fiúi engedelmes alázatos szolgálatomat stb.

Nd levelét tegnap vöttem, egészségét örömmel értem, isten ő fge ezután is sokáig tartsa meg. Istennek hála mi is mindnyájan az Nagtok szolgálatjára jó egészségben vagyunk. Az ellenség tegnapelőtt Kassa mellől nagy bódulással megindulván, elment oly utakon, az melyeken soha nem említik hogy szekér járt volna, az falukat közel megégette, Eperjes felé megyen, bár azok se viselnék magokat jobban, mint az kassaiak, de igen kételkedünk benne. Kemény János uramék még oda vadnak, tudom, próbálnak valamit. Lengyelországból is semmi ártalmas híreink, istennek hála, eddig még nincsenek. Isten ő szent fge bír az királyok szíveivel. Nekünk is nem ártana már lassan utánok nyomakodnunk. Isten Ndat sokáig jó egészségben tartsa meg. Sáros Patakon, 19. Junii, 1644.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgája míg él

Rákóczy Sigmond m. p.

Külczim : Illmae principissae duae dnae Susannae Lorantfy stb.
(Eredeti orsz. ltár.)

VI. 1644. július 30.

Omnigenam salutem et paratissima servitia.

Generose ac nobilissime vir, due fautor mihi summe colende.

Ex clementissimo indultu celsissimi principis junioris, dni nostri clementissimi, dnus Johannes Melchior Schobinger ob varia sua negotia proficiscitur in Hungariam ad celsum principem seniore, dnus nostrum clementissimum. Quoniam autem bonus hic vir sperat se patrocínio ac comitatu G. Vrae in hoc suo itinere fruiturum, sua vero celsitudo jam suas ad G. Vram obsignaverat, ipsamet mihi injunxit, ut G. Vrae significem se conscia ac consentiente cum G. Vra posse abire d. Schobingerun. Ego vero obnixé oro G. Vram, velit ipsum hoc suo favore, quo tutius securusque eat, dignari. Conferet hoc beneficium in hominem probum, saepe de Transylvanis bene meritum, dataque occasione gratissimum futurum. Deus Gen^{tem} Vram felicissime ducat ac reducat, amen. Raptissime. Albae Juliae, 30. Julii, 1644.

Gen^{tis} Vrae

observantissimus ac paratissimus servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Külczim : Gen^{so} ac nobilissimo viro, dno Stephano Cassai, celsorum Transylvaniae principum consiliario intimo, regni prothonotario amplissimo, dno fautore ac affini mihi summae observantiae colendo.

(Eredetije orsz. levéltár.)

VII. 1644. aug. 12.

Az úristen édes fiam áldjon meg stb.

Vettem leveled, áldom érte az istenem, hogy egészségbe vagytok, kérem ő fgét azután is tartson meg jó egészségbe. Mi is, legyen hála istennek, egészségbe vagyunk. Irod, sok beteg vagyok, az én istenemnek gondja viselése biztat, távol levén is, kérlek, magadat őrizd mind ételed és italodból. Az gyűlést hallom, hála istennek, jól kezdték, adja, legyen ő fge maga igazgató és adja boldog kimenetelit. Az muráni dolog akadál, azt is hárita el isten, az atyjok is elárulta volt az szegény fejedelmet, az leány is, azt akarják követni szintén (!) Illésházi uramék (!). Az akadál az mi erőnk felett sok, az istennek hatalma nagyobb és ha az nem biztatna, úgy mind csaknem kérdésekre (*így*) indítana. Az én istenem ótalma alá ajánllak, adjon ő fge örvendetes híreket hallanunk felöletek. Költ Fejérváratt 12. Augusti, anno 1644.

Az te jó akaró édes anyád

Susanna Lorantfi m. p.

Külczim : Illmo Sigismundo Rakoczy de Felső-Vadász trium sedium siculicalium Sepsí, Kezdi, Orbai et Udvarhely supremo ac universonum siculorum Transilvaniensium generali capitaneo stb. filio nostro charissimo.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

VIII. 1646. m á j u s 23.

Omnigenam salutem et fidelissima servitia mea.

Illme ac exlsme dne patrone benignissime.

Literis nudius tertius missis has addo, quod hodie mane varia a d. Frölichio acceperim nova, mihi, forsán et vobis hactenus ignota. In Hungaria et Polonia multi de comitiis hungaricis in Junium rejectis suspicantur multa, praesertim quod aulae caesareae injunctum fuerit mense Aprili, ut sibi de trimestri comaeatu adhuc Linczii prospiciat Monasterii et Osnaburgae verbis pacem promittunt, factis bellum minantur. Utraque pars confoederata et evangelica austriaca et papistica rigida. Haec Hispanum tam praeclare de re pontificia meritum Gallorum, Hollandorum, Lusitanorumque libidini minime exponendum esse clamat. XXVI. Aprilis arx Teschiniensis adhuc erat in Suecorum potestate. Gonzaga et Tobacco frustra cuniculos agentibus; interim Reichwald cum 4000 Suecis Hirschbergam et Glatzum praetergressus, his aliisque in Bohemia arces quasdam obsidentibus magnum terrorem incutiebat. Immanem summam caesar a Bohemis et Silesiis pro belli continuatione postulat; neutri eam promittere hactenus possunt. Rex Poloniae legatos suos, tanquam Opuliae et Ratisboriae dux, in conventu Vratislaviae habuit, ordinaria ipsisque debita sessione fuere contenti; sed cum praeter fas et consuetudinem primi, utpote regii legati, vota dicere vellent, acerrime caeteri principes restitere; ideoque re infecta legati abivere. Regina Poloniae splendidissime Dantisci excepta, tractata, dimissa, Warsoviae regem admodum aegre valentem invenit; itaque Galli ipso impetu suo urserunt Polonos, ut coronam clam, contra Polonorum consuetudinem Cracovia ablatam, reginae capiti imposuerint. — Reginae picturam mihi transmissam non accepi.

Gallia in universo hoc bello tantos non fecit apparatus, quantos hoc anno. Promittit Belgis, modo mascule rem gerant, se nec Monasteriensem, nec aliam quamvis pacificationem ad finem deducturam, donec Hispani toto Belgio sint ejecti. Belgii ordines juveni duci Neuburgico, regis Poloniae affini indicarunt, restituat reformatis omnes in ducatu Juliacensi et Montano antehac ademptas ecclesias, dum tergiversatur omnes, quos nancisci possunt, ex utroque ducatu in captivitatem abducunt sacerdotes papisticos. Idem princeps petiit per legatos ab ordinibus, ut se inter electorem Brandeburgicum et sese interponerent; sed durum tulit responsum ipsis electori aperte assentientibus; quamobrem legatum misit ad regem Poloniae, in nuptiis consilium et auxilium ab eo petiturus.

Rex Angliae omnes omnino portus in Anglia amisit; non nisi 7 loca, quae inter Oxonium primum tenet. Inventus forsán

assentietur paci sibi a parlamentariis praescriptae. Regina ipsius conjunx vellet filium suum primogenitum ducis Aurelianensis, fratris sui, filiae matrimonio junctum, ut ita Galliam suo bello implicet; sed nec regi, nec quibusdam consiliariis placet consilium, his potius suadentibus, ut in Daniam abeat, sicque parlamenti suspiciones minuat. Septem conditiones regi propositae hae sunt. 1. Ut stabiliat religionem iuxta parlamenti decretum. Addiderunt et transmiserunt regi disciplinam, et ut vocant: Agendam Ecclesasticam, in qua omnia examussint (?) ad scripturam conformata, consuetudinum, pontificiarumque reliquiarum et appendicum in ea nec vola, nec vestigium. 2. Negotium Hybernicum secundum justitiam expediatur. 3. Administratio bellica maneat apud parlamentum. 4. Rex quae contraxit debita, solvat. 5. Quicquid parlamentum magno sigillo consignaverit, ratum esto. 6. Animadvertatur in delinquentes. 7. Quos a bello principes, comites, et barones rex creaverit, nullius valoris sunt, nisi ii, qui a parlamento confirmabuntur.

Atque haec non solum utriusque domus parlamentariae Anglicae sed et Scotiae nomine postulantur. Interim parlamentum vehementer se armat. Galliae 1200 milites contra caesarem misit, insuper 14 naves bellicas promittens. Quidam episcopi velent clerum Gallicum instigare, ut juvet regem, sed consilium regium improbat. Erant quidam magnates zelotae qua politici qua ecclesiastici in Gallia, qui croisadam, idest, cruciatam contra Turcam promulgabant, militesque, nescio qua spe, contra Turcam colligebant, sed a rege severe fuere prohibiti. Veneti magnam spem pacis in legati Gallici Constantinopolim adventu collocant.

Media pacis a protestantibus ac pontificiis proposita nondum ob festum absolvere potui; quaeso gratiose, me excuset apud suam celsitudinem; jam dimidiam partem transtuli. D. Czulaiana gravissime periclitatur; in quatuor locis bubones, in femore duo, in gutture unus, post aures unus erupit. Nostra tamen spes de ipsius vita nondum decollavit; forse temperamentum promittit aliquid: vel hinc discamus pestis contagium. Quaeso Ex. Vram prophylacticis utatur, nec quondam hominum inscitiae, aut temeritati ridiculum illud axioma, partem non esse contagiosam, suo suorumque periculo, comedat. Deus Exc. Vram celsissimamque vram familiam ab omni malo immunem servet, amen. Raptissime, Albae Juliae, 23. Maji 1646.

Illmae Vrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Külczim: Illmo ac exlsmo dno Sigismundo Rakoezi, Siculorum generali supremo, duo et patrono meo benignissimo.

(Eredetije orsz. levéltár.)

IX. 1646. j u n i u s 21.

Szolgálók Kdnek édes öcsém uram stb.

Kd levelét vettük, egészségét örömmel értem, melyben isten sokáig tartsa meg is Kdet. Én is Kd szolgálatjára jó egészséggel bírok. Az szerszámot holnap küldöm be Kolosvárra. Az Huszár uram lakodalmára örömet megyek. Feleségemnek az hosszu út nem igen hasznos. Szávának megküldtem az pénzt, bár az én paisom helyében is mást hoznának. Az jancsikot ha megvizsik, viselje egészséggel Kd. Isten verje meg török császár hadát velenzések által. Jó egészséggel áldja meg isten Kdet. Várad, 21. Junii 1646.

Kd igaz atyjafia bátyja szolgál mig él

Rákóczy György m. p.

Külczim : Illmo dno Sigismundo Rakoczy de Felső-Vadász stb.
(Eredetije II. R. Gy. kezével orsz. levéltár.)

X. 1646. j u n i u s 30.

Szolgálók kdnek édes öcsém uram, stb.

Kgd levelébül egészségét örömmel értem, melyben isten sokáig tartsa is meg kgdet kívánom szibül. Kgd szolgálatjára én is egészségben vagyok. Tudtuk, kgd értse az lengyel avisákat, mindazáltal mi is akartuk kgddel communicálni. Az lovat urunk nálunk hagyta, oláh ajándék, meglátja kgd mindazáltal, micsodás. Kérjük kgdet menjen asszonyunktól végére, mikor megyünk oda, hogy tudhassuk, magunk örömet megyünk, s ő ngának parancsát Élesden várjuk s ki mikor legyen, kgdtül várunk. Mi kgd atyjafia vagyunk mig élünk, jó egészséggel áldja meg isten Kgdet. Várad, 30. Junii 1646.

Kgd atyjafia bátya szolgál míg él

R. György m. p.

Külczim : Illmo dno Sigismundo Rákoczy stb.
(Eredetije II. R. Gy. írása. orsz. levéltár.)

XI. 1646. j u l . k ö r ű l .

Literae illustrissimae Dominationis Vestrae per generosum dominum Johannem Dániel redditae mihi sunt gratissimae¹⁾ quod illustrissima Dominatio Vestra hoc humanitatis officio me vicerit, priorque hac vice ad scribendum invitata, ne meum per generosum dominum Joannem Dániel silentium oblivioni impu-
tet, sed quia scripseram antea illustrissimae Dominationi Vestrae

¹⁾ 1646. jun. elején kelt.

binas literas, unas ex itinere cum ex Moravia descenderemus, alteras Varadino, eas ad manus illustrissimae Dominationis Vestrae devenisse testantur responsa eorum, quibus una scripseram, nulla tamen ab illustrissima Dominatione Vestra replica mihi fuit reddita. Superesset hoc etiam obstaculum, meus pro illustrissima Dominatione Vestra plenus affectus, nisi fuissem persuasus illustrissimam Dominationem Vestram certo in Sveciam rediisse. Quicquid sit, unicum meus scopus commune bonum promovendi integrum Vobis gratificandi studium, quod celsissimo principi quoque plane cordi est, omni occasione intento, modo eum affectum extingvi ne patiamini, potius legati alicujus maturo adventu, ad majora incrementa evehatis, prout per generosum dominum Joannem Dániel excellentissimus dominus campi marschallus promisit, cui scribere laetiori et tutiori occasione reservo, interim me meaque servitia commendo.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról, mely egészen R. Zs. írása.)

XII. 1646?

Gratissimae fuerint literae Excellentiae Vestrae ex dominio nostro Ledniciensi ad nos datae, quas 13-a mensis proxime praeteriti Maji accepimus. Optassemus sane si Excellentiam Vestram debito cultu, digna hospitalitate nostri ejus loci ministri fuissent prosecuti, quae christianissimi regiae Majestatis, Excellentiae Vestrae existimationi respondere potuissent. Si quid desideratum fuit, id non alieno nostro affectui, verum superiorum temporum injuriis Excellentia Vestra tribuat, quippe si dominia nostra a praecedentium bellorum malis immunia invisere Excellentiae Vestrae contigisset, tam singulare nostri affectus argumentum Excellentia Vestra fuisset experta. Nos ita securitati ejusdem itineri prospexissemus ut et christianissimae regiae Majestati et nostrae dignitati satisfactum omnino fuisset. Porro quoque per tanta locorum etiam spatia omne nostrum gratificandi studium Excellentiae Vestrae offerimus, eandem ad vota prospera valere optamus.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról, mely Rákóczy Zsigmond írása.)

XIII. 1647. febr. 4.

Kegyelmes uram, az Nagyságod atyai kegyelmes instructioját kezemhez vettem, melyet meg is olvastam, hogy Nagyságod ez gondos teréhek elviselésében ilyen atyai gondviselésével, oktatásával támogat, alázatos szolgálattal, ¹⁾ fiui engedelmességgem-

¹⁾ Oldaljegyzet I. Rákóczy Gy. kezével: Az úristen segítségével.

mel igyekezem Nagyságodnak megköszönni s hálálni. Azon is leszek isten ó felsége segítségével s Nagyságod továbbra való oktatása után, hogy attúl semmiben el ne távozzam, melyet hogy jobban végben vihessek, ezeket az dolgokat akarom Nagyságodtúl alázatosan megérteni.

1. Mivel annak az Nagyságod birodalmának három szomszédi vannak: török, római császár birodalma alatt levő magyarság, lengyel, ha az szükség kívánja, azokban levő szomszédoknak irhatok e leveleket? ¹⁾ az mennyire lehet, s erre egy értelmes okos íródeák igen szükséges.

2. Mivel senki magában semmiben, de kiváltképen az tanácsadásban nem elégséges, annál inkább én mind üdömben, elmémhez éretlen levén, és az mi nagyobb az magyarországi dolgokban tudatlan, alázatosan akarom Nagyságodtúl érteni, kiket rendel Nagyságod mellém, kik hirtelen s késedelmet nem szenvedő dolgokban eligazítsanak s ha Nagyságod arrúl most teljességgel nem instruálhat, micsoda szokások vagyon az hét vármegyebeli uraimnak, azoknak kitül menjek végére? ²⁾

3. Mivel Nagyságod az fizetett mezei katonák felől semmit nem parancsol, azoknak leszen-e túlem függések? vagy nem? gondokat nem kívánom, de tudom gyakran fognak búsítani kiváltképen fizetések felől, melyért mindenkor Nagyságodat kell-e búsítanom, parancsoljon Nagyságod kegyelmesen.³⁾

Egy másik, ugyancsak R. Zs. kezével irt példányban van a következő:

4. Nagyságodnak ha hoznak valahonnan leveleket fasciculusban kötve s pecsét alatt, ha gondolom hogy vagyon köztök nekem szóló, fel merjem-e bontani az fasciculust?

(Az egész Rákóczy Zs. kezével. Eredetije a vörösvári levéltárban.)

XIV. 1647. márcz. 11.

Illustrissime due dne mihi stb. Fidelium servitiorum meorum stb.

Az úristentől Nagyságodnak jó egészséges hosszú életet, és minden dolgaiban stb.

¹⁾ *Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével:* Mért nem? az üdö s dolgok kívánsága szerint.

²⁾ *Oldaljegyzet I. Rákóczy Gy. kezével:* Most mig isten az gyűlésből meghozza Csernel uramékat, Lónyai s Nyári, későbbben az praefectustól is érthet, az 7 vármegyei viceispánja is nem messze lakik, Kun György uramtól is informatiót vehet, kiről szóval is instruáltuk.

³⁾ Mint magunktól azok is, mikor fizetéseknek eltelik hét hetek, akkor az praefectussal adassa ki nekik. 4. Febr. Várad 1647.

Sáros-Patakrúl 10. praesentis mensis nekem irott s parancsoló Nagyságod levelét nagy becsülettel vettem és Nagyságod kegyelmes parancsolatját megértettem, melyre nézve isten ő szent fölsége ezen istenes szándékomat engedvén szerencsésen végben vinnem, dolgaimat jó karban hagyván, Nagyságod szolgálatjára mentest megyek. Engedje isten, Nagyságodat kedves jó egészségben látnom. E mellett az minemő hireim vannak, azokat Nagyságodnak ez levelemben includálván, oda küldtem. Ezek után az úristen stb. Datum in pago Laszon vocato 11. Martii anno 1647. Illustritatis Vestrae

fidelis servitor
Franciscus Máriási m. p.

A túllapon más kézzel: a) Találjon módot benne, oszoljon el ez az gyűlés, mert bizony ezek az emberek rossz conclusiókra mennek, bizony semmit sem gondolnak sem vallásunk romlásával, sem pedig az Nagyságod becsületével, ha pedig mód nincsen benne, tudósítson kegyelmesen bennünket, mihez tartasuk magunkat, ne heverjünk itt hiában és haszontalanul, meglássa Nagyságod, semmi sem lesz több diploma punctumiban.

b) Az itt való vármegyéknek az mieink vesztik eszeket, ők ijesztik őket, magok is panaszkodnak nyavalyások előttünk, ezt tudva bár ne küldöttünk volna, némelyik erre beste lelke Vese-lényi Ferencznek én soha nem hiszem, ajándékot nem vettek volna fel, ők prókatori az más félnek, kiről ha isten Nagyságoddal szemben juttat, historiát mondhatunk Nagyságodnak, tud mondani arról eleget Csernel Pál is; mindazonáltal az én írásomat nem kell publicálni, rakva az ládám sok panaszokkal az Dunán tul való persecutió felől, Nagyságod soha ne ítélje, hogy ezzel megállják az diplomát, ha ilyen állapotjokban cselekszik ezt, hátha módjok leszen benne, minden dolgok tökéletlenség és fraus; némelyek azt mondják a császárnak, hogy Nagyságodnak semmi módja nincsen, hogy valamit cselekedhessék, mert az portán rosszul vagyon dolga Nagyságodnak, némelyek meg azt mondják, hogy ha mindeneket effectuál is Nagyságod, de ugyan ki kezd jünni Nagyságod, ehez képest azt mondják, mihaszna, ha effectuálják is az diplomát, biztatják az császárt pénzzel, néppel.

Oda be is küldtek volt Lengyelországban az hadgyűtés felől, de az mint értem, haszontalan volt az járás; nem árt Nagyságodnak magára vigyázni s mind posteritásának securitást szerezni, ide fel fogadhatuánk szolgálakat. Igen kérdik hirdetik, hogy valami regimenteket veretett fel Sléziában Vittemberg, azt is, hogy bavarus végezett Vrangellel, valami regimentek jüttek alá onnat felől Ausztriában, azt hiszem, ott fenn nem maradhattak; Lindavia alatt volt Vrangel, nem tudom megvehette-e; hatalmas nagy

progressusi vannak; hollandusokkal is ujonnan akarnak conföderálni az francziák. Armistitium felől való ulmai tracta füstben ment; az generalis békesség felől is semmi reménség. Az isten érte ezt az népet Pharao keménységével verte meg; ki tudja, mit akar ő szent felsége kihozni belőle.

Rákóczy Zsigmond által vett másolat egy a fejedelemhez intézett levélről.

Külcsm: Illustrissimo comiti dno dno Sigismundo Rákóczy de Felseő-Vadász, duci Siculorum, necnon universis Siculis Transsylvaniae generali etc. dno dno mihi gratiosissimo.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

XV. 1648. május 29.

Ad Illustrissimum dominum dominum Sigismundum Rákóczy, dominum meum clementissimum humilimae consignationes una cum querelis Georgii Maxay. die 29. Maji a. 1648.

I. Nagyságodnak alázatosan jelentem, hogy az szegénység látván az várkönyfíl való sok épületeket, igen megfélemlettek, és ki marháját adja sokadalmakra hajtván, s k̄ viszont az jószágból is elbújdosik, kihezképest Nagyságodnak idején-korán akarom ez dolgot hírére adni.

II. Tudom jól nagyságos uram, hogy némelyek Nagyságodat az czipó állapotja felől busitják, hogy néha szegényebb néha viszont fejérb; de mivel régi liszt is vagyon, az melyet elegyíteni kívántatik az többivel, és az helyet viszont újabb lisztet kellett repositumban tenni, ahozképest lehetetlen, hogy mindenkor egyenlő czipó sütődjék s Nagyságod is kegyesen megbocsásson azféle állapotból.

III. Tegnap napon Nagyságodnak beadtam vala mind az vaári halász állapotjáról való inquisitiót, s mind pedig Vaári Gergely Deákot, az mely extraneus emberek el akarták szöktetni, azok ellen való inquisitiót is, s Nagyságod kiküldvén, semmit sem parancsola felőle, miben kellessék maradni.

IV. Nagyságod kegyesen megbocsásson, nagy szűbéli fájdalommal hallom ezt is, hogy mostan Nagyságod az felső vidékre levén, némelyek ugy supplicáltak volna Nagyságodnak hogy én minden törvény nélkül őket sacczolatnám s némelyik falun fl. 80 s némelyikén viszont fl. 40 exigáltatván, s még [sem] volnék contentus vele, hanem mindenik falun sejunctim és singillatim tizenkét-két forintot kívánnék; és hogy ha mely dolog törvényből menne is ki, én mégis ugyan nem lennék contentus vele, hanem ultro citroque ugyan megvonnám rajtok, nem cedálván az törvény kimenetelinek. Nagyságod kegyelmesen megbocsásson, Nagyságod azféle helytelen való supplicánsok dolgát bocsássa informatióra, — s in rei veritate

valamint az dolog leend, úgy informálok Nagyságodat. Ugy vagyon nagyságos uram, hogy az szaszukaiak között feles latrok lévén, kik az szegénységnek marháit lopton lopják, s oda benyomozzák s nyomot ki nem adhatván, sem az latrokat közülök ki nem adván, mind az czirokálok törvénye s mind pedig az nemes vármegeye ispányi, birói és assessorii bizonyos summát vetett volt reájok s Nagyságtok számára exigálta is az számtartó. Azonkívül hat falura viszont elsőbben az törvény ottfenn az várba adjudicált marhának határookban való megnyúzásáért fl. 40; — de mivel ezek az hatfalubeliek az vármegeyei tiszteli törvényével nem löttek contentusok, hanem propriis autoritatibus hírem nélkül azon ittfen levő törvénytételre törvényt töttek és tétettek, az melyet megértvén az nemes uraim közönségesen igen nagy gyalázatnak tartották, hogy az mely soha in usu nem volt, az várbeli törvényre törvényt tegyenek, és megmerjék próbálni; kire nézve jure mediante prosequálván száz forinton convincaltattak, s én azt cselekedtem, hogy arra engedtem, hogy az fl. 60 Nagyságtok számára deponálják s az fl. 40 relaxaltatik nekik, s mégis Nagyságod előtt az jó téteményért condemnáltak; Nagyságodnak könyörgök, vegye kegyelmes szeme eleiben az én mehetségemet is.

V. Mostan is nagyságos uram kevés fűvünk vagyon az kaszálásra, de félő hogy kevesebb ne legyen, ha Lövey uram eddig való szokását akarja végben venni; mert negyven számu lovakot is az fűre vezet ő kegyelme s úgy fűvelteteti itt lovait, s ha úgy akar cselekedni, nem kívántatik feles kaszás hozzá; Nagyságod ennek az dolognak, ha kételkedik benne, másoktól is végére mehet, avagy hogy elindulása után is Nagyságod, kevés üdő vártatván megczirkáltathatja.

VI. Az egész állapotjából is minemű ruina esék itt az elmúlt napokban, nem szükség declarálni, mivel látja Nagyságod az helyit s azzal condemnált az mű kegyelmes urunk ő Nagysága előtt Leöuey uram, hogy én vétkem; én nagyságos uram Gábor Deák urammal, Keöuey Gábor urammal, Borzasi urammal, és Kontz András urammal megbizonyíthatom, hogy abból az dologból ártatlan vagyok; Nagyságodnak alázatosan könyörgök, mutassa minden kegyelmességit, alázatos méltatlan szolgája mellett írjon az mű kegyelmes urunknak ő nagyságának. Vannak elég injuriám ő kegyelmétől; de én Nagyságodat azokkal nem akarom terhelni mostan.

VII. Mivel immáron isten kegyelmességéből nagyságos uram három esztendeje elmúlt, hogy méltatlan voltomra ez mostani hivatalban szolgálom Nagyságtokat, s ratióimot kívántatnék is minden órában beadnom, de így az tisztben lévén mind csak procrastinálódik; Nagyságodnak ezért is alázatosan könyörgök. nyújtsa kegyelmességét méltatlan szolgájához, és tisztemből

bocsásson ki. Ratióim totaliter complanalódván, s Nagyságod szolgálatomat acceptálván, isten azt adván érnem, viszont az Nagyságod szolgálatjára kész leszek. Nagyságodtól kegyelmes választ várok.
Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgálója

Maxay György s. k.

(Eredetije a gr. Erdődyek vörösvári levéltárában.)

XVI. 1648. május 16.

Éltemig való fiui engedelmes alázatos szolgálatomat sat.

Istennek hála klmes asszonyom az Ngtok szolgálatjára most is egészségben vagyok, Ngtok felől is minden örvendetes híreket hallani szibül kívánván. Isten engedelméből holnapután ebédre Munkácsra igyekezem. Noha ittkin klmes asszonyom eső nem jár, mindazonáltal jó vetések vannak, az szőlő is magát jól mutatja, az mint mondják. Engedje isten, Nd felől is hallhassak minden örvendetes híreket. Terebes, 16. Maji, 1648.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgálója míg él

Rákóczy Sigmond m. p.

Külczim : Celsissimae principissae duae dnae Susannae Lorántffy stb.
(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XVII. 1648. június.

a)

Illustrissime domine. Illustrissimus dominus Franciscus Bethlen serenissimi principis Transylvaniae domini et parentis nostri charissimi supremus aulae marschallus, et magnificus dominus Andreas Klobuczoczky intimus aulae familiaris, ad serenissimam et potentissimam rempublicam Poloniae legati testati sunt nobis abunde singularem illustrissimae Dominationis Vestrae erga domum nostram affectum, cui nos quoque reciproco pleni affectus amicorum officiorum studio respondere toti conabimur, freti illustrissimam Dominationem Vestram affectum illum non solum continuaturam, quin imo novis cumulis aucturam. Itaque siquid praedicti illustres et magnifici domini legati nostro nomine illustrissimae Dominationi Vestrae proposuerint, fidem iis adhibere dignetur, certoque sibi spondeat quicquid a nobis expectari potest, libentissime hoc totum, nos ad contestandum nostrum illustrissimae Dominationi Vestrae gratificandi, serviendi studium impensuros. His etc.

b)

Illustrissime princeps domine et amice nobis observandissime.

Serenissimus princeps dominus et parens noster charissimus mittit ad comitia serenissimae et potentissimae reipublicae

Poloniae illustrem dominum Franciscum Bethlen supremum aulae marschallum, et magnificum dominum Andream Klobucziczki intimum aulae suae familiarem, qui nostro quoque nomine illustrissimam Vestram Dilectionem plurima salute impertientes, eidem nostrorum amicorum officiorum promptitudinem offerent, quibus illustrissima Dictio Vestra fidem adhibere, nostris officiis uti ne gravetur, hocque sibi certo de nobis sibi polliceatur, nos omnem aucupaturos occasionem, qua testemur nos esse ad serviendum illustrissimae Dilectioni Vestrae promptissimos.

c)

Illustrissime princeps domine et frater nobis observandissime. Mittit serenissimus princeps Transylvaniae dominus et parens noster charissimus illustrissimum dominum Franciscum Bethlen supremum aulae suae marschallum et magnificum dominum Andream Klobucziczky intimum aulae suae familiarem ad comitia serenissimae et potentissimae reipublicae Sarmatiae, quorum singulare est officium illustrissimam Vestram Dilectionem nostro quoque nomine plurima salute impertiri, nostrum fraternum affectum serviendi promptitudinem offerere. Certo itaque illustrissima Dilectio Vestra sibi persvadeat, nos cuivis occasione esse intentos ardentissime nec unquam quicquam in nobis desiderari patiemur, quo constantissimum in nos illustrissimae Dilectionis Vestrae affectum pari servitium alacritate rependamus, freti illustrissimam Dilectionem Vestram porro quoque suo in nos affectui augendo minime parsuram etc.

(A vörösvári, gr. Erdődy-család levéltárában levő minutáról, mely Rákóczy Zs. írása.)

XVIII. 1648. j u n.

Illustrissime et excellentissime domine.

Illustrissimus dominus Franciscus Bethlen serenissimi principis Transylvaniae supremus aulae marschallus, et magnificus dominus Andreas Klobucziczky intimus aulae familiaris, ad serenissimam et potentissimam rempublicam Poloniae legati testati sunt singularem illustrissimae Vestrae Excellentiae erga domum nostram affectum, quae ut Gallici nominis observantissima enititur, hoc quoque nomine ad ardentiores, et ampliores eum affectum non solum alendi sed et excitandi conatus; si quae itaque praedicti illustrissimi et magnifici domini legati nostro nomine illustrissimae Vestrae Excellentiae dixerint, ea rata habere nos traque gratificandi, serviendi studia suscipere ne gravetur. His illustrissimam Vestram Excellentiam.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról, mely Rákóczy Zsigmond írása.)

XIX. 1648. (j u n.—j u l.)

Az instructiót megfordítottam, csak de negotio religionis hagytam el, két okra képest: egyike az, mivel az locusokkal igen szaporodik, másik mind ha tacita promissio volna az locusok citálásában, nem akarván azért Kegyelmed híre nélkül megváltoztatni semmit is, akarám Kegyelmednek értésére adni, talám csak így kellene.

Az mi az religio dolgát illeti, hogy azt megváltoztassuk, isten soha azt érnünk ne adja, de ő nekiek azt absolute nem kell mondani, hanem csak így kellene megfelelni, ha most mindjárt igérnők magunkat vallásunk megváltoztatására, magok is állhatatlanoknak itélnének bennünk az mint ebben úgy másban is, sőt inkább jövődöben, ha igazságnak lenni conditio annexa impossibilis, azt itélnők, az igazság ellen senki nem rugódozhatik, interim minden lelki testi szabadságokban megtartani őket sancte igéjük.

(*Kemény J. írása.*) Ha Nagyságodnak kegyelmes jó akaratja, haladjon az, én is felmenvén könyörgés után alkalmaztassuk ugy, valamint Nagyságtok jobbnak ítélik, nem is abscindálván még reménységeket is, az mennyiben conscientia sérelme nélkül lehet.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Kemény János m. p.

Kívül: Kemény János uramnak ő kegyelmének.

(Eredetije a vörösvári levéltárban, Rákóczy Zsigm. írása.)

Jegyzet. A Lengyelországba 1648. nyarán küldött követeknek Bethlennek és Klobusiczknak adott instructio codicillusa.

XX. 1648.

Megadván becstületes hiveink T. T. az mostani állapotokra nézendő tanácsadásait és informatióit, kiket mi igen diligenter megol(vas)ván, mind ebből s mind pedig az Munkácson végezés lött kötésnek ereje szerint (melyhez eddig is, mint egy erős kőfalhoz ragaszkodtunk és bízunk) tapasztalóképen érzettük mind magunkhoz s szerelmesinkhez való Kegyelmed fiui szeretetét s buzgó jó akaratját nevedekni, melyért mind magunk s szerelmesink úgy akarjuk contentalni Kegyelmedet, magunknak atyai szeretetünknek igaz jelét, szerelmesinknek hasznos szolgálatjokat ismerhesse.

Mivel azért ő kegyelme tudván jól az oda be való állapotokat, rendtartásokat, s mind pedig hasznos, szükséges követéseket, mi ahhoz is akarjuk magunkat alkalmaztatni, elhívén azt, hogyha medio tempore ezeknél jobbakat és dolgaink promotiójához szükségesebbeket fog tanálni, ismerni, s eszében venni, azokról is tempestive fog tudósítani bennünket, s azokat maga is követni.

Ittkinn mi már is oly apparatussal vagyunk, egy 10 nap

alatt isten kegyelméből 20, 25 ezer emberrel mezőben lehetünk, s napról napra azt többítnénk is.

Magunk személyünknek mind elbetegesedett s naponként erőnknek is fogyatkozására nézve, s időnk is már 56 esztendőre járván, több sok hasznos okokra nézve kisebbik fiunkat candidálnánk, ő kegyelmeknek is ha tetszenék, arra az állapatra, istennek is az levén szent akaratja; kit mi innét mind tanácsinkkal, oktatásinkkal, s építésinkkel mindenfelé való vigyázásunkkal illendőbbnek ismerünk lenni, istentől levén rendeltetve az szent házasság, az személyek is egymásnak tetszvé, az megtanáltatván, jó segítsége lehetne az dolognak, kit ő kegyelme bölcsen feltanált s eddig követett.

Sok pénzünkkel mi nem dicsekedhetünk, mindazáltal valamit az uristen adott, az isten dicsőségéért, ő kegyelmek boldog állapotjáért, szerelmesinkért mindent készek vagyunk elkölteni, s kijön az ő kegyelme jámbor szolgálja, pénzt is küldeni, elhívén, hogy mi is T., se szerelmesink meg nem fog fogyatkozni az ő kegyelmek igaz tökéletes állandó jó akaratjában.

Mikor kellessék pedig ő kegyelmeknek annak idejében voxokat ránk vagy szer(elve)sünkre adni, erről becsületes belső meghitt, mostan távol levő, híveinkkel is consultalkodni ak(ar)nánk s hova hamarébb tudósítani is akarjuk ő kegyelmét. ¹⁾

Az kozákokhoz sem Moldván s Havasalföldén ily rövid idő alatt hasznos expeditiónkat nem esmerhetjük, hanem Nemericz uramhoz küldtük szolgálkat s legkiváltképen ő kegyelmére bizván azoknak is részünkre való édesítését, kiknek az mit ígér ő kegyelme, ebből fogyatkozás nem leszen, (a következők Klobusiczki kezével) több jóakaróinknak is megszerzésiben munkálkodván, s ha ugy tetszik, musquát is részönkre pertrahalván.

Minthogy pedig ez dolognak végben vitele ugy esik alkalmatosban, ha medio tempore gyakorta érthetjük, ottbenn mint folynak az dolgot illető állapotok, hogy ő kegyelme intimatióihoz képest mi is tehessünk illendő dispositiókat: szükséges fölötte igen, hogy ő kegyelme gyakran tudósítson bennünket mindenekről. Az gyalogok gyűjtése felől már mind ittkiinn s mind ottbenu való híveinknek serio parancsoltunk, várjuk csak meunnél hamarébb az ő kegyelme emberit.

(Eredeti minuta I. Rákóczi Gy. kezével a vörösvári levéltárban.)

XXI.

Quomodo illustrissima Dilectio Vestra sat. titkos jegyekkel irt levél, melyhez következő megfejtés van mellékelve.

Quomodo ill. D. V. in negotio per mag. dominum Fran-

¹⁾ Ez a pont ki van huzva.

ciscum Bethlen proposito se resolvit affectu paterno prosequimur. Quamvis clarius et certius responsum expectaverimus, quandoquidem (ut memoria! repetere licet) per certum quondam ill. D. Vestrae fidelem ipsiusmet Moldaviae principis mentem explorari, eumque ill. Dil. Vestrae ministrum ex Moldavia per Transylvaniam ad nos uberius et celerius rerum notitiae gratia venire desideraverimus.

Cum itaque secretarius principis Moldaviae, non proprio ductu (ut credere fas est), sed jussu consilioque domini sui, scripserit nihil certi principem Moldaviae in negotio filiae suae posse decernere, antequam ex Porta eliberetur, prout illius eductio est tertius negotii basis, ita eousque de reliquis agitare consilia superfluum est.

Sicut itaque princeps Moldaviae eousque mentem suam explicare non potest, cum ipsi id negotii incumbat, constetque quo fine eam Constantinopolim miserit, et quae spes ejus eliberandae affulgeat, tanto nimius, nos in rebus tam dubiis filium nostrum obstringere longisque dilationibus detinere possumus.

Quamvis alia negotia, quae in Porta tractantur, probe satis calleamus, sed in negotiis his statum principis Moldaviae, tanquam consiliis illis non adhibitis suspicionemque nimiae curiositatis vitantes, ignoramus.

Itaque filiali affectui ill. Dil. V. acquiescentes, hoc solum flagitamus, ut proprio saltem nomine nulla tam ex parte nostra, qua principis Moldaviae oblatione facta cognoscat certo, quae spes educendae filiae suppetat, quibus modis et quo tempore. Et quid princeps Moldaviae responsurus est, quanto citius nobis aperire, de quibus cognoscendis quomodo procedat, an ipsi(s) principis mentem immediate ab cognoscet (*igy*), an per alios exploret, committimus arbitrio ill. Dil. V. certo nobis persuadentes, utriusque partis existimationi ill. D. V. invigilaturam, serioque cauturam, ne his negotiis, aut abrumptis, aut crebra percunctatione ante tempus detectis, moderna cum princ. Moldaviae intercedenti confidentiae incommodet.

(Eredeti minuta a vörösvári levéltárban.)

XXII. 1648. oct. 25.

Illustrissimus Princeps Domine et Amice nobis observandissime.

Clarissima humanae fragilitatis argumenta aparere in dies testis serenissimus princeps Transylvaniae dominus et parens noster charissimus, qui exantlato Aetneo sui principatus onere, finito humanae vicissitudinis cursu, febris ardenti superatus die undecima praesentis animam coelis, gravi sane christiani orbis

jactura, acerbissimo omnium bonorum, maxime nostro luctu, reddidit; cujus pompam funebrem instruere dum celsissimo principi Transylvaniae, domino successori et fratri nobis charissimo, et nobis filiis moestissimis incumbat, quaedam exequiis celebrandis necessaria emptum, praesentium exhibitorem Craccoviam expeditivimus, amicissime illustrem Dominationem Vestram rogantes, ei de tuto itinere prospicere ne gravetur, quae humanitatis et bonae vicinitatis officia, laetiori occasione compensare toti aunitemur. His sat.

Kívül ugyan egy kéz írása. Hegyi tolvajok. Makoviczára gyalog. Kassaiak bora behordása. Nagy bányai taxa.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról, mely Rákóczy Zsigmond írása.)

XXIII. 1648. oct. vége.

Illustrissime Princeps Domine et Frater nobis charissime.

Literae illustrissimae Vestrae Dilectionis ad serenissimum principem Transylvaniae dominum et parentem nostrum charissimum gloriosae memoriae 27-a Septembris scriptae ante septimanam sunt redditae, quas serenissimam suam celsitudinem pleno, paternoque affectu amplexam fuisse certo scimus, nisi eam communi mortalitatis lege 11. Octobris nobis ereptam, coelis redditam immota fatorum praepeditissent consilia, quibus acquiescere, ut necessarium, ita christianum est; interim tantus non minus privatae, quam publici calamitatis sensus quam alte cordibus nostris inhaerent experta illustrissima Vestra Dilectio, experta nostrum erga illustrissimam Dilectionem Vestram fraternum constantissimumque affectum intelligit ex illustribus et magnificis Dilectionis legatis, nihil non quoque ambigimus de reciproca fraterni ill. D. V. amoris constantia.

(Eredeti minuta, mely Rákóczy Zsigmond írása, a vörösvári levéltárban.)

XXIV. 1648. nov. 16.

Sacratissima caesarea regia Majestas, Domine Domine clementissime. Quod sacratissima Vestra Majestas non solum me, hactenus quidem ob augustissimum Majestatis Vestrae fulgorem silentem, humillimum tamen ejus thronum per intimos suos fideles, tanquam parazos accessum, per generosum Joannem Daniel exoptantem imo aucupantem, clementissimis literis sit dignata; verum etiam charis. celsissimi principis, domini ac parentis mei desideratissimi posteris, peculiarem regii favoris ac inclinationis affectum ultro fuerit pollicita, ut inaestimabile regiae clementiae symbolum agnosco, ita sacratissimae Vestrae Majestati humillimas, maximasque, quas concipere possum, ago gratias. Totis viribus in id contendam, ut sacratissima Vestra Majestas reipsa experiatur, nihil mihi posse gratius, opta-

tiusque accidere, quam eidem humillima, pro mea virili reddere, quam testatissima; de diplomatibus aliorumque pactorum observatione, ut et confiniorum ac praesidorum in iisdem comitatibus reapplicatione, item de testamentaria celsissimi nostri pia memoriae parentis, quantum duos comitatus Zathmar et Szabócs concernit, dispositione sacratissimae Vestrae Majestati celsissimus princeps, dominus et frater meus charissimus et antehac per generosum Joannem Daniel, et nunc per literas, mentem suam demisse declaravit; ad quam synceram relationem, me humillime refero, summam daturus operam, ut tum in his, tum in aliis negotiis, instanti et submissa mea devotione et obsequio, nihil desiderari queat, cujus ardentissimi voti compos sacratissimae Vestrae Majestati demississime supplico, clementissimum illum, regiumque favorem, quem firmissima spe ac fiducia benignissimo Vestrae Majestatis sacratissimae jussu fretus mihi polliceor, velit esse perennem. His sacratissimae Vestrae Majestatis vita longeva foelicissimoque imperii, ac regnorum successu vota summo numeri libare minime desinam.

Datum in civitate Alba Julia die 16. mensis Novembris anno 1648.

Sacratissimae caesareae ac regiae Majestatis

humillimus et subjectissimus cliens

Sigismundus Rákóczy m. p.

(Eredetije, melyen R. Zs. által tett igazítások vannak, a vörösvári ltárban.)

XXV. 1648. n o v.

Magnifice Domine. Quamvis domini legati nobis omnia sat fuse perscripserint, pergratum tamen fuit a Vestra Magnificentia repetita intelligere explicatius. Nos tristissimum nuntium hac vice reponere cogimur. Nimirum serenissimum principem, dominum ac parentem nostrum amantissimum, cum incredibili omnium prudentium luctu ac inaeestimabili boni publici jactura ex hac mortali in aeternam vitam 11. Octobris fuisse translatum. Verum quia deo sic visum, nobis quoque in paterna ejus voluntate acquiescendum, atque in eo summis viribus laborandum est, ut incommoda, quae hinc nasci possent, tollantur vel saltem minuantur: cujus conatus maxima spes affulget. Nam singulari dei gratia omnia hic locorum satis sunt pacata. Celsissimus princeps dominus frater regimen suum sapienter ac fortiter auspicatur, nobiscum arctissimam, sanctissimamque et vere fraternam amicitiam colit. Regni quoque ordines non sine insigni solatio experiuntur quam benigne deus cum illis egerit, quod ab inter regni calamitatibus immunes, principem paternarum virtutum aemulum nacti sint. Itemque confidimus tum Vestram Magnificentiam, tum alios

viros magnos nihil de suo affectu remissuros, vicissim nos toti in eo erimus, ut nihil in benevolentia ac constantia nostra jure desiderari queat. Sed haec omnia V. Magnificentia ex dominis legatis intelliget plenius et exactius. Deus Cosacorum conatibus froenum injiciat, omniaque ad christiani orbis commune bonum ac serenissimae reipublicae salutem ac tranquillitatem dirigat. De familia sua non est, quod V. M. se excuset: erunt gratissimi hospites, jam Szboroviensi provisorio serio injunximus, ut humanissimam accuratamque ipsorum rationem habeat. His Magnificentiam Vestram omnesque ipsius amicos divinae tutelae commendamus. Raptim Novembri 1648.

(*Minutája a vörösvári levéltárban, mely Bisterfeld írása, s melyen R. Zs. tett egy szó javítást.*)

XXVI. 1649. eleje.

Illustrissime Princeps Domine et Frater nobis observantissime.

Reddidit nobis literas illustrissimae Dilectionis Vestrae magnificus dominus Vladislaus *Lubienyecski* eques Poloniae, doloris an solatii pleniores equidem jure ambigimus, sed cum inevitabili naturae tributo, non supplicio, nascentibus denascendi lex imposita est, eo magis compescitur doloris impatientia, quo plures in ejus societatem veniunt, qui quamvis in illustrissimam Dilectionem Vestram quoque exundet, quod et tamen leniendo matura solatio-
rum pharmaca nobis porrigit, maximas, quas debemus, et possumus illustrissimae Dilectioni Vestrae agimus gratias, venerantes divinum majestatem, ut laetior occasio (quam utinam fata brevi suggerant,) approbet, nihil nobis magis esse cordi, quam nostros illustrissimae Dilectioni Vestrae sérvienti conatus testari.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról.)

XXVII. 1649. január 1.

Generose Domine, nobis observande.

Istentől Kegyelmeteknek kedves egészséget és minden jókat kívánunk. 21. és 23. mensis proxime transacti Decembris nekünk írt Kegyelmed leveleit elvöttük az ő fölsége regalis parancsolatjával együtt, kire lészen is már gondunk, noha mi úgy remélettük, asszonyunkot ő nagyságát is fogják híni. Az török gyülekezeti és gonosz szándékát értjük, kiben isten se bocsássa őket elő. Posztó keresésére hogy Kegyelmed elküldött Eperjesre, jó, de ha nem hoznak is posztót, nem bánjuk, mivel ittbenn is eleget találni, csak az rókatorkot hozzák el hamarébb. Az koporsó dolgát az mi illeti, Tasnád felé hozzák, mert ott várják új lovakkal, kit valóban csak siettesen is Kegyelmed. Hunyor György még el nem

érkezék, s még harmad napig sem jő ide. Az érsek uramuak való bort ha Kegyelmed februáriusban akarja praesentáltatni, Marcziban Györgyön kívül is lésznek nekünk ott szolgálók, mivel az gyűlés is februáriusban léssen, s azok praesentálhatják ő kegyelmének. Vizaknait a tisztben ne kessék Kegyelmed beállatni. Dalmadi Istvánnak az mely házat mi parancsoltunk adni, hogy már kezében bocsátotta Kegyelmed, jól lött, s az egy házzal meg is éri cum omniibus pertinentiis. Az toronyhoz való cserepező mestert mi nem késünk kiküldeni, csak addig az fákra légyen gondja Kegyelmednek, az melyek hozzá kívántatnak. Mennyi lovat és szekeret ír Kegyelmed, hogy oda kívántatik, értjük, s meg is léssen mindenik az Kegyelmed írása szerint, az hajók is az szerint. Mennyi pénznek kellessék együve is másuva is erogalódní egyszer is másszor is, azt is értjük, kire is reá segít isten ő fölsége bennüket. Munkácsi várunkban is mennyi élés légyen, arról való extractust mi kezünkben nem hoztak, de az mint az Kegyelmed írásából érthetjük, elhittük, elég kevés, s meg is parancsolja Kegyelmed, éléssel megrakják az várat, nem tudja ember, mire kellekik, megválik, mivel menti magát az udvarbíró az előbbi inventariumhoz képest, melyet Kegyelmed kezében adott volt. Az mely krakkai vajdának és az vajda kisebbik fiának szóló levelekről ír Kegyelmed, azok nem mi leveleink voltak és nem is az mi leveleinkről irtunk volt Kegyelmednek, hanem bátyám uram ő kegyelme leveleit értettük azon írásunkban. Az Kassán levő buza dolgát az mi nézi, az mint Kegyelmed jobbnak itéli, azt cselekedje véle, akár új fejében és akár penig pénzen adassa el. Tartsa meg isten sokáig jó egészségben Kegyelmedet. Datum Albae Juliae, die 1-a mensis Januarii anno domini 1649.

Generosae Dominationis Vestrae benevolus

S. Rákóczy m. p.

R. S. Irja nekünk itt Szemere uram, hogy az restantiariusoknak meghagyta, Kegyelmed kezében adják az pénzt, de mi megirtuk ő kegyelmének, maga vegye kezéhez, úgy küldje Kegyelmednek, mert ő kegyelmének jár számadásában.

Külczim: Generoso domino Thomae Debreczeni de Király-Darócza, uiversorum bonorum in Hungaria praefecto et domino nobis observando. (Eredetije, melyben az utóirat Rákóczy írása, ki a fogalmazványon is javított, az orsz. levéltárban.)

XXVIII. 1649. j a n. 26.

Generose Domine nobis observandissime.

Istentől stb. Három rendbeli levelét vöttük Kegyelmednek s írását mindenekben megértettük. Az mi azért az lengyelországi doctor állapotját illeti, beérkezett Kolosvárra, kinek jövele, mivel

előbb nem lehetett, most sem késő. (*A többi jószág ügyekről s a katonai hópénz fizetéséről szól.*) Datum Albae Juliae die 26. mensis Januarii anno dni 1649.

Gen. Dom. Vrae benevolus

S. Rakoczy m. p.

Külczm: Generoso dno Thomae Debreczeni de Király-Darócza stb.
(Ered. orsz. levéltár.)

XXIX. 1649. február 20.

a)

Serenissime Princeps Dne ac Benefactor colendissime.

Paternus amor et favor tum per literas, tum per legatos nostros et serenissimarum celsitudinum suarum patefactus invitat nos, ut a supremo numine petamus et nostras vires intendamus, qua celsitudo sua quam citissime voti sui sit compos. Proptereaque legatos nostros cum legatis serenissimarum celsitudinum suarum cum certo nostri propositi desiderio mittimus, tantum fides ipsi adhibeatur et petitis nostris pareatur, nostrum propositum prout nunc non immutatum, ita in posterum firmatum serenissima celsitudo sua audiet et experietur. Protunc obsequia nostra humillima quam diligentissime serenissimae celsitudinis suae commendamus. Datum de Pereiaslawia die 20. Februarii, anno 1649.

Serenissimae celsitudinis suae dni nostri
humillimus servus

Bohdan Chmielnicky hetman
zwoyskiem zaporoskim Rehajsway.

Külczm: Serenissimo principi dno dno et benefactori nobis plurimum colendissimo Sigismundo Rakoczy reddentur.

(Eredetije az országos levéltárban.)

b)

Serenissime Princeps Dne clementissime.

Occasionem non praeterimus, qua possemus ser. celsitudini dno nostro clementissimo protunc literis, in posterum vero facie ad faciem genus flectere. Hoc quoque optando nostros legatos missimus, quibus fides adhibeatur et illorum petitioni satisfiat, humillime petimus. — Nos interim ser. Celsitudini Tuae humillima obsequia nostra commendamus. Datum in Pereasliuiae, die 20. Februarii anno 1649.

Serenissimae Celsitudinis Tuae
humillimus servus

Bohdan Chmielniczky
hetman woyska zaporoskie.

Quodcumque oretenus conferent nostri legati, adhibenda illis fides, qui nullo modo erit secundum voluntatem inimicorum nostrorum.

(Ered. u. o., írja a fejedelemnek.)

XXX. 1649. február 23.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek édes bátyám uram sat.

Patakról tegnap érkezvén levelekkel, az mineműek Kdnek szállók voltak, im megküldöttem, hogy felszakasztottam ketteit, Kd megbocsásson, nem magamtúl cselekedtem, látja isten, asszonyunk ő nga parancsolta, mivel nekem semmit nem irnak onnét. Az clavist megfordítottam, az mi ellenünk való szándékban isten ne segítse őket. Ha Kd eddig el nem küldötte Ugron uramat, talám nem ártana innét elbocsátani az újvárosi levelek parijára nézve. Istennek hála, asszonyunk ő nga türhetőképen vagyok, én is, az Kd szolgálatjára. Isten hozza Kdet jó egészségben. Fogaras 23. Febr. 1649.

Kdnek igaz atyafia

szolgája mig él
Rákóczy Sigmond m. p.

Külcsm: Celsissimo principi dno Georgio Rakoczy, dei gratia principi Transilvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno et fratri mihi charissimo.

(Eredetije orsz. ltár.)

XXXI. 1649. márt. 6.

Generose Domine nobis observande.

Istentől Kegyelmednek kedves egészséget és minden jókot kívánunk. Ez levelünket Kegyelmednek megadó Fekete István találatván meg bennünket, intimáltatja, hogy ha miben vennők szolgálatját oda ki való jószáginkban, örömet beállana szolgálatunkra, ki felől Kemény János uramnak ő kegyelmének ugyan Kegyelmed maga is böcsületes commendatiót tött. Kegyelmed azért ha alkalmatosnak itili valami oly hozzá illendő tisztre, a ki mostan vácálna, ez levelünket vévén, állassa be. Tartsa meg isten kedves jó egészségben Kegyelmedet. Datum in arce Fogaras, die 6-a Martii anno 1649.

Generosae Dominationis Vestrae benevolus

S. Rakoczi m. p.

Czím: Genero domino Thomae Debreczeni de Király-Darocza, universorum bonorum in Hungaria praefecto etc. domino nobis observando.

(P. H.)

(Eredetije a m. kir. orsz. ltárban.)

XXXII. 1649. márczius 19.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek édes bátyám uram, sat.

Istennek hála édes bátyám uram, asszonyunk ő nga egészségben vagyon, én is az Kgdnek szolgálatjára. Az kozák követekkel ma szemben voltam, ugyan azonnal jönnek, az mint Pálffy uram mondotta, holnap megindítom őket, magam is Kemény János urammal hétfőn megindulok, kedden estvére Szent-Martomban megyek, onnét az mint az idő hozza. Kglđ azért maga útja felől tudósítani ne neheztelje, tudhassam ahoz magam alkalmaztatni; az kozák követek is csötörtökön estvére Görgényben mennek. Posomból is hoztak leveleket, mivel clavissal vagyon némelye, magam viszem meg. Medanczki uram irt Kdnek is, melyet im elküldöttem. Ha Kd jó akarátja leszen, Görgényből Posomban is kell írni. Száva tegnap délyest mene el, az postával érkezett ide. Engedje isten, Klteket láthassam egészségben. Fogarast 19. Martii 1649.

Kdnek igaz atyjafia szolgája szeretettel szolgál mig él

Rákóczy Sigmond m. p.

Külczim: Celsissimo principi dno Georgio Rakoczy sat.

Kirül II. Rákóczy Gy. kezével: 21. este. 1649. Szent-Péter Ráczi Mihály.

(Eredetije orsz. levéltár.)

XXXIII. 1649. márczius 25.

Éltemig való fiui engedelmes alázatos szolgálatomat.

Nd egészségét az inasomtúl örömmel értém, melyet hogy isten sokáig megtartson, szüből kívánom. Istennek hála bátyám uram ő klme is egészségben vagyon, én is az Nd szolgálatjára; tegnap estve egyeztünk meg, holnap az követekkel szemben lészen ő kglme.

A Posomban irandó dolgok felől várom az Nd parancsolatját. Az kecségeket megküldöttem Ndnak, engedje isten Ndnak egészséggel elkölteni. Adja isten, Ndat láthassam egészségben. Görgényben, 25. Martii 1649.

Ndnak alá[zatos] engedelmes fia és szolgája mig él

Rákóczy Sigmond m. p.

Külczim: Az én klmes asszonyomnak szerelmes anyámnak, az mlgos fejedelem-asszonnak, Lorántfi Susannának ő ngának adassék.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XXXIV. 1649. márczius 28.

a)

Illustrissime Princeps.

Humanissima salus qua nos illma Vra Dilectio per d. Leonhardum Hesch gemmariium impertiri voluit, nobis longe gratissima accidit. Jam dudum enim commodam interioris notitiae,

sinceraeque amicitiae cum illma Vra Dilectione jucundae occasionem optabamus. Itaque maximis gratiis pro eximio illo affectu actis illmae Vrae Dilectioni promptissima nostra studia officiaque deferimus, singularem honorem interpretaturi; si quid illmae Vrae Dilectioni gratum acceptumque a nobis potuerit proficisci, cujus promissi rei illmam Vram Dilectionem divinae tutelae ex animo commendamus. Datae ad arcem nostram Görgény, 28. Martii 1649.

Lapszélén: Ad illum principem Dominicum.

b)

Ad illum principem dnum Visnovecium.

Illme Princeps. Singulari amicitiae antehac cum illma Vra Dilectione per commercium literarium iuchoatae, continuandae et quoad fieri poterit, amplificandae desiderio flagrantem non potuimus praesentem occasionem negligere, quia studiis officiisque nostris sincere oblati ex illma Vra Dilectione de felici cum serenissimae reipublicae tum illmae Vrae Dilectionis statu sciscitaremur, quem ut nobis significare haud gravetur, peramanter rogamus. Nam ut nobis nihil jucundius, quam si intelligeremus illmam Vram Dilectionem testatissimae suae virtutis meritissima praemia reportare, ita nihil poterit accidere gratius, quam si promptissimum nostrum erga illmam Vram Dilectionem affectum declarandi optata suppeditaretur commoditas, cui diligentissime invigilaturi illmam Vram Dilectionem divinae tutelae toto pectore commendamus. Datum ad arcem nostram Görgény 28. Martii 1649.

c)

Ad alios illustrissimos.

Illme dne. Quoniam jam dudum optavimus cum illma Vra Dne amicam contrahere notitiam, praesentem occasionem negligere noluimus, quin ipsi promptissima nostra studia atque officia offeremus. Quem sincerum nostrum affectum ut illmae Vrae Dominationi haud ingratum fore speramus, ita amanter rogamus ipsum, commoditate oblata, re ipsa experiri haud gravetur, certa si quid ipsi gratificare poterimus, id singulari nobis fore voluptati. His illmam V. D. divinae tutelae ex animo commendamus. Datae ad arcem nostram Görgény 28. Martii 1649.

(Bisterfeld fogalmazványa orsz. levéltár.)

NB. Mindhárom fogalmazvány egy lapra írva.

XXXV. 1649. april 7.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek édes bátyám uram sat.

Kd levelét édes bátyám uram vettem, egészségét örömmel értem, melyet hogy isten sokáig megtartsion, sziből kívánom. Én

is az Kd szolgálatjára egészségben vagyok. Az budai vezér jó akarátja mindenkor igen szükséges, kiváltképen most nem is kell engedni meghülni, sőt azt élesztetni igen javallom, ha csak köszöntő levelével is Kdnek, azonban oda menő embere Kdnek kétfelé tekintethet, az emberek szavából is ugyan vehet valamit eszében. Az temesvári bassa igen emberségesen cselekedett, Kdnek is édes bátyám uram neki kedveskedni igen jó. Az mely ajándékok felől ír Kd hogy nekik rendelte, Kemény János urammal mi igen elégségesnek ítéljük, de hogy Barcsai Akos uramot küldje Kd, nekünk igen soknak tetszik; tudja azt Kd az lugasi bán, temesváriak s több közt gyakran vagyon viszálykodás, az emberi természet pedig olyan, hogy az ismeretlen felől gyakran többet ítél, hogynem mikor osztán megismeri; azonkívül is főispán levén ő klme, az gyászhoz képest is nem igen czifrálkodhatván, az mint az báni, ispanj tisztetek kívánnák, mi vagy Sebesi Boldisár uramat, vagy Rádi Adám uramat elegendőnek ítélnek. Dániel Imre uram is holnap reggel indul innét, kedden estvére ott leszen Kdnél, micsoda instructiót concipiált Kemény János uram, im Kdnek elküldöttem, az mi Kdnek tetszik vagy addálván, vagy mutálván, megpecsételtetvén, legyen készen addig, ha Kd jó akarátja, míg ő klme odaérkezik, úgy tudom, kedden estvére oda megyen. Az kozák követek is ma indulnak meg, az kissebbik nehezen válhatván meg Fogarastúl, mivel egy leányt megszeretett, tegnap volt kézfogások oly conditionál, hogy félesztendőre ha érte nem jönne, máshoz mehet, az mi egyetmás vele volt, az mit Kd én is adtunk neki, oda adta (úgy értem) bizonságul; Rédei Pál uram szállásán való Frauczimer, most magok voltak ott szálláson; Kemény János uram jó omennek tartja. Medgyesi uram ő klme dolgát édes bátyám uram nem kell Kdnek nehezíteni, bátorságos írásomról megbocsásson Kd, melyre bizonságom isten, az Kegtekhez való szeretet viszen, mert az nagy emberek mások szemével látnak, fülökkel hallanak, s ha meg nem mondják Kegteknek, nem tudván az dolgot Kegtek is, nem tudja magát hozzá az dologhoz alkalmaztatni. Kddel így lévén, Kd után aszonyom ángyomat is nem különben tartván, az Ktek méltóságára, vékony erőm szerint tiszta szíből vigyázok. Igaz, Medgyesi uram mondotta nekem, de látja isten, nem oly szándékkal, hogy kipraedicálja ő klmét, hanem hogy asszonyunktól ő ngátúl tudakozza, mert maga sem hihette, az bizonyos, az oláh papok mondták ő klnek, sőt másoknak is, s ő klme megfenyítette, ne beszéljék. Azt is hitelére mondják az oláli papok, hogy az inas nekiek vitte, s ő klme szavával. Azt elhiszem bizonynyal ő klme híre nélkül, de azt az inast, az ki ő klme szavával híre nélkül szólott, nem kell-e megbüntetni, vagy ugyan nem tartani is, ítélje meg, ha úgy volt az dolog, mind az ő klme méltóságára képest, mind pedig sokaknak (noha elhiszem bizonynyal, helytelen s nem igaz) gondolkodások-

nak eltávoztatására szükséges azért affélében csak legkisebb alkalmatosságot is elkerülni. Kdnek édes bátyám uram nem árt parancsolni az végek felé, mikor Kdhez követek jönek, embereket rendeljenek melléjek, lássák az vigyázást, Kd méltósága is azt kívánja; most is, az mint én hallom, az temesvári követek mellett senki nem volt talám szintén Kdhez való érkezésekig, az melyen magok is csudálkoztak, most elsőbben kell Kdnek maga méltóságát valóban megerősíteni az idegen nemzetek között is. Posombúl hozott leveleket im megküldöttem Kdnek az magamnak irt levelekkel, melyeket Kd küldjön vissza. Kd nekem kész szolgájának parancsoljon. Engedje isten, Ktek felől hallhassak örvendetes híreket. — Fogarasban, 7. Aprilis, 1649.

Kdnek igaz atyafia szolgája mig él

Rákóczy Sigmund m. p.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

XXXVI. 1649. april 10.

Szolgálatomat ajánlom Kglmednek édes bátyám uram sat.

Kegyelmed 6. presentis irt levelét ma vettem, egészségét örömmel értem, melyet isten sokáig tartson meg, szíből kívánom. Istennek hála, asszonyunk ő nagysága is egészségben vagyok, én is az Kegyelmed szolgálatjára. Ez jövő héten Homoródra megyünk, ott leszünk egy hétig, Ferkónak kedves mulató helyei lennének ott. Nyári Bernárd uram levelére valóban jól tett választ Kegyelmed, érthet rajta, ha akarja; csudálom, nem tudja meggondolni, vagy nem akarja, mely nyilván kimutatja, hogy csak az maga hasznát keresi; ugy jár most édes bátyám nagyobb részint ez világ az hol hasznót irányoz, oda hajol; nagy kérdés lehet, volt-e hatalma Ankraiternének, hogy másnak hagyhassa, melyről s egyéb circumstantiákról is hogy írjon Horvát János uram Klobucziczki uramnak, im irtam ő kegyelmének, Kegyelmed is parancsolja meg, ha oda fel kérdés lenne felőle, tudnák az dolgot. Posombúl nekem irt leveleket im ugyan most megküldöttem Kegyelmednek, megolvastván küldje vissza Kegyelmed édes bátyám, ugyanezen levelém meg adó szolgám megyen Posonba, Kegyelmed is írhat tüle. Én Klobucziczki uramnak irtam vala, asszonyunk ő nagysága, Kemény János uram ő kegyelme tetszése is az, kihez képest Törös uramnak, ha kegyelmed jó akarátja édes bátyám, arra az részre csak azt kellene írni, az mint megtalálta volt ő kegyelme Kegyelmedet az ő felsége nevével, jó móddal kedveskedni ő felségének kész asszonyunkkal ő nagyságával együtt, csakhogy az mely difficultást, tudniillik az portai dolgot ittben léteben is megmondott Kegyelmed, annak exitusát meg kell várni, azután jó móddal, az mi lehet, örömet kedveskedik Kegyelmed. Az lengyelországi álla-

pat is alkalmasint elválnék addig, irtam arról is Klobucziczki uramnak. Az mely secretumot Pálfi uram izent, mi ugy gondoljuk itt, az az, az mit Veselényi Ferencz akart forralni, izent is Kemény János uramnak, avval fog az tökéletlen kérkedni, melyre képest ugyan Kemény János uram akarattjából csak magának Klobucziczki uramnak czifrákkal megírtam az egész dolgot; azt is megírtam: igyekezzenek Pálfi uramtól kivenni voltaképen az dolgot, az nevet is megtudni, talám más is lehet benne. Az velenczések szerencsáját isten ő fölsége nevelje naponkint, elhittem, mert nem sokára jó level Serédi uramtól is. Az katonáknak ugyan nem árt fenytékjek legyen mind az szegénységre, mind az panaszra nézve. Kegyelmed nekem igaz atyafiának kész szolgájának parancsoljon. Engedje isten, Kegyelmetek felől hallhassak minden örvendetes híreket. Fogarasban, 10. Aprilis 1649.

Kegyelmeteknek igaz atyafia szolgája míg él

Rákóczy Sigmond m. p.

P. S. Az kassaiak ígíretinek semmit nem kell hinni, ne legyünk mi is alább valók az pápistáknál, vegyék eszekben, mit használnál némely emberek tökéletlen magajánlása.

Külczim: Celsissimo principi domino Georgio Rakoczy dei gratia principi Transylvaniae sat.

(Eredetije, a mely egészen Rákóczy Zs. írása, az orsz. levéltárban.)

XXXVII. 1649. a p r. 21.

Illustrissime Domine Vicine nobis semper observande. Salutem, sat.

Az fejedelem ő naga jó egészsége látogatására bocsátván böcsületes hívönket, nemzetes Logofféth Udriszto Hasztural vice-cancellariusunkat, mely alkalmatossággal akarók általa és levelönkkel Nagodnak is egészségét életét Nagodnak, adja isten, mostan is mind emberönk és levelönk találja jó egészségben és bódog szerencsés órában Nagodat. Ez mellett kérjük is Nagodat, az miben kívántatik és megnevezett hívönk megtalálja Nagodat, Nagod legyen minden jó akarattal, Nagodtól mi is szomszédtságosképpen vesszük. Továbbá küldöttünk ki lovat Nagodnak, követjük is róla Nagodat, mert országunkban is szertelen igen elfogytanak az lovak, az török földéről is mostan innét annakelőtte nem igen jönnek jó lovak kezünkhöz. Tartsa meg isten jó egészségben sokáig sokáig Nagyságodat. Datum in curia nostra Tergovista die 21. Apr. 1649.

Vicinus benevolus

(az oláh vajla aláírása.)

Külczim: Illustrissimo domino Sigismundo Rakoczy stb.

XXXVIII. 1649. május 1.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek édes bátyám uram stb.

Istennek hála édes bátyám uram az Kegyelmed szolgálatjára egészségben vagyok, Kegyelmetek felől is minden örvendetes híreket hallani szívből kívánván. Szintén itt találám Hajdu János uramat, micsoda leveleket hozott im megküldöttem, némelyiket felszakasztván Kegyelmed parancsolatja szerint; az nekem irtakat is beküldöttem, melyeket Kegyelmed megolvastván, küldje asszonyunkhoz, Kegyelmednek megszolgálom. Velyipolczki uram már szintén Kegyelmedhez fog bemenni az mint leveléből kitetszik nyilván, mi végre jüjjön Lubinyiczki uram meg rejá, melyre képest itt Bethlen Ferencz uram Fármi urammal beszélgettünk: kellessék-e tovább mennem, vagy vissza térnem, de itt úgy tetszvéen, mind az ittkinu való dolgaim végben vitelére, mind arra nézve, hogy vele beszélvén Kegyelmedet voltaképpen informálhatom, mind pedig ne tessék az, csak ő kedvéjért jüttem, utamot Patakra continuálom, ha eljő Velipoczki, egy vagy két nappal eléb megindítom (magammal nem itilvén jövését illendőnek), hogynem mint magam indulása leszen, és Várad felé küldöm, Kegyelmed idején parancsoljon, mind tractálása felől, Debreczenig talám valakinek böcsületesen embernek eleiben kell menni, király követe, ő küld elsőben Kegyelmedhez, csak tudhassam idején, ki fogja ott várni, én vele beszélvén, tudósítom, mikorra megyen oda; tudom Kegyelmed akkora maga udvarában is fogja hivatni az urakat, főembereket, felesen. Kegyelmednél létemben elfelejtett ememlékezni az ittkinn való állapatakról; az dézmák arendálásában való instructiót kinek adta Kegyelmed, az ideje már eljött, ha arra vigyáztatása nem leszen Kegyelmednek, kárt fog vallani. Isten egészségemet adván, ez jövő szeredán beigyekezem Patakra. Engedje isten, minden örvendetes híreket hallhassak Kgyelmetek felől. Szakacziban 1. Maji 1649.

Kegyelmednek igaz atyjafia szolgálja mig él

Rákóczy Sigmund m. p.

Külczim: Celsissimo principi domino Georgio Rakoezy stb.

XXXIX. 1649. május 1.

Nduak mint klmes uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat.

Welipolcski uramhoz érkezvén ngos uram tegnapi napon, ő nga igen nagy böcsülettel láta Ngtok méltóságára nézve, sok jó emlékezettel levén Ngtok felől, ő nga salvus passusra nézve nem itélé szükségesnek lenni az királyhoz ő fgéhez, hanem bátorságosan csak igyenesen Marchia felé, immáron arra is igyekezem utamot continuálnom, ő nga bizonyos emberét igéré, hogy velem elbocsát Csenstakóig. Innen az úr ő nga 3. Maji akar indulni Ngtokhoz; beszélé ő nga, hogy régtől fogva való szándéka volt Nd látoga-

tására hogy Patakra menjen, de most immáron az király ő fge parancsolatjából megyen Ngtokhoz, s bánná ha Nd kifáradott volna Patakra, minthogy urunkhoz ő ngához be kelletik mennie, valóban nagy készülettel is vagyon, úgy látom felesed magával leszen, közel kétszáz lóval és száz embernél többen lesznek vele. Az mint ngos uram értettem magától az urtól, az personalis insurrectiót igen meghirdették, maga az király ő fge is személy szerint elmegyen az hadban, az hadak minden felől megindultak Russia felé; beszélé ngos uram azt is az úr, hogy Chemilecki, az kozákok gyeneralisa maga irt volna az királynak ő fgének, hogy csak erős haddal induljon, maga igyekezik azon, mint fejet hajtsanak ő fgének, csakhogy ő fge is adjon bizonyos állapotot nékie, és valahol kapitánságot, melyet ő fge meg is ígért. Az galliai tumultust beszélé ngos uram, hogy sopiáltatott Welipocski uram és hogy Macsarin sokkal keményebben kezdette magát viselni, 195^d, 145e, 198^{nt}, 41, 53, 29, 93, 21, az mint Dn^{2/} 163, 116, 171, 26, 86, 54, 50, 126, 121^t; 273, 165, 203^t 55, 711, 10, 19, 57, 73, 88, valde etiam 411^{ipem} prout ipse 302 inopinate 126, 216^t 399 a 173 l 162, 144, 115^{nt}.

Lubinicski uram ide érkezvén, most reggel ő klmével is eleget beszélék ngos uram, hogy mi tetszik az én utamnak állapotja felől, ő klme is azt javallá, hogy csak igyenesen induljak Marchia felé, ne kerüljek Varsovára.

Ndat kéreti az úr Welipolcski uram, hogy az Tiszán túl lehessen késéretje, kiről irtam urunknak ő ngának is. Szintén levelemet addig megírtam vala klmes uram, hogy együtt beszélgetvén az úr Welipolcski uram Lubinicski urammal ujjban bizonyos ratiókra nézve mind maga részéről, mind penig részemről inkább jovallják Varsovára menetelemet, mivel az krakkai vajdának is ezen órában érkezett ide egy szolgálja, ki ugyan együtt megyen be Ngtokhoz, ki minden kétség nélkül az urának itt való létemet értésére adván, valami akadált utamban ne szerezzen, úgy is látom 165, 203, 5091, 1985, 181, 201, 0170^m, 302, 238^{vis} expresse dicunt 323^{em}; 34, 86, 89, 37, 134, 168, 163^m, 98, 18, 51, 99, 70, 30, 34, 26, 83, 19, 27, 72, 98, 51^{en}.

Welipolcski uram bizonyos szolgálját bocsátja el velem Varsováig, onnan Ngodékat megint tudósítani el nem mulatom. Sokáig jó egészségben éltesse isten Ngodat. In Koljanka, die 1. Maji, 1649.

Nduak alázatos szolgálja

Dániel János m. p.

P. S. Az mint Lubinicski uram beszéli ngos uram, kétszáz lónál több leszen az úrral, másfélszáz személynél, az praepositus Biccensis es ott leszen, több papok is, barátok is lesznek, kik által igyekeznek Moldova felé menni, sok főemberek is lesznek.

Az estve asztaltól felkelésünk után Maksfeld urammal beszélgetvén, az úr kérdésképpen kérte, hogy ha az fő helyet avagy az jobb kéz felől való helyet nekie fogja-e urunk ő nga adni vagy nem, had alkalmaztathatná ahoz magát, mivel az király méltóságát nekie előtte kell viselni.

Külczim: Az tekéntetes és mgos urnak, Rákóczi Sigmund uramnak ő ngának nekem klmes uramnak adassék.

Jegyzet. A titkos írás előtt a lapszélén R. Zs. kezével egy A és B van csinálva, bizonyára hivatkozás a czédulára, melyen ő ezt megfejtette. Sajnos azonban, hogy ez elveszvé, a kules tökéletesen ismeretlensége miatt az eredeti chiffre-kkel kellett adni e levelet.

(Eredetije az országos levéltárban.)

XL. 1649. május 5.

Illustrissime Domine, Domine Amice observande.

Multum mihi gratulor, quod primo statim in limine Hungariae, de felici in eandem adventu illustrissimae dominationis suae intellexerim, cujus singulari erga me benevolentia (si comode per negotia illustrissimae dominationis suae mihi licuerit) coram debitus referre gratias cupio ex animo, cum his me ac mea officia illustrissimae dominationi suae iterum atque iterum commendo. Datum Cuzimae die 5. Maji anno domino 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

amicus observandissimus et servire paratissimus

Joannes Wielepolsky
capitaneus Biccensis.

Külczim: Illustrissimo principi domino Sigismundo Rakoczy de Felső-Vadász universorum Siculorum Transylvaniensium generali etc. nec non ad septem comitatus pertinentis regni Hungariae supremo locumtenenti etc. etc. domino amico observandissimo. (P. H.)

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XLI. 1649. május 7.

Kegyelmes uram, mivel magam lábaimra nem állhatván, Nagysággal szemben magam nem beszélheték, ez ide alább megírt dolgokat akarván Nagyságnak írásom által jelenteni, és mikor mind megolvasásához s mind resolútiójához érkezik, kérem Nagyságot, méltóztassék akaratjáról tudósítani, tudhassam mihez magamot tartani.

1. Az jószágokban való difficultásoknak igazítását, kiről mind írása által, mind pedig szóval tegnap előtt parancsolt Nagyságot, így ítélvén jobbnak ha Nagyságnak tetszenék: Posonból meg-

jövéen Klobusiczky, Zákány, és Szemere Pál uramékat mellém vévén, és minden jószágot, az hol azféle igazítások szükségesek volnának, főképen ecsedi, tokai és munkácsi jószágokban eljárván, az mit eligazíthatnánk, az mit nem, azokat Nagyságodnak írva beadván, hogy azután tudna gondot viselni azokra is.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével :

Ha isten asszonyunk ő nagyságát ki fogja vinni, akkor derekasan el kell igazítani, addigis ha mi oly derék dolgok volnának, ő kegyelme jegyezhesse (!) fel, addig is az mi oly dolog léssen, elhitte ő nagysága, mint eddig, ezután sem mulasztja el az gondviselést ő kegyelme.

2. Az munkácsi udvarbirák és Leövey uram között (soha senkivel nem alkhaván meg Leövey uram) most is minemű állapot vagyon, punctumokban küldte meg nékem az udvarbiró, melyet im beküldtem Nagyságodnak, kiről micsoda akarátja, tetszése léssen Nagyságodnak, alázatosan érteném, míg az igazításra kimmennék, hogy ezt elsőbben is igazítanánk, mert nincsen hasznára Nagyságtoknak.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével :

Tudja ő kegyelme jól, micsoda instructiója vagyon Lövei uramuak, az mi az fő porkoláb tiszt, ahhoz alkalmaztassa magát, azon kívül, mivel ő kegyelme parancsol az udvarbirónak, ő kglme ne engedjen.

3. Ecsedi, tokai, szerencsi, regéczi udvarbirák búcsuznak, némelyik ugyan nem is akar megmaradni, mint az tokai és szerencsi. az ecsedit. regéczit én sem tartanám már tovább, csak találnék mást jobbakot helyekben, de nem találhatok, jóllehet az ecsedi helyébe találtam volna emberséges embert, de némely conditiókot írt, kiket acceptal-e Nagyságtok, nem-e? nem tudom, beküldtem volt ugyan Geörgei uram kezéhez, hogy ő nagyságának asszonyunk megjelentse, de csak abban vagyon.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével :

Odaki kik volnának arra valók, ő kegyelme tudja, ha ez mostaniak nem arra valók, ő kegyelme tudja, kit kellessék helyekben állatni. Az Matoczi kívánságiban lehetetlenség vagyon, hogy maradéki számot ne adjanak.

4. Ezt sem ösmerem Nagyságtoknak hasznára, hogy az honnét mi pénz proventust administráltathatok, az udvarbiróval kell itt percipiáltanom, mert az udvarbirák ratiói, kiváltképen az pataki négy esztendeig is alig igazodik el, ha ugyan tractálják, interim nem érheti Nagyságtok, s káros is lehet; nékem tetszének komornikkal Dalmadi urammal percipiáltatná, s tenné be az tár-

házban az mikor mi lehetne, és erogálná Nagyságtok parancsolatja szerint azt minden hónapban vagy cantorban, megláthatná Nagyságtok perceptióját és erogatióját.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Isten ő nagyságát kivívén, arról rendelést fog tenni ő nga.

5. Imreh Deák uram sollicitálja szorgalmatosan fizetését, vagy conventióját, ami fizetést kíván, mint szegény idvözült kglmes urunk adott volt maga pecséti, kezeírása alatt szegény Kovács Gergelynek, kinek én verissima pariaját megküldtem volt Nagyságtoknak, de nincsen semmi válaszom, még reversalisát sem adta be Nagyságtok számára, kit most meg kell venni Nagyságotnak az szerint az mint akarja, és conventióját is ki kellene adatni.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Az mi az porkoláb fizetése, az(t) megadjuk, de az Kovács Gergely fizetését nem lehet, mert az miért ezt idvözült urunk rendelte volt, tudja ő kegyelme okait.

6. Eddig való fizetéstől marasztottam még meg 18 ezer forintot, az mint extractusát is megmutattam Nagyságotnak és oda is adom, ehhez még Szikszay Gergelynél lészen 3106 forint, kit Szent-Háromság napjára kell megadni, azon borok árában Klobusiczky uramnak beadott 8000 forintot, az tárházban vagyon és így az fizetéseken kívül tészén az én mostani administratióm, huszonnyolcz ezer forintot ÷ fl 28000; az fizetéseket pengig és egyéb erogatiókot megláthat Nagyságot az fél esztendei extractusból, az jó lenne Helmezc árában, de asszonyunk ő nagysága parancsolja Kun István uramnak adatnom fl 5000, és az Keczereknek is fl 4000 ő nagysága pünkösdre igérte meg levelében.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Kun István uramnak meg kell adni, Keczerék, az mint ő kegyelme mondotta, elvárják az ő nagysága kimenetelit.

7. Szikszay Gergely mint fizette be az 400 hordó ő borok árát, im írva adtam be Nagyságotnak.

8. Az udvarbirák között vagyon egynehány, kik számadásokat csak be sem adták, nemhogy igazítani, ugy mint Miszthi István, szerencsi Miskolczi György, pocsaji Hetessi György, de ez behozá az írás után négy esztendejére, az többi, kik beadták is, nem rectificálják mint Láczy János (igen régi), Mattyani Pál, Barla Pál, ezekkel mit kell cselekedni, Nagyságtok akaratját alázatosan érteném; Varjas János pengig még semmit nem igazított Munkácson pengig mind eddig is, talám jobb volna Makoviczára küldeni, ide hozatni, mert ott igen nagy böcsületre fogta Leövei uram, ebéd vocsora vele.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Ő kegyelme meg is egyezett, intse meg őket, ha ugyan még sem akarják, tudja ő kegyelme az módját.

9. Hogy az számadások jobban, szaporábban mehetne elő (ha találattnék) két exactor deákat kellene tartani, mert ez az exactor egyedül azzal semmiképen nem bírhat.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Kettőt addig, az míg eligazodnak, fogadjon meg.

10. Az pataki bástya csinálásra is sok pénz erogáltatik, öt vagy hat ezer forint felé megyen csak ez idén is, az proventus penig nem jó, mert semmi kelete az bornak, sem hordójában sem korcsmán, s egyébből itt pénz nem congregaltatik.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Az mi vagyon, abból kell küldeni, ha több nem jönne is, mert az munkát félben nem hagyhatni.

11. Az tál és tányér lopókat felkóttettem az törvény arra sententiáztván, az két tányér itt vagyon, felkéretheti Nagyságod Székely András uramtól, de urunk azt parancsolja, ő nagyságáé voltak és oda küldjem.

12. Mezei katonáknak honnét és mint kell fizetni ezután, alázatosan akarom érteni.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Ha addig eltelnék havok, míg ő nagysága kimenne, az mint Dalmadi fizetett, ez szerint fizettessen meg ő kegyelme, azután ő nagysága meg fog fizettetni az komornyikkal.

13. Erdélyben jártatásomra semmi salvus conductusom nem lehet, requiraltatván secretarius uramékat, de azzal menti magokat, ő nagysága sem akar adni.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Ezután kevesebb jövése lévén onnat, ide be nem véli ő nagysága szükségesnek az salvus conductust.

14. Az muskatirosok és azoknak fizetések és egyéb ordinantiájok felől is, sőt esküttetések, reversalis vételek felől is instrualni méltóztassék, vagy itt létében vitesse végben németől tudó emberekkel, mind itt s mind az kik Munkácsban mennek. In Sáros Patak die 7. Maji anno 1649.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével:

Isten ő nagyságát kivívén, el kell ezt is igazítani.

15. Az monumentum csinálóval, ugy veszem eszemben, ottben semmi alkuvás sem lött, ide Nagyságodra halasztotta Kemény János uram.

Resolutio Rákóczy Zsigmond kezével :

Tudja már erről ő kegyelme az végezést.
Nagyságodnak alázatos szolgája

Debreczeni Tamás.

(Eredetije a gr. Erdődyek vörösvári levéltárában.)

XLII. 1649. május 10.

Illustrissime Princeps Dne Amice observandissime.

Quo major illmae Dilnis Vrae sermi defuncti dni parentis erga nos multis benevolentissime contestata argumentis enituit affectio, eo pressiori animi dolore percussi sumus, cum de ejusdem praematura morte nobis relatam esset. Hinc statim pro significatione concepti doloris et testificandae publice condolentiae ablegatum aliquem eo destinare intendimus, sed propter non securam et adhuc tumultuantia itinera proposito nostro insistere haud valuimus. Ne tamen illmae Dilnis Vrae sermi defuncti parentis erga nos tot rerum documentis contestatum affectum ingrata quasi memoria prosequi videremur, omnino debiti nostri esse duximus, acerbissimum eo nomine conceptum dolorem ac condolentiam etiam hoc literarum alloquio quodammodo repraesentare ac exhibere. Quemadmodum a divino numine impetratum cupimus, quo altius surgentem Transylvanicam domum a similibus dolorosis casibus quam longissime abesse, eandemque interveniente divino solamine novo laetitia sensu vicissim recreare dignetur. Nec nos hisce in oris a luctu abfuimus, illma nostra cognata ac matre Curlandiae vidua nuper ex humanis sublata, quod quidem pro nostro erga illmam Dilnem Vram affectu consimiliter insinuandum putavimus. De caetero si mortis imperio interruptam nunc ut et olim in posteritate sermae Transylvanicae domus stabilius hisce redintegrare amicitiam praesumpserimus, non ambigimus hanc animi nostri confidentiam ab illma Dilne Vra in eam partem trahendam, qua veteres amicos firmius complecti ac indulgentius prosequi solemus, illmae domui laetitia precamur tempora nosque ejusdem continuando favori arctius obligatos ac devinctos cupimus. Dabantur Mitaviae die 10. Maji anno 1649.

Illmae Dilnis Vrae

observantissimus amicus et servitor
Jacobus dei gratia in Livonia,
Curlandiae et Sempalliae dux
Jacobus m. p.

Külczim : Illmo principi dno Sigismundo Rakoczy de Felső-Vadasz, sedium siculicalium Udvarhely, Kezdi, Sepsi et Orbai supremo capitaneo. nec non universorum Siculorum generali dno amico nostro observandissimo, (Eredetiről.)

XLIII. 1649. máj. 14.

Serenissime Princeps Sigismunde Domine et Benefactor nobis colendissime.

Legatos serenissimae suae celsitudinis gratissime susceptos, sed non ita tractatos ob inopiam rerum bello desolatarum, uti decuit, honorifice tamen uti fidelissimi serenissimae suae celsitudini dimisimus obnixè petentes, ut serenissima sua celsitudo nos gratiae suae participes celeriter protegere velit, nos vero qui summis pro honore et authoritate serenissimae suae celsitudinis ad omnia etiam extrema voti et dignitati felicissima fata a deo serenissimae suae celsitudini imploramus. Datum Czyhyryn die 14. Maji 1649.

Serenissimæ suae celsitudinis
obsequentissimus servus
Bohdan Chmielnicky
hetman woyska zaporoskie Rchaszway.

Külczim: Serenissimo principi Sigismundo Rakoczy domino domino et benefactori nobis colendissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

XLIV. 1649. május 15.

Éltemig való fiui engedelmes alázatos szolgálatomat ajánlom. Nagod levelét vettem, egészségét örömmel értem, melyet hogy isten ő felsége sokáig megtartson, szívből kívánom. Istennek hála én is az Nagod szolgálatjára egészségben vagyok (és?) azon leszek, isten engedelmeiből ez jövő szeredán Balásfalván legyek, az mint Nagodnak ez előtt is megirtam volt alázatosan. Engedje isten Nagodat láthassam kedves jó egészségben.

Barlán 15. Maji 1649.

Nagyságodnak alázatos engedelmes fia és szolgája mig él

Rákóczy Sigmond m. p.

Külczim: Az méltóságos fejedelem asszonynak, Lorantffy Susanának ő nagyságának, nekem kegyelmes asszonyomnak, szerelmes anyámnak adassék.

XLV. máj. 17.

Illustrissime Domine, Domine et Amice observandissime. Gratissimo accipio animo benevolentiam celsissimi principis Transylvaniae, quod non animum tantum, sed omnes etiam urbium suarum, civitatum ac fortalitorum portus patefuisse, mihi velle videntur. Sed magnificum dominum commissarium comitem itineris mei a celsissimo principe mihi deputatum, obicem praesenti

functioni meae maturius expediendae apponemem profecto non possum non incusare. Non videtur ille mihi certe meminisse me non peregrinationem in Transylvaniam, sed legationem a serenissimo rege meo ad celsissimum principem suscepisse, nam ubi compendio viarum uti deberet, quaerit ambages ac easdem ire redire vias maximo temporis facit dispendio. Atque id ego significandum illustrissimae dominationi suae duxi, uti auctoritate sua apud celsissimum principem fratrem suum efficiat, ne longo hoc ac vario viarum ordine legationem meam differri protrahique patiat. Cum his me ac mea obsequia illustrissimae dominationi suae etiam atque etiam commendo. Datum in pago Salard die 17. Maji anno 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

amicus et ad obsequia
paratissimus
Joannes Wielopolszky
capitaneus Biccensis, m. p.

Czím : Illustrissimo principi domino Sigismundo Rakoczy de Felső-Vadász universorum Siculorum Transylvaniensium generali et nec non ad septem comitatus pertinentis regni Hungariae supremo locumtenenti etc. etc. domino et amico observandissimo.

XLVI. 1649. máj u s 22.

Illme ac celssme Transylvaniae Princeps Dne et Amice mihi observandissime.

Magnum apud me amicitiae et necessitudinis illustr. Cels. Vestrae omen, cum semper vultu intuebar sereno, tum praecipue, quando hanc praesentis confidentiae ac benevoli eius affectus per expositionem mihi praesentis diplomatis, continuant argumenta. Meum itaque maximum conatum in offerenda mutua semper vice votis suis illna Cels. Vra sciat, neque omni prosperitati eius ex animo studere, ac occasiones omniformes ad contestandam animi mei erga illmam Cels. Vram propensionem, libentissime arripere velle. Caeterum de proprio meo et reipublicae successu ill. Cels. Vrae percunctanti, adpraesens paucis respondeo. Cum internuntio meo ad illmam Cels. Vram brevi missuro, plura referenda statui. Nunc autem denuncio me una cum republica, instanti ut a turbulento exercitata commune pati vulnus pacisque spem nonnisi in gratia divina et fulmine belli Stabiliendam censer. Eventus rerum caetera et imminens convocatio Statuum regni sine solennitatibus Varsoviae celebratura nos docebit. Sacrum etiam regiae mtis hymaenium cum serenissima regina Poloniae vidua celebraturum eodem tempore convocationis affirmo. Quod reliquum est illmae Cels. Vrae favori et amicitiae me quam maxime commendo, Vramque

ill. Cels. diutissime et omni affluentem fortuna valere desidero.
Datum in Xiaz die 22. Maji 1649.

Vrae illmae Celsitudinis

amicus in officiis paratissimus
Jeremias Michael Korybuth, in Wisniowiec et
Lubnie princeps, pallatinus terrarum Russiae
Canoviensis perpetuus administrator etc.
manu propria.

Külczim : Illmo ac celsissimo dno Sigismundo Rákóczy Transylvaniae
principi dno et amico mihi observandissimo-
(Eredetije orsz. levéltár.)

XLVII. 1649. m a j. 22.

Illustrissime et celsissime Princeps.

Ex literas, quas serenissimi Transylvaniae principis fratris
sui legatus et colonellus generosus dominus Joannes Daniel de
Vargyas ab illustrissima Dilectione Vestra nobis reddidit, procli-
vem ejus et benevolum in nos animum perspicere licuit, et perquam
gratum nobis fuit, quod princeps egregiis virtutibus et magnitu-
dine animi tam illustris, a remotissimis locis notitiam nostri ha-
bere non dedignatus sit, quam gratiam et propensam voluntatem,
ut in plurimos nobis annos servet, obnixè rogamus. Nos vicissim
illustrissimae Dilectioni Vestrae amicitiam nostram singularem,
perpetua studia ac mutua officia ex sincero animo pollicemur, et
divinae clementiae eandem commendamus. Datae Cassellis 22.
Maji 1649.

Illustrissimae Dilectionis Vestrae

amicus
ad officia paratus
Guilielmus Hassia
Langravius.

Külczim : Illustrissimo et celsissimo principi, domino Sigismundo
Rakocy in Felső-Vadász, domino amico nostro observandissimo.
(Eredetije a gróf Erdödy-család Vörösváron őrzött levéltárában.)

XLVIII. 1649. m a j. 26.

Illustrissime Domine Amice observande.

Gaudeo plurimum, exigua hanc meae propensissimae erga
illustrissimam Dominationem Vestram voluntatis, in misso sculp-
tore, testificationem, gratam fuisse suae illustrissimae domina-
tioni. Hoc ipsum habiturus summo motivo, ut inposterum illus-
trissimam Dominationem Vestram, omni officiorum genere deme-
reri studeam. Sua vero illustrissima dominatio cumulabit eandem

adversum me benevolentiam, si in hac vicinitate, occasiones inseriendi sibi, confidenter mihi suppeditaverit. Caeterum eidem nunc paratissima officia mea defero, ac valetudinem optimam, et omnia ex voto succedere, syncere apprecor. Datae in Wisnic. die 26. Mam 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

amicus et servitor paratissimus
Sta. Lubomirsky m. p.
palatinus Krakoviensis.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XLIX. 1649. m a j. 29.

Celsissime Princeps Domine observandissime.

Exhibuit mihi hesternae die serenissimi principis fratris Celsitudinis Vestrae ablegatus et vicecolonellus Joannes Daniel de Vargyas literas Celsitudinis Vestrae favoris et gratia erga me plenas scriptas in arce Fogaras die (*üres hely*) Aprilis currentis anni. Magna sane Celsitudini Vestrae est virtus, qua me nullo servitio sibi notum tanto favore honorare dignatur. Quantum in me est, omni tempore et occasione cum ardenti voto pro salute et incolumitate Celsitudinis Vestrae operam dabo, ut dignus esse possim titulo. Osnabrug d. 29. Maji 1649.

Celsitudinis Vestrae

obsequentissimus servitor
Johannes Oxenstierna m. p.

Külczim: Celsissimo principi ac domino, domino Sigismundo Rakoczy, principi Transylvaniae, partium Hungariae domino, et Siculorum comiti, domino meo observandissimo.

(Eredetije a gr. Erdődy-család Vörösváron őrzött ltárból.)

L. 1649. j u n i u s 2.

Illme Dne mihi gratiosissime. Fidelium et humilimorum stb.

Ennek majd vég nélkül való tractának, vagy minek mondjam (mert igazán nem mondhatom gyűlésnek) azt gondolnám klmes uram, harmad nap alatt vége leszen. Azt hiszem, ma az urakkal megalkhatunk az articulusokon, holnap talám beadhatjuk ő fgének, azután mindjárt eloszlunk. Ezen vagyon derekas veszekedésünk most. Azt akarnánk, hogy negotium religionis insereretur hoc modo in articulo, gravamina post annum 1647. in negotio religionis emersa juxta diaetae praeteritae articulos complanentur et effectuentur, mivel így resolválta magát ő fge. Ők pedig azt mondják, ne írjunk semmit az religio felől, mert lám vannak articulusink s élünk velek juxta poenam ibidem specificatam, ha pedig

valamit akarunk írni az religio felől, inseráljuk ezt is, juxta resolutionem suae Mtis, quod gravamina catholicorum seponuntur. Mi pedig azt mondjuk, hogy ezt nem cselekeszszük, mert hoc esset futuri mali argumentum, quia sepositio esset antecedens reassumptionis; az egész bécsi pacificatiót s novissimum diplomat is elrontanánk ezzel. Palatinus uramnál voltunk ma, hogy ő fgéhez menjen ő nga, s ugyan tisztire is kényszerítettük ő ngát, hogy informálja ő fgét felőle. Felment, nem tudjuk, micsoda válaszunk leszen. Soha szegény evangelicus nem cselekedné azt, az mit az az ember cselekeszik velünk, ugyan és tökéletesen hálálva meg mellette való fáradságunkat. Bizony ha ez az ember nem lött volna eddig, rigén igne hazánk. Ha ugyan reá erősednek, hogy inseráltassék az seponuntur, jobb semmit nem írunk inkább felőle. Deus de futura providebit.

Sellyén in integrum restituáltatott vallásunk, kassai dologrúl confirmáltatott az articulus, sőt erősebben renováltatott, tam quo ad negocium religionis, quam externarum nobilitarium libertatum.

Mind urunknak ő ngának, s mind pedig asszonyunknak s Ndnak is sub propriis sigillis licebit extradare literas procuratorias, quibus in judiciis ubivis locus dabitur. confirmáltattuk az jószágok állapotjárul való articulusokat is. Semminemő contributiót nem viszünk haza a szegynysigre extra gratuitos labores et dicam coronalem. Ngtok részéről 300 lovast mondottunk, hogy fog tartani Ngtok, s az több urak s vármegyék is ugy vötték fel magokra mindenött, mind innét, mind túl az Dunán quisque pro sua possibilitate. Immár semminemő jószága Ngknak akárhol is nem fog semmit is contribuálni, ő fge is magára assumálta, hogy, hogy az vígeket fogja exolválni, az hó pénzt etiam annuatim confiniariis. Arra az felföldre, ugymint 13 vármegyére és azokban való városokra 12 száz ember esik. Cum magnatibus præcise contra Turcam, ad nulla alia servitia illi erunt obligati. Onodban kapitány Peteő Sigmond leszen.

Sokat nem írhatok most Ndnak, mert be köll sietnem az országházához. Én most is kétséges vagyok de pace imperii. Azt vetette Picolominek szemire Faltzgróf Norimbergában, ha most mikor még fegyver kezekben vagyon, nem effectuáltatnak az conclusiók, mit remélhetnek akkor, ha leteszik az fegyvert, holott más fejedelmeknek vagy országoknak is az mit ígért ő fge, in effectum nem megyen az promissum. Szömesek azok klmes uram. Minemő gravamineink voltanak cum resolutione suae Mtis et ultro citroque factis replicis, im megküldtettem Ndnak, inter seria pihenést vívén Nd magának, hogy megolvashassa. Azután de reliquis copiosius Patakrúl, vagy az útbúl. Megküldtettem az csákót is Ndnak, puskaport és értékét magam viszem alá s Patakrúl beküldem, ha kívántatni fog.

In reliquo illmam M. Vram diu et felicissime valere animitus cupiens. Posonii, 2. Junii, anno 1649.

Illmae M. Vrae

humilimus et perpetuus servitor

A. Klobusicky m. p.

Bezzeg nem sokkal ijesztették volt tegnap az kassai követet, ki akarták vetni az ablakon, beadván valami mocskos supplicatiót ellenünk; ő sem vötte tréfára az dolgot, elillantott innét; keresttük per juratum ma az szálláson, csak jó híre sincsen etc; szép comédia volt ez.

Külczim: Illmo dno duo Sigismundo Rakoczy sat.

(Eredetije orsz. ltár.)

LI. 1649. j u n. 6.

Celsissime Princeps.

Epistola, qua me Celsitudo Vestra dignata est, tanto mihi fuit grator, quanto me summo illo honore judicio indigniorem, illumque non nisi singulari suae humanitati et orbanitati adscribendum censeo, atque etiam sincere protestor, quod si Celsitudini Vestrae grata contestandi officia et servitia, se mihi tanquam regio ministro, offeret occasio, quod illum totis viribus et sincero mentis affectu amplexarer; cum id ex memetipso praestare nequeam, tantoque conatui non animo quidem, sed viribus solum privatis longe sim inferior; si tamen hujus erga me esset benevolentiae ut jubere quaedam luberet, obsequium meum et promptitudo ad sua mandata exequenda evidenter animi et sinceritatem et reverentiam demonstrabunt. Neque enim satis nec mirari nec venerari possum heroicas Celsitudinis Vestrae et animi et naturae dotes, quarum mihi praenobilis Joannes Daniel de Vargias (qui a celsissimo Transylvaniae principe Celsitudinis Vestrae fratre in has regiones est missus) narratione ampla dedit notitiam, et inde merito mihi occasio captanda veniat, illi, regiae suae majestatis domini mei clementissimi contestandi favorem et benevolentiam, et privatum meum defferendi obsequium tanquam. Datum Monasterii Westph. die 6. Junii 1649.

Celsitudinis Vestrae

ad omnia officia paratissimus servitor

A. Klobusicky
actabat.

Külczim: Celsissimo principi fratri principis Transylvaniae.

(Eredetije a gr. Erdödy-család Vörösváron őrzött ltárban.)

LII. 1649. jun. 13.

Generose Domine nobis observande.

Istentől Kegyelmednek kedves egészségét és minden jókot kívánunk. Juthat Kegyelmednek eszében, Fejérvárott létünk alatt az donatiókat, melyeket Kegyelmed iratott, meg nem olvashattuk, kiket itt megruminálván, az görgényit helyben hagytuk, de az balásfalviban sok difficultásokat látunk; melyet Veres István urammal is közölvén, ő kegyelmének is minemő difficultási legyenek benne, im megküldöttük Kegyelmednek. Egyáltaljában nekünk is nem tetszik, hogy az fiscalis jószágokat az örökösökkel együvé iratta Kegyelmed, Monorát is adjungálván, a ki az ország törvénye szerint semmiképen meg nem állhat. Kegyelmed azért Veres István uramnak censurája szerint is az fiscalis jószágokat külön inscriptióban, az örökösöket pedig perennaliter, az donatiót is visszaküldvén Kegyelmednek; úgy tudjuk, Veres István uram is az Torda vármegyei gyűlésben ott léssen, akkor Kegyelmed beszélgethet ő kegyelmével; Péter Deáknak is meghagytuk az inscriptiós jószágokat felkeresvén az Liber Regiusban, lejegyezze, s az mint ott léssen inscribalva, Kegyelmed is az szerint írassa, melyet Kegyelmed megminutálván, küldje Roslaviczi kezében, irván neki, hogy jó alkalmatossággal küldje kezünkben, oda ki mi megiratjuk, ha késedelmünkre léssen is. Tartsa meg isten jó egészségben Kegyelmedet. Datum in thermis Algyogyens. die 13. Junii anno domini 1649.

Generosae Dominationis Vestrae

benevolus
S. Rákóczy m. p.

Küldzim: Generoso domino Stephano Szentpáli de Homoród-Szentpál, celsissimae Transylvaniae principissae etc. ex intimis aulae familiaribus etc. domino nobis observando. (P. II.)

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

LIII. 1649. jun. 14.

Celsissime et illustrissime Princeps Amice multum dilecte.

Nihil libentius facimus, quam quod ad amoris nostri erga illos, cum quorum parentibus contraximus amicitiam, testificationem facit. De benevolo Dilectionis Vestrae in nos affectu, ex literis ejusdem certiores facti, nihil aequè charum habebimus, quam ut sincera illa, quae domino nostro parenti felicis recordationis, nobisque cum Dilectionis Vestrae domino parente, beatæ memoriae itidem intercessit, reflorescat interque nos utrinque etiam semper vigeat consuetudo, ad quam conservandam nos quidem ex nostra parte nullam praeterlabi sinemus occasionem. De reli-

quo Dilectionem Vestram bene feliciterque valere cupimus. Datae in arce nostra Clivensi die 14. Junii anno 1649.

Fridericus Vilhelmus dei gratia marchio Brandenburgensis, sacri Romani imperii archicamerarius et princeps elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Croznae et Carnoviae dux, burggravius Norinbergensis, princeps Augiae, comes Marcae et Ravensbergi, dominus in Ravenstein.

Dilectionis Vestrae amicus benevolus
Fridericus Vilhelmus elector.

Czím: Celsissimo et illustrissimo principi domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász, regni Transylvaniae, ut et Siculorum militum in Transylvaniae generali supremo, amico nostro multum dilecto.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

LIV. 1649. j u n i u s 18.

Illustrissime Domine Domine mihi observandissime. Salutem ac servitiorum meorum addictissimam commendationem. Istentől Nagyságodnak minden kívánta sok jókat kívánok.

Nem vala szerencsém mindannyi alkalmatossággal is, hogy az Nagyságod két rendbeli levelére megírt válasz leveleimet megküldhettem volna, mivel kétízben jóllehet voltak emberi ide fel Nagyságtoknak, mindazáltal csak hírem nélkül történvén elmenetelek ő kegyelmeknek, megírt leveleimet, nem adatván azután semmi bizonyos alkalmatosságom, meg nem küldhettem. Bizonyos alkalmatosság lévén azért most Törös uram ő kegyelme Nagyságtokhoz való alámenetele, el nem mulathattam, hogy Nagyságodat ha egyébképen nem engedtetik, csak levelemmel is meg nem látogatnám, és magamat az Nagyságod jó akaratjában és gratiájában nem recommendálnám, kívánván az Nagyságtok hozzám mutatott jó akaratjáért én is másban szolgálnom és kedveskednem Nagyságtoknak, s ugyan kérem is Nagyságodat, hogy énvelem is itt ő felségénél szolgáltasson, kit ha cselekszik Nagyságod, akkor fogom esmerni az Nagyságod jó akaratjában magamat lenni, kívánván én is minden tehetséggel szolgálnom és kedveskednem Nagyságodnak. Tartsa isten jó egészségben sokáig Nagyságodat. Datum Viennae die 18. Junii ao. 1649.

Illustrissimae Dnis Vestrae

servitor semper addictissimus
Georgius Szelepcsény m. p.
E. Eppus Nitriensis.

Külczím: Illustrissimo domino domino Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász domino observandissimo. (P. H.)

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

LV. 1649. junius 21.

Szolgálatomat ajánlom Kdnek édes bátyám uram stb.

Kd levelét édes bátyám uram tegnap vettem, egészségét örömmel értem, melyet hogy isten sokáig megtartsion, sziből kívánom. Istennek hála asszonyunk ő nga is egészségben vagyon; én is az Kd szolgálatjára. Az portai állapotokat örömmel értem, isten ő fge az Kd jóakaróit naponkint többítse, vastagítsa az jó indulatban, gonosz akaróit fogyassa; bizony dolog valóban jó hír mind az országra, s mind Kdre nézve, csak isten tartsa meg mind az onnat, s mind egyébünnet reméllendő jó békességet. Az 7 vármegye felől való tudakozást, én csak arra gondolom, hogy ki akarják venni, mihez volna Kdnek kedve, mert az velenzei állapotokra nézve is nehezen elegyíti magát az török most más hadakozásban, vagy annak hírével császáron is akar vonni, egyéb okait is gondolhatja ember, melyeket Kd én nálamnál jobban tud. Az velenzésesek győzedelme is jó hír, isten szerencséltesse jobban őket. Serédi uram egyik lovát ugyan nekem ígérte, mely felől várom az Kd ígért jó akaratját; mindazáltal ha Kdnek bántására nem leszen, s már Kd számára meg nem vették, az Bánffi Sigmond uram gyermek lovai közül is egyiket ha Kd nekem engedí, megigyekezem Kdnek szolgálni. Asszonyunk ő nga igen kedvesen vette a narancsokat Kdtől, im ő nga is küldött Kdnek idevaló ujságot, egynéhány körtvélyt, adja isten sokat ehessen Kd kedvesivel egyetemben; ő nga parancsolt valami henkeresi dolog felől Virginas uramnak, mely felől ha ő klme Kdnek fog írni, lgyen Kd is segítséggel. Kd. nekem igaz atyjafiának, szolgájának parancsoljon. Engedje isten Kltek felől hallhasak minden örvendetes híreket.

Biharon, 21. Junii, 1649.

Kdnek igaz atyjafia, szolgája mig él
Rákóczy Sigmond m. p.

Külczim: Celsissimo principi dno Georgio Rákóczy, dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno et fratri mihi charissimo.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

LVI. 1649. julius. 19.

Illme Princeps Dne et Amice observandissime.

Intersolatia, quae praesenti luctui nostro leuando adhibentur, eminet singularis illmae Dnis Vrae erga nos propensio. Quam et suis humanissimis literis, et per nobilem dnum ablegatum suum dum illma Dtio Vra abunde nobis contestatur, ita nos sibi devincit, ut ex liberis vectigales faciat, ad referendam pro merito tanti officii gratiam, per gloriam nostri obsequii. Qua in re mea

potissimum fatigabitur industria, nulli studio et diligentiae pariendo, ad repraesentandam ubique illmae Dni Vrae grati animi significationem. Interim me et servitia mea addictissima deuoueo, illmae Dnis Vrae beneficium interpretaaturus, quoties mandatis suis honorare me dignabitur, quae pari fide ac diligentia semper exequi promptus sum. De caetero illmae Dni Vrae omnium faustitatum abundantiam et longeuae valetudinis laetissimum cursum ex corde conceptis apprecor uotis.

Datum in Wisnicz, die 19. Julii 1649.

Illmae Dnis Vrae amicus
et servus paratissimus
Constantinus Ludomirski
Sandeciensis, Bialo capitaneus m. p.
(Eredetiről.)

LVII. 1649. j. ul. 21.

Illustrissime Princeps Domine Domine clementissime.

Praemissa demississime testificatione officiorum, et obsequiorum meorum in Celsitudinem illustrissimae Dominationis Vestrae, cui commodissimum valetudinem gratulatus, eandem sibi ac omnia prospera infuturum ex animo apprecans, denuncio illustrissimae Dominationi Vestrae, apud mercatorem Cracoviensem dominum Orszety factam esse mutuam conventionem, seu stipulationem inter me, atque aulicum illustrissimae Dominationis Vestrae de condendo epitaphio, in quo persona lorica induta caput, et manus ex alabastrite albo exsculpenda visa mihi sunt, deinde in certis locis personae superscriptae deauratio relucebit. Quod si probatur illustrissimae Dominationi meum iudicium, rogo velit jubere ad me perscribi de his: sin minus, pro libitu suo illustrissima Dominatio Vestra fieri praecipiat. Interim me suae gratiae Illustrissima Dominatio Vestra quaeso habeat commendatum. Datum Cracoviae 21. Julii 1649.

Vestrae illustrissimae Dominationis

voluntati deditissimus
et ad obsequendum promptissimus
Sebastiano Sala m. p.

Külczim : Illustrissimo domino domino Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász sat.

(Eredetije az osz. levéltárban.)

LVIII. 1649. j. ulius 23.

Illustrissime Comes Domine Amice observande.

Az kegyelmed Sáros-Patakról 5. praesentis énnékem küldött levelét vevén, Kegyelmed írását elegendőképen megértettem; az

elmúlt országgyűlésében mind az méltóságos fejedelemasszony-
nak ő kegyelmének s mind pedig Kegyelmeteknek igyekeztem
szolgálni, elhívén minden bizonynyal, hogy Kegyelmetek is maga
jó ajánlása és assecuratiója szerint is az mi kegyelmes urunknak
ő felségének minden alkalmatossággal nem csak kedveskedni, de
szolgálni is igyekezik; ennekutána is ha miben Kegyelmetek meg-
talál, az Kegyelmetek szolgálatjára készen akarok lennem. Dániel
János uram feljövelele annakelőtte tudva volt ő felségénél, én
is mindazon által ő felségének tudtára adni el nem mulatom, nem is
kétkelkedi ő felsége az Kegyelmetek jó akaratjában, elhívén hogy
kegyelmetek maga jó ajánlása és assecuratiója szerint minden al-
kalmatossággal ő felségének szolgálni igyekezik. Az Kegyelmed
szerencsés és békességes kijövetelén örvendek, s mivel én is itten
dolgaimat elvégezvén Bajmócz felé akarok indulnom, ott közelebb
lévén Kegyelmedhez, az miben Kegyelmed megtalál, jó szível
igyekezem Kegyelmednek kedveskedni és szolgálni, elhívén bi-
zonymyal, hogy Kegyelmed is ajánlott jó akaratját megigyekezik
tartani. Eltesse isten Kegyelmedet kedves jó egészségben. Datum
Viennae Austriae die 23. Julii 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et amicus paratissimus
Paulus Pálffy m. p.

Külczim: Illustrissimo domino comiti Sigismundo Rákóczy sat.
(Eredetije az orsz. levéltárban.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

ADATOK BÉLDI PÁL ÉLETÉHEZ.

A »Történeti Életrajzok« Béldi Pál életének közlését kezdi meg. Nehány oklevelet s excursiót, melyek ez életrajzban közlött állításaim igazolására szolgálnak, szükségesnek tartok külön bemutatni a közönségnek.

I. 1668. sept. 30.

Vitéz Zsuzsánna férjéhez Béldi Pálhoz Bethlenből Szalánczy János temetése ügyében következő levelet intézte:

Édes uram, Dávidnak (kisebb fiok) mind dolmányát, papucsát ott hagyták, küldje el Kd édes uram, mert az temetésen sok ember fogja látni szegényt, ha rongyosan léssen. Im megírom az gyermek atyjafiainak, hogy az temetést elhalasztom úgy mint az jövő szombatig. Nem tudom mire vélni, válaszom nem jöve arrúl, maga (noha) még szerdán küldtem volt el egy komlódi szabadost. En azért ugyan oda megyek pénteken estvére, vagy szombaton reggel; úgy hittem, ugyan szombatra fogták hagyni magok is, de mint az öcsém Belényiné mondá, ő is az este érkezék, azt mondja, hogy Teleki uram izente meg, hogy az kolozsvár-megyei székre jöjjenek be, ott sok becsületes emberek lesznek, ott békéljenek meg, de még nem békélhettek, mert amaz atyafiak többet nem ígértek Belényinének, hanem Hidegkutat s Tölgyst. Az öcsém pedig felét kérte. Annál az két falunál rosszabb nincsen, egyikben tiz ember, másikban hat; osztán úgy halasztották. A gyermek atyafiai mind együtt lesznek az temetésen Komlódon, ott igazodjék el. Ugyan megizente Teleki uram, hogy nem beszélhet velök, de híre nélkül meg ne békéljenek. En nem hiszem édes uram, hogy semmit egyebet adjanak néki annál az kivel kinálták. Most jöve Ferkő (Vitéz Ferencz), azt mondja, hogy azt mondták, hogy ók semmit egyebet nem adnak, ha az fejedelem elveszi is tőlük. Kd édes uram tudósítson, mit kelljen cselekedni, ha ugyan nem akarnak adni. Talán nem ártana, ha írna Kd Teleki uramnak, mert Belényi ismét kiment, csak az feleségét hagyta itt benn. Édes uram, ugyan akarom vala, ha az temetésre kijöhet vala. Az atyafiak Ferkő bátyám közre eresztik az szokolyi, septéri porciót,

de az puszta, talán az többit is mindenütt kellene most kívánni, az hol mi illetné. mert ők nem akarnak többet közre eresztetni, hanem az Horváth-jószágban, az ki még kezeknél megmaradt; Kdet kérem édes uram, tudósítson, mit kellenék cselekednem, mert elhíszem mához egy hétre elékerül.

Az osztozást nem akarják halasztani úgy látom, azt tudják, hogy igen sok jut. Belényiné sem mondja most, hogy eladja, mindazáltal minthogy csak az este érkezett, nem is kérdeztem. Mondá, hogy ha sok jutna, szeretné, de ha kevés jut, neki nem kell, arrúl gondolom, hogy ide adja ő, csakhogy nem hiszem, hogy ide adja mind ezer forintért mind az két részit, mind azt ki bátyáméktól jut, mind az ki Komlódon jut. Azért Kdet kérem édes uram, tudósítson mindenekről, mit cselekedjem, mert azt akar-nám, hogy ne kárunkra, hanem hasznunkra lenne. Én Kdtől várok édes uram mindenekből. Onnat nem jövök ide, hanem Bodon felé megyek, ott mulatok egynehány nap, onnat küldök Kelemen látni Enyedre (nagyobb fiok), onnét haza megyek. De csak tudhatuám, hogy Kd ki nem jó, én is ott semmit nem késném, hanem hazamennék mindjárt, Kd tudósítson édes uram, mert ha az temetésre nem jöhet Kd, s az köztünk való aprólék igazításra, azután bár ne fáradna Kd, mert én is Kd tudja, ittkinn nem mulathatok, csak tudósítson Kd, hadd mehessek be mennél hamarább, mert csak alig várnám, hogy Kdet láthatnám édes uram. Ide lengyel elég jöne, csak volna elég kész ház, az lengyel leányoknak az apja jött ide papnak, sokan küldtek volt ide, láttatták, hogy ha vagyon-e kész ház, de nincsen több, hanem három fedél alatt hat ház, még annak sincsen kémé-nye, az fazakasok Bodonban vannak. Én édes uram Kdtől várok, ha Kd tudósít, semmit sem késem ittkinn. Csákyné asszonyom, Haller Jánosné, Kapi Gáborné asszonyom jöttek vala hozzám. Adja Isten uram láthatnám hamar jó egészségben Kdet.

II. 1670. j. a. n. 30.

Csengeri István nagy-enyedi ref. tanár Béli Pálhoz, (ki mint Kamuthy örökös a gyógyi részjóságához jogot formált s a zálogos összeg egy részét le is akarta tenni) a nagy-enyedi collegium és Bélyd közt fennforgó peres ügyben.

»Hogy az isten és jó lelkiismeret szerint való dolgok kedvetlenek legyenek nálunk és erőtlenségünk mia istent inkább az mi akaratumkhoz, hogysem magunkat isten akaratjához igyekezzünk formálni, hogy Kdnek kedvetlen ne lőtt volna az gyógyi portio felől mind írásom, mind izenetem Kd becsületes szolgálai által. De Kd se nem Kdhez való idegenségennek, se nem az Kd kárára való indulatommak, se nem az magam haszna keresésének és egyéb ilyen rendben eshető és lehető dolgoknak tulajdonétsa abbéli cselekedetemet,

hanem annak az jó lelkiismeretnek, melyet isten igazgatván bennem, örömet azon igyekezésem által, hogy az közigazság személyre való tekintet nélkül az isten akarata szerint menne végbe, az mennyire ű felsége engem arra hívott. Mivel elmulik az világ és annak minden kívánsága, de az ki az isten akaratját cselekszi, mindörökké magmarad. Nyilván ha külsőt kellene és kellett volna nézmem, kihez mint Kdhez kellett volna inkább, az mint ennek előtte is izentem és írtam vala, Kdnek engedelmeskednem az halandóságra nézve. De ha én vétkezém ebben, hogy nem cselekedtem, mivel isten tisztességére való jót néztem s nézek, bocsánatot és az igazságnak megmutatását érdemlem, nem haragot és bosszúállást vagy személyemben vagy az én igazgatásom alá bízott ifjuságban. Ha pedig tisztemet cselekedtem miért vádoltatom és kárhóztattatom? stb. stb. . . . Kihezképest megegyezvén immár az politikus főcurator uraimék az Kd dolgában, minékünk ecclesiasticus curatoroknak egyessége kívántatik. Ketten lévén ilyenek tiszteletes püspök urammal együtt ő keme lévén az első, subscribálja az Kd számára való quietantiát ő keme, hozzák úgy hozzám, én is subscribálok és az ötszáz forintot is Kd embere elhozván, percipiálja az kihez illik és Kdnek az jószág kezéhez megyen. Izentem Szent-Keresztesiné asszonyomhoz örömet kilátogattam volna, de a mint Kd is értette, nagy lelki gonoszon volt. Az gyermek istennek hála most jól van mind egészségében mind tanulásában. Az úr jó lelke legyen Kddel és az Kdéivel mind örökké szívből kívánom.«

III. 1668. június 1.

Buza László (Béldi jobbágyának) esetéről két okirat maradt fenn. Egyik Márton Benedeknek Almakeréken 1668. június 1-én Béldi Pálhoz intézett levele, melyben értesíti, hogy: »Buza László feleségestől, gyermekestől Vizaknán vagyon. Szebenben Kdtől való féltében nem mert megmaradni. Vizaknán nemes funduson lakik-e avagy városi jószágon, nem tudom. Kdnek uram bizonyosan írhatom, hogy asszonyunk ő nga főember szolgálai közé számlátatott, propter formam conventiója is vagyon, de nem hiszem, hogy igen sok fizetést leváljon. Még az alsó udvarnál nem volt, talán az gyűlésre el fog jőni. Az mint értegetem uram, sokan adtak tanácsot neki, hogy az conventio mellett Kdnek igyekezzék kedvét keresni. Nem reméllem uram, hogy már máshová menjen Vizaknáról. Kdnek uram egyebet felőle nem tudhatok írni.« A másik okirat három évvel ifjabb, Bédinek 1671. december 4-én a fejdelem asszonyhoz intézett kérvénye, melyben ily helyek fordulnak elő: »Jól lehet kegyelmes asszonyom más alkalmatosságokkal is, de legközelebb az mostani gyűlés alatt, becsületes úr híve által alázatos instantiámmal requiráltam volt Ngdat egy Buza László nevű jobbágyom felől, jobbágyásá-

gáról való igazságom is forogván Ngd méltóságos személye előtt, resolválván Ngd kegyelmesen arról magát, hogy törvényes uton Ngd minden nehézsége nélkül követhetem igazságomat, mivel már armalisa volna, különben is Ngod szolgáltnak rendeletlen példa lenne. Mjndazáltal kegyelmes asszonyom Ngd méltótlan ítélete legyen. Én Ngd alázatos híve, azonban az is az jámbor mostani alkalmatossággal Ngd szolgálja lévén, láttatnám ugy is Ngddal perlenem. Armalisa pedig mint stálhasson, Ngd bölcs ítélete, mert sanyaru rabságból megszabadulván, mind Ngd méltóságos személye előtt alázatosan utamat elkövettem s másutt is, az hol kellett. Ngd szolgáltnak pedig gonosz példa mint lehessen igazságos requisitiómra Ngd megmutatandó fejedelmi kegyelmessége, az is álljon bölcs ítéletibe.

Kérem azért alázatosan Ngdat mint kegyelmes asszonyomat, egyedül fejedelmi kegyelmességében állván, ne legyen annak az ő szolgálatja, az én méltatlan személyeméül, tovább is az ország előtt nagy becstelenségemre Ngd méltóságos személye előtt tekintetesebb. Kíért istentől bő áldást, másoktól dicséretes emlékezetet, tőlem pedig Ngd alázatos hívétől tökéletes hűséget tapasztal. N. K. V. V.«

Ezen sajátkezüleg irt kérésre a fejdelemaszszony szintén sajátkezüleg írta e szavakat: »Nem ellenzöm, ő kegyelme keresse törvényt. Fehérvár die 4-a decembris 1671.«

Mi lett legyen a Buza László vétke, mely miatt a hatalmas urnak évekig tartó üldözését vonta magára, a fennmaradt adatokból egyenesen ki nem deríthető. Lehet, hogy tán a tatár rabságból váltotta ki Béli s aztán oly erős szerződést, magalekötelezést, hűség fogadást vállalt magára, melyet meg nem tudott tartani s hűségét megszegte — bizonyos az, hogy a fejdelem aszszony pártfogásába vette. Előbb conventiós cselédjévé tette, de amint Márton Benedek írja, csak színből, mert fizetést nem lévőlt; később aztán címer leveles nemessé, armalistává is tették. Ugy látszik azonban, hogy Bélienek nem voltak alapos jogai, mert a törvény útjára nem akart menni, s csak nagy sérelmét s becstelenségét emlegeti a világ előtt, hogy egy szolgáltnak több a hitele, mint neki. A fejdelemaszszony azonban most se hajlandó az embert egyszerűen kiadni, most is a törvény útjára utasítja Béliit, habár Bélii folyamodásában elég keserűséggel állítja élére a kérdést s akarja szegletbe szorítani a fejdelemaszszonyt.

IV. 1671. j u n. 18.

Apaffy fejdelem 1671. jun. 18-án Szamosfalvára mustrát rendelt, s annak megtartását Bánffy Dénesre bizta. A vármegyék s főurak katonái nem akartak azon megjelenni, s csak nehezen voltak rávehetők, hogy azon megjelenjenek.

E mustrára vonatkozó két igen érdekes levélke maradt fenn, melyeket a tudós Haller János Küküllő vármegye főispánja intézett Teleki Mihályhoz; az első kelt Szent-Pálon június 12-én s ily szavak fordulnak elő benne:

»Értem hogy urunk ő nga Szamosfalva táján hirdetett országos mustrát, de az mint hallom, maga nem leszen ott ő nga, kihez képpest kérem, Kd tudósítson, ha magam elmenjek-e vagy itthon maradjak, az mit Kd javall azt cselekedem; avagy ha magam honn maradhatnék is, az Kd tetszéséből szolgálóimat mustrára elküldjem-e, vagy ne, mert főispánnak mustrálni fejedelem jelen nem létében én nem gondolnám illendőnek lenni, *de akármint legyen egyéb dolog*, én akarom az Kd tetszéséhez tartanom magamat.«

Ez az egyéb dolog minden kétségem kívül a Bánffy ellen intézett tüntetésre vonatkozik; de a második levél, mely szintén Szt.-Pálon jun. 15-én kelt, az akkori hadtervezés miseriáiba is egy pillantást enged vetnünk s így hangzik:

»Igen nagy szeretettel vettem Kdtől, hogy tudósított a mustrának állapotjáról, pedig hogy Kd ott leszen szívem szerint akarom, én Kdre bizom magamat, kérem ha miben kívántatik, legyen jóakarattal, igen megorvosolhatatlan dolgok kívánják egy kevésé szent-páli házamnál való mulatásomat. Én dobost küldöttem és szolgálóimat is többet annál az mint az én kapuszámom kíváná, de ezzel az ispánság becsületit hordoztam előttem. Ha zsoldos állításra kél az dolog, melyben nekem is kell adnom, abból mutathatja jó akaratát, mert én kapuszámom után nem tartoznám többel heted magamnál mustrálni, ha ugyan egész vármegyéstől kívánuák is ott létünket. Azon is kérem Kdet, szolgálóimat bocsássa haza, mert most csak mustrára küldöttem ki őket, ha azután zsoldosokat kívántatik adnom, mennyit rendelt Ketek én reám is, csak tudósítson felőle, oly készüllettel küldöm őket, hogy azok ott is maradhassanak az míg kívántatik. Azonban az dobost ott maraszthatja Kd és ha kívántatik, egyik trombitást is. Mikor jön vissza szent-péteri házához, ne nehezteljen tudósítani, meglátogatnám Kdet, annyira való egészségem lévén.«

Ez biz az udvariaskodó levélstylusból egyszerű prózára fordítva azt teszi, hogy most a mustrára — hét nyolcz napi parádés gyakorlatra — beküldöttem szépen kiöltöztetett cselédimet, azaz inasim, bejáróim, kulcsárim, számtartóm stb. szóval az udvarom körül való 15—20 legformásabb embereimet, tekintettel főispáni hivatalomra is jól felruházva, fegyverezve, egy dobossal s két trombitással, de ezeket csak küldjék vissza minél hamarább. Majd ha komoly hadviselésre kerül a dolog, küldök annyit, a mennyi engem szorossan véve illet, hét katonát — fogadok zsoldosokat, azaz kiszolgált katonát, csavargókat, napszamosokat,

czigányokat stb. azokkal aztán csináljanak a mit akarnak. Lássák magok, hogyan alkotnak vitéz hadsereget s hogyan védik meg az hazát!

V. Veres Boldizsár pere.

Háromszéken a buzgó catholicus Kézdi-Polyánban 1659. táján lakott egy, a közép nemességhez tartozó család, mely állott az édes atyából kézdi-polyáni *Veres Péterből*, kinek felesége volt hatolykai *Nagy Sára*, gyermekeik pedig voltak a nagyobb egy fiu, *Boldizsár* s a kisebb *Judit* előbb Geréb Istvánné s később Incze Andrásné. Az ifju Veres Boldizsár bizonynyal jó tanuló s buzgó vallásos ifju volt, mert 1660. körül a hatalmas főúr királyhalmi Petki István pártfogása és valószínűleg anyagi segítése mellett is Bécsbe a Pázmán-féle collegiumba került s ott tanult mint papnövendék. Azonban az ifju 1662-ben nagy szomorúságára hirtelen csak azt hallja, hogy édes atya és huga elhalálozott s édes anyja is elbetegesedett és elgyengült, ő tehát Bécsből azonnal levelet ír Petki Istvánhoz, melyben felkéri, hogy szegény elárvult édes anyjának legyen gyámja s a családi vagyonnak, melynek ő az egyedüli örököse, legyen gondviselője; s felhatalmazást is csatol levele mellé a Petki István számára (1662. febr. 3-án), de minthogy oly hamar választ nem kapott, márczius 3-án ismét ír Petki Istvánnak s kéri, legyen gyámola édes anyjának, tartsa tisztességesen, gondozza s használja e végett összes vagyonyukat, míg ő két év mulva mint felszentelt pap hazajöhet, hogy szolgálatát hazájának szentelhesse s birtokát átvehesse.

Ekkor azonban Béli Pálnak is ír s kéri, hogy édes anyját pártfogolja. E leveleknek kiegészítője az özvegy édes anyának ugyanazon év ápril 4-én Polyánban kelt levele fiához, melyben írja, hogy Béli Pál magához hivatta Bodolára s ott az aszszony (*Vitéz Zsuzsánna*) megmondta, hogy Bécsből levelet kaptak s ők készek is minden jó szolgálatra. Ugy látszik, hogy az özvegyet szívesen látták, de azért azt írja fiának, hogy hát ő megvan elégedve a Petkiék pártfogásával s kéri fiát is, hogy csak maradjanak Petki István mellett. Valószínű, hogy a jámborszivű özvegy aszszonynál nagy hatással lehetett a vallás kérdése is, mert Petki István vele egy valláson levő katolikus volt, Béliéi pedig reformátusok.

E ponton a Veres családról egyenes értesítéseink megszűnnek, de következik *Petki Jánosnak* a Petki István fiának két darab okirata. Egyik 1675. június 10-dikén kelt kérelme az ország rendeihez, melyben elmondja, hogy az utódok nélkül elhalt (tehát a fiu Boldizsár is, az egykori papnövendék ekkorra már vagy elhalt, vagy valami más módon eltávozott a látóhatárról) özvegy kézdi-polyáni Veres Péterné asszony minden javait fassio útján tapasztalt sok jótéteményeiért. Petki Istvánnak és

utódainak hagyományozta (tehát az atyának és fiának a folyamodónak) »Béldi Pál uram ő keme pedig az szegény aszszonynak keserves szomorúságára, minden kedve és akaratja ellen fegyveres németeket szállítván házához, mind engemet rendes provisiómtól privált s mind az szegény aszszonyt utolsó napjáig német custodia alatt tartotta ő keme, mely fegyverek alkalmatosságával engemet is azon jószágnak birodalmától amoveált ő keme s ma is nyilván való káromra bírja stb. stb.«

De hát 1675-ben egy úgyszólva kezdő s még semmi tekintélyvel sem bíró, 25—26 éves fiatal ember tehetett-e valamit a hatalom tetőpontján álló Béldi Pál ellen, ha még oly igazságos volt is panasz? Nem; s ily értelemben válaszolnak a rendek is, így szólván: »An. do 1675. junii 10-a Alba. Coram Statibus et Ordinibus regni ez suplicans querelájára tks és nzts Béldi Pál atyánkfia offeralá magát, hogy az dominus supplicans certificatio mellett keresse az alsó forumon és ha ott nem tetszik ő kemének, apellálja az táblára, ellent benne nem tart ő keme. Extradatae per magistrum Martinum Sárpataki protonotarium.«¹⁾

E kevélykedő utasítás a törvény útjára nem igen elégitette ki sem a folyamodót, sem a közhangulatot s szóbeszédben mindenki rossz néven vette Béldinek ez újabb erőszakoskodását. Béldit az ilyes kis közbejött kellemetlenségek nem igen zavarták, mert aztán ismét jött egy levél Báthori Zsófiától (II. Rákóczi György özvegyétől), ki valamely panaszának nem lelvén orvoslását a fejdelmuél, Béldi Pálhoz folyamodik s tőle kér segítséget.²⁾

VI. Béldi Pál fogsága történetéhez.

1676. decz. 21. — 1677. marc. z.

Az itt következő három levéltöredék sajátásgos világitásba állítja a Béldiek fogságát, ámbár az írás sok része olvashatatlan és titkos írás is van benne. Az első darabon van idő keltezés 1676. decz. 21, a többin nincs, de az utolsó darab az 1677-ik év márczius havában iratott.

»Az úristen vigasztalja meg szent lelkével Kdet, adjon hamar való szabadulást édes uram. Kuti szintén most estére szombaton érkezék, immár az gyűlésnek vége lőn vala, az supplicatiónk ki nem jött, *nem is jő*, azt mondta Teleki uram; (*két sor*

¹⁾ Nem ismerjük az ügy további folyamát a következő három év alatt, de Petki János 1678. szept. 1-én Béldi csillaga lehanyatlásával ismét a közigazgatási uton lép fel, folyamodván a fejdelmhez (Béldi már ekkor a jedikulában ült) s kedvező választ nyer: Utasítottuk Mikes uramot és a directort, hogy semmit onnan el ne vigyenek s a birtokot kézbe adják. A Petki család utódai pedig még ma is bírják a polyáni birtokot.

²⁾ Lásd levelét a Török Magyar. Állam-Okmányt. V. kötet 309. lap.

olvashatatlan) azt az ország eleibe hozták; osztán azt izente az fejedelem ő nga: nem nézi mind az okáért is, hanem Fogarasba menvén elbocsátja Keteket. De én nem tudom, mint kell elhinni, noha ugyan esküsznek. Megtudja Fóti mondani. Csak ezen a gyűlésen is sok változás lőn, hát addig mi lehet. Én bizon teljességgel elkeseredtem és elfáradtam már bele. Az járásnak dolgát is mind magam eljártam: tekintsék az istent és ilyen sanyaru időn való bujdosó voltamat, adják meg házainkat ¹⁾, mert nincsen hogy hun tudjak kitelelni, szánnának meg, de annak sem tudom szerét tenni. Megengedik ugyan, hogy ott lakjam, de emberit onnan ki nem viszi, én hogy tudnék ott ugy lakni, lehetetlen az; immár teljességgel elkeseredtem. Oda menék most Teleki uramhoz, megmondám neki az szerint: Az isten soha meg ne áldja, az ki miatt mi ártatlan szenvedünk vétek nélkül, az isten tekénte meg az én sok keserves könnyhullatásomat. Mert mi igazán az mi vádlóink kezébe estünk. Ne adta volna isten, hogy soha kihozathattam volna Tatárországból, mert eddig ő is elfelejtett volna engem, én is el ökemét; soha ne adhattam volna harmincezer ötszáz tallért érette, hogy ilyen gyalázatra jusson velem együtt, mert én immár bizony azt sem hiszem, hogy Fogarasban elbocsássák szegény uramat, csak szóval tartanak, végzetlen lészen rabsága szegénynek. Azt mondá: Meglészen legtovább hat hétre, csak viseljek gondot., de én nem tudom, hogy lészen. Bizony édes uram, azt is mondám, hogy: itt miért nem igazították el főrvény szerint, én azt sem hántam volna. Azt mondá, hogy: Ördög vigye el azt a törvényt, ne emlegessem, mert nem is megyen ez arra. Én mondám: Megmondták bizony nekem, hogy valamikor elbocsátják az én szegény uramat, azt bizon megmelyesztik mind esontjáig. Azt mondá: De bizony nem melyesztik, de nem mondhatom ki az dolgot idő előtt, csak legyen jó reménységben Kd. Én sokat sirék, eljövék, hát mit tudék tenni, mert immár kénytelen kifakaszt az nagy keserűség, mert látom, hogy igaz ügyünket elő nem veszik. Kd ezen se busuljon, mert az isten igazán reánk bocsátotta az mi ellenségünket. Az Bethlen Miklós tisztjét (az udvarhelyszéki főkapitányság) Bethlen Gergelynek adták, az Kdét nem tudom. Ellhiszem, ha az többiét eladják, tudom az Kdét sem felejtik el, de nem hallottam az felől semmit. Én immár oda se kéreztem Kdét látni addig, elvárom mit akarnak, de soha nem tudom, hun tudjak lakni, mert az két mezőségi háznál az hideg megveszen. Mint tetszik Kdnek, tudósítson, ha bemenjek-e Csikba vagy mit tegyek. Jutott ugyan eszemben az mint

¹⁾ A mint a különböző iratokból kitetszik, Bodola és Bethlen várába fejedelmi őrségeket helyeztek. Bodolán az őrség parancsnoka *Gyulai* volt: Bethlenben pedig *Fodor*.

Kd leírása volt, de nem kívántatott, az, kik reánk supplicáltak volt is, azoknak is nem lött válaszok. Én senkinek semmit nem adok, ha elveszik, arról nem tehetek. Immár kivallották, ha adnék is heában. Ugy tetszik, Sárpataki uramnak is itt már nem kívántatik semmi. Az sok vádlót heában hozták volt mind rám, az isten megmentte. Én csak félek attól, hogy elveszesztettelek, hogy már félesztendeig ne legyen immár olyan derék ülés, ha addig is nem lehetne az szabadulás, noha biztatnak; arra is gondolnám, hogy elvégezték, hogy többet is még nemsokára. Ugy értettem ugyan, jobb édes uram hogy együtt szabadítsa isten Keteket, mintsem megszakgassák; én nekem is úgy tetszett inkább, immár együtt szabadul valamikor lészen. Az isten fizesse meg Kdnek lelke édes uram, hogy még is engem szán Kd inkább, az isten gondot visel, szomorúságomat soha kiírni nem tudom. Az Mikesné dolga nem mesterség, mert én mondtam Kálnokinének, hogy kimenne Csesztvére, hogy beteg Kd, mert itt Bernád mondta volt. Elhiszem azért küldték oda. Itt a káptalanban megnéztem, de azokat az kántorékat nem lelik jobbagynak (*két sor olvashatlan*). Endest az Nemes Jánoséban jobbagynak leltük, az mit tudtunk, nem mulattuk el. Az isten vigasztalja édes uram Kdet. Irtam estve, Fehérváratt 21. decemb. 1676.

Más irat. »Ir valamit Buza Lászlóról, s valami fehér lóról, mely elhalt, minden heában ő előttük, csak az mint ők el akarják követni, nem fogott a könyörgés. Csak az mennyi könyörgést én töttem, ha kövek löttek volna is, meg kellett volna szánni, de még sincs haszna. Az mi vádlóink bizony kik légyenek, azt nem tudjuk én elhiszem bizony, hogy *Teleki* biztatná őket, de azt is el hiszem, ha akar, nekünk is tud szolgálni. Azt mondja, hogy nem jött volna be T. uram, ha nekünk nem akart volna szolgálni, azért jött be, hogy szolgáljon. Azt mondá, hogy ha Fogarasban nem mehetnek is, ha ott halni kezdenének, Ebesfalván is meglészen, de én immár látva hiszek, az kérésben is nem fáradok addig, mig nem látom.«

Közli: DEÁK FARKAS.

ADALÉKOK

BOTTYÁN TÁBORNOK LEVELEZÉSÉHEZ.

— Az *Archivum Rákócziannum IX-ik kötetéhez pótlékol.* —

II.

A Történelmi Tár 1886-iki évfolyama 3-ik füzetében 536—552. l. a fentebbi cím alatt közzétett 15 db. levélhez íme van szerencsém a híres kurucz generálisnak még öt darab eredeti levelét közölni, melyeket *Nagy Imre* t. tagtársunk és barátom fedezett föl a Kolthai *Vidos-család* vasmegyei levéltárában, és szíves volt részemre módot nyújtani azoknak lemásolhatására. A Bottyán-levelek ritkák s ötre bukkanni egyszerre — éppen nem mindennapi szerencse. Hadd álljanak tehát itt ezen a dunántúli országrész történetére speciális érdekléssel bíró, utólag napfényre került iratok is, pótlékol a fentebbiekhez.

XVI.

Bottyán fölkelést hirdető pátens-levele Zala vármegyére.

Én Bottyán János, Méltóságos Erdély és Magyarország Confoe deráltStátusi Választott Fejedelme Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz Kegyelmes Urunk Hadi Generális-Főstrázsamestere, Dunán-innénd egyik hadi corpussának Commendérozó Generálissa. Adom tudtára mindeneknek az kiknek illik; hogy mivel én az Méltóságos Fejedelem Kegyelmes Urunk parancsolatjából némely regimentekkel ezen földnek oltalmára küldtettem, — látván pedig az ellenségnek napról napra való szaporodását és országunkban szörnyű kártételét és pusztítását:¹⁾ az közönséges Haza ellensége ellen közönséges erővel támadni szükségesnek lenni ítéltem.

¹⁾ A gr. Pálffy János horvátországi bán vezérlete alatt ekkor az ország nyugati sarkába betört horvát és rácz gyülelésvész had dúlásait érti. Bottyán azonban csakhamar kiszorította őket Stýriába.

Kihezképest bocsátottam ki ezen pátens-levelemet ezen Nemes Szala Vármegyében; mellyet vévén, olvasván, vagy olvasni hallván városi, falusi, nemes és nemtelen lakosok: kiki, tizenöt esztendő-sön föllül fegyvert fogván, előálljon, kitül miképpen lehet, akár lovon, akár gyalog, közönségessen minden háztúl, és Nemzetes Vitézlő Sohonnay Ferencz Uram mellé, úgy Lukács Mihály Uram mellé álljanak, az mit parancsolnak említett depudált Tiszt Uraimék, a tévők legyenek, és az hová ő Kegyelmeik requirálják, oda gyülekezzenek. Máskint, valakik ezen pátensemre előállani az Haza szükséges szolgálatjára elmúlatják: az ollyaténoknak minden ingó és ingatlan jószágokból contrabont (contrebande) hányatják, magok penig, mint engedetlenek és pártosok, keményen megbüntettetnek. Praesentibus perlectis, Exhibenti restitatis. Datum in Castris ad Győrvár positis, 3. Augusti 1706.

Bottyán János, m. k.

(P. H.)

(Eredeti, a tábornok s. k. aláírása és ostyapecséte alatt.)

XVII.

Bottyán pátenslevele Sohonnay Ferencz őrnagy számára.

Levelem praesentáló Nemzetes Vitézlő Sohonnay Ferencz Főstrázsamester Uramat küldöttem mintegy tizekettől magával Szala- és Mura-mellékire, az elszökött hajdúknak kihajtásokra, megfogdozásokra és üldözésekre. Kinek is adtam hatalmat, sőt generális authoritásomból parancsolom is, hogy azon elszökött hajdúkat felkeresvén, fogja, ölje, vágja és akasztassa; valakik elröjtvén magokat, elő nem állonak: az ollyaténoknak ottthon levő javai-
kat prédáltassa fel, minden respectus nélkül.

Az fejrőpénzt mindenütt tilalmazza, valaki folytatja és jószá-
gát s árúját fejrőpénzen tartja, — úgy hasonlóképpen a ki vala-
mit fejrőpénzen kér: mindgyárt tizenkét forintra büntesse; mivel
az fejrőpénznek folytatja Kegyelmes Urunk ő Fejedelemsége
jurisdictionója alatt levő confoederatusok között kemény büntetés
alatt meg vagyon tiltva, és a kik folytatják azon fejrőpénzt, re-
fractáriusoknak tartatnak.¹⁾ Praesentibus perlectis, Exhibenti re-
stitutis. Datum Sabariae, 22. Januarii 1707.

Generális Bottyán János, m. k.

(P. H.)

¹⁾ Ez a forgalmában hanyatlani kezdett »libertás«-féle rézpénz, mint a háború egyik fő tápláló erőnek fentartása érdekében történt; a mi megmagyarázza a nagy szigort.

P. S. Nemcsak maga hajdúit, hanem akárkié legyen, — fogja és ölesse.¹⁾ Azonkívül akármedly fegyverviselőt elől-utól talál passus nélkül: fogja meg és fosztogassa ki, s magokat kötözve hozassa.

(Eredeti; a tábornok s. k. aláírása és kisebb, gyűrűpecsétes címere alatt, ostyába nyomva.)

XVIII.

Ugyanezen parancs, megújítva.

Parancsoltatik praesentibus újban ezen Nemzetes Vitézlő Sohonnay Ferencz Főstrázsamester Uramnak ő Kegyelmének, hogy valamint ennekelőtte, úgy ezután is persequálja az elszökött és otthon heverő hajdúkat és az passus nélkül járókat s fogdozza mindenütt, valahol éri és találja, akárki ezeriből valók legyenek, minden respectus nélkül, és küldje fogságra. Parancsoltatik az is ő Kegyelmének, hogy mindenütt folytassa a rézpénzt; valaki azt el nem veszi, avagy böcsteleníti: süttesse az homlokába;²⁾ az fejr-pénznek folyamatját tiltsa. Ha pedig az főrendek közül valaki comperiáltatik, hogy el nem akarná venni a rézpénzt s jószágát, borát, vagy egyéb eladandó javát fejr-pénzen árulja: az ollyatint büntesse 24 forintra, a polgárt 12 forintra. Kiben ha híven és igazán el nem jár, — maga jár rosszúl! Datum Pápa, 25. Februarij Anno 1707.

Generális Bottyán János, m. k.

(P. H.)

(Eredeti; mint a megelőző. Mindahárom levél szövege a tábornok nevezetes főttkarának *Kocsi Cseryő Bálintnak* keze írása.)

XIX.

Bottyán rendelete a vathi sáncz parancsnokára.

Isten áldja meg Kegyelmedet.

Vatthi Commendáns Uram, Kegyelmed látván ezen parancsolatomat, hagyjon ott Kegyelmed Vatthnál száz hajdút, a többit pedig küldjö ide Kegyelmed Révay Gáspár Uram hajdúi közé. Azonban mindgyárt, valamennyi liszt vagy on ott, száz kilán kívül adja Kegyelmed Ölbey Commissárius Uram kezéhez és ide Pápára

¹⁾ Bizonyos ebből, hogy Laki Sohonnay Ferencz a *Móry Istrán-féle* Zala vármegyei gyalog-ezrednek vala őrnagya.

²⁾ T. i. az izzóvá hevített libertást megbélyegzésül az illetőnek homlokára süttették. Szokásos eljárás akkor, kivált vásárok, búcsúk alkal-mával, példamutatásul a sokaságnak.

a magazinumban hozattassa Kegyelmetek, mivel nagy szükségünk vagyon reája; azért Kegyelmetek látván ezen parancsolatomat: hovahamarébb a lisztet béméresse, (?) úgy hajdúkat is ideküldjő Révay Uramhoz Kegyelmed. Tovább is parancsolom, hogy csak száz kila lisztet hagyjon ott Kegyelmed, ne többet, — melyben külömbet se cselekedjék Kegyelmed. Datum Papeae, die 26. Martij 1707.

Generális Bottyán János, m. k.

Külczim: Nemzetes Vitézlő Vathi Commendáns, jóakarómnak ő Kegyelmenek, sietséggel, — Vathon.¹⁾ Cito, citius, citissime. — (P. II.)

Küül, másik felén, fogalmazat: »Tckintetes és Nagyságos Bottyán János Úrnak, Méltóságos Választott Erdélyi Fejedelem Kegyelmes Urunk ő Nga Dunániméd lévő lovas és gyalog hadainak Fő-Commendérozó Generálissának, etc. jó Uramnak ő Ngának alázatossan írám.« (Valószínűleg a vathi parancsnok — talán Sohonnay — jegyzé föl így a tábornok címét.) (Eredeti; Bottyán sajátkezű aláírásával s pecsétével. Félíven, ordre-alakban kiállítva.)

XX.

Bottyán rendelete, Sohonnay Ferencz őrnagyra.

Nemzetes és Vitézlő Sohonyai Ferencz gyalog Főstrázsamester Uram ő Kegyelmenek praesentibus intimáltatik, hogy késedelem és halogatás nélkül menjen Nemes Szala vármegyében lévő elszéledett hajdúságát felszedni-venni, és maga mellé vevén őket, vigye az ezerhez. Ha pediglen szépség szerént (=szép szerével) nem akarnának előállni: tehát szabadon fogdoztassa Kegyelmed őket és úgy bánjék vélek, mint afféle elszökött, ezere-hagyott hajdúsággal. Melyben külömbet se cselekedjék Kegyelmed. Datum Papeae, die 26. Aprilis 1707.

Generális Bottyán János, m. k.

Küül: Nemzetes és Vitézlő Sohonyai Ferencz Főstrázsamester Uramnak ő Kegyelmenek. (P. II.)

(Eredeti; s. k. aláírás alatt, félívre; ordre-alakban.)

¹⁾ A vathi és karakói sánczok a mocsáros Marczal vizének átjáróit vélték.

A Kolthai *Vidos-család* levéltárában őrzött eredetiekről

Közli: THALY KÁLMAN.

ADATOK

A XVI-İK SZÁZAD TÖRTÉNETÉHEZ.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

Conclusum extitit etiam, ut pari ratione domus quoque Stephani Ilosvani, prefatorum quoque Gregorii et Francisci presbiterorum in Thelegd existentes inter ipsas partes dividuntur, que et pe eosdem dominos arbitros hunc in modum divise et sorte posita sequestrate fuissent: quod videlicet domus ipsius superior pars, portia videlicet sepedicti Stephani Ilosvani una cum curia et horto circa ipsam pertinente (*igy*) domino Michaeli, vicissim autem portiones domus Francisci et Gregorii presbiterorum similiter una cum curia et horto eorum iuxta cymiterium templi sancti Stephani domino Nicolao sorte devenissent.

Ceterum ex parte mpli Sancti Stephani et claustris seu coenobii monachalis defintum et conclusum extitisset, quod quia neutra pars alteri in earum integra cessione obtemperare voluisset, in eodem, quo nunc essent statu *ipsa templa* relinquuntur ita, ut dominus Michael Thelegdy suas, quas amplectitur, ceremonias in claustro, dominus autem Nicolaus in templo sancti Stephani continuare et exereere possint libere, sine omni impedimento; iurispatronatus tamen dignitates in utroque templo, videlicet sancti Stephani et claustro, partibus ipsis equaliter, integre remanente, salvaque semper existente, cautela ista interiecta, quod ordines ecclesiastici unus ab altero honorifice et pacifice conservetur, neque invicem sese mutuo rixose ad discord. . . concitent aut provocent quovis pacto; si quid autem. . . alterutrum commissum fuerit, quod lesa pars for. . . pati et sufferre ab altera parte nollet, iure i. . . eos, et non privata vindicta dirimatur, m. . . spetificato et commisso.

Curia autem et hortus coenobii iuxta ipsum prescriptum cla. . . existens, in duas partes equales fune divisi et seque. . . fuissent, quorum meta ad murum cymiterii eiusdem claustris protensa, exteriora omnia divisa extitissent ita, quod portio *prope*

castrum existens Domino Nicolao, veluti domui sue vicina, exterior autem pars domino Michaeli devenisset.

Porro ambarum partium ex consensu et mutua voluntate particula illa terre domus plebanatus in eodem Thelegd, que ab inundatione aquarum remansisset, una cum domo schole litterarie et horto respectu domus plebanatus una cum schola et horto in possessione *Eorwend* existente domino Nicolao sunt attributi, prout domus plebanatus, scholaque et hortus de *Eorwend* domino Michaeli.

Similiter ex consensu et pari voluntate ambarum partium conclusum et definitum extitisset ex parte jobagionis unius in possessione *Zabolch* existens superius in actione domini Michaelis specificati, quod quia sessio illa et predium, in quo idem jobagio resideret, fuisset domini Nicolai: itidem eadem sessio cessisset ad portionem eiusdem Nicolai jobagio tamen ipse, quia ad ecclesiam pertinisset inter partes ipsas equaliter divideretur.

Ex parte domus altaris in possessione *Galos Petthry* existentis dominus Nicolaus medio sepedicti sui procuratoris ex adverso respondisset: eam domum altaris, que esset Joannis presbiteri, non pertinere ad actorem, dominum videlicet Michaeli, quia ipsa domus simul cum omnibus pertinentiis esset non in portione Thelegdiensi, sed in portione *Kawassy-Reesz* vocata, ad quam dominus Michael nil iuris haberet.

Ad hoc dominus Michael replicando respondisset: hoc edocere sufficienti testimonio debere; verumtamen et ipse paratus esset comprobare, quod circa (*igy*) ipsam domum altaris jobagiones sui terras dedissent arabiles, utputa providi quondam Bartholomeus et Joannes Pornod et relicta Petri Zabo.

Cum autem partes ipse et earundem legitimi procuratores fuissent exmissi, testesque statuissent: providos Michaeli Isak de *Puztha Paly* Stephani Bechk, Laurentium Malwa de eadem *Galos Petthry* Emerici Madarazy, Blasium Kovach de eadem Michaelis Thelegdy, Laurentium Kovach Michaelis Tholdy, Andream Nagy prefati Emerici Madarazy, Ambrosium Nagy eiusdem, Barnabam Genchy Michaelis Thelegdy et Joannem Kaggya eiusdem Michaelis Thelegdy in eadem possessione *Galos Petthry* residentes et commorantes egregiorum jobagiones, ex quorum fassionibus aperte constare potuisse domum ipsam altaris in portione *Kawassy* esse, vineam quoque pecunia emptam esse circa eam, iugera autem quedam terrarum arabilium a provido quondam Bartholomeo Pornod circa eam domum data extitisse: ideoque definitum et deliberatum superinde esse, ut iuxta priorem generalem deliberationem, eo, quo hactenus spectassent, etiam deinceps spectarent et pertinerent, vinea tamen ipsa eidem plebano intacta remaneret ex eo, quod pecunia eam emisset.

Preterea cum irgrueret de rebus ecclesiarum et claustrum per dominum Michaellem reoptatis, ut dominus Nicolaus responderet, multa quidem a partibus ipsis ultrocitroque proposita, allegata et responsa extitisse, ad extremum tamen considerantes domini arbitri statum presentis et preteritorum temporum, quibus possibile fuisset, ut inter ista turbulenta tempora. tantorumque tumultuum vicissitudines et varietates huiusmodi res ecclesiasticae etiam a manibus violenter invitae et nolentibus ipsis partibus dissipari potuerint; culpabilitatem itaque huiusmodi dissipationis non tam ad partes ipsas, quam tumultuosorum temporum statibus ac violentiis hominum predehiantium referendam: partes ipsas ad mutuae pacis unionem et contentationis modum adhortati, ad extremum eo fine terminatum extitisse, ut ex quo dominus Nicolaus per se fassus extitisset apud se (ut recte in a. . . . revolvendo computasset) argenti marcas triginta duo. . . . pisetas novem, insuper duos calices marcas quinque p. . . . item unum calicem in ecclesia residuam et duas amp. . . . argenteas, quas dum fecisset depurari, aureos tr. . . . exinde evulsos ex liquefactos fuisse; que omn. . . . tercessionem eorundem dominorum arbitratorum eo fine ter. . . . fuissent, ut sepefatus dominus Nicolaus ad quindenam. . . . et solveret domino Michaeli centum sexaginta florenos hung. . . . quos plenarie et integre ad terminum prefixum solvisset. . . . idemque dominus Michael se recepisse ad plenum, illis centum sexaginta florenis contentus coram nobis ore suo proprio confessus extitit. Ampullarum autem una apud dominum Nicolaum remansisset, altera domino Michaeli data fuisset. Indumenta vero sacerdotalia per eundem dominum Nicolaum producta, in duas equales partes divisa et sorte inter ambas partes distributa fuissent, inter que duo indumenta fuissent gemmata, quorum alterum integrum et intactum domino Michaeli, alterum autem defectus habens et destructum domino Nicolao remansisset. Bona autem mobilia et res ecclesiarum apud manus domini Michaelis habite, ex consensu domini Nicolai apud eundem dominum Michaellem remansissent. et sic de omnibus ecclesiarum rebus, argenteis, aureis, gemmis et indumentis apud dominum Nicolaum existentibus partes ipse per mutuam concordiam contentare fuissent, atque mutuo inter sese concordassent.

Ceterum prefatus dominus Nicolaus Thelegly medio prenominati Petri literati procuratoris sui, veluti iam actor existens, proposuisset eo modo: quomodo in possessione *Eorwend* (que esset eorum communis possessio), esset plebanatus, ad quem tres vinee pertinerent per dominum Michaellem Thelegly occupate et possesse, quarum prima Nagyzeoleo in promontorio Althalhegh existens, secunda in promontorio Thelkesdhegye, tertia in Aghegye adiacerent, quarum secunda Thelkesdhegye predicta proprie me

concernit, quoniam a meis progenitoribus processit; duas autem alias una cum rebus ecclesie ibidem habitis opto equaliter dividi.

Quo audit dominus Michael Thelegdy medio sepedicti sui procuratoris ex adverso respondisset: vineam quidem in Althalhegye sitam ab initio semper sacerdotalem fuisse, adeoque eam dividendam esse, alie autem due vinee ex portione mea ad ecclesiam sunt dedicate, ergo ille due vinee me duntaxat concernunt.

Ut autem ambe partes suas allegationes testimonio testium comprobarent, definitum extitisse, testesque per partes ipsas productos, videlicet providos Thomam Zakach, Albertum Pal, Dorotheam Andree Baltha, Elizabet Valentini Zabo relictas, Vincetium Barath, Joannem Darocz et Casparem Zabo in eadem Eorwend commorantes, ex quorum fassionibus iuramento mediante factis palam constitisset et manifestum fuisset, ut vinea in promontorio Thelkesd existens a portione domini Nicolai actoris, jobagione scilicet suo, provido condam Elia Zabo, vinea autem in promontorio Aghegye vocato sita a portione domini Michaelis, jobagione videlicet suo, provido condam Valentino Zabo ad ecclesiam legate et commisse fuissent.

Deliberatum itaque per arbitrativum iudicium prefatorum dominorum arbitrorum extitisset, ut prefata vinea in promontorio Thelkesd vocato adiacens domino Nicolao Thelegdy, altera autem vinea in promontorio Aghegye vocato sita domino Michaeli Thelegdy iure utraque perennali existat, atque cedat; vinea autem magna in promontorio Althalheg vocato pastinata et sita ex eo, quod testimonium nullum produci potuerit, a cuius portione originaliter processerit: inter ipsas partes equaliter dividatur; similiter et res omnes ecclesie ibidem habite dividantur modo et ordine inferius specificato.

Domus autem plebanatus una cum schola et horto domino Michaeli per mutuam concordiam cessissent, pro quibus idem dominus Michael domino Nicolao scholam Thelegdiensem una cum horto et particula illa terre domos plebanatus, que ab inundatione aque remansisset, mutuo inter se concordan... concessisset atque dedisset.

Dominus Michael Thelegdy iam vicem actoris referens, m...prenotati Laurentii Thechey procuratoris sui ratione... ficationis mete possessionum Eorwend et Puzta W...in facie illius particule terre litigiose propos...eo modo: quod campus ille litigiosus pertineret... possessionem Eorwend predictam, nam metalis desc...et cursus a monte per fluvium tempore solummodo inundationis aquarum decurrentem Folthpataka vocatum versus fluvium Crisium per alterum alveum Hwgyopataka nuncupatum et per arborem piri ad levam descendentem deducetur; ad quod asseruisset tribus argumentis affirmasse: metali

rectificatione, usu et investigatione vestigiorum pecudum: metalli rectificatione quidem, quia ea deductione esset meta antiqua inter prefatas possessiones Eorwend et Puzta Wylak; usu autem quia ab antiquis ad eum usque locum incole possessionis Eorwend eam terram litigiosam possedissent et usi fuissent; vestigiorum vero insecutione eo, quod in loco illo unius possessionis inhabitatores ad alterius possessionis incolas more solito vestigia dare consueverunt. Quantum autem ad ipsam particulam silve litigiose attinet: dico, quod in capite seu fonte predicti fluvii Folthpataka vocati antiquitus fuerit quedam ingens arbor Bereknyeffa vulgo dicta, cuius arboris in presentiarum truncus tantummodo terre inhereat, eminentiori parte abscissa, superius autem ad montem ascendendo, altera arbor alta Mwzthalyffa vocata existens, antiqua *crucis secate* vestigia habens: ille arbores dividunt metam Wylakiensem a meta Eorwendiensi, unde ad orientem per viam rubeam, Veres wtha vocatam descenderet circa erectas terreas metas versus possessionem Thankafalwa, id quod etiam probare intenderit tribus illis recensitis rationibus.

Quo audito dominus Nicolaus Thelegdy, veluti in causam attractus, medio se predicti sui procuratoris ex adverso respondisset: ipsum solum dominum actorem bene rem primitus demonstrare, quod meta esset inter predictas possessiones Folthpataka, sed inde dum deflectit ad Hwgyopatak, et illuc deducere metam nititur, hoc non est decens, neque admittendum, impossibile est enim fluvium Folthpataka ad montem fluere solitum esse, prout dominus Michael sua ostensione dirigeret. Condecens est igitur, ut sicut originaliter Folthpataka metam orditur, finaliter etiam per eundem decurrat, et deducatur meta ipsa ad fluvium usque Crisium; ubi autem tribus illis argumentis nititur suam propositionem probare, hoc non est admittendum ex eo, quod usu potuerit id quidem fieri et vestigiorum insecutione, quod domini Thelegdienses, nostri videlicet predecessores, quorum possessio Eorwend fuerit, potentiores fuerunt semper, quam Pwthnokieneses, a quibus possessio Wylak derivasset; per potentiam igitur pro libito eorum potuerunt agere etiam contra vere mete observationem; quia autem in memoria presentium hominum virorum rectificatio nulla illius mete extitisset, eam probatio seu testimonium humanum minime complecteretur; si quid itaque dominus Michael querendum instituisset, actor existens, literalibus instrumentis suam acquisitionem comprobare deberet.

Quibus sic habitis, partibus ipsis suas allegationes probare debere iidem domini arbitri decrevisset in eo: utrum ab origine seu fonte fluvii Folthpataka incipiendo descendat inter prefatas possessiones Eorwend et Pwztha Wylak metallis distinctio, et eadem ad fluvium Hwgyopathak versus meridiem deflectendo, et

illinc ad arborem piri, indeque ad fluvium Crisii terminetur; vel autem recte per continuum meatum eiusdem Folthpathaka versus orientem semper immediateque et continue gradatim descendendo et eundo incidere ad prefatum fluvium vehementis Crisii (?) de usu autem et vestigiorum insecutione, quo in loco sit solitum vestigia pecorum in alterutrum tradere; et utrum potentia mediante usus fuerit exercitatus, necne? eodem partes seorsim et singillatim testes post sese produxissent, et primo per actorem testes statuti: providi Michael Kantha, Urbanus Bereczk, Franciscus Lazlo de Elesd, Blasius Demeter, Nicolaus Fodor, Petrus Kerekcs, Joannes Gergely de Posalaka, Lucas Gyewrgh, Martinus literatus de Thelegdh, Paulus Fodor, Caspar Chyobath, Tobias Gergely, Petrus Borok, Blasius Warady de eadem Thelegd, Michael. . . . Blasius Korchya, et alter Michael Roh; pro parte autem in causam attracti testes producti: circumspecti Lucas P. . . . de Thankafalwa, Andreas Jwhos de Batthyan, N. . . . Hagymas, Lucas Jwhos, Joannes Pap, Petrus. . . . Bwda Vajda, Joannes Voro, alter Joannes Stybo. . . . Fekethe et Michael Thanko de Thankafalwa.

Quia autem nihil certi partes ipse propositionem et allegationem s. . . . ex parte alicuius certe metalis distinctionis vivo testimonio probare potuerint, littereque metales aut litteraria instrumenta nulla sint producta, quorum ductu meta ipsa rectificari potuerit: ex consensu partium per compositionem prefatorum dominorum arbitratorum conclusum extiterit, ut particula illa litigiosa terre et silve predictarum inter predictas, per partes ostentatas duas metales indifferentes et variantes descensiones sita, adiacens et habita in duas equales et directas partes fune mensuretur et dividendo sequestretur. Cuius terre et litigiose silve intermedie directa media pars ad possessionem Ewrwend, altera autem equalis medietas ad possessionem Wylak utenda et fruenda cedat; in medio autem metalis certa distinctio per erectiones et cumulationes metarum terrearum limitetur, signetur et aggregando certitudinis et future memorie gratia cumuletur, ista tanem cautione interiecta, quod partes ipse prefate, veluti ipsarum domini terrestres, in illa particula terre litigiose terras aliquas arabiles sive feneta existentes in proprium usum hactenus possedissent vel nunc ad propriam rationem possiderent: huiusmodi terre arabiles et feneta ad cuiuscunque possessionis metas cesserint, intacta tamen et salva apud possessorem suum libere utenda semper et perpetuo maneant.

Ad quarum quidem terre et silve litigiosarum metalem distinctionem perficiendam, exequendam, funeque rectam mensurationem peragendam et per erectiones metales, terrarumque cumulationes distingvendam unaqueque pars e numero jobagio-

num partis alterius alternatim quatuor integre vite homines, quos maluerint, oppidi Thelegd incolas seligat; qui electi alternatim jobagiones, octo videlicet persone ab utraque parte numero pari electe, iuramento adstrictae huiusmodi metalem reambulationem, distinctionem et accumulationem perficere debeant et teneantur tempore ad id per partes deputato.

Hoc adiecto, quod incole possessionis Pwztha Wylak a modo deinceps ulterius in territorio possessionis Ewrwend nullas extirpaticias facere queant; quas etiam iidem Wylakienses terras extirpaticias vel feneta extirpaticia modo possiderent in eiusdem possessionis Ewrwend territorio, ex eis dominus Michael eosdem, quandocunque voluerit, per estimationem pretii, restituto laborisque premio, eiiciendi habeat plenariam facultatem, auctoritatem, sed ex illis duntaxat, quas a jobagionibus eiusdem domini Michaelis emissent. Modo simili dominus Nicolaus quoque de terris seu fenetis in territorio Wylachiensi habitis jobagiones domini Michaelis similiter condigna estimatione facta premii laboris, depositoque et restituto pretio, eiicere possit semper et valeat quandocunque voluerit, hoc tamen observato, prout in aliis etiam huiusmodi semper observandum erit, ut pars colonum alterius partis de istiusmodi terris vel fenetis extirpaticias eiicere volens, ante estimationem et eiectionem huiusmodi extirpaticiorum per iuratos fieri debentem, quintodecimo die parti alteri ad scitum dare debeat et teneatur.

Domino Michaeli autem loco extirpaticiorum per colonos predicti domini Nicolai in territorio Ewrwendiensi extirpatorum in tanta et simili quantitate alia terra silvatica ex dumetis, rubetis aut spinetis vulgo *cheres* et *gazos* ex communi terra ad extirpandum accomoda, ut possit et valeat pro se extirpari facere, quandocunque optaverit, detur et exmenseatur.

Cautum sit etiam et evitandum, ne post hec incole et coloni Wylachienses silvam possessionis Ewrwend frui possint, nec valeant; nisi si dum dominus Nicolaus ligna aliqua voluerit in usum Wylachiensium dare, extunc dominum Michaellem de eo certiorum faciat, ut huiusmodi datio fiat ex consensu eiusdem domini Michaelis.

Dominus Nicolaus ratione et ex parte vinee unius Zabolch vocate medio prefati Petri literati procuratoris sui pro . . . quod jobagio suus eam dedicasset ad ecclesiam, quod compro . . . paratus esset, ideo ad ipsum ea vinea pertineret.

Viceversa dominus Michael duas vineas ad claustrum Thelegdi . . . pertinentes ex progenitorum suorum largitione eo dedicatas fuisse, quarum unam pater suus, alteram vero mater sua ad idem claustrum ordinasset, quod paratus esset comprobare, ideo eedem vinee iuxta generalem deliberationem ad se pertinerent;

similiter et fenetum in territorio eiusdem possessionis Zabolch existens circa idem claustrum parentes eius ordinassent, que sibi deputari optaret.

Quod cum iidem domini arbitri ad probationem partium iuridice commisissent, eodem partes testes huiusmodi pro sese statuissent, providos videlicet Stephanum Byro, Petrum Pohos, Blasium Jancho, Petrum Layos et alterum Petrum Warga de Zabolch, ex quorum testium fassionibus perspicuum, clarumque factum fuisset ex parte dictarum vinearum et feneti utriusque partis allegationem verisimilem et veram esse: ideoque vineam predictam Zabolchy domino Nicolao, reliquas vero duas vineas et fenetum domino Michaeli adiudicatas et adiudicatum esse.

Proinde domus Balthasaris presbiteri ex eo, quod a parte sui processerit et clare constaret a Gabriele Thelegdy emptam extitisse: ideo domino Michaeli adiudicata extitisset.

Fenetum autem *Chenger* vocatum ex consensu domini Michaelis absolute cessisset et attributum esset domino Nicolao.

Conclusum et definitum extitisset ex consensu partium, ut omnes et universe res, ac omnia et singula bona ecclesiarum in omnibus et singulis villis forensibus habita modo et ordine inferius notato exquirantur et equaliter inter partes ipsas dividantur.

Quia autem multipharie, multisque modis super rectificatione metarum possessionis *Chyeke* et pertinentiarum eius inter partes ipsas sit collectatum et varie certatum; ad extremum tamen eo fuerit deventum, fineque tali terminatum, ut rectificatis metis prefate possessionis Chyeke, ab ipsa possessione Chyeke incipiendo per singulas villas pertinentiarum eius procedendum fuisset et in quacunque villa metalis rectificatio in statu pristino comperta fuisset, in eodem statu relinquatur; si vero una aliqua possessio ad metas alterius vicine possessionis metam ipsam introrsum posuerit, talis incertitudo et confusio metalis per insecutionem vestigiorum pecudum rectificaretur et reambulando distingvatur, ad cuius rei certitudinem et rectam distinctionem quatuor vel sex jobagiones alternatim iuxta quantitatem istiusmodi possessionis ex ambarum partium jobagionibus pari et equali numero de villis propingvioribus et vicinioribus eligantur, qui iuramento mediante, rectam ineant limitationem et distinctam metalem, que signis metalibus, ut consvetudinis est et moris, pro perpetua memoria consignentur atque distingvantur; ubi vero iurati illi homines discrepando, non unum, sed diversum sentiunt, aliquam particulam terre inter metas huiusmodi possessionum sub dubio, in intermedium relinquent: talis particula terre in duas equales et directas scindatur partes per rectum medium, cuius pars media uni, pars vero media alteri possessioni, inter

quas habetur, cedat, hoc adiecto et observato, quod rectificatis hunc in modum metalibus distinctionibus predictarum possessionum Chyeke et pertinentiarum eius, ex terris extirpaticis ibidem et in territorio pertinentiarum eius habitis, iuxta regni consuetudinem laboris premio, mediante estimatione proborum iuratorum hominum, restituto, quivis dominorum terrestrium de suo prop. . . . territorio colonos et jobagiones alterius partis eiiciendi habeat, semper dum voluerit, plenariam facultatem, auctho. . . . Ad scitum tamen intentione sua alteri parti ante. . . . nam data.

Vinea *Jeneo* circa plebanatum eiusdem pertinens ex consensu. . . annuentia domini Nicolai data est et attributa in. . . . petuam hereditatem domino Michaeli.

Pomerium seu fenetum providi condam Petri Wag jobagionis domini Nicolai Thelegdy in territorio possessionis Wyffalow existens et habitum, mortuo eodem Petro Wag, providus Elias Markus jobagio domini Michaelis Thelegdy occupasset potentia mediante, quod dominus Nicolaus reoptasset.

Ad quod sepefatus dominus Michael medio prememorati procuratoris sui respondisset: illud fenetum seu pomerium anterioribus temporibus fuisse ipsius Elie Markus jobagionis sui, qui dum in quamdam incidisset solutionem, coactus fuisset idem pratum seu pomerium titulo pignoris jobagioni domini Nicolai, provido videlicet Michaeli Magocha obligasse, quo mortuo derivatum extitisset ad filium eiusdem Petri Wag, qui vita durante illud idem pomerium possedisset, tempore autem mortis sue relaxasset et legasset sine ulla aliqua solutione pecuniarum Elie Markus restitui; bono itaque modo Eliam Markus illud fenetum seu pomerium vigore testamentarie relaxationis possidere.

Quod cum probationi partium commissum extitisset, partesque predictae testes produxissent: providos wolachos Matheum Thywadar, Gallum Raxy, Catharinam relictam quondam Joannis Kencz, Michaellem Barkan et Stephanum Symon de Wyffalw; quia autem dominus Michael in causam attractus impignorationem et testamentariam legationem seu relaxationem per ipsum allegatis comprobare minime potuisset, sed omnino in suo defecisset testimonio, stante igitur propositione domini Nicolai, pomerium predictum eidem domino Nicolao adiudicatum extitisse.

Deinde autem dominus Michael, veluti actor existens, medio sepefati Laurentii Thechey procuratoris sui proposuisset eo modo: quomodo eo tempore, in anno videlicet Domini 1557. dum dominus Nicolaus bona ipsius domini Michaelis occupaverat, silvam quamdam communem, quam incolae possessionum Magyar et Olah Kakuch, Wernykffalwa, Galosffalwa, Zazffalwa et Rekosd usi sunt, ad cuius silve destructionem et desecationem dominus

Nicolaus quosque libertasset, quam desecando in campum converti fecisset, residuam vero partem silve, que ab istiusmodi desecatione remansisset, una cum campo ex silva facto sibi ipsi occupasset, quam iuxta suam portionem idem dominus Michael ab ipso domino Nicolao reddi et remitti sibi postulare.

Quo audito sepefatus dominus Nicolaus Thelegdy in causam attractus per suum iam dictum procuratorem ex adverso respondisset: silvam communem non solum jobagiones sui, sed magis jobagiones ipsius domini Michaelis desecasse, et quidem ex voluntate et consensu ipsiusmet domini Michaelis, que etiam de presenti est communis terra; silva autem, quam insinuat me in usum proprium convertisse, quam allegat communem esse, illa silva non est cum ipso domino Michaelis communis, verumtamen possessionibus Zazffalw et Rekosd est meta seorsim et separatim, in quibus possessionibus dominus Michael nullam habet iurisdictionem, neque ullam portionem, ne unicum quidem jobagionem. Silva autem, quam memorat, est infra fines et terminos earundem possessionum, ergo nihil commercii et participationis habet dominus Michael erga ipsam silvam, sed quemadmodum possessiones ille sunt mee proprie possessiones, ita et silva est mea propria.

Ad hoc replicando dominus Michael se habere illic portionem et jobagionem Eliam Zachywr nomine, ergo et illa silva debet esse communis allegasset.

Ad que dominus Nicolaus respondisset: jobagionem illum Eliam Zachywr, quem dominus Michael intra fines illarum possessionum residere assereret, non intra, sed extra fines. . . . terminos illarum possessionum jobagionem illum resid. . . .

Quibus sic habitis, partibusque sua allegata comprobare debere pe. . . . bitrativum dominorum arbitrorum iudicium definitum extitis. . . . eodem partes testes huiusmodi produxissent: circumspect. . . . videlicet Michaellem Madar, Barlatyn Matheum Horlla, Thomam Myg, Gallum Porga, Thomam Boyda, Georgium Sthrasa, Bartholomeum Balas et Joannem Pap, ex quorum quidem testimonio fassionibus dilucide constasset et manifestum extitisset, dominum Michaellem Thelegdy nullam portionem habere in illis duabus possessionibus Zazffalw et Rekosd, jobagionem, quem allegasset illic se habere, non intra terminos illarum possessionum, sed extra in quodam monticulo residere, silvam autem intra fines et metas illarum possessionum esse, ex quo itaque dominus Michael actor existens, nihil propositionum suarum probare potuerit, dominus Nicolaus autem in causam attractus in contrarium omnia sua allegata comprobasset: actoris causa cecidisse et domino Nicolao silvam iudicatam esse, deliberatum extitisset. Protestatus extitisset autem dominus Michael, suo tempore causam possessionum Zazffalw et Rekosd velle iuris

acquisitione experiri, presertim si aliquas litteras super illis adinvenire aliquando potuerit.

Proinde dominus Nicolaus iam iterum actor existens per sepepredictum procuratorem suum proposuisset: superioribus temporibus dominum Michaelem iuridice ab ipso jobagiones quosdam fecisse repetere, inter quos fuisset quidam Caspar Fekethe in possessione Magyar Jeneo commorans, quo adepto, penes ipsum Casparem Fekethe ibidem, in Magyar Jeneo alios duos jobagiones, Franciscum videlicet et Stephanum Fekethe (qui in sua acquisitione non fuissent) cum omnibus bonis, domibus, terrisque sub pretextu reoptentionis occupare fecisset, quos simul cum bonis ipsorum, domibusque et terris idem dominus actor reoptaret.

Quo audito dominus Michael per sepefatum procuratorem suum ex adverso respondisset, quod dominus Nicolaus ex quo totalem illam possessionem Magyar Jeneo sibiipsi anterioribus temporibus occupasset, cuius integram medietatem iuxta meam portionem ab ipso domino Nicolao requisivi, quam et iuridice adeptus sum, quam cum inter nos ex iuridica adeptione divisissent, jobagiones illi, quos actor recenset: Caspar, Franciscus et Stephanus Fekethe cum fuerint fratres, insimulque cohabita verint, mihi seu ad meam rationem in divisione sorte devenerunt, respectu quorum alii jobagiones eidem domino Nicolao dati sunt, quos etiam modo possidet pacifice.

Quibus sic habitis, partibusque exmissis, causam hanc ad probationem partium submisissent, dum autem testes hii infra-scripti per partes statuti fuissent, videlicet providi Stephanus Kelemen, Petrus Marthon, Michael Zekel et Caspar Fekethe: ex fassionibus ipsorum dilucide constitisset responsonem domini Michaelis in omnibus punctis iustam et veram esse, quod videlicet illi jobagiones: Caspar scilicet Fekethe, Franciscusque et Stephanus Fekethe una cum domibus, bonis ac terris eidem domino Michaeli adiudicati fuissent, actorem autem causa cecidisse.

Deinde sepefatus dominus Michael Thelegdy iam actor in hac subsequenti propositione existens, medio prefati procuratoris sui proposuisset eo modo: quomodo in predicta possessione Thelegd extra vicum Beothke, in fine eiusdem vici esset quedam insula, ubi dominus Nicolaus quandam terre particulam ex communi terra pro se occupasset, eamque populosam faciens, edificatis domibus jobagiones in ea residere fecisset, in quarum sessionum prima providus Blasius Dragÿg, in secunda Michael Dyak, in tertia Demetrius Drabant resident. Quoniam autem isti coloni in terra communi residerent, optare illius particule terre una cum edificiis et jobagionibus directam medietatem.

Preterea ibidem in territorio prefate possessionis Thelegd essent alie quoque due insule, prior vocaretur *Baratok rethe meget*

kys fizes, altera autem *Thapaztho zygeth*, que etiam sunt in terra communi, dominus Nicolaus autem sibiipsi eadem appropriasset, quarum etiam directam . . . medietatem.

Deinde in territorio eiusdem predictæ possessionis Thele . . . dominus Nicolaus Thelegdy pratum seu fenile, quod . . . *Wyzkeoz eleo Reth* vocatum, cui feneto idem dominus Nicol . . . ex communi, usualique terra et campo adiunxisset . . . circa ipsum occupasset quandam terre communis particulam, cuius particule medietatem optaret ex eo, quod sit terra usualis et communis.

Taudem in territorio sepedictæ possessionis Thelegd esset etiam quoddam salicetum, quod vulgo nuncuparetur et vocaretur *Isthwan pap molna alath ualo fizesnek*, quod esset etiam commune, utensilis terre particula, quam dominus Nicolaus in usum proprium convertendo, hortum sibiipsi fecisset in ea parari, cuius directam medietatem una cum edificiis in ea factis optaret iuxta articulorum octavi et decimi tertii contenta, prout superius extarent.

Quo audito sepefatus dominus Nicolaus per predictum procuratorem suum ex adverso respondisset, articulos per dominum Michaellem actorem citatos comprehendere tantummodo terras litigiosas, quas quidem solummodo possumus ab invicem requirere, quas videlicet absolute ab ipsius manibus occupassem; veruntamen paratum me offero ad comprobandum, quod ante aliquot, ultra sexaginarium numerum, annos primores nostri divisi fuerint, et quod avus meus ipsi domino Michaeli omnia bona sua indifferenter remisit, super quo litteras etiam quittantiales eiusdem, inquam, emanatas habeo; si itaque quitquam e manibus suis occupavi, requirat; sed divisionem, quam pretendit, particularem inire mecum nullo modo potest. Jobagiones autem, quos dicit me residere fecisse, ego id libere quidem feci, sicut in mea propria terra, absque ulla aliqua reclamazione et renitentia, inhibitioneque ipsius domini Michaelis, et in illis insulis, quas recenset, etiam mei antecessores seorsim possederunt hortos, allodia, vineas, et jobbationales domos in ipsis habuerunt, ubi commorati fuissent providi Fabianus Racz, Egidius Nagy et Benedictus Wyzkeozy.

Quibus sic habitis partibusque suas allegationes probare debentibus, in eo videlicet, quod tempore ambarum partium proprietatis tales insule ac terre communes sint per unam partem in preiudicium alterius partis occupate et communi usu vetito, cui antea patefacte fuissent, sibiipsi usurpate fuerint, vel autem, quod temporibus etiam antecessoribus primorum ipsorum in eodem statu fuerint, quo nunc existunt, nec ne? testes itaque per ipsas partes fuerint producti: providi Joannes Nylas, Franciscus Zekeres, alter Franciscus Fodor, Benedictus Molnar, Franciscus

Beres, Gregorius et Petrus Wayda, Elizabet Racz. consors providi Stephani Gyres, Stephanus Dengeo, alter Stephanus Fazekas, Sebastianus Phylep, Dorothea Petri Chwthl relicta et Nicolaus Sebestyen, ex quorum quidem testium fassionibus aperte constitisset tres illos jobagiones in fine vici Beothke vocati dominum Nicolaum Thelegdy in terra communi non ita diu residere fecisse; in predicta autem insula Kysfyzes vocata progenitores eiusdem domini Nicolai hortum peculiarem habuisse, sed tamen illius circuitu particulam quamdam terre communis eundem dominum Nicolaum ipsi horto adiunxisse atque occupasse; insula autem Thapazto vocata per dominum Nicolaum de communi salicea silva extirpata extitisset; iuxta pratum autem Wyzkeoz-eleo reth vocatum antecessores domini Nicolai domos habuisse numero tres una cum curiis et hortis, licet iam per eundem dominum Nicolaum illarum spatia sint ampliata.

Pro eo deliberatum extitisse, ut particula illa terra in fine vici Beothke existens, super quam dominus Nicolaus tres jobagiones residere fecisset, ex eo, quod per fassiones testium communis utensilis terra fuerit comprobata, mensuretur, similisque et eiusdem quantitatis de communi terra detur loco ipsius domino Michaeli; quodsi autem similis, tanteque quantitatis ex communi terra dari non posset, ipsa particula dividatur in rectas equales et duas partes, una parte media domino Michaeli, altera autem domino Nicolao cedente, ita . . . quod dominus Nicolaus jobagiones ex ea parte, que . . . Michaeli sorte devenerit, abducendi habent pl. . . tatis auctoritatem; verumtamen edificia demoli . . . alio asportare valeat, sed illa estimentur et . . . valorem eorum, que ad rationem suam cedent, dom. . . Michael restituiere debeat et teneatur.

Antiquus autem hortus ille, qui fuit in illa insula, quam Baratok rethe meget kysfyzes zigethnek vulgo nuncuparent, ex eo, quod manifeste constaret ex eorundem testium fassionibus domini Nicolai antecessores illam possedisse et hortum tenuisse, eidem domino Nicolao esset attributus et iudicatus; verumtamen respectu illius particule terre, quam idem dominus Nicolaus illi adiunxisset eum ampliando, similis, tanteque quantitatis ex terra communi detur et mensuretur, id, quod iidem testes iuxta eorum iuramentum rectificare debeant, quancumque dominus Michael optaverit.

Ex parte autem insule Tapazto zyget vocate iuxta et pro eorundem testium fassionibus decretum extitisset, ut quantum denuo sit extirpatum ad rationem domini Nicolai ex communi utensili salicea silva, tantundem et simile detur et exmenseetur ex communi usuali saliceto etiam domino Michaeli ad suum usum extirpandum. Et hoc quoque iidem testes ad requisitionem domini

Michaelis rectificent equali iustitia utrique parti observata, alioquin dividatur et pars media domino Michaeli tribuatur.

Deinde super feneto Wyzkeoz eleo reth vocato deliberatum et conclusum extitisset, exigente id fassione prescriptorum testium, ut trium illarum domorum antiquis temporibus illic existentium integre sessiones una cum curiis et hortis earundem in ea quantitate se extendendo, sicut fuerunt in earum integritate, domino Nicolao iudicate sint, extra hoc, si quid ad eas dominus Nicolaus noviter adiungere fecisset; loco huiusmodi noviter occupate et adiuncte terre similis et tante quantitatis ex communi terra detur et exmensuretur domino Michaeli; quodsi autem similis et tante quantitatis non inveniretur, ea ipsa adiuncta particula dividatur, cuius pars media domino Michaeli attribuatur; iidem testes rectificent iuramento mediante.

Denique loco saliceti *Isthwan pap molna alath walo fyzes* vocati, ut dominus Michael ex communi terra tantundem. similemque ad suam rationem attribuat, quantumcunque libitum fuerit, dominus Nicolaus concessit; cui rei consensum suum prebuit etiam dominus Michael.

Omnia ista prescripta ratione insularum iidem prerecensiti testes iuramento mediante dum et quandocunque per partes vel earum alterutrum requisiti fuerint, directe et equaliter rectificare debeant et teneantur.

Ex parte molendini *Gallos Petthry* propter magnam eius damnuositatem, qua plus inferret damni, quam commodi haberet, conclusum extitisset ex annuentia et consensu partium, ut illud molendinum tollatur et demoliatur, ita tamen, ut in alio communi, competentiori et con. . . . diorique loco, laboribus ambarum partium aliud commodi. . . . et utilius, nulloque nocivum molendinum e. . . . atur.

Negotium possessionum *Gyapyw* et *Orossy* termina. . . . fuerit, ut ex quo dominus Nicolaus quosdam jobagiones noviter in terra communi residere feciss. . . . illi jobagiones simul cum sessionibus, in quibus residentiam ceperunt, et hortis atque curiis eidem domino Nicolao maneant, ita tamen, quod etiam domino Michaeli tantundem et tante quantitatis terra ex communi detur et excidatur ad proprium suum usum; si vero tantundem reperiri non posset, ex eo, quod cunctatius egisset, idem dominus Michael toleret et sustineat; quodsi autem tanta terra residua habetur, ex qua domino Michaeli tantundem dari poterit, et extradabitur; si quid ultra adhuc supererit, liberum sit et liceat semper parti utrique jobagiones etiam ultra residere facere in residua illa communi terra, absque tamen iniuria partis alterius.

Dominus Michael autem medio sepedicti procuratoris sui iterum proposuit eo modo, quomodo providus Foris Myssyn joba-

gio domini Nicolai unam sessionem domus jobagionalis providi Joannis Draguos jobagionis sui in possessione *Bottjan* minus iuste et via iuris sine omni occupasset sibi ipsi et etiam modo teneret in manifestam suam iniuriam, quam reoptaret.

In possessione autem *Kabolas pathak* quendam jobagionem suum Georgium Bwda vocatum simul cum sessione sua dominus Nicolaus teneret et apud se reservaret, quem tamen etiam iuridice in sede Comitatus Byhoriensis ab eodem domino Nicolao reobtinisset, tamen reddere recusasset, quem quoque reoptaret.

Quo audito prefatus dominus Nicolaus per suum sepredictum procuratorem ex adverso respondisset: jobagionem suum Foris Myssyn nihil ab illo Joanne Draguos occupasse, ne potuisse quidem, cum ille Joannes Draguos fuerit profugus et cum antea fuerit jobagio dominorum Chyaakiensium de possessione *Fegyvernek* ad Bottian predictam saltasset, ubi quamdam casam et tugurium erigendo, vix semestre perseverasset, neque illic quitquam habuisset, et iterum resaltando ad bona dominorum Chyakiensium rediisset, ex quo itaque nihil habuit, nihil ipsius potuisse occupare.

Georgius autem Bwda in possessione *Kabolas pathak* est meus jobagio, cuius etiam avus fuit jobagio meus. iste autem per se nullam habuit sessionem propriam, sed cum fratribus suis fenetum quoddam sub nomine meo paraverat; quia autem negotium hoc nondum est rectificatum, in eo statu debere remanere, quo stat in acquisitione, quem meum esse jobagionem comprobare paratus sum.

Cum autem partibus suas allegationes probare ingrueret, huiusmodi testes produxissent: providos Michaellem Pap, Stephanum Petthryso, Nicolaum Bwda et Gallum Borbola de eadem Botthyan; dominus autem Michael pro stabilimento sue acquisitionis exhibuisset et presentasset litteras adiudicatorias dominorum vicecomitum et iudlium Comitatus Byhoriensis, unde definitum extitisset solam sessionem Joannis Draguos per Myssyn Foris occupatam domino Michaeli restituendam esse; terre autem arabiles in eadem divisione et statu mancant, prout facta fuit inter testium fassiones.

Georgius autem Bwda cum omnibus bonis ipsius . . . adiudicator . . . restitui debet domino Michaeli t

Ex parte autem prati seu feneti providi Joannis Perk . . . *Magyar reeth* vocati in territorio possessionis Chyeke existentis, deliberatum extitit, ut portio Joannis Werkel in ipso feneto Magyar reth habita remittatur domino Michaeli ad corpus feneti; id autem, quod ultra hoc feneto illi Joannes Werkel adiunxit, domino Nicolao maneat, et ista rectificent iidem testes, qui interfuerunt, nempe providi Petrus Rabothas, Thomas Olah, Petrus Zakalos et Lucos Oswald de eadem Chyeke.

Item particulam illam terre extirpatie inter possessiones

Chyeke Sara et Chyeke existens, que videlicet per revisionem et rectificationem de metis Chyeke Sara ad metas Chyeke cecisset et devenisset, ex quo constat ex certorum testium fassionibus jobagiones domini Nicolai adhuc ante cladem Mohachiensem eam extirpasset: eidem domino Nicolao maneat, ita tamen, ut respectu illius similis et tante quantitatis domino Michaeli quoque de silva communi detur et exmensuretur, ut possit et valeat pro se extirpari facere.

Denique particula illa terre, quam Thomas Puskas tenuit in possessione Magyar Jenew ex attestationibus testium, videlicet honestarum Elizabeth Emerici condam Zantho, alterius Elizabeth Mathei Wago et Marte Joannis similiter Wago providorum relictarum per ambas partes productarum, ex eo, quod Nicolaus Olah jobagio domini Nicolai copulasset filiam Joannis Thwroccka et ea ratione ipsi particulam illam terre legasset: domino Nicolao est adiudicata; jobagionem autem, si volet, dominus Michael suo modo et processu requiratur.

Conclusum etiam extitisset et definitum, ut omnia bona et res ecclesiarum aut sacerdotum, que nondum execute fuissent, sive sint specificate, sive non, puta terre arabiles, feneta, molenina, vinee, domus, horti, pomeria et omnia eiusmodi quocunque nominis vocabulo vocitata ubique exquirantur isto modo observato, ut in qua possessione huiusmodi bona aut res ecclesiastice habentur, alternatim partes ipse ex jobagionibus ipsorum ab utraque parte numero tres, vel quocunque partibus ipsis libuerit, eligantur et iuramento ex eis exacto, circa ipsos adiungat unaqueque partium unum nobilem virum, quemcunque maluerint, si iudicium ob carentiam et paucitatem personarum ac laboris multitudinem adduci minus potuerit, medio quorum iuramento mediante exquirantur bona omnia et res singule ecclesiastice sive sacerdotales, et exquisite mox medio eorundem inter partes equaliter dividantur.

Medio eorundem fiat executio finalis etiam bonorum et jobagionum adiudicatorum superius specificatorum modo et ordine, prout per iudiciariam deliberationem superius descriptam decretum extitisset; et hoc quidem usque . . . festa nativitatis Domini nostri Jesu Chr. . . . et perficiantur, nisi partes ipse ex mutua . . . diutius protrahi voluerint.

Porro autem loco terrarum ex parte domini Nicolai extirpa . . . superius specificatarum, si dominus Michael d. . . communibus terris sibi totidem iuxta singulas superius annotatas deliberationes exmensureari facere voluerit, liceat semper et omni tempore; similiter et de eiectione terrarum extirpaticiarum alternatim per partes de suis propriis territoriiis fienda ubicunque et signanter in pertinentiis possessionis *Chyeke* non solum ad usque festum nativitatis Domini proxime venturum inclusive, sed etiam

ulterius et antea, quodcumque partibus ipsis libitum fuerit, liceat semper et omni tempore, dummodo ista cautela observetur, ut ante quindecim dies pars requirens parti alteri ad scitum dare debeat et teneatur.

Restitutio autem omnium defuitorum et adiudicatorum fieri debeat ab utraque parte iuxta deliberationes supra specificatas sub obligamine prescripti vinculi.

Impensionis autem iudiciorum modus per eosdem dominos arbitros prescriptos constitutus et firmatus inter partes ipsas sic se habet, quod parti querulanti ac lese pars requisita certo et competenti termino constituto et prefixo ad simplicem duntaxat eius requisitionem iuris impensionem facere ex parte familiarium et omnium subditorum suorum debeat et teneatur; quodsi autem litigantes ipsi vel partium aliqua iudicio huiusmodi per partem requisitam impenso contentari noluerit, appellatio fieri debeat ad iudiciariam sedem dominorum nobilium Comitatus Byhoriensis per unum nobilem et alterum plebee conditionis homines in ipso iudicio de necessario presentes more soliti examinis inducendos; parsque iudicium huiusmodi impendens ad appellationem cuiuscunque litigantium partis eam causam, absque omni gravamine partis provocantis, medio duarum personarum in ipso iudicio, ut profertur, coassidentium, transmittere debeat et teneatur; verumtamen ulterius protrahendi vel abducendi pars ipsa appellans nullam habeat facultatis auctoritatem, sed in quocunque fine in sede iudiciaria Comitatus causa ipsa appellata et iudicata terminabitur, in eodem manere debeat, neque eam causam quovis iuris remedio amplius suscitare ulla partium litigantium queat aut possit ullo pacto. Quod tamen uni partium litigantium licet, licebit et alteri, ex parte adaptionis autem iudicii huiusmodi ad litteras adiudicatoriales dominorum vicecomitum et iudlium predicti Comitatus Byhoriensis parti triumphanti ex parte partis convicte a domino suo, cui subditus fuerit, iuxta cause illius demeritum et exigentiam, ad requisitionem partis triumphantis sive victoris pl... satisfactio et executio... quantum ad personam igno... subditorum adinet nobiliu... ratio, nempe iuxta generalis de... contenta proceden... erit, ita videlicet... in loco delicti et criminis compertus... idem decretum regni expressatis... de eoque iudicium fieri et iuxta... et debite executioni demandari iuxta... superius specificatum debeat et teneat... libertatis nobilitaris ratio habenda.

Casu autem, quo delinquens quicumque aufugerit et ma... captivitatis effugerit, cuiuscunque sit conditionis... eius, talis videlicet delinquentis et profugi ap... quamcunque partium reperte, si iudicio sisti per se non poterit, sed fugiens se absentaverit, in eius culpabilitatis manifestum indicium ad contentationem

lese et iuste partis iuxta quantitatem lesionis et delicti cedant, is si primas fuerit, dominus suus in eo se solius proprio iuramento expurgare tenebitur, quod non ex sua commissione istiusmodi malum facinus perpetrasset, neque sua voluntate aut annuentia aufugisset, et huiusmodi depositio iuramenti fieri poterit ad requisitionem partis alterius in facie sedis predicti Comitatus Byhorien-
ensis tunc primitus celebrande; quam ubi neglexerit, teneatur in persona fugitivi et delinquentis pro se iudicium impendere, omniaque onera iudicialia . . . currere; si fuerit autem servus familiaris, dominus eius tenebitur iuramentum huiusmodi rationibus ex . . . missis coram domino suo ad requisitionem alterius partis depo . . . et se a commissione et evasione expurgare, alio . . . superius expressate pene subiaceat.

. . . si a termino per partem requisitam prefixo . . . uridica revisio et impensio iudicii aliqua . . . abili d . . . causa prorogati et differti contigerit, ut . . . ri parti ante adventum huiusmodi prefixi termini aliquot . . . ad scitum dare, eademque vice alium competentem et idoneum terminum iuris impensionis prefigere debeat et . . . eatur.

. . . modi autem . . . dus impensionis iudiciorum fieri debeat inter familiares, servosque et domesticos partium, ita videlicet, quod si unius partis familiares, servique vel domestici alterius partis familiaribus, servis, domesticis vel etiam subditis colonis et jobagionibus deliquerint, sic in eo casu procedatur; si autem colonus, subditus aut jobagio unius partis colono, subdito et jobagioni alterius partis quicumque deliquerit et punitione dignum quid commeruerit vel qualiscunque differentia inter colonos, subditos et jobagiones suborta fuerit, motaque et suscitata, in loco residentie primum sese processu iuris observato requirant, et tandem solito eorum more ulterius progredi queant, commissum tamen et iniunctum sit omnibus et singulis iudicibus, wayvodis et krayncis per singulas villas et possessiones, ut iudicia more eorum observato et antiqua consvetudine illesa permanente incessanter administrentur, neque ullis prorogationibus inusitatis et illegitimis alterutram partem fatigent, servatis tamen de iure servandis; liceat autem semper et ubique colonis, subditis et jobagionibus partium indifferenter a sedibus residentiarum ad sedem dominorum ipsorum terrestrium causas legales provocare et appellare more in talibus pristino observato. Locus . . . arum seu impensionis iudiciorum, quo appellantes . . . tam videlicet pertinentiarum *Chyeke* deducant et confluere debeant . . . sit constitutus, oppidum sepedictum . . . et paterna ipsorum dominorum ter

Similis modus impensionis iudiciorum ob . . . personarum ecclesiasticarum sub domi . . . tam presentium, quam futurorum, qui super . . . et familiar . . . est compositus . . .

Quantum attinet autem ad proprias . . . teritis prout extat constitu. . . . observetur ipsis bonam et quietam mentem, ut honorific. . . . fraterne, cum sincera charitat mutuo cordes et unanimes sint si deinceps (quod Deus omnip. . . . mutuo commeriti fuerint, quo. . . istud in casibus istiusmodi libertas nobilit. . . . et leges regni observanda erit, ita videlicet, ut u. . . . partium suo modo et via iuris sese invicem rëquirere. . . . excessus tamen violati vinculi modo iam pres. . . . observetur semper et ubique omnibus constitutionibus censitis loco suo, remanentibus, salvisque semper persist. . . .

Finaliter annotandum etiam fuerit et memorie inculcandum, passim et sepiissime per partes solenniter in hoc protestatum extitisse, quod si in aliquo casu seu definitione prescripta partium aliqua ratione ignotarum litterarum aut litterarium instrumentorum aliquem defectum pati contigisset; deinceps autem litteras aliquas vel litteraria instrumenta aliquis eorum invenire vel adipisci poterit, quarum vigore casum aliquem meliorare valeret: liceat semper huiusmodi in contingentibus litterarum patrocinio frui, earumque usum promovendo causam suam meliorare.

Ad omnia et singula in omnibus punctis et clausulis observanda atque tenenda sese ambe partes predicte et sub obligamine prescripti vinculi devinxis nostro in conspectu, propria eorum adstantia atque devinxerunt, harum nostrarum vigore et testi. . . . mediante, quas sub authentici et pendentis ri munimine eisdem partibus uberiolem iurium oremque ad cantelam dandas duximus atque tum die sabbati proximo ante festum beate virginis et martyris, anno Domini millesimo imo sexagesimo primo supradicto. *Alant* : Lecta et correcta in capitulo.

(Eredeti, papir, 14 folio iven, hártya boritékba füzve, veres, fehér, zöld selyemzsinórról függő, de nagyon ronsolt pecséttel. Szélein, kivált az utolsó lapokon felette avult és hiányos, azért egyes helyeken, melyek kipontozvák, már olvashatatlan. *Br. Wesselényi család göröcsüni levéltára* : B.)

Közli: BUNYITAY VINCZE.

K Á R O L Y G U S Z T Á V

BADEN-DURLACHI ÖRGRÓF JELENTÉSEI AZ 1685—6-IKI TÁBOROZÁSRAÓL.

— M Á S O D I K K Ö Z L E M É N Y . —

X. 1685. j u n . 3.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Auf das unterm 16/26. Juny an Ew. Ew. Ld. Ld. von mir abgelassene Berichte ferners, dass noch selbigen tag die zu dieses löbl. Creysses trouppen hierunder geschickte Volkhülffe, alss schiffe, flötze sambt deren aufgepackten Stübich und einschlägen, wägen, fuhr- und bagage-pferdten, deren letztere in 170 Stuck, besonders ankommen und von selbigen dem löbl. Öttingschen Regiment 80, dem mir anvertrauten aber 78 und dem Comissario Hölder 12 gegeben, dass übrige alles, alss mousqueten, degen, degenbehang, patronentaschen, röcke, hüte, hosen, rautzen, Zelte, deren letztere nur 500 ankommen, nach dieses löbl. Creises gemachter Veranstaltung under die Regimenter unparteyisch ausgetheilt worden. Von den 22 feldkästen sind wegen den zu Leipheim Verunglückten undt wieder auf Ulm geliefert 9 Stücke, nur 13 hierunder gebracht worden, von denen aber 3 Stück gantz unbrauchbar ankommen, der übrigen ausstheilen aber gleichfalls dieses löbl. Creisses Verordnung gemäss Von mir observiret worden. Von pferden hat das löbl. Öttingsche regiment auss drey quartier an der Zahl 26, mein undergebenes 27, benanntlich die Leibcompagnie 5, Hr. Obristlieutenant Linkh's Compagnie 1, H. Obrist-Wachtm. Comp. 4, Hauptmann Heiterscheidts 3, Starkens 2, Nadlers 2, Harsdörffers 5, Eisenmengers 3, u. Kellers 2 mitgebracht, Herr Grav zu Öttingen und ich haben 19 zur artillerie gegeben, dem Hauptmann Nadler und Harsdörfer jedem 1, weilen sie in march von Ulm verlohren worden, die übrigen 6 aber nach dem loss under die compagnien vertheilt worden. Alle compagnieen under meinem anvertrauten Regiment habe in meiner und des Commissarii Hölders gegenwart exacté, Mann

für Mann durch die Musterung passiren lassen, selbige auch wie die mir übergebene und copialiter sub lit. A. hierbey verwahrte Listen aussweissen, effective so gefunden, dieweilen aber selbige ziemlich ungleich, habe den einen etwass entzogen und den andern gegeben, so dass alle Compagnieen jede ad 143 Köpfe reduciret worden, wie Ew. Ew. Ld. Ld. auss der beylaag sub lit. B. erselen können; doch hoffe auf die leng, wegen der aussgerisenen und so malen under Ihro Kays. Mayst. alss denen churbayr. trouppen sich befindlichen, davon innerhalb 3 Wochen von Churbayern einige nachricht zu erhalten versichert, jede Compagnie ad 150 Köpfe zu bringen, Undt weilen ich unterdessen die Völkher täglich exerciren lasse, alss ist bereits eine ziemliche quantitet pulver aufgegangen. Wass auch dieses hochlöbl. Creys ses Fürsten und Stände, in deren an mich abgelassenen Schreiben dem H. Graven von Öttingen und hauptmann Schlüssen in dero nahmen zu hinderbringen, mir anbefohlen, solches habe auss dero schreiben zu extrahiren und Ihnen zu communiciren nicht ermangelt, wie dann dem Cronsfeldsche Commisario Weickhard seine mir übersendete instruction auf desselben gestriges anmelden zu gestellt. Wass indessen an Ihre Römische Kays. Mayst. Herrn Markgraven Hermann von Baden Liebden, Herrn Graven von Königseck und Herrn Baron von Abelé nacher Wien geschrie ben, geben die Beylagen litt. C. D. E. F., welches alles nächst dem, dass die belagerung Neubäusels nunmehr würlklich resolviret, Ew. Ew. Ld. Ld. gehorsamblichts hinderbringe und dero hoher affection mich ergeben wollen.

Geben im Lager bey Pressburg den 20/30. Juny 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld. u. s. w.

Czím: a rendes.

Ehez mellékelve:

a)

Allerdurchleuchtigster u. s. w.

Ew. Kays. Mayst. berichte in aller Unterthänigkeit, dass mit denen von dem Löbl. Schwäb. Creyss mir Anvertraweten Auxiliar Völkhern Umb einige Cooperation zu thun, von hier abzumarchiren Undt zu Ew. Kays. Mayst. haubt armada mich zu begeben parat stehe.

Dieweilen aber Ew. Kays. Mayst. mich dahin angewiesen, dass under des Churfürsten von Bayern Gnaden oder des Fürsten von Waldeck Ld. Persönlichem Commando stehen soll, alss werde ich mich insolang Unter des General lieutenants Hertzogs von Lothriugen Ld. Ober Commando stellen, biss dess Churfürsten von Bayern Gnaden, oder des Fürsten von Waldeckh Lieb-

den in Person anlangen werden. Ew. Kays. Mayst. anbey Versicherndt, dass für dieselbe undt dero Sammbtlich höchst preysslich Ertzhertzoglich hauss Österreich muth und bluth aufzuopfern ich willigst und zeitlebens in allerunterthänigster Devotion seyn werde.

Geben im Lager bey Pressburg den 30. Juny ao. 1685.

An die Röm. Kays. Mayst. abgangen.

XI. 1685. jul. 13.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Nächst meinem letzteren aus dem lager bey Pressburg underm 3ten currentis an Ew. Ew. Ld. Ld. von mir abgelassenen Berichte, dass auf vorher gemachte gute anstalt wegen der letz art für die Kranken, davon von meinem untergebenen Regiment in der Zahl 31, bey welchen ein capitain des armes und ein corporal, allda gelassen, 5ten hujus vom erstbesagten Pressburg aufgebrochen und weilen man wegen angelofenen, grossen gewässers die Insul Schütts nicht passiren kunnte, meinen march auf Leopoldstatt, allwo ich einen tag gerastet, und auss mangel proviants bey dem Kays. Proviantamt, sieben tausend und einhundert rationes, um selbige zu Comorrn wieder zu ersetzen allda aufgenommen und denen Regimentern aussgetheilt, Von darauf Neutra, allwo ich des Hertzogs von Lothringen Liebden an mich abgelassene und copialiter sub litt. A. B. C. hierbey liegenden schreiben wieder geantwortet, und so forthierhero genommen, da ich dann diesen Nachmittag, dem höchsten sey dank, neben denen mir anvertrauten trouppen glücklich und wol angelangt, auch das Hönstättische Regiment in gutem etat hier angetroffen und mit selbigem mich wieder conjugiret, indessen habe in wehrendem diesem marche wegen brücken und anders underwegen zu repariren ziemlich unrösten aufgewendet, so dem Commissario Hölder wiederum aufrechnen werde. Nach beschehener meiner allhiesigen Ankunft habe nicht ermangelt gleichbalden zu besagten Hertzogs von Lothringen Ld. mich zu begeben, und Selbigem zu bedeuten, dass weilen Churbayern Lhd. oder des Fürsten von Waldeck Ldn., an deren Persönlich Obercommando ich angewiesen, nicht Selbsten in Person zugegen wären, dem an Ihre Kays. Mayst. underm 30ten Juny auss dem lager bei Pressburg von mir allerunterthänigst abgelassenen und Ew. Ew. Ld. Ld. neben andern copialiter übersendeten Schreiben gemäss, under dict erwähnten Hertzogs von Lothringen Ldn. Ober Commando in so lang, biss entweder Churbayern Lhd., oder des Fürsten von Waldeck Ldn. Persönlich zugegen seyn würden stehen, und also diesem hochlöbl. Schwäb. Kreyse nichts zu einigem präjudicio

hierin vorgeben wolle, welches Sr Liebden für genehm gehalten, und die parole von Selbigem zu empfangen placidiret. Von dieses hochlöbl. Kreysses aussreissern und so wol unter Ihro Kays. Mayst., als denen Churbayr. Trouppen sich befindlichen dimission und restitution habe dato noch nicht reussirt, werde aber hiervon zu vigiliren nichts underlassen, auch alles dasjenige, was zu dieses hochlöbl. Creysses interesse dienlich und gehörig immer seyn kann oder mag, nach allen meinen äussersten kräften zu observiren, und in der That Zu bezeigen, wie unablässig ich seye u. s. w.

Geben im Lager vor Neuhäusel den 13. July s. n. 1685.

Ew. Ew. Ldn. Ldn. u. s. w.

Czím : a rendes.

Ehez mellékelve:

a)

Durchleuchtiger Fürst.

Ew. Ld. berichte hiermit, dass diesen Nachmittag mit den mir untergebenen Schwäb. trouppen allhier angelangt, Und Zu solchem ende meinen Adjutanten, um Ew. Ldn. solches zu hinderbringen, übersende und Zugleich bitten wollen, Ew. Ld. belieben denen under mir stehenden trouppen ein solches nach Gelegenheit des Orts Sanorable Lager zu assigniren, welches der Kays. allergnädigsten resolution gemäss ist; vor welche Gnad ich zeit lebens wegen meiner trouppen obligirt werde seyn. Ew. Ldn. anbey bitend Sie wollen demjenigen, wass mein Adjutant weiter mündlich Vorbringen wird, glauben Zu stellen Und Sich Versichern, dass ich nichts mehr wünsche, alss in der That zu erweisen, dass ich sey.

Geben im Lager bey Comenitzer den 12. July 1685.

An Hertzogen von Lothringen. Hochf. Durchl.

Hochgebohrerer Durchleuchtiger Fürst.

Hochgeehrter Herr Vetter.

Demnach bey nunmehr angeruckter Kays. Haupt Armee vor Newhäusel, zu den vorhabenden operationen, Ihr Kays. Mayst. Dienst und des gemeinen Wesens nothdurfft erfordert, dass die hierzu Bestimbtén auxiliar Völkher sich anbey einfinden, alss werden Ew. Ld. hiermit frd. Vetterlich ersucht, dieselbe belieben ihren march mit denen Underhabenden Schwäbischen Kreisstrouppen über Leopoldstatt (doch dass Ew. Ld. die Neuter nicht passiren thäten) directe hierher Zu der Kays. Haupt Armee vor Neuhäusel zu beschleinigen, Und auch dero Ohn-

kunfft Vorhero zu berichten; Wormit derohalber ich zu ohnge-
nehmer erweissung bereit und geflissentlich Verbleibe.

Kays. Feld Lager Vor Neuhäusel den 9. July 1685.

Willigster Diener u. Vetter
Carl Hertzog von Lothringen.

An den Margrafen Baden-Durlach.

b)

Durchleuchtiger Fürst. Hochgeehrter Herr Vetter!

Ew. Ldn. höchst angenehmes auss dem Kays. Feldlager von
Neuhäusel Uderm 9. hujus habe diesen moment erhalten, be-
richte zu schuldigster nachricht, dass mit denen Under meinem
Kommando stehenden Schwäb. trouppen meinen marche biss
dahier, so Viel wie immer möglich gewesen, zu beschleinigten ich
getrachtet, wegen üblen wetters und angeloffenen Gewässers
aber stärker nicht poussiren konnte, dahero erst diesen nachmit-
tag mit denselben allhier glücklich angelangt; morgen werde,
geliebtes Gott, von hier aufbrechen, und Vermittelst göttlicher
Hülfe übermorgen bey der Under Ew. Ldn. Commando stehenden
Kays. Haupt Armada anzukommen, da dann Ew. Ldn. Vor mei-
ner Ankunft durch einen Expressen davon part zu geben, nicht
ermangeln will. Welches Ew. Ldn. zu schuldigster widerantwort
hiermit notificiren u. nächst meiner gehorsamen recommendation
bleiben wollen.

Geben im Lager bey Neutra den 11. July 1685.

An des Hertzog von Lothringen hochf. Durchl.

c)

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ldn. de dato 9/19ten Juny an mich abgelasse-
nes habe bey beschliessung dieses meines Schreibens erhalten, und
mit sonderer gemüthsbewegung darauss wahrgenommen, dass
Ew. Ew. Ld. Ldn. am liebsten gesehen hätten, wenn ich inhalts
dessen, so am 14/24ten May Von der Creyss Versammlung zu Ulm
Instructionis loco mir mitgegeben worden, in generalitate ge-
lieben, oder da ich ja diesen oder jenen hohen General, deme
dieses Creysses Trouppen Ober Commando deferieren, wieder die
intention dieses Hochlöbl. Creysses nahmentlich exprimiren wol-
len, des Herrn Hertzogs von Lothringen Ldn. silentio nicht
präterirt hätten. Wenn aber auss der mir mitgegeben instruction
und denen beylagen so Viel erhellet, dass wann Churbayern Ldn.,
under dero Persönlichem Commando ich stehen soll, ich auch der-
selben Persönlichen Gegenwart bey dieser Campagne in Wien

gänzlich Versichert worden, alss habe dieser meiner Instruction zwar inhäriren, Ihro Kays. Mayst. allergnädigste disposition aber allein allerunterth. übertragen öfterwähnten Hertzogs von Lothringen Ld. Silentio mit nichten übergehen wollen, wie dann höchst. gnäd. Kays. Mayst. auf mein allerunterthänigsten Sie abgelassenes schreiben allergnädigst u. sub Litt. D. copialiter hierbey verwarhte wieder antwort das gegentheil ausweisset, worauss Ew. Ld. Ew. Ldn. clar sehen können, dass hierinnen wieder dieses hochl. Schwäb. Creisses intention ich nichts begangen oder versehen habe, werde auch nimmermehr wieder denselben etwas begehen oder vornemmen, sondern allem mir anbefohlen reglement nachgeleben. Wass das über Verpflegung der blessirten und krankhen Soldaten entworfenen project belangen thut, habe mit den übrigen Herrn Obristen zu conferiren und zu communiciren nicht ermangelt, dieweilen aber die zu Pferd in selbiges nicht consentiren wollen, ist auss der sache nichts worden. Indessen kann ich nicht begreifen, auss wass ursachen ich in ein solch misstrauen gezogen worden, ob Käme ich demjenigen, wass von diesem hochlöbl. Creiss mir anbefohlen, in allem nicht gemäss nach, da ich doch dato das Geringste nicht underlassen, sondern stricte observirt. Mithin wäre mir sehr lieb gewesen, wenn man mir einen gelehrten und experimentirten Mann, wie ich verlangt, um der Sache besser gewachsen zu seyn und um einige faute zu Verhüten, mir adjungirt und mitgegeben hätte, hoffe desswegen Ew. Ew. Ld. Ldn. werden mir in diesem fall nichts imputiren, sondern Vielmehr glauben, dass ich anders nichts suchen, alss wie ich dieses hochlöbl. Creyses Reputation und interesse erhalten, und zeit lebens in der That erweisen und seyn möge.

Datum, die loco ut in literis.

Ew. Ew. Ld. Ld. u. s. w.

d)

A z e l ö b b i h e z m e l l é k e l v e .

Leopold von Gottes Gnaden, Erwelter Römischer Kayser zu allen Zeiten mehrer des Reichs u. s. w.

Hochgebohrener lieber Vetter und Fürst. Wir haben auss dero Ldn. erhaltenem Schreiben vom 30. Juny gnädigst ersehen, dass ohngeachtet Sie dahin angewiesen worden, under dess Churfürsten zu Bayern, oder dess Fürsten zu Waldeckh Ld. Ld. Persönlichem Commando zu stehen, dero Ldn. dennoch mit den schwäbisch. Creyss Völkhern zu unserer Armee und dess Hertzoges zu Lothringen Ldn. vornemhenden operationen sich verfügen haben wollen.

Weillen nun dieses dero Ldn. trew gehorsambste devotion

gegen Unss, neben dem tapfern eyfer zu fortsetzung des Christlichen Werkhes wider den Erbfeind satsam bekannt, alls sagen darob Ew. Ldn. gnädigst Dankh, anbey nicht verhaltenndt, dass nächster tag vermelter Fürsten von Waldeckh Ldn. nicht weniger bey Unserem Kriegsheer in Ungarn einfinden, so dann auch Dr. Ldn. dess angeführten Verlangens erfüllung Würrklich habhaft sein werden anbey Verbleiben Dr. Ldn. mit Kayss. gnade u. s. w. Geben in Unserer Statt Wien den 7. July 1685.

Leopoldt
V. Graf Königsegg.

XII. 1685. j u l. 25.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten!

Welcher gestalten diese Vestung nunmehr mit beständigem canouiren und bombardiren heftig geängstigt und angefochten worden, solches werden Ew. Ew. Ld. Ld. auss meinem jüngsten underm 22. dieses neben anderem mit mehreren ersehen haben. Wass Ihre Röm. Kays. May. indessen für ein allergnädigstes Handschreiben an mich ergehen lassen, ich auch alsbalden allerunterthänigst darauf geantwortet, solches wollen Ew. Ew. Ld. Ld. auss den erpeylichen Beylagen sub. litt. A. et B. vernemmen. Sonsten hat sich gestern nachmittag ungefähr zwischen 3 und 4 Uhr under meinen underhabenden Völkhern ein unglücklicher casus begeben, indem der Feind auss der Vestung um erstgemeselte Zeit stark aussgefallen, die schildwacht in grösster furie niedergesebelt, die auf die vor 2-en tagen gegen die brücken angefangen redoute commandirte Mannschaft überfallen und bey die 100 davon caputirt und blessirt, darunter der Oberstlieutenant Linkh, Hauptmann Wiedemann, Lieutenant Romig, von den Öttingschen Regiment Hauptmann Pfürdt und Lieutenant Engel totgeblieben, indessen aber allem äusserlichen Ansehen nach alls rechtschaffene und tapfern Officiers sich müssen gewehert haben; indeme sie neben verlihrungs des Hauptbs auch noch an den Gliedern des leibs zerhauen und zerstimelt worden, so man bei derenselben heutnächtlichen abholung wahrgenommen und gesehen. Es hat aber der feind sich nicht lang gesäumet, sondern gleichbalden, ehe man sie succuriren können, wiederum in die Vestung gezogen. Sobald ich aber solches erfahren, habe ich nicht ermangelt, gleich in instanti an des Hertzogs von Lothringen und Fürsten von Waldeckh Ld. Ld. zu berichten, und wie die beylagen sub litt. C. und D. aussweisen um remedur und assistenz wegen Künftiger Besetzung obenerwähnten Postens gebeten, wie ich dann den Vormittag vorher, ehe dieses unglück darauf erfolgete, zu des Fürsten von Waldeckh Ld. mich erhoben undt gesagt, dass in consideration

der generalität ich solches zwar Verwilliget, alldiweilen es aber eine wieder dieses hochl. Schwáb. Creysses disposition laufende sache sey, durch solche mir anvertraute trouppen allein mehrgedachter Posten weiter nicht besetzt werden könne, welches als dann Ew. Ew. Ld. Ldn. hiermit communicire, in beständigem Verbleib u. s. w.

Geben im Lager vor Newhäusel 15/25. July 1685.

Ew. Ew. Ld. Ldn. u. s. w.
gez. Carl. Gustav
Markgraf.

E h h e z m e l l é k e l v e.

a)

Hochgebohrener lieber Vetter und Fürst.

Demnach ich von meiner General Leuthenands u. feldmarschalles des Hertzogs von Lothringen Ldn. freund vetterlich vernommen, wass gestalt nach deroselben Verlangen, auch völligen Vergnügenheit und contento Ew. Ldn. sowol in Person als auch mit Ihro underhabenden Völkern, meinem und des allgemeinen Wesens Zum besten die operationen nach möglichkeit und allen cröfften befördern suchen. Alss werde ich nicht underlassen solche mir und der ganzen Cristenheit zu Gutem Kommande assistenz u. willfähigkeit bey aller Vorfallenheit u. conjuncturen gegen Ew. Ldn. jedesmahl mit danknemmigen Gemüth zu contestiren, der zuversichtgelebend, dass dieselbe mit ihren eifer und valor als wie bisshero ferneres continuiren auch die nunmehr allbereits angefangenen operationes glücklich ausszuführen und dass so importante werkh zu gewünschtem ende zu bringen helfen werden. Und verbleibe derrsellen mit Vetterlichen Huld u. allem Guten wohl beygethan. Geben im meiner Statt Wien den 21. Monatstag July 1685.

Ew. Ldn. etc.
Leopoldt.

b)

Aller durchleuchtigster.

Ew. Kays. Mayst. Allergnädigstes Handschreiben vom 21. dieses für laufenden Monats July habe heut dato mit allerunterthänigsten respect empfangen und mit innerster Hertzensfreude darauss ersehen, dass Ew. Kays. May. über mein allerunterthänigstes Vorhaben Ew. Mayest. und der allgemeinen Sache zum besten die vorsehende operationes nach möglichkeit und all mein cröfften zu befördern suchen, ein allerhöchstes Vergnügen und wohlgefallen tragen.

Wie nun Ew. K. M. für solche hohe Gnaden bezeugung for-
erst allerunth. Dank erstatte, also Versichere Ew. M. auch in
tieffter submission, dass mit dem zu E. K. M. u. der ganzen Chris-
tenheit zu gutem angesehenen und von mir angefangenen alle-
runth. eifer u. valor also wie bisher ferner continuiren, auch die
nunmehr bereits angefangenen operationes auszuführen und das
so importante Werkh zu erwünschtem ende zu bringen ich mit
meinen underhabenden Völkern mit muth u. blut cooperiren u.
helfen werde. Der alerunth. zu versicht darnach gelebend E. K.
M. werde in der immerwährenden allergnädigsten Kays. Huld
und Gnade allergnädigst mich conserviren und glauben, dass bis
in den tod ergeben ich sey u. s. w.

Geben im Lager vor Neuhäusel 14 24. Juli 1685.

An Ihro Röm. Kays. Mayestät.

c)

Durchleuchtiger Fürst.

Nachdem diesen Nachmittag der feind auss der Vestung
aussgefallen und von meinen anvertrauten Regimentern auf ihrem
dermaligen Posten sowol von officiers als gemeinen Knechten
äusserlichem Vernemmen nach bey die 100 und mehr Mann capu-
tirt worden, dahero wegen solchen Verlusts und fernerer verschie-
dener gefahr solchen posten mit wenig undergebenen Leuthen
nicht mehr wir bisshero allein ohne anderwertige assistenz beset-
zen kann als habe Ew. Ldn. ein solches eilfertigst hinderbringen
und zugleich, wie ich mich weiters hierinn verhalten solle? schleu-
nigste ordre desswegen erwarten und bleiben wollen.

Geben im Lager vor Neuhäusel den 24. July 1685.

An des Hertzogs von Lothringen wie auch des Fürsten von
Waldeck Hochfürstl. Durchl.

d)

Durchlauchtigster Fürst Sehr geehrter Herr Vetter!

Auss Ew. Ldn. Schreiben habe mit teidwessen die confir-
mation dess Überfalls Ew. Ldn. Leuten in der vorm Thor aufge-
worfenen Schantze und dero Verlangen, dass man von allen Völ-
kern gemeliret die Schantze besetze, ersehen. Wie nun der Herr
Hertzog von Lothringen mir gesagt, dass derselbe durch Mark-
grav Louys von Baden seine meinung dahin antdeucht lassen, dass
Sie den tag, so fern die Schantz nicht in beherrlicher defence, die
Leuth auss der Schantz ziehen sollten, und dass Sie gegen den
abendt aber wollen von allen trouppen gecommandirt u. hierein

senden, alss Würthls derbey biss dahin sein Verbleibens haben und verbleibe.

Veld Lager Vor Neuhäusel den 25. July 1685.

An des Markgraven Carl Gustav Zu Baden u. Hochbergs Fürstl. Durchleucht.

Ew. Ldn.
gez. Fürst Waldeck.

XIII. 1685. j u l. 25.

Durchleuchtiger Fürst Freundl. Geliebter Vetter.

Auss denen an dieses hochlöbl. Schwäbischen Kreyses ausschreibenden Fürsten heut abgelassenen Schreiben werden Ew. Ldn. mit mehrerem ersehen haben, welcher gestalten herr Oberstlieutenant Link neben andern sowol Officiers alss gemeinen. in gestern nachmittag beschehenem feindlichem Ausfall auss dieser Vestung geblieben sind. Gleich wie nun die wegen des annahenden Feindes, auch dieser Vorsehenden operationen unumgängliche nothdurfft erfordert, solche vacant werdende Stelle ehestens wiederum zu ersetzen, alss recommandire den bissherigen Obristwachtmeister Krummhaar zur Obristlieut. Charge, den Hauptmann Starkhen aber zur Oberstwachtmeisters Stelle und erwarte Ew. Ldn. beliebige Antwort mit nächstem und bleibe beständig.
Geben im Lager bey Neuhäusel den 15 25. July 1675.

Carl Gustav etc.

An den Hertzog Friedrich Carl, Administrator.

XIV. 1685. j u l. 26.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Welcher Gestalten mich wegen Vorseyende Commando (wes wegen zwar noch keine schriftliche ordre erhalten) sowohl bey H. Markgraf Hermans von Baden alss Fürstens von Waldeckh Ld. Ldn. alss auch H. Grafen von Königsegg beschwehret Undt mein Nothdurfft eingewendet, Belieben Ew. Ld. Ew. Ldn. ab deren erpeylich Beylagen mehreren Inhalts Zu ersehen, Sonsten habe mich täglich auch noch heute bey H. Hertzogs von Lothringen Und Fürsten von Waldeckh Ld. Ldn. mündlich beclaget, Undt gebetten, dass diese Troupen in Commando und andern occasio-nibus, andern auxiliar Völkhern möchten gleich gehalten Undt Eben in solche consideration gezogen werden, Sonsten ich gemü-sigt würde, nomine des Creysses bey Ihro Kays. Mays. Umb reme-dirung mich allerunterthänigst anzumelden; Dieses alles ohn-erachtet, muss ich dennoch täglich wahrnehmen, dass alle meine protestationes wenig attendirt werden.

Mit dieser Belagerung gehet es in die Länge langsamer (?) her, also dass dato Von der Eroberung noch wenig Zu versichern. Gestern ist H. General Wachtmeister Souches in den approachen Tödlich geschossen Undt vor 2 Tag 1 Obristleutenant Kolofress mit 2 Hauptleuthen, neben absonderlich vielen Gemeinen, Uff Einem posten, wohin Sie mit 1500 Mann Commandirt Gewesen, durch Einen Aussfall à 300 Mann Niedergemacht worden; Von dem Feindt continuirt annoch dass Selbiger mit 50 bis 60000 Mann ohne Einige Bagage bey Gran stehe, Selbiges aber dato noch nicht attaquirt habe. Wass hinkünftig weiter notables sich begeben wirdt, damit werde Ew. Ew. Ldn. Ldn. alle Zeit gehorzamst Uffwarten. Indessen zu der Beharrenden hohen affection mich bestens recommendirendt.

Im Lager vor Neuhäusel 5/26. Aug. — July 1685.

Ew. Ew. Ld. Ldn. u. s. w. /
Carl Gustav.

P. S. Weil allererst ein bericht einkommen, dass der Feindt Gran belagert, alss wird, wie man sagt, morgenden Tags, das grösste corpus der Arma von hier bemelten orth zu entsetzen, aufbrechen, da ich danu aller gethanen Einwendung ohnerachtet, mit 2 Regimenten folgen Undt 2 hier stehen lassen muss. Wie starkh mein unterhabender Regiment dermahlen sich befindet, gibt die Beylage. (*Ez hiányzik.*)

E h h e z m e l l é k e l v e.

a)

Durchleuchtiger Fürst. Hochgebohrener Herr Graff.

Ew. Ld. Exc. kann ich ohnberichtet nicht lassen, welcher gestalten ich mit 2 Regimentern von Meinen Underhabenden Troupen dem Feind entgegen gehen Und 2 hier stehen lassen solle beredert worden. Wann aber diesses Ein, nicht nur wider meine habende Instruction, Sondern von IHro Kays. Mays. darüber ertheilte Allergnädigste declaration, lauffendes Commando ist, Welches ich ohne sonderbahre an mich Ziehende Verantwortung nicht Verrichten Kann, Zumahlen weylen die Fränkischen (da doch diese bayde Craysse von IHro Kays. May. in einem regardt gehalten werden Und darüber gleiche Allergnädigste Confirmation bekommen) nicht von Einander separirt, Sondern in toto corpore zu agiren, sollen employrt werden, Ersuche demnach Euer Ld. u. Exc. dienstfreundlich, Sie belieben mir die gnade zu erweisen Und Ihrer hohen orths ohnschwer Vermögen zu helfen, dass bey gedacht Allergnädigster Kays. declaration ich manutenirt, Und mir mehrerer nicht, alss wass nach habender meiner Instruction

ich Verantwortten Kann. imputirt Undt aufgebürdet werde. Gleich wie nun u. s. w.

Im Lager vor Neuhäussel d. 5/24. Aug.—July 1685.

(A baden-durlachi örgróf Königssegnek.)

b)

Durchleuchtiger, Hochgebohrner Fürst Gnädiger Herr.

Zu Folge desjenigen, so Ew. Ld. Fürst. Gn. Unter dem 5 dieses weg desdarinn enthaltenen Separations Wesens ihrer Unterhabenden trouppen per mir Vertrawlich beybringen wollen, kann ich nicht anders, dann meinen schuldigen Dank sagen für die in Gnaden erwiesene Confidenz Undt dann mithin rückfügen, dass Sonders Zweiffels die begangene Verordnung weg der obberührten Division par raisons de guerre, wovon die operationes dependiren beschehen sey. Wann nun die Trouppes Eines Löbl. Schwäb. Kreysse sich nicht nach der besagten raison bequemen sollten, wäre es nützlicher gewesen, anstatt denselbenthro Kays. Mays. mit einem gewissen Gelt quanto and die Handt zu gehen, da ohne diesem der bewusste Verlust, so aus schläferiger Unachtsamkeit der ohnlängst totgemachten, von diesen Trouppen entstanden höchlichst zu bethawern stehet. Wormit in gehörig Vertrawen Antwortte Undt danebends beständig Verbleibe.

Wien den 17. Aug. a. 1685.

(Königssegg a baden-durlachi örgrófhöz.)

XV. 1685. jul. 29.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten . . .

Ew. Ew. Ldn. Ldn. habe in meinem Letztern Vom 15 25. dieses zu Endt lauffenden Monats July neben anderem auchberichtet, welcher gestalten von dem am 14 24. hujus auss dieser Vestung beschehenen feindtlichen aussfall, der Obristlieutenant Link, Hauptmann Wiedemann, undt Lieutenant Romig sambt vielen anderen geblieben, undt von solchem Unglücklichem fall, ein undt ander Charge vacant geworden. — Obwohl nun wieder dieses Hochlöbl. Schwäb. Kreysse Fürsten undt Stände Willen, undt Vorher Eingebrachte ratification einige Ledig Wordene Stellen anderwerts zu deferiren, undt zu ersetzen Craft der von Mir Gegebenen parolen gantz nicht gewillet, So haben dennoch diese Gegenwertige operationes undt anmarchirenden feindts, die Hauptmann, Lientenants undt fendrichs charges länger vacant Zulassen, Undt auf Einbringung behörigen Consens, indem fast Zwey Monatsfrists-Zeit Verfliessen Würde in solang Zu Warten nicht gestatten wollen, daherich auss reiffer Vorsorg Undt auss

erstberührten Tristigen Motiven solche vacante Stellen heute dato wieder Zu ersetzen nicht ermangelt, in Zuversichtlicher Hoffnung Ew. Ew. Ldn. Ldn. werden diese meine entreprise für Keine wieder meine Gegebene parole laufenden, Sondern eine höchstbenöthigte Sache erkennen undt aufnehmen, auch mithin solche Vorstellungen placificiren Undt für genehm halten. Sonsten erwartet man bey hiesiger Belagerung Churbayr. Gndn. täglich, Undt solle nach Sr. Gndn. ankunft Ein aufbruch von hier, Umb dem Feindt entgegen Zugehen, Geschehen Undt m. 16 Mann zu occupirung dieses Platzes gelassen werden. In wass für einem estat mein anvertrautes regiment dermahlen sich befinde, Können Ew. Ew. Ld. Ldn. auss beygeschlossener tabell abnehmen. Womit Ew. Ew. Ldn. Ldn. beständigem hohen affection mich verlasse und bleibe.

Geben im Lager vor Neuhäusell den 19/29. July 1685.

Ew. Ew. Ldn. Ldn. u. s. w.
Carl Gustav.

P. S. Hierbey haben Ew. Ew. Ld. Ldn. auch die delineation der dissmaligen Approchen zu Empfangen.

Czím : a rendes.

E h h e z m e l l é k e l v e .

Durchleuchtiger Fürst.

Auf erhaltene resolution, dass Von Meinen underhabenden Trouppen 2 Regimenter mit gegen den Feind Commendiren Und 2 hier stehen lassen soll, habe in meiner habenden Instruction Und von Ihro Kays. May. darüber erhaltene allergnädigsten declaration mich ersehen und befunden, dass (wie begehender Extracty gibet) ohne Ledirung besagten meiner Instruction Und Consequanter Auff mich Ziehender Verantwortung, diesses nicht eingehen Können, Und weilen meine Instruction absonderlich dahin gehet, dass Unter Ew. Ldn. ich stehen Und dero Commando agiren solle, Allss halte mich auch in hoc passu Billich an dieselbe Und bin erbietig Unter Ew. Ld. mit meinem gantzen Corpo entweder den Feind entgegen zu gehen, oder hier stehen zu bleiben, welches Ew. Ldn. hiemit dienstfreundlich habe eröffnen und bitten wollen, mir die Gnade zu erweisen Und hierin Zu Secundiren. Werde solche Manutenez bey Fürsten und Ständen dess Crayses nicht nur wissen zu rühmen, Sondern auch en particulier stets Verharren.

Im Lager vor Neuhäusel den 31. July ao 1685.

Ew. Ld.

L. G.

An Fürsten Waldeck

XVI. 1685. jul. 29.

Durchleuchtiger Fürst.

Freundl. Geliebter Herr Vetter.

Ew. Ldn. werden auss meinem Letzteren vom 15 25. dieses zu endlaufenden Monats July ersehen, welcher gestalten herr Obristlieut. Link neben andern officiers u. Gemeinen von dem feindlichen Aussfall auss dieser Vestung geblieben, und durch solch erlitten unglück ein und andere charge vacant worden. Obwolen nun einige Stellen in consideration meiner gegebenen parole, ohn vorher eingebrachtes consens zu deferiren und zu ersetzen, gantz nicht willens gewesen, so hat dannoch die unumgängliche nothdurfft sowol wegen des anruckenden feinds, alss auch die gegenwärtigen Operationes solche charges länger vacant zu lassen, nicht länger gestatten wollen, dahero gemüssigt worden, den lieutenant Schilling uuder des H. Obristwacht. Krummhaar Kompagnie der Linkschen Compagnie alss Hauptmann. den fendrich Krummhaar uuder vorgedachten Herrn Obristwacht. Krummhaar, alss lieutenant, den feldwaibel Maderer Under h. Hauptmann Heyterscheids Comp. uuder mehrgedachten Obristwachtmeister Krummhaar alss fendrich, den Lieutenant Borte aber unter der Link'schen Compagnie alss älteren Lieutenant uuder h. Oberwachtmeisters Krummhaar Compagnie anstatt des Schillings alss lieutenant vorstellen lassen, der zuversichtlichen Hoffnung lebend, Ew. Ldn. werden in erwägung obgereger triftiger motife solche Vorstellungen placifiren und für genehm halten. Wass sonsten die zwischen beeden Hauptleuten Harsdörffer und Eysenmenger Vorgeloffene händel betrifft, so thue auf Ew. Ldn. subdato des 30. Juny an mich desswegen abgelassenes und durch den Eysenmenger überbrachtes schreiben zu wissen, dass nach dem Harsdörffer, anbefohlener massen, solche Händel Kriegsraison noch zu debattiren gesucht, ihre Eysenmenger aber, laut eingebrachten attestates nirgends in Erfahrung oder zur stelle bringen können, und also sein devoir, wie sich's gebühret. beobachtet, auch desswegen von der Statt Ulm einige interesionalii an mich überbracht, dass weilen der Harsdörffer allem Vor- und Anbringen nach in solche händel unschuldiger Weiss gerathen, ihn desswegen in pristinum statum restituiren u. sein vorige Charge wieder deferiren möchten. so auch in consideration dessen vollzogen und der Harsdörffer in dem lager bey Pressburg seiner Compagnie bereits vorgestellt worden, welche Umstände noch Ew. Ldn. von Selbst höchstvernünftig abnehmen Können, dass Harsdörffer nicht wiederum zu Cassiren, weniger Eisenmenger, weil er in der sache zu lange negligiret und verabsaumet, zu

recipiren seye, so Ew. Ldn. hiernit in allem notificieren u. aubey bleiben wollen.

Geben im Lager bey Neuhäusel den 19 29. July 1685.

Carl Gustav u. s. w.

An den Hertzog Fridrich Carl, Administrator.

XVII. 1685. a u g. 5.

Durchleuchtiger Fürst.

Freundlich viel geliebter Herr Vetter!

Wass Ew. Ldn. in recommendationem Eberhardt Friederichs von Gültlingen gewessten Cornets an mich haben gelangen lassen, Solches ist mir gestern abendt von ihme Gültlingen wohl eingehändigdt werden, Undt habe ich zu mehrerer Gegen Ew. Ldn. Tragenden Schuldigkeits-bezeugung nicht ermanglet heut dato, ihn der Nadler'schen Compagnie (weilen der Essling'sche der unter der Leib Compagnie Gewessene Feldweibel, von stetten, Bereits war vorgestellt worden) als fendrich vorstellen lassen. Ich werde ins Künftige, wofern es die hohe Nothdurfft nicht befördert, Undt auf Einmahl so viel Officiers, wie diessmahlen geschehen, nicht abgehen, die vacant werdende Officiersstellen propria autoritate wieder zu ersetzen, nicht begehren. Hoffe also Ew. Ew. Ld. Ldn. Undt gesambte Fürsten undt Ständte des Creysses werden, wass dissmahl als in casu necessitatis gethan, in Ungeneigtem Willen nich aufnehmen, Sondern versichert seyn, dass Solches aus den bereits berichteten Trifftigen motiven Undt Ursachen geschehen seyn.

Vormit zu Ew. Ew. Ld. Ldn. beständig affection mich recommandire undt Verbleibe.

Im Lager vor Neuhäusel den 26/5. July—Aug. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld. u. s. w.

Carl Gustav.

Czím: a rendes.

XVIII. 1685. a u g. 13.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Dass Ew. Ew. Ld. Ldn. ich um etwass Zeithero mit Schreiben nicht Uffwarten Können, ist die Ursach weilen meiner gethanen Vielfältigen protestationes ohnerachtet, mit dem halben Theil der Troupen gegen den Feind habe marchiren, Undt die Übrigen vor Newhäussel stehen lassen müssen. Die Armei ist gestern, nachdem Selbige den 28/7. July—Aug. von Newhäussel aufgebrochen, allhier angelangt. Sobahlden der Feind unsere Ankunfft Vermerkht, hat er die Belagerung aufgehoben Undt

sich oberhalb der Vestung, an Einem Berg, alwo Unten Ein Morast Undt wasser, vorthailhaftig postiret. Man Vermeint Zwar das wasser abzugraben und den Morast mit faginen zu bedecken, Undt den Feind seines habenden Vorthails ohnerachtet anzugreifen Undt ein bataille zu lieffern, Undt hat man bereits Einen Berg, Von welchem der Feind mit etlich Stuckhen canonirt wirdt, erobert, Jedoch wirdt Vielmehr geglaubt, dass weil numehro Gran entsetzt, Newhäussel hingegen annoch hart belagert ist, man die bataille werdt anstehen lassen, Undt nur allein des Feindes actiones observiren. Wie die Regimenter in Esquadrons rangirt undt En Bataille gestellt sind, haben Ew. Ew. Ld. Ldn. ab der Beylage zu ersehen. Wass nun inskünftige sich weiter Ergiebet, davon Erstatte Ew. Ew. Ld. Ld. allzeit gehorsame relation.

Indessen zu deroselben hohen affection mich Erlassendt.

Im Feldlager ohnweith Gran den 3/13. Aug.—Aug. ao 1685.

Ew. Ew. Ldn. Ldn. u. s. w.

C. G.

Czím: a rendes.

Közli: Görz, württembergi hadnagy.

A ZONUKI GRÓFSÁGRÓL.

— KILENCZEDIK KÖZLEMÉNY. —

85. §.

A fővezérek korában tehát ok nélkül keresünk mi álladalmi közmegyéket. ¹⁾ A megyerendszer István előtt se polgári, se hadi intézménykép fönn nem állott, s ezek helyett a birtokossá vált 108 nemzetségnek mind megannyi szövetséges és korántsem hűbéri uradalmaira és a nemzetségi ágazatoknak készen kapott, vagy 1298-ig ²⁾ szabadon épülhetett váraira, mint az ország védelapjaira fogunk inkább találni, a közigazgatás és törvénykezés, az akkori körülményekhez képest autonómiailag intéztetvén el, a mi a később kifejlődött megyei rendszerbe átmenőleg az egymástól való függetlenség föntartásával időnkig fönállott.

A szervezést megkezdő, de leginkább csak keresztényesítés s ez által való szelidítés tekintetében úttörő Géza, a koronát fejére tenni nem érkeve s tán inkább nem merészelve, e dicsőséget fiára hagyta, ki több kedvező körülmény következtében azt a pápától nyerve, ennek és a maga külrokonainak tekintélyére, mint ezt némi-
leg Hartvic is érdekl, ³⁾ a beállított papságnak egélyi s értelmi súlyára, ⁴⁾ főleg pedig a nemzetnek minden ellenzése mellett is ⁵⁾

¹⁾ Nyugoton kegyes Lajos 839-ben osztotta birodalmát megyékre, minők például: comitatus Batavorum, comitatus Testrabanti. Mazovius Principia iuris publici imperii Rom. Germ. 265. l., s ilyen volt Pannoniában Dudlja. Lásd Bartal, Comm. I. 124. l.

²⁾ Az 1298-iki 10-ik articulus szerint királyi engedelem nélkül nem volt többé szabad várat építeni magánosoknak, s az ennélkül emeltéket a nádor tartozott lerontani. Kovachich, Sylloge sat. I. 31. l.

³⁾ Podhradszky, Vita S. Stephani 50. l.

⁴⁾ Sz.-István parenaisise 3-ik fej.: »charissime fili! seniores illos ita custodias, sicut oculorum pupillas, si illorum benevolentiam habebis, neminem adversariorum timebis.«

⁵⁾ Kézai de Udvarnócis, Endlichernél 128—129. ll., a hol még az is megemlítettik, hogy a fölszabadítási kezdeményezés nem a pápa, hanem a (Sz.-Istvánnal egyetértett) honi papság részéről történt, s hogy ebben a nemesség és közgyűlés meg nem egyezett.

fölszabályítani s fegyverezni kezdett rabszolgák erejére támaszkodva, nem is késett föltenni, ez által monarchiává tevén magát az országot is. ¹⁾

De valamint azelőtt, szintűgy ezután jó ideig ő a nagyjára területileg és polgárilag még mind szervezetlenül állott két haza valóságos és kellőleg hatalmas fejedelméül mégsem vala általánosan elismerve.

Egy szabadabb szövetséges állapotból szorítottabb, egyeduralkodásiba való pillanatnyi, rögtönzött, minden akadály, ellenzés, főleg pedig a nemzetnek leigázása nélkül való átmenetet tud-e Klió fölhozni? Egy egész nemzetnek jellemét, szokását megváltoztathatni-e amúgy rohamosan és futtában? S nem kell-e megelőzőleg kevés időt a korlátlanságra törekedhetett egyes vezérek és törzsökeik egyénei közt való tusára is számítanunk? mely csak akkor szűnt meg, midőn a fővezérrel való kezdődött.

S vajjon csak a mai Somogyból került-e ki Koppánynak ²⁾ fegyveres ereje, melyet István a külföldi vitézek karjaival is alig remélt megtörhetőnek, midőn pannonhalmi levelében ily kifejezésekre volt kénytelen fakadni: »praecipueque cum civilis belli ruina urgerer, volente comitatu quodam nomine Sumugiense, paterna me sede repellere, *quid fluctuanti animo consilii darem, quaque me verterem, tanta tactus verecundia* adstantibus ducibus, videlicet: Paznano, Cuntio, Orchio — — *votum vovi*«, mivel pedig a Somogy-ságban letelepült nemzetség e törzs fejének, Koppánynak, kit a bécsi Képes Krónika Istvánhoz hasonló duxnak, e mellett fortisnak és potensnek nevez, ³⁾ birtokát csak Somogyra ⁴⁾ kell szorítanunk, e

¹⁾ I. k. 20. fejezet Endlichernél 316. l.

²⁾ Tuppán néven fordul elő a Fragmentum Chronici Hungarorum rithmici tempore Ludovici I. Regis Hungariae conscripti, Engelnél a Monumenta Ungarica 29. lapján. Más történészeink Kupá-nak keresztelték.

³⁾ Turóczy Jánosnál P. 2. cap. 13. és 28.

⁴⁾ E vidéken az 1317—37. közti pápai dézsmát illető leltár szerint »Somogy« hangzatú néven két helység fordul elő: egyik a zalai esperességben *Simig*, másik a simigi esperességi kerületben *Sumugvár* nevezet alatt, Pray, Diatribe 241—247, 255, 262, 265. l.; továbbá »comitatus Symigiensis« nemesei *Sumugvár*-ban tartották 1349. gyűlésüket, Fejér, T. 9. V. 7. 95. l.; mivel végre *egy 1274-i levélben* külön jön elő Péter »comes *Simigliensis*« és külön »*Moys comes de Sumug*« Fejér, T. 7. V. 5. 590. l.: mindezek két külön *Somogy* és *Sümegh* megyére mutatnak, amaz királyi vagy országos, emez pedig talán magános birtokosi levén, a mi ha áll, akkor fönnbbi érveinkhez egy új járul annak igazolására, hogy nemzetségi megyék nemesak voltak, de feje ezeknek is comes cízzel bírt. Harmadik hasonlónevű helynek megemlíti még Timon, *Imago novae Hungariae* 16. l. és Pelcz, *Hungaria sub Geiza* 36. l. a veszprémmegyei Simeget is.

levél további szavainál fogva: »supra nominati comitatus decimationem — — abbati — subjugarem,«¹⁾ mennyiben ennél többet e vidéken Pannonhalma ma sem bír, — lehetett-e azért a két haza 998—999. évben szent Istvánnak kormány pálczája alá rendezetten meghódítva?

Viszont az erdélyi Gyulát illetőleg megállható-e Katonának — különben is az előzményekből már hibásan következtetett — ezen okoskodása: »quum igitur omnes — az írók — eundem belli fractum: *conversionem transsilvanorum* fuisse scribant, *idem etiam suscepto huius expeditionis Scopus* fuisse videtur.«²⁾ Holott miután Béla jegyzője Tuhutumról előre bocsátva, hogy »terram ultrasiluanam sibi et suis posteris acquireret« ezután pedig Gyuláról és fiáról szólva, megemlítette ugyan: »si christiani esse voluissent,« de ezen kívül még ezeket is utána vetette: »et semper contrarie sancto regi non fecissent,« és tovább »tempore cuius S. rex Stephanus subiugavit sibi terram ultrasiluanam«³⁾, nem mutatnak-e ezek Erdélynek is az előtti független állására? Továbbá nem ilyen volt-e Kean, szintén erdélykörnyéki herceg.⁴⁾ És a különben keresztény Achtumról, Othumról, Bánát és Szerbia hercegéről nem maga Gellért életírója mondja-e ezeket: »Qui secundum ritum graecorum in civitate Budin fuerat baptizatus, qui nimium gloriabatur in virtute, et provincia sua, — — regi autem Stephano honorem minime impendebat, confidens in multitudine militum, et nobilium suorum, supra quos dominium exercebat — — *serviebat namque eidem viro terra a fluvio Keres, usque ad partes Transilvanas, et usque in Budin, et Zeren, quae omnia concluderat potestate.*«⁵⁾ S ez íróból kitetszőleg Achtumot (Othumot) nem inkább a tőle való elpártolás és hadicsel által, semmint Magyarország hatalmas királyához méltóbban illhetett nyílt harcban győzhetete-e le István?⁶⁾ Végre a Taks korában Thomizoba vezérlete alatt

1) Katona Hist. crit. I. 95. l.

2) U. o. 104. l.

3) Cap. 24. és 27. A bécsi képes krónika pedig Turóczinál P. 2. cap. 29. »Hoc autem ideo fecit — István király — quia saepissime admonitus a beato rege Stephano, nec ad fidem Christi conversus, nec ab inferenda Hungario injuria conquirit.«

4) Katona Hist. crit. reg. I. 107. l.

5) Cap. 10. Endlichernél Monum. 214—215. l.

6) Szalaynak Magyar Orsz. Tört. I. k. 80. lapján e kifejezése: »A törzsök fejedelmek hatalma Magyarországnak mind dunai, mind tiszai részében már meg volt törve, midőn Erdélyben még csonkítatlanul fennállott« következő szavaival: Erdélyben s Magyarországnak délkeleti részében István (1005—1020.) hatalma még huzamos ideig ingadozó alapon látszott nyugodni« u. o. 80—82. l. nem igen hangzanak össze.

közel a Tisza torkolatához letelepült besenyők színtén csak fegyver erő által birathattak István hatalmának megismerésére s a kereszttség fölvetelére? ¹⁾

86. §.

Ő Koppánynyal való 998-iki esete után fönnebb érintett monarchiai irányához híven és ernyedetlenül munkálva, arra nézve, hogy terveit és céljait, jelesen fensőségének benn és künn növeszthetőségét létesíthesse, s a még fölmerülhető ellenkezést legyőzhesse, kétségen kívül belátta, hogy a nemzetet eredeti s geniusától nyert fegyverrel védett szabadságában megszorítani, vagy azt éppen lefegyverezni akarni — egyiránt képtelenség, eszélytelenség lett volna. Nyugot ujmutatására hű védeket kelle hát teremtenie, s vajjon kik lehettek reá nézve alkalmasbbak, czélszerűbbek, s kiket állíthatott a szilaj nemzettel szembe inkább, semmint a nemzettől azelőtt sok sanyargatást kiállott keresztény rabszolgákat és jövevényeket? Ez okból tehát a maga osztályos örökségeül kapott, főleg pedig a Mén Marót leányának, mint szülő anyjának és Saroltának mint édes anyjának nagykiterjedésű, valamint szintén a legyőzött Koppány, Othum sat. elkobzott birtokaiból kétoldalú egyezmény s tán még erőszakolás mellett is megejtett kicserélések által (ily a többi között erőszakos cserének jeles példáját hozta fel Horvát Ist. M. nemzetségek 29. a Divék nemzetségnek 1277-i okmányából: *quas quidem (terras) Dominus Bela (IV.) serenissimus rex Hungariae felicis recordationis avus noster charissimus ab ipsis et generatione ipsorum receperat adjungendo ipsas castro suo de Zolum, qui etiam promiserat eisdem in consimili concambio provisorum*) honszerte elégséges darabokat maga számára, rendre és alkalom szerint kerekített ki, ²⁾ melyeknek azután egy részét az ottan készen kapott várakba, vagy azután egyelőre csak föld fel-

¹⁾ Szalay u. o. 82. l.

²⁾ Mindjárt a királyság elsőbb évszázadaiban a 108 eredeti nemzetségnek ismerhető részét szintén egészen birtokosnak, sőt számos helységnek nevét e nemzetségekével egynek találjuk a dunántuli kerületben, mint eziránt kellőleg meggyőződhetik az, ki Praynak Diatribeje 233. lapján kezdve a 261. lapig e részbeli adatait szemügyre veszi. E jelenet eredeti foglalásnak nem tulajdonítható, s a kicserélési eszme által nagyjára megfejtendő. Ilyes cserékre, vásárlásokra adhatott ugyan okot még szintoly körülmény is, a minő birta egykoron az erdélyieket arra, hogy a Gyula-Fehérvártszékelt fejedelmek s tartott országgyűlések kedvéért itten házakat vetélkedve sajátítsanak magoknak; de ez oly mértékben, oly területi kiterjedésben még sem történt, mint amaz és királyaink sem laktak állandóul Székes-Fehérváron.

hányással bekerített főhelyekre fölszabadítva és századokra osztva¹⁾ telepített rabszolgák között osztá fel oly kötelezettséggel, hogy e fő helyet vidékestől, főleg pedig szükség esetében a hazát, vagy a királyt védjék; másik részét földészeknek, fegyverviselésre sorsuknál, testi alkotásuknál fogva kevésbé alkalmasoknak; a fennmaradtat pedig majorságföld gyanánt kezelte, de e két utóbbi intézvény is az előbbinek, a várnép, a várkatonának föntartására szolgálván. Szóval tehát valóságos katonai telepítvényeket alkotott, melyek egyelőre a nemzetségek birtokai közül mindmegannyi szigetekként tűnhettek ki. Következőleg Wenzel Gusztávot nem követhetjük azon állításában, hogy a meyerendszer, az egész országot magában foglalván, a főurak és a nemesek birtokaikkal azonnal belülállókká tétettek volna.

És István e királyi megyéket I. k. 7-ik fejezete által²⁾ kívánta a nemzet irányában mint sajátját területestől biztosítani.

Ezek szerint az érdeklött rabszolgák megváltása a királyi megyék megkezdett fölállításával egykorú műtétel, amaz csak ürügy, az irány pedig ez volt, mennyiben a tribusok hadi erejének meggyöngyítésére intézett földarabolás vala a főczél.

Ha tehát az eredeti vármegyéknek legelső lakosai az István fölszabadította rabszolgák valának, nem ábrándozás-e az őt megelőző korban vezéri megyéket keresni? s e királyi megyéknek nem tekinthetjük-e természetesebben kifolyásai, eredményei gyanánt a későbbi polgári megyéket, semmint hinni, hogy azokkal egyszerre, vagy a mi képtelenebb: egyik-másik vezérünk által megelőzőleg állítottak volna föl?

Valójában csak oknélküli kétkedésnek vehetjük Kovachichnak e szavait: »horum — megyék — originem nonnuli S. Stephano regi adtribuunt, qui Hungariam in comitatos divisisset, *quod sane nullo testimonio doceri potest, sed tenuis coniectura inde enata est, quod epocha institutorum comitatum ignoretur, memoria vero eorum a temporibus quidem S. Stephani vividior, antiquioribus autem obscurior sit.*«³⁾

És István mindezen intézkedések folyamba indításával fennmaradt levelei közül talán az 5-ik sorszámúban, 1011-ben használhatta először e kifejezést: »Stephanus christianus, qui et rex totius Vngariae«⁴⁾ s csak 1033. hozott 2. k. 2-ik fejezetében⁵⁾ mondhatta el: »*excepto, quod ad episcopatum pertinet, et comita-*

¹⁾ Sz.-László 3. k. 1. fej., Kálmán 1. k. 79. fej., Kézai de udworncis Endlichernél 129. l.

²⁾ Endlicher Monum. 313. l.

³⁾ Notio comitatum 6. l.

⁴⁾ Katona Hist. crit. reg. I. 132, 169. l.

⁵⁾ Endlicher Monum. 321. l.

tum«, melyeket ez által a nemzetségek uradalmaitól nyíltan elkülönített.

87. §.

Sz.-István, Sz.-László és II. András »comitatus és parochia« néven említik, ¹⁾ Kálmán pedig ezeket »mega« — a Gellért biographja: »provincia« — a Tüzkönyv e mellett még: »castrum«, későbbi királyaink: »discriptus« Tubero Lajos pedig, mint alább fogjuk látni, »conventus és civitas« sőt Ranzau még »pagus« névvel toldották meg, ²⁾ melyeknek, mint királyi megyéknek István főnkül sajátlag ezredeseket tett, ³⁾ kik viszont magoknak segédül később ugynevezett curialis comesekek vettek oldaluk mellé.

István ugyan már 1001-ben pannonhalmi levelében ilyforma segédnökről látszatik emlékezni vicecomesében, de erről való véleményünket fönnebb már elmondók. ⁴⁾

¹⁾ U. o. 321, 346, 413, 414. l., Peleznél Hungaria sub Geiza 30, 47. l. a parochia hibásan csak processus értelemben vétetik.

²⁾ Kálmán Lib. I. 11, 12, 37. art. Endlichernél 362—364. l., a Gellért életrója Cap. 10. Endlichernél 217. l., Bartal Comm. I. 273—274. l. Különösen a »Mega« szót már I. András 1055-i levelében megemlíti mint széket »alius locus, qui Gisnav dicitur, haec talibus terminabatur *confinis*; iuxta Fizeg Munorua Kereku, inde *Ulunes megiai*« sat. Fejér T. 1. 390. l. A districtust pedig megye jelentőségben leginkább a XIII. évszázadban használták, például 1292. mondja III. András: »Thürne vocatae in comitatu seu districtu inter Posoniensem civitatem, et Tyrnauiam constitutae.« Fejér T. 6. V. 1. 197. l., viszont 1295-ben: »Hethen in comitatu, seu districtu de Vgocha« u. o. 348. l.

³⁾ Bartal szerint Comm. III. 20. l. egy megyének egynél több főispánt adni Róbert Károly kezdette volna, s ugyancsak Bartal ugyanott Mantissája XLII. lapján az erdélyi kettős főispánokról ezt írja: »Quorum alter negotiis belli, alter iuridicando praeiuit.« Ez állításokat a következő észrevételekkel fogadhatjuk el: 1-ör, Belső-Szolnokra nézve a kettős, sőt többes főispánság már Róbert Károlyt megelőzőtt szokás volt; 2-or, az erdélyi megyékben a nemzeti fejedelmek alatt igenis kettenként főispánkodtak, de nem egészen oly hatáskörrel, minőt Bartal talán Benkő vagy Kosa után mond, mert megyéink rendszeren két, régen járásra, később kerületekre osztatván, kiki ezek közül a magáiban kirekesztőleg a kormánynak minden ágában teljes joggal főnökösködött, s rendszeren a gyűléseket is külön s csak a körülményekhez képest tartották együtt, a mikor az idős főispán elnökösködött, hadviselés idején pedig, ennek mérvéhez képest, hol csak az egyik, hol néha mind kettő, a hon védelmére kiállott, ha csak kora, vagy kórja az alól föl nem mentette.

⁴⁾ Kelemen Imre sem tartja, többször idézett könyve 50-ik lapján, a veszprémi püspökség és bakonyi apátság levelében előjövő vice comest egynek az alispánnal.

Midőn Sz.-László 3. k. 15. fejezetében így szól: »quicumque ergo regis, et principum decreta fregerit, — — *si comes (est) a comitatu degradetur, si centurio, a honore privetur*« — kérdehetni, hogy az itt névszerint meg nem említett comes curiae parochianusi hivatal rendszeresítve volt-e akkor?

Ugy látszik Sz.-László korában a katonai rangügy még nem volt oda fejlődve, hol II. Andráséban állott, legalább ez utóbbiét illetőleg mind a törvény, mind a Tűzkönyvben van módunk több adatra találni.

Valószínűleg ennek mint személyesnek hatósága azon egy volt a főnökével, nemcsak a törvénykezésre, de a vár ügyeinek polgári, gazdasági és katonai ágára is kiterjedőleg.

Magának a fegyveres seregnek a főgróf után következő feje a hadnagy volt; ezt követték — a megye nagyságához képest, annyi meg annyi számmal levő — századosok, ¹⁾ különféle című, foglalkozású alrendűekkel, melyekről bőven olvashatni Kollárnak Amoentásaiban.

Különben a Tűzkönyv mindezek rangi sorozatára nézve zavarban hagyja olvasóját, mert például a 157. §. a centurio előtt Hodnogat (kit máskor princeps, dux, major exercitus néven is említ), ez előtt viszont várnogat hoz fel; azonban a 24. és 75. §. a castrum praefectust már utójára, a 110. §. pedig a várnogat közbe állította.

De még szembeszökőbb jelenetekre is találhatni, midőn például II. Istvánnak 1130-i leveléből ezt olvassuk: »fidelis dilecti nostri Korus, filii Bod, *comitis parochialis Zaladiensis et centurionis nitriensis.*« ²⁾

Az érdekelt curiae parochianus comesség nem sokára két ágra oszlott, az alispánira és a váralnagyrára, mire II. Andrásnak 1222-i 5-ik törvényzikke fogott alkalmat szolgáltatni.

Ugyanis noha Kovachich ³⁾ e cikk nyomán állítja, hogy e curialis comések alá egyedül a várak alattasai tartozván, azért a birtokos nemesség ügyeit nem intézhették volna; de mi e törvényczikkből azon ellenkező következtetést vonjuk ki, hogy azelőtt, habár visszaélés gyanánt is, de csakugyan elkezdék intézgetni, mint igazolják a Tűzkönyvnek számos adatai. ⁴⁾

Az alatt t. i., míg a nemesség a várgróftól magát elszigetelve tartotta, amazok magoknak segédnököt természetesen csak a várjobbágyok közül választottak, és mint látszik, e szokástól még akkor sem váltak meg egyhamar, miután a nemesség kénytelenségből védszárnyaik alá vonúlt. Ez állításunkra nézve ime a

¹⁾ A Tűzkönyv 347. §. szerint Békésben 7., a 360. §-ból kitetszőleg pedig Bolondusban 11. centurióra található.

²⁾ Fejér T. I. V. 2. 81 — 82. l.

³⁾ Notio committatum 60 — 61. l.

⁴⁾ §. 70, 91, 259, 269, 311, 370, 380, 381.

péllda: »ego Ceken, *jobbaggio castri musuniensis, et curialis comes vice Nicolai comitis eiusdem castri.*«¹⁾

A nemesség azért ezt kétségen kívül nehezen tűrte, s magát várjobbágyféle comések alá vettetni nem szívelhette; mit napfény tisztasággal igazol az 1291-i 4. art. 2. §. »*nec vices suas — értsd barones, azaz főispánok — sive iudicatus in parochia conferrri ignobilibus patiemur.*«²⁾

Igy, ez okból, és e korban válhatott kétfelé a curialis comeség, s ekkor vehette kezdetét a már nemessé vált megye nemes alispánságának hivatala.

Azonban ez még nem tette azt, hogy az alispáni és várnagyi e kettős hivatal az egy személy többé nem viselhette volna, mert számos későbbi alispánokra találunk, kik várnagyok is voltak, például: 1315-ben: »magistri Michaelis de genere Akus comitis, et castellani de Sarus«, 1347-ben »nos magister Lypoldus comes de Trennoch, et castellanus de Arva«, 1351. »Magister Stephanus — castellanus de Haran, et comes de Krasso.«³⁾ De tette ám azt, hogy a várjobbágyok többé alispánságot nem, az alispánok pedig ellenkezőleg várnagyságot is viselhettek.

Egyébiránt a megyei grófságnak a várgrófsággal való azonosági emléke időnkben még csak Pozsonyban tartatott fenn.

88. §.

Mikor kezdette István fölállítani megyéit? a még tán senki által nem vitatott e kérdésre alig tudunk valamit fölhozni.

A hatalmasabb nemzetségek uradalmi váraiknak, vagy jobban kifejezve főhelyeiknek mindmegannyi saját nevezet alatti ön- és különállóságát nem mindjárt s egyszerre veszthették el, miről lejjebb még fogunk szólni. István, mint I. k. 7-ik fejezetéből⁴⁾ kiolvasható, a nemzetségekkel szemben álló maga megyéire féltékeny volt, s ezeket a nemesség káros befolyhatásától elszigetelve kívánta tartani.

De miután a várszerkezet erőben kifejlődve, megizmosodva virágzásnak indult, s így a féltékenységek többé helye nem volt, utólag valószínűleg e megyékbe oly grófokat fogtak tenni, kiknek saját nagyobb, nemzetségüknek pedig eloszlott kisebb terjű birtokai e megyék közelében feküdtek, és e grófokat még örökösökké is nevezték, vagy más szóval — nehogy félreértessünk — a várgrófsági hivatalt szomszédos nemzetségből eredő egyénekre ruház-

¹⁾ Fejér T. 3. V. 2. 488. l.

²⁾ Kovachich Sylloge T. I. 17—23. l. és Endlicher Monum. 616. l. Hogy itt a barones alatt főispán értetik, bizonyos a 31. art. 2. §-ből: »et inquirentes de factis baronum, qualiter quilibet ipsorum in suis comitatibus processerint, et conservaverint iura regni.«

³⁾ Fejér T. 8. V. 1. 561., T. 9. V. 1. 554., V. 2. 111. 457. l.

⁴⁾ Endlicher Mon. 313. l.

ták, mindezt pedig azért, hogy őket netán érdeklett birtokrészők elfoglalásáért kiengeszteljék, s az István reformjai további sikerítésére megnyerjék, főleg pedig, hogy a nemesi birtokoknak a királyi megyékhez való keblesítésére azoknak tulajdonosait idővel hajlandóbbakká tehessék, hogy így a polgári igazgatás általánosításának alapját megvetve, ennek fékzsinégeit megragadhassák.

Mindez természetesen csak rendre s fokenként történhetett meg, még akkor is, ha ez intézmény minden ellenhatás nélkül maradt volna.

És ez lehet oka annak, hogy István, bár adomány leveleiben feles helységeket sorolt elő, de csakis 1009-i levelében említett meg három megyét: Veszprémet, Fehért és Visegrád városáét, s hátha éppen ezek voltak azon megyék, melyeket saját ősi birtokain állított fel legelőbb, vagy a két első tán csak püspöki megye volt.

I. Géza 1075-i adománylevelével, — ebben számos helységeket megemlítve — mondhatni az egész országot szanaszét átbarangolta, de két megyéül többet meg nem nevezett, s ezért őt útjában alig nyomozhatni. ¹⁾

Sz.-László 1082. már bővebben kezd a megyék széleiről beszélni, ²⁾ s csak Martyrius esztergomi érsek 1156. sorolta elő birtokait megye számra. ³⁾

Istvánnak a iuris corpusban álló 2-ik könyve két, ha tán még nem több, külön időszakban, jelesen első fele a 33-ik fejezetig előbb, másik része pedig a 34-ik fejezeten kezdve végig utóbb fogott keletkezni.

Ugyanis e könyv az admonti codexben ⁴⁾ két külön könyvre osztva áll s mindenikben a fejezetek sorszáma előlről kezdődik.

E codex szerint a 2-ik könyvben oly tárgyak jönnek elő, melyekről az I. könyvben már rendelkezés van. Így a 2-ik könyvnek 2. 3. 5. 12. 16-ik fejezetében vagy csak ismétlés, vagy kiegészítés van azokra nézve, miket az 1-ső k. 7. 14. 16. 21. és 20-ik fejezetei az iménti számok sorozatának megfelelő renddel már elmondtak.

Továbbá a iuris corpusbeli 3-ik fejezet az admontiban a 3. és 4. sorszám alatt áll; a iuris corpusbeli 12-ik fejezet után, mely az admonti 1. k. 13-ik pontjával egy, ez utóbbiban már a iuris corpusbeli 10-ik fejezet következik; az admonti 1. k. 16-ik pontja amabban nincs meg, van ugyan ahoz hasonló értelmű a iuris corpus 46-ik fejezetében, de ez az admonti 2. k. 12-ik pontjában szintén megvan. Vége az admonti 1. k. 21-ik pontja amabban viszont nem található.

¹⁾ Fejér T. 1. 432—434. l.

²⁾ U. ott. 453. l.

³⁾ U. o. T. 2. 141—142. l.

⁴⁾ Endlicher Monum. 310—320. és 321—324. lapok közt.

Könnyebb fölfoghatás végett jónak látjuk ide tenni a következő egybeillesztett kimutatást:

Admonti codex — corpus iuris				Admonti codex — corpus iuris					
1 k.	1 pont	=	2 k.	1 fej.	1 k.	29 pont	=	2 k.	27 fej.
» »	2	»	»	2	»	30	»	»	28
» »	3	»	»	3	»	31	»	»	29
» »	4	»	»	—	»	32	»	»	30
» »	5	»	»	4	»	33	»	»	31
» »	6	»	»	5	»	34	»	»	32
» »	7	»	»	6	»	35	»	»	33
» »	8	»	»	7	2	1	»	»	34
» »	9	»	»	8	»	2	»	»	35
» »	10	»	»	9	»	3	»	»	36
» »	11	»	»	10	»	4	»	»	37
» »	12	»	»	11	»	5	»	»	38
» »	13	»	»	12	»	6	»	»	39
» »	14	»	»	13	»	7	»	»	40
» »	15	»	»	16	»	8	»	»	41
» »	16	»	»	14	»	9	»	»	42
» »	17	»	»	15	»	10	»	»	43
» »	18	»	»	17	»	11	»	»	44
» »	19	»	»	18	»	12	»	»	45
» »	20	»	»	19	»	13	»	»	46
» »	21	»	»	—	»	14	»	»	47
» »	22	»	»	20	»	15	»	»	48
» »	23	»	»	21	»	16	»	»	49
» »	24	»	»	22	»	17	»	»	50
» »	25	»	»	23	»	18	»	»	51
» »	26	»	»	24	»	19	»	»	52
» »	27	»	»	25	»	20	»	»	53
» »	28	»	»	26	»	21	»	»	54
» »		»	»		»		»	»	55

A iuris curpusbeli könyv a 12-ik évszázadban foglaltatott egybe,¹⁾ hitelességre nézve az admonti elsőséggel bírhat ugyan már csak annál fogva is, mivel ez két külön könyvbe foglaltan, tehát eredeti alakját inkább megközelítetten szállva ránk, kevesebbé jöhetne a változtatás gyanúja alá; azonban mégsem áll minden kifogáson felül, mint ezt Bartal is helyesen mondja.²⁾

89. §.

A iuris curpusbeli 2. könyv korszakát némelyek 1016-ra, mások 1033-ra vagy 1035-re határozzák,³⁾ éppen ezért az admonti két külön könyv szerkesztését ez évekre tehetőnek tán nem helytelenül véljük. S ha ez elfogadható, akkor némi alapot nyerünk annak állítására, hogy István a maga megyéit 1016. és 1035. közt fogta nagyobb számmal létesíteni. Ugyanis az 1-ső könyvben nem igen található megyére, főleg királyi megyére vonatkozó eszmét, adatot, de annál többet a 2-ik könyvben. Így

1-ör a 2-ik k. 2-ik pontja így szól: »unus quisque propriorum simul et donorum regis dominetur, — — excepto quod ad episcopatum pertinet, et comitatum«, itt tehát megyét említ. Ellenben az 1. k. 6-ik fejezetében ez eszme egyszerűleg csak így áll: »Decrevimus regali potentia, ut unusquisque facultatem habeat sua dividendi;« a 7-ik fejezetben pedig: »volumus quidem, ut sicut ceteris facultatem dedimus dominandi suarum rerum, ita etiam res, milites, servos et quidquid ad nostram regalem dignitatem pertinet« sat. itt a megyékről már nem szól, csak katonáról, szolgáról, minőkkel ő a megyék fölállítására előtt is kétségen kívül bírt.

2-or a 2-ik k. 8-ik fejezete rendel: »si quis comitum partem regis defraudaverit, reddat fraudem, et duplo componat«, itt már királyi várgrófot is érthetni. Ellenben az imént idézett 1. könyv 7-ik fejezetében, ámbár ha ekkor királyi megyék léteznek vala, szintén helye lett volna, de mégis semmi nyoma nincsen a comesnek és a comes kihágása megemlítésének.

3-or a 2-ik k. 9-ik fejezetében: »si quis militum iudicium a suo comite recte iudicatum spernens«, 10-ik fejezetében: »si quis comitum — — quid iniuste militi abstulerit«, 11-ik fejezetében: »si quis autem militum suum spontaneum donum dicens sibi vi ablatum mendax extiterit«, 16-ik fejezetében: »Si miles suum comitem«: mind ezen, a mílessel szembe tett comesek alatt jobbadán vármegyei ispánokat érthetünk, minők az 1-ső könyvben nem jönnek elő, kivéve csakugyan az egy 22-ik fejezetet, melyben rendeltetik:

¹⁾ Hazánk I. évi folyama 568. l.

²⁾ Uj magyar muzeum 185¹/₂. I. 417. l.

³⁾ Kelemen Imre Hist. iuris publ. privati. 55. l. és Fejér T. 7. V. 1. 106—107. l.

»ut nemo comitum vel militum« fogadja be mások szolgáját, különben fizet, a mi »inter regem, et comites« osztatik föl. S ha ez alatt nem érthetni pusztán csak nemzetségi comest, ám értsünk hát királyi várít is, mit annyival kötelesbek vagyunk megengedni, mivel fönnebb minmagunk már 1009-ből adatot idézünk; de annyit az általunk most mondottakból mindenesetre sok valószínűséggel, sőt tán bizvást következtethetünk, hogy egyfelől a királyi megyéket csakugyan ő kezdte alakítani, hogy másfelől azokat csak rendre alkotta, s hogy végre 1033-ban már oly nagy számmal emelte, hogy azok állapotjáról is törvényhatóságilag nem rendelkeznie többé lehetetlen volt.

90. §.

A Kollárt bíráló Kovachich főleg az 1222-i 5-ik törvény-cikk *comes parochianus* és *comes curiae parochianus*ára vonatkozó hatóságból kiindulólág egy-egy törvényhatóságot *comitatus provincialis* = polgári, és *comitatus castris* = katonai, tehát két külön, de azon egyenévü megyéből alkotottnak állított, s hajlandó lesz vala e grófokat egymás irányában függetleneknek tekinteni, ha a Tűzkönyv 253, 323, stb. czikkei, melyek szerint a *comes curiae parochianus* maga főnökének ismerte a *parochianus comest*, neki azt megengedték volna. ¹⁾ S valóban szerencse e polgári megyék grófjaira nézve, hogy ők e függetlenségi — rangozási — bajtól megmenekülvék, különben majdnem nevetséges s igen alantas helyzetök lett volna, midőn őket az 5-ik törv.-cikk csekély kivétellel a *polgári megyékből*, Kovachich pedig viszont a várból és külkerületéből, szóval a *katonai megyéből* kizárni s így őket két szék közt épp a pad alá juttatni kívánták. S ő a Tűzkönyv adatain a talán csak később fölfedezett 1298-i 5. törvényczikknél fogva is megnyughatott, mely rendel, hogy: »*comites parochiales, curiam nullius penitus discutiant, nisi populorum sui castris.*« ²⁾

Mi mégsem igen akarva Kovachich kétféle megyéjét melőzni, az értekezése rendén e részben elősorolt nézetet védők irányában elégnék tartjuk csak egy diplomatikai adatot felhozni. 1315-ben Károly Komárommegyét az esztergomi érseknek ajándékoztván »*castrum nostrum de Kamarun, una cum civitate, seu oppido Kamariensi, cum universis villis, et possessionibus, et aliis utilitatibus, et pertinentiis universis, - - - - - item comitatum eiusdem districtus de Kamarun cum universis iuribus. videlicet tributis, iudiciis, et aliis ipsius comitatus attinentiis*« etc. ³⁾ e néhány

¹⁾ Notio comitatum 43, 44, 55, 56, 57. l.

²⁾ Kovachich Supplementa ad vestig. comitor. T. I. 82. l.

³⁾ Fejér T. S. V. 2. 67. l.

sorának szintén minden egyes szavával Kovachichnak vitatását előre megczáfolá. Ugyanis

1-ör. Itt a Kovachich-féle polgári megye egyszerűleg *comitatus*nak, a katonai pedig már csak *districtus*nak neveztetett; nem áll tehát az ő egykorban létezett kétféle comitatusa,¹⁾ s csupán csak — a korunkban dívó gyakorlathoz képest — az azon egy megyében egymástól elkülönítve állott hatóságokról lehet szó. S közbevetőleg mondva, kérjük, ne kerülje ki olvasóink figyelmét, hogy itt a comitatus a castris districtusnak szülötteként van megemlítve, s hogy következőleg ez világosan igazolja azon fönnbbi genetikai állításunkat, mely szerint előbb voltak megalkotva a királyi megyék és csak azután kapcsolódtak ezeknek szárnya és neve alá a nemzetségek birtokai.

2-or. Az 1222-i 16-ik, az 1231-i 26-ik és az 1291-i 2-ik törv. cikkek alatt, melyek szerint a fejedelem egész megyéket el nem ajándékozhatott, nem egyedül a *castris comitatusok*, hanem a *provincialisok* is értetődhetek. Nem helyesen tartotta tehát egyedül csak amazokat elajándékozhatottaknak.²⁾ Annyival kevésbbé pedig, mivel hátrább³⁾ hivatkozván az 1291-i 3-ik cikkre: »quod dignitates seu comitatus regni nostri, seu castra advenis — nullatenus conferemus.« Ó maga figyelmeztetett arra, hogy itt a (többé) el nem adományozhatott megye alatt polgárit, s nem katonait szükség érteni, s igen természetesen, mivel itt a »seu« különítő s nem egybekötő alakban áll. És a zárjel alá tett (többé) kifejezésünket nem ok nélkül használtuk, mert ha csakugyan mindezen szapora törvénycikkek ellenére is az ezek közti — utáni — idők alatt sem szűntek meg királyaink a megyéknek, voltaképpen királyi jövedelmeknek, melyek érdekében amazok hozattak, elidegenítésétől: mennyivel kevésbbé tehetjük fel, hogy e könnyelmű kezelés még a legelső 1222-i cikket is megelőzőtt időben már gyakorlatban volt legyen? Mert hiszen a törvény történeti forrásból buzog.

3-or. Midőn egy egész polgári megye elajándékozott, mint adatunk szerint Komárommegye, ennek tárgyául azért még korántsem szolgálhatott a nemesség összes fekvő birtoka, mert voltak amabban még olyasmik is, miket a nemesi birtok csonkítása nélkül el lehetett adományozni: a várjövdelem különféle nemei, piacz-, út-, vásár-vám, a városok évi ajándékai, bírság, érczbánya, só s más ily szokott királyi jövedelmek,⁴⁾

1) Notio comitatum 43. 44. 72. l.

2) U. o. 62—66. l.

3) U. o. 73. l.

4) Ezekre nézve Bartal Comm. I. 375—376. l. írja: »Proventus, quorum pars tertia Comiti cessit. In his computandis semper primo loco debitum, census, pensio castrensium numerabatur. Marcae erant tres pas-

S hogy a polgári megyék eladományozása alatt valósággal ilyesek értettek, bizonyos egyfelől Károly idézett soraiból, ki *possessiót, villát* csak a komáromi vár, adót, birságot s más ilyest pedig más *possessio* és *villa* nélkül a megye részéről ajándékozott.

De legtisztábban megfejtí ezt másrésről maga II. András e szavaival: »*Dum quorundam nostrorum principum consilio terrae nostrae statum alterantes, castra, comitatus, terras, et caeteros totius opulentiae Hungariae proventus in perpetuas Haereditates nostris baronibus et militibus distribuimus.*«¹⁾

Tévedett tehát, midőn elajándékozhatókul egyedül tiszta katonai, vagy helyesebben szólva koronai, s ennyiben majorsági birtokká átváltozhatott uradalmi megyéket értett, s nem jól mondja, hogy polgári megyék annálfogva sem lehettek elajándékozhatók, mivel különben az *integros comitatus non conferemus*-nak nem lett volna értelme,²⁾ mert midőn a király mindazt, a mi egy megyében az övé volt, eladományozhatta, akkor maga részéről *salvo iure alieno* az *integros*-t méltán elmondhatta.

4-er. Kettős megyéi bárha léteztek volna is valaha, mindazonáltal mindkettőnek csak egy főnöke vala;³⁾ midőn pedig

sim, usque octo, quae per hos pro amplitudine, et utilitate dispari fundorum suorum Centurioni quotannis repraesentari debebant. Liberi deinde denarii, etiam libertini denarii vulgo füst pénz (fumarii) dieti. Ac per hospites advenas, in quorumcumque degerunt fundis, Regi velut Patrono, summoque libertatis eorum defensori contribuebantur vicesima item decimarum, lege S. Ladislai explicita, decima porcorum, qui in castrorum sylvis pascebantur — — pecora vaga, quinquagesimae ovium, aliarumque rerum — — minutarum per valachos praestitae: omnes denique praediorum. et omnium — — adnexorum his Jurium Regalium minorum: fori macelli, Oenopolii cet. Fructus — — Martures — — et varii pelles generis« stb., azt hisszük, ilyenkor ezeket is mind oda ajándékozta a király.

¹⁾ Fejér T. 3. V. 1. 255. l.

²⁾ *Notio comitatum* 65. l. És itt Rosti Zsigmondot »Tatarjárás« című műve 147. lapján olvasható azon megjegyzésére vonatkozólag, hogy az eladományozott vármegyék alatt csak a főispáni hivatalok lennének értendők, mert egész megyének, sőt valamelyiknek még nevezetesebb része, hogy valakinek adatott volna, eddigelé be nem bizonyítottat (?!), sőt tudtával ki által sem állítatott: kérnünk kell, vegye az itt mondottakat, s a lejjebb még mondandókat feleletül.

³⁾ Az Új Magyar Múzeum 1854. 49. lapján levő ez állítást: »Régi időben — — a várak, azoknak jószágai, és az azokhoz tartozó személyek »Castrenses, servientes, jobbagiones castris« a megyei tisztek hatalma és fenyítéke alól ki valának véve, külön tisztté hatósága levén minden várnak« gróf Kemény József igen könnyűszerűleg s a történelemmel meg nem egyeztethetőleg tevő föl.

elajándékoztattak, ez külön szakítás nélkül is megtörténhetett, s ekkor az adományos a megye, koronai uradalmat magában foglalt részének örökös urává, a nemzetségből állott másik részének pedig már csak örökös főispánjává lett. Nem volt tehát legkisebb ok arra, hogy szerinte ily esetben a megyei alhivatalok megszűntek, vagy földesuri felügyelőkké törpültek volna. ¹⁾

5-ör. Továbbá az idézett törvénycikkekből az általa vont azon következtetés sem áll, hogy tiszta *castrî comitatusok* 1291-ben még léteztek volna, ²⁾ az ok, mely őt ennek következtetésére bírta, nem bírván kellő alappal; mert akár az 1291-i 2-ik törvénycikk e szavai alatt: »nullum comitatum in perpetuum conferemus,« akár pedig az 1231-i 26-ik törvénycikknek e kifejezésében: »integros comitatus in praedia, vel possessiones non transferemus« nemcsak *castrî*, hanem *provincialis* megyét is mindig érthetni, mint már fönnebb láttuk; s ha ez áll, akkor az 1291-i évnek, mint végkorszaknak, nincsen értelme.

De még az 1222-i törvénycikkekből sem vonhatni teljes bizonyossággal következtetést a *castrî comitatus* nevezetnek azon kori keletben voltára nézve, mivel a *praedium* szónak ereje, az »a potiori fit denominatio« törvényénél fogva, a megyének koronai birtokrészét illeti ugyan inkább, de a majorsági jövedelemmé átváltozandott adó-, vám- és birságra szintugy kiterjeszhető.

Viszont fölösleges törekedés volt részéről oly időszakokban nyomozgatni a kétféle megyék keletkezését és a köztük levő különbséget, ³⁾ midőn a *castrî comitatus* nevezet a megyei rendszernek csakhamar bekövetkezett kifejlődésével jó rendén akkor szűnt meg, mikoron a *provincialis* értelemben vett megye keletkezett, s mely kiformalódás után az ily megyékből kiszakasztva s külön nevezet alatt fiókmegyékké alakítva örökösen eladományozottak sem említettek többé *castrî comitatusok*nak.

Szintúgy végül az 1267-i 8. törvénycikk e kifejezéséből: »de quolibet comitatu duo, vel tres nobiles debeant (hongyülésre) convenire« vont következtetése sem döntő arra nézve, hogy itt *castrî comitatus*t érteni éppen nem lehetne, vagy — félre nem érthetőleg kifejezve — ezzel a kétféle megyék létezettségét még nem igazolhatni, ⁴⁾ mivel az ekkori követek jó rendén már a megyei vár érdekeinek is — ha ezek szétágazók nem valának — képviselői lehettek, mert hiszen tudjuk már a fenn előadottakból, hogy ez időben a várnagyságot alispánok is viselték, sőt ily eset még főispánok és várnagyok részéről sem hányzik. ⁵⁾

1) Notio comitatum 66. l. — 2) U. o. 72. l.

3) U. o. 73—74. l. — 4) U. o. 73. l.

5) »Comes Alexander Iudex curiae, Castellanus de Bistrice, et plurimorum castrorum iuxta fluvium Vág fuit.« Bartal Comm. III. 20. l.,

Miudezek után nem hibázunk, ha Kollár és Kovachich némi tévedéseinek szinte egyedüli okát abban leljük, hogy amaz arról, hogy a Sz.-István alkotta megyék kezdetben csupán tiszta koronai birtokból állottak s csak később nyerték jelen területi alakjokat, vagy más szókkal végig fogytig egyébről, mint *castrî comitatusról* tudni mit sem akart; emez pedig a csak később idomult polgári megyéket is a Sz.-István eredeti megyéivel egyszerre alkotottaknak, vagy más szókkal azokat kezdet óta ikreknek tekintette, — és így a 13-ik évszázad vége előtt korszaki átalakulást, fokenkénti kifejlődést elismerni egyik sem kívánt.

Ha Sz.-István 2-ik könyvét az 1298-i törvényekkel egybevetjük, ¹⁾ a törvénykezésben e fokozatos haladást nyíltan tapasztalhatni. Miért nem akarjuk tehát ezt a polgárpolitikai rendezésre nézve is elismerni?

1358. »Petrus dominus Zudar comes de Saarus, et castellanus de Siscerev — forte Diósgyőr.« Fejér T. 9. V. 2. 668. l. A külveszélyek miatti kényszerűség növekedésével aránylagosan a koronai s magán várak is szaporodván, a király — s Bartal szerint legelőbb Róbert Károly — az illető tulajdonosok mellőztével is e várak erődítettjeibe külön kapitányokat — castellanusokat — kezdett kinevezni, még pedig a főispánok sorából sűrűbben, nem mindig tekintve arra, ha az megyéjében feküdt-e? s e kapitányok, ha nem voltak egyszersmind főispánok is, rangilag mindjárt ezek után következtek, s már 1328-ban a Károly és Fridrik közti békelevélben nagyban szerepeltek: »nos quoque dicti praelati, barones, comites, et *castellani* praedicti regis, et regni Ungariae, videlicet — — — Stephanus de Wjvar, Deseu de Keuzeg castellani, Nicolaus Orrus dictus, comes, castellanus de Semptey, Emericus castellanus de Lewa, Paulus Magyar castellanus de Csokaku« T. 8. V. 7. 209—210. l.

¹⁾ Kovachich Sylloge decretor. comital. T. 1. 42—53. l., mely törvényeknek egyébiránt 44-ik pontjáig való része az Andrásé, a többi a Károlyé. Kovachich Suplem. ad. vest. comitior. 138. l.

Közli: TORMA KÁROLY.

THÖKÖLY IMRE

É S A FRANCZIA DIPLOMATIA.

(A francia külügyministerium levéltárában levő »Hongrie« című két kötetes gyűjteményből.)

— Ö T Ö D I K K Ö Z L E M É N Y . —

LXII. 1681. október 6.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Literas illmæ Dnis Vrae cum honore accepi; plane adimpletus sum gaudio de gloria et fortuna christianissimæ regiae Mattis; deus et majoribus cumulare velit in commodum totius christianitatis et magni nominis regii perpetuitatem. Libenter uberiores certificationem intellexissem, siquidem nec dnum Absolonem habere potui, qui propter aegritudinem non potuit ad me venire. Spero tamen, quod si deus concesserit, intra breve tempus cum Vra illma Dnatione colloqui potero, in aula celmi principis ac dni dni mei clementissimi compariturus. Dominus ille Felt-major, qui aliquot abhinc annis copiarum auxilium chirmi regis in Hungaria confusionem fecerat, et maximam illarum partem contra voluntatem dni de Roham aliorumque suæ Mattis chrmæ officialium, in Poloniam secum induxerat, nunc in cottu Maramarusiensi commoratur. Rogo Vram illmam Dnem, si quam de ipso informationem habet, mihi ad notitiam dare ne gravetur. Scribunt mihi dnorum Hungarorum a patria exulum in Porta residentes, se querelam exclmi dni legati christianissimi regis in Porta extraordinarii intellexisse, quod ad suas literas, quas iteratis vicibus illmo duo Akakia et Vrae Illustitati scripsit, resolutionem accipere non potuerit, cum ego ad me directas et Vrae Illti et dno Akakia fideliter transmiserim. Deo recomendo Vram illmam Dnem et maneo

Illmæ Dnis Vrae

Sorostelj 6. Octobr. 1681.

servitor paratissimus
Michael Teleki m. p.

Külczim: Illmo dno dno Du-Vernay a Boucault christianissimi regis
in Transilvania legato extraordinario etc. dno confidentissimo.

(Eredeti.)

LXIII. 1681. december 4.

Illustrissime Domine mihi colendissime.

Non possum exprimere, quantum gaudium mihi ex occupato Argentorato et Casallo procreatum sit, tam gloriosi progressus christianissimae suae Majestatis reddunt me saniozem. Deus largiatur ex alto virtutibus et meritis sancti regis congruam felicitatem et amplissimam benedictionem, quorum comes sit gloria immortalis. Vivat ille vester Ludovicus Magnus, quem vobis invideo, mallem esse nostrum. Bibi heri prae gaudio, sed cras deo volente, ibo ad Vram Illustritatem et ibi bibam, quia progressus tam felices tam magni ad stuporem totius mundi totum me exhilarant, qui et nostro regno profuturi. Duos habeo filios ex dei benedictione, si capaces essent itineris, statim expedirem illos ad spectandum tantum Heroem sine exemplo, Ludovicum Magnum. Vivat, vivat, imo vivat per mille annos!

Maneo interea

Illustritatis Vrae

Krako 4. Decembr. 1681.

servus obligatissimus
Petrus Faigel.

LXIV. 1681. december 7.

Illustrissime Dne mihi confidentissime.

Die vigesima prima Albae Iuliae datae ejusdem illustrissimae Dnis Vestrae 5-ta praesentis recte ad me pervenerunt. Gratulor redditam esse eidem meam epistolam, quam 20. Octobris exaraveram, eoque magis, quod subintelligam statum meum praesentem gentisque istius exulantis medio amici sui luculenter eidem innotuisse. Cum autem ego hactenus sub protectione christianissimi regis vixerim et subsidio regiae ejus Majestatis gentem hanc pro libertatibus suis vindicandis in armis stantem ad majora conservaverim, non param (!) mihi gaudi et solatii quod mediatione tanti fautoris (cujus merita, respectus apud nominatam suam Majestatem, ingentes praeterea animi dotes jam nobis aperrime constant) uti et gaudere, fructumque illustrissimae Dnis Vrae laboris, de gratia saepius nominatae christianissimae suae Majestatis experiri nobis liceat. Verum cum adhuc cifra destituar, necessarium judicavi, quo ipse etiam ea utar modalitate, quam mihi illustrissima Dno Vestra praesenti occasione praebuit et sic ab alio plura et fusius intelligit,

nihil aliud restat, quam ut. .me favori et sinceritati illustrissimae Dnis Vrae recommendem, rogemque, ut sibi etiam atque etiam persuadere dignetur me fortunatum existimare, si in quibus eidem gratificare et complacere possim. In reliquo maneo

In Janossi 7. Decembris ao 1681.

Ejusdem Dnis Vestrae Illustrissimae

servus et amicus paratissimus
comes Emericus Theökeöly m. p.

Külczim: Illustrissimo dno Duvernay Boucauld christianissimae serenissimaeque regiae Mattis in Trannia legato extraordinario etc. dno et amico mihi confidentissimo.

(Egészen a Tököli kezeirása.)

LXV. 1681. december 7.

Illustrissime Domine.

Ego sum adhuc in eodem cruciatu, licet tumor aliquantum remiserit. Illrma D. Vra quomodo valeat, desiderarem scire; rogo, addat unum verbum, bene, an secus, ut leater et convalescam, si bene valeat; trister et optime voveam, si invaletudo continuat. Sum semper et maneo dum vivo

Illrmae D. Vrae

7-a Decembris 1681.

servus obligatissimus
Absolon.

(Eredeti.)

LXVI. 1681. december 9.

Illustrissime Domine.

Hausi jusculum optimo cum appetitu; erat enim optimissimum. Gratias ago. Illrma D. Vra obruit me sua benevolentia; deus rependat. Nihil audivi novi, spero adhuc hodie vel usque ad mane. Precor felicissimam et castam noctem. His sum et maneo

Illrmae D. Vrae

9-a Decembris.

servus obligatissimus
Absolon Dániel.

LXVII. Absolon kelet nélküli levelei 1681. végéről.

Illustrissime Domine.

Submitto censurae illrmae Dnationis Vestrae conceptum epistolae ad excellentissimum dominum de Croyssy, de qua

colloquebamur; quod si illrmae Dominationi Vrae placet, vadet in pace, si displicet requiescet in igne. Si aliquid addendum vel minuendum, accipiet ab ingenio illrmae D. Vrae et mea manu correctionem. Bene valeat, precatur

Illrmae D. Vrae

obligatissimus servus
Absolon Daniel m. p.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

Non possum neque volo nunc interrogare, quid agitur? Male enim mecum. Aliquis rubor invasit subito faciem meam, non dico pulchritudinem, qui speculum mentiretur. Ignoscet mihi illrma D. Vra, quod eandem ex debito visitare non liceat, affectus enim iste frigum (*felébe írva*: frigus) non admittit. Ubi se convaluero, non ibo, sed curram. Interea illrma D. Vra optime ut valeat, precatur ex animo eidem

Illrmae D. Vrae

obligatissimus et
obsequentissimus servus aeger
Absolon m. p.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

Non exspectassem invitationem ad prandium nisi stomachi mei malignitas jejunium indiceret; praeterea et oculus adhuc invalidus ventum non suffert. Ex his causis sedeo in cubiculo et meditor legem domini. Spero proinde me ab illrma D. Vra veniam facile meriturum, cujus erga me propensio tanta est, ut excusationem justam admittat. Ad coenam comparebo. Interim deus benedicat et prandio. Sum et maneo et morior

Illrmae Dnaonis Vrae

obligatissimus et obsequentissimus servus
Absolon.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

Hanc noctem non omnimodo insomnem exegi, sed postquam evigilassem, subito mihi in mentem recurrit unus versus ex Opera

Heros! dont son Valeur estant l'Univers,
Ah! quand' briseray vous nos fers!

et sum eodem vehementer delectatus. Rubor faciei maximam partem evanuit; tantillum saltem remansit, quod deformitatem meam paululum contigit.

Dominus imperator, postquam illucida nocte montes et saltus cum ineptissimo servo meo peragrasset, fatis revocatus est mea summa cum molestia, quam caffeto (?) nostro eluendum decrevi. Et jam sumo vasculum bibiturus ad meliorem itinerationem amantissimi domini imperatoris. Joco facile ignoscet, est enim jocorum et facetiarum amans. His maneo

Illrmae Dominationis Vrae

servus obligatissimus
Absolon.

Du Vernay által rájegyvezve : M. Ak. a employé un an entier pour venir de France en Transilvanie. Et il fait son compte de non employer pas moins pour son retour auprès de V. M.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

Non sine magna perturbatione intellexi dominum imperatorem reversum, ex simplicitate plusquam asinina servi mei, qui forte decies mecum fuit in Karko et tamen viam non invenit nequissimus. Emiseram alterum etiam priorem, et quia dominus imperator viam aliorum sumserat, ille cogitans forte dominum imperatorem praecessisse, ivit recta versus Karko. Dolem, doleo summopere et rogo, ut si literas ad dnum Teleki emittere velit, mittat huc, statim expediam meum Ephebum ad dominum Fajgel, mane ipsum inveniet. Bene valeat et bene dormiat. Sum illrmae D. Vrae

servus obligatissimus
Absolon.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

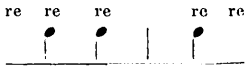
Quod faciem meam hodie non ostenderim, non videbitur mirum, colorata enim est, neque convenit ut exeam. Nolui tamen etiam inclusus silere, ut illrma D. Vra dum in persona non licet, per calamum venerer. Excellmo d. Teleki hodie mane valedixi, etiam domino iudici regio; uterque illrmam D. Vram amicissime salutant. Hoster Petrus abivit; satis bene exceptus. His maneo

Illrmae D. Vrae

servus obligatissimus
Absolon m. p.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

re re re re re

quid significet, non intelligo. Musicam quippe nescio. Si illrma D. Vra ultimam sillabam vocis bibe-re significare voluit. Salva res est, optime enim bibi et fateor, hoc jusculum mihi plurimum prodesse. Pro quo gratias ago summissimas. Facies paulo melius valet, quam heri. Perditur in puncta, quod non reparatur in anno. Bretia (?) comitiola ordinata sunt ad diem 16. praesentis, atque sic dominum Teleky die Lunae venturo exspecto. Quod illrma D. Vra scripsit, optimissime factum. Laudo, laudo, laudo, laudo, laudo et maneo

Illrmae D. Vrae

servus constantissime obligatus
 et obligatissime constans
 Absolon Dániel m. p.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

Non mirabitur illrma Dnao Vra, quod hesterna die eandem non visitaverim, aliorum enim eram, non meus, non mei arbitrii. Modo iterum male valeo, maledictus ille rubor renovari coepit, unde in domo me contineo, donec evanescat. Veniam proinde et commiserationem merebor.

Excellmus dnus Teleky illrmam D. Vram hodie visitabit. De rebus coram, quando licebit. His maneo

Illrmae D. Vrae

obligatissimus servus
 Absolon m. p.

(Eredeti.)

Illustrissime Domine.

Non exspectassem invitationem ad prandium, sponte venissem, sed ante meridiem non exeo, postea invitus, quia dominus Teleky absolute vult. Cupio quodcunque necesse est. Rogo illrmam D. Vram, ut mihi ignoscat et significet, quomodo debeat scribi salvus passus et quorum nomina inserantur. Post meridiem illrmam D. Vram visitabo. Interim sum et maneo

Illrmae D. Vrae

servus obligatissimus
 Absolon m. p.

(Eredeti.)

LXVIII. 1682. jan u a r i u s 3. .

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Servus meus, qui homines illmae Dnis Vrae Bistricium usque comitatus est, inclusas literas attulit, quas cum in meas manus dedit, nec ipse dixit, nec ego animadverti, quod illmae Dni Vrae sint titulatae. Itaque inter plures literas praecipitanter aperui, de quo officiosissime veniam peto. Certe si percepissem, credat illma Dnatio Vra, non fecissem. Apertas etiam legere nescivi, cum sint gallice scriptae, unde cognovi (sero tandem) non mihi titulat. Illmae Dnationi Vrae praesentis ac futurorum novorum annorum foelicitatem desidero et maneo

Illmae Dnis Vrae
Sorostély 3. Jan. 1682.

servus paratissimus
Michael Teleki.

Külczim: Illustrissimo domino domino Du-Vernaj à Boucauld etc.
(Eredeti.)

LXIX. 1682. jan u a r i u s 12.

Illustrissime Domine.

Culpabile esset silentium meum, nisi occasionum infrequentia et cumprimis crebrae obambulationes idipsum excusarent. Hactenus viduas et orphanos visitavi non aulam, quae tristis est ob invaletudinem celsissimi principis; postea per integram septimanam Albae Juliae male valendo consumens, tandem cum excellentissimo duo Teleky huc veni illrma D. Vram brevi invisurus, ubi interruptas hucusque conferentias colloquiis compensabimus. Nova silens per hyemem, rige (!) facta. Quicquid tamen hactenus actum est, coram referam. Interim illrmae Dnaoni Vrae praesentis et plurium annorum auspiciis, decursus finesque fortunatissimos precatus, sum et maneo eidem

Illrmae D. Vrae
Raptissime, Cibinii ao. 1682. 12. Jan.

obligatissimus et obsequentissimus servus
Absolon.

Külczim: Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld etc.
(Eredeti.)

LXX. 1682. jan u a r i u s 15.

Illustrissime Domine et Amice mihi confidentissime.

Accepi cum honore literas illmae Dnis Vrae, sed easdem summa cum admiratione perlegi. Credebam fateor, illmam Dnem Vram in mea erga se synceritate et confidentia acquievisse, sed cognosco, quod suspicandi occasionem sumserit ex casu, unde

minime debebat et quam firmatae character amicitiae non admitteret. Ex iuanimadvertentia et celeritate contigit literarum illarum apertura, quas tamen neque legere neque intelligere in lingua gallica non potui, alioquin et respectus erga christianissimum regem, jurisque gentium et regulae observati inter amicos candoris me observantissimum esse sibi sine omni dubio persuadeat. Reddo illmae Dnationi Vrae alteram Apostoli regulam, obvelans pallio charitatis conceptam de me illmae Dnis Vrae opinionem. Peccatum non feci nisi inscius, sed neque tam facile iudicandus eram, cum ex monitu Senecae vera et solida confidentia suspicionibus haudquaquam flectitur.

Literas passus procurabo et si illmae Dnaoni Vrae ita placebit, hominem ejusdem, quem in Poloniam emittet, per cursorem, qui modernum Gallum ad illmam Dnem Vram comitatus est, mittam. si ad me revertitur ac versus Maramarus comitari curabo. Interea rogo, ut illma Dnatio Vra de meo erga se propenso affectu sit securissima credatque, quod sicuti synceritatem illmae Dnis Vrae magni aestimo, ita quod mutuam inter nos amicitiam haederet, utrinque amputemus. Suspiciones enim non alunt sed infringunt confidentiam. De reliquo illmam Dnem Vram felicissime valere desiderans maneo eidem

Cibinii 15. Jan. 1682.

amicus ad serviendum semper
paratissimus servus
Michael Teleki m. p.

Külczim: Illustrissimo dno dno Du-Vernaj à Boucauld etc.
(Eredeti.)

LXXI. 1682. jan u a r i u s 15.

Illustrissime Domine.

Rogat, quid Absolon agat et ubi sit? Agravatus nupero morbo lectulum premit miser et languidus. Hoc otium occupat infortunatum Absolonem. Scripsi per dnum Bourcic illrmae D. Vrae, nunc quod addam nihil habeo; tantum quod properabo ad illrmam Dnaonem Vram ubi melius habuero, ut consolationem accipiam et exulem demisse amplectar. Nunc patientiam ut pro clypeo sumat, rogo, eidem vitam et felicitatem desiderans, maneo Illrmae D. Vrae

obligatissimus et fidelissimus servus
Absolon.

Külczim: Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld christi-
nissimi regis ad principem Transylvaniae ablegato, domino mihi colen-
dissimo.

(Eredeti.)

LXXII. 1682. februarius 1.

Illustrissime Domine.

Exspectabantur domini de Bethlen et ex ea ratione judico dilatam fuisse audientiam, quam hodie spero. Bonum esset interim praemittere, si sic placeret, impedimenta, ut illrma D. Vra facilius subsequeretur. Ego laboro, ut eandem possim comitari usque in Sorostely, quod si obtinere non possem, tamen die Martis illrmam D. Vram Meghessini infallibiliter salutabo. Hodie etiam si potero, visitaturus. His maneo

Illrmae D. Vrae

1. Febr. 1682.

obsequentissimus servus

Absolon.

LXXIII. 1682. februarius 3.

Excellentissime Domine Domine mihi gratiosissime.

Non potui intermittere, quin per modernam occasionem desiderium animi mei Vestrae Excellentiae humillime repraesentarem; magna mihi contingeret felicitas, si Vra Exlltia tales modos suppeditaret, per quos ego obligationem meam et studium inserviendi eidem contestari possem, nihil praetermitterem, quod partium mearum esset. Sum interim in hac opinione, Vestra Exlltia de mea promptitudine et fidelitate erit segura, quia unicum intendo, ut semper in rebus modernis fidelitas erga christianissimam Mattem et sinceritas erga ejusdem ministros elucescant, in quibus felicior me fore credo, si Vestra quoque Exlltia me gratioso suo affectu amplecti dignata fuerit, manens interim

Excellentiae Vestrae

Kapos 3. Febr. 1682.

servus humillimus

Petrus Faigel m. p.

Külczin: Excellentissimo domino dno marchioni de Vitry, regis christianissimi in Poloniam legato extraordinario etc. domino mihi gratiosissimo.

(Eredeti.)

LXXIV. 1682. februarius 3.

Illustrissime Domine Dne mihi colendissime, observatissime.

Post reditum principis in Transylvaniam miseram prolixiores literas ad Vram Illustritatem, quas si accepit, in rebus et propositionibus nostris me diligenter laborare et Vrae Illustritati continuo obligatum esse, uberrime intelligere potuit. Nec habeo

quicquam ita in votis, quam ut ea continuem, quae salubriora pro statu nostro sunt, et propterea difficulter licet me explicare poteram, tamen spe relicta redeundi, dimissus sum et veni huc, facturus id, quod magis necessarium judicabitur. Nihil video hic melius, quam quod 46. 352. 58. 166. 65. 12. 238. 140. 176. 63. 110. 141. 112. 36. 63. 351. 26. 10. 46. 10. 67. 225. 209. 347. 10. 63. 168. 10. 66. Fortiter resistendum est, quia 100. omnibus modis intendit 62. reducere. Templata sensim restituuntur, libertates promittuntur, comes Szappanara ab imperatore hac septimana comparebit. Palatinus regni et alii magnates appropinquant, nunc ubique publicatur, ut sancte observetur armistitium, et ne quis audeat minima injuria afficere dominos exules sub poena capitis. Considerare poterit Vra Illrtas, quantum laboris ex inquietudine populi dnus comes habeat, qui videntes tantas apparentias satisfactionis, compositionem urgent; sed resistemus, modo media illa in tempore administrentur.

Intellexi ab amico nostro, quod Vestra Illtas turbato aliquo animo sit erga me, sed nescio quare, quia nullam causam dedi, evitavi hactenus dei auxilio et in posterum etiam evitare volo, ne quid in diligentia et fidelitate mea repraehendi possit; rogo obnixè Vram Illustritatem, si a me aliquid commissum est, dignetur mihi significare, si vero hoc propter alium aliquem sit, ne credat me tam facilem esse, ut obligationis meae et affectus Vrae Illtatis obliviscerem; hoc experietur in posterum etiam Vra Illtas.

Nunciavi quaedam particularia in rebus publicis et privatis, faciat Vra Illtas, quod utilius judicabit, in privatis vero hunc affectum semper exopto, quo hactenus me Vra Illtas amplectebatur, pro quo maneo

Illmae Dnaonis Vrae
Kapos 3. Febr. 1682.

servus obligatissimus
57¹⁾)

47. 149. 209. 49. 208. 137. 10. 174. 51. 237. 46. 182. 43. 65. 210. 46. 46⁴⁶ assecurat, quod nunquam amplius desiderabit 225. 237. 148. 135, 176. 46. 10. 46

Külezim: Illustrissimo domino dno Akakia (cum pleno titulo) domino mihi colendissimo, observandissimo.
(Eredeti.)

LXXV. 1682. febr u a r i u s 5.

Excellentissime Domine Dne mihi observandissime.

Benignissimam erga tenuem meam personam et universum exulantium Hungarorum statum christianissimi regis propen-

¹⁾ Faigel Péter kezeirása.

sionem cum tam ab Excellentia Vestra per dnum Valentinum Nemessanyi, quam vero ab illustrissimo dno Duvernaj per generosum dnum Petrum Fajgel abunde intellexerim, satis superque cogitavi, quo meliori modo clementissima ejusdem christianissimae Majestatis intentio quantocius effectuari possit. Sed cum toti mundo constet, Transylvaniam in eversionem potius quam emolumentum rerum nostrarum tendere, certa etiam Portae Ottomanicae et ipsius domus Austriacae cum hoc in passu habenda sit ratio, absolutissima mihi videtur impossibilitas cum illustrissimo dno Duvernaj, quousque in Transylvania constitutus fuerit, certi aliquid et positivi superinde determinare. Quoniam vero ipsius Illustritas tam repente in Poloniam redire et se ex Transylvania enodare vix possit, negotia autem nostra ob fatale hoc et ultimarium quasi armistitium in summis constituta sint extrematibus, neque ullam amplius procrastinatione remoram patiantur (imo nisi per praesentissimum nuperrimum Excellentiae Vestrae subsidium manutenerentur, hucusque corruissent), cum itaque certus sim Excellentiam quoque Vestram parem cum dno Duvernaj habere ea in parte facultatem, ut eo citius rebus emorituris subveniatur, tutiorem hanc et proximiozem viam per Excellentiam V. aggredi placuit, remitto itaque ad Excellentiam Vestram eundem dnum Valentinum Nemessanyi, cui indubitam et plenariam cum Excellentia Vestra tractandi, concludendi, assecurandi do et concedo facultatem, officiosissime eandem rogando, quatenus ipsum pro ablegato meo agnoscere, eidem in omnibus non secus ac si mihi ipsi fidem adhibeat et cum reali et effectiva resolutione quantocius remittat. Servet deus Excellentiam V. quam diutissime et felicissime. Datum in Kapos 5. Februarii ao. 1682.

Excellentissimae Dnis Vestrae

servus obligatissimus
comes Emericus Theökeöly m. p.

(Eredeti.)

LXXVI. 1682. february 25.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Literas ex Porta ad me delatas ac Vrae Illti sonantes occasione praesentium Vrae illmae Duationi transmisi, desiderans aliis etiam in rebus eidem gratificari, sicuti et maneo

Illmae Dnis Vrae

In arce Fogaras 25. Febr. 1682.

amicus et servus paratissimus
Michael Teleki m. p.

(Eredeti.)

LXXVII. 1682. márczius 1.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Spem feceram illrmo domino comiti nomine excellen-
cissimi domini legati pro istis nundinis Leopoliensibus me per-
cepturum partem aliquam pecuniae pro comparandis nonnullis
rebus summe necessariis. Quapropter cum hic reperierim memori-
ale suae Illrttis satis prolixum ad mille et quingentos aureos
circiter sese extendens, volui humillime rogatam habere Illrtem
Vram nomine illrmi dni comitis, dignetur ad rationem sequenti
tractatus summam illam mihi accomodare; eriget per hoc eo
magis animum domini comitis et praestabit ipsi rem et gratissi-
mam et summe necessariam. Distuli itaque in crastinum usque
expeditionem ad dnum comitem, ut ipsius Illustritatem superinde
etiam possim reddere certiore. Expectans cum magno desiderio
per praesentium exhibitorem famulum meum optatam Illrttis
Vrae resolutionem et maneo semper et ubique

Leopoli 1. Martii 1682.

servus obligatissimus
Valentinus Nemessanÿ m. p.

Külczim: Illustrissimo domino domino Duvernau christianissimi
Galliarum regis in Transilvaniam expedito legato etc.
(Eredeti.)

LXXVIII. 1682. márczius 2.

Illustrissime Domine Dne mihi colendissime.

Illustrissimus dominus comes expeditiv, ut audio, quen-
dam ex secretioribus suis aulae familiaribus ad me, qui Javoro-
viae est. Cum ipse usque ad diem Jovis hinc abscedere minime
possim, remisi denuo servum meum, ut ipsum huc adducat; per-
actis rebus necessariis statim conveniam Vestram Illrtem, ubi-
cunque locorum fuerit. Quod concernit pecuniam, quam Illustri-
tas Vestra accomodare vult pro necessariis domini comitis requi-
sitis, si non est ad manus Vestrae Illtis, saltem cambialem
schedulam daret pro domino Formon, contentus essem, hic enim
cum mercatoribus rem possem facere. Demisse rogo, si fieri pote-
rit, succurat huic necessitati. In reliquis maneo Illrttis Vestrae

Leopoli 2. Mar. 1682.

servus obligatissimus
Valentinus Nemessanÿ m. p.

Külczim: Illustrissimo domino domino Duvernay Boucaut chris-
tianissimi Gall. regis in Trauniam expedito legato etc.
(Eredeti.)

LXXIX. 1682. márczius 8.

Illustrissime Domine mihi plurimum observandissime.

Reditus Vrae Illustritatis in Poloniam melius sperare de successu rerum me jubet et majorem libertatem scribendi mihi praebuit. Credo jam sufficienter Vestram Illtatem esse informatam, me ab aliquod annis in conservationem rerum hungaricarum omuem operam navasse, sumptibus non pepercisse et postquam domini exules totam curam earum et directionem in me devolvissent, hoc onus impar humeris meis esse tunc statim agnovi, et ideo non sum veritus *ad regem Galliae potentissimum protectorem nostrum recurrere, cujus clementem resolutionem* per antecessorem Vrae Illustritatis dum intellexissem, quod nimirum directe *per me rebus nostris succurrere rex Galliae decrevit* : eo facto majori animo et resolutione fiduciam integram habens in *protectione regis*, agressus sum conservationem et continuationem tanti negotii. Cujus occasione quantis difficultatibus et sumptibus involutus fuerim, ex tota serie rerum constat; quod vero majus, qualis extremitas a *Transilvania* et aliis malevolis causae nostrae mihi imminabat propter unicam hanc causam, quod res has in directionem et curam meam susceperim et dei auxilio fortiter contra inimicos egerim : annus praecedens testis est.

Ob tot et tanta personae vel maxime meae imminetia odia et pericula humerisque meis minus aequatia onera, merito animum deponere potuissem, sed respiciens *protectionem regis* et continuas animationes Vestrae Illustritatis, postquam ex castris rediissem et *mille ducentos caesareanorum militum* meis adjunxissem, nobilitatemque continuo augeri vidissem, non dubitavi prompto animo ad sustinendas res me resolvere, ullis laboribus et sumptibus parere et sic contra machinationes inimicorum omnes conservare.

Sed jam debeo fateri, sperans me citius accepturum per Vestram Illustritatem *subsiliium suae Majestatis*, quicquid *habebam, quicquid acquirere poteram, omnia impendi. A christianissima sua Majestate* praeterito anno *acceperam quator mille aureos Varsaviae* ; antehac vero unam *imaginem lapidibus preciosis exornatam*, in Decembri denique ibidem *quator mille -- aureos* ; sed *quid hoc pro tantis negotiis* conservandis, Vra Illtas consideret. Particularis militia de mense in mensem juste mihi exolvenda erat, quae *nunc ad duo millia* militum ex summa et urgenti necessitate debet augeri, alias non tantum *persona mea, sed et negotia haec jam jam ultimo discrimini* proxima erunt. Praeterea siquidem militia tota effective extendit se ad decem mille homines, si in *secreto officialibus non solverem*, factiones inimicorum ad desperationem omnia deduxissent. Item *mille ducenti* militis imperatoris *solutionem pretendunt, quos nisi animavero et juvero, in constantia non permanebunt.* Quantum vero in alias particulares

necessitates, continuas legationes et dona exponere debeam, Vestra Illustritas facile dijudicare poterit, si consideravit inimicos illos, qui ubique student evertere *ordinem nostram*, quem ego per tot difficultates sumptusque erexi. Veritatem scribo, *unica moderna legatio ad Portam absorbit mihi quator mille aureos*.

Haec omnia deserviebant pro secundandis *regis Galliarum* intentionibus et conservandis, firmandisque *rebus nostris*, sed nisi cito citius Illtas Vra succurrat, *jam coram omnibus apparebit tenuitas mea* haec ulterius continuandi; et si hoc animadverterit *communitas dominorum exulum*, venerabuntur omnes et convertent animos suos ad satisfactiones *Romanorum imperatoris*, qui *continuo omnes invitavit*, bona omnium restituit, officia in regno, remotis Germanis, Hungaris distribuit, ad Portam contendendam non tantum se offert, sed et legatum ad tractandum misit, *tributum ab Hungaria, si aliter fieri non potuerit, solve* Portae paratus est. Tempora per totum regnum quotidie restituit, contributionem regno condonavit, palatinum regni ad complanandas omnes difficultates misit, qui jam huc pervenisset una cum regni cancellario, *nisi ego retardassem et verbis ipsum luctassem*, jam nunc indetinenter et importune sollicitat, ut *ipsi locum denominem, ubi possit mecum colloqui*; neque evitare possum amplius, debeo hominem meum ad ipsum mittere, sed *colloquium* quoad usque potuero, declinabo.

Ex his omnibus potest Vra Illtas recognoscere, *majus subsidium*, prout Vestra Illtas semper per dominum *Faiigel meas securabat, jam antea debuissim accipere et nisi hoc cito fiat*, ut in tempore *jam jam imminentibus periculis obviare possim*, facile credere potest, *non erit in potestate mea, ut resistam*.

Quapropter Vram Illustritatem obnixè rogatum habeo, ut haec omnia bene perpendat et sine mora *gloriae regis* in rebus nostris, permansioni *meae et militiae nostrae consulat* et cum videat omnia *extreme periclitari, ne gravetur pro tantis rebus conservandis talem summam*, qualem denominabit *d. Nemessany*, suppeditare, super qua conferendi et declarandi facultatem nisi suae dominationi, quicquid concluderit, hoc ratum habebo. Expecto interim pro proximo vere *a rege uberiolem et determinatam declarationem protectionis suae*, de qua saepius requisiveram Vram Illustritatem per dominum *Faiigel*, quam si obtineo, alacriori et fortiori animo, habito certo fundamento, res has continuare possum. Maneo interea

Illustrissimae Dnaonis Vrae

In Salank propre ad Munkacs 8. Martii 1682.

servus obligatissimus
comes Emericus Theokeoly m. p.

(Eredeti.)

LXXX. 1682. márczius 8.

Illustrissime Domine mihi colendissime et observandissime.

Ex computatione dierum perspexi, quod literas et informationes nostras non acceperit Vestra Illustritas; sed tamen optime factum est, quod Vestra Illustritas venerit in Poloniam, quia nunquam res nostra ita periclitabantur, prout nunc. Per amorem dei rogo Vram Illustritatem, sine mora succurrat, quia nunc *imperator Romanorum* deludi potest et arma haec ad ulteriora tempora etiam conservari non inveniet *rex Galliae* tale subjectum, prout est *comes Theokeoly*. Praevenimus pericula, quae miment ipsius persona et rebus nostris, postea quid debeamus facere, conferemus, tempus etiam docebit. Bonum esset, si Vra Illustritas informaret nos de rebus *gallicis* et de resolutione *regis*, quam exspectamus. Necesse est, ut Vestra Illustritas *particularem* et *sinceram* correspondentiam habeat cum d. *Faigel*, ita procedet melius. Si quae secreta habet, quae nobiscum communicari possunt, domino *comiti Theokeoly* etiam Vestra Illustritas scribat. Ego quicquid facere potuero, fidelissime exequar, modo in tempore significat mihi V. Illtas intentiones suas.

Quod vero attinet in privato res meas, bono tempore veneram huc, necessitas ita desiderat, ut continuo hic sim. Magnam spem habeo ex recommendatione Vestrae Illustritatis, quam fecit coram *regi Galliae* de me. Rogo itaque Vram Illustritatem obnixè, dignetur mihi nunc succurrere, ut possim uxoris et liberorum meorum rationem habere et me hic sustinere, experietur promptitudinem et fidelitatem meam. Hodie venit huc noster amicus *Szirmai*, missus a *palatino regni*. Consideret Vra Illustritas, qualem modum habeo vicissim *Romanorum imperatori nocendi*. Utinam isti homini gratificaremur, prout locutus sum cum Vra Illtate, quia et d. *M. de Bethune* promiserat. Ego me et omnia in affectum et favorem Vrae Illustritatis repono et maneo ejusdem

Illustritatis Vestrae

In Salank prope Munkaços Die 8. Martii 1682.

servus obligatissimus

Petrus Faigel

Rájegyzve: Reçu, à Tauarau le samedi au soir 14. mars 1682.

LXXXI. 1682. márczius 21.

Illustrissime Domine mihi colendissime, observandissime.

Multum doleo, quod *media* in tantum retardata sint, quia jam *armistitium debuisset rumpi* propter considerationem sex septimanarum in armistitio specificatarum; ita citius effecissemus ea, de quibus nunc scripsimus; credat mihi, deducemus in confusionem

Romanorum imperatoris rem (quod summopere sitit anima mea,) modo ne sit difficilis illmus d. Du Vernay, magnae considerationis arx ad manus nostras deveniet, imo et plures. Optime habeo dispositum comitem Theokeoly, videbit Vra Illtas; modo cito possemus frangere armistitium, stupenda effecimus; sed dilationes faciunt hic homines increduli. Ego fideliter laborabo, unicum rogo, ut illmus dnus Du Vernay faciat me sentire ejus magnum affectum, prout me recommendavit apud regem Galliarum, quia et mei et meorum ratio est mihi habenda. Scribat mihi, mentem rumpam, libenter faciam, quaecunque potuero, quia ambabus arripio manibus occasiones illas, per quas servire possum regem et gratificari Vestrae Illustritati, sum enim et maneo

Illustritatis Vrae

In pago ad Munkacs 21. Martii 1682.

servus obligatissimus

Faiyel.

Külczim: Illustrissimo domino Duvernay Boucauld regis christianissimi legato extraordinario etc.

(Eredeti.)

Közli: GERGELY SAMU.

SOBIESKI ÉS TELEKI LEVELEZÉSE.

(1684—1686.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Bécs felmentése s a török sereg érzékeny veresége forduló pontot képez Erdély történelmében is. Erdély teljhatalmú ministere, az éles eszű Teleki Mihály jól látta, hogy a félhold hatalmasan hanyatlóban van. Nem várta be a magyarországi vereséget, Buda visszafoglalását: előbb megindítja a tárgyalást a bécsi udvarral, hogy Erdélyt a török fenhatóság alól kivonva, a magyar király védnöksége alá bocsássák. Érintkezésbe lépett jöveleve a bécsi udvarral, azt hívén, hogy előnyösebb feltételeket biztosíthat hazája részére most, midőn még nincs végleg eldöntve a harcz kockája a magyarországi várakban és téreken, — mint később, midőn győzelmes hadai élén előreláthatólag a császár fogná diktálni a föltételeket.

A kiegyezés első érintkezéseit Erdély és Bécs között a hős lengyel király: III. János (Sobieski) közvetíté. Apafi és főkép Teleki bizalommal fordul hozzá országos ügyekben s Bécsbe menő követek először rendszeren a lengyel királyi udvarban állapodnak meg. Viszont az erdélyiek is lényeges szolgálatokat tesznek a lengyel köztársaságnak, főkép a török készülődésekről és mozdulatokról való értesítésekkel.

De beszéljenek magok az okiratok, melyek mindegyike a gróf Teleki-család maros-vásárhelyi levéltárából való.

[1684.]

Illme Dne, mihi observandissime!

Turca quidam negociator Murtezan Trapenzolensis, anno praeterito supellectilia quaedam duo millia et quingentos taleros valentia, unum item equum turcicum centum talerorum valoris, vendiderat subditis Armenianis Szaniszlouiensibus Illtis Vrae, Caspari videlicet Nicolao et Joanni Tomavicz, fratribus consanguineis. Quod plane tunc temporis venit fama solutionis obsidionis Vien-

nae, ¹⁾ et caedis Turcarum ad Párkány ²⁾ actae, nihil isti Murtezano memorati Illtis Vrae subditi responderunt, adeo ut et de praesenti damnum patiatur manifestum. Nos quod cervicatum durum Turcarum jugum ingemiscimus, expressam portae dictus Murtezan ad nos attulit commissionem, ut per negociatores Polonos vel Armenianos in Transylvaniam totam ipsi contentationem operemur, quod antequam exequi cogeremur, commodius judicatum est, ut per praesentem Vram Illtem requirerem, et candide peterem, ut memorato Murtezano de dictis duo millibus et quingentis imperialibus talleris, equo item turcico plenariam et quam celeriore cum dictis subditis suis ne gravetur persolvi facere contentationem. Vrae Illti reservire non intermittam. Alioquin pro hoc debito negociatores Armenos in ditionem celsissimi principis dni dni mei ex Polonia venientes arestari ex portae mandato necessitabimur. Interea Vram Illtatem deo recomendo et maneo
Illmae Dnis Vrae

ad serviendum paratissimus.

Teleki kezével: Potóczkinak így irtam.

(Egykorú másolat, 249. cs. 61. sz.; d. n.)

1684 jun. 20.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae stb.

Magn., sincere nobis dilecte.

Quamvis uberius cum gen. ill^{mi} principis Transylvaniae ablegato, viro digno, dexteritate, et rerum scientia praedito egerimus, eidemque nras explicuerimus resolutiones: non ideo tamen intermittendum duximus, quin Sinc. V^{ram} hisce nris conveniremus, eandemque de regia nra propensione et voluntate nra certam et securam esse cupimus. Cui bonam optamus valetudinem.

Dabantur Javoroviae die 20. Junii a. d. 1684. regni nri 11. anno.

Joannes Rex.

Külczin: Magn. ac gen. Michaeli Teleki de Szék stb.

(Eredeti, kívül a nagy fejedelmi pecséttel, 249. cs. 1. sz.)

✓ 1684. jul. 4.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae.

Magnifice sincere nobis dilecte.

Adtulit nobis praesentium baiulus, a generoso ablegato nostro, qui jam cum seraskiero in castris est, literas. Expressus hic

¹⁾ 1683. sept. 12.

²⁾ 1683. oct. 9.

ab illustrissimo Trausalpinae Valachiae principe ad nos expeditus est; cui cum vicissim nostra concederimus responsa, amanter Sinc. V^{ram} requirimus, ut homini huic, cum exiguo comitatu suo faventer adesse velit, maturo, securoque eius consultura reditui. Regiam ceterum Sinc^{ti} V^{rae} nostra offerimus benevolentiam
Javoroviae die 4. Julii 1684. regni nostri XI. anno.

Joannes Rex.

A lap alján: Ad mag. comit. Teleki generalem exercitus Transilvaniae.

Külczim: Magnifico ac generoso Michaeli Teleki de Szék stb.

(Eredetije a királyi pecséttel 249. cs. 2. sz.)

[1684] jul. 4.

Copia literarum serenissimi ducis Lotharingiae die 4-ta Julii.

Noverit Vra Regia Mtas ex meis praecedentibus, quomodo occupato Visegradio, et Turca ad Vaciam rupto et in fugam acto, castellum hoc cesserit caesareanis, hinc insecutus hostem versus Pestinum, in alteram Danubii partem se recepit et Pestinum occupavi primo currentis.

Quandoquidem oppidum istud ex parte Dauubii apertum est, aggere ligneo a Turca fugiente incinerato quinque aut sex dies hic morari cogar, securitati praesidii Pestinsis provisurus, deinde ad Vaciam tendo, ubi pontem strui jussi ad Danubii transitum, ut iterum Turcam castra metantem ad Budam (deo auspice) possim impetere, et pro rei successu Budam obsidione cingere. secundum statuta et approbata a caesare et a Vra R. Mte consilia.

Quoniam autem praesidium Budense ad decem millia pedittum ascendere ferunt, sic res ardua, difficilis et diuturna videtur; deoque timendum, ne omnes vires exerant Turcae huic civitati succursuri.

Monui ill^{mm} comitem a Lesle ut intra Dravum et Savum cum Croatis et Germanis, quibus praeeat, versus pontem Esechinum se moveat.

Verum haec non sufficient, si arma Turcica non divertantur armis Vrae Regiae Mtis agentis in inferioribus Danubii partibus Moldaviam et Valachiam versus, secundum ea, quae mihi communicare complacuit.

A lotharingiai herczeg Sobieskinek.

(Egykorú másolat 249. cs. 4. sz.)

1684. julius 16.

Urunknak ő ngának írt lengyel király ő fge levelének: mása.
Joannes tertius etc.

Ill^{mc} Princeps, grate nobis dilecte.

Hoc ipso temporis momento, quo hiuc moremur, et in profundiores versus Danubium removemur regiones, paucis hisce Ill^{tem} Vram compellendam duximus, amanter ab eadem contententes, ut literas hisce annexas ad ill^{mum} Valachiae Transalpinæ palatinum transmittere velit, scriptas in negotio gen^{si} residentis nostri, qui apud Soliman passa seraschierum ad ripam Danubii moratur; si quod ab illo missum fuerit ad nos responsum, vel etiam expressus aliquis expeditus huc fuerit, ut securitati addito aliquo comitatu ad limites nostros Ill^{tas} Vra prospiciat, diligenter fidenterque requirimus, nobis quominus in castris hucusque simus moram hoc solum interposuit, quod adventum ill^{mi} Venetorum legati Morosini magnis S. Marci procuratoris et senatoris (raro exemplo tantæ personæ ad legationes exhibentur) expectaverimus.

Jam tamen ille apud nos comparuit insigni patricium Venetorum e prima nobilitate comitatu stipatus, consecutæ ipsam sunt recentes literæ, quibus mira de prosperis in Dalmatia et Archipelago principalium suorum successibus narrantur.

Hesterno etiam die a serenissimo Lotharingiæ duce de 4-ta Julii læta accepimus de armorum caesareorum progressibus nova, quæ tametsi forsân Ill^{tati} Vrae innotuerint, tamen pridem communicanda duximus. Quid insuper pars militiæ nostræ ad Camenecum hoc tempore prospero Marte egerit ex annexis Ill^{tati} Vrae constabit, cui optimam a deo apprecamur incolumitatem.

Dabantur Javoroviæ in Russia die 16. mensis Julii anno dni 1684. regni vero nostri XI.

Joannes Rex.

Sobieski Apafinak.

(Egykorú másolat 249. es. 4. sz.)

[1684. j u l.]

Relatio de grosso dno Szervuszki.

Thesaurarius curiæ nostræ tribus circiter equitum millibus praefectus die 2. currentis ex vicinia Trembovliæ castra movit versus Zvaneciam. Prima ejusdem intentio erat claudere Tyra transitum Huszain passa, qui jubente Sulimano ad porta destinato annonam caeterasque bellicas provisiones a partibus Danubii ferebat.

Alterâ amotione castrorum die 8-va scilicet cum prope oppidum Schala transiret, plures rustici ad ipsum adducti referunt cajmacani suis Camenecensis praefecti vicarium Husaimam obviam missum Camenecum rediisse cum annona aliisque provisionibus; sed paulo post ab homine nocte praecedenti in ipsis Cameneci moenibus capto, verius didicit a praefatis rusticis falsa narrari,

celeriori itaque passu movens, processit ad vicum Niuram, locum uno a Scala tribus a Cameneco milliariibus, ubi per angustum sylvae tramitem paulo lentius incedit, prior exercitus pars, quae cum aliquot Cosacorum turmis, binisque tormentis campestribus sylvae angustias evaserat, duo millia Turcarum conspexit, qui feroci impetu contra nostra stativa irruerunt. Ad subitum armorum strepitum curiae thesaurarius itineris difficultatibus in sylva adhuc impeditus citius processit et a captivo homine accepit adesse et pugnam incipisse Kihaja et Huszainum 6000 circiter hominum fortes Jaslovecio annonae hominumque suppetias laturos.

Haec internunciantur thesaurario curiae, validam Turcarum Schytharumque manum posteriarum exercitus nostri partem, et impedimenta in sylva aggredi ausam a nostris fortiter repulsam, tantem superatis viae sylvaeque angustias noster exercitus in apertum campum processit, ubi Turcarum Schytharumque (suppetias) copias a tergo provisiones Jasloveciam ferendas pugnae paratas invenit, levibus primo velitationibus res coeptae, postmodum Turcae valido impetu in nostros irruerunt, sed horum virtute tertio repulsi, jusserunt sexcentos circiter semenes sine desulteriis pedites pugnare, qui a Cosacis et desulteriis nostris fracti, locum equitatu nostro irrumpendi in medios hostes, qui suorum ducum minis tertio pugnam renovare tentantes, tandem nostrorum virtute impares apertae fugae se commiserunt, nostris illos a tergo usque ad Camenici fugae conspectum prementibus.

Caesorum hostium numerus ad mille ducentos censetur; captivorum ad trecentos, quos inter tres numerantur tribuni, et unus ex supremi vezerii familiaribus ad praefecti Camenicensis latens constitutus explorator, sed hic graviter vulneratus, ut vix mortem evadere posse credatur. Hostium impedimenta omnia currusque annonae cum magna bonum copia in manus nostras venire.

Implevit hac occasione curiae nostrae thesaurarius experti ductoris partes, militesque nostri veluti pugnis victoriisque asveti, egregiam navarunt operam. Foelix tamen rerum eventus deo exercituum domino tribuendus, qui gaudium nostrum implere dignatus est, dum ipsamet die, qua haec ex Podolia nunciantur, accipimus fortunatos caesari exercitus apud Vaciam progressus, pro quibus omnibus solemniter decantato gratiarum hymno divinam opem imploravimus ut foelicioribus in dies successibus sacri foederis arma ubique prosperare velit.

Titulus: Illmo dno Michaeli Apaffi Transylvaniae principi, partium Hungariae dno et Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

(Egykorú másolat 249. cs. 4. sz. Mindhárom az előbbiekkal együtt egy ív papíron lemásolva.)

1684. j u l i u s 16.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae stb.

Magnifice, ac genereose sincere nobis dilecte.

Quid ad praesens ab ill^{mo} Transylvaniae principe desideremus, quidquid notitiae ipsius communicamus, constabit Sin^{tati} V^{rae} ex nostris ad suam Ill^{tem} ex aratis atque hic adjunctis literis, quas studiose volante mittimus sigillo, ut easdem Ill^{tas} V^{ra} perlegere valeat prius, quam ad Ill^{mm} mittantur. Neque pluribus Sinc. V^{ra} moramur, sed quod superest, bonam eidem optamus valeditudinem.

Dabantur Javoroviae die 16 mensis Julii anno domini 1684. regni vero nostri 11 anno.

Joannes Rex. m. p.

Külczim : Magn. ac gen. Michaeli Teleki de Szék.

(Eredeti 249. cs. 3. sz.)

✓ 1684. j u l i u s 23.

Serenissime et potentissime rex. Dne dne mihi clementissime!

Binas easque benignissimas Vrae Sac. Reg. Mtis literas, priores quidem per generosum ablegatum dni dni mei clem^{mi} mihi transmissas, omni qua est humilitate accepi; quia alte memorata sua Celsitudo, universique hujus regni status et ordines, firmam indubiamque in favorem Mtis Vrae sitam spem habeant, ulterius etiam in eodem perseverare volunt, gratiamque ejusdem Mtis Vrae desiderant.

De generoso dno Jordaki in Valachiam literis Mtis Vrae transmissis benigne meminit Vra Mtas, sed nullam hactenus de eo habeo informationem, nisi non ita pridem Vaszilius quidem palatini Valachiae hac transmissus cursor, aliquot stipatus comitibus, pacifice et secure est emissus: cuidam dni Constantini servo cum eodem tunc abeunti, per legatum expressum, quinque abhinc diebus ex aula suae Cels^{nis} redeuntem, dnus palatinus sollicitavit salvum in Poloniam redeundi passum, qua in instantia, voti etiam compos factus est, nisi hic is sit, quo factus sit, sum incertus. Namque si se in rebus Mtis Vrae occupatum declarasset, majorem de securitate ejus impendissem sollicitudinem.

Posteriores vero Mtis Vrae literae clementissimae, cursori dni vajvodae, ipsiusmet securitatem concernentes, ipso nolante (igy) mihi sunt redditae; insciis enim confiniariis per hoc regnum transeuntem, tanquam ignotum et sine passu dni dni mei clem^{mi} exire volentem, in termino regni invadunt et nisi Mtis Vrae literae apud ipsum repertae fuissent, actum de ipso fuisset. Adducitur itaque tanquam legum patriarum violator, in aulam alte memo-

ratae suae Cels^{nis}, atque Mti Vrae ob gratiam saepissime huic regno oblatam, sine mora salvus et incolumis dimittitur. Dum in quibusvis negotiis Mti Vrae complacere studeamus; ejusdem progressus divina bonitas felicitet, desiderat.

Sacrae Reg. Mtis

servus humillimus

✓ Albae ¹⁾ 23. Julii 1684.

Teleki Sobieskinek.

Más lapon: Infelix de palatino Valachiae spargitur rumor: per nonnullos enim ab ipso recedentes, coram magno vezirio, plurimis criminationibus defertur, ideoque alter ei est suffectus. Ipse vero cum suis domesticis inter saltus, inviaque sylvarum latitat, vitam solummodo defensurus. Certiorem brevi a me de hoc negotio accipiet Mtas Vra informationem.

Ser^{mo} Lotharingico feliciter omnia succedunt, quippe Vacia, Pesto, Visegradoque expugnatis, Budae obsidionem intentabat, et vix si de praesenti ibidem non operetur.

Censuram purpuratorum eam esse asserunt in porta, ut imperator transmarinas peteret regiones. Expressum habet ibi dnus d. meus clem^{mus} legatum, res eorum expiscaturum. Quicquid ipse referet, intelliget Vra Mtas.

Et Persae feruntur maxima conscripsisse bella, eaque in progressu negotiorum esse. Ita pilasses etiam Venetas, nonnullas expugnatas esse arces, ipsimet Turcae profitentur, resque ipsorum in magna desperatione et confusione esse fatentur.

Suleiman serascherius exiguo est vallatus exercitu. Moldaviae praefectus eam habet intentionem, ut potentia Mtis Vrae appropinquante, Danubio superato cum eodem jungatur.

Teleki Mihály a lengyel királynak.

(Egykorú másolat 249. cs. 5. sz.)

[1684. j u l. vége?]

✓ De duo Jordakio nuperrime Mtas Vra clementissime mihi mandaverat, qui hocce plane die ex Valachia ad me appulit. Fateri et ipse debet, inscio me per hoc regnum transiisse, secundum itaque mandatum Mtis Vrae, de ulteriore ejus securitate omnem impendi operam, maioribus etiam in rebus Mti Vrae complacere submissee desiderans maneo.

Magna consternatio Turcas manet, in conscribendis quidem exercitibus operantur, sed et ii, qui stipendio digni censentur, sunt inermes et ad bellum inhabiles.

¹⁾ *Kariko kihúzva.*

Uti nuper ferebatur, mitius cum vajvoda Valachiae est actum, noviter enim officio suo empto, jam confirmatus est.

Interea venerant ad me literae Vrae Mtis, fasciculum literarum continentes, jam memorato dno vajvodae Vrae Mtas transmitti voluit, quod etiam feci quam lubentissime.

Celsissimi principis ablegatus ad portam expeditus, jam reversus scribit, licet confirmatio filii celsissimi principis in principatu, ad crebras etiam instantias antea denegabatur, et non nisi pro grandi summa promittebatur de praesenti vero celeberrimus legatus ab imperatore ei est adjunctus sponte; qui cum purpura et dotibus principalibus brevi adveniet, filium suae Celsitudinis, in successorem confirmaturus.

Ferebatur magnum vezirium ad obsidionem Budensem solvendam voluisse abire; sed nihil de eo ablegatus scribit.

Novus Tartarorum chanus est creatus, quid se promisit Mtem Vram vel ad pacem alliciendam, vel universam Poloniam ferro et igne hoc anno ejus virtute devastaturam fore.

Ubi idem ablegatus advenerit, quicquid novi referet, statim Mti Vrae transcribat sua Celsitudo.

Stupendum! Turcae Gallos ipsis opitulaturos gloriantur.

Thököljius Cassoviam convocat sibi adhaerentes, quos ita lactat, ut si velit ferro, si velit pace negotia sua perficiet.

Teleki Sobieskinek.

(Egykorú másolat 249. cs. 50. sz.)

1684. a u g. 14.

Perillustris at magn. domine, domine vicine et amice observand^{me}.

Inclusas ab ill^{mo} dno comite ad ser^{nam} Regiam M^{tem} dnum meum clem^{num} intitulatas, quamprimum recepi a V^{ra} Ill^{te}. statim easdem expedivi ad eandem ser^{nam} Mai^{tem}. Ad quas responsoriales reportatas sine mora ad manus Ill^{tatis} V^{rae} mittere non negligam, imo eodem momento expediam, de quo uberius dnos Ladislaus Goczka dabit relationem, et de rumoribus Ill^{is} V^{rae} enarrabit, de quibus feci mentionem in literis ad magn. dnum capitaneum Hustensem.

Katarina Gronowska, quae per Joannem Popowicz ad obsequia filiae magnifici dni Kendy Gaboris erat conducta, per assecurationem in scriptis datam praefati dni Joannis Popowicz, cum supplici libello recurrebat ad ser^{nam} Mai^{tem} dnum meum clem^{num}. inplorando auxilium, in causa non satisfactionis sibi pro obsequiis, quae praestabat per annum totum magnificae filiae magn. dni Kędy Gabor, in quo inculpat dnum Popowicz, qui praefatam supplicem assecurabat, et non satisfecit assecurationi. Quam ob rem ex

mente ser^{mae} M^{tis} dni mei clem^{mi} ad Ill^{tem} V^{ram} recursum facio, diligenter petendo, quatenus Ill^{tas} V^{ra} dignetur auctoritate sua dno Popowicz demandare satisfactionem iuxta assecurationem praefate supplici praestari, ne amplius distrahat ser^{nam} Ill^{tem} suis querulationibus.

Maneo interea

Ill^{tis} V^{rae}

benevolus amicus

et ad officia promptissimus servitor

Alex. Wyszynszki m. p.

Datum in arce Striensi die 14. Aug. 1684.

Külczim: Perillustri ac magn. dno vicecomiti Maramarosensi, dno et amico observandissimo diligenter commendatur.

[1684. a u g. v a g y s e p t.]

Quid cum bella agatur, notum vobis esse credimus; neque prolixius ea de re scribendum censemus.

Nos adeo ad castra festinamus, ut tertio ab hinc die certo cum exercitu sub Nisiofcik coniungi speremus. Jam generosus thesaurarius curiae regni cum parte exercitus praecessit, qui sub fortalio Zuaniec dicto subsistit, ut nobis pontem per fluvium Tyram construat. Quamprimum vobis viciniore fuerimus, expressum nostrum expediemus ad vos, interea tria a vobis desideramus necessaria. 1mo Ut si Jordaki aut aliquis alius ex Valachia Transalpina ad nos missus fuerit, recto tractu versus Chocimum et Zuaniec cum aliquo securitatis gratia comitatu deducatur. 2do Quandocunque certa aliqua nova habuerint, quae notitiae t (sic) praecautioni nostrae servire censebuntur (sic.) 3^{io} Ut expressum in partes Transalpinas mittatis exploraturum, an verum sit, quod de mutatione palatini Valachiae spargitur, ubi afflictus haereat et quis in locum ipsius sit substitutus?

Jam vero quam supremo numini curae sint res nostrae, vel ex hoc considerare et cognoscere poteritis, quod ex hodierna posta accipimus, nimirum armistitium inter principes christianos ad annos viginti conclusum esse, indeque est quod iam exercitus electoris Bavarici et circulatorum [sic! ceterorum?] imperii versus Ungariam expendantur. — Speramus etiam certo certius, quod dux Galliae damna et incommoda christianitati compensaturus sine dubio validos terra mari daturus sit succursus.

Nos in hac nostra ad castra profectioe binos nobiscum habemus legatos, alterum caesareum comitem Valenstein, alterum Venticum equitem Morosini, primarium senatorem et procuratorem S. Marci, qui tamen in hoc itinere aliquantulum aegrotare caepit.

Filius secundo genitus archidux obiit, unde in summo merore imperator est.

Classis Venetorum iam ad ipsas pervenerat Dardanellas, accepta vero informatione, classem Turcarum circa Rhodum reperiri versus illos rediit, fortiter deo favente Turcas persecutura. In Dalmatia et Croatia res, per dei gratiam, bene, et prospere succedunt.

Generalis Leslie fortalitium Virivice expugnavit ac alias binas occupavit arces in Sarum et Drarum, duos praeterea succursus, qui Viriviciam secundare volebant, prospero Marte fudit et profligavit, inde vero versus pontes Essekiános perrexit, ut illos occupare et simul exercitum Turcarum ad Budam dissipatum interciperere possit.

Boritékon: Rationes.

Sobieski Telekinek.

(A cursivalval szedett szavak titkos szám-jegyekkel írvák, felette a megfejtés, 249. cs. 66. sz. d. u.)

[1684. a u g.]

Satis liquidas generoso aبلغato dedimus declarationes ad omnia, quaecunque nobis nomine illustri-tatis suae exposuit, nec dubitamus, quin easdem pari dexteritate sit relaturus.

Certo insuper confidimus illas affectus nostri erga illum principem expressiones, pro certo praeservaturae amicitiae nostrae futuras pignore.

Jam alter elabitur mensis, ex quo grosum Jordaki ad ill^{imum} Transalpinæ Valachiae principem cum officiosis expeditimus literis. Qui tametsi aliquem secum habuerit comitatum, nemo tamen ab illo hucusque ad nos rediit; imo idem princeps conqueritur per certam occasionem, expressos suos, quibus Jordaki associatus fuerat, necdum ad se pervenisse. Si quid proinde Sinc. Vra de iisdem habeat hominibus, velit nobis communicare; neque enim nobis imaginari possumus, illos in dominiis Transylvanicis interceptos, aut detentos esse; id enim et bonae viciniae, et sinceræ amicitiae juribus omnino contrarium esset.

Seraskier Suleiman passa trans Danubium ad Sakiám constitutus permisit, ut Pacius (igy) noster, quem ibidem secum habet, nos de pace tractanda pertentaret. Quod ut supponimus proprio ipsius iussu residens noster scripsit.

Nos vero firmiter in iis persistimus declarationibus, quas iam feliciter iterum dedimus.

Apparet ex isto seraskieri tentamine, vires et exercitum turcicarum esse debiliores. Itaque tanto magis nostris incumbendum est destinatus.

Sobieski Telekinek.

(A cursivalval szedett szavak titkos szám-jegyekkel írvák s a lengyel kir. kancz. irnokának az írása; felette Teleki megfejtése, d. n. 249. cs. 67. sz.)

✓ [1684. oct. 4.]

A lengyel királynak.

1. Okát adni, hogy ő fgének eddig nem írtunk, és ő fgét nem tudósítottuk, mert bizonyosról akartuk ő fgét informálni, mely előbb nem lehetett.

2. Az török császárnak kapucziája érkezett, az mely az ifjú fejedelemnek kardot, botot, zászlót hozott, az melyet azelőtt mind urunk, és az ország is solicitált, akkor csak dilatálták, mostan maga ultro küldte meg.

3. Az töröknek nagy készületi van, hol kit tanál, még gyermek renden valót is, mind felszed; nagy colluvis, és egyenesen ő fge ellen akarja indítani.

4. Köz hírrel olyat is értünk, hogy az persa maga országában táborban szállott volna nagy néppel, de intentuma felől bizonyos nem hallatik.

5. Az törökök az várakat mindenütt muniálják mind épületekkel, mind éléssel, és egyéb munitiókkal.

6. Az törökök közönségesen beszélik, hogy az ő fge armadája az budai obsidiót félben szakasztja, elmegyén alóla.

7. Az ő fge intentumát és az kereszténység unióját örömezt értenők.

8. Az Tököli uram állapotja mint esett, arról is tudósítani.

Teleki Sobieskinek.

(Egykorú másolat 249. cs. 7. sz.)

Ad regem Poloniae, 4. Octobr. 1684.

Quod benigno Sacrae Regiae Mti Vrae mandato hactenus non fuerit satisfactum, causa est infirmitas mea, et quod nihil certi habuerimus.

Pro confirmatione neo-principis nostri annis clapsis Turcarum imperatorem sollicitabamus, ille tamen ad hoc usque tempus differebat, nunc per suum kapucsi passam omnia ultro emisit instrumenta, quibus sua celsitudo die decima octava mensis Septembris aspiciente sole ardenti populorum voto feliciter confirmatus est.

Magnum Turca habet apparatus, si quos inuenit, paruos pariter ac magnos, congestae immiscet gentium colluvis, contra sac. Romanorum imperatorem et Mtem Vram convertendae.

Ex residente nostro intelleximus, quod Persae in Martis arenam produissent, quid tamen intendant? ignoramus.

Arces a Turcis ubique valde muniuntur, qui jam divulgare coeperunt, quod Buda ab obsidione christianorum liberaretur.

Dominus Tökölyi iam insperatum fortunae passus est lusum,

quia octo tormenta et tentoria sub Fragopoli amiserit, omnemque castrorum copiam in praedam reliquerit Germanorum, qui etiam Szibinium, extincto ipsius praesidio recuperarunt.

Si Sac. Mtas Vra rem christianorum, suamque dignam omni felicitate intentionem nobis clementissime aperire dignabitur, humiliter reservare non interitemus.

Inclusis etiam addidit moram mea infirmitas, quam et nunc patior indesinenter.

Kivül : Igy irtam a lengyel királynak 4. Oct. 1684.

Teleki Sobieskinek.

(Teleki titkára, Komáromy János fogalmazványa 249. cs. 7. sz.)

✓ 1684. october 31.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae stb.

✓ Magnifice, grate nobis dilecte.

✓ Post exactas feliciter cum hoste velitationes, repulsis strenue Turcarum et Tartarorum copiis, adeo, ut non ausi statariam dare pugnam recedere post Tyram coactae fuissent: aliquae militares personae ex nostro desiderantur exercitu. Pro quibus rehabendis, expressos mittimus ad illustrissimum palatinum Valachiae: obnixae contententes, quatenus Gratitude V^{ra} tam illuc euntibus, quam post ad nos revertentibus, securum ipsis efficere annitatur passum. Certa vicissim nostrae erga se omni occasione benevolentiae. Quum ad praesens optime valere cupimus.

Dabantur in castris nostris regiis ad fluvium Tyram die ultima mensis Octobris anno dni 1684. regni nostri 11. anno.

Joannes Rex.

Külczim : Magnifico ac generoso Michaeli Teleki de Szok. (sic) stb.

(Eredetije a királyi pecséttel 249. cs. 8. sz.)

1684. november 17.

Magnifice domine et amice confidentissime.

Homines celsissimae principissae dnae dnae meae clementissimae (qui Leopoli suae celsitudini suppellectilia quaedam justa pecunia mercabuntur) qualiter per dnum Berzenz commendantem aliosque fuerint tractati et conviciis affecti, verberatique? quomodo a certis bonis sint insuper spoliati? credo me melius edoctam Vram Magnificentiam. Non hoc cultae hactenus viciniaae atque bene-usitatae conveniebat amicitiae. Antequam igitur fama tanti mali ad celsissimum principem dnum dnum meum clementissimum perveniret, necessarium duxi Magnificentiam Vram rogare, ut quantocius hanc rem sacr. regiae Maiestati ad notitiam dare

et cum regali suae Maiestatis assistentia sic mederi ne gravetur, ut luculenter et principali suae Celsitudinis dignitati satisfiat, memoratique injuriati, verberati ac damnificati contententur, ne debeat summe memorata sua Celsitudo suam Maiestatem propterea molestare. Vrae Magnificentiae reservire conabor. De quo resolutionem expectans maneo

Magnificentiae Vrae

amicus et servitor paratissimus

In Vécs, 17. Novembris, 1684.

Teleki levele.

(Teleki titkára fogalmazványa 249. cs. 9. sz.)

U 1684. decz. 15.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyinae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque.

Magnifice ac genereose sincere nobis dilecte.

Tenet nos inter ipsas etiam armorum curas ea indagandae vetustatis curiositas, ut quidquid temporis a publicis nobis superest negotiis, id scrutandis saeculorum gestis libenter impendamus. Quibus cum ex antiquis metallorum et nummismatum monumentis plurimum luminis fideique accedat, ut certam habeamus notitiam non mediocrem eorum numerum apud quendam Sibirensem (*sic*) consulem reperiri: committimus generoso Gradzki¹⁾ homini olim nobis charo, ad praesens vero Transylvaniae incolae, ut una cum fidei nostra nobili Dimicki eo pergat, rem accurate inquirat, et si quid de facta (*sic*) eiusmodi antiquitatum investigatum fuerit, illa ad nostrum comparet usum. Quidquid proinde Sinceritas Vestra operae studiique explendae curiositati, ornandoque garophilacio nostro contribuere quiverit, ut non gravatim faciat, amanter requisitam volumus, regia nostra vicissim voluntate hoc officii genus pensaturi. Ad praesens vero optime Sinc. Vram valere cupimus. Dabantur Zolkieviae die 15. mensis Dec. a. d. 1684. regni vero nostro 11.

Joannes Rex.

A lap alján: Ad magn. Teleki.

¹⁾ Grondski Sámuel, ki a Historia belli Cosacco-Polonici cz. Apafinak ajánlott munkát írta. Kiadta Koppi Károly gr. Teleki Sámuel erdélyi procancellárhoz intézett előszóval 1789-ben.

Külczim: Magnifico ac gen. Michaeli Teleki de Szék ill^{mi} Transilvaniae principis consiliario intimo, comitatuum Torda et Maramaros comiti, arcium Huszt et Kővár districtusque eiusdem capitaneo ac exercitus generali, sincere nobis dilecto.

(Eredeti a királyi pecséttel 249. cs. 11. sz.)

√ 1684. december 15.

Ad regem Poloniae, 15. Decembris 1684.

Postquam felicissimum sac. reg. Mtis Vrae in inculpta sua regna regressum exultantibus auribus intellexissemus, dignum omnes judicavimus, ut gloriosi sac. Mtis Vrae labores, impensaque a tot annis in commodum reipublicae christianae sudores non modo per ora nostra, verum per totam decantentur christianitatem.

Cels^{mus} princeps dnus d. meus clementissimus tantis erga bonum publicum ardet desideriiis, ut nunc quoque suum, prius ad sac. Mtem Vram eundemque tandem ad sacr. Romanorum imperatorem vellet expedire ablegatum. Quamobrem s. Mtem Vram humilime rogo, regias suas patentes salvi passus antecederet emittere ne dedignetur, cujus subsidio dictus quantocius possit expediri ablegatus. Reg. s. M. Vrae gratiam humilime reserviturus, maneo

S. R. M^{tis} Vrae

humilimus servus

Teleki Sobieskinek.

Clavissal:

Degustantes Turcae e manu fortunae parum mellis, quod videlicet Budam conservaverint, atque (sicut ipsi jactitant) incolumes a Tyra recesserint, tam alto efferris coeperunt animo, quod passim ubique spargere audeant ipsum imperatorem Turcarum affuturo vere adversus christianos castra movendum, atque degustandum ad victoriae cursum prosequendum.

Propterea nos jam acrius profligare, jugumque nostrum ngravare coeperunt, egre ferentes, quod scraschiero Szulimanno victum in Moldaviam non suppeditaverimus, regnique tributum non admaturaverimus. Ideo per iteratos kapuzios et nunc sollicitamur, ut Budam centum millia kilarum (ut ipsi vocant) tritici administremus, eo praetextu, quod valor eorum ex summa tributi (qui illud alioquin cum vectura bis superaret) ab ipsis defalcabitur. In cujus tamen aperte nos resolvimus non administrationem, non parve adhaerentes iteratis regis sac. Mtis Vrae affidationibus, universisque christianorum armis in nostram protectionem semper paratè et acuate stantibus, quam et nunc praecipue a Sac. Mte Vra humilime affectamus.

Expressum nostrum ex porta horatim expectamus, qui si aliquid novi attulerit, sine mora S. Mti Vrac humilime ad notitiam dare non intermitteremus.

Dolerem si aliquot meae submissae informationes ad S. M. Vram devenire non potuissent.

Kivül: Igy írtam a lengyel királynak 15. Dec. 1684. Szentpéterrül.
(Teleki Mihály titkára fogalmazványa. 249. cs. 10. sz.)

K e l e t n é l k ü l.

Pasquillus regis Poloniae.

Accedere et oretenus exponere cuncta, tametsi ex optima animi voluptate et inclinatione procedant, nec tutum, nec fere possibile: ideo hac charta, quae neque de authore erubescit, neque indignationem veretur, paucis defero Regiae Maiestati.

Dolor urget, ut dicam eam gloriam, quam magne princeps apud universum orbem consecutus es, ad declivium vergere, dum profecto uti aliorum heroum desinit in puncto, quidquid magnorum unquam virorum fuit per foeminam corruerunt, et honore destituti sunt, impar orbis admirationi. Qualiter hic princeps, qui totius mundi potentia non succumberet, qui et pluribus regendis imperiis capax, unius mulieris, videlicet reginae illusionibus se submittat, quae nonnisi passionibus regitur, quaeque in suis actionibus tam variabilis et inconstans, ut nihil apprehendat, quod conservet, nullius familiaritate vel obsequia utatur, cui affectum continuum praebeat. Verbo dixerim: Quae pollet ingenio, caret iudicio. Vix sub admirationem caderet, si suam dominationem in alium exerceret, verum in te domine, qui universa penetras, qui fundamenta rerum perpendis, certe fatale monstrum, quas non cum Bethune cabalas finget? quorsum te princeps inducit? unde horrendo nominis tui dedecore vix unquam extrahet? Orbis loquitur et obtupescit te in delusum acceptum. Quis crederet alia cum Tökölyis tractari, alia passim persvaderi, exhibendo literas suis actibus accommodatas non vero inaniseas suas (nimium quippe mihi notum est) intentiones continentes, quis sponsor non de nostro agi interitu? quiquid enim Gallia blanditiarum ostentat, non dimittet tamen offensam, nisi post vindictam, tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant. Docebit te Domine experientia quorsum colliment, nomen tuum ponent coram gentibus in contumelia et opprobrium et dum te securum putabis, deserent. Recollige te Domine et cante perspice faciem eorum, sane si eadem curiositate literae Bethunii legerentur, qua nuper marchionis de Vini constaret palam, eum sibi tribuere, quod industria sua comitia tam segniter peragantur, quodque expeditionem castrensem in per-

sona neglecturus sis, eo enim jam deventum, ut serotina comitorum conclusio omnem activitatem excludat. Svadet ab electore Brandenburgico succursum expetendum, quam nimis tardum futurum dignoscit. Interea uti superiore anno tempus elabetur et gloriae tuae palma detrahetur, sed intra modicum techuas hujus hominus magis explanabo. Qui nullatenus veri amici partes erga te obire potest, constat enim per derisum gloriari, quod illudat tibi, quem digne mundus adoraret, nunc vero quae non tentat? ut vicecancellarium evincat et sibi obligatum habeat novi ejus episcopo Praemisliensi factus contestationes, novi et illud qualiter episcopo Kijoviensi omnem operam obtulerit, ut nonnisi eum (sc. Vinoviczki episcopum Luwoweoviensem) (*sic*) excluderet, quem contrarium factioni (sc. Austriacae addictum sciebat, quae cum Deo conjuncta) cui cum tu Domine adhaereres omnia fausta, omnia prospera eveniebant, verum cum per rectitudinem et simplicitatem cordis minus accurati non omnem sibi praestiterit satisfactionem, ideo in te tempore inducto, nihil utriusque pacti evenit salutare.

Verum descendamus ad ultiores actos Bethunii, qui cum adverteret, illos priores duos scopum attingere non posse, animat episcopum Varsoviensem, Dominamque disponit, ut et adsit, quae etiam moderate agit. Verum Domine nemo te melius perspectum habet hunc virum egregium quidem et dignum ast extra te ministerium omnia delitescunt negotia; utpote qui suis indulget commoditatibus, non studebit laboribus, trahetur ad deriam per Bethunium, nec una prodibit propositio conscientiae minus consentanea, praeterquam, quod apud populum oritur invidia promotiones fieri ex cognatione non capacitate, et quod omnium maximum, leges de incompatibilitate pati, easque novis semper dispensationibus an infractionibus violari. Denique Domine perpende causam, demonstra te dominum independentem et quod per te regnes agasque quae velis et quae velis autem sint bona et nomini tuo gloriosa.

(Teleki titkárának az írása 249. cs. 56. sz.)

Közli: SZÁDECZKY I. J. A. J. O. S.

A BÉCSI UDVARI KAMARA LEVÉLTÁRÁNAK

MAGYAR VONATKOZÁSÚ OKLEVELEI.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A bécsi udvari kamarai levéltárban, az általános levéltári anyaggal szervesen nem függvén össze, önálló gyűjteményként őriztetnek azon oklevelek, melyek részint az udvari kamarához, mint legfőbb pénzügyi hatósághoz felelőzetett ügyekkel, mint azok mellékletei, részint ajándékozás útján, vagy más módon jutottak a levéltár birtokába. 1835-ben, midőn a levéltár még ballplatzi helyiségében volt, Weibel Ferencz levéltári segéd rendezte ez okiratokat, külön zárt sorozatban állítván fel azokat s idő- és betűrendes tartalomjegyzéket készítvén róluk, mely történeti pontosság tekintetében — legalább a magyar okiratok kivonatolásának s a dátumok feloldásánál — sok kívánni valót hagy ugyan hátra maga után, de az egész gyűjtemény anyagának áttekinthetőségét előmozdítja s a kutatások biztos alapjául szolgál.¹⁾

A tartalomjegyzék készítése alkalmával a gyűjtemény 857 db oklevélből állott. Ma száznál több hiányzik közülök. A hiányzók egyrésze az ötvenes évek elején az udvari levéltárnak adatott át, jelesül az I. Miksa császár idejét megelőzők s az uralkodóház tagjait illetők, valamint azok az iratok, melyek akkor »állami érdekűeknek« tekintettek, köztük az összes pápai bullák. Nehány okirat, hihetőleg a levéltár átköltöztetése alkalmával, 1849-ben kallódott el.

Magyar vonatkozású okleveleket 130 dbot találunk a tartalomjegyzékben sorrend szerint beosztva a többiek közé; ezek közül 22 drb hiányzik, tényleg tehát 108 drb van a levéltár birtokában. Ez oklevelek legnagyobb része magánügyek birtokviszonyaira vonatkozik, kevés az ország adózási s pénzügyeire. Szép számmal vannak olyanok, melyek historiai becscsel bírnak

¹⁾ »Merkwürdige Acten und Urkunden mit Nummern und Litera M. bezeichnet, gesammelt, extrahirt und mit einem Index versehen von Franz Weibel k. k. Hof-Kammer-Archivs Directions-Adjuncten. 1835.« cím alatt.

s a korszaknak, melyből származnak s egyes főbb alakjainak történetéhez nem épen érdektelen adalékul szolgálnak. Helyenkül emeljük ki az Anjou-kor utolsó éveiből származó két okiratot, Széchy Tamás és Kanisay László szövetség-levelét 1520-ból, II. Lajos levelét Thurzó Elekhez és a Fuggerek budai megbizottjaihoz, a mohácsi vész utáni korszak maradványait, melyek egyike, János király nádorának Bánffy Jánosnak 1531-iki ítéletlevele érdekes adalék a kor igazságszolgáltatásához, míg a többiek I. Ferdinánd pénzügyeire s a birodalomnak és az örökös tartományoknak a török háborúval szemközt elfoglalt álláspontjára vetnek világot. Érdekesek a II. Lajos özvegyéről Mária királynéről származó iratok. Heraldikai tekintetből említésre méltó II. Lajosnak egy eredeti címerlevele 1526-ból és egy Rudolf korabeli armalis hiteles másolata. A magyar főuri családélet és vagyoni viszonyok tanulmányozójára különös érdekekkel bírhatnak a híres csejtheti asszony Báthory Erzsébet eljegyzésére vonatkozó okirat, a vasvári káptalan jelentése a Zrinyi Miklósné végrendeletének ügyében eszközölt tanúkihallgatásokról 1646-ból, továbbá gróf Nádasdy Ferencz adásvevési szerződésai. Báthory Zsigmond levele Nádasdy Ferenczhez a délmagyarországi hadjáratról, II. Ferdinánd levele Eszterházy Miklós nádorhoz, gróf Nádasdy Ferencznek a híres országbírónak végrendelete, savoyai Eugen herczeg adománylevelei, II. Apafi Mihály róm. sz. birodalmi herczegi diplomája és Mária Teréziának a bécsi bank részére kiadott inscriptionalis levelei — mindannyi hazánk történetének egy-egy válságos szakával áll összefüggésben.

A hazai történeti adatközlések kiegyenítéséhez óhajtunk járulni, midőn az udvari kamarai levéltár magyar vonatkozású okleveleit lehetőleg pontos kivonatokban, s ott, a hol tartalmuk érdekesb, egész terjedelmükben is ezennel közzé tesszük.¹⁾

1. 1339. decz. 9.

A csurgói keresztetek priorja, Péter testvér, Miklós zalai ispánt három évre a convent védnökévé (»tutorem, defensorem, gubernatorem et protectorem perceptoris Domus nostre de Chergo«) nevezi, rendelvén, hogy a jobbágyság neki évi adóul 4 márkát, 1 borjut, 10 csirkét, 2 ludat, 1 akó bort, 10 köböl takarmányt s a birságok egy harmadát (»de tribus iudiciis, videlicet de effusione sanguinis, incendio ac violencia . . . terciam partem«) fizessenek.

Lit. M. nro 69.

¹⁾ Megjegyezzük, hogy a sorozat teljesebbé tétele czéljából azon 22 db okirat kivonatát is adjuk, melyek az indexbe ugyan fel vannak véve, de a gyűjteményből, mint említők, hiányoznak; ezeket (*)-al jelöltük.

2. 1376. decz. 11.

A szepesi káptalan előtt Kapy Miklós és Perényi János, Pál és Miklós az utóbbi fia Vincze özvegyének, Kapy Klárának hozományára felett egyességre lépnek; annak kifizetését atyjafiai részéről is Perényi Miklós vállalja magára, minek irányában Perényi Pál és János kötelezik magukat, hogy nevezett Miklósnak a jövő évben 50 budai márkát fizetnek.

Lit. M. nro. 130.

3. 1382. márcz. 5.

Erzsébet királyné meghagyja a horvát bánnak, hogy a nála levő pénzt azonnal küldje Visegrádra.

Elisabeth regina Hungarie etc.

Fidelis noster. Cum nobis ad presens pecunia supreme sit necessaria, fidelitati igitur vestre damus in mandatis, quatenus statim, visis presentibus, omnem pecuniam nostram in regno nostro Selavonie apud vos habitam citissime nobis transmittatis integraliter, et aliud pro nostra gracia non facturi.

Datum in Wyssegrad, feria quarta proxima post dominicam Reminiscere, anno domini MCCCCLXXXII.

Kívül: Fideli nostro magnifico viro, domino Stephano, regni nostri Selavonie bano, preceptoria.

A gyűrűs pecsét alatt: Propria comissio domine regine.

Lit. M. nro 134.

4. 1385. jan. 29.

Horváthy István és János, Horvátország bánjai megígérik, hogy Ulkács vajdának kis Károly királynál, a királynénál s az ország rendeinél kegyelmet eszközölnék ki.

Nos Stephanus et Johannes, regni Selavonie bani, memorie commendamus et nichilominus fide nostra sacramentoque prestito roboramus, quod nos omni posse nostro in factis et excessibus Wilkach woyvode receptionis et occupationis castri Sreben perpetratis in presencia regie maiestatis ac domine nostre regine Hungarie, Dalmacie etc. baronumque eiusdem regni ad obtinendam eidem gratiam fideliter, tamquam pro fratre, asstabimus et laborabimus omni sine dubio ac pro expensis factis ipsius castri cum eodem woyvoda in omnibus conveniemus. Datum in suburbio castri Kazar, die dominico proximo post festum conversionis sancti Pauli, anno domini MCCCCLXXXV.

(A szöveg alá zöld viaszba nyomott pecséttel.)

Lit. M. nro 139.

5. 1414. márcz. 8.

Zalavármegye alispánjai és szolgabirái bizonyítják, hogy Alsólindvai István bán fia László birtokai után lucrum camerae fejében 50 arany frtot fizetett.

Lit. M. nro 163.

6. 1415. ápril 11.

Zalavármegye alispánjai és szolgabirái előtt Szentgyörgyi Vincze zalavármegyei adó behajtónak tiszteli kijelentik, hogy Alsólindvai János bán fia István a magára és rokonára Lászlóra eső 50—50 arany frtnyi összeget lucrum camerae fejében megfizette.

Lit. M. nro 164.

7. 1418. márcz. 28.

A zalavármegyei adóbehajtók bizonyítják, hogy Lindvai János bán özvegye Jusztina asszony lindvai és nemptii birtokai után lucrum camerae fejében 50 arany frtot fizetett.

Lit. M. nro 167.

8. 1476. jul. 16.

Báthori István országbíró előtt Thordai András királyi protonotarius s fia Benedek egyik-, s másik részről Rozgonyi János özvegye, Dorottya asszony, fiával Istvánnal és Rozgonyi Osvát fia, Osvát, minden fenforgó pereikre nézve — a birtokjogiak kivételével — kiegyeznek; a Rozgonyiak Kerpál és Ujfalu biharvármegyei birtokaik lekötése mellett kötelezik magukat, hogy a Thordaiaknak sz. Mihály napjáig 50 arany frtot fognak fizetni.

Lit. M. nro 211.

9. 1491. jun. 3.

Thurn György lovag I. Miksa császártól Medved, Lukavecz és Rokanik (Rokonok) horvátországi várakat adományul nyervén, a hűbéri esküt leteszi, s annak megtartására magát írásban kötelezi. (Német.)

Lit. M. nro 226.

10. 1498. ápril. 30.

A pettaui konvent priorja hiteles másolatát adja III. Frigyes császár 1492. ápril. 2. Linzben kelt oklevelének, melyben a császár Székely Jakabnak Feistritz várt és várost a földesuri jogokkal együtt 4000 rajnai frtért elzálogosítja. (Német.)

Lit. M. nro 227.

III. Frigyesnek egy másik, 1490. szept. 1-én kelt inscriptionalisát Székely Jakab és testvérei, Miklós, János és Benedek részére Ankenstein vára és Fridau vára s városa felől közli Muchar Albert, Urkunden-Reges-

ten für die Geschichte Innerösterreichs. (Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen. II. 480. l.)

*11. 1501. jun. 10.

Beel Lőrincz minorita atya Grabarich Ferencz jাজczai bán parancsára kihirdeti VI. Sándor pápának a török háboru alkalmával adott búcsulevelét.

Lit. M. nro 241.

12. 1504. decz. 2.

Zalavármegye közgyűlése azon nemeseket, kik az ez évben »pro certis negociis domini nostri regis« kivetett fél arany frtnyi adóval hátralékban maradtak, 3 márka birsággal sujtja s annak behajtására az alispánt és a szolgabirákat kiküldi.

Lit. M. nro 245.

13. 1520. máj. 9.

Felsőlindvai Széchy Tamás és Kanisay László, Vasvármegye főispánjai, egymással szövetségre lépnek, ígérve, hogy egymást mindenki ellen — a királyt kivéve — támogatni fogják.

(Széchy Tamás aláírásával és pecsétjével.)

L. M. nro 646.

14. 1522. jan. 1.

Az esztergomi káptalan Buchai Illés volt csornai prépostnak leleszi préposttá lett megválasztását helyben hagyja, s őt »per bireti reverendi patris domini Thomae episcopi Salonensis, commendatarii canonicatus et prebende dicte ecclesie nostre Strigoniensis, capiti eiusdem . . . impositionem« a prépostság birtokába bevezeti.

Lit. M. nro 300.

*15. 1523. máj. 27.

II. Lajos kéri sógorát Ferdinánd főherceget, engedje meg Soprony város polgárainak, hogy III. Frigyes és I. Miksa császároktól nyert szabadalmaik értelmében borukat eladás végett Ausztriába is szállíthassák.

Lit. M. nro 305.

16. 1524. aug. 27.

II. Lajos tudatja Kanisay Lászlóval, Vasvármegye főispánjával, hogy Széchy Tamást a főispáni méltóságba, melyet tőle pár hónap előtt »tempore tunc ita exigente« elvett, visszahelyezte; felszólítja tehát, hogy főispáni tisztjét, mint előbb, Széchy Tamással ossza meg.

Lit. M. nro 659.

17. 1525. nov. 6.

II. Lajos Thurzó Elek tárnokmestertől s a Fugger-ház budai tiszteitől náluk levő pénzéből 1000 frtot kér, hogy Ferdinánd főherczeg köveit, Herberstein Zsigmondot és Pemfflinger Istvánt illendően megajándékozhasssa.

Ludovicus dei gracia rex
Hungarie et Bohemie etc.

Magnifice et egregii fideles nobis dilecti. Debebamus nuper, ut par erat, magnificos Sigismundum Horbenstein, Stephanum Penfflinger, oratores serenissimi principis, domini Ferdinandi archiducis Austrie etc. sororii nostri charissimi, qui apud nos et reginalem maiestatem egerunt, condecen-ter remuneratos ad ipsum dominum ducem remittere. Id autem pro tunc ob plurimas necessitates nostras a nobis fieri nequivit. Pro satisfaccione tamen et debito nostro illud nostre munificencie regie donum, quod eisdem pro tunc per nos in rebus dandum erat, nunc in pecunia prestare statui-
mus. Quapropter volumus et mandamus, quatenus eisdem Sigismundo Horbenstein et Stephano Penfflinger de illa summa pecuniarum, que nobis per vos restat in proximo exsolvenda, mille florenos, semota omni excusa-cione et quavis difficultate, nostram regiam ad rationem dare et exolvere ac manibus huius hominis nostri, presencium scilicet ostensoris, ad ipsos quamprimum integraliter perferendos consignare in omnem eventum debeat-is et presentes tandem superinde pro vestra reservetis expedicione. Secus nullo modo nullaque racione facturi. Datum Bude, feria secunda proxima post festum sancti Emerici ducis, anno domini MDXXV.

Ludovicus rex manu ppia.

Kívül: Magnifico Alexio Thurzo de Bettlenfalua, magistro thaverni-corum nostrorum ac egregiis Conrado Mayr, Johanni Atler et Jacobo Hen-del, servitoribus et factoribus Jacobi Fukar fratrumque ac nepotum et sociorum eiusdem, fidelibus nostris dilectis.

(Zárlatán a kir. pecsét nyomaival.)

Lit. M. nro 312.

18. 1526. jan. 22.

II. Lajos Burseli Campanellis Jánosnak (Joannes de Campanel-lis de Bursel) nemességét s czimert adományoz s őt udvarnokai sorába felveszi.

Lit. M. nro 313.

Az armális elején lefestett czimert az oklevél szövege következők-ben írja le: » . . . scutum videlicet octangulare rubicundi coloris per totum, in cuius medio leonis albi generosi sursum erecti sparsisque pedibus et ore aperto pugnanti similis effigies inest nec non et linea quedam celestini coloris ab uno ad aliud latus tendens, leonem ipsum quasi claudens, in qua tres lili flores aurei recto ordine apparent; leone equidem te donavimus

eo, quod in re militari et fortitudine et generositate semper usus fuisti; lili flores cum honorem, tum benignitatem, ob quam omnibus gratus es, aperte demonstrant; super imposita est scuto galea argentea cum leonis albi dimidio; totam preterea clipei exteriorem marginem varia foliorum simulacra huc atque illuc, veluti vento aliquo agitata, undequaque decen-
tissime circumplectuntur, prout in principio presencium literarum nostrarum nobilis Desiderii pictoris Itali docta manu depicta suisque propriis coloribus exornata conspicitur, tuis ac posteritatibus uniuersis dedi-
mus. . . « stb.

(Ez armális szövege kiválóan érdekes, mert a festőt is megnevezi, kitől a czímerkép származik.)

19. 1526. nov. 12.

Ferdinánd főherczeg a sz.-pölteni kolostor prépostjához a magyar és cseh korona megszerzése és a török elleni védelem költségeinek fedezésére kölcsönért folyamodik.

Ferdinand von gotz gnaden printz in Hispanien etc. Ersamer geistlicher lieber amdechtiger. Wir haben unnsern getreuen lieben Georgn Kiembscer unnsern rat und einnember general und vitztumb in Osterreich und Joachim Marschalh bevohlen, das sy von unsern wegn mit dir umb ain anlehen hanndeln sollen zu unnsern treffenlichn furnemben, so wir zu erlangung der Kunichreich Hungern und Beheim auch beschutzung unnsere land und leut vor des Turekhen einzugen ietzo vor uns haben. Daraus, ob got will denselben unnsere landen und leuten hohe eer, ewigen friden, gemainer nutz und Wolfart volgen wirdt, begern demnach an dich mit sonnderm gnedign vleiss, du wellest uns zu furderung unnsere auch land und leut eer und wolfart mit ainem anlehen, wie sy an dich begeren werden, ietzo zu rechter not gutwillig zu statu kumben und das nit absta-
hen. Des versehen wir uns gnedigilichen zu dir wollen auch das zusambt gnediger versicherung und bezallung, die wir dir darumben zeichnen erbuttig sein, in gnaden gegen dir erkennen und zu gutm nicht vergessen. Geben in unser stat Wienn den XII. tag Novembris, anno etc. im XXVI.

Ferdinand m. p.

Ad mandatum serenissimi domini
principis archiducis proprium.

Hoffmann m. p.
Schatz-maister.

Kívül: Dem ersamen Geistlichen unnsere lieben andächtigen V. Brobst zu Saandt Pollten.

Lit. M. nro 315.

20. 1527. decz. 27.

A trencsényi várnagyok intik Tapolcsány polgárait, hogy Ferdinándnak adót ne fizessenek; »credimus vos non latere, quod regem priorem

coronatum et electum, quam Ferdinandum in hoc regno habemus« — s felszólítják őket, hogy a Ferdinándnak szánt adót három nap alatt nekik, János király híveinek szolgáltassák be.

Lit. M. nro 534.

21. Kelet hiányzik. (1530.)

Pimpinella Vincze rossanoi érsek és Žack János, a prágai érsekség kormányzója kihirdetik VII. Kelemen bulláját, melyben a pápa a német birodalom s az I. Ferdinánd uralma alatt álló országok lakosait a török ellen keresztes hadjáratra szólítja fel s mindazokat, kik a töröknek segélyt nyújtanak, vagy vele szövetkeznek, egyházi átokkal sújtja.

(Csonka ; befejezése hiányzik.)

Lit. M. nro 237. és 303.

22. 1530. febr. 6.

I. Ferdinánd a stájerországi sekani kolostor javainak negyedrésztét, melyet a kolostor a török háború költségeinek fedezésére neki átengedett, Mindorf Kristófnak 488 font és 6 sillingért eladja. (Német.)

Lit. M. nro 325.

23. 1531. ápril. 8.

A metzi püspökség tisztje bizonyítja, hogy Carpentarius Jakab esprest, I. Ferdinándnak a török elleni segély gyűjtésére a metzi, tonli és verduni egyházmegyékben kiküldött biztosa a metzi székesegyházban e célra kifüggesztett perselyt a káptalan jelenlétében felnyitván, abban 85 fontot, 8 garast és 6 dénárt talált.

Lit. M. nro 330.

24. 1531. nov. 20.

Bánffy János verőczei főispán, János király nádora és »in presentia absentia« helytartója Thassy János pesti polgárnak Beck Márk bécsi udvari orvos elleni ügyében ítéletet hoz.

Lit. M. nro 334.

Beck Márk — »doctor camerarius domini regis Ferdinandi Fyzthon appellatus«, mint az oklevél mondja — az 1529. okt. 29-iki bécsi vásáron Thassy Lászlótól 583 magyar forintért 111 ökröt vett; 25 frtot kifizetett, 558 frttal adós maradt. Adósságát, bár Thassy öt ízben is felszólította s bár Ferdinánd és János királyok megbizottjai marasztaló ítéletet hoztak ellene, mind ez ideig nem fizette meg. Thassy most az ügyet János király helytartója elé víve, kimutatja, hogy az ide-oda járkálás már eddig 150 frtjában van, és hogy az ökröket 730 frtért eladhatta volna, tehát 150 frttal drágábban, mint a hogy Beck tőle megvette; az ily módon neki okozott 300 frtnyi kárt az eredeti követeléshez csatolva, most már 858 frtot követel Becken. Bánffy János, János király helytartója »juxta vim

et formam articuli per dominos commissarios utriusque principis pridem circa festum penthecostes proxime praeteritum Wysegradini editi: *Quod nullus subditorum ob alterius cuiusvis debita vel excessus arestetur, impediatur vel interteneatur, sed unusquisque actor sequatur forum rei et iudices nullo modo protrahant iustitiam quaerentibus administrare, non observatis illis prolixis terminis iuris, sed procedant simpliciter et de plano sine strepitu iuris.* — *Si autem quispiam iudicium indebite protraxerit aut denegaverit iustitiam, tunc ille laesus bono fundamento deducat illud coram locumtenente vel palatino sui principis et domini, et tunc locumtenens vel palatinus bene informatus poterit dare illi literas, ut sit liberum aliquem arestare de altera parte, alias minime.* — Thassy János részére elégtételt akarván adni, királyi helytartói tekintélyével parancsot ad az ország János király alatt levő hatóságainak, »quatenus quum et quando per praefatum Ladislaum Thassy civem Pesthiensem cum praesentibus fueritis requisiti, vel alter vestrum fuerit requisitus, mox universas et quaslibet res civium Wyennensium aut aliorum ad eos pertinentium — non obstantibus quibusvis libertatibus alicuius civitatis aut nundinarum . . . — arestare et eas in aresto tenere, donec et quousque eidem Ladislao Thassy de praescriptis 858 florenis satisfactum fuerit quoad plenum; illis autem satisfactionem recusantibus de eisdem rebus arestatis secundum verum valorem prescriptorum 858 flor. aestimatione mediante aut pecuniis paratis eidem Ladislao Thassy civi Pesthiensi debitum atque omnimodam satisfactionem impendere velitis et debeatis . . . « stb.

25. 1531. decz. 26.

I. Ferdinánd a karinthiai ossiachi kolostor jószágainak negyedrészt — a török háboru költségeinek fedezése czéljából — 112 font és 8 pfenningnyi összegért eladja wuelrasi Rumph Móricznak. (Német.)

Lit. M. nro 335.

26. 1533. jan. 22.

I. Ferdinánd Tokaj várát 8000 magyar forintért Serédy Gáspárnak elzálogosítja.

Az oklevél külső felén e szavak olvashatók: »Notandum, das disse verschreibung nach eroberung des schlosz Tokay durch den haubtman daselbst Jacoben Raminger under andern briefliche Urkhunden gefunden und auf der Hof-Camer alhergeschikht worden ist 8. Sept. 65.«

Lit. M. nro 338.

27. 1540. jan. 12.

I. Ferdinánd elismeri, hogy Batthyányi Ferencztől 2400 magyar forintot vett kölcsön — 75 krjával vagy 100 magyar dénárral számítva forintját — s igéri, hogy azt a szlavoniai harminczad jövedelméből fogja visszatfizetni.

Lit. M. nro 365.

28. 1542. decz. 27.

I. Ferdinánd Paller Wolf augsburgi polgártól 1500 frtot kölesön vévén, igéri, hogy adósságát az alsó ausztriai rendek által a török háborúra megszavazott segélyből fogja megadni. (Német.)

Lit. M. nro 365.

*29. 1543. máj. 23.

Lajos pfalzi választó fejedelem és Pongrácz regensburgi püspök a római szent birodalom választó fejedelmei és rendeinek nevében Habsburg Walter lovagot a török ellen állított segélycsapatok felügyelőjévé (Musterungs-Commissär und Zahlmeister) kinevezik s a szükséges utasításokkal ellátják.

Lit. M. nro 376.

30. 1543. aug. 12.

Mária özvegy királyné Guett Erasmus lipcsei várkapitányt inti, ügyeljen, hogy a jelen mozgalmas időkben a vár az ellenség kezére ne kerüljön. (Német.)

Lit. M. nro 377.

31. 1545. ápril 12.

Révai Ferencz kir. helytartó Apponyi Benedeknének Sáfár György besztercebányai polgár ellen folytatott s a besztercebányai bíró és tanács előtt már tárgyalt perét az alsó-magyarországi bányavárosok hatóságának ítélete alá bocsátja, azon meghagyással, hogy ha a felek az ítéletben nem nyugsznak meg, az egész pert terjesszék fel ő hozzá.

Lit. M. nro 380.

32. 1546. decz. 20.

Mária özvegy királyné az egyességet, mely meghatalmazottjai és a nagyluchei Dóczyak és Lipcseyek között Lipcse vára felett 1546. okt. 12-én a nyitrai káptalan előtt létrejött, helybenhagyja s megerősíti.

Lit. M. nro 382.

Ez egyesség szerint a királyné a tulajdonosoknak fizetendő évi 400 frtért 10 évre megtartja a várat. Tíz év múlva, vagy ha a királyné előbb meghalna, azonnal visszaszáll a tulajdonosokra, a királynénak azonban jogában áll őket más módon is kárpótolni. A bombárdákat és egyéb hadiszereket a mint a várral átvette, ugy azzal együtt tartozik visszaadni stb.

33. 1547. febr. 15.

I. Ferdinánd a fentebbi egyességhez királyi consensusát adja.

Lit. M. nro 385.

34. 1548. j u l. 26.

Sárosmegye alispánja és szolgabirái előtt Hedry András szentkereszti és krakkói jobbágytelkeit s három kis- és nagyvitézi pusztá telkét fiának Boldizsárnak 31 frtért elzalogosítja.

Lit. M. nro 389.

35. 1548. a u g. 31.

Hainburg városa tudomásul veszi I. Ferdinánd 1548. aug. 18-án kelt intézkedését, melylyel az eddig Hainburgban fennállott sószállítási állomást megszüntetvén, a helyett megengedi, hogy a város a Bécsből Magyarországra szállítandó só fontja után 1 fillérnyi vámot szedjen. (Német.)

Lit. M. nro 391.

36. 1548. s z e p t. 22.

Mária özvegy királyné Hiller Wolf pozsonyi harminczadosát tíz évi becstületes és hű szolgálatainak elismerése mellett állásától felmenti. (Német.)

Lit. M. nro 392.

37. 1548. o k t. 1.

I. Ferdinánd Lipcse vára felett, melyet Mária özvegy királyné a bányavárosokkal átvett s neki bizonyos összegért átadott, annak törvényes tulajdonosaival Dóczy Miklós, László s Gáspár és Lipcsey János, Gáspár s Orbánnal egyességre lép, mely szerint a várat évi 600 frtért négy évre megtartja, s a négy év eltelte után nekik visszaadja, ellenkező esetben 10000 frttal vagy megfelelő értékű birtokkal fogja őket kárpótolni.

Lit. M. nro 393.

38. 1550. j a n. 1.

I. Ferdinánd Rot Hans ulmi polgártól 6000 frtot $8\frac{0}{10}$ kamatra és 1000 frtot selyemárukban kamat nélkül kölcsön vétvén, azt a pozsonyi harminczad jövedelméből igéri visszafizetni. (Német.)

Lit. M. nro 397.

39. 1550. m á r c z. 19.

I. Ferdinánd megerősíti Várday Pál esztergomi érsek és kir. helytartó adományát Posgay Zsigmond részére Almás, Neszmély és Füregtő komáromi birtokokat illetőleg, melyek előbb Istenattha Balázs, Balogh Miklós és Wayda Gergely, a királyi naszádosok vajdájának szolgálataik jutalmául inscribáltattak, de magszakadás következtében a koronára visszashállottak.

Lit. M. nro 398.

40. 1552. jan. 24.

Mária özvegy királyné tudatja özv. Büdyně Ártáudy Anna aszonymal, hogy magyarországi javait, várait s jövedelmeit bizonyos évi összegért I. Ferdinándnak átengedte; emélfogva őt s fiát Mihályt hűség esküjüktől feloldja s felhatalmazza, hogy Munkács várát Ferdinándnak átadják.

Lit. M. nro 412.

41. 1554. márcz. 13.

I. Ferdinánd bizonyítja, hogy gersei Pethő János ujonnan kinevezett soproni főispán a hűségesküit letette. (Német.)

Lit. M. nro 419.

42. 1560. jan. 22.

Ferdinánd főherczeg Mária özvegy királyné után a besztercebányai rézbányákból 200000 magyar frtot örökölvén, a királyné adósságainak megfizetését magára vállalja. (Német.)

Lit. M. nro 437.

43. 1564. jan. 28.

Szapolyai János Zsigmond meghagyja Szabolcsvármegye közönségének, hogy a jan. 21-iki segesvári partialis gyűlésen megajánlott adót — 1 frtot minden porta után — szent Bálint napig Némethy Ferencz tokaji praefectus kezéhez szolgáltassák.

Lit. M. nro 447.

A segesvári gyűlés articulusaiban ez adó 99 dénárban van megállapítva. L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek, II. 222. l.

44. 1565. jan. 7.

A szepesi káptalan előtt pálóczy Horváth János a maga és néhai Kristóf testvére fiának Györgynek nevében két jobbágytelket Glavniczán clethossziglan való haszonélvezetre átenged nővérenek Horváth Borbálának.

Lit. M. nro 448.

45. 1565. jul. 28.

Augsburg város tanácsa hallersteini Haller Wolf birodalmi kincstárnak (Pfennigmeister) a török segély czimén beszedett 10759 frt 25 kryni összeget elszámolván, a nála levő 100 frt hátralékot megküldi. (Német.)

Lit. M. nro 451.

46. 1567. jul. 12.

Miksa császár Lengbach várát belasi Chuen Rudolf kamarásnak adományozza. (Német.)

Lit. M. nro 453.

47. 1567. szept. 15.

Szabolcsvármegye alispánja és szolgabírái Nyiry Ferencz és özv. Nyiry Péternének csömöri Zay Ferencz kassai főkapitány ellen birtokháborítás miatt folyó perében tanukihallgatásokat eszközölnek.

Lit. M. nro 456.

48. 1569. okt. 31.

Tokaj város tanácsa előtt Mogor János és felesége Szobonya Anna Gyöpös nevű szöllőjüket 61 firtért eladják Dianóczy Istvánnak.

Lit. M. nro 513.

49. 1570. febr. 3.

Báthory György, Szatmár- és Szabolcsvármegyék főispánja és felesége somlyai Báthory Anna Rozgonyban Szászy Mihály mester előtt hit alatt ígéri, hogy miként özv. Nádasdy Tamásné Kanisay Orsolya asszonnyal megegyeztek, leányukat Erzsébetet Nádasdy Ferencz részére Minden Szentek napjáig, s ha valami háboru, betegség vagy ilyesmi közbe jön, tovább is megörzik.

(Magyar, Báthory és felesége pecségeivel s az utóbbi aláírásával.)

Lit. M. nro 464.

50. 1572. máj. 12.

Miksa puchendorfi Rueber Hans felsőmagyarországi főkapitányának a törökök és rebellesek elleni szolgálatai jutalmául 10,000 rajnai frt kegy-pénzt ajándékoz s a sárosi uradalmat öt évi haszonélvezetre átengedi. (Német.)

Lit. M. nro 474.

51. 1573. okt. 12.

Miksa császár az eisgrubi uradalmat Morvaországban özv. Batthiányi Ferenczné báró Schwethkowitz Katalinnak 59,900 frtnyi tartozása fejében egy évi használatra átengedi, azon ígérettel, hogy annak eltelte után méltányos áron birtokába bocsátja. (Német.)

Lit. M. nro 478.

52. 1575. ápril. 7.

Czobor Imre nádori helytartó előtt lepoglavai Krusith János Liptóvármegye főispánja s korponai kapitány kötelezi magát, hogy azon 132000 frtnyi összegnek hátralevő részét, melyért Szentgyörgy és Bazin várakat a királytól zálogul nyerte, rövid idő alatt kifizeti s a Pálffyakat a nevezett várakhoz tartozó bizonyos jószágok iránt kielégíti.

Lit. M. nro 489.

53. 1579. febr. 2.

A nyitrai káptalan Czobor Imre nádori helytartó felszólítására Révay Mihály főajtónálló és Révay Ferencz Túróczvármegye főispánjai részére a Blashnicza vára és Jehodnik, Treboczkó és Neczpál birtokokra vonatkozó okleveleket, és pedig: a) a káptalan 1565-iki beiktató levelét és b) Thurzó Elek kir. helytartó beiktatási parancsát 1540. évből jegyzőkönyvből kiirva, azokról hiteles másolatot ad.

Lit. M. nro 508.

54. 1583. szept. 1.

Don Juan Manrique de Lara ezredes a magyaróvári harminczadból neki még 1576-ban kifizetni ígért 7811 frtot és kamatait átengedi Galen Miklósnak. (Német.)

Lit. M. nro 523.

*55. 1588. jan. 14.

Rudolf Bornemisza Lászlónak abbeli kérését, hogy nagybátyjától, a váradi püspöktől kapott tarjáni és kinisi jószágok birtokában megerősítessék, elintézés végett Ernő főherceghez átteszi.

Lit. M. nro 536.

56. 1588. febr. 13.

Szkárossy Ferencz özv. Nádasdy Kristófnétól 3000 frtért zálogkép a községi uradalomhoz tartozó Temettern községbeli 20 jobbágyot elfogad. (Német.)

Lit. M. nro 538.

57. 1588. febr. 15.

Özv. Nádasdy Kristófné Korom Margit írása a fentebbi ügyben.

Lit. M. nro 339.

* 58. 1589. jun. 11.

Fejérvöy István nyitrai püspök, királyi helytartó előtt néhai Vékey Adorján örökösei Paczolt Ferenczné, Palugyai Erzsébet és özv. Kölcsey Jánosné Makkó Anna Zemplén-, Ung- és Szabolcsvármegyékben fekvő javaikon megosztóznak.

Lit. M. nro 543.

*59. 1594. ápril. 29.

VII. Kelemen pápa az összes ausztriai papságot felszólítja, hogy Rudolf császárnak a török elleni háboruban legyen segítségére s a háboru költségeinek fedezésére jövedelméből tizedet adjon.

Lit. M. nro 549.

60. 1596. j u n. 26.

Báthory Zsigmond levele Nádasdy Ferencz kir. főlovászmesterhez a délmagyarországi háború szinteréről.

Sigismundus etc.

Spectabilis et magnifice domine, affinis nobis honorande, salutem et fraternae nostrae benevolentiae commendationem. Tudjuk, hogy kd kívánja érteni, mibe legyen az idevaló állapot. Akarjuk azért kdet bizonyossá tenni fölöle, mint viseltetnek idevaló dolgaink. Minekutánna, az mint ezelőtt is megirtuk vala kúnek, az török tatárral együtt nagy erővel Lippát megszállotta volna, kiért mi is hadunkkal egyetembe ide kénszerítettünk vala indulni és mikor Déva felé érkeztünk volna, az ellenség azt értvén, mindjárást nagy kárával, veszedelmével Lippa alól elszállott, kinek mi utánok levén és sohol érest nem tehetvén rajtok, igyenesen Fellak alá mentünk, azt isten azon napon kezünkbe adta. Ott értvén, hogy az tatár törökkel együtt Temesvárnál volna táborba, mindjárást esmét azok ellen indultunk, de ott is meg nem mertek bennünket várni, hanem egy néhány napig azután Temesvár alatt mulattunk, remélnvén azt, hogy ezen occasioval az is kezünkbe juthat. Oda aztán az tatár chám minden népével és valami végbeli törökökkel reánk jött, kivel első napon csak valami könnyű harcunk volt, de másodsor hadunkkal reájok menvén, megvittunk velek, mindjárt megfutamtattuk s három mélyfödig üztük, vágtuk és szinte táborokra kergettük őket, azt is megvévén tőlök, sokat levágtván benne, marhájakat is sokat hoztuk el, sőt ha az éjjeli időnek alkalmatossága szenvedte volna, hisszük azt, hogy istennek kegyelmessége velünk levén, nem sok szaladott volna benne. Noha penég mind az lövés miatt s mind egyébáránt Temesvárba is sok török veszett, mindazáltal látván azt, hogy olyan híres neves véghelynek, a basa lakó helyének, Temesvárnak megszállásának continuálásához nagyobb erő és készület kívántatik, onnan ide Lippa felé tértünk, nem azért, hogy ezt az dolgot csak ezenbe hagyjuk, hanem hogy mind az segítség, melyet császár ő felsége ígért, elérkezzék s mind penég az mi birodalmunkbéli hadakozó nép, az kik még velünk nem voltak, minden hadi készülettel összevgyülekezhezzék. Oka pedig az volt, hogy minden hadakozó népiünk el nem jöhetett volt velünk, mert Moldova felé is vigyázatnunk kellett, hogy onnat valami véletlen dolog ne találjon bennünket, kiváltképen, hogy értettük az tatárnak oda az felé való indulatját és hadunknak, főképen az székelységnek nagy részét ott kellett volt hagyunk, bizván az császártól ő felségétől mellénk rendeltetett segítségnek eljövéséhez, miképen hogy ezután is ahoz nagy bizodalunk és reménségünk vagyon, mely segítség ha idején mellénk érkezik vala, és az ő felsége pénze is elég jut vala kezünkhöz az ő felsége ígérete szerint (kiben tudjuk, hogy nem ő felsége miatt, hanem az ő felsége után levő gondviselők miatt lett az fogyatkozás) külömben láttunk volna az dologhoz, sőt meg sem tértünk volna, hanem isten velünk levén, mindent cselekedtünk volna az ellenség ellen, mely jó igyekezetünkbe most sem akarunk hátraállani, hanem

az ő felsége segítsége és pénze hozzánk érkezvén az elkezdett dologba elő akarunk menni. Kérvén kdet, hogy kd törekedjék benne, hogy az segítség és az pénz ő felségétől, mentől hamarébb lehet, hozzánk érkezzék, jó néven és szeretettel vesszük kdtől. Most volna az ideje, hogy onnan ktek felől is az had vagy Buda felé, vagy egyebüvé az ellenség ellen megindulna, nekünk is ide aztán mindenben jobb módunk s alkalmatosságunk lehetne, mi rajtunk semmi el nem mulnék sem most, sem ezután, csakhogy onnat is látának valóba az dologhoz. Tartsa meg isten kdet. Datum ex arce nostra Lippensi, die 26. Junii, anno domini 1596.

Sigismundus princeps m. p.

Stephanus Josica
cancellarius m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino Francisco de Nadaad, agazorum regalium magistro in Hungaria ac comitatum Castri ferrei et Soproniensis comiti consiliarioque S. C. R.-que Mis etc. affini nobis honorando.

(Papir, zárlatán pecséttel.)

Lit. M. nro 558.

61. 1597. jul. 24.

Báthory Zsigmond Miksa főherceghez küldött követét Kornis Gáspárt Nádasdy Ferencz főlovászmester fgyelmébe ajánlja.

Lit. M. nro. 561.

62. 1598. jan. 7.

A leleszi konvent jelenti a királynak, hogy a szatmári, tokaji és kállai katonák és Szabolcsvármegye között bizonyos malom használata és erdő pusztítás miatt fenforgó ügyben kiadott parancslevelét a nevezett várak kapitányaival közölte.

Lit. M. nro 567.

63. 1598. jan. 21.

Rudolf Erdélybe küldött követe, Szuhay István váci püspök részére, útlevelet ad.

Lit. M. nro 563.

64. 1599. jul. 6.

A nyitrai káptalan Zány Mihály Barsvármegye szolgabirájának kérésére átírja Rudolfnak 1578. ápril 10-én Zány István, felesége Szalay Katalin s fiai István, Mihály s Márton részére adott czímerlevelét.

Lit. M. nro 505.

Az újonnan megnemesítetteknek adományozott czímert az armális következőkép írja le:

» . . . scutum videlicet militare erectum, linea ab angulo supero eoque sinistro obliquo ad basem adversam ducta bipartitum, cuius suprema pars ceruleo, inferior vero flavo coloribus pictae sunt, eiusque fundum viridis campus occupat, supra quem integer homo rubra veste indutus erecte stare dextraque manu extensa gladium evaginatum ti simitem tenere cernitur; supra vero caput Turcae amputatum, particula capilli in vertice habens, comprehendo tenere visitur; scuto superius impositam galeam militarem clausam serto militari ornatam, equa alter homo priori per omnia similis erigitur; laciniis seu lemniscis hinc flavi et celestini, illinc vero rubei et albi colorum a summitate galeae defluentibus scutumque ipsum decenter exornantibus, prout haec omnia in capite seu principio presentium litterarum nostrarum pictoris manu et artificio propriis suis coloribus recte depicta esse conspiciuntur, eidem Stephano stb. . . «

*65. 1603. j a n. 15.

VIII. Kelemen pápa Rudolfot felszólítja, hogy a katolikus vallást Erdélyben terjeszteni törekedjék.

Lit. M. nro 593.

*66. 1606. febr. 25.

V. Pál pápa Mátyás főherceghez intézett bullájában örömet fejezi ki, hogy a főherceg a magyarok és bátyja Rudolf között fenforgó viszály kiegyenlítésében oly nagy buzgalmat fejt ki, s kéri, mint eddig, úgy ezentúl se szünjék meg a katolikus vallás érdekeit védeni.

Lit. M. nro 606.

*67. 1606. márcz. 25.

V. Pál pápa felszólítja Mátyás főherceget, hogy a közelebb Pozsonyban tartandó magyar országgyűlésen a katolikus vallás érdekeit védeni törekedjék.

Lit. M. nro 607.

*68. 1608. május 26.

V. Pál pápa a Rudolf császár és Mátyás főherceg között kitört viszály lecsillapítására magát Mátyásnál közvetíti s Milling bibornokot az udvarhoz küldi.

Lit. M. nro 615.

*69. 1608. aug. 22.

V. Pál pápa Mátyás újonnan választott magyar királynak megválasztatásához szerencsét kíván s a katolikus vallást pártfogásába ajánlja.

Lit. M. nro 616.

KIJEGYZÉSEK HÁROM ERDÉLYI CSALÁDI LEVÉLTÁR LAJSTROMAIBÓL.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Az ötvenes évek elején, midőn a közélettől elzárt magamkorú fiatal ember tapogatózva kereste életének, törekvéseinek irányát, a melyen haladnia kellésék, abban a hitben voltam, hogy legjobb lesz magamat a történettudományra adni. Néhai atyám példája erősen vonzott. E téren igyekeztem tehát mozogni. Több erdélyi család s Deés városa levéltárát kutattam át, a történeti, irodalom- s művelődéstörténeti adatokat kijegyeztem, — gyűjtöttem és tanultam szorgalmasan. Néhány ez időtáji s még később-ről eredő közleményem tanúsítja ebbeli igyekezetemet. Nemskára azonban beláttam, hogy az én legegyszerűbb utam mégis csak Rómába vezet, s arra léptem. Korábbi tanulmányaimat tehát abba hagytam. Nehezemre esnék azonban, hogy pár történeti vonatkozású jegyzésem továbbra is fiókban heverjen, minélfogva czélszerűnek vélem gyűjteményem egy fogását már most s ebben a formában közre adni, remélvén, hogy lesz valamelyes haszna. Szükséges azonban megjegyeznem, hogy nem lévén alkalmam a gróf Haller-, gróf Gyulai- s a Veress-család lejobb ismertetendő levéltárát átnézni, hanem azoknak csak lajstromát használni s belőlük az érdekesebbeknek látszó adatokat szöszszerint kijegyezni: közleményemet voltaképen nem nevezhetni szűkebb értelemben vett regestáknak, hanem egyszerűen csak levéltári lajstrom-kijegyzéseknek, mint a hogy azt soraim czímírata is kifejezi. Hogy a kivonatolt leveleket, vagyis a kérdéses levéltárakat kiknél és hol kellésék keresni, miundenütt megjelölöm.

I. A hallerkői gróf Haller-család levéltárából.

A registrum-töredéket, melyből az alább következő adatokat jegyzém ki, néhai bátyám Kozma Imre, Belsőszolnokmegye egykori főispánja ajándékozta nekem 1851-ben, ő maga pedig a Haller-család kapjoni ágából eredt gróf Haller István, szintén

azon megye főispánjától kapta a 20-as években hasonlóképp aján-dékban. Példányom a nevezett család levéltára teljes regisztrumá-nak csak töredéke, a többi elkallódott. Hogy e példány nem maga az eredeti lajstrom, hanem annak csak egyszerű másolata, az alább mondandókból kiviláglik.

Mindenekelőtt lássuk a lajstrom signaturájának s számo-zásának módját s a példány hézagait.

A kezdőbetűkkel megjelölt csomagok egyszersmind külön római folyószámokkal is signalva vannak s azok szerint soroltat-nak elő a lajstromban is, s önként érthetőleg minden egyes cso-mag tartalma szintén folyószámozva van arabszámjegyekkel, tekin-tet nélkül azonban a datumok egymásutánjára.

Lajstrom-töredékünkben a következő csomagok soroltatnak elő: *Littera B. fasciculus IV—VII.* (a 93. számon kezdve a 174. számig bezárólag), *Litt. F. fasc. XIV., Litt. G. fasc. XV., Litt. H. fasc. XVI.* (a 32. számig bezárólag); hiányzanak tehát a *Litt. A.* egészen (hihetőleg az *I. fasciculus*), a *Litt. B. fasc. II—III.* egészen s a *fasc. IV.* eleje bezárólag a 92. számig, a *Litt. C. D. E. (fasciculus VIII—XIII.)* egészen, a *Litt. H. fasc. XVI-*ból a 33. számon kezdődők és az esetben, ha a csomagok megbe-tűzése abc sorrendben tovább terjedt, még több fasciculus is, a melyek számát azért nem lehet meghatározni, mivel a töredék lapjai nincsenek folyószámozva. A *Litt. H-*ra következő csomagok kezdőbetűvel nem, hanem csak római folyószámmal vannak sig-nálva; a sort a *XIX. fasciculus* nyitja meg (a mely azonban csak az 57. szám kivonatának utórészével kezdődik) s megszakítás nél-kül a *XXVIII. fasciculus*-ig megy, a mely azonban csak egy szá-mot tartalmaz (a 378-adikat), s ezzel lajstromunknak, mint látszik, vége is szakadt, mivel az a másik lap, mely e szá-mra következik, üresen hagyatott; ez új, kezdőbetűvel nem, hanem csak római számokkal jelölt sorozatból tehát hiányzik a *fasci-culus I—XIX.* s illetőleg ez utóbbi csomag 1—56. száma, valamint az 57. számnak eleje, a mi annyival sajnálatosabb, mivel valószínűleg épen ez a csomag, a mely 71 számból állt, tartalmaz-hatta a legtöbb történeti vonatkozású oklevelet, mennyiben a lé-tező 16 darab közül 7 ily természetű oklevél akadt. Fennmaradt végül a lajstromból még egy lap (valószínűleg annak elejéről), a mely valamelyik csomag 16—37. számú darabjának kivonatát tartalmazza.

Az oklevelek csomagok szerinti folyószámozása nem egyenlő, vagyis nem vitetett következetesen keresztül, míg t. i. egyrészt néhány fasciculus folyószámozása csupán csak az illető csomag tartalmát képező oklevelekre szorítkozik, azaz a számozás nem jó át folytatólag a megelőzőről s követőleg nem megy át a követ-kezőre: addig másrészt több csomagot foglalván össze a folyószá-

mozás, egyik csomagról a másikra megy át, tehát folytonos; e különbségek azonban nem lévén lényegesek, részletes kiténtetésüket sem tartom szükségesnek.

Az okmányok kelte évszámilag, néhány kivétellel, mindenütt meg van jelölve (következtesen ekként: *de ao . . . = de anno . . .*), de a hónapok és napok nincsenek kitéve, a mi elég bajt okoz, s a folyószámozás sem menvén chronologiai sorrendben, az áttekintés is fölötte meg van nehezítve.

A 31 ívrétű levélből álló kézirat, melyből 2 lap üresen maradt, múlt századi kéz írása, mindenesetre 1794 utánié, mivel a registrumban erről az évről van keltezve a korra nézve legújabb oklevél.

A lajstrom-töredék összesen 583 oklevél kivonatát tartalmazza, a melyekből közleményem számára 204-et választottam ki mint történeti vagy más tekintetben érdekesebbeket; hogy a teljes registrum hányról szólt, tudni nem lehet.

A lajstrom beosztásának tüzetesebb vázolata bizonyára nem volt felesleges, mivel a kutató munkáját, a kinek alkalmá lesz a gróf Haller levéltárt átvizsgálni, nyilván megkönnyíti, mennyiben immár nem kellend az egész registrumot fáradságosan átnéznie, hanem csupán azon csomagok kivonatát, a melyeket mint példányomban hiányzókat jelöltem ki.

A mi már magának e példánynak eredetét illeti, bizonyosnak tartom, hogy e töredék a család levéltára eredeti registrumának egyszerű másolata, melyet a fiatalabb, az úgynevezett kapjoni ág valamelyik tagja, tán épen korábbi tulajdonosa gróf Haller István vétetett a maga számára használatúl, a mely másolatra azért volt szüksége, mivel a családi levéltár nem saját, hanem az idősb ág, illetőleg annak seniora gondviselése alatt állt, s áll tudtom szerint ma is.

Lajstrom-töredékünk adatait jelen közleményemben személyek és tárgyak szerint s korrendileg csoportosítottam, a mi használatukat fölötte megkönnyíti. Lássuk már röviden az abból nyert adatok mineműségét és értékét.

A Haller családra s egyes tagjainak életére bőséges és helylyel-közzel nevezetes adatokat szolgáltatnak a lajstromnak már csak kivonatai is, melyekből a család Erdélybe szakadásának, fejlődésének az új hazában, különösen anyagi tekintetben, világos képét állíthatjuk immár össze. Jelesen megtudjuk, hogy az Erdélybe költözött Haller Péter, a Budán lakott Rupert fia, ki 1540-től fogva szebeni consul, 1551-ben tanácsúr és Fehérmegye főispánja s 1552-ben szász comes és kincstárnok s családjának fundatora volt, — rokoni és üzleti összeköttetéseit a nürnbergi Hallerekkel haláláig (1570) fentartotta s utódjai sem tagadták meg a családi hagyományt (Haller János kincstárnok még 1680-

ban is érintkezésben állt a nürnbergi Haller Jakabbal). S a két ág közti eme tartós összeköttetés jobbadán kereskedelmi s üzleti viszonyokból fejlődvén, anyagi érdeken sarkallott. Haller Péter ugyanis családi tradícióihoz híven új hazájában se mondott le az üzleti életéről, sőt megvagyonosodásának alapját épen ebben az irányban kifejtett szorgalma képezte. Kereskedést űzött Bécs, Nürnberg, Krakkó s Havaselve felé, brassai s havaseli üzlettársaival folytonos és élénk kereskedelmi érintkezésben állt, s ezt, mint a német patricius családok: a Fuggerek, Holzschuherek Fuchsok stb. cselekvék, egyszersmind a politikával igyekezett összefüggésbe hozni; még I. Ferdinanddal is üzletszerű összeköttetésben állt és a huszti sóaknák, vár s uradalom iránt egyezkedésre hivatik fel; kölcsönöket ad egyeseknek s testületeknek, sőt még Nürnberg városának is; sóval kereskedik; bányavállalatba bocsátkozik stb. Fiai osztrváu atyjuk hajlamaait, szorgalmasan követték az öreg úr példáját. II. Péter atyjával szerződésre lép, mint üzletemberek közt szokásos, s az atyai vagyont megszorítva, utóbb Erdély Fuggerévé válik. Kivüle többi fiverei is foglalkoztak kereskedéssel s más üzletekkel; így a Bécsben lakó János a család kereskedelmi ügyleteit nyugat felé közvetítette; Gábor és Mihály is kereskedő-emberek voltak, de ez utóbbi — legalább abból következtetve, hogy kora s kereskedői állapota felől vallatások történtek — úgy látszik nem volt szerencsés üzleteiben. testvérével Gáborral is volt valamely baja, a mely szükségessékké tette e vallatásokat; Gábor ellenben szerencsés üzletember volt, de a kápolnai Bornemisza s majd a Boeskay családba házasodván, maga is, s később utódjai is, kik szintén a legelőbbkelő családokkal jöttek rokonságba, üzleti s kereskedelmi hajlamaikról letettek, nem egyeztethetvén meg azt az erdélyi főúri körök fogalmával és szokásával, családjuk javára azonban fogytig, le a jelenig, jó példával jártak s járnak elől őseik erényében, a takarékoságban.

A Haller családra vonatkozó adatokon kívül értékes anyagot találhatni registrumunkban Boeskay István székelyföldi birtokviszonyait, valamint Pécsi Simont illetőleg, kinek bukása utáni életviszonyaira a nyert adatokból, de főleg a lejjebb közlendő gróf Gyulai-féle oklevelekből új fény derül. De leginkább a történeti és művelődéstörténeti adatok teszik becsesté a lajstrom-töredéket, melyben még néhány vegyes tárgyú oklevélkivonatot s több horvát vonatkozású adatot is találunk.

Személyek s tárgyak szerint csoportosított kijegyzéseim sorozata a a következő:

a) *Kereskedelmi- s pénzüzletek:*

1. 1544. Haller Péterhez küldött levele a brassai bírónak holmi kereskedésbeli dolgokról és újságokról. — *Fasc. XXIV. n. 285.*

2. 1544. Haller familiára Versi Bernárdról mint nürnbergi polgárról devolválódott activum debitum, úgy mint 2059 forintokról szóló kötés-levél in authenticis copiis. — *Fasc. XXI. n. 131.*

3. 1545. Haller Péter Nürnberg várossának 2500 forintokat kölcsönözvén, arról szóló német kötelező levélnek authentia nélkül való párja. — *Fasc. XXIV. n. 269.*

4. 1545. Haller Péternek írott levele Haller Jánostól, melyet ez Bécsben lakván, Szebenbe küldött köztök levő némely adósság iránt. — *Fasc. XXIV. n. 252.*

5. 1547. Haller Péterhez írott levele Ferdinánd császárnak, melyben tudtára adja, hogy ha (a) huszti vár és jószág, nem különben a máramarosi sóaknak iránt kereskedés végett alkuba kívánna menni, az arra rendelt commissariusokkal egyetértsen. — *Fasc. XXIV. n. 284.*

6. 1548. Haller Péterhez küldött levele Vachia Péternek, melyben tudósítja, hogy a 200 frtot elküldötte. — *Fasc. XXII. n. 163.*

7. 1549. Haller Péterhez írott levele Fejér Györgynek, melyben kéri, hogy Lukács deáknak kétszáz forintokat kölcsönözzön. — *Fasc. XXII. n. 178.*

8. 1552. Haller Péter és krakai kereskedő Breszler Kristóf közt 253 frt 27¹/₂ xr. iránt fenforgó differentiában, midőn a krakai törvényszék előtt folya, egy oda való procuratornak levele. — *Fasc. XXIV. n. 286.*

9. 1553. Haller Péter és a crakoviczai [krakai?] civis Patinko [vagy Patenko] János között kereskedés végett felvett pénz és portékák iránt folyt hosszas processusban költ ítélete az appellationum forumnak Haller Péter részére. — *Fasc. XXII. n. 165.*

10. 1557. Haller Péter offenbányai Késmárki Istvánnak adván 660 forintot, computus szerint hogy még azokból 237 frt és 55 pénzzel tartozik, arról költ bizonyság levele Késmárki Istvánnak. — *Fasc. XXVII. n. 248.*

11. 1558. Haller Péter hogy a(z) offenbányai ezüst-bányára adott legyen 150 forintot, arról költ recognitionalissa Késmárki Istvánnak. — *Fasc. XXIV. n. 244.*

12. 1558. Haller Péter adván az offenbányai ezüst-bányára 192 forintokat, arról költ recognitionalissa Késmárki Istvánnak. — *Fasc. XXIV. n. 245.*

13. 1558. Haller Péter számvetése Késmárki Istvánnal az offenbányai jövedelme felől. — *Fasc. XXIV. n. 263.*

14. 1559. Haller Pétertől Offenbánya várossa kölcsönözvén 200 forintot, arról szóló kötelező levél. — *Fasc. XXIII. n. 226.*

15. 1563. Haller Péter quietentiája 200 forintról, melyeket avégre vett kezéhez atyjától, hogy a Nürembergában mennél drágább interesre kiadja, és más 100 forintról, melyeket kereskedésre vett fel. — *Fasc. XXIII. n. 207.*

16. 1564. Haller Péter az ifjabb mikép egyezik meg az atyjával az indítandó boltbeli kereskedés felett, arról költ egyező levél. — *Fasc. XXIV. n. 249.*

17. 1585. Haller Péter maradékihoz írott levele a nürnbergi tanácsnak, melyben tudokra adja, hogy a városnál levő 1750 forint summát az interesttel együtt a levélnek költétől fogva félesztendő mulva le kívánja tenni. — *Fasc. XXIV. n. 287.*

18. 1590. Haller Mihály a mint egy német kereskedőnek megfizeti adósságát, arról való testimoniumok Süvegh Albertnek és Enyedi Lukácsnak. — *Fasc. XXIII. n. 211.*

19. 1680. Haller Jánoshoz Nürnbergából írott levele Haller Jakabnak. — *Fasc. XXIV. n. 282.*

20. 1693. Haller Jánostól zemplénavarmegyei bodrog-újhelyi Csezei [vagy Cserei] Miklós hitelben vásárolván kétezer kőöt, melynek ára teszen 750 forintot, annak megadására kötelező levél. — *Fasc. XXIII. n. 223.*

21. 1694. Haller Jánossal mikép egyezett meg Bánffi György és Apor István (a) zalatnai bányákból veendő haszon felett. — *Fasc. XXI. n. 130.*

b) kölcsön adott pénzek sarcz lefizetésekre

22. 1657. Balázstelkén a mint Petki Borbára, Apafi Györgyné nyolcz házhelyet ad zálogba Haller Péternek 500 forintban, hogy tatár rabságában levő két fiát kiválthassa, arról költ contractualis levél. — *Első, számozatlan levél n. 31.*

23. 1659. Haller János írt levele Kaudi Jánosnak, melyben unszolja, hogy a Kornis Ferencz saczában ígért 700 aranyakat vigye el és a jószágot adja által. — *Fasc. XXIV. n. 293.*

24. 1660. Haller Gáborhoz írott levele Huszár Péternek, melyben kéri, hogy a tatár-rabságból leendő szabadulásban munkás legyen. — *Fasc. XXIV. n. 288.*

25. 1663. Haller János a mint a Kornis Ferencz saczczában elküldötte Fogaras-várába a saczczot, arról való quietantia in vidimatis copiis. — *Fasc. XXIV. n. 250.*

26. 1667. Haller János által Kornis Ferencz saczczában Kemény Simontól kölcsönözött pénznek lett megfizetéséről költ bizonyság levél. — *Fasc. XXIII. n. 237.*

27. 1667. Haller János, sógora Prinyi [Perényi] Gáborért fizetett saczcza felett, minemü és mennyi pénzeket kölcsönözött Ketzer Menyhárttól ugyanazon végre, azon levélnek párja. — *Fasc. XXIV. n. 253.*

28. 1674. Haller Istvánhoz küldött levele Prinyi Gábornak a sacznak kiküldése iránt. — *Fasc. XXIII. n. 217.*

29. 1674. Haller Jánoshoz küldött levele Prinyi Gábornak a saczcznak kiküldése iránt. — *Fasc. XXIII. n. 216.*

30. 1674. Haller Jánoshoz írott levele Prinyi Gábornak, melyben kéri a saczczának siető elküldését. — *Fasc. XXIV. n. 262.*

31. 1674. Haller Jánoshoz írott levele Prinyi Gáborné, Kornis Annának a saczcznak siető elküldése iránt. — *Fasc. XXIV. n. 258.*

32. 1674. Haller János a mint Prinyi Gábornak saczcza letételére

ad kölcsön 500 tallért, adván zálogba egy pohárszék-ládjában ezüst portékákat, arról való recognitionalis. — *Fasc. XXIII. n. 222.*

33. 1674. Haller János mennyi és minemű pénzeket adott legyen Prinyi Gábor saeczzába, és a felett másoktól mennyi kölcsönöztetett legyen, arról költ levele. — *Fasc. XXIV. n. 259.*

c) *Ifj. Haller Péter*

34. 1590. Haller Péter idejéről és esztendejéről költ vallató levél. — *Fasc. XXIII. n. 192.*

35. 1590. Haller Péter idejéről és esztendeiről költ vallató levél. — *Fasc. XXII. n. 190.*

d) *Haller Gábor*

36. 1589. Haller Gábor részére költ vallató levél a Haller Mihály kereskedő állapotjáról. — *Fasc. XXII. n. 177.*

37. 1590. Haller Gábor és Mihály idejéről való vallató levelek. — *Fasc. XXIII. n. 191.*

38. 1590. Haller Gábor és Mihály közt fennforgó differentiákról a mint ketten megegyeznek, arról költ testimonialis levél. — *Fasc. XXIII. n. 202.*

39. 1598. Haller Gábor egyezése Haller Mihály özvegyével, Pernyeszi Durkóval [Dorothyával] a maga özvegyi és gyermeki tartása felett, melynél fogva a vízaknai ház és a hortobágyfalvi, szentjánoshegyi és a pakoviczai [rakoviczai] portiók az özvegy birtokába bizonyos feltételek alatt bocsáttatnak. — *Fasc. XXIII. n. 199.*

40. 1604. Haller Gábor mikép bocsátja azon jószágokból, melyeket Basta neki általadott, a bűni részjószágot Mihálcz Miklósné kezébe, Bethlen Miklós gyermeki tartására önként való jóakaratajából, arról költ levél. — *Fasc. XXIII. n. 195.*

e) *Haller Mihály*

41. 1590. Haller Mihálynak esztendeiről való vallató levél. — *Fasc. XXII. n. 189.*

42. 1590. Haller Mihály születéséről és esztendeiről költ vallató levél. — *Fasc. XXII. n. 186.*

43. 1595. Haller Mihály hogy 1565-dik [évben] született, arról költ vallató levél. — *Fasc. XXIII. n. 194.*

44. 1590. Haller Mihály hányadik gyermeke az atyjának és hány esztendő arról költ vallató levél. — *Fasc. XXII. n. 183.*

45. 1590. Haller Mihály idejéről költ levél. — *Fasc. XXII. n. 184.* és *n. 185; Fasc. XXIII. n. 193.*

f) *Haller István, Küküllőmegye főispánja, statuum præsens, ország generálisa.*

46. 1589. Haller István idejéről költ vallató levél. — *Fasc. XXIII. n. 203.*

47. 1590. Haller István idejéről költ vallató levél. — *Fasc. XXIII. n. 298.*

48. 1627. Haller István születéséről és esztendeiről való vallató levél. — *Fasc. XXII. n. 187.*

49. 1630. Haller Istvánnak az akkori feles urak által adott hitlevelek, melyben megesküsznek, hogy ötet minden órának (így! orálkodó = ólálkodó) ellen oltalmazni fogják. — *Litt. H. fasc. XVI. n. 13.*

50. [1647?]. Haller Istvánhoz küldött levele Kemény Jánosnak, melyben jelenti, hogy a fejedelem micsoda feltételek alatt akar assecuratiót adni, de anno protestationis. — *Fasc. XIX. n. 59.* [Az évszám nincs kitéve.]

51. 1647. Haller István a mikép magát fejedelem Rákóczi György hűségére kötelezi, és a fejedelem is az ellene való actiójáról lemond, arról költ originalis levél. — *Fasc. XIX. n. 58.*

52. 1647. Haller István megfizetvén azon 3600 forintot, melyeket a fejedelemnek ígért, arról költ bizonyság levele a fejevári káptalannak. — *Fasc. XXIV. n. 241.*

53. — Haller Istvánnak sok külömb-külömbféle dolgokról való jegyzései, Haller Jánosnak és feleségének a szabadulásért való instantiája, és más istantiák a császárhoz. — *Fasc. XXI. n. 127.* [Év nélkül.]

g) *Haller János tanácsúr, Tordamegye főispánja, kincstárnok*

54. 1659. Haller Jánosnak adatott salvus-conductus, midőn Bécsből a hazába visszajött. — *Fasc. XXIV. n. 273.*

55. 1678. Haller Jánosnak rabságból való kiszabadulásáért könyörgő levele a fejedelemhez. — *Fasc. XX. n. 104.*

56. 1678. Haller Jánosnének ura szabadulásáért a fejedelemhez beadott könyörgő levele. — *Fasc. XX. n. 102.*

57. 1681. Haller Jánosné könyörgő levele a fejedelemnéhez. — *Fasc. XX. n. 103.*

h) *Gróf Haller János, kormányzó*

58. 1709. Haller János altorjai Apor István testamentumának executiójára rendeltetvén, a mint azon testamentumot exequálja, arról való testimoniumja in copiis. — *Fasc. XXI. n. 125.*

i) *Gróf Haller Pál, Csík-, Gyergyó- és Kászsorszék főkirálybírája, Fehérmegye főispánja*

59. 1751. Haller Pál a mint csiki, gyergyai, kászonai főtisztnek resolváltatik, arról költ diploma Mária-Theresiától. — *Litt. H. fasc. XVI. n. 31.*

60. 1761. Haller Pál a mint fejevármegyei főispánnak resolváltatik, arról költ diploma Mária-Theresiától. — *Litt. H. fasc. XVI. n. 32.*

k) *Bocskay István*

61. 1568. K(is)-Görgényt, Fintaházát, Lukafalvát és (Hagymás-) Bodont mikép adja János király Bocskay Györgynek, arról költ adomány levél. — *Litt. G. fasc. XV. n. 11.*

62. 1570. K(is)-Görgényt, Fintaházát, Lukafalvát és (Hagymás-) Bodont mikép adja János király Bocskay György fiainak, arról költ adomány levél. — *Litt. G. fasc. XV. n. 10.*

63. 1570. (Kis-) Görgény, Fintaháza, Lukafalva és (Hagymás-) Bodonban hogy Bocskay György fiai Jeremiás, Gábor, István és Simon hogy statuáltassanak, arról költ parancsolatja János királynak. — *Litt. G. fasc. XV. n. 12.*

64. 1572. K(is)- Görgényt, Fintaházát, Lakafalvát és (Hagymás-) Bodont mikép adja Báthori István új donatió mellett Bocskay Istvánnak és Györgynek és mindkét ágon levő maradékinak, arról költ adomány levél. — *Litt. G. fasc. XV. n. 9.*

65. 1572. (Kis-) Görgényt, Fintaházát, Lukafalvát és (Hagymás-) Bodont, melyet János király Bocskay György fiainak conferált, Báthori István fejedelem újabban conferálván, hogy azokban statuáltassanak, arról költ parancsolat. — *Litt. G. fasc. XV. n. 13.*

66. 1572. Fintaházi, lukafalvi, kis-görgényi és (hagymás-) bodoni részjóságokban a mint Bocskay István és több testvérei új adomány levél mellett introducáltaknak, arról költ statutoria-relatoria. — *Litt. F. fasc. XIV. n. 82.*

67. 1572. (Kis-)Görgényben, Fintaházán, Lukafalván és (Hagymás-) Bodonban statuáltatván magokat Bocskay György fiai fejedelem Báthori István donatiója mellett, azon statutióról és annak mikép contradicáltaknak némely sokrendbeli birtokosok külön-külön, arról költ relatoria. — *Litt. G. fasc. XV. n. 17.*

68. 1575. (Kis-) görgényi jóság iránt Bocskay István mint donatarius, és Bíró Pál, András, János és Görgényi Sebestyén közt mint contradictorok között folyt processusban a mint communis investigatió decernáltak, arról költ sententia. — *Litt. G. fasc. XV. n. 20.* (Az oklevél keltje tollhibából 1675-re van téve.)

69. 1577. (Kis-) görgényi részjóság donatione mediante Bocskay Istvánnak és több testvéreinek adattatván, és a mint annak a Biróianus successorok contradicálván, penes contradictionem folyt perben elnyerik, arról költ sententia. — *Litt. G. fasc. XV. n. 15.*

70. 1577. (Kis-) görgényi jóság iránt Bocskay István s testvérei, és Bíró Pál, András és Görgényi János között folyt perben költ sententia mellett a mint Bocskay István részére a jóság elfoglaltatik Biróéktól, arról költ relatoria. — *Litt. G. fasc. XV. n. 14.*

71. 1577. K(is)-Görgényben két primipilatusnak negyed részét Incze János primipilus mikép adja vejének, Kovács(i) Mihálynak, azon fassionalisnak transumtuma. — *Litt. G. fasc. XV. n. 7.*

72. 1578. (Kis-) görgényi portió iránt Bocskay István és Kovács(i) Mihály közt perfolyta és abban hozott ítélet, mely szerént Kovács(i) Mihály személye szerint primipilusnak, de jósága mint paraszt-jóság Bocskaynak ítéltetik. — *Litt. G. fasc. XV. n. 8.*

73. 1578. (Kis-)Görgény iránt Kovácsi Mihály és Bocskay István

közt folyt perben költ sententia ellen emanált novum cum inhibitione Kovácsi részére. — *Litt. G. fasc. XV. n. 6.*

74. 1578. (Kis-) görgényi jószág iránt foly processusban költ novum mellett a mint certificáltatja Bocskay István Kovácsi Mihályt, arról költ relatoria. — *Litt. G. fasc. XV. n. 23.*

75. 1584. (Kis-) görgényi jószág felett való perben Bocskay István és Kovács(i) Mihály közt communis investigatio rendeltetvén, arról való relatoria. — *Litt. G. fasc. XV. n. 24.*

76. 1584. Kis-görgényi portió felett Bocskay István perelvén Kovácsi Mihályval novum mellett, melyben communis investigatio rendelteték, arról költ perfolyta. — *Litt. G. fasc. XV. n. 5.*

77. 1594. Fintaházi határon a mint egy tanarokat veszen Bocskay István zálogba 25 forintokon, arról való levél. — *Litt. F. fasc. XVII. n. 63.*

78. 1594. Fintaházán a mint Chrestel Benedek Bocskay Istvánnak egy földet réttel együtt ad zálogára 50 forintokért, arról költ contractualis levél. — *Litt. F. fasc. XVII. n. 69.*

79. 1594. Fintaházi határon a mint 75 forintokért elzálogosít Bocskay István egy öreg szántóföldet, arról költ levél. — *Litt. F. fasc. XVII. n. 65.*

80. 1599. (Kis-) Görgényt, Fintaházát, Lukafalvát és (Hagymás-) Bodont mikép adja Bocskay István Haller Ferencznek, Istvánnak, Györgynek és Zsigmondnak, mint Bocskay Iónától való Haller Gábor fainak és azok fiú-maradékainak, arról költ fassionalis levél. — *Litt. G. fasc. XV. n. 16.*

81. 1603. Haller Istvánhoz Bocskay Istvánnak küldött levele, melyben ajánlja, hogy pereit folytatására emberét küldje ki. — *Litt. H. fasc. XVII. n. 21.*

82. 1606. Bocskay István fejedelem testamentumának párja. — *Litt. B. fasc. VI. n. 124.*

83. 1607. Haller Gábor fainak és Bánffi Lászlónak mit testált fejedelem Bocskay István, arról való testimonialis levél. — *Fasc. XV. n. 84.*

84. — Bethlen várát minden józágaival a mint Bocskay István fejedelem birta, a szerént adta Haller Gábornak tulajdon keze írása mellett, sine anno et die. — *Litt. B. fasc. IV. n. 100.*

85. — Haller Jánosnak instantiája a római császárhoz Bocskay Istvánért, in fragmento. — *Fasc. XXI. n. 128.* [Év nélkül.]

86. 1623. Fintaházán és Kis-Görgényben levő örökségekről, melyeket Bocskay István a székely szabadság [jobbágyság] idején birt, és a melyeket a Medgyesen végezett articulus szerént visszaadatni parancsolták, perágált vallatásról költ inquisitoria-relatoria Haller István részére. — *Litt. F. fasc. XIV. n. 79.*

87. 1623. Fintaházán némely erdők, szántóföldek és rétek iránt, melyeket Bocskay István a székely jobbágyság idején birt, perágált vallatásról költ relatoria Haller István részére. — *Litt. F. fasc. XIV. n. 81.*

88. 1624. Fintaházán a falusiak és Haller Gábor között a Boesckay-féle örökségek iránt eredett egyenetlenségeket mikép sopiáltatták Haller Gábor és a fintaháziak, arról költ levél. — *Litt. F. fasc. XIV. n. 78.*

89. 1624. Fintaházi, lukafalvi és kis-görgényi határon levő örökségek, melyeket Boesckai István és Haller Gábor a székely szabadság előtt a jobbság idején bírtanak, fejedelmi parancsolat mellett miképpen restituáltattak Haller Gábornak, arról költ relatoria. — *Litt. F. fasc. XIV. n. 77.*

90. 1665. Haller Pál és János a mint eskettetnek arról, hogy Boesckay Ilona egy-testvér volt Boesckay Istvánnal és Miklóssal, arról költ relatoria. — *Fasc. XXI. n. 126.*

l) Pécsi Simon

91. 1616. Haller Zsigmond fassiója, melyben Héjasfalvát Pécsi Simonnak adja. — *Litt. B. fasc. VII. n. 174.* (capitulare transumptum 1762-ből gróf Haller Pál részére.)

92. 1638. Pécsi Simonért, midőn a zsidóságért convincáltatott és fogva tartatván kezességben elbocsátatott, arról szóló kezeslevél. — *Litt. B. fasc. VII. n. 174.* (capitulare transumptum 1762-ből gróf Haller Pál részére.)

93. 1656. Héjasfalvi részjóságért a mint Haller István, Györgynek tutora, esketett, azon esketésről költ relatoria. — *Fasc. XXVI. n. 344.*

94. 1681. Héjasfalvi részjóságért esketvén Haller István, Haller Sámuel fiának, Haller Györgynek tutora aziránt, hogy a héjasfalvi Haller-részt Haller Zsigmond adta-e Pécsi Simonnak vagy nem? azon esketésnek tabulare transumptuma Haller Pál részére. — *Fasc. XXVI. n. 342.*

95. (1681?) Héjasfalvi részjóságnak bírásáért a mint citáltatta Haller István Pécsi Simont, arról való testimoniuma a v. sz. bírónak [vice- vagy vármegye-szolgabírónak?], in fragmento. — *Fasc. XXVI. n. 343.*

m) történetiek

96. 1540. Haller Péternek ugyancsak Haller Péterhez küldött levele, melyben némely újságokról tudósítja. — *Fasc. XXII. n. 173.*

97. 1545. Haller Péterhez, mint szebeni polgármesterhez írott levele a kolosvári tanácsnak bizonyos városbeli dolgok iránt. — *Fasc. XXII. n. 168.*

98. 1546. Haller Péterhez írott levele a váradi püspök Georgiusnak, valamely kezéhez küldött párduezbőrök iránt. — *Fasc. XXII. n. 166.*

99. 1546. Haller Péterhez, mint szebeni polgármesterhez írott levele Isabella királynénak, melyben tudtára adja, hogy a brandenburgiai követ azon városnak látására fogna menni, mely szerént hogy becsülettel fogadtassék, parancsolja. — *Fasc. XXII. n. 167.*

100. 1546. Haller Péterhez küldött levele Isabella királynénak. — *Fasc. XX. n. 107.*

101. 1546. Haller Péterhez írott levele brassai Pertel [Hersel?] Jánosnak, melyben valamely várat [a brassait vagy töröcsvárit] illető dologról tudósítja. — *Fasc. XXII. n. 180.*

102. 1550. Haller Péterhez és a szebeniekhez küldött levele György püspöknek, hogy a mely szebeni mesterember a havasalföldi vajda számára [üres hely hagyva] puskákat akart küldeni, büntetessék meg. — *Fasc. XXII. n. 160.*

103. 1550. Haller Péterhez küldött levele Isabella királynénak, hogy a Szebenből hozandó orvosságok elszállítására szekereket rendeljen. — *Fasc. XXII. n. 172.*

104. 1550. Haller Péterhez küldött levele Csáki Mihály secretariusnak, melyben tudósítja, hogy a királyné a küldött pénzt köszönettel vette. — *Fasc. XXII. n. 176.*

105. 1550. Haller Péterhez írott levele Benekner [Benkner] János brassai bírónak, melyben némely török- és oláhországi újságokról tudósítja. — *Fasc. XXII. n. 175.*

106. 1551. Haller Péterhez küldött levele Csáki Mihálynak, melyben inti, hogy mentől hamarabb pénzt küldjön a királynénak, bizonyossá tevén annak kegyelmességéről. — *Fasc. XXII. n. 158.*

107. 1552. Haller Péterhez küldött levele Castaldonak, melyben megírja, hogy a mint a fia által fog izenni szóval, annak adjon hitet. — *Fasc. XXII. n. 155.*

108. 1552. Haller Péterhez írott levele Castaldusnak, melyben útastítja, mit feleljen az havasalföldi vajdának. — *Fasc. XXII. n. 157.*

109. 1552. Haller Péterhez küldött levele Márkus fejedelem secretariussának, melyben hogy a fejedelem odajövetelét nem kívánja míg egészsége helyre nem áll, tudtára adja. — *Fasc. XXII. n. 170.*

110. 1552. Haller Péterhez küldött levele Castaldus fővezérnek. — *Fasc. XX. n. 108.*

111. 1552. Haller Péterhez küldött levele Castaldusnak, hogy a tordai sókamaras tiszttől, Vadai Jánostól számot végyen. — *Fasc. XXII. n. 159.*

112. [1552.] Haller Péterhez küldött levele Castaldus fővezérnek, mely egy gyanús embernek vallattatását ajánlja. — *Fasc. XXII. n. 169.* [A levél datuma nincs kitéve, de bizonyára 1552-ik évi.]

113. 1553. Haller Péterhez írott levele Dobó István vajdának hat pattyantúsoknak elküldése iránt. — *Fasc. XXII. n. 156.*

114. 1553. Haller Péterhez, mint thesaurariusához írott levele Dobó vajdának azon mesteremberek kifizettetése iránt, a kik az ágyúkon dolgoztanak. — *Fasc. XXII. n. 171.*

115. 1553. Haller Péterhez, mint erdélyi thesaurariusához írt levele Hamvainak, melyben a dolgairól és az oda tartozó lovakról tészen rendelt. — *Fasc. XXII. n. 161.*

116. 1555. Haller Péterhez küldött levele Vasz [Weisz] Lászlónak, melyben némely az várat [Szebenvárat] illető dolgok iránt inti. — *Fasc. XXII. n. 161.*

117. 1555. Haller Péterhez írott levele Vasz [Weisz] Lászlónak azon ajándékról, melyet Szeben városra a vajdának küldött. — *Fasc. XXII. n. 179.*

118. 1556. Haller Péterhez küldött levele Balassa Menyhártuak, hogy a népeknek kifizetésére meghatározott 500 forintot küldje el. — *Fasc. XXIV. n. 268.*

119. 1631. Haller Istvánt mikép perli a fiscus a palatinushoz küldött követségben practendált hűségtelességért, azon perfolytának párja ítélet nélkül, melyben azonban igen szép levelek találhatók, melyek Eszterházi Miklóstól íratottak. — *Fasc. XX. n. 61.*

120. 1631. Haller Györgyhöz Eszterházi Miklós levele, melyben menti Haller Istvánt és bizonyoságot teszen arról, hogy ötet, mint magyarországi hadak generalissát nem ösztönözte Cassára való lemenetelre, sőt tiltotta, in originali. — *Fasc. XIX. n. 62.* [V. ö. e közlemény 133. számával.]

121. 1631. Haller Gáborhoz, mint a frankfurti academián tanuló ifjúhoz küldött levele fejedelem Rákóczi Györgynek, melyben ígéri kegyelmét csak tanuljon, e mellett küld 122 tallérokat számára. — *Fasc. XXI. n. 118.*

122. 1644. Haller Gábornak írott levele Rákóczi Györgyhez, melyben a sárospataki várban teendő rendelésről tudósítja. — *Fasc. XX. n. 97.*

123. 1645. Haller Gábornak írott levele Rákóczy Györgyhöz, melyben a borosjenői várnak állapotja iránt rendelést [tán jelentést] teszen. — *Fasc. XX. n. 98.*

124. 1646. Haller Péterhez küldött levele fejedelem Rákóczinak a szekértábornál levő vitézlkökrökről. — *Fasc. XXI. n. 116.*

125. 1646. Haller Gáborhoz, mint szamosújvári főkapitányhoz küldött levele fejedelem Rákóczi Györgynek, a szamosújvári gyalogok szolgálatjáról. — *Fasc. XXI. n. 115.*

126. 1646. Haller Gáborhoz küldött levele Rákóczi Györgynek, melyben tudtára adja, hogy azon várnak [Szamosújvárnak] megépítésére a vármegegyeket megkereste. — *Fasc. XX. n. 95.*

127. 1646. Haller Gáborhoz, mint szamosújvári kapitányhoz küldött levele Rákóczi Györgynek, melyben a portió iránt tett jelentésre feleletet teszen. — *Fasc. XX. n. 94.*

128. 1646. Haller Gáborhoz, mint szamosújvári kapitányhoz írt levele fejedelem Rákóczinak egy udvarbíró iránt. — *Fasc. XXI. n. 113.*

129. 1646. Haller Gáborhoz küldött levele fejedelem Rákóczi Györgynek, az udvarbíró dolgában. — *Fasc. XXI. n. 114.*

130. 1646. Haller Gáborhoz, mint szamosújvári kapitányhoz küldött levele fejedelem Rákóczinak, melyben a bányákról elszökött bányászoknak elfogattatásokról parancsol. — *Fasc. XXI. n. 119.*

131. 1646. Haller Gáborhoz írott levele Rákóczi Györgynek, melyben ország gyűlésére hivattatik. — *Fasc. XX. n. 100.*

132. 1649. Haller István a mint elindult volt fejedelem Rákóczi György atán a táborba és Szucsánig menvén, mivel öreg volt s lóháton nem mehetett, u mint onnan visszatért, arról való testimonialis levél. — *Fasc. XIX. n. 60.*

133. 1649. magyarországi hadak generalissát nem ösztö-
nözte a Cassára való lemenetelre, sőt tiltotta, in transunto capitulari. —
Fasc. XIX. n. 57. Eleje hiányzik. [V. ö. e közlemény 120. számával, a
melynek átírata.]

134. 1658. Haller Pálhoz Rákóczi György fejedelemnek írott levele,
melyben azt parancsolja, hogy a diaetára menjen. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 3.*

135. 1658. Haller Jánosnak, midőn Bécsbe felment a császárhoz leve-
lekkel ország dolgában, budai főkapitánytól Omer Bystikántól adott pas-
sussa. — *Fasc. XXI. n. 122.*

136. 1659. Haller Jánoshoz budai főkajmukány Orner [Omer] Bisti-
kúnnek Bécsbe küldött levele. — *Fasc. XXI. n. 123.*

137. 1659. Haller János levelének, melyet palatinusnak írt maga az
ország dolgában, impuruma. — *Fasc. XXIV. n. 289.*

138. 1659. Haller Jánoshoz írt levele Veselényi palatinusnak, melyben
inti, hogy a hamis híreknek ne hidjen. — *Fasc. XXIV. n. 290.*

139. 1659. Haller Gábor két rendbeli missilis leveleinek capitulare
transumtuma, melyeket Rákóczi Györgyhez és tanácsossaihoz küldött. —
Fasc. XXI. n. 129.

140. 1660. Haller Gáborhoz küldött levele Barcsai Ákos fejedelemnek,
ország dolgában. — *Fasc. XX. n. 105.*

141. 1660. Haller Jánoshoz, mint tanácsbeli úrhoz küldött levele feje-
delem Barcsai Ákosnak, melyben Kemény Jánosnak Erdélyben hadakkal való
bejövetelét jelentvén, a régeni ország gyűlésébe hívja. — *Fasc. XXI.
n. 120.*

142. 1660. Haller Jánosnak tulajdon maga keze által tett promemo-
riája, a midőn fejedelem Kemény János a kassa(i) gyűlésre és a palati-
nushoz küldi. — *Fasc. XXI. n. 124.*

143. 1661. Haller Gábor mikép hivattatik az ország gyűlésére Kemény
János fejedelemtől, arról költ levél. — *Fasc. XX. n. 101.*

144. 1662. Haller Jánoshoz küldött levele fejedelem Apafi Mihálynak,
melyben amnestiát ígervén nekie, hívségére visszahívja. — *Fasc. XXI. n. 112.*

145. 1662. Haller Jánoshoz küldött levele fejedelem Apafi Mihálynak,
hogy töstént menjen hozzá a táborba. — *Fasc. XXI. n. 121.*

146. 1662. Haller Jánoshoz írt levele fejedelem Apafi Mihálynak,
melyben hívja magához Szamosújvárra. — *Fasc. XXI. n. 117.*

147. [1663 ?]. Haller Gáborhoz intézett török császár parancsolatja,
de török írás levén, nem tudatik foglalatja. — *Fasc. XX. n. 93.* [Az év-
szám természetesen nincs kitéve; valószínű, hogy e parancsolat az érsek-
újvári hadjárat idejében kelt.]

148. 1671. Haller János és Pál minemű egyezésre léptenek az több
ország-tanácsossaival együtt magok és az ország védelmére. — *Litt. II.
fasc. XVI. n. 18.*

149. 1676. Haller Jánoshoz küldött levele Apafi fejedelemnek, mely-
ben Strázoldo generalis levele iránt tudósíttatván, arra feleletet teszen. —
Fasc. XX. n. 99.

n) művelődéstörténetiek

150. 1558. Haller Péterhez küldött levele Bornemisza Farkasnak, melyben valamely aranynak elküldése iránt kéri. — *Fasc. XXII. n. 174.*

151. 1571. Haller Péternének depositumban levő marháit ara(n)yból hogy kezéhez vette legyen, arról költ recognitionalissa Róth Miklósnak. — *Fasc. XXIV. n. 255.*

152. 1610. Haller János, midőn Kristina leányát Petki Jánosnak férjhezadta, a mely arany és ezüst marhát és egyéb köntösöket vele adott, annak lajstroma. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 12.*

153. 1611. Haller István mikép kérdezteti meg Dániel deákot, mint Haller Péter tutorát, ennek arany s ezüst marhái holléte iránt, az arra tett felelettel. — *Fasc. XXII. n. 147.*

154. 1628. Haller Péter mikép eskettet a szebeni ládából Haller Gábor által elvitetett némely ezüst s arany marhák iránt, arról költ relatoria. — *Fasc. XXII. n. 162.*

155. 1628. Haller Istvánnak a kapjoni várhoz tartozó lövészerszámokról adott recognitionalissa. — *Fasc. XXIII. n. 209.*

156. 1631. Haller Zsigmondné, Kendi Kristina utolsó testamentoma, melyben csak az ingó jókról térszen rendelést.. — *Fasc. XIX. n. 71.*

157. 1631. Haller István midőn Erzsébet leányát Kamuthy Istvánhoz férjhezadta, azzal minemü egyetmásokat adott, arról költ hiteles jegyzés. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 28.*

158. 1643. Haller Istvánt mikép hivatja meg Kamuthy István azon portékáknak kiadására, melyeket conservatio végett neki általadott, arról költ relatoria. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 29.*

159. 1644. Haller Péter minemü ládákat vitetett Herschel [Hersel] János házához arany, ezüst marhákkal és köntösökkel, arról költ recognitionalissa ugyan Herschel Jánosnak. — *Fasc. XXIII. n. 227.*

160. 1644. Haller Péter köntösseinek és egyéb ingó jószágainak regestruma. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 15.*

161. 1644. Haller Péter köntösseinek lajstroma. — *Fasc. XX. n. 91.*

162. 1652. Haller Gábornak, a boros-jenői főkapitánynak esztendei conventiója. — *Fasc. XX. n. 106.*

163. 1654. Haller Jánosné, Kornis Katának, úgymint Kornis Ferencz és Veselényi Kata leányának minemü arany és ezüst marhákat és egyéb portékákat adtanak legyen férjhezmenetele alkalmatosságával, arról költ hiteles jegyzés. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 5.*

164. 1684. Haller Jánosnének, Kornis Katának Veselényi Boldizsárné. Bánff Zsuzsáuna minemü ezüstmivet hagyott, arról költ hiteles levél. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 2.*

165. 1689. Haller Annának, Gyula(f)i László feleségének férjhezmenetele alkalmatosságával minemü egyetmások adattattak, annak hiteles jegyzése. — *Fasc. XXIV. n. 294.*

166. [16. .]. Haller Mária férjhezmenetele alkalmatosságával adatott arany, ezüst és egyéb jókról tett specificatio. — *Litt. II. fasc. XVI. n. 20.*

[Haller Gábor a »Diarium« írója testvérenek, Pálnak Barkóczi Judittól való leánya, először Károlyi Mihályné, majd gersei Pethő Gáspárné. *Nagy Irdn* (V. 28. és 33. l.) Máriát és testvérét Juditot, Dániel Mihálynét, Haller Gábor leányainak mondja, de tévesen, mivel a diarium írójának gyermekei nem voltak. Az évszámot a lajstrom írója kihagyta, megjelölése tehát megközelítő; Károlyi Mihály egyébiránt 1682-ben mint főzredes és mint már nős ember esett el (*Nagy Irdn* VI. 100, és 104—105. l.)]

167. 1691. Haller János számára készített négy ezüst tálért hogy 115 forintot adott Zámblér János a bécsi mesterembereknek, arról való recognitiója a mesterembernek. — *Fasc. XXIV. n. 271.*

168. 1694. Haller János négy, három-három noárból [márkából] álló ezüst tálak vásárlására adván Szemlei Jánosnak 54 aranyat, azoknak kézhez lett vételéről költ bizonyosság levél. — *Fasc. XXIII. n. 225.*

169. 1696. Haller János mikép vette meg azon lövészerszámokat 300 forintért, melyeket Haller György Szent-Pálra adott, azokról költ recognitionalissa Haller György és Sámuelnek. — *Fasc. XXIII. n. 240.*

170. 1696. Huszár Borbára, Nemes Jánosné gyermekei az ingó-jókban miképen osztotzanak meg, arról költ osztályos levél. — *Litt. H. fasc. XVI. n. 4.*

171. 1696. Haller János küldött levele Zámblér Jánosnak, melyben írja, hogy az ezüst tálak készen levén Bécsben, azokat magával lehozza. — *Fasc. XXIV. n. 272.*

172. 1697. Haller Jánoshoz írt levele Számblér Jánosnak, melyben írja, hogy az ő Szöllösi Jánosnál levő adósságát általadja Haller Jánosnak az ezüst tálak csináltatására percipiált pénznek depuratiójára. — *Fasc. XXIV. n. 270.*

173. 1708. Haller János a mint a keze alatt lévő nuzthattal bélétt mentéjét Apór Farkasnak kiadta, arról költ recognitionalis. — *Fasc. XXIII. n. 244.*

174. — Haller-familiának genealogiáját ab anno 1198 magában foglaló, és az czimerek festésével megékesített, nem különben házasságbéli szövetségek beírásával, mindeféle czimerek, adomány- és privilegialis-levelek beírásával megvilágosított és tökéletessé tétetett [könyv]. — *Fasc. XXVIII. n. 378.* [Év nélkül.]

o) *vegyes*

175. 1459. Balázstelki jószágra Mátyás királytól adatott jus regium Vizaknai Miklós részére. — *Első, számozatlan levél n. 36.*

176. 1485. Pogány László özvegye, azután Erdélyi János felesége Judith miképpen statuáltatván a geryeszegi kastélyban és több sok jószágokban, az arról költ relatióknak Hagymási Kristóf részére költ transumtuma. — *Litt. B. fasc. VII. n. 174.* [capitulare transumtum 1762-ből gróf Haller Pál részére.]

177. 1612. [1613?]. Görgény várát és ahoz tartozandó jószágot Bocskay Miklóstól elvévén Bethlen Gábor fejedelem, mikép adja Kákonyi

Istvánnak, arról költ adomány-levélnek haszon nélkül való darabja. — *Litt. G. fasc. XV. n. 62.* [Az oklevél keltje tévesen 1612-re van téve, a midőn Bethlen még nem volt fejedelem; 1613-at csak gondolomra jelöltem meg datum gyanánt.]

178. 1659. Bethlen vára és ahoz tartozó jószágok iránt a mint Haller Gábor, Pál és János a Statusok előtt protestálnak, hogy jussokat propter fremitum armorum nem prosequálhatván, jussokat fenn tartják, arról költ protestatio. — *Litt. B. fasc. IV. n. 104.*

179. 1676. Barscai familiának adatott assecuratio Apafi fejedelemtől, melyben affdálja, hogy ha azon jószágok között, melyek Balassa Imre nótáján elfoglaltatnak, őket illető jószág találtatnék, vissza fog adattatni. — *Litt. B. fasc. VI. n. 131.*

180. 1701. Görög eclesia, mely Erdélyben vagy, a mint a maga püspökének Athanasiusnak és némely papjainak a római eclesiától proponáltatott punctumokhoz való ragaszkodások ellen a mint protestál, arról költ protestatiója transumptumának copiája. — *Litt. G. fasc. XV. n. 63.*

181. 1709. Bethlen János és Mikes Mibály hívségteleneknek décláráltatván, a brassai communitásnál levő 17,920 forintbeli capitalisokat is per notam elvesztvén és a fiscus cassájába inferáltatván, a mint a brassai communitás a kifizetésről quietáltatik, és hogy a fennevezett urak másodsor tőlök azon adósságot fel nem vehetik, assecuráltatik, arról költ bizonyság-levél. — *Litt. B. fasc. VI. n. 127.*

p) horvát vonatkozásúak

182. 1317. Horvátországi Gasztovith nevű jószágot, hogy Ipoeh István eladhassa Jarik János szomszéd i(n)hibitiója ellen, arról való testimonium capitulare. — *Fasc. XXVII. n. 377.*

183. 1343. Horvátországi Ipoeh István, hogy a gosztovithi jószágát eladhassa, Jurik [Jarik] István ellentállása ellen a mint facultást extrahál, arról való facultatoria in transumpto capitulari ecclesiae Zagrabiensis. — *Fasc. XXVII. n. 375.*

184. 1343. Horvátországi Ipoeh István a mint eladja Ludbreg Miklósnak a gásthovityi jószágot, arról való contractualis levél in transumpto capitulari ecclesiae Zagrabiensis. — *Fasc. XXVII. n. 371.*

185. 1386. Horvátországi Gasztoith nevű jószág a mint új donatióval Butka Péternek és feleségének Annának conferáltatik és statuáltatik, arról költ relatoria in transumpto. — *Fasc. XXVII. n. 376.*

186. 1443. Horvátországi gosztoicsi jószág iránt Vakonochi Deák János (és) Bácska Péter közt folyt causának transmissiója. — *Fasc. XXVII. n. 367.*

187. 1446. Horvátországi Velehe Miklós Vitzton-Szentmártonban levő szántóföldjének Vitzton-Szentmártoni Benedek által lett elfoglalásáról potentia mediante költ inquisitoria relatoria. — *Fasc. XXVII. n. 371.*

188. 1470. Horvátországi Bertsei Miklós és Petritz György Abbas Györgytől Nagylak nevű helyben vásárlott jószágában marháinak s gabo-

náinak onnan lett elfoglaltatása, az iránt költ inquisitió. — *Fasc. XXVII. n. 372.*

189. 1479. Horvátországi Bertsin Miklós, Petrota Gergely és a gothai apátúr közt fennforgó hatalmasságokban teendő vallatásra költ parancsolat. — *Fasc. XXVII. n. 370.*

190. 1550. Horvátországi Zempte Farkasné Geszthi Jánost a mint dossának és egyéb ingó javainak kiadattatásokért admoneáltatja, arról költ relatoria. — *Fasc. XXVII. n. 358.*

191. 1550. Horvátországi Zemthei Farkasné, Túróczi Kata meghalt urának jószágaiból competáló dossát, a maga parafernumát és egyéb ingó javait perelvén Geszthi Jánostól, ezen processusban költ adjudicatoria sententia cum mandato executionali. — *Fasc. XXVII. n. 354.*

192. 1550. Horvátországi Zemptei Farkasné és Geszthi János közt dos dolgában folyó processusban per non venit költ sententiának executi-
őjét a mint Geszthi János inhibeáltatja, arról költ inhibitionale mandatum. — *Fasc. XXVII. n. 360.*

193. 1550. Horvátországi Zemtei Farkasné, Túróczi Kata és Geszthi János közt a dos és paraphernum kiadása iránt folyt processusban költ per non venit sententiának (mely elsőbben az executió alkalmatosságával inhibeáltatott) újra in rem adjudicatum lett vétele és vice-recteráltatása [retractálása]. — *Fasc. XXVII. n. 365.*

194. 1550. Horvátországi Zempte Farkasné és Geszthi János között dos iránt folyt processusban emanált sententia cum mandato executionali. — *Fasc. XXVII. n. 357.*

195. 1551. Horvátországi Túróczi Katának, Zenthei Farkasnének testamentuma felett folyó processusban Túróczi János részére fennírt Túróczi Kata testamentumának párban kiadott testamentuma. — *Fasc. XXVII. n. 369.*

196. 1553. Horvátországi Zemthei Farkasné és Geszthi János között folyó processusban költ sententia ellen a mint Geszthi János repellál és azért evocáltatik, arról költ relatoria in transumto. — *Fasc. XXVII. n. 356.*

197. 1553. Horvátországi Zemptei Farkasné és Geszthi János között a dos és parafernum dolgában eddig folytatott processusról mikép mondanak le, és hogy ezután hogy folytassák, arról költ transactionalis levél. — *Fasc. XXVII. n. 359.*

198. 1553. Horvátországi Ambrus deáknak per defectum Veronochianum ajándékozott geszthicsi vagy szentlőrinczi jószágokban való beiktatására midőn Geszthi János, Pelitzcsáni György contradicáltak és az okadásra meghivattattak és az ítéletre terminus tétetett, arról költ mandatum. — *Fasc. XXVII. n. 361.*

199. 1553. Horvátországi Gregorianiezi deák Ambrus, és Geszthi János (s) Horváth György közt folyt perben a gosztovithi jószág iránt exhibeált donatióknak és statutióknak, melynek Geszth(e)i János contradicált, par giudiciale(ja). — *Fasc. XXVII. n. 368.*

200. 1553. Horvátországi bokonochi, gestesicsi jószágokról szóló leve-

leknek productiójáról Geszthi János és Belenvárthi [Bellovárthi] János között folyt processusban költ transmissió. — *Fasc. XXVII. n. 362.*

201. 1553. Horvátországi Gotsovith nevű jószág iránt Bellovárti és Geszthi János közt folyt processusban exhibeált régi leveleknek transsumtuma. — *Fasc. XXVII. n. 366.*

202. 1558. Horvátországba Geszthi Jánoshoz küldött levele Erdődi Péternek, melyben a Kutsitzki Boldizsár és Fodonóczy [Fodoróczy?] Gáspár causájoknak elővételését a koroskai [vagy kozoskai] erősség iránt jelenti. — *Fasc. XXVII. n. 363.*

203. 1560. Horvátországban gesztevicsi jószág iránt Bellovárthi György és Geszthi János közt folyt perben emanált sententia ellen a mint Geszthi János repellál, arról költ relatoria. — *Fasc. XXVII. n. 364.*

204. — Horvátországban Császoválthi nevű helységért perelvén Dolovárthi János Czeasch János ellen a zágrábi tábla előtt, azon perben költ perfolyta. — *Fasc. XXVII. n. 355.* Az évszám nincs kitéve.

A levéltár maga, melynek átvizsgálása már csak a kimutatam adatok jelentőségénél fogva is igen kívánatos, mint tudom, a család idősebb ágának derék sarja, gróf Haller Jenő felügyelete alatt áll Ugrán vagy Kerellő-Szentpálon, a ki hogy Erdély történetében századokon át kiváló szerepet játszott családjá levéltárát a történetbúvárlatnak egész készséggel hajlandó lesz megnyitni, nem szenved kétséget.

Közli: TORMA KÁROLY.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A debreczeni ötvösczéh rendszabályai. 1598—1600.

Ez ezörhatszáz esztendő legyen áldott az uristentül és nálunk kedves.

Kezdetnek istennek segítségéből az »debreceni« nemös és böcsületös fő biránknak DUSKÁS ISTVÁN uramnak általa és egyetömben vele az megrögszött és istenös törvénytevő tanácsbeli uraimnak megemendálatott, megújttatott sőt megöregbítettött articulusok az debreczeni ötvös és céltartó mestöröknek hasznokra, kik kiadatnak, melyek noha nem mindön részeiben régiek, de nem szintén ujak is; mindazáltal megvisitáltatnia, megöregbítettetnie, az mint megis löttének, nagy méltók voltak, az rendtartások és ez következő articulusokra ugyan kívántattanak, jó renddel hozattatnia, az melyeket mi es az mi tehetségünk szerint ide irnia magyar nyelvön ugy igyeköztünk, hogy hozzá akaratumk szerint nem töttünk, el sem hagyunk benne, az mennyire eszünkben vehettük, de ha esött volna valami fogyatkozás az írásban, tehát meg ne útáld. és okot abból háboruságodra ne végy, meg se vessed, hanem az csupa originált vedd elő, és az tégöd jó utra vezéröl, meg (nyugot) csendesít.

Annak okáért valaki akarod hallani az céhlevelet, nagy szeretettel add magad az hallgatására, melyet életödnek tisztessé gös mestörségére ugyan hozzád fogj, mert noha láttatik valakinek kicsin dolognak, de mi nálunk, kik még szintén nem jutottunk ez articulusoknak derekas értelmére (ha jutottunk is) de ugyan vezéröd lehet, mert nagy és tisztösségös, sőt istenös dolgokra láttatnak tanítani minket, ha ezöket böcsületben tartod, az ötvösöknek peniglen minden törvényöket, kik forgatandók az céhöknek idején, inkább mind itt találod meg, (az nagy és az polgári székre néző törvényöket megválasztván) melylyel mindön ellenkezőket lecsendesíthetni az céhben. No azért kiki mindön hallgasson jól reá.

I. *Articulus.*

Legelőször, hogy az ötvösmestörök mindön esztendőben, tudniillik Vízkereszt napján egy céhmestört választszanak ön közzülök és valakire adandják az céhmestörségöt, az mindön okvetetlen felvenni tartozzék, mely meglévén, az választott céhmestör azon megesküdjék, hogy az ő tehetsége szerént mind szegénynek gazdagnak egyaránt való igazságot szolgálhat. Ha valamelyik pedig, az mestörök közzül, az céhmestör választásában jelön nem lenne, valami bizonyos és helyen hagyható ok nélkül, tehát az olyan mestör két forint büntetésön maradjon, az új céhmestör peniglen megesküvén, válasszon maga mellé az céhnek gondja viselésére egy mestört, az meg vele egyetömben az céhnek gondját viselje, ki mondassék kulcsos mestörnek, az melyet az céhmestör ő maga az kulcsos mestörségre megesküdttessön.

II. *Articulus.*

Ha valaki az mestöröknek műveltetésre való aranyat avagy ezüstöt adand, és ha felfogadja az mestör, hogy ő azt egy bizonyos napra el készíti, azonban azt az szabott napot elmulatja, tehát az ki az művet csináltatja, szabad legyen az ötvösmestört, az céhmestör eleiben törvéynapra idézni, és ott az céhmestör, az több mestörökkel egyetömben, hagyjon tizenöt napot, hogy az művet elkészítse, ha az tizenöt napig is azt az művet el nem végezendí. tehát az műveltető embörnek ezüstöt avagy aranyát, az céhmestör mindön fogyatkozás nélkül vegye ki tőle és az embörnek megadja; ha peniglen volna rajta oly műve, az kítül fizetést kívánna az mestör, tehát az céhmestör az több mestörökkel megláttatván megítéljék, és csak az adassék az olyan mestörnek; az céhmestör peniglen az olyan mestört két forinttal büntesse meg; ha peniglen az ötvösmestör az ő akaratjából azt az ezüstöt elköltötte volna, tehát az olyan mestör hat gerával büntettessék, az város törvénye szerént, melynek két része az céhnek, harmad része az megbántatott embörnek jussou. Avagy ha valami történetből azt elvesztötte leend, csak annyi ezüstöt avagy aranyat adjon az műveltető embörnek, de mindön birság nélkül, az ezüstöt peniglen avagy aranyat az műveltető embörnek akaratja és engödelme nélkül másou elcserélni szabad ne legyön, sem peniglen az kész művet eladni, hanem az műveltető embörnek hírré adván, ha ki nem váltja, tehát annyiban az meennyiben az műveltető embörrel megszögödött, szabad legyön zálogban vetni oly bizonyos helyre mindaddig is, mig az embör, az kié az mű, ki válthatja, ugy hogy az műveltető embörnek az ő tulajdon marhája megmaradjon.

III. *Articulus.*

Hogy az mestörök avagy az ő alattok valóok tartoznak valakinek (adósak egymásnak), akár ha pénzt kért volna mástül köl-

Az céhmestör választásának ején nem com-reált ötvösnek büntetésé.

Kulcsos mestörti és kítül es-ütessék meg.

Valaki az más nbör művét fel-gadja, annak el-szítésében mint forgolódjék.

Az műveltető embörnek kárt-tevő ötvösöröl.

Nem szabad az művet elcserélni eladni híradat-in, sem zálogo-sítani.

Szabad az kész művet elzálogo-sítani.

Az mely ötvös köz embörnek adós.

csön külső embörtül, hanem ötvöstül is, tehát az az embör, akinek adós, szabadon az céhmestör eleiben igaztételért hihassa hat forintiglan; ha peniglen valamelyik fél azzal az törvénynyel meg nem elégödnék, az biró eleiben szabadon legyön az törvényt apellálni; külső embörnek való adósságért az ötvösmestört, akár az ő alattok valókat, de az megnevezött hat forinton feljül valókat az város birája eleiben kell bocsátani törvényre, mert azféle dolog nem az céhöt illeti, hanemha az mestörök oly okot adhatnak, hogy azok az dolgok az céhöt illetnéjek; ha peniglen valami fél azt az törvényt az város székire akarja küldeni, jobb meglátásnak okáért, tehát az apelláló fél tegyön hat pénzt le, és az céhmestör adjou két mestört, olyakat, az kik az meglött törvényt bebeszélhessék az város birája előtt.

2. Hat forint feljül való törvény az város székü illeti, min azáltal jó okadván biró hivel, nagyobbhat eligazíthatnak

IV. Articulus.

Senki az ötvösök közzül peniglen tizenhárom lottos ezüstnél alábbvaló ezüstmestersége elvesztése alatt ne merjön mivelní, kire az céhmestör vigyázzván, minden tizenötöd napon próbát szedjön, mely ezüstöknek megpróbálására, egy bizonyos napon az ötvösmestöröket öszvehijja, egy forint birság alatt, kikkel egytömbben megpróbálják az mestöröknek az ő művöket és hogyha azok közzül valakinél hamis és álmüvet találhat, tehát az olyan mestört elsöben négy lott ezüsttel, másodsor fél gerával büntessék, harmadsor mestörségétül fosztassék meg, ezt hozzá tévén, hogyha valakinek az álmüvet csinálta leend, tartozzék azt az embört mindönökröl igazán megelégiteni.

1. Tizenhárom lottos az prób

2. Minden tizen nap próbálni ke

3. Hamis és rozüstért az ötvönek büntetés

V. Articulus.

Ha valaki valami műszert hozand az városra olyant, az ki az ötvösöknek illendő volna, nem sokadalomban, hanem valami közönségös napokon, tehát azféle műszert az ötvösök előtt senki meg ne vehessön, melyet ha valaki az ötvösök ellen megvenne, és ha feltalálhatják, annak fele az biróé, fele az céhé legyön, minden ára megfizetés nélkül. Az sokadalmokban is, ha ki ezfélét venne, tehát az biró erejével elvehessék, de az árát igazán megadván; ha penig valaki az mestörök közzül az céhmestör hire nélkül olyan műszert megveszön, és ha abban az több mestöröknek részt nem adna, kik olyan nélkül szükölködnek, tehát két forinttal büntettessék.

1. Műszernek közönségös embtül elvétele.

2. Az műszek számuak elosztásáról, ugyanott: ki nem engedn annak bünteté

VI. Articulus.

Ha valaki az mestöröknek lopott avagy ál és csalárd müvet vinue, senki azfélét meg ne merjön venni tudva, se eltitkolni, hanem az céhmestörnek megjelöntse, és az céhmestör is az város birájának hírré adja; ha külömben cseleköszik és ha reá érhetik, az mestörök közzülök (az társaságból) kivethessék; ha hol penig-

1. Lopott és álmünek az város: lozásáról és ugyanott: az mestör megves tudván, annal büntetéséről.

len valaki olyan lopott avagy álmívet hoz ez városban, és ha elfutna mellőle, és elszöknék, az ilyen marhának fele az (város) birájának, és fele az céhnek jusson.

VII. Articulus.

Legény elhi-
sről, ugyanott
as elcsalásról
annak bünte-
téséről.

Ha (valaki) egyik mestör az másik mestör szolgáljának alattomban pénzt adna jövődö szolgálátja fejében, avagy ha valamely inast mástül elcsalna, egy mestörasztalon maradjon.

VIII. Articulus.

Az műnek el-
ütögetéséről,
yanott az áros
lhívásáról és
nak bünteté-
séről.

Ha valaki az mestörök között az másik mestörnek műhelyéből ő maga avagy más által kihitögetné a művet avagy egyebeknek művöket mindön ok nélkül ha gyalázná, tehát egy mestörasztallal tartozzék.

IX. Articulus.

Legény urát
bucsubétnék,
az tizenöt nap-
k elötte el nem
hagyhatja.

Ha valamely legény az ő urát elakarná hagyni, tehát annak elötte az ő urának tizenötöd nappal tartozzék hirrre adni és azt az művet, az melyet az ő ura ő reá képest fogadott volna, tartozzék megkészíteni, és így az heti bérét neki megadván, szabadossan másuva mehessön, ha nem akar ott maradni.

X. Articulus.

Az lopó legé-
yök bünteté-
séről.

Ha valaki az legényök között lopásban találtatik, és ha reá bizonyosodik, annak ilyen büntetése legyön, hogy elsőben, ha könyörög és ha vétke oly nagy nem lézön, és ha ismét az művet az elébbeni módja szerént jámborul akarná követni, tehát adjon hat forintot az céhnek, kinek nyolczadik része az ecclesiához járjon; mely ha ismeg másszor vétközik lopásában és ha mégis az vétök nem oly nagy volna, tizenkét forintot adjon és jobbítsa életét; de ha harmad uttal lopásban találtatik, tehát az müröl elvettessék és az céhnek rendi szerént levelessé tétessék, sőt ha az ő ura akarja, ez ilyent törvény szerént ugyan fel is akasztathassa vétkeért. Ha peniglen inas leend, ezféle a céh eleiben vonatván, és székre kötözvén, mindön inas egymarok veszszövel hármat-hármat üssenek rajta, és ha az ő ura látandja, hogy meg nem jámborodik és nem neki való, tehát az műhelyből kiüznie szabadsága legyen.

Az lopó legé-
yök levelessé-
tethetnek.

Az inasok, kik
pásban találtat-
ik, mint büntes-
nek az céhtül.

Ugyan ott négy
esztendő alatt
ennyenek ki az
legénységre.

Inast az mestörségnek tanulására senki négy esztendő alatt ne fogadhasson, és azonképpen szabadossan se vallhassa az szabados legénységre négy esztendő alatt, sem pénzért sem barátságért, se idegönt se mestör fiat, az határozott esztendő alatt befogadni és szegödtenni pénzért nem szabad, sem tanítani inast; és így az négy esztendő igazán eltelvén, az inasokat céh előtt javalljuk szabadittatni esztendejökötül; ha mely inas urát elhagyná az négy esztendő alatt és más mestörhöz akarna menni, az ő ura akarátja és

Inas az ki urát
lhagyja négy
esztendő alatt.

engedelme ellen, ezilyent az az mestör be ne fogadhassa, hanem bejonnán négy egész esztendő számra, hat forint büntetés alatt.

6. Ugyanott az mely mestör befogadja, annak büntetése.

XI. Articulus.

Mégis az hetibérés ifju ötvös legényök felöl végeztük, hogy az mint isten hagyta és rendölte, tiszta és jámbor életben foglalva hordozza magát, és fölöttébb való részögöködéstül és amaz feslött erkölctül magát megoltalmazza, mely vétkeknek gyakorlásával és életének gonosz voltával mást is ha megrutitand, tehát az ilyen éktelen életü legénynek műve egy egész esztendeiglen feltiltassék, és azután ha életével mutatja (bizonyítja) jámborságát, és ha könyörgene az céhnek, tehát adjon az céhnek négy forintot ott es annak az céhnek, ahol feltiltatott volt műve gonoszságáért; ha peniglen nagy leszön az vétök, tehát méltó, hogy az büntetés is (nevedjék) öregbödjék; azoknak az legényöknek is ezön büntetésök vagyon, az kik eszvesztök az mesterök között, kik olyyak, az kik mühelyről mühelyre szoktanak jární, és az mestört boszantván, szidalommal illetnék.

1. Az ötvös legényök mint hordozzák magokat.

2. Ugyanott feslött élete miatt való büntetése.

3. Legényök, kik az mesteröket öszvevesztik, szidalmazzák és gyalázzák öket.

XII. Articulus.

Végeztük ezt is állandóul az mestöröknek hasznokra, hogy hetibérés szolgalegényt egynél többet ne tarthasson egyszer közzülök senki, hanem az céhmestör által oda mutattassék és adattassék, az hova szükségösb az szolgalegény, jól reá vigyáztván az hiti szerént; valaki peniglen az mestörök közzül felháborítaná ez rendtartást, tehát mind annyiszor nyolcz forintot vegyön az olyan mestörön az céhmestör az ő tiszti szerint; azonközben ha találkozó nék az mestörök közzül valaki oly, az ki nyughatatlan boszuságából legényt kérne az céhmestörtül, elegendő míve reá nem levén, az olyan mestörön az céhmestör, minden engedelöm nélkül, négy forintot vegyön; mindazáltal ha oly szorgalmatos művének idején az mestört kénszörítén az város birája az művet elkészíteni ereje fölött, kire az mestörnek ereje és egészsége ha nem volna, vagy peniglen szolgájának, tehát az olyan mestörnek az céhmestör az céhvel egyetömben elegendő segítségöt tartozik adnia, legényt mind annyit az menyivel feléri, és elvégezheti akkori művét, ha legény nem leszön, mestört adjanak az céhből mindaddiglan, valamig elvégezheti azt az művet és az mestör köteles legyen elmenni az elkészítendő műnek véghöz vitelire, nyolcz forint büntetés alatt, az legénynek igazán való hetibérést megadván, de az mestörnek hason felét annak az műnek jutalmának, de azért akkor költségnek felét feltudván; ha penig valamely legénynek egyebütt műve nem lenne, hanem ott az hol több hetibérés szolgalegényök volnának, tehát az ilyen ideiglen oda mehet szolgálni céhmestör hirével; de azonközben ha az mestörök közzül szolga kelletik valakinek,

1. Heti bérés szolgát egyszer egyet tarthatni, ugyan itt az ki többet tart, annak büntetése.

2. Az ki boszuságból legényt kérne az szolgálatra, annak büntetése.

3. Az szorgalmaztató műnek elkészítésére miképpen segéttetik az elégtelen mestör.

4. Az művön segöt mestörnek jutalma.

5. Az szolgák, het bérésök mikor megsokasodnak avagy az mestörök megfogytokoznak, együtt többen is müvelhetnek.

tehát azt az legényt, nem mást, hanem az utólszorit... felkérheti az céhmestörtül, nem választván és az gazda is nem választván bocsássá oda, kire az legény köteles oda mennie, az hova az céhmestör mondja és adja, az céhnek törvénye és articulusa szerént, és így hívön laknia mind peniglen művelnie tartozik, hogy az ő szolgálatjának méltó jutalmát vehesse haszonnal; az céhmestör peniglen tartozik az jövevény legénynek ótalommal mindön szükségében, kiváltképpen betegségében és igaz nyavalyájában nem hadni, étellel és itallal táplálni, és helyre szörzeni, de nem jövendő szolgálatjáért, hanem az körösztvényi jó rendtartásnak okáért és az atyáiuai szeretetnek volta szerént.

1. Az idegen legénynek táplálásáról.

XIII. *Articulus.*

Miérthogy az legényök az ő magok hasznokért, ugy mint fizetésért és tanúságért szolgálnak, végeztük felölök, hogy mikor az ötvösmestörök nekiök művet adnak, az ezüstöt és aranyat nekiök megmévén és számon adják, melynek az legényök tartoznak oltalommal gondját viselni, hogy kár ne essék az mestörnek műhelyében az megmondott ezüst és aranyban, mert ha az igaz apadáson kívül kára következik az mestörnek, tehát az ki lészön oka az kártételnek, az megbizonyosodván, akár legény akár inas legyen, de minden kárát kéméllés nélkül az céh előtt törvénnyel az megkárosított mestör megveheti.

1. Az legényöknek miképpen kelljön kezökben adni az művet.

2. Ugyan itt az legényök tartoznak gondot viselni az ezüstre és aranyra, holott ha kárt eszön, ök is károsittatnak céh előtt.

XIV. *Articulus.*

Ha penig az ötvös legénynek ezüsti avagy művelni való aranya vagyon, tehát az mely mestör műhelyében akar beállani művelni, az ilyen legény az elkezdött művének előtte tartozik megmutatni az mestörnek ezüstit és aranyát, az szerint az mint megmondottuk, azért hogy az jövendő kétségöt eltávoztathassa magáról az legény.

1. Az mely legénynek ezüsti és aranya vagyon, tartozik megmutatni gazdájának jó idején.

XV. *Articulus.*

Ha valamely legény uránál félesztendőt szolgálánd jámborul, és ha kívánná az ő maga ezüstiből maga szükségére valami művet készíteni, annyit az ki egy forint érő munkáju volna, tehát az mestöre neki megengedheti céhmestöre hírével, de nem kételességből, hanem ha látandja reá érdömét; ha peniglen egy esztendőt szolgálánd jámborul, tehát egy giráig valót engedhet csinálni az ő maga kezével, avagy csináltat is más kézzel is céhmestör hírével, hogy az kétségöt eltávoztathassa az mestör magáról; ha felsenkeöli (így!) az mestöre az csinálásával az legényt, szabad legyen vele azzal is, ha az munkáját megveszi. Az mestörök penig az legényökkel (társul) feléből se harmadából nem mű-

1. Az jámbor és hasznos szolgálat fél esztendő után művet engedhet az mestör az ő magáé(ból).

2. Attul inkább egy esztendő után engedhet és az csinálásával szabad, vagy elengedi, vagy megveszi.

velhet, mert ha rajta kaphatják az mestört, tehát nyolcz forinttal büntetik, az legényt négygyel, se szakvánban heti bérön kívül ne műveltesön senki négy forint büntetés alatt.

3. Szolgáival az mestörtársul nem művelhet, ha művel, megbüntetik fi. 8. Az legény fi. 4.

XVI. Articulus.

Hanemha valamely ötvöslegény magának akarna művelni, (tehát az mestörremököt felkövetvén megcsinálja) és ha az remeköket követnie az céhtől: ez ilyen szokásnak ilyen rendi vagyon, hogyha nem ez városi és ismeretlen, olyan az ki a művet és mestörségöt nem ez városon tanulta volna, és másunnat való mindön módon, az olyan legény tartozik egy jámbor mestört egy egész esztendeig szolgálni, ennek okáért, hogy jámborsága, élete és erkölce meglássék, hogy ha az céhöt illeti élése és maga hordozása, továbbá nemzsetségéről levelet hozzon, azonképpen tanuságáról bizonyos és pecsétös levelet hozzon, hogy ő jámbor nemzsetség és hogy az művet, mesterségöt céhös helyön tanulta legyen, és nem várbau sem valami gyanús helyön; ezöket megteljesítvén és az mestöröknek bemutatván az remeköket jó indulatból nekik engedjék (és az szokás szerént szép három remekművet készítsenek); ezöket megkészítvén, az céb ládájában adjon nyolcz forintot, melynek harmadrésze az ecclesiáé, és mellé egy köszönő pohárt adnia tartozik, tudnia illik midön asztalra két tálétket, jót, egy pecsenyét mindönik helyre és három-három pint bort, kenyeret annyit az mennyivel megérik az mestörök. Ezeket is megadván mégis tartozik adnia az ujonnan lött mestör egy mestörasztalt, akkor mikor az czéh mestör kívánja, tudniillik kell készíteni mindön asztalra három-három fű tálétket és egy pecsenyét, kenyeret elegendendöt és négy-négy pint bort. Ezöket is megadván, kövesse életét isten szerént. Viszontag ha valamely jámbor ötvöslegény (idegön) az ki másunnat jött és kívánná mingyarást jövetelinek idején az mestörremököt az céhtől, de olyan az, kinek kezénél készön volna nemzsége és tanuló levele (az mint meg vagyon mondván) és mégis az mestörök tüle próbáló esztendöt tenni kívánnának, az ilyen nem tartozik a próbáló esztendöt szolgálnia, hanem a próbáló esztendő helyött (ha nem akarnak szolgálni) tartozik adni nyolcz forintot (de nem az beálló pénzre) az céhnek, ugyanezzel tartoznak azok is, az kik az feljül megmondott idegönök közül valakik immár az próbáló esztendöt elkezdötték szolgálnia és azon közbeu három avagy négy holnapot immár jámborul szolgáltatnak volna és az céhöt ha megtalálnák könyörgésökkel és ha látandják jámborságát, hogy illendő a céh köziben, ez féléktül sem tarthatják meg az remeköt, hanem kiadják az nyolcz forintot ha leteszi; de az nemzsetség és tanuló levelet ugyanakkor előadván, lehet szabadsága az remek csinálásra.

1. Mikor az jámbor ötvös legény magának akar lenni, mivel tartozik és mi módon nyerheti ki az mestörremököt és micsodás az remek.

2. Ugyanitt mivel és mennyi fizetés-sel tartozik.

3. Az jövedelemnek harmada az ecclesiáé.

4. Az köszönő pohár micsoda és mennyiből álljon.

5. Az mestör-asztalról.

6. Az másunnat jött jámbor ötvöslegényvel jól tehetni az próbáló esztendő felől.

Mint és hogy.

Azokkal is, az kik immár az próbáló esztendöt szolgálni kezdötték.

XVII. *Articulus.*

1. Az remek me-
nemű és lányféle.

Az mestörremek peniglen egy szép özvejáró aranyas kupa, egy arany gyűrű, kiben legyen foglalván egy szép drága színös kű, nyolcz szegű, az harmadik remök egy helymös peccét, de nem rostélyos és nyitott helymös, melyeket elkészítvén, az mestörök jó íttel meglássaunak személyválogatás nélkül, hogyha megnem érdömlí, másszor csinálja, ha akkor sem jó, harmadszor csinálja, ha bar-madszor sem jó, tehát (mondjanak nekie valet) azután tanuljon.

2. Az ki meg nem
tudgva csinálni
az remököt, mit
kelljön olyannal
eseleködni.

XVIII. *Articulus.*

1. Az idegön ifju
mestört be kell
mutatni az város
birájának.

Az remököt megkészítvén, az idegön ifju legényt a céhmes-tör más mestörtársával az ő hiti szerént tartozik az város birá-jának bemutatni; az remek csinálás felöl mégis midön mestörre leendő legénynek az remek készítésre ezüstöt és aranyat adni az céh tartozik elegödendöképen, hogy fogyatkozás nélkül véghöz vihesse az remököt, melyeket céh mestör házánál kellett készíteni, de hetibérét elegödendöképen megfizetni az céh mestör tartozik, az város birájának peniglen tartozik az ujonnan lött mestör egy peccétös gyűrűvel, az mely két nehezekből készüjön.

2. Az remököt
céh mestör házá-
nál készítik.

3. Két nehezekös
gyűrűvel tartozik
az bírónak az
ifju mestör.

XIX. *Articulus.*

1. Az mestörök-
nek fiairól, az kik
mestörre lesznek,
mivel tartoznak;
azonképpen az
kik veszik az
mestöröknek leá-
nyokat.

Az ötvösmesteröknek fiai is mestörremököt csinálni tar-toznak, de azért az beálló pénznek, tudniillik az nyolcz forintnak csak felével az céh ládájában adnia tartoznak, köszönő pohárral sem tartoznak, hanem egy mestörasztalt adnia kötelesek. Ugyan-ezzel tartoznak azok is, az kik az megholt mestörnek feleségét veszik is, hasonlóképen azok is, az kiknek az ötvösmestöröknek leányok házassítatnak, az özvegyasszonyok peniglen az ő uruktól megmaradván (olyak, az kik immár házasságban magokat nem akarják kötelezni) ha az művet akarják műveltetni, tehát legény-nyel szabadosan, tisztösségösen műveltethetik az művet mind ha-lállokig, miérthogy ő reájuk uruktól maradt az mestörségnek ilyen és ennyi része, de inast nem szegödttethetnek ujonnat és olyant nem is tarthatnak. Az ifju mestör egy esztendeig lehet házasság nélkül, mindazáltal ha oly ok kénszörítén az meg nem házasso-dásra, mint az kinek ereje és hatalma nem volna az házasságra, de így lévén az dolog bizonyosan; de ha ereje vagy az házasságra és elmulatandja az esztendöt, tehát táblája betétessék (s ne hagyják művelni).

2. Tovább az kik
az mestöröknek
feleségöket ve-
szik.

3. Az özvegy asz-
szonyokról kik
uruktól megma-
radnak, az ötvös
művet mig művel-
hetik.

4. Az ifju mestör
egy esztendeig él-
het házasság nél-
kül.

XX. *Articulus.*

Viszontag ha valami városból jünne olyan ötvösmestör, az ki helyt akarna változtatni, szabad akarátja szerént avagy mint az országnak háboruja miatt az kik széljel búdostanak, ezöknek

1. Helyt változta-
tó ötvösmestörrel.

ilyen rendök vagyon, tudniillik ha városát és helyét akarja változtatni, első rendben azok, az kik ha céhtartó mestörök voltak helyökben, bár az mestörremököt megcsinálták legyen is, de mindazáltal az mestörségnek felváltásában szintén annyival tartoznak, mint az idegön ifju legényök mindönökben mind remek csinálás és fizetés felől (céhitül az olyan jó bizonyossággal jühet el); de ha céhtartó mestör volt, ki ha remököt csinált az céhnek, ki midön igazságát megadta ott az hol lakott és búdosásának az mestörök ha oly okát látaudják, annak fölötte vénségét, kárát és szegínségét, de olyanok az kik immár az remekcsinálásra az vénség miatt elegek nem lehetnének, ezfélékkel isten szerint jól tehetni, inast szegödtetni és legényt tartania méltó engednie a céhtül, kik mindazáltal egy mestörasztalt adnia tartoznak, az mellett az beálló pénzt, tudniillik az nyolcz forintot megadnia tartoznak, kiknek azért holtuk után mestörségök nem marad házok népére, miért hogy az ő mesterségök engedelömből volt halálokgig. Továbbá azért vannak oly céhök bizonyos városokban, kikkel egygez mindönben az debreczeni ötvöscéh, és egy rendtartással is élnek, elannyira, hogy valaki Debreczembem remeköt csinált, és mi közülünk el akarna menni, tehát Váradra az ötvöscéhben szabadossan mehet bizonyos és helyen hagyható okkal, azonképpen az váradí ötvös céhből ide Debreczembem az ötvöscéhben szabadossan jühetnek, az kik immár az céhöt minden részéről igazán megelégitötték volna, ezféle mestörök akar itt akar ott egy mestörasztallal tartoznak, egyébbel semmivel nem.

2. Azonképpen búdosott és ven jámbor ötvöröl.

3. Az váradí ötvöscéhhel való egyezésünkröl.

XXI. Articulus.

Ha valamikor az céh szükségében az mestörök között valami szolgálat kívántatik, tehát az uj mestör tartozik szolgálni mindaddig, valamig ő utána más uj mestör követközik.

1. Az uj mestör szolgálatja az míg tart.

XXII. Articulus.

Ha ki az mestörök közzül gyülésnek idején vagy lakodalomban fegyvert hordozand és ha nála tapasztalhatják, egy forint büntetése vagyon annak. Ugyanezen büntetésen vannak azok is, az kik egymást rutalmazák beszédökkel, de ha az bosszusággal illetött embör el nem akarja szenvedni, szabad legyen az céhmestör eleiben törvényre hínia, kit az céhmestör megértvén tölök, ha az céhöt illetik, mind két félnek igyöket eligazíthatják törvénynyel is közöttök, de ha nagyobb dologra nézendő dolgok, tehát az város birája eleiben bocsátnia tartoznak; az kik peniglen az ötvös mestörök között, egyik mestör az másik ellen, akar az több mestörök ellen fegyvert vonand, egy forinttal büntetessék; ha vért teszön, tehát az céhmestör az város birájának bemondja, hirré adja.

1. Az ki fegyvert hordoz az gyülésben.

2. Az kik egymást rutalmazák.

3. Az nagy dolgok az város szökít illetik.

1. Az ki vért teszön, biró eliben kell annak kelni.

XXIII. *Articulus.*

1. Valamely ötvös mestőr ki akar állani az céhből, mit cselekedjének először.

Az mestörök közül senki céhét el nem hagyhatja, sem ki nem állhat búcsuvétetlen közzülök, azonképpen az városról sem mehet el az mestöröknek hirök és engedelmök nélkül; ha azért az olyan mestör vakmerőségre magát veti és mindön mód nélkül kiáll, ha ismét magokat gondolván az mestörségöt követni akarnák, tehát az beálló pénz nélkül az céhben be nem állhatnak, hanem azt az nyolcz forintot megadván állhasson helyére; továbbá bár az mestöröknek hirökkel hagyja is valaki hátra céhit, és ha az városból ugyanugyan kimenne is, ez ilyen mestör ha egy esztendő elmulván jüne haza ez városra, kik ismég az társaságot követnék és az céhben akarna állani, az ilyenek egy köszönő pohárral tartoznak az céhnek. Azok is, az kik hirrel állottak volt ki az céhből, de mindazáltal nem mentenek ki az városból, ezt hozzá adván, hogy tartoznak megfizetni azt az rész költséget, az melyet az ő távollételekben az céh szükségére költöttek, ezöket megadván szabadosan művelhessenek, de külömben nem.

2. Ugyanazokról, ha elmentenek volt ez városról és ismét laza akarnak jüni.

3. Ugyanazokról, az kik nem mentenek ez városról és ismét helyre akarnak állani.

XXIV. *Articulus.*

1. Mikor valamely ötvös mestörnek szemére gyalázatot vetnek, az olyannak menemül rendök legyön.

Ha valaki az mestörök közül gonosz hirnévben keverődik avagy valaki ha oly gyalázatot vet szemére, tehát az olyan gyalázatból tartozik magát kitisztítani, ha peniglen abban heverend, és magát ki nem akarná tisztítani, tehát az olyan mestörnek nem engedhetnek, hogy műveljön, hanem ha azt az embört, az ki neki gyalázatjára szólott, beidézze, ha az céhöt illeti, tehát az céh eleiben; ha az város székire tartozandó, az céhmestör köteles az város birája eleiben bocsátania, de mindaddig is művelhetnek az olyan pörben forgolódlók, valamig az törvény folyásában vagyon.

XXV. *Articulus.*

1. Két mestör egy műhelyben nem művelhet sem társul, atyafiak, sem idegönök.

Végeztük ezt is az mestöröknek hasznokra és nevekedésökre, hogy két mestörtársul egy műhelyben egy keresetre ne művelhessenek semmiképpen, se atyafiak se idegönök.

XXVI. *Articulus.*

1. Az beteg és meghaló ötvös mestöröl.

Ha valaki az mestörök közül megbetegszik és ha látandják nehéz nyavalyáját, tehát az céhmestör tartozik az olyanra reá vigyázní és egy mestörrel nappal mellette gondot viseltessön, éjjel kettővel szorgalmatossan környül vigyáztasson, ha peniglen halála történnék azomban, az céh tisztösséggel eltemetni tartozik, ha pénze nem volna az betegnek, tehát az céhéből táplálják és temessék.

XXVII. *Articulus.*

1. Halottaknak el késéséről, de nem az ötvösök halottiról, hanem az külső embörsök halottiról.

Ha valamely külső embörök az halottaknak temetésök idején elkésérnie kívánná az ötvös céhöt, tehát tartoznak elmennie és tisztösségesen eltemetni az halottakat, az mely szolgálatjokért egy forinttal tartoznak nekiök.

XXVIII. *Articulus.*

Az ötvöscéhmestőr az több mestöröket egy forint birsággal hihassa az gyűlésbe.
 1. Az gyűlésben való hivatalnak rendiről.

XXIX. *Articulus.*

Végeztük ezt is egyenlő akarattal, hogy az céhmestőr büntetése két forint lehessön az feljül megmondottakon kívül.
 1. Az céhmestőr büntetése flor. kettő.

XXX. *Articulus.*

Senki az társ legényök se inasok közzül az ő mestöröknek mihelyökben ezüstöt se aranyat ne merjenek venni az magok szá-mokra, hanemha az ő urok nekiök engedi, mert megbántatnak tisztességekben és művök feltiltatik és lesznek az céh kegyel-mében.
 1. Legényök nem szabadosok az ő urok mihelyében venni ezüstöt sem aranyat.

XXXI. *Articulus.*

Továbbá mikor másunnét való ötvös művet hoz ez városra, tehát az olyan másunnét hozott művet addig senki ne merjön árulni, hanem az ötvöscéhmestörnek hurré adja, kiket az céhmestör meglásson és próbáljon (hogy ekképen a csalárd mű eltá-voztassék); ha ki peniglen ez rendtartással nem gondolva és vak-merőképpen árulna művet és ha rajta kaphatják, az olyan mű elvétessék, kinek fele az város birájaé, fele peniglen az céhé legyön, az ki penig megpróbáltatja és jó ezüst leszön, tehát szabadon árulhassa akarki is.
 1. Az olyan ötvös-műről, az kit más-unnán hoz vala-mely ötvös.
 2. Addig nem sza-bad árulni, ha-nem az céhmes-törnek hurré adja és meglát-tassa.

XXXII. *Articulus.*

Senki az mestörök közül avagy szolgáljok és szolgálójok ál-tal az árost, vevőt mestör avagy szolgál elöl el ne híja semminemű szinnel és beszéddel, de az eltávoztatván legyen; az ki peniglen másképpen cselekszik és az árost más mestör elöl elhíja, ez ilyen az ő cselekődetről egy mestörasztallal büntettetik. Ha valaki az céhmestörrel egyben gyüttetné az több mestöröket, azaz céhöt tétetne, tehát a céhmestörnek adjanak den. 12 pénzt és az céhmestör az céh jelét egy forint birsággal bocsássza el az egyben gyűlésnek órája szerént, de azért az ötvösmestörök ezféle céh-gyűlésért semmivel sem tartoznak, hanem az céhön kívül valók, ugyanezzel tartoznak az ötvöslegényök és inasok is.
 1. Az áros elhi-vásról.
 2. Az ki céhöt gyüttet az ötvös-céhmestörrel, mi-vel tartozik.
 3. Kik tartoznak fizetni és kik nem az den. 12.

XXXIII. *Articulus.*

Végeztük ezt is, hogyha valaki az ötvösmestörökkel akarna böcsültetni (ezüst avagy arany művet), tehát nem köz mestör ma-gátúl, hanem céhmestör jelen lévén avagy céhmestör képebeli embör (az város birája hírével böcsüljön), és mindön száz forint érő ezüst vagy aranyból den. 25 pénzt vegyenek az ötvösök.
 1. Mikor böcsülni híjják az ötvösö-ket, micsoda reu-dők és módjok vagyon.
 2. Ugyanott jutal-mokról.

XXXIV. *Articulus.*

- Továbbá miérthogy az uristen azokat szokta megáldani, az kik ő felségét tisztölik és az ő anyaszentegyházát elősegítik, annak okáért végeztük ezt, hogy az beálló pénznek, tudniillik az ide fel megmondott nyolcz forintnak harmadrésze az ecclesiához járjon és két része az céhnek maradjon; annak fölötte egy forintig és az fölött levő birságok nyolcz részre osztassanak és az nyolczadrész az debreczeni scholához járjon és az megmaradott hét rész az céhé legyön.

XXXV. *Articulus.*

- Végeztük, hogy ez megmondott jövedelemről mely az scholához és az ecclesiához rendelvén vagyon, az céhmestör igazán való számadással tartozik az ő hiti és tisztai szerént, tudniillik az beálló pénznek az nyolcz forintnak harmadrésztől az esztendőnek végében az az céhmestör az ki idejében esött ezféle jövedelem és igazán számot adván beszolgáltatnia köteles oda, az hova rendöltött, de az város birájának hírével, az nyolczadrésztre osztatandó birságot hasonlóképpen, mely az scholához rendeltött, az város birája hírével az céhmestör az esztendőnek végében mindönkor köteles legyön.

XXXVI. *Articulus.*

- Az ötvösöknek művöknek árrát csinálását ilyen renddel végeztük: kupa és kanna műnek gerájától három forint, sima, műne(k) girájától, mint poharak, kiknek az széle aranyas ugyan, három forint, aranyzatlan sima művektől, tálak tányéroktól két forint egy-egy girától, szablya, pallos és ehöz hasonló huszári művektől, ugymint lóra való öltözetektől három forint mindön girától, az virágos, gyöngyös, zománczos ezüst műnek gerájától tiz forint, az melyek kapcsok, pártáövek etc. kik ez előtt való üdökben nem elannyira, az mint most kezdettek és naponként az embörök gondolnák; és ha ki fűzés művet csináltat, tehát annak gerájától tizenhat forint, az veritékös poharaktól négy forint mindön girától, ezenkövül mindön öntésműnek gerájától három forint. Ugyan az váltóművek felől végeztük, hogy mikor az művet megaranyozzák, tehát azelőtt az művet fejrön megmérjék és azután ismét az megaranyozott művet ujjonnan megmérni és így az műveltető embörnek ezüstöt és aranyát igaz mértékkel kiadni tartozzanak. és mindön készített művekre az ötvösmester az ő saját nevét felmesse avagy üsse fel giráig valóra, az ki ezt nem cseleködné (és művet jel nélkül kiadna avagy árulna) és az czéhmestör ezökre vigyáztván, ha valakit rajta kaphat, két forintot vegyön. Ezt is akarjuk megjelönten, hogy ha az időnek forgása miatt ez jelönvaló és következendő ötvösmestörök néminémüképpen vagy valamely

1. Az ecclesiához és scholához rendöltött pénz mikor kell megadni.

1. Az ötvösműnek jutalma.

2. Művet jel nélkül kiadni avagy árulni nem szabad.

3. Az kik ez ellen cseleköznek, annak büntetése.

fejedelmünk engödelméből, avagy valami egy szín alatt Debreczen várasának közönséges (végezését) rendölését ez szabadságot és az feljül megmondott articulusokat megöregbíteni, avagy kisebbíteni, sőt meg nem tartani találtatnának, mingyárt mindön szabadságokat elveszessék és az elébbeni egyenetlen és zürzavar alá vetessenek. Melyeknek bizonyosságára és erősségére mi es ez mi jelönvaló levelünket: az mi városunknak bizonyos pecsétivel megerősítvén, következendő üdőkben és mindörökké megmaradandóképpen az egész ötvösmestöröknek adtuk és engedtuk. Költ Debreczemben Szent-András nap után való péntökön, az Urnak ennyi esztendejében: ezörötszázkilenczvennyolczban.

Vége vagyon isten segítségéből az céhlevelnek, melyet az felségös RODOLPHVS római császár urunk ő felsége az debreczeni böcsületös tanács adományá szerént mindön részeivel egyetemben helyben hagyott és azokat az debreczeni ötvösmestöröknek mostani és jövendőbelieknek épületökre és hasznokra, nagy kegyelmösségéből megconfirmált és függő pecsét alatt kiadott, az melyet valaki ha megvet, megvetvén legyön az az céhtül, és maradjon azoknak hasznokra és mindenkor tisztelkedésökre, az kik szeretvén böcsületben tartják ez szép levelet és azoknak sok jókat adjon isten ezökből. Isten hirével mondjuk minnyájan: Amen.

Mi azért ez szép és hasznos levélnek kezdésében, szörzésében az kik munkálódtunk, először istennek hálákat adunk ezökről. annak utánna az mi kegyölmös fejedelmünknek mindönkor könyörögjünk jó szerencsés hosszú életéért.

Akarók azért az mü nevünket ez renndel ide irnunk, időnknek volta szerént, nem egyébert, hanem hogy az jövendőbeliek látván az mi jó igyeközetünket és sok költségünket, nevönkről jó emléközöttel vegyenek jó példát magoknak. Az ötvösöknek nevök ekképen vagyon: Tóth János, Gyulai István, Gyulai János, Szereti Mihály hitös céhmestör, Váradi Boldisár, Heösek Gáspár, Farkas Bertalan, Váczi Lukács, Szigyártó János, Taraczk János, Gyulai Miklós, Némöthi András, Szakács János, Szegedi Márton, Debreczeni János és Gyursa János.

Az 1600-ban írott példányról, mely egykorú, szép debreczeni stýlú börkötésbe van kötve s jelenleg Lörincsak aranyműves ur gondviselése alatt áll

Közli: RÉVÉSZ KÁLMÁN.

L i m i t a t i ó k.

II.

Limitatio incliti comitatus Scepusiensis Leuchoviae die 8. Apr. anno 1706.

	frt	den.
Legjobb csontosabb egy pár ökör bőrnek bokra	1	—
Alábbvaló jó ökör bőrnek párja	5	—
Annál is alábbvaló ökör és jó öreg tehén bőrnek párja . . .	4	—
Egy pár jó tinó és alábbvaló tehén bőr	3	60
Egy pár orosz tehén bőrnek bokra	3	—
Olvasztott faggyunak fontja	—	9
Olvasztatlan faggyunak fontja	—	6
Egy font viasz	—	36
Sonkolyos méznek boroshordója	18	—
Olvasztott méznek szokott átalagja	9	—
Egy iteze méz	—	21

Kereskedők limitatiója.

	frt	den.
Finom angliai posztónak singit Lőcsén és Késmárkon előb-
beni áron	6	36
Ennél alábbvaló angliainak singi ugyan Lőcsén v. Kés-
márkon	6	—
Ennél is alábbvalónak singi Lőcsén avagy Késmárkon . . .	5	—
Finom falyondisnak singi karmasin színű Lőcsén	4	50
Más színű finom falyondisnak singi Lőcsén	4	—
Alábbvaló karmasiny színű falyondisnak singi	3	60
Alábbvaló más színű falyondisnak singi Lőcsén	3	—
Jó puchai posztónak singi	3	—
Alábbvaló puchai posztónak singi	2	50
Annál is alábbvalónak singi	2	—
Széles remeknek solvainak a javának singi	1	48
Alábbvaló széles remeknek singi	1	36
Annál is alábbvalónak singi	1	—
Keskeny remeknek beltkainak a javának singi	—	72
Alábbvalónak singi	—	54
Annál is alábbvalónak singi	—	48
Septus posztónak a javának singi	1	20
Alábbvalónak singi	1	18
Annál is alábbvalónak	1	12
Morvai posztónak singi az javának és jó szélesnek	—	59
Alábbvalónak s keskenynek singi	—	48
Annál is alábbvalónak és keskenynek singi	—	42
Pajának dolmánynak alá való béleltetésre sing	—	22

	frt	den.
Abának a végi.	4	—
Bársonynak a javának singi.	12	—
Alábbvalónak singi.	11	—
Annál alábbvalónak singi.	10	—
Annál is alábbvalónak singi.	9	—
NB. Ha kilencz forintos bársonynál alábbvaló találtatik, annak az árát accomodálja a vevő valorához képest.		
Karmasiny színű tabithnak a javának singi.	9	—
Más színű tabithnak singi.	8	—
Ha alábbvaló tabith léssen nyolcz forintnál, vevő annak az árát alább szabjon.		
Karmasiny színű féltabithnak singit.	4	50
Másféle színű féltabithnak singi.	4	—
Alábbvalónak singi.	3	60
Karmasiny színű főtafotának singi.	4	—
Más színű tafotának singi.	3	—
Hapiszolyinak (?) a javának singi.	1	48
Alábbvalónak	1	20
Virágos karmasiny színű atlacznak a javának singi.	5	—
Alábbvalónak karmasiny színűnek singi.	4	50
Másféle színű atlacznak a javának singi.	4	50
Alábbvalónak	4	—
Sima atlacznak egy singnek az ára	4	50
Alábbvalónak	4	—
Karmasiny színű virágos kamukának singi.	5	—
Más színű kamukának a javának singi.	4	50
Alábbvaló karmasiny színű kamukának singi.	4	50
Más színű alábbvaló kamukának singi.	4	—
Annál is alábbvalónak	3	60
Tatár moharnak az javának végi.	21	60
Török moharnak végi.	8	—
Posztó rassának király színűnek singi.	1	80
Karmasiny színű kromrassának singi.	1	80
Másféle színű kromrassának singi.	1	45
Perpetának singi.	—	90
Hernacznak singi.	—	72
Alábbvalónak singi.	—	60
Annál is alábbvalónak singi.	—	59
Magollyának a javának singi szélesnek.	—	45
Keskenynek singi.	—	24
Achtrotnak végi habosnak.	11	—
Fél drotnak (?) végi.	6	—
Király színű quinetnek a végi.	9	—
Más színű quinetnek a végi.	5	40

	frt	den.
Szür kamukának singi a javának.....	1	20
Alábbvalónak singi.....	—	84
Annál is alábbvalónak singi.....	—	60
Arany csipkének latja.....	3	—
Arany galannak latja.....	2	—
Ezüst csipkének az latja.....	2	15
Ezüst galannak az latja.....	1	80
Arany s ezüst fonallal egyveles csipkének latja.....	3	—
Hasonló egyveles galonnak latja.....	2	—
Sík galonnak egy végi.....	1	20
Danczkai ezüst fonalnak öreg motringja.....	3	60
Norinbergai motringja.....	3	—
Karmasiny és király színű selymek latja.....	1	20
Más színű selymek latja.....	—	81
Török selyemnek nitrája görögöktől karmasiny színű.....	8	—
Török karmasiny színű selyemnek nitrája Lőcseiektől.....	9	—
Más színű selyemnek nitrája görögöktől.....	4	80
Lőcsei kereskedőktől.....	6	—
Király és karmasiny színű bcsi szürnek fontja.....	3	60
Más színű bécsi szürnek fontja.....	3	—
Mindenféle színű norinbergai szürnek kötése.....	1	50
Baraszlai harasztnak fontja.....	—	96
Csövén való síknek csője.....	1	20
Egy vég török czérna.....	1	20
Baraszlai czérnának végi.....	—	60
Egy jó öreg vörös és sárga karmasiny bőr, miből férfinak
való két pár csizma kitelik.....	5	40
A miből egy pár telik ki.....	4	—
Jó erős két pár csizmára való sárga kordovány.....	2	40
Alábbvaló kordovány.....	1	80
Pariatum Leucosviae die 8. Apr. anno 1707.		

III.

Limitatio universorum venalium opificum et mechanicorum per inclytam comitatum Scepusiensem anno 1713, die 19. et subsequentibus Decembris Leutschoviae facta.

Primo. Az köböl mindenüt és minden helyen falukon és városokban inter ementes et vendentes lőcsei köböl legyen.

Secundo. Icez valaminemü Lőcsén observáltatik, hasonló observáltassék in gremio quoque comitatus.

Tertio. Manzos hordó 600, letanfalusi 350. Schutkuff penig 400 iczés legyen.

Quarto. Sing és font lőcseihez hasonlítassék mindenütt.

Quinto. Kőrmözei öt pinz két polturában folyon.

Sexto. Kőrmöczi arany öt magyar forintban tíz pénzben, közönséges arany öt forintban, tallér két magyar forintban s negyven pénzben acceptáltassék és folyon, azokon kívül mely tallérok ki 32, 35 és 36 garasban acceptáltassék.

Septimo. Kenyérnek quantitasára faluhelyen szolgabírák, városokban pedig városi bírák uraimék vigyázzanak, úgy hogy a gabonának árához képest az kenyérnek nagysága is alkalmaztassék és azt ne excellálja.

M a r h a.

	frt	den.
Alföldi legnagyobb jó hizlalt ökörnek bokra	50	—
Jó hizlalt ökörnek a bokra ide valónak	40	—
Alábbvalónak	30	—
Annál is alább valónak vagy kisebbnek	25	—
Jó hizlalt tulyoknak párja	18	—
Alábbvalónak három esztendősnek	17	—
Meddő tehén jó kövér alföldi	10	—
Kisebb	8	—
Borju ha jó	1	50
Három esztendős bárány	1	80
Két esztendős bárány	1	60
Meddő juh és kecske	1	36
Bárányfának a java	—	75
Három esztendős kecske bak	1	50
Hizlalt ártánynak bokra ha alföldi	18	—
Ide valónak ártánynak bokra	17	—

M é s z á r o s o k.

	frt	den.
Mostani árához képest a marháknak a legszebb húsnak fontja aki igen kövér lészen, continue curraljon mindenütt városokon s falukon per	—	1
Alábbvalónak fontja	—	3
Borjú húsnak fontja ha szép és igen kövér	—	4
Alábbvalónak	—	3
Borjú fő lábastúl belestül	—	12
Borjú tüdő májostúl	—	6
Olvasztott ökör fadgyunak fontja	—	12
Olvasztatlannak fontja	—	9
Juh és kecske húsnak fontja	—	3
Disznó húsnak fontja a szépének	—	6
Aljasának	—	5
Az szalonának fontja	—	12

Az fadgyunak in externa regna et provincias cum detrimento indigenorum eductiója interdicaltatik sub poena articulari.

	frt	den.
Uj hájnak fontja	—	12
Ó hájnak fontja	—	15

Ezen limitatióra városokon magistratus locorum, falu-
helyeken pedig szolgabírák és földes urak falusi bírák-
kal vigyázzanak sub poena art. 71. anni 1659.

Victualia.

	frt	den.
Egy öreg üzet télben	1	50
Nyárban	1	—
Öreg nyulat télben	—	30
Nyárban	—	25
Fekete öreg fajtót télben	—	60
Nyárban	—	30
Kisebb	—	30
Hizlalt jó öreg indiai kakas	1	50
Hizlalt öreg indiai tyuk	—	90
Császár madárnak télben bokra	—	60
Nyárban	—	40
Fogoly madárnak télben bokra	—	36
Nyárban	—	30
Egy hizlalt kappan	—	24
Hizlatlan	—	15
Egy öreg tyuk	—	12
Egy öreg kakas	—	9
Öreg lud közönséges	—	24
Hizlalt lud	—	30
Ludfi főzni vagy sütni való	—	15
Egy pár öreg tyukfi	—	12
Egy pár annál kisebb tyukfi	—	6
Apró madárka 12	—	3
Öreg malacz	—	18
Alábbvaló	—	12
Egy kacsa	—	12
Vad kacsa	—	15
Egy bokor vad galamb	—	12
Egy bokor házi galamb	—	9
Méznek itzéje	—	36
Vajnak itzéje	—	30
Tatárka darának itzéje	—	3
Kásának itzéje	—	3
Viasz gyertyának fontja	—	36
Viasznak fontja	—	48
Kásának szapuja	—	60

	frt	den.
Tatárka darának szapuja.....	—	48
Manna kásának itzéje.....	—	6
Egy dézsácska berendza.....	1	20
Egy boros hordó berendza.....	20	—
Fehér fenyő fából csinált sós hordó tonna berendza.....	12	—

Egyéb aprólékos dolgokat taxalják és igazgassák conscientiose vásárbírák és inspectorok secundum suas jurisdictiones, falukon pedig földesurak és faluk bírái, ugy szolgál-bírák uraimék.

B ö r e k.

	frt	den.
Egy alföldi öreg ökör bőrnek bokra.....	6	—
Alábbvalónak bokra.....	4	—
Itt való jó ökör bőrnek bokra.....	4	—
Alábbvalónak.....	3	—
Alföldi jó tehén bőrnek bokra.....	3	—
Alábbvalónak.....	2	—
Itt való jó tehén bőrnek bokra.....	1	80
Tinó bőrnek bokra.....	1	20
Öreg borju bőrnek a java.....	—	36
Aljasának.....	—	24
Vargának való öreg juh bőr.....	—	24
Öreg kecske bak bőr.....	—	90
Közönséges kecske bőr.....	—	45
Szöcsnek való öreg juh bőr.....	—	30
Szöcsnek való apró bárány bőr.....	—	21
Szöcsnek való házi bárány bőr.....	—	18
Szöcsnek való kis kecske bőr.....	—	6

Ez is elvégeztetett, hogy a mészárosok az mészárszékre veendő marhákon munkálódni és azokat emacerálni ne merészeljék, alioquin ha az olyat cselekednék vagy az olyan emacerált marhát levágnák és husát árulnák, 12 frtra comperta rei veritate mulattassanak.

V a r g á k.

Hogy az bőrök coemptiójában és praeemptiójában való abusosok tollaltassanak, azoknak annyira is crescallt és szokatlan pretiumok corrigaltassék, valaki bőrt veszen s elad, az feljül megírt bőrek limitatióján senki ne excedaljon sub poena articulari; et insuper aki a bőreket veszi s az országbúl azokat ki akarja vinni, tartozik pro primis intra viscera harum partium azon helyeknek indigenáit, az merre megyen azon bőrekkel, permonealni s ha akarnak simul et divisim megvenni, a szerint tartozik adni praemissa sub poena.

	frt	den.
Kocsisnak térdén felől való szárral uj saru	1	20
Annál kisebb	1	—
Még annál is kisebb térdig való szárral	—	60
Férfi sarunak fejelésétül ha dupla talpu	—	28
Falu helyen	—	42
Asszonyembernek egy talpu uj saru	—	48
Két talpu	—	60
Asszonyembernek két talpu fejelés	—	36
Egy talpu fejelés	—	30
Férfinak uj saru csinálásátül ha az gazda mindent ad hozzá . .	—	24
Hasonlóképen fejeléstül	—	12
Asszonyembernek azonképen való csinálásátül	—	15
Fejeléstül	—	9
Dupla talpu bokancs	—	60
Egy talpu bokancs	—	45
Fekete kordovány asszonyembernek czifra saru	1	24
Annak közönséges kordovány saru	—	69
Egy pár sarunak talpaltatásátül	—	24
Félig való talpaltatásától	—	12

T i m á r o k .

	frt	den.
Egy öreg bőr gyártásátül városban	—	60
Falu helyen	—	36
Örög tehén vagy középszerű ökör bőr gyártásátül	—	42
Falu helyen	—	30
Örög jól kigvártott ökör bőr gyártásátül	—	12
Örög tehén avagy ide való ökör bőr gyártásátül	—	12
Juh és kecske bőr gyártásátül	—	12
Egy bak vagy kecske kordovánnak való bőr gyártásátül . .	—	24
Egy bokor boeskorinak a java	—	30
Alábbvaló	—	24
Annál is aljasabb	—	15
Csizma alá való talp	—	24
Asszonyembernek csizmája alá való talp	—	15
Gyermek csizmája alá való talp	—	9

V a s .

	frt	den.
Krompachklyuknai s folkmári jó kelő vasnak mázsája	4	—
Alábbvaló	3	60
Városokban jóféle vasnak mázsája	4	30
Alábbvalónak	3	90

Hámorosok és vassal kereskedők.

	frt	den.
Öreg sin vas.....	—	18
Középszerü.....	—	15
Alábbvaló.....	—	12
Egy öreg kapa szöllőbe való.....	—	24
Két águ kapa.....	—	27
Egy kapa nádolásától.....	—	12

Kovácsok.

	frt	den.
Egy örög formányos szekérnek gazda vasával való vasazásá-
tól városban.....	7	20
Falu helyen.....	6	50
Középszerőnek oly formán városban.....	6	—
Falu helyen.....	5	40
Egy formányos uj vassal szekér lánczostúl.....	21	—
Bányavárosokon.....	18	—
Ablakos bakos gazda vasával vasazásátúl.....	10	—
Közönséges kocszi vasazásátúl.....	6	—
Uj kerék gazda vasával vasazásátúl.....	—	90
Falu helyen.....	—	25
Gazda ó vasával.....	—	60
Hátulsó tengel gazda ó vasával.....	—	60
Első tengelnek vasazásától.....	—	42
Egy bokor uj löcs gazda vasából.....	—	12
Kovács vasából.....	—	24
Egy ajtóra való szerszám gazda vasából.....	—	12
Egy uj szín-vasnak kovács szegével felütésétől.....	—	9
Uj patkóért felütésével.....	—	9
Ó patkó felütésétül.....	—	3
Uj patkó szegestül.....	—	6
Nagy jó örög német lónak patkoltatásától és egy patkó fel-
ütéséért.....	—	12
Ezen tengelszeg jóféle hosszú.....	—	90
Alábbvaló.....	—	75
Száz kész szeg, a ki négy fontos.....	—	30
Száz deszka szeg.....	—	24
Egy vedernek gazda vasával vasazásátül.....	—	90
Boronához való hosszú és vastag szeg.....	—	60
Lemes (?) vas.....	—	75
Csoroszlya vas.....	—	45
Uj hagh (?).....	—	60
Sztranig vas.....	—	69
Lemes (?) vasnak nádolásától.....	—	21

Csoroszlya-vas nádolásától	—	15
Egy bokor vasnak élesítésétől	—	6
Kövágó csákány	—	18
Jó örög irtó kapa	—	15
Örög uj fejsze	—	36
Kisebb fejsze	—	30
Valaska fejsze	—	15
Béresnek való faragó fejsze	—	36
Fejszének aczélozásától	—	18
Szecska metélő kasza	—	48
Sarló	—	6
Egy formányos országot járó szekér láncostól	20	—
Bérért járó szekér	18	—
Jobbágnak való négy lóra szekér	14	40
Jobbágnak való két lóra szekér	10	—
Bécsi aczélnak fontja	—	30
Másfélének	—	30

S z ű r c s a p ó k.

	frt	den.
Fehér gyapjunak fontját vegyenek	—	10
Fekete gyapjunak fontját	—	12
Fiatal bárány fiaknak gyapját	—	20
Fejér posztónak singit adjanak	—	20
Fekete posztónak singit	—	24
Bárány fiak gyapjából való posztónak singét	—	39
Ha pedig gazda ember ad nekik egy mázsa gyapjat posztóért, tartoznak adni két vég posztót, egy végben pedig harmincz sing posztó comprehendáltassék, fél mázsa gyapjaért pedig fél véggel.		
Lasznak vagy tarka pokrócznak singit adják	—	15

Lőcse város levéltárából

Közli: DR. DEMKÓ KÁLMÁN.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KOLOSVÁR VÁROSA OKMÁNYTÁRÁHOZ.

Simon Elek érdemei között, melyeket egyházi és polgári téren szerzett, nem utolsó helyet érdemel azon ténye, melylyel Kolosvár városának történelme megírására egy nevezetes pályadíjt tüzvén ki, alkalmat adott arra, hogy a nevezett város pragmatikus története megírassék.

E jeles mű, — melynek szerzője hazai tudósunk: Jakab Elek, — már két kötetben közkézen forog, s az oklevéltár sok oly becses adatot tartalmaz, a mi a város monographiáján kívül a honi történelem számos rétegeit megvilágítja.

Azonban, bár a tudós szerző munkája előszavában említi, hogy a gy.-főhérvári káptalani levéltárt is meglátogatta okmányok felkeresése végett: mégis kikerülte figyelmét az alább teljes tartalomban közlött okmány, mely a régi időkben is egyházi intézményekben gazdag Kolosvár városának egy Rakanad nevű kápolnájára, és ennek egy halas tavára vonatkozik. Hogy Jakab Elek emez okmányt fel nem használhatá, oka úgy látszik, egyedül abban van, mert ezen okmány is több másokkal a levéltár rendezésre váró részében lappangott, honnan a hogy szemeim elé került, feltettem magamban, azt a Történelmi Tárbán közzéteenni.

Reményem továbbá, hogy Kolosvár történetének tudós írója nem veszi rosz néven, ha az általa »oklevéltárában« összehordott becses anyaghoz én is egy szemernyit leteszek, ezen okmány közlésében, mely által egyszersmind Dr. Schuller-Libloy egyetemi tanár úr azon szóbeli kérésére is reflectálni kívántam, melylyel a magyar végrendeletek történetére vonatkozó okmányok figyelemmel tartására megkért volt. Jelen eset, az igaz, nem tartozik a régibb korba, nevezetes azonban azért, mert épen Kolosvár városára vonatkozik, s a végrendelettel, és anélküli örökösödés kérdését megérinti.

I.

II. Lajos király megerősít két egyházi okmányt, mely a Kolosvár város falain kívül lévő Rakanad nevű kápolna halas tavára vonatkozik. Buda. 1525. sept. 22.

Ludovicus, dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis. Quod

pro parte et in persona fidelis nostri honorabilis magistri Nicolai, rectoris capelle beatissime Marie virginis Rakanad, alio nomine Czompol kapolnaŷa vocate, extra muros civitatis nostre Kolosvariensis Transilvane fundate, exhibite sunt Majestati nostre et presentate quedam bine litere in pergameno sub impendentibus sigillis confecte et emanate, in quarum unis fidelis noster venerabilis Paulus de Thorda, archidiaconus Hwnyadiensis et canonicus ecclesie Albensis Transilvane, nec non fidelis nostri reverendi in Christo patris domini Francisci de Warda eppi Transsilv. in spiritualibus vicarius et caesarum auditor generalis, in quadam causa inter ipsum magistrum Nicolaum ut actorem ab una, ac circumspectum Johannem Czompol, civem predictae civitatis nostre Kolosvariensis, uti in causam attractum ab altera partibus, ratione et pretextu eujusdam piscine in territorio diete civitatis nostre Kolosvar site, et per honestam condam dominam Scolasticam consortem ejusdem Johannis Czompol, tunc in humanis agentem, pro prefata capella beatissime virginis Marie in perpetuam elemosinam empte, et diete capelle consequenterque rectoribus ejusdem universis pro tempore constitutis ad tenendam habendam et possidendam donate, coram ipso auctoritate ordinaria, per viam legitime citationis mote, rite et legitime servatis servandis procedendo, quamdam sententiam diffinitivam tulisse et pronunziasse; in alteris vero rsmus in Christo pater dominus Laurentius, miseracione divina tit. sanct Anastasie s. Rom. ecclesie presbiter cardinalis, per universam Germaniam ac Hungarie Bohemie et Polonie regna ceu domini pape et apostolice sedis legatus, dilectis sibi in Christo Kolosiensi et Thordensi in premissa ecclesia Albensi Transilvana archidiaconis prenarratam sententiam diffinitivam pretacti Pauli de Thorda vicarii debite executioni demandare commisisse dinoscebatur tenoris infrascriptorum. Supplicatum itaque extitit Majestati nostre, ut nos premissas utrasque literas sententiales videlicet, et commissionales, ac omnia et singula literis in eisdem contenta ratas gratas et acceptas habentes, pro predicta capella beatissime virginis Marie consequenterque prefato magistro Nicolao moderno, futuris eciam ejusdem capelle rectoribus pro tempore constitutis perpetuo valituras confirmare dignemur. Quarum unarum tenor talis est. Nos Paulus de Thorda archidiaconus Hwnyadiensis et canonicus eccl. Alb. Tranne, nec non rsmi in Christo patris et domini domini Francisci de Warda, dei et apostolice sedis gracia episcopi Transilvaniensis dignissimi vicarius in spiritualibus et caesarum auditor generalis etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis. Quod cum diebus proxime superioribus inter honorabilem magistrum Nicolaum rectorem capelle beatissime virginis Marie Rakanad vocate extra muros civitatis Kolosvariensis fundate, ut actorem ab una, et circumspectum Johannem Czompol, civem diete civitatis Kolosvariensis uti reum et in jus vocatum partibus ab alia, ratione . . . ter cuiusdam piscine in territorio diete civitatis Koloswar site coram nobis auctoritate ordinaria per viam legitime citacionis et ejus executionis, certe lites et difference ac contentionum materie mote fuissent et suborte. Tandem nos causa et causis

huiusmodi rite et legitime servatis servandis procedentes ac merita cause diligenter investigantes, et ex his, que coram nobis acta, facta et producta fuerant, animum nostrum informantes, et post ulteriorem quoque renunciacionem productionum per utrasque partes et earundem procuratores factam, prehabitaque cause conclusione adferendam nostram sentenciam diffinitivam procedentes, tandem nichilominus de anno domini infrascripto, nec non die Saturni, que fuit vigesima septima mensis augusti proxime preteriti, tulimus et pronunciamus hunc tenorem continentem. In nomine domini Amen. In causa que alias mota fuit et nunc vertitur coram nobis, auctoritate ordinaria inter honorabilem magistr. Nicolaum rectorem capelle beatissime virginis Marie Rakanad vocate, ut actorem et principalem ab una, ac circumspectum Johannem Czompol civem civitatis Koloswariensis uti reum et in jus vocatum partibus ab alia, ratione et pretextu cuiusdam piscine in territorio dicte civitatis Koloswar site, ac per honestam condam dominam Scolasticam consortem ejusdem Johannis Czompol, tunc vitam in humanis agentem a provido Adriano Zabo concive ejusdem civitatis Koloswariensis sub nomine et titulo dicte capelle beatissime virginis Marie eidem capelle et rectoribus ejusdem universis pro tempore constitutis in perpetuam elemosinam empte, et prout agebatur, dicte capelle et rectoribus prefatis universis perpetuo ad tenendam habendam et possidendam donate, habitis itaque in causa huiusmodi parciium et earundem procuratorum variis allegationibus, responsionibus testiumque productionibus, nec non causa in huiusmodi post ulteriorem renunciacionem concludentes, et pro concluso habentes adferendam nostram diffinitivam sentenciam procedentes, Christi nomine invocato, solumque deum et ejus justiciam pre oculis habentes, nos Paulus de Thorda archidiaconus Hwnyadiensis canonicusque eccl. Alb. Tranne in spiritualibus et causarum auditor generalis, hic pro tribunali sedentes dicimus, decernimus, declaramus et pronunciamus empcionem atque vendicionem dicte piscine intuitu dicte capelle et eidem, rectoribusque ejusdem capelle beatiss. virg. Marie factam, testibus idoneis et minime reprobatis sufficienter comprobatam esse, verum dicta condam domina Scolastica, sicuti domino placuit, e medio sublata super empcione et vendicione dicte piscine donacionem eidem capelle et rectoribus ejusdem decretam perficere et consumare nequiverisset, sed voluntas ipsius tam salubris per mortem subitanam et decessum ipsius inexecuta remansisset. Cum autem heredes et successores ab intestato voluntatem ejusdem domine Scolastice intestate exequi teneantur, maxime cum eidem Johanni Czompol donatio ejusdem piscine dicte capelle fiende placuerit, ob hoc, ut tam salubris voluntas dicte condam domine Scolastice fine debito perficiatur, et super empcione et vendicione dicte piscine aliquod salubre antidotum instituat et sit voluntati ipsius defuncte, et aliorum Christi fidelium eque respondeatur, decernimus et per expressum declaramus, quatenus dictus Johannis Czompol dominus et maritus ejusdem condam domine Scolastice, necnon heredes et successores ejusdem condam domine Scolastice de et super empcione et vendicione dicte piscine, que

[per] vim donacionis obtinent, donacionem eidem capelle et rectoribus ipsius universis, prout ipsis placuerit, et . . . voto ipsorum salubri accesserit, cum institutione divini officii et misse alicujus, prout devocio heredum et donatorum exigit, in dicta capella celebrande fine laudabili exequantur et perficiant. Et nos siquidem dictam piscinam pro hac ipsa salubri dispositione et ordinacione, pro dote perpetua eidem capelle et rectoribus ejusdem universis perpetuo adjudicavimus, expensas vero parcium, certis et racionabilibus ex causis invicem compensavimus hac nostra sententia diffinitiva prenotata mediante. Facta autem et habita dicte nostre sentencie diffinitive pronunciacione, nullaque extunc appellacione suspensa. Tandem prefatus mag. Nicolaus die hodierna nostrum judicarium veniens in conspectum, protestatus est solenniter, prefatam nostram sentenciam in rem transiisse judicatam. Nosque superinde per annotatum mag. Nicolaum debita cum instantia requisiti, presentes literas nostras, tenorem dicte nostre sentencie diffinitive in se continentem, dicto mag. Nicolao juris sui ad cautelam duximus concedendas, communi justicia et equitate svadente. Datum Albe, die Saturni, que fuit decima mensis septembris, quinto decimo scilicet die diei prolacionis nostre sentencie diffinitive prenotate, anno domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto. Presentibus ibidem honorabilibus et discretis viris dno Blasio Deak de Aytha canonico prefate eccl. Alb. Tranne, item Matheo plebano de Bewlen, Joanne Colosiensis et Petro presbiteris Ugocsis dominorum archidiaconorum capellanis et aliis testibus idoneis atque fidedignis ad premissa vocatis, rogatis et legitime requisitis. Alterarum vero tenor sequitur in hec verba: Laurencius miseracione divina tit. S. Anastasie S. Rom. ecclesie presbiter cardinalis, per universam Germaniam ac Hungarie et Bohemie Polonieque regna et quecumque alia loca, ad que nos declinare contigerit, domini nostri pape et apostolici sedis legatus. Dilectis nobis in Christo Kolosiensi et Thordensi, in ecclesia Albensi Transsilvaniensi archidiaconis, salutem in domino sempiternam. Humilibus supplicum votis ex commisso nobis legacionis officio libenter annuimus, eaque favoribus prosequimur opportunis. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilecti nobis in Christo Nicolai rectoris capelle beatissime virginis Marie Rakanad nuncupate extra muros Koloswarienses Albensis diocesis Transsilvaniensis, petitionis series continebat, quod postquam alias Scolastica, uxor Johannis Czompol tunc in humanis agens, pia devocione ducta, quamdam piscinam in territorio dicti oppidi consistentem, eidem capelle inter vivos vel causa mortis concesserat et donaverat, vel alias reliquerat. Defuncta dicta Scolastica, dictus Johannes pretendens, licet minus juste, piscinam ipsam adeo jure hereditario pertinere, eundem Nicolaum super dicta piscina, coram tunc vicario eppi Albensis Transilvaniensis in spiritualibus generali pertraxit in causam. Ipse in causa huiusmodi legitime procedens diffinitivam pro dicto Nicolao et contra eundem Johannem sentenciam promulgavit, per quam piscinam ipsam eidem capelle et illius rectoribus pro tempore existentibus per fectare declaravit provocacione suspensa in rem transivit judicatam,

prout in instrumento diete sentencie desuper confecto plenius dicitur contineri. Quare pro parte dicti Nicolai nob[is h]umiliter supplicatu[m] extitit? . . . predictam debite execuioni demandare, aliasque de juris remedio sibi providere de benignitate sedis apostolice dignemur. Nos igitur ad infrascripta per literas apostolice sedis sufficiente facultate muniti auctoritate apostolica, qua fungimur in hac parte, discrecioni tue committimus et mandamus, quatinus vos vel alter vestrum, constituto vobis de dicta re iudicata, sententiam predictam sicut juxta lata est, quotiens pro parte dicti Nicolai et pro tempore existentis rectoris diete capelle requisiti fueritis, per censuras ecclesiasticas et alia juris remedia debite execuioni demandare curetis, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Bude, Weszprimiensis dioecesis, anno a nativitate domini millesimo quingentesimo vigesimo quinto, quintodecimo Calendas junii, pontificatus sanctiss. domini nostri Clementis pape Septimi anno secundo.

Nos igitur accepta premissa supplicacione pro parte prefati magistri Nicolai rectoris pretacte capelle beatiss. Marie virginis, nostre modo quo supra porrecta Majestati, regia benignitate exaudita, et ob spem illam et singularem devocionem, quam erga beatissimam dei genitricem virginem Mariam, regni huius nostri Hungarie patronam specialiter habemus, elementer admissa, prescriptas utrasque literas sententiales videlicet et commissionales, non abrasas non cancellatas nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspicione carentes presentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminucione et augmento aliquali insertas, quoad omnes earundem clausulas et articulos ac continenciam, in quantum eadem rite et legitime existunt emanate, viribusque earum veritas suffragatur, acceptamus, ratificamus, approbamus et pro pretacta capella beatissime Marie virginis Rakanad, alio nomine Czompolkapolnaya vocata, consequenterque jam fato magistro Nicolao moderno, futuris eciam rectoribus ejusdem pro tempore constitutis, perpetuo valituras confirmamus harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungarie utimur, est subappensum, vigore et testimonio literarum mediante. Datum Bude feria sexta proxima post festum b. Mathei apostoli et evangeliste, anno dni millesimo quingentesimo vigesimo quinto, regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie etc. predictorum anno decimo.

Propositio magistri Emerici Bebek propositi s. Nicolai Albensis, secretarii reg. Majestatis.

Alább a szegleten : Emericus Bebek secretarius.

(Eredeti, pergamen (60 cmr. széles, 61 cmr. hosszú) három helyen kissé áttörve, különben jó állapotban levéltári jegy nélkül, a rendezés alatti részben, pecsét nélkül.)

II.

András gy.-fehérvári prépost a gy.-fehérvári káptalan kívánatára püspökké lévén, eskü alatt elismeri, hogy Szent-Mihályköve nevű várát a

káptalannak csak őrizet végett vette át, és a káptalan *kivándutára köteles azt visszaadni*. 1320. mart. 1.

Nos magister Andreas prepositus ecclesie beati Michaelis Archangelii Transsylvane, in episcopum ejusdem ecclesie per capitulum postulatus presentium per tenorem significamus, quibus expedit universis, quod discreti viri fratres et concanonici nostri ejusdem ecclesie considerata impacati temporis qualitate diversisque turbationibus et jactationibus, que hoc tempore eis et populis ipsorum evenerunt, castrum eorum, quod lapis Sancti Mychaelis vocatur, proprietate et possessione ad eos pertinens, commiserunt nobis ad custodiendum et servandum, non aliquo respectu seu causa vel occasione, nisi quia indeterminate, ut preposito eorum dederunt custodiam castrum supradicti tali conditione, quod per juramentum una cum Petro et Nicolao fratribus nostris super ligno vivifice crucis et sacris reliquiis obligaremus nos sub ipso juramento prestito et sub pena ex. a magistro Benedicto archidiacono de Tylegd, sede vacante per capitulum in spiritualibus et temporalibus constituto vicario generali in nos in pleno capitulo recepimus spontanea. quod idem castrum ecclesie beati Mychaelis sine documentis eis servabimus, et quandocumque ipsi fratres nostri de capitulo a nobis dictum castrum eorum repetiverint vel requisiverint, sine difficultate eis restituere teneamur. In usibus autem ipsius castri, utpote presidio tempore fuge, vel rerum ecclesie vel ipsorum communiter vel singulariter in ipso castro domini existant et uti possint similiter sine aliqua difficultate vel impedimento, in presentia seu absentia nostra dominio semper iis reservato. Datum sabbato proximo ante dominicam Oculi anno domini millesimo tercentesimo vicesimo.

(Eredeti, pergamen 2 + 3, most használatban nem lévő jegy alatt.)

III.

XXII. János pápa a nagyszebeni prépostnak megparancsolja, hogy a gy.-fehérvári káptalan által elidegenített egyházi javakat a tulajdonosnak birtokába helyezze vissza. — 1327. jun. 9.

Johannes episcopus servus servorum dei, dilecto filio preposito ecclesie Cybiniensis Transsylvaniensis diocesis salutem et apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram pervenit, quod tam dilecti filii capitulum ecclesie Transsylvaniensis, quam predecessores eorum decimas, terras, domos, vineas, prata, villas, redditus, molendina, nemora, possessiones, jura, jurisdictiones et quedam alia bona ipsius ecclesie datis super hoc litteris confectis exinde publicis instrumentis, juramentis interpositis factis renunciacionibus et penis adjectis in gravem ipsius ecclesie lesionem, nonnullis clericis et laicis aliquibus eorum ad vitam, quibusdam vero ad non modicum tempus, et aliis perpetuo ad firmam vel sub censu annuo concesserunt, quorum aliqui dicuntur super his confirmacionis litteras in causa communi a sede apostolica impetrasse. Quia vero nostri interest super hec de opportuno remedio providere, discrecioni tue per

apostolica scripta mandamus, quatenus ea, que de bonis ipsius ecclesie per concessionem hujusmodi alienata inveneris illicite vel distracta, non obstantibus litteris, instrumentis, juramentis, renunciacionibus, penis et confirmacionibus supradictis ad jus et proprietatem ejusdem ecclesie legitime revocare procures, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili, appellationi cessante, compellas veritati testimonium perhibere. Datum Avennionem V. Id. Junii pontificatus nostri anno undecimo.

(Eredetiye, pergamen 2 + 7, most használatban nem lévő, ismeretlen jegy alatt.)

IV.

1381. sept. 29.

Nos capitulum ecclesie Transsylvane significamus tenore presentium, quibus expedit universis, quod Zlaw kenezio de Hagymásmezew de districtu de pro Istaan ac Petro fratribus suis, nec non pro filiis condam Sugutha fratris sui pueris ut dicebat in tenera etate constitutis sine procuratoriis literis, onus tam iidem fratres et filii fratris sui infrascriptam confessionem non acceptarent, in se assumendo ab una, parte vero ex altera comite Nicolao filio Kendth kenezio nostr. . . coram nobis personaliter constitutis, per eosdem propositum existit et confessum oraculo vive vocis, quod Zanislaus olyn famulus predicti Sugutha fratris ipsius Zlaw un. preacti comitis Nicolai filii Kendth in equis eorundem equicialibus in albis redeuntem seu transeuntem furtive et maliciose ictibus sagittarum interfecisset, demumque tunc idem comes Nicolaus post ipsum Zanislaum transeundo et eum perveniendo, ratione interfectionis predicti equi sui jure et legitime captivandum facere voluisset, idem Zanislaus se facto in premissis rerum sentiens et cognoscens juri et iudicio parere contumaciter noluisse, ubi idem Zanislaus interfectus extitisset . . . ipsi per ordinationem proborum virorum pacem partium zelantium super morte preacti Zanislai ac interfectione prenotati equi, sese mutua vicissitudine reddidissent et commississent, et reddiderunt ac commiserunt coram nobis expeditos, et per omnia absolutos, assumentes idem Zlaw kenezius sua et predictorum fratrum ac filiorum fratris suorum in personis, prefatum comitem Nicolaum ab omnibus ratione mortis annotati Zanislai . . . in processu impedire et impetere volentibus propriis suis laboribus et expensis expedire. Datum ipso die festi b. Michaelis archangeli, anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo.

(Eredeti, pergamen a levéltár rendezés alatti részében, jegy nélkül.)

V.

Lajos libornok a Szent-Miklósról nevezett dominicanusok budai háza priorjának megengedi, hogy egy bizonyos Péternek holttestét egyházi szertartással eltemethesse. 1506. jan. 25.

Ludovicus miseracione divina tit. sancti Marcelli presbyter cardinalis religioso viro, priori domus s. Nicolai de Buda ordinis frat. predicatorum, Veszprimiensis dioecesis, salutem in domino. Oblate nobis nuper pro parte consanguineorum et amicorum quondam Petri de Buthera laici Agriensis dioecesis petitionis series continebat, quod olim dictus condam Petrus ad instantiam cuiusdam Bernardi Kastrati propter certum debitum, aut alias excommunicationis sententiam innodatus fuit, et antequam ab illa absolucionis debite beneficium obtineret, sicut domino placuit, diem suum clausit extremum, propter quod fortassis eius corpus ecclesiastica caret sepultura. Cum autem circa finem vite sue signa contricionis et penitencie in eo apparuerint, dictique consanguinei et amici pro eodem Petro si eidem Bernardo dum vivebat, obnoxius tenebatur, satisfacere sint parati, supplicari fecerunt humiliter idem consanguinei et amici dicto condam Petro super his per sedis apostolice clemenciam de absolucione debita misericorditer provideri. Nos igitur auctoritate domini pape, cuius primarie curam gerimus, et de ejus speciali mandato, super hoc vive vocis oraculo nobis facto, discrecioni tue comittimus, quatenus, si est ita, dictis consanguineis et amicis quod afferunt adimplendum, ipsum Petrum per personam alicujus ex consanguineis . . . de predicti Bernardi consensu absolvas in forma ecclesie consueta, et deinde ejusdem Petri corpus ecclesiastice sepulture, quatenus in ea non existat, tradi, ejusque animam Christi fidelium suffragiis adjuvari facias. Datum Rome apud S. Petrum sub sigillo officii primarie VIII. Calendas Febr. pontif. domini Julii pape II. anno tercio.

(Eredeti, pergamen, jegy nélkül.)

Közli: BEKE ANTAL.

A CSÁSZÁR-FÉLE F.-MAGYARORSZÁGI

1631—1632-İK ÉVI PÓRLÁZADÁS OKMÁNYTÁRA.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A magyar történelmi társulatnak 1881-ik évben Sáros-megyében tartott munkálkodása alkalmával, a megyei levéltárban a Császár-féle pórlázadásra vonatkozólag 21 oklevélre akadtam, melyeket még akkor lemásoltam s tartalmukról az eperjesi zárúlésen rövid jelentést tévén,¹⁾ közlésüket későbbre halasztottam.

E nagybecsű oklevél-gyűjtemény az 1631—32-ik évi pórlázadás apróbb mozgalmait egész élénkségében tünteti elénk. Szalárdi János »Siralmas magyar krónikája kilencz könyvei«-ből e mozgalomról s annak indító okairól csak homályos és igen hézagoss ismeretet nyerünk, s az újabb történetírók és hűvárok sem igyekeztek a homályt eloszlatni, s a pórlázadás történetét érdeme szerint méltatni.

Czélul tűztem ki ennélfogva magamnak, hogy e pórlázadásra vonatkozó összes adatokat egybegyűjtöm, s feldolgozva, az érdeklődő szakközönség rendelkezésére bocsájtom.

Azért is még 1882-ik év elején Abauj-, Borsod-, Gömör-, Szepes-, Torna- s Zemplénnvármegyének, úgy Kassa, Miskolcz és Rimaszombat városoknak tisztelt főjegyzőit megkértem, hogy a hatósági területükön egykor lezajlott eme mozgalomra vonatkozó adatokat a hazai történet-irodalom emelése érdekében felkutatni, a leveleket s a jegyzőkönyvekben előforduló határozatokat költségre lemásoltatni szíveskedjenek.

Miskolczról azon értesítést nyertem, hogy a városi levéltár rendezetlen, s ott a kutatás leküzdhetlen akadályokkal jár. Ugyanitt a megyei levéltárban, úgy a Rozsnyó városi levéltárban is a meg-ejtett kutatáshoz képest a pórlázadásra vonatkozó adatok s levelek nem találtattak. A többi helyről ismételt kéréseimre még választ sem nyerhettem, s arról győződtem meg, hogy ez úton a Császár-

¹⁾ A jelentést lásd a Századok 1881. évi folyamának 88—99.lapjain.

féle pórlázadásra vonatkozó oklevél-gyűjteményem gyarapodni nem fog.

Időközben boldogult dr. Szalay József közvetítése útján az országos levéltárból a Császár-féle pórlázadásra vonatkozólag hét másolatot nyertem, közöttük magának Császár Péternek igen érdekes fassióját; valamint Sárosmegye érdemes levéltárnoka — Fekete Sándor — másolatban közölte velem a megyei jegyzőkönyveknek azon részleteit, a melyek a pórlázadásra vonatkoznak.

E szerint gyűjteményem a teljességet egyáltalán nem vindicalhatja magának. A fentebb elősorolt hatóságok levéltáraiban még számos oklevél lappanghat, melyek a mozgalom tökéletes ismerésénél nélkülözhetlenek. De addig is, míg ezek napfényre kerülnek, gyűjteményem publicatióját halaszthatatlannak tartom nemcsak azért, hogy a netaláni hézagok egy szerencsésebb kutató buzgólkodása által teljesen kitöltessenek, hanem azért is, hogy az érdekes és gazdag anyagkészlet a szakközönségnek már is használatára legyen.

Megjegyezni kívánom, hogy Császár Péter fassióját Szilágyi Sándor a »Történelmi Tár« 1884. évi folyamának 104—108. lapjain már egész terjedelmében közölte; — továbbá a »Századok« 1871-ik évfolyamában, a 436—439. lapokon a Bodó-család levéltárában levő egykorú másolatról Forgách Miklós felső-magyarországi generalisnak Kassán 1632. april hó 3-án kelt levelét, — melyben a pórlázadók részére bizonyos feltételek mellett amnestiát hirdet — Valentinus Bujdosó már szintén közölte.

Azért is e két okmány közlését e helyütt teljesen mellőztük.

I. 1631. m a r t. 26.

Reverendissimi, Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles domini amici nobis observandissimi. Salutem sat. Tudjuk nyilván lenni Kegyelmeteknél is, hogy mi placidis mediis akarván ezt az *mostani zürzavaros állapotját szegény hazónknak leszállítani*, az mostani erdélyi fejedelemmel tractáljuk is az békeséget, az kinek hogy jobb progressusa lehessen, többire megalkudván itt minden punctumokon, Mikó Ferencz és Lónyay Zsigmond uramékok bocsátottuk ő kegyelméhez, ugyan Lónyay uram által assecuráltuk is az erdélyi fejedelmet, hogy mi semminémő ellenséges dolgot nem engedünk ellenek cselekedni medio tempore hadainknak, csak miveljék azont ő kegyelmek is; de aval Zólyomi Dávid és ifju Bethlen István uramék semmit sem gondolván, s mostani fejedelmeknek is véljük akarátja ellen, nagy és nyilván való ellenségesképpen, elsőben Kállót ugyan megszállották, és ott sok ellenséges dolgok után a városban lévő vitézlő rendre reájok rohantanak s nem kevés kárt tevén benne, az várban szórétották őket,

s a val sem elégedvén meg, az minémő bizonyos számó lovast és gyalogot Rakomazhoz szállítottunk volt, hogy Kállóra vigyázzanak és az passust őrizzék, azokra is nagy nyilván való hostilitással reájok ütvén, nem kicsiny kár esett mind az két félben. Kiknek azért hogy illetén insolentiájok s magok elméje után járó cselekedetek tovább ne menjen és szegíny hazánkuk is utolsó veszedelmet ne hozzon, intjük nagy szeretettel mind fejenként Kegyelmeteket sub gravi indignatione suae Maiestatis ac sub poena animadversiois constitutionum regni, hogy vevén ez levelünköt, se napot se órát nem hagyván ennek, éjjel nappal siessen fölülni mind kegyelmes urának koronás királyának méltóságának oltalmáért, s mind édes hazánk megmaradásáért, az porták után való gyalogot is maga mellé vevén, hogy így ha valamint iustis pacis conditionibus acquiescálni nem akarnának, megvetvén az békességet, resistálhassunk egyébiránt is nékiek, s ily nyilván való veszedelemben szegíny édes hazánkot ne hagyjuk esni. Kire ne kételkedjék Kegyelmetek benne, hogy ő fölségének is az mi kegyelmes urunknak szorgalmatos és kegyelmes gondviselése léssen, kiválképpen pedig az uri rendek hogy kiki értéke szerint compareáljon, és evel is az ő fölségéhez való hűségét declarálja, igen szükséges. És így fölülvén Kegyelmetek, szálljon maga vármegyéjében bizonyos helyekre várván tovább való rendölésüinktől, ebben mégis Kegyelmetek semmi képpen egyebet nem cselekedvén. Tartsa meg isten Kegyelmeteket Datum Cassoviae die 26. Martii, anno 1631.

Earum Dnum Vrarum

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterházy m. p.

Külszím: Reverendissimis, Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus dominis N. et N. supremo et vice comitibus, iudlium et iuratis assessoribus, necnon toti universitati dnorum Magnatum et Nobilium comitatus de Saros et dnis amicis nobis observandissimis.
(Eredetije Sáros megye levéltárában.)

II. 1631. a pr. 4.

Spectabiles, Magci, Generosi, Egregii et Nobiles dni, fautores, fratres et amici observandissimi. Servitiorum meorum sat. Hogy isten Nagtokat s Kegyelmeteket megáldja, szibül kívánom; *Mint hogy hallom, az hitvány pórság ujabban minden helyekben parancsolnak, hogy mikor második levelek érkezik, minden késedelem nélkül, az hova parancsolják, indulhassanak, nem tekintvén, hogy még az reversalisanak, melyet nekik attam volt, két heti vajjon hátra, hogy palatinus uram ő nagának meg kellene küldeni, de az mint látjuk vagy hogy in armis akarják várni, vagy elébb akarnak valamit indítani. Melyet hogy hallgatással nem kellett mulatnunk,*

igen méltó, hogy derekas veszedelemre ne bocsássuk, hanem reánk következő veszedelmet vigyázásunkkal praeveniáljuk. Édes házája s megmaradásának veszedelmét hogy elkerülhessük, oly készülettel legyen, hogy mikor más levelem értetik, az hova az szükség kívánja mehessünk, és mivel minden igaz ok nélkül mivelik, egyszer menekejünk meg tőlök, látom, hogy egyéb nem lehet benne. In palatinus uram ő nagának is irtam, hogy valami más hadakot is indítson alá. El is hittem hogy Ngtok és Klmetek hűsége szerint mást nem mivel. In reliquo sat. Datum Cassoviae 4. Aprilis, anno 1631.

Spect., Mag., Gen., Egr. et Nobilium Dominationum Vraram

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

P. S. Ez szerint már ennekelőtte is Ngtok s Kegteknek levelemet elköldtem vala, de hallván, hogy nem jutott Ngtok és Kegtek kezéhez, kelle ujobban írnom.

Külczim : mint előbb.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

III. 1631. a u g. 15.

Sples, Magci, Grosi, Egr. ac Nobiles dni fautores, fratres, amici observandissimi. Servitiorum meorum stb. Jó egészséges hosszú étellel lássa isten Ngtokat s Kgtket. Minemű minden igaz ut kívül való indulatjok vala az *négy vármegyebeli föld népének*, tudom Ngtok s Kgteknél nyilván lenni. Kihez képest ilyen szükségének idején megtalálva Ngtokat, hogy az ő felsége hűségéhez való kötelességek szerint legyen oly segítséggel, míg mi rajtunk vagyon s Ngtok s Kegtekre nem ér, hogy idején compescálhassuk egyenlő akarattal. Az mely leveleimre noha Ngtok s Kgték levéllel választ nem irt, de jó indulatját az segítségre bizonyosan megértvén, valamint hogy háladó szível veszem Ngtok s Kgtektől, úgy meg is írom mind ő felségének s mind palatinus uramnak ő ngának, és ha kitül isten óvjon bennünket, mi is élni halni hasonló dologban együtt készek vagyunk Ngtok s Kgtékkal. Minthogy pedig isten oly alkalmatosságot ada, egy néhány fő embereket Kátay János urammal hozzájuk küldetéséből, hogy bizonyosan vérhullás és emberhalál annyi ezer emberek (!) leszállítánk mai napon, de egyik conditio az lévén, hogy sem az császár urunk ő felsége, sem palatinus urunk ő nga, sem mi az kik méltatlan voltunkra tisztet viselünk ő felsége kglmességéből, sem földes-urok sem titkon sem nyilván meg nem büntetünk senkit közülök. Ngtok s Kgltek palatinus uram ő nga s az én hitem is benne forogván azért közülök senkit meg ne bántson, mivel hitünk ellen lenne; el is hittem, hogy Ngtok s Kgltek mind ezekről bölcsen gondolkodván

mást nem cselekeszik. Kik után kívánom, hogy isten Ngtokat s Kgtteket jó egészségben tartsa meg.

Datum Cassoviae die 15. Augusti 1631.

Spect., Magcarum, Grosarum, Egr. ac Nobilium D. Vestrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

Külczim: mint előbb.

(Eredetije Sáros megye levéltárában.)

IV. 1631. a u g. 15.

Sples, Magci, Grosi, Egr. et Nobiles dni fautores, fratres et amici mihi observandissimi. Servitiorum meorum sat. Az föld népe felől irtam ennekelőtte is Ngtoknak s Kegteteknek, minemő nagy roullással való támadást tőnek minden igaz ut kívül, kiket noha immár egy nihány uttal találtam meg intvén őket, de nemhogy lecsendesednének, de igyekeznek inkább mindenképpen titkon eltökéllett tanácsokat végben vinni, elannyira, hogy immár feles ezren lévén, senki nem tudhatja, mi legyen akaratajok; hanem ma jüve az Sajó mellől emberem, a ki nyilván beszélé, hogy nem magoktól, hanem az töröktől vagyon olyan instructiójok s persvasiójok, hogy mindaddig is senkit se bántsanak, míg az egész földet fel nem veszik s magokhoz nem occupálják, annakutánna az egész földön levő nemességet levágnák gyermekestül, feleségestül. Kihez képest Ngtokat s Kgtteket magam nevével kérem s ő felsége nevével pedig nekem adott kicsiny autoritásom szerint inten is serio, hogy minél hamarébb insurgáljon, hogy készületlenül ne találtassunk kiki egyedül maga házánál, lehessünk együtt magunk oltalmára és császár urunk ő felségéhez való hivségünket is kötelességünk szerint mutassuk meg. meggondolván azt is, hogy ez világot semmi inkább nem vesztette, mint a bellum intestinum, kirül sok nemzetségek és országok lehetnek bizonyági. Im az végbelieknek s az egész hajduságnak irtam, hogy mind ide Kassa felé jöjjenek, ez honnat isten tudom módot ad, hogy megoltalmazhatjuk magunkat. . . . látom, hogy Ngtok s Kgttek oly keresztyéni gondolattal vagyon, hogy mind ezeket mélyebben s bölcsebben pensitálván ő felségéhez ebben is ugy declarálja hivségét, az mint kötelessége kívánja. Csakhogy veszedelem lévén előttünk, hogy Ngtok s Kgttek [késedelmes?] ne legyen a felülésben, sőt hogy ezt quantocius maturálja, igen serio kívántatik. In reliquo sat. Datum Cassoviae die 15. Aug. ao 1631.

Spect., Mag., G., Egr. et Nob. D. Vrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

Külczim: mint előbb.

(Eredetije Sáros megye levéltárában.)

V. 1631. a u g. 17.

Sples, Magci, Grosi ac Nobiles dni fautores, fratres et amici observandissimi. Servitiorum meorum sat. Jó egészséges hosszú étellel lássa isten Ngtokat s Kgteket. Mint esett, hogy ilyen mód s minden ut kívül az egész föld népe megindult, nem tudható, hanem ha azok tudhatják, az kik jobbágyokat képtelen hazugságoknak helyt adván oltalmazzák, holott egy két tikjoknak elveszéseért kizsek lettek volna az ő felge vitézeit levágni; immár abból mi jöve ki, látó dolog, rajtunk levén az veszedelem, Ngtok s Kgtek az ő felge hívségére, az maga szabadságának, felesége, gyermeke megmaradására, maga életének megmaradására nincs senkinek kétsége hogy nem declarálná magát az parasztságnak compescálására, mivel periculum in mora. Innen minden felé mind az mezei hadaknak, az végbeliekben, az egész hajduságnak irtam, hogy sietve jöjjenek Kassa mellé, hogy innét ahova szükséges mehessünk az ő felge szolgálatjára, s magunk megmaradására, kiben ha Ngtok s Kgtek megegyezvén egy értelemben legyen Ngtok s Kgtek, választ várok. Kévánom, hogy isten Ngtokat s Kgteket adja jó egészségben látanom. Cassoviae, 17. die Augusti anno 1631.

Spect., Magcarum, Grosarum, Egr. et Nobilium D. Vestrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza u. p.

Külsőm: mint előbb.

(Eredetije Sáros megye levéltárában.)

VI. 1631. a u g. 19.

Sples, Magci, Grosi, Egregii et Nobiles dni fautores, fratres et amici mihi observandissimi. Salutem et servitiorum meorum sat. Isten minden jókkal boldogítván egészséges étellel lássa Nagtokat s Kegyelmeteket.

Miután igyekeztem az volt, hogy az pórságnak csendesen való leszállítása felől Nagtokkal s Kgtekkel coram beszéljek, de ő felségének császár urunknak hirtelen hozzánk érkezett levele szándékomban megátola. Hanem im Ngtok s Kgtek köziben Seguyei Bálint uramat bocsátottam Kellemesi Sándor urammal. kiket hozzám plenaria resolutióval comittálni szeretettel kérem. E mellett Barkóczy uram vitézinek Ngtok s Kgtek vármegyéjében negyed avagy legfeljebb ötöd napig való minden molestia nélkül való comorálását ne difficultálja, mivel minden késedelem nélkül őket az hova az szükség kívánja, igazítjuk. Ezek így levén isten tartsa és

oltalmazza Ngtokat s Kglmeteket jó egészségben. Datum Cassoviae 19. die Augusti anno 1631.

Spect., Grosarum, Magc., Egr. et Nobilium Dnum Vrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

Külczim : mint előbb.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

VII. 1631. a u g. 21.

Illustrissimi, Reverendi, Sples, Magci, Generosi, Egr. et Sples d. amici nobis observandissimi. Salutem et servitiorum nostrorum sat. Nem örömet értettük ott az Kglmetek földén Gömör, Torna és Borsod vármegyékben az póroknak föltámadását, ki mely veszedelmes legyen mind közönségesen az országnak s mind magánmagán az nemességnek, maga megítélheti Kglmetek. Holott noha szép szót adnak most az nemességnek, de efféle parasztnak azelőtt is föltámadások legfőképpen az nemességnek romlására nézett, kiben példáink azelőtt való sok esztendőkbén az parasztnak rebellálása s megtapasztalhatná Kgték ezt is, ha valamint hatalmat vehetnének, hogy abból is azon veszedelem jőne ki. Hogy azért az gonoszság tovább ne portáljon veszedelmére szegény hazánknek és Kglteknek is, tettünk ordinátiót irván mind Bosniák Thamás és Bornemisza János uraiméknak, hogy ő kglmek az az végbeli-ekkel együtt erre vigyázzanak, Barkóczy uram hadát is ha még ott vagyon mellettek vevén, s hasonlóképpen irtunk ott körül levő valahány vármegyéknek is, hogy ő kglmek is Bosniák Thamás és Bornemisza uramékkal s az több hadakkal egyet értsenek s im az minemő hadak már az országból Slésia felé kiindultak volt, azokat is erre képest megtartóztattuk s visszafordítjuk. Szükséges azért, sőt intjük Kgtéket hagyván tisztünk szerint is serio, hogy Kgték is egyetértsen ebben ő kglmekkel és legyen azon, le szép szóval őket ha lehet, s hol egy leszállani nem akarnának, közbe köll őket venni és egyéb mediomokkal is le köll szállítani, holott egyébaránt ha ezek csak valami ideig is grassálnának az országban, félő volna, hogy mind magokra mind mi reánk országostól utolsó veszedelmet ne hoznának. Ebben egyebet ne is cselekedjék Kgltek. Tartsa meg isten Kgmeteket jó egészségben. In castello nostro Lakompakh die 21. Augusti anno 1631.

Earum Dom. Vrarum

servitor et amicus paratissimus

comes N. Eszterházi m. p.

Külczim : mint előbb.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

VIII. 1631. a u g. 23.

Ferdinandus etc.

Spectabilis ac magnifice fidelis nobis dilecte. Ex relatione et scripto nonnullorum fidelium nostrorum non sine displicentia intelleximus in partibus istis regni nostri superioribus ad quorumvis tandem inquietorum pacisque et tranquillitatis (!) conditionis osorum instigationem et pervasionem plebeae conditionis homines ad tumultum concitari, eorumque iam aliquos concurrisse, eosque agminatim incedere, tametsi non satis constare videatur, quid consilii versent aut quam intentione sint. Nolentes itaque nos eiusmodi perturbationes ex sinistris aliquibus suspicionibus praetextibusque in vulgus sparsis, tranquillum statum regni per mutuas insectationes in discrimen periculumque maioris mali exinde secuturi, conjici, omittere noluimus, quia tempestive gliscentibus eiusmodi turbulentorum hominum perniciosis conatibus obsistentia et remedium fieret; quoniam vero defuncto nuper fideli nostro spectabili ac magnifico quondam c. Melchiore Alaghy tam generalatus istarum partium prout et officium iudicis curiae pro tempore vacet, neque hactenus ob certa impedimenta ac rationes simul et brevitate temporis commode conferri potuerit. Jam autem cum iudicatum quidem curiae fidelitati tuae benigne contulerimus, generalem tamen necdum ad residentiam venisse intelligamus. Interim te requirendum esse duximus, quatenus apud comitatus illos, in quibus concitationem eiusmodi moveri cognoveris, placida per literas et aliter quoque facta requisitione et hortatu sedulam et diligentem operam adhibere debeas conarique modis omnibus, ut ex animis ipsorum omnis sinistrae cogitationis suspicio eximatur, persuadereque et inducere ipsos, nos quidem nullatenus passuros aut permissuros esse, ut vel in minimo per quosvis damni, iniuriarum aut praedudiciosi fidelibus nostris regnicolis inferatur, sed et si quid hactenus per quospiam admissum forte fuisset, dummodo ea Maiestati nostrae repraesententur, remedium et satisfactionem praestari, ac etiam pro ratione debiti severius, ut in tales animadverti facturos esse provisurosque, in quiete et tranquillitate regnum et regnicolae permanere possint. Non intermittendo interim identidem nobis superinde rescriptum informationem et relationem transmittere. Gratia et clementia nostra caesarea et regia tibi in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra Vienna die 23. mensis Augusti anno dni 1631.

(Eredeti fogalmazványa az országos levéltár ~~kancelláriai osztályában.~~

Com. exp. 1631. v. 23.

IX. 1631. a u g. 25.

Spectabiles, Magci, Generosi, Egregii ac Nobiles domini fautores, fratres et amici observandissimi.

Servitiorum meorum promptissimam semper commendationem.

Jó szerencsés hosszú élettel áldja meg isten Nagtokat és Kegyelmeteket.

Láttam az Nagtók és Kegtek igen méltó panaszát az hadaknak insolentiájok miatt, mindenestől kibocsátottam az országból az ő felge szolgálatjára, noha itt is némely nyughatatlan ember miatt volt volna szüksége ő felgének reájok; csak Ballingh János is az minémű állapottal az mi kegmes urunk, koronás királyunk ő felsége ditiója s mind országa ellen magát és kiket maga ugy Nagtók mint Kegtek jól vagy jobban is uálamnál tudhatja.

Az kikre penig derekasb panasz lehetett volna vagy volt is, azokat feljebb haladó vétkekért másoknál fel sem bocsátám, hanem éppen minden hadokat elosztatom, zászlójokat elvettem tőlök, ugy mint Kántor Gergely és Gáll Máthééktől, nem lévén penig semmi szabadságok cselekedet gonoszságokra, ha kiknek már mit véttenek, kiki az competens bírájok előtt vagyon úta, mint procedáljon elleneek. Az felment zászlók alatt is az kik sokat dulván az szegénységen, sokképpen való hópénzket megvévén fel nem mentenek, Nagtokat s Kegteket kérem, kikeresvén az Nagtók s Kegtek vármegyéjében, küldje fel, hogy mások példájára lehessen érdemlett büntetések; ennekutánna ha mi oly csavargók volnának is, kik onnan felül utokból jönnének, mindeneket hogy examenre vehessünk, kérem Nagtokat és Kegteket, beküldeni ne neheztelje. De caetero sat. Datum Cassoviae 25. die Aug. anno 1631.

Spec., Mag., Gen., Egr. ac Nob. Dom. Vestrarum

servitor paratissimus
J. Bornemisza m. p.

Küldés: mint előbb.

Exhibitum 29. Septembris anni 1631., die 10. Octobris (!) in sedria egr. comitatus Sáros praesentes exhibitae. Idem Szemere notarius m. p.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

X. 1631. sept. 5.

Sacratissimae caesareae regiaeque Maiestatis et domini, domini nostri clementissimi nomine egregio Stephano Duka praesentibus significandum. Praelibatam suam Maiestatem puncta illa, quae nomine universitatis Magnatum et Nobilium comitatus Zempliniensis penes credentiales eiusdem literas tam vivae vocis oraculo, quam etiam scripto exposuit clementer et sufficienter intellexisse; ad quae quidem puncta sequenti modo ac ratione suam Maiestatem sese resolvisse memoratae universitati comitatus, utpote principalibus suis ipse ablegatus internuncius repraesentare sciet et debet.

Ubi nimirum contra milites conqueruntur : praeter mentem et voluntatem suae Maiestatis caesareae accidisse tam hanc diuturnam ipsorum inibi moram, quam alias crebro perpetratas insolentias, cum duobus prope ante mensibus ordinantia ipsis data fuerit, quatenus ex illis partibus discederent, et factum quoque fuisset sine mora, nisi diversa intervenissent impedimenta, ut tunc factum illegitimum capitanei Munkacsiensis, rusticorumque factiosa insurrectio, sed sopita iam rusticana tumultuatione, facta etiam in negotio capitanei Munkacsiensis clementia suae Maiestatis ordinatione. Item ut Petri Kovach et Ladislai Barkóczy copiae illinc educantur iam commissione data, sua Maiestas omnino curandam esse volet, ne talibus sine evidenti necessitate regni partes onerentur. Insolentiarum vero eorundem non modo osor est sua Maiestas, verum etiam severus futurus est animadversor.

De introductione autem modici . . . illius turmae germanici praesidii in regnum ipsum et confinia non debere censi suam Maiestatem, eam contra conditiones et promissiones suas quispiam admissum fuisse, cum vel ipsimet luculenti testes esse debent rebus in tam perturbatis statu tunc constitutis et factiosis studiis passim gliscentibus, pro assecurandis rebus regni, et tempestive remediis adhibendis jurisque et auctoritatis suae Maiestatis tuendae parandorum praesidiorum ratio plusquam necessarium censi debet, ut tanto minus illud ipsum alienum a statutis regni interpretandum sit. Quod vero pro interim, donec scilicet pax et securitas tranquillae permansionis in regno stabiliatur, ac super eo sua quoque Maiestas cum fidelibus suis regnicolis deliberationes et consilia salutaria ineat, ad certa confinia exiguam hanc militiam collocandam esse duxit, eamque ne regnicolis oneri aut offensionis sint, de idonea disciplina, aliisque requisitis pro sustentatione ipsorum necessariis provisura est, ut nequiquam opus haberi debeat eatenus vel in detrimentum regni quidpiam fieri aut clementi suae Maiestatis oblationi contrariari, sed et per amplius clementer monentur a sua Maiestate, ne quod publicum regni totius negotium concernit privatum reputaverit in allegatione eius, quod nimirum oblationes suae Maiestatis quasi in dubium revocari posse existimare videantur. Nolle namque suam Maiestatem ex quovis intervenienti causa aut accidenti, si quid hostilitatis aut periculi regno ingruere animadvertat intermittere, quin iuxta constitutiones regni in bonum eiusdem et permansionem fidelium suorum omnia eiusmodi media et modi suo tempore adhibeantur.

Quod ad recommendationem demissam personae principissae Transsylvaniae iam in ditionibus suae Maiestatis existentis, clementer sua Maiestas recognoscit et iustitiae congruum agnoscit, ut ab iniuriis et damnificationibus vindicetur. Non abs re itaque

fiet, si et ipse comitatus Munkacsenses officii et iustitiae commoneat, quatenus sese accommodent, neque ad suggestiones quorumvis negotio sese involvant, unde postmodum sequi possent alia quoque, ob quae animadversionem et indignationem nostram incurere possent.

In praetensionibus nobilium Tokajiensium sua Maiestas clementer meminit, medio defuncti generalis et iudicis curiae commissionem institutam fuisse, quae tamen quoniam successu et effectu caruit, informatus sua Maiestas ipsemet invicem causam fuisse. Siquidem autem sua Maiestas eius loci dominus sit hereditarius et proprietarius, fundusque ipse sit suae Maiestatis, non videre suam Maiestatem aliam nunc quoque viam in eius rei complanatione praeter cessionem, qua instituta, quilibet eorum sua debeat producere privilegia, aut vero quavis alia documenta iuris sui et usus continentia. Quibus a sua Maiestate cognitis, mandatura est clementer sua Maiestas, ne vel ab ipso Chakio, contra quem nimirum querela deponita, aut certe etiam ipsae principissae in laesionem et praeiudicium iurium et praerogativarum admittatur. Id quod circa praemissa dictus mandatarius et internuntius Stephanus Duka principalibus suis referre sciet et debeat, cui in reliquo praelibata sua Maiestas gratia et clementia sua benigne propensa manet.

D. in castro Eberstorff, 5. Septembris anno dni 1631.

Külczim : Decretum pro Stephano Duka internuntio comitatus Zempliniensis.

(Eredetije az országos levéltár kamarai osztályában.)

XI. 1631. s e p t. 12.

Spectabiles, Magci. Generosi et Nobiles dni fautores. fratres et amici observandissimi. Servitorum meorum sat. Külömbkülömbféle sok javaival áldja meg isten N. és K. fejenkint.

Minemü támadást mívelnek az pórság ez négy vagy öt vármegyékben, minden igaz ok kívül, Nagtok s Kegtek jól tudhatják; hirtelen indulatjokhoz képest egy holnapra kellett volt egy reversalist adnom az ő felge uri rendbeli főtanácsí jó akaratójából, ugy hogy az üdő alatt palatinus uram ő nagtól is azon tenorral meghozassam az assecuratoriát, és ha meg nem adná ő naga, az magam nekik adott assecuratoriátmat eltelvén az egy holnap vissza adják, vagy küldi meg palatinus uram ő naga vagy nem, annakutánna ha meg nem leszen az assecuratoriájok palatinus uram ő nagtól, gondot viselnek magokra. Így noha hétfőn lenne egy holnapja, de azt nem várván ujjobban felzendülvén Szt.-Péteren összevegyülvén minden tisztviselők, az kik egy nehány százan voltanak végezték, hogy mindenestől ujjob indulatot csináljanak, s elvégezett isten-

telenségeket végben vigyék, kihez képest ha összeverekedhetnek, csak isten tud benne, mi leszen vége, hanem praeveniálni akarván így tanáltuk jobbnak az ő felge tanácsival, hogy fejenkint felüljünk magam egyövé heten kiállok (?), Nagtok s Kegtek is mentől hamarébb utánnunk jövését ne neheztelje, szeredán vagy cseterteken induljon, s várjuk úgy, mi legyen akaratjok, s az fejait kemény büntetéssel meg is büntessük, ha isten kizben adja. De caetero stb. Datum Cassoviae 12. die Septemb. anno 1631.

Spect., Magc., Generos., Egreg. et Nobil. Dom. Vestrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

Külczim : mint előbb.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

XII. 1631. sept. 13.

Szolgálunk uraságodnak. Alázatosan kívánunk istentül, sz. fiátul uraságodnak minden kedves jókat.

Ez írásunk által közenséges gyűlésiütneknek helyéül mi *Gömör, Borsod, Torna és Abauj vármegyebeli paraszt kapitányok és hadnagyok* uraságodat megtanáltuk és erről emlékeztetjük. Jól tudja ezt uraságod, mikoron mi Göncz városában néminemű ügyben gyülekezetet tettünk volna nyomorult sorsunk felül, meglátván szegény hazáunknak romlásban forgó állapotját, és minden hatalmasoknak felőlünk való gonosz szándékjokat és végezéseket értvén, akarván azért magunkra és házuunkra vigyázni és az olyan törvénytelen hadakon, kik sem császárunknak sem fejedelmünknak és az fizetéseket meg nem eléglévén, hanem az szegénységet szokták pusztítani, akkoron is az olyan keserves állapotunkat látván, kényszerítettünk volt oda gyülekezni és felkelni. Tudja azt uraságod, micsoda követségben jött mi közzénk és mit végezett mi velünk palatinus urunk ő nga és generalis urunk képében, mi azt az kötélevelet bizonyosan vártuk császár urunktól is ő felségétül kge által kezünkben júni az üdö alatt; kérjük szeretettel uraságodat, fogadása és hite szerint, legyen gondja uraságodnak arra, és szolgál-tassa kezünkben, mert ha külömben leszen az dolog, nem tudjuk, hogy kell egymásnak azután hiunünk. Tartsa isten uraságodat jó egészségben. Anno 1631. Sept. die 13.

Mi Gömör, Torna, Borsod és Abauj vármegyébül öszvegyülekezett paraszt kapitányok és hadnagyok szeretettel szolgálunk uraságodnak és választ várunk.

Külczim : Nemzetes és vitézlő Káthay Jánosnak, császár urunk ő felsége ónodi kapitányának, nekünk tisztelendő urunknak adassék. — 1631.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

XIII. 1631. sept. 23.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, et Dominus, Dominus noster clementissimus, fidelibus suis consiliariis Hungaris gratiam et clementem affectum offerendo, benigne eisdem repraesentandum esse duxit. Quod quamvis non sit nescia, temporis praesentis negotiorumque eam esse conditionem, ut merito liberos habuisset a suscipienda hac molestia itinerationis, cum nosset curam rei familiaris, domesticasque oeconomicas occupationes vel maxime excusatos reddere potuisse. Quia tamen eiusmodi certorum negotiorum rationes inciderunt, quae tam personam suae Maiestatis, tam iurium sacri regni coronae ac publicum communeque regni eiusdem interesse concernerent, haudquaquam intermittendum esse duxit, quin ad subeundam talem incommoditatem eosdem requisivisset; quod quia cum promptitudinis studio ipsos executos fuisse sua Maiestas experitur, et benigne contenta red-ditur, et simul habent ob quod gratiam et clementiam eiusdem erga sese magis ac magis conciliatam esse luculenter sperare debeant.

Quidam igitur ratione revolutionis et mutationis nuper in rebus Transsylvanicis contigerit multis illa recensere supervacaneum existimat, illa siquidem notiora habentur, quam ut prolixa repetitione indigerant, illud tamen occasione huius legationis expeditae commemorari voluit, quod tametsi ex conditione cum domino regni palatino, ex assensu suae Maiestatis facta obligatio intercessisset, ut legatio haec Transsylvanica dudum iam suscepta fuisset, ea tamen usque huc protracta extitit. In considerationem itaque venit, quod privato dumtaxat arbitrio, particularis quispiam regnicola, cum ea conciliatione motuque status et ditionum regni ad conditionem principatus commigret. Unde nimirum in factiones scassis (?) et abductis indigenis, hostibusque in occasiones intentis, periculum accisionis partium regni, laesioque dignitatis et auctoritatis suae Maiestatis regiae facile secutura reformidari debeat.

In eo igitur iam statu rebus constitutis, ac etiam legatis (tardius licet) praesentibus cupit sua Maiestas benigne, ut punctis praetensionum his annexis per ipsum consilium in accuratam deliberationem sumptis maturate et exacte iis omnibus perpensis ac ponderatis, suae Maiestati ea, quae rei ipsius qualitas, suaeque Maiestatis auctoritatis conseruatio et regni commodum postulare viderentur, suggerant.

Non minus occasionem horum negotiorum Transsylvanicorum, quid etiam deliberationis capiendum circa proposita, personasque ipsas Stephani Bethlen tum senioris, tum iunioris, tum etiam Davidis Zolyomi, de quo incidenter quidnam relationis habeatur, ipsis consiliariis sub littera A. exhibetur, illud quoque

expendi vult sua Maiestas, quatenus ex consulto ipsius consilii constare possit, quid tam de privatis quam publicis regni rebus constituendum, qualia responsa per hos legatos danda, et quo pacto dimittendi.

Principissae egressum ex Transsylvania quaenam consecuta sint, tam videlicet quo ad exclusionem ex arce Munkach, prohibitionemve sui et suorum ab accessu aut ingressu, ea quoque non carere suspicione reputari debet. Praeterea cum recenter ipsa principissa instantias et querimonias, cum hisce ipso consilio exhibendas per peculiarem ablegatum suae Maiestati transmiserit, uti iis quoque examinatis et collatis, quidnam oportunius faciendum censuerint, suae Maiestas sese ulterius pro necessitate resolvere valeat, uti votum et opinionem superinde edant, clementer postulat.

Quam insolenter sese Turca gerat, et passim numerosiori milite et turmis copiosioribus instructus aperte hostilitatem praeserferat, excursionibusque grassetur, perspectum habere consilium sua Maiestas non dubitat, neque tamen satis exploratum habet, quo fine et intuitu id faciat, ut plane ruptas et violatas quasi foederis et pacificationis leges existimari possit. Intersitque ab eiusmodi apertis hostilitatibus regnum, omnibus idoneis et possibilibus modis ac mediis immune reddere, tametsi sua Maiestas non intermiserit hactenus ea omnia, quae pro salutaribus remediis parandis oportuna videbantur adhibere. Ne tamen praecipitantius quid fieret, unde Turca ipsa praetextum sumere posse videretur, quasi vero ad hostilitates eiusmodi exercendas sese irritatum et provocatum fuisse, ad resistentiam aperta vi faciendam venire noluit; nihilominus tam apud vesirium Budensem, quam etiam in porta ea de re instantias et requisitiones fecit, hactenus tamen necdum responsa allata sunt. Hic quoque quid e re constituendum existimet consilium, opinionem et votum eiusdem clementer cognoscere desiderat.

Denique qualiter grex rusticorum ad seditionem concitatus in festa arma corripuerit, et quidem iam secundo grassabunda tumultuetur, palam est. Ac licet videretur furorem plebis contemnendum, neque adeo magnificandum; quia tamen res ipsa suspicione non caret ex factiosorum instigatione potius, quam ex indiscreta rusticorum temeritate illud procedere, ne leviora haec initia in prius excrescere valeant, in ea quoque parte quid remedii adhibendum et ad gliscentes hos factiosos et tumultuosos motus sopiendum, reprimendosque et dissolvendos eiusmodi rusticos quid constituendum, uti suam Maiestatem consilium informet, benigne cupit. Prouti etiam benigne confidit, tam pro fideli et sincero ipsorum erga suam Maiestatem studio amoreque et promovendi rerum regni zelo, quo tamquam optimi (!) patriae cives feruntur, quae-

vis, qui (!) nimirum vel supra commemorata sunt, vel etiam quae amplius in hanc rem ipsis conferenda occurrerent, ita directuros esse, uti ex omni parte et sinistra amolita et proficua bene procurata esse constare queat. Quibus in reliquo gratia et clementia sua propensa manet.

Eberstorff 23. Septembris.

(Eredetije az országos levéltár kamarai osztályában.)

XIV. 1631. okt. 7.

Sples, Magci, Grosi, Egr. et Nobiles dni fautores, fratres et amici mihi observandissimi. Servitiorum meorum sat. Hogy isten Nagtokat s Kglmeteket minden kívánsága szerint való jókkal megáldja, szívből kívánom. Ez elmúlt napokban már megszokott latorságokban elől menvén a pórság ujonnan tumultuálván, ugyan felesen levén együtt, minemű tractát kezdtünk vala vélek, praesentálván palatinus uram ő nga levele viceispán uramék által Aba-Ujvár és Borsod vármegyékben, Heves és Tornával együtt, tudom nyilván tudja Nagtok és Kglmetek. Káthay János uramat, ő fölsége ónodi főkapitányát több jóakaró atyánkfiaival hozzájok hozatván, innen az ő felsége tanácsival egyenlő akarattal mint irtanak, sok szóval kellene declarálnom, de minthogy az végi az, hogy leszállították őket, most ismét csendességben vannak, hallván hogy Nagtok s Kgeltek is ellenek való indulatjában megegyezett, kik most így csendesedtenek le, de végre sem lehet ez különben, hanem kedvezés nélkül kell a fejében megbüntetni az allyasa példájára. Akarom azért Nagtoknak és Kglteknek azokat megjelentenenem ez levelemben, isten meghozván generális uramot, más gondviselése leszen ő nagának rájok. Isten látja ugyan megunatkozva vagyunk, kik ezekben már feles időtől fogva fáradunk, gondolván, hogy ha le nem szállítjuk, magunk veszedelmivel lesznek fenn, ha levágjuk pedig, magunk kárával leszen mindenestől romlások; ezeket így itélvén jobbnak, csendesítők le őket. Ezek után isten tartsa és lássa Nagtokat és Kglteket jó egészségben. Datum Cassoviae die 7. Oct. anno 1631.

Splium, Magcarum, Grosarum, Egr. et Nobilium D. Vestrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

Külczim: mint előbb.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

XV. 1631. okt. 17.

Sples, Magci, Grosi, Egr. et Nobiles dni fautores, fratres et amici observandissimi. Sevitorum meorum sat. Hogy isten sat.

Azt reméljük vala elérkezvén palatinus u. ő nga levele a pórokhoz, hogy immár utolsó végezésünk után megnyughatnánk, de immár nyilván való dolog, hogy semmivel nem gondolván utolsó veszedelmet akarnak csinálni. Császár Péter, a ki fejek, Egré ment he nem biztatván a lelkiismerete, ott a passa pártjokat fogván, higye Nagtok és Kgltek, ellent nem tart az török a pórok latorságában. sőt adanimálván maga az pórok emésztetni akarván magunkkal magunkat, nyilván való dolog. Kihez képest nem látunk semmi egyéb módot, hanem hogy sietve kellene Nagtoknak s Kglteknek felülvén Tarczal felé jöni, mert ha elébb vesznek észre, igen félő, hogy oltalmat keresnek magoknak, az ellenséghez kötik magokat, kiből bölcsen minden élete és hazája szerető emberek megítílik, minemő utolsó veszedelmünkre való dolog következhezzék, mely veszedelemnek elkerülésében semmi egyéb módot ennél nem láthatok, hanem hogy mennél hamarébb felülvén, szállíthassuk ugy le, hogy ne legyünk ennyi gyalázatos félelemben miattok. Palatinus u. ő nga assecuratiója is arra tendált, hogy valamit eddig vétet-tenek, ugy megyen feledékenységben, ha minekutánna semmit nem indítottanak volna, de a mely nap elvégeződött is a dolog, azon naptól fogva mind esküttették egymást, 8 felkelő leveleket is bocsátván s immár az Sajón túl Egrig mindenhol fenn vannak. Hol penig Ngtok s Kglmetek semmit ebben elől nem várván, föl nem ülne, kit én meg sem gondolok, mind az isten s mind az világ előtt protestálok, hogy nem én leszek e nagy romlásnak, hanem maga Ngtok és Kglmetek oka, kire hogy categorice resolválván magát Nagtok s Kglmetek, felette kérem Nagtokat s Kglmeteket. Ezek után sat. Datum Cassoviae 17. Octobris anno 1631.

Spect., Magcarum, Gen., et Nobil. Dnum Vrarum

servitor paratissimus

I. Bornemisza m. p.

Külczim: mint előbb.

(Eredetije Sárosmegye levéltárában.)

Közli: REIZNER JÁNOS.

MONTECUCCOLI ÉS ZRÍNYI VITÁJA.

Pauler Gyula a »Budapesti Szemle« 1867-ik évfolyamában részletesen ismerteti a Montecuccoli és Zrínyi közt lefolyt polemikáját; ugyanott azt is kijelenti, hogy a Montecuccoli munkája nem ismeretes, Zrínyi czáfoló feleletéből is csak töredékek maradtak fenn. ¹⁾ Ugyanerről nagy munkájában Szalay is kimondja, hogy egész példánya sehol sem található az országban. ²⁾

Valamivel előbb, hogy Pauler cikke megjelent, (1866. szept. 1.) került a gr. Sándor Mórícz könyvtárából a Nemzeti Múzeum birtokába az a nevezetes XVII-ik századbéli codex, ³⁾ melynek végén a tartalomban feljegyzett siralmas Panaszon és Áfiumon kívül oda van foglalva a Montecuccoli és Zrínyi rég elveszettnek hitt és mind máig kiadatlan maradt munkája is.

Pauler nevezett értekezése szerint nem nagy feltűnést okozott a Montecuccoli becsmérő pasquillussa, ⁴⁾ mert mindaz, mit róla tudunk, egy-két író oda vetett megjegyzéséből áll; s mely szerinte nyomtalanul elenyészett volna, ha Zrínyi czáfoló iratával az olasz gyűlöletét nemzetére és magára vonva, történelmi érdekűvé nem teszi. Most az azóta világra került adatok alapján módosítanunk kell e nézetet: nemcsak hogy nagy feltűnést okozott e pasquill, melyet Kazy szerint a nép közt elterjesztettek, ⁵⁾ de a méltatlankodás ellene oly nagy mérvben zudult fel, hogy egy pontot akartak Montecuccolira a felterjesztett törvénycikkek közé beiktatni, mely szándékuktól utóbb is csak azért álltak el, mert az olasz tagadta, hogy szerzője volna a »neve alatt« (?) megjelent rüpiratnak. ⁶⁾

¹⁾ Pauler. Zrínyi M. és Montecuccoli Raymond. Budap. Szemle. 1867. IX. 8. 10. l.

²⁾ Magyarország tört. V. kt. 69. l.

³⁾ Könyvtári jegye: 991. Quart. Hung.

⁴⁾ U. o. 8. l. — ⁵⁾ Hist. Regn. Hungariae. II. 256. l.

⁶⁾ Neumann jelentése a porosz udvarhoz. Dr. Marczali. Regesták a külföldi levéltárakból. 226. l. — Ugyancsak Neumann aug. 19.-ről azt is jelenti, hogy az országgyűlésen hangoztatott »vádak ellen Montecuccoli írásban véltte magát.« U. o. 225. l.

A Zrínyi és Montecuccoli közti viszony is sokkal régebbi keletű, mint azt Pauler műve feltünteti. A Vitnyédy-féle levelek, melyek 1864-ben kerültek az akadémia birtokába, egész 1657-ig viszik e viszonynak eredetét. Sőt már 1657. ápril elején úgy írunk Montecuccoliról, mint a ki nem valami kiváló jóakarója Zrínyinek. ¹⁾ Ugyanakkor már gúnynevén emlegeti őt Vitnyédy (bécsi perspectiva) s azt is tudni akarja, hogy Magyarországon akar parancsnokságot vállalni a török véghelyeken. ²⁾ Élénk részt vett Montecuccoli a Rákóczy elleni armányokban is. ³⁾ S ezért talán, vagy még inkább saját érdekében, mert a Rákóczy ellen felkelő török a jövő Rákóczyját sejtette Zrínyiben s mindkettőt egyszerre eltiporni akarta: ⁴⁾ szövetséget készült kötni a tudós és hatalmas tábornokkal. Levelet írt hát neki méltányoló bizodalommal, katonai collegialitással. ⁵⁾ Azonban mind nyíltsága, mind bizodalma kárba veszett ezuttal. Ismerjük a respectust, melyet Montecuccoli egész életén át a török irányában tanúsított: Zrínyi udvariassága süket fülekre, közeledése hideg visszautasításra talált. S hogy-hogy nem, a Zrínyi levelét csakhamar legnagyobb elleneinek és a Montecuccoli legbivebb czinkos barátjainak — a catholikus főpapoknak kezén látjuk, kik gunyolva mutogatták széltiben a büszke fejedelmi dynasta, a kanizsai és kosztajniczai hős nem várt megalázkodását a közlegényből lett császári hadvezér és udvaronc elött. ⁶⁾

Ez is egy alap a két kiváló férfiú összeütközésére, és a legemberibbnek mondható mindannyi között. Csak az ismételve megbántott önbecsérzetet s a megsértett fajbüszkeséget kell még hozzá adnunk, hogy a Siralmas Panasz szerzője ismét fölkeljen előttünk és nemzete megtámadóját a gúny és sarcasmus velőkgig ható fegyverével porba sujtsa. »Valóban kortársaik« is több mint véletlent kerestek e két férfiú összeütközésében. Nem azt a külső egyénit, mit Pauler oly szépen és érdekesen rajzol; de valamivel mélyebbet, mi az egyéneken belől, a szívben fészkel. Avagy tekintsük csak meg a közlendő kéziratot: nem egyenesen Zrínyi megtámadásának hirdeti-e Montecuccoli pasquillját, ⁷⁾ s az egykorú Antler is, ki az egész polemiát olvasta, nem ugyanazt írja-e, hogy Zrínyi *saját magának és nemzetének védelmére fogott tollat?* ⁸⁾ A ki nek

1) Vitnyédy István levelei. Magyar Tört. Tár. XV. 56. l.

2) U. o. 57. l. — 3) U. o. 101. l.

4) U. o. 40. 41. 43. 48. 55. stb. ll.

5) U. o. 58. l. — 6) U. o. 58. 104. ll.

7) Mutatja a czím: *Scriptum Montecuculianum contra Zrinium.*

8) *Nicolaus Zrinius utraque Pallade armatus, in Sui et Nationis defensionem ornatissimo calamo iniuriam propulsavit.* Egyet. kvtár. Kaprinai kéziratának XXXIII-ik kt. 206—207. ll.

ez sem volna elég, vegye figyelembe a pasquill második bekezdését, — ott a hangon, mellyel a hadviselt magyar vezérekről, a kalandozó horvátokról szól, a kicsinylő gúnyon s a lenéző tudós dölyfön a személyes élt ki ne venné észre?

Pauler némileg mentegetni látszik Zrínyit, hogy az olasz rágalmaít névtelenül torolta meg; ¹⁾ de most, mikor tudjuk, hogy maga Montecuccoli nemcsak névtelenül irt, de az általános felzúdulásra utóbb meg is tagadta művét: ²⁾ nincs szüksége Zrínyinek semmi erőltetett mentségre. A magyar nemzet felelt tolla által a becsmérllőnek, — állítja Pauler. Valótlan ez: a magyar vezér csapott inkább össze az osztrák hadvezérrel! Montecuccoli a milyen csapást mért, mindjárt rá épen olyant kapott vissza. Mi csak a bámulatos leleményességet csodálhatjuk, mellyel Zrínyi a római katonának képébe öltözik, kinek kötelessége az önmaga dicsősítéséig eljutott triumpháló vezérnek dicsősége ama másik, még valódibb, még igazibb oldalát is felmutatni.

A mily nyilván való volt a Montecuccoli pasquilljának szerzetése, épen oly nyilván való lón a felelet szerzőjének kiléte is. Montecuccoli hallgatott két esztendeig a válasszal. ³⁾ Volt oka e nagy hallgatásra. De más uton, ha nem is a toll terén, eléggé törekedett visszafizetni Zrínyinek, a mivel ez első összetűzésből csak adósa maradt. Az 1662-beli 19-ik törvényczikk felszólítja a királyt: lássa el a Kanizsa ellen épített Zrín-Újvárat hadi szerekkel; ⁴⁾ mibe a király, ki már a mult évben elkezdte a hadi tanács jóvá hagyásával e vár segélyezését ⁵⁾, kész örömet beléegyezett. És ime alig oszlik el most az országgyűlés, már is híre fut, hogy az eddig segélyezett várat le fogják rotani s a hadi tanács a török ellen Zrínyit cserben hagyni szándékozik. ⁶⁾ Mi vége lett e híresztelésnek, nem tartozik szorosan a dologra. Csak annyit kell ezuttal fölemlítenünk, hogy e Zrínyi elleni merényletnek fő kovácsa a boszúszomjas olasz vala. ⁷⁾

Mindelhhez annyi hozzá adni valónk van még, hogy a Montecuccoli pasquillja, — bár hiába keresnők összegyűjtött munkái

¹⁾ Budapesti Szemle. 1867. IX. kt. 11. l.

²⁾ Dr. Marczali. Regesták a külföldi levéltárakból. 226. l.

³⁾ 1664-ben Zrínyi kanizsai kudarcza után jelent meg Bécsben a »Lucerna Caesaris discurrens cum Comite Zrinio« ez. pasquill, mit Antler szintén Montecuccolinak tulajdonít. Kaprinai kézír. XXXIII. 207. l.

⁴⁾ Fabó András. Az 1662-diki országgyűlés. 188. 218. ll.

⁵⁾ Ó fölsége adott kegyelmesen másfél száz muskatérost azon váriban, . . . adatott munitiot is bele, — írja nov. 23-áról (1661) Vitnyédy. M. Tört. Tár. XV. 175. l.

⁶⁾ U. o. 233. 235. 236. ll.

⁷⁾ U. o. 240. l.

közt — nem egészen ismeretlen közönségünk előtt. Megjelent az dr. Marczali közlésében sok kihagyással és sok átírással az 1880-beli »Történelmi Tár«-ban. ¹⁾ Marczali külföldön, hihetőleg Berlinben, akadt e mű kéziratára s kivonatát közli megjegyzés nélkül, a nélkül, hogy sejtetné közlése fontosságát. ²⁾ Mi szükségesnek láttuk egészen adni ez úgy is rövid röpiratot. Szükségesnek láttuk nemcsak tartalma érdekességeért, — hiszen e mű is egy palló, mely a nemzetet a kétségbeesés, vagy pedig az összeesküvés örvénye fölé vezette, — hanem azon fontos irodalmi érdekért is, mellyel a mi halhatatlan Zrínyink életéhez fűződik.

A mi magát a Zrínyi feleletét illeti, elég legyen arról annyit fölemlitenünk, hogy a N. Muzeum Sándor-codexe e kézirat tekintetében nemcsak mindeddig unicum, de meg is menti egyszersmind a Zrínyi szerzőségét néhány kétes értékű czafrangtól, mit oly írók aggattak reá, kik emlékezetöknek kutfői értéket tulajdonítanak. ³⁾

Scriptum Montecuculianum contra Zrinium.

Respondetur Calumniantibus, quibus, quod Arma Caesarea Anno retroactoparum, aut nihil boni praestiterint, disseminare placet.

Plurimum studij acquiri credebat Exercitus Germanicus in exquirendo Verba, quibus Encomia, honoresque publicos, sibi ab Hungaris deferendos potuisset reponere, quando Laudes cum Opprobrijs, ac Gratias sentit compensari cum Maledictionibus, et haec Gratitude sit Hungarica, pro eo, quod quinquaginta Turcarum millia, trans Tibiscum omnia Ferro, Flammaque devastantium Conatus averterit, et ultra quinquaginta milliaria repulerit, quod Principem Kemény in Transylvaniam reduxerit, eundemque per Immissionem Praesidiorum, ad despectum Turcae Principatus restituerit, quod medio eorundem Praesidiorum Hungariam superiorem vastissimo Propugnaculo obduxerit, quod tum Inimicos, cum amicos Enses extra Regnum in partes Transylvaniae tulerit; Quod denique haec omnia, et tamen juxta Opinionem horum ingratorum Hominum nihil effecerit; Quod posuerit Praesidia, dico quae Inimicus, licet ex propinquo saepe saepius minatus, nunquam quid ausus aggredi, donec ab hoc Exercitu fuerunt pro-

¹⁾ Tört. Tár. 1880. 757—59. ll.

²⁾ Megjelent önállóan is. (Dr. Marczali Henrik. Regesták a külföldi levéltárakból. Budapest. 1882. 221—223. ll.) Bár a tartalmok egy, amannak szövege mégis tetemesen különbözik a miénktől. Mint a fölíratból kitetszik, e példány nem a magyar urak, hanem inkább az idegen udvarok számára készült. Marczali a kelet idejét elnézésből 1661-re teszi, bár a mű a meghalt Keményről beszél.

³⁾ V. ö. Antler krónikája 207. lapját (Kaprinai XXXIII. kt.) Pauler értekezése 10. 11. lapjaival, (Budapesti Szemle. 1867. IX. kt.), s ugyan-csak ezt a mi közlésünk végével.

tecta; Praesidia, quae Do. Kemény Possessionem totius Transylvaniae tradidissent, si ille rebus, et tempore scivisset, uti Praesidia, quae contra omnes Hostiles Insultus in hanc horam fortiter tenent, non obstante miserrima Clade Kemenyiana, non obstante Transylvanorum ferme omnium Rebellionone, et non obstante longissima distantia, qua vix potuisset succursus ferri, juxta illud, quod Actio non detur in distans. Enim Aero (*igy*) Superior Hungaria omni benevolentia spreta, et posthabitis quibuscumque Admonitionibus, ac Mandatis Suae Mattis nunquam voluit hospitari, aut recipere Exercitum. Quibus accedit, quod Exercitus sub Initium Mensis Augusti primum moverit, quod minima necessariorum Provisio antecederet facta non fuerit, quod dimidia Exercitus Pars infirmabatur, nec locus deponendis aegrotis, qui in impedimento inexplicabili debuerunt trahi, designatus non fuerit, quod Hungari trucidaverint, quotquot milites parumper a Corpore Exercitus separatos deprehenderunt; Quod Equites Hungari dum iretur ad Confinia Transylvaniae, non tantum nostris se non junxerint, verum etiam Ducenti illi, et quinquaginta eatenus conscripti fuerint revocati; Quod Copiae Kemenyianae fuerint male ordinatae, et timore ob passas recenter Clades perfusae, nostris (sicut ipse Kemény fassus est, et postmodum ipsa Experientia docuit) nihil fiderint; Quod status Transylvaniae nulla promiserint Auxilia, quin potius unitis Vocibus postularunt, ut ne contra propriam eam Voluntatem suppeditatae fuissent.

Fructus jam dictarum Operationum Mentibus ab omni Passione alienis videbitur magnus, et respectu Circumstantiarum maximus, verum tamen ars perfecta ab Artifice dignosci, sed Colores a Coeco discerni non debent; Quis, quaeso horum Dominorum (paucos excipio) intelligit rem militarem, paucos dico excipio, quia Ecclesiasticos non offendero, si dixerò illos non intelligere, id quod eorum Professionis non est: Nec junioribus Dominis est ignominiosum ignorare, quae nunquam didicerunt; Aliqui, qui antehac in Bello serviverint, vix duos, aut tres Campiductus (per brevem Terminum pro arte tam longa) egerunt; multi etiam levis Armaturae militi, aut Croatis, qui ordinarie a Corpore Exercitus sistere, et solummodo in Excursionibus adhiberi consueverunt, saltem praefuerunt; Et quia talium Militum Duces ad Sanctiora Belli Consilia non vocantur, ideo penetrare non possunt, cur unum fiat, alterum omittatur, et cur potius hoc, quam alio modo Bellum geratur.

Transylvania tam magnos, et continuos perpessa est Belli motus, ut merito in ea Capitanei expertissimi esse deberent, sed ubi consideraverimus eorum Arma ducta, primum a Rakoczio in Poloniam, inde prope Claudiopolim, postea Barczaió superato a Kemény, denique ab ipso Kemény prope Segesvár videre erit, utrum arte, aut casu sciverint bellare, juxta illud Romani: *Qui secundos optat exitus*, dimicet arte, non casu. Bonus Princeps Kemény profligaverat Abaffium ad quinquaginta milliaria ex loco, in quo cum deprehenderat, omnia Fortalitia ille, et contra Abaffius nec unicum tenebat, universi Status et Ordines ex Volubilitate naturali rediere ad se, quin imo ipsam Civitatem Segesvariensem, in quam Abaffius

confugerat, ante adventum Auxilij Turcici poterat expugnare, sed neglexit, poterat post Inimici Conjuratiōnem factam, bonis modis retrogredi, sed non fecit, poterat Acie bene composita Pugnam attendere, sed ad Proditorum Suggestionem emisit Copias pabulatum, et commoratus in Pago, ubi deinde invasus, mactatus, et divisus fuit. Quale per amorem Dei ex omnibus hisce actis apparet Vestigium militaris prudentiae? Ergo ii Transylvani, qui in continuo fuerunt, et sunt Annorum motu, adeo parum intelligant. quid de remotioribus a Bello, qui nihilominus toti volunt esse Critici, et vilipendere id, quod caeteroquin aliasque ad Astra extollerent, erit sentiendum.

Dicunt Dni Hungari, quod Bellum ex alia parte moveri, quod Pugna iustitui, et Turca profligari debuisset, quod extra Superioris Hungariae Confinia non fuisset eundem, et quod Regnum Hungariae nullas Extorsiones, Violentias et Damna plurima perpessum sit.

Respondetur primo ad Damna illata: Exercitum nec in Aëre stare, nec Vento pasci, nec Regioni ubi commoratur ulli Commodo esse posse, haec enim sunt Accidentia a Bello inseparabilia, praesertim ubi Domus Annonariae non sunt, ubi necessitas pabulari cogit, ubi nulla praecessit requisitorum Dispositio facta, ubi Incolae omnes profugi, Domus eorum inanes reliquerunt; ubi insuper Tubae, Tympanorumque sono sub Poena Capitum vetitum fuit, nulla Animalia, aut Victualia vi ex Campo diripiendi, quod idem Regno, Civitatibus et Transitibus omnibus intimatum, et omnes insolidum scriptotenus commonefacti fuerunt, quatenus ipsimet hujus Decreti vellent esse Executores, et non tantum quod abductum foret, pro se accipere, sed et Contraventores ad manus Justitiae Militaris sistere vellent; Docebunt Prothocola Auditoratus Generalis unumquemque qualiter per severissima reiterata Edicta semper prohibita, antequam patrata fuerint mala, et quod Contraventores semper rigorosissimas commissi Criminalis Poenas luerint, sed et contrario etiam docebunt, quod ex Centum Lamentationibus per Hungaros factis vix una verificata est. Et quod ipsimet Hungari mille Homicidia, Martyria, et Crudelitates contra milites Germanos patravint.

Quoad 2-dum videlicet, quod Bellum ex alia parte moveri debuisset, removeamus hanc questionem, cum enim noster discursus satis fundetur super praeteritorum Certitudine operaepretium non est futura Contingentia trutinare, et super iis Sermocinari, quin potius certo supponamus, quod ille, qui habuit potestatem sic demandandi, etiam cognoverit rationes, ob quas sic jusserit, sicuti autem Homines in desiderijs eorum insatiabiles solent contemnere id, quod factum fuit, et velle, quod non factum fuit, ita etiamsi Bellum ex alia parte gestum fuisset, vellent, ut non fuisset ita actum: E contra quod fieri necessum fuerit, ut non fuisset factum desiderant; Arma fuerunt mota ad requisitionem Transylvanorum et Hungarorum, ut Transylvaniae Suppetiae ferri possent, Succursus autem mediatus fuit, ut Exercitus recta in Transylvaniam tenderet, Frontemque Fronti Turcarum opponeret, successit porro juxta vota (dummodo Vota rationabiliter concepta sint) fuit enim Turca repulsus, Kemény Principatui restitutus,

Hungaria Superior, et Ditiones Suae Mattis patefactae, denique pes adeo firme in Transylvania positus, ut hucusque nec Cubitus Terrae amissus sit.

Quoad Conflictum, res est facillima dictu; sed ut bene discurreamus, oportet Vires, et Circumstantias aequiponderare, difficile enim vincitur, qui vere potest de suis, et de Adversariis Copijs judicare, ideoque talis, qui sine Locorum, Situum, Temporum, Circumstantiarumque Consideratione ad Certamen voluisset procedere, nimium foret praesumptuosus, ubi affectum Gloriam, quem singuli nutriunt non continuavisset, omnis quidem Belli Dux dissolutis habenis in aciem curreret, non considerando utrum Victor, an victus foret, nam sortis qualitercunque jactae fama aut bona, aut minus bona, semper manet immortalis, sed qui publicum privato bono anteponit, et qui totus ab Ordinantijs majorum dependet, nihil incipit absque jam dicta Directione. Domini Generales Harezfeldt, et Göszt duplicata habuerunt mandata cum Sveco penes Tanko(w) conflegendi, priusquam fortunam tentassent.

Non est haec actio vilis quaedam Velitatio, ut quis proprio Instinctu sine mandato Pugnam ineat, si usquam valet, in hoc genere maxime valet; Non licet bis peccare, et maxima est inveterata, quod boni Duces publico Certamine nunquam, nisi ex Occasione, aut nimia Necessitate confligant; Ast quae bona erat Occasio in nostro Casu? pauci contra multos fatigati, et infirmi contra restauratos, et sanos extenuati, et exhausti contra vigerosos, et fortes pertaesi, et Regno exosi contra amatos, et fomentatos, nunquid sufficiebat brevissimo temporis Spatio Centum quinquaginta milliarum confecisse, et Inimico usque ad quinque, aut sex milliarum appropinquasse; Nunquid Hostis ex Officiositate per 5 aut 6 milliarum debuisset obviam venire illi, qui totus Sui Causa venerat, forsitan debuissimus Inimicum in proprio, et commodiori situ aggredi, forsitan debuissimus per octo, per unum diem, nec dico per horam processisse sine Victualibus et Munitionibus, quibus Inimicus abundabat, et pridem considerabilem Massam aggregaverat? forsitan debuissimus absque ulla Linea Cohoerentiae, absque Infirmorum receptaculo deportato, absque omni Provisione, et quasi Summa Necessitate adacti, in hostium Cuspides currere, et nos praecipitare? ubi nec tantum Locum, temporis supererat, ut Situm, et Conditionem Castrorum Inimici potuissimus Scrutari, forsitan per medium Campi inter Claudiopolim et Vásárhely Intervallo dissiti, ubi Inimicus degebat, debuissimus transire, vel sistere ad Claudiopolim, ubi sistendo consumpsissemus nos ipsi ea Victualia, quae postea per novem Menses illud praesidium intertenuerunt; Et per consequens nosmetipsos hac Occasione tam insignem Arcem Barbarorum Inundationi parendi privassemus, progrediendo vero ulterius nunquid ex proposito, et propria sponte in Miseriarum, Penuriamque Pelagum praecipites ivissemus? Qui enim Frumentum, Necessariumque Commeatum non praeparat, vincitur sine ferro. Ad haec posito quod ulterius fuisset progrediendum, vel Claudiopoli debebat relinqui Praesidium, vel non relinqui? Si relinqui, adminus 1500 Pedites erant necessarii, et quo jure diminuendae Vires, quando est conflegendum; si non relinqui, quae post

terga fuisset Securitas, qui tumultuantibus Rusticis, et ipsi Civitati Claudiopolitanae jamjam Turcis dedendae fiendum. dum fuisset, ubi aegroti. quorum tanta erat Copia, ut Exercitus Xenodochio potius, quam Exercitui comparandus videretur, deponendi; Eratne fortassis in Transylvania, quod nec unicus ad nos excipiendum comparuit, aut in Hungaris, qui retro manserant, spes ponenda, si Confinia Superioris Hungariae non erant excedenda, unde Exercitus integro Trimestri, quo stetit in Transylvania, sumpsisset media videndi, quomodo Regnum congregasset Messem et Vindemiam, quomodo Turca a Confinijs avelli, quomodo Kemény stabiliri, et quomodo Praesidia Transylvanica, velut Superioris Hungariae Antemurale, potuissent constitui.

Hisce itaque sic stantibus, resolvant Dni Hungari 1-o pro Exercitu Germanico Stationes fixas, ut Vires, quae agere, aut succurrere deberent, sint unitae, et in promptu. 2-o Considerabilem Numerum levis Armaturae, et bene disciplinati militis. 3-o Domus tam Amonarias, quam Armamentarias, et Hospitalis, quorum Victualia, et Munitiones, pro temporis exigentia, et inutile infirmorum pondus reponi possit. 4-o Principales Civitates, et Loca praesidijs muniant. quo Linea Communicationes fieri, quo temporis opportunitas serviri, et occasio in fronte, ac ut ita dicam Capillis apprehendi, ut nunc cum integro, nunc cum parte Exercitus, nunc recta, nunc per diversionem, nunc clam, nunc palam, nunc furtim per Stratagemata, nunc per Excursionem, et semper cum Harmonia possit agi; Et insuper res ita constituent, ut ne opus sit contra propriam Occasionem, et contra propriam voluntatem, sed libere, et juxta beneplacitum, cum Inimico quando debilis, et confusus esset, dimicare, sic proinde fient Acies, et Pugnae, sic formabuntur Obsidiones, et sic Progressus Belli tentabuntur per omnes Vias, et modos, quos Occasio, et Artis Regulae demonstrabuunt.

Haec ut putant Opere Gralis Montecuculi conscripta sunt sub Diaeta Poseniensi et Loco Pasquilli divulgata A^o 1662.

Datum ad haec Responsum per Nicolaum Zrinium
Banum Croatiae.

Optime Duc.

Cum itaque Te, totumque Exercitum Triumpho Dignum esse existimas, imo triumphas, patiare quaeso, ut Ego Romanae Consuetudinis memor, et Licentiae qua militibus permittebatur ut triumphanti Duci ea, quae vellent, objicere possent, ¹⁾ Tibi aliqua possim enumerare.

Ergo quinquaginta millia Turcarum, ultra quinquaginta milliaria repulisti, Principem Kemenyium restituisti? Nova Praesidia posuisti? Transylvaniam conservasti? Pape! magna haec sunt, imo vero maxima; sed saltem in ampullatis istis verbis haec finitur gloria: Dic mihi, quid utilitatis habet ex Tua Expeditione Hungaria? dic, reddisne nobis integram Transylvaniam, quam certe integram accepisti? redde Principem Kemenyium

¹⁾ Suetonius in Vita Caesaris.

Transylvaniac, cui Fidem, et Tutelam promisisti, redde Beatitudinem, Pacem, et abundantiam, quam per tuum Exercitum, et Praesidia introducto expulisti, et tunc triumphas, et usurpas tibi tria illa verba: *Veni, vidi, vici*. Nos vero ultro Te Martem, Te Herculem, et liberum Patrem, Qualis odoratis Curru descendit ab Indis grato, et lubenti Animo compellabimus; Sed cheu! Nos fallimur, Tu philosophans; atqui Philosophi solo sermone sunt sapientes, coeterum in rebus agendis stultissimi; Dicis Actionem non dari in distans, utique profecto si Tu instar Solis ex Coelo Terras calefacere non potes, propius accedere debes, si jugulare Inimicum vis, non stadijs ab illo procul esse debes, sed sicut Maurus ille Regulus Barthol. rogat De Bello Maurorum, et Hispanorum, cuidam Hispano exprobranti, quod brevem Gladium haberet, respondit: uno saltem passu longiorem ipsum efficiam, ita tu accedere parumper ad Inimicum debueras, si Gloriam ab illo reportare desiderasti. Augusto Mense te intrasse affirmas, utinam ex nomine mensis omen sumpsisses, sed Tu non solum Augusti nominis oblitus, imo Augustissimi Tui Domini ordinem pervertens, solius mensis (cum nullas Actiones feceris) Vana Gloria intumescis: Non certe auguste, sed anguste famam Christiani nominis circumtulisti, nam magnanimus quidem Iter arripuisti. sed inglorie redux factus es, nec ire illuc debueras, si cum tanto dispendio Famae Christiani Exercitus, nec evaginato Gladio redire debuisti. Turpe enim est Belliduci dicere: non putabam. Quid ergo fecisti? Imposuisti in Fortalitia Germanum militem, utique, sed si non imposuisses, Credis ne Turcas illico abalienaturos fuisse, mihi saltem per exemplum: argumentari placebit, quod si alia Fortalitia Turcae, in quibus Praesidia Tua non erant, intacta Transylvanis reliquerunt, nec quidem illa tria, si non Praesidiata fuissent. occupaturos fuisse.

In militem Kemenyianum inveheris acerbissime, quod Calamitatibus attriti timore panico confusi omnes fuerint, Credam hoc tibi libenter, sed si altius harum Calamitatum Originem deducere voluerimus, non in illos miseros Culpam redundari videbis, sed ab altiori forte illa decurrunt, quando Deus permittit, ut plectantur Achivi. Quaero nunc ex te Dux inelyte, quale pro tali timida militia remedium adhiberi debeat? Ego saltem sic credo, quod hic Rhodus, hic saltus sit, egregij Ducis vigor debet illis martiales spiritus infundere. Petrus Matthaei in Vita Henrici 4. Regis Galliarum: Illius virtus debet ad instar Facis ardentis esse, quae Centum alias absque sui defectu illuminare potest, et talem Te ibi requirebam, saltem nifallor probare illos debueras, antequam tam temerarie de illis iudicares, sed cum illos nec alicubi in Actione videris, quomodo Tibi credi desideras? dicis illis multo pauciores fuisse, quam Turcas, imo fuerunt; sed video, quod Tu ex Arithmetica Bella geras, et pauciores numerum infallibiliter majori cedere credis: Ast non talis olim fuit Epaminondas, audi, quid suo militi Hostium multitudinem exaggeranti respondit. Plutarchus in Vita Principum: Ego vero Paucitatem meorum supplebo.

Quia vero per totum Panegyricum tuum celare non potuisti odium, quod contra totam nationem Hungaricam habes, multam Ignaviam de illa

falssissime effutiendo. Ades dum Generose, si Cor habes unum aliquem ex Hungaris alloquere, ut audiaris, et responsum habeas, relinque nationem, quae laudes suas in tutum recipit

Sed quin immerentes Hospites vexas Causis
 Ignavus, adversum Lupos, quin huc immanis
 Verte minas, et remorsurum pete. ¹⁾

Dicis non haberi in Hungaria Belliduces, imo nec Capitaneos, qui Sanctiora Arcana Belli sciant, qui multorum Annorum habeant Experientiam, qui denique Artem militarem perfecta calleant. Finge haec tibi omnia concedi; At vero tibi nihil Gloriam accederet, si alii inertes erunt, et tu ignavus sis, certe harum rerum Comparatione, quas tu praeterito Anno fecisti, nec Hungaria, nec Hungarus quisquam vilescet; Quod enim floridissimum Exercitum ad manus acceperis, et illum ad nihilum redegeris, quod plus Amicos, quam Inimicos vexaveris, quod toti Regno deplorabilem Tui memoriam reliqueris, quod tot Centena millia Animarum in Captivitatem Turcarum abducta siccis oculis, et siccis Gladijs (qui tamen ad defensionem nostram ordinati fuerint) aspexeris, quid minus expectari potuit a Vilissimo quodam Carnido? equidem non inficiabor paucos nunc Hungaros esse, qui illem exactam Belli Scientiam habeat, quae pro uno magno Belliduce requireretur. Hoc tamen te assecurare omnino volo, quod nullus Confinarius in Hungaria Generalis sit, imo nec Capitaneus, qui hunc florentem Exercitum, quem Tu habebas tibi commissum, tam ignave perire permisisset, sed si omnino pereundum fuisset, saltem cum duplici ruina Inimici perijsset. Non scimus equidem Hungari Artem Bellum procrastinandi, Inimicum impune grassari permittendi, Amicis, et Confoederatis non succurrendi, Patriam magis quam Exercitum destruendi, Pecunias in Bello corradendi; si ista Sanctiora Arcana Belli esse dicis, profecto nihil scimus. Sed nec haec olim sciverunt nostri Kinisi, Báthori, Hunyadi, illi tamen pro conservata Patria, pro liberata Christianitate, ejecto Ottomano divi (?) jacent. Et nos, qui Posteritas illorum sumus, Laudes eorum nihil agendo non macularem, nec Patriam ignave amitteremus, si nobis vel tantilla pars agendi concederetur. Dico itaque, quod etsi Disciplina Militaris (siquidem nostri Culpa) ex Hungaria exulavit, tamen restituere illam facillimo Negotio omnino mihi persvadeo, si aliquis Dux Magnanimus Hungarico Exercitui praefigatur; Etenim nec Lucullus Romanus alicujus Experientiae fuit, antequam applicaretur, sed immediate evasis, quamprimum ad Exercitum venit, sic unus quisque bonorum Hungarorum si non in illum praeclarissimum Belliducem, sicut Alexander magnus fuit, evadere poterit, saltem ad defendendam Patriam suam, quae ipsi magis cordi est, quam cuiquam extraneo. aptus erit.

Ne divagare quaeso, multum Errores Belli, qui per Rakoczium, per Kemenyium commissi sunt, enumerando, certum est enim illos suorum

¹⁾ Horatius.

Errorum Poenas luisse; Illi tamen Amorem Patriae, Zelum Christianum, quem in Corde habebant, sanguinis effusione, et morte ipsa luculenter contestati sunt, Tu vero magno Documento Nobis ostendisti Frigiditatem Tuam, et Zelum Christianae Compassionis eo saltem tempore non calefieri posse, quando Vituli volaturi sunt. Rakocziuum non tueor, ille per ambitionis Praecipitia in ultimam Desperationem devenit, ostentans illud Homericum esse verum: Jupiter quem perdere vult, dementat. Si tamen ipse Princeps, ut praeceps fuerit, egregie adjutus fuisset, non illa Desperatione res Hungara, imo Christiana nunc jaceret, nec Varadinum tot Sanctorum Regum Sepulchrum et tanta Coronae nostrae Gloria sub Turcico jugo gemeret, nec Manes Sanctissimorum Regum nostrorum ignominiosissimam Captivitatem paterentur.

Ad Kemenyium quod attinet, illumne adjutum, et restitutum esse dicis, cujus nunc Liberi, et Uxor miserabilis luget, quem Transylvania simul cum omnibus Bonis Christianis amissum (et quidem per te amissum) plorat, sane si haec restitutio, et auxilium est, nullus a te unquam adjuvari petet; Dedisti ipsi duo Millia Militum Tuorum, sed ad quid Exercitus totus tibi datus est, si opera tam paucorum efficere hoc te sperabas; Tu tamen tuam Culpam Kemenyio attribuis, et omnes Hungaros imbelles esse asseveras; sed siquidem ingrato Judice Causa Nostra perit, ¹⁾ contra tuum Judicium merito excipiemus; Dicat autem Europa, si Ungaria ignava est, quae nullum diem unquam videt absque suorum sanguinis effusione, nulla Famillia est, quae aliquem ex suis non deploret, denique quae a Ducentis jam Annis toti Potentiae Ottomanicae per se sola resistit, et quae unum Palmum Terrae nunquam siue sanguine Turcis cessit, post Nos sicut sub scuto Ajacis Diomedes, tota Christianitas latet, et quod secure vivat, Nobis imputare debet.

Coeterum omnes Hungaros errare dicis, qui de tuis Actionibus nihil judicare sciunt; Ego autem me recordor aliquando legisse, quod plus sapit interdum Populus, quia tantum, quantum opus est, sapit, saltem hoc certe cognoscere poterunt, quod ad ardentem Hungariam Tu non aquam, sed oleum attulisti, pro Schola Auditoratus Tui certe nihil te excusabant, si quis spoliata Hungariam Jumentis, et tua Castra repleta fuisse considerabit.

Ab Hungaris objici tibi dicis, Bellum tibi ex alia parte fuisse gerendum, et configendum, ego credo, quod per hoc non peccant, quod meliora Vota tuis Actionibus habeant, Tu quidem illa discutis per solitam fluxibilitatem Vulgi, quae semper aliud quam fit desiderat. Et profecto bene dicis, nam etsi ad aliam partem movisses Bellum, si et illinc taliter administrasses, tunc nec ibi Vota Hungarorum substitissent. Magnifice etiam de Pugna Discurras, sed tantas difficultates, et circumspeditiones annectis, quas si olim Belliduces, et nostri Hungari semper observassent, nec Hungariam unquam obtinissent, nec eam obtentam tanto tempore defendissent,

¹⁾ Lucanus.

sed postquam haec Arcana Scientiarum ratio nunquam pugnandi intravit, amissimus tam magnam Partem Hungariae.

Te quidem incolumem Generalem ad feliciora tempora reservatum habemus, proinde et tibi Respublica Gratias agere deberet instar Romanorum, qui Paulo Emilio effugiendi congratulati sunt, et tunc quidem ita esse potest, quod vir fugiens pugnabit iterum. ¹⁾ Generalium Hatzfeld, et Gösz recordaris, et laudas, quod pluries ipsis erat commissum, et data ordinatio, antequam pugnassent, sed Ego tibi gloriosiora Exempla commemorabor, nec ullum Ungarorum tamen nominare volo: Aspice Gebhardum ab Ausperg, qui gloriosissime in Croatia Confinijs, licet infeliceiter cum Turcis confluxit, et Suam Animam Deo, famam vero aeternae Memoriae Hungarorum consecravit; Respice Mansfeldios, Schwarczenburgios, Tieffenpachios, qui una cum, et pro Hungaris pugnaverunt, et si etiam saltem unius Veris (?) Aves fuerint, aeternum tamen sui nominis desiderium duraturum reliquerunt.

Nos quidem nec tuam Celeritatem improbamus, etenim Centum quinquaginta Milliarum percursum enarras, cui si bonum exitum adjunxisses, et Inimicum debellasses, Julio te certe Caesari compararem, qui Pharnacem solo nominis fulgore attrivit; ²⁾ Sed heus me! Secus tibi accidit, nam tu postquam Inimicum attigisti, stas attonitus oblitus Officij tui, et Expectationis, quam mundus de te conceperat, et non insulse quispam attribuerit illud, quod de Vitellio olim scriptum erat: Tanta torpedo invaserat Animum, ut si Principem cum coeteri non nominassent, ipse oblivisceretur. ³⁾

Et haec sunt tua facta Invictissime Heros, sed tamen Eventus Vestrae fortissimae Pugnae quis fuit? Hector abijt violatus Vulnere nullo, et propter haec facta, expectas tibi Gratias rependi ab Hungaris; Redde quod ipsis immeritissime detrahis, et ingratos illos nominas Avis, Avium ingrattissima. ⁴⁾ Scias porro, quod et illa omnia haberemus, quae Tu ad obtentionem Victoriae recenseres, non tamen a quopiam Tu deliberareris, dum minimus Colonellus Germanus vel Italus in mundo superasset, namque memoriam tuam immortalem effecisti. Non erit in memoria Stulti similiter insipientis par obitus, memoriae dispar. ⁵⁾ Sed nec minimus Capitaneus Hungarorum Tibi cessurus erit, dum non Calamis, et in Academia, sed Gladiis, et in Campo res geruntur. Denique quid verbis opus est, spectemur agendo. Dixi.

KANYARÓ FERENCZ.

¹⁾ Titus Livius Ecclesiasticus.

²⁾ Comment. Caesar.

³⁾ Cornelius Tacitus.

⁴⁾ Ex Metamor. Ovid. in Contin. Ajacis, et Uliassis.

⁵⁾ Ecclesiast.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

LIX. 1649. jul. 28.

Illustrissime Domine Amice observandissime.

Nyilván vagyon Kegdnél, hogy az fejedelemasszony ő kegme Törös János uram által az mi kegmek urunk ő felgének mostani szükségére nézve Kegd jó akaratja is accedálván, a száz-ezer tallért megígérte s alámenvén immár az ő felge kegyelmes assecuratiója, ellhittem, Törös uramnak meg is adja. Mivel penig az ő felge hadainak reformatiójára és elbocsátására nem kevés költség kívántatik ő felgének, hogy az megnevezett százezer tallérhoz még ötvenezeret adjon az fejedelemasszony ő kegme, ujonnan requiráltam levelemmel s Törös uram által is izentem. Kérem azért Kegdet is szeretettel, megmutatott jóakarátját és kész voltát continuálja ő felgéhez és legyen minden segítséggel, hogy az megnevezett ötvenezer tallért is adja meg az fejedelemasszony ő kegme, kirúl megnevezett Törös uram [által?] bővebben izentem Kegdnek kérvén szeretettel, adjon hitelt ő kegme és nevemmel mondandó szavainak, elhigye Kegd, ezaránt mutatandó kész voltát és promptitudóját ő felge minden occasióval Kegdnek recompensálni el nem mulatja és én is megigyekezem szolgálnom. In reliquo tartsa isten Kegdet jó egészségben. Datum Viennae Austriae die 28. Julii 1649.

Illustrissimae Dom^{nis} V^{rae}

servitor et amicus paratus
Paulus Pálffy m. p.

Külczim: Illust^{mo} d^{no} Sigismundo Rakoczi de Fölső-Vadász, sedium siculicalium Udvarhely, Sepsi, Kézdi, Orbai supremo ac universorum Siculorum in Transylvania generali capitaneo etc. domino, amico observandissimo.

(Eredetije az Országos Levéltárban.)

LX. 1649. a u g. 4.

Illustrissime Domine Domine gratiosissime. Humilium ser-
vitorum sat. Áldja és szerencséltesse isten sat.

Az Nagyságod Sárospatakról 1. die Augusti nekem írott levelét együtt az méltóságos erdélyi fejedelem levelével meghozta az Nagyságod jámbor szolgálója, nagy gratiával vévén, hogy az fejedelem ő nagysága kijöveteléről méltóztatott tudósétai Nagyságod. Minden kétség nélkül el kell hinni, hogy ő felsége az mi kegyelmes urunk nem csak országiban és ditióiban, de maga udvarában is igen kedvesen és atyai szeretettel látná és fogadná az Nagyságtok méltóságos személyét; mindazáltal im mindjárt postát küldök s mind ő felségének s mind pedig palatinus uram ő nagyságának értésére adom az ő nagysága ide ki jövő szándékát, abban bizonyos lévén, hogy az míg ő nagysága kiljebb érkeznék Erdélyből, eljün az ő felsége kegyelmes consensussa is, palatinus uram ő nagysága pedig, az mint énnékem írja, immár utban vagyon Bajnocz felé és ott leszen ő nagyságának alkalmas ideig való maradása.

Az én cursorom is, az kit ő fölségéhez postán küldöttem vala, tegnap délelőtt jöve meg az ő felsége kegyelmes resolutiójával; az mikor azért az méltóságos fejedelem asszonyinak (kiről írtam ő nagyságának) és Nagyságodnak is alkalmasnak látszanék, vévén az Nagyságtok kegyelmes parancsolatját, kész vagyók menni az Nagyságtok szolgálatjára. Melyet hogy annyival hamarébb és bátorságosan vehessek im ez itt való camora postáját együtt az Nagyságod jámbor szolgálójával küldöttem Nagyságodhoz kívánván szüből, hogy az jó isten engedje látnom Nagyságtokat kedves jó egészségben. Cassoviae 4-a Aug. 1649.

Illustrissimae D. Vestrae

servus humillimus
Joannes Törös m. p.

P. S. Ex consilio bellico mit írnak énnékem az imperiumbeli állapot felől, im in paribus oda küldöttem Nagyságodnak. Nagy atyafiságot vetett az Pfalzgróf Duca Picolominival.

Jöttek innét feljül Nagyságtokhoz szóló levelek, melyeket magam akarok Nagyságtoknak praesentalnom.

Külczim: hiányzik.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

LXI. 1649. a u g. 10.

Illustrissime ac excellentissime Domine, Domine et Patrone clementissime,

Omnigenam salutem ac fidelissima mea servitia.

A quatruiduo mortuus vixi: adeo me affecit mei, ut omnes

putabamus, parvuli agon. Sed heri, laus Deo, revixi: quod et unicus meus filiulus aliquantulum convalescere inceperit, et unicus meus in Pannonia patronus illustrissimus dominus Sigismundus convaluerit. De meo in Belgium abitu persto in sententiam. Ibo, quo vultis, sed ita ut et vestra negotia fidelissime tractem, et mihi integrum sit pro lubitu redire vel ibidem manere. Verum quia id ante bimestre a me fieri nulla ratione posset, nec forsitan consultum esset, aliquem praemittendum puto. Conjuux mea partui propinqua, negotia Claudiopolitana meaque omnia suspensa, uno verbo tot obstacula se offerunt, ut vix ante trimestre, prout debent, expediri queant. Cur adeo a Transylvaniae mansione abhorream, alias edisseram. Per Deum immortalem oro, *lis Principis et Principissae(?) sopiatur*. Propter pessimam domum tanta damna? Coram me *princeps* ideo lachrymas emisit: noluit tamen ut hac de re scriberem *Sigismundo* (?), ne valetudini ipsius noceret. Erit *princeps* frigidior in *negotio coniugii Polonico* omnibus. Ob rem tam levem tam horrenda oriri incommoda, quantus utrinque pudor, adversariorum risus ac plausus quantus? Si *Imperator*, si alii intelligant, *neminem vestrum* curabunt. Si sic pergant, ego divina judicia admirabor, *Sigismundo* adhuc *Principi* charus omnibus modis se *interponat* ac rem totam similesque componat. Instigatorum *hic plus satis s(sunt?)*. Quamprimum aliquem in Belgium mittendum censeo, qui accuratissime tum de Hassiacarum voluntate, tum de Auraicae statu inquirat. Certo mihi persuadeo, Landgraffiam Celsitudinum Vestrarum amicitiam summopere velle conservatam. Nimirum ipsamet candide rem proposuit, aut ut illam promoveret, aut ut impossibilitatem ostendendo benevolentiam sibi suisque confirmaret. Si illud minime puto contemnendam, modo statim dent. Nam egregiam dotem, ut amicus mihi innuit, habebit, et si illa offenderetur, facile apud cognatas suas *Auraici* (!) nos levitatis ac obliquarum artium accusare possent. Narratum in his ultimis novis (pro quibus humillimas ago gratias) ducem Mantuanum ambivisse filiam ducis Aurelianensis, dumque hoc negotium per legatum Parisiis tractaret, sibi desponsasse sororem imperatricis; ac ideo Gallos plane in furorem contra ipsum versos esse. Si vero ob teneram aetatem ac aliorum anticipationem eam nobis elocare non potest, id ipsum quoque sciendum est. Maxfeldius est sat fidus ac prudens, sed jam nimis apud Castellanos notus, et, quod praecipuum est, literarum ignarus, ita ut nihil scripto significare queat. Itaque hac vice aptiorem putarem Adrianum Martini virum probum, fidum, ac satis cautum, quique et plura negotia prae se ferre, et nobis accuratius perscribere posset.

Magnifici domini Kemény iudicium de *coniugio* nondum intellexi, sed non diu alicujus expeditionem differendam esse cen-

seo. Dominus Seugelius promittit se brevi fusius ad me scripturum, suosque Viennam diligenter curaturum.

De 20,000 imperialium plane nullam 10,000 aureis exhibitis fecere mentionem, sed iterato *quinque comitatuum recuperandorum*. Nec foret alienus a *bello Princeps*, si non duret *Pax Germania*. Dominus Gilani non est expeditus, imo nupera mentio plane evanuit. Ante triduum sua celsitudo Gregoni Nicolai Graeci ad me meminit. Erit aptissimus, et ut confido, fidus, sed aliquis ipsi esset adjungendus, et jam ferme tam frequentis dilationis est pertaesus. Quamvis enim apud me hospitium habeat, tamen in dies pecuniam expendit; videtque et hyemem et conjugis meae puerperium imminuere, nec vellet mihi esse molestus. Ego vereor, ne nostra tarditas ac frigiditas *Cosacorum* animos abalienet, et *Muscho* prosit. *Princeps* exaggerat se ideo multos *milites* non dimisisse, a se tamen tam importune *n (!)* peti *titulum* S. R. I. P. *Sigismundus* ne contemnat, inquiratque num simile vel comitis exemplum in *Hungaria* detur, valebit ad plurima, sed et *Principi* dandus esset.

Studium linguae Gallicae valde probo, erit Excellentiae Vestrae facile et utile. Mitto grammaticam accuratissimam, item Oszolynskii orationes. Dictionarium tum mittam, quum aliquot regulas pro memoriae subsidio illinc collegero. Ego quoque optarem loqui cum Vestra Excellentia; sed ante Michaelis vix fieri poterit, eousque enim durabunt lectiones scholasticae. Nollo, ut ansam mei sugillandi habeat dominus episcopus. Aegerrime fert, quod Celsitudines Vestrae mecum de secretioribus agunt. Deo dante intra semestre liberabo ipsum ab invidia et metu. Proxima occasione plura. His deum oro, ut Excellentiam Vestram conservet florentissime felicissimeque valentem.

Albae Juliae 10. Augusti 1649.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humillimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. pria.

Domini Arkosii negotium adhuc haeret, interim abit princeps.

Jeyyzet. A levél czíme hiányzik, azonban bizton állítható, hogy Rákóczy Zsigmondnak szól.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

LXII. 1649. a u g. 15.

Illustrissime ac excellentissime Domine, Domine et Patrone clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Hodie accepi Vestrae Excellentiae literas 10. hujus datas.

Cursor, ut audio, in morbum inciderat. Eodem 10. die cum ultimas nostras ad Excellentiam Vestram expedivissemus, *princeps* amplius horam mecum ultro loquutus est, testatusque deum, se summo amore duci erga *Sigismundum* se hominem esse ac valedudinarium, nihilque magis optare propter religionem, patriam familiamque suam, quam ut *Sigismundum* post *principem*, nisi illum *Sigismundum* deus ad *regium Poloniae* promoveat, fiat *princeps*. Ideo doluisse, quod *Sigismundus* resignarit *comitatum Siciliae* vel postmodum non susceperit, aut adhuc non suscipiat *capitaneatum Varadiensem*. Hoc esse *principatus clauem*. Debere etiam sibi eundem conciliare *nobiles principatus huius*. Saltem jus *capitaneatus Varadiensis* accipiat, teneatque etiam si officio fungi nolit, *practicos* esse mirabiles. Haec quia ex liquido pectoris canali proficiscebantur, egoque ut novit *Sigismundus* ita sentio, valde probavi. Hodie denuo *principissae liti* turbatus magnaue tristitia affectus est, sed rem ad colloquium remisit. Dominus Gregorius Nicolai intra biduum expedietur ad Cossacos. Iter revera suscipit horribile, sed animavi ipsum futura Excellentiae Vestrae liberalitate. Ego nondum despero. ut *Sigismundus* aliter hoc negotium expediri nequit. Sic deus hominum animos, forsitan alias pacificatos inter se committere novit. Cur et quomodo regis commissarium trucidaverint, scire velim. Spargunt hic Rutheni ipsum in atroci proditione fuisse deprehensum, ac dum cum iis tractaret, contra datam fidem in Ruthenos pariter ac Cossacos fuisse saevitum. Demarachium domini Visnovecii famulum a Vestra Excellentia reducere una cum vestris literis fuisse interceptum doleo, vel ideo aliquis ad *Cozacos* mittendus, ut si bene facere nolint vel non possint, saltem male ne faciant. *Moschum* quidem nonnihil metuo, aliunde tamen adhuc spes affulget.

De altero negotio perplacet mihi consilium. Meo iudicio dominus Medianski est aptissimus, cui commode adjugetur Rappfeldius. Meus adventus, quod omnino post duas septimanas sit differendus, quaeso Excellentiam, quaeso, Celsitudines Vestrae clementer interpretaentur, omnino celsissimi principis praesentia, nisi Matthaei mors intervertat, erit utilis, imo necessaria. Intra 12 dies mihi examen est institutum, quod jam a sesquianno fuit dilatatum. Merito me sugillarent omnes, inprimis dominus episcopus. Interim magnifici domini Kemenii consilium etiam intelligemus, tum celeritate hanc exiguam jacturam resarciam. Intelligemus quoque aliquid de Germaniae ac Poloniae statu. Optime sentit, ne per horam quidem differendum negotium, studiis aliisque oblectationibus melancholiam superet, valetudinem autem suam diligentissime curet. Sint etiam duae tresve *Sigismundi* picturae paratae. Nec aestivo tempore sat decorum fuisset, tam pretiosum ac charum thesaurum maris inconstantiae concredere. Sed de his,

deo dante, intra tres septimanas coram exactissime. Non opus fuit Ormeniesiensibus literis. Celsissimus princeps mihi saluum conductum ultro promisit. Et licet non promisisset an meos equos non impenderem vestris servitiis, qui jam dudum Celsitudinum Vestrarum sum totus? Mittam quidem eo literas, sed meis significabo, mihi plane nulla re opus. De domini Arkosii negotio jam aliquid spero. Sentio literas vestras fuisse efficaces. Principis resolutio, si perseveret, est heroica. Nisi Celsitudines Vestrae suam auctoritatem tueantur, hi homines nobis novum, sed omnimodo absurdum papatum, brevi introducant. Denuo per deum oro *Sigismundum* deinceps quoque, ut hactenus *pacem* inter *principissam* et *principem* conferret ac firmet. Tam sincerum, sed tantum nimis ob charissimam *ac prolem*, sollicitum pectus, ne ob 100,000 quidem aureorum offensum velim, optarem *Sigismundo* sex, totidem *principi* essent *fili*. Graeci instructionem a magnifico domino Kemenio conceptam, literas missas, caetera proxima occasione mittam. Nunc de bonis equis ac sumtibus ipsius sum sollicitus. Humillima mea servitia celsissimae principi matri, Excellentia Vestra, quaeso, offerat, meamque tarditatem, qua tamen, ut spero, nulla erit, excuset. Svaviter, sat scio, non dormiam, donec vobis adsim, Vestraeque Excellentiae illa, quam deus ordinavit, adsit. Quod ut quam citissime, felicissimeque fiat toto pectore precatur.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humillimus fidelissimusque servus

Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Raptissime 15. Augusti 1649. Albae Juliae.

Si Excellentiae Vestrae ita videatur, potero Maxfeldium necum adducere. Is quaeso fiat ante suum discessum vexillifer juxta promissum.

Külczim: Illustrissimo ac excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi etc. domino et patrono meo clementissimo. (P. 11.)

(Eredetije a magyar királyi kamarai levéltárban.)

LXIII. 1649. a u g. 17.

Illustrissime Comes, Domine confidentissime.

Servitiorum meorum sat. Az Kegyelmed 3. Augusti Sáros-Patakról énnékem írt levelét böcsülettel vettem; és az dombai s henyei jószágok állapotjáról mit írjon énnékem, megérttettem. Azért mivel nemcsak ebben, hanem több és nagyobb minden egyéb dolgokban is mind Kegyelmednek, s mind az méltóságos fejedelem asszonyoknak és fejedelemnek ő nagyságoknak minden igyekezetem az hogy kedveskedhessem és szolgáljak mindennemű alkalmatossággal: mindjárt két emberséges kapitányimra is

reájok bízom, hogy az melyik legjobban végére mehet azoknak az possessoroknak, szorgalmasan viseljenek gondot reá, és menjenek végére. Mihelyt azért az dolgot végben viszik, és az válaszom tőlök meg jün, mindjárást ujobb levelem által értésére adom Kegyelmednek, az levelet Mednyánszky uram kezéhez dirigálván; avagy szándékom szerént, ha addig az alkalmatosság hozza, hogy magam szolgálait béküldhetem az fejedelemhez ő nagyságához, ugyanazonok által megküldvén Kegyelmednek. Kegyelmed engem tartson igaz jó akaró szolgálának, és parancsoljon ezután is minden alkalmatossággal. Tartsa isten Kegyelmedet sok esztendeig kedves jó egészségben. Datum ex Rohoncz 17. Augusti anno 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor paratissimus
Adamus de Batthyán m. p.

Külczim: Illustrissimo principi, comiti domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász etc. domino mihi confidentissimo. (P. H.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

LXIV. 1649. a u g. 23.

Illustrissime ac excellentissime Domine, Domine ac Patrone clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Heri Excellentiae Vestrae 13. Augusti, hodie 17. datas accepi. Has celsissimus princeps, Vestrae Excellentiae, ut scribit, voluntate aperuit, mihi que accurate transmisit, pro utrisque summas ago gratias. In literis ad me Dantisco missis nihil publicum aut ad magna nostra negotia spectans habetur, nisi quod dominus Niclasius scribat, vereri omnes, ne Dantiscum bello implicetur: dominum Van Dyck iteratis vicibus ursisse meum ad suas responsum, affirmans, se negotia sua disponere non posse, usque dum ego ipsi respondeam. Dominus vero Rulerius 2. Junii Amsterodamo scribit, dominum Spanheimium 15-a Maji vita functum esse, dominum autem Rivetum adhuc vivere et valere. Dantiscani sperant pacem in imperio brevi executioni mandatam, dominus Ruletius metuit diu adhuc eam iri protractum; in eadem et ego persto sententia, quicquid etiam de Franckenthalio scribatur vel promittatur.

Dominus Gregorius Graecus 17-a hujus ad Cossacos abiit. Instructionem a magifico domino Kemeny conceptam, a me in latinum versam, ipsi memoriae mandandam ac graecis cifris, ipsi soli notis, pugillaribus inscribendam tradidi, postmodum ad me recepi. Solenne juramentum praestitit, omnibusque diris se devovit, nisi extremam fidem ac diligentiam praestiterit. Vereor, ne tar-

ditas Cossacis sit exitio; vix tamen credo, eos solo regii adventus rumore recessuros.

Jam de meo itinere. Mihi sane religio foret in tanti momenti negotiis me subducere, opus est accuratissime consilio praesente celsissimo principe et magnifico domino Kemenio. Tantum abest, ut princeps sit futurus difficilis in dandis literis ad Belgas, ut ipsemet protinus judicarit, quum Excellentia Vestra me vocaret frustra me ante se abiturum; siquidem ipsius et praesentia et literae omnino sint necessariae. Nunc etiam propria manu datis ad me literis scire cupit, quando velim proficisci. Ego respondeo, me pendere totum a suae celsitudinis mandato; tantum mihi indicet, quando sit praefectura Samosuyvarino, tum me eo properaturum. Die Martis proximo instituam examen, postmodum in omnes horas ero paratus. Partum conjugis meae paternae dei providentiae committam. Ipsa quoque in habitu meo patienter acquiescit. Curabo omnia eo spectantia quam diligentissime, forsitan et sorori meae persuadebo, ut huc veniat. Quia speramus probabiliter aut crastinum aut sequens demum plenilunium nobis aliquid allaturum, sicque me ante partum reversurum esse, quod vehementissime optarem.

Catharrhus minime negligendus est. Agam accurate de eo cum excellentissimo domino Tribandro si adsit; imo ejus praesentiam Vestrae Excellentiae optarem. Praesens ejus ferocia non adeo terret, quia plurimi, et ego, homo pumice magis aridus, ob tempestatis anomaliam ab eo fui vexatus. Clarissimum dominum Kereszturium jam abitum parantem tandem in celsissimi principis servitiis detinui. Coram referam comoediam. Faxit deus, ut Excellentiam Vestram salvam et incolumem, mihi ac meis faventem conspiciere possim. Albae Juliae 23. Augusti 1649.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humillimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Albae Juliae 21. Augusti 1649. (*így.*)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

LXV. 1649. aug. 23.

Illustrissime ac excellentissime Domine, Domine ac Patrone clementissime.

Omnigenam salutem ac fidelissima mea servitia.

Dum a die Sabbathi pro prioribus cursorem exspecto, alias adfert hic Excellentiae Vestrae famulus. Ego omnino cum bono deo veniam Etscedinum, ideoque nec meas in Belgium expedio, nec has longas faciam. Opus est accurato consilio, et ejusmodi

vagae ac cassae literae, ut plerumque circumstantiarum ignari scribimus, rebus nostris non prosum sed potius obsum. Nec alii homines carent iudicio. Nullo modo conjugii negotium differendum censeo. Vereor, ne illa procrastinatio nobis Hassiacam subduxerit. Dominus enim Sengelius, intimus comitis Nassovici nostratis consiliarius ac amicus meus 12 22. Julii scribit Dilleberga: Scripsi ad confidentissimum meum amicum Cassellas de magno illo negotio, cujus apud me nuper fecisti mentionem. Responsum nondum tuli, sed in singulas horas exspecto, interim puto legatum vestrum vobis universum illius aulae statum potuisse referre. Ego quidem hactenus certi nihil habeo, suspicantur tamen homines legatum vestrum ideo potissimum fuisse Cassellis, et puto jam omnes alio esse promissas juniorem praesertim electori palatino. Verum, inquit, certi nihil habeo, sed quamprimum rescivero protinus tibi scribam, Viennamque mittam. Alias adhuc alia subjecta qualificata possent inveniri in Germaniâ. Ex principissis reformatae religionis tamen nullas scio *praeter Hassiacas*, nisi regis Bohemiae tres, quarum minima dicitur omnium esse pulcherrima. Aetatem, dotem et similia proculdubio nostis. Sunt etiam quaedam pulchrae Anhaltinae; praeterea Darmstadienses Hassiaca sed lutheranae, verum juvenes, pulchrae et bene educatae. Electoris Saxoniae neptes. Alias sunt multae puellae canaetissae nostrae religionis, quarum una hic est in aula Johannis Ludovici comitis Nassoviae filia, quae ut et aliae, ist gefurstet, id est, est comitissa principibus aequalis, est autem haec optime educata, pulchra et dives. Has nominatas omnes putarem haberi posse.

Haec ego: Ille Johannes Ludovicus est magni illius Johannis herois, Wilhelmi Auraici principis germani fratris filius ultimus, qui anno 1629. contra conscientiam ad papismum defecit, fuitque et est primarius caesaris Monasterii in pacificatione universali legatus, in summa apud ipsum gratia, caetera princeps civilissimus et in omnibus negotiis versatissimus, sed ipsius conjugum comitissa a Lippia, ditissima, constantissime in nostra religione defuncta, huic filiae suae plurima in testamento reliquit, eamque comiti Dillebergensi, acerrimo reformato, in reformata religione educandam reliquit, in qua fervidissima est.

Pergit amicus: Nosti autem Germanicarum principum ac comitum puellas non magnas solere habere dotes, nec possidere posse bona immobilia in favorem sexus masculini, ad ejusmodi autem magnum iter requirentur 10 vel 20,000 imperialium, ego autem nescirem ullam hoc rerum statu in imperio, quae illos sumtus ferre posset, praeter Casselanam, Darmstatiensem et hanc Hadamariensem. Cassellana propriis mediis, nam frater bene illis prospexit; Darmstatiensis auxilio electoris Saxoniae, avi; Nassovica-Hadamariensis ope caes. Majestatis, in cujus summo favore

est pater, vultque illum (ut in secreto mihi certo relatum) ducem, Hertzog, imperii creare. — Literas suas poteris ad me mittere ad magistrum postae Francofurtum monsieur de Hoeswinckel, vel consobrinum tuum dominum doctorem Schickhardum. Tum comes meus dominus Ludovicus Henricus, tum ipsius gener Johannes Ludovicus Isenburgicus tibi gratias agunt pro promissis 400 imperialibus, maximas acturi principibus. Pax germanica pendet a Norimbergico conventu, quo ivit elector palatinus.

Haec ille; de quibus plura coram. — Regis Galliae literas honoratissimas translatas remitto. In impressis ac scriptis novis haec summam. De Franckenthalio 18. Julii nondum plane convenerat. Galli petunt tandiu Constantiam, Ehrenbreitstein vel Hailbronniam. Elector palatinus summis honoribus fuit affectus a Francofurtensibus, electore Moguntino ac Würtzburgico episcopo, Norinbergensibus, omnibusque qui ibi sunt, principibus ac legatis, post biduum illinc cum Carolo Gustavo exiit. In Gallia novi tumultus oriuntur in Provincia, Languedocia, alibi; vicissim Neapoli gravissima conspiratio denuo detecta. Hispani in Gallia, Galli in Italia seditiones serunt. Angli jam regiis insignibus abrogatis, novae reipublicae promulgarunt: rubram crucem in campo albo et citharam seu harpam auream in campo caeruleo. Aeternum inivere foedus cum Turcis, quibus naves pro pretio concedunt, illi vicissim ipsis tres florenos de 160 in vectigalibus concesserunt. Uno verbo, aut perire aut rempublicam suam defendere sunt parati.

Hamburgo 10. Julii. Chmelniczki non interfuit nupero praelio, conclusit cum legatis Moscoviticis ac Rakocizianis foedus defensivum et offensivum contra Polonos, obtulitque se Rakoczius, se urbes ad Hungariam pertinentes, sed ad regem Poloniae devolutas recuperaturum.

En nostra secreta! Nos tamen in utramque dormimus aurem. Nunc scribo ad celsissimum principem oroque, ut mihi significet, quando sit moturus Hungariam versus, ut me sistam. Horribilis diarrhaea hac nocte ita me infirmit, ut vix calamus movere queam. Spero salutarem crisin fore. Deus tanquam pupillam oculi sui servet Excellentiam Vestram. Albae Juliae raptim 23. Aug. 1649.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humillimus ac fidelissimus servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Ubi sit Maxfeld, nescio. Videt Excellentia Vestra, si recte res nostras institueremus, intra mensem vel citius possemus habere litteras ex Belgio. Nam Dillenbergam intra triduum cursor it Amsterdamo.

Literas regis Galliae commendavit legatus ejusdem domino Vultejo (?) consiliario Hassiaco, meo amico et domini Alstedii cog-

nato; is domino Heidfeldio, cui scripseram, ac g. d. Daniel suas mitti petierat.

Külczim: nines.

(Eredetije, egészen Bisterfeld írása.)

LXVI. 1649. a u g u s t. 26.

Ill^{me} ac exl^{me} Dne, Dne ac Patrone clementissime.

Omnigenam salutem et humillima mea servitia.

Exc. V^{rae} maximas ut debeo, pro transmissis literis ago gratias. Amici nobis nova ferme nulla scribunt. De Germanica pace jam iterum dubitant: quidne? quum ipsimet pacificatores eventum nesciant. Carolus Gustavus agnati sui electoris justissima postulata acriter tuetur. Ipsi pater Johannes Adolphus comitis de Brahe archidapiferi Suecici filiam duxit; sicque palatina familia se valde in Suecia stabilis. In Belgio Hispani Hollandis assentantur, quia et auxilium pro recuperanda Brasilia contra Lusitanum offerunt. Westindica societas ferme in agone versatur. Debet 150 tonnas auri, nec est solvendo. Et hic unus Hispanicae pacis fructus est. Angli fortiter se gerunt, tam represserunt aequalistas, id est ejusmodi fatuos, qui omnem politicam subordinationem voluerunt eversam, sicque re ipsa demonstratum independentes se politici ordinis hostes non esse. Scotorum legatis princeps Walliae ingratus dedit responsum. Caetera de privatis meis negotiis agunt, quae suo tempore coram referam. Singulis horis expecto principis mandatum, quando hinc movere debeam. Faxit deus, ut Exc. Vram omnimodo florentem reperiam. Raptissime 26. Aug. 1649.

Illmae Vrae Excellentiae

humillimus fidelissimusque servus

J. H. Bisterfeldius m. p.

Külczim: Illmo ac exl^{mo} dno dno Sigismundo Rakoczi etc. dno ac patrono elementissimo.

(Eredetije orsz. levéltár.)

LXVII. 1649. s e p t.

Instructio pro gen. Georgio Mednianski aulae nostrae familiari.

1. Innét megindúlván szépen mennél hamarébb Krakkóban, ott német köntöst csináltatván magának s véle valóknak, onnét Braszlóra, Lipsiára s Erfurtra siessen, onnét C.

2. Oda érkezvén, fiúnk leveleit, az kik csak officiose, adja meg, a mellett ajánlván jó akaratjokat, az doctor és mesteremberek megszerzésiben kívánja jó akaratjokat. Ez alatt végire men-

vén bizonyosan: nem alták-e el T. et T. s megnézvén személyét jól, ha tetszeni fog s az hopmestertől végire menvén csak magától, azon jóakarát, melyet D. J. uram által jelentettek, fenn vagyon-e?

3. Hár vagy eladták, vagy személye nem tetszenék, avagy az jóakarát változott volna, annakutánna credentiánkat adja meg, mely mellett szóval D. J. által mutatott akarátját köszenje meg viceversa igérvén innet is jóakarátunkat, kérje azon is, hogy mind hozzánk való jóakarátjától, mind pedig religióinkhoz való buzgóságától (az kit mi leginkább néziünk ebben az dologban) viseltetvén, commendáljon valamely becsöletes személyt, az ki illendő legyen fiúnk állapotjához s ha szintén maga nem jelentené is, említse meg az A. et N. s igyekezzék végire menni, ha máshova nem adatták, mint személyeknek, idejeknek, erkölcsének, dosoknak. S ha valamelyiket commendálná, legyen azon, tisztességes praetextus-sal adjungálná maga emberit is melléjek, ki hiteles expertus ember levén, azzal együtt jobb módon continuálhatja útját s az reá bizott dolgot is. Akár hova menjen pedig is elsőben csak doctorok és Chykert (!) keresése legyen az praetextus.

4. Ha pedig el nem adták s tetszeni fog személye, erkölcsi-ben sem léssen fogyatkozás s ide jóakarattal vannak, az credentiát adja meg, az H.-nál nem köll tovább fúradni, hanem fundálván az D. J.-val tött szavain s beszélgetisin indítsa meg az dolgot, elsőben is azt declarálván, hogy noha volt az D. J.-nak tanúsága, hogy értekezzik állapotjukról, mindazonáltal nem reménlhettük, hogy ez nagy confidentiával jóakarátjának declaratióját vehessük akkori első alkalmatossággal. Akarván azért mégis continuálni előbbeni propositumunkat, noha mostan is nem oly solennitással, mint két részről kívántatnék mind az helyeknek messze volta, mind pedig az dolognak még így is függésében lételire nézve. Ha azért az jó istentől volna rendeltetve, egy általjában való választ kívánnánk.

5. Ha pedig ott nem succedálna, az A.-hoz köll menni, ott is csak az mesteremberekről emlékezzvén elsőben, azonban végire menvén az dolognak s az szömélyt is meglátván, legelsőben C-al beszéljen és R.-l. Ha reménsíg lehet felőle a credentiák mellett kezdje el, proponálván, noha magunk nemzete közül is találánk, de mi kíváltképpen nézvén az isten dicsőségére s tudván azt, hogy az fejedelem asszony religiókon való s itt mi közöttünk pedig többre mind pápisták, akartuk inkább, hogy ha istennek tetszenék s az ő kegyelmes akarátja is accedálna, adná házastársúl fiúnknak szerelmes leányát etc.

6. Ha eladták volna azt is, vagy nem tetszenék, D.-ben köll menni, ott meg nívín az személyt s egyéb állapotját, ha tetszeni fog, a ki tartja, avval köll beszélni, ott jó karban hagyván az dolgot, köll menni az atyjához s ott derekasan tractálni az credentia mellett.

7. Akár együtt akár pedig másutt succedáljon az dolog, ha kérdik: micsoda oblatiókra mehetünk, igyekezünk elsöben vigíre menni, onnat mit kívánának s ök is mire offerálják magokat. Ha ugyan semmiképen nem akarnák, az meddig innét az oblatiót meg nem értenék, azt mondhatják: az mig isten élteti fiunkat, illendő becsöletes tartása, ha pedig istennek bölc itéletibül elébb meg tanálna halni, ha maradéjkok lenne, az magyarországi törvény szerint is tanquam tutrix naturalis az jószágot administrálni és bírni fogja. Ha pedig maradékja nem maradna, ad tempus viduitatis Munkácsot cum bonis Transylvanicis bírná; s ha pedig férjhez menue, 200,000 tallírral lenne contentatiója fiunk javaibül. Erre mindazonáltal ad summum köll menni, accomodálván ahoz magát, az mit onnat kívánnak és adnak is az szömélylyel.

8. Ha az személy tetszenék s az conditiókon is utrinque megalkhatnának, Mednyánszky uramnak maga ott fenlétét kívánják, az vele valókat küldje vissza cum conditionibus és az képpel. Ha az kép tetszeni fog, ratificáljuk mi is az conclusiókat, postán bocsátván vissza Maxfeldet, vagy más szolgálkat. Mindazonáltal annak mennének serio vigíre, az jegygyöröt mikor köll megküldenünk s az derék követek is mikorra menjenek fel? merre akarnák alá küldeni? s az útjára is meddig volna provisiojok? Hogyha pedig azokkal, az kiket alá küld, onnat küldenének bizonyos embert alá, az kivel mindenekről végezhetnénk, igen akarnánk.

9. Hogyha az H. nem succedálna, B.-ben köll menni, az brandenburgussal szömben legyen, ott is csak mesteremberek felöl beszélvín, elsöben tudakozhatik az A. állapotja felöl s ha commendálja, kívánván embert töle melléje, lovait bizonyos helyben hagyván, postaszekereken menjen el.

10. Erfurthban az mely levelek lesznek Bisterfeld uramnak szólók, felszakassza, söt ha ott nem tanálna is, az ott való commendantnak szöljön, küldje utánna, az A. s N. állapotja felöl azokbül tanúságot vehet s ha szintén B.-ben köll menni C.-bül, ez embereket voltaképen tudósítván az dolgok felöl. Krakóban Kar Michel nevö embertöl vigíre mehet, D. J. kivel vizgett Lipsiában; az levelek küldése felöl mindenött azért ő is végezzen, hogy fogyatkozás nélkül küldjük el az leveleket.

(Egykorü másolat, Klobusiczki írása, a vörösvári levéltárban caps. 13. fasc. 2. nr. 3.)

LXVIII. 1649. s e p t e m b. 6.

Éltemig való fiúi engedelmes alázatos szolgálatomat sat.

Nd levelét tegnap vettem alázatosan, egészségét örömmel értem, melyet hogy isten sokáig megtartson, sziböl kívánom. Istennek hála bátyám uram ő klme is asszonyom ángyommal, Fer-

kóvalegészségben vannak. Én is az Nđ szolgálatjára már jól vagyok, ugyan rosszúl voltam minap, megtaláltam volt csemerleni, azután két nap az gyomrom ment, de már az is megszűnt. Klmes asszonyom, im ugyan Bresztyenszkit küldöttem oda, hogy onnét menjen Patakra, bátyám uram ő klme szolván holmi portai levelek felől, ugy gondolom az belső bótban az diófa ládában vannak, de bizonyosan nem tudom, azt az diófa ládát mind el kell hozni, ha ott lesznek, szükségesek ő klnek igen. Holnap déllyest én is megindulok innét, szeredán estvére az Nđ szolgálatjára bemegyek Ecsedben. Bátyám uram ő klme innét pénteken estvére megyen Maitiuban, Ecsedben meddig leszen mulatása ő klnek, tudom Ngtúl fog várni ő klme abból is. Engedje isten, Ndat láthassam jó egészségben. Szakmárt 6. Septembris, 1649.

Nđnak alázatos engedelmes

fia és szolgálja míg él
Rákóczy Sigmoud m. p.

Külcsm: Az mlgos fejedelem asszonyinak Lorántffy Susannának ő ngának, nekem klmes asszonyomnak, édes anyámnak adassék etc.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

LXIX. 1649. sept. 7.

Alázatos szolgálatom ajánlása után sat.

Nagyságod méltóságos leveleit néhány reudbelieket vöttem alázatosan, kik közül ha némelyekre való választírásommal késtem, arról Nagyságodat követem alázatosan.

Az lovak dolgából való reménytelenségét Nagyságodnak mind megmondottam mind meg is irtam, arról Herczeg István uram is Nagyságodat tudom bőven informálta. Az Bethlen Mihály uram lovai nem arra valók, az Zólyomi uramé is héjával vannak, egész Erdélyben csak olyanok is nincsenek; az odafel való nagy embereknek valami más egyéb kedveskedés felől elmélkedjék Nagyságod.

Itt mi elég búsulással töltjük az időt. Az fiscus dolgai istennek hála sem sokak, sem derekasok levén jó részént már complánálta ő nagysága; restálnak mind ő nagysága s mind Nagyságodnak részéről az Pécsi és Bornemiszáék praetensiói. Bornemisza az fogarasi dolgot nem indíthatta meg, innen ki fog haladni, bízattam mindazáltal azzal, ha Nagyságod megérti igazságát, nem fogja kárban hagyni, arról azért Nagyságod asszonyunktól ne nehezeltje tanúságot venni, és tudósítani, alázatosan kérem Nagyságodat, mert nem fogunk elmehetni mellöle száraz lábbal; ha az fogarasi forumon kezdi is, hamar vége leszen.

Az Pécsi familiával való dolgokban látszanak ugyan nagy fundamentuminknak lenni, de mégis az sühajtásoknak megszűn-

tetésére és az embereknek szíveknek megcsinálására javallanánk valami jó illendő móddal való alkuást, de abban nagy akadály az Nagyságtoknak távollétele, az dolog pedig közös s egymástól megszakadoztatni alkalmatlan. Volt már szó Kénosival, subordinált ő nagysága Farkas Ferenczhez is; ha késő nem volna s Nagyságod meghihibetne rajta bennönket, szükséges volna tudnunk, jószágot egy általjában nem ad-é, és pénzt is mennyit ad summum; egyébiránt ha nem alksatunk, az Nagyságod parancsolatja szerint Szentpáli uram procedál penes contradictionem és noha az Nagyságod részéről vége nem szakad ugyan, mindazáltal által esünk az meritumján az dolognak; bizony valóban szorgalmatosok Veres Istvánnal együtt Szentpáli uram.

Hírek állapotjáról urunk ő nagysága Nagyságodat tudósította elhittem, azokról írnom nem szükséges.

Ittben való állapotokat is ért mindeneket Nagyságod; istenek hála mostan csendességben vagyunk, noha lengedeznek ugyan holmi napkeleti hírek. Az odafel való békességnek is mikor kellessék örvendeznünk, az idő ezután mutatja meg. Az szomszéd országok felől is gondolkodhatunk, hogy újabb motus ne kövesse őket. Lengyelországban való küldést urunk ő nagysága is szükségesnek ismerte lenni, örömet is cselekedte. Az Bethlen Ferencz uram mehetésében most majd mind az időre s mind egyéb consideratiókra nézve mód nem láttatik.

Mind az Nagyságod leveléből s mind minapi intéséből vévén alkalmatosságot, hogy ne bizakodnánk felettébb el az békességben, noha bizony sok gondolkodás után és félelmesen vöttem arra magamat, mindazáltal mind ő nagyságához való kötelességemből, s mind hazámhoz való szeretetemtől meggyőzöttetvén, én ő nagyságának gyarló tetszésemet exponáltam afelől, jó-e ő nagyságának az vitélő rendet vagy elbocsátani, idegeníteni, vagy csak igen meg is kevesíteni; bizonyságom az szíveket látó isten, semmi nem egyéb respectusokért, hanem az közjóért, az mint én tudhattam mind példákkal s mind igaz ratiókkal illusztráltam, s nekem úgy látszott, ő nagysága is kegyelmesen acquiescált az igaz ratiókkal; mindazáltal ha ő nagyságától megítéltetem volna is, elég, hogy én exoneráltam conscientíámat. Úgy is vagyon nagyságos uram, az jüvedelemnek kevés voltához képest minapi betegségemben ő nagysága parancsolván, kellett vala megkevesítenünk az lovas hadakat, de azulta nem javallották volt ő nagyságának azt is, az német gyalogot oszszak praesidiumokban, s az magyar gyalogot kevesítsék, az minthogy Váraddá százat el is küldtünk; de ebben való káros consequentiákat is ő nagyságának aláztatosan megmondván, azulta abban vagyon az is. Én nagyságos uram ezután is valamit ő nagyságának és az közjónak előmozdítására vagy hasznosnak vagy szükségesnek tudhatok, csekély ítéletem, de igaz

kötelességem szerint ő nagyságának alázatosan intimálom- el nem mulatom, bizván istenemre annak megítélését, az ki vezérelheti az ő nagysága szívét is. Noha nagyságos uram én bizony igen elerőtlenedtem, s az udvari állapotot nem vélem soká viselhessem, de az úristen ő nagyságát is naponkiut szemlátomást nevelvén itéletiben, experientiájában, elégséggessé is teszi mások tetszése nélkül is ez szegény hazának gubernálására. Nagyságodat bő írásomról alázatosan követem, melyet az Nagyságod írására nézve is kell cselekednem, kérvén maradjon magánál és Vulcanusnál ez levelem. Jó egészségben tartsa isten Nagyságodat. Beszterczen sietve 1649. 7. Septembris, estve.

Nagyságodnak alázatos szolgálja

Kemény János m. p.

Eredetije, írva Rákóczy Zsigmondnak, mely egészen Kemény írása, az orsz. levéltárban.)

LXX. 1649. sept. 7.

Illustrissime celsissimeque Princeps Domine gratiosissime. Nullus dubito, Celsitudinem Vestram hocce tam longum silentium meum sinistre interpretaturam. Verum ibidem nullus dubitare possum de solito Celsitudinis Vestrae in me favore, quo usa, facile justissimam excusationem meum Cels. Vestra acceptabit. Tres integras septimanas abfui domo, quibus iter ad castra regis maturabamus. Sed accepto nuncio in medio itineris de facta cum Cosaccis pace, ante triduum saltem domum reversus, officii mei testandi causa, haec brevibus Celsitudini Vestrae scribo. Poteram quidem etiam ex itinere ante octiduum hoc perfungi officio; sed primo rumori in re tanta, tanque inopinato peracta, vix credere poteram. Expectandum igitur fuit, donec quid certius didicissem. Accepta igitur verissima geminaque totius istius transactionis relatione, nil cunctatus, eam tumultuario sane stylo in latinum translata, hac occasione Celsitudini Vestrae mitto. Mirabitur proculdubio orbis tam infamem rei publicae totique genti nostrae pacem, utinam in longum duraturam, an vero non duraturam, perplexus sum, quid sentiam. De qua sublime Cels. Vestra iudicium quantocius videre, animus gestit. Tempus docebit et quidem breve, quis successus tam lepidae pacis futurus sit. Interim, quoniam paria narrationis istius plura scribere tempus vetuit. obnixè Celsitudinem Vestram rogatum volo, ut ea perlecta, una cum literis meis eam, serenissimo principi Transylvaniae, domino meo gratiosissimo, Cels. Vestra mittere non grave ducat. Dux Visnoviecius obsidione liberatus, una cum affine suo domino vexillifero regui imo etiam omnes

fere milites obsessi aegerrime hanc transactionem ferunt, dicunturque secessionem cum militibus praedictis moliri. Comitia jam indicta pro die 22. Novembris Varsoviae celebranda. Pax ista tara horrenda omnes omnino incolas regni mirum in modum perturbavit. Nihil praeterea habeo Celsitudini Vestrae perscribendum. Si quid postea erit dignum auribus Cels. Vestrae, quod brevi futurum spero, non negligam perscribere Cels. Vestrae. Interim vale celsissime Princeps, et favere, ut caepisti, perge. Dab. die 7. Septembris 1649.

Illustrissimo nomini tuo quoad vivet, addictissimus.

Külezim: Illustrissimo celsissimoque principi domino Sigismundo Rakoczy sat.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

LXXI. 1649. septemb. 25.

Illme Princeps Sigismunde Rakoci, Dne Dne ac Benefactor colendissime.

Dolemus protunc corde, quod secundum intentionem nrām res ad hunc, quem petebamus, finem non est deducta. Hoc qualiter et quam ob causam factum est, ex literis ad sermum Transylvaniae principem fratrem Illmae Cels. suae directis concipiet. Sed tamen firmissimae spei sumus rem intentam brevi in effectu futuram esse. Siquidem Poloni pro praesenti suo malo mendicantes pacem modo retibus absoluti certe iterum modum dirumpendi eam quaerent, itaque nos ipsorum furibundum, sed obsecratum animum tandiu modestia potius, quam armis tolerantes pro finali, obtestati deum ad extrema sumus parati magis pro autoritate Illmae Cels. suae, minus de integritate nostra. Hoc solum hisce petimus, ne Illma sua Celsitudo gratia sua faciat, nos esse exclusos, qua protecti ad ultimum vitae nostrae periodum fidelissimi clientes, Illmae suae Celsitudini esse tenemur, omnem prosperitatem in longos annos exoptantes.

Datae in Subotow, 1649. die 25. Septembris.

Illmae Celsitudinis suae
fautissimus in toto et ad
omnia obsequia paratus servus
Bohdan Chmielnicki hetman
woyskem zaporozkim rekesweg.

Külezim: Illmo principi Sigismundo Rakoci, dno, dno ac benefactori colendissimo.

(Eredetije az orsz. levéltár.)

LXXII. 1649. septemb. 25.

Serenissime Princeps Transylvaniae, Dne Dne ac Benefactor colendissime.

Divina forte providentia sic ordinavit, ut nos per tam longum tempus obsessione affligendo Polonos consulto tandiu durabamus, nullam tamen notitiam de progressu rerum in Transylvania accipere potuimus, et dum putabamus jam nos spe frustratos esse, de prima intentione Ser. suae Celnis desperaveramus, tamen tandiu Polonos armis tractabamus, usque ipse rex pro subsidio tendens etiam obsessus serio pacem postulare coepit, ad cuius impositam auctoritatem ab ulteriori proposito supersedere justum censuimus. Singularem tamen dei ter optimi maximi gratiam agnovimus esse nobis communicatam, quod illi inimici nostri ante bellum victores, nullum solamen reportarunt. Itaque et si pax est acceptata, brevi eam Poloni tempore dirumpent, et pejus adhuc rempublicam interturbabunt. Proinde scimus simulationem factam esse, non pacem, filium meum circa istum legatum volui ad Ser. suam Celdnem confirmando amicissimum nostrum affectum, erga Ser. suam Celdnem pro obsequiis mittere, sed cum propter occupationes maximas, nec non rumores varios ex recenti occurrentes hoc negotium maturare tam cito, siquidem nec legatus Ser. suae Celnis parumper adhuc expectare noluit, non potui ad declarationem Ser. suae Celnis, ut benevolo et paterno oculo suscipiat illum supersedi, quem brevi missum servum minimum Ser. Celnis suae declaro, nec modo illum, sed me quoque cum totis exercitibus Zaporoviensibus pro omnibus negotiis et obsequiis Ser. suae Celnis promptissimum offerendo, ac manus Ser. suae Celnis exosculando, ut in favore, gratia et patrocínio suo nos clientes suos, prout et antea servare et protegere velit. Cetera plura legatus noster notarius cum alio oretenus declarabit, cui plenam fidem Ser. sua Celdo adhibeat. Interim omnia fausta et prospera in multos annos Ser. suae Celnis intimo corde precamur. Datum in Subotow 1649. die 25. Septembris.

Ser. suae Celnis

obnixissimus servus
Bohdan Chmielnicki hetman
woyska Zaporoczkae rekazwaj.

Külczim : Serenissimo Georgio Rakoci principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno, et Siculorum comiti etc. dno duo ac benefactori colendissimo.

(Egykorú másolata az országos levéltárban.)

LXXIII. 1649. oct. 1.

Generose Domine nobis observande.

Istentől Kegyedmednek kedves egészséget és minden jókat kívánunk. Bátyám uramnak ő kegyelmének Pécsy Simon idvözült urunkkal való contractusára és sententiájára levén szüksége, ez levelünket vévén, ő kegyelmének azért menendő postájától mindjárt küldje kezéhez ismét vissza kérvén in specie. Tartsa meg isten sokáig jó egészségben Kegyedmedet. Datum in arce Sáros-Patakiensi die 1. mensis Octobris, anno domini 1649.

S. Rákóczy m. p.

P. S. Tudósítson Kegyedmed bennünket, az donatiókot kezéhez küldötték-e az statutiót peragáltatta-e; ha nem, ne késsék vele Kegyedmed.

Külczön: Generoso domino Stephano Szent-Pali, celsissimae dominae principissae aulae familiari etc. nobis observando (P. II.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

LXXIV. 1649. oct. 1.

Ilme ac exlme Domine, Dne ac Patrone clementissime.

Omnigenam salutem ac fidelissima mea servitia.

Hodie ante paucas horas utrasque V. Excell^{ae} 19. et 27. Septembris datas simul accepi. Gaudeo d. Medgianskium citius non fuisse profectum, speroque meas circa 29. fuisse redditas. Eas enim hinc 25. missas dno magistro cursorum singulariter commendaveram. Dnum Medgianskium quartana laborare doleo; tum morbi, tum temporis natura ejus incrementum minatur; vereor, ne in itinero subsistere cogatur; quare in omnem eventum E. Vra deliberet, quid tum factu opus sit. Quartana cum tempore crescit, hyemis propinquitas eam exasperat. Quid ergo tantum iter? Dnus Van Dyck, dnus Radicius et d. Sengelius, ut spero, meis brevi respondebunt. Sic re fuerit, denuo per postam scribere potero, easque E. Vra dno Medgianskio patri transmittere. Si praevidissem d. Regmannum tam brevi in Transylvaniam reversurum, omnino adissem. Quaeso, habeat E. Vra accurratissimam suae valetudinis rationem. Nec gallici compendii, nec nominum priorum obliviscar; sed jam aliquid prae manibus habeo, quod prius absolvendum. D. episcopus ex periculosa colica aegre convalescit. Nuper oretenus, nunc scripto mihi cels. princeps injunxit, ut serio moenam literas suas ad synodum missas, canonibus apprimi curet, secus se eos non habiturum ratos. Pollicetur d. episcopus, sed an lubens id faciat, dubito. D. Arkosium quoque, iterato principis jussu, in scholam restitui, nec d. episcopo renuente; sed cum nudi-

ustertius ex ipso interrogarem, qualem suscriptionem ab illo postulet, respondit: fungatur officio per 5 aut 6 septimanas, tum si nancisci queat, conditionem in Transylvania subscribat canonibus, sin, cur subscribere? Haec quidem per se nec mihi displicent, verum aliud spectant. D. Guidofalvi male habet, vix poterit ecclesiae Claudopolitanae sufficere.

Cels. princeps 29. Septembris haec ad me propria manu Tasnadino:

Si vacaverit Clⁿⁱ V^{rae}. veniat ad nos 16. Octobris Samosuyvarinum. Inter nos et *principissam novae* oriuntur difficultates; non a nobis, sed a sua *celsitudine*, quod nos quantum possumus, *obedientia* vincimus.

Si ob conjugis statum, quae nondum peperit et signa non adeo bona ostendit, possim, ibo. Nihil me jam magis, quam *lis* illa cruciat. Per deum oro C. Vram, medeatur, quantum potest. Doleo vehementer, nos nuper non potuisse rem utrinque proponere. E re putarem, si cels. princeps mgco dno Kemény et mihi injungeret, ut exponamus nobis commissa, principiis obstandum. Novi diaboli pontificiorum, aliorum nostri et communi boni hostes. His abrumpo, brevi de philosophicis ac laetioribus, celsissimamque principem a me humillime salutatam, Vramque Excellentiam deo commendo.

Ipsius dum vivam

humillimus fidelissimusque servus

J. H. Bisterfeldius m. p.

Raptim Albae Juliae 1. Octobris 1649.

Külczim: Illmo ac exlmo dno Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász etc. dno ac patrono meo benignissimo.

(Az aláhúzottak titkos jegyekkel vannak írva.)

(Eredetije országos levéltár.)

LXXV. 1649. o c t ó b e r 6.

Szolgálunk Kdnek édes öcsém uram. Jó egészséggel áldja meg isten Kdet.

Istennek hála, Kd szolgálatjára most is egészségben vagyunk, Kd felől is jó híreket hallani kívánunk. Az lengyelországi állapot alig ha igaz nem kezd lenni. Micsoda híreket írjanak Moldvából is, im in specie az levelet elküldtük Kdnek, ha igaz lesz-e elhittük, Kd is bizonyosabban meghallotta. Haller István valóban mutogatja szíve állását, kivéve Darlaczot hallgata akkor, most felesége képében Kodorért, Monostorért citáltatott, maga penig az dézmáért s egy lápos vizeken levő falujának occupálásáért minden igazság kívül háborgat az lator. Szegény urunknak adott reversalisát mi

adtuk volt-e Kd kezében, tudósítson, ha Kdnél vagyon küldje be, megszolgáljuk, mi is gondot viselünk reá, idvözült urunk méltóságát megoltalmazzuk, az ő fejére pedig gyalázat fordul. Tudósítson Kd maga s asszonyunk ő nga egészsége felől, nekünk jóakaró atyjafiának, szolgájának parancsolván. Kívánunk istentől Kd egészsége felől örvendetes híreket hallanunk. Somlyón, 6. Octobris 1649.

Kd igaz atyjafia bátyja szolgál mig él

R. György m. p.

Az Dániel János uram hozta lovat megszolgáljuk, küldje be Kd, ha meggyógyult.

Még az nuzst farkakkal el nem érkeztek.

Zádvári dolog felől az inquisitióhoz hozzá kezdetünk, az mely régi embereket tudunk lenni, megvallattatjuk.

Az zoáni határt járt levél Patakon van, somlyai levelek is, idvezült urunknak nálunk levő lajstromos könyveiben látjuk; megszolgáljuk Kdnek, küldje be felkerestetvén, szükségünk reá nagy van.

Külszín : Illmo dno Sigismundo Rakoci sat.

(Egészen a II. Rákóczy György írása.)

LXXVI. 1649. oct. 20.

Illustrissime et celsissime Princeps, •

Quam grata nobis sit Dilectionis Vestrae sinceritas et amor ille mutuus, quo tam benenole nos prosequitur ac certatim nobiscum contendit, id Dilectio Vestra a nobilissimo domino Mednianszki pernoscere poterit, cui amoris nostri erga Dilectionem Vestram ardorem ac constantiam haud obscuris signis ab imo pectore patefecimus. Nunc et imposterum nihil magis nobis observabitur in animo, quam quo pacto summum illud in se studium nostrum uti verbis tantum, sic re potius et facto comprobare possimus. Sed interea loci dum occasionem praestolamur, qua animi nostri promptitudinem Dilectio Vestra exercere queat, ne propensam in se voluntatem nostram dedignetur, sed in praesentis nuncii, de benevolentia in se nostra, testimonio acquiescere velit, valde eam obsecramus, deum postea ex animo precantes, ut Dilectionem Vestram quam diutissime incolumem esse sinat. Dabamus Cas-selis die 20. mensis Octobris anno 1649.

Illustrissimae Dilectionis Vestrae

amicus valde addictus
Guilielmus H. L. G.

Külcsm: Illustrissimo et celsissimo principi, domino Sigismundo Rakoczy in Felseovadas sat.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

LXXVII. 1649. oct. 24.

Alázatos szolgálatomat sat.

Ritka írásomról Nagyságodat alázatosan követem, nem régen kezdettem fellábodozni betegségemből, az szép udvartól távol lévén az levél küldésben való alkalmatlanság az oka. Istennek hála, urunk ő nagysága szerelmessivel együtt egészségben vagyunk. Derekas causái nem itélem legyenek az fuscusnak az sok panaszok között, melyek nagy idvezült urunknak gyalázatosok lehetnének igen holta után is, vagy derekas károsok. Nagyságodra nézendő is az ki volna, úgy tetszik, azokba is vagy kettő félelmesebb, melyekről arra rendeltetett Nagyságodnak emberi bővebben fogják tudósítani Nagyságodat, én azzal nem terhelem, hanem ha mit ő kegyelmek mellett segíthetek, vékony erőm szerint igyekezem megfelelnem Nagyságodnak tartozó kötelességemnek. Sokat csudálkozom az lengyelországi ritka híreken; urunk igyekezik emberét küldeni az gyűlésre, ha megleszen, de kit. azon törődik, s még nem is tudhatja. Biszterfeld uram ez két napok bejű (*iggy*), azután Nagyságodnak és asszonyunknak is bővebben írunk. Portai állapotokról Nagyságodat urunk ő nagysága tudósította. Mi noha nagy drágaságban, mindazáltal egyébiránt hatalmas bátorsággal való békekességben vagyunk, kit isten tegyen hosszassá is. Több dolgok is volnának, de némelyek vagy más időre vagy nem is pennára valók, nem mulatom azért el, hogy ne írjak Nagyságodnak, mostan az jó istennek ajánlván Nagyságodat. 1649. 24. Oct. Beszterczén

alázatos szolgája
Kemény János m. p.

P. S. Asszonyunkat szükségtelen írással terhelnem nem itélem lenni illendőnek. Bánnám, ha azért ő nagysága szolgájára nehezeltetni fogna.

Külcsm: Illustrissimo domino domino Sigismundo Rákóczy.

(Eredetije, mely egészen Kemény J. írása, a m. k. orsz. levéltárban.)

LXXVIII. 1649. nov. 8.

Genecrose Domine nobis observande.

Istentől Kegyelmednek kedves egészséget és minden jókat kívánunk. 2. praesentis nekünk írt Kegyelmed levelét vöttük; mint szólítottatta meg Kénosi Ferenczet, s mit felelt hozzá Kegyelmed, értjük, s el is hittük, elvált eddig, s azt is hogy Kegyelmed nem fogja elmulatni bennünket tudósítani, mint szolgált légyen az sze-

rencse. Az körtvélyfái contradictorok állapotja miben legyen, értjük, kikkel való complanatiót el nem mulatjuk, s meg is cselekkesszük. Kamuthinéval is miben legyen a dolog, tudósítson bennünket s egyebekről is. Bátyám uram ő kegyelme írja, Balásfalva végett most könnyen meg alhatnak; oda be Kegyelmed látja az állapotokat, ha szükségesnek itili Kegyelmetek, beszélgesen, mit kívánának, tudjuk, Kemény János uram is segítséggel lészen. Tartsa meg isten jó egészségben Kegyelmedet. Datum in curia nostra Tokaiensi die 8-a Novembris anno 1649.

Generosae Dominationis Vestrae

benevolus
S. Rakoczi m. p.

Külczm: Generoso domino Stephano Szent-Pali celsissimae principissae primariae ordinis aulae familiari sat.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

LXXIX. 1649. NOV. 9.

Illustrissime ac excellentissime Domine Domine ac Patrone clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Excellentiae Vestrae literas ante nuperas (ut ex materia colligo, quia datum ob festinationem omissum) datas 6. hujus huc reversus recte accepi a domino Medgyeschio, qui eas ob cursorum defectum Bistriciam mittere non potuit. De *lite principissae* ¹⁾ et *principis* nuper fideliter magnificus dominus Kemeny et ego rescripsimus. Ego nondum despero: nullam hactenus animadverto causam in *principes* praeter nimiam *parsimoniam* et sollicitudinem de suis. *Principissae* liberalitas et *Sigismundi* prudentia, deo dante, adhuc mederi poterunt. Revera sic *principissa* melius prospiciet *Sigismundo*, quam si in quibusdam occasionibus sit *tenacior*. [*Huszár* (??)] ²⁾ et similes, nulla enim prorsus apud nos secreta sunt, foveant quidem *litem*, sed *princeps* deum, *principissam*, *Sigismundum* amat et metuit, ac ideo revera ipsemet quoque dolet. Si ipsum non expugnabit amor, expugnabit vel propria calamitas, vel insignis, quam deus det, *Sigismundi* fortuna: honor et metus firmi quoque amicitiae custodes. Et vel hoc nomine optarem *titulum* et illustre *conjugium*: quod si succedat, aegerrime ferent *Sigismundi adversarii*. Sunt, qui jam disserant *Polonos* potius in *principem*, quam *Sigismundum* ob *principatum* inclinatuos;

¹⁾ Lorántffy Zsuzsánna értendő.

²⁾ A titkos írásban: 394. 615. 137. (Vagy tán: Sula i. = Csulai) Inkább Csulai; mert a *lis* a presbyterialis systema fölött látszik folyni a fejedelem s anyja közt.

sed quantum animadverto, *princeps* aliter sentit et vult: vel si omnino secus fieri non posset, *Sigismundo* non invideret. De *Varadiensi capitaneatu* (??; a *titkos irásban*: 909, 813.) placet Excellentiae Vestrae consilium, suo tempore id *principissae* persuadendum. Invigilabo diligenter omniaque perscribam. Meum consilium celsissimo principi nondum indicavi; id cur faciam, causas habeo cum privatas tam publicas. Postquam indicavero, aut exequar aut moriar. Si nondum in Germania praesidia fuere educta et miles dimissus, vix id hac hyeme fiet. Faciant, quicquid velint, aliud illos longeque crudelius bellum manet. ¹⁾ Padanii ingratitude indignor, non minor, nimium sibi tribuit. Invitum Excellentia Vestra ne expediat. Inviti quippe ejusmodi negotia produnt potius, quam promoveant. Quorsum Graecus devenerit, prorsus ignoramus. Id tantum scimus, quendam Ruthenum, qui conjugem ac liberos Bistricii habet, itemque egregium quendam kurtanum ipsi adjuuctos nondum fuisse reversos: salvos illos pervenisse Snatinum; lupuli equites ipsis per triduum fuisse insidiatos, acerrimeque persecutos, sed frustra. Ego vereor, ne forsam a revertentibus Tartaris fuerint intercaepti. Decreverat enim se Cosaccorum ac Tartarorum potestati tradere, quamprimum in eos incidere, literis ac negotio suo fretus. Melius tamen amici supradicti Rutheni Snatinienses de ipsis augurantur, rati, illos dimissum non iri, donec comitiis Poloniae finitis, certi quid de pace belloque referre queant. Excellentiae Vestrae pro gratulandi desiderio maximas ago gratias. Rem aut tetigit. Conjux mea 9. Octobris post exquisitissimos duodecim horarum dolores magnum familiae onus, filiam peperit. Non tamen ipsi indignari possum: et sexu, et vultu matrem refert. Hoc in Belgio habebimus solatium, quod etsi 36 annorum fuerit, non nisi conjugio matura habebitur. Excellentia Vestra pro joco jocose reo ignoscat. Interim serio deum oro, ut Excellentiam Vestram a variis perturbationibus tanquam secundae fortunae prodromis liberatam omnigena felicitate beet.

Albae Juliae 9. Nov. 1649.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humillimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Dominus episcopus in eodem versatur statu. Vereor ne invalescens hÿdrops ipsum totâ hÿeme excruciet, tandemque conficiat.

Külczim: Illustrissimo ac excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakóczi etc. domino et patrono meo clementissimo.

(Eredetiye, egészen Bisterfeld írása.)

Jegyzet: Az aláhúzottak titkos számjegyekkel irattak.

¹⁾ (Monet? Minatur?)

LXXX. 1649. nov. 10.

Illustrissime et celsissime Princeps ac Domine Domine colendissime.

Adfuit mihi, quem serenissima principissa domina mater in oras Germaniae non ita pridem expedit, generosus dominus Georgius Mednyánski principalis aulae Ragocianae familiaris, nec non Celsitudinis Vestrae sub dato vigesima quinta Septembris nuper scriptas literas (quibus me condecorare, benevolentiamque erga me singularem contestari placuit) obtulit, quas uti debita reverentia suscepi, sic pro iisdem Celsitudini Vestrae gratias humillimas refero, et quanto praememorati generosi domini adventus atque praesentia gratior fuit, tanto magis optassem suae dominationi pro merito inseruire potuisse, etiamnum Celsitudinem Vestram demisse rogans, si quo alio in negotio sibi colendissimisque dominis parentibus, et celsissimae familiae servire posse, me dignum atque capacem iudicaverit, de hinc mandare lubeat, et noverit me meosque in hoc nullo non tempore studiosissimos atque promptissimos affuturos, quin et summae felicitati de hinc condignos effectus adscripturos, prout his Celsitudinem Vestram denuo obnixè contestor, hactenus expertam gratiam atque benevolentiam continuare ne dedignetur. Interim diuivum numen ex intimis precor, ut Celsitudinem Vestram clementer tueatur et ad longaeuos annos feliciter sospitet. Datae Hadamariae decima Novembris 1649.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humilimus servus
Johannes Ludovicus
comes de Nassav.

Külczim: Ill. ac cels. principi ac domino Sigismundo Rakoczý sat.
(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

LXXXI. 1649. novemb. 12.

Életemig való alázatós szolgálatomat sat.

Tegnap expirálván kegyelmes uram az octava, noha az napokban tudom Kemény János uram ő nagysága is Nagyságotat tudósította az itt való perekről, mindazáltal röviden én is akarék írni. Kamuthiné kegyelmes uram az mely pert kezdett vala Szilvásról, letévé, nem is hiszem soha életében maga hogy moveálja. Bornemisza László nem szólítottatta asszonyunkat ő nagyságát se Brazaért se szombatfalvi portióért. Az görgényi havas állapotja kegyelmes uram csak abba marada, mert én sem szólítottam az székeleket, s ők is interessátusok lévén, 9. die ante expiramen

more solito nēm proclamáltattauak, melyről Nagyságodnak más időben írhatok bővebben. Kínosi Ferenczet megszólítottam, sok consilium deliberatio után úgy viselé magát Kínosi elsőbben, hogy elhitette vala az egész táblával, hogy szintén úgy bizik hozzá Balásfalvához, mint sajátjához, mert contradictióra való perre szólítottván, kétszeri nemozását par vételét hátra hagyván, egyenesen az derekáról exhibealá, melyet mi nem várván, excipiálánk az personája ellen, hogy mortua et perpetuo infidelis, kiről való altercatio annyira terjede, hogy in solius suae principalis Celsitudinis praesentiam is el kelle menni az exceptiónak, onnan is megtérülvén (?) és hogy az derekához szóljunk, protestatiókat, iudiciumot recipiálván, Szent-Márton napján úgy nyulék hozzá, sőt az egész tábla színin declarálám is, hogy már sokszor protestált, hogy az ő perit vétessem elő, azért elővételtem, s ugyis, hogy ma kitétszik, hogy övé leszen-e Balásfalva vagy másé, úgy szólok hozzá; de mi-helyen megérté, hol járunk, protestálni kezdé: az ő pere longus processust néz, ő immediate felelni nem akar, párt kíván. Sok contraria allegatióknk után megítélé az tábla neki az párt s most abban vagyon, de interim mivel úgy bele hagyá dolgát, s maga kéredzék longusra, olyra az kit soha nem ér, azonkívül is valamennyi pere vala az fiscus ellen Pécsi jószágról, mind letévé, s privatus emberek ellen is, az kik olyant birtak, proclamáltatni nem mere; elhitték már mindenek, hogy nem bízik hozzá. Haller István uram megtagadá az egész tábla színin, hogy nem ő nagysága commissiójából contradicáltatott volt az officialissa Jeövediczben, s remittálá ugyan ott maga az contradictiót; mert bizony Darlacz is vissza-kerül vala alioquin. Többet kegyelmes uram nem proclamáltattattam, mert az jövendő octavát nízik, nem az mostanit. Iumár kegyelmes uram az statutiók végben menvén, relatoriájokat is egyig elkészítettem, aportáztatván helyben tettem. Mennyi contradictiók estek együtt másutt benne, ez inclusában megirtam Nagyságodnak alázatosan. Gondolom kegyelmes uram, hogy noha nem az én inspectióm alá való volna az kolosvári octava, de Nagyságtoknak ott is történhetik szükséges dolga, vagy pacificatio vagy egyéb, az Monoráról s arendákról való donatiók is oda haladván, s urunk ő nagysága is az leveles ládát oda is kívánván, ott is ott akarok lenni az Nagyságtok szolgálatjára, noha nem kevés költsémben esik. Isten oda vivén kegyelmes uram, ujonnan Nagyságotat minden állapotokról informálok alázatosan. Florentem valere desiderans de cetero Celsitudinem Vestram. Datum Bistricie 12. Novembris anno domini 1649.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

cliens humillimus
Stephanus Szentpáli m. p.

Az deákokhoz az miből lehet hogy Nagyságod mutassa kegyelmességét, én is alázatosan kérem Nagyságodat mint kegyelmes uramat.

Küldésim: Illustrissimo domino domino Sigismundo Rakoci sat.
(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

LXXXII. 1649. nov. 14.

Illustrissime celsissimeque Princeps Domine gratiosissime. Ad literas Cel. Vestrae per illustrissimum dominum capitaneum Bieicensem in conventu Prosoviensi mihi redditas, jam pridem respondissem, nisi propositum meum, defectus tabellariorum, qui hoc tenus Mahovica ad me commeare consveverant, intervertisset. Deus enim novit me nihil magis in votis habere, quam ut non tantum voluntati, sed nutui Cels. Vestrae respondere possim. In conventu illo, per dominum Reiner Celsitudinibus Vestris respondere neque tempus ferebat, neque tutum videbatur. Nunc brevibus gratulor imprimis vehementer de prospera valetudine, felicique rerum Cel. Vestrarum statu, quem divina clementia in annos quamplurimos prosperare velit. Utinam respublica nostra pari felicitate frui posset. Pax ista nostra (omni scilicet crudelior bello) fax et principium malorum a Cel. Vestra meritissimo jure repellata est. Nihil in ea firmum, nihil stabile, omnia suspecta et perniciosa sunt. Chmielnicius non sua sponte, neque vel amore fratris, vel poenitentia tam large profusi christiani sanguinis ductus nobiscum pactus est. Reverentia Tartarorum ducis (qui nescio quo fato, nostri, qui jam pene perieramus) misertus est, ad haec pacta compulsus est. Nunc seditionem in incondita plebe concitavit, scribitque regi, se rabiem illius in officio continere non posse, pacta ista non acceptantis. Revera nihil aliud ista pacificatione egit, quam ut per hyemem pace frui possit, ineunte vere bellum atrocius redintegraturus. Quod plerique procerum regni subolfacientes, specie quidem piorum votorum exolvendorum in exeras oras excurrunt, facta ista (quae auctoritate modernorum comitiorum regni approbari hostis urget) a paucis, iisque, quos malum illud vel non movet, vel non attingit, approbantur, omnes ea promiscue detestantur, bellumque contra hostem tam nefarium (inito prius cum Tartaris, quos avellere ab illo satagunt arcissimo foedere) adornari volunt. Quod utique successu non careret suo, si inter regnicolas animorum unio speraretur, sed passim inter proceres et nobiles odiis acerrimis et suspicionibus laboratur quodque magis metuendum. *Rex apud subditos suspectus est*, apud non paucos *exosus*. Deus det meliora. Dux Visniovitius, aliique magnates Russiae et nobiles reipublicae implorant amissis bonis suis, pro patriae salute fere omnibus.

Dominus Firley castellanus Betrensis post delatum sibi palatinatum Sandomiriensem a rege, is inquam, qui in subsidione Zbarraziensi generalis exercitus officio fungebatur, nuper vita functus est. De eventu futurorum comitorum varii varia, plerique tamen de felici ambigunt. Anglia postquam regi suo tam funeste parentavit, regis imperium detrectat, et popularem statum introducit. Et si famae publicae credimus, quo scilicet facilius crimen tantum elucet, Turcarum imperatori contra Venetos 28 armatas naves in subsidium submitit, quibus gravis jam esse Venetis incipit Turca, et Candia nutare dicitur.

De equis pro usu Cel. Vestrae commodis hucusque multum sollicitus fui, sed revera nusquam invenire potui idoneos ob summam bonorum equorum penuriam, quam et bellum hocce, et nimia provinciarum Russiae vastitas (ex quibus plerique generosissimi prodibant equi) intulit. Invigilabo tamen omnibus occasionibus, dummodo mihi constet gradariis-ne, an alius generis equis Cel. Vestra indigeat. Haec et alia quantocius a Celsitudine Vestra scire velim; vereor enim, ne illustrissimus dominus capitaneus Bucensis, comitem me sibi adjungat itineris ad comitia Varsoviensia, nam et de domino legato serenissimi fratris vestri ad eadem comitia expediendo, (de quo jam aliquid inaudivi) certi aliquid scire cupio vehementer. Sed gratulor mihi non mediocriter de adventu in bona Makovicensia Celsitudinis Vestrae, qui brevi speratur una cum serenissima matre. Deus optimus maximus Celsitudines Vestras sistat. Vale illustrissime Princeps, et prout solet favere, perge, die 14. Novembris 1649.

Illustrissimae Celsitudinis Tuae

famulo addictissimo
B.

Külczim: Illustrissimo celsissimoque principi, domino Sigismundo Rakoczy sat.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

LXXXIII. 1649. novemb. 17.

Serenissime Princeps Sigismunde Rakoci, Dne; Dne ac Benefactor clementissime.

Literas Ser. Suae Celsnis illmus dnus campiductor dum receperit, maxime laetatus fuit, ut etiam solita sua servitia Celsⁿⁱ Suae clarificet; misit me ut oretenus aliqua necessaria Celsⁿⁱ Suae referam, quae ut possim ad mandatum dni mei efficere, humillime Ser^{mam} Cels^{nem} Suam peto, designet locum, ubi debeam ad Cels^{nem} Suam et quam cito pervenire et expeditionem habere promptam,

obnixissima mea interea obsequia Ser^{mae} Suae Celsⁿⁱ humillime commendo. Datae Bistricii 1649. Novembris die 17.

Ser. Suae Celsuis

obnixissimus cliens
Paulus Tetera
legatus exercitus Zapivoniensis.

Külezés : Illmo principi Sigismundo Rakocy, dno dno ac benefactori meo clementissimo.

(Eredetije orsz. levéltár.)

LXXXIV. 1649. november 22.

Illustrissime ac excellentissime Domine, Domine et Patrone clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima servitia mea.

Excellentiae Vestrae literas 9. hujus datas Albae Juliae, 19-a accepi. Eadem hora quoque apud me appulit Graecus cum literis suae celsitudinis, ut protinus huc veniam. Is horrible iter feliciter absolvit, Bistricium per Moldaviam ad principem reversus 12. Novembris, illinc ad me 15. missus. Eodem die pervenit ad principem dominus Paulus Cossacorum legatus cum quodam collega, ipsum nondum vidi, visurus, ut spero, post octiduum Claudiopoli. Nam jam versatur Samosuyvarini. Jam ad rem. Ipsorum legatio ita est comparata, ut familiae vestrae denuo maxima polliceatur, modo fraterna vestra amicitia perseveret. Angit principem, magnificum dominum Kemeny, me, quod videantur jam potius in suae celsitudinis personam, quam in Excellentiam Vestram inclinare. Proculdubio id adversariorum artes et majoris auxilii spes effecit. Sed res salva est modo in sancta illa concordia, quae dei gratia inter vos viget, pergatis. Princeps sincerissime agit. Heri post prandium per duas horas mecum solus cum solo locutus rem totam exposuit. Deum testari possum suam celsitudinem ante iter ne verbum quidem cum Graeco fuisse locutum, sed me instructionem domini Kemenii ipsi tradidisse, eandem ipsi explicasse, literas nomine principis et concepisse et exhibuisse. Nihil, ne apicem quidem, contra praecedenter deliberationes ipsi fuisse iniunctum, unde principis innocentia luce meridiana clarior est. Heri indicabat se non multum de Excellentiae Vestrae candore et prudentia certum, metuere Excellentiae Vestrae suspicionem, sed celsissimae dominae matris plurimum. Itaque nos omnes, qui fideles Celsitudinum Vestrarum servi simus, id unice agamus, ne beata illa vestra concordia alieno celsissimae principissae forsan iudicio perturbetur. Ego aperte respondi, unam eandemque esse principis et Excellentiae Vestrae rationes religionis, regionis,

patriae familiaeque causam, suae celsitudinis promotionem esse vestram, vestram esse suam. Urgeatur strenue ac sapienter negotium, postea divinam providentiam aliquem ex vobis electuram. Mihi tamen videri hactenus rem cum pluribus majoribusque periculis fore conjunctam, si sua celsitudo tam intricatam vocationem acceptare debeat. De Excellentiae Vestrae sinceritate ac aequitate me audere spondere, nec dubitare me, quin si sua celsitudo rex fiat, ipsa Excellentia Vestra principatum sit promotura. Adeo meam sententiam ac libertatem probavit, ut prae gaudio gestierim. Cossaci libenter quemcunque vos ipsimet velitis, acceptabunt. Utrinque sunt varia argumenta; quantum tamen ex Graeco percipere possum, ipsimet videtur Excellentiam Vestram posse rem suscipere citius audaciusque. Quare per quicquid possum, obtestor Excellentiam Vestram, ne se ideo affligat, sed quum necesse fuerit, celsissimam principissam de sincero ac constanti principis affectu reddat persuasissimam. Si deus consiliis nostris benedicat, habebimus modum matris filiique animos suavissime arctissimeque conglutinandi. Refert princeps, Excellentiam Vestram significasse, denuo remoram aliquam paci imperiali esse objectam. Quicquid fiat, christianus orbis a bello nullatenus liberabitur, donec Roma solo aequetur. Faxit id deus quam citissime, cujus extraordinariae benedictioni Excellentiam Vestram ardentissime commendo. Radnorthingi, raptissime 22. Novembris 1649.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humillimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius m. p.

Fuse scribam Claudiopoli, nunc tum loco quam tempore excludor.

Külczim: Illustrissimo ac excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi etc. domino ac patrono meo elementissimo. (L. S.)

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

LXXXV. 1649. november 29.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Csak kevés idő alatt Ndnak vöttem néhány rendbeli leveleit alázatosan. Az Zólyomi uram lovai már útban voltak, most nem láthattam meg őket, de azelőtt láttam, s nekem alkalmasoknak látszottak, Erdélyben mostan csak olyak is nincsenek. Az Nagodnak pereitől eddig Szentpáli uram informálta Ndat, bővebb információt *revén pedig* ittben létele alatt Nd, csak asszonyunktól is legyen Ndnak értelme felőle, jobban alkalmaztathatja Nd az dolgokat, alább hagynak az peresek is az kívánságban. Keresztesi

János uram dolgából az mit Nd nekem parancsolt, azt kívánsága szerént véghez vittem, Nd méltóságos tekintetiért urunk ő nga örömezt kedveskedett. Az bátyjával való dologban jelen nem lehettem, az mint hallom, az nem succedált nyavalyásnak, reménlem némely hasznára való dolgoknak proponálásában is fogyatkozott meg. Asszonyunk ő nga minapi írt levelét még eddig meg nem égethettem, mert Bisterfeld urammal nem communicálhattam, az cselekedő leszek, s talán ugyan Nd szeme előtt. Forgách uram szerencsétlenségén szomorkodom. Az török követnél az mely valamire való ló volt, régen elvötték urunk számára, mert bizony jó szível Nduak megvettem volna; communicáltam ő ngával is az Nd nekem írt parancsolatját, nem fogja ő nga Ndat ló nékült hagyni. Az asszonyunk ő nga kegyelmes gazdálkodását aláztos szível, de vig torokkal várom, noha most az is fájdalmas. Az restantiák állapotja, udvarbirák számadása felől ő ngával beszélteni el nem mulatom, az dézmákról való donatióknak csak az megíratás héa, kikről Szentpáli urammal beszéllek. Amaz minapi intimatio igen szükséges volt, én ő ngának jelentettem is volt, de ottan hamar panasz érkezék azon dologról; félő, már késő és kellelten ne legyen etc. Noha cselekedte ugyan ő nga. Asszonyunknak ő ngának egyéb panaszit is értem ő nga méltóságos leveléből; az mennyiben lehet, Nd legyen csendesítője. Az Nd bejövetelit bizony szívből és hamar is kívánnám, de félek, igen félek, mihelyen Nd beérkezik, nem tartóztathatjuk az kozákok követeket, hamar és cathoricummal sietnek elmenni; mindazáltal álljon az Nd bölcs itéletiben; egyéb-iránt nem csak hasznos, hanem ugyan szükséges az Nduak szembe-létele sok okokra nézve, melyet az minthogy én is reménlek nem sokára, ahhoz képest bővebb írással Ndat nem terhelem, halasztván az egyéb dolgokat az szembenlétele, időm is rövid van, mert urunk Monostorról expediálta az postát, én ma reggel eljöttem volt ő ngától s úgy tért be hozzám az posta. Adja az úristen, Ndat kedves egészségben láthassam. Kolosváratt, 1649. 29. Novembris.

Nduak

alázatos szolgálja
Kemény János m. p.

Külczim: Az tekéntetes és méltóságos urnak etc. Rákóczy Sigmond urammak ő ngának adassék.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

LXXXVI. 1649. nov. 30.

Generose Domine nobis observaude.

Istentől Kegyelmednek kedves egészséget és minden jókat kívánunk. 16. praesentis nélküink írt Kegyelmed levelét vévén, írá-

sát megértettük. Az mi azért Huszár urammal való dolgunkot illeti, hogy tudósított Kegyelmed bennünket felőle, jól cselekedte, de mi nem írunk ő kegyelmének, lássa mit cselekeszik vélek, ezután is vissza kell jönniek. Járay Mihálynének Vingárton levő portiója felől mit írjon Kegyelmed, értjük; csak tudhatnók azért, hol kívánna annyi jószágot, vagy ha pénzt venne el, nem lennénk idegenek az alkuvástól. Az több dolgokról pedig vagy hamar nap magunk beszélgetünk Kegyelmeddel, vagy bővebben írunk. Tartsa meg isten jó egészségben Kegyelmedet. Datum in arce Saros-Patakiensi, die 30. mensis Novembris anno domini 1649.

Generosae Dominationis Vestrae

benevolus
S. Rákóczy m. p.

Külső cím: Generoso domino Stephano Szent-Páli de Homorod-Szent-Pál, celsissimae principissae primariae ordinis aulae familiari etc. domino nobis observando.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

A ZONUKI GRÓFSÁGRÓL.

— TIZEDIK KÖZLEMÉNY. —

91. §.

Különben magát a vita tárgyát illető nézetünk im ez: Nemzetségeink birtokai területi nevöket kezdetben a vizektől kapták, mint fönnebb előadtuk; miután pedig Sz.-István a maga megyéit a várak nevére keresztelte, amazok is ezt szintűgy utánozni el nem mulasztották, és uradalmaikra, vagyis inkább tartományaikra saját váraik, vagy főhelyeik nevét ruházták, mely nevezetek még akkor is megtartattak, midőn e tartományok a rendes megyékbe már teljesleg bekeblesítették. Így például Erdélyben az almási, gorbói, semeznei, rettegi és bethleni uradalmak Kolosban, Dobokában és Belső-Szolnokban még a XVII-ik században is »tartomány« néven említették.

Sz.-István után nem sokára, tán Sz.-László és Kálmán alatt, a nemzetségek azon meggyengült részének, mely elágazva, aprósúlva várakkal már nem birt, területei egyelőre csak névleg, a közelökben feküdt királyi megyék váraihoz, mint jelesebb és ismertebb helyiségekhez királyi parancs, vagy inkább csak népszokás nyomán-e, számítottak anélkül, hogy tulajdonkép azonnal hatóságilag is oda tartoztak volna, a mire minden egymáshoz való közeledésök s egymással létesült közlekedésök mellett is huzamosan féltékenyek voltak.

És ezekben képzeljük genetikai történetét a provincia = tartomány nevezetnek s első alapját a később beállott valódi keblesítésnek.

A magános megyék számra nézve a Tüzkönyv korában a rendes megyéket újra meg kezdték közelíteni, a Sz.-István és Kálmán által megtört oligarchia II. András korában újra sarmadásnak indult, s midőn a mongoldulás után a szabadon és seregestől emelkedett váraikra támaszkodhattak, a közmegyéktől való függetlenségeket egymásra visszaszerezték, tartományaikat tettleg azokból újra kikeblesíték, s hatalmuk súlyát leginkább saját rokonaikkal, a kisebb rendű nemességgel éreztették, ezáltal hathatósan nógatva ezeket védelem keresésre.

Az inrönt érdekllett bekeblesítések beálltával a királyi megyék országosokká, voltakép nemesekké változván át, még azután is jó ideig a castrum és provincia közt való különbözőség, a várnak fönmaradt csekély területe már csak districtus, a nemességének pedig — nagyobb kiterjedtségéhez képest — provincia, vagy comitatus nevezet alatt fön tartotta magát.

Ide illök e részben III. Bélának 1191-ből e szavai: »comitibus provincialibus vel parochianis, comite parochiali, seu provinciali, vel quocumque Barone«, azaz magános megyei főispán; ¹⁾ igy IV. Bélának 1255-i e sorai: »omnes Jobagiones eiusdem castri (Posonensis) castrenses et Nobiles, eiusdem provinciae; ²⁾ s ugyan-csak Bélának azon évi e kifejezése: »in castro Pestensi, nec non extra Districtum eiusdem castri.« ³⁾

Különben részünkről nem ismerünk okmányt, melyben a castri comitatus és a provincialis comitatus ugyanazon egy megyére vonatkozólag együttesen fordulna elő. Az eredeti törzs-szövetkezés s a várszerkezet majdnem egykorú hanyatlásának főbb momentumai azon korban kereshetők, melyben a banderiális elemnek nagyobb mérvben való rendszeresítése és az ezzel együttjárt némi hűbéresítés, de csodálatosképpen a vele már ellensarkú megyei szabadabb életnek is nagyobb szerű lendülete folyamatba indultak mára XIII-ik században ugyan, de erősebben Nagy-Lajos alatt. ⁴⁾ A szabad nemesség, valamint a félreeső Székes-Fehérvárhoz kötött ⁵⁾ s évenként csak egyszer, még pedig a legszorgosabb gazdaszat idején tartatott, következőleg neki inkább minden oldalú rövidséget, semmint sovárgott gyors kielégítést eszközlött törvényszéket, szintúgy a nádori bár szanaszét s néha gyakrabban is barangoló s azért általa, amannál egyelőre kegyeltebb, de utóbb kényszerítő volta miatt szintén gyűlöltté vált ítélőszéket egyéneinek elszaporodása, birtokainak aprósodása, értékeinek csökkenése,

¹⁾ Endlicher, Mon. 393. és 397. l.

²⁾ Bartal, Com. II. mantissa VI. l.

³⁾ Endlicher 493. l.

⁴⁾ Olvasásra méltók Szalainak Magy.-orsz. Tört. II. k. 3. 6., 116. és 253. lapjai.

⁵⁾ Szalamegyének 1232-i törv.-széki levelében ez áll: »cum in nostris partibus multa mala, iniuriae, damna et gravamina peccatis exigentibus, per malignos homines perpetrabantur, et multi potentiores opprimebantur, qui ius suum nequaquam persequi poterant, propter distantiam Iudicium et multa alia impedimenta, a Domino nostro rege petivimus humiliter et devote, ut nobis daret licentiam iudicandi, et faciendi justitiam plenam oppressis, et patientibus iniuriis infinitas de omnibus, per quos indebite patiuntur. Dominus rex nostras preces piis auribus exaudiens, ex beneplacito suo concessit nobis benigne licentiam ab eo petitam.« Pray, De sigillis 85. l.

érdekeinek szétágazása, főleg pedig az elhatalmasodni kezdett zászlós oligarchák zsarnoksága miatt kielégítőnek többé nem találván, s magát majdnem teljes védtelenségben érezvén: hajlandóbbá lett a különben is közelében kapott várgrófok biztosabb védnökségéhez való simulásra, kikre a zászlós-uraknak, mint már közös ellenségnek hatalma szintén teherként nehezedett, és ezen egymáshoz való közeledés előbb csak vagyont, végül személyt is illetőleg azon arányban történt, melyben a várkatonaság elnemesedésével nemcsak a volt katonai fegyelem a főnök irányában lazulni, de a szabad nemességgel szemben is a válaszfalak omladozni kezdettek.

És így az egész azelőtti politikai szerkezet bomlásnak indulván a vegytanilag változott rokonsági vonzódás fokonkénti működéssel egészen más jellegű, elemű és szellemű testületeket alkotott. A nemzetségi öngazgatásból rendes megyei hatóság, melynek zászlójára az összeszakított nemzetségi zászlónak kisebb, de annál számosabb foszlányai tűzettek föl; a rendre várbirtok nélkül hagyatott várgrófból nemes megyei igazi főispán; a vár katonából birtokos nemes atyafi, s a szabad nemesből a főispán által maga mellé vett alispán s a nemesség által kijelölt megyei más tisztviselő, jelesen pedig a szabadon választhatott független állású, később úgynevezett táblabíró; a megmaradt kevés várföld koronai birtokká s ennek tulajdonosa a többi köznemességgel egyenjogú és kötelezettségű földesurrá s a megyei tisztektől egyaránt függővé vált. Szóval apródonként alakban, személyzetben, hatóságban, kiváltságban megváltozva, érdekekben és irányban egyesülve, kifejlődtek azon egymástól szüntén független államkák, melyek a végrehajtó és oligarchai hatalom ellen, kényszerűségben vállvetve, erőtlenségben pedig a tétlenség erejével, időnként magokat önállóságuk és kormányzóságukban jól tudták védeni.

E mellett pedig a már érdekllett népesedés, polgárisodás, érdeki szétágazás, nyomatás, féltékenység stb. szülte szükség a megyében egyesülve állott polgári s katonai főhatóságot egymástól elkülöníteni, a különváltakat viszont hova tovább apróbb részletekre osztani, s külön személyekre ruházni elkezdvén: most itt egy váraljai, vagy távolabbi helység várossá váltan a vár- vagy megyei gróf alól, majd ott a várban lakozott szentegyháziak és szabad nemesek az al- s néha fővárnagy alól kivétettek, anélkül azonban, hogy ezért mind megannyi külön *comitatus*ról lenne szükség képzelnünk. Így 1271-ben Győr városát illetőleg: »*exematus nihilominus a iudicio, iurisdictione, potestate et iudicatu comitis Jaurinensis, et curialis comitis sui;*«¹⁾ így 1272. várban lakott egyháziakra és megyeiekre nézve: »*ipsos populos a iurisdictione*

¹⁾ Fejér T. 5. V. 2. 147. l.

comitum castrorum, in quibus castris et comitatibus existere dignoscuntur, exemimus¹⁾; 1277-ben Tamás gróf Komárom városát a várnagy és a segéde alól vette ki, magának a hatósági jogot azonban fentartván: »quod a iudicio castellani, vel curialis comitis de Kamararum penitus esse debeant absoluti et exempti²⁾ stb.

Az elmondottak után e változásokat illető nézetünket a megjében kifejlődött hivatalokra nézve a következő táblázattal véljük világosabban kitüntethetni:

Comes castri
comitatus
(királyi várgróf)	comes parochianus	supremus comes
comitatus
(megyei főispán)	}	katonai vár-
nagy = tér-
parancsnok	}	kamarai birtok-
felügyelő = iusca-
latus pprovisor
és	comes curiae
parochianus ³⁾	vice comes = alispán	}	város-gróf	}	város-kapitány,
hadnagy, polgár-
mester
comes terrestris
(törzs- és nem-
zetségi főnök)
e kettő idővel
egybeesatoltat-
ván, lett:						

92. §.

Az örökös főispánságnak Sz.-István alatti keletkeztét fennebb említők, noha tudtuk, hogy ezt többek közt Fejér György a XIII. század szüleményének tartja; ⁴⁾ de véleményét nem fogadhatók el, mert annak hiedelmére, hogy már II-ik András előtt voltak örökös főispánok, egyfelől éppen azon 16-ik törvényczikke által indítottunk, mely netán Fejért saját véleménye kimondására bírhatta. Avagy midőn András kötelezte magát egész megyének el nem ajándékozására, nem annyit mondott-e ki sajátlag akkor: »én ezt többé nem fogom tenni;« de másfelől az 1498-i 57-ik törvényczikkből kivehetőleg ez örökösséget egyenesen szent királyaink korára vihetni fel, e czikk püspökeinket az örökös főispánságtól jövődöre nézve megfosztani akarván, 5-ik §-a kivételképp így szól: »nisi per sanctos reges superinde aliquas collationes, sive privilegia habuerint, quas producant, si qui habent, infra congre-

¹⁾ U. o. 225. l.

²⁾ U. o. T. 6. V. 2. 402. stb. ll.

³⁾ »Burggravii (quos in Belgio castellanos vocari consueverit) castris et praediis, fundisque ad illa pertinentibus, et ministerialibus, qui illa feuda tenerent, prae erant — de castellanis olim per belgicam frequentibus, quos hodie vicecomites, aut Burggravios vocant.« D. Jo. Jacobus Mascovius, Principia iuris publici Imp. Rom. German. 272. l.

⁴⁾ Fejér T. 9. V. 2. értekezése 12-ik lapján.

gationem praesentem, alioquin invigorosae relinquantur,«¹⁾ s még egy pár adatot e részben mindjárt fogunk látni.

De ezekre nézve még Katona Istvánnal is szükség egy-két szót váltanunk. Az ő következő soraiból: »*magnum enim discrimen est inter comites parochianos, qui comitatus alicuius praesides esse solebant, et comites perpetuos, qui suam appellationem ab aliquo castro, vel dominio munificentia regum obtento sortiebantur, et ab illorum iurisdictione penitus eximebantur, ac ex vetustissima divorum regum ordinatione solius regiae maiestatis iudicio reservabantur, (Math. I. Decr. 6. art. 21.) fuerunt igitur suae ditionis, et huiusmodi liberi comitatus populorum non solum domini, sed etiam iudices, iusque gladii non tantum in suos subditos, sed quosvis facinorosos in suo dominatu depraehensos exercebant. Hoc sensu perpetui comites sunt: Stirps Batthányorum in Némethujvár; Csákiorum in terra Scepusiensi; Eszterháziorum in Frakno; Koloniciorum in Zay-Vgroc; Nádasiorum in terra Fogaras; Pálfi-
orum in Vöröskő; Révaiorum in Szklabina etc. Sic etiam Arch-episcopi Strigoniensis, et Colocensis, eiusdem loci comites perpetui dicuntur, nunquam enim Colocensis comitatus, sicut nec Németh-ujvariensis, Fraknensis etc. existit, quorundam tamen comitatuum etiam perpetui comites dantur, qui nimirum ad posteros haereditarie transmittuntur«²⁾, az tetszik ki, mintha a fenforgó comesek közt az általa keresett különbség abban határozódnék, hogy a magán grófok birtoka *comitatus*nak soha nem neveztetett.*

Miután ő kétségen kívül ismerte Palmát, ki e részben eléggé érthetőleg nyilatkozott,³⁾ sőt midőn maga is felhozott soraiban a magános grófok birtokait *liberi comitatus* czímmel illette, méltán hiunünk kell, hogy itt a baj nem az eszmében, hanem ennek csak szavakba öntésében rejlik, annyival inkább, mivel az általa elősorolt példák sem bizonyítanak mellette minden kivétel nélkül.

Részünkről a *comesek*nek három osztályát ismerjük. Egyik: a rendes megyei egyszerű grófoké; másik: a rendes megyék örökös grófjaié, ide értve az ország-bárósággal együtt járt megyéket is; harmadik: a részint eredeti foglalás, részint pedig ennek utánzásával későbbi királyi adomány következtében rendes megyékből

¹⁾ Az általunk értett szent királyok minket állításunk második ágára nézve aligha fognak védeni, mert mindjárt látandjuk, hogy noha az esztergomi érsek 1270-ben, tehát nem szent királytól nyerte az esztergomi főispánságot, ettől 1498-ban még sem fosztatott meg, s így a többi. Vagy talán ezen törvényezikk halva született? Mi a *szent* szónak használatáért való mindenféle felelőséget üdvezült, de azért még sem canonisált honatyáinkra hártjuk, kik a *szent* szót Béla jegyzőjével egyezőleg könnyedén osztogatták.

²⁾ Hist. crit. reg. T. 13. 870—871. ll.

³⁾ Notitia rerum hungaric., edit. 3-a, P. 1. 63 -71. ll.

kikebelesítve tisztán magánjoggal biratott uradalmak grófjaié, mely utóbbiak különféle: arcis, castri, civitatis, loci, domini, terrae, fluvii, districtus, *comitatus* stb. nevezetekkel birtak, a melyek egy része végképpen elenyészett, vagy pusztá czímmé változott, másika pedig rendes megyékhez kapcsolatott, sőt némelyike különálló köztörvényhatósággá alakult.

Szükségfölöttinek tartjuk állításunk pontjait egyenként adatokkal támogatni, legyen azért elég a főbbekre nézve egy-két eset elősorolása.

Jelesen a magánosok *comitatus* nevezet alatti birtokait illetőleg III-ik Béla 1193-ban — tehát II-ik András, vagyis Fejér György XIII-ik százada előtt — Frangepán Bertalan vegliai grófnak: »totam terram pertinentem ad *comitatum Modrus* donavit.« viszont 1251-ben »quod Joanni comiti, et fratribus suis super donatione *comitatum Vinodol, et Modros*;« IV-ik Béla 1251. lykai Subich = Zrinyi Istvánéknak: »nos igitur — — *comitatum — — Breberensem* — — a progenitoribus nostris — tehát ismét II-ik András előtt — eis liberaliter datum« — végre »*totum comitatum de Luchman* cum castro Lanzer, et omni suo districtu, ac aliis utilitatibus, atque circumstantiis, ad ipsum comitatum Luchman spectantibus sibi — Lőrincz soproni grófnak — et per eum suis haeredibus, et eorum successoribus contulimus« etc.¹⁾ Továbbá 1431. »Stiborius — — dominus, et haeres de Bolundocz, *Trinchinii, Bistriciaeque comitatum comes*, nec non totius fluvii Vágh dominus;«²⁾ 1453. a Hunyadi Jánosnak adott levélben ez áll: »ipsum Joannem de Hunyad, ac filios — — super civitate, et districtu Bistriciensi, ac eius pertinentiis — — in perpetuos liberos comites maiores, *dictum vero districtum in comitatum perpetuum* — — solemniter nominamus;«³⁾ Pálffy Pálról szintén ez íratik:

1) Wagner, Collectan. Dec. 2. 26. l., Dec. 1. 148. l., Fejér T. 2. 292. l., T. 4. V. 2. 100. 107. ll., T. 4. V. 3. 149. l. Ime ezeknél fogva maga Fejér kényszerít arra bennünket, hogy sem az örökös főispánság korszakának általa a XIII-ik századra tett tételére, sem valamelyik codexebeli azon állítására nézve, hogy — a Horvát István által vitatott — Lochman nevű megye soha nem létezett volna, neki hitelt ne adjunk.

2) Wagner u. o. D. 1. 127. l.

3) Gróf Teleki József, Hunyadiakkora II. k. 270. és X. k. 354. ll. De Beszterczéből mint districtusból *comitatus*t nem V-ik László csinált legelőbb, mert egy $24\frac{2}{4}$ hüv. magas és 33. hüv. széles hártýára 1442. oct. 6-án írott pörös eredeti levélben ezek olvashatók: »in prescriptis possessionibus vestris — I. Ulászlót érti — regalibus Nagh Demeter, et Therpen commorantibus in districto *comitatus* vestre serenitatis *Bistriciensis* adiacentibus cum procuratoriis literis, eiusdem comitis Bistriciensis« etc. s említi Hunyadi Jánost is, de csak mint vajdát.

»perpetuus in Vöröskeo comitatus Poseniensis, et in *Detrekeo*, quod Ferdinandus III-us *titulo comitatus contulit.*» ¹⁾

A magán birtokokból különálló rendes hatóságokká váltak közül pedig említésre méltók: Kővár-, Fogaras- és Beszterczevidékei, melyek miután Közép-Szolnokból, Fehérből és Dobokából magánosok részére kiszakasztattak, anyamegyéikhez a birtokosok elenyészte után sem kapcsolattak többé vissza. Így történt ez Brassó-vidékével, mely Fehérmegyéből kivágtatván, azonnal *comitatus de Brassov* nevet nyert, még pedig ezt nem magától a várostól, mely jó ideig *Corona*-nak hivatott: »magistro Leukus comiti Sicularum, et de Brassow, nec non Petro, filio Dominici, vice comiti dicti *comitatus Brassov*, — — plebanus *de Corona*, et decanus *de Brassow*,« ²⁾ azaz *Corona* városának lelkésze, és Brassó megyének esperesse.

S megemlítésre méltó itt, hogy különösen Fogaras az általunk érdeklött grófsági osztályok mindenikében váltva helyet foglalt, s általánosan megjegyzendő még az, hogy az ily adományos megyék *comitatus* czímöket és új nevöket csak az anyamegyékből történt kiszakasztatás után nyerhették.

A mi már a rendes megyei örökös főispánságot illeti, ezt többnyire oly nemzetségek nyerték el, melyek azon megyében terjedtebb uradalmaknak valának birtokosai. Ez állításunk védvéül felhozzuk I. Ferdinandnak 1547-i e szavait: »cum *honor comitatus de Beregh ad castrum nostrum Munkách*, cuius praefectura a multis iam annis egregius quondam Michael Bydy — — functus fuit, *ab antiquo pertinuerit*, — — volentes, ut etiam deinceps is ipse honor comitatus ex praedicto castro nostro Munkách — — pendeat, et illinc administretur;« ³⁾ de ezzel a kivételeket nem akarjuk kizárni, s talán így nyerhette 1302-ben Csák Máté nádor Trencsén várát és megyéjét »iure haereditario in perpetuum« ⁴⁾ Különösen pedig az esztergomi és kalocsai érsekekről ezeket olvassuk: »primus e sacro cleri ordine arcis, et domini Strigoniensis perpetuus comes creatus fuit a Bela IV° rege Philippus Strigon. a. episcopus, idque circa a. 1270. — qui enim hunc in prima illa ecclesiae hungaricae sede excepit: Nicolaus, cum adhuc electi solum titulo uteretur, *perpetuum se loci Strigoniensis comitem scrip-*

¹⁾ Wagner u. o. 86. l.

²⁾ Fejér T. 9. V. 2. 386. l. Igaza van tehát Turóczy Jánosnál P. 3. cap. 38. János küküllői esperesnek, midőn mondja: »castrum in *Brasso* fortissimum *Therch* vocatum,« mert Töresvára nem a mai Brassóban, azaz Coronában mint városban, hanem Coronával együtt Brassó, régen megyéjében, most pedig vidékében van.

³⁾ Wagner, Collect. Dec. 2. 5 — 8. ll.

⁴⁾ Fejér T. 8. V. 1. 89—90. ll.

sit, qua apellatione ceteri post eum Strig. a. episcopi constanter deinceps usi sunt: non absimiliter Stephanus de Warda Colocensis, et Bacsensis ecclesiarum canonicè unitarum a. episcopus — — Ladislai posthumi gratia perpetui comitis Colocensis dignitatem obtinuit circa annum 1457., quo tempore arx, et dominium Colocense, quod iam a divi Stephani fundatoris aetate iuris fuit a. episcoporum Colocensium, ad perpetui, liberique comitatus honorem est erectum.»¹⁾ Hasonló módon nyerte 1277. a zágrábi püspök Gerzencze megyét: »contulimus sibi comitatum de Gerzencze — tenendum, habendum, et possidendum perpetuo, et irrevocabiliter.«²⁾

Mi a *loci perpetuus*-nak eredetét különczködés, s további használatát utánzás eredményeül tekintjük; minden esetre pedig a vármegyei örökös főispánságnál se többet, se kevesebbet nem jelentett. Oláh Miklós, 1553—68. közti érsek, e címében: »*eiusdem loci Strigoniensis perpetuus, comitatus autem Hontensis supremus comes*« az *eiusdem loci* szavak alatt kitünőleg magát Esztergom vármegyét értette; ekként használta István 1463-ban »nos Stephanus — — Colocensis, et Bacsensis ecclesiarum a. episcopus, locique eiusdem Colocensis — mert ha fonákül is, meunyiben bácsi főispán létére Kalocsán lakozott, de az esztergomi érsekeket utánozta — *comes perpetuus*»; s így vette ezt Lépes Bálint 1609. »episcopus Nitriensis, locique eiusdem comes perpetuus.«³⁾ Egyik sem iktatta tehát címébe különösen a vármegye nevét, tudva, hogy az *eiusdem loci* éppen azt jelenti.

S végül annyit még, hogy a magán megyék *comesei* a rendes polgári megyékéitől különböztek légyen bármiben, de abban, mi fő volt, az ön- és különállóságban mégis egyenlők valának.

93. §.

Sz.-István a rendezést valószínűleg Pannoniában kezdte meg, ebben levén fészke, ebben nemzetiségi s fejedelmi birtokának terjedelmesebb része,⁴⁾ s ebben, mint a magyar új haza miveltebb, virágzóbb részében, hatóságának és erejének alapja leghamarébb s legszilárdabban megvetve. S Magyarország térképére egy pillanatvetés meggyőződést nyújthat affelől, hogy az e kerületben levő megyék, ha kivált az ottani számos elenyészteket is ide értjük,

¹⁾ Palma, Notitia rerum. hungar. 67—8. ll., Fejér T. 5. V. 1 21—22. ll.

²⁾ Fejér T. 5. V. 2. 384. l.

³⁾ Palma u. o. és Carolus Wagner, Petri de Warda Epistolae 282. l.

⁴⁾ Pelez, Hungaria sub Vaiuodis et Ducibus 28. l. Árpádnak osztályos részül Sopron-, Vas-, Moson-, Győr-, Veszprém-, Komárom-, Esztergom-, Pilis- és Fehérmegyéket juttatta.

általánosan és aránylag a többi kerületekhez képest szorítottabb területűek. Ez lehetett ugyan eredménye népesedési tömörségnek, de némileg arra is mutat, hogy a többi kerületekben, mintegy a királyi hatalomnak a tőle való távolság fokozatához képest halványult kisugárzásaiban a birtokos nemzetségeknek önállósága csak később és rendre, s így is csak nagyobb szerű kiterjedésekben lett meghagyatás mellett vala korlátozható, s ez a tiszántuli kerületben, mint később utólagosan meg- vagy visszahódítottban lehetett teljesen végrehajtvá.

Hogy a reánk szállott jelenlegi megyék mennyiségileg és terjileg egyedül általa alkotottak lennének, állítani képtelenségnek tartjuk, ¹⁾ s azt különösen, hogy Sz.-István az országot éppen 72 megyére osztotta volna, Wenzel Gusztávval elmondani vonakodunk. ²⁾ Több járult ezekhez, mint későbbi idők szüleménye, s mind az övéiből, mind pedig a későbbiekből nem kevés tünedezett el honunk színteréről. ³⁾

Az előbbieik közé számítható például Pest, ⁴⁾ mint fönnebb már érintők, Abauj, Szepes, Torontál, Máramaros, Torna, ilyen lehet Árva, mely tudunkra mint comitatus 1382-ben áll elő ⁵⁾ s ezért Lehotzkynak 1322-i főispánját ⁶⁾ inkább csak árvai várnagynak tekinthetjük.

Az elenyészett különféle hatóságoknak, úgymint megyéknek, megyei és uradalmi váraknak, vidékeknek, bánságoknak száma szintén legió. Ilyenek: *Arba* = *Arbe*; *Bajmócz*; *Bakon*; *Bana*; ⁷⁾

¹⁾ Kelemen Imre, Hist. iur. Hung. priv. 43. l. e részben ily ötlettel áll elő: »regrediendo vero a Bela seu secundo, seu quarto nullum est reperire regem, cui haec partitio regni vel levi coniectura tribui posset, ut adeo universalis constitutionis instauratori S. protoregi unice adscribenda sit«, de több jeles királyunk szervező képességét ekként elvitatni csak a kegyelet és történelem elleni erőszakoskodás.

²⁾ Uj. M. Muz. 1857. 2. k. 399—400. ll.

³⁾ Jól írja Bartal comm. 1. 280. Ex his minores — — — desierunt, junctique aliis in Syllabo Comitatum Verbóczii non comparent.

⁴⁾ Az 1498-i 57-ik törvényezikk 4. §. régi gyakorlatra hivatkozva, Pest-Pilis-nek főispánt nem adott.

⁵⁾ Regestrum de Thuroch 1391., editum. (Engelnél Monumenta Ungarica 67. l.)

⁶⁾ Stematographia I. rész. 111. l.

⁷⁾ Fejér e megyét Codex egyes köteteiben itt-ott egynek vélte a bányasági grófsággal s egy helyen határozottan mondja: »nobis bánya«, jelesen indexének 1. darabja 165. lapján Körnöczczel azonosítja, s mi több, egy 1258-beli levélben a Bana nevet, mint várét három versen, tehát nem toll- vagy sajtóhibából *Bánya*-nak írja (T. 6. V. 2. 384—385. ll.). Mi azonban nem érthetünk vele egyet, és bányasági grófnak avagy csak

Beczko; *Belyrad*; *Bemluk* = *Kemluk*; *Benke*; *Berber* = *Bréber* = *Brebir*; *Berra*; két *Besztercze*; *Bodolon*; *Bolondus*; *Borough*; *Borsva* = *Borsoa* (ma *Bereg*;) *Bozing* = *Wazing*; *Boznia*; *Brassov*; *Bronch*; *Bucsvidek*; *Burg*; *Busan* (Busánmegyét Fejér T. 5. V. 3. 60. l. összehavarja Borsovamegyével); *Camporum trium* (comes); *Cettin* = *Cettina* = *Czetin* = *Zellin*; *Chazma*; *Cicgra*; *Cicigna*; *Cilia*; *Clisia*; *Cluinia*; *Clus*; *Corbavia*; *Cornust*; *Csalóköz* = *Kollocuz*, sive minus *Posonium*, minor comitatus *Posoniensis*; *Desau*; *Detrekő*; *Dubnicze* = *Dobicha* = *Dobycha* = *Dubicza* = *Dabycha*; *Dresnik* = *Dresnicho*; *Dus*; *Erdeud*; *Frakneu* = *Fraknó*; *Galgócz*; *Gerencze* = *Gerzencze* = *Guerscencze* = *Berzencze* = *Berszenche*; *Gerha*; *Gora* (tán *Goricz*); *Guerche*;

az 1222-i 24-ik törvényczikknél fogva sem tarthatjuk, mely az ilyeneket »comites camerarii monetarum« czímmel ruházta fel.

Bartal Commentariusai I. k. 130—131. lapjain több Szolgagyőr nevű megyéről vitatkozik ugyan, mondván: »Hoc enim nomen plurimis olim terreis per Hungariam castellis commune, in vetustissimis literis per frequens, vulgoque omni notissimum, longa aetas tantum non penitus obliteravit,« s állítását adatokkal is támogatja, például Diósgyőrrel s egy Szolgagyőr nevű sopronmegyei várral stb.-vel. De legyen szabad nyomozóink figyelmeztetésüil egy más véleményt koczkatatnunk. Mi azt hisszük ugyanis, hogy ha szinte Bana és Győr nevű több várak vagy falvak léteztek is, de a szóban forgókat, mint hatósági főhelyeket mégis csak a Csalóközben kell keresnünk, a melyekben s a hozzájuk tartozott falvakban a királynak saját udvarnok-féle s különböző foglalkozásu szolgálai voltak telepítve, s tulajdonképpen nem is megyét, hanem inkább Ducatust képeztek. Ez intézmény olyszerű lehetett, minő korunkban az óvári, a katonai szekerészeti, lőszedési és tenyésztési, építészeti, csajkási, postai stb. intézet együttvéve. S ezen Ducatushoz tartoztak az országban szétszórtan találtatott mindenféle királyi udvarnokok és udvarnok-féle falvak, melyek különben más meg más vidéken, például Bars-, Esztergom-, Gömör-, Hont-, Nógrád-, Nyitra-, Pest-, Pozsony-, Sopronmegyékben, sőt Erdélyben is feküdtek. (V. ö. Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart I. k. 53. l.) E nézetünk védveüil a következőket említjük meg. Bana vára vagy megyéje mind rendkívülies területére, mind rendeltetésére nézve Szolgagyőrnek rokontársa volt, egy-egy helység mindkettőhöz tartozott, például Komárommegyében Anyola (Fejér T. 4. V. 1. 156, 173. ll.), Questen (u. o. T. 4. V. 2. 367. l.) és Kezu, vagy mint hátrább említetik Salic (u. o. T. 6. V. 2. 384—385. ll.); sőt egy 1247-i levélből (u. o. T. 4. V. 1. 445. l.) ezt olvassuk: »terram nostram Sarkan, quae fuerat terra populorum diversae conditionis, videlicet falconariorum Sulgageuri, Vdvnoricorum, qui vulgariter Zuulgouztou dicuntur, et pincernarum qui Bucharii appellantur.«

Maga Bana még Szolgagyőr névvel is illetetik, a mire nézve szintén

Hura = *Horum* = *Horon*; *Hatzek*; *Heugd*; *Houmik*; *Jadertin*; *Jadra*; *Jaicza*; *Karakko* = *Cracou*; *Keve* = *Kevi* = *Kewina* = *Quemei*; *Becke* = *Giescke* = *Geychke* = *Gezcha* = *Guceske* = *Guechke* = *Guettek* = *Guetka* = *Gwchke* = *Gwechka* = *Kechz* = *Kecke* = *Kelke* = *Kwetke* = *Kö*; *Sucche* = *Sechke* = *Zekchu* = *Suecke*; *Krusowz* = *Kruchov*; *Kuche* (Bánság) = *Kuchuo* = *Kwchu* = *Kuchew* = *Kuechew* = *Kuhov* = *Kukhoff*; *Lucsman* = *Luchman* = *Lotsman*; *Machov*; de *Magna insula* (comes...); *Makhoss*; *Matyus- és Muren-földe*; *Micháld*; *Modrus*; *Moriczhila* = *Moroucha*; *Oklich* = *Okluch*; *Orbacz* = *Orbaz* = *Wrban* = *Wrbas* = *Wrbaz*; *Osztrovicza*; *Podgoria* = *Podogola*; *Potok*; *Prividia*; *Puchia*; *Rábaköz*; *Ráma*; *Riucha* =

Bartal (Comment. I. k. 281. l.) hozott fel adatot: »Item partem terrae ad castrum Bana Zulgageur pertinentem.« De ebből még sem következik, hogy ezek egy helyen feküdtek volna, mert mindenik külön vár volt, mint igazolják IV. Bélának 1258-i e szavai: »in Kezu (Salic) terram castrum Zulgageur, et castrum Banya pertinentem — — — quae est inter — — — terram Simonis, et Symuna jobagionum castri de Camarum«, említi Zsitvavizét, az esztergomi főutat »sub pede montis« (Fejér T. 6. V. 2. 384—386. ll., s ilyen T. 10. V. 3. 253—254. ll.). Továbbá a királyi vadászok noha a honban szerte, külön helységekben és megyékben lakoztak, mindamellet mégis Bakon-megyéhez tartoztak, mely a Cornides Vindiciae-je 97. lapja szerint már Sz.-László korában fennállott, és a bakonyi gróf, azaz a fővadászmester keze alatt állottak s csak egy megyéjük s egy főgrófjuk volt. Hogy pedig Bana és Szolgageyör neven több helység keletkezett, megengedjük, mert például ilyen Komárommegyében Nagy-Győr felől az egyik Bana, hol láthatók ugyan romok, de azokat Fényes (Magyarországnak mostani állapotja, 1837. I. k. 161. l.) török hadisáncoknak állítja, sőt Fejér T. 4. V. 3. 454. lapján mint vár nélküli egyszerű villa említetik; ilyen a Béla jegyzője 37. fejezetében említett Vágmelléki Bana-vára, a melyet Szabó Károly magyarított Jegyzője 50. lapján Bán városa határán kívánt feltalálni, s valószínűleg éppen erre vonatkoznak Bartalnak következő sorai: »Lit. Vincen. Ep. Nitr. de a. 1258. ex speciali mandato Belae regis super indicandis terris castri de Bana, et revocandis Castrensibus« (Comment. I. k. 281. l.). De állottak legyen ezekben mind megannyi várak is, mindamellet a fővár, melyhez amazok is fiók gyanánt tartoztak, mégis csak a Csalóközben feketett, a melyet ugyan jeles régiségbúvárunk Ipolyi Arnold sem tudott még felfedezni, de hogy csakugyan itt kell nyomozni, az iránt meggyőződését világosan kimondta, (Új magy. Múzeum 1858. I. k. 544—545. ll.). Így állunk Szolgageyörrel is, ámbár azt, hogy Nagy-, Diós- és Borsosgyőr valaha a Szolga mellékevet viselték volna, nem tudjuk. De hogyan is viselhette volna, mikor Diósgyőrt I. Lajos leánya, Mária királyné emeltette (Fényes, Magyarországnak mostani állapotja 1837. III. k. 98. l.). Azt meg, hogy egy Szolgageyör-féle megye Buda

*Ryucha = Ryuche = Roicha = Rutycha = Cyuche; Sala = Zalnik = Sohul; Sane; Segusd = Szeguszd = Quiesd = (tán Sorosd); Segma = Scenia; Semptey = Szemte = Sumtei = Sumtey = Stumtey*¹⁾; *So = Sou = Sow; Solna (tán Zelin = Zelina); Spalat; Stomfa; Sumlo; Schung; Suprutus; Szabács; Szentandrás vidék; Szentkereszt; Szilágy; Szolagyör = Sculgageur = Zalgageur = Zolgadieur = Zulgageur = Zulgageir = Zulagageur; Zulegagewr = Zulgogeur = Zulugajeur = Zulga Jaurium; Thetherwsina; Tychna; Timin; Titul; Tragur; Trascu = Trau; Újvár*²⁾; *Vazara = Vozora = Wozora = Vzara = Vzora = Uzora = Ozora; Valkó = Volko = Wlco; Valpó; Veglia =*

neven állott fenn Nyitramegyében, Bartal állítja Csalóköz történeti vázlatá czímű műve 29. lapján. Az igazi Szolagyör, mint comitatusi vagy ducatusi fővár és főgrófi székhely a pozsony-csalóközi Udvarnok helysége határán állott (Fejér T. 10. V. 2. 502, 720. 734. ll.) S itt még az a kérdés is támasztható, ha vajjon Szolagyör nem inkább Szolgaör-e? Zsigmondnak egy 1392-i levelében hasonló örök említettnek: »certi speculatores, vulgariter Zalaeur« = ör (Fejér T. 10. V. 2. 44. l.). A Bartal által (Comment. I. k. 281. l.) idézett e régi szavak: »Et lit. Matthaei Palatini de a. 1270. Palatinatu in comitatibus Simeghiensi, Soproniensi, et de Bana sublimati,« oda látszanak mutatni, mintha ez utóbbit a többi szomszédjában kellene keresnünk, de azt hisszük, hogy Bana csak vétségből áll Baranya helyett. A Budapesti Szemle (1859. V. k. 314. l.) Wenzel Gusztávnak tanulmányairól szólván a megyei rendszerről, a régi megyék nevei elösorolásában ezeket mondja: »Galgócz (vagy Sempte?) — — — Pilis (Visegrád?) — — — Szolagyör (Bakony?)«, de Béla jegyzőjének 37. fejezete szerint más Galgócz-, meg más Sempte-vára, (Pilis meglehet, hogy régen = Visegrádmegye), s viszont más Bakony és más Szolagyör.

Végül Fejér Banát Zanával is egynek látszatik venni, midőn az 1275-i András, banai gróf adományáról szóló levél végén előforduló Roland, comes de Zauat Banára kívánta javítani (T. 5. V. 2. 232—235. l.), de Rolándot Andrástól, vagyis Zanát Banától meg nem különböztetnie csak szórakozásból eshetett; különben is Zanamegye Horvátországban fekiött (T. 6. V. 1. 198. l.). Fejér aligha olvasta figyelemmel Codexének minden levelét!

¹⁾ Semptére nézve Fejér T. 8. V. 2. 531. lapján a jegyzetben ez áll: »1°) Arcem Sempthe sub initium seculi XIV. nondum extitisse, quia in eodem anno (1324.) non arcis, quae caput dynastiae est, sed duntaxat possessionis mentio fit, proinde dicta arx recentioris aetatis opus est (!)«, — e szerencsétlen következtetésre legyen elég utálnunk a T. 7. V. 5. 296. lapjára, a hol egy 1252-i levélben ez áll: »in descensu fluvii Wag, a castro Semptey incipiendo« stb.

²⁾ Egy 1296-i levélben ez olvasható: »Districtum seu Comitatum Ujvar Comitatusi Poseniensi maiori adiacentem« (Fejér T. 7. V. 2. 195. l.)

Vegla; *Wigman*; *Vinodol*; comitatus civitatis *Wisegrad*; *Zagor* = *Zagoria* = *Zegueria*; *Zalatnuk*; *Zana*; *Zebernik* = *Zrebernik* = *Zrebernicz*; *Zerenych* = *Zeremph* = *Zerempch* (tán *Zemplén*;) *Zibin* = *Sibin* = *Szibin-Scibin*; *Zörény* = *Zevrin* = *Severin*.¹⁾

Ezeket királyaink, nagyjaink rendre alkoták, törlék s idegeníték el, oligarcháink elfoglalák, ellenségeink elpusztíták s ma mint szomszédaink bírják; több közülök különbféle okokból akarva, nem akarva másikkal egyesült, vagy általa nyeletett el, mások meg egymástól különváltak, hogy részint ismét máshoz csatlakozzanak. S úgy látszik, hogy II. András a megyéket, miután pazarlásaival össze-vissza nyirbálta és zavarta, újból fogta rendezni, mint egy 1218-i levele e szavaiból: »Dum quorundam nostrorum principum consilio terrae nostrae statum, ab antiquis illibate con-

¹⁾ *Anonymus* 37. fejt. stb. — *Ritus explorandae veritatis* §. 1, 2, 30, 50, 83, 87, 90, 96, 99, 147, 229, 335, 360, 363. ll. — *Joh. Turóczi*, 2. r. 96. fejt. — *Imago nov. Hung.*, 12, 30, 44. ll. — *Decreta et vitae regum*, 411. l. — *Bel, Notitia Hung.* II. k. 340. l. — *Pray, Hierarchia* II. r. 328, 361. ll. — *Pray, De Sigillis* 98. l. — *Palma, Notitia rer. Hung.* I. k. 61. l. — *Katona, Historia crit. Ducum* 16—17. ll. — *Katona, Historia crit. Regum* III. k. 482. l., VI. k. 600, 602, 621, 661, 890, 893. ll. — *Cornides, Vindiciae* 167. l. — *Lehotzky, Status et ordines = Stemmographia* I. r. 125, 127, 132, 135, 156, 159, 161, 217. ll. — *Wagner, Collectanea* Dec. I. 12., Dec. II. 33. l. — *Kovachich, Supplementa ad vest. comit.* I. k. 425, 430, 432., II. k. 277. l. — *Neues Ung. Magazin* I. 161. l. a) jegyzet. — *Piringer, Ungarns Banderien* II. r. 51. l. — *Budai Ferencz, Polgári Lexicon* I. dar. 490. l. — *Tudományos Gyűjtemény*, 1821. IX. k. 75, 1822. VII. k. 43. l. *Féjér, Codex dipl.* T. 3. V. I. 397., V. 2. 72, 286—287. ll.; T. 4. V. 2. 54, 98, 106, 202, 348—349, 413, 416., V. 3. 148, 201, 307. l.; T. 5. V. 1. 82, 152, 183, 195, 198, 241., V. 2. 57, 79, 82, 85, 143, 146, 155, 163, 166, 184, 187, 195, 199, 206, 210, 238, 245, 340, 385, 386, 405, 424. ll.; T. 6. V. 1. 239, 240., V. 2. 385, 398. ll.; T. 7. V. 1. 139, 285, 297, 299, 317, 325., V. 2. 10, 50, 75, 108., V. 3. 64., V. 4. 142, 163., V. 5. 140, 242, 275, 399, 484. ll.; T. 8. V. 2. 468, 591, 681, 682., V. 7. 225. ll.; T. 9. V. 2. 386., V. 5. 379., V. 6. 282., V. 7. 140, 178. ll.; T. 10. V. 1. 223, 234., V. 2. 228, 243, 375., V. 3. 215, 278., V. 4. 78, 137, 580., V. 6. 40., V. 7. 6., V. 8. 393, 670. ll.; T. 11. 58, 408, 546. ll. — *Új magy. Múzeum* 1856. II. k. 110. l. — *Magyar tört. Emlékek* I. oszt. VI. k. 69, 194, 256, 315. ll. — *Endlicher, Monumenta* 253, 507. ll. — *Bartal, Comment.* I. k. 280., II. k. 151, 154, 175. ll. és *Mantissa* VI. l., III. k. 208. l. — *Fontes rerum Austriacarum* II. oszt. XVI. k. 1. r. 99., XVI. k. 2. r. 99. l. — *Fuxhoffer, Monast.* I. k. 74. l. — *Szalay, Magyarország tört.* I. k. 14. l. — *Delejtő* 1859. 29. szám 227. l. — *Vasárnapi Újság* 1859. 38. szám 448. l.

servatum, alterantes, castra comitatus, terras et ceteros opulentae Hungariae proventus in perpetuas hereditates nostris baronibus, et militibus distribuimus« és egy 1229-i másik leveléből, melyben a következőket mondja: »etiamsi generalis in regno nostro facta distributio ad priorem statum redeat«¹⁾ gyaníthatni.

De mit nem tehetett e részben IV-ik Béla, midőn a mongolulás által kényszerülve s okulva az egész hazát hamvaiból kiemelni, polgárilag és védelmileg újonnan rendezni nem mellőzhetett szükségévé vált!

A II. Béla korabeli Freisingeni Ottó a XII. században a 70 számot meghaladott megyékről szól: »cum praedictum regnum per LXX vel amplius divisum sit comitatus«,²⁾ III. Béla alatt 72 főispán, s IV. Béla korában Roger szerint ugyanannyi megye volt: »septuaginta duos habet Vngaria comitatus.«³⁾

Zsigmondnak honvédelmi tervében — registrumában előszámláltatnak:

1-ör a jelenlegi megyék Szerémen kívül, tehát	51
2-or akkoron önállók, később azonban máshoz csatla-	
kozottak: Bodrog, Külső-Szolnok, Pilis	3
3-or most Erdélyhez tartozók: Közép-Szolnok, Kraszna	
és Zaránd	3
4-er eltűntek: Valkó, Keve, Zörény	3
volt tehát akkoron összesen: 60	

Kovachichuál azonban csak 59-re vannak számítva.⁴⁾ Boufini mintegy 75-re (?) tette mondván: »Septuaginta circiter quinque Conventus, quos comitatus appellant, numerat«,⁵⁾ ugyanő Dec. 1. Lib. 1. fol. 24—28. összesen 57-et számít a 24. lapon álló: »Comitatus Vngari LVII.« szél jegyzet szerint bázeli 1568. kiadás.

Pázmán Péter Erdélyen kívül, hol 7 megye volt mindig, elősorolt mintegy 53-at, általában azonban 73-ra tette az egészet.⁶⁾

¹⁾ T. 3. V. 1. 255. l. és Fejér T. 9. V. 7. 652. l. Ő azonban e kifejezés alatt csupán a megyéknek főnebb érintett elidegenítéseit érthette, mire a *distribuimus* szó mutat.

²⁾ Ottonis Fhrisingensis Episcopi de gestis Friderici 1. Aenobarbi Caes. Aug. Lib. 1. cap. 31.

³⁾ Miserabile Carmen Cap. 10. és Fejér T. 2. 218., T. 3. 217. l. Ennyit mond az 1490—1522. írt Tubero Lajos is, De temporibus suis Lib. 4. §. 10. (Bél Mátyásnál, Scriptorum rer. Hung. veteres ac genuini Tom. II. k. 125. l.) »Atque cum totum Regnum ex duobus et Septuaginta conventibus seu ciuitatibus constet.«

⁴⁾ Suplem. ad vest. comit. I. 434. l. és Fejér T. 10. V. 7. 258—267. l.

⁵⁾ Dec. 4. Lib. 3. fol.

⁶⁾ Schwandtner, Scrip. rer. Hung. I. k. 544—552. ll.

Timon és Kollár Ádám szerint ¹⁾ Verbőczire 63—64 megye szállott, de ide értve a horvát-, tót-, és erdélyországiakat is. Verbőczi egyébiránt olvasóihoz intézett soraiban csak 50 egynehányról emlékezik: »sed cum prolixioris esset negotii tam ingentem legum acervum — hármias könyvét érti — *in quinquaginta, et plura exemplaria transfundi, (tot enim, et plures sunt districtus, ac regiones, eas nostri comitatus appellant, quas huius muneris seorsim, ac separatim participes esse oportuit.)* ²⁾

Pethő Gergely ³⁾ 65, Heltai pedig 66 megyét sorolt elő, még pedig ez utóbbi nehányat változtatott néven: »Sevia« talán = Verőcze, Kőrös sat., »Batavia« = Baranya, »Bata = Battaszék, Varasd = Bars, Gevinere = Gömör, Szaracia = Zaránd, Karatna = Kraszna, Berekszász = Beregh, Arvenia = Arva, Zeline = Zemplén; említi még: Kritie, Sagoria, Varonia, Besztercze — a magyarországi —, Akulina, másik Torna, Peregie és Czovalya megyéket. ⁴⁾ Az idézett írók különböző megye számából eléggé kivehető, hogy azok örökös változásnak voltak kitéve.

94. §.

Valamint Horvát István szerint Németországban, szintűgy nálunk a várak, megyék, sőt helységek jobbadán első tulajdonosaikról nevezték el, ⁵⁾ s azért mondatik ma is például, *Dézs város* helyett: *Dézs városa*, vagyis azon Dézsnek, ki azt alapítá, saját városa, mely szólásmód egykoron a megyékre és falukra nézve szintűgy dívott.

A Tűzkönyv körüli vizsgánk azon meggyőződésre vezetett, hogy legősibb keresztnelveinknek nagy része idővel vezeték — patronomykon — névvé változott át, de a helységek közbejöttével; így Arva kereszt névből lett Árvavár és megye, ebből viszont később Árva nemzetség; így Bodom finév, Bodun helynév, s nevet nyert tőle a Bodoni nemzetség; így Chunád, Chanád, ma Csánádi ⁶⁾ sat.

A megyékre nézve ez esetek annyira szaporák, hogy csak a jelesb példákat tartjuk méltóknak a megemlítésre: Arad, Békés, Bihar, Liptó, Moson, Posen, Sopron, Szepes, Weszprém, ⁷⁾ Bács,

¹⁾ Imago nov. Hung. 7. l., Amoenitates 2. k. 8. l. és a Corpus Juris végén a m. királyok névsora után.

²⁾ Corpus iuris Hungar. Tyrnaviae 1751. I. k. 119. l.

³⁾ Krónikájában.

⁴⁾ Magyar Krónika, Győr 1789. 12—24. ll.

⁵⁾ Tudom. Gyűjt. 1821. III. k. 47—50. ll.

⁶⁾ Ritus explor. verit. §. 86. et 349., §. 300. et 343., §. 363. et 43.

⁷⁾ Tudom. Gyűjt. 1821. III. k. 50—52. ll. és Regestrum de Thuroch 1391., editum (Engelnél Monumenta Ungarica 65. l.)

Fehér, Keve, Körös, Solt, Somogy, Temes, Zemplén ¹⁾ — egyről-egyig mind kereszt nevek.

És itt nem mellőzhetjük azon észrevételünket sem, hogy Árpád nemzetségének és fiutódajnak emléke kicsinyességekben, egyes helyek. mint Árpád falu, Árpád völgye, Taksony, Jutás, Tevel, Vál, Tas, Solyom, Turul, ²⁾ Béla, Sz.-László stb. nevében főtartatik ugyan (Kérékgyártó Árpád, Magyarorsz. művelts. I. k. 202—203. ll.), ámde e móddal egész megyét elkeresztelten teljes hiteleszerűleg egyet sem s gyaníthatólag alig egyet ha találunk, mert Zólyomot Solyomtól = turultól azért sem igen származtathatni, mivel e madár régen *kerecset*, *kerecsen* néven fordul elő, ³⁾ másfelől pedig Béla jegyzője ezt *Zovolon*-jával, s utána Katona és Mocsári⁴⁾ tőlünk elvitázní kívánják; a Kis-Solttal kénytelenítettünk tehát maradni. ⁵⁾

De más nemzetségeink eredeti nevét már többen örökölték; ilyen: Abauj, Borsod, Csanád, Győr, Hont, Körös, Szathmár, Szolnok, Torda, s ilyen lehet az eltűntek közül: Kevi, Zágor; ez ősi nemzetségek egyik-másik tagjainak nevei pedig még számosabb megyékhez maradtak tapadva, mint Doboka, a mint fennebb Katona után elősoroltuk.

Ez észrevételünk okát már fentebb igyekeztünk fejtegetni, a hol koczkrátatott állításunkat e jelenet által is támogatva látjuk, és csak ismétlési hibát követünk el állítva, hogy hihetőleg Sz.-Istvánnak birtokai csere következtében nevéket vesztek, az ujjonnan alkotott megyék várainak és főhelyeinek előbbi nevét pedig meghagyta változatlanúl, mások meg első főispánjaikról neveztettek el.

¹⁾ Ritus explor. verit. §. 9, 86, 328, 52, 361, 280, 281, 286, és Pozsonyra nézve §. 174.

²⁾ Jászai a Nagy. nemz. napjaiban 72. lapon a Turul-t karul helyett tollhibának tartja.

³⁾ Kézai 13. l. és a bécsi k. krónika, Turócinál P. 1. cap. 5.; Szabó Károly (Budapesti Szemle 1858. III. 263. l.) turul helyett kurult = karulyt = karvalyt gyanít.

⁴⁾ Nógrád vármegye III. k. 114. l. Mocsári szerint Bors maradéakai építették Zólyom várát, s azért zólyoni grófoknak is neveztettek. Ebből tehát az következik, hogy e megye nemhogy Árpád, de még Sz.-István alatt sem keletkezett.

⁵⁾ Horváth Mihály Magy. Tört. rövid előadása 2. kiadás 61. lapján 1116-ból egy Solt nevű főispánt hozván fel, ez azért amazt kétséssé teszi.

KIJEGYZÉSEK HÁROM ERDÉLYI CSALÁDI LEVÉLTÁR LAJSTROMAIBÓL.

— BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

II. A maros-németi és nádaskai gróf Gyulai család levéltárából.

A regisztrumot, melyből az alábbi kivonatokat közlöm, néhai gróf Kornis Gábor nyug. őrnagy 1856-ban juttatta átnézés végett kezeimhez. A lajstrom ő reá nagyanyja, gróf Gyulai Krisztina, gróf Kornis Zsigmond első neje, jogán szállt.

Az ívrétű vastag kötetet, melyben — nem számítva a több okmányt tartalmazó, de csak egy folyószám alá foglalt levélcsipeteket — összesen 6477 oklevél van kivonatulva, dr. László György ügyvéd írta össze, ki a levéltárt 1834—1836-ban regisztrálta, mint a lajstrom következő czímírata mondja: »*A méltóságos Maros-Németi (i) és Nádaskai Gyulai grófok levéltárának lajstroma, melyet készített László György, a S. S. M. M., a Philos. és Törvények Doctora, hites ügynök Pesten. 1834—1836.*«

László kivonatulása szabályos, jól körülírott, sőt bő, csak hogy nem fordított elég figyelmet a történeti tárgyú oklevelek kellő kiemelésére, illetőleg pontosabb körülírására, vagyis abba a hibába esett, a miben az ügyvéd-registratorok szoktak leledzeni: semmi tekintet a történetre, hanem minden csak a birtokviszonyokra s perre, no meg az illető familia »*dicsőségére*«, melynek kiemelése akárhányszor épen magát a főczélt képezte! De hát vajh, hányszor követte el ugyanezt a hibát a jó öreg Huszti András is a Wass és Kornis grófok levéltára rendezése alkalmával (pedig történettel is foglalkozó íróember volt), kinek nem egy, »*haszon-talan*,« — »*elvetni való missilisek*« czímíratú csomagjában Báthori Gábor, Mária Krisztierna, Petki János, Mihály vajda, Basta stb. nagyérdékű levelezésére bukkantam. S a régi registratorok ez elpusztíthatatlan hibájukat még hatványozták is az által, hogy a lajstromozott leveleket nem időrendi sorozatban szedték csomagokba, hanem csupán csak a birtokviszonyokra való tekintettel, — a történetkutatás valóságos átkául. Csak a modern lajstromozók

fordítanak immár gondot a történeti vonatkozású oklevelek külön csoportosítására, a mi aztán igen kényelmessé teszi a kutatást azok részére, a kik e levéltárakhoz férhetnek.

A mondottaknál fogva tehát bizonyosra vehetni, hogy László »*Curiosumok*«, »... és másfélék«, »*történeti adatok és bohóságok, csupán időtöltésre valók*« jelzésű írat-csipeteiben is érdekes történeti adatok lappanganak.

A levéltár a Gyulai-család idősb, úgynevezett horvátországi ágának, illetve utódjának gondviselése alatt állván, annak idejében nem férhettem hozzá, s ekként a lajstromból kijegyzett számok eredetieit nem láthattam. A levéltár átnézése végett tehát báró Edelsheim-Gyulai Lipóthoz kell az illető történetkutatónak fordulnia. Összeállításomnak azonban, gondolom, addig is hasznát lehet venni.

Meg kell még említenem, hogy az az érdekes oklevélgyűjtemény, melyet néhai gróf Gyulai Lajos ajándékozott az erdélyi múzeumnak, csak részben ered a családi főlevéltárból; a derék, a nemes férfiú ugyanis, kiben a Gyulai grófok ifjabb, úgynevezett erdélyi ága kihalt, e néhány kötetnyi gyűjteménybe jobbadán csak a saját ága levéltárának történeti hecsű okleveleit foglalta; a család főlevéltárból tehát kevés jutott az erdélyi múzeum kézirat-tárába.

A maros-németi¹⁾ Gyulai-család egyike a leggyorsabban emelkedett magyar nemzetségeknek. Erdélybe II. Gyulai Ferencz a vitéz váradi kapitány szakadt, s 1639-ben Pécsi Simonnak, a bukott s megnótázott erdélyi korlátnoknak leányát, Margitot vevén házas-társaul, alapítójává lett előkelő történeti szerepet viselt családjának, a melynek idősebb ágából, vagyis a váradi kapitány unokájától, szintén Ferencztől (V.) származó tagjai, le a jelenig, csaknem valamennyien a hadi pályára léptek s mint tábornokok, altábornagyok, tábornaszernagyok, ezredtulajdonosok és országos hadparancsnokok tűntek ki; az ifjabb, vagyis a nevezett váradi kapitány másik unokájától, III. István altábornagytól eredő tagjai ellenben, egynek, VI. Ferencz tábornoknak kivételével, a polgári pályán szolgálták hazájukat.

Családjának III. Ferencz szerezte meg a báróságot 1694-ben, a grófságot pedig ennek fia, az említettem V. Ferencz 1701-ben.

Egyes családtagok éltök folyását és koruk nevezetesebb eseményeit naplókban s emlékiratokban vázolták s igyekeztek megörökíteni, így II. Ferencz a váradi kapitány 1639²⁾, V. Ferencz

¹⁾ A *nidaskai* előnevet a grófi diploma függeszté a család régibb praedicatumához.

²⁾ L. e. közlemény 128. számát.

altábornagy özvegye gróf Bánffy Mária 1744 ¹⁾, VI. Ferencz tábornok 1766—1787 ²⁾, II. Sámuelné báró Bornemisza Borbála 1800—1814 ³⁾ s III. Lajos 1815—1834 ⁴⁾, mintha csak hagyományos lett volna a családban e követésre méltó szokás.

A Gyulai-nemzetség különben nem erdélyi, hanem kétségkívül magyarországi eredetű. A váradi kapitány atyja, I. István ugyanis a *kassai* erősség kastélyosa volt, s úgy vélem, hogy az a Gyulai Ferencz (I.), kiről e közlemény 1. számú kivonata emlékezik, I. István atyja lehetett ⁵⁾, — abból következtetve tehát, hogy e levélben bodolói, *abaúj-* vagy *gömörmegyei* birtokrészről, melyet a *szepesi* kamara foglalt el, a 7. számúban pedig tályai vagyis *zeplénmegyei* szőlőről van említés téve, melyet a váradi kapitány *Eperjesen* lakó embernek zálogosít el a 9. számú oklevél szerint; továbbá abból, hogy Ternye, a *kassai* kastélyos nejének Ternyei Annának birtoka (8. sz.), *sáros-* vagy *zolyommegyei* helység s maga az asszony is bizonyára odavaló családból származott: mindezekből mondom következtetve, több mint valószínűnek tartom, hogy a Gyulai-család eredetileg *felsőmagyarországi*. S erre vall szintén az is, hogy III. Gyulai Ferencz néhai atyám Torma József (Genealogiájában ⁶⁾), s kétségkívül oklevéli adat alapján, *eperjesi* előnévvel van megjelölve, sőt első neje, Barakonyi Klára, Ferencznek mersei Sulyok Borbálától született leánya is felsőmagyarországi családból származott. ⁷⁾ Fészkek valószínűleg *Abaúj-* vagy *Sáros-* megye volt.

A család nemzedékrendjét, a registrum, VI. Ferencz emlí-

¹⁾ L. a 130. számot.

²⁾ E naplót (l. e. közlemény 131. számát) »Gróf Gyulai Ferencz tábornok emlékiratai 1714—1787.« czímen a *Hazánk* VI. és VII. kötetében közlöttem. Miként jutott ez érdekes mű gróf Apponyi Sándor jeles bibliographusunkhoz, a kinek jelenben tulajdona, nem tudom.

³⁾ L. e. közlemény 132. számát.

⁴⁾ Kiadta unokaöccse, a nagyérdemű gróf Kuun Géza e czím alatt: »Gróf Gyulai Lajos naplótöredékeiből (1815—1834)«. Budapest, 1875.

⁵⁾ És nem maga a váradi kapitány, mivel ennek 1611-ben, a mely évről t. i. az oklevél szól, még gyermekéveiben kellett lennie.

⁶⁾ I. kötet 422. lap, 4. hasáb.

⁷⁾ Atyám Genealogiája I. k. 422. l. 11—12. hasábján a Gyulai-levéltár lajstroma után említi, hogy I. Jánost, kit az ugyanazon lajstromban látott adatok alapján I. István testvérbátyjául tett (sajnos, hogy az illető oklevelek levéltári folyószámát nem jegyezte fel) 1573-ban (Bodrog-) Keresztúr, 1582-ben pedig (Hernád-) Petri, Csaba, Felső- s Alsó-Kemény, Nagy-Szirma, Maly, Csán, Genew nevű birtokaiba iktatták be. Mivel e helységek jobbadán *abaúj-* s *szomszédmegyeiek*: abbéli véleményem, hogy a Gyulai-család csakugyan felsőmagyarországi eredetű, hihetővé válik.

tett naplója s néhai atyám fennérintett genealogiai művének adatai alapján pontosan össze lehet állítani, s annak életíratí rövid jegyzetekkel bővített táblázatát az alábbiakban közlöm is azért, hogy Nagy Iván s Kővári László több tekintetben hiányos közléseit kiegészítsem.

I. Tábla.

Mihály, török követ. ¹⁾ 1566—1613.				I. Ferencz.	
I. János. ²⁾ 1573—1597.		I. István, kassai kastélyos.
1616—1628.
(Terney Anna.)		Zsófia (korklátfalvi Fuló Mihályné.) ³⁾ 1617.	
II. Ferencz, várad kapitány. ⁴⁾
1635—1669.			Anna (1. Doby Istvánné, 2. Matóczy Györgyné.) ⁵⁾		
(1. Pécsi Margit.) ⁶⁾			(2. Mariássy Éva.) ⁷⁾		
II. István, fejedelmi főtekefogó. ⁸⁾		III. Ferencz, főispán ⁹⁾ (báró.)	Krisztina (gróf Gyulafi Lászlóné, 2. Ódörfi Lászlóné.) ¹⁰⁾		Éva (Daczó Pálné) 1667. ¹¹⁾ Anna, def. ¹²⁾
IV. Ferencz. ¹³⁾					
(1. Barakonyi Klára.)		(2. Kapi Mária.)			
V. Ferencz, altábornagy ¹⁴⁾ (gróf), (gróf Bánfi Mária.) ¹⁵⁾		III. István, altábornagy. ¹²⁾ (báró Bánfi Judit.) ¹²⁾	Klára. 1712. ¹⁶⁾	Katalin (gróf Toldalagi Mihályné.) ¹⁷⁾	
<i>Innen az idősb (horvátországi) ág. *</i>		<i>Innen az ifjabb (erdélyi) ág. **</i>			

*) Lásd a *II. táblát.*

**) Lásd a *III. táblát.*

¹⁾ Néhai atyámnak a Gyulai-levéltár registruma után tett feljegyzése szerint (Genealogiája I. k. 422. l. 1. hasábján), hol maros-németii Gyulainak íratik.

²⁾ V. ö. a statutiójára vonatkozólag imént mondottakkal. Atyám Genealogiája I. k. 422. l. 2. hasábján világosan meg van jegyezve, hogy maros-németii Gyulai volt. Én öt I. István testvérbátyjának veszem, a hogy atyám is vevé az említett registрум adatai szerint; megeshetik azonban, hogy nem testvére, hanem nagybátyja volt, s ez esetben az évszámhoz képest I. Ferencz és Mihály közé kellene öt igtatni.

³⁾ Torma József Genealogiája I. k. 422. l. 2. hasábján (szintén a Gyulai-levéltár lajstroma után) I. István testvérhúgának íratik.

⁴⁾ I. Rákóczi György főasztalnoka, tanácsúr s Udvarhelyszék főkirálybírája, Déva s Borosjenő fő- és Várad alkapitánya, Zaránd-, Arad-s Biharmegye főispánja, a hajdú-városok és a partium főgeneralisa. 1669-ben már nem élt (l. e közlemény 29. számát.) Naplóíró (l. 128. sz.)

⁵⁾ 1628-ban már élt, s második férje 1658-ban már özvegy (Genealogia I. k. 422. l. 2. hasáb.)

⁶⁾ Férjhez ment 1639-ben (l. a 11. számot), de 1653-ban már nem élt (l. 23. és 24. sz.)

⁷⁾ 1657-ben már neje volt a váradi kapitánynak (l. 26. sz., és v. ö. 25. sz.)

⁸⁾ Kemény János fejedelem főtekefogója. Elesett hősieg a nagyszőlősi ütközetben (1662), fejedelmi urának életét akarván Kemény Simon példájára megmenteni. Bethlen János következőkép beszéli el a szép tettet: »Princeps ipse lapsu equi a suis obtritus periit, cui dum suum Stephanus Gyulaius, Dapiferorum ejus Magister obtulisset, ipse equo destitutus pro fidelitate periit non tamen Principem suum contra fata tutari potuit.« (*Rerum Transylvanicarum Libri quatuor*, 1664-i nagyszzebeni 12 r. kiadás 287—288. l.)

⁹⁾ I. Apafi Mihály főasztalnoka, tanácsúr, Udvarhelyszék főkirálybirája, Középszolnok- s Küküllőmegye főispánja. Báró lett 1694-i június 2-án (v. ö. 3. sz.) Mint említém, *eperjesi*-nek is íratott. Egyideig Tököly párthíve volt (v. ö. 38. sz.)

¹⁰⁾ Meghalt 1670-ben (*Genealogia* I. k. 422. l. 4. hasáb.)

¹¹⁾ Torma József Genealogiája I. k. 422. l. 5. hasábján, a Gyulai-levéltár lajstroma szerint.

¹²⁾ U. o.

¹³⁾ Nagy Iván IV. k. 486. l. b) jegyzet, de ez az adat nyilván hibás, mivel a családi levéltár II. István házaspárjáról nem emlékezik, s még kevésbbé e fiúról, tehát mind Bethlen Miklós, mind pedig Kállay, a kikre Nagy Iván hivatkozik, alkalmasint összetévesztették e Ferenczet III. Ferenczcel, a ki, mint láttuk, csakugyan viselte Udvarhelyszék főkirálybirói tisztét.

¹⁴⁾ Altábornagy és az 51. számú gyalog-ezred tulajdonosa (ezze 1707-ben lett (l. 39. sz.) Grófi méltóságra 1701-i január 13-kán emeltette (l. 4. sz. v. ö. 3. sz.) Meghalt 1728-i október 18-án (l. 45. sz.)

¹⁵⁾ Korán lépett a katonai pályára s 18 éves korában II. Rákóczi Ferencznek már ezeres-kapitánya (*Hazánk* VI. k. 404. l.); később az austriai hadseregben katonáskodik, altábornagy s 1735-ben az 51. számú gyalog-ezred tulajdonosa lesz (*u. o.* 405. l.); a katonai szolgálatból 1741 után kilépett [*u. o.* 407. l.; fiának az a kifejezése, hogy atyját tresztiai birtokának viszaszerzése »vitte újabban az katonaeletre, mert ő szegény már egyszer volt katoná, az első katonaságból letette volt magát« (*u. o.* 592. l.) a Rákóczi-idő alatti szolgálatára s nem arra vonatkozik, mintha austriai szolgálatát szakította volna meg már egyszer.] Elhalálozott 1758-i október 13-án [*u. o.* 405—406. l., és nem novemberben, mint tollhibából áll (v. ö. 521. l.)] hetvennégy-hetvenöt éves korában (*u. o.* 406. l.), született tehát 1684 vagy 1683-ban.

¹⁶⁾ Torma József Genealogiája I. k. 422. l. 5. hasábján, a Gyulai-levéltár lajstroma szerint.

¹⁷⁾ U. o.

¹⁸⁾ 1744-ben még életben volt (l. 130. sz.) Naplót írt (l. ugyanazon számot.)

¹⁹⁾ Meghalt 1736 előtt (*Hazánk* VI. k. 410. l.)

II. Tábla.

Az idősb (horvátországi) ág:

F. Ferencz.
(Gróf Bánffy Mária.)

Klára, ¹⁾
(gróf Bethlen
Imréné.)	VII. Ferencz, ezre-
des, ²⁾ (báró Szepesi
Zsuzsanna, ³⁾)	I. József, def. ⁴⁾
1729—1776.	I. Sámuel, altábor-
nagy, ⁵⁾ (báró Bor-
nemisza Anna.) ⁶⁾	Katalin vagy
Mária. ⁷⁾
I. Ignác, tábornak-
nagy, ⁸⁾ (báró
Edelsheim Julia.)	II. Sámuel,
(báró Bornemisza
Borbála.) ⁹⁾	Krisztina, ¹⁰⁾
(gróf Kornis Zsig-
mondné.) 1780.	I. Albert, altábor-
nagy, ¹¹⁾ (gr. Wynants
Jusztina.)	
VIII. Ferencz, tábor-
szernagy ¹²⁾ (gr. Wra-
tislav-Mitrovsky
Antonia.)	II. Lajos,
udvari taná-
csos. ¹³⁾	III. Sámuel, altábor-
nagy, ¹⁴⁾ (Hoffmeister
Hermína.)	II. Albert,
kamarás. ¹⁵⁾	Jozéfa. (gróf
Haller Lászlóné.)
I. Ignác-Ferencz. ¹⁶⁾				

¹⁾ 1733-ban már élt; meghalt 1757-ben (*Genealogia* I. k. 422. l. 6. hasáb.)

²⁾ 1740 óta katonáskodik, s 1766-ban még él mint ezredes (*Hazánk* VI. k. 404. l.)

³⁾ Másodszor Ötves Miklósné (*Genealogia* I. k. 422. l. 6. hasáb.)

⁴⁾ Született 1719-ben (40. sz.)

⁵⁾ Született 1723-ban (43. sz.); hadipályára lépett 1740 előtt s tábornok lett 1766-ban (*Hazánk* VI. k. 404. l.); altábornagy s a 32. számú gyalog-ezred tulajdonosa 1773-ban (*u. o.* 687. l.); a horvát határ-szél hadparancsnoka 1777-től (*u. o.* 743. l.), hová ez évben indúl ki, 1773 óta Erdélyben tartózkodván (*u. o.* 682, 687. l.); 1780-ban Zeug város patriciusa (51. sz.) Meghalt 1802-ben.

⁶⁾ Férjhez ment 1757-ben (*Genealogia* I. k. 422. l. 6. hasáb.) Meghalt 1772-ben (*u. o.*)

⁷⁾ *Genealogia* I. k. 422. l. 6. hasáb.

⁸⁾ Született 1763-i szeptember 11-én. Katonává 1781-ben lett; 1797-ben tábornok; 1800-ban altábornagy és a 60. számú gyalog-ezred tulajdonosa; 1806-ban Horvátország bánja; 1813-ban tábornakszernagy; 1823-ban csehországi hadparancsnok; 1830-ban pedig a haditanács elnöke. Meghalt 1831-i november 11-én.

⁹⁾ Naplót írt (l. 132. sz.)

¹⁰⁾ *Genealogia* I. k. 423. l. 7. hasáb.

¹¹⁾ Született 1766-ban. Mint altábornagy s a 21. számú gyalog-ezred tulajdonosa halt el 1835-ben.

¹²⁾ Született 1798-i szeptember 1-én. Tábornakszernagy s főhadvezér volt.

¹³⁾ Meghalt 1845-ben.

¹⁴⁾ Született 1803-i áprilisben.

¹⁵⁾ Született 1805-ben.

¹⁶⁾ Született 1839-i december 24-én.

III. Tábla.

Az ifjabb (erdélyi) ág:

III. István.
(Báró Bánffí Judit.)

*) Katalin, ¹⁾
(báró Alvinczi
Gáborné.)	VI. Ferencz, tá-
bornok, ²⁾ (gróf
Haller Karolina.)	IV. István,
def. ³⁾	II. József, főka-
pitány, ⁴⁾ (báró
Jósika Mária.)	I. Lajos,
def. ⁵⁾	
Antal, def. ⁶⁾		Zsófia. ⁷⁾	IV. István,
(báró Bánffí
Borbála.) ⁸⁾	VII. Ferencz, kama-
rás, ⁹⁾ (kohányi Ka-
csándy Zsuzsanna.)	Katalin,
(gr. Bethlen
Adámné.)
Francziska, (gróf Wass Györgyné.)		Konstancia, ¹⁰⁾
(gróf Kuun Lászlóné.)	(gróf III. Lajos,
def. ¹¹⁾	Karolina, ¹²⁾ (báró
Frimont Péterné.)	

*) Összesen 14 gyermekük volt; 1766-ban csak négy élt (a fenn kimutatott ötből IV. István már korábban halálózván el) *Hazánk* VI. k. 406. l.; a többi kilencz nevét a naplóíró-tábornok nem jegyezte fel.

¹⁾ Meghalt 1771-ben (*U. a.* 681. l.) Férje erdélyi főkormányzszéki tanácsos volt.

²⁾ VI. Ferencz ikertestvére; született 1714-i november 27-én [*Hazánk* VII. k. befejező közlemény (v. ö. VI. k. 408. l.)]; elhalálozott 17—18 éves korában, tehát 1731 vagy 1732-ben született [*u. o.* 408. l. (v. ö. VII. k. a befejező közleménnyel.)]

³⁾ Született 1714-i november 27-én, ikertestvére IV. István volt [*u. o.* VII. k. befejező közlemény (v. ö. VI. k. 408. l.)] Korán lépett a hadi pályára [VI. k. 410. l. (v. ö. 409.)]; 1752-ben tábornok [VI. k. 521. l. (v. ö. 593. l.)]; 1753-ban, szorgalmazása daczára sem alkalmaztatván, haza kerül (VI. k. 521. l.); atyja III. István halála után ennek 51. számú gyalog-ezredje tulajdonosává lesz 1759-i május 16-án (VI. k. 521—522. l.) Meghalt 1787-i november 20-án és a ferenczrendiek nagyszebeni templomának sírboltjába temettetik. Katholikus. Emlékiró (l. 131. sz.; művét a *Hazánk* VI—VII. kötetében közlöttem.)

⁴⁾ Fogaras- és Kövárvidéke főkapitánya volt (*Genealogia* I. k. 422. l. 6. hasáb.) Meghalt 1799-i június 24-e után pár nappal [*Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből* (1815—1834) 67. l.]

⁵⁾ Meghalt 1773-i április 15-én (*Hazánk* VI. k. 681—682. l.)

⁶⁾ 1744-ben már élt (*u. o.* VI. k. 744. l.) 1781—1783-ban becsi theresianumi növendék, a szünidők alatt Olaszországban s Tyrolban, majd Szász- és Bajorországban tesz utazásokat (*u. o.* 748, 749. l. s VII. k. befejező közlemény.) Tanulmányai bevégezése után 1783-i november 26-án Erdélybe érkezik s megyei szolgálatra szándékozik magát adni, de 1785-i márczius 1-én himlőben elhalálozik (*u. o.*)

⁷⁾ Meghalt 1772-i április 17-én (*u. o.* VI. k. 681. l.) élte 7-ik évében, született tehát 1765-i április 17-e után.

⁸⁾ Később gróf Toldalagi Józsefné, végül Nagy Györgyné (*Genealogia* I. k. 79. l. 21. hasáb, és II. k. 1125. l. 9—10. hasáb.)

Mint a gróf Haller-féle levéltár ismertetésében már érintém, a gróf Gyulai-levéltár bő adatokat szolgáltat Pécsi Simon, e rejtélyes ember bukása utáni birtok- s életviszonyaihoz, s ez adatok közt nem egy érdekes új adatra találunk. A nemzetségét sirjába vitt II. Apafi Mihályra s nejeére vonatkozó kijegyzések elsomorító vonások e két ártatlan lélek meg nem érdemlett martýriumának képéhez. A lajstrom történeti s művelődéstörténetikivonatai pedig, valamint a naplók bizonyára érdekes történelmi forrásokra fognak vezetni.

Kijegyzéseim sorozata ime ez:

a) a *Gyulai-családot általában illetők*:

1. 1611. Egy piczin czédulán az van, hogy Gyulai Ferencnek bodolói részét a szepesi kamara elfoglalta s Gergely Simonnak adta 300 frtban. — 812. sz.

2. 1656. Rákóczi fejedelem parancsolata Gyulai Istvánhoz, Udvarhelyszék jegyzőjéhez, hogy az archivumjokban található Gyulai-nemzetség illető minden irományokat irjon át és adjon ki. — 1825. sz.

3. 1694. A grófok bárói diplomájuk másolatban. Ebben említetik, hogy ezen nemzetség azon régi Gyula vezértől veszi eredetét, ki alatt a szittyák Erdélyben megtelepedtek, és a ki Gyula-Fejérvárát építette [!] — 5962. sz.

4. 1701. 13-a Január. Gróf Gyulaiak eredeti grófi diplomájuk Leopold királytól. — 2984. és 3072. sz.

5. — A familia dicsőségére szolgáló levelek, melyenek a fejedelmek dolgában vitt követségek a bécsi udvarnál, előlépések a katonaságnál stb. — 6224. sz. (Az évszámok nincsenek kitéve.)

6. — A Gyulai-nemzetség rövid biographiája egy történetíróból [Szalárdi?] — 3063. sz. [Évszám nélkül.]

b) *I. Gyulai István*:

7. 1619. 7-a Junii Alaghi Menyhárt fő-tárnokmesternek eredeti privilegiális levele, melylyel Tályán az úgynevezett Vereshegyen, máskép Nyíresen Gyulai Istvánnak, kassai kastélyosnak 250 frtéért egy szőlőt örökre inscribál. — 964. sz.

8. 1628. Gyulai Istvánnak és feleségének Ternyei Annának, gyermekeiknek Ferencz és Annának ternyei udvarházuk miből állt, micsoda

⁹⁾ *Gróf Gyulay Lajos naplótüredékeiből (1815—1834)* 67. l. Meghalt 1807-ben (*Genealogia* I. k. 423. l. 7. hasáb.)

¹⁰⁾ Gróf Kuun Géza édesanyja. Férjhezment 1828-ban.

¹¹⁾ Született 1799-i június 24-én (Naplótüredékei 67. l.) Emlékiró. Tiszta lelkű, nemes férfiú volt.

¹²⁾ Férjhezment 1832-ben (*Gróf Gyulay Lajos naplótüredékeiből (1815—1834)* 225. l. *) jegyzet.)

földek, kaszálók, erdők voltak hozzá, mikor azt 6 esztendőre arendába adták Gombos Imrének, arról való inventarium. — 1090. sz.

e) II. Gyulai Ferencz :

9. 1635. Gyulai Ferencz Tályán a Nyíreshegyen [Nyíresen] levő szőlőjét elzálogítja Eperjesen lakozó Karaján Mihálynak 1000 frtban. — 1279. sz.

10. 1638. Idősb Rákóczi György fejedelem igtató parancsolata Gyulai Ferencz részére Maros-Németire, Keőfalura, Gyálulmárára, Szeliscsorára, Hosszúligetre és Fornádiára szóló, melyeket neki per notam infidelitatis Leonardi Nemes ajándékozott. Nemes Borbála, a notoriusnak leánya, 11 esztendővel későbbben ellenmondott ezen adománynak a fejérvári káptalanban. — 1336. sz.

11. 1639. Rákóczi György fejedelemnek levele, melylyel Gyulai Ferencznek Péchi Margittal Fogarason leendő s a fejedelem által kitartandó menyegzőjére Kénossi Ferenczet meghíja. — 1359. sz.

12. 1640. Hogy Gyulai Ferencz Semsei Jánostól Józsafeőn egy jobbágytelket vett. — 1410¹/₂. sz.

13. 1644. O[láh]-Andrásfalvát illető írások, u. m. : donatió Rákóczi György erdélyi fejedelemtől Gyulai Ferencz váradi kapitány számára, elzálogítás, visszaváltás és osztály, eredeti és másolatok. — 1503. sz.

14. 1644. Eredeti adománylevél Andrásfalváról. — 1504. sz.

15. 1645. Küküllővármegye viceispánjának és szolgabirájának relatiója az andrásfalvi pura statutióról. Eredeti. — 1509. sz.

16. 1647. Déva-Solymos iránt Péchi Zsuzsánna, Krisztina és Margit protestatiót adnak be anyjuk jogán e birtokot visszaváltani akarván. Ez oklevélben *eperjesi Gyulai Ferencz* jön elő. — 1549. sz.

17. 1649. Rákóczi György fejedelem diplomája, melylyel Gyulai Ferencznek, Borosjenő főkapitányának zarándi főispánságot ad. — 1619. sz.

18. 1651. Rákóczi György fejedelemnek Gyulai Ferencznek adott donatiója Sír, Galsa, Meszt, Aranyágh, Szerb, Keőszönd és Magszina s az egész alsó-magzinai, pankotai, filéregyházi, szentkeresztzi, felső aranyághi és cserneli pusztákról Zarándvármegyében, Kása, Kázmér, Kolodva és Mártonosról Aradvármegyében Petneházi Istvánné, Király Anna defectusából. Eredetiben és a jászói convent transuntumában de anno 1700. Az eredeti igtató parancsolattal Zarándvármegyére. — 1694. sz.

19. 1651. Gyulai Ferencz reversalisának mása, melylyel a [maros-] némethii jobbágyok dézmáját a helybeli reformatus papuak adta. — 1697. sz.

20. 1651. Gyulai Ferencz jenői főkapitány és zarándi főispán a dévai praedikátor számára [maros-]némethii jószágából örökös dézmát alapít. — 1700. sz.

21. 1652. Rákóczi György fejedelemnek Újlakról Gyulai Ferencz részére adott donatiója. — 1727. sz.

22. 1652. Rákóczi György fejedelem igtató parancsolata Küküllővármegyéhez, hogy igtassák be Gyulai Ferenczet, váradi alkapitányt Újlakba. — 1731. sz.

23. 1653. Gyulai Ferencznek, úgymint Péchi Margit feleségétől nemzett gyermekei gyámatyjoknak a balázsfalvi jószág iránt a váradi káptalan előtt tett protestatiójának mása. — 1740. és 1743. sz.

24. 1655. Gyulai Ferencz váradi kapitánynak, úgymint Péchi Margittól nemzett István és Ferencz fiai gyámatyjoknak, prókátori vallása. — 1790. sz.

25. 1657. Gyulai Ferencz váradi kapitány a váradi káptalan előtt István és Ferencz, első feleségétől Péchi Margittól való fiai számára örök-vallást teszen Maros-Némethi, Andrásfalva, Újlak és Nagy-Solymosról. — 1901. sz.

26. 1657. Fassió. Gyulai Ferencz a váradi káptalan előtt örökvallást t sz második feleségének márkusfalvi Mariássi Éva asszonynak és István s Ferencz fiainak számukra Galsa, Mest, Süre, Kasza, Kazmir, Aranyágh, Kalodva, Köszend és Pankosa [Pankota] puszta felett Zarándvármegyében; továbbá egy nemesi ház felett Váradon; ghémes és dékánfalvi részjóságai felett Biharban. — 1911. sz.

27. 1658. Donatio. Rákóczi György fejedelem Gyulai Ferencz váradi kapitánynak Váradon Péntekhely nevű utczában egy szabad curiát és szőlőket ajándékoz. Az igtató parancsolattal és a pura statutióról adott relatiójával Biharvármegyének. — 1957. sz.

28. 1660. Némely nemesek hűséglevele Rákóczi György erdélyi fejedelemhez, melyből annyi sül ki, hogy ebben az esztendőben Gyulai Ferencz az említett fejedelemnek főkapitánya volt. — 2050. sz.

29. 1669. Gyulai Ferencz váradi főkapitány testamentuma mása. — 2336. sz.

30. 1699. Inquisitióban idősb Gyulai Ferencz mint Várad és Jenő várak főkapitánya, hajdúvárosoknak és a partiumoknak főgeneralisa jön elő. — 2963. sz.

d) III. Gyulai Ferencz :

31. 1668. Ifj. Gyulai Ferencz Apafinak főasztalnoka volt. — 2306. sz.

32. 1684. Apafi Mihály eredeti decretuma, melylyel Gyulai Ferenczet Közép-Szolnokvármegye főispánjának kinevezi. — 2779. sz.

33. 1687. Gyulai Ferencz folyamodása a fejedelemhez. A haza javára tett szolgálatait megjutalmaztatni és a közjóért szenvedett kárait pótoltatni kéri. — 2755. sz.

34. 1687. Az erdélyi fejedelem assecuratióális levele, melylyel Gyulai Ferencznek igéri, hogy valamely kérését teljesíteni fogja. — 2754. sz.

35. 1688. Apafi Mihály fejedelem diplomája, melylyel Gyulai Ferencznek a küüllővármegyei főispánság adatik. — 2764. sz.

36. 1691. Valami, állítólag öreg Gyulai Ferencz végrendeletének egy részecskéje in copia, mely szerint nevezett Gyulai Ferencz azt rendelte volna, hogy míg felesége, Kapi Mária életben lesz, ha szinte férjhez menne is, mégis ötlet Ferencz fia ki ne vetkeztettesse se magyar, se erdélyországi jószágából e. c. t. A hátuljára az van feljegyezve, hogy ezen dispositiót az erdélyi királyi tábla megsemmisítette. — 2803. sz.

37. 1693. Öreg Gyulai Ferencz gyűjteménye azon instantiákról, melyeket ő elhagyván Tököli-pártját és Bécsbe jövén, részint ő főméltóságokhoz, részint magához a Felsőshez is nyújtott, hogy ő Felsőge fogadja őt hívei közé, és jószágait, melyeket a török iga és Tököli-pártja által elvesztett, neki kezéhez adja. A jószágoknak, melyeket keresett, hosszú lajstroma a középső íven van. — 2836. sz.

38. 1699. 4-a Sept. Leopold császárnak diplomája, eredeti, melylyel a Tököli-párttól elálló báró Gyulai Ferenczet az udvarhelyszéki bíróságba visszahelyezteti. — 2983. sz.

e) *V. Gyulai Ferencz :*

39. 1707. Gróf Gyulai Ferencz oberster és ezred-tulajdonos lesz. — 3158. sz.

40. 1719. Gróf Gyulai Ferencz regementje egy hónapi zsoldját ajánldekozza a grófnak imént született fiacskája, József számára, a kit a regement vitt keresztvízre. — 3493. sz.

41. 1721. Gróf Bánffy Mária, Gyulai Ferenczné, mint báró Bánffy Dienesnek Bornemisza Katától való egyenes utódja, protestál, hogy Kászonyi József, erdélyi vice-cancellarius, a ki ő Felsőge engedelmé mellett eddigi nevét báró Bornemisza Jánosra változtatta, ne tartassék az ő familiájabelinek lenni. — 3769. sz.

42. 1721. Ugyanaz protestál azon alkú ellen is, melyre az imént nevezett Kászonyi Bornemisza János Apafi Mihály herczeggel lépett a Tököli-familia jószágaira nézve. — 3770. sz.

43. 1723. Gróf Gyulai Ferencz ő excellentiája Sámuel fia születéséből vett örömeben a roslosnyaiaknak egy esztendei déznmát elenged. — 4053. sz.

44. 1723. Bizonyáglevél, hogy gróf Gyulai Ferencz gróf Steinville generalist anno 1712 Tristia iránt a zálogsummával megintette legyen, de hogy az azt el nem fogadta. — 4088. sz.¹⁾

45. 1728. Egy levél, melyben gróf Gyulai Ferencz generalisnak, az előlkitett esztendőben mindszenthava 18. napján Olaszországban történt halála jelentetik. — 4112. sz.

46. 1728. Útível, mely mellett a Mantuában meghalt gróf Gyulai Ferencz ő excellentiája testét hazájába Erdélybe szállították. — 4132. sz.

f) *III. Gyulai István :*

47. 1712. Gróf Gyulai István megkínálja az oláhországi vajdát azon summával, melylyel neki adós volt, s kötelezőjét és aranybányás faluját Trisziát Zarándvármegyében visszakeri, de hijában. — 3239. sz.

48. 1721. Dindár László bizonyáglevele, hogy némely gróf Gyulaiakat illető, a havasalföldi fejedelemmel volt adóssági leveleket gróf Steinville generalisnak, minekutánna ez azon adósságokat kifizette, általadott legyen. — 3818. sz.

¹⁾ V. ö. a következő jegyzettel.

49. 1723. Steinville erdélyi commendáns-féle adósság. — 4017. sz.
 50. 1723. Két bizonyítvány a gróf Steinville és Gyulai István között a Tristia nevű falu és aranybánya dolgában fenforgott bajban. — 4068. sz.¹⁾

g) *I. Gyulai Sámuel* :

51. 1780. Diploma, melyvel Zeng tenger melléki város gróf Gyulai Sámuel ö excellentiáját minden ivadékostól patriciusai közé felveszi. — 5919. sz.
 52. 1785. Gróf Gyulai Sámuel ö excellentiája gyűlésre hivatik Nagy-Enyedre az új urbarium feletti tanácskozáásra. — 5966. sz.

h) *V. Gyulai Ferencz* :

53. 1768—1773. Gróf Gyulai Ferencz ö nagyságának a trisztiai aranybányából vett jövedelme. — 5622. sz.²⁾

i) *Pécsi Simon* :

54. 1635. Péchi Simon végső rendelése gyermekei között. — 1281. sz. V. ö. 1277. és 1282. sz.
 55. 1638. Az erdélyi fiscus Péchi Simont és Maróthi Györgyöt a zsidó-vallás követése miatt ad poenam notae infidelitatis bepöri. — 1352. sz.
 56. 1638. Péchi Simon protestatiója, hogy nota miatt személyes megjelenésre citálták törvény eleibe, s hogy mivel a dési gyűlésen betegségre miatt meg nem jelenhetett, minden jószágát elítélték. — 1347. sz.
 57. 1638. Tanúk vallása, hogy Péchi Simon megnótáztatásakor igen beteg volt. — 1356. sz.
 58. 1638. Péchi Simon leányai protestálnak az apjuk jószágai confiscatiója ellen. — 1354. sz.
 59. 1638. Rákóczi György fejedelem parancsolata, hogy Péchi Simon bocsáttassék szabadon és jószágai is adassanak neki vissza. — 1357. sz.
 60. 1639. Péchi Simon leányai, u. m. Zsuzsánna Kénosi Ferencz, Krisztina Farkas Ferencz, Judit Angyalos István hitestársaik Rákóczi György fejedelem előtt solenniter protestálnak, respective inhibeálják apjukat, hogy azért, mivel a szombatokodás miatt ad amissionem bonorum a fiscus által megcítáltatott, még jószágait el ne adja, mert azok ősieik, s a leányág successiója alá tartoznak. A jószágok ezek: Magyar- és Oláh-Hidegkút, Andrásfalva, Szent-Ersébet, Magyar-Sákod, Bözöd, [Bözöd-] Újfalu, Köröspatak [Köröspatak], Cziczefalva [Czikendal?], Keresztúr [?], Alsó-Boldogasszonyfalva, Új-Székel(y), Sárd, Oláh-Sákod, Kóród-Szentmárton, Szénaverős, Kis-Szöllős, Fületelke, Pagocea, Balázsfalva vára, Péterfalva, Zpin [Szpiny], Ecellő, [Homoród?], Szent-Péter, Visa, Viszolya, Tuson, Domb, Köbölkút, Paszmos. — 1379. sz.
 61. 1639. Péchi Simon és az erdélyi fiscus között kötött egység,

¹⁾ A Steinville-féle ügyre nézve lásd még a 44. s 53. számot is, és v. ö. *Hazánk* VI. k. 591—592. és 741—742. ll.

²⁾ L. az 50. számhoz tett jegyzetet.

mikor amaz nóta miatt minden jószágaitól megfosztatott volt. Péchi Simon ennekutánna hűséget fogad a fejedelemhez, a fiscus ellenben visszaad neki Szent-Erzsébeten, Szent-Ábrahámon, Sárdiban [Sárdban], Magyar-Sákonon, Héjasfaluban és Nagy-Solymoson 70 jobbágyot élete fogytáig. — 1371. sz.

62. 1644. Rákóczi György fejedelem igdató parancsolata Küküllővármegyéhez, hogy Andrásfalvában, melyet Péchi Simon a zsidóvallásra átmenetele által elvesztett és e cím alatt Gyulai Ferencznek és feleségének, Péchi Margitnak adott, a statutiót vigyék véghez, vidimata copia. — 1505. sz.

63. 1645. A szent-erzsébeti és kis-solymosi bírák attestatiója, miképpen adattak által Gyulai Ferencz uramnak a Péchi Simon-féle jószágok. — 1513. sz.

64. 1648. Compulsorium mandatum. A visszáján vannak némely jegyzések Péchi Simont a szombatosság szennyétől mentők. — 1575. sz.

65. 1649. Ifj. Rákóczi György fejedelemnek Udvarhelyszék esküdtjeihez szóló sequestratorium parancsolatja, hogy menjenek ki Sz.-Erzsébetre, Kis-Solymosra, Sz.-Andrásra, Héjasfalvára és Sárdra, mint azelőtt Péchi Simon által birt, de vétsége miatt elvesztett, azután feleségének Barrabás [Barlabáss] Katának 100 tallérban ugyan holta napjáig inseribált, de részint elpazarlani kezdett, részint pusztulásra hagyott jószágokba, s azokat a fiscus részére foglalják el. — 1601. sz.

66. 1649. Kénosi Ferencz panaszsképen előterjeszti az erdélyi országosan összegyűlt rendek előtt, hogy pagoesai és kis-szöllősi jószágait, melyeket Péchi Simontól birt zálogos jussal, és Zágorban egy jobbágyát két szöllejével és malmával együtt, miket örök jussal birt, Péchi Simon vétke miatt a fejedelem tőle elfoglalta a nélkül, hogy rajtuk fekvő pénzét megadta volna. — 1602. sz.

67. 1649. A megnótázott Péchi Simontól elvett ingó javaknak specificatiója, melyeket örökösei visszakivántak. — 1607. sz.

k) *II. Apafi Mihály és neje: 1)*

68. 1711. Hercegz Apafi Mihály igéri gróf Gyulai Ferencznek, hogy erdélyi jószágát Illyét tüstént átadja, mihelyest azt Józsika uram kezeiből megkapja. — 3212. sz.

69. 1711. Tudja-e a tanú, hogy gróf Gyulai Ferencz és felesége, Bánffi Mária adtak volna Apafi Mihály fejedelemnek Illye kiváltására 10,000 frtot. — 3214. sz.

70. 1712. Apafi erdélyi fejedelem obligatiója 2400 frtról, melyeket gróf Gyulai Ferencztől vett kölcsön. — 3289. sz.

71. 1712. Hercegz Apafi Mihály az udvarhelyi várban [tán városban] levő kastélyt zálogba adja gróf Gyulai Ferencznek 800 m. frtért [tán 8000 frtért.] — 3264. sz.

72. 1723. Hercegz Apafi adósságai. — 4094. sz.

73. 1725. A hercegz cselédek esztendei béreik. — 4260. sz.

1) A rájuk vonatkozó alábbi adatokon kívül lásd még a 42. számút is.

74. 1725. Számlolás Apafi herceg adósságaiban, mikor lenne kifizetve esztendei 35,000 forintoként. — 4251. sz.

75. 1725. Útlevelek, melyek mellett gróf Gyulai Ferenc ö excellentiaja a Bécsben meghalt Apafi Mihályné hercegeasszony testét (a ki született gróf Bethlen Kata kisasszony volt és testvére Bethlen Klárának), gr. Bánffy György erdélyi gubernatornénak, gr. Gyulai Ferencné anyjának) Erdélybe Almakerékre küldte a méltóságos familia sirboltjába. — 4248. sz.

76. 1725. Gróf Gyulai Ferenczné visszakéri holmi drágaságait, melyek Apafi hercegnénél maradtak mikor megholt. — 4254. sz.

77. 1725. Holmi ingó javaknak, drágaságoknak jegyzéke, melyeket a hercegeasszony inde ab anno 1712 egész haláláig zálogba rakogatott. — 4259. sz.

78. 1725. Jegyzéke azon drágaságoknak és ékességeknek, melyeket a hercegeasszony halála után Tarczali Zsigmond urammagához vett. — 4249. sz.

79. 1725. Holmi ingó javak és drágaságok jegyzéke. — 4256. sz.

80. 1725. Gróf Gyulai Ferenczné a hercegeasszony ingó javainak inventariumát és aestimatióját kéri az udvari marschaltól. A hercegeasszony lakásán találtatott képek. Licitatio. — 4255. sz.

81. 1729. Gróf Bethlen Imre vallomása a Gyulaiaknál keresett Apafi herceg drágaságai ügyében. — 4440. sz.

82. 1731. Hogy Apafi hercegnek kótyavetyén eladott mellényét gróf Gyulai Ferenc vette legyen meg. — 4502. sz.

1) történetiek :

83. 1566. 10-a Julii Unghvárott költ eredeti adománylevele Petrachkó havasalföldi vajdának, melylyel bátyjának Istvánnak Moldvaország vajdájának megegyezésével Székely Antalnak, a császár kapitányának ajándékozta Chychó várát Erdélyben a hozzátartozó mezővárosokkal és falukkal, mely Chychó romlott vár a moldvai vajdasághoz tartozónak lenni mondatik. — 392. sz.

84. 1601. 17-a Sept. Erdély és Oláhország vajdája Mihály kiküldi Barakonyi Ferenczet katona-újonczokat szedni. — 696. sz.

85. 1606. és 1611. Békekötés Magyar- és Erdélyország között. — 742. sz.

86. 1611. 1-a Aug. II. Mátyás király patense Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király tettei ellen. — 826. sz.

87. 1613. 20-a Sept. Bethlen Gábor fejedelem adománya Udvarhely váráról több nemesek számára, hogy háborús időkben oda rejthessék vagyonaikat. Eredeti. — 859. sz.

88. 1650. Az erdélyi fiscalis jószágoknak lajstroma. — 1664. sz.

89. 1650. Apafi [vétségéből Rákóczi helyett] fejedelem, hogy a jószág-birtokosokat jussaik bátorsága iránt megnyugtassa, nyomtatott példányokban szétküldi az országban azon jószágok névsorát az egész erdélyi fejedelemségben, melyeket világosan fiscalis jószágoknak tekint, és mint olyanokat vagy valósággal bír, vagy reájuk számot tart. — 1624. sz.

90. 1657. Ruina exercitus transilvanici. — 1876. sz.
91. 1658. Rákóczi György fejedelem manifestuma, hadi rendszabása. — 1923. sz.
92. 1659. Baresai Ákos fejedelem az udvarhelyi darabontokat katonai szolgálaton kívül minden egyéb szolgálattól menttekké teszi. — 1976. sz.
93. 1660. Baresai Ákos fejedelem levelének mása Szatmárvármegyéhez. — 2045. sz.
94. 1666. Gróf Balassi Imre buzdító levele a Végh-Besztercze [Vág-Besztercze] várát védő híveihez. — 2216. sz.
95. 1667. Mikor Murány várát az ellenség lövöldözte, ostromlotta, akkori esküjök Széchi Mária magyar és német vitézeinek. — 2242. sz.
96. 1668. A lengyel király resignál. — 2288. sz.
97. 1671. Török basák levelei, mikor Roslosnya is az ő igájuk alatt volt. — 2419. sz.
98. 1672. Báró Spandau kassai várcommendáns credentionalis levele Barkóczy István és Barakonyi Ferencz részére, mikor őket közdolgokban a hajdúvárosokba küldötte instructióval. — 2458. sz.
99. [1674.] Bánffi Dienes ellen támasztott vádpontok, mikor meg-sententiázták. — 3206. sz. [Évszám nélkül.]
100. 1677. Curiositások abból az időből, mikor a magyar földet török bírta. Török basák levelei, passusai. Eredetiek és másolatok. — 2637. sz.
101. 1686. Idősb Gyulai Ferencz követsége Apafi fejedelemtől Carafa, a császári hadak vezéréhez Kassára. — 2743. sz.
102. 1686. Gyulai Ferencz követsége a bécsi udvarnál. — 2741. sz.
103. 1686. Gyulai Ferencz bécsi követségéhez való csomó. — 2738. sz.
104. 1690. Apafi fejedelem védlevele az udvarhelyi darabontok számára. — 2784. sz.
105. Diploma assecuratorium Leopoldi imperatoris, melyet adott, mikor Erdély császári kormány alá jutott, hogy szabadságaikat megtartja. Copia. — 2800. sz.
106. 1693. A fogarasi várban levő paraszt tisztek névsora. — 2844. sz.
107. 1700. Curiosumok: az erdélyi gubernátor esküformája; egy beszéd valamelyik vármegye gyűlésén. — 2992. sz.
108. 1711. Curiosum. Alkúpontok az udvar és Rákóczi Ferencz fejedelem közt. — 3219. sz.
109. 1723. Publico-politica országgyűlési tárgyak. — 4110. sz.
110. 1751. Curiosumok. Egy catholicus és nem catholicus egyike a másikat a maga hitére akarja csábítani. És másfélek. — 4913. sz.
111. 1764. Egy hazafinak gondolatai, miképp lehessen az akkori országgyűlésen a magyar constitutiót, melyet mint rebesgették veszedelem fenyegetett, minden gonosztúl megóvni, s milyen új törvényeket légyen tanácsos hozni. — 5431. sz.
112. 1770. Curiosumok. — 5700. sz.
113. 1771. Miesoda pusztítást tesz a pestis M.[aros-] Vásárhelyen. — 5739. sz.

114. 1781. Herczeg Kaucicz cancellarius válasza a pápa nunciusának biletjére. — 5932. sz.

115. 1784. Mint dühöngnek az oláhok Erdélyben Hóra és Kloska vezérlésük alatt. — 5949. sz.

116. 1785. Az erdélyi oláhok lázadásának története Hóra és Kloska alatt. — 5967. sz.

117. — Curiositások csomója. Történeti adatok és bohóságok, csupán időtöltésre valók. — 6226. sz. [Az évszámok nincsenek kitéve.]

m) *művelődéstörténetiek* :

118. 1662—1717. Régi magyar kalendáriumok. — 2737. sz.

119. 1666. Conventio generosi domini Joannis Gyulai cubiculariorum magistri apud principem Rákóczi [I. Rákóczi Ferencznel.]¹⁾ — 2224. sz.

120. 1721. Külföldön Franequerában elhalt Komáromi István testamentuma. — 3843. sz.

121. 1728. Bánffi György gubernátor piun legatuma az cesedi uradalomból. — 4422. sz. [V. ö. e közlemény 122. számával.]

122. — Néhai gróf Bánffi György erdélyi gubernátor piun legatuma, melyeket az cesedi uradalomból tett. — 3201. sz. [Évszám nélkül (l. e közlemény 121. számát.)]

n) *vegyes* :

123. 1102. Kálmán király békelevele, melylyel igéri, hogy a jádrai apácák monostorát — monasterium S. Mariae, quod situm est in Jadera — békével fogja hagyni, nem fogja háborgatni. Ez azonban csak simplex copia, az sem a régi kéz írása. — 1. sz.

124. 1466. Mátyás király adománylevele, mely szerint Salamon nevű pusztát Biharvármegyében Bachó Miklósnak adja. — 90. sz.

125. 1477. Mátyás király adománya. Özvegy Galzeech Miklósnak ajándékozza a férjének jószágait, u. m. Sabzont, Somot, Chéchfalvát, Mátyócot, Zedlicét, Popothnyezát, Miklósfalvát. — 105. sz.

126. 1530. Régi nemoriale Bees jószág eredetéről, melyben az mondatik : hogy Best Magli György birta feleségéről Pani Zsófiáról, de Lajos királylyal Moháctól futván, az ellenség kezébe esett, a homnan hogy magát kiválthassa, Beest Monyorósi Jánosnak és ivadéknak Némethi Ferencznek elzalogítja 100 frtban. — 204. sz.

127. 1716. Az ó-budai és nyulak-szigetebeli apácák Szluha Ferencz ítélőmester elébe idézik mindazokat, a kik az elmúlt török idők alatt számtalan jószágokat szerteszét az országban magukéivá tették. — 3384. sz.

¹⁾ E Gyulai János bizonyára nem volt a marosnémeti Gyulai-családból való, hanem valamely más, hasonvezetéknevű, de különböző praedikatumú erdélyi családból, mint például: a *valkai-, hosszútelki-, felsőjárvi, váradi* (sarkantyús-) vagy *szentpáli* Gyulai-nemzetségből származott.

o) *naplók s emlékiratok* :

128. 1639. Gyulai Ferencnek naplókönyve mikor Törökországba utazott. — 1366. sz.

129. 1669. Barakonyi Ferenc naplókönyve, melyben fel van jegyezve, hogy ebben az esztendőben június 16-án tartott Gyulai Ferencz veje-ura Klára leányával menyegzőt. — 2344. sz.

130. 1744. Az özvegy grófné (gróf Gyulai Ferenczné, gróf Bánffi Ferenczné gróf Bánffi Mária) naplókönyve. Benne van egy falatka levél a sz.-miklósi földről törökül írva. — 4735. sz.

131. 1764. Gróf Gyulai Ferencz naplókönyve. — 5467. sz.

132. 1800—1814. Gróf Gyulai Sámuelné ő excellentiájának két naplókönyve. — 6152. sz.

III. *A nagyváradai Veres-család levéltárából.*

Az alább következő néhány adatot a nevezett család okleveleinek ama registrumából jegyeztem ki, melyet Veres Ádám, utóbb az erdélyi kincstárnokság tanácsosa ¹⁾ készített 1768-ban. A lajstromot 1856-ban láttam néhai ipam Makray Sándornál, kinek atyái nagyanyja, Veres Katalin, a lajstrom készítőjének nővére vala, s a kihez ennek jogán kerültek a fiúágon kihalt nagyváradai Veres-család okleveleiből azok, melyek a hozományát alkotott birtokokat illették. Hogy a család okleveleinek más birtokokra vonatkozó része hová jutott, kikre szállt, nem sikerült megtudnom. Az említett Veres Katalin, Makray Zsigmondné-féle iratokból azonban néhány csomag, jelesen az Alpestest s Ecellőt illetők, mint néhai ipamtól értesültem a szilvási Balia-családhoz kerültek, lévén e család egyik ágának tagjai szintén Makray Zsigmondnének nőágon való utódai; sorozatomnak nagyérdékű 6. száma tehát Balia Ignác, Hunyadmegye árvaszéki ülnökénél lenne keresendő. A néhai ipamhoz jutott Veres-féle iratok közt csak egyetlen történeti vonatkozású oklevelet találtam meg, a 7. számú fölötte érdekes relatoriát t. i., a melyet »*Tököly Imre hűtlenségi pere Erdélyben, 1685-ben*« című értekezésében Szabó Károly közlötte a »Száz-

¹⁾ Nagy Iván (XII. k. 151. l.) Veres Ádámról azt írja, hogy 1771-ben az erdélyi *kir. kormányszéknél* fogalmazó, 1780—4-ben titkár és számvevő volt; atyám, Genealogiája II. k. 1224. l. 6. hasábján ellenben *cameralis secretariusnak* nevezi; utódai végül, a kiknek legbiztosabb tudomásuk lehetett legutóljára viselt tiszti fokozatáról, az erdélyi *thesaurarius consiliariusának* mondták és mondják. A mult században úgy az erd. főkormányzék, valamint a kincstárnokság is Nagyszebenben székelvén s a főkormányzó vezetése, illetőleg ellenőrzése alatt, egymással szorosabb összefüggésben levén, mint a későbbi időkben: Nagy Iván különösebb tévedés nélkül használhatta a *kir. kormányszék* kifejezést, értvén alatta Erdély közigazgatási s pénzügyi mintegy *együttes* főhatóságát.

dok« 1869. évf. III. k. 209—231. ll.; de a kivonatolt oklevelek egyike-másika előkerülhet azokban a Veres-féle levélcsoomagokban is, melyeket ipamtól néhai sógorom Makray László átvett volt mint saját birtokaira vonatkozókat; nővérem, özvegy Makray Lászlóné bizonyára készségesen fogja eziránt tájékoztatni az illető érdeklődőt.

Veres Ádám, mint sorozatunk signaturáiból láthatni, családja okleveleit betűkkel s római folyószámokkal megjelölt kötésekre osztá birtokok szerint, s a leveleket kötésenként külön-külön folyószámozta. A birtokok szerinti schematicus osztályozás következtében a levélcsoomagok, mint érintők, utóbb különböző családokra szállottak. Így az *A.* betűjű *I.* kötés (Hosdát) és a *B.* betűs *II.* s a *C.* betűjű *III.*, hihetőleg szintén Hosdátot illető kötések, valamint a *DD.* betűvel jelölt *XXIX.* s az *L.* betűs *XI.* kötés (Alvincz és Borberek) néhai ipamhoz kerültek, a kinél azonban az utóbb említett csomagot nem találtam meg. A *D.* betűs *IV.* kötés (Batiz) valószínűleg gróf Bethlen Olivérhez jutott s nála bizonyára el is kallódott. Az *F.* betűjű *VI.* kötetet (Alpestes és Ecsellő), mint említém, Balia Ignácznál kell keresni Déván s tán még más csomagokat is. Az *E, G—Z.* s az *AA—DD.* betűs, mintsintén a többi kötés, más, ismeretlen nevű családokhoz jutott. Hogy a csomagok száma tetemes volt, kitetszik onnan, hogy az abc összes betűi nem lévén elegendők a csomagok megjelölésére, a betűket sorrendben meg kellett kettőztetni, és hogy a *DD*-vel signált kötés már a *XXIX*-ik volt.

A registrumban kevés történeti adatot találtam ugyan, de minél érdekesebbeket. Kijegyzéseim sorozata itt következik:

a) *történetiek:*

1. 1512. Az erdélyi alvajdák hadba való felülést hirdető parancsolatok. — *I. kötés, A. betű, 27. sz. Hosdát.*

2. 1512. Hosdát János szabadsága a hadakba való meneteltől. — *I. kötés, A. betű, 28. sz. Hosdát.*

3. 1513. Vármegyegyűlést Baresára hirdető parancsolatja az erdélyi alvajdáknak. — *I. kötés, A. betű, 30. sz. Hosdát.*

4. 1514. Zápolya János vajdának hadi felülést hirdető parancsolatja. — *I. kötés, A. betű, 31. sz. Hosdát.*

5. 1552. 13-a Sept. Enyingi Török Jánosnak, Hunyadvármegye örökös főispánjának Batiz Péter személyéről és javairól kelt oltalom-, vagy protectionalis- és tutelaris-levele, mely kelt a Maros és Sztrigy között levő táborból. — *IV. kötés, D. betű, 7. sz. Batiz.*

6. 1657. octob. 1. II. Rákóczi György fejedelemnek Szent-Péterről a szülőanyám nagyatyjához, Balogh Mátéhoz,¹⁾ úgymint a nagy fatár

¹⁾ Balogh Máté az alpestesi Balogh-családból származott és nem a nagyváradai Baloghok közül.

chámhoz küldött követjéhez aranyosszélű papirosra tulajdon kezével írt levele, melyben dolgait ajánlja. N. b. ekkor vitte volt meg Balogh Máté a krimi tatárok rabságába esett erdélyi urak kiváltására való sarczot. — *VI. kötés, F. betű, 15. sz. Alpestes és Ecse(ülő).*

7. 1685. apr. 11. Gróf Tököli Imre úr v(ajda)-huuyadi dominiumának a nemes ország finalis adjudicatoria sententiája mellett lett elfoglalásáról való relatoria. — *XXIX. kötés DD. betű, 8. sz.* [Közölte Szabó Károly a *Századok* III. k. 209—231. ll.]

8. 1685. június 1. Apafi Mihály fejedelem levele a magyarországi curiae judexhez, melyben ajánlja felséges Leopold császárhoz küldött követét Balogh Lászlót. ¹⁾ — *VII. kötés, G. betű, 95. sz.*

9. — A limitanea oláh militia regulamentuma nyomtatásban, melyet én emlékezetre csak azért tettem a levelesládába, hogy méltóságos gróf Hadik erdélyi commenderozó generalis és gubernii praeses úr ő excellentiája parancsolatjából deákból én fordítottam magyar nyelvre és a szerint nyomtatott ki. — *XI. kötés, L. betű, 13. sz. Alvincz és Borberek.* [Év nélkül.]

b) *művelődéstörténetiek:*

10. 1621. Zsuzsánna választott királyné, u. m. Bethlen Gáborné [Károlyi Zsuzsánna] Dobra- vagy *Jófü-rüdekén* Popa Jánost felszabadítja papságra. — *I. kötés, A. betű, 48. sz. Hosdát.*

11. 1656. Nagy Zsigmond némely portékáinak megbecsüléséről való levél, melyeket Hosdái Ferencztől fogott volt venni, és adósságáról ezzel tett computus. — *II. kötés, B. betű, 69. sz. Hosdát?*

c) *vegyes:*

12. 1486. Huypadi Bálint hetedmagával hitet mond, hogy bizonyos személy nem tőle terhesedett meg. — *I. kötés, A. betű, 7. sz. Hosdát.*

13. 1666. 10-a Febr. és 19-a Julii. Bethlen Miklós levele és az atyja Bethlen János nyugtatványa Keczer András 44 talléra felvételéről. — *III. kötés, C. betű, 82. sz. Hosdát?*

1) Máténak Brádi Katalintól való fia, és mint vélem nem nagyváradi Balogh László, a ki 1639—1652-ben Marosszék főtisztje és II. Rákóczi György udvari főkapitánya volt; másként alig volna érthető, hogy miként kerülhetett a kérdéses oklevél a nagyváradiaktól az alpestesi Baloghokhoz, a kiktől aztán a Veresekre szállott; de a két Balogh László közt különben is meglehetősen korbelti különbség van. Nagyváradi Balogh László neje marosvásárhelyi Borsos Anna, a történetíró Tamás leánya volt.

Közli: TORMA KÁROLY.

A BÉCSI UDVARI KAMARA
LEVÉLTÁRÁNAK MAGYAR VONATKOZÁSÚ OKLEVELEI.

— BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

*70. 1608. szept. 6.

V. Pál pápa II. Mátyás királynak ígéretét, hogy a katolikus vallást támogatni fogja, örömmel fogadja; kiküldi hozzá Milling bíbornokot, hogy őt a szentszék óhajai felől informálja.

Lit. M. nro 617.

*71. 1609. ápril 4.

V. Pál pápa rosztalását fejezi ki az iránt, hogy II. Mátyás a protestánsokkal békét kötött.

Lit. M. nro 618.

*72. 1609. ápril 24.

V. Pál pápa a papi tized és egyházi javak ügyében Ausztriában és Magyarországon hozott egyházellenes intézkedések felett rosztalását fejezve ki, II. Mátyást azok visszavonására szólítja fel.

Lit. M. nro 619.

73. 1609. aug. 4.

II. Mátyás Kollonich Szigfrid újvári főkapitány részére azon 80,000 frt fejében, melyet neki katonai szolgálataiért fizetni tartozik, Turterehes várát Ugocea vármegyében a hozzátartozó nagyszőlősi birtokrész, Alsó- és Felső-Gercse és Egres, a beregvármegyei Gelyénes és Pápi birtokok s a szatmárvármegyei tartócezi, komorzáni, bikszádi, terepi, újfalusi, turvékonyai és raksai birtokrészekkel együtt adományozza.

Lit. M. nro 621.

74. 1610. nov. 10.

Thurzó György nádor Kalerzki Péter lengyel katona részére a magyar király hadseregében eltöltött 16 évi katonáskodása felől bizonyítványt ad.

Lit. M. nro 626.

*75. 1611. febr. 4.

V. Pál pápa a II. Mátyás és menyasszonya, Anna főhercegnő, Ferdinánd főherceg leánya közt létező házassági akadályt megszünteti,

Lit. M. nro 627.

*76. 1611. márcz. 10.

V. Pál pápa fájalmát fejezi ki a Prágában történtek felett; kéri II. Mátyást, igyekezzék bátyjával jó viszonyban élni, nehogy a viszálykodásokat Ausztria ellenei hasznukra fordíthassák.

Lit. M. nro 631.

Jegyzet: Mindez itt felsorolt pápai bullák az udvari levéltárnak adat-
tak át s Fiedler József gyűjteményében is megvannak.

77. 1613. júl. 27.

Báthory Gábor meghagyja Bornemisza József huszti kapitánynak, Mármaros vármegye főispánjának, hogy az ezelőtt Huszt várához tartozott hernecki és nagypataki birtokokat, melyekre Rednek János és Petrovay János hamis jelentés alapján nyertek donatiót, foglalja vissza a nevezetektől s újabb rendelkezésig adja Vas Gábor kezéhez.

Lit. M. nro 637.

78. 1617. márcz. 4.

Holzer Gáspár boroszlói és Winter Ádám késmárki polgárok a Betzy Sára asszony krasznahorkai hámorához tartozó vaskereskedés ügyében egymással szerződésre lépnek. (Német.)

Lit. M. nro 638.

79. 1620. aug. 8.

Forgách Zsigmond nádor előtt Zokoly György tiltakozik az őt örökjogon illető zokoli birtoknak özv. Zokoly Péterné szül. Basó Sára eszközte elzalogosítása ellen.

Lit. M. nro 647.

80. 1621. aug. 26.

Bethlen Gábor meghagyja Sennyey Bálintnak, a sárosi hadak vezérének, hogy a Nádfy István és Viczmándy Sándor között folyt s előtte már letárgyalt pert tegye át a hadi bírósághoz.

Lit. M. nro 650.

81. 1624. febr. 23.

II. Ferdinánd a Bécs számára élelmi szerek vásárlása céljából Magyarországra, Ausztriába és Morvaországra küldött Serl Jakab részére utlevelet ad. (Német.)

Lit. M. nro 654.

*82. 1624. nov. 25.

Dallos Miklós győri püspök engedélyt ad Temérd győrvármegyei község lakosainak, hogy a törökök által elpusztított templomuk felépítési költségeire alamizsnát gyűjthessenek.

Lit. M. nro 661.

83. 1625. nov. 9.

Thúri Kalmár Tamás elismeri, hogy azon 800 aranyat, melyért néhai Kendy János bényeki jószágát neki elzalogosította, Kendy Gáspár hiány nélkül visszafizette. (Magyar.)

Lit. M. nro 664.

84. 1626. ápril 30.

A leleszi convent buthkai Viczmándy Miklós kérésére átírja Ungvár város bírása s tanácsának 1561. jan. 22. kelt bizonyáglevelét, mely szerint Thott Lukács János bizonyos, a város határában fekvő kertjét 14 frtért eladta Viczmándy Mátyásnak. (Az átírt oklevél magyar.)

Lit. M. nro 667.

85. 1627. szept. 30.

II. Ferdinánd levele Eszterházy Miklós nádorhoz az erdélyi és török ügyekben.

Ferdinandus II. etc.

Spectabilis ac magnifice, fidelis nobis sincere dilecte. Qualinam cum nunciatura negotiisque Mti nostrae repraesentandis penes credentiales literas princeps Transsylvaniae Gabriel Bethlen secretarium suum amandaverit, ea omnia (quae etiam coram orctenus pluribus exposuit) tam ex literis, quam etiam scripto exhibitis punctis uberius intellecturi estis. Et quoniam petitas expeditiones partim defectus ministrorum, per quos expeditiones fieri debrent, in hac protectione nostra impediunt, partim etiam de reliquis punctis opinionem et votum fidelitatis vestrae prae habendam esse necessarium existimauimus, benigne volumus, uti super eiusmodi punctis literisque eiusdem principis votum et opinionem vestram perscribatis, eoque pacto transmissionem dirigatis, ut ad tempus, quo Pragae nos futuros designavimus, decem nimirum circiter dierum . . . habere possimus, quo habito, demum ratione expeditionis et dimissionis ipsius principis internuntii nos resolvere et declarare possimus, internuntio ipso interim protectionem nostram comitante. Porro, existimamus quoque e re futurum, ut cum fidelis noster regni Hungariae cancellarius in tractatibus cum Turca et aliis publicis negotiis versatus fuerit, si per abscessum illius devotionis causa ad divam virginem Cellensem, eius copiam habere poteritis, consilii et sententiae ipsius momenta et rationes intelligatis. Gratia et clementia nostra eacs.

et reg. vobis in reliquo clementer propensi manentes. Datum in civitate nostra Brunensi, die ultima Septembris, anno domini MDCXXVII.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczffy m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico comiti Nicolao Ezterhásy de Galantha, comiti de Frakno ac comitatum Soproniensis, Zoliensis et de Beregh supremo comiti, regni nostri Hungariae palatino, iudici Cumanorum, locumtenenti, camerario et consiliario nostro etc. fideli nobis sincere dilecto.

Cito. Posonii.
 cito.
 cito.
 cito.

Lit. M. nro 668.

86. 1627. decz. 30.

II. Ferdinánd az óvári várat és uradalmat, hét falu kivételével, melyek özv. Pálffy Miklósné Fugger Máriánál vannak 70,000 frtért zálogban, 462,167 rajnai frt, 12 kr és $2\frac{1}{2}$ dénárért gróf Harraeh Károly óvári kapitánynak elzalogosítja.

Lit. M. nro 669.

*87. 1630. aug. 26.

II. Ferdinánd a Sennyey Sándor által az erdélyi fejedelemhez küldendő üzenet felől Pázmány Péter véleményét kéri.

Lit. M. nro 678.

88. 1632. szept. 1.

Sáros vármegye közgyűlése a Várkonyi Ferencz javára Geron Jeromos ellen hozott ítélet végrehajtására kiküldi Farkas Sándor alispánt és Kendy Gáspár szolgabíró.

Lit. M. nro 681.

89. 1637. jun. 12.

Ferenczffy László udvari secretarius hiteles másolatát adja brandenburgi Katalin fejedelem asszony Kassán, 1637. máj. 4. keltezett magyar nyelvű okiratának, melyben a fejedelem asszony király-daróczi Debreczeni Tamást a tokaji hegyen fekvő szőlője után az adótól fölmenti.

Lit. M. nro 695.

90. 1639. máj. 23.

Kapán István egy rétet 16 magyar frtért elzalogosít Zoudor Jánosnál. (Magyar.)

Lit. M. nro 696.

91. 1643. febr. 23.

Horvát István szántói lakos és felesége szántói szőlőjükre Eperjes városától 400 magyar frtot vesznek kölcsön.

Lit. M. nro 703.

92. 1646. júl. 13.

A vasvári káptalan bizonyáglevelé a király meghagyásából gr. Zrinyi Péter kivánságára, a néhai özv. gr. Zrinyi Miklósné Széchy Erzsébet végrendelete ügyében eszközölt tanúkihallgatások felől.

A kihallgatások eredményét az okirat a következőkben adja :

»...ipsi — t. i. a káptalan kiküldöttéi s a homo regius — die nona mensis Julii proxime praeteriti in et ad faciem castelli Racz-Kanisa nuncupati comitatu Szaladiensis exstructi simul accedendo, ibidem testes infra denotatos (excepto reverendo Matthia Zaligovicz, qui in claustrum residentiae suae reperiebatur) personaliter repertos et existentes sub onere solutionis sedecim marcarum gravis ponderis in generali decreto superinde conscripto per eos, quorum interest, immediate et irremissibiliter exigendarum a spiritualibus quidem ad conscientiae suae puritatem, a saecularibus vero ad fidem eorum domino deo debitam fidelitatemque praefato domino imperatori et regi nostro eiusdemque sacro regio diademati observandam de et super negotio ipsius domini exponentis ipsis testibus hungarico idiomate in modum deutri taliter proposito: Ott voltál-e te magad személyed szerént jelen, midőn istenben elnyugodott Széchy Őrsébet asszony ő nagysága az néhai tekintetes és nagyságos gróf Zréni Miklós uram ő nga özvegye testamentumot tett, és hallottad-e azon asszonytól, hogy az maga tett testamentumát meg akarta olvastatni, de az körülállók nem hagyták, mondván, hogy nem oly halálos még ő ngának ágya, hiszem azután is megoldvashatni? Láttad-e, hogy midőn unszolódtak, hogy subscribálja azon testamentumát, maga akaratjából nem cselekedte, hanem más fogta meg az kezét, úgy mint Bajkovecz Matthias, és úgy subribáltatták azon testamentumát magával, annakutánna privatim subribálták neveket? — talem, quae sequitur, scivissent et experti fuissent meram, plenam atque omnimodam certitudinis veritatem, superinde exhibuerunt et praesentaverunt nobis eorundem testium fassiones sub serie inferioris denotata. Primus generosus dominus Nicolaus Darabos, vicecomes comituum Szaladiensis et Simigiensis annorum 52 sub iuramento officii sui fassus est in hunc modum. Hogy ez jelenvaló 1646. esztendőben, gyertyaszentelő-boldogasszony nap tájban irt volt egy levelet énnekem az tekintetes és nagyságos gróf Zréni Miklós uram ő nga Ujudvarról, hogy igen sietséggel mennék ő ngához Ujudvarra, mivel igen nagy dolga volna velem ő ngának. Én mindjárt ágyamból fölkelvén, mentest mentem ő ngához Ujudvarra, odaérkezvén én, tehát az néhai nemzetes és nagyságos gróf Zréni Miklósné asszonyom ő nga igen beteg és nehezen vagon; azonban Simoni János uram mondá, menjünk be az asszonyhoz ő ngához. Bemenvén az asszonyhoz, veszteg ült az ágyon ő nga. Kezdé Simoni János uram

kérdezni az asszonytól, ha esmér-e engemet? Arra felelt az asszony ő nga, hogy esmér. Annak utánna ismét kezdé kérdezni Simoni János uram az asszonytól ő ngától, mondván: Nagyságos asszonyom, Darabos Miklós uram előtt vallja-e ngod az szerént az testamentumot, az mint tegnap én előttem és Bajkovecz Mátyás előtt vallotta ngod? Kétszer is kérdezte Simoni János uram az asszonytól ezeket a szókot; az asszony ő nga aztán arra a szóra fejevel intett. De ott míg állottam az asszony előtt, az dispositiót sem elől nem hozták, sem az asszony előtt nem olvasták, hanem ezeknek utánna adták az testamentumot avagy dispositiót én kezemben az úr ő nga házában hogy subscribáljam. Annak előtte pedig immár pater Seligovicz uram és az regedei patricarius Joannes Baptista akkor ott lévén, subscribálták volt az testamentumot. Azon pater Seligovicz uram pedig akkor confessariusa is volt az a-szonynak, azon beteg ágyában meg is gyóntatta az asszonyt. Én aztán pater Seligovicztól kérdeztem — mivel hogy ő keme ott jelen és confessariusa is volt, — ha úgy volt-e? és ő keme azt mondotta én nekem hogy úgy volt; én aztán az ő keme szavára subribáltam az testamentumot avagy dispositiót; sőt én előttem vallást tett szentilonai klostromban lakozó pater Mátyás Seligovicz uram, tudniillik a mikor halálos betegágyában fekvén az néhai nemzetes és nagyságos rimaszéchi Széchy Örszcbet asszony, az néhai tekéntetes és nagyságos gróf Zréni Miklós uram meghagyott özvegye, hogy az minemő testamentumot tett az tekéntetes és nagyságos gróf Zréni Miklós uramnak ő ngának, kívánta volna, hogy megolvasták volna előtte, némő-nemő ingó marháról, arra Simoni János uram ő keme azt felelte volna az asszonynak: hiszem ezután is megolvashatja ngod, és ha nem fog tetszeni, ezután is semmivé teheti, mert ebből az betegségből ngodnak, hiszem istent, semmi dolga nem léssen; erre az szóra intett aztán az asszony ő nga fejevel. Azonban adtak az asszonynak egy pennát kezében, hogy subscribálná nevét a testamentum alá; megfogván azért Bajkovicz Mátyás az tekéntetes és nagyságos gróf Zréni Miklós uram ő nga szolgája az asszonnak kezét, úgy subscribáltatta az asszonynyal ő ngával az testamentum alá nevét. Eztet hüte szerént mondotta előttem pater Seligovicz. Secundus testis egr. Stephanus Bedinei in castello suo Racz-Kanisa commorans, annorum 18 juratus, examinatus, fassus est per omnia uti procedens, in eo duntaxat, hogy ő is jelen volt akkor, mikor Darabos uram Simoni Jánossal együtt az asszonnyal volt betegágyában, s mind az szerént fateálja lenni az testamentum dolgát, az mint Darabos uram. Tertius testis nobilis Matthias Fabics commorans in pago Giborocz nuncupato, iuratus, examinatus, fassus est per omnia, uti secundus testis. Quartus testis nobilis dominus Georgius Taba in Barkocz commorans, annorum 50 iuratus, examinatus, fassus est per omnia, uti secundus. Quintus testis reverendus dominus Matthias Selegovicz pater o. s. Pauli primi eremitae, commorans in monasterio Sanctae Helenae in comitatu Szaladiensis annorum 34, ad conscientiae suae puritatem fassus est, uti primus, excepto, quod ipsi non scripserit dominus comes Nicolaus a Zrinio, tamen hoc addito, quod praesente ipso patre, quando

petebat domina praedicta, ut perlegeretur testamentum seu dispositio ipsius coram illa, nolebant perlegere, neque perlegerunt, sed ad multas petitiones, ut se subscriberet, datus est calamus ad manus eidem, tandem per nominatum Matthiam Bajkovicz manu dominae testantis apprehensa subscriptionem peregit, cum tamen postea locuta est cum ratione et confessa etiam, post modum dictus pater ab egr. Martino Lipicz interrogasset, utrum legatio illa valeret, cum ipsa testans eandem haud sponte subscripsisset, dixisset dominus Lipicz, quod omnino valeret. Unde nos stb.

Lit. M. nro 706.

93. 1650. jun. 23.

A vasvári káptalan előtt gróf Nádasdy Ferencz és báró Stoczing Rudolf feleségével Lósy Erzsébettel a Sopron vármegyében s részben Alsó-Ausztriában fekvő Hornstein (Szarukő) és Seibersdorf jószágok felett folytatott perükben eggyességre lépnek; utóbbiak a birtokokat 140,000 frtért átengedik gróf Nádasdy Ferencznek.

Lit. M. nro 711.

*94. 1650. jul. 16.

III. Ferdinánd gr. Nádasdy Ferencz részére a br. Stoczing Rudolftól megvett szarukői és seibersdorfi jószágok felől királyi adománylevelet ad.

Lit. M. nro 710.

95. 1652. márcz. 14.

Gróf Pálffy Pál nádor gr. Nádasdy Ferencz kérésére bizonyítja, hogy az 1647. évi pozsonyi országgyűlésen ¹⁾ két évre egymásután megajánlott hadi segély — 5 frt minden porta után a jobbágyok, s ugyanannyi a földesurak részéről — csekély hiánnyal be lett szolgáltatva.

Lit. M. nro 713.

96. 1652. máj. 30.

Köteles András semesi lakos egy rétét 8 frtért Stopko Istvánnak elzalogosít. (Magyar.)

Lit. M. nro 714.

97. 1655. febr. 18.

Herberstein Erzsébet és báró Kirchberg Kristóf, néhai báró Stoczing Rudolf leányainak gyámjai, a szarukői és seibersdorfi birtokokat az 1650-ki szerződés értelmében átadják gróf Nádasdy Ferencznek. (Német.)

Lit. M. nro 719.

98. 1660 máj. 5.

Segesvári Jánosné Gaál Kata két szántóföldjét 36 frtért Mezösi Andrásnak elzalogosítja. (Magyar.)

Lit. M. nro 731.

¹⁾ Art. 25.

99. 1660. j u l. 18.

Horti Kovács János füleki lovas katona levele Kún Kata asszonyhoz, ez utóbbi adorjáni jobbágyainak ügyében. (Magyar.)

Lit. M. nro 732.

100. 1660. j u l. 21.

Gróf Ursenbeck Ferencz a bécsujhelyi püspökség hűbérurasága alá tartozó unter- és ober-eggendorfi és zillingsdorfi birtokrészeket és egy malmot Obereggendorfban 18000 frtért eladja gróf Nádasdy Ferencznek. (Német.)

E z o k i r a t m e l l é k l e t e i :

1. 1661. jan. 2. A bécsujhelyi püspök az eggendorfi halászati jogot évi 12 frtért átengedi gr. Nádasdy Ferencznek.

2. 1661. jan. 3. Birtokjog-elismerő levél (»Gewährs-Auszug«) gr. Nádasdy Ferencz részére a zillingsdorfi szántóföld felől, a bécsujhelyi püspöki udvarmester által kiállítva.

3. 1661. jan. 4. Hasonló okirat az eggendorfi malom felől.

4. 1661. jan. 4. Hasonló okirat az obereggendorfi Allacher-Hof nevű birtokrész felől.

5. 1661. ápril 2. Az alsó-ausztriai tartományi számvevőség bizonyítja, hogy gr. Nádasdy Ferencz gr. Ursenbeck Ferencztől 15 pottendorfi jobbágyot megvásárolt.

6. 1661. decz. 1. Gróf Ursenbeck Ferencz elismeri, hogy a fentebbi jószágok árát, 18000 frtot gr. Nádasdy Ferencztől felvette.

7. 1661. decz. 1. Gr. Ursenbeck Ferencz a fentebbi jószágokat az 1660. j u l. 21-iki szerződés értelmében gr. Nádasdy Ferencz birtokába bocsátja.

Lit. M. nro 736.

101. 1662. s z e p t. 15.

Wesselényi Ferencz nádor előtt Kurpesz Lőrinczné Sulich Anna tiltakozik köpcsényi birtokának gróf Liszty László által eszközölt törvényellenes elfoglalása ellen.

Lit. M. nro 739.

102. 1663. j u l. 10.

Gróf Nádasdy Ferencz országbíró végrendelete. Magyar.

Lit. M. nro 742.

Eredeti, Nádasdy által sajátkezüleg irt példány, ivrét, 44 lapon, pergamenkötésben. Az országbíró és feleségén gróf Eszterházy Anna Julián kívül, mint tanuk Szeleplényi György kalocsai érsek, Eszterházy János és Mihály, Ujfalusi Márton zirczi apát, Hölgyi Gáspár kir. táblai ülnök, Hedly Mátyás, Orbán István és Sente Bálint irták alá. A legutolsó oldalt Nádasdy leányai Krisztina férj. gróf Draskovics Miklósné, Magdolna

gróf Draskovics Jánosné s Anna Terézia gróf Pálffy Jánosné és férjeik irata foglalja el, 1669. jan. 29-ről keltezve, melyben a végrendeletet a maguk részéről jóváhagyják s azt megtartani ígérik.

A végrendelethez a következő mellékletek tartoznak :

1. 1665. máj. 22. A királyi személynök megerősíti a végrendeletet.
2. 1669. jan. 31. Gróf Nádasdy Ferencz gróf Forgách Ádámmal levő 44000 frtnyi követelése és annak kamatai felől leánya Krisztina gróf Draskovics Miklósné javára intézkedik. (Magyar.)

3. 1669. jan. 31. Ugyanaz latin fordításban.

4. 1669. jan. 31. Gróf Draskovics Miklós és felesége gróf Nádasdy Krisztina atyjuknak fentebbi intézkedésébe beleegyeznek, s magukat örökségi igényük tekintetében kielégítetteknek vallják.

5. 1669. jan. 31. Ugyanaz latin fordításban.

6. 1669. márcz. 24. Gróf Draskovich János és felesége gróf Nádasdy Magdolna elismerik, hogy atyjuktól örökségükből 12000 frotot kikaptak.

7. 1669. márcz. 24. Ugyanaz latin fordításban.

8. 1669. aug. 25. Gróf Draskovics Jánosné elismeri, hogy atyjától kiházásítására újabban 36 gira és 11 lat ezüstöt kapott.

9. 1669. aug. 25. Ugyanaz latin fordításban.

Ez érdekes okiratot, mely a híres országbírónak nemcsak vagyoni viszonyaira, de jellemére, gondolkozásmódjára is sok tekintetben világot vet s mindeddig ismertette tudtunkkal sehol sem volt, alkalmmilag egész terjedelemben adjuk.

*103. 1665. febr. 7.

Bíró Ungerschütz Mátyás pottendorfi birtokát 129,000 frtért cladja gróf Nádasdy Ferencznek.

Lit. M. nro 746.

*104. 1667. ápril 18.

A bécsujhelyi püspök gróf Nádasdy Ferencz részére a hübéruasága alá tartozó eggendorf birtokról, melyet Nádasdy gróf Ursenbeck Ferencztől megvett, adománylevelet ad.

Lit. M. uro 749.

*105. 1667. aug. 22.

Özvegy Belleváry Miklósné Madarász Erzsébet kötelezi magát, hogy kendő birtokát Domik Menyhértnek a köztük már előbb létre jött adásvévesi szerződés értelmében 15 nap alatt átadja.

Lit. M. nro 750.

106. 1668. febr. 7.

Kükemezey Jónás kükemezei birtokát rokonainak elzalogosítja. (Magyar.)

Lit. M. nro 751.

*107. 1676. j a n. 19.

Czikovics Mátyás Mladosovich Horváth Ferencz részére 294 frt 80 krról nyugtatványt ad.

Lit. M. nro 759.

108. 1677. febr. 22.

Vattai Pál levele Filekről a mártonosi birákhoz a puczai puszta ügyében. (Magyar.)

Lit. M. nro 763.

109. 1677. márcz. 24.

A mártonosi birák levele Basó Mihály, Heős Sámuel s társaihoz Sámalfára ugyanez ügyben. (Magyar.)

Lit. M. nro 764.

110. 1677. máj. 9.

A mártonosi birák levele Váczi Szabó Györgyhöz Szendrőre ugyanez ügyben. (Magyar.)

Lit. M. nro 765.

111. 1678. okt. 3.

A vasvári káptalan előtt özv. Thaba Mátyásné Herbay Anna a Thaba-családnak Zala vármegyében fekvő karlóczfalvi, ilvagy, irsai és kis-kutosi birtokait eladja 300 magyar frtért Sente Györgynek s társainak.

Lit. M. nro 767.

112. 1695. okt. 4.

I. Leopold gróf Heisler Donát kérésére átírja a következő okiratokat: a) 1695. jun. 13-án keltezett oklevelét, melyben a gr. Heisler Donát mint vevő és Eszterházy István s nővére mint eladók között a Pilis vármegyében fekvő ráczekevei sziget felett létrejött szerződést helyben hagyja; s b) az esztergomi káptalan 1695. okt. 15-én (?) kelt levelét, melynek bizonyossága szerint gr. Heisler Donát a ráczekevei sziget vételárát 27,565 frtot kifizette; — s az egész egyességhez királyi consensusát adja.

Lit. M. nro 778.

113. 1699. j a n. 30.

I. Leopold átírja s megerősíti 1698. aug. 4-én kelt okiratát, melyben beleegyeznek, hogy gróf Heisler Donát özvegye a ráczekevei szigetet 80000 frtért eladja savoyai Eugen hercegnek, s a herceget és örökösait, úgy mint esetleges házasságából születendő utódait, ezeket nem létében testvérét Tamás savoyai herceget, ennek magszakadása esetére savoyai Emanuel Filibert carignanoi herceget, s ha ennek családja is kihal, a savoyai ház királyi ágát a sziget birtokában megerősíti.

Lit. M. nro 779.

114. 1699. jan. 30.

I. Leopold savoyai Eugen hercegnek hadvezéri érdemeiért s különösen a török felett Zentánál kivivott győzelemért (»benigne pensitatis et in singularem considerationem sumtis eximiis heroicum actorum meritis et cumulatissimis servitiis quae ipse a plurimorum annorum decursu multifariis in occasionibus bellicis diversisque obsidionibus et expeditionibus campestribus tam in sacro Romano imperio, quam et in regno nostro Hungariae feliciter confectis, vitam fortunasque suas aperto discrimini exponendo, summo fervore atque zelo in memorando praesertim illo anni haud ita pridem evoluti MDCXCVII. ad fluvium Tybiscum locumque Szentha nuncupatum cum iurato Christiani nominis hoste Turca conflictu, insigni de eodem hoste reportata victoria, memoratoque regno nostro Hungariae post ingentem barbarorum stragem in maiorem securitatem posito, contestato, Augustae domui nostrae Austriacae sacroque dieti regni nostri Hungariae diademati et consequenter maiestati quoque nostrae cum immortalis laude benignaque et omnimoda satisfactione nostra exhibuit et deinceps quoque, uti de ipso nobis perbenigne pollicemur, pari zelo et infracti animi constantia exhibere et impendere non cessabit») — az udvari kamarától neki assignált, 80000 forint fejében a töröktől visszafoglalt siklósi uradalomhoz tartozó Baranyavár, Bilye, Kopacz, Daróc, Laszko, Kisfalu, Bán, Monostor, Lucz, Majs, Lippa, Marok és Villány falvakat, továbbá a sárkövégi, köi, hályi, kohai, olmási, ozibogáti, bodolai, ullaczói, gregoviczi, alasenyi, szentmártoni, ekmenti, misszai, csarkói, csuderóti, baltinai, danováczi, getói, csatári, csuzai és kisszegi birtokrészeket adományozza, oly módon, hogy e birtokokat ő és általa végrendeletében kijelölendő általános örököse, vagy abban az esetben, ha megnősül, házasságából származandó ivadékaik fi- és leányágon teljes és örökjoggal, legatariusai és cessionariusai azonban csak a mondott 80000 frtnyi összeg fejében, tehát a korona visszaváltási jogának fentartása mellett bírassák.

Lit. M. nro 775.

115. 1701. jul. 10.

I. Leopold ifj. Apafi Mihályt római szent birodalmi hercegi, utódaít r. sz. bir. grófi rangra emeli.

Lit. M. nro 783.

Az oklevél aranyos szövetbe kötött negyedréti könyvalakban pergamenen igen díszesen van kiállítva, 34 oldalra terjed és arany zsinórról lefüggő császári kettős aranypecsétt van ellátva. Különös figyelmet érdemel a címér melléklet, mely a Habsburg-királyok szokott díszes címerképei között is kitűnik fényes kiállítása, gazdag színezés által. A széles arany szegélybe foglalt, 22·7 cm. magas és 17 cm. széles kép fehér és vörös márvány kockákkal kirakott termet ábrázol, melynek előterében két borostyánnal koszoruzott, ősz szakálú meztelen férfialak az Apafi-család megbővített címerét tartja a hercegi koronával. A háttért — a kép felső részét a császár és a választófejedelem díszes csoportozata foglalja

el. Középen menyezetes trónon ül I. Leopold császári díszben, fején a házi koronával. Jobbján a cseh királyt megillető helyet fia József, magyar és cseh király foglalja el, atyjához egész hasonlóan öltözve, fején a cseh koronával. Utána következnek az egyházi választók: a kezében az arany bullával, a és érsekek. A császár balján a többi választófejedelem ül: a rajnai pfalzgróf a birodalmi almával, a szász herceg a karddal, a brandenburgi örgróf a kormánypálczával, a bajor fejedelem a császári koronával kezében, legutolsó a hannoveri választófejedelem, mindannyian hermelines biborpalástban, fejükön fejedelmi koronával; fejük felett mindeniknek czímere látható.

A czímer bővítésről, melyet a hercegi rang adományozása maga után vont, az oklevél következő pontja szól:

»Quo vero etiam externum aliquod meritorum suorum documentum in perpetuum tuam, posterorumque tuorum famam relinquemus, quod in hominum oculos incurreret, praedicta autoritate nostra caesarea tibi illustri Michaeli Apafi sacri Romani imperii principi ac omnibus liberis, haeredibus, posteris ac descendentibus tuis legitimis aeterna serie, tam masculis, quam foeminis natis et nascituris, ut supra, comitibus et comitissis, avita armorum insignia clementer laudavimus, approbavimus, confirmavimus et rata habuimus, et in hunc, qui sequitur, modum posthac habenda, gestanda et deferenda elementer concessimus et elargiti sumus, quemadmodum vigore praesentium laudamus, approbamus, confirmamus, rata habemus, concedimus et elargimur: scutum videlicet quadripartitum, cuius prima et quarta areola rubra galeam torneariam apertam, coronam insignem, gladio interne transfixam deferat, quam palmes vitis cum pampinis et singulis uvis circumdet. Secunda et tertia cerulea aquilam nigram erectam coronatam. exerta lingua, pede gladium gestantem exhibeat. In medio scuti sit parmula, quae Augustae domus nostrae arma cum corona Augustali repraesentet. Totum tegatur corona principibus tribui solita, prout haec omnia in medio huius diplomatis pictoris industria coloribus suis ingeniosius distincta videre licet.«

Az oklevél szövegéből kiemeljük még a 6. pontot, melyben Apafi utódai feljogosítottak az »illustri et magnificus« — Hoch und Wohlgeboren — czímmel való élésre.

116. 1701. decz. 15.

Királyi parancslevél bizonyos eperjesi főurak és nemesek ellen, kik Eperjes városában bírt házaik után a közterheket viselni vonakodnak.

Lit. M. nro 784.

117. 1702. nov. 12.

I. Leopold bizonyosságot tesz arról, hogy Schader János József ujlaki sóellenőrre nevezetvén ki, a 3000 frt biztosítékot a pesti sóhivatali pénztárnál letette, mely összeg után neki 5⁰/₁₀₀ kamat biztosítatik. (Német.)

Lit. M. nro 785.

118. 1705. szept. 25.

Hg. Eszterházy Pál nádor előtt báró Freyenfels Ferencz szepesi kamarai tanácsos, Morvaország főbirája szepsii birtokát és tarziali szállóját 5000 frtért eladja gróf Turnieti Herculesnek, a savoyai herceg bécsi rendkívüli követének.

Lit. M. nro 787.

119. 1709. — —

Váczy György levele Szendrőből Beretky Gáspárhoz Beretkére a puczai puszta ügyében. (Magyar.)

Lit. M. nro 790.

120. 1712. máj. 27.

III. Károly savoyai Eugen hercegnek szabadalmat ad, hogy a baranyavári uradalmában általa megújított hidakon az ujítási költségek fedezésére az átkelőktől vámot szedhessen.

Kihirdettetett Baranya vármegyének 1712. okt. 24-én Pécsen tartott közgyűlésén.

Lit. M. nro 793.

121. 1716. ápril 18.

III. Károly savoyai Eugen hercegnek adományozza a Baranya vármegyében fekvő Vörösmárton, Herceg-Szölös, Szipse, Dályok és Szabar birtokokat, melyeket a herceg előbb a kincstártól bérben birt.

Lit. M. nro 794.

122. 1717. aug. 14.

Baranya vármegye közgyűlésének bizonyoságlevele a gróf Draskovich-család Baranya, Somogy és Zala vármegyében fekvő javai ügyében meg-ejtett vizsgálatról.

Lit. M. nro 795.

123. 1717. decz. 7.

Uj adománylevél savoyai Eugen herceg részére Vörösmárton stb. birtokok felől.

Az 1716. ápril 8-án kelt adománylevéllel szóról szóra megegyezik ; a különbség köztük az, hogy amannak alsó részén e szavak állanak : »Ad intimationem camerae aulicae donatio pro principe Francisco Eugenio a Sabaudia super certis pagis in comitatu Baraniensi existentibus habita :« az újabb adománylevelen pedig ez áll : »Ad intimationem camerae aulicae renovata donatio etc.«

Lit. M. nro 796.

124. 1727. máj. 23.

Varga András abaujvári lakos abaujvári hosszú rétjét 12 máriáért elzalogosítja Liszcai István iskolamesternek. (Magyar.)

Lit. M. nro 800.

125. 1739. ápril 26.

Kovács György abaujvári lakos a holt Hernád felett fekvő rétjét 10 máriásért eladja Mártonossy Zsigmondnak. (Magyar.)

Lit. M. nro 802.

126. 1742. máj. 31.

Soldos Pál Mátéháza nevű, a kincstár birtokában levő biharvármegyei pusztájához formált minden jogát átengedi Mártonossy Zsigmondnak, maga s osztályos atyafiai részéről a kincstárral folytatott per kedvező kimenetele esetén megelégedve annak negyedrészevel. (Magyar.)

Lit. M. nro 804.

127. 1754. nov. 14.

A gyulafehérvári szentszék báró Apor Józsefné szül. Vay Máriának férje ellen hűtlenség és rossz bánásmód miatt indított válópörében ítéletet hozva, az ágytól és asztaltól való elválasztást kimondja, biztosítván más-résről az asszonynak a közös vagyonhoz való jogát.

Mellékelve a vádlevél az asszony részéről.

Lit. M. nro 806.

128. 1758. ápril 15.

Mária Terézia a bécsi banknak a tőle hadiköltségekre felvett 2 millió 200,000 frtnyi kölcsön biztosítékául 10 évi haszonélvezetre átengedi a magyaróvári uradalmat.

Lit. M. nro 808.

129. 1758. máj. 8.

Mária Terézia a bécsi banknak az említett kölcsön biztosítékául a kincstár Komárom vármegyében fekvő javait 5 évi haszonélvezetre átengedi.

Lit. M. nro 809.

130. 1758. máj. 8.

Mária Terézia a fentebbi oklevélben foglalt intézkedését módosítva, a komáromvármegyei kincstári javak haszonélvezetének időtartamát 10 évre állapítja meg.

Lit. M. nro 810.

SOBIESKI ÉS TELEKI LEVELEZÉSE.

(1684—1686.)

— MÁ S O D I K K Ö Z L E M É N Y . —

K e l e t n é l k ü l .

Non sine summa cordis anxietate et animi perturbatione ex literis domini comitis ad me perscriptis et deinde per Vestram Dominationem confirmatis accipere potui dominos exules, veluti suae pristinae constantiae et generositatis immemores, suisque interessis minime consulentes armistitium, quo facilius ab Austriacis decipiantur, concludisse, et aliquos ipsorum non contentos, usque ad hoc praecipitum suos adduxisse, malefidam adhuc pacem et tantae genti indecoram anhelare. Sed ne possint sub quocunque praetextu se ad hoc fuisse coactos allegare, quod se viderint ab omnibus derelictos, sicut aliqui inter ipsos communis causa malevoli jactitant, hasce literas ad Dominationem V^{ram} direxi, ut quibus ex proposito judicabit, illas ostendere debere, pro informatione male intentorum ostendat.

Sua christianissima Mattas, sicut invictissimum heroem decet, a propositis suis nunquam recedat, tantum abest, ut suam protectionem dominis exulibus retrahere intenderit, quod suum ablegatum nominaverit, qui continuam residentiam in aula principis Transylvaniae, consiliarios omnesque magnates donis, muneribus, omnibusque officiis in favorem dominorum exulum bene dispositos habeat, et contineat, inde quicquid in emolumentum dominorum exulum ex se contribuat, adjuvet et accederet. Exoptat etiam pari modo sua Mattas, ut princeps Transylvaniae et domini exules simul suum ablegatum citissime in Galliam expeditant, qui communicato cum rege et moderno ministro, exigentiam rerum referat, et de modis continuandae regiae et christianissimae suae Mattis ulterioris protectionis tractet, et media opportuniora proponat. Sed sicut S. R. Mattas tenetur solummodo per suum tractatum juvare dominos exules secreta et occulte quamdiu in pace erit cum imperatore, huic obligationi per suum ablegatum amice per eandem pacem sibi confoederatum, de modis succurrendi continuo aget et conveniet, ut media per me deinde suppeditentur.

Quibus rebus si aliquid ex me addere possum, (non solet enim sua christianissima Mattas ante tempus sua consilia aperire) faciam, omnia enim ex omnibus partibus ad bellum imminens disposita videntur. Longe enim abest, ut suam militiam exauctoret, quin e contra undique novos milites conscribit, et undique timpana pulsantur. Sed quo ruere debeat hac tempestas, autument sibi ipsimet domini exules, quando vident christianissimam suam Mattem affectuose desiderare, ut in solita sua constantia permaneant, et propter ipsorum respectum dominum Reverend in aula principis Transylvaniae interteneat.

Considerent etiam, si sunt suae libertatis et religionis et patriae amantes, quanti ponderis poterit esse amicitia christianissimae suae Mattis, non amplius distracta per Hollandos, Danos et electorem Brandeburgicum, ne dicam novis cum hac republica, rege Daniae et praedicto electore confoederationibus fulsi, regum Sveciae et Poloniae corroborata, satis potentis per se.

Quod si nulla habita ratione tantorum principum contra religionis, libertatis et patriae interessa, praeter omnem suae gloriae, honoris et existimationis considerationem, molam austriacam, qua promptius submergantur sibi collo alligant, quicquid intendet postea contra ipsos austeritas Austriaca, quicquid patientur damni bonis corporis et animi, ubi compassionem, ubi commiserationem, solatium et auxilium adinvenient, ubi terrarum non dicitur sibimet ipsis ruinam et perditionem machinatos suam miseriam, sortem meruisse, absit mihi etiam imaginari, quod ad tantam coecitatem perveniant, cum solae christianissimae Mattis protectio supra caput ipsorum elucescat, ipsos foveat, omnibusque modis auxiliari intendat. Vos igitur, qui recto corde semper remanetis, concurratis ad conservationem gentis vestrae, ad libertates ipsius sustinendas, ad sacra vestra restituenda, ad famam apud exterarum nationes augendam et perpetuandam vobis amicitiam et protectionem primorum Christianitatis principum immortalem, discusso a cervicibus vestris jugo, ne inter incudem Austriacam, et malleum Turcicum inclusi; propter alienam malitiam extrema feratis et patiamini.

Valamelyik lengyel (tán Matczynski?) Telekinek.

(Egykorú másolata a m.-vásárhelyi gróf Teleki levéltárban 181. cs. 20. sz.)

✓ 1685. j a n u á r 4.

Joannes III. dei gratia Poloniae rex etc.

Magne ac gen. sincere nobis dilecte.

Constantissimi Sinc^{tis} V^{rae} erga nos animi argumentum est, quod exantlatos in nuperrimo campo labores humanissimo suo prosequatur plausu: gratissimum hoc ipsum nobis esse confidat.

Quemadmodum vero nullam intermittere occasionem consuevimus, qua illmo Transylvaniae principi regiae voluntatis nostrae specimina testata reddere possimus: ita illtis suae ablegato de securitate itineris citra moram prospecturi, literas liberi passus nostras citra moram mittimus, quorum praesidio munitus et ad nos venire, et ulterius proficisci tuto ac secure poterit. Quod superest, divinae tutelae Sinc. Vram commendamus, eandemque optime valere cupimus.

Dabantur in arce nostra Zolkieviensi die 4. mensis Januarii anno dni 1685. regni nostri XI°. anno.

Joannes Rex.

A lap alján: D. magnif. com. Teleki.

Külczim: Magco ac gen. Michaeli Teleki de Schok stb. (Kétszer egymás alatt.) (P. H.)

(Eredeti, Sobieski sajátkezű aláírásával, kívül a nagy fejedelmi pecséttel; 249. cs. 12. sz.)

1685. j a n.

Joannes III. dei gratia rex Poloniae stb.

Universis et singulis, quorum interest, praesertim vero principibus, ducibus, comitibus, baronibus, exercituum tam ser^{mi} et pot^{mi} Romanorum imperatoris mareschalcis, generalibus, arcium praesidiorumque praefectis et gubernatoribus, colonellis, quam etiam nrorum dignitariis et officialibus, amicis et vicinis uris salutem et benevolentiae nrae significationem; subditis vero uris gratiam nram regiam.

Postquam ill^{mus} Transylvaniae princeps in animum induxit expedire ad nos ablegatum suum, qui eodem itineris tractu ad ser^{num} et pot^{num} Rom. imperatorem profecturus est, libenter eidem hasce nras liberi passus literas dandas esse censuimus. Quibus dum ipsum munimus et prosequimur, ab omnibus hasce literas inspecturis amanter et benevolenter contendimus, ut quaqua ipsi cum comeatu, omniique apparatu suo ire contigerit, ubivis locorum liberum, tutum ac securum experiatur transitum. Quod pari officio benevolentiae pensaturi sumus; subditis vero nris, secus ne fecerint, serio mandamus.

Datum — *) die — *) mensis — *) anno dni 1685. regni vero nri XI°.

Joannes Rex (P. H.)

A lap alján: Literae passus ablegato ill^{mi} principis Transylvaniae.

(Eredeti, a nagy fejedelmi pecséttel. 249. cs. 45. sz.)

*) Üres helyek.

1685. j a n. 17.

Sacra Regia Mtas Due Dne mihi clementissime.

Benignas Sacrae Regiae Mtis Vrae literas humilime accepi, quicquid in me est libentissime convertam ad servitia Sacrae Mtis Vrae. Quod attinet antiquorum illorum numismatum acquisitionem, fatendum est dnum Gronski ad hoc exequendum esse insufficientem, cum neque notitiam neque tantum in hoc regno habeat respectum, alioquin etiam tales liberae linguae homines curent potius nostri, quam talia reposita ipsis confiterentur. Ego omnem impendam operam, ut ubicunque istius generis numismata delitescunt, in lucem veniant, et si ad affuturo mense Februario Fogarasini, deo volente, celebranda comitia nostra, dnus Demiczki ad me revertur, ad Sacram Mtem Vram, quaecunque hic reperiuntur, deportare poterit. Indubie siquidem spero, quod etiam proceres regni, apud quos talia reperiuntur, ultro S. Mtis Vrae gratificabunt.

Certe non aliqua erga illum dnum Sorbanum Valachiae palatinum indignatio, sed mera ac purissima in Sacram Regiam Mtem Vram obligatio incitavit, ut per dnum Demiczki ad notitiam darem: dictum dnum palatinum Turcis se praeterito anno obtulisse, quod Sacram Mtem Vram a bello isto perterre faciet, gloriamque eventus belli Turcis, non Vrae Mti operabitur; scribo rem Mti Vrae melius cognitam et hominum nostrorum informationem.

Turca tantum pro hoc anno coepit operari belli apparatus, ut ipse etiam imperator in Martis arenam egredi vellet, qua verus? adhuc ignoratur, propediem legatus regni expiscabitur, tributum ordinarium introducturus.

Copiosiore per ablegatum celsissimi principis dui dui mei clementissimi S. R. M. Vra habitura est informationem, hac septimana, favente deo, se movendum. Servet deus M^{tem} V^{ram} quam diutissime feliciter regnantem.

Datum in civitate Segesvár 17. Jan. 1685.

Sacrae Regiae Mtis Vrae

servus humillimus

Teleki Sobieskinek.

(Teleki titkára írása; ered. fogalmazvány d. n. 249. cs. 63. sz. és külön egy másolat az első pontról, a datummal s kívül Teleki írásával: Regi Poloniae 249. cs. 13. sz.)

Regi Polonorum per inclusas.

Az római császár ő fge ablegatus követje érkezvén hozzánk, kérdezi ő fge, ha az keresztyénséggel-e, vagy az törökkel akarjuk

az dolgot tartani? melyre én feleltem: az idő és az keresztyénség győzedelmeskedése mutatja meg.

Invitált is ő fge arra, hogy én is az ő fge, Fged s az velen-
czésekkel kötött hármás ligában magamat incorporáltassam, mely
dolgokat Fgedhez tartozó köteles affectióm szerént akartam érté-
sére adni Fgednek, kérvén alázatosan Fgedet, eddig hozzám és ez
szegény országhoz is fentartott felséges favorát azután is fentar-
tani, sőt az keresztyénség előtt is dolgunkat kegyelmesen promo-
veálni méltóztassék.

NB. Credentiales etiam sub tribus regni nationalibus
sigillis expediendae.

Teleki Sobieskinek.

(Egykorú másolat, 181. cs. 29. sz.)

Ugyanennek deák fogalmazványa is meg van:

Serenissimus Romanorum imperator per secretum suum
legatum interrogat nos, cum christianisne, vel cum Turcis rem
servare velimus? ad quod respondi: tempus et victoriam chri-
stianorum hoc declaraturum.

Invitavit etiam sua Mtas sacma, ut me, trinae ligae, suae
videlicet ac Vrae Mtis, validissime item reipublicae Venetae in-
corporarem, quae ex debita mea in Vram Mtem ac obligata affec-
tione volui notificare, submissime rogans, ut regium istum favo-
rem, quo et hactenus me et regnum hoc afflictum benigne prose-
quuta est, deinceps etiam continuare, remque nostram coram
principibus christianis promovere ne dedignetur.

Teleki Sobieskinek.

(Teleki titkára írása; eredeti fogalmazvány d. n. 249. cs. 58. sz.)

✓ Sacma Regia Mtas Dne Dne mihi clementissime.

Ut zelosum in rem christianam affectum celsissimus priu-
ceps dnus dnus meus clementissimus contestaretur, ablegavit ad
Sacram Regiam Mtem Vram grosus dnum Michaellem Inczedi
de Varad, secretorum suorum intimum et aulae familiaribus prae-
cipuum. Ego nihil dubito, quin ipsum S. R. M. Vra clementissime
sit exceptura, atque ulterius itinerari volentem regia sua assis-
tentia promotura. Pro qua deus optimus S. R. Mtem Vram ser-
vabit incolumem ac felicissime regnantem.

Teleki Sobieskinek.

✓ *Konyusi wamnak paripával.*

Quam primum omni honore digna Iltis Vrae fama ad me
delata est, primum habui desiderium, fundamentalem ad Vram
Iltatem synceritatem sancienti, cujus ut triviales aliquas demon-

strare possim primitius, nisi per grosium dnum t. c. p. d. d. mei clem. ablegatum, unum equum nuper a Tartaris in Moldavia per nostros justis armis hinc habitum, uberiori ulterius coeptae amicitiae et obligatione observantiae gratitudinem contestaturus; praeterea nihil dubia, quin Exctia Vra suam in praetitulatum dnum ablegatum contestabitur juxta rerum exigentiam assistentiam. Quam Exctiae Vrae benevolentiam et altenominata sua celsitudo regratificabitur et ego paratis servitiis obligatus esse non intermittam. Cui sum et maneo

servitor paratissimus.

Teleki Koniusinak.

Hátírat: A I. királynak s Konyusi uramnak Inczédi Mihály uram által 17. Jan. 1685.

(Mindkét levél Teleki titkára írása; ered. fog. egy 3-ik levél hasonló tartalommal ugyancsak »Ad dnum Konyusi Paripa nélkül« 249. cs. 14. sz.)

Instructio pro generoso Michaela Inczedi de Várad aulae nrae familiari praecipuo, a secretisque nostris intimo, ad serenissimam Polonorum regiam Majestatem ablegato, data a. 1684. (?)

1. Az királyt ő felségét szókkal tisztességesen és ahhoz illeendő submissioval köszöntse, kívánván az új és több következő esztendőekben is dolgainak szerencsés előmenetelit, és folyását, szerencséltevéen eddig való hadakozásbeli szerencséjétől.

2. Levelünköt praesentálja, és azután látván az jó alkalmatosságot, hozza elő, ha az keresztyénségnek s ő felségének az békességhez volna kedve, mi mint eddig is offeráljuk magunkat, úgy ezután is készek leszünk az mediatiot felvenni, ezen punctumnak agalását minemű ratiokkal confirmálja, bízzuk judiciumára.

3. Ha peniglen az mi mediationkat nem acceptálnák is, de ha békességre megyen az dolog, ne excludáltassunk, melynek modalitassárul annak idejében tudósitanók ő felségét. Ha penig fegyverre³mennek az dolgok, úgy is nagy bizodalommal kérjük ő felségét, mutassa királyi sok rendben ígirt jó akaratját ez hazához, meggondolván ő felsége is, mi is ő felségének s az Respublicanak szolgáltunk s kedveskedtünk, és az fegyvernek alkalmatosságáról töllünk s az országtól oly dolgok ne kívántassanak, melyek veszedelmünköt siettetnék. Consideratioban vevén, az elmult siralmas esztendőbeli, ez országon esett alkalmatlanságokat, melyek miatt még most sem vehetett egész pihenést az szegény haza, sőt ránk vetett elviselhetetlen tereh, nagy adó naponkint gyötör³még³ma is bennünköt. Ugy azt is, hogy az haza körül levén vétetve az hatalmas nemzetűl, nagyobb része ez hazának kezekben lévén, ha csak kisebb ellenük való szándékot is venné-

nek ezekben, legfeljebb hét hét alatt semmivé tennének bennünköt. Ha szintén az keresztyénség részéről segíteni akarnának is bennünköt, annyi időre meg nem lehetne. Az segítség is nekünk hasznot nem tenne. Ő felsége bizonyosságunk, mi ennyi szoros állapotokban is jó affectionkat megmutattuk.

Instáljon azon, mutassa ő felsége római császárhoz ő felségéhez küldendő szolgánk felmenésében securitását.

In castro Ebesfalva die et anno praedictis etc.

Kivül: Inczédi Mihálynak a lengyel királyhoz való instructiója.

(Egykorú másolat, missilesek 245. q.)

Secretum memoriale ad regem Poloniae.

Ha 1. az lengyel király ő felsége kérdezné: ki volt a római császártól követ ide? mondja meg ő kegyelme, hogy egy pater; ha kérdezik, mint jött volt? megmondhatja ő kegyelme, hogy már ő felsége Popovics által arról tudósított; ő kegyelme pedig ezen materiában egyebet nem tud, hanem azt tudja ő kegyelme, hogy Vajda László azon pater mellé livin rendelve, az pater Magyarországon akarván által menni, de ott el nem mehetvén, Lengyelországra devertált. Vajda László pedig tőle elmaradott és mivel hogy Magyarországon kellett volna által menni, Lengyelország felé való utjáról ő nagysága innét való elmenetelekor nem gondolkodván, ő felségének való levél nem adatott volt ugyan kezében, de mivel hogy ő tudta mind a mi kegyelmes urunknak, mind ez hazának az ő felségéhez való nagy bizodalmit és devotioját, hogy a királyhoz ő felségéhez el nem ment, és a dolgokat ő felségének nem aperiálta, ő felsége az iránt való segedelmét hogy kívánta volna és hogy a királyhoz ő felségéhez a mi kegyelmes urunktól ő nagyságától expediált postát, a ki által ő nagysága ő felségét az dolgoknak mivoltáról tudósította volt, megtartóztatta és el nem bocsátotta ő felségéhez, a mi kegyelmes urunk ő nagysága Vajda Lászlót érette arestáltatta, törvényesen való megitéltetéséig dolgának.

2. Ha ő kegyelme olyan illendő alkalmatosságát látja a királylyal ő felségével való beszédre, jelentse meg ő felségének, hogy Csáki László szokott mestersége szerint a mi kegyelmes urunk és Erdély ellen praktikálni és mesterkedni most is meg nem szűnik, azon igyekezik minden mesterségével, hogy Erdélyt újban német kézhez ejthesse, úgy mind a két Oláhországot is, sőt a király ő felsége bizonyosan elhigye, hogy ő felsége ellen való actussi és practikáji is vadnak, a melyre nézve kérjük nagy devotioval ő felségét, mint olyan árulónak ne patrocinaljon.

3. Jelentse meg ő kegyelme ő felségének, hogy a Nándor-Fejérvárnál való szerdár embere érkezhén ide, olyat beszéllett itt,

hogy német követ ment volna a portára és Bécsbe török követ békesség tractálására, mely még mi előttünk nem bizonyos; ha megvalósodik, ő felségét tudósítani el nem mulatjuk rólla. ¹⁾

4. Instálljon ő kegyelme a király ő felsége előtt igen szorgalmatoson, hogy ha békességre menne a keresztyénség és a török közt a dolog, az universalis békességben Erdélyországot mind a két Oláhországgal együtt includálni méltóztassék ő felsége, megdölván ő felsége, hogy ez a szegény haza a pogányság ellen Lengyelországnak antemuraleja, ez a szegény haza is az ő felsége ebbeli kegyelmességét örökké való háládatossággal ő felségének meghálálni soha el nem mulatja.

5. Ha Tökölyi uramat előhozná a király ő felsége, megmondhatja ő kegyelme, hogy egyebet nem értett Tökölyi uramról, hanem hogy római császár ő felsége hűségéhez redeálni akarna, az az híre.

Ujjobban penig érkezett, hogy Kóhárít [ki fileki kapitány volt] ²⁾ küldötte volna fel ő felségéhez nagy pompával s ajándékokkal követségöl, mediatorságot is akarván magának solicitálni.

[6. Ha az király kérdezné: Tökölyi uramnak miért vették el jószágát Erdélyben? arra mit feleljen.] ³⁾

7. Igen szorgalmatosan vígüre menjen ő kegyelme, ha a római császár ő felsége hadában jelen lesznek-é személy szerint a bavariai és a saxoniai electorok? A brandenburgi elector penig ha személy szerint hadra megyen, jól végüre menjen ő kegyelme, a római császár mellett mégyen-é vagy a lengyel király mellett? Több electorok és egyéb imperialisták is mi dolgosok?

A Gallus és Anglus, Hollandus és a Muszka felől is mi hírek folynak.

8. A portai hírekről és törökök intentiojáról a lengyelt tudósítani.

A lengyel királyt is ut supra tudósíthatja.

(Ered. fogalm. fent ez a megjegyzés: »Erre se peccát, se subscriptio nem kell.« 249. cs. 49. sz.)

1685. j a n.

Commoda Synceritati Vrae per nobilem nostrum Dimicki datur occasio, ut quicquid scitu dignum habuerit, fidelitius nobis per ipsum significet.

Nos generalibus regni comitiis diem sextam Februarii edi-

¹⁾ Oldalt e megjegyzés kihúzza: NB. Ezt úgy írták volt, hogy clavissal legyen írva.

²⁾ Áthúzza.

³⁾ Az egész 6. pont áthúzza.

ximus, quae debuerant equidem Grodnae in Lithuania celebrari, ex validis tamen rationibus Varsaviam illa transtulimus, et ante pascha, deo volente, finienda speramus.

Per Europam pax stetit generalis, ita ut principes christiani suos exautorent exercitus.

Romanorum imperator exautoratos ad se trahit hinc inde milites, longe maiorem, quam hoc anno habiturus exercitum, quem tempestive in Martis arenam educet.

Fidam in dno exercituum spem reponimus, non fore nobis deo favente cum elementis luctandum, veluti praesenti acciderat.

Seraschier una cum hano Chrimensi miserunt huc ad nos suum certis cum propositionibus ablegatum. Cum quo tamen nihil egimus neque agemus.

Sobieski Telekinek.

Kivül a feloldott példányon, Teleki kezével: »Lengyel királyljal való expeditiok, dolgok.« (A másolat felett: »Rationes trutinandae« áll.)

(Két példány, eredeti, a cursiv számokkal van írva; feloldása a Teleki titkára írása d. n.; a másik a l. királyi kancellariai írnok írása 249. cs. 52. sz. és 46. sz.)

1685. febr. 2.

2. Februar. Az utban tanáltam elő Tökölyi Görgei Imre nevű szolgálját, igen postán ment urához. Miulta az l. király az táborból megjött, mind az marchio mellett lakott hasonló habitusban s liberriában, mint az marchio szolgálái, mert különben nem subsistálhatott volna, élt itt Georgius Gierstrof nevezettel. Minthogy én Erdélyben velle barátos voltam, az úton velle öszveereszkedtem s hívom vala vissza szálló helyemig, hogy többet beszélhessek velle, de nem jött, azt mondván, az marchio istenre kénszerítette, hogy siesse(n). Kérdém miért? sok faggatásom után kifakasztá, azért hogy Absolont plenipotentiával küldje bé az ura a gyűlésre, ezek mind az l. király akaratiábúl vadnak, melyet ez szerint hozok elő, az l. királynak csak az szkolyai passuson lehet már járások.

Az gyűlésre az gallustúl vagy Forval jó, vagy az marchionak hoznak plenipotentiát.

A tatár követnek tegnap lett válosza, csak az l. király látogatására jött volt, mindenfelől sok követek jönnek.

Inczédi jelentése lengyelországi követségéből.

(A cursivval szedett betűik titkos írással, számjegyekkel vannak írva; a megfejtés felette Teleki titkára írása, 181. cs. 27. sz. d. n.)

1685. febr. eleje.

Adjungimus tabellariis vestris expressum nostrum, hac so-lum exoratione, ut per ipsum commoditatem habere possitis com-

municandi nobis, quidquid per vestros emissarios a porta reduces scitu dignum habebitis. Cum enim generalia nostra comitia iam prae foribus sint, de omnibus Turcarum intentis instrui vellemus.

Indolemus, quod Turcae vos iterum despiciere tributisque et persuasionibus onerare incipiant. Habemus tamen in deo optimo fiduciam fore, ut fastum illorum cito deprimat. Majori enim apparatu in subsequentem expeditionem nos progressuros speramus, ut subiugatae christianitati ac inprimis vobis armis assistamus.

Ablegatum hanc nondum expedivimus, ut rationes nostras tanto profundius inbibat, quibus hanum Chrimensem potius nostras in partes aut saltem ad neutralitatem pertrahere possimus, quam ut ipsius propositis annuimus.

A Moschorum etiam caris advenit huc festinanter expressus cum literis internuncius instatque, ut quantocius audiantur, crastino sciemus die quid adferat, et si quid in bonum christianitatis fuerit, communicare vobis non negligemus.

Scire etiam vellemus, utrum Romanico legato a magno veserio in audientia tandem concessa sit sella, quam sopham vocant, vel etiam utrum alius sit inventus modus, nimirum, ut ipse etiam vezeries tempore audientiae non sedeat?

Veserio q̄i (így) decessisse scribitur, an Seliman passa suffectus sit? edoceri pariter vellemus.

Imperator Turcarum ubi per hyemem moraturus sit? edoceri avemus.

Informationes vestrae omnes hactenus ad nos pervenerunt autumamus, neque dubitamus, nostras vicissim ad vos pervenisse.

Sobieski Telekinék.

Külczim: Domino domino Teleki.

(Datum nélküli levél, a cursívval szedettek számokkal írva s felette Teleki írásával a feloldás 249/53. és Teleki titkára másolata külön 249. cs. 47. sz.)

NB. Maczynski Márkus czimeres gyűrűpecsétjével lezárva a boríték, tehát a levelet ő iratta.

1685. febr. 8.

Spectabilis ac generose Domine, Amice nobis benevole.

Isten Kgd̄t birodalmunkhoz közölvén és e tájkán (így) járván, ujobban is böcsületes levelével látatván bennünket, egyszersmint ottfönn forgó hírek s állapotok felől tudósítván bennünket, Kgd̄ nagy atyafiságos jelinek és confidentiájának agnoscáljuk, kedvesen bevén, köszönjük Kgd̄nek. Isten kegyelméből kedves jó akaróink gratificatiójára békességben és jó egészségben vagyunk, melylyel hasonlóúl kívánván ezen levelünk is találhassa Kgd̄t jó egészséges, boldog és szerencsés állapotjában. — E mellett írja Kgd̄, hogy az emlékezetben forgó emberek dolgát úgy alkalmaz-

tatta, hogy az determinált nemes országgyűlés napjáig ott fognak lenni; azon materiárul elhittük Alsó János uram bőven informálhatta Kgdet, miképen kellessék annak lennie, és lévén Kgdnek alkalmatossága benne s hatalmában is lévén, ha Kgd úgy viteti végben azt, mint már megmondattott, nagy hasznos dolgot cselekszik Kgd az közönséges jóban, és sokaktúl nagy köszöneteket s kedveskedéseket vésszen Kgd, és noha az nemes országgyűlésére relegáltatott is dolgok, mindazonáltal tökéletesen elhitettük magunkkal, hogy az Kgd igazgató és följlhaladó tanácsával úgy mehet végben, az mint az közönséges jó kívánja.

Valami görögök felől is irt Kgd, kik azt beszéltek volna, hogy német vagy mi követ is ment volna az fényes portára pompáson, azt mi nem értettük, nincs is abban semmi eddig, hanem volt egy francziai követ, az kinek mult már el négy esztendeje, hogy audientiáját solicitálja, mind eddig is nem adattatott. Azon követ több kívánsági közt azt is kívánta, hogy leüllő széki alább ne tétessék az fővezérénél. Annak az francziai követnek az elmúlt napokban adattatott audientiája, kívánsága szerint való széki is adattatott, de az is mesterségesen, az mint az török nemzet szokta, tudniillik midőn az fővezér az audientia házában szemben lett volna az követtel, annak az háznak pádimentoma mindenütt egyenlőképpen volt be vonyattatva és nem az szokott fővezéri majestásnak rész szerint följobb való alkalmatosságával, ezen kívül való több kívánságira nem is léptenek. Item egy konstantinápoli Janaki nevű tolmács, az ki az német residens mellett volt, és az bécsi alkalmatossággal oda maradtott volt az követekkel, azután maga alkalmatosságát keresvén, azt mint lehetett hazájában igyekezőn visszatért: ismeretségünkben lévén még ennek előtte, irt nekünk is Drinápolybúl visszatért alkalmatossága felől. Lehet talán az mely görögök beszéllették Kgdnek, e félékből tetszések szerint ha mit collimálhattak és úgy mondhatták, az mint az dolgot nem tudhatták.

Innét egyéb új híreket most Kgdnek nem irhatánk, hanem portárul embereink jövén, beszélük hogy jövendőbeli hadakozáshoz készülnek; azt is mondják, hogy az fővezér személye szerint maga is hadba megyen, de minemő alkalmatossággal és mely felé, bizonyosabban lévén értésünkre, elsőb alkalmatossággal is Kgdet tudósítjuk. Azonban bizonyosan tudjuk, meg is nyugodtunk abban, hogy több jó akaróink közt Kgdnek is nem kevés örö mire léssen, értvén ujobban fejedelmi székünkben az fényes portátúl való confirmaltatásunkat; kirül akarván Kgd tudósítani, isten ő szent felsége kegyelmébül az fényes portátúl hatalmas császárnak követje az tegnapi napon úgy mint 6. praesentis arrúl való kaftá nyunkkal is ide érkezik, kinek alkalmatosságával kedves jóakaróinknak s kívált Kgdnek, adja isten, minden kívánatos jókkal kedveskedhessünk.

Ugyanazon portán követtel jövő böcsületes főrenden lévő híveink azt is beszélék, hogy az olaszok arra ő feléjük lévő egy Nova nevű török várat erősen vífatnának. Hol és micsoda vár légyen? azt nem tudjuk. Szulimán szerászkyer pasa mellett lévő kapitihánktól is ilyen hírünk érkezik, hogy a szultán tatár hán fia Kozákországban Nemirova nevű városban ment volna ereivel, a végre, hogy kozákoknak hetmánt creáljon s állétson helyben, mert küldettek volt azelőtt hetmánt közikben, de bé nem fogadták. Most személye szerint ment a szultán oda a végre, és mint megyen végben az dolog, s egyéb új híreink is ha mik interveniálnának, Kgdet tudósétjuk; kérjük is Kgdet, gyakorlatossággal való tudóséttatását tőlünk ne szüntesse; közel lévén Kgd az mi birodalmunkhoz sok és hasznos dolgokat szerezhetünk egymás között. Ezzel ajánljuk isten kegyelmének Kgdet.

Datum in civitate nostra Bukorest die 8. Febr. ao. 1685.
Spectabilis ac generosae D^{nis} V^{rae}

amicus benevolus
Jeremias vajda
[Cyrill betűkkel.]

Küldetm: Spectabili ac gen. dno Michaeli Teleki, ill^{mt} regni Transylvanicae principis intimo consiliario, necnon universorum exercituum supremo generali etc. domino amico nobis benevolo.

(Eredetije a nagy vajdapecséttel a gr. Teleki-család levéltárában
249. cs. 15. sz.)

1685. február 14.

Ad regem Poloniae 14. Februarii 1685. Csicsó.

Expressus ¹⁾ Sac. Reg. Mtis Vrae a primo Februarii apud me commorari debuit, donec emissarius noster a porta reverteretur.

Animus Turcarum imperatoris ad pacem est inclinatus, magnum interim pro futuro bello habet apparatus, quod si christianitas pacisci noluerit, magnus in Martis arenam progredietur veserius, vel sicut aliqui etiam opinantur, ipse etiam imperator, quas tamen in partes? adhuc ignoratur.

Sultanus Crimensis hani filius Nemirovam cum tartaris profectus, hethmanum per Cozaciam evehere intendit, nisi tale ipsius propositum impediatur, quod Sac. Mtis Vrae uberius innotuit. ²⁾

Itali Novam dictam Turcarum arcem fortiter infestare coeperunt.

De legatione illa ad portam Romanica nullam hactenus

¹⁾ Eredetileg »Tabellarius« volt irva.

²⁾ Ez a pont keresztül van húzva.

habemus notitiam, neque cognovimus sub nomine isto Romano imperatorisne Romanorum? vel summi pontificis intelligatur.

Hoc certum est, quod legatus Galliarum a quatuor iam annis sollicitaverit, ut sella ipsius simul ac veserii in majestatem palatii apponatur, denegata fuit tamen, et quae hactenus ipsi non erat data, audientia his tantum diebus concessa est, sellaque sicut desideravit apposita, neque alia arte contra ipsum usi sunt, quam quod palatium solita eminentiori majestate privaverint et padimentum conformiter ubique velaverint, sicque aequalia tam vezerio, quam memorato legato supposuerint subsellia.

Ibrahimus adhuc superest vezerius decessuro, Selimannum substitui speramus, qui novum iterum obtinuit seraschieratum, jamque multa ligna jussit conferri ad pontem super Danubium extruendum.

Turcarum imperator Adrianopoli hyemabit, majorem dierum partem venando consumpturus.

Bene scio mihi indigno non convenire tantum regem talibus attentare, atque humilime deprecor, quod tam insolitam, sed non sine rationalem movere ausus sim quaestionem, mea enim (qua erga Sac. Reg. Mtem Vram et rem christianam a tot annis effector) animavit devotio. Eliberationi dni palatini Duca, an regius S. Mtis Vrae accesserit consensus? quo fine? quove respectu eam obtinuit? humiliter quantocius edoceri desidero. Talem enim istius rei notitiam, tam Reg. Mti Vrae quam rebus spero non inutilem fore christianorum.

Dnus Sorbanus Valachiae palatinus in suo vajvodatu relictus et confirmatus est.

Res inter Tökölium ac Germanos gestas Mti Vrae scio innotuisse.

Centum millia kilarum tritici quod nos quoque Budae non suppeditaverimus, ipse etiam concessit imperator alta (credimus) mente reposita.

Legatus noster, per quem ordinarium regni tributum administravimus, ulteriora emergentia expiscabitur, ut de quibus sine mora S. R. Mtem Vram humilime informare non iutermittam.

Teleki Sobieskinék.

(Teleki titkára írása; ered. fogalmazvány 249. cs. 16. sz.)

U 1685. márcz. 2.

Joannes Tertius dei gratia rex Poloniae.

Magn. ac gen. sincere nobis dilecte.

Utimum opera horum subditorum nrorum, qui praesentes Sinc. Vrae tradent literas, ut in Valachiam, Transalpinam pergant, praestantesque aliquot, e Turcicis nostrum ad usum ibidem

comparent equos, eosque ad nos deducant. Securitati itaque illorum consulturi Sinc. V^{ram} perquam diligenter requirimus, velit ipsis pro solito suo erga nos studio adeo faventer adesse, quatenus tam eo pergentes, quam inde ad nos reversuri omnimodam in ditionibus ill^{mi} Transylvaniae principis habere queant securitatem. Factura est Sinc. V^{ra} id, quod mutuis libenter pensabimus amicae vicissitudinis reciprocationibus. Jam vero eidem optimam vovemus valetudinem.

Datum Varsaviae die 2. m. Martii a. d. 1685. regni vero nri 11°.

Joannes Rex.

A lap alján : Ad magn. com. Teleki.

Külczím : Magn. ac gen. Michaeli Teleki de Schok (*igy*) stb.

(Eredeti, kivül a nagy fejedelmi pecséttel, 249. cs. 17.)

1685. m á r c z. 15.

Palatinus Valachiae Duca iam equidem liberiori fruitur aura, ita tamen ut diebus festis devotionis gratia templum ruthenicum adire possit, extra moenia vero pedem effere non permittitur. — Ad indulgentiam hanc eidem gratiam sola nos misericordia et senectutis respectus, nequaquam tamen ipsum dimitemus, nisi rerum cursui id conducere viderimus. — Porro quamvis libertate ab nobis donatus fuerit, nullatenus tamen ipsius opera in re aliqua utemur; nam si quae pacis consilia accederint, de illa nisi cum omnibus colligatis nostris insimul seren. rex Poloniae tractaret, cum ita colligationis foedus exigat; quippe eo etiam casu non alia, quam vestra uteremur cooperatione.

De palatino vero praedicto nec in cor, nec in cogitationes vestras ascendat, quod per ipsum aliquid agere velimus, etiamsi dimitteremus.

Certum erat, quod Tartari Nemiroviam impetierint, sed paratum regium ducem Cosacorum nomine Mohylam invenerunt, a quo deo favente insigni clade affecti sunt; multi illorum caesi, omnes in fugam coniecti, antequam certae copiae nostrae cum suppetiis advenissent. Habebant equidem animum nostri recedentes Tartaros persequi, sed ob magnitudinem nivium minime poterant.

Inter Galliam et Italiam firma et indubitata pax stabilita est, Genuensis enim respublica conditiones a rege Galliarum propositas acceptavit et adimplevit; atque ea ratione indignationem eiusdem regis Galliae evasit.

Rumor de secreta legatione imperatoris Romanorum evanuit.

Quidquid per ablegatum vestrum e porta reducem habueritis, communicari nobis desideramus.

A lengyel királyi udvarból Telekinek.

A borítékon : Numeri serio examinandi.

(Eredeti, a cursívval szedett szavak chiffre-kkel, Teleki titkára feloldása felette és külön másolata; 249. cs. 69. sz.; év nélkül. A borítékon Maczynski czímeres gyűrűpecsétjével.)

1685. márczius 16.

Joannes Tertius dei gratia rex Poloniae stb.

Magnifice ac generose sincere nobis dilecte. Nostra cum notitia permissuque magnificus palatinus Duca, qui Leopoli hucusque detinetur, fecerat, quod e familiaribus suis aliquot personas ad sua expediverit bona. Jam vero nobis dolenter significat eosdem suos domesticos Braschoviae in Transylvania quasi sub arrestum acceptos esse et attineri.

Quod si ita se res habeat, instamus perquam diligenter ad Sinc^{tem} V^{ram}, ab eaque enixe requirimus, ut ipsos dimitti curet. In praesenti enim statu suo seniculus ille plurimum solatii capiet, ubi de domesticis rebus suis, et quid cum suis agatur, rescire poterit. Censebimus hoc ipsum inter caetera gratorum officiorum specimina, quae nobis Sinc^{tas} V^{ra} toties exhibet. Quam optime valere cupimus.

Dabantur Varsoviae die 16. mensis Martii anno domini 1685, regni vero nostri 11 anno.

Joannes Rex.

A lap alján : Ad magn. comitem Teleki.

Külczim : Magnifico ac generoso Michaeli Teleki de Szék stb.

(Eredeti, a királyi pecséttel 249. cs. 18. sz.)

[1685.]

Expediit nuper *dominus palatinus* Duca *certos familiares suos domum et ad amicos, ut eidem certam pecuniae summam nobis destinata oblatam, qui inde adferrent, iam iidem homines ad ipsum revertebantur, sed nescitur, qua ratione una cum pecuniis in Bystrzyca detenti sunt, amanter proinde ab Illte Vra contendimus, et quam diligentissime requisitam volumus, ut serio indaget, quam ob causam hoc acciderit; ac simul onnem adhibeat diligentiam, ut homines illi cum integra pecunia quantocius ad nos inde remittantur.*

Sobieski Telekinek.

(Mellékletül a »Comitia nostra« kezdetű levélhez egy féllapnyi papiroson; a cursívval szedett szavak titkos számjegyekkel.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

THÖKÖLY IMRE

ÉS A FRANCZIA DIPLOMATIA.

(A franczia külügyminiszterium levéltárában levő »Hongrie« című hét kötetes gyűjteményből.)

— HATODIK KÖZLEMÉNY. —

LXXXII. 1682. márczius 19.

Illustrissime Domine mihi confidentissime.

Ad contestandum syncerissimum affectum volui eandem praesenti epistola visitare, nihil dubitans, quin nuperas meas acceperit, quibus Iras exclmi dni legati in Porta adiunxeram.

Porta bellum parat primo vere majoribus, quam anno praeterito viribus, nisi legatus imperatoris, qui ingentia ad Portam vexit munera, aciem frameae ottomanicae hebetaverit. Szatmárinum, Ecsedinum et tota terra usque ad Tibiscum extremo versatur in periculo. Scribiturque ex diversis et certissimis locis idem affirmante comite Thékélyo, imperatorem resoluisset, ut dicta fortalitia et comitatus aliquot cedet Turcis in pretium redimendi belli, quod si ita contingerit, non nobis tantum et toti Hungariae foret exitiosum, sed et vicinae Poloniae noxium. Haec potest illa Dnatio Vra significare serenissimo Poloniae regi et insimul scribere ad aulam gallicam imperatorem prolongationem pacis cum Porta omni conatu quaerere iniquissimis sub conditionibus, ut vel amissa in imperio recuperet, vel vindictamumat. Celsissimus Transilvaniae princeps dominus dnus meus clementissimus occupatus est in praeparatoriis necessariis, paratus equidem causae gentis sanguinisque sui ex corde auxiliare, nisi deus animos ad pacis studia converterit, eademque negotii pacandi ratio suis etiam majestatibus placuerit, quod rex Poloniae aestate praeterita suadebat. Interim in casu continuandi belli plurimum emolumenti conferret ad sustinenda momenta rerum, si christianissima sua Majestas emergenti succurreret juxta tractatum et promissa, quod ego quidem a muni-

fidentia tanti regis spero. Coeterum illmam Dnem Vram confidentissime rogo, ut si quid habeat, quod mecum communicare possit, ne gravetur scribere, rem mihi factura gratissimam. Illud insuper ab illustrissima Dominatione Vestra prout sibi persvadeat, credatque firmissime in reali et plena confidentia esse.

Illustrissimae Dnis Vrae

Datum in curia mea Kercsesora, 19. Mar. 1682.

amicus et servus paratissimus

Michael Teleki m. p.

Rájejjyezve: reçu à Jauarou le samedi onre autil 1682.

(Eredeti.)

LXXXIII. 1682. márczius 19.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Nullum aliud in praesens scribendi argumentum est, nisi respectus et sinceritas, utrumque et caput et clausula epistolae sed ibi quid agitur? siletur, nihil scribitur. Ego tamen diligenter scribam. Compassus tot molestiis, quas accuratissimus ille uvarum deglutitor mihi recensuit, plurimum indolebam difficultatibus; sed olim graviora passis, minorum superatio jucunda est. Nihil tamen anxium et imperitum, quod virtus et excitatae mentis serenitas non devincat. Gloriosus est post aspera triumphus. De publicis ego nihil addo, scripsit in compendio grandia rerum excellmus dominus Teleky, qui jam in apparandis propediem nuptiis totus occupatus est, totus fervet. O quam gratus foret hospes et acceptus, si praesentia sua, quam excell. dominus Teleky desiderat et expectat, pompam nuptialem illustraret.

Scribo ex fide et veritate, si illma Dnao Vra confectis ibidem negotiis ad illud tempus compareret, toti idipsum conventui fore gratissimum, patrem vero nuptiarum sibi in perpetuum obligaret. Spero illrmam D. Vram res suas, in quantum poterit, ita admaturaturam, ut adventu suo omnium affectum sibi conciliat, communemque laetitiam sua quoque semper reddat memorabilem. Carpentum et alios, de quibus invicem in discessu contulimus, pro excellmo dno Teleky committuntur et nunc amicitiae et sollicitudini illrmae Dnaonis Vrae, neque dubium ullum est de affectu; praeterea centum patenas ex bono stanno, si vel Leopoli invenirentur paratae, vel aliunde comparari poterunt, amicissime rogat, ut easdem Illrma Dnao per hominem suum conquiri curat, pretium et gratiarum actionem praestiturus.

Literas pro excellmo domino legato in Porta excellmus dominus Teleky pridem emisit, si responsum venerit, non erit in transmissione defectus. De reditu ablegatorum celsissimi prin-

cipis nihil adhuc certi. Tapetium habeto curam. His illrmam D. Vram felicissime omnia agere feliciterque redire desiderans maneo dum vivo

Illrmae Dnaonis Vrae
In Kercesora, 19. Mar. 1682.

humillimus obsequentissimus
et obligatissimus servus
Absolon m. p.

(Eredeti.)

LXXXIV. 1682. április 14.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Miror, quod mihi non confidat Illustritas Vestra et suum famulum huc propter rem incertam expediat. Licet noster Petrus in majori sit respectu atque aestimatione apud Dominationem illustrissimam, ego vero pauper propter amicitiam d. Akakiae in aliquo contemptu, sed experietur Illustritas Vra (licet adhuc sim liber) me esse obligatiorem Illrti Vrae, quam domino Akakiae, cujus ob respectum et crumena patitur et exosus sum. Nihil habet novi, quod scribam Illustritati Vrae, quandoquidem neque d. administrator adest, sed faciam quo momento ad illr. d. comitem pervenero, ut omnium rerum abundantissimam habeat notitiam. Me interim gratiae et favori Illr. Vrae commendo et maneo usque ad mortem

Strÿ, 14. Aprilis 1682.

servus obligatissimus
Valentinus Nemessany m. p.

Külczim: Illustrissimo domino dno Duvernay Boucauld christi-anissimae Galliarum Majestatis in Transilvaniam expedito legato extraordinario etc.

Rájegyezve: reçu à 16. avril 1682. à Jaurou.

(Eredeti.)

LXXXV. 1682. április 14.

Illustrissime Domine et Amice confidentissime.

Literas illmae Dnis Vrae Javoroviae 31. Mar. datas cum honore accepi. Cursor iste dni vicecomitis dicit propterea sibi refugere debuisse, quod in Sztrÿ aretatus illincque ad excellentissimum dnum magnum stabuli regni praefectum in vinculis abductus fuerit, nec aliter eliberari valens, nisi comitivam inebriando. Quomocunque factum sit, satis tamen est, quod istas literas intacte et eadem, qua antea erat, cooperta retulerit, quas nunc juxta desiderium illmae Dni Vrae per dnum Bomsier transmitto.

Cum multa de Gallia et Polonia audiam, uberiorum illarum Dni Vrae certificationem expectavi, quam tamen habere potui. Vrae illarum Dni reservare conabor. Plura iis Vrae illarum Dni nec nunc scribere possum, quae circa 18-vum et 19-rum Martii scripsi, ad quae in his etiam me relego. Demandavi dno vicecomiti, ut carpentum illarum Dni Vrae, quamprimum itinera meliorabuntur, transvehi curet. Lucri aestimans quavis occasione aliis etiam in rebus servire et gratificari illarum Dni Vrae, cui sum et maneo
Kercsesora, 14. Aprilis 1682.

amicus et servus paratissimus
Michael Teleki m. p.

Literas Vrae illarum Dni ad exclmum dnum legatum Constantinopolim transmittam. Officiosissima servitia recommendo dno exclmo marchioni de Vitry; si mihi dignaretur aliqua in re imperare, libenter inservirem.

Külczin: Illmo dno dno Du Vernay à Boucauld christianissimi regis ad clemum Tranniae principem ac dnum dnum meum clemen. ablegato extraordinario etc.

(Eredeti.)

LXXXVI. é. n.

Athname, sive literae assecutoriae imperatoris Turcarum continent sequentia puncta.

1. Conceditur Hungaris jus liberae electionis, ut sibi in regem eligant, quemcunque velint secundum privilegia antiqua.

2. Promittit Porta conservationem omnium libertatum, tam ecclesiasticarum, quam civilium.

3. Assecurantur Hungari, quod nulla fortalitia, civitates, pagi occupabuntur, et quod Hungaria in suis antiquis limitibus permanebit.

4. Liberum permittitur Hungaris, ut templa scholasque, ubicunque velint, aedificent.

5. Tributum tolerabile accipiet, et tunc saltem, quando negotium Hungariae finietur.

6. Protectionem firmam spondet et aliud athname, si hoc Hungari non essent contenti, postquam res Hungariae fuerint terminatae.

(Absolon kezeirása.)

LXXXVII. 1682. április 26.

Illustrissime Domine mihi semper colendissime, observandissime.

Non possum sine aliqua admiratione ea scribere, quae mihi illius dnus comes demandavit, at si omnes coeli conspirassent uno et altero subsequenti die ab oriente, occidente et septemtrionali concursus legatorum hic factus. Imperator Turcarum favorabile dedit responsum per ablegatos domini comitis, animans nos de futuris auxiliis, quorum declarationem ut eo melius intelligere possit, per specialem ablegatum purpurati Budensis invitatur sua illustritas Budam, quo celerrimo pede tendimus, ut eo citius dnus comes plenas informationes Illustritati Vestrae possit dare; ex hac ratione in hac materia uberiores declarationem ad reditum nostrum differt.

Quod attinet legatum imperatoris Szappanara, *ille cum tanta plenipotencia in rebus nostris advenit, ut domino comiti relinquere modum satisfactionis praescribendum, insuper bona amplissima, officia magna et praecedentiam coram palatino, et ut hoc eo melius fieri possit, titulum principis imperii offert Romanorum imperator, hoc desiderans, ut comes Tekely resolvat se et det superinde assecurationem, quod velit negotia haec apud imperatorem Turcarum ita tractare, ut cito pax fiat et bellum turcicum avertetur.* Media ad hoc sufficientia promittit. Desiderat insuper, *ut filius ejus coronetur; dabit novum diploma, et quidem melius, quam antea habuimus et similia plura angelica quasi lingua promittebat.*

Idem Szappanara tanquam Hispanus attulit litteras residentis Hispaniarum, in quibus regis sui declarationem talem dedit, ut modo ad promovenda desideria ejus et Romanorum imperatoris se resolvat statim et de facto, quando comes Tekeli intellexit Portam intendere, *ut per ipsum aggredi velit res nostras imo et princeps Transilvaniae adeo perterritus erat a magnitudine rerum, ut videretur desponso animo omnia derelinquere et superventus magnis promissis Romanorum imperatoris magis inclinatus videbatur ad quisquilias acceptandas, quam ad magna, ad quae deus regem Galliae praeparavit, sed nos desperandum ereximus animum et ego dixi, quare times? haec negotia sine mediis et auxiliis animose sustinuisti, vitam multis periculis exposuisti, jam nunc, dum imperator Turcarum auxilia promittit, rex Galliae clementer subsidia dat, duos potentissimos, regem Galliae et imperatorem Turcarum habet, ita animatus resumit animum.*

Summas ago gratias pro missis quadragintis et viginti quinque aureis, faciam, quicquid potuero eo animo, quem in me experta est Illtas Vra, quia scio recommendationes domini Du Vernay apud christiavissimam suam Mattem mihi erunt utillimae, pro quibus ego sum et maneo

Illmae Dnaonis Vrae

servus obligatissimus
Faiyel.

Rújegyzve : reçu à l'abbaye près Jauarou le samedi 9. may 1682 ;
alább 26 avril 1682.

A fennebbi levélhez mellékelve egy külön lapon :

Principatum ¹⁾ *cum toto circulo ejus* dabit comiti et ne in eo dubitet, facultas datur eidem, *ut statim homines suos mittat ad suam provinciam occupandam.*

Ablegatus autem Budensis vezirii invitat illum dominum comitem Budam, et ne tempus perdatur, hic est et urget discessum, sed de hac materia habebit Vestra Illustritas brevi uberiores informationes.

Supervenit dnus *Nemessani*, qui siquidem in tempore vivam quasi clementiam regis Galliae repraesentavit, factum est, *ut ad omnes propositiones verba bona et nihil aliud darentur.*

Litterae archiepiscopi etiam advenerunt, et ipsius ablegatus in itinere est. Episcopus Varadiensis scribit, quod exllmus archiepiscopus habeat intimationem a papa *significando*, quod comes *Tekeli* in considerationem venit apud suam Sanctitatem et si se accommodaverit, omnem clementiam ejus experturus est. Credo, offeret ipsi aliquem *principatum penes Romam*, nos vero *malumus habere Hungariam.*

Vestram Illustritatem *obnixè rojat* comes *Tekeli*, cum tempus actionum bellicarum jam praesens esse videat, donec perfecto hoc itinere hominem expressum suum ad Vram Illustritatem miserit, *ne gravetur plus pecuniarum praeparare*, fateor *ingenuè nunquam commodiori tempore modernum subsidium potuisset venire*, quam nunc, quia *Budense iter requirit tantas impensas*, *ut vix sufficiat ipsi quinque millia aureorum* ; *reliqua pecunia in sustentationem militiae impendi debet.* Haec nunc ex mandato comitis *Tekeli* significare debui, manens interea

Illmae Dnaonis Vrae

Kapos 26. Aprilis 1682.

servus obligatissimus

Faigel m. p.

LXXXVIII. 1682. április 26.

Illustrissime Domine mihi observandissime et confidentissime.

Rediit dnus *Nemessány*, ex cujus relatione et literis Vrae Illustritatis 203. 7. 44. 211. 3. 164. 145. 50. 51. 2. 217. 50. 5. 10. 195. 50. 217. 77. 41. 144. 217. 50. 5. 158. 165. 45. 217. 76. cum 50. 183. 150. 111. 92. 215. 51. 3. 99. 45. 217. 175. 80. 41. 180.

¹⁾ Egy szónak üres hely van hagyva.

41. 50. summa cum obligatione accepi. Et siquidem in votis hoc unicum habeo, ut experiatur et cognoscat sua mattas, quasi existimem tanti regis 48. 49. 3. 207. 45. 216. 44. et 123. 219. 193. 44. munificentissimam protectionem ex moderna nostra negotiatione, quam ex literis dni 283. intelliget, apparebit hoc, quod in adventu praefati domini Nemessany omnes 75. 41. 46. 197. 44. 46. 4. 157. 217. 180. 7. 50. posthabuerim et nisi 158. 129. 219. 50. 94. 107. 45. 208. 50. 222. 56. 41. 195. 41. eodem tempore advenisset (expressum meum, quem ad 194. 175. 45. 217. 80. 41. 180. 7. 44. 2. 49. 166. 50. 217. 217. 41. 246. 44. mittendum jam jam dimittere volebam), per quem serio invitator 292. 44. usque cum intimatione, ut 150. 286. militia mea relinquatur; et haec est causa 215. 45. 217. 50. 183. 49. 108. 157. 217. 194. 175. 45. 217. 80. 41. 180. 41. 50. 2. 95. 166. 50. 217. 217. 41. Discedo hinc hodie et quamprimum deo juvante rediero, citissime per specialem hominem meum Vram Illustritatem de omnibus informare non intermittam. Et siquidem in sinceritate Illustritatis Vrae totaliter acquievi, rogo obnixè, ut in devotione mea erga suam mattem quieto sit animo, cum et hactenus non aliud experta sit, quam quod fidelissimam reflexionem pro interesse ejusdem Mattis omni tempore habuerim, simque

Illrmae Vrae Dnaonis
Kapos 26. Apr. a. 1682.

servitor obligatissimus et
amicus fidelissimus
comes Emericus Theokeoly m. p.

Külczim: Illustrissimo domino Du Vernay Boucauld regis christianissimi legato extraordinario etc. etc. domino amico mihi confidentissimo.

Rájgyezve: reçu à l'abbaye près Jauarou le samedi 9. may 1682.
(Eredeti. A megfejtés kulcsa hiányzik.)

LXXXIX. 1682. április 27.

Illustrissime Domine Domine mihi obsserme.

Singulari dei providentia factum, quod in tempore venerim ad illrmm d. comitem, tantum enim hic legatorum concursum reperii, ut vix spes aliqua superesset reparandarum rerum, nisi dei auxilio adventu meo omnia illorum consilia inita et vana redderem. Quid hic factum sit et propediem futurum, ex literis d. Faigel sufficientem poterat habere informationem. Literae Illrttis Vrae ad Portam pro d. legato jam expeditae sunt; secure poterit hac via inposterum quoque uti Illrttas V. Quid ibi agatur, ex his inclusis intelligere poterit, quas fideliter emitto per praesentium latorem, qui ut apud Illrttem Vram bene se habeat, oportet,

per eum enim in posterum quoque correspondentia continuari potest. Credo eum fore fidelem. Vel me vel d. Faigel, postquam Buda redierimus, pro certo habebit in Polonia. Me favori et gratia Illrttis Vrae recommendans maneo quoadusque vixero

Kapos prope Unghvar 27, Aprilis a. 1682.

servus obligatissimus
Valentinus Nemessany m. p.

Külczim : Illustrissimo domino domino Duvernay Boucault christianissimae regiae Galliarum majestatis in Transilvaniam expedito legato extraordinario etc.

Rájegezeve : reçu à l'abbaye près Jauarou le samedi 9. may 1682.

XC. 1682. május 22.

Excellentissime Domine mihi semper colendissime, observandissime.

Quandoquidem in certis negotiis grossum dominum Petrum Faigel ad serenissimum regem Poloniae expediti, cujus occasione obligationis meae erat Excellentiam quoque Vram per praesentes salutare et de rebus nostris informare, securus existens in eo, quod quicquid in promotionem earum viderit, non minori sinceritate et zelo iis patrocinabit, quam ego saepius expertus sum, et ne in mea obligatione et promptitudine gratificandi dubitet, obnixè rogo, quia sum semper et maneo

Excellentiae Vestrae
Kapos 22. Maji 1682.

servus obligatissimus
comes Emericus Theokeoly m. p.

Külczim : Excellentissimo dno marchioni de Vitry, regis christianissimi in Poloniam legato extraordinario etc. domino mihi colendissimo, observandissimo.

(Eredeti.)

XCI. 1682. május 22.

Illrme Domine mihi semper observandissime.

Post reditum domini Nemessany scripseram illrmae Dominationi Vestrae me Budam proficisci et intellectis ordinibus Portae, per specialem hominem me de omnibus genuinas daturum informationes pollicitus fueram. Idcirco cum magnae importantiae moderna negotia sint, volui sine mora dominum Faigel ad Illustritatem Vram expedire, ut cognitis ex fundamento omnibus, possit in tempore iis, quae sunt maxime necessaria et moras non

patiuntur, eo melius providere. Quare Illustritatem Vram obnixe rogo, ut auditis declarationibus eidem domino Fajgel in omnibus indubiam fidem adhibere et cum bonis resolutionibus ad me remittere ne gravetur, quas ex sinceritate et zelo erga res hungaricas Vrae Illustritatis expecto et maneo semper

Illrsmæ Dominationis Vrae
Kapos 22. Maji 1682.

servus obligatissimus
comes Emericus Theokoely m. p.

Tököli I. kezével: Meum dnum Petroczi et reliquos illustrissimæ Dni V. recomendo, fusius in eadem materia nunciando.

Külczim: Illustrissimo domino Du Vernay Boucauld, regis christianissimi legato extraordinario etc. domino mihi colendissimo, observandissimo.

(Eredeti.)

XCII. 1682. május 27.

Illustrissime Domine mihi semper colendissime.

Nihil melius neque utilius poterat accidere, quam accipere literas Vrae Illustritatis, debito imo opportunissimo tempore, quia quamprimum advenissemus ex Buda in Kapos, tantum tri-duum propter multas expeditiones statueramus ibi consumere, sub quibus et hoc perficiendum, ut sine mora elapsis illis diebus in Poloniam proficiscar. Placuit illmo dno comiti, ut non alius, sed ego ipse (homo crassus ad currendum minus aptus) ad Vram Illustritatem celerrime proficiscar. Per tres dies ex Munkacs huc per aquas continuis pluviis auctas, per itinera difficillima, sed nullae difficultates impedimento poterant mihi esse, quia cupiditas cito videndi Vram Illtatem ad coecum quasi impetum et cursum me excitavit, volando magis quam currendo vellem res tanti momenti, in quibus sumus, ad manus deportare Vrae Illtatis. Veni ad serenissimum regem et scripsi ad aulam instando, ut die Veneris audientiam privatam possim habere. Credo, non denegabitur. Expectabo informationes Vrae Illustritatis, quando et quali occasione possim eandem videre, quia sum et maneo

Illtatis Vrae
Sztrÿ 27. Maji 1682.

servus obligatissimus
Petrus Faigel m. p.

20. praesentis misimus cursorem 240. rennam cum renuntiatione. 256. 148. in potestate nostra. Brevi plura habituri secreta tantum Duvernay revelabo, nemini alui.

Ez elébbihez mellékelve egy külön darab papíron :

Volare vellem ad dnum Du Vernay, quia omnia jam aggrediemur, de quibus hactenus tantum loquebamur. Arces aliquot habebimus, nunc opus est condecanti subsidio ad tam magna negotia, quae non verbis, sed re ipsa aggrediemur, imo jam aggressi sumus, ne in tanto gurgite sine remis et velis submergamur. Comes Tekely abhorret, sed per ultimas litteras magis animatum reliqui.

XCIII. 1682. j u n i u s 2.

Illustrissime Domine Dne mihi colendissime.

Heri hora vespertina a me discessit illmus dominus Sarnorosky, qui mihi voluntatem serenissimi intimavit, quod nimirum, si exllmus dnus marchio de Vitry vellet me videre, exiret quasi ad venationem vel ad spaciandum et conveniret me in Monasterio. Idcirco si hoc placet, Vestra Illtas intimet hoc suae exlltie sine mora, quod si necessarium esse judicaverit et dignaretur huc egredi, veniret tertia hora post meridiem. Interim do meum iudicium ; video difficultates mei accessus ad exllmum de Vitry et non est tam urgentissima necessitas eum videndi. Forsan possemus hoc intermittere. Illtas Vestra itaque faciat hoc, quod optimum judicaverit et mihi significet voluntatem suam per hunc cursorem.

Si hoc deliberaverit Vestra Illustritas, ut dnus marchio huc non veniat, bonum esset, ut Vestra Illustritas veniret pro eadem hora, vel vero maturius pro conferentia, quia multa audivi a dno Sarnorosky, sed et in hoc faciat, quod melius censuerit.

Me serenissimus vult videre die Mercurii et dimittere. Exspecto interea responsum et maneo

Illustrissimae Dnaonis Vrae

In Monasterio 2. Junii mane 1682.

servus obligatissimus

P. F. m. p.

Haec repeto, *principatum principis Transilvaniae aggrediemur sine mora et pro corona Hungariae pugnabimus. In arces praesidia ponere debemus, haec omnia concurrunt. Habet potestatem dnus Duvernay, nunc juvet dominum comitem notabiliter.*

Külczim : Monsieur Duvernay.

(Eredeti.)

XCIV. 1682. j u n i u s 16.

Illustrissime Domine et Amice mihi confidentissime.

Accepi cum honore literas illmae Dnis Vrae. Dnum Absolo-

nem Cibirii vidi et nunc ibi moratur propter aegritudinem; spero die Lunae ad me venisse, si melius valebit. Venienti intimabo, ut quantocius abeat ad Vram illmam Dnem. Ego quoque libenter comparerem ad servitia Illmae Dnis Vrae, sed deo volente, sequenti die Jovis necessarium iter debeo suscipere, non citius, nisi post decem dies rediturus, videlicet vigesima 7-ma vel 8-va praesentis. Cursor iste hominem illmae Dnis Vrae in Poloniam expediendum poterit comitari, eo tantum fine emisi ad illmam Vram Dnationem. Imposterum etiam, si imperabit, libenter serviam et gratificabor ac maneo

Illmae Dnis Vrae
Sorostely, 16. Jun. 1682.

amicus et servus paratissimus
Michael Teleki m. p.

Külczim: Illustrissimo dno Du Vernay à Boucauld.
(Eredeti.)

XCV. 1682. j u n i u s 24.

Illustrissime Domine Amice confidentissime.

Jam ultimum Aprilis, ultimum Maji comitata, praesentis quoque mensis ultima subsequitur, et tamen tot mensium expectatio praesentiam illmae Dnis Vrae nobis necdum reddidit, imo quod mirendum, ipsa etiam cessavit literalis correspondentia. Ego nihilominus, ut illma Dnatio Vra cognoscat me adhuc vivere, scribo, fortassis haec epistola antiquum affectum et scribendi promptitudinem resuscitabit. Expectabam hactenus non sine impatientia aliquas informationes de rebus Galliae et imperii, sed nimium et insperatum silentium urget, ut credam illmam Dnem Vram mei esse penitus oblitam. Hoc tamen non obstante eidem significo, quod *princeps Transylvaniae venturo mense Julio castra metabitur, exercitum suum cum copiis Budensis vezirii conjuncturus*. Rogo, ut hoc ipsum *christianissimo regi Poloniae notificet*.

Carpentum ex Oláh-Lápos abvectum est et commisi dno vice comiti, ut illum in Poloniam emittat. Expecto literas illmae Dnis Vrae, magis tamen promissum nobis adventum. Interea rogo, ut persvasissimum sibi habeat credatque firmissime, ut semper sum

Illmae Dnationis Vrae
Albae Juliae 24. Junii 1682.

amicus et servus paratissimus
Michael Teleki m. p.

P. S. Video *informationes comitis Theokeoly in Polonia supra modum esse ponderosas. Verendum, ne tempus propediem edoceat, iisdem non fuisse tantum tribuendum. Sed quod supra me nihil ad me eventus acta probabit.*

Külczim : Illmo dno Du-Vernaj a Boucauld etc.

Rújgyezve : reçu à Nimirou le 14. Juillet 1682.

(Eredeti.)

XCVI. 1682. j u n i u s 25.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Singularis favoris indices illrmae Dnationis Vrae literae anto fortiori affectus nexu me sibi devinctum reddiderunt, quod illrma Dnatio Vra ex superabundanti etiam medio grossi dni Petri Faygell non modo continuandam correspondentiam, sed et sedulam in promovendo negotiorum cursu operam sincere compromiserit. Quem praevie declaratum favorem pari contestatione cumulare volens, hasce praesentes humillimae meae erga suam mattem devotionis specialisque in particulari erga illrma Dnaonem Vram affectus uberrimum pignus, cum annexa negotiorum informatione transmitto meque favori ejusdem, in quo totus acqui-

Illrmae Dnationis Vrae

In arce Munkács 25. Junii 1682.

servitor paratissimus

C. Emericus Theokeoly m. p.

Külczim : Illustrissimo domino Duvernay de Boucauld, christianissimi regis in Transylvania legato extraordinario etc. dno mihi obssmo.

Rújgyezve : Reçu à Nimiron le samedi 4. Juillet 1682. à 5 heures du soir.

(Eredeti.)

XCVII. 1682. j u n i u s 26.

Illustrissime Domine Domine mihi colendissime.

Ingentem oblivionem et altissimum illrmae D. Vrae silentium quanta sentiam tristitia, non possum, sed neque vacat, exprimere. Sepultus est miser Absolon in memoria illrmae Dnationis Vrae, ardorem tamen scribendi demonstrat et sinceram obligationem.

De carpento habebit informationem, quo sit devectum. Dominus Ladislaus Székely rediit. tapetas emit, sed currus propter inundationes aquarum nondum advenerunt, quamprimum advenerint, habebo curam.

Res pro excellmo dno Telekio illrmae D. Vrae iterum

recommendo obsequiose rogans, ut si quid sperandum, mihi paucis significet.

Hic fiunt omnia praeparatoria ad bellum ; propediem in campum prodibimus. Quod superest, me recommendo sinceritati et pronissimo affectui illrmae D. Vrae rogoque, ne obliviscatur sui fidissimi et obligatissimi

Albae Juliae 26. Junij 1682.

Absolonis m. p.

Dominum imperatorem amicissime saluto.

Külczim : Illustrissimo domino domino Du Vernay Boucauld etc.

Rájegyezze : reçu à Nimirou le 14. Juillet 1682.

XCVIII. 1682.

a)

Feci satis votis d. Duvernay, Akakiam non vidi, nec salutavi et quamprimum huc pervenissem, omnia fideliter et genuine domino comiti Theokeoly proposui, quaecunque mihi dixerat et determinaveramus.

Debo fateri et in confidentia perscribere Vrae Illustritati, valde fuit conturbatus d. c. Tekely, dum intellexisset me non cum tali satisfactione redüsse, qualem negotia haec, quae aggressus est, desiderassent.

Semper d. Duvernay dixerat, imo et scripserat, quod et voluntatem et potestatem et media habeat, nec poterat sibi aliud imaginari comes Tekely, quam quod d. Duvernay etiam centum millia imperialium possit suppeditare in tam magnos et publicos usus. Propterea non alium, sed d. Faigel voluit expedire ad d. Duvernay, ut omnia genuine intelligeret et secundum exigentiam rei in tempore succurreret, sed d. Duvernay iterum relegavit se ad regem christianissimum, quod fore dudum praevidebat comes Tekely et propterea tempestive proponebat d. Duvernay necessitates praesentes. Ex eadem ratione dominum Nemessany ad regem christianissimum mittere volebat, ut ad hoc tempus securior reddi potuisset de clementi protectione suae majestatis in illis punctis, de quibus loquebamur. Potest sibi imaginari Vrae Illtas, quantus labor sit dominum comitem animare, ut haec negotia forti animo continuet, quae aggressus est, dum ipse videam mediis sufficientibus ipsum destitui.

Sub una septimana infallibiliter in tres arces Munkács, Regécz et Makovicza, quas prae manibus jam habemus, debet comes Tekely praesidia ex mille et ducentis hominibus ponere, et quamprimum finis armisticii erit, in alias tres, de quibus loquebamur, imo et plures dabit deus. Militiam auxit, cui de facto solvendum est. Sed nolo hic multa scribere, quia plura dixi.

Haec et alia terrebant *comitem Tekely*, posthac tamen auditis declarationibus *d. Duvernay*, *animo jam quietiori est* et credit nuperam scripturam, quam nomine *regis christianissimi scripserat, esse realem*, nec dubitat, quin *rex christianissimus acceptis modernis informationibus, promissam clementiam admaturet*.

Et hoc mihi objectum est. Antea semper *promittebatur pro praesdiis pecunia, jam tres arces habemus* et plures brevi habituri, *et unde solvamus, non habemus*. Faciat, obnixè rogo, quicquid poterit. *Quoties me adjuravit, ut credam verbis ejus; credo firmissime; fiat ergo secundum fidem meam*.

Felül a papir szélére jegyezze: Du 24. Juin à Munkacs 1682. reçu le 14. Juillet.

b)

Donec resolutio venerit ad missas informationes *post conjunctionem et declarationem principatum prout determinavimus, statim mittetur aliquis ad d. Duvernay cum litteris ad regem christianissimum; rogo peramanter, nunc consulat et praeparet ad minimum decem mille imperiales*, quia ego hic *valde animo comiti Tekely summam sex mille imperialium non audeo dicere, sed asseculo, quod erit aliquid honesti pro modernis necessitatibus*. Svadeo et hoc, quamprimum comes *Tekeli* vocaverit *d. Duvernay in Transilvaniam, veniat sine mora, ut eo melius possimus sustinere res periculis plenas*.

Volui et hoc significare *Vrae Illtati*, quod comes *Tekeli* *magnam satisfactionem habuerit* super istis rebus, quas annotaveram, et faciet secundum consilium *d. Duvernay*, hoc unicum urget, ut homo *ipsius possit abire in Galliam*, et eo melius esset, si cum *d. Duvernay*.

(Faigel kezeirása.)

c)

Sequenti septimana castra metabimur. Si princeps Transilvaniae veniet, perfectis rebus Cassoriam obsidebimus.

Jam regimenta aliquot ordinata sunt contra nos. Zrinium in horas exspecto, qui novam plenipotentiam fert pro Szappanara.

Cursor noster Vienna jam rediit, aula urget prolongationem armisticii.

Más darab papiron, mely az előbbihez van ragasztva :

Materiam illam, de qua *Illtas Vra* mentionem fecerat, placet *illmo domino comiti* et rogat, ut illam adferri curet, pro lecto uti dixerat, ego ita informavi suam illtatem, quod mille imperialibus possit acquiri.

Hoc etiam volui significare, quod ego huc 20. Junii pervenerim. Scribat nobis, rogo obnixè, *Vra Illtas* de omnibus occur-

rentiis, quia necessum est nos scire, quid agatur inter regem christianissimum et imperatorem Romanorum, nam hodie venit huc dnus Szappanara, mira loquitur et expresse dicit, si *nos et imperator Turcarum* omnino cum potentia aggressi fuerimus *imperatorem Romanorum*, statim conveniet licet injustis conditionibus cum *rege christianissimo*. Haec res non parum turbat hic ingenia.

Desiderarem bona nova audire de accommodatione et bona correspondentia Vrae Illustritatis cum serenissimo rege, quia hoc conducet rebus nostris.

Rájegyezve : reçu le 4. Juillet 1682. à Nimirovou.

d)

Mirabilia nova scribo : imperator Romanorum noluit consentire in matrimonium. Jam nunc, quia comes Thekely lapsavit principissam, jam mittit consensum.

Mirabilem politicam habent *Austriaci* ; quando maxime tumentur auctoritatem *imperatoris Romanorum*, tunc perdunt. *Argentoratum* quando Deus ad manus *regis christianissimi* disisset, *tunc Austria consentit*. Duo haec exempla nos docent ita procedendum esse in aliis etiam.

Rogo peramanter, *desudet in his rebus, quia erit gloria perpetua pro rege christianissimo et d. Duvernay.*

(Faigel kezéirása.)

A dült betükkel szedettek rejtelmesek.

XCIX. 1682. a u g u s t u s 4.

Illustrissime Domine et Amice confidentissime.

Accepi cum honore literas Illustritatis Vrae. Maluissem personam ejusdem complecti, sed praeter votum et intentionem meam differtur a tot mensibus expectata oralis conferentia. Difficile equidem est spe diuturna lactari. Sed quia oculos videre non licet, etiam amabili literarum officio contentus sum. Celsissimus princeps ac dominus dominus meus clementissimus cras movebit castra ad faciendam cum Budensi vezerio conjunctionem, eventus rerum pendet a supremo numine. Voluissem, si Illtas Vra ante discessum suae celsitudinis comparuisset, sed hoc jam evanuit. Rogo Illtem Vram, ut me de rebus ex illa parte informet, ego pro omni occasione paria facturus maneo

Illmae Dnis Vrae

- amicus et servus paratissimus
Michael Teleki m. p.

In arce Szamos-Ujvár 4. Aug. 1682.

Teleki kezével : Dominus Absolon valde aeger, non potuit venire ; manebit.

Külczim : Illustrissimo dno Du Vernay a Boucauld etc.

Réjegyzeve : reçu le 17. août 1682. à Nimirou ; fait reponse le 18. Envoié à Mr. l' abbé Hadei coadjuteur d'Olive aumonier et secretaire du roi de Pologne.

(Eredeti.)

C. 1682. a u g u s t u s 6.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Pergratae mihi fuerunt literae Nimiroviae 5. Julii ad me scriptae, ex quibus non modo *affectum ejusdem in me et res hungaricas* continuari, sed et *regis christianissimi clementiam* in omni casu, non curata *ulla pace cum imperatore Romanorum semper paratam me habiturum intellexi*, ad quae nihil aliud nunc repono, quam quod nisi hoc crederem, nullo modo *tanti momenti res, quas suscepti, aggressus* fuisset, vel potius licet in *foelici cursu cernantur, tamen propter futuras considerationes desererem*. Acquiesco in scriptis Vrae Illtatis, nec possum de integro ejus affectu dubitare, cum tamen negotia praesentia *et in hoc et in alio regno magni momenti sint et continuationem sine mora desiderant*, facile dijudicare potest, *cum vires meas superent, si adjutus non fuero, invitus etiam remissius agere debeo*, et ex hac causa perfecto uno vel altero negotio, de quibus scripsit *d. Faigel*, certo certius mihi pervasi, ex illo candido affectu, quem mihi declaravit et quem expertus sum, operam suam non denegabit, *quin hominem meum, quem expeditam in Galliam, promovebit et efficiet, ut de illis, quae mihi jam saepius nomine regis christianissimi declaravit, certitudinem obtinere possim* et hoc pacto omnes suos labores, quos *pro me et rebus hungaricis suscepit, laudabiliter coronabit*. Experietur Vestra Illustritas, quicquid *a me desiderari potest pro rege christianissimo*, sine defectu exequi intendam. De literis mittendis habebo curam, ut desiderio ejus satisfiat et ut *citius quam alii, posset rescire, quae scitu digna erunt*. In aliis refero me ad informationes dni Faigel et exspectabo resolutiones ejusdem. Interim rogo Illustritatem Vram, velit mihi occasiones eidem gratificandi suppeditare, quia semper sum et maneo

Illustritatis Vrae

servus obligatissimus
C. Emericus Thököly m. p.

In castris ad Cassoviam positis 6. Aug. 1682.

Külczim : Illustrissimo domino Duvermay Boucauld sat.

Réjegyzeve : Recu à Nimirou 15. aut 1682. fit reponse le 15.

(Eredeti.)

A dült betükkel szedettek rejtelmesek.

Közli: GERGELY SAMU.

K Á R O L Y G U S Z T Á V

BADEN-DURLACHI ÖRGRÓF JELENTÉSEI AZ 1685—6-IKI

TÁBOROZÁSÉRÓL.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

XIX. 1685. a u g. 19.

Hochwürdig, Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ldn. Ldn. solle hiermit Gehorsambst ohnberichtet nicht lassen, dass nachdem man, Seith meinem Letzteren Untern 6/16. Maj. mit der Armee Uff eine Stundt Wegs Umb den Feindt auss seinem gehabten Vortheil zu lockhen, sich zu retiriren Undt bei der geschlagenen Schiffbruckh Zu setzen resolviret, der feind sobalden Erst wahrgenommen Über den Morast gesetzt Undt Uns angegriffen Undt anfangs simulirt den Linken-nachgehends, aber mit ohnbeschreiblicher furie den rechten flügel attackirt. Von unserer Salve Undt in Schönster Ordnung gestandenen Leuthen aber sowohl empfangen worden, dass Selbige nicht über Eine halbe Stunde gehalten, Sondern mit hinterlassung bey 100 undt mehr Todten Undt über 50 Gefangenen die flucht genommen. Von den Unserigen werden sowohl Tod- als blessirt nicht über 20 Mann gezehlet, Von meinen Unterhabenden Trouppen nicht Einer, welche Zwar nicht getroffen, die Öttingsche Bataillone aber bereit auancirt undt Lag im Anschlag, die 2 Regiments Stückh wurden auch schon auf den Feind gelösst, haben sich im Übrigen bey diesser Action so angelassen, dass man mit ilnen wohl content und zufrieden. Gestrigen Tags ist der linke Flügel über die Schiffbrücke, der Rechte aber Uff Comorrn wieder geg Newhüssel gegangen. Weilen der Feindt sogleich flüchtig worden Undt in grösster Eill sich über dass Gebürg geg Ofen gezogen wurde an Leuthen ausser 14 Stückh und 7 fewer Mörser Undt viele Zelten Undt allerhand vivres, weiter nichts sonderbahres gemacht, was auch H. Graf von Königsegg seither den Uff mein an Ihn abgefer-

tigtes in Wieder antwort gelangen lassen, solches Geruhen Ew. Ld. Ew. Ld. auss erzeylich beygelegter Beylag zu erschen. Dero beständig hohen affection hiermit mich erlassendt . . . verbleibe.
Im Lager bey Commorn den 9/19. Aug. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld.
C. G.

M. P. Auss mangel abgehender Post habe ich diese victoire nicht eher berichten Können. General W. Scharffenberg kompt in diesem Monat vor Newhäusel u. berichtet, dass selber orth mit stürmendter Handt übergangen, auch hat er mir gesagt, dass die meinigen sich bey ihm sehr wohlgehalten. Pfürdt ist wieder loss.

Czím : a rendes.

XX. 1685. a u g. 24.

Hochwürdigem, Durchleuchtigen Fürsten.

Wie Ew. Ew. Ldn. Ldn. unter Vorgestrigem dato gehorsambst berichtet, dass nachdem exempel anderer auxiliar Völkher, ich einige meiner Unterhabenden Truppen mit in Newhäusel mit einzuwerffen nicht refusiren Können, habe beyde biss hierher Vor Newhäusel Gestandene Bataillions mit einander spielen lassen, da es dann die Öttingische Verlohren.

Wohin die fernere entreprise eigentlich noch Vor diese campagne gerichtet, Kann Ew. Ew. Ld. Ldn. noch nicht ausiren, Indessen hat man Nachricht, dass der Feind bey Ofen übergangen, Undt diessets der Donau stehen soll. — Weilen auch Vernehme, dass die Churbayrische, Lüneburgische, Cöllnische, also fast alle Auxiliar Völkher länger nicht, als biss Ultimum Septembris im felde stehen, Sondern nach Verfliessung solcher Zeit sich wieder Nach Hause begeben Werden, als habe wie mich wegen meiner Unterhabenden Truppen solchenfalls zu verhalten, bey Ew. Ew. Ldn. Ldn. hiermit gehorsamlich anfangen, Undt mithin Zu Beständiger hohen affection besten fleisses recommendiren solle.

Im Feldlager bey Commorn den 14/24. Aug. ao 1685.

Ew. Ew. Ldn. Ldn.
gez. Carl Gustav. m. p.

Die fahne, weilen ich fürchte, dass sie mocht verlohren gehen, will ich entweder bey mir behalten oder mit guter Gelegenheit nach Ulm schicken.

XXI. 1685. a u g. 27.

Hochwürdiger, Durchleuchtiger Fürst etc.

Mit letzterer Post habe Ew. Ew. L. Ldn. gehorsambst berichtet, dass weilen sowohl die Bayerischen, Lüneburgischen und Cöllnischen, also fast alle auxiliar Völkher Länger nicht, alls biss auf den Letzten September im Felde stehen, Undt alsdann wieder zurück nacher hausse gehen wollen, wie mich wegen meiner Unterhabenden Trouppen zu verhalten haben soll. Damit aber Ew. Ew. L. Liebden desto gewisser Nachricht erhalten mögen, habe solches auch gegenwärtigem Schreiben inserieren Undt nochmals berichten, Auch beliebigen Antwort gewärtig seyn wollen. Die Regimenter fangen an ziemlich schwach zu werden Undt dass Umb desto mehr, weil wie mir bereits geclagt worden, der Monatsold alzulang ausbleibet. Belieben demnach Ew. Ew. L. Liebden die hochnöthige Veranstaltung zu thun, dass hinkünftig die Wechsel ehender angeschafft und die Regimenter umb desto besser contentirt werden mögen. Es verlautet, dass der feind Novi gleichwie vicegrad gesprengt und ruinirt habe, sich auch retirier Undt zurückziehe, dass also diese compagni wenigens considerables mehr tendirt werden wirdt, welcher Ew. Ew. Lieb. L. mit nechstem Berichte. Indess wie stark die Armée dem feind nochmahl entgegen gehet, durch den Beyschluss übersende Undt zu dero Hochbeständigen affection mich gehors. Befehle. Im Feldlager bei Barkan den 17, 27. Aug. ao. 1685.

E. E. Liebd. Liebd.

Dienstwilliger Freundt, Sohn und Diener,
Dienstwilliger treuer Vetter, Brudter und diener
Carl Gusztav m. p.

Czün: Dem Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten Herrn Francisco Johann Bischoff zu Costantz, Herrn der Reichenau und Ohringen undt Herrn Friedrich Carln Hertzog zu Württemberg und Teckh, Graven zu Münzelgardt, Herrn zu Heydenheimb, Administratorm und Ober Vormündern Stuttgart.

M e l l é k l e t :

Arco 3 Esc.	Heister 2 Esc.	Breising 1 batt.
Soyer —	Steinan 1 batt.	Böninghauzen . 3 Esc.
Hotensleben . . 3 Esc.	Heisler 2 Esc.	Rosa 1 batt.
Görtz 3 »	Rumel 1 batt.	Latur 3 Esc.
Fürstenberg . . 1 batt.	Fürstenberg . . 2 Esc.	Sallenburg . . . 3 »
Görtz 2 Esc.	Breinsing 1 batt.	Durlac 1 batt.
Schwartz 1 batt.	Fürstenberg . . 2 Esc.	Gronsfeld 3 Esc.

Öttingen	1 batt.	Cassel }	6 Esc.	Prinirent }	3 Esc.
Hönstött	3 Esc.	Sanoy }		Poregards }	
Raugraf	2 »	Caprara	2 »	Holle	1 batt.
Marba	1 batt.	Baden	1 batt.	Ahouet	2 Esc.
Corton	2 Esc.	Caprara	2 Esc.	Nettelhorst . . .	1 batt.
Rebbig	1 batt.	Baden	1 batt.	Degardi	1 Esc.
Boregard	1 Esc.	Caprara	1 Esc.	Bottowi	1 batt.
Lamotte	1 batt.	Palvi	1 »	Täffi	3 Esc.
Boregard	1 Esc.	Grana	1 batt.	Copp	1 batt.
Sconet	1 »	Palusi	2 Esc.	Taffe	2 Esc.
Linsbaw	1 batt.	Gondola	2 »	Scharffenberg .	1 batt.
Truckses	4 Esc.	Souche	1 batt.	Caraffa	7 Esc.
Böck	1 batt.	Gondola	2 Esc.	Schuffenberg . .	1 batt.
Hanouer	2 Esc.	Fürstenberg . .	1 batt.	Caraffa	3 Esc.
Böck	1 batt.	Gondola	1 Esc.	Metternich . . .	1 batt.
Hanauer	3 Esc.	Mercy	1 »	Dunewald	2 Esc.
Neuburg	2 Esc.	Schuartz	1 batt.	Mansfeld	1 batt.
Heiterstorff . .	1 batt.	Mercy	2 Esc.	Dunewald	2 Esc.
Neuburg	3 Esc.	Faesch	1 batt.	Saxenlauthby . .	1 batt.
Heyterstorff . .	1 batt.	Mercy	2 Esc.	Starnberg	1 »
Piccolomini . . .	2 Esc.	Leibregt	1 batt.	Saxenlauthby . .	2 Esc.
Copf	1 batt.	Neighs	3 Esc.	Starnberg	1 batt.
Piccolomini . . .	3 Esc.	Leibregt	1 batt.	Saxenlauthby . .	2 Esc.
Vitry }	3 »	Pielke	2 Esc.	Stirhaim	5 »
Franc }		Steinau	1 batt.	Grana	1 batt.
Heitterstorff . .	3 »	Arco	2 Esc.	Palvi	7 Esc.
Magni	5 »	Offel	2 »		
Crabaten }	5 »	Sommerfeld . .	1 batt.	Zobor, Barkotzy, Es-	
Latron }		Öftner	2 Esc.	terhazi, huzaren, hay-	
		Dimont	1 batt.	ducken.	

XXII. 1685.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ldn berichte hiermit, dass in der H. Obristen Graf Cronsfeld Betreffenden Sach, Ich dessen Commissarium Weikhardt beschaiden Undt auf dessen relation eingenommenen information so viel vernommen, dass, dafern die Sach hier bey dem Regiment untersucht, Es nicht nur grosse Schwürigkeiten causiren, Sondern auch gar die Sache zu all Zugrossen respect der H. Obristen sich Ergeben undt ausschlagen würde. Destweg undt weilen das Regiment bald wieder hinausmarchiren wirdt als werden Ew. Ew. Ld. Ldn (wie bereits in meinem Letzteren Gemeldet) diese Sache Selbsten am Besten Zu Untersuchen Undt den ausspruch darüber zu geben wissen, Undt ich werde meine

davonhabende information (weilen solches anitzo zu beschreiben allzuweitläufig) meiner ohnehin zu erstatten habenden relation, auch mit zu inseriren nicht Ermangeln. H. Hauptmann Baron Pfürdt habe Ew. Ew. Ld. Ldn die verlangende aussführliche relation zu geben, bereits Uff Pressburg durch Schreiben injungirt. Weilen der Uff Wien geschickte Courier annoch erwarthet wird, als bricht die Armee erst Übermorgen von hier Uff Umb den Rückmarch an der Tonau gegen Commorn zu continuiren. Wass Comissar. Hölder (von dem Seithero, Ich ihn abgeschickt, noch keine nachricht) aussrichten wirdt, Berichte in meinem Nächsten Undt Er wirdt auch Ew. Ew. L. L. Unterthänigste relation zu thun, von Wien auss nicht ermangeln. Indessen u. s. w.

Ew. Ew. Ld. Ldn
gez. Carl Gustav m. p.

XXIII. 1685. szept. 6.

Hochwürdigster, Durchlechtigster Fürst etc.

Zu Gehorsamer Folge meinem Letzteren Berichte Ew. Ew. L. Ld. hiermit, dass weilen der Feindt Waitzen und Novigradt ruinirt und quittirt, sich auch disseits nicht mehr sehen lässt, Man die Maurn und das Schloss zu gedachtem Waitzen durch gemachte Mine noch heute Streng und also in totum ruiniret, Morgenden Tags aber wieder biss gegen Gran zurückgehen und noch etliche Tage alda des feindes mouvement observiren und alsdann in die Winterquartiern Undt zwar ein starkes detachment (worunter auch 3 Regimenten Bayrische) in Ober Ungarn gelegt werde Undt weil wir Ew. Ew. Ld. Liebden bereits berichtet, die Meisten Auxiliar Völkher wieder nach ihren Ständen gehen, alss Bitte nochmals, wie mich zu verhalten haben soll, in Zeiten Bericht zugeben. Wormit Ew. Ew. L. L. Göttl. Gnade u. protect getrewlichst, Zu dero Hoh affection aber mich gehorsamst Empfehndt.

Im Lager bei Waitzen den 27/6. Aug. 7-br. 1675.

E. E. Liebden Liebden

Dienstwilliger Freundt, Sohn und Diener

Dienstwilliger trewer Vetter, Brudter und Diener

Carl Gustav m. p.

P. S. Undt weil die Renterey, dafern wir hierauf marchiren sollten, Sowohl in diesem hinauf- alss im Übers Jahr etwa beschendem wieder Herunter-March, ein grosses soulagement war, Wann Sie ihre Cürass an einem Verwahrten Ort in Pressburg deponiren Und zurücklassen dörfte, alss habe bei Ew. Ew. Ld. Ld. desweg auch anfragen wollen.

XXIV. 1685. szept. 7.

Hochgnädiger, Durchleuchtiger Fürst.

Ew. Ew. L. Ld. berichte hiernit, dass Seith meinem Letztern sub dato Barkan den 17/22. Aug. gehorsam . . . abgefertigten, Mann den March biss hierher continuirt, da dann nichts sonderliches sich begeben und weil der Feind Waitzen verbrennt Undt verlassen zu Pest auch wieder Übergang alls solle der March noch biss gen gedachtes Pest fortgesetzt, Undt alsdann, wann man des feindes Mouvement observirt der Rückmarch wieder genommen werden. Es will verlauten, dass wie derumb ein stattliches detachment in Ober Ungarn in Winter quartier gelegt werden soll, ich hoffe zwar nicht, dass es meine Unterhabende trouppen mit betreffen dafern es aber Geschehen sollte, werdt ich nach der von Ew. Ew. Ld. Liebdt. mir Ertheilten ordre darwieder zu protestieren wissen. Indessen fernere Verhaltungsbefehl Erwartend Undt zu beständig dero Hohen affection mich empfehlend.

Im Feldlager ohnweit Waitzen den 23/7. Aug. 7-br. 1685.

E. E. Liebdt. Liebden

Dienstwilliger trewer Freundt, Sohn und Diener,

Dienstwilliger trewer Vetter, Brudter und Diener

Carl Gusztav m. p.

Czim : Dem Hochwürdigem, Durchleuchtigen Fürsten Herrn Francisco Johann Bischoff zu Costantz, Herrn der Reichenau und Öringen undt Herrn Friederich Caren Hertzogen zu Würtemberg und Teckh Graven zu Münzelgardt, Herrn zu Heydenheim, Administratorn und Ober Vormündern, Stuttgardt.

XXV. 1685. szept. 11.

Hochwürdigsten Durchleuchtigsten Fürsten!

Seit meinem Letzteren ist man annoch also schon biss in den 5-ten Tag in diesem Lager stehen geblieben Undt weil verlauten will, dass die Armee bald auseinander gehendt sich separiren werde, ich aber Ew. Ew. Ld. Lbd. schon verschiedenemahl, wie mich ratione der Winterquartiern zu verhalten haben solle, gehorsamlich geschrieben, aber noch keine Antwort undt bescheidt erhalten, also billich zweiffe, ob meine jedesmahlige Schreiben richtig eingeloffen seyen, oder nicht.

Als habe durch diese expresse angefertigte staffeta Ew. Ew. Ld. Ld. nochmals schweren undt wann von Ihro Kays. May. Umss Quartier assignirt werden solte, wie mich zuverhalten, bescheids erwarthen wollen, Mithin gehorsamlich bittendt, dass wann der Crayss die Trouppen hiesigen Lands wiederumb einquartieren

lassen wollte, Ew. Ew. Lbd. Ld. Belieben möchten, beythro Kays. May. zu sollicitiren, allwo der Soldat benöthigte subsistenz habe Undt nicht allererst im Quartier mangel und nothleyden dörfte, Mit fernerer angehendster Bitt, mich dero willen und intention in Zeit wiederumb per Expressum wissen zu lassen. Wormit zu beständig hoh Affection mich gehorsamst Befehle Undt verbleibe Im Lager bey Maroz gegen Vicegrad Über den 11/1. 7-br. 1685.

E. Ld.

Dienstwilliger trewer Freundt, Sohn und Diener,
Dienstwilliger trewer Vetter, Brudter Undt Sohn
Carl Gustav m. p.

Saját kezüleg: Vor gwiss will verlauten, ob die Armee gegen den 14. Oct. sich separiren werdt.

Ich schreib gegwertiges per Expresse Staffeta Hinauss hierher, alss ist solches nicht wiesonst in duplo aufgefertigt worden.

Czim: a rendes.

XXVI. 1685. szept. 15.

Hochwürdig-Durchleuchtigen Fürsten!

Wass Ew. Ew. Ld. Ldn. sub dato 21/31. July jüngsthin wegen der Marquetenter an mich haben gelangen lassen, Solches ist mir bey heutiger Post wohl eingeliefert worden. Gleich wie ich mich aber nicht erinnern, dass die von Fürsten undt Ständten Uffgerichtete Löbl. Creyss-Verordnung weder von mir noch andern Obristen und nachgesetzten Officiers im Geringsten schuldigermassen nicht weer observirt, Undt derselben Jederzeit strictissime nachgelebet worden, Alss kann Ew. Ew. Ld. Ld. Versichern, dass auch in diesem die Marquetenter Betreffenden punct die schuldige observanz beobachtet werden Undt kein Marquetenter werden Über die Gebühr taxirt noch ihm sonsten einiger tors nicht angethan worden, Wie dann ein solches Sie selbst, soviel Ihrer bey den Regimentern sich befinden, dann die wenigste Compagnien mit Versehen werden sindt, werden bezeugen müssen, Undt hab ich in gethaner nachforschung befunden, dass Herr Oberst von Hönstett dem Seinen pro taxa monatlich ein Höheres nicht dann 6 Rthlr. angesetzt, da hingegen die Kays. Marquetenten ins Gemein 12 Rthlr. geben müssen. Muss demnach glauben, dass durch Ungleiche Bericht (wie ich dasolches an Meinem aigenen exempel erfahren) Ew. Ew. Ld. Ldn. Bewogen werden, dergleichen Schreiben abgehen zu lassen, dannenhero gehorsamlich Bittend, mir denjenigen, welcher bey Ew. Ew. Ld. Ldn. mich Undt andern officiers so fälschlich undt mit Unwahrheit anzugeben, sich entblödet, nahmhaft zu machen, damit ich gegen solchen Calum-

nianten gebührende andung Thun Undt Ew. Ew. Ldn. Ldn Zai-
gen könne, dass an allem, wass zu derselbem Interesse Undt con-
servation derer Trouppen dienet, ich nichts verabsaumet, Sondern
vielmehr allemögliche Veranstaltungen Vorgekehret habe. Ew.
Ew. Ld. damit etc.

Geben im Feldlager Bey Zopp 4 Stund Unterhalb Gran
den 5/15. 7-br. 1685.

Ew. Ew. Ldn. u. s. w.
gez. Carl Gustav.

P. S. Heute hab den Hauptmann Heiterscheid zum Obrist-
wachtmeister vorgestellt, also die Obristlieutenants- Undt Obrist-
wachtmeisters-Stell Uff ratification besetzt; weilen die Armee
bald auseinander gehen wird, alls bitte nochmals Umb Bericht,
wie mich rations der Winterquartiern Verhalten solle. Den 6/16.
ejusdem Bey Solcka 2 Stund Unter Gran.

XXVII. 1685. szept. 18.

a)

Hochwürdigen, Durchleuchtigsten Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ld. berichte meinem Letzteren zu schuldiger
Folge durch hiebey gefügte Beylagen die von Churbayern gesambte
diesen Trouppen assignirte Marchroute. Demnach ich aber wieder
Verhoffen die bayrischen Commissarios allhier nicht angetroffen,
alls werde ich (wie von hiesigen Comissariis gewiesen) benebndt
dem Öttingschen Regiment meinen March jenseits der Tonau
fortsetzen Undt also wann von mehrgedachten bayrischen Com-
missariis mir nicht andern route, weswegen Ew. Ew. Ld. Ld.
gleichbaldige Nachricht erstatte, angewiesen werden wird, des
Creyses territorium bey Nördlingen (wie bereits berichtet) erstens
berühren. Die beyden Regimente zu Pferd stehen, wie ich Nach-
richt dermahlen noch etliche Meilen unterhalb dieser Statt.
Ew. Ld. etc.

Passau den 8. 7-br. St. nov. 1685.

Ew. Ld. u. s. w.

Czím : a rendes.

b)

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten.

Zu fernerer schuldiger Folge dessen, wass Ew. Ew. Ld. Ld.
wegen dess Hinauss March von Passau aus berichtet, gebe hier-
mit dienstschuldige Nachricht, dass es dabey sein verbleiben habe,
nemlich dass sowohl mit meinen Unterhabenden, Alls dem Ötting-

schen Regiment Gegen Nördlingen gehen werde Undt weil ich allhier Nachricht erhalte, dass Obrist von Höhnstett seinen March jenseits genommen und Morgen zu Mülldorf Einen Resttag haben soll, alss wird H. Obrist Graf von Gronsfeld auch diesseits gehen Undt also gleich der Infanterie des Creysses territorium Erstens bei gedachtem Nördlingen betretten müsse, Welches Ew. Ew. Ld. Ld. hiermit kürztlich berichte Undt erst meiner schuldigen recommandation verbleiben wollen.

Deckendorff den 11. 7-br. St. ao 1685.

E. E. Liebd. Liebden
Diensthwilliger trewer Freundt, Sohn und Diener,
Diensthwilliger trewer Vetter, Brudter und Diener
Carl Gustav m. p.

Czím : a rendes.

c)

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ld. gebe hiermit schuldigen Bericht, dass heut dato mit meinem Unterhabenden Regiment allhier ankommen und von hiesiger Statt in dem sogenannten Uderen Werth einlogirt werden, wo dass Öttingsche Regiment gestern gelegen hat. Morgen, Geliebts Gott, werde meinen March ferner fortzetzen und zu Hemmaw mein Quartier haben. Womit Ew. Ew. Ld. u. s. w.

Regenspurg den 15. 7-bris St. n. ao 1685.

Ew. Ew. u. s. w.

Czím : a rendes.

XXVIII. 1685. szept. 24.

Hochwürdig-Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. untern 27 6. Aug.—Sept. an mich abgefertigtes Schreibe habe mit gestriger Post erhalten, Bedankche mich vor die Gratulation, welche Ew. Ew. Ldn. Ldn. mir Undt anderen Commandirenden Officiers dieser Trouppen wegen glücklichen progress der Christlichen Waffen haben Thun wollen. Dem Hauptmann Pfürdt, welcher wegen Empfangener Blessure sich nacher Pressburg in die Cur begeben, werde mit erster Post, dass wass Sie in der redoute vor Newhäussell, Worim er Nebenandern Commandirt werden, Vor eine arbeits gehabt, wie das Commando geführt worden, Undt wass In- undt nach Selbiger action, zu mahlen auch seiner Person halben passirt Ew. Ew. Ldn. Ldn. ausführliche relation erstatten solle, zu injungiren nicht ermangeln. Wass sonst Ew. Ew. [Ld. Ld.] wegen H. Obrist Grafen Cronsfeldt

gedacht, davon habe keine andere Nachricht, alss dass es geheissen, dass ihm das Uff den Weeg mitgegebene adjutum Von gesambtem Regiment Verehrt werden seyn. Wegen taxirung der Regiments uncosten ist mir auch niemahlen einige clage nicht vorgebracht worden, Sonsten ich gleich baldige Gebührende Untersuchung gethan haben Wollte, werde aber anitzo Uff Ew. Ew. Ld. Ld. habenden Befehl wegen Ein- Undt anderes genawe information ein Zuziehen nicht ermangeln. Wass anlangt die abgängigen Plätze, welche von Ein Undt andern Commandirenden Offizier wiederumb sollen Erzetzet Undt denen Commissariis zur Bezahlung vorgeführt werden seyn, Kann Ew. Ew. Ldn. Ldn. Versichern, dass solches bey meinem Unterhabenden Regiment nicht practicirt worden, will auch desswegen bey den andern Regimentern mich erkundigen, Undt denen Commissariis befehlen, dass Sie Uff dergleichen Leuthe, welche nicht durch die Musterung gangen, Keine Zahlung Thun oder des Durchstrichs gesichert seyn sollen. Ew. Ew. Ld. Ldn. u. s. w.

Im Lager bey Solcka an der Ipel den 24 14. 7-br. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ldn. u. s. w.
gez. Carl Gustav.

M. P. In ermanglung Scribenten werde ich mit Künstiger Post, warumb ich den Commissarum Hölder nacher Wien geschickt, aussführlich berichten.

XXIX. 1685. sept. 26.

Hochwürdig-Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ldn Ldn thun Hiermit abermahlen schuldigen Bericht erstatten, welcher gestalten mir von H. Hertzog von Lothringen hinterbracht worden, dass Ihre Kays. Mayst. diese Schwäb. Creyss Truppen zu Pferd nacher Haussallergnädigst dimittirt, wegen derer zu Fuss aber Ihme noch keine Ordre oder Befehl gegeben hätten. Weilen es nun bey sogestalten Sachen das ansehen, alss weere Allerhöchst ged. Kays. Mayst. denen Regimentern zu Fuss Keine dimission sondern quartier zu geben, Allergnädigste resolution, Alss habe ich, ohnangesehen, Von Ew. Ew. Ld. Ldn. mir Über Vielfältig Beschehenes Berichten, razione der Winterquartier noch keine Nachricht zukommen, dennoch Erachtet, dass solche separation der Trouppen Ew. Ew. Ldn. Ldn. nicht gefällig sein werde, dahero dann gestrigen Tags den Commissarium Hölder (welcher Zugleich auch in dieser Sach von H. Hertzogs von Lothringen Ldn. mit Briefen versehen worden) mit Schreiben an Ihre Kays. Mayst., davon Sub Nr. 1. die Copia hierbey gehet, sothann separation abzulehnen Undt andern allergnädigsten Be-

fehl zu sollicitiren, per posta nacher Wien geschickt. Indessen Undt mittlerweile verhoffe auch von Ew. Ew. Ldn. Ldn. gewissen Verhaltensbefehl Zu Empfangen. Wass auch Sonsten auff mein Veranlassen bey den Residenten zu Wien Meyersheim undt Schrimppff In dieser Sach am Kays. hoff laborirt Undt mir wieder berichtet, ist am Beylage 2. et 3. zu ersehen. In Sachen H. Obrist Graf Cronsfeldten Betreffendt habe Seith meinem Letzteren, weilen dessen Commissarius Weickhardt Unpässlich, Keine weitere information einziehen Können, — Indessen habe aber, wass sub Nr. 4. mit inserirte copia giebet, an Ihn abgehen lassen, welcher dann hiernechst mit seiner ausführlich schriftlichen Verantwortung auch Einkommen wirdt. — Morgen gehet das Detachement, welches gegen Solnoch und Erla commandiret, dahin ab, Sind 6 Regimenter zu Pferd und 4 zu Fuss. Die Armee wird noch etliche wenige tage im Felde stehen Undt allsdann Völlig auseinander in die quartier gehen. Gestern sind des Herrn Fürsten von Waldeck Ldn. schon von hier weg Undt vorauss gangen, da ich dann nochmal nomine des Creysses weegen derer Troupen Uff sich genommen Undt geführten guten Commando schuldige Danksagung abgelegt Undt die Troupen fernerer recommendirt. Die Parole empfangen anitzo von des Herrn Hertzogs von Lothringen Ldn. Alles andere, wass Ew. Ew. Ldn. Ldn. zu referiren Undt zu hinterbringen habe, leydet anjetzo die Zeit Undt andere Gelegenheit nicht, daher dasselbe biss Uff meine ausführliche relation beruhen lassen muss. Undt Thue ich Indessen Zu Beständig den hohen affection mich Befehlen.

Im Lager bey Solcka Unter Gran 16/26. Sept. 1685.

Ew. Ew. Ldn. Ldn. u. s. w.
gez. Carl Gustav.

Ehhez mellékelve:

a)

Allerdurchleuchtigster u. s. w.

Von Ew. Kays. Mayst. General-Lieutenant H. Hertzog von Lothringen habe Vernommen, ob hetten Ew. Kays. Mayst. die mir Untergebene Schwäbische Cavallerie allergnädigst nacher Hauss dimittirt, wegen der Infanterie gemelter Troupen aber ihm H. Hertzog noch keinen Befehl ertheilt. Wann aber Ew. Kays. Mayst. nicht nur dem Creyss, Sondern auch gesambten dessen Troupen Eine sonderbahre hohe Gnade wiederfahren liessen, wann Sie sowohl die Cavallerie als die Infanterie (Undt zwar ehestens, damit sie in künftiger Campagne Umb desto Ehender Zu Ew. Kays. Mayst. diensten parat stehen mögen) allergnädigst nach Hauss zu dimittiren geruhen wollten. Alss habe ich meines

orths Umb sothane Kays. Gnaden Bezeugung in allerunterthänigster submission hiermit sollicitiren wollen. — Wass sonsten dieser Schwäbischen Creyss Trouppen wegen Ew. Kays. Mayest. weiteres zu hinterbringen hett, deswegen habe mit Hochgedacht dero Generallieutenant aussführlich geredet, welcher dann Ew. Kays. Mayest. Unterthänigsten Bericht davon zu geben nicht ermangeln wird.

Zu beständiger hohen Kays. Gnade mich damit in allerunterthänigster devotion befehndt.

Im Lager bey Solcka an der Ipel den 24. Sept. 1685.

An die Römische Kays. Mayst. abgangen.

b)

Durchleuchtiger Fürst.

Ew. Hochfürstl. Durchl. gnädigstes an mich Undt Herrn Residenten Schrimpff Lauttendes rescript Vom 4/14. hujus, ist dieser Tag zu recht eingeloffen, nachdemer nun dessen Contento dahin Eingenommen dassweilen es das Ansehen gewinnen wollte, ob würde des Hochlöbl. Schwäb. Creysses Auxiliar Trouppen mit Reinen Winterquartieren in denen Kays. Erblanden Versehen werden, Unss gnädigst befohlen würde, die Allergnädigste Kays. dimission all solcher Trouppen zu sollicitiren Undt derentwegen einen Befelch an des H. Hertzogs zu Lothringen hochfürstl. Dchl. ausszuwürkhen; diesem gnädigsten Befelch nun zu gehorsambster folge habe erzeylich beyliegendes Memoriale gehörigen orthen überreicht, werde auch nicht unterlassen, die resolution darüber Uff alle weiss Zu poussiren Undt sodann Ew. hochfürstl. Durchl. von dem Erfolg mit nechsten parte zu geben.

Inmittelst u. s. w. Wien den 23. 7-br. 1685.

An Ihre Durchl. H. General Wachtmeister etc. von H. Residenten zu Wien Meyersheim.

c)

Allerdurchleuchtigster.

Nachdem des Hochlöbl. Schwäbischen Creysses, Über die Ew. R. M. Und der Werthen Christenheit zu Lieb und Diensten, nacher Ungarn abgeführten Auxiliar Trouppen bestellter General-Wachtmeister H. Carl Gustav Markgraf zu Baden und Hochberg hochfürstl. Durchl. an Unss als des Hochlöbl. Kreysses bevollmächtigten Unterm 4. 14. dito Vermög Original Schreibens sub et gnädig prescribiret Undt zu wissen gemacht, alss ob verlauten wollte, dass Ew. R. M. ob. . . bemelten Schwäb. Auxiliar Völkhern Keine Winterquartiere zu geben, Sondern Selbige nach

ihren Ständen zu lassen Allergnädigst resolvirt haben, Undt bey sogestallten Sachen Zu der Troupen mehrlichen conservation dienete, wann Sie in Zeiten dimittirt Undt (in Erwägung Sie einen weithern March vor sich haben) nach ihren quartieren ehe Undt bevor die rawe Winterzeit einfällt, gelassen würden, solche dimission der Troupen nicht ehender placidirt werden wolte, noch Könnte, Biss Ew. R. M. dero Allerg. resolution hierüber Ergehen Undt dero Consens ertheilen lassen. Alls habe Ew. R. M. ein solches Allergehorsambst anzeigen Undt hierüber Umbforderliche Allergnädigste Verordnung Allerunterthänigst bitten wollen.

d)

Hochgebohrerer Herr Graf u. s. w.

Wass von dem Kreys Ausschreib Ambt bey jüngster Post neben anderm auch des H. Vettern weeg an mich Ergangen giebt hierbey gefügte Extract. Dann um die Manutenentz der Creyss Dispositionen mir, auch nochmahlen in Itz vermeltem Schreiben anbefohlen werden alls wirdt der H. Vetter wohl thun, wann Er Selbige in gebührende Observanz zu Ziehen nicht ermangeln wird. Womit verbleibe

Im Lager bey Solka 24/14. 7-br. 1685.

An H. Oberst Graf Gronsfeld v. H. General Wachtmeister Hochfürstl. Dchl.

XXX. 1685. okt. 3.

Hochwürdigem, Durchleuchtigen Fürsten.

Bey Heutigem solle Ew. Ew. Ld. Ldn. ohnberichtet nicht lassen, dass Seith meinem Letzterem vor 4 tag abgefertigten Schreiben Zwar von Commissar. Hölder, oder dessen Expedition noch nichts, Indessen aber per tertium auss Wien soviel Vernommen, dass Ihre Kays. Mays. sowohl Cavallerie alls Infanterie dieser Troupen allergnädigst zu dimittiren resolvirt hatten. — Weilen ich aber Uff mein, der Winterquartiere wegen, an Ew. Ld. Ldn. abgeschickte Schreiben Undt Expresse abgefertigte Staffeta noch keine antworth erhalten Undt alls nicht weiss, Wass Ew. Ew. Ld. Ldn. Undt gesambter Creyss dissfalss eigentlich intentionirt seindt, Alls Kann auch solche allerdgste dimission, (welche durch handschreiben an H. Hertzogs von Lothringen Ld. bereits Vor etlichen Tagen abgangen sein solle) nicht ohne Bedenkens poussiren. Heutigen Tags sindt die bisshero noch bey der Armée gestandenen churbayrischen Völkher auch marchirt, Undt gehet die Cavallerie in Bayern, die Infanterie aber solle bey Pressburg stehen bleiben.

In diesem Lager wirdt die noch übrige Armée (wie es verlautet) noch bey 4 oder 5 Tag stehen bleiben. Indessen thue von Ew. Ew. Ldn. Ldn. den gewissen Verhaltensbefehl Erwarten etc.
Im Lager bey Solka den 23/3. Sept.—Oct. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ldn.
gez. Carl Gustav.

XXXI. 1685. okt. 7.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. berichte hiermit, dass seith meinem letzteren die allergdste Kays. resolution diesser trouppen wegen an herrn Hertzogs von Lothringen Ldn. dahin Einkommen, dass derselbe auff unsser begehren, Unss in den Creyss zurückgehen lassen solle; Worauf gedachten h. Hertzogs Ldn. alss noch heute solche dimission urgirt, mir gegen abendt die gewisse antworth und bescheidt dissfahls zugeben Versprochen. Obwohlen ich nun von Ew. Ew. Ld. Ld. wider verhoffen, biss dahero der Winterquartiere wegen gemessenen Befehl noch nicht bekommen, So verhoffe, jedoch es werde Ew. Ew. L. L. und gesambten Creyss nicht missfällig seyn, wann nach gedacht dieser allerg. dimission ich die trouppen wieder in den Creyss führen werde. Gestern seindt wir auss unserem gehalten lager, wo wir 3 wochen gestanden, biss hierher nicht viel über eine Stunde geruckhet. Die Armee soll, wie es verlauthet, vor Letzten 8-bris nicht auss dem felde gehen; Ew. Ew. Ld. Ld. damit Gottes Schutz wohl zur Beständig dero hohen affection aber mich Bestens empfehlend etc.

Im Veldtlager bey Kimunden d. 7/27. 8-br.—7-br. 1685.

Ew. Ew. Ld. Ld.
gez. Carl Gustav m. p.

XXXII. 1685. okt. 13.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Wass Ew. Ew. L. L. unterm 23 3. 7-br.—8-br. nicht weniger der fürsten und Stände dieses Creyses zu dem in Ravenspurg vorgewesten Convent Bevollmäthigte Rätthe und Deputirte sub dato Ravenspurg den 21,1. sept.—oct. durch eigene staffeta an mich ergehen lassen, habe vorgestern wohl erhalten Undt erstatte darauf E. E. L. L. in schuldiger antwortts Ertheilung ich hiermit, dass nach denen Ersten puncten gedachten Decreti ich nicht Ermangelt des H. Hertz. zu Lothringen Ldn., dass an Ihne eingeschlossene Schreiben zu Überreichen, welcher dann den herrn Commendanten in Newhäusel, die darim liegenden Schwäb-Creys Trouppen Uff mein Begehren heraus marchiren zu lassen, notifi-

ciren wirdt. Nach dem 2-ten die Krankhen concerniren den Punkt werde dieselben unterm Commando und aussicht Eines Ober Officiers zu Pressburg lassen, Undt Können dieselben von dem hierunten bleibenden Proviand Offizier Teynitzky Verpflegt werden. Nach dem 3-ten Punct werde die Regiments Stükche Ein undt andern zum Proviand Wesen gehörenden apparat, feldkästen, soviel derer noch brauchbar, nach gedachtem Pressburg führen undt alldorten verwahrlich uffgeben lassen --- wegen den Cürass habe bereits Bey den Obristen zu Pferd bedütten, dass selbige Ihren unterhabenden Leuthen Befehlen sollen, die Cürass mit hinauff zu Ihren Werbständen zu bringen oder widrigfalls Erwärtig zu seyn, dass ihnen das gelt, was sie gekostet an ihrem soldt abgekürzt und Inbehalten werde. Denen Comissariis habe nach dem 4. Punct wegen des Uff den october übermachten wechsells bereits notification und der Erhebung wegen befehl gegeben. Ingleichen denenselben auch wegen des Uff den November Inhalt 5-ten Puncts anzuschaffen resolvirten gelts, Bericht undt Befehl ertheilt. So werd auch nach Erfordern des 6. Punctes nicht nur Meinem gesambten Unterhabenden regiment, Sondern auch übrigen hh. Obristen und Commandirenden Officieren intimation thun, auf dem hinaufmarch den Landmann nicht zu Übernehmen, auch von Ihren Unterhabenden Leuthen keinen Excess zu gestatten, oder uff den widrig und einkommenden clagensfall der refusion von Ihrem Soldt sich gesichert zu halten. Dem Proviandmeister undt übrigen Comissariis habe auch bereits nach Begehren des 7. Puncts Ihrer benöthigten Abrechnungen zu pflegen anbefohlen, Undt werde ich ihnen, dass solche abrechnung von der Soldatesca nicht schwehr gemacht werde, benöthigte handbiethen thun. Wass übrigen undt letzts der 8-te Punct wegen schuldiger ausszahlung dessen, wass man uff dem march auch wann man in dem Creyss selbst sein wirdt, consumirt, befiehlt und haben will, darüber werde gleich wie in allen puncten auch zu halten undt intimation zu thun, nicht ermangeln. Nechst diesem berichte Ew. Ew. L. L. auch, dass wir morgen allhier stehen bleiben, Übermorgen aber wirklich auseinander gehen werden undt nehme ich mit meinen 4 Unterhabenden Regimentern meinen march uff Comorn durch die Schütt, allwo ich per posta voran uff Wien gehen undt wass Ihre Kays. May. dieser trouppen wegen etwa ferneres allerd. desideriren Vernehmen und E. E. L. L. bey meiner hiernechsten hinauskufft von allem ausführliche relation thun werde; wohin Unsern marchrouten unss assignirt werden thun annoch Erwarthen, Wormit vor diessmal etc. Im Lager ohnweit Newhäussel 3. 13. 8-bris 1685.

Ew. Ew.
gez. C. G.

XXXIII. 1685. okt. 14.

Durchleucht. Fürst, freundlich vielgeliebter Herr Vetter!

Ew. Ld. Hochgeehrtes Schreiben de dato Stutgardt den 15. 25. 7-br. ist mir mit letzter Post wohl eingeliefert worden; darauf gebe Ew. Ld. in dienstfreundlicher Winderantwort zu Vernehmen, dass morgenden Tags die bissanhero annoch beysamengestandene wenige Armee würcklich ausseinander gehen wirdt, undt zwar die Lüneburgischen, weilen man der Winterquartiere wegen mit Ihnen nicht Eins werden Können, in Ihr Landt; — Die Cöllnisch u. fränkischen (welche nicht bischofflich, dann Selbige Ihrer Kays. Mays. verehrt sein sollen) werden in der Schütt noch etwas Zeit stehen bleiben, Undt des Couriers, der Ihnen ratione der Winterquartiere den gewissen bescheidt mitbringen soll, Erwarthen. Weilen ich Ew. Ldn. in Persohn bald Uffzuwarthen die Ehre haben werde, als Verspahre alles Übrige Uff meine mündliche relation Undt thue indessen zu beständiger affection mich ergeben.

Im Lager ohnweith Newhäussel den 4/14. 8-bris 1685.

Ew. Ld.
Dienstwilliger trewer Vetter, Bruder
Undt Diener
gez. Carl Gustav m. p.

Közli: Görz, württembergi hadnagy.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Kassa középkori iparához s kereskedelméhez.

I. 1411. o k t. 12.

Commissio propria domini regis.

Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie etc. rex.

Fideles nostri, fidelitatibus vestris firmissime precipiendo mandamus, quatenus statim visis presentibus magistrum Nicolaum Lapidam ad nostram maiestatem personaliter ad Vissegrad destinari debeatis. Secus nullatenus facere ausuri. Datum Posonii feria secunda proxima ante festum beati Galli confessoris anno domini MCCCCXI-mo.

Kivül : Fidelibus suis iudici iuratisque civibus civitatis Cassouiensis. (Eredeti papiron, *vörös záró pecséttel.*)

II. 1412. febr. 5.

Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie etc. rex.

Providi viri fideles nostri dilecti. Cum nos pro certis nostris edificiis perficiendis certis mechanicis seu artificibus ut puta serratoribus, asserum in vestro vulgari Brethšneyder vocatis plurimum indigeamus, igitur vestre fidelitati firmissimo nostro regio sub edicto precipimus et mandamus, quatenus mox agnitis presentibus predictae artis magistros in numero maiori, quo potestis, colligere ac cum eisdem super precio seu solutione huiusmodi asserum realem conventionem quanto commodius poteritis facere et tandem cum expensis sufficientibus versus Zegedinum transmittere debeatis nostram ad rationem. Et tandem numerum predictorum mechanicorum ac conventionem per vos cum eisdem factam nostre fideliter rescribatis maiestati. Secus non facturi. Datum Bude feria sexta proxima post festum Purificationis virginis gloriose anno domini Millesimo CCCC-mo duodecimo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XXV-to, Romanorum vero secundo.

Kivül : Providis viris iudici, iuratis et universis civibus civitatis nostre Cassouiensis fidelibus nostris dilectis.

(Eredeti papiron, zárlatán *vörös pecsét nyomá.*)

III. 1419. j u n. 9.

Commissio propria domini regis.

Nos Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatiae etc. rex. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod nos regie circumspectionis sedula meditatione perpendentes per

civitatum libertates honorem regium decorari et tanto nostre dignitatis gloriam permanere clariorem, quanto in ordinandis et disponendis nostrorum subiectorum commodis lucrisque et proventibus eorum ampliandis animum nostrum exacta solertia diligentius apponemus. His igitur considerationibus inducti cupientes bonum nostrum regni que nostri commodum et presertim civitatis nostre Cassoviensis lucrum profectum et utilitatem desideranter augeri et uberius ampliare affectantes, volumus, disponimus, statuimus et ordinamus, ut in predicta civitate nostra Cassoviensi et nullibi alias intra regni nostri ambitum fustannum seu barhannum preparetur, texeatur et ordinetur, nullus etiam mercatorum alteriusque cuiusvis status et conditionis hominum fustannum seu barhannum forense de quibuscumque partibus ad regnum nostrum importare, apertum vero seu bumbasum de dicto regno nostro ad quascumque partes absque licentia et permissione iudicis et iuratorum predictę civitatis nostre Cassoviensis quoad exportationem aperti seu bumbasi dumtaxat educere et exportare audeat vel presummat modis, viis, causis rationibus, cautelis et occasionibus quibuscumque. Preterea in augmentum et accrescentiam ac continuationem dicte artis barhanice volumus, disponimus et ordinamus, ut omnes barhaniste seu magistri et artifices barhanni seu fustanni ubivis in regno nostro tam in possessionibus nobilium et aliorum quorumvis possessionatorum hominum quam in civitatibus et liberis villis et specialiter in civitate nostra Bardfa vocata existentes et commorantes cum omnibus eorum clenodiis et pertinentiis ad ipsam artem barhanicam necessariis et spectantibus ad dictam civitatem nostram Cassoviensem veniant, venireque compellantur et astringantur moraturi et artem huiusmodi barhanicam in dicta civitate nostra Cassoviensi et nullibi alias facturi exercitatum et operaturi. Etsi aliqui ex eis ad Cassoviam antedictam omnino venire contempnerent, tales nullus in regno nostro fovere, tenere et conservare audeat vel presummat sub pena nostre regie indignationis in contrarium facere presumptentes irremissibiliter exequanda. In cuius nostre voluntatis, dispositionis et ordinationis memoriam et perpetuam stabilitatem presentes ipsi civitati nostre Cassoviensi concessimus literas nostras privilegiales pendentis et autentici maioris sigilli nostri novi dupplicis, quo ut rex Hungarie utimur, munimine roboratas. Datum per manus reverendi in Christo patris domini Eberhardi episcopi Zagrabiensis ac aule nostre supremi cancellarii dilecti nostri et fidelis, anno domini Millesimo quadragesimo decimo nono, quinto Idus Junii, regnorum autem nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo tertio, Romanorum vero nono.

Commissio propria domini regis.

A plicaturán: Lecta et correcta.

(Eredeti hártján, vörös zöld selyem függő ép kettős nagy pecséttel.)

IV. 1419. decz. 22.

Wir Richter vnd geschworn purger der Stat Cassa Beken-
nen offenlich mit dysem briff allé den dy In zehen ader hören
lezen, das wir gekauft haben vns vnd der ganczen Stat arm vnd
reich czu nuczce von dem erbern manne Niclos Glezer mitbür-
ger czu Crocaw dreihundert polnische tuch vnd XI Strignische
tuch vnd fyr Schlaytücher, dy machen an geld also fyl als acht-
hundert vnd fyrvndczwenzÿg mark grosschen mynner sechs gros
behmisscher münce polnischer czal, diselbe sumpema geldes gelo-
ben wir vorgeante Richter vnd geschworn purger vnd auch
arm vnd reich vnuorczoÿgenlich czubeczalen demselben Niclos
Glezer ader seynnen rechten elichen erblingen, ader wer den briff
haben wirt mit seynem guten willen czu Crocaw in der Stat auf
sant Thomas tag des heiligen czwelfpoten der nw nechste czu-
künftig ist; vnd ab wir dy bezalung nicht teten auf den egenan-
ten tag, do got vor sey, so sal vnd mag der dicgenante Niclos
Glezer ader seyne eliche erben, ader dy den briff mit seynnem
willen haben werden, vns ader dy vnsern von Cassa arm vnd
reich, wen her ader dy seynnen gehalten mügen aufhalten in
Steten, Merkten vnd Dörfern czu Vngern ader czu Polan also
lang, bas (*sic!*) das her ader dy seynnen bezalt werden, dorin gebe
wir vns mit gutem willen vnd was Niclos Glezer tar reden vnge-
eÿt, das her der nichtbezalung vorlust hette, diselbe vorlust gelobe
wir Richter vnd purger der Stat Cassa dem egeschribenen Niclos
Glezer ader seynnen rechten erben auszurichten vnd czubeczalen
mitsamt dem henxtgut, bei guten trewen on arg vnd an alle
arglist, des sal vns kaynerlay kunigliche briff noch geistlich noch
werltlich dy gegeben sind ader gegeben möchten werden
czuhülff komen, noch keynerley hern gewalt noch vorbittung vnd
mit kayner Stat wilkure czuschützen. Des czu eynem geczeÿk-
nüsse vnd grösser sicherheit haben wir der Stat Cassa Ingesigel
gedrukt auf disen briff, der gegeben ist am nechsten freitag vor
dem heiligen Cristag in dem Jare als man von Cristgepürd
tawzent firhundert vnd in dem Newnczehenden Jare.

(Eredeti hártján, előlapra nyomott zöld pecsét nyomával.)

V. 1439. a u g. 3.

Az erszénygyártó czéh szabályzata :

Hye ist zw merckin, das yn dem Jare, als man geschreiben
hat von cristi gepurth virczen hundert vnd Newn vnd dreyssig Jar,
bey dem gerichte des Ersammen mannes heren Thadei Schynnagl
hot her der Richter vnd dy heren des rotes angeseen fleysige vnd
demütige Beth der Erberen mayster der Czech der bewtler vnd
Thaschner, vnd hott yn dy Nedengeschrebene stucke vnd artickel,

dy sy zwischen yn vor wilkurth haben bestetiget vnd vorhangen durch der vngheorsamkayt willen der eygenwilligen vnd mutwilligen mayster willen, das dy domyt gepusset vnd gepessert mochten werden vnd sollen strenge gehalten werden; yn sulcher weysze.

Czw dem Ersten: wer do pey yn mayster wil werden, der sal burgerrecht vnd eyn Elich weyp haben vnd briffe seyner gepurtt brengen vnd sal iij stucke machen zw peweyssenge des hantwergs, vnd sal der czech geben iiii libr. wachs vnd L d(enar) der pesten moncze. Item wer eyn lerjungen awffnympt, der sal geben ij libr. wachs vnd sal en nicht lenger halten vngedyngtet wenne xiiij tage vnd do pey sullen seyn ij mayster. Item wer das licht vorsewmpet der ist iiii-d vorgefallen, wer auch eyn gewer yn dÿ czeche tret auch also vil.

Item wer do mÿt Worten frevilt, der ist ij lb wachs vorgefallen. Item welcher nicht zw eyner alden leychen kompt, der vorbust j lb wachs vnd zw eyner Jungen leychen ½ lb wachs.

Item das sy sullen poze vnd vntogeliche arbeyt weren. Item do eyn lediger geselle yn zweyen oder dreyen meylen arbet yn selber, der sal von den maysteren kayne vorderung haben hÿe zw Casch.

Auch habe der Rott vnd der Richter zwischen yn vnd den hantschusteren eyne sulche ordenung gemacht, das dy hantschuster nicht niche denen Swartz sullen verben (färben) vnd auch nicht Nezer bewtel ader ander stuck sullen machen zw vorkewffen, Sunder sy mogen also vil swarcz ferben also sy yn yre wergstad bedorffen vnde beyde hantwergk sollen gel geferbet vorkewffen; das haben sy gebeten yn dezer czedel Czw worczeychen, dy von eygentlichen pefelunge des Rotes geschriben ist an dem Nachsten dinstage noch sente (szent) peters tag der kethenfeyer yn der Jarczal als oben geschriben ist.

(Eredeti, papir.)

VI. 1458. á p. 25.

Vnsern frundlichen dinst zuuo: Ersamen, Weise besunder gonnerer vnd lieben fründe. Vns hat clagende vorgebrocht Michil Opicz kannegisser unser mitburger, wie der Erbare Niclas briger ewr mitburger von Im eyn merkliche Summa Czenegefese gekowfft habe, doran her Im noch virvndczwenzig vngerische gulden schuldig sey, die her Im vor dreyen Jaren suldet beczalet haben, nochdem und her bey trawen vnd Eren also fruntlichen an des vnsern schaden zubeczalen globit hat, das doch bisher vffgezogen vnd nicht beczalet sey, dorundir vnser mitburger mit vil botiulon vnd czerungen das seyne zufordern ist besweret wurden das yo vnbillichen ist. Bitten wir euch mit fleis vnd dinstlichen, wellet den

eörn vormanen anhalten auch vormögen, das her den vnsern an lenger vffzug gutwillig bezale, angesehen das her Im guter traw sein habe vorgereicht hat vnd In ferrer scheden mühe vnd czerunge obirhebe ken vns domit in frundschaft thuende als wir ken euch tun welden, als wir an euch nicht czweifiln, wellen wir vmb ewere Ersamkeit wie sich das begeben müchte gerne vordinen. Geben am Mitwoch noch dem Sontag Jubilate anno dni MCCCCLVIII.

Ratmanne der Stat Poreslow.

Kivül: Den Ersamen Weisen Bürgermeister vnd Ratmanen der Stat Casche vnsern besondern gonnern vnd liqen frunden.

(Eredeti papiron, zárlatán vörös pecsét.)

VII. 1465. szept. 16.

Honesti viri amici carissimi. Ecce mittimus vobis literam domini nostri regis, per quam sua maiestas munera strenualia anni proxime futuri, que sue maiestati dare tenemini, nobis dari mandavit. Petimus igitur amicitias vestras, quatenus argentum solitum seu consuetum pro laboribus dicatorum munerum adstatim alicui bono magistro aurifabrorum dare velitis et committere eidem, quod usque tempus consuetum eadem munera preparare debeat, et velitis nobis nomen magistri aurifabri significare. Nos quoque postquam a vobis responsum habuerimus, informabimus aurifabrum, quid nobis laborare debeat ex dicto argento. Et petimus, quod ob amorem nostri secus non faciatis, responsum literatorium super hiis a vobis expectamus. Datum In Pathak feria secunda proxima post festum Exaltacionis sancte crucis anno dui Millesimo quadringentesimo LXmo quinto.

Comes Ladislaus de Palocz iudex curie regie maiestatis.

Kivül: Honestis viris iudici et consulibus civitatis Cassouiensis amicis nostris carissimis.

(Eredeti papiron, zárlatán zöld pecsét nyoma.)

VIII. 1514.

Im Jor 1514 hath man den Czechenn das harnysz awsz geteylt wund gegeben yczlicher czech beszwnder wnd geordnet wy das eyn yczliche czech sych ein halden szol beyn der procession awff gottis leychnams tage.

Item dy Cromer

haben genomen auff 1 man hynder wnd foderteyl wnd 1 kregel eyn schwrcz wnd eyn hwth wnd eyn par mayszel

Item dy Milczer

haben genomen awff eyn man eyn ganczen harnÿsz wnd awff 9 man wyder hynder wnd foderteyl wnd mayszel hwttw hanttschwch

Item dy kyrschner

haben genomen auff 6 man hynder wnd foderteyl wnd 6 par maysszel ¹⁾ wnd 6 hweth wnd 6 par hanttschwch wnd eyn par knibugcen wnd 2 spis

Item dy fleyszer

haben genomen auff 8 man hynder wnd foderteyl maysszel wnd hwtte

Item dy Schneyder

haben genomen harnisz awff 4 man hynder wnd forderteyl meyszel wnd hwtte wnd 2 par hanttschwch

Item dy Schwster

haben genomen awff 6 man hynder wnd forderteyl wnd 6 par maysszel wnd hÿth

Item dy Gerber

haben genomen awff 4 man hynder wnd forderteyl wnd 4 par meyszel wnd 4 hwtt

Item dy Rymer

haben genomen awff 4 man hynder wnd forderteyl wnd maysszel wnd hwtt

Item dy Gyrtler

genomen habenn awff ij man hynder wnd forderteyl meyszel wnd hwtt wnd yr egen harnysch haben szy auch auff ij man wnd 1 par hanttschwch

Item dy dresler wagner

habenn genomen awff 6 man hynder wnd forderteyl wnd 6 par maysszel wnd hwtt

Item dy Czwelcher

haben genomen awff ij man forder wnd hynderteyl wnd maysszel wnd hwth

Item goldszmit Moler

haben genomen auff iij man hynder wnd forderteyl wnd maysszel wnd hwtt

Item dy Schmytt

haben genomen auff 4 man hynder wnd forderteyl wnd maysszel wnd hwtt

Item dy Schlosser

haben genomen auff iij man hynder wnd forderteyl wnd maysszel wnd hwtt

Item dy bÿnder

haben genomen auff 4 man hynder wnd forderteyl wnd 4 par maysszel wnd hwtt

Item dy Tÿchmacher

haben genomen auff ij man harnysch hynder wnd forderteyl wnd maysszel wnd hwth

¹⁾ Mayssel, Meysel, Meislen = capula = füles kanna. L. Diefenbach és Wölcker Régi német szótárát.

Item dy Olschleger

habenn genomen auff eyn man hynder wnd forderteyl wnd mayszel wnd hwth

Item dy Topper

habenn genomen auff ij man hynder wnd forderteyl wnd mayszel wnd hwth

Item dy Szattler

habenn genomen auff 1 man hynder wnd forderteyl wnd mayszel wnd hwth

Item der her Joannes Ferber hath genomen harnisch auff 1 man hynder wnd foderteyl wnd mayszel hwth cyn par hantthczwch wnd eyn spis eyn kregel wnd eyn schwrcz

Item Vitalis goldschmit hath genomen auff eyn man hynder wnd forderteyl wnd mayszel hwth wnd ey par hantthczwch

Item Paul goldszmitt hath genomen auff 1 man hynder wnd foderteyl wnd mayszel hwth wnd eyn kregel schwrcz

Item Lucas Schneyder hath genomen auff 1 man harnysch hynder wnd forderteyl wnd mayszel hwth.

(Eredeti papíron, félív hosszába írva.)

Kassa városa levéltárából:

közli: Ifj. KEMÉNY LAJOS.

Sulyok György végrendelete.

I. 1537. n o v. 19.

Ego Georgius Swlyok electus episcopus ecclesiae Q. licet in aegritudinis lecto decumbens, mente tamen per omnia sanus, sentiens me viam universae carnis egressurum presentique seculo abrenuntiaturum, inter alias meas salubres dispositiones et ordinationes de rebus et bonis meis mihi a deo optimo maximo et per regiam Mattem dominum meum clementissimum mihi benigne collatis et donatis coram infrascriptis testibus ultimum et finale meum condidi et feci testamentum.

Primo animam meam commendo dei creatori meo, sepulturam vero corporis mei in cathedrali ecclesiae Beati Petri apostoli in castro Q. fundatae ante aram Beati Emerici ducis et confessoris ibidem constructam praelegi.

Item. Ex quo regia Mattas dominus meus clementissimus ad hunc episcopatum Q. nullis meis meritis exigentibus, sed ex sola sua gratia et liberalitate binis vicibus me elegit et restituit atque gratiose manutenuit, rursus eundem episcopatum cum castris et pertinentiis eorundem in manus suae Mattis commendo, hortans egregios dominos Stephaum et Blasium Swlyok fratres meos

charissimos, ceterisque vero castellanis, factoribus et officialibus meis committens, ut castra istius episcopatus Q. cum omnibus pertinentiis eorundem Majestati regiae domino meo semper clementissimo et nemini alteri fideliter teneant et conservent. Et ob hoc supplico Matti regiae tanquam domino meo gratiosissimo, ut sua Mattas consideratis presentibus regni periculis et adversitatibus Quinqueecclesiensis episcopatus, iste tam Turcis quam Germanis proximus sit, digretur ad hunc episcopatum Q. talem hominem deligere et deputare, qui ad defensionem ejusdem honorumque suorum non solum utilis et idoneus videatur, sed et subditos suae Mattis in istis partibus in fidelitate suae Mattis pro posse suo manutenere curet et illos defendere et quoslibet in suis libertatibus antiquis conservare.

Ideo rursus commendo suae Matti venerabiles fratres meos canonicos capitulum et totum clerum bonaque ejusdem capituli et ecclesiae semper suae Matti, veluti domino meo clementissimo supplicans, dignetur sua Mattas ipsos unacum eorum et aliis ad eos et eorum quemlibet pertinentiis in suam gratiam specialem, tutelam et defensionem recipere ipsosque in suis antiquis juribus, privilegiis et immunitatibus tenere tuerique et conservari facere gratiose.

Similiter commendo Matti suae regiae praefatos dominos fratres meos Stephanum et Blasium Swlyok cum omnibus ipsorum heredibus et bonis quibuslibet, dignetur sua Mattas ex innata sua pietate et clementia ipsos defendere et regia liberalitate ac clementia prosequi, prout et sua Mattas ita ipsis aliquando pollicita est.

Item. Tam regiae Matti domino meo clementissimo, quam omnibus aliis hoc notum est me in esto episcopatu etiam prius parvo tempore fuisse et parvum commodum habuisse, postea tempore medio aliorum dominorum et amicorum ope et adjutorio me sustensisse, hoc vero anno tot scilicet brevi tempore de proventibus ferme nihil percepisse, sed gentes meas, quas a meo huc ingressu semper pro defensione istius terrae in servitiis suae Mattis paratas habui et tenui, cupiens potius, tanquam fidelis capellanus suae Mattis, negotiis suae Mattis incumbere, quam commodum aliquod conquirere, eas gentes meas, aliorum mihi creditis, me continue conservare oportuit. Ideo hoc meo praesenti testamento Matti suae regiae, prout honor meus requirebat et Majestatem suam pro tantis in me beneficiis collatis decebat, ob penuriam rerum et facultatum mearum nec aurum nec argentum prout debuisssem, legare potui, sed ex proventibus istius episcopatus paucis admodum, quae in frugibus et vimis jam percipere debui, lego suae Matti centum vasa vinorum danda, quae vina et ei a me dignitati regiae minus sufficere videantur, tamen sua

Mattas pro sua in omnes pietate animum potius donantis quam muneris valorem pensitare dignetur.

Ex quo ut praemisi, ad conservationem gentium atque aliarum necessitatum hincinde plura debita contraxi. Ad solutionem omnium debitorum meorum atque sallarium-familiarium meorum satisfactionem supplico Matti regiae uti domino meo clementissimo, sua Mattas a sua speciali gratia annuat, quatenus illa singula mihi credita et familiarium meorum solutiones ex frugibus et vinis, proventibus scilicet istius episcopatus unicuique fiant et impendantur.

Et quicquid ex his rebus ac substantiis meis a deo mihi collatis residuum remanserit, id totum fratribus meis Stephano et Blasio Swlyok eorumque heredibus orpanis meis pauperibus lego.

Ceterum ex quo regia Mattas dominus meus clementissimus de consilio dominorum praelatorum et baronum occasione rerum argentearum atque aliorum bonorum ecclesiae meae Q. per me superioribus annis a Stephano Bathory non sine gravibus expensis meis eliberatorum, ex eisdem rebus argenteis pro expensis et fatigis meis trecentos florenos mihi gratiose deputaverunt, tamen ego videns inopiam ecclesiae meae, rursus pure eidem ecclesiae meae singula illa argenterea mea, quae ad officium missarum praeparata fuerunt, pro salute animae meae et parentum meorum, ad laudem et gloriam omnipotentis dei imo relinquo lego et committo harum mearum sigillo meo proprio consignatarum vigore et testimonio litterarum mediante praesentibus ibidem egregiis dominis Stephano et Blasio Swlyok fratribus meis charissimis et Johanne Gwz. Datum in castro meo Q. die Beatae Elizabet viduae anno domini millesimo quingentesimo tricesimo septimo.

(Fogalmazvány.)

Hátlapján egykorú kézzel: Az zeghen pýspek wram testamentoma.

II. 1539. j u n. 29.

Nos Joannes de Ezeek electus episcopus Quinqueecclesiensis ac comes perpetuus comitatus de Baranya. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos divinos cultus inter tot bellorum procellas, quibus hoc regnum a multis jam fere annis jactatum est, propter desolationem bonorum ecclesiae intermissos in ecclesia nostra restituere, illosque pro facultate nostra augere volentes, considerantes etiam pium illum et vere salutarem affectum egregiorum Stephani et Blasii Swlyok de Lekche, quo iidem erga reverendissimum quondam d^{num} Georgium Swlyok episcopum Quinqueecclesiensem praedecessorem nostrum piae memoriae fratrem ipsorum, ne scilicet tantorum beneficiorum, quibus ille vivens adhuc eos affecisset,

immemores essent, afficerentur. Matura igitur intra nos deliberatione praehabita, dignamque rationem celebrandorum divinatorum officiorum habentes, id eisdem Stephano et Blasio Swlyök annuentes duximus et concedendum, ut ipsi rectoratum altaris Beati Emerici ducis in ecclesia nostra collegiata Quinqueecclesiensi situm, cujus domus vineaeque et feneta ac alia omnia bona ad ipsum rectoratum pertinentia a clade Mohaciensi desolata jacerent, per hocque nullus divinus cultus ratione illius altaris in ecclesia nostra fieret, reformandi aedificandique et in refrigerium animae dicti quondam dⁿⁱ Georgii Swlyök, missas in ipso altari constituendi, plenam habeant potestatio facultatem, cui quidem altari nosque vineam quondam magistri Nicolai canonici ecclesiae collegiatae Beati Joannis Baptistae de castro nostro Quinqueecclesiensi in promontorio possessionis Malon Zylkwith vocato existentem, cui ab orientali Stephani Waÿas, ab occidentali Barnabe Sarossÿ, a meridionali Thomae Litterati, a septemtrionali vero plagis Laurentii Litterati de dicta Malon et cujusdem puellae filiae quondam Georgii Nagh de Quinqueecclesiis vicinari dinoscuntur, nunc per mortem et decessum dicti quondam magistri Nicolai ad nos collationemque nostram legitime condescensam annectandam et incorporandam. Ut autem dicti Stephanus et Blasius Swlyök majori devotione et affectu deincepsque ecclesiam nostram prosequerentur, auctoritatem quoque juris patronatus illius rectoratus altaris eisdem dandum duximus et conferendum, ut deinceps perpetuis semper temporibus praefati Stephanus et Blasius Swlyök sui que heredes et posteritates universae rectoratum illum altaris simulcum domo vineis aliisque utilitatibus ad eundem pertinentibus illi, cui voluerint, actu tamen presbitero dare donare conferre valeant atque possint, ita videlicet, quod rector ille altaris actu presbitero ut praemissum est existens divina officia et aliaque servitia quae ab illis rectoribus altarium in ipsa ecclesia nostra fieri solent, diligenter facere et exequi debeat et teneatur, immo conditionibus sub praemissis annuimus et concedimus annectimusque et incorporamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in domo nostra Quinqueecclesiensi in festo Beatorum Petri et Pauli apostolorum anno domini millesimo quingentesimo tricesimo nono.

Joannes de Ezeek
E. Quinqueecl. manu propria. (P. H.)

(Patens alakban, elölapra nyomott pecséttel kiállított eredeti.)

(Gróf Kuun Géza maros-németi ltárából.)

Közli: PETTKÓ BELA.

Női ruha érték a XVI. században.

Én Kezerwÿ Susselith Horwatt Mihály az én szerelmes atyámfiaival házastársommal Swlyok Petro asszonynyal egyetembe adjuk tudtára és emlékezetire ti Kegteknek, tudniillik uraknak nemes és vitézlő renden való uraimnak és barátimnak, azonképpen biráknak és polgároknak ez mi levelünknek rendiben, hogy az mely veres atlacz gyöngyös szoknya miatt néminémű per és gyűlösség indultatott volt ez elmúlt napokban Kolossváratt az vajda ő naga tábláján az mi atyánkfia és sógorunkkal az vitézlő Swlyok Estvánnal, mely szoknyát ötszáz forintra becsültének, azt mi nekünk jó atyafiképpen megadta, mi es az atyafiságnak végig való megmaradásáért azt az szoknyát kezünkhöz vöttük és az pert semmivé és erőtlenné töttük. Kinek bizonságára és erősségére adtuk az mi pecsétes levelünköt kézírásunkkal egyetembe. Irtuk Nyir Gyaholyban 3. die Februarii anno 1580.

Idem Michael Swsselith
Horwath propria manu
Suliok Petro.

(Két gyűrű pecséttel ellátott eredeti, az első S. P. és a Sulyok czimer, a 2-ik egy gemma, gróf Kuun Géza ltárában.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

Baresay Druzsiánna hozománya.

Anno domini 1643 die 18. Februarii tempore solemnitate nuptiarum az minemű res mobilisseket Bareziai Drusiana asszonynyal az tekéntetes és nagyságos Bareziai Sigmond uram és Bareziai Sigmondné asszonyom ő nagyságok adtanak, azoknak számok rend szerint így következnek :

1. Első az szoknyáknak számok.

Egy királyszin aranyas tercenella fejér galannal szegett az alja, melynek veres vont arany sima korczovágyos (*sic!*) válla, ugyanennek második válla veres virágos vont arany.

2. Második egy virágos veres bársony szoknya hét rend rostélyos arany prém az alján, az válla is ugyanazonféle bársony csipkés arany szélyes prémmel meghánt.

3. Harmadik egy megyszin virágos atlasz szoknya, melynek az alján hét rend rostélyos ezüst prém, az válla is azonféle materia ugyanafféle prémmel szélyesen meghánt.

4. Egy szederjes virágos kamuka szoknya, melynek az alján tiz rend keskeny ezüst prém egy újni széles, az válla is veres atlacz virágos prémmel meghánt.

5. Egy királyszin virágos atlacz szoknya, melynek az alján tiz

rend ezüst prém keskeny, az válla sima veres bársony ugyanazonféle prémmel meghánt.

6. Egy tarka világos atlaez szoknya feje galannal beszegett az alja, az válla is azonféle feje galannal beszegett, tizenöt bokor ezüst kapocs rajta.

7. Hetedik egy sima vont ezüst kék szoknya bársonnyal beszegett az alja, az válla fekete virágos bársony keskeny arany prémmel meghánt.

8. Nyolczadik egy zöld virágos selyem tercenella szoknya feje galannal beszegett az alja, az válla is azon feje galannal beszegett.

9. Kilenczedik egy fekete zöld színű angliai posztó szoknya két renddel, három ujni prém rajta, viszontag három renddel keskemb arany prém közte, az válla virágos fekete bársony ugyan azonféle széles prémmel meghánt.

10. Török tarka materia szoknya feje, az válla is azonféle materia beszegett.

11. Tizenegyedik kék virágos kamuka szoknya feje galannal beszegett az alja, az válla is azonféle feje galannal beszegett.

Eddig az szoknyák számok.

Az kis subák.

1. Első egy fekete virágos bársony kis suba négy rend szélyes arany prém rajta, fennálló galléru fekete bojtos bársonnyal bérlett.

2. Második ugyan fekete virágos bársony kis suba öt rend prém rajta, kettei szélyes, az háma keskemb, veres bojtos bársonnyal bérlett.

3. Harmadik egy fekete virágos bársony muntli ezüst rostélyos prémmel, öt renddel meghánt.

Eddig a kis subák száma.

1. Egy királyszin tafota előruha arany csipke rajta feje réll eleyes.

2. Második szederjes tafota szkófiummal varrott virágokra.

3. Feje tafota előruha gyenge virágokkal varrott, gyenge arany csipkével prémezett.

Abroszok.

1. Hét gyolcs reczés abrosz	No	7
2. Három selyemmel varrott, egyik arany fonalas abrosz . . .	»	3
3. Lőcsei reczés vékony abrosz nyolez	»	8
4. Egy hosszú lőcsei reczés abrosz három asztalra való	»	1
5. Pohárszékre való sáhos abrosz erdéli vászon hat	»	6
6. Asztal kerületire való keszkenő egyik csipkés, kettei selymes aranyas, három	»	3
7. Tiz selymes kendőkeszkenő gyolcs, kettei arany fonállal aranyazott	»	10
8. Tiz lőcsei kendőkeszkenő, veres és kék fonállal szőtt az végek	»	10
9. Uraiméknak való kendőkeszkenő erdéli vászon öt	»	5
10. Asztalkeszkenő bártfai veres fonállal szőtt tizenkettő . . .	»	12

11. Lengyelországi asztalkeszkenő tizennégy	No 14
12. Gyolcs selymes aranyas vánkoshéj öt	» 5
13. Gyolcs selymes aranyas lepedő öt	» 5
14. Gyolcs selyemmel varrott lepedők tiz	» 10
15. Fejzövel (fejtő ?) varrott löcsei vászon lepedők négy	» 4
16. Reczés löcsei vászon lepedők hat	» 6
17. Gyolcs vánkos héj selyemmel varrott tiz	» 10
18. Lócsei vászon fejzövel (fejtő ?) varrott vánkoshéj tiz	» 10
19. Tángyértörő erdélyi vászon öt	» 5

Az szolgáló leányok egyetmása kit vele adnak.

1. Két meczin perpeta szoknya nyolcz renddel fejr prem rajta és válla kék kamuka mindeniknek réz prémmel meghánt	No 2
2. Két lengyelországi dupla muhar zöld szoknya és az aljában az prémi belé szött.	
3. Két kék kamuka virágos kis suba mind bőrrel bérlett két-két renddel réz prem rajta.	

I n g e k.

1. Hét aranyas potyolat ingváll	No 7
2. Négy feketés potyolat ingváll	» 2
3. Négy aranyas gyolcs ingváll	» 4
4. Egy fekete selyemmel csinált gyolcs ingváll	» 1
5. Hat lengyel potyolat kis ing	» 6
6. Két gyolcs varrott kis ing	» 2
7. Két háló ing, egyik veres selymes, az másik kék s selymes islogosok	» 2
8. Két aranyas fátyol előkötő	» 2
9. Három potyolat előkötő, kettei kötéses, az egyik fejéres	» 3
10. Két paraszt gyolcs előruha	» 2

A r a n y m i v e k.

1. Két arany bogláros gyöngyös koronka, az egyikben vagyon hét zománcoz virágos arany boglár	No 7
Apróbb zománcoz arany boglár	» 12
2. Az másik koronkában vagyon hét tornyos arany boglár	» 7
Apróbszerű	» 14
3. Két gyöngyös főkötő, az egyikben harminczkilencz arany boglár	» 39
Az másikban harminczhat aranyboglár harminczhetedik öregjebb	» 37
4. Két bécsi főkötő	» 2
5. Egy publicános függő, melyben vagyon öt rubint, négy gyémánt, az kerületi gyöngyös	» 1

6. Más kisebb függő, melyben vagyon egy safely két smaragd két rubint három rubint balas függő gyöngyök rajta . . .	No	1
7. Egy pésmatartó három rubint balas benne kívül gyöngyös	»	1
8. Két fülen való függő négy-négy rubint benne	»	2
9. Egy gyöngyös s zománzos remekes arany láncz, melyben vagyon harmincegy remek	»	1
10. Egy aranyláncz dió beles forma	»	1
11. Két gyöngyös arany bogláros pártá, az egyikben vagyon kilencz paraszt arany boglár, az másikban vagyon hét zománzos arany boglár	»	2

Marko vajdláné asszonyom ő naga az mi fejér ruhát adott, azoknak

száma :

1. Két selyemmel varrott löcsei vászon abrosz	No	2
2. Egy sáhos selyemmel varrott abrosz	»	1
3. Egy sáhos reczés abrosz asztalra való	»	1
4. Két asztalra való sáhos abrosz	»	2
5. Egy asztalra való lengyel abrosz	»	1
6. Négy gyolcs reczés lepedő	»	4
7. Két selyemmel varrott gyolcs lepedő	»	2
8. Két paraszt gyapotas vászon lepedő	»	2
9. Három selyemmel varrott kendőkeszkenő	»	3
10. Két reczés kendőkeszkenő	»	2
11. Egy fehér varrásos kendőkeszkenő	»	1
12. Két vékony fejerített vászon kendőkeszkenő	»	2
13. Két fekete selyemmel varrott fejéreses gyolcs vánkoshéj . .	»	2

Ezeket mi irtuk az mi igaz hűtünk szerint, melyet pécsettünkkel is megerősítettünk az fenn megirt napon és esztendőben itt Arany várban.
Datum anno loco ut scriptum dicque

(P. H.)

(P. H.)

Franciscus Farkas m. p.

Franciscus Tholdalaghi m. p.

(Eredeti, gróf Kuun Géza ltárában.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

Limitációk.

Limitatio incliti comitatus Scepusiensis Leuchoviae die 8. Apr. anno 1706.

Juhász posztót csenálók.

	frt	den.
Alkalmaztassanak gyapjunak vételét praemittált mód szerint venni és posztónak ölit.	1	—
Ha pedig valaki maga gyapjából kívánna posztót csenáltatni, egy öl posztóra adjon 7 font gyapjat s csinálásátul s fonásátul minden fonttúl adjon s fizessen.	—	3

	frt	den.
Juhász kesztyőnek nagyobbnak bokra.....	—	24
Kisebbnek	—	15
Annál is kisebbnek	—	12
Kapezának bokra nagyobbnak.....	—	15
Kisebbnek	—	10
Annál is kisebbnek	—	7
Kőművesek a mely kesztőt csinálnak, annak bokra.....	—	18
Kisebbnek	—	15
Annál is kisebbnek.....	—	12

S üvegesek.

	frt	den.
Egy dupla süveg morvai juhok gyapjából való.....	—	75
Fél dupla süveget.....	—	60
Kész örög süveg ide való gyapjuból.....	—	39
Inasnak való süveg.....	—	24
Vert kapezát.....	—	21
Kisebbet	—	15

Üvegesek (eövegesek.)

	frt	den.
Egy örög kristály tányér üvegtül foglalásával üveges onnyával.....	—	4
Közönséges tányér üvegtül foglalásával.....	—	2
A ki maga üvegét adja örög üveg befoglalásátul üveges onnyával.....	—	2
Ha ad üveget és ólmot principálisa egy üveg foglalásátul...	—	1 $\frac{1}{2}$
Ha falun foglaltatik.....	—	2

Csismadiák.

	frt	den.
Egy pár karmasin csisma férfinak való.....	3	—
Egy pár sárga kordovány csisma férfinak.....	2	20
Egy pár fekete kordovány csisma férfinak.....	1	80
Asszonyembernek karmasin csisma	2	—
Asszonyembernek sárga kordovány csisma	1	60
Asszonyembernek fekete kordovány csisma	1	20
Egy pár örög szattyán csisma férfinak.....	1	20
Asszonyembernek való szattyán csisma	—	90
Hat esztendős inasnak való fekete kordovány.....	—	81
Annak szattyán fekete csisma.....	—	60
Kilencz v. tiz esztendős gyermeknek kordovány csisma....	—	69

	frt	den.
Oly idős gyermeknek kordovány csisma.....	—	55
Annál kisebb gyermeknek szattyán	—	36
Fejlesztül ha a mesterember mindent ad	—	42
Egy pár karmasiu papucs.....	1	—
Egy pár karmasin kapeza.....	—	81
Egy pár kordovány kapeza.....	—	60
Egy pár kordovány papucs.....	—	90
Egy pár szattyán kapeza.....	—	30
Tehén bőrből fekete közönséges csisma.....	1	—
Egy pár karmasin könyek bőr.....	—	36
Egy pár kordovány könyek bőr.....	—	30
Egy pár szattyán könyek bőr.....	—	18
Horgos papucsnak csináltatásától kapezástúl.....	1	—
Kapeza nélkül.....	—	60
Közönséges kapeza csináltatásától.....	—	18
Egy pár deli (?) csismáért.....	—	54
Karmasin vászonnal bélelt kapeza csináltatásától.....	—	30

S z é n é g e t ő k.

	frt	den.
Egy közönséges vásári kisebb kas szenet jó uton	—	80
Nehéz uton.....	1	—
Nagyobb kas szenet jó uton.....	1	—
Rosz uton.....	1	50
Egy köblös kas szenet.....	—	18

T ű z r e v a l ó f á n a k l i m i t a t i ó j a.

	frt	den.
Négy vonó barom után jól megrakott szekérfa rosz uton....	—	60
Jó uton.....	—	54
Két vonó barom után jól megrakott szekérfa rosz uton....	—	48
Jó uton.....	—	30
Serfőzésnek v. kenyér sütésnek négy marha utánvaló öl fa
rosz uton.....	—	66
Jó uton pedig.....	—	48

L a k a t o s o k l i m i t a t i ó j a.

	frt	den.
Egy fejevári ónos zabola.....	—	60
Egyenes rudu zabola	—	48
Tányér s karika forma ónos egy pár kengyel vas.....	—	51
Közönséges ónoztatlan kengyel vas.....	—	30

	frt	den.
Ónos darabos zabola.....	—	18
Egy pár csismának patkoltatásátúl.....	—	9
Egy pár sarkantuért patkoltatásával együtt.....	—	86
Egy pár sarkantyunak felütésétől.....	—	6
Egy pár pisztoly palyirozásátúl.....	—	40
Egy pár pisztoly tisztításátúl.....	—	18
Puska keréknek megvágásátúl.....	—	12
Uj kerék csináltatásátúl.....	—	18
Palyirozott puska kolos.....	—	40
Közönséges puska kolos.....	—	29
Egy puskának örög golyóbis formája.....	—	24
Ajtóra való ónos széles szép pántok sarkvasával együtt....	1	48
Közönséges penig.....	—	15
Ónozatlan pántok.....	—	60
Ajtóra való örög ónos dupla pléh rántójával és appertinen-
tióival.....	3	60
Félszerű pléh kulcsával, rántójával és fordítójával.....	1	20
Közönséges ónozatlan pléh mindenestül.....	—	60
Egy örög pléhez való kolos.....	—	24
Alábbvaló kolos.....	—	18
Káfára (?) való örög lakat.....	—	24
Négy szegelető kis lakat.....	—	9
Puska polhak karabély flinta agyának csináltatásátúl.....	—	90
Egy pár pisztoly agyának csináltatása.....	1	20
Metszett vagy rakott puskaagyért.....	1	—
Öt élő ló vakaró.....	—	40
Négy élő ló vakaró.....	—	30
Három élő ló vakaró.....	—	18
Két élő ló vakaró.....	—	9
Almáriomra való pléhért requisitumokkal együtt ónosan....	1	80
Ónozatlan penig.....	1	20
Ládára való pléhtől kolcsával.....	—	48
Egy ablak rámára és fiókra való ónos szegletvasaktúl, fordí-
tójátúl és sarkvasátúl.....	2	60
Ónozatlan és alábbvaló.....	1	30
Egy fiók ablakra való ónos vasazásátúl.....	—	40
Szép szerszámú vágó puska.....	1	80
Egy pár pisztolyhoz való szerszám.....	3	—
Alábbvaló penig.....	2	40
Czifra vágó puska sárkányának csináltatásátúl.....	—	48
Közönségestül penig.....	—	36
Szép uj serpenyű csináltatásátúl s aczélozásátúl.....	—	30

Szöcsék limitatiója.

	frt	den.
Egy csávátlan róka bőr.....».....	1	50
Alábbvaló.....	1	30
Egy igen szép farkas bőr.....	2	40
Alábbvaló.....	1	30
Anak csáválásátul.....	—	30
Egy szép öreg nyers bőr medvéből.....	12	—
Egy közepszerő medvéből.....	9	—
Annál is kisebb medve bőr.....	5	—
Csáválásátul öreg.....	3	—
Kissebbnek.....	1	20
Nyeregbe való medve bőr.....	3	—
Egy hiuz bőr málostul hátastul.....	5	40
Annak csáválásától.....	—	60
Egy szép nyest.....	2	—
Allyasabb nyest.....	1	80
Csáválásátul.....	—	10
Egy török nyest.....	1	50
Egy szép öreg vidra bür.....	1	80
Csáválásátul.....	—	24
Közepszerü vidra bür.....	1	20
Örög bárány bür csáválásátul.....	—	12
Kisebttől v. juh bőrtül.....	—	9
Bárányfi bürnek csáválásátul.....	—	5
Egy róka hát béllés nyakastul.....	16	—
Egy róka mál béllés torkostul.....	18	—
Alábbvaló mál béllés.....	16	—
Alábbvaló róka hát béllés.....	14	—
Törökországi róka hát béllés vagy mál béllés.....	9	—
Alábbvaló.....	8	—
Róka láb béllés.....	7	—
Alábbvaló.....	6	—
Róka nyak béllésnek a szépe.....	25	—
Róka toroknak béllése.....	36	—
Fekete bárány mente alá való béllés.....	3	—
Kék bárány belés.....	4	—
Fehér bárány belés.....	2	40
Egy öreg vásári cifra nélkül való ködmön.....	2	50
Igen cifra olyan ködmön.....	4	—
Egy öreg ködmennek csináltatásátul.....	—	60
Egy asszonyembert szorító mentének bélltetésétül.....	—	6
Egy férfi mentének róka háttal vagy mállal vagyis gerezná-
val való bélltetésétül.....	—	75
Darabos béllésből való bélltetésétül.....	1	—

	frt	den.
Szolga rendnek mente béleltetésül	—	42
Farkas bőrrel való béleltetésül	—	90
Szolga vagy parasztasszonynak való ködmenytől szöcs bőrt
adván	1	80
Ha a gazda maga ad bőrt, csinálásátul	—	36
Egy süvegnek való béleltetésül gazda a béllésével	—	12
Egy irhának ki készítésétül	—	12
Egy öreg farkas bőr kesztyő	1	50
Bárány bőr kesztyő	—	30
Róka láb kesztyő	—	39
Egy szép hiuzmál béllés	52	—
Hiuz hát béllés	24	—
Egy szép baraszlai fekete kucsma	—	75
Egy nyestes süveg	4	—
Alábbvaló	3	60
Vidra kesztyő	2	20
Vidra kesztyő csináltatásátul ha béllést nem ad	1	—
Ha béllést és mindent hozzá ad	—	36

Lőcse város levéltárából

Közli: DR. DEMKÓ KÁLMÁN.

VEGYES KÖZLÉSEK.

BELGRÁD ÉS SZABÁCS FELADÁSA TÖRTÉNETÉHEZ.

I. 1519. márcz. 27.

Commissio propria domini regis.

Ludouicus dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Misimus ad te hunc fidelem nostrum egregium Ladislaum de Pesthÿen aulicum nostrum, cujus medio de negotio banatus nonnulla tibi nunciavimus. Quare firmiter committimus tibi, ut ea, que idem Pesthÿeni nomine nostro super dicto negotio banatus dicturus est tibi, credere et exequi omnino debeas et secus facere nullomodo presumas. Datum Bude feria quarta proxima post dominicam Oculi anno domini millesimo quingentesimo decimo nono.

Hátlapján : Egregio Blasio Swlÿök bano castri nostri Sabacz fideli nobis dilecto.

(Eredetije, zárópecséttel.)

II. 1519. jun. 10.

Commissio propria domini regis.

Ludouicus dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Quemadmodum hic coram tibi commisimus, ita et presentibus committimus firmiter, quatinus statim visis presentibus, fidelem nostrum egregium Andream Kenderessy ad banatum castri nostri de Sabacz quoad illam medietatem, quam egregius condam Blasius de Kere a nobis in officium tenuit, intrmittere in sociumque et collegam tuum in locum prefati condam Blasii Kereÿ prioris college tui, cum relicta cujus et conjuge super debitis sallariis ejusdem jam concordavimus, admittere et recipere preter omnem difficultatem debeas, prout tibi superinde per hunc fidelem nostrum egregium Georgium Horwath de Kaydach cubicularium nostrum latius nuntiavimus, cujus verbis fidem adhibeas et secus facere nullomodo presummas sub pena nostre indignationis. Datum Bude feria sexta proxima ante festum penthecostes anno domini millesimo quingentesimo decimo nono.

Hátlapján : Egregio Blasio Swlÿök bano castri nostri Sabacz fideli nobis dilecto.

(Eredeti, zárópecséttel.)

III. 1523. jun. 4.

Nos Ludouicus dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. Vos Blasium et Stephanum Swlÿok de Lekche affidamus, assecuramus et certificamus, vobisque presentem saluum et securum conductum in eo damus et per presentes concedimus, ut tu Blasii Swlÿok in causa amissionis Sabacz, tu vero Stephane similiter Sulÿok in causa amissionis Nandoralbensis dictorum castrorum nostrorum coram nobis iudicium recepturi, cum tot quot vobis opus fuerit servitoribus iuxta continentias decreti hujus regni nostri infra spatium quadraginta dierum a die datarum presentium computando, ad nos et curiam nostram regiam toties quoties vobis opus fuerit, libere, pacifice et absque omni formidine venire et apud nos ac etiam extra curiam nostram, in quibuscunque locis volueritis, stare, morari et negotia vestra agere possitis sive ambo sive alter vestrum, et tandem negotiis vestris pro quibus veneritis conclusis vel non conclusis, ad propria vel alia que malueritis loca unacum prefatis servitoribus vestris redire secure possitis et uterunque vestrum possit personis rebusque vestris et ad vos pertinentibus sub speciali nostra protectione et tutela salvis remanentibus, promittimusque vobis in verbo nostro regio presentem saluum conductum modo prenotato concessum inuolabiliter nos observaturos et per uniuersos et singulos cuiusvis status subditos nostros facere observari absque omni dolo et fraude. In cuius rei testimonium presentes litteras nostras manu nostra propria subscriptas vobis duximus concedendas. Datum Bude in profesto sacratissimi corporis Christi anno domini millesimo quingentesimo vigesimo tertio.

Más kézzel. Ad propriam regis commissiõnem ex totius consilii deliberatione.

(P. H.)

(Ercdeti, elölapra nyomott nagypecséttel, papiron.)

IV. 1523. jul. 13.

Ludouicus dei gratia rex Hungariae et Bohemiae etc. Fidelibus nostris uniuersis et singulis dominis praelatis, baronibus, comitibus, viccomitibus egregiis nobilibus castellanis et aliis quibusvis officialibus tam nostris regiis et reginalibus, quam aliorum quorumcunque servitoribus, item civitatibus, oppidis, villis earumque iudicibus, villicis, et populis cunctis etiam aliis cuiusvis et conditionis subditis nostris presentium notitiam habituris, salutem et gratiam. Noveritis, quod quamvis egregii Blasius Swlÿok de Lekche in causa amissionis Sabacz et Stephanus similiter Swlÿok frater ejusdem in causa amissionis Nandoralbensis castrorum nostrorum in dicta generali proxime preterita iuxta continentiam decreti generalis iudicium recepturi comparuerant, tamen cum nos ob graviora nostra et regnorum nostrorum negotia, aliorumque subditorum nostrorum lites et differentias hujusmodi causas amissionis castrorum deffinire non potuissemus, illarum cognitionem et decisionem in aliud tempus magis opportunum rejecimus et distulimus. Interim autem cisdem Blasio et

Stephano Swlÿok hunc salvtum et securum conductum in eo dedimus damusque, ut ipsi sive conjunctim sive separatim tamdiu donec et quousque cause eorum predictæ absolvi poterunt, tam in curia nostra, quam extra illam ubique omni formidine personarum rerumque suarum et servitorum agere, morari et de negotiis causisque eorum tractare, et tandem sive conclusis, sive non conclusis eisdem causis, ad propria vel alia que maluerint loca libere et pacifice redire possint et valeant, personis rebusque ipsorum et servitorum sub nostra speciali protectione salvis remanentibus, promittimusque utrique eorum in verbo nostro regio hujusmodi salvtum conductum nos inuolabiliter observaturos facereque observari ab omnibus vobis absque omni dolo et fraude. Quare Fidelitati Vestre et cuiilibet vestrum harum serie firmissime sub pena de violatoribus hujusmodi publice fidei litteris (*sic!*) in decreto expressa mandamus, quatenus predictum salvtum conductum prefatis Blasio et Stephano Swlÿok modo prenotato per nos concessum modis omnibus observare et observari facere debeatis. Presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Bude in festo Beate Margarethe virginis anno domini millesimo quingentesimo vigesimo tertio.

Ludovicus Rex manu propria

(P. H.)

(Eredetije papiron előlapra nyomott nagy pecséttel.)

(Gróf Kun Géza maros-németi ltárából)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

A PÉCSI ISKOLA TÖRTÉNETÉHEZ.

1540. a. u. g. 24.

Thÿzthelendw es en zerelmes azzonium es anyam ewreweke valo alazathos zolgalathom vtan keuanum the K. mÿnd hazad nepeuel egessegeth hallany. Jol leheth en K. regultha egygeth sem irtam, melyeth kerem K. hogh K. resthsegemnek ne thulaÿdonÿchon, merth thugÿa isthen, hogy irtam vona, de nem tehetem akor, mÿkor valakÿ oda menth, merth azkor lechket olvasthak. De ma mÿnd addÿg kheresthem ideth hozza, mÿgh nem thalaltham. Azzerth kerem K. mÿnth zerelmes azzonÿomath, hog K. zolÿon vrampak hogh az mestherrel zerzegÿek meg, es agÿon valamÿth nekÿ, merth orankent kenthath ha hozzthak valamÿth nekÿ, auagÿ ha jwth valakÿ K. En mÿndenkor mondom hogÿ meg lezen az ewue, de vrannak sok dolga vagion, de ew azth mongÿa, hogÿ ha vram akarna hath megh lehetne, merth vram ede kwlhetne egÿ zolgaÿath es kwldhetne nekÿ valamÿth. Azzert kerem K. hogÿ K. gondolÿon rea hog ne legen erre gondom. Thouaba dokthoramnakÿs kÿthe ezthendeÿes meg nÿoch forÿnthal tharthozwk nekÿs ewÿs kenÿereg: hogÿ valamÿuel megh totna K. merth nÿuch mÿvel elnÿ. Thouaba az gazdanalys kÿ theth az ezthendew, ewÿs ker, hogÿ megh adhwk nekÿ az mÿvel tharthozwnk, merth kerthem voth thwle en vram

zauaua, egy nadragra valo pozthoth es alaualoth, az poztho voth purga-
mal fertalhean ket sengh, annakwtanna kertem egy imegre valo pathkos
gyöochot melljet býzzon nem kerthem vona, de nem vala egy ingemýs.
Thovaba Kýgelmedh ne felegýen el engemýs hanem kwlgien K. valamý
keues penzth nekemýs, kýth megh akarokh zolgalný the K. mýnd erekul
ewreke Amen. Pechen az skolaba zenth Berthalan napýan. Isthén tharcha
meg K. mýnd vramal es egyb thagáymalýs eszen nagy sok ýdeýgh. 1540.

Az the K. alázathos fýa Swlýok Ferench

ew maga kezevel.

Thovaba zerethew azzonyom, zolyon K. vramnak, hogy Thamas
mestherrelýs végezne, merth igen zorgalmazthath. Imar az masthaný mes-
therth kerthes hogy zalagokath vege azoknak, az kýk tharthoznak neký.

Külcím : Thýztelendo es en zerelmes azzonyomnak Kende Kalara-
nak Swlýwk Isthvannenak. Nekem ewrewke valo thýzzthelendo azzonyom-
nak es anyámnak addassek. etc.

Más kézzel : Bachý falwaból az feles bwzabol ennýe kebel gabona
leth keeth negwen kebel igh

vgýan othan Bachfalwaban az wetes zabbol ennýe kebel zaabh leth
ethwenharom.

Ogýon ottham arpa ennýe kebel arpa leth harmýczkethe.

Ezek mýndh Pechýen vadnakh.

Gerchýenbel az kýlenchedbel hozatam ogýan Peche ewthwen eghý
kebleth, ogýan Gherchýenbel hozatam Peche zaboth harmých negýed fel
kebleth,

Hattham vethný ewthwen hath kebel gabonath és arpath thýzenketh
kebeleth, mýnd az keth falwban hatham vethnýe.

Más kézzel : Bachfalwan es Gerchenber ezny bwa leth kebel
I° LXXXVIII.

Az zab es arpa wganuth ezny lewth kebel I° XXXI.

(Gróf Kuun Géza maros-németi ltárából)

Közli: PETTRÓ BÉLA.

CHORONNÉ LEVELE FIA KISZABADITÁSA ÜGYÉBEN.

1573. febr. 13.

Szolgalatomat irom Kegdnek mint uramnak.

Továbbá tudom, hogy Kegduél tudvány vagyok az én szerelmes
fiannak fogsága, az elmulandó Szent Dorottya asszony napján jüvének az
törökök Szentgyör vára alá, és az én szerelmes fiam is kimént vala rájok
és ott fogák el. Szolgáiban kiket elfogtak, kiket levágtak és az én szerel-
mes fiamon is seb vagyok. Azért édes szerelmes uram, még ekkoraíg
Szigetben volt, hogy sebben vagyok, de az mint értem, alá akarják vinni
Budára az basának. Az hatalmas uristenért kérem Kegdet, hogy Kegd ne

hagyja, hanem Isten után Kegd tehet jót vele, törekedjék Kegd az pasának érte, ne nézze azt Kegd, hogy Kegd nehezes volt hozzá, mert azért Kegd atyjafia volt, az Isten után Kegdbe vagyon bizodalnam, Kegd után lehet ennek szabadulása az Isten után, mert én erre immár semmi gondot nem viselhetek, mert annyira vagyok, hogy az ágyból sem kelhetek immár fel, Isten után Kegd szabadéthatja meg, mert egyéb idegen rabokért is törekedék Kegd és Kegd után jüttek ki, Kegdt kérem az hatalmas Istenért, hogy Kegd ne hagyja az én szegény rabfiamat is, törekedjék Kegd érte, mert tudja Kegd, hogy énnem nincsen annyi, kivel én kiváthatnám, hanem Isten után lehet ennek szabadulása csak Kegd, ne hagyja; az mi kevés vagyon, jobb hogy Kegdé legyen, honnem mint más idegené, ha csak egy-egy imögben kell megmaradnunk is, csak az isten adja szabadulását az én szerelmes fiamnak. Az úristenért kérem Kgdet, hogy Kegd ne feledkezzék el róla. Az Kegd szolgálai izentenek vala, hogy én megadnám, az mit inossa hozott volt az lovat és egyéb marhát is, az ki az én szerelmes fiamnál volt. Azért tudja Kegd, hogy még az jossa oda bel vagyon, még nem sok héja vagyon ezer forintnak, hogy ezer forinttal nem tartozik, azért még ki nem jütt oda bel vagyon, hanem az ki marhát előbb hozott, az nálam vagyon, azért im fiam alágyü Gyulafi András és Kegd kildjö egy bizonyos embörét alá és én kezébö adom mind az marhát és az lónak semmi nyavalyája nincsen, szöpen bánnak völe, és az legény megmandja Kegdnek, mi okáért tartotta itt az marhát, hogy az jossát hátra vöhetete vóna.

Az jószág felöl is irtak vala az Kegd szolgálai és im ha alá jü fiam Gyulafi András és Kegd kildjö egy szolgálját alá és végezzenek völe, mert az mienké is Kegdé, nem hogy mi az Kegdén ragadnánk. Azért édes szerelmes uram, az hatalmas úristenért kérem Kgdet, hogy Kegd törekedjék az basánál, ha alá viszik, mert tudja Kegd, mily gyöngé természetü, hogyha alá viszik, azon rabságban meghal, mert ide egy atyjafia sínes, ki érte törekeszik, ha Kegd nem törekeszik. Tudja Kegd, Chorom János minemü atyafinak való ember, hogy mostan is haragos volt az kevés jószágért réjá, ahoz én soha nem bizom, mert ü miatta mindétig oda veszhet az én fiam, ü azt akarnája, hogy egy se volna Kegbe. Gróf uramnak is irtam vala és igen fogad, hogy az mibe tudja, nagy szíö szörént törekeszik érte. Isten tartsa meg Kgdet mind az Kegdhez tartozékkal. Költ Kennendben 16. napján *ennek (kihúzza)* Februarii 1573.

Chorom Dorrottia
Kegd szegény atyjafia.

Külczim: Ez levél adassék az nagyságos Gyulafi László uramnak, nekem bizodalmas uramnak és szerelmes atyámfiának.

(Eredeti.)

(Gróf Kuun Géza maros-németi ltarából)

Közlö: PETTRÓ BÉLA.

LEVELEK ÉS OKIRATOK A MAROS-NÉMETII LEVÉLTÁRBÓL.

A M. Tört. Társulat f. évi hunyadmegyei kirándulása alkalmával alulirottat bizta meg jelentésével gróf Kuun Géza Maros-németii levéltáráról. A jelentés a Századok októberi füzetében jelent meg: miután azonban abban néhány levélre és okiratra hivatkozás történt; szükségesnek tartottam azokat tartalmuk fontosságáért is egész terjedelmökben közölni.

Kelet nélkül: XVI-ik századi.

Egy összehesküvő folyamodása.

Az wr Isten engem az ew felsige temleczebwl es az mýltatlan foghsaghwbl chýwda kipek ký zabadýta emberý segýchsignelkwl, w felsige imar az artatlanokath, felesigemeth, gýermekýmeth es wehýem felesiget gýermekýt ne nýomorgassa, merth w felsige feýedelem lýwýn, ezel melto-sagath sem ereghbýthý hogý azzonemberth tarth fogwa, orzagath sem fýgýelmeztetý hozaýa, sewth ýnkab ýdeghenýthý, elleesigýth penýgh w felsige az w otth tartassokal nem kewesbýthý, merth ezek azzonýalatok, azok nýomrwossagawal nem twdom mýth haznal w felsýghe.

1571. j a n. 31.

Maximilián menedéklevele Gyulafy László számára.

Maximilianus secundus divina favente clementia electus Romanorum imperator sat. ac Germaniae Hungariae Bohemiae Dalmatiae Croatiae Sclavoniae etc. Rex. sat. Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium quibus expedit universis: Quod cum jam inter nos ex una et nomine serenissimi principis domini Joannis serenissimi olim Joannis regis Hungariae Dalmatiae Croatiae etc. filii principis Transylvaniae et partium Hungariae consanguinei et affinis nostri charissimi per dilectionis suae supremum cubicularium consiliarium et oratorem magnificentum Casparum Bekes de Kornyat ad id pleno cum mandato et potestate missum, altera ex parte conventum sit: Quod nos propriis literis dominos primores Summates in genere autem nobiles ac alios status et ordines Transylvaniae et partium Hungariae, quas serenissimus princeps possidet nostro haere dumque nostrorum nomine assecurabimus: quod ob fidelia servitia ipsi ser. principi moderno praestita, eos non infestaturi neque impedituri neque injurias nobis aut nostris forte illatas ullo unquam tempore ulturi, neque in bonis juribusque possessionariis aut in personis ob id ipsum quoquo modo inturbaturi, atque hac de re literas nostras assecuratorias, ita ut domini primores summates singuli suas proprias, et nobiles status et ordines in unoquoque comitatu itidem suas obtineant, expedituri simus: idcirco volentes huic conditioni satisfacere, ex certa nostra scientia animo bene deliberato ac omni meliori modo et forma quibus potuimus et debuimus, magnificentum Ladislaum Gyulaffy pro nobis et haeredibus nostris assecravimus et certificavimus ac vigore praesentium assecuramus et certificamus. Promittentes sub fide et verbo nostro

caesareo regioque pro nobis et successoribus nostris, nos ob fidelia servitia per eundem Ladislaum Gyulaffy ipsi serenissimo principi moderno praestita eum non infestaturos, neque injurias nobis aut nostris forte illatas ullo unquam tempore ulturos, neque in bonis juribusque possessionariis aut in persona ob id ipsum quoquo modo inturbaturos esse. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum et sigilli nostri oppensione muutarum. Datum in anni nostra regia Pragae die ultima mensis Januarii anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo regnorum nostrorum Romani nono Hungarici octavo Bohemici vero vigesimo secundo.

Maximilianus.

Joannes Listhius E.
Vespremiensis etc.

*A lap alján: Assecuratoria pro Ladislao Giulaffy.
(Ered. hártýára írva viaszba nyomott függő pecséttel ellátva.)*

1587—1592.

Az Őrmezei celleristák szabályzata.

a)

Az dési Celler uraimnak kívánságok és végezesek az nagyságos Gyulaffy Lászlóval az Őrmezőn levő portusról. Anno 1587.

Mivelhogy Nagyságos urunk mi nekünk Sibón felette sok káraink vadnak, melyeket nem paciálhatunk, sőt az mi kereskedésünkben is új nagysága Veseléni Ferencz urunk akar minket háborgatni az mi immunitásunk és privilegiumunk ellen, melyért mi kényszerítettünk a Sibón való portusunkat elhadnonk.

Az okáért Nagyságos urunk az mi jó akaratunkból és Nagyságodhoz való jó indulatunkból akarunk Nagyságodhoz folyamodni, hogy minket ha Nagyságod az mi régi szokott privilegiumunkban és immunitásunkban megtart és Nagyságod az Nagyságod jószágába Őrmezőn portust ípptet, ígírjük arra magunkat, hogy Nagyságod oltalma alá hajtjuk fejünket, az portusnak erősségét megtartván Nagyságod velünk egyetemben.

Először kívánjuk azt Nagyságodtól, hogy primum quoque Nagyságod pajtákat íptessen, hová marháinkat berakathassuk kár nélkül. Az pajtáknak béribe Nagyságodnak ígírünk az ki négy öl, fl. 4. három öltől fl. 3. két öltől két foréntot, az ki mennyi öl annyi forintot vagy kész pénzüil kívánja Nagyságod vagy sójul pünkösdbbe minden esztendőben egyszer megadjuk büntetés alatt. Ha ki penig ezben engedetlen lenne, Nagyságodnak ahoz rendeltetett embere ezéhmasterünket megtalálván, kényszerítettik megadnia. Az pajtáknak csinálása jó legyen, hogy eső miá kárunk ne essék.

Másodszor kívánjuk azt is Nagyságodtól, hogy az portust úgy építse meg Nagyságod, hogy az hajósoknak az kirakodásban károk velünk egyetemben ne essék.

Harmadszor kívánjuk azt is, hogy az mely sóink az portuson lesz.

nek, azoknak az pajtáiban való behordatására az ott lakó ökrös embereket rendelje Nagyságod, hogy az portuson sóknak sokáig való lételeben kárunk ne következék, a behordó embereknek bérekben minden száz sőtül ígírünk hat-hat pénzt, magunk is mellettük levén.

Negyedszer kívánjuk azt is Nagyságodtól, hogy oly házat ípétesen Nagyságod, hogy az mi marháink mellett levő atyánkfiak és szolgálk batorságosan nyughassanak, eledelt italt pénzeken találván. Bort jót árul-tasson, egy pénzzel feljebb, hogynem Sibón, egyéb élest is, hogy az úton járók is inkább az portusra tartsanak.

Ötödször kívánjuk azt is Nagyságodtól, hogy az portusnak erősségét az mi immunitásunk és privilegiumunk szerént az mi ott alattlevő atyánkfiak és szolgálk az Nagyságod házához rendeltetett embereivel egyetemben megtartsák, hogy az mi akaratumk ellen senki az vizen hajóval ne kereskedhessék semmiféle kereskedéssel, ha ki olyan találatik, az portusnak erősségét megtartván, az mi ott alatt levő atyánkfiak elvegyék, az felét annak az elvött marhának az ő Nagysága ahoz rendeltetett emberének engedjük. Sóink árának arestálásában is az ő Nagysága házában levő embere segítséggel legyen, kívánjuk.

Kívánjuk azt is ú Nagyságától, hogy az portusra oly értelmes törvénytudó embert rendeljen, hogy az mi causáink esnek, mint portuson szokott esni, eligazithassa velünk egyetemben törvény szerént. Az mi Czeller atyánkfi között az mi visszavonás leszen, azt mi magunk eligazítjuk, ahoz magát ne avassa.

Kívánjuk azt is Nagyságodtól, hogy az mi ott alattlevő szolgálk és atyánkfiak lovainak ő Nagysága elegendő füvet adasson nyárba, hogy lovaink meg ne fogyatkozzanak. Ez mi kívánságunkban és privilegiumunkban az portuson Nagyságod minket megtart, ígírjük arra magunkat, hogy mi es engedelmesek leszünk.

Kívül: Az dési Czellereknek végezések Nagyságos Gyulafi Lászlóval Örmező portusról 1587.

b)

Nos Sigismundus Báthori de Somlio waiuoda Transylvaniae et Sincolorum comes etc. Memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod nos cum ob respectum fidelitatis fideliumque servitorum magnifici Ladislai Gywlaffy de Ratot comitis comitatus Zolnok mediocris, quae ipse nobis et huic regno pro locorum et temporum varietate eximia cum nominis sui laude exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est. Tum vero animadvertentes salium super fluvium Zamos ex camera nostra Desiensi navali descensu deductorum propter varias incommoditates tam nobis quam ipsis celeristis in portu oppidi Sibó damnosam et periculosam esse depositionem, volentes etiam ipsius Ladislai Gywlaffy demissis petitionibus faventes aures porrigere, nostrisque et celeristarum sale super praedictum fluvium Zamos questum agentium commodis et emolumentis prospicere, id eidem Ladislao Gywlaffy

haeredibusque et posteritatibus eiusdem universis ex potestatis nostrae plenitudine gratiaque speciali irrevocabiliter annuendum et concedendum duximus: ut a modo deinceps portus haecenus in praefato oppido Sibo habitus ad possessionem dicti Ladislai Gywlawfÿ Örmeczö vocatam, ad ripam antefati fluvii Zamos sitam in praeallegato comitatu Zolnok mediocri existentem habitam transferatur ac in territorio eiusdem institatur, ibique perpetuo celebretur, ita tamen ut idem Ladislaus Gyulaffÿ haeresesque et posteritates ipsius universae omnia ad portus commoditatem necessaria sine defectu administrare, ipsosque celeristas in suis antiquis privilegiis et praerogativis pacifice conservare debeant et teneantur. Quocirca vobis universis et singulis magnificis, egregiis, nobilibus, prudentibus, circumspectis, providis ac aliis quibusvis cuiuscunque ordinis, dignitatis et praeminentiae hominibus ubivis in ditione nostra existentibus, siguanter vero incolis iuxta memorati fluvii Zamos decursum commorantibus praesentes visuris harum serie committimus firmiter; ut vos quoque praefatum portum in territorio praenominatae possessionis Örmeczö institutum pro rato et ex nostra speciali annuentia concessum agnoscatis et habeatis. Vos autem universos et singulos modernos et futuros super saepefatum fluvium Zamos negotiatores celeristas praesentibus certificamus et assecuramus, quatenus a modo deinceps in praedicto portu praelibatae possessionis Örmeczö sales et ac quaelibet mercimonia vestra libere et absque omni formidine rerum et personarum vestrarum deponatis, neque uspiam alibi naves vestras salibus aliisque rebus exonerare praesumatis. Datum Albae Juliae die vigesimo mensis Octobris anno domini M^{mo} CCCC^{mo} XC^{mo} secundo.

Sigismundus Bathori mp.

Georgius Theoreok mp.

1598 — 1606.

Eössy András Péchy Simonot fiává fogadja.

Nos Sigismundus dei gratia Transylvaniae et sacri Rom. imperii princeps partium regni Hungariae dominus, aurei velleris eques et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus quod pro parte et in persona egregii Simonis Pechÿ secretarii nostri exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae adoptionales et fassionales egregiorum Andreae Literati Samsondi de Zeokefalwa et Blasii Janko de Sant in duplici papyro patenter confectae et emanatae sigillisque eorundem usualibus inferius in margine earum literarum in cera viridi impressivae communitae, quibus mediantibus generosus Andreas Eössÿ de Szent-Erzsebet praefatum Simonem Pechÿ in filium proprium naturalem et generationalem certis et evidentibus de causis infra in tenore earundem literarum adoptionalium et fassionalium clarius expressis et denotatis adoptasse elegisseque ac universorum suorum honorum tam mobilium quam immobilium quovis nomine vocitatorum ubivis et in quibuscunque hujus regni nri Transylvaniae comitatibus et sedibus Siculicibus existentibus habitorum eo jure et proprietate iisque liter-

privilegialibus et aliis instrumentis literalibus superinde confectis et emanatis, quibus annotatus Andreas Eössy tenuit et possedit tenendorum et possidendorum praedictum Simonem Pechy tanquam verum legitimumque haeridem et successorem constituisse et fassus esse dinoscatur tenoris infrascripti, supplicans nobis Simon Pechy humillime ut nos praescriptas literas adoptionales et fassionales omnia et singula in eisdem contenta ratas gratas et accepta habentes nostrum illis consensum pariter et assensum benevolum praebere dignemur. Quarum quidem literarum tenor talis est: Mű Samsondj Andras Deak Szeokefalwy és Janko Balas Sardj adjuk emlékezetre ez mi levelünknek, hogy mielőttünk az vitézlő Szenterzsébeti Eössy Andras személye szerént szembe lévő, minden atyafiainak rokonságának egyebeknek is mindeneknek kiket ez alatt megirt dolog illetve vagy jövődében valamiképpen illelhetne, terheket magára vévén tön ilyen vallást: mivelhogy ő sok esztendőttől fogva nyavalyás ember volt magával jó tehetetlen, most is azonképpen, ezolta Pechy Simon deák ötet nemcsak úgy mint szolgál, hanem annál feljebb való hűséggel szeretettel szolgálta, magának és jószágának s marhájának gondját viselte, annakfelette látván Pechy Simonnak tökéletes jámborságát, emberségét nemes erkölcsét és hogy mind fejedelemnek s a hazának szolgálatjára alkalmas és elegendő ember lenne, mind ez okokon, Eössy Andras magtalan ember lévén, azt az Pechy Simont fogadta örökös fiának, szinte úgy mintha ő szülte volna, és minden jószágában örökségében ő maga után haeresnek és successornak vallá, kiért czután nem Pechynek hanem Eössy Andrásról és úgymint az ő nevérel Eössy Simonnak neki tulajdon fiának nevezessék ez naptól fogva; az Eössy Andras jószági pedig ezek: Andrasfalva és Oláhhidegkut egész faluk, Ujlak nevű telek régi falu határa, sárdi, pipéji, oláhsáskodi portiója ezek Kükküllő vármegyében, ismét Szent-erzsébeti udvarháza és ott való portiója, magyarhidegkuti, magyarsáskodi, nagy-solymosi, bezedi és alsóboldogasszonyfalvi portio Udvarhelyszékben alias Kereszturszékben, ezekfelett lapodi portiója Fejérmegyében, vagy ha a székelyek jobbágy-ságba maradnának, evel cserélt faluja Chichertfalva Udvarhelyszékben, mindezekben azért ez megnevezett jószágokban és ezekhez tartozó mindenféle határiban és örökségiben akármí névvel nevezessenek fogadja fiává ez mai napon ezt az megnevezett Simont örökös-képpen fiúról-fiúra, és ezeket, azaz minden jószágát neki vallja, hagyja és köti azon igazsággal és annak folyásával, kivel ő is birta, mind ez jószágokról privilegiumival és egyéb leveleivel egyetembe; mely dolognak bizonyására attuk ez mi levelünknek pecsétünkkel megerősítettet mely költ ugyan Szenterzsébeten Udvarhelyszékben ezeröttszázkilencvennyolczesztendőben Pünkösdhavának tizedik napján. Nos itaque praemissa supplicatione per dictum Simonem Pechy nobis modo quo supra porrecta, clementer exaudita et faventer admessa, praescriptas literas adoptionales et fassionales non abrasas, non cancelatas, nec in aliqua sui parte suspectas sed omni prorsus vitio et suspicione carentes eatenus quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earumdem veritas suffragatur, praesentibus literis nostris consensua-

libus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali infectas et inscriptas, ratas gratas et accepta habentes nostrum illis consensum prae- buimus, prout praebemus pariter et assensum benevolum. Et nihilominus attentis et consideratis fidelitate fideliumque servitiorum meritis antefati Simonis Pechy alias Eosy quae ipse nobis et huic regno nostro Transyl- vaniae tam in hoc quo fungitur munere quam etiam in omnibus occasione- bus et negotiis fidei et industria sua commissis prosperis aequae ac adversis fortunae flatibus pro locorum et temporum diversitate juxta possibilitatis suae exigentiam fideliter et summa cum animi sui promptitudine et alacri- tate exhibuit et impendit ac in futurum quoque exhibiturum et impensurum confidimus, totum et omne jus regium si quod in dictis possessionibus por- tionibusque possessionariis ac curia nobilitari etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque causis viis modis et rationibus concernerent collationem, simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet a *szokott formula* ad easdem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus memorato Simoni Pechy ipsiusque haeredibus et posteritatibus masculini sexus, illis vero deficientibus vel forte non existentibus, faeminei sexus uni- versis in perpetuum clementer dedimus donavimus et contulimus imo damus donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas possidendas pariter et habendas salvo jure alieno harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quae tunc in formam privilegii redigentur dum in specie fuerint reportatae. Datum in civitate nostra Alba Julia die duodecima men- sis Maji anno domini millesimo sexcentesimo secundo.

Sigismundus princeps m. p.

Simon Pechy secretarius m. p.

(Eredeti hártýára írva s Báthory Sigmond függő peesétjével megerősítve gróf Kuun Géza maros-némethii ltárában. Ugyanezen levelet szóról-szóra átíratva és megerősítette Bocskay István, Kassa 1606. april 24-én. Ezen levél bevezetésében Bocskay generosi Simonis Pechy intimi secretarii nostri fidelis nobis syncere dilecti kérésére írja át és erősíti meg a fennebbi adomány levelet. Ezt aláírták: Stephanus mp. M. Káthay mp. Cancell. Georgius Kereszturi alter itidem secretarius.)

1613. dec. 1.

Bethlen Gábor adománylevele Kapy András számára.

Gabriel Bethlen dei gratia stb. Fidelibus nostris gen. egr. nob. vice- comitibus et judlium Cottus Krasznensis nobis dilectis Salutem etc. Az Ke- gyelmetek vármegyéjében Zovány nevű faluban az mely portiót Báthory Gábor fejedelemségében inscribált volt négyezer frt summában Kapy Miklósnak és annak halála után conferált volt ugyan Báthory Gábor feje- delem Kesztegy Péternek (*sic*) mostan mi azon portiót mivelhogy Kesztszegy *sic*) az ország gyűlésében végezett articulásokhoz nem tartotta magát, tizen-

ötöd napra be nem jött és mind ez ideig nem comparált, sem pedig hűségünkre magát hűtellel nem adta és nem kötelezte, restituáltuk és újabban inscribáltuk hasznos szolgálatait tekintvén az mi becsületnek hívíünknek Kapy Andrásnak, azon jussal és annyi summában az mint ezt mennyiben Kapy Miklós és öcsese bírta, mivel hogy alioquoque vér szerént is ő kglmet illetné és az öcse halála után is de jure rcá kellett volna szállani nem másra. Intjük azért Kglmeteket sőt hagyjuk és parancsoljuk, az megnevezett zoványi portiót simulcum pertinentiis ejusdem per manus bocsássa mindjárást Kapy András vagy arra rendeltetett emberének kezében és birni engedje. Secus stb. Praesentibus stb. Datum in civitate ura Cibiniensi die 1 mensis Decembris a. d. 1613.

Gabriel Bethlen m. p.

Simon Pechy cancell.

Caspar Beoleony m. p.

(P. h.)

A m.-németi levéltárban megvan az eredeti adománylevél is a szokott formában kiállítva.)

1616. dec. 27.

Bethlen Gábor levele Széchy Katalinhoz.

Gabriel Bethlen dei gratia stb.

Magnifica domina nobis grata, salutem et benevolentiam nostram. Nekünk küldött levelében miképpen panaszkodják Kegyelmed Chiehbhen bizonyos ideig hagyott gyaloginknak kemény magok viseléséről, megértettük: kiknek mi semmi afféle dologra instructiót és szabadságot nem adtunk, hogy avagy magok Kegyelmetek, avagy pedig egyes marhájak, javok tartóztatás alatt lenne, sőt megparancsoltuk nekik csak ez napokban is, hogy afféle dolognak békét hadjanak és vagy Kegyelmed akar az urához kijön, vagy az ura oda bemenni, szabados kijövetel bemenetel és ott való mulatás engedtessek tőlök: Nem is alitjuk azt, hogy azok Kegyelmeteknek ott valami kárt tennének, holott fizetett gyalogok és pénzezen élnek, ezt rabságnak Kegyelmed nem mondhatja, hogy azokat oda rendeltük, mert maga is tudhatja Kegyelmed, az felül való esztendőkkben Magyarországi birodalmában német császárnak ő felségének az időnek mivoltához képest minden várakban inkább praesidiumja volt, de azért az helyeknek tulajdonságát ugyan az possessorok és földesurak bírták. Ez is úgy lött, mivel az mostani indulatnak országunkra haddal való eredete ott vett egyik helyen bizonyos és fő fundamentumot bizonyos ideig míg ez felindúlt állapotnem csendesedik, azok által vigyázásunknak kell Chiehbhen lenni: ezalatt Kegyelmed csendes várakozásban lévén, minden jóságában való adminisztratókat szabados állapattal szintén mint az előtt véghez vihet: kiről ismét parancsoltunk Csukás Istvánnak, hogy tőle abból Kegyelmetek meg ne hántódjék. Bene valeat. Datum ex arce nostra Varad 27. Decembris 1616.

G. Bethlen m. p.

Külczim: Magnificae dominae Catherinae Zechy Magnifici Sigismundi Praepostuari de Lokacz. Comitatus Kraznensis comitis consorti etc. Nobis gratae.

1625. sept. 14.

Barcsay András conventiója.

Generosi Sigismundi Barcziai de facta 14. Septembris anni 1625.

Habebit ad personam propriam per annum fl. 200.

Item menstruatim ad equos 10. juxta communem consvetamque praetorianorum equitum nostrorum solutionem pensionem.

Actum Varadini die et anno praenotatis.

Gabriel m. p.

(P. H.)

(Eredetije a fejedelmi nagy pecséttel előlapján, papiron.)

Hátlapján: Anno dni 1625. die 16. mensis Septembris in arce Varad.

Accepit pro prima angaria fl. 50.

Item pro solutione menstrua fl. 40.

1633. marc. 2.

Meghívó ifj. Bethlen István temetésére.

Az én özvegy árva állapotom szerint való szolgálatom ajánlásának utánna kívánok Istentől Kegyelmednek kívánsága szerint való sok jókat megadatni.

Mivel az nagy kegyelmes és bölcs cselekedető Istennek az emberi nemzet fölől való megváltoztathatlan rendelésébül az halhatatlanságra elváoztathatatlan út az halál, melyre bizonyosan noha bizonytalan órában mindeneknek reá kell menni; így az én szerelmes uram is az néhai tekintetes nagyságos iktari gróf ifabbik Bethlen István úr halandó szüléktől és mulandó világra adatván, az halhatatlan állapotra egyéb módon által nem juthatott, hanem az szabados cselekedetű Isten az ő elvégezett meghihatatlan rendelése szerint cselekedék vele. Tudniillik idejének legkedvesebb virágzó állapotjában az szomorú halál útjára szólítván, ez elmúlt esztendőben Karácson havának 23-ik napján lelkét testétől felette igen esendesen elválasztá, nekem szegény gyarló özvegy asszonyiállatnak koporsóig való keserűségemre. Holott pedig az test első eredet szerint földből való és oda vissza térendő, ez okon atyámurammal ő nagyságával az tekintetes és nagyságos öregbik gróf Bethlen István urammal egy értelemből úgy tetszett, hogy tovább az föld színén fen nem tartván, az ő földi hajlékában az keresztényi szokás szerint behelyheztenők, melyre végeztük ez jelen való böjtmás hónap 24. napját az fejérvári templomban, a hová idvezült szerelmes urunk minden Erdélyben levő atyjafiai és jóakarói annál inkább reá érkezhessenek hideg tetemének is bátorságosabb helyen való nyugodalma lehessen. Hogy azért én is szegény árva özvegy asszonyiállat atyám urammal ő nagyságával együtt Istenben elnyugodt szerelmes urannak

utolsó tisztessége megadására becsületesebben reá érkezhessen és az Kegyelmed jelenlétével is tiszteltessék, kérem Kegyelmedet mint bizodalmas uramot, hogy ezen hónap 16. napján tíz óraker legyen jelen Thasnádon, hogy Kegyelmed is az én idvezült szerelmes uramnak hideg tetemének temetésének helyére való késérésében lehessen együtt velünk mind Fejérvárig, hogy őt is az ő földben való nyugodalmanak annyival tisztességesebben adhassuk meg; melyet én is szegény özvegy állapotom szerint szolgálhassak meg Kegyelmednek. Tartsa meg Isten Kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben, Datum in arce Eczyed 2. die Martii anno 1663.

Kegyelmednek árva állapotja szerint szolgál
néhai Tekintetes és nagyságos ifjabbik gróf Bethlen
István uram megkeseredett özvegye

Szechi Mária m. p.

Külczim: Generoso domino Ioanni Sulyok de Leczyke etc. domino mihi observandissimo.

1634. oct. 18.

Meghívó Széchy Mária lakodalmaára.

Generose domine mihi semper confidentissime
Servitiorum meorum paratam commendationem.

Az úristen Kegyelmedet kedves javaival áldja meg és minden kedvesével sok esztendeig éltesse, Istentől szívem szerint kívánom.

Mivelhogy az felséges Istennek az emberekre elejétől fogva igen nagy szorgalmatos gondjaviselése volt, az mely szent Istennek atyai kegyelmes gondjaviselését minden jó itéletű emberek magokon lenni könnyen megismerhetik, holott az felséges úristen isteni bölcsességéből még az első teremtésnek idején elrendelte volt, hogy nem jó az embernek egyedül lenni, hanem igen szükséges kinek-kinek az emberek közül egy törvény szerint való segítő házas társának lenni. Minekokaért én is az én kegyelmes Istennek felőlem való kegyelmes atyai gondviselését mind ez ideiglen egynehányszor tapasztalhatóképpen eszemben vöttem, a kire nézve nem akartam az felséges Istennek parancsolatját és szép s jó szent rendelését megvetnem, hanem azon szent Istennek kegyelmes rendeléséből és ez világi nagy úri méltóságban helyezettett nagy embereknek és az édes atyám uramnak és nemzetség szerint való fő jóakaró uraimnak és atyámfiainak értelmekből és ebbeli tetszésekből az keresztyén anyaszentegyháznak szép régi szokása, rendelése és rendtartása szerint ennek előtte néhány napokkal jedzettem volt el magamnak jövődöbeli házasságra az néhai tekintetes és nagyságos ifjabbik iktari gróf Bethlen István uramnak meghagyatott özvegyit, az tekintetes és nagyságos rima-széchy gróf Széchy Mária asszont. Az melynek az régi szokás szerint, menyeközöi lakodalmanak és ebbeli solemnitásának celebrálását azon felül megirtt nagy úri méltóságban helyezettett nagy embereknek és az édes atyám uramnak és jóakaró atyámfiainak értelmekből rendeltük és végeztük diem vigesimum primum affuturi

mensis Novembris anni modo praesentis azaz in festo praesentationis Beatissimae Mariae virginis, Erdélyben Déván lenni, Kegyelmedet mint jó akaró uramat igen nagy szeretettel való bizodalommal kérem, ne neheztelje ebbeli fáradságát felvenni, hanem ezen felül megirt Novembernek 14-ik napján legyen jelen az én monai házamnál mind asszonyommal és Kegyelmed kedveseivel együtt, hogy onnét másod napon jó idején indulván, naponkint utunkat követhessük velem levő becsülletes jó akaró atyámfiával együtt és mehessünk az felül megirt napra Dévára, hogy akkori solemnitásunk az kegyelmed jelen létével ékesítették meg. Az mely Kegyelmed ebbeli fáradságát életemnek folyásában minden illendő alkalmatossággal meg ügyekezem szolgálhom. Kegyelmedtől ezen levelemre kedves válaszomat is várom.

Eandem generosam Dominationem Vestram stb.

Datum ex Mono, die 18. Mensis Octobris 1634.

Generosae dominationis Vestra

Stor semper paratissimus
Stephanus Kun de Rosali m. p.

Külczim: Generoso domino Joanni Suliok de Lekche etc. domino mihi confidentissimo.

1634. oct. 30.

Meghívó Bethlen Istvánné temetésére.

Generose domine amice observande officiorum meorum paratissima commendatione praemissa.

Amaz mindent bölcsen és szentül rendelő felséges úr mivel az ő kedves híveit is az testi halál által való változással rendelte az halandóságnak sátorából magához által költöztetni, ez pedig oly megváltozhatatlan isteni rendelés és törvény legyen az emberi természetén, hogy valaki született egyszer, annak meg kellessék ez halandóságnak sorsát maga ez világi élete elváltozásával tapasztalni. Melyet mindnyájunknak naponként való sok keserves példákból kell néznünk, a mint ezen elkerülhetetlen mennyei végezés szerint az én szerelmes házastársom is, az nemzetes és nagyságos Károly Kata asszony ez jelenvaló hónap 19. napján estve nyolcz óraker nagy dicsiretes, kegyes és istenes életét levetkezte. Kinek utolsó keresztyéni szokás szerént való böcsületes eltakarítása lévén hátra, arra rendelem fiammal, Rhédei Ferenczcel együtt ez jövő karácsony havának hetedik napját, hogy az Isten azt engedvén érnünk, Szentjőbon az magátül emlékezetesen építettett templomban azon az napon ez földi nyugodalmanak megadjuk. Kérem azért Kegyelmedet szeretettel, szerelmes házanépével együtt megirt karácson havának ötödik napján nyolcz óraker reggel ne neheztelje itt Eesedben jelen lenni, hogy azon nap itt halotti prédikációt hallgatván elsőben, indulhassunk meg Szentjőb felé szegény atyámfia hideg tetemével. Melylyel Kegyelmed keresztyéni hivataljainak felel meg. én is penig fiammal Rhédey Ferenczcel együtt, adja Isten, Kegyelmednek örven-

detesb állapotjában szolgálhassuk meg. Tartsa meg Isten Kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben. Datum in arce Echiet die 30. Octobris Anno 1634.
Generosae Dnis Vrae

amicus ad officia paratissimus
Comes S. Bethlen m. p.

Külczim: Generoso domino Joanni Sulio de Czenger etc. domino et amico observandissimo.

1642. m a j. 27.

Meghívó Zólyomi Krisztina lakodalmára.

Generose domine amice observandissime Paratissima officia et falicia quousque etc.

Mivel az úristennek kegyelmes rendeléséből s a keresztyén anyaszentegyháznak régi jó rendtartása szerint talált volt meg engemet leánnyommal Bethlen Katával az tekintetes és Nagyságos Zólyomi Dávid uram házasársával együtt az tekintetes és nagyságos Perényi Gabriel uram szerelmes leányának az néhai tekintetes és nagyságos Perényi György uram megmaradott özvegyének a tekintetes és nagyságos Bornemissza Kata asszonynek és több jóakaró atyafiainak tetszésekből az én hajadon unokámnak: *Zólyomi Christinának* állapotja felől, hogy ha az úristentől ő szent felségétől lenne rendelve, ő kegyelme isten törvénye szerint való örökös házasársúl akarná magának el jegyezni ez felyül megnevezett unokámat. Mely kegyelmes istenünknek ő szent felségének kegyes atyai gondviselésének akarván mű is leánnyommal Bethlen Katával engedelmeknek lenni, több gyermekimnek is és bizodalmas jóakaró uraimnak s atyámfiainak tetszésekből ígertem a meg nevezett *Zólyomi Christinát* a tekintetes és nagyságos megnevezett *Perényi Gabriel* uramnak Isten törvénye szerint való örökös házasársúl. Kinek kézfogásának solemnitását a közönséges keresztyén szokás szerint is akarván külsőképpen celebrálni, ő kegyelmekkel egyenlő tetszésből rendeltük arra ez jövendő szent János havának huszonharmadik napját Huszt vára alatt való udvarházamnál, mely előttünk álló dolog hogy a Kegyelmed jelenlétével is condecoráltassék, Kegdet kérem, a meg nevezett napon és helyen 8 óraker ne nehezteljen jelenlenni mind asszonyommal ő kegyelmével Kegyelmed szerelmes házasársával együtt. Kegyelmednek ebbeli fáradságát s jóakaróját minden alkalmatossággal igyekezem megszolgálni. Tartsa meg Isten Kegyelmedet jó egészségben. Datum in curia nostra Huszt, die 27. Maii, Anno 1642.

Generosae Dnis Vrae

Amicus ad officia paratissimus
Comes S. Bethlen m. p.

Külczim: Generoso dno Joanni Suljok de Lekese vicecomiti comitatus Szathnariensis etc. duo amico obsermo.

1642. j u n. 18.

Szánthai Molnár Mihály levele Sulyok Jánoshoz papmarasztás ügyében.

Az szent úristen áldja meg Kegmedet minden testi és lelki áldásával minden hozzá tartozó cselédével, szivem szerint kívánom, mint keresztény patronus urunkat.

Nemzetes keresztény patronus urunk, kelleték Kegdet mostani levelemmel megtalálnom az csengeri praedicatornak állapotja felől. Feljövén ide Bányára hozzám Megyesi uram ő kegme, több sulyos causáit beszélvén ő kegme, adá azt is értésemre, hogy minémű háborodott állapottal viselné Kegd magát az praedicatornak megmarasztásában az jövő esztendőre. Mivel uram nilván vagyon, hogy mind az váraasi község s mind az több patronus urak marasztják, hanem kiváltképpen leginkább csak Kegd neheztelné az megmarasztását, Kegdet mint nekem kedves jóakaró uramat és patronusomat tisztem szerint intem és kérem atyai indulattal arra, hogy Kegd is mutassa engedelmességét az mi rendünkhöz, hogy így mi is örvendezhessünk az Kegd keresztényi patronusságának. Hiszen uram ha mit vétett az praedicator, törvény szerint igazéttassék el, avagy penig csendesen békéljék meg Kegtek, ne csudálkozzanak az adversarius atyafiak is egyenetlen vizsgálódásunkon. Ha penig uram Kegdnek uram oly nehéssége vagyon, hogy Megyesi uram előtt el nem igazéttathatik, az úristen méltatlan szolgálját engemet arra rendelt, hogy nemcsak az közönséges praedicatornak, de senior uramnak is bírójává állatott elő és Kegdnek az igazságot kiszolgáltatom az senior uraimmal együtt. Az mely atyánkfiait Kegdhez küldöttem levelemmel, szóval is izentem Kegdnek, Kegdet kérem, az ő kegme szavait szintén olyan engedelmes füleivel hallja meg, mintha magam menvén, beszéllenék Kegddel. Ha Kegd atyai intésemnek enged, én is Kegdnek minden lehetséges dolgokban tisztem szerint szeretettel való szolgálomat igérem és mindnyájan istenhez való könyörgésünkben az Kegd boldog megmaradásaért es üdvösségéjért nagy buzgósággal esedeziünk isten előtt. Tartsa meg az uristen Kegdet jó egészségben, szeretettel kívánom. Dabam Rivulini die 18. Junii anno 1642.

G. D. V.

Michael Molnar Szánthai

servus Jesu Christi apud Rivulienses indignus,
omni officiosa pietate servire paratissimus.

Külcsm: Generosissimo viro domino Joanni Suliok vicecomiti comitatus Szatthmariensis fidelissimo, patronoque ecclesiae orthodoxae benigno etc. D^{no} mihi et fautori gratissimo operiantur.

Más kéz: Nilván való írás vagyon, hogy mind paraszt nem is tartozik más ember határán livő szántóföldekből és szőlőkből az dézmáját meg nem adván, az örökségét is elveszti, az mint nilván való írás vagyon Wladiz. Decr. 1. Art. 47. item Art. 49.

(Eredetije gr. Kuún Géza birtokában.)

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

- Abaujmegye 636. 639.
 Abele báró 496.
 Absolon Dániel 168. 323. 328. 329.
 330. 331. 332. 333. 335. 527.
 529. 530. 531. 532. 533. 534.
 535. 742. 751. 758. 761. 763.
 Akakia Roger 163. 164. 165. 166.
 322. 325. 326. 327. 331. 336.
 338. 527. 531. 535. 536. 751.
 761.
 Alaghy 35.
 Alaghy Menyhért 632.
 Ali passa 23. 24.
 Alsólindvai István 562.
 Alsólindvai János 562.
 Alsólindvai László 562.
 Alstedius 662.
 Alvinczi Péter 6. 42.
 Angyalos Istvánné 712.
 Apaffy Györgyné (Petky Borbála)
 581.
 I. Apaffy Mihály 147. 150. 169.
 322. 323. 328. 329. 334. 336.
 404. 466. 467. 544. 546. 547.
 548. 583. 645. 710. 734. 736.
 749. 753. 758. 759. 762. 763.
 II. Apaffy Mihály 713. 714. 730.
 731.
 II. Apaffy Mihályné (gr. Bethlen
 Kata) 714.
 Apaffy Miklós 148. 156. 245.
 Apor István 581. 583.
 Apor Józsefné 733.
- Aspremont gróf 309.
 Ártándy Anna (Büdyné) 570.

Babócsay Ferencz 125. 128. 308.
 309.
 Bakacs Sándor 103. 107. 298.
 Bakos Gábor 220.
 Balassa András 252.
 Balassa Imre 592.
 Balassa S. 252.
 Balassy Ferencz 195. —
 Balassy Imre 715.
 Balassy Zsigmond 271.
 Balásfalva 675. 678.
 Balling János 135. 209. 210. 212.
 Balogh Máté 390. 391.
 Bánffy Dénes 146. 466. 467. 715.
 Bánffy György 581. 716.
 Bánffy Györgyné (gr. Bethlen Klára)
 714.
 Bánffy János 566.
 Bánffy László 585.
 Bánffy Mária L. Gyulai Ferenczné.
 Bánffy Zsigmond 460.
 Bánffy Zsuzsa (Vesselényi Boldi-
 zsárné) 590.
 Barakonyi Ferencz 714. 715. 717.
 Barakonyi Klára. L. Gyulai Fe-
 renczné.
 Baranyavár 123.
 Barcsay Ákos 236. 386. 388. 442.
 589. 645. 715.
 Barcsay Druzsziána 791.

- Barcsay Zsigmond 812.
 Bariam passa 27.
 Barkóczy Ferencz 169. 295. 299.
 Barkóczy István 168. 715.
 Barkóczy Judit 591.
 Barkóczy László 630. 631. 634.
 Barlabássy Kata. L. Pécsi Simonné.
 Bartolinus 225.
 Basta György 582.
 Battyán (biharm. helység) 367.
 490.
 Batthyány Ádám 103. 104. 105.
 106. 107. 108. 109. 110. 111.
 113. 114. 117. 119. 120. 123.
 124. 125. 294. 295. 296. 297.
 298. 299. 300. 301. 303. 305.
 306. 307. 308. 310. 311. 312.
 313. 315. 317. 318. 659.
 Batthyány Ferencz 567.
 Batthyány Ferenczné (báró Schweth-
 kowiz Katalin) 571.
 Batthyány Kristóf 104. 105. 106.
 107. 108. 110. 111. 113. 114.
 120. 122. 127. 298. 301. 303.
 304. 306. 309. 310. 311. 314.
 315. 317. 318.
 Báthory András 359.
 Báthory Anna (Báthory Györgyné)
 571.
 Báthory Erzsébet 571.
 Báthory Gábor 399. 404.
 Báthory Gábortól maradt ház öltö-
 zet 212.
 Báthory György 571.
 Báthory István 61. 63. 562. 650.
 714.
 Báthory Zsigmond 574.
 Báthory Zsófia 238. 239. 241. 242.
 423. 665.
 Bathway István 191.
 Báltaszék 295.
 Bazin 571.
 Bebek Imre 621.
 Beck György »musicus et orga-
 nista« 25.
 Beck Márk I. Ferdinánd udv. orvosa
 566. 567.
 Békássy Miklós 109. 111. 113.
 114. 116. 117. 119. 301.
 Békes Gáspár 805.
 Bélaváry Dávid 11. 42. 43.
 Bélydy Dávid 463.
 Bélydy János 218.
 Bélydy Kelemen 464.
 Bélydy Pál 463. 464. 465. 466.
 467. 468. 469. 470. 471.
 Belgrád 801.
 Beniczky Farkas 302. 303.
 Beniczky Márton 247.
 Benyovszky 311.
 Benyovszky András 244. 245.
 » Ferencz 244.
 » György 244. 245.
 » János 245.
 » Miklós 244.
 Bercsényi 35. 36. 37.
 Bercsényi Miklós 415.
 Berényi Ferencz 251.
 Berthen (helység) 366.
 Bethlen Ferencz 225. 429. 430.
 432. 445. 667.
 Bethlen Gábor 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17.
 21. 22. 25. 26. 32. 33. 36. 37.
 38. 44. 45. 47. 48. 49. 50. 51.
 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59.
 62. 64. 67. 68. 69. 72. 76. 77.
 78. 130. 134. 135. 195. 210.
 212. 213. 243. 244. 245. 246.
 247. 248. 249. 250. 251. 252.
 407. 409. 410. 722. 723.
 Bethlen Gergely 470.
 Bethlen Imre 714.
 Bethlen István 18. 47. 212. 213.
 237. 626. 627. 637. 812. 815.
 Bethlen Istvánné. L. Károlyi Kata.
 Bethlen Istvánné L. Szécsy Mária.
 Bethlen János 380. 386. 592.
 Bethlen Kata. L. II. Apaffy Mi-
 hályné.

- Bethlen Kata. L. Zólyomi Dávidné.
 Bethlen Klára L. Bánffy Györgyné.
 Bethlen Mihály 666.
 Bethlen Miklós 470. 582.
 Bethlen Péter 8. 9.
 Bethune marquis 155—161. 163.
 164. 165. 166. 167. 168. 169.
 324. 326. 338. 541. 558.
 Bezerédy István 125. 296. 300.
 Bilkey Illés 194.
 » István 194.
 » János 194.
 » Karachin 406.
 » Sandrin 194.
 » Péter 194.
 Bisterfeld János Henrik 231. 420.
 422. 656. 658. 660. 662. 665.
 672. 676. 682. 683.
 Byay Mihály 180.
 Bocskay Gábor 584.
 Bocskay György 583. 584.
 Bocskay Ilona. L. Haller Gáborné.
 Bocskay István 23. 218. 584. 585.
 586.
 Bocskay Jeremiás 584.
 Bocskay Miklós 591.
 Bocskay Simon 584.
 Boghdán vajda 406.
 Bornemisza 419. 666.
 Bornemisza Anna (Apaffy Mihályné)
 465. 466.
 Bornemisza Ferencz 8. 42.
 Bornemisza János 4. 12. 45. 49.
 628. 629. 630. 631. 633. 636.
 639. 711.
 Bornemisza József 721.
 Bornemisza Kata. L. Perényi
 Györgyné.
 Bornemisza László 572. 677.
 Borsy Pál 157. 162.
 Borsodmegye 631. 636. 639.
 Borsiczky Gáspár 244.
 » György 249.
 » János 244.
 » Márton 249.
 Bosnyák Tamás 42. 631.
 Bottyán János 472. 473. 474. 475.
 Bossányi Anna 258.
 » János 258. 259.
 » Mihály 258. 259.
 » Pál 258. 259.
 Bossánszky János 249.
 Bölönyi Gáspár 269.
 Böszörmény 329. 330. 334.
 Böhke (falu) 367. 374. 486. 488.
 Brandenburgi Katalin 14. 48. 50.
 51. 52. 209. 210. 212. 213.
 214.
 Brestyensky Kristóf 248.
 Buda 312. 545. 549. 550. 552.
 553. 556. 765.
 Buda régi palotái romban 320.
 Budeus Károly 215. 216. 217.
 Büdy Mihály 570.
 Burseli Campanellis János 564.
 Cantacuzen Lyverus 56. 58.
 Caprara generalis 112. 159. 162.
 170. 328. 329. 330. 331. 335.
 Caraffa tábornok 313.
 Carpentarius Jakab 566.
 Cavalcator 7. 20.
 Chmelniczky Boghdán kozák het-
 man 438. 446. 452. 662. 669.
 670. 679.
 Christían dán király 55.
 Christina svéd királyné 223. 229.
 Chorom Dorottya 804.
 Colbert 171. 172. 229. 323. 529.
 Cyrill konstantinápolyi patriarcha
 67. 71. 78.
 Cziráky Mózes 274.
 Czobor Imre 571. 572.
 Czompol János özvegye Scolastica
 asszony »Czompol kapohnaya«-t
 alapítja Kolosváron 618. 619.
 620. 621.
 Csáky István 210. 313. 315.
 Csáki László 740.
 Csiky Miklós 357. 362.

- Császáz Péter 640.
 Cseffei László 8.
 Csegÿ Gáspár 357. 362.
 Cséke (biharm. helység) 483. 484.
 491. 493.
 Csékesara (helység) 491.
 Csengery István 464. 465.
 Csepreghi Mihály 388.
 Csernel György 274.
 Csernel Pál 426.
 Csicsó vára 314.
 Csomaközy Anna (Ibrányi Miklósné)
 269.
 Csulai 422.
 Csuthy Gáspár 36. 41.
- D**almady István 437. 448.
 Dánia 222. 225.
 Dániel János 223. 423. 424. 434.
 435. 446. 454. 455. 457. 462.
 664. 665. 673.
 Dávid János 253. 254.
 Debreczeni Tamás 50. 436. 437.
 439. 451.
 Des Hameaux 216. 217. 229.
 De la Haye 229.
 Demiczki 332. 555. 737. 741.
 Déva 573.
 Dévény 407.
 Dezső olasz festő 565.
 Dietrichstein herczeg 279.
 Dobay Zsigmond 273.
 Dobó Ferencz 254. 256. 257. 258.
 Dobó István 587.
 Dóczy Gáspár 568. 569.
 Dóczy László 568. 569.
 Dóczy Miklós 568. 569.
 Dominikanusok budai háza 623.
 624.
 Dohnany (helység) 254. 255. 256.
 257.
 Dónáth János 28. 31. 43.
 Du Vernay Boucauld 321. 323.
 326. 328. 329. 331. 332. 333.
 334. 335. 336. 337. 338. 527.
528. 529. 533. 534. 537. 538.
 542. 751. 752. 753. 755. 756.
 757. 758. 759. 760. 761. 762.
 763.
 Drahotuczky András 119.
 Draskovich Jánosné 727.
 Draskovich Miklós 294. 298. 300.
 301. 302. 303. 305. 307. 309.
 311. 314.
 Draskovich Miklósné (Nádasdy
 Krisztina) 727. 728.
 Drevadarics János 121.
 Drugeth János 131. 132.
 Dubkova (helység) 254. 255. 256.
 Duka István 633. 634. 635.
- E**csed 160. 409.
 Eger 23. 24.
 Enyedy Pál 116.
 Erdélyi András 42.
 Erdődy Sándorné (Csáky Krisztina)
 116.
 Érsekujvár 118. 123. 124.
 Eperjes 419.
 Eszék 107. 108. 116. 123. 293.
 Eszéki János 789. 790.
 Esztergom 114. 118. 312. 314.
 Esterházy Ferencz 301. 302. 303.
 Esterházy János 114. 118. 120.
 124. 125. 126. 294. 297. 307.
 313.
 Esterházy Miklós 33. 127. 134.
 137. 138. 139. 140. 627. 628.
 631. 635. 636. 640. 722.
 Esterházy Pál nádor 105. 106.
 107. 108. 117. 118. 121. 124.
 298. 300. 308. 310. 311. 312.
 313. 315. 316. 317. 318.
 Eössy András 808. 809. 810.
- F**ajgel Péter 160. 161. 162. 169.
 334. 335. 336. 338. 528. 531.
 535. 536. 537. 540. 541. 542.
 753. 754. 755. 756. 757. 758.
 760. 761. 764.

- Farensbach svéd követ 32. 37. 38.
41.
Farkas Ferenczné 712.
Farkas János 357. 362.
Fegyvernek 490.
Fejérvény István 572.
Felsőbánya 235. 236. 237.
I. Ferdinánd 563. 564. 565. 566.
567. 568. 569. 570. 579.
II. Ferdinánd 8. 13. 62. 244. 245.
267. 268. 434. 435. 632. 633.
634. 636. 637. 722. 723.
Festetich Pál 113. 114. 117. 314.
Festő. L. Dezső olasz festő.
Festő 46. 49.
Fintaháza 583. 584. 585.
Firley 680.
Fogarás 12. 14. 18. 21. 58. 59.
Forgách 683.
Forgách Zsigmond 272.
Forval 742.
Franciaország 7. 8. 170. 215. 662.
Frater György 586. 587.
Fridrik Vilmos brandenburgi vá-
lasztó 459.
III. Frigyes 562. 563.
Frigyes Henrik orániai herceg 55.
Fugger Jakab 564.
Fugger Mária. L. Pálffy Miklósné.
- Gábor munkácsi vladika 136. 139.
140.
Gál Máthé 633.
Gallas tábornok 419.
Gálosfalva 484.
Gálos-Petri 368. 477. 489.
Garabonczy Balás 180.
Garay János 174. 179. 184.
Garay Miklós 183.
Gáspárfy János. L. Szádeczky
János.
Gávay Lukács 357. 358. 362.
Gávay Péter 11.
Géczy István 157. 336.
Gesztli János 593. 594.
- Ghilláni 656.
Goreczky báró 329.
Gömörmege 631. 636. 639.
Gönöz 636.
Görgey 448.
Görgey Imre 742.
Görgény vára 591.
Görög ecclesia Erdélyben 592.
Götz generalis 647. 652.
Grabarich Ferencz jাজzai bán 563.
Gregoni Miklós 656. 658. 681.
Gregorianczy Ambrus 593.
Gremonville 217.
Grondski Sámuel 555. 737.
Gusztáv Adolf 32. 33. 37. 38. 41.
52. 55. 61. 63. 66. 67. 69. 77.
Gyapju (helység) 366. 489.
Gyárfás Pál 409.
Győr 293. 297.
Győrmege 117.
Gyula (Békés-) 23. 171. 172.
Gyulafejérvár 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.
14. 15. 25. 32. 35. 44. 45. 50.
51. 52.
Gyulaffy András 804.
Gyulaffy László 803. 804. 805.
806. 807. 808.
Gyulaffy Lászlóné. L. Chorom
Dorottya.
Gyulaffy Lászlóné. L. Haller Anna.
Gyulai család genealogiája 704.
705. 706. 707. 708. 709. 710.
711. 712.
Gyulai Ferencz 702. 708. 709.
710. 711. 712. 713. 714. 715.
717.
Gyulai Ferenczné (Pécsi Margit)
702. 709. 710. 713.
Gyulai Ferenczné (gr. Bánffy Mária)
703. 711. 713. 717.
Gyulai Ferenczné (Barakonyi Klára)
703. 717.
Gyulai Ferenczné (Kapy Mária) 710.
Gyulai Ferenczné (Máriássy Éva)
710.

- Gyulai Ferenczné (Sulyok Borbála) 703.
- Gyulai István 702. 708. 710. 711. 712.
- Gyulai Istvánné (Ternyei Anna) 708.
- Gyulai János 716.
 » Sámuel 703. 712.
 » Sámuelné (br. Bornemisza Borbála) 703.
- Habsburg** Walter lovag 568.
- Hagymás-Bodon 583. 584. 585.
- Hagymási Kristóf 591.
- Hajduság 23. 24. 35. 39. 42. 47.
- Haller Anna 590.
- Haller Erzsébet 590.
- Haller Ferencz 585.
- Haller Gábor 579. 581. 582. 585. 586. 588. 589. 590. 592.
- Haller Gáborné 585.
- Haller György 39. 40. 585. 586. 588. 591.
- Haller István 576. 578. 581. 582. 583. 585. 586. 588. 590. 678.
- Haller Jakab 579. 581.
- Haller János 467. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 585. 589. 591. 592.
- Haller Jánosné. L. Kornis Kata.
- Haller Krisztina 590.
- Haller Mária 590.
- Haller Mihály 579. 581. 582.
- Haller Mihályné 582.
- Haller Pál 583. 589. 591. 592.
- Haller Pálné. L. Barkóczy Judit.
- Haller Péter 578. 579. 580. 581. 582. 586. 587. 588. 590.
- Haller Rupert 578.
- Haller Sámuel 586. 591.
- Haller Zsigmond 585. 586.
- Haller Zsigmondné. L. Kendy Krisztina.
- Haller Wolf 570.
- Hamvay Péter 157.
- Hatzfeld generalis 647. 652.
- Heisler Donát 729.
- Heister tábornok 416.
- Herberstein generalis 307. 309. 311.
- Herberstein Zsigmond 564.
- Herman badeni örgr. 279. 496. 504.
- Hidas (helység) 364.
- Hírek a 30 éves háboru folyásáról 421. 422. 426.
- Hírek a török elleni hadjáratból 551. 552. 553. 554. 573. 574.
- Hymfy Benedek 176.
- Hilinczky Gábor 244.
- Hilinczky Mihály 245.
- Homonnay György 407. 408. 409.
- Homonna Zsigmond 104.
- Horenicz (helység) 254. 255. 256.
- Horváth György 570. 800.
- Horváth János 570.
- Horváth Kristóf 570.
- Horváth Mihályné (keserüi). L. Sulyok Petro asszony.
- Horváthy István 561.
- Horváthy Pál 561.
- Hóra lázadás 716.
- Hostina (helység) 254. 255. 256.
- Hosszuthóti szepesi prépost 262.
- Hrabovka (helység) 254. 255. 256.
- Hunyady János 650.
- Hunyadi alias Sárdi György 7.
- Huszár Péter 218. 248. 581. 684.
- Ibrányi** Miklós 268. 269.
- Illésházy Gáspár 420.
- Illésházy István 13.
- Iloswány István 366. 367. 368. 372. 374. 476.
- Inezédi Mihály 738. 739. 742.
- Istenadta Balázs naszádos kapitány 569.
- Izdenczy Márton 171. 172.
- Jakab** curlandi és lithván herczeg 451.

- Jakabfalvy Miklós 235. 239.
- Jaksith Anna (Kendy Antal özvegye) 357. 362.
- Jakusith András 255. 257.
- XXII. János pápa 622.
- János Lajos nassauai gróf 661. 677.
- Jánoky Zsigmond 170.
- Jármy Ferencz 216. 227. 229.
- Jencs-Bikacs (helység Biharm.) 367.
- Jeremias vajda 745.
- Jordaki 548. 549. 551. 552.
- Jósika István 574.
- Kaboláspatak (biharm. helység) 490.
- Kákonyi István 591.
- Kakucs (helység) 366.
- Kálmándi 260. 263. 265.
- Kálló (Nagy-) 160.
- Kamuthiné 675. 677. 678.
- Kamuthy Istvánné. L. Haller Erzsébet.
- Kanizsay László 563.
- Kanizsay Orsolya 571.
- Kántor Gergely 633.
- Kapy András 811.
- Kapy Klára (Perényi Vinczéné) 561.
- Kapy Mária. L. Gyulai Ferenczné.
- Kapy Miklós 561. 810. 811.
- Kaproncza 116.
- Kara Musztafa 301. 308.
- Károly Gusztáv örgróf 276. 278. 281. 284. 285. 286. 290. 496. 497. 498. 499. 500. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 509. 510. 662. 663. 766. 767. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 778. 779. 780.
- Károly lotharingiai herceg 110. 111. 113. 114. 115. 117. 118. 120. 123. 124. 279. 284. 286. 294. 296. 297. 298. 299. 301. 312. 496. 497. 498. 499. 500. 502. 503. 504. 545. 546. 549. 774. 775. 776. 777. 778.
- Károlyi Kata 814.
- Kassa 2. 3. 4. 35. 46. 419. 781. 782. 783.
- Kassay István 420.
- Kasser (Casser) Mihály 4.
- Kászonyi József 711.
- Káthay János 636. 639.
- Keczer (András?) 333. 335. 337.
- Keglevich 36.
- Kékedy Zsigmond 211.
- VII. Kelemen pápa 566. 572.
- VIII. Kelemen pápa 575.
- Kellemessi Sándor 630.
- Kenény János 211. 231. 390. 419. 431. 439. 440. 442. 443. 444. 583. 589. 644. 645. 646. 648. 650. 651. 655. 657. 658. 659. 660. 668. 672. 674. 675. 677. 681. 683.
- Kemény Simon 581.
- Kende Klára. L. Sulyok Istvánné.
- Kenderessy András 800.
- Kendy 261. 262.
- Kendy Gábor 550.
- Kendy Gáspár 722. 723.
- Kendy Krisztina (Haller Zsigmondné) 590.
- Kendy János 380.
- Kénosi Ferencz 667. 674. 678. 712. 713.
- Kénosi Ferenczné (Pécsi Zsuzsanna) 709. 712.
- Keresztes háboru a török ellen 566.
- Keresztesy Pál 39.
- Keresztury 660.
- Kerepessy István 131. 132.
- Kérey Balás 800.
- Kéri János 22. 25. 39.
- Klobusiczky András 248. 429. 430. 443. 444. 448. 457.
- Kigyós 5.
- Kinizsi András 411.
- Kinizsi Anna 411.
- Kinizsi Pál 650.

Kis-Görgény 583. 584. 585.
 Kisbreznice 254. 255. 256.
 Kisfaludy András 7.
 Kisfaludy Mózes 109. 113. 123.
 Kisfaludy Péter 131.
 Király Anna. L. Petneházy Istvánné.
 Koháry István 741.
 Kolonics bibornok 107. 162. 310.
 311. 316. 317.
 Kolonics Szigfrid 407.
 Kolosvár 6. 617. 618. 619. 645.
 Kolosvári István 150.
 Kölcsey Dénes 406.
 Kölcsey János 406.
 Kölcsey Jánosné (Makó Anna)
 572.
 Komárommegye 117.
 Konstantinápoly 28. 31. 43. 54.
 55. 57. 67.
 Közigység Lipót Vilmos 279. 286.
 290. 496. 501. 504. 506. 765.
 Korybuth Jeremias Mihály 454.
 Köröshegyi László 175. 177.
 Kornis 15. 35. 419.
 Kornis Ferencz 581.
 Kornis Ferenczné (Vesselényi Kata)
 590.
 Kornis Gáspár 574.
 Kornis Kata (Haller Jánosné) 590.
 Körmendy Pál 182.
 Kövér Gábor 241. 242.
 Kovács Péter 634.
 Kovacsóczy István 13.
 Kovassov 254. 255. 256.
 Krussely János 270.
 Krusith János 571.
 Khuen (Chuen) Rudolf 570.
 Kun István 449. 814.

Laczky István 406.
 Lajos badeni örgróf 112. 120. 503.
 II. Lajos m. kir. 563. 564.
 XIII. Lajos 30. 40. 63.
 XIV. Lajos 103. 164. 167. 170.
 171. 172. 229. 230. 231. 321.

322. 323. 324. 335. 336. 338.
 527. 528. 537. 539. 540. 541.
 542. 734. 749. 753. 754. 761.
 762. 763. 764.

XIV. Lajos arcképe 337.
 Lassberg Frigyes 292.
 Lászlóffy János 255.
 Ledeczy Péter 179.
 Lednicze 254. 255. 256. 257.
 Lehoczky Márton 244.
 Lehota 254. 255.
 Lengyelország 1. 43. 49. 63. 77.
 78. 138. 325. 645.

I. Leopold 106. 107. 235. 240.
 241. 279. 280. 281. 289. 290.
 299. 496. 500. 501. 502. 540.
 541. 736. 753. 763. 764.

Leslie tábornok 545. 552.
 Lipese (vár) 568. 569.
 Lipsey Gáspár 568. 569.
 » János 568. 569.
 » Orbán 568. 569.

Lippa 573.
 Liptay Miklós 176. 177. 178. 180.
 182. 191.

Lisbona Henrik 16. 17. 214.
 Lista (helység) 254. 255. 256.
 Liszthy László 727.
 Litvánia 63. 78.
 Lónyay László 134.
 Lónyay Zsigmond 239. 240. 626.
 Lorántffy Erzsébet 258.
 » Mihály 258. 259.
 » Zsuzsánna 258. 419.
 420. 429. 440. 452. 460. 653.
 655. 658. 665. 666. 675. 683.

Leövey 428. 448. 449.
 Lubienyeczky László 436. 445. 446.
 Lubomirsky Constantin krakai pala-
 tinus 455. 461.
 Ludovica Juliánna rajnai választó
 fejedelemné 19.
 Lugosi bánág 442.
 Lukafalva 583. 584. 585.
 Lupolav (helység) 254. 255. 256.

- Madachány András 253.
 » János 253. 255. 257.
 » Miklós 253.
 » Pál 253.
 Madarász (falu) 235. 236.
 Mágócsy Ferencz 134. 139.
 » Gáspár 139.
 Magyar-Cséke 368.
 Magyar-Kakucs 484.
 Magyar-Jenő 366. 367. 486. 491.
 Majthényi Bernád 251.
 » Mihály 249.
 » Pál. 249.
 » Rafael 251.
 Makray Dániel 358.
 Marcellus Zsigmond 261. 262.
 263. 267.
 Marczibán György 256. 457.
 Mária királyné (II. Lajos özv.) 568.
 569. 570.
 Máriaássa Éva. L. Gyulai Ferenczné.
 » Ferencz 426.
 Maróthi György 712.
 II. Mátyás 575. 714. 720. 721.
 Maxfeld 658. 662. 665.
 Medgyes 12.
 Medgyessy 442.
 Mednyánszky György 440. 657.
 659. 663. 664. 665. 671. 673.
 677.
 Mednyánszky János 245.
 Mekksey László 358.
 Melith Pál 5.
 » György 5.
 Mesztecskó (helység) 254. 255.
 256.
 Methveczky János festő 49.
 Mihály vajda 714.
 Mikes Mihály 221. 230. 592.
 » Zsigmond 27. 29. 30. 43.
 59. 64.
 Miklós Lapidica 781.
 Mikó Ferencz 32. 195. 212. 626.
 II. Miksa 570. 571.
 Mindszenthi Benedek 31.
 Moldva 37. 49. 136. 139. 140.
 Mouaky Zsófia (Tatay Györgyné)
 272.
 Montecuccoli Rajmond 641. 642.
 643. 644. 648. 649. 650. 651.
 652.
 Mórícz nassau gróf 230. 231.
 Morosini velencei követ 546. 551.
 Moszkva 54. 55. 56. 57. 67. 76.
 Munkács 4. 133. 134. 135. 136.
 137. 139. 570.
 Murány 271. 715.
 Murat szultán 77.
 Münzház (kassai minzház) 4.
 Nádasdy 235. 236. 238. 241. 242.
 » András 316.
 » Anna Terézia. L. Pálffy
 Jánosné.
 Nádasdy Ferencz 108. 571. 573.
 574. 726. 727.
 Nádasdy Kristófné (Korom Margit)
 572.
 Nádasdy Krisztina. L. Draskovich
 Miklósné.
 Nádasdy Magdolna. L. Draskovich
 Jánosné.
 Nádasdy Tamás 301. 302. 315.
 Nagybánya 235. 236. 237.
 Nagybrenicze 254. 255. 256.
 Nagyenyed 16.
 Nagy Ferencz 113. 114. 116. 117.
 121. 311.
 Nagy György 42.
 Nagyálló 329. 330. 331. 334.
 335. 409. 626. 627.
 Nagykanizsa 108. 123. 125. 643.
 Nagykinizs 411.
 Nagy-Lőrincz 357. 358. 362.
 Nagymihályi László 218.
 Nagysurány 118. 120.
 Nagyszében 22.
 Nagyvárad 47. 49.
 Nápoly 7.
 Nedeczky Mihály 244.

- Nemessányi Bálint 325. 338. 537.
538. 540. 751. 754. 755. 756.
761.
- Német segéd csapatok lajstroma
(Heister, Heisler, Piccolomini,
Caprara, Mercy, Souches, Caraffa,
Copp stb. stb. alatt 1685.) 767.
768.
- Nevnicza (helység) 254. 255. 256.
- Niczky Zsigmond 109. 111.
- Nikolsburgi béke 5.
- Nyáry Bernád 443.
- Nyitrai János 178. 181. 182.
- O**
- Ocskay István 251.
- Odokimov Péter 54. 56. 59. 60.
68. 70. 76.
- Oláh-Jenő (helység) 367.
- Oláh-Kakucs 484.
- Olaszország 7. 21. 30. 265.
- Opicz Mihály 784.
- Orbay András 220. 231.
- Ordódy Gáspár 250. 255.
» János 249. 255.
» Magdolna 253.
- Orgonát készített Bethlen G. Fejérváron 16. 17.
- Ormándi István 149.
- Ornay Gáspár 33.
- Oroszi (helység Biharm.) 489.
- Örvend (helység) 366. 477. 478.
479. 480. 481. 482.
- Ostrosics András 255.
» Borbála 245.
» István 250. 251.
» János 249. 250.
- Otrokosi F. Ferencz 145.
- Ottlik Imre 248.
- Öttingen ezredes 282. 495. 496.
- Oxenstierna János 455.
- P**
- Padányi (Fogas) György 227. 228.
233. 234.
- Padua 21.
- V. Pál pápa 575. 720. 721.
- Pálffy Jánosné 728.
- Pálffy Miklósné (Fugger Mária)
723.
- Pálffy Pál 440. 444. 462. 653.
- Palóczy László 785.
- Palóczy Horváth János 234.
- Pápai Ferencz 151.
- Papmező 365.
- Párkány 314. 544.
- Pataki István 145.
- Pázmány Péter 15. 723.
- Pécsi-család 666.
- Pécsi Judit. L. Angyalos Istvánné.
- Pécsi Krisztina. L. Farkas Ferenczné.
- Pécsi Margit. L. Gyulai Ferenczné.
- Pécsi Simon 586. 671. 712. 713.
808. 809. 810.
- Pécsi Simonné. (Barlabássy Kata)
713.
- Pécsi Zsuzsanna. L. Kénosi Ferenczné.
- Pempflinger István 564.
- Perényi Gábor 581. 582.
- Perényi Gáborné (Kornis Anna)
581.
- Perényi Gáborné. L. Zólyomi Krisztina.
- Perényi György 815.
- Perényi Györgyné 815.
- Perényi János 561.
- Perényi Miklós 561.
- Perényi Pál 561.
- Perényi Vincze 561.
- Perkezd (helység) 367.
- Perneszy János 122. 304. 306.
- Pest 545. 549. 770.
- Pest fekvése 319.
- Pestyéni László 800.
- Pethe Márton 253.
- Petneházy István 410.
- Pethneházy Istvánné (Király Anna)
709.
- Pethő János 570.
- Petky István 468. 469.

- Petki János 168. 469.
 Petracskó havasalji vajda 714.
 Pethri (helység) 366.
 Petróczy Dániel 248.
 Petróczy Gáspár 255.
 Petróczy István 157. 325. 338.
 Petróczy Miklós 167. 248.
 Petróczy Pál 248. 255. 256.
 Philaret moszkvai patriarcha 57.
 59. 67. 69. 71. 74. 76.
 Philoteus archimandrita 67. 71.
 Pimpinella Vineze rossanói érsek
 566.
 Pósalaka (helység) 367.
 Potyondy Ferencz 123.
 Pozsgay Zsigmond 569.
 Prépostváry Zsigmondné. I. Szécsy
 Katalin.
 Pucho 254. 255. 256.
 Pusztá-Pályi 477.
 Pusztá-Ujlak 372. 373. 479. 480.
 481. 482.
- Rádi Ádám** 442.
 Radics András 157. 336.
 Radonay Mátyás zalai apát 107.
 Radul vajda 271.
 Radzivil herczeg 215. 223.
 Rajkutha (helység) 367.
 Rákóczy Ferencz 241. 380. 415.
 416. 443.
 Rákóczy György 35. 42. 43. 47.
 48. 130. 131. 132. 133. 210.
 211. 212. 213. 214. 215. 216.
 217. 218. 219. 220. 221. 222.
 223. 224. 225. 226. 227. 230.
 231. 232. 233. 260. 269. 270.
 271. 418. 419. 424. 425. 429.
 430. 433. 434. 451. 583. 588.
 709. 712.
 II. Rákóczy György 233. 234.
 240. 423. 436. 439. 440. 442.
 443. 444. 460. 645. 650. 655.
 658. 662. 667. 670. 671. 673.
 675. 681. 709. 710. 715.
- Rákóczy Pál 260. 261. 262. 263.
 264. 266. 268. 270. 273.
 Rákóczy Zsigmond 130. 136. 137.
 138. 139. 259. 262. 263. 264.
 265. 266. 267. 268. 269. 270.
 271. 272. 273. 417. 418. 419.
 420. 421. 422. 423. 424. 425.
 426. 427. 428. 429. 430. 431.
 433. 434. 435. 436. 437. 438.
 439. 440. 443. 444. 445. 446.
 447. 448. 449. 450. 451. 452.
 453. 454. 455. 456. 457. 458.
 459. 460. 461. 462. 653. 654.
 655. 657. 658. 659. 660. 661.
 663. 665. 666. 667. 668. 669.
 671. 672. 673. 674. 675. 676.
 677. 678. 679. 680. 681. 682.
 683. 684.
 Rakomaz 627.
 Rebenstock Jakab 220. 231. 232.
 233.
 Rhédey Pál 442.
 Reichwald svéd tábornok 421.
 Rekosd 484. 485.
 Révay Ferencz 245. 248. 568.
 572.
 Révay Gáspár 248. 474. 475.
 Révay Mihály 572.
 Révay Péter 248.
 Reverend abbé 156. 157. 163.
 164. 735.
 Rewelew (helység) 266.
 Richelieu cardinalis 231.
 Rohan herczeg 55. 56. 527.
 Róma 37.
 Rovna 254. 255. 256.
 Roussel Jakab 53. 54. 55. 56. 57.
 58. 59. 60. 65. 67. 76. 78.
 Rozgonyi István 562.
 Rozgonyi János 562.
 Rozgonyi Osvát 562.
 Rozgonyi Péter 173. 185. 188.
 Rozgonyi Simon 177. 185. 187.
 Ruber János 571.
 Rudnay András 251.

- Rudolf király 572. 573. 574.
575.
Rulerius 659.
- Sabác 800. 801.
Sahingiraj 38. 40.
Sala Sebestyén 461.
Samarjay János 412.
VI. Sándor pápa 563.
Sándor vajda 43. 65.
Sárpataki Márton 390. 469. 471.
Savoyai Jenő 729. 730. 732.
Sebessi Boldizsár 442.
Segesvár 645.
Sempte 108.
Sempthei Farkasné. L. Turóczy
Kata.
Sengelius 656. 661. 671.
Sennyei Bálint 630. 721.
Sennyey Sándor 723.
Seredy Gáspár 567.
Seredy István 418. 419. 444. 460.
Simon Boldizsár 14.
Soffron munkácsi vladika 134. 135.
138. 139.
Sobieski János 314. 315. 317. 544.
545. 546. 548. 549. 550. 552.
553. 554. 555. 556. 557. 736.
737. 738. 739. 740. 741. 742.
743. 745. 746. 747.
Sohomay Ferencz 473. 474. 475.
Sopron 563.
Sopronmegye 114.
Sorbán moldvai vajda 408. 409.
Souches tábornok 505.
Spanheim 659.
Stahremberg generalis 118.
Stankovics János 251. 252.
Steinville tábornok 711. 712.
Strassoldo generalis 112. 155. 156.
159. 316.
Strattmann 314.
Sulez tábornok 112.
Sulyok Balás 787. 788. 789. 790.
800. 801. 802.
- Sulyok Borbála. L. Gyulai Fe-
renczné.
Sulyok Ferencz 803.
Sulyok György 787. 789. 790.
Sulyok István 787. 788. 789. 790.
791. 800. 801. 802.
Sulyok Istvánné 802. 803.
Sulyok János 812. 813. 814. 815.
816.
Sulyok Petro asszony 791.
Süvegh Albert 581.
Svédország 1. 215. 227.
Schwarzenberg Adolf 112.
Szabolcs (helység) 367. 477. 482.
483.
Szádeczky János 247.
Szalay Mihály 175.
Szalay Pál 299.
Szalánczy János 463.
Szapáry István 257.
Szapáry Péter 126.
Szappanara gróf 321. 536. 753.
762. 763.
Szarka László 192.
Szászfalva 484. 485.
Szathmár 35. 160. 236. 409.
Széchy Erzsébet. L. Zrinyi Miklósné.
Széchy György 271. 410. 420.
Széchy Katalin 811.
Széchy Mária 420. 715. 813.
Széchy Péter 104. 117. 294.
Széchy Tamás 563.
Széchényi György 119.
Széchényi Pál 119.
Székely Antal 714.
Székely Bálint 20.
Székely Benedek 562.
Székelyhid építése 417.
Székely Jakab 562.
Székely János 562.
Székely Miklós 562.
Székelyudvarhely 195. 714.
Szelephényi György 459.
Szemere Pál 437. 448.
Szentgyörgy 571.

- Szentgyörgyi Vincze 562.
 Szentmarja 5.
 Szentmarjay Gábor. L. Hliniczky Gábor.
 Szentmiklósi Pongrácz Dániel 255.
 » » Farkas 246.
 » » János 248.
 Szentmiklósi Pongrácz Jeremiás 255.
 Szentpály István 216. 226. 228. 458. 667. 671. 674. 675. 678. 682. 683. 684.
 Szent-Péter 635.
 Szepessy Pál 299.
 Szigethy Gyula István 198.
 Szikszay Mihály 271.
 Szolnok 23. 24.
 Szőlősy Gergely 178.
 Szövetség Sobieski és Velencez között 738.
 Szuhay István 574.
 Szulejman nagyvezér 546. 549. 550. 552. 556. 743. 745. 746.
 Szunyogh Dániel 244.
 Szunyogh Erazmus 247.
 Szunyogh Julia 254. 255. 256.
- Talleyrand Károly 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 67. 76.
 Thar Józsa 121. 122. 305.
 Tharaszovics Vazul 130. 131.
 Thassy László 566. 567.
 Tatay György 271.
 Thésey Lőrincz 365. 366. 369. 479. 484.
 Thelegd 361. 363. 364. 367. 370. 371. 476. 477. 482. 486.
 Thelegdy András 371.
 » Gábor 371. 483.
 » István 370.
 » János 373.
 Thelegdy Mihály 356. 357. 358. 359. 360. 361. 364. 365. 366. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 476. 477. 478. 479. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491.
 Thelegdy Miklós 356. 357. 358. 359. 360. 364. 365. 366. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 476. 477. 478. 479. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491.
 Thelekessy Mihály 254. 257.
 » Sára 257.
 Teleki Mihály 146. 147. 148. 157. 158. 163. 164. 324. 325. 327. 329. 332. 333. 334. 464. 469. 471. 527. 531. 532. 533. 534. 537. 544. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 750. 752. 759. 760. 763.
 Thelki (helység) 366. 367. 371. 372.
 Temesvár 573.
 Theodorovics Mihály orosz czár 54. 55. 56. 58. 59. 61. 63. 67. 76. 77. 78.
 Ternyei Anna. L. Gyulai Istvánné.
 Tetera Pál 681.
 Tihany 294. 296.
 Tokaj 567.
 Toldalaghy Mihály 27. 28. 53.
 Tholdy Mihály 358.
 Tolnai István 145. 149.
 Thorday András 562.
 » Benedek 562.
 » Pál 618. 619.
 Tornamegye 631. 636. 639.
 Torstenson Lénárt svéd tábornok 215. 224. 227. 228. 233.
 Thököly Imre 104. 124. 146. 161. 162. 168. 169. 170. 171. 172. 294. 296. 299. 301. 302. 313. 319. 320. 321. 325. 328. 329. 330. 331. 335. 336. 337. 529. 537. 538. 540. 541. 542. 550. 553. 741. 742. 746. 749. 753.

754. 755. 756. 757. 758. 760.
761. 762. 763. 764.
- Törös János 443. 459. 653. 654.
Tribandrus 660.
Thurn György 562.
Thuróczi János 593.
» Kata 593.
Thurzó Elek 564.
» György 407.
» Imre 247. 248. 250.
- Ubrisy Pál 157.
Ugron Pál 439.
Ujfalu (biharm. helység) 484.
Ujfalussy István 255.
Urbanovsky György 244. 245. 255.
» István 244. 245.
» Miklós 244. 245.
» Mózes 244. 245.
» Rafael 244.
» Uriel 244. 245.
- Vác 293. 545. 547. 549. 769.
770.
Vajda László 740.
Van Dyck 216. 230. 231. 659.
671.
Várday Ferencz 618.
Várday Pál 569.
Várnay György 168.
Varsó 20.
Vasmegeye 114. 117.
Vay Mária. L. Apor Józsefné.
Vázsony 294. 296.
Velenceze 1. 21. 38. 103. 263.
267. 268.
Vementevics Szjemen 54. 56. 59.
60. 68. 70. 76.
Veres Boldizsár 468. 469.
Veres Judit (előbb Geréb Istvánné,
azután Incze Andrásné) 468.
Veres Péterné (Nagy Sára) 468.
469.
Vernifalva 484.
- Vesselényi Boldizsárné. L. Bánffy
Zsuzsa.
Vesselényi Ferencz 252. 426. 444.
Vesselényi István 251.
Vesselényi Kata. L. Kornis Fe-
renczné.
Vesselényi Pál 158.
Veszprém 294. 296.
Veszprémmegye 117.
Viandi de Brande cardinalis 187.
Viczy Ádám 127.
Viczmándy Mátyás 722.
Viczmándy Miklós 722.
Viczmándy Sándor 723.
Viderna 254. 255. 256.
Vielopolszky 445. 446. 447. 453.
Vilmos hesseni örgróf 454.
Visegrád 545. 549.
Vitéz Ferencz 463.
Vitéz Zsuzsánna (Béldy Pálné) 463.
464. 468.
de Vitry marchio 170. 171. 334.
535. 756. 758.
Vitteberg generalis 426.
Vizaknai Miklós 591.
Vrangel svéd tábornok 426.
- Waldeck herczeg 279. 282. 285.
496. 497. 500. 501. 504. 507.
Wallenstein 40. 551.
Wiettenbergern Arfwed 226.
- Žack János 566.
Zalamegye 121.
Zarieche (község) 254. 255. 256.
Zay András 250.
» Ferencz 571.
» Lőrincz 250.
» Zsigmond 250.
Zbora (helység) 254. 255. 256.
Zeleméry Borbála (serkei Lorántffy
Mihályné) 258.
Zeleméry Kata (Szentlászlay Gá-
borné) 258. 259.

Zichy 235. 236. 237. 238.	Zrinyi Miklós 641. 642. 643. 644.
645. 646. 647. 648.
Zichy István 108.	Zrinyi Miklósné (Szécsy Erzsébet)
724. 725.
Zichy Pál 109. 110. 114. 120.
297.	Zrinyi Péter 172.
Zólyomi 666. 682.	Ztresenicz 254. 255. 256.
Zólyomi Dávid 1. 626. 627. 637.	Zubak (helység) 254. 255. 256.
Zólyomi Dávidné 815.	Zsigmond lengyel király 60. 61. 62.
63. 77.
Zólyomi Krisztina 815.	Zsinat Váradon 42.
Zrinujvár 643.	
Zrinyi Ádám 196. 321. 762.	

Jegyzet. *A bécsi udv. kamara levéltárának magy. vonatk. oklevelei* című közlemény 731. l. 4. sorban megkezdett mondatában tévedésből hézagok maradtak, mik következőkép pótlandók:

Utána következnek az egyházi választók: a *mainzi*, kezében az arany bullával, a *kölni* és *trieri* érsekek.
